

MIRCEA ELIADE
Proză fantastică

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE

DOMNIȘOARA CHRISTINA

ȘARPELE

SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER

NOȚI LA SERAMPORE

UN OM MARE

DOUĂSPREZECE MII DE CAPETE DE VITE

FATA CĂPITANULUI

O FOTOGRAFIE VECHĂ DE 14 ANI

LA ȚIGĂNCI

GHICITOR ÎN PIETRE

PODUL

ADIO!

PE STRADA MÂNTULEASA

ÎN CURTE LA DIONIS

IVAN

UNIFORME DE GENERAL

INCOGNITO LA BUCHENWALD

PELERINA

LES TROIS GRÂCES

TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE...

ȘANTURILE

19 TRANDAFIRI

DAYAN

LA UMBRA UNUI CRIN

POSTFAȚĂ

MIRCEA ELIADE

PROZĂ FANTASTICĂ

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
DOMNIȘOARA CHRISTINA	9
ȘARPELE	152
SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER	251
NOȚI LA SERAMPORE	303
UN OM MARE	346
DOUĂSPREZECE MII DE CAPETE DE VITE	371
FATA CĂPITANULUI	385
O FOTOGRAFIE VECHĂ DE 14 ANI	405
LA ȚIGĂNCI	427
GHICITOR ÎN PIETRE	466
PODUL	494
ADIO!	519
PE STRADA MÂNTULEASA	540
ÎN CURTE LA DIONIS	630
IVAN	620
UNIFORME DE GENERAL	720
INCOGNITO LA BUCHENWALD	773
PELERINA	801
LES TROIS GRÂCES	843
TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE...	886
ȘANȚURILE	976
19 TRANDAFIRI	999
DAYAN	1126
LA UMBRA UNUI CRIN	1183
POSTFAȚĂ (Eugen Simion)	1207

CUVÂNT ÎNAINTE

Încă din adolescență mi-a plăcut să scriu nuvele, povestiri și chiar romane fantastice. Prima proză literară publicată se intitula Cum am descoperit Piatra Filosofală. Am evocat în altă parte această întâmplare. În toamna anului 1921, Ziarul Științelor Populare anunțase un concurs printre elevii de liceu: o „compoziție literară” cu subiect științific.

M-am apucat să scriu într-o duminică; aveam toată ziua și noaptea libere în fața mea. Îmi amintesc încă începutul și sfârșitul povestirii: mă aflu în laborator (în acel an eram pasionat de chimie și îmi alcătuisem un mic laborator, în pod) și nu știu datorită cărei împrejurări am adormit — dar, evident cititorul nu știa asta; nu i-o spuseseam. Apare un personaj ciudat, care-mi vorbește despre Piatra Filosofală, mă asigură că nu e o legendă, că Piatra se poate dobândi dacă cunoști o anumită formulă, îmi povestește o seamă de operații, cu alchimiști celebri, și-mi propune să refacem împreună experiența. Nu mă convinsese, dar am acceptat. Străinul amestecă diverse substanțe într-un creuzet, îl pune la foc, apoi presară un praf și exclamă: Privește bine acum! Privește! Într-adevăr, substanțele din creuzet se transformau sub ochii mei în aur. Emoționat, fac un gest brusc și răstorn creuzetul, care cade cu zgomot pe podea, în acea clipă mă trezesc. Eram singur în laborator. Dar o clipă am crezut că visul fusese aievea. Pe podea, alături de creuzet, zăcea un bulgăre de aur. De abia când l-am luat în mână mi-am dat seama că era o bucată de pirită, minereu care, aparent, seamănă cu aurul.

Povestirea a câștigat premiul întâi — 100 de lei — și a fost publicată în ultimul număr, din 27 decembrie 1921, al Ziarului Științelor Populare. Nu era, de altfel, prima încercare literară, încă din primăvara aceluia an începusem să scriu o seamă de povestiri fantastice, îmi aduc vag aminte de subiectele lor. Una din ele începea cam așa: Azi m-am întâlnit cu Dumnezeu pe drum. Voia să-și facă o nuia. A rupt o ramură și m-a întrebat: „Nu cumva ai un briceag?” Dar nu mai știu ce s-a întâmplat

după aceea. Personajul unei alte povestiri era un modest funcționar într-un mic oraș de provincie. Incult, aproape agramat, într-o zi simte nevoia de a scrie, și scrie, una după alta, câteva cărți. Apoi duce manuscrisele profesorului de literatură de la liceul din localitate.

Profesorul le răsfoiește, citește, ici-colo, câte un paragraf, apoi îl întreabă: Dar ce ți-a venit să transcrii cu mâna tot opere celebre: Viața la țară a lui Duiliu Zamfirescu, Madame Bovary, Sonata Kreutzer? Tânărul se jură că habar n-avea de aceste cărți, că lui nu-i place să citească literatură, că a scris toate aceste caiete fără să înțeleagă ce se întâmplă cu el. Profesorul pare sceptic, îl sfătuiește să mai încerce și altceva: bunăoară o piesă de teatru. După câteva săptămâni, omul se întoarce cu două manuscrise. Erau Bărbierul din Sevilla și Apus de soare.

Tot în acei ani, 1921-1923, am scris, în câteva caiete, Călătoria celor cinci cărăbuși în țara furnicilor roșii, un fel de roman de aventuri în care amestecam entomologia (altă pasiune a adolescenței mele), umorul și fantasticul. Ceea ce mă „pasiona mai mult scriindu-l era descrierea diverselor lucruri așa cum le vedeau cărăbușii, străbătându-le pe îndelete sau zburând pe deasupra lor. Era, de fapt o microgeografie imaginară pe care o organizam pe măsură ce o inventam; descopeream o lume onirică și paradoxală, căci era totodată mai mare și mai mică decât lumea noastră de toate zilele.

Nu mi-aduc aminte dacă am apucat să termin povestirea Călătorie în țara furnicilor roșii. Curând după aceea am început un roman fantastic, plănuit pe dimensiuni ciclopice: Memoriile unui sodat de plumb. Am tot scris la cartea aceasta vreo doi ani, în clasa a V-a și a VI-a, și, când am întrerupt-o definitiv, transcrisese în mai multe caiete acele părți care mi se păruseră mai reușite și le dădusem câtorva prieteni să le citească. Era un roman de nesăbuite proporții, înglobând nu numai istoria universală, ci întreaga istorie a Cosmosului, de la începuturile galaxiei noastre la alcătuirea Pământului, la originea vieții și la apariția omului.

După câte îmi aduc aminte, începea cam așa: Un cercetaș (adică eu) se afla în trenul care suferise groaznica ciocnire de la Valea Largă, în clipa ciocnirii, cercetașul își înfundă speriat capul în sacul lui și, datorită

acestui gest instinctiv, n-a fost decât ușor rănit, în sac avea și un soldat de plumb, unul din numeroșii soldați de plumb cu care se jucase copil și pe care-l purta acum, adolescent, ca un fel de porte-bonheur. În clipa aceea nesfârșită a ciocnirii, cercetașul ascultă, chiar din gura soldatului de plumb, inepuizabila lui poveste. Căci fragmente din plumbul din care fusese alcătuit fuseseră martore la cele mai importante evenimente din istoria omenirii: cucerirea Indiei de către arieni, distrugerea Ninivei, moartea Cleopatrei, răstignirea lui Isus, devastarea Romei de către Alaric, fuga lui Mahomed la Medina, primele două cruciade și așa mai departe, până în zilele noastre, când introduceam și evenimente recente; bunăoară, bătălia de la Mărășești.

Dar înainte de istorie, plumbul se aflase — sub formă de gaz — în felurite conflagrații cosmice care au dus la alcătuirea sistemului solar și a Pământului și își amintea de milioanele de ani fără viață, își amintea de apariția primelor viețuitoare, de luptele între monștrii epocii terțiare și așa, până la apariția omului și zămislirea primelor civilizații.

Era un fel de frescă amețitoare, lucrată ca un mozaic, în care voiam să includ tot ce mi se părea că știu, tot ce învățasem, fără a le fi digerat întotdeauna, din lecturile mele dezordonate.

Trebuie însă să adaug că în același timp scriam multe alte lucruri, în primul rând, o serie de „Convorbiri entomologice” și articole de popularizare pentru Ziarul Științelor Populare, precum și impresiile din lungile călătorii pe care le făceam în toată țara cu prietenii mei cercetași. Pe de altă parte, începusem să redactez un foarte amănunțit Jurnal, în care notam nu numai lecturile și întâmplările de fiecare zi, ci și discuții cu colegii mei, silindu-mă să reproduc cât mai exact vocabularul fiecăruia. Aceste „documente”, cum le numeam, mi-au fost de mare folos când, în ultimii ani de liceu, am început Romanul adolescentului miop. Era o întreprindere ambițioasă, căci îmi propusesem să prezint și alte aspecte ale adolescenței decât cele atât de duios evocate de Ionel Teodoreanu. Voiam să scriu o carte „științific exactă” asupra acestei misterioase perioade de trecere de la copilărie la tinerețe. Eram convins că adolescența constituie o experiență excepțională, ale cărei posibilități

creatoare sunt rareori înțelese și încurajate. Și mi se părea că singurul mijloc de a ilustra aceste posibilități era să descriu, cât puteam mai sincer și mai exact, ce ni se întâmpla nouă, în primul rând mie, dar și prietenilor și colegilor mei.

Astfel că, la sfârșitul liceului, înțelesesem că sunt solicitat concomitent de două sau chiar trei „vocații”: pe deoparte de cercetările obiective (de la științele naturale trecusem la orientalism, la istoria religiilor și la filosofie), iar pe de altă parte de imaginația literară: fie proza fantastică, fie literatura epică sau de analiză psihologică, așa cum o practicasem în câteva nuvele și, mai ales, în Romanul adolescentului miop.

Această, i-aș spune, „vocație tripartită” a incitat întreaga mea producție, de la primele cărți din tinerețe până în prezent, în cei trei ani petrecuți în India (1928-1931) am publicat multe studii în legătură cu filosofii și științele indiene și am pregătit teza de doctorat despre yoga (apărută în 1936), dar am scris și un roman pe jumătate autobiografic (Isabel și apele diavolului, 1930) și altul mai mult sau mai puțin fantastic, Lumina ce se stinge (publicat în 1934). După întoarcerea mea în țară și până la plecarea la Londra, în primăvara, anului 1940, au apărut alături de lucrările științifice (Alchimia asiatică, Yoga, Cosmologie și alchimie babiloniană, revista Zalmoxis) și mai multe culegeri de articole (India, Oceanografie, Fragmentarium etc.), câteva romane „realiste” (Maitreyi, întoarcerea din rai, Huliganii, Nuntă în cer), dar și trei cărți de literatură fantastică (Domnișoarei Christina, Șarpele, Secretul doctorului Honigberger).

Evident, cursurile pe care, începând din 1945, le-am ținut la Ecole des Hautes Etudes (Sorbona) și, după 1956, la Universitatea din Chicago m-au silit să reduc simțitor activitatea mea literară; mai ales pentru că hotărâsem să scriu literatură (ca și Jurnalul, și mai târziu, Autobiografia) în limba română. De data aceasta, după încheierea romanului-frescă Noaptea de Sânziene (apărut întâi în traducere franceză: Foret interdite, Gallimard, 1955), n-am mai scris decât mici romane și nuvele fantastice (majoritatea reproduse în volumul de față).

Ar fi multe de spus în legătură cu această concentrare, aproape exclusivă, asupra prozei fantastice. În Jurnal, ca și în câteva text¹e am comentat ceea ce aș îndrăzni să numesc concepția mea despre literatura fantastică. Și care se deosebește, bunăoară, de cea a romancierilor germani, a lui Edgar Allan Poe sau a lui J. L. Borges. Ar fi inutil să încerc a o rezuma aici. Destul să amintesc că e solidară de concepția mea despre gândirea mistică și universurile imaginare pe care le fundează, universuri paralele lumii de toate, zilele și care se disting în primul rând printr-o altă experiență a timpului și a spațiului. Ceea ce nu înseamnă, evident, că prozele fantastice pe care le scriu sunt inspirate de cercetările mele de istorie comparată a religiilor, nici că n-ar putea fi înțelese decât de cititorii familiari cu asemenea studii.

Nu-mi aduc aminte să fi folosit vreodată documentele mitologice sau semnificația lor simbolică scriind literatură. De fapt, descopeream subiectul romanului sau al nuvelei pe măsură ce scriam. Universurile paralele pe care le dezvăluia povestirea erau rodul imaginației creatoare, nu al erudiției, nici al hermeneuticii pe care o stăpânea istoricul religiilor comparate.

Paris, 23 septembrie 1980

Mircea Eliade.²

¹ Cel mai elaborat, reprezentând comunicarea mea la o „decadă” de la Cerizy, din vara 1978, va apare în cursul acestui an.

² Anul apariției în volum

DOMNIȘOARA CHRISTINA

...It stood.

All beautiful in naked purity,

The perfect semblance of its

bodily frame...

Shelley, Queen Mab.

I

Înainte de a ajunge în sufragerie, Sanda îl opri, apucându-i brațul.

Era cel dintâi gest familiar pe care îl făcea în aceste trei zile de când se aflau împreună la Z.

— Știi că a mai venit un musafir, un profesor?

Egor îi privi ochii prin semiîntunericul odăii. Sclipeau. „Poate mă încurajează”, își spuse, și se apropie, încercând să-i prindă mijlocul.

Dar fata se smuci și, din câțiva pași, deschise ușa sufrageriei. Egor își corectă ținuta și rămase în prag. Ardea aceeași lampă cu sita albă, orbitoare; o lumină prea tare, artificială, stridentă. Zâmbetul d-nei Moscu părea acum mai obosit. (Zâmbetul pe care Egor se obișnuise să-l ghicească înainte chiar de a-i vedea fața...)

— ... Acesta este d-l Egor Pașchievici, îl prezintă solemn d-na Moscu, întinzând moale brațul spre ușă. Are un nume ciudat, adăugă ea, dar e român pe de-a-ntregul. E pictor și ne face cinstea de a locui cu noi...

Egor se înclină, încercând să spună câteva cuvinte măgulitoare.

D-na Moscu își retrase brațul și-l îndreptă, cu mai multă emoție, spre noul-venit. Avea atât de rar prilejul să facă prezentări bogate, solemne...

— Domnul profesor universitar Nazarie, o glorie a științei românești,

continuă ea.

Egor se îndreptă cu pas hotărât către profesor și îi apucă mâna.

— Sunt numai un neînsemnat asistent, stimată doamnă, șopti d-l Nazarie, încercând să-i mai rețină o clipă privirile. Atât de neînsemnat...

Dar d-na Moscu se așezase extenuată pe scaun. Profesorul rămase uluit lângă ea, cu fraza nesfârșită. Îi era teamă să se întoarcă spre ceilalți; teamă, nu cumva să pară ridicol sau ofensat. Câteva clipe nu știu ce să facă. Dar se hotărî și se așeză pe scaunul din stânga d-nei Moscu.

— Scaunul acesta e ocupat, îi șopti Simina. Eu mănânc întotdeauna lângă mama.

Dl Nazarie se ridică brusc și se lipi de perete. Egor și Sanda se apropiară de el, zâmbind încurcați. Nu trebuie să țină seama de glumele Siminei. E o fetiță capricioasă. Și, de altfel, asta e cea mai mare bucurie a ei: să stea lângă maică-sa, chiar când sunt musafiri.

— Are numai nouă ani, adăugă Sanda.

D-na Moscu îi privise tot timpul zâmbind, parcă s-ar fi rugat să fie iertată că nu ia parte la discuție. Bănuiește cât de interesantă poate fi o asemenea discuție — interesantă, savantă, instructivă —, dar e prea obosită ca s-o urmărească. Doamna Moscu, firește, nu auzise niciun cuvânt; sunetele trecuseră alături de urechile ei, fără rezistențe, fără urme.

Egor conduse pe d-l Nazarie spre capătul mesei, indicându-i un scaun alături de Sanda. „Ce stranie și neînțeleasă oboseală”, gândi pictorul privind încă o dată fața doamnei Moscu.

— Nu știu cum să vă mulțumesc, îngână profesorul așezându-se. Îmi dau seama că am jignit un copil. Și este un copil ca un înger...

Întoarse capul și aruncă Siminei cele mai calde priviri. D-l Nazarie era un bărbat încă destul de tânăr, nu împlinise nici patruzeci de ani, și privirile îndreptate spre Simina încercau să poarte o dragoste totodată protectoare și lingușitoare. Obrazul lui curat și neutru, de bărbat învățat, se luminase din cale afară. Zâmbea Siminei cu toată gura

deschisă. Simina îi susținu privirea cu o siguranță ironică, mușcătoare. Câteva clipe îl privi în adâncul ochilor, apoi duse șervetul la gură, își șterse un foarte ușor zâmbet și întoarse încet capul către maică-sa.

— Sunteți desigur venit pentru săpături? întrebă brusc Egor.

Profesorul era încă intimidat și fu cu atât mai recunoscător lui Egor că îi dădea prilejul să vorbească despre meseria și pasiunea lui.

— Da, domnul meu, răspunse vioi, înghițind aer. Cum îi spuneam și doamnei, am reluat în vara aceasta săpăturile de la Bălănoaia. E un nume care poate nu vă amintește prea multe lucruri, dar stațiunea protoistorică de la Bălănoaia are oarecare însemnătate pentru noi, românii. S-a găsit acolo un *lébes* celebru, un mare bazin ionian, în care, după cum știți, se aducea carnea la ospete.

Amintirea acestui *lébes*, pe care îl cercetase cu de-amănuntul a fost o imagine stenică pentru d-l Nazarie. Cu vervă și cu oarecare melancolie, evocă ospetele de atunci. Nu erau ospete barbare, grotești.

— ... Căci, cum îi spuneam și doamnei, toată câmpia aceasta a Dunării de Jos, în special aici, în nordul Giurgiului, a cunoscut odinioară, prin veacul V înainte de Hristos, o înfloritoare civilizație greco-traco-scitică...

Vorba îi dăduse curaj. Privi din nou, insistent, spre doamna Moscu, dar nu întâlni decât același zâmbet stins, aceeași față neatentă.

— Bălănoaia, *maman*, îi atrase atenția Sanda, aproape strigând, pe deasupra mesei. D-l profesor face săpături arheologice la Bălănoaia...

D-l Nazarie se intimidă din nou auzindu-și numele, trezindu-se brusc obiectul atenției generale. Încercă să se apere cu mâna, să scuze mai ales tăria glasului cu care Sanda strigase pe maică-sa. Dna Moscu părea că se deșteaptă dintr-o amorțire împletită cu somn. Dar deșteptarea fusese reală; pentru câteva clipe, își recapătă frăgezimea obrazului, mândria frunții ei pure și netede.

— Bălănoaia, vorbi ea, acolo a avut moșie un străbun de-al nostru.

— Și tanti Christina, spuse repede Simina.

— Și ea, întări cu vioiciune dna Moscu.

Sanda privi încruntându-se către sora cea mică. Dar Simina plecă

ochii în farfurie, smerită și cuminte. În bătaia puternică a lămpii, bucele ei negre își pierdeau tăria și luciul, asemenea argintului vechi.

„Dar ce frunte calmă, ce obraji de păpușă!” se miră Egor. Nu-ți puteai desprinde ochii de pe chipul ei. Trăsăturile aveau o perfecțiune precoce, o frumusețe înmărmuritoare. Egor simți că, alături de el, d-l Nazarie o privește cu o egală încântare.

— Nu suntem prea vorbăreți astăzi, când am rămas singuri, spuse Sanda adresându-se mai mult lui Egor.

Pictorul înțelese glasul acesta care voia să-l ispitească, necăjindu-l.

Se smulse din torpoarea cu care privise pe Simina și voi să înceapă o anecdotă galantă, pe care o spunea întotdeauna cu succes în familii.

„Suntem tăcuți, pentru că suntem inteligenți: ca amicul meu Jean”... ar fi povestit Egor. Dar d-l Nazarie începu înaintea lui:

— Aveți probabil mulți invitați, toată vara, aici la moșie...

Vorbi câteva minute în șir, pe nerăsuflăte, parcă i-ar fi fost teamă să se oprească, să nu-l înghită cumva tăcerea. Vorbi despre săpături, despre sărăcia de la Muzeul de Antichități, despre frumusețea acestor câmpii dunărene. Egor privea câteodată, pe furiș, spre d-na Moscu.

Asculta ca vrăjită, dar pictorul își dădea prea bine seama că nu aude un cuvânt. Sanda profită de o pauză a d-lui Nazarie și spuse tare:

— *Maman*, se răcește friptura...

— Ce lucruri interesante ne spune domnul profesor! șopti d-ra Moscu.

Începu apoi să mănânce cu obișnuita ei poftă, cu fruntea puțin plecată deasupra farfuriei, fără să privească pe nimeni.

De altfel, era singura care mânca. Ceilalți abia se atinseseră de friptură. D-l Nazarie, înfometat de drum, nu izbutise să mănânce mai mult de jumătate. Friptura avea un miros grețos de vită.

Sanda chemă cu un gest scurt, de stăpână, jupâneasa, care aștepta cuminte lângă ușă.

— Ți-am spus să nu mai cumperi carne de berbec, vorbi ea cu o ascunsă mânie.

— N-am mai găsit nicio pasere, domnișoară, se apără femeia. Care au

fost le-am tăiat ieri și alaltăieri. Care n-au murit... Mai era o găscă, dar am găsit-o și pe ea moartă, azi-dimineață.

— De ce n-ai cumpărat din sat? Întrebă Sanda mai mânioasă.

— N-a vrut nimeni să-mi vândă, răspunse prompt jupâneasa. N-a vrut sau n-a avut, adăugă ea cu înțeles.

Sanda roși, făcu semn femeii să ridice farfuriile. D-na Moscu își terminase friptura.

— Ce frumoase lucruri ne-a spus domnul profesor despre Bălănoaia! Începu cu un glas puțin cântat. Atâția idoli în pământ, atâtea scule de aur...

Profesorul se codi.

— Cele de aur se găsesc mai rar, o întrerupse el. Nici n-au prea fost prin acele timpuri. Erau pe aici civilizații țărănești, sate înfloritoare, dar sate. Aurul se afla mai mult în porturile grecești...

— Se găsea și aur, scule de aur vechi, pe vremuri, continuă d-na Moscu.

— Și tanti Christina avea, șopti Simina.

— Tu de unde știi? o întrebă, certând-o, Sanda. De ce nu te-astâmperi?!

— Mama mi-a spus, vorbe Simina dezghețat. Și doica.

— Doica ar trebui să nu-ți mai umple capul cu povești, adăugă Sanda aspră. Crești mare acum, nu mai poți crede în basme și năzbâtii...

Sanda își privi sora cu un foarte ușor zâmbet, disprețuitor și indiferent în același timp. Își întoarse apoi ochii spre Egor și-l cântări cu gravitate: parcă s-ar fi întrebat dacă crede și el același lucru, dacă poate fi și el tot atât de naiv...

Conversația tânjea din nou. D-l Nazarie se plecă spre Egor.

— Ce minunată idee ați avut să vă întoarceți la aceste câmpii dunărene, vorbe el. Cred că nimeni n-a încercat încă să picteze asemenea locuri; ți se par la început deznădăjduite, pustii, bătute prea mult de soare și apoi îți dai seama de fecunditatea lor înspăimântătoare, de farmecul lor...

Vorbise cu sinceritate, avântat. Egor îl privi uluit. I se păruse, în

primele minute, un biet savant morocănos și timid. Dar mâinile domnului Nazarie se mișcau cu o grație desăvârșită; și cuvintele pe care le spunea aveau o sevă proprie, o prospețime ciudată. Pare că le pronunța altfel, mai adânci, mai pline.

— D-l Pașchievici este un mare artist, dar este în același timp un mare leneș, interveni Sanda. Stă de trei zile cu noi și nici nu și-a deschis paleta...

— Aș putea înțelege în mai multe feluri amicala d-voastră observație, spuse galant Egor. Aș putea crede, bunăoară, că sunteți nerăbdătoare să mă vedeți lucrând, ca să puteți nădăjdui într-o mai repede plecare a mea...

Sanda îi întoarse zâmbetul, încurajându-l. Egor înțelese precis toate acele nuanțe de glumă, de grație și capriciu, care trădează nerăbdarea, ispita, chemările. „Sanda este în orice caz superbă”, își spuse el, deși nu îi înțelegea deloc purtarea în aceste trei zile. Cât de mult se deosebea de domnișoara frivolă de la București, care îl ademenea cu atâta curaj și îi strânsese cu atâta bucurie mâna când primise să vină la Z, pentru o lună întreagă. Poate se teme de ceva, se teme de invitați, se consolase Egor în prima seară.

— ... Adevărul este că nu mă simt bun de nimic deocamdată, continuă el întorcând capul către d-l Nazarie. În niciun caz de pictură. Poate începutul acesta de toamnă, care seamănă mai mult cu un miez de vară, mă obosește...

— Eu l-aș scuza mai bine dacă m-ar ruga, spuse Sanda, începând să râdă. Am avut trei zile prea zgomotoase, cu prea mulți prieteni, asta a fost. De mâine va putea lucra; am rămas singuri...

Egor începu să se joace cu cuțitul. Trebuia să strângă ceva rece și tare în mână, să-și strivească nerăbdarea.

— ... Și eu voi trăi nesimțit, adăugă d-l Nazarie. Mă veți vedea numai aici, între d-voastră...

Cu mâna făcu un ocol pripit al mesei. D-na Moscu îi mulțumi, absentă.

— E o mare cinste să vă avem printre noi, începu ea, recăpătându-și

subit un glas mult mai sigur și mai puternic. Sunteți o mândrie a științei românești...

Se vedea că îi plac mult cuvintele acestea, pentru că le repetă cu fervoare. Egor privea în jos, strângând, mai moale, cuțitul. Pe sub gene, Sanda îi urmărea gesturile. „Cine știe ce crede despre mama”, își spuse, înfuriindu-se deodată.

— Doamnă, întrerupse uluit d-l Nazarie, laudele domniei voastre se adresează fără îndoială învățătorului meu, marele Vasile Pârvan. El a fost într-adevăr o culme, o mândrie a noastră, un geniu românesc...

Aștepta de mult un asemenea prilej: să vorbească, să spună lucruri depărtate de această masă ciudată, de aceste gazde neînțelese. Vorbi cu însuflețire și evlavie despre Pârvan. De la el a învățat meșteșugul săpăturilor. El, premergătorul, a dovedit că cea mai mare mândrie a pământului românesc e preistoria și protoistoria. Și farmecul săpăturilor, viața de cort, tresărirea în fața fiecărui obiect găsit.

— Un pieptene de fier, un cui, un fragment de oală, continua d-l Nazarie, toate lucrurile acestea sărăcăcioase și neutre, pe care un drumeț nici nu le-ar ridica din țărână, au pentru noi mai mult farmec decât cea mai frumoasă carte și, poate, chiar cea mai frumoasa femeie...

Sanda căută ochii lui Egor zâmbind, așteptând un zâmbet ironic.

Dar pictorul asculta cu respect, cu simpatie.

— Un pieptene de fier îți descopere câteodată o civilizație, adăugă d-l Nazarie, adresându-se din nou către d-na Moscu.

Se opri însă brusc în mijlocul frazei, parcă și-ar fi pierdut răsuflarea. Privea țeapăn către d-na Moscu. Îi era teamă să-și închidă ochii. Ar fi întâlnit, poate, o nălucire mai înspăimântătoare înapoia pleoapelor.

— Cine bea cafea?! întrebă în acea clipă Sanda, ridicându-se de la masă cu zgomot.

Dl Nazarie începu să-și simtă nădușeala rece pe umeri, pe piept, de-a lungul brațelor. Ca și cum ar fi pătruns lent într-o zonă umedă și înghețată. „Sunt foarte obosit”, își spuse el, apucându-și strâns mâinile una de alta. Se întoarse spre Egor. I se păru destul de neînțeles gestul

lui: zâmbea, cu două degete ridicate în sus, parcă ar fi fost într-o clasă...

— Beți și d-voastră, domnule profesor? îl întrebă Sanda.

— Bucuros, bucuros... răspunse d-l Nazarie.

De-abia când văzu ceștile cu cafea pe masă, înțelese ce l-a întrebat Sanda și se liniști pe deplin. Tot atunci, mai privi o dată, fără teamă, spre d-na Moscu. Gazda plecase fruntea și și-o rezema în palma dreaptă. Nu mai vorbea nimeni la masă. Întâlni însă fața Siminei, întoarsă spre el. Îl privea cu multă mirare, cu neîncredere chiar. Parcă se trudea să descifreze o taină. Era o preocupare adâncă, nemulțumită, dincolo de copilărie.

II

D-l Nazarie deschise cu multă băgare de seamă ușa. Găsi pe săliță o lampă cu gaz, cu flacăra scăzută. O desprinsese din perete și începu să pășească atent, silindu-se să nu facă zgomot. Podelele de lemn, vopsite vișiniu, trosneau totuși, chiar și acolo unde erau acoperite cu covoare.

„Ce Dumnezeu ne-au dat camere atât de depărtate!” își spuse, puțin enervat, d-l Nazarie. Nu-i era frică, dar avea mult de umblat până la camera lui Egor; trebuia să treacă prin fața multor uși, fără să știe dacă se află cineva în cameră, dacă deranjează pe cineva. Pe de altă parte, camerele acelea — dacă ar fi fost într-adevăr goale — ar fi dat un aer pustiu coridorului; lucru la care d-l Nazarie nici nu voi să se gândească.

Odaia lui Egor se afla tocmai la capăt. Ciocăni de câteva ori, cu bucurie.

— Nădăjduiesc că nu te deranjez prea mult, spuse deschizând ușa. Nu mi-e deloc somn...

— Nici mie, răspunse Egor, ridicându-se de pe canapea.

Era o odaie mare, spațioasă, cu un balcon care se deschidea în parc. Patul, de lemn vechi, era așezat într-un colț. Un dulap, un lavoar, o canapea, un birou elegant, două scaune și un *chaise-longue* alcătuiau restul mobilei. Odaia era totuși atât de mare, încât părea simplu mobilată. Obiectele se aflau prea depărtate unele de altele. Te puteai

mișca în voie.

— Îmi face o deosebită plăcere, adăugă Egor. Mă întrebam cu ce să-mi omor insomnia. Nu prea mi-am adus cărți. Credeam că am să lucrez mult ziua... Își lăsă gândul nespus: „credeam, mai ales, că serile le voi putea petrece cu Sanda”...

— E prima noapte când mă urc atât de devreme în camera mea, continuă Egor. Până acum, rămâneam târziu de tot în parc; erau mulți invitați, mult tineret. Dar cred că o oboseau prea mult pe d-na Moscu... D-voastră nu fumați? Întrebă îndreptându-se cu tabachera deschisă spre d-l Nazarie.

— Mulțumesc, nu. Dar voiam să te întreb, toate camerele astea de lângă noi sunt nelocuite?

— Așa cred, răspunse zâmbind Egor. Aici au stat musafirii; un etaj întreg pentru musafiri. Și jos cred că tot goale sunt camerele. D-na Moscu locuiește în cealaltă parte a casei, cu domnișoarele...

Rămase pe gânduri, își aprinse țigara și se așeză pe scaun în fața profesorului. Tăcură amândoi.

— Splendidă noapte! spuse târziu d-l Nazarie, ridicând fruntea spre balcon.

Din întunec se desprindeau acum contururi mari, încă nesigure, de arbori. Egor întoarse și el capul, într-adevăr, splendidă noapte. Dar să spui „noapte bună” oaspeților de la 9 jumătate și să te retragi o dată cu mama, ca o fetiță cuminte...

— Dacă stai mult timp nemișcat, adăugă d-l Nazarie, și aspiți lent, fără să te grăbești, simți Dunărea... Eu o simt.

— Trebuie să fie totuși foarte departe, spuse Egor.

— Vreo treizeci de kilometri. Poate mai puțin. Dar e aceeași noapte, asta o simți repede...

D-l Nazarie se ridică și se apropie de balcon. Nu, n-are să fie lună decât peste câteva zile, își clete seama îndată ce se lovi de întunec.

— Este și același văzduh, adăugă el răsturnându-și încet capul și sorbind aerul cir toată gura. D-ta n-ai stat pe lângă Dunăre pesemne. Altminteri, rareori se-ntâmplă să-ți scape mireasma aceasta. Eu simt

Dunărea și pe Bărăgan.

Celălalt începu să râdă.

— Nu e prea mult spus, pe Bărăgan?

— Nu, nu, explică d-l Nazarie. Căci nu e un miros de apă, nu e un văzduh umed. E mai mult un miros lănced, care aduce cu lutul și cu unele plante cu scaieți...

— E destul de vag, îl întrerupse Egor zâmbind.

— Dar îl recunoști repede, oriunde te-ai afla, continuă d-l Nazarie. Uneori ți se pare că au putrezit foarte departe păduri întregi, ca să-ți poată aduce vântul un asemenea miros complex și elementar totodată. Odinioară erau păduri pe aproape. Era Teleormanul.

— Și parcul acesta pare a fi bătrân, spuse Egor întinzând brațul peste balcon.

D-l Nazarie îl privi blând, fără să-și poată ascunde un zâmbet disprețuitor.

— Tot ce vezi d-ta aici, vorbi el, n-are mai mult de o sută de ani. Salcâmi... Arbore de om sărac. Dacă vezi pe ici, pe colo, câte un ulm.

Începu să vorbească pasionat despre păduri și arbori.

— Să nu te miri, spuse deodată, întrerupându-și discursul și punându-și mâna pe umărul lui Egor. A trebuit să învâț toate acestea de la oameni, din cărți, de la învățați, cum s-a putut. Pentru săpături, se-nțelege; trebuia să știu până în ce loc se puteau așeza oamenii mei, sciții și cei care-au mai fost...

— Pe aici probabil nu prea se găsesc urme, spuse Egor, încercând să abată discuția către preistorie.

— S-ar putea găsi și pe aici, vorbi modest d-l Nazarie. Pe undeva tot au fost drumuri, chiar și sate în marginea pădurilor. Prin apropierea văilor, mai ales... Dar, oricum, locurile unde au fost păduri sute de ani de-a rândul sunt locuri vrăjite. Asta e adevărat...

Se opri și începu să soarbă iar aerul, plecându-și încet întreg trupul peste balcon, în noapte.

— Ce bucurie îmi face de câte ori recunosc Dunărea, chiar prin locurile acestea, continuă el cu un glas mai scăzut. E o altă vrajă, o

vrajă ușor de primit, care nu te sperie. Oamenii de lângă fluvii sunt și mai înțelepți, și mai curajoși; aventura a plecat și de aici, nu numai de pe țărmul mărilor. Dar, vezi d-ta, pădurea te sperie, te înnebunește...

Egor începu să râdă. Făcu un pas în odaie. Lumina lămpii îi cuprinse din nou întreaga figură.

— Firește, nu e greu de înțeles, continuă d-l Nazarie. Pădurea te sperie chiar pe d-ta, care ești tânăr luminat, fără superstiții. E o groază de care nu scapă nimeni. Prea multe vieți vegetale și prea seamănă mult arborii bătrâni cu oamenii, cu trupuri omenești mai ales...

— Să nu crezi că m-am depărtat de fereastră pentru că mi-a fost frică, spuse Egor. M-am depărtat pentru că voiam să-mi aprind o țigară. Acum viu din nou lângă d-ta...

— Nu e nevoie. Te cred. Nu-ți poate fi frică chiar de un parc de salcâmi, spuse d-l Nazarie întorcându-se în cameră și așezându-se pe canapea. Dar ce ți-am spus eu e adevărat. Dacă n-ar fi fost Dunărea, oamenii din părțile acestea ar fi înnebunit. Oamenii de acum două-trei mii de ani, se-nțelege...

Egor îl privea cu multă mirare. „E din ce în ce mai interesant profesorul, încă două ceasuri, și-mi va recita poezii cu capete de morți”...

— Uitam să te întreb, începu din nou d-l Nazarie. Cunoști de mult pe gazda noastră?

— Cunosc numai pe duduia Sanda și încă nu prea de mult, de vreo doi ani. Avem câțiva prieteni comuni. Pe d-na Moscu am cunoscut-o numai când am venit aici, acum câteva zile.

— Mie mi se pare foarte obosită, spuse d-l Nazarie. Egor clătină din cap. Era totuși amuzantă seriozitatea cu care vorbea profesorul; parcă i-ar fi comunicat o taină, o observație pe care numai el ar fi putut-o face. „îmi spune asta tocmai mie, care mă trudesesc de atâtea zile să-i memorez zâmbetul...”

— Eu am căzut aici oarecum din întâmplare, adăugă d-l Nazarie. Am fost invitat prin prefect; pare a fi un prieten vechi al familiei. Dar am început să mă simt prost; oare nu-i deranjăm noi?! Am impresia că

d-na Moscu e destul de bolnavă...

Egor vorbi ca și cum s-ar fi scuzat: nici el n-a voit să rămână mai mult, dându-și seama din prima zi cât de obosită e gazda. Dar ceilalți musafiri nu păreau prea impresionați de slăbiciunea d-nei Moscu. Poate o cunoșteau mai demult și se obișnuiseră cu ea. Sau poate nici boala nu e atât de gravă; câteodată, mai ales dimineața, d-na Moscu urmărește cu vioiciune orice discuție.

— Parcă puterile ei se duc o dată cu ale soarelui, adăugă Egor cu oarecare solemnitate, după o scurtă pauză. Seara e foarte obosită; uneori cade într-o letargie cu atât mai stranie, cu cât își păstrează același zâmbet și chiar aceeași mască.

D-l Nazarie vedea foarte clar ochii ei larg deschiși, cu pupile reci, inteligente; vedea de asemenea zâmbetul care îi lumina toată fața și care te putea păcăli atât de bine. Nu, pictorul se înșală vorbind de masca d-nei Moscu; nu e o mască, e o figură vie, concentrată, foarte atentă chiar; în orice caz, zâmbetul o face prezentă, ca și cum te-ar asculta cu toată ființa, ar fi vrăjită de cuvintele pe care le rostești. La început, o asemenea atenție aproape te intimidează, te face să roșești. Îți dai însă repede seama că n-a ascultat nimic, că poate nici nu ți-a auzit cuvintele. Ți-a urmărit tot timpul gesturile, buzele ți le-a văzut vorbind și știe când să te întrerupă.

— Asta e extraordinar! spuse d-l Nazarie continuându-și gândul. Știe când să te întrerupă, când să-ți spună câte un cuvânt, ca să-ți amintească de ea, să nu te turbure din cale-afară tăcerea ei...

Egor îl asculta cu mai multă mirare ca la început, încă nu se obișnuise să-l socotească prea inteligent și cu atât mai puțin sensibil. „Are virtuți de artist, își spuse. Și cu toate acestea e atât de timid, atât de necioplit”...

— Nu cumva exagerăm puțin? întrebă el, ridicându-se de pe scaun și începând să se plimbe prin odaie. Poate că nu e decât o extenuare cronică, dacă există cumva un asemenea termen.

— Nu există, spuse d-l Nazarie, dând, fără să vrea, cuvintelor o nuanță ironică. O extenuare cronică, asta ar însemna un fel de moarte

oprită pe loc...

Nu-i plăcură ultimele cuvinte și se ridică și el de pe canapea, încercând să se plimbe. Simți aceeași stupidă sudoare rece în spate. Privi încruntat spre canapea, ca și cum ar fi vrut să se convingă de realitatea ei modestă, de indiferența ei fizică. O privi încruntat, furios mai mult pe sine, pe nervii săi cu închipuiri copilărești.

— În orice caz, vorbi Egor la capătul celălalt al camerei, exagerăm și noi; suntem prea sensibili. Nu vezi cum se poartă cu ea copiii, mai ales fetița cea mică?

Se opri lângă ușa, parcă ar fi ascultat ceva. Vreo slugă care încearcă ușile, să vadă dacă sunt încuiate sau caută ceva pe coridor. Cu pas atent, ușor și cu atât mai plicticos cu cât mai mult îl ghicești, decât îl auzi. Acum o foarte ușoară trosnitură de podea; și apoi aștepți, și nu se mai aude nimic, câteva clipe, câteva clipe foarte lungi. Sluga pășește cu răsuflarea ținută, în vârful picioarelor, să nu te trezească din somn. „Țărani idioți, își spuse Egor exasperat că zgomotul pierise; mai bine ar călca de-a binelea, să-l auzi tot timpul”.

— Mi s-a părut că umblă cineva pe coridor, vorbi Egor începând iar să se plimbe. Mâine am să pun la ușa mea un anunț: „Rog călcați cu toată talpa pe coridor”. Altminteri, te enervează; parcă ai aștepta să te calce hoții. E drept că hoții n-ar pătrunde atât de ușor până aici, adăugă el râzând. Dar oricum, e enervant...

D-l Nazarie se apropiase de balcon, își apleca din nou capul în întunec.

— Noptile au rămas tot atât de calde, spuse Egor. Am fi putut sta în parc, în loc să ne închidem aici.

Observă că profesorul nu-i răspunde și se trase încet în cameră. „E gânditor, filosofează poate despre Dunăre, își spuse Egor înveselit deodată. Dar în fond, ce afirmă el nu e lipsit de oarecare logică; un fluviu, o apă mare, cu malurile largi, primitive.” Văzu în aceea clipă cât e de frumoasa Dunărea, cât e ea de sigura, de bărbătească. Ar fi vrut să fie departe; să se afle, de pildă, pe puntea unui iaht care suie încet apele fluviului, întins pe un *chaise-longue*, ascultând radio sau

înconjurat de oameni tineri. Te plictisești repede fără tineret, fără zgomote în jurul tău. Viață, prezență; fără asta. Întoarce capul, enervat. I se părea că nu e singur în odaie, că îl privește cineva insistent; simțise cu precizie sfredelul unei priviri înapoia lui și asemenea senzații îl plictiseau întotdeauna. Și cu toate acestea era singur. Profesorul întârzia pe balcon. „Puțin cam nepolíticos din partea lui, se miră Egor. Sau poate nu se simte bine și ar trebui să-i spun ceva, să-l ajut”. Făcu câțiva pași spre balcon. D-l Nazarie îl întâmpină cu un obraz luminat.

— Mă ierți că am rămas afară, spuse. Mi-era teamă să nu amețesc; încep să cred că sunt într-adevăr obosit. Locurile astea nu-mi priesc...

— Poate nu-mi priesc nici mie, vorbi râzând Egor. Dar asta n-are nicio importanță. Important e faptul că nu-ți pot oferi nimic, decât un coniac. Sper că n-ai să refuzi un coniac.

— Altădată te-aș fi refuzat. Astăzi însă, trebuie să găsesc ceva împotriva cafelei pe care am băut-o din nebăgare de seamă. Dacă îmi pierd noaptea cu insomnie, mâine nu sunt bun de nimic...

Egor deschise trusa de călătorie, scoase la iveală o sticlă de curând începută și alese din dulap două pahare mari de apă. Turnă cu grijă un deget de coniac, pe fund.

— Nădăjduiesc că asta aduce somn, spuse domnul Nazarie golind dintr-o sorbitură paharul.

Își apucă apoi fața în palme și începu să și-o frece, parcă ar fi fost strivită. L-a băut ca pe țuică, gândi Egor. El începu să-și soarbă coniacul cu multă desfătare, Alcoolul adusese o altă atmosferă în cameră: cordială, băiețească, stenică. Nu mai simțea nicio privire streină acum. Se așezase comod pe scaun și mirosea aburul nevăzut din gura paharului. Un miros bine cunoscut, care îi amintea de atâtea ceasuri luminoase, confortabile, petrecute cu prietenii sau cu anumite femei. „E bine venit alcoolul”, își spuse el.

— Ia dă-mi o țigară, se rugă în acea clipă profesorul, încă roșu și sugrumat. Poate să am mai mult noroc.

Fumă, într-adevăr, cu oarecare izbândă. Egor umplu din nou paharele. Se simțea mult mai bine dispus, cu poftă de pălăvrăgeală.

„Dacă ar fi fost și Sanda, dacă ar fi avut puțină imaginație. Ce bine am fi petrecut stând la taifas pe o noapte ca asta, împreună cu un om amuzant ca profesorul, cu o sticlă de coniac alături, în fond, de asta vine omul la țară; să stea nopțile mult de vorbă, să se asculte mai bine unul pe altul. La București, nu te ascultă nimeni”.

— Pe ăsta să-l bei fără grabă, domnule profesor, glumi Egor.

Avea poftă de vorbă, de mărturisiri.

— Am uitat să te întreb cum faci descoperirile arheologice, spuse el.

— Simplu, începu profesorul, foarte simplu...

Dar se opri, sugrumat. Se privi o clipă în ochi, adânc, fiecare încercând să înțeleagă dacă și celălalt a simțit același lucru, același început de groază și apoi apucară aproape deodată paharele de coniac și le sorbiră dintr-o înghițitură. Profesorul nu-și mai strivi fața în palme. Dimpotrivă, de data aceasta alcoolul îi făcuse bine. Nu cuteză totuși să-l întrebe pe Egor; ghicise din privirile lui că avusese aceeași penibilă impresie, aceeași dezgustătoare groază. Să simți cum cineva se apropie de tine și se pregătește să te asculte, cineva pe care nu-l vezi, dar a cărui prezență o simți în bătaia sângelui și o recunoști în sclipirea ochilor vecinului tău.

Amândoi se pregătiră să vorbească despre altceva. Egor căută repede un subiect, un pretext. Ceva foarte departe de camera aceasta, de ceasul de față. Câteva clipe, mintea nu putea descoperi nimic, înțepenise. Și nici măcar nu îi era frică. Atunci, simțise ceva care nu se putea asemăna cu nimic. Un dezgust monstruos, amestecat cu groază. Câteva clipe numai. A fost destul să pună mâna pe pahar și să golească deodată un deget de coniac pentru ca totul să se limpezească.

— Ați fost vreodată la Marsilia? întrebă el brusc, apucând sticla și turnând din nou în pahare.

— Am fost, cam demult, răspunse repede profesorul, imediat după război. Lucrurile s-au mai schimbat de atunci...

— Este acolo un bar, chiar lângă hotelul Savoy, continuă volubil Egor, îi spune *L'étoile marine*, îmi aduc foarte bine aminte, așa îi spune. Acolo e obiceiul că, dacă îți place coniacul, să începi să cânti.

— Excelentă idee! spuse profesorul. Dar eu n-am voce...

Egor îl privi cu dispreț: „îi e frică să cânte, îi e rușine”. Duse paharul la nări și îl mirosi cu putere. Sorbi o înghițitură, apoi își aplecă puțin capul pe spate și începu, tărăgănat:

*Les vieilles de notre pays
Ne sont pas vieilles moroses,
El le portent des bonnets roses...*

III

Domnul Nazarie auzi câteva bătăi în ușă și se hotărî să se trezească de-a binelea. De o jumătate de ceas se lupta cu somnul. Deschidea ochii, simțea înviorarea dimineții, lumina crudă din odaie, apoi adormea iar. Un somn ușor, întrerupt, dar cu atât mai balsamic. Parcă ar fi prelungit o beatitudine pe care anevoie ar mai fi putut-o redobândi. Cu cât rezistența era mai tenace, cu atât alunecarea în somn era mai balsamică, încă o clipă, încă una. Parcă în adâncul somnului stăruia neconținut vie certitudinea că fericirea aceasta e efemeră, că în curând se va desprinde din acea dulce plutire și va fi zvârlit întreg în lumina de afară. Bătăile în ușă îl treziră într-adevăr definitiv.

— Săru' mâna!...

O femeie aproape bătrână intră în odaie cu laptele.

— E târziu, cred că e foarte târziu, spuse d-l Nazarie.

Femeia zâmbi și-i ocoli privirile.

Domnul Nazarie își frecă fruntea, îl durea puțin capul și își simți gura amară, îl cuprinse deodată părerea de rău că întârziase atâta în pat. Beatitudinea din care se dezlipise atât de greu i se păru acum degustătoare. Se simțea, în același timp, obosit, trist, deznădăjduit, fără niciun motiv; cum se simțea întotdeauna când se deștepta întâia oară într-o odaie streină. Un mare și neînțeleș gol lăuntric; zădărnicia zădărniciilor. Dar își aduse aminte de paharele cu coniac pe care le băuse noaptea, și furia împotriva lui însuși crescuse. Așa, să bei fără

niciun sens, să-ți macini timpul cu un pierde-vară...

— Dacă vreți apă caldă, conașule, spuse femeia.

Nu, în niciun caz apă caldă. Domnul Nazarie simțea nevoia să se pedepsească într-un fel, să se chinuie. Cu ce plăcere se va spăla pe corp cu apa aceea rece...

Femeia închise ușa și d-l Nazarie sări din pat cu zgomot. Amețeala și ușoara durere de cap stăruiau, își umplu ligheanul cu apă rece și începu să se spele, întâmplările de astă-noapte ieșeau la iveală una câte una. Îi venea să râdă. Ce imbecile năluciri, ce frică fără rost! E suficient să privești puțin în jurul tău, lumina asta, răcoarea asta de toamnă, laptele ăsta fierbinte, cu aburi curați și blânzi, ca să-ți dai seama de nevrednicia tuturor închipuirilor. „Și nici măcar n-am învățat să fumez, își spuse d-l Nazarie în oarecare ironie”, îmbrăcându-se. Se așează apoi la masă și sorbi ceașca cu lapte până la fund, fără să se atingă de dulceață și de unt. Rupse un colț de pâine prăjită și se pregăti să-și termine toaleta, ronțăind. „Masa de aseară n-a fost faimoasă, își aminti el. Dacă nu m-aș fi intoxicat cu coniac, aș fi avut azi o foame de lup. Masa n-a fost faimoasă și asta au observat toți. Friptura mirosea a oaie, zarzavatul era opărit. Noroc de mămăliga cu brânză și smântână. Zâmbi privindu-se în oglindă. Am uitat să mă rad. Poate de aceea m-a întrebat de apa caldă. Acum e prea târziu, am să mă rad tot atât de bine și cu apă rece...” Fără grabă, își scoase din valiză aparatul de ras și începu să se săpunească. O melodie tristă, lentă îi coborî încet din amintire. Câteva clipe, cântecul pluti inform, zbatându-se, pierzându-se și înfiripându-se din nou:

Les vieilles de notre pays...

„Asta cânta Egor azi-noapte”, își aminti el cu plăcere, își aminti și împrejurarea care îl făcuse pe pictor să cânte. „Simțise și el același lucru”, își spuse d-l Nazarie zâmbind. Cu ce ușurință zâmbea acum, cât de depărtată și de ridicolă i se părea acum scena de azi-noapte. Se săpunea cu mai multă voie bună. „Și cu toate acestea, mi s-a părut că

m-ascultă cineva, îmi aduc foarte bine aminte. Și la masă. Atunci a fost ceva grav, într-adevăr a fost ceva mai grav”. Dar e atâta lumină în odaie, atâta certitudine în pereții albi, în fragmentul de cer clar pe care îl vede în oglindă, în mirosul de săpun pe care îl simte învăluindu-i fața...

D-l Nazarie își fixează lama cu atenție; fiecare gest îi face plăcere, fiecare lucru pe care îl apucă în mână. Începe să se radă frumos, privindu-se în oglindă, micșorându-și gura și încercând să facă lucrul acesta cu grație, nu cumva buzele rotunjite prea brutal să strice simetria feței.

D-l Nazarie își petrecu dimineața plimbându-se la întâmplare peste niște câmpuri. Gândurile nu-i erau deloc la preistorie. De altfel, nimic nu-l făcea să nădăjduiască vreo săpătură cu noroc în aceste șesuri prea întinse, prea monotone, în partea de miazănoapte a conacului, spre sat, începeau movilele, dar d-l Nazarie apucase voit în direcția potrivnică.

Era încă atât de frumos pe aici înaintea arăturilor de toamnă. Niciun nor, nicio umbră pe tot cuprinsul și totuși soarele nu era obositor, paseri necunoscute se avântau în văzduh, se auzeau cosași și greieri.

O imensă liniște, vie, ne încremenită. Chiar pasul omului se topea în masa aceea muzicală de sunete mici care alcătuiau laolaltă liniștea și singurătatea câmpiei. „Glorioasa câmpie munteană, sublinie d-l Nazarie. Încă două-trei săptămâni și vacanța e definitiv încheiată. Bucureștii, examenele studenților, cabinetul de lucru. Cel puțin dacă am izbuti să sfârșim cu bine la Bălănoaia”...

Se întoarse la conac cu puține minute înainte de ora mesei, întâlni pe Simina, plimbându-se singură prin parc.

— Bună dimineața, duduie! îi spuse el cordial.

— Bună dimineața, domnule profesor, răspunse fetița zâmbind. Ați dormit bine?... Are să vă întrebe și mama același lucru, dar voiam să vă întreb întâi eu... Zâmbetul i se transformă pe nesimțite într-un râs scurt, tăcut. Profesorul nu-și putea lua ochii de pe figura ei neasemuit de frumoasă. Parcă ar fi fost o păpușă; o frumusețe atât de perfectă, încât părea artificială”. Chiar și dinții erau prea strălucitori, părul prea

negru, buzele prea roșii.

— Am dormit admirabil, duduia, spuse d-l Nazarie apropiindu-se de ea și încercând să-i treacă mâna prin bucle.

E într-adevăr un copil-minune. Dar, ajuns cu palma deasupra capului fetei, îi fu deodată teamă s-o mângâie, îl intimidă zâmbetul ei. Își retrase mâna cu stângăcie. Simina nu mai e un copil; nouă ani, așa i-au spus aseară, dar câtă feminitate în mersul ei, câte farmece în gesturile ei mici și rotunde.

— Nu l-ați ținut pe d-l Egor de la lucru azi-noapte? întrebă șiret Simina, încrețindu-și foarte ușor fruntea.

Domnul Nazarie nu încearcă să-și ascundă mirarea. Dimpotrivă, se bucura că are un prilej să laude fetița, să se arate păcălit de șiretenia ei și astfel să se împrietenească mai bine.

— Dar de unde știi mata c-am fost la d-l Egor azi-noapte? întrebă el.

— Mi-am închipuit, începu să râdă.

Profesorul rămăsese în fața ei, înalt, stânjenit. Simina se reculese repede.

— Întotdeauna când se întâlnesc doi musafiri, spuse ea, se adună într-o cameră. Și camera domnului Egor e cea mai frumoasă. Acolo vin de obicei musafirii...

Nu-și spusese gândul întreg, își reluă zâmbetul ei de copil victorios și se apropie un pas de d-l Nazarie.

— Dar eu cred că nu e bine, adăugă în șoaptă. D-l Egor lucrează. Ar trebui lăsat singur noaptea...

Cu ultimul cuvânt spus, fața își pierduse zâmbetul. Era severă, rece, poruncitoare. D-l Nazarie se simțea mai intimidat acum.

— Firește, firește, bâlbâi el. S-a întâmplat o dată, asta n-are să se mai întâmple de aici înainte...

Simina îl privi o clipă în ochi, prea fix, aproape obraznic, apoi, fără să mai adauge vreun cuvânt, își smuci trupul tot de lângă profesor și se îndreptă către parc.

„Probabil că știe ceva despre care eu nu știu nimic, gândi domnul Nazarie. Nu cumva se pregătește un complot împotriva lui Egor?

Întâlniri noaptea, în parc, plimbări sentimentale — așa încep de obicei. Simina e, fără îndoială, confidentă”.

D-l Nazarie intră în odaie să-și spele mâinile înainte de masă. „Dar e destul de stupid să lași o fetiță să înțeleagă asemenea lucruri, își continuă el gândul. Un copil atât de sensibil ca Simina...”

Cobori grăbit și se îndreptă de-a dreptul spre sufragerie. Auzise clopotul. Fusesse de altfel informat de acest obicei al casei: cinci minute după sunarea clopotului masa se servește, cu orice număr de persoan. În sufragerie erau adunați toți, afară de Simina.

— Cum a dormit d-l profesor? Întrebă doamna Moscu.

Parcă nu arăta atât de obosită în dimineața aceasta. Era îmbrăcată într-o rochie fumurie, cu guler roz-pal. Părea într-adevăr mai tânără, mai înviorată. Brațele goale se avântau acum cu mai multă grație, înclinându-se arcuit, fragede.

— Ați dormit într-adevăr bine? Întrebă și Sanda, trudindu-se să-și ascundă mirarea.

Jupâneasa se opri lângă ușă, ascultând. Privea în jos, cu mâinile la spate, ca și cum ar fi așteptat un ordin, dar asculta și ea cu o egală curiozitate.

— Am dormit cât se poate de bine, răspunse d-l Nazarie. La început m-am temut de o insomnie, dar domnul Pașchievici a fost atât de drăguț...

Se întoarse cu fața spre el. Egor zâmbea, jucându-se cu cuțitașul de tăiat pâinea. „Așadar, a povestit tot, gândi d-l Nazarie. A povestit probabil cum ne-am îndopat cu alcool amândoi și poate alte lucruri hazlii despre mine...”

— Cred că v-a spus domnul Pașchievici...adăugă el.

— Nu prea aveam ce să spun, îl întrerupse Egor.

D-l Nazarie își dete de-abia acum seama că Egor n-ar fi putut povesti cu de-amănuntul întâmplările din noaptea trecută. I-ar fi fost rușine de el. Fără îndoială că acum i se par ridicole nălucirile de azi-noapte, dar tot nu trebuiesc povestite altora, îl privi în ochi. Egor părea că nu înțelege nimic, că nu-și amintește nimic, „îi e rușine, gândi d-l Nazarie;

cum mi-a fost și mie”.

Simina intră de-abia atunci în sufragerie. Se grăbi să se așeze pe scaunul din dreapta d-nei Moscu, după ce mai întâi privi circular pe toți.

— Unde ai fost, domnișoară? o întrebă. Egor.

— Am vrut să văd dacă au venit scrisori...

Sanda începu să zâmbească. Ar fi trebuit totuși să-i facă observații. Evident, nu în fața musafirilor, dar ar trebui să o certe într-o zi pentru toate minciunile fără rost pe care le spune...

Ridică ochii din farfurie, puțin speriată. Cineva mânca cu atâta poftă, încât zgomotul fălcilor stăpânea întreaga încăpere. Parcă se făcuse deodată o tăcere nefirească în sufragerie și nu se auzea decât zbaterea fălcilor. Mânca d-na Moscu. Sanda se îngălbeni. De foarte multe ori d-na Moscu își uita complet de sine în timpul meselor și mânca cu poftă, dar niciodată nu atinsese o asemenea voracitate. Nu mai vorbea nimeni. Ascultau cu toții, stingheriți.

— *Maman!* o strigă Sanda.

D-na Moscu continua să mănânce, cu bărbia aproape rezemată de piept. Sanda se aplecă peste masă și o mai strigă încă o dată, fără rezultat. „Are să i se facă rău!” își spuse, îngrozită. Egor se prefăcu că nu observă nimic. D-l Nazarie privea înspăimântat, cu coada ochiului.

Numai Simina părea liniștită, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat nefiresc.

Își așază mâna pe brațul d-nei Moscu ușor, și îi spuse:

— Am visat azi-noapte pe tanti Christina, mamă!

D-na Moscu se opri din mestecat, surprinsă.

— Știi că și eu o visez de câteva nopți întruna? Ce vise ciudate!...

Așază cuțitul și furculița corect, pe marginea farfuriei și se întoarse spre musafiri. Domnul Nazarie tresări când presimți gestul; se temea să privească o față care se deșteptase chiar atunci din inconștiență (căci altfel nu-și putea explica barbaria cu care mesteca, puține minute înainte, d-na Moscu). Avu totuși o adevărată surpriză întâlnind o figură liniștită și inteligentă. Fără îndoială că d-na Moscu nici nu-și mai

amintea — dacă întâmplător își dăduse seama — de scena penibilă de adineauri.

— D-stră o să zâmbiți, d-le profesor, vorbi ea, dar vă mărturisesc că visele sunt lumea mea cea de a doua.

— Nu zâmbesc deloc, scumpă doamnă, se grăbi să spună domnul Nazarie.

— Mama înțelege însă altceva prin această a doua lume, interveni Sanda, fericită că se trecuse atât de ușor peste un incident penibil.

Altceva, în orice caz, decât spune înțelesul cuvintelor.

— M-ar interesa foarte mult să știu, vorbi d-l Nazarie. Lucrurile acestea sunt întotdeauna fascinante.

D-na Moscu aprobă, clătinând capul cu fervoare.

— Vom sta o dată de vorbă, șopti ea. Dar nu acum, firește. Se întoarse repede spre Simina. Cum ai visat-o, Simina?

— A venit la mine la pat și mi-a spus: „Numai tu mă iubești, Simino”! Era îmbrăcată cu rochia roz, cu umbreluță...

— Așa vine ea întotdeauna, vorbi d-na Moscu emoționată.

— Spunea de Sanda, adăugă Simina, „Sanda începe să mă uite. E domnișoară mare acum”. Așa mi-a spus. Și mi s-a părut că plânge. Mi-a cerut mâna să mi-o sărute.

— Așa face ea, spuse d-na Moscu. Îți cere mâna sau brațul să ți-l sărute.

Toți ascultaseră tăcuți. Sanda zâmbea batjocoritoare, privind pe furiș spre soru-sa. „Ar trebui s-o dezvăț o dată de obiceiul ăsta prost”, își spuse. Apoi izbucni brusc:

— De ce minți, Simina?! Sunt sigură că n-ai visat pe nimeni, cu atât mai puțin pe tanti Christina.

— Nu mint, vorbi calm Simina. Așa mi-a spus. Îmi aduc foarte bine aminte ce mi-a spus despre tine: „Sanda începe să mă uite”. M-am uitat în ochii ei atunci și mi s-a părut că plânge...

— Minți! repetă, mai tare, Sanda. N-ai visat nimic!

Simina o privi surprinsă, drept în ochi, după obiceiul ei. Apoi gura severă i se rotunji într-un zâmbet ironic.

— Poate că n-am visat, spuse ea încet, și se întoarse spre maică-sa.

Sanda își mușcă buzele. S-a făcut și obraznică, nu se mai teme nici de musafiri. Îl văzu atunci, parcă pentru prima dată, pe Egor și un val fierbinte de dragoste o pătrunse. Ce bine că nu e singură, că e alături de cineva care ar putea-o iubi, ar putea-o ajuta.

— Dar de unde cunoaște micuța noastră Simina pe mătușa Christina? întrebă, în mijlocul tăcerii, d-l Nazarie. Bănuiesc că a murit tânără...

D-na Moscu întoarse repede fața spre profesor. Niciodată nu o văzuse d-l Nazarie atât de însuflețită. Emoția, nerăbdarea, aducerile-aminte îi șterseră chiar zâmbetul ei nelipsit. Egor o observă cu mirare și cu un început de teamă — căci ochii îi erau lichizi și lumina lor avea câteodată densitatea nefirească a unei lupe.

— Nimeni nu cunoaște pe Christina, vorbi d-na Moscu după o lungă răsuflare. Nici Sanda, nici Simina. Sanda s-a născut în cel dintâi an de război, nouă ani după moartea Christinei... Dar avem un portret în mărime naturală al Christinei; l-a pictat Mirea. Copiii o știu după portretul acela...

Se opri brusc, cu fruntea plecata. D-l Nazarie încercă să rupă tăcerea. Ar fi fost într-adevăr penibil să amuțească așa, cu toții.

— A murit tânără? întrebă el.

— Nu avea decât douăzeci de ani, spuse Sanda repede, ca să evite răspunsul d-nei Moscu. Era cu vreo șapte ani mai mare ca mama.

Dar d-na Moscu părea că n-auzise nimic. Continuă, cu un glas mai scăzut, parcă se pregătea să se predea aceleiași oboseli obișnuite ei:

— A murit în locul meu, sărăcuța. Pe mine m-au trimis la Caracal, cu fratele meu, iar ea a rămas la moșie. Asta a fost în 1907. Și au omorât-o...

— Aici? întrebă d-l Nazarie, accentuând cu teamă cuvântul.

— Venise de la Bălănoaia aici, interveni Sanda. Moșia era pe-atunci întinsă, știți înaintea de expropriere. E așa de greu totuși de înțeles... căci o iubeau toți țăranii.

Egor începu să se simtă prost. Mai ascultase o dată aceeași poveste și parcă nu întocmai. Anumite amănunte le afla pentru întâia oară

acum, altele — mult mai semnificative — fuseseră lăsate la o parte. Căută ochii Sandei și întâlnește aceleași priviri preocupate, irizate, alergând de la d-na Moscu la Simina. Parcă s-ar fi temut să nu se adauge ceva.

— Să luăm cafeaua pe verandă, spuse brusc Sanda, ridicându-se de la masă.

— Nu mă îndoiesc că a fost o lovitură grea, crezu de cuviință d-l Nazarie să consoleze pe gazdă.

Dar d-na Moscu dăduse din cap foarte afectuos, parcă i s-ar fi adresat o foarte comună mulțumire, așa cum obișnuiesc toți musafirii să rostească ridicându-se de la masă.

Cafeaua se servi pe verandă, începea o după-amiază sticloasă de septembrie; cerul era neverosimil de albastru și arborii părea că au crescut nemișcați de la începutul lumii.

„Aș putea încerca acum”, își spuse Egor. Într-adevăr, trecând prin sufragerie, simțise foarte aproape de el coapsa Sandei, îi luase atunci brațul, prietenește, și fata se supuse tremurând. Străbătuse până la el emoția și așteptarea bine cunoscută. Trupul fetei se alăturase de al lui câteva clipe, apoi se despărțise brusc — și în acest gest de spaimă Egor întrevăzu cele mai sigure nădejdi. Dar trebuia să încerce mai mult, să-i vorbească. Se apropie de ea, cu ceașca de cafea în mână.

— Ce faci în după-amiaza aceasta, duduie Sanda?...întrebă el.

— Îți voi cere voie să te însoțesc în parc, să te văd pictând, spuse fata zâmbind.

Egor începu să râdă. Se pregătea să-i răspundă în glumă, dar întâlnește alături obrazul sever al Siminei. Fetița îl privea atent, parcă s-ar fi trudit să înțeleagă ceva care se întâmplă fără știrea ei.

— D-le Egor, se auzi atunci glasul d-nei Moscu, d-ta ai văzut portretul Christinei? Mi s-a spus că e cea mai bună operă a lui Mirea.

— Dacă Mirea poate avea opere bune... adăugă ironic pictorul.

— De ce vorbești așa înainte de a-l fi văzut? îl întrebă nervos Sanda. Sunt sigură că are să-ți placă.

Egor nu înțelesese asprimea glasului ei. Rămăsese cu ceașca de cafea în mână, între cele două surori.

Nu știa ce-ar mai putea răspunde. „Am făcut o gafă, își spuse el. Când vrei să cucerești o fată de boier, nu trebuie să fii intransigent în artă. Criteriile estetice nu sunt întotdeauna cele mai bune...”

— Orice pictor mediocru poate face o capodoperă dacă se poate uita o clipă pe sine, rosti sentențios d-l Nazarie.

— Mirea a fost un pictor foarte mare, vorbi d-na Moscu. Mirea a fost o culme a artei românești. Țara se poate mândri cu el...

D-l Nazarie roși, stânjenit. Mai ales că d-na Moscu se sculase brusc și-i invitase pe toți, cu un gest înfrânt, să vadă tabloul. Nici Sanda, nici Simina nu erau mai calme. „Tot ce se atinge de domnișoara Christina le este într-adevăr sacru, își spuse Egor. În fond, nu e un sentiment mediocru ăsta. Să iubești și să sfințești o moartă, chiar în icoanele ei cele mai triviale”, își aduse aminte de *Daphne Adeane*. „Am să-i vorbesc de ea Sandei, își propuse el reconfortat. E un lucru frumos ce face Sanda; dragostea și orgoliul ei pentru mătușa Christina e un lucru splendid”. Chiar și pe mica Simina o scuza acum, în gând, Egor. Sunt niște făpturi de elită, prea sensibile. M-am purtat ca un dobitoc.

— E cam deranj aici, spuse Sanda, deschizând o ușă masivă, albă. E un salon în care nu prea intrăm...

Toți simțiră de la început aceasta, în odaie mirosea a sulfină și a aer închis. Era parcă mai răcoare, dar o răcoare melancolică și artificială. Egor își căută tovarășul. D-l Nazarie pășise încet, încercând parcă să-și ceară scuze cu modestia lui, silindu-se să nu facă zgomot, să nu fie observat. În urma profesorului venea Simina. Venea cea din urmă. Figura îi era luminată de o emoție solemnă, care îi dădea o paliditate feminină, nefirească pe obrazul ei de copil. „Sunt într-adevăr extraordinar de sensibile fetele astea”, își spuse Egor.

— Domnișoara Christina! exclamă d-na Moscu. Așa îi spuneau toți pe aici...

D-l Nazarie simți teroarea ca o gheară apăsându-i pieptul.

Domnișoara Christina zâmbea din portretul lui Mirea, parcă l-ar fi

privit într-adins pe el. Era o fată foarte tânără, îmbrăcata într-o rochie lungă, cu talia subțire și înaltă, cu buclele negre lăsate pe umeri.

— Ce spui, domnule pictor? întrebă Sanda.

Egor rămăsese departe de portret. Se trudea să-și dea seama de unde izvora în sufletul său atâta melancolie și oboeală, în fața acestei fecioare care îl privea în ochi, zâmbindu-i cu familiaritate, parcă l-ar fi ales numai pe el din tot grupul, să-i spună numai lui de nesfârșita ei singurătate. Plutea mult dor și multă jale în ochii domnișoarei Christina. Zadarnic îi zâmbea ea familiar, zadarnic își strângea cu mâna umbreluța albastră și își ridica pe furis o sprânceană, parcă l-ar fi invitat să râdă și el de pălăria ei prea mare și prea încărcată, pe care, firește, n-o poate suferi, dar a pus-o pentru că așa i-a cerut mama („Nu stă bine unei domnișoare să pozeze decât desăvârșit îmbrăcată!"). Domnișoara Christina suferea în nemișcarea ei. „Să-și fi dat ea seama că va muri atât de repede?" se întrebă Egor.

— Atunci îți place, adăugă triumfătoare Sanda. Dacă nu spui nimic, înseamnă că-ți place.

— Cu un asemenea model, nu se putea face decât o capodoperă, vorbi liniștit Egor.

Domnișoarei Christina îi sticliră o clipă ochii mai viclean. Egor își puse mâna pe frunte. Ce straniu miros în camera aceasta. Nu cumva o fi chiar camera ei? Cu coada ochiului privi spre celălalt perete. D-na Moscu îi spusese că e un salon, dar se afla acolo, în colț, un pat mare, alb, cu perdeluțe. Ridică încă o dată privirile spre portret. Domnișoara Christina îi urmărise toate mișcărilor. Egor citea bine în ochii ei; îl văzuse când a descoperit patul și n-a roșit; dimpotrivă, continuă și acum să-i susțină privirea, oarecum provocatoare. „Da, asta e camera mea de fată și acolo e patul meu, patul meu virginal" — parcă îi vorbeau ochii domnișoarei Christina.

— Ce spui, d-le profesor? întrebă din nou Sanda.

D-l Nazarie rămăsese încremenit de cum dăduse cu ochii de portret.

La început i s-a părut că vede din nou nălucirea din noaptea trecută, chipul acela de abur care se apropiase atunci, la masă de umerii d-nei

Moscu. Teroarea îl împietrise. Dar îl deșteptase din spaimă Simina, care trecu lângă el și îl privise mirată, bănuitoare.

— Mi se pare un lucru extraordinar, vorbi apăsător d-l Nazarie. Se liniștise. O liniște nefirească, un început de nesimțire. Mirosea ciudat în odaie; nu a mort, nici măcar a flori funerare, ci un miros de tinerețe oprită pe loc, oprită și conservată aici, între patru pereți.

O tinerețe de-acum multă vreme. Parcă soarele nu trecuse prin această odaie și timpul nu măcinase nimic. Nimic nu părea premenit, schimbat de când murise domnișoara Christina. Mirosul acesta e parfumul tinereții ei, resturi miraculos păstrate din apa ei de colonie, din aburul trupului ei. D-l Nazarie înțelegea acum toate lucrurile acestea mici și stranii. Se mira singur de ușurința cu care le înțelege și de graba cu care le acceptă.

— ... Un lucru într-adevăr extraordinar, adăugă el, privind din nou tabloul.

Dar nu era aceeași nălucire din sala de mâncare. O foarte mare asemănare, firește. Domnișoara Christina seamănă mult cu d-na Moscu, seamănă și cu Simina. Dar chipul ei poate fi privit în liniște. Doar în cele dintâi clipe l-a înspăimântat. I s-a părut atunci că revede nălucirea. I s-a părut, numai; căci cealaltă răspândea o teroare deznădăjduită, pe care portretul nu o avea. Oboseala și tristețea odăii veneau din alte vămi și vorbeau alt fel sufletului.

— Aș vrea să încerc o dată să pictez acest tablou, vorbi Egor, să-l pictez cum știu eu, iar nu să fac o copie...

Sanda se apropie de el și-i apucă brațul înspăimântată.

— Bine că nu te-a auzit mama, șopti ea.

Egor vorbise destul de tare, dar d-na Moscu, așezată într-un fotoliu îmbrăcat în pânză albă, nu auzise nimic, ca de obicei. D-na Moscu cerceta cu ochii încăperea. Palpita alt fel, aici, viața. Aici îi alerga gândul întotdeauna, deși nu în acest spațiu concret, nici în acest timp prezent.

Egor o privise în treacăt, când se așezase pe fotoliu, și înțelese: d-na Moscu se întoarce mereu aici, în camera aceasta, în întâmplările de-

atunci.

— ... Bine că nu te-a auzit, căci i-ai fi făcut într-adevăr rău, adăugă, tot în șoaptă, Sanda. Nu lasă aproape pe nimeni să intre aici. Azi a făcut excepție. Și-apoi, mai e ceva...

Dar Simina se apropiase prea mult de ei. Se apropia acum și d-l Nazarie, probabil ca să le spună că ar trebui să se retragă.

— ... Dar lui tanti Christina i-ar place să mai fie o dată pictată, spuse Simina. De unde știi tu că n-ar vrea mama?!...

— Simina, teribil de multe lucruri știi tu, îi spuse cu înțeles, privind-o în ochi, Sanda.

Apoi îi întoarse spatele și se apropie de d-na Moscu.

— *Maman*, am rămas de-ajuns. Trebuie să mergem...

— N-ați vrea să mai mă lăsați o clipă? se rugă ea.

Sanda dădu din cap aspru.

— ... Cu Simina, se rugă din nou d-na Moscu.

— Mai ales cu ea, zâmbi Sanda.

Îi luă brațul. Egor și d-l Nazarie veneau din urmă. Evitară la început să se privească, dar, ajunși pe verandă, nu și-au putut feri multă vreme ochii unul de altul. Egor aprinse o țigară, după ce, mai întâi, întinse tabachera profesorului. D-l Nazarie refuzase zâmbind.

— Nu cred că e același lucru, scumpe maestre, spuse d-l Nazarie.

În acea clipă, Sandală se apropie. Se șterseseră de pe fața ei vigoarea și severitatea de adineauri. Sandală era acum din nou domnișoara capricioasă și disponibilă.

— Suntem gata de lucru, domnule Egor? întrebă ea. D-l Nazarie se bucură că se poate retrace într-un asemenea moment neutru.

IV

Egor n-a lucrat nimic în după-amiaza aceea. Și-a purtat șevaletul prin mai multe alei și s-a așezat în mai multe colțuri ale parcului, în cele din urmă, și-a ascuns sculele la rădăcina unui ulm. Și a început să se plimbe cu Sanda.

— Într-o asemenea zi e păcat să lucrezi, i-a spus. Apoi a întrebat-o câte poeme cu toamna cunoaște. A întrebat-o mai mult ca s-o necăjească, dar a trebuit s-o asculte mirat — și nu totdeauna cu voie bună — recitând poem după poem. El ar fi vrut să ajungă mai repede la intimități, poate chiar la confesiuni. Așa se pregătea Egor de dragoste. Era prea miraculoasă toamna de deasupra lor ca să-și îngăduie vreun curaj vulgar. Totuși, poemele erau destul de multe. Timpul trecea nesimțit. Trebuia să facă un pas înainte. Se hotărî să-i spună pe nume.

— Sanda, ce crezi de Nazarie?

— Cred că e un viclean, răspunse corect Sanda, ca și când n-ar fi observat intimitatea lui Egor. Ai băgat de seamă ce repede își schimbă fața? Niciodată nu seamănă cu el însuși...

Egor începu să râdă. Răspunsul fetei îl desfătase într-adevăr. Și apoi, în același timp, abătuse conversația pe un plan mai accesibil. Se putea râde, se putea glumi. La capătul aleii, o strânse de mijloc. Ea îi spunea încă, poate ca să-l necăjească, „domnule Egor”.

Curând însă, a trebuit să se întoarcă. Era ora ceaiului. Simina îi aștepta în fața verandei, plimbându-se nepăsătoare cu ochii în pietriș.

D-na Moscu, pe verandă, citea un roman francez. D-l Nazarie se scuzase că nu va veni decât seara la masă. Pornise înspre sat, să cerceteze câteva movile.

Au luat ceaiul în liniște, vorbind numai Sanda și Egor. Simina părea îngândurată. Se ridică cea dintâi, după ce și-a împăturit șervețelul de ceai și și-a adunat firimiturile în farfurie.

— Unde te duci, Simina? întreabă Sanda.

— La doică, răspunse fetița fără să se întoarcă.

Sanda o urmări cu ochii până ce dispăru între pomi.

— Nu-mi place deloc prietenia aceasta, se adresă d-nei Moscu. Doica o zăpăcește cu tot felul de basme.

— Același lucru i l-am spus și eu de atâtea ori, se apără d-na Moscu.

— Ce-i spune doica? întreabă Egor.

— Cele mai absurde basme, vorbi obosită și enervată Sanda.

— E timpul basmelor acum, o întrerupse Egor. Nu are decât nouă ani.

Trăiește și ea în folclor...

Sanda îl privi plictisită. Ar fi vrut parcă să-i spună mai mult, dar se mulțumi cu câteva cuvinte.

— Sunt un folclor destul de ciudat basmele doicii...

Egor s-a putut convinge chiar în acea seară cât de ciudat e folclorul doicii. Plecase să se plimbe primprejurul parcului, să vadă apusul soarelui de pe câmp. Rămăsese rezemat de un salcâm, privind cum se cufundă globul înflăcărat, „departe și nu foarte departe”, își amintise de versul popular cu multă plăcere. „Numai un asemenea vers poate descrie într-adevăr un apus în câmpie, gândi Egor. Și cum rămâne toată firea împietrită, câteva clipe, după înecarea soarelui! Și apoi, cât de straniu se însuflețește liniștea! Numai dacă n-ar fi atâția țânțari”, își spuse Egor aprinzându-și o țigară ca să se apere.

N-avea niciun gust țigara, în răcoarea aceasta mirosind a praf și ierburi. O zvârli în drum și porni agale spre casă. Intră printr-o poartă laterală în parc. La stânga se întindeau curțile, acareturile și grădinile de zarzavat. Egor se întreabă cine are grija tuturor acestor rosturi gospodărești, cine supraveghează și plătește slugile, cine vinde recoltele. Soțul d-nei Moscu murise de câțiva ani; cumnata ei are moșie în altă parte a țării. Poate vreun administrator, vreun vechil moștenit.

Se aprindeau lămpile. „Acolo sunt bucătăriile și odăile slugilor”, gândi Egor. Un rând întreg de odăi mici, albe cu prispa scundă.

Treceau femei, câte un copil sfios privea nedumerit spre casele boierești. Un miros proaspăt, de fân, de vite și lapte. „Are să fie o noapte splendidă”, își spuse Egor, ridicând fruntea spre cerul străveziu și înalt.

— Nu vă este frică de câini?

Glasul venise atât de neașteptat, încât Egor se dăduse un pas înapoi. Lângă el apăruse Simina. „Cum de a mers atât de nesimțit, pe cărare s-a strecurat de-a dreptul în spatele meu?”

— Dar dumitale nu-ți este frică să te plimbi singură pe aici? o întreabă Egor.

— Am fost la doică, răspunse liniștită Simina.

- De atunci de când ai plecat?
- Doica a avut treabă, am stat lângă ea.
- Și ți-a spus basme, nu e așa?

Simina zâmbi strivitor, își culese cu mâna un mărăcine de pe rochiță, netezind apoi cutele, întârzia cu multă știință răspunsul.

— Asta o știți de la Sanda. Dar e adevărat, Doica îmi spune în fiecare zi un basm nou. A învățat foarte multe.

— Astăzi a fost un basm foarte lung, dacă ai întârziat până acum, vorbi Egor.

Simina zâmbi iar, cu aceeași voită sfială, întâlnindu-i ochii, Egor avu sentimentul penibil că e atras în cursă, că în fața lui lucrează o minte șireată și ascuțită, iar nu mintea unui copil.

— Basmul a fost scurt, răspunse Simina, dar doica a făcut plata oamenilor, căci ea o face întotdeauna...

Pronunță ultimele cuvinte târăgănat, atrăgând într-adins atenția lui Egor asupra-le. Parcă ar fi cunoscut nedumeririle lui de adineauri și voia, incidental, să i le lămurească. Egor se simți deodată turburat. Fata îi ghicea gândurile, i le cetea fără știrea lui. Subliniase cu atâta finețe anumite cuvinte, apoi tăcuse, privind în jos...

— Un basm scurt, dar foarte frumos, adăugă ea.

Ușor de înțeles că aștepta să fie întrebată, aștepta pe Egor s-o roage să i-l povestească. Egor încercă să reziste ispitei acesteia, care nu știa de unde vine. Simina tăcuse încurcată, adăstând, își încetinise într-adins pasul.

— Spune-mi-l și mie, rosti în cele din urmă Egor.

— Este basmul feciorului de cioban, care s-a îndrăgostit de o împărăteasă moartă, începu calm Simina.

Cuvintele sunaseră atât de stranii pe buzele ei copilărești, încât Egor se cutremură.

— Ce basm urât și absurd! exclamă el deodată, aspru. Are dreptate Sanda.

Simina nu se intimidă de izbucnirea lui Egor. Așteptă să-și mistuie mânia, apoi începu cu același glas.

— Așa e basmul. Așa a fost ursita feciorului de cioban...
— Tu știi ce-i ursita unui om? Întrebă Egor.
— Ursita, soarta sau destinul omului, răspunse prompt Simina ca la o lecție. Fiecare om se naște lângă o stea, cu norocul lui. Asta e...

— Poate ai dreptate, adăugă Egor zâmbind.
— A fost odată un fecior de cioban, începu repede Simina, fără să-i mai lase timp s-o întrerupă. Și când s-a născut el, ursitoarele i-au spus: „Să iubești o împărăteasă moartă!” Mama lui a auzit și a început să plângă. Cealaltă ursitoare, căci erau trei, s-a milostivit de jalea ei și a adăugat: „Și te va iubi și împărăteasa pe tine!”.

— Vrei neapărat să-mi povestești basmul până la sfârșit? o întrerupse Egor.

Simina îl privi mirată. O privire inocentă și totuși rece, disprețuitoare.

— D-stră mi-ați spus să vi-l povestesc...

Îl strivi apoi cu o tăcere încăpățânată. Se aflau în mijlocul aleii principale. Se zăreau, depărtate, lămpile odăilor din curte. Casa mare, de cealaltă parte, crescuse cenușie în văzduhul spălăcit de seară.

— Nu cunoști un alt basm, mai frumos? Întrebă Egor ca să rupă tăcerea. De pildă, basmul pe care ți l-a spus doica ieri, sau alaltăieri...

Simina începu să zâmbească. Răsuflă lung, ferindu-se parcă să privească namila din dreapta lor, casa mare. Își ținea capul încordat.

— Basmul de ieri e foarte lung, spuse ea, iar cel de alaltăieri nu e un basm, e o întâmplare adevărată, cu domnișoara Christina...

Egor tresări și se simți deodată înspăimântat. Nu din cauza întinericului care se lăsase brusc, mai ales aici, între pomi. Simina parcă se opri într-adins aici. Ochii îi străluceau, cu pupilele mărite, și capul avea o stare țeapănă, nefirească. Egor fusese înspăimântat de glasul cu care pronunțase Simina ultimele cuvinte, întotdeauna știa sa sublinieze cuvintele, să le dea sensuri voite de ea, să ți le împlânte ca un fier roșu în inimă.

— Tu de ce-i spui „domnișoara Christina”? Întrebă mâniat Egor. Până acum îi spuneai „tanti”, căci doar ți-este mătușă...

— Ea m-a rugat să-i spun așa, „domnișoară”, să nu-i mai spun „tanti”, să n-o îmbătrânesc...

Egor se stăpâni cu greu; simțise o cumplită furie împotriva acestei făpturi mici, care îl mințea cu atâta nerușinare, cu atâta diavolească viclenie.

— Când te-a rugat? Întrebă el din nou. Cum te poate ruga cineva care a murit de aproape treizeci de ani?!

Glasul îi era aspru, privirea lui cruntă, dar Simina continua să zâmbească, îi făcea atâta plăcere furia unui bărbat, a unui om atât de mare și de puternic împotriva ei, care nu împlinise încă zece ani.

— M-a rugat azi-noapte, în vis...

O clipă, Egor, șovăi încurcat. Dar voia să meargă până la capăt, să înțeleagă ce se ascunde în mintea copilului acestuia înfricoșător.

— Totuși, azi în salon, continuă el, te-am auzit spunând „tanti Christina”.

— Nu e adevărat, răspunse calm Simina. Astăzi n-am spus „tanti Christina”.

Într-adevăr, acum nici Egor nu-și mai amintea să o fi auzit. Dar îl înspăimânta siguranța ei, zâmbetul ei victorios. Va vorbi neapărat cu Sanda, cu d-na Moscu chiar. Se simțea oarecum ridicol, în mijlocul aleii, în întunec, încercând să încurce o fetiță. Voi să întoarcă brusc capul spre casă și să facă el primul pas de înapoiere, căci Simina nu se mișcase de multe minute. Atunci fetița i se azvârli în brațe înspăimântată, țipând. Egor se sperie mai mult de țipătul ei și o ridică.

Simina îi apucase obrazii, ținându-i fața alături de fața ei.

— Mi s-a părut că vine cineva de-acolo, șopti.

Arăta spre marginea cealaltă a parcului, îl sili pe Egor să privească într-acolo, să privească mult, ca s-o liniștească.

— Nu e nimeni, fetițo, îi vorbi încrezător Egor. Te-ai speriat singură. Și cum să nu te sperii când asculți în fiecă zi un basm absurd?...

O ținea încă în brațe, dezmiardând-o. Ce ciudat, inima nu-i bătea deloc a spaimă. Și trupul ei era liniștit, cald, cordial. Nicio smucitură de febră, nicio picătură de sudoare. Fața îi era senină, compusă. Egor

înțelese deodată că a fost păcălit, că Simina se prefăcuse înspăimântată și-i sărise în brațe numai ca să-l împiedice să întoarcă privirile spre casă. Când înțelese asta, o furie împletită cu teroare îl cuprinse. Simina simțise pe dată schimbarea în mușchii lui Egor, în pulsul său.

— Lăsați-mă jos, vă rog, șopti. Mi-a trecut acum...

— De ce m-ai mințit, Simina? Întrebă cu o furie înghețată Egor. N-ai văzut nimic, nu e așa? N-ai văzut nimic, cel puțin în partea aceasta...

Arată cu brațul marginea parcului. Dar brațul îi tremura încă și-l retrase repede. Nu destul de repede ca să nu-l observe Simina. Fetița îl privi surâzătoare, fără să-i răspundă.

— ... Poate ai văzut ceva în cealaltă parte, continuă Egor.

Nu privea totuși spre casă. Spusese „cealaltă” fără să se întoarcă, să arate cu brațul întins, așa cum făcuse spre marginea parcului. Era cu atât mai necăjit, cu cât Simina părea că îi ghicește chiar și cele mai ascunse spaime și îndoieli.

— Ceva pe care nu voiai să-l văd eu, adăugă Egor.

Îi era frică de-a binelea. Simina sta în fața lui, cu mâinile la spate, strivindu-și buzele ca să nu râdă. Batjocura aceasta nu risipea totuși, în inima lui Egor, nelămurita teroare care îl cuprinsese.

— Puteți să vă întoarceți fără teamă, spuse Simina, invitându-l cu mâna să privească și în cealaltă parte. Dumneavoastră sunteți bărbat, nu vă puteți speria... Ca mine, adăugă ea, plecând ochii în pietriș.

Porni apoi, brusc, spre casă. Egor o urmă, cu dinții încleștați, răsuflând repede și fierbinte.

— Știi că am să te spun, Simino! o amenință el.

— Mă așteptam la asta, domnule Egor, vorbi Simina fără să se întoarcă. Vă rog să mă iertați dacă, sperându-mă, v-am sărit în brațe. Mama n-o să-mi ierte ușor impolitețea asta. Aveți dreptate să mă spuneți...

Egor îi apucă brațul și o smuci spre el. Fata se abandona fără nicio rezistență.

— Știi foarte bine că e vorba despre altceva, șopti el apropiindu-se și pronunțând cuvintele solemn.

Dar i-ar fi fost greu să spună despre ce e vorba. Nu știa decât un lucru: că Simina nu se speriasă și că îl silise să privească în cealaltă parte a parcului, ca să nu vadă ceva ce a văzut ea. Dar ea de ce nu s-a speriat?

— ... E adevărat, m-am speriat degeaba, vorbi Simina.

Au ajuns în fața verandei. Egor se suia, altădată, în odaia lui ca să-și spele mâinile înainte de masă. Astăzi renunță la un lucru atât de complicat. Intră în camera de lângă sufragerie, unde își spălau mâinile copiii. D-l Nazarie parcă îl aștepta, în prag.

— Dacă n-ai ce face după-masă, vino să ne plimbăm puțin, îi spuse el apropiindu-se. Am să-ți spun câteva fapte interesante, ce am aflat în sat.

— Și eu am să-ți spun d-tale un lucru tot atât de interesant, adăugă Egor zâmbind.

Firește, îi trecuseră acum ca prin farmec teroarea și mânia din parc. Îi părea chiar rău că-și pierduse calmul față de un copil. „Simina ascunde lucruri mai grave, gândea el, trebuie să mă port cu multă grijă”. Dar nu asemenea gânduri cuminți îl liniștiseră, ci lumina pe care o găsisese în casă, în prezența oamenilor vii și sănătoși de acolo.

Se așezară la masă. Egor privea la răstimpuri spre Simina. Întâlnea întotdeauna aceeași ochi inocenți, aceeași bine ascunsă siguranță.

„Crede că n-am să spun, că n-am s-o trădez”, gândea Egor. Își pregătea bine surpriza. Sanda stătea lângă el, parcă oarecum obosită.

— Nu m-am simțit prea bine astăzi, se scuză ea.

D-l Nazarie vorbea despre observațiile lui, despre movile și greutatea săpăturilor la întâmplare. Nu avea însă verva și entuziasmul de altădată. Vorbea mai mult ca să-și arate cum și-a petrecut ziua și ca să împiedice tăcerea să se aștearnă definitiv.

— Știți că Simina mi-a povestit un basm pe care i l-a spus chiar astăzi doica? Începu Egor.

Sanda roși brusc și se întoarse spre soru-sa.

— De-abia târziu am aflat că doica nici n-a fost în după-amiaza asta aici, că a plecat la Giurgiu după cumpărături, vorbi Sanda. Simina, ai să

fii aspru pedepsită!...

Egor nu mai știa pe cine să privească. D-na Moscu se deștepta ușor din toropeala ei obișnuită.

— Cum rămâne cu basmul nostru de azi, domnișoară Simina? Întrebă răutăcios Egor.

Își dădu în acea clipă seama ce mare voluptate este să te răzbuni pe un copil, să-l chinui când îl ai în puterea ta. Simina îl privi totuși cu atâta dispreț, încât mânia lui Egor se aprinse din nou.

— E un basm pe care îl știu de mult, răspunse ea politicos.

— Atunci de ce-ai mințit fără rost? Întrebă Sanda.

— Răspunde fără teamă, fetița mea, interveni d-na Moscu. Nu-ți fie teamă de pedeapsă. Dacă ai greșit, vorbește cu curaj.

— Nu mi-e teamă de pedeapsă, vorbi calmă Simina, dar nu pot răspunde...

Privi în ochii Sandei cu aceeași exasperantă seninătate și siguranță.

Soru-sa izbucni:

— Deocamdată, ai să te culci fără desert și ai să te ridici chiar acum de la masă. Sofia te va conduce în camera ta...

Simina păru că-și pierde o clipă cumpătul; devenise palidă, își strânse buzele, căută ajutorul d-nei Moscu. Dar d-na Moscu ridică zâmbind din umeri. Atunci Simina se sculă, recăpătându-și zâmbetul ei disprețuitor și, după ce spuse „bună seara”, sărută obrazul d-nei Moscu și plecă spre odaia ei.

— Îmi pare foarte rău de domnișoara noastră, spuse d-l Nazarie. Este atât de bună și de mică. Poate n-ar fi meritat o asemenea pedeapsă.

— Îmi pare și mie rău, căci o cunosc cât e de sensibilă, vorbi Sanda, dar trebuie să o dezvățăm de obiceiul acesta de a minți fără rost.

D-na Moscu o aprobă clătinând din cap. Totuși, scena îi făcuse destul de rău, căci abia dacă mai spuse un cuvânt până la sfârșitul mesei...

— Te-ai convins acum ce fel de basme ascultă, adăugă Sanda către Egor.

Pictorul scutură din umeri, ca și cum s-ar fi îngrozit. Se întrebă totuși dacă Sanda înțelege tot ce se petrece cu soru-sa.

— Ceea ce e mai grav, spuse Egor, e că am impresia că nu ascultă toate basmele. Multe le inventează chiar ea.

Își dădu seama chiar în clipa când rosti aceste cuvinte că a făcut o gafă. Sanda îl privi înmărmurită, severă.

V

Rămași singuri, Egor și d-l Nazarie porniră spre poartă. Merseră multă vreme fără ca vreunul din ei să scoată un cuvânt. Deodată, domnul Nazarie se hotărî.

— Te-ai supăra mult dacă te-aș întreba un lucru foarte intim? Bunăoară, dacă ești într-adevăr îndrăgostit de Sanda?...

Egor ezită să răspundă. Era mai puțin surprins de întrebarea indiscretă a profesorului, cât încurcat de răspunsul pe care trebuia să-l dea. Sincer vorbind, nu știa nici el dacă e într-adevăr îndrăgostit de Sanda așa cum accentuase, întrebând, d-l Nazarie. Îi plăcea mult fata.

O aventură, o dragoste chiar, asta căuta cu bucurie. Sanda se împletea mult cu arta lui, cu ambițiile sale nemărturisite. Ar fi fost foarte greu să răspundă sincer.

— Văd că șovăiești, continuă d-l Nazarie. N-aș vrea să judec altfel tăcerea d-tale, să cred că te-au mâhnit cuvintele mele oarecum brutale. Dar dacă nu ești sincer îndrăgostit de d-ra Moscu, te-aș sfătui să pleci cât de curând de-aici. Atunci aș pleca și eu, aș pleca, poate, chiar mâine, înaintea d-tale...

Egor se opri din mers, ca să-și dea mai bine seama de cuvintele profesorului.

— S-a întâmplat ceva atât de grav? Întrebă el cu jumătate de glas.

— Deocamdată, nimic. Dar nu-mi place casa asta, nu-mi place defel. E un loc blestemat. Am simțit asta din prima seară. Nu e nimic sănătos aici. Nici măcar parcul acesta artificial, parc din salcâmi și ulmi puși de mâna omului.

Egor începu să râdă.

— Până acum nu-i nimic grav, spuse el. Pot chiar să-mi aprind o

țigară în liniște...

D-I Nazarie îl privi cum și-o aprinde, mirat.

— Chiar țigara aceasta ar putea să-ți atragă luarea-aminte, continuă el. Ai uitat scena penibilă de azi noapte?

— Aproape o uitasem. S-a întâmplat însă astăzi un lucru care mi-a amintit-o. Am să-ți spun îndată...

— Văd că ești îndrăgostit și nu vrei să pleci. Eu nu te învinuiesc de nimic. Dar mi-e teamă că va fi foarte greu, foarte greu. Cel puțin crezi în Dumnezeu, te rogi la Maica Domnului, îți faci cruce noaptea, înainte de culcare?

— Niciodată.

— Cu atât mai rău. Ar trebui să înveți măcar asta...

— Dar, în definitiv, ce-ai aflat d-ta atât de grav în sat?

— Mai nimic. Simt însă cum m-apasă casa asta, și eu nu mă înșel niciodată. Nu-mi fac un merit din așa ceva, dar nu mă-nșel. Am trăit multă vreme singur, aproape de pământ, asta înainte de a începe săpăturile. Sunt aproape, aproape fiu de țăran. Tata era sergent de jandarmi într-un sat de lângă Ciulnița. Nu te uita la mine că nu mai am păr în cap și sunt belfer universitar. Eu simt lucrurile acestea foarte bine. Sunt și eu un fel de poet; n-am scris versuri decât în liceu, dar am rămas poet...

Egor asculta uluit volubilitatea aceasta nervoasă și incoerentă a domnului Nazarie. Profesorul se afunda singur într-o mare de cuvinte, de amintiri și de sentimente, din care nu izbutea să mai iasă. La început, cuvintele sale erau hotărâte și cumpănite. Pe nesimțite însă, un început de delir îi înfierbânta vorbele. Și glasul era mai sugrumat, răsuflarea mai precipitată. „De ce-mi spune el mie toate astea? Ca să-și scuze plecarea, ca să și-o pregătească?”

— Domnule profesor, îl întrerupse Egor calm, d-tale ți-e frică de ceva...

Accentuase fără voie cuvântul, așa cum făcuse, puține ceasuri înainte, vorbind Siminei. Și accentuând, simți el însuși un fior strein, absurd, străbătându-l de-a lungul șirei spinării.

— Da, da, bâlbâi d-l Nazarie. Mi-este și frică. Dar asta n-are nicio importanță...

— Eu cred că are, spuse Egor mai mult pentru sine. Suntem oameni în toată firea și ne pierdem cumpătul. Vreau să-ți spun de la început că n-am de gând să plec.

Îi plăcu glasul lui, dur și sigur, cu care pronunțase ultima frază.

Hotărârea luată îi dădu curaj și o mare încredere în sine. Îi făcea plăcere să asculte, „în fond, nu suntem copii”.

— Nu știu în ce măsură sunt îndrăgostit de domnișoara Moscu, adăugă el cu același glas bărbătesc, dar am venit aici să stau o lună încheiată și voi sta. Chiar numai pentru a-mi pune nervii la încercare...

Începu să râdă, fără prea mult succes. Lucrurile pe care le spusese erau solemne.

— Bravo, tinere, vorbi d-l Nazarie înfierbântat. N-aș vrea să crezi, totuși, că mi-este atât de frică, încât să nu mai pot judeca. Și, judecând bine lucrurile, eu nu te-aș sfătui să rămâi. Adaug: nu m-aș sfătui nici pe mine, căci rămân și eu.

— Ar fi fost penibil să plecați așa, deodată...

— N-aș fi fost primul musafir care pleacă după două zile, spuse d-l Nazarie privind în pământ. Am aflat lucruri triste și ciudate, tinere, în sat...

— Nu-mi mai spune „tinere”, îl întrerupse pictorul, spune-mi Egor.

— Așa îți voi spune, se supuse d-l Nazarie zâmbind. (Zâmbea pentru întâia oară în noaptea aceea.) Știi, începu el privind încă o dată de jur împrejur, să se convingă că nu-l ascultă nimeni, nu-i lucru curat cu domnișoara Christina. Domnișoara asta frumoasă nu prea și-a cinstit familia. Oamenii povestesc o groază de lucruri...

— Așa sunt țăranii, spuse Egor sentențios.

— Eu îi cunosc mai bine, continuă d-l Nazarie. Nu se născocesc așa de ușor o legendă, cu atâtea amănunte odioase. Căci sunt într-adevăr amănunte odioase... Puteai să-ți închipui că fecioara asta de boieri pune pe vechil să bată pe țărani cu biciul, în fața ei, să-i bată până la sânge? Și ea le smulgea cămașa...și câte altele... Trăia de altfel cu

vechilul, știa tot satul asta. Și omul ăla ajunsese ca o fiară, de o cruzime bolnăvicioasă, neînchipuită...

D-l Nazarie se opri. Îi era peste putință să povestească tot ce auzise, tot ce-i șoptiseră oamenii la cârciumă și apoi pe drum, petrecându-l spre curte, îndeosebi amănuntul acela cu puii de găină, cărora domnișoara le sucea de vii gâtul, îi era peste putință să-l repete. Chiar dacă n-ar fi putut crede tot, erau amănunte sălbatece, care îi înghețaseră sângele în vine...

— Cine ar fi crezut!... spuse Egor gânditor. După chipul ei, nu bănuiai în niciun caz un asemenea suflet. Dar poate nu e totul adevărat. Au trecut de-atunci treizeci de ani, au mai uitat oamenii și le-au mai amestecat cu legende...

— Poate... În orice caz, amintirea domnișoarei Christina a rămas vie în sat. De numele ei se sperie copiii și astăzi. Și apoi, moartea ei, moartea ei îți dă de gândit. Căci n-au ucis-o țărani, ci vechilul cu care trăia de câțiva ani (te-ntrebi ce diavol se zbătea în ea, să apuce calea destrăbălării și a cruzimii de la 16-17 ani). Și vechilul a ucis-o din gelozie, începuseră răscoalele și...

Domnul Nazarie se opri încurcat. Nu îndrăznea să povestească mai departe. I se părea într-adevăr prea drăcească, prea inumană fapta domnișoarei.

— Nu se mai poate spune? șopti Egor.

— Ba da, se poate... Dar e înfiorător. Oamenii spun că veniseră țărani de pe alte moșii și ea i-a chemat câte doi, câte doi, în iatac, să le împartă averea. Spunea că vrea să-și împartă toată averea, cu acte, numai să n-o omoare. De fapt, se lăsa siluită pe rând de toți. Ea îi îndemna, chiar ea. Îi primea goală, pe covor doi câte doi. Până a venit vechilul și a împușcat-o. A povestit la tot satul cum a împușcat-o, dar apoi a fost omorât și el, când a venit armata; o parte din oameni au fost împușcați, alții, după cum știi, au înfundat ocna... Nu s-a aflat. Dar familia, rudele, prietenii de-atunci au știut repede.

— De necrezut, șopti Egor.

Își aprinse o altă țigară. Era nervos, emoționat.

— O asemenea femeie într-o casă lasă urme, continuă domnul Nazarie. De-aia mă simțeam eu apăsător, neliniștit, abătut. Și când te gândești că nici nu i-au mai găsit corpul să i-l îngroape, adăugă domnul Nazarie după o scurtă pauză, în care parcă se întrebasese dacă trebuie să mărturisească și acest amănunt

— L-au zvârlit undeva, în vreun puț părăsit, spuse Egor, sau poate, cine știe, i-au dat foc...

— Poate... șopti d-l Nazarie pe gânduri. Deși țăranii nu prea ard cadavrele...

Se opri și privi de jur împrejurul lui cu încordare, cu teamă. Arborii parcului rămăseseră departe. Câmpul se deschidea aici, brăzdat pe alocuri, înecat într-o depărtare sumbră. Nu era un orizont în nicio parte; numai o împletire absurdă de umbre.

— Nu e locul cel mai nimerit ca să vorbim despre „cadavre”, spuse Egor.

D-l Nazarie își vâri mâinile în buzunare, nervos. Parcă nici nu auzise observația lui Egor. Urmărea un gând sau poate șovăia să-și completeze destăinuirile, înghițea aerul după obiceiul lui, cu gura larg deschisă, cu fruntea răsturnată. Ce bine se simțea însă, în noaptea aceasta răcoroasă, fără arbori în jurul lui, fără lună deasupra.

— E, în orice caz, ciudată dispariția domnișoarei Christina, începu d-l Nazarie. Oamenii spun că s-a făcut strigoi.

Vorbise foarte firesc, fără nicio tremurare în glas. Privea încă în sus, spre cer. Egor se stăpâni, încercând să zâmbească.

— Sper că nu crezi și d-ta același lucru, vorbi el cu oarecare ironie în glas.

— ... Nu mi-am pus niciodată asemenea probleme, răspunse d-l Nazarie. Nu știu dacă trebuie sau nu să cred într-o grozăvie ca asta... De fapt, nici nu interesează...

Egor se grăbi să-l ajute.

— Și eu gândesc același lucru, spuse el.

Își dădea seama că minte, că spune cu totul altceva decât ar fi vrut să spună, dar simțea că, într-un asemenea ceas, trebuie să creadă același

lucru ca d-l Nazarie.

— Nu este însă mai puțin adevărat că toate întâmplările acestea au schimbat și casa, și familia Moscu, adăugă d-l Nazarie. Nu mă mai simt bine acolo. Poate că tot ce ți-am spus acum sunt numai scornirile satului, dar eu simt același lucru, pe mine mă apasă ceva, acolo.

Întinse brațul spre parc. I se păru în acea clipă că vede atâtea lucruri înspăimântătoare, încât începu din nou să vorbească, mai repede, mai precipitat, răsuflând din piept.

„Îl cuprinde frica”, își dete seama Egor. Se mira de luciditatea lui; stă atât de aproape de d-l Nazarie, de un om pe care îl cuprinde iar groaza și-l privește cu destulă seninătate, îl poate analiza chiar. Nu cuteza totuși să privească spre parc. Brațul întins, o clipă, al d-lui Nazarie îl înfiorase mai mult decât toate cuvintele lui înspăimântate.

Poate că vede și el ceva acolo, gândea Egor; poate că vede același lucru ca și Simina... Și cu toate acestea, era încă lucid; doar o foarte ușoară neliniște îi înfiora sufletul.

— N-ar trebui să-ți fie frică! spuse deodată, întrerupând efuziunea d-lui Nazarie. Nu te mai uita într-acolo, spre casă...

D-l Nazarie nu voia sau nu putea să-l asculte. Rămăsese cu ochii ațintiți spre parc. Privea cu toată făptura crispată, aștepta...

— Și cu toate acestea vine ceva de-acolo, spuse el.

Întoarse capul și Egor. Umbra parcului îi apăru deodată, depărtată, deasă. Nu era nimic într-acolo. Nu se vedea nimic; numai o sclipire mizeră spre stânga, unde se aflau casele.

— Nu vine nimeni, rosti el îmbărbătat.

În acea clipă, auzi un urllet care îi îngheță sângele în vine. Un urllet de câine înnebunit; lugubru, infernal. Geamătele se auziră apoi foarte aproape. Și un zgomot surd, de fiară alergată, cu răsuflarea aprinsă. Din întunec, li se zvârli între picioare un câine mare, sur, cu urechile pleoștite, tremurând și chelălăind. Se trânti la picioare gudurându-se, lipindu-și capul de gleznele lor, lingându-le mâinile, suspinând. La răstimpuri, se ridica din țărână și începea să urle. Același urllet de groază, neînțeles.

— S-a speriat și el, șopti Egor, mângâindu-l. S-a speriat și el, săracul...

Dar îi făcea bine să-l simtă aici, alături de picioarele lui — un animal cald, viu, puternic, îi făcea bine, în câmpul acesta deschis din toate părțile — și închis iarăși, departe de roata aburie a marginilor.

VI

Egor visă în acea noapte unul din obișnuitele lui visuri, neinteresante și foarte puțin dramatice. Prieteni din studenție, rude, călătorii fără rost, dialoguri fără nicio logică. De astă dată, se visa undeva într-un oraș din Franța, într-o cameră streină, ascultând rezemat de ușă — convorbirea între un profesor de-al lui și alt tânăr, necunoscut.

Se vorbea despre o expoziție recentă de pictură și despre lăzi.

— Îmi plac lăzile încărcate, pline de lucruri ascunse, stranii, exotice, începu tânărul necunoscut, întotdeauna le privesc cu emoție, așa cum stau ele închise, în prăvălii sau pe cheiuri, purtând cine știe ce povoaară sau comoară între pereții lor de lemn...

De la cele dintâi cuvinte, Egor înțelese. Necunoscutul care vorbea era, de fapt, prietenul lui, Radu Prajan, mort demult, mort într-un accident stupid de stradă. L-a recunoscut după glas și după emoția cu care vorbea despre lăzi. Așa vorbea Prajan și în viață; îi plăceau uleiurile, vopselele, pentru mirosurile lor complicate și tari, mirosuri „tehnice”, „sintetice”, pentru mirosurile acelea care îi aminteau de cutii, de lăzi, de tot ce e adus de undeva de departe, dintr-un port exotic sau dintr-o fabrică... Ce schimbat era, totuși, acum, Radu Prajan... Dacă n-ar fi fost glasul lui și cuvintele lui, Egor nu l-ar fi putut recunoaște. Părul îi crescuse acum lung, atât de lung, încât uneori i se părea că are plete pe umeri. La fiecare mișcare a capului, îi fluturau în dreptul obrazului, aproape acoperindu-i urechile. Vorbea neconținut cu profesorul, fără să-l bage în seamă pe Egor. Nerăbdarea lui Egor creștea cu fiecare vorbă spusă. „E totuși mort, gândea el, Prajan e mort de mult. Poate de aceea se sfiește să se întoarcă spre mine, să mă

recunoască. Și părul acesta lung, de femeie, tot ca să nu fie recunoscut și l-a lăsat”.

Dar chiar în acea clipă, brusc, cu un gest speriat, Prajan se întoarse spre Egor și se apropie de el dintr-un singur pas.

— Pentru că veni vorba despre tine, spuse el repede, păzește-te bine, căci ești într-o mare primejdie...

— Da, înțeleg, șopti Egor. Știu ce vrei să-mi spui.

Erau ochii lui Prajan acum. Figura lui începea să semene cu cea dinainte, cu cea adevărată. Numai părul prea mare, nefiresc și dezgustător de lung pentru un bărbat...

— Și eu mă păzesc, adăugă Prajan scuturându-și pletele. Iată, nimeni nu-mi poate face nimic sub pelerina aceasta...

Într-adevăr, Prajan era acum departe, parcă mai ridicat, căci Egor înălță mâna spre el fără să-l poată ajunge. Îl vedea în preajma lui, dar îl simțea totuși depărtat, înalt, inaccesibil. Și în acea clipă înțelese de asemenea că Prajan s-a depărtat de frică, alungat parcă de o putere nevăzută. Alături de Prajan erau acum și profesorul, și încă vreo câțiva necunoscuți — toți înspăimântați de ceva care se petrecea sub ochii lor, ceva care se petrecea poate chiar în spatele lui Egor, căci Egor nu vedea nimic, ci îi privea doar uluit de groaza lor, de brusca lor îndepărtare. În jurul lui Egor obiectele se abureau, se ștergeau. Începea și pe el să-l cuprindă frica, întoarse capul și întâlni alături trupul domnișoarei Christina. Îi zâmbea, ca în tabloul lui Mirea. Dar parcă era altfel îmbrăcată; într-o rochie albastră, cu franjuri, cu dantele multe.

Avea mânuși negre, lungi, care îi făceau mai albe brațele.

— Plecați! porunci domnișoara Christina, încruntându-se și ridicând încet brațul către Prajan.

Egor simți o cumplită amețelă la auzul glasului ei. Se deosebea de toate celelalte glasuri auzite în vis. Parcă venea din afară, din altă lume — și Egor se clătină ca și cum s-ar fi pregătit să se trezească, Domnișoara Christina îi apucă însă brațul și îi șopti aproape de ureche:

— Încet, dragul meu, nu te speria. Ești la tine în odaie, la noi, dragostea mea...

Într-adevăr, decorul se schimbase brusc. Porunca domnișoarei Christina alungase umbrele, alungase obrazul schimbat al lui Prajan, topise pereții camerei streine. Egor privi de jur împrejur uluit. Căută ușa de care se rezemase cu câteva minute înainte. Totul dispăruse fără înțeles. Se afla în odaia lui; recunoștea cu uimire fiecare obiect. O lumină ciudată, care nu era nici de zi, nici lumină de lampă.

— De când te aștept, șopti din nou domnișoara Christina, de când aștept un bărbat ca tine, un bărbat frumos și tânăr.

Se apropiase atât de mult, încât Egor simți un insuportabil parfum de violete învăluindu-l. Voi să se dea un pas înapoi, însă Christina îl apucă de braț, reținându-l.

— Nu fugi de mine, Egor, nu-ți fie teamă că sunt moartă...

Dar lui Egor nu-i era teamă că stă de vorbă cu o moartă, ci îl stânjenea apropierea ei prea caldă, parfumul prea puternic de violete, răsuflarea ei atât de feminină. Domnișoara Christina era emoționată, era nerăbdătoare — căci răsufla ca o femeie turburată în preajma unui bărbat.

— Ce frumos ești, ce palid, adăugă Christina.

Se aplecă spre el atât de insistent, încât Egor nu avea unde să se mai retragă, își afundă capul în pernă, atât. Căci, de-abia acum își dădea seama că el doarme în patul său și că domnișoara Christina se apleacă peste el, încercând să-l sărute. Aștepta cu groază să simtă buzele ei pe gură, sau pe obraz. Dar Christina se mulțumi să-și apropie mult fața de fruntea lui, atât.

— Nu, pe tine nu vreau, șopti ea, nu te sărut așa... Mi-e teamă de mine, Egor.

Se retrase deodată, oprindu-se câțiva pași de pat, și-l privi lung. Părea că se luptă cu sine, că încearcă să-și stăpânească o pornire oarbă, puternică. Își mușca buzele. Egor începea să se mire că stă atât de liniștit alături de o moartă. Ce bine că toate lucrurile acestea se întâmplă în vis, gândi el...

— Dar să nu crezi tot ce ți-a spus Nazarie, continuă domnișoara Christina apropiindu-se din nou de pat. Nu e adevărat, n-am făcut ceea

ce spun oamenii despre mine. N-am fost un monstru, Egor. De ceilalți nu-mi pasă ce cred; dar nu vreau să crezi și tu aceleași lucruri absurde. Nu e adevărat, mă-nțelegi tu, dragul meu?! Nu e adevărat...

Ce clar răsunau cuvintele ei în odaie. „Numai să nu audă cineva, să creadă că am dormit noaptea asta cu o femeie”, gândi Egor. Dar în acea clipă își aminti din nou că totul se petrece în vis și se liniști, zâmbind.

— Ce frumos ești când zâmbești, spuse Christina așezându-se pe marginea patului.

Își scoase alene o mânășă și o zvârli peste capul lui Egor, pe măsuta de alături. Mirosea acum mai puternic a violete. Ce gust prost să te parfumezi într-un asemenea hal. Simți deodată o mână caldă mângâindu-l pe obraz. Tot sângele i se scursese din vine; căci senzația acelei mâini calde — și totuși de o căldură nefirească, inumană — era îngrozitoare. Egor voi să strige de teroare, dar nu mai găsi nicio forță, glasul i se stinse în gât.

— Nu te speria, dragostea mea, șopti atunci Christina. Nu-ți voi face nimic. Ție nu-ți voi face nimic. Pe tine te voi iubi numai...

Vorbea încet, rar, uneori cu multă melancolie în glas. Îl privea nesățioasă, înfometată. Și totuși, în ochii ei sticloși se cobora câteodată o umbră de infinită tristețe.

— ... Te voi iubi cum niciodată n-a fost iubit vreun muritor, adăugă Christina.

Îl privi câteva clipe zâmbind. Apoi glasul ei se auzi din nou, mai melodios, mai ritmat:

*Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde...*

Încă de la prima frază, Egor simți o neînțeleasă turburată copleșindu-l. Cuvintele acestea le mai auzise de atâtea ori. Acum își aducea prea bine aminte: Eminescu, Luceafărul. Și mai înainte tot din

Eminescu citase domnișoara Christina. „Poetul ei favorit de-atunci”, își spuse Egor.

— Să nu te temi, Egor, dragostea mea, spuse încă o dată Christina ridicându-se de pe pat. Orice s-ar întâmpla, de mine să nu-ți fie teamă. Cu tine mă voi purta altfel, altfel... Sângele tău mi-e prea scump, dragul meu... De aici, din lumea mea, eu voi veni în fiecare noapte la tine; la început în somn, Egor, și pe urmă în brațele tale, dragostea mea... Să nu-ți fie teamă, Egor, să crezi în mine...

În acea clipă, Egor se deșteptă brusc, își amintea cu o extraordinară precizie fiecare amănunt al visului. Nu mai era înspăimântat. Toată ființa lui era răvășită ca după un mare efort. Ceea ce l-a mirat întâi a fost parfumul puternic de violete, își frecă ochii, își trecu de mai multe ori palma pe frunte, dar parfumul stăruia, amețindu-l. Zări deodată, alături de el mănuașă neagră a domnișoarei Christina. „Nu m-am deșteptat din vis, își spuse el înspăimântat. Trebuie să încerc ceva, să mă deștept. Am să înnebunesc dacă nu mă deștept”. Se mira el însuși de luciditatea cu care cugeta. Aștepta cu o extraordinară nădejde să se trezească. Dar își simți mâna pe frunte; se surprinse pipăindu-se. Nu dormea deci; nu visa. Își mușcă puternic buza de jos. Simți durerea. Ar fi vrut în acea clipă să sară jos din pat și să aprindă lumina. Dar zări, la doi pași de el, în picioare, nemișcată, silueta bine cunoscută a domnișoarei Christina. Năluca îl ținut pe loc în pat. Egor își strânse încet pumnii, apropiindu-i de corp. Îi simțea. Nicio îndoială; nu mai dormea, îi era frică să închidă ochii, dar privi câteva clipe în jos, apoi privi din nou spre domnișoara Christina. Ea era tot acolo, privindu-l sticlos, zâmbindu-i, învăluindu-l în mirosul ei de violete, începu să se miște. „Doamne-Dumnezeule, carele ești în ceruri, Doamne-Dumnezeule!...” Cuvintele acestea răsăriseră brusc în mintea lui Egor, din cine știe ce rugăciune de copil, și le repeta cu răsuflarea tăiată. Domnișoara Christina se opri și zâmbetul ei deveni parcă acum mai trist, mai deznădăjduit. Egor își dete seama că ea știe că se roagă; ea ghicise tot. „Ea știe că m-am deșteptat și nu pleacă”...

Christina mai făcu un pas. Foșnetul rochiei de mătase se auzea cu o

extraordinară claritate. Nu se pierdea nicio nuanță, niciun detaliu. Pașii domnișoarei Christina se împlântau în tăcerea odăii cu o perfectă siguranță. Pași de femeie, moi, dar vii, emoționați. Când se apropie de pat, Egor îi simți din nou trupul și simți aceeași senzație de căldură artificială, dezgustătoare. Carnea toată i se strânse, ca într-un spasm. Domnișoara Christina, privindu-l mereu în ochi, ca și cum ar fi vrut să-l convingă dincolo de orice îndoială de prezența ei concretă, vie, trecu pe lângă el și-și luă mănua de lângă mäsută. Din nou brațul gol, mirosul de violete. Și apoi, tresărirea mănuii care îmbracă mâna, care se întinde ușor, elegant, către cot. Domnișoara Christina continuă să-l privească tot timpul cât și-a petrecut mănua. Apoi, cu același pas feminin, grațios, se apropie de fereastră. Egor nu avu curajul s-o urmărească. Rămăsese cu pumnii strânși aproape de corp, țeapăn, acoperit de sudoare rece, singur în întunec. Se simțea pentru cea dintâi oară în viața lui cumplit de singur, blestemat. Nimeni și nimic din cealaltă lume nu putea ajunge până la el, să-l ajute, să-l scape...

Multă vreme n-a mai auzit nimic. Își dete seama că încerca să se păcălească singur, pentru că el știuse clipa precisă când domnișoara Christina plecase din odaie. Simțise cum dispare din spațiu prezența ei terifiantă; simțise asta după sângele lui, după răsuflarea lui. Continuase totuși să aștepte, fără să aibă destul curaj să întoarcă capul spre fereastră. Ușa de la balcon era deschisă. Poate a rămas încă acolo, poate n-a plecat, ci e numai ascunsă. Știa totuși că se teme degeaba, că domnișoara Christina nu mai e în odaie și nici în balcon.

Se hotărî brusc. Sări din pat și aprinse lampa electrică de buzunar. Căută înfricoșat chibriturile. Aprinse lampa cea mare. Lumina prea puternică sperie un mare fluture de noapte, care începu să zboare deznădăjduit, lovindu-se de pereți. Egor luă lampa de buzunar și ieși pe balcon. Noaptea era pe sfârșite. Undeva, pe foarte aproape, se presimțeau zorile. Erau aburi reci, un văzduh încremenit. Nu tresărea niciun arbore. De nicăieri, niciun zgomot, îi fu deodată frică de singurătatea lui și se cutremură. De-abia atunci simți cu adevărat cât îi este de frig. Stinse lampa și intră în odaie, îl lovi un miros puternic de

violete.

Fluturile continuă să se zbată, lovindu-se cu zgomote surde de pereți, atingând uneori sticla lampei. Egor își aprinse o țigară. O fuma însetat, fără gânduri. Apoi se ridică din nou și închise ușa de la balcon.

Somnul nu i se lipi de pleoape, decât când începu să se lumineze bine de ziuă și cocoșii cântaseră pentru ultima oară.

VII

Femeia bătea zadarnic în ușă. Era închisă cu cheia și musafirul nu se trezea s-o descuie. „Doarme greu, parcă ar fi făcut chef azi-noapte”, gândi femeia, zâmbind sfios. Dar se răcea laptele. Aruncă o privire asupra tăvii încărcate, așezată pe măsuta de alături. Poate l-o scula domnul profesor.

Găsi pe d-l Nazarie îmbrăcat, gata de plecare, în prag, rămăsese câteva clipe rușinată; îi era greu să-i spună de ce-a venit, să-l roage să deștepte pe d-l Egor.

— Nu cumva ești din satul ăsta? o întrebă domnul Nazarie, văzând că femeia așteaptă sfioasă.

— Eu îs din Ardeal, spuse mândru femeia. Dar d-l Egor nu vrea să se scoale. Am bătut în ușă și nu m-aude...

— Așa sunt artiștii, dorm greu, vorbi mai mult pentru sine d-l Nazarie.

Dar era neliniștit. Aproape alergă spre odaia lui Egor. Și bătu cu atâta putere în ușă, încât Egor se deșteptă înspăimântat.

— Eu sunt, se scuză profesorul, eu, Nazarie...

Auzi cum se învârtește cheia. Auzi apoi pașii lui Egor, care alergau spre pat. Intră în odaie la un interval decent. Femeia venea în urma lui, cu tava.

— Dormeai adânc după câte se pare, spuse domnul Nazarie.

— Am să dorm, de acum încolo, foarte adânc, diminețile, vorbi Egor, zâmbind.

Tăcu apoi, privind cum femeia așeză încet tava pe mäsută. Așteptă să

plece, apoi întrebă brusc pe Nazarie.

— Spune-mi, te rog, a ce miroase în odaie?

— Violet, răspunse liniștit profesorul.

I se păru că Egor tresare și fața i se face deodată palidă, încercă să zâmbească.

— Vasăzică, e adevărat, spuse el.

Domnul Nazarie se apropie mai mult de pat.

— ... E adevărat, continuă Egor. N-a fost vis, a fost chiar domnișoara Christina.

Fără grabă, fără emoție, îi povesti întâmplările din noaptea trecută. Se minuna și el de precizia cu care își amintea toate amănuntele. Vorbea grav, oprindu-se des ca să-nghită. Își simțea gâtul uscat, îi era sete.

Înainte de prânz, Egor află că Sanda este bolnavă. Nu va putea veni astăzi la masă. Își ceru voie să o vadă numai pentru câteva minute. Cu acest prilej, își va putea scuza și plecarea, îi va fi ușor să-i spună că nu mai îndrăznește să rămână, acum, când și ea și d-na Moscu sunt bolnave.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebă el, încercând să pară degajat, intrând în odaia Sandei.

Fata îl privi tristă luptându-se multă vreme cu un zâmbet care nu voia să înflorească, îi arătă din ochi un scaun. Era singură și Egor se simți oarecum intimidat. Stăpânea în odaie un miros feminin, prea intim, prea cald. Mirosea a sânge.

— Nu mă simt deloc bine, șopti Sanda. Ieri seară am avut amețeli, dureri de cap și, iată, acum nu mă pot ridica din pat.

Îl privi în adâncul ochilor, cu dragoste și cu spaimă în același timp.

Nările îi tremurau. Tâmpilele îi erau foarte palide.

— ... Nu mai am deloc putere în mine, adăugă ea. Uite, obosesc vorbind.

Egor se apropie alarmat de pat și îi apucă mâna.

— Dar nu trebuie să te obosești, începu el căutând un ton voios și stenic. Probabil că ai răcit, ai o migrenă care te-a extenuat. Mă

gândeam tocmai...

Voia să spună: „mă gândeam tocmai că noi, musafirii, te obosim din cale-afară, și că ar trebui să plecăm”. Dar fata începu deodată să plângă, plecându-și capul.

— Să nu mă lași, Egor, șopti ea înfierbântat, să nu mă lași singură. Numai tu mă poți scăpa în casa asta...

Îl tutuia pentru întâia oară. Egor simți un val cald de sânge lovindu-i obraji. Neliniște, fericire, rușine de lașitatea lui?

— Nu-ți fie teamă, Sanda, șopti el, apropiindu-și capul. Nu se va întâmpla nimic. Eu sunt aici, lângă tine și nu ți se va întâmpla nimic...

— Ah, de ce nu pot să-ți spun...

În acea clipă Egor fu gata să-i povestească tot ce știa el, tot ce-l înspăimântase pe el. Dar auzi pași pe coridor și sări în mijlocul odăii. Era agitat, neliniștit. Cuvintele Sandei îi dăduseră totuși o nesfârșită încredere în sine. Proteja, apăra.

D-na Moscu intră în odaie ca din întâmplare. Nu i se părea deloc ciudat s-o găsească pe Sanda bolnavă, sub pătură, și pe Egor acolo, în fața ei.

— Nu te scoli? o întrebă.

— Azi nu mă scol deloc, spuse Sanda, încercând să vorbească liniștit și zâmbind. Vreau să mă odihnesc...

— Au obosit-o musafirii, spuse Egor mai mult în glumă.

— Nu e adevărat, vorbi d-na Moscu. Întotdeauna ne face mare plăcere să avem oameni de seamă la masa noastră. Unde e Simina? întrebă, după o scurtă pauză.

Egor și Sanda se priviră scurt, roșind amândoi, ca de o taină urâtă pe care și-ar fi amintit-o fără voia lor.

— N-am văzut-o, vorbi Sanda.

— Mă duc s-o caut eu.

Egor avea astfel un motiv să se retragă și să se reîntoarcă mai târziu, când va fi plecat d-na Moscu. Porni cu pas hotărât; căutătura îi era mai aspră, fruntea îngândurată. Îi era rușine de lașitatea lui. Voise să plece și nu avusese nici măcar curajul să-i spună d-lui Nazarie. Se gândise

chiar să-și ticluiască o telegramă de chemare, așa cum își amintea că cetise, demult, într-o carte. Glasul și cuvintele Sandei deșteptară în sufletul lui o furie încăpățânată de risc, de a înființa primejdia. Și un început de aventură, stranie, drăcească — de care îi era teamă, dar care îl atrăgea totuși, ca un fruct necunoscut, otrăvit.

Întrebă în sufragerie. Nimeni nu o văzuse pe Simina. Coborî treptele verandei și se-ndreptă spre odăile din fund. Cu prilejul acesta va vedea și pe întunecata doică. Se întâlni cu jupâneasa și o întrebă.

— Duduița a plecat spre grajdul ăl vechi...

Îl arătă, departe, un șopron pe jumătate ruinat. Egor se îndreptă spre grajd calm, cu mâinile în buzunare, fumând. Nu voia să dea proporții de expediție întâlnirii sale cu Simina. Ce cuib de vrăjitoare, gândi în clipa când intră în grajd. Era o încăpere lungă, veche, neîngrijită, cu tavanul crăpat pe alocuri. Aproape întunec. Zări pe Simina tocmai la celălalt capăt, într-o caleașca demodată. Când îl văzu, fetița azvârli repede o cârpă pe care o avusese până atunci în mână și se ridică. Îl aștepta și Egor simți din privirile ei că lupta nu va fi ușoară.

— Ce te-ai ascuns aici, Simina? o întrebă, prefăcându-se voios și pus pe glumă.

— Mă jucam, domnule Egor, răspunse fetița fără să clipească.

— Ce ciudat joc! se miră Egor apropiindu-se. În cea mai veche trăsură, plină de praf...

Puse mâna pe un felinar, dar nu găsi deloc praf. Înțelese atunci gestul Siminei, cârpa pe care o aruncase la intrarea lui.

— E o trăsură foarte veche, dar e curată, adăugă el. Văd că ții la ea, o îngrijești, o cureți...

— Nu, se apără Simina, mă jucam numai. Și mi-era teamă să nu mă murdăresc.

— Dar de ce te fereai, de ce-ai aruncat cârpa? o întrebă repede Egor ca s-o încurce.

— Nu vă puteam da mâna cu o cârpă de praf, răspunse liniștită Simina. Se opri o clipă, zâmbind. Credeam că o să-mi întindeți mâna, adăugă ea cochetă, privindu-l din nou în ochi.

Egor roși. Făcuse de la început o gafă.

— A cui a fost trăsura aceasta? Întrebă el.

— A domnișoarei Christina, răspunse Simina.

Se priviră în ochi, aspru. „Ea știe, înțelese Egor, știe ce s-a întâmplat azi-noapte”.

— Tanti Christina, vorbi Egor ca și cum n-ar fi observat nimic, săraca bătrână! Ce caleașca veche și ieșită din modă, ca și biata tanti... Pe pernele acestea își plimba bătrânele ei oase, când ieșea să respire puțin aer curat...

Începu să râdă.

— ... în caleașca asta boierească se plimba pe moșie, continuă el, și vântul o făcea să tremure de frig, și-i flutura părul ei alb. Sau era numai cărunț? o întrebă brusc, întorcându-se spre Simina.

Fata îl ascultase cu un zâmbet de nesfârșită milă și ironic. Când Egor se întoarse spre ea, Simina îi susținu privirile, încercând să-și ascundă zâmbetul; ca și când i-ar fi fost rușine de rușinea lui.

— Știți foarte bine că domnișoara Christina, vorbi ea apăsând cuvântul, că domnișoara Christina n-a fost niciodată bătrână...

— Nici tu, nici eu nu știu nimic despre ea, o întrerupse brutal Egor.

— De ce vorbiți așa, domnule Egor? se miră candid Simina. Doar ați văzut-o...

Ochii îi sticliră drăcește, și zâmbetul biruitor îi luminează fața întreagă. „Mă atrage în cursă, gândi Egor. Dar dacă mai spune ceva, o strâng de gât și o ameninț că o omor, până mi-o mărturisi tot ce știe”.

— I-ați văzut portretul, adăugă Simina după o bine calculată pauză. Domnișoara Christina a murit foarte tânără. Mai tânără ca Sanda. Și mai tânără, și mai frumoasă, continuă ea.

Egor rămase câteva clipe încurcat; nu știa ce-ar mai trebui să spună, cum s-o silească pe Simina să se trădeze, ca s-o poată întreba.

— Nu e așa că vă place Sanda? Întrebă brusc Simina.

— Îmi place și-am să mă-nșor cu ea, răspunse Egor. Și dumneata ai să vii la București, ai să fii mica mea cumnată și am să te cresc eu! Ai să vezi atunci cum au să-ți piară nălucirile acestea din cap!

— Niciodată nu înțeleg de ce vă supărați pe mine, se apără sfios Simina.

Amenințarea sau poate tonul ridicat și bărbătesc al lui Egor o intimidase. Se uită cu oarecare teamă în jurul ei, așteptând parcă un semn în ajutor. Deodată se liniști și începu să zâmbescă. Privea fix un colț al șopronului. Ochii ei erau mai sticloși acum, mai depărtați.

— Degeaba te uiți, vorbe iarăși Egor. Degeaba aștepți. Mătușă-ta e de mult moartă, mâncată de viermi și amestecată cu pământ. M-auzi, Simino?

O apucă de umeri și aproape îi țipă cuvintele la urechea ei. Îi fu și lui frică de glasul spart, de cuvintele pe care le strigase. Fetița se cutremură. Se făcuse parcă mai palidă și-și strângea buzele. Dar cum îi dete drumul din strânsoare, își reveni. Privi din nou peste umărul lui Egor, privi fascinată, fericită.

— Ce tare m-ați scuturat, se plânse ea ducându-și mâna la frunte. Mă doare și capul... Cu copiii e ușor să fii puternic, adăugă mai încet, ca pentru sine.

— Vreau să te trezesc, vrăjitoare mică ce ești, se aprinse din nou Egor. Vreau să-ți iasă nălucirile din cap, spre binele tău, pentru scăparea ta.

— Știți foarte bine că nu sunt năluciri, vorbe Simina de data aceasta, provocator. Sări din trăsură și trecu prin fața lui Egor cu nesfârșită demnitate.

— Nu te grăbi, mergem împreună, îi spuse Egor. Venisem să te caut. D-na Moscu m-a trimis să te caut... Nu știam că am să te găsesc curățând de praf o caleașca de o sută de ani...

— E din 1900, de la Viena, spuse Simina fără să se întoarcă, calmă, continuându-și drumul prin grajd. 1900-1935, tocmai treizeci și cinci de ani...

Ajunseră la poartă. Egor o deschise larg și lăsă fetița să-i treacă înaintea.

— M-a trimis să te caut pentru că Sanda e bolnavă, continuă el. Știi că Sanda e bolnavă?

Îi surprinse un zâmbet mic, răzbunător.

— Nu are nimic grav, adăugă el repede. O doare numai capul și stă în pat.

Fetița nu-i răspunse. Mergeau alături, prin curtea mare, sub soarele rece de toamnă.

— À propos, vorbi Egor înainte de a ajunge în casă, voiam să-ți spun ceva care te interesează.

Îi apucă brațul și-și plecă grumazul mult spre ea, ca să-i poată șopti aproape de ureche:

— ... Voiam să-ți spun că dacă i se întâmplă ceva Sandei, dacă... Înțelegi? Atunci s-a sfârșit și cu tine. Asta nu rămâne între noi, firește. Poți s-o spui mai departe, dar nu d-nei Moscu. Ea, săraca d-na Moscu, nu are nicio vină...

— Am să-i spun asta Sandei, nu mamei, vorbi răspicat Simina. Am să-i spun că nu înțeleg ce aveți cu mine!...

Încercă să-și smulgă brațul. Dar mâna lui Egor se înfipse mai adânc în carne. Simțea o adevărată bucurie înfigându-și degetele în carnea ei moale, crudă, drăcească. Fata își mușca buzele de durere, dar nicio lacrimă nu-i umezi ochii ei reci, metalici. Rezistența asta îl făcu pe Egor să-și piardă cumpătul.

— Și am să te chinui, Simino, n-am să te omor așa repede, șuieră el. Am să te sugrum numai după ce-ți voi fi scos ochii și îți voi fi smuls dinții unul câte unul. Cu fierul roșu am să te chinui. Spune asta mai departe, spune cui știi tu. Să vedem dacă...

În acea clipă simți o durere atât de violentă în brațul drept, încât dete drumul fetei. Trupul întreg i se golise de vlagă. Brațele îi atârnavu moi, lipite de șolduri. Și parcă nu-și dădea seama unde se află, pe ce lume se află.

Văzu cum Simina se scutură, își presează pliurile rochiței și își freacă brațul în care degetele lui își lăsaseră urmele. O văzu de asemenea cum își piaptână cu palma părul, își aranjează buclele și-și prinde o copcă ascunsă, care îi sărise pe drum. Simina făcu toate acestea fără să-l privească. Nici măcar nu se grăbea; parcă el nici n-ar mai fi existat.

Porni spre casă cu pasul zvelt, dezghețat, și totuși de o nobilă grație. Egor o privi uluit, până ce mica ei făptură se pierdu în umbra verandei.

VIII

După masă, d-l Nazarie și cu Egor fură invitați în odaia Sandei. O găsiră și mai istovită, cu pleoapele viorii; brațele păreau foarte albe, așa cum se odihneau sleite pe un șal cald, de lână. Sanda zâmbi și le făcu semn să se așeze. Dar d-na Moscu, în picioare, lângă pat, cu cartea în mână, continua să citească:

*Viens donc, ange du mal, dont la voix me convie,
Car il est des instants où si je te voyais
Je pourrai pour ton sang t'abandonner ma vie.
Et mon âme... si j'y croyais!*

Cetise foarte frumos ultimele versuri, aproape cu lacrimi, închise cartea cu un oftat.

— Ce a fost? Întrebă nedumerit d-l Nazarie.

— Prefața la *Antony*, nemuritoarea dramă a lui Alexandre Dumas-Père, explică grav doamna Moscu.

„În orice caz, o lectură care nu își are rostul acum” — ar fi vrut să spună Egor. Nu-i plăcuse deloc versul: *Je pourrai pour ton sang t'abandonner ma vie*. Era o ironie prea crudă, aproape sălbatecă. Și apoi, oftatul acela al d-nei Moscu. Părere de rău? resemnare? neputință?

— Îi citesc neconținut de o jumătate de oră, vorbi cu orgoliu d-na Moscu. Îmi place și mie să citesc cu glas tare, așa cum făceam pe vremuri. Știam atunci mii de versuri pe dinafară...

Zâmbea. Egor o privi uluit. Era aproape de nerecunoscut acum; gesturile ei viguroase, sigure. Stătea de atâta timp în picioare, la căpătâiul Sandei, și încă nu ostenise. Parcă reînviase printr-o minune; reînviase din tinerețea Sandei.

— ... Știam și din Eminescu, adăugă mai însuflețită d-na Moscu, din

opera celui mai mare poet român, Mihai Eminescu...

Egor căută ochii Sandei. Ardeau de o spaimă înăbușită. Fata îl privi numai o clipă. Apoi, parcă s-ar fi temut să nu se trădeze, șopti:

— *Maman, ai cetit destul... Să nu te obosești... Stai și d-ta jos...*

D-na Moscu nu o auzi. Își duse mâinile la tâmpile, luptând cu amintirile, silindu-se să reconstituiască versurile acelea celebre.

— Versurile acelea celebre, vorbi ea, mai mult pentru sine, versurile nemuritoare...

Sanda nu se dădu bătută. Eminescu se afla, alături de ceilalți poeți favoriți, pe etajeră, dar nu voia sub niciun motiv să-l lase în mâinile maică-si. Se temea de bolnăvicioasa ei pasiune pentru anumite poeme din Eminescu. Pe vremuri, îi mărturisise că, deși era numai o fetiță de opt-nouă ani, Christina îi declama ei, în nopțile de vară, versuri din Eminescu. „Își va aduce din nou aminte, acum”, se gândi cu groază Sanda.

— *"...Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează..."*

De la cel dintâi vers, Sanda își plecă fruntea, deprimată. O imensă oboseală i se strecură deodată în tot trupul. Un vârtej mocnit îi deșerta vinele de sânge, îi era teamă că va leșina din clipă-n clipă.

— *... „Eu sunt Luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă!”*

Continuă biruitoare d-na Moscu.

„De unde i-a venit deodată forța aceasta fizică, strălucirea aceasta a făpturii, glasul întreg și melodios?” se întreba nedumerit d-l Nazarie.

D-na Moscu părea că-și amintește strofă cu strofă, după scurte ezitări, după încântătoare dibuiri. „Sunt totuși strofe pe care le sare”,

observă Egor. El asculta amuțit, aproape fără nicio împotrivire, cu ochii la Sanda, urmărind zvâcnirile trupului ei sub șalul care o acoperea. „Ar trebui să fac ceva, își spuse. Ar trebui să mă ridic și să m-apropii de ea, sa o mângâi — orice ar gândi mamă-sa”. Deși, după extazul cu care rostea versurile, descoperindu-le treptat — se vedea bine că d-na Moscu nu mai aude nimic și nu mai zărește pe nimeni în preajmă-i:

— ...,„Căci eu sunt vie, tu ești mort ”...

Glasul d-nei Moscu se întrerupse brusc, înecat. Ea se clătina amețită în mijlocul odăii unde o purtase emoția.

Își duse iarăși amândouă palmele la frunte. De data aceasta, un gest de risipire și deznădejde.

— Nu știu ce am, șopti ea. Am obosit...

D-l Nazarie o așează pe scaun. Să fi fost oare numai o iluzie toată înșuflețirea ei, glasul acela plin și robust de femeie cu sânge mult?

— Ai văzut, *maman*, dacă nu m-ascuți, șopti, stins, Sanda.

Egor se apropiase de pat. Începuse să-l sperie paloarea fetei, ochii aceia adânciți nefiresc în orbite, pielea prea rece și trădând totuși o febră mocnită în adâncuri.

— Am să mă duc chiar acum după un doctor, spuse el încruntat. Dumneata nu ești bine deloc...

Sanda îi mulțumi cu un zâmbet pe care voi să-l susțină cât mai mult. Dar în niciun caz nu trebuia să-l lase să cheme un doctor, în niciun caz acum, în dezlănțuirea aceasta neașteptată de întâmplări și boli vechi.

— Nu te grăbi să pleci de lângă mine, spuse Sanda, n-am nevoie de niciun doctor. În câteva ceasuri îmi revin și mâine ne plimbăm prin parc...

În acea clipă, d-na Moscu se ridică din nou în picioare, cu o nouă ferveare.

— Acum mi-amintesc, spuse ea, mi-amintesc cele mai frumoase versuri din Luceafărul:

*„Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde...”*

Sanda apucă mâna lui Egor. Tremura. Se uita fix, înspăimântată, în ochii lui. „Știe și ea”, gândi Egor. Se miră, o clipă în urmă, de propria lui tărie și seninătate. Acum nu-i mai era frică; alături de Sanda, cu mâna ei înghețată pierdută în pumnii lui fierbinți, crispați. Simțea însă tot ce știa, tot ce vedea Sanda dincolo de umerii lui, înapoia lui. Nu voia să se întoarcă, nu cumva să rupă firul acelor priviri îngrozite și paralizate.

D-na Moscu tăcuse și tăcerea ei se adăugă, mai gravă, liniștii neobișnuite din odaie. Egor auzea cum bate inima fetei. Auzea, în același timp, râsuflarea grea a d-lui Nazarie. Simte și el, poate chiar vede. Inutil să-i mai ascund ceva de-aici înainte.

— *Maman!* exclamă deodată Sanda, cu o ultimă efortare.

Egor ghici tot ce voise să spună Sanda prin acest deznădăjduit strigăt, încercarea ei de a smulge pe d-na Moscu din convorbirea aceea atât de oribilă — neauzită, neîngăduită, neumană „Mamă, ne vede lumea!” părea că spun privirile Sandei. D-na Moscu se întoarse spre d-l Nazarie.

— De ce ați tăcut deodată, d-le profesor? întrebă ea mirată.

— Nici nu prea am vorbit astăzi, stimată doamnă, se scuză d-l Nazarie. V-am ascultat recitând. Mă minunam de memoria dumneavoastră...

Doamna Moscu îl privi în ochi, parcă ar fi încercat să se convingă că nu glumește.

— Nefericită memorie, cu cartea în mână, spuse ea obosită, așezând pe *Antony* deasupra celorlalte volume de pe etajeră. Noroc că am încă destule cărți. Iată, i-am adus aici Sandei pentru mai multe zile de lectură.

Îi arătă, cu mâna, un teanc întreg. D-l Nazarie își aruncă ochii: *Jean Sbogar, Rene, Ivanhoe, Les fleurs du mal, Là-bas.*

— Din biblioteca Christinei, adăugă ea. Cărțile care i-au plăcut ei mai mult. Și mie, bineînțeles...

Zâmbi foarte obosită și se îndreptă spre patul Sandei.

— Dar voi de ce ați tăcut? Întrebă, cu o mai neînțeleasă mirare. De ce ați tăcut și voi?

Sanda o muștră din ochi. D-na Moscu se așeză pe pat, lângă ea. Îi luă mâna, pe care Egor o lăsase cu puține clipe mai înainte.

— Ce înghețată ești, ce rece! exclamă, cutremurându-se. Trebuie să-ți dau un ceai. De altfel, e timpul să te scoli. Se apropie apusul soarelui. Vin țânțarii...

„Aiurează”, gândi cu oarecare neliniște Egor. Se uita la Sanda, să ghicească din ochii ei un sfat, un îndemn. Era și el pironit, fascinat de începutul acesta neașteptat de delir.

— Poate e mai bine ca noi să plecăm, se auzi atunci glasul uscat al d-lui Nazarie.

— N-aveți nicio grijă, sunteți cu mine, îl liniști d-na Moscu. Nu vă pot face nimic. Zboară pe deasupra și atât...

— Ar fi trebuit să luați chinină, șopti Sanda. Mama vorbește de țânțari. Sunt foarte periculoși acum, la apusul soarelui...

— Au început să vină, într-adevăr, se auzi din nou glasul uscat al d-lui Nazarie. Și ce ciudat se adună roiuri în dreptul ferestrei!... Îi auzi cum zboară, Egor?!

Îi auzea și Egor; roiuri întregi, dese, așa cum nu i se mai întâmplase să întâlnească vreodată. De unde năvăliseră atât de mulți?

— Semn de secetă, spuse din nou d-l Nazarie. Ar trebui să închid fereastra...

Dar nu se mișca. Rămăsese tot în mijlocul odăii, fascinat, cu ochii către roiurile de afară.

— Nu e nevoie, vorbe d-na Moscu. Nu e încă apusul soarelui. Și-apoi, să n-aveți vreo teamă cât sunteți cu mine...

Egor simți un fior trecându-i prin șira spinării. Glasul acesta sec, neutru, aproape de nerecunoscut îl înspăimânta. Glasul care venea de undeva din vis, din alte vămi.

— Dar ar fi bine să luați chinină, măcar o jumătate de pastilă pe zi, șopti, de data aceasta foarte încet, Sanda.

Îi tremura și ei glasul. Dar cel puțin acum nu mai vede nimic, nu mai simte pe nimeni, își dă seama Egor. Îl caută pe profesor. Nu se mișcase din mijlocul odăii. Urmărea vreun zbor nevăzut, căci privirile lui lunecau mult deasupra roiurilor. Și nici măcar nu se apăra de țânțarii care pătrundeau, câte puțini, în cameră. „E un miros aici care îi atrage, își spuse Egor. Prea sunt mulți și prea vin de-a dreptul aici. Poate mirosul acela care m-a lovit și pe mine azi-dimineață, își aminti el, mirosul de sânge”.

Doamna Moscu îi învâluie pe toți într-o privire caldă, protectoare și intimă în același timp.

— Haideți, copii, vorbi, se apropie apusul, s-o sculăm și pe ea.

Glasul îi era voios și totuși absent. Venea de departe, din bucurii foarte streine, reci.

— Scoală-te, Sanda, vorbi din nou d-na Moscu, se face seară în curând. Ești înghețată...

Egor își strânse pumnii, înfigându-și unghiile în came cu încăpățănare. „Trebuie să rămân treaz. Să nu mă pierd”. Încercă s-o oprească pe Sanda, dar fata îl respinse încet, cu dragoste și se cobori din pat. Nu mai tremura acum. Își caută papucii de casă cu multă luare-aminte.

— Trebuie neapărat să merg și eu, *maman!* o întrebă, foarte supusă.

— Nu vezi?! E timpul, vorbi d-na Moscu.

Egor o prinse în brațe și-i șopti, aproape de ureche:

— Rămâi aici. Ce vrei să faci?!

Fata îi mângâie obrazul cu mâna, tristă.

— Nu e nimic, Egor, șopti. Asta o fac pentru mama, știi...

În acea clipă Egor simți un vârf ascuțit de ac străpungându-i pielea la încheietură. Fără să-și dea seama, lovi cu palma. Un țânțar rămase strivit; o pată de sânge, alături. „A mușcat cu sete, bestia”, își spuse Egor.

Ridicând capul, Sanda întâlnește pata aceea de sânge. Se repezi la Egor

și-i luă mâna.

— Ascunde-te, îi vorbi repede, pleacă, să nu te vadă mama... Îi face rău...

Egor își frecă mâna de haine, până ce sângele dispăru cu desăvârșire.

— Pleacă, te rog eu! vorbi din nou Sanda. Du-te și-ți ia pastila de chinină...

Glasul ei rugător îl îndârji și mai mult : delirul acesta, ale cărui margini nu le știa încă, toate cuvintele acestea, al căror înțeles nu-l putea pătrunde.

— Nu plec până nu-mi spui unde vrei să te duci, o amenință Egor.

— Fii fără teamă, dragostea mea, vorbi Sanda.

Egor se cutremură, își amintea acum foarte precis, amănunt cu amănunt își amintea din nou întâmplările din noaptea trecută.

— Nu te bucuri că-ți spun așa? îl întrebă din nou tristă, Sanda.

Egor o privi în ochi, încercând s-o străpungă, s-o stăpânească, întreagă, cu voința lui, s-o păstreze. Simțea însă cum îi scapă, cum îi alunecă din brațe viața aceasta caldă și îmbietoare.

— Nu-mi spui tu, Sanda, lucrul ăsta, nu mi-l spui tu! exclamă Egor.

Sanda începu să plângă încet, fără spasm. „Așadar, e adevărat”, gândi Egor...

D-na Moscu se apropiase de ei; parcă n-ar fi înțeles nimic din cuvintele lor prea familiar șoptite, din plânsul fetei.

— Dacă rămâneți, au să vă sugă și pe voi, le vorbi. Și s-a făcut așa de frig... Au să vă sugă. Cum s-a întâmplat cu găinile, cu găștele, cu vitele noastre. Ce-au rămas din ele, ce-au mai rămas...

Egor întoarse capul și-i spuse răspicat:

— Îmi pare foarte rău, d-nă Moscu, dar Sanda trebuie să rămână aici, în pat, până chem doctorul.

Glasul fusese atât de neobișnuit de puternic, încât d-na Moscu șovăi, privind când la Egor, când la Nazarie. Nu prea înțelegea — se vedea bine asta — ce caută ei aici, alături de patul fetei.

— Poate să ai dreptate, vorbi după câteva clipe d-na Moscu. Sunteți amândoi oameni de știință, vă pricepeți mai bine ca mine!... Dar să

închideți repede ferestrele. Asta trebuie să faceți întâi, să-nchideți toate ferestrele...

Egor tremura încă de curajul brutal cu care vorbise. Cu amândouă mâinile încerca să țină pe loc trupul Sandei. Fata zvâcnea, se împotriva.

— Trebuie neapărat să mă duc, se apăra ea somnoroasă. O fac pentru mama, ți-am spus. N-a mai rămas nimic altceva prin curte... Și paserile, și vitele, și câinii!...

Se apropiase și d-l Nazarie, palid, frângându-și mâinile, în jurul lui roiau țăntarii. Se auzeau ca un zvon împletit, barbar și foarte depărtat.

Melodie apăsătoare, asemenea febrei.

— Dă-mi drumul, Egor, se rugă din nou Sanda pierdută. Are să fie mai rău altminteri... Nu mai mă fac bine altminteri...

Egor începu să tremure. Ce Dumnezeu s-a făcut atât de frig deodată! Auzea cum clănțane dinții d-lui Nazarie. Îl vedea lângă el, împietrit, alb la față, tremurând. Nu se apăra de țăntari. Scutura la răstimpuri fruntea, să-i gonească.

— Închide d-ta fereastra, porunci Egor.

Profesorul se apropie cu teamă de perdele. Mai departe nu îndrăzni să pășească. Se purta și el ca într-un somn nefiresc, de boală. Și totuși, ce limpede înțelegea tot ce se petrece în jurul lui! Ce clare îi apăreau acum toate întâmplările; carnea aceea de berbec, grețosă, din prima seară și vorbele fără înțeles ale jupânesei, paserile care mureau. Și câinele acela care li se târa la picioare, urletele lui înghețate, răsuflarea lui de animal fugărit de nevăzut...

— De ce nu-nchizi fereastra?! se auzi din nou, poruncitor, glasul lui Egor.

Ce frig neobișnuit, artificial. Ce goluri de aer în încăperea aceasta unde plutise, până mai adineauri, mirosul de sânge al fetei...

D-l Nazarie se apropie mai mult de fereastră, îi era teamă să privească afară. O teamă stupidă, nervoasă, pe care nu și-o putea stăpâni. Brațul îi tremură când apucă mânerul ferestrei. I se păru, în cea dintâi clipă, că o femeie îl privește din afară, atent, urmărindu-i

fiecare gest, așteptând parcă să se întâmple ceva, un gest grav, hotărâtor. Era încă destulă lumină afară.

Partea aceasta a cerului era, totuși, mai stinsă, mai fluidă. Era alt spațiu, alt văzduh. Căci, închizând o clipă ochii și deschizându-i brusc, d-l Nazarie văzu cu mirare pe Simina, la câțiva metri de fereastră, între flori, privindu-l. Încercă să-i zâmbească. Fetița înclină capul cu nesfârșită grație. Dar în aceeași clipă se trăda, înălțase ochii prea sus, mult deasupra ferestrei. „Nu se aștepta să mă vadă pe mine, își dete seama d-l Nazarie. Aștepta pe altcineva și nu aici, la fereastră, ci în altă parte”. Simina înțelese repede că se trădase. Roși brusc și făcu câțiva pași spre casă, ridicând mâinile către d-l Nazarie. Dar profesorul închise fereastra grav, tăcut, cu privirile plecate. Frigul din odaie i se păru mai apăsător. Rămase multă vreme nehotărât, sleit lângă fereastră. Zvonul țăntarilor îl auzea acum foarte aproape de el cuprinzându-l încet, din toate părțile, istovindu-l. Începea să-și dea seama că visează și îi fu frică. Dacă nu se va mai trezi niciodată din somnul acesta neînțeles, din lumea aceasta a febrei?...

IX

Egor s-a întors de la gară aproape de ora 10 noaptea. Anevoie izbutise să telefoneze la Giurgiu după un doctor; în medicul de plasă, care locuia într-un sat vecin, nu avea încredere.

Conacul părea acum mai slab luminat. Găsi pe d-na Moscu, pe d-l Nazarie și Simina, așteptându-l în sufragerie. Masa era pusă. O femeie îmbătrânită, legată cu un tulpăniș vișiniu, robotea prin odaie. Nu vorbea nimănui. D-l Nazarie privea, palid, în gol — ca un prizonier în repaos.

— Știți, vom mânca foarte prost astă-seară, spuse d-na Moscu. Sufragița a plecat în sat și nu s-a mai întors. N-are să se mai întoarcă. Ne servește astă-seară doica...

Așadar, ea este doica, își spuse Egor. O privi cu mai multă atenție.

Ce femeie fără vârstă, ce mers straniu; parcă s-ar fi trudit o viață întreagă să calce ca o șchioapă și acum ar încerca să meargă firesc. Se

lovea câteodată de mobile, fără să simtă. Capul îi era aproape în întregime acoperit de tulpă. I se vedea nasul lat, stâlcit și alb. I se vedea gura, ca o rană degerată, albăstrie, scămoasă. Doica ținea neconținut ochii plecați în pământ.

— ... Vom avea, în orice caz, mămliguță cu lapte și brânză, adăugă d-na Moscu.

Se așezară la masă. D-l Nazarie, nerăbdător și uluit ca cineva deșteptat brusc din somn.

— Cum i-a fost Sandei? Întrebă Egor.

Nu răspunse nimeni. D-na Moscu începuse să mănânce și fără îndoială nu auzise întrebarea. Simina căuta solnița de sare, cuminte, cuvințioasă. D-l Nazarie părea foarte concentrat.

— I s-a mai întâmplat ceva? îl întrebă, după câteva lungi clipe de tăcere, Egor.

— Nu. Când am plecat noi, dormea, răspunse profesorul. Așa, cel puțin, nădăjduiesc eu... Sau poate era numai leșinată...

Ridică deodată ochii din farfurie și-l privi aspru pe Egor.

— Cred că ar fi fost mai bine dacă te întorceai cu doctorul, adăugă el.

— Va veni mâine dimineață, cu primul tren, îl liniști Egor. Trebuie să anunțăm de pe acum vizitiul, să pregătească trăsura pentru mâine în zori.

D-na Moscu îl asculta intrigată, ca și cum n-ar fi înțeles despre cine se vorbește.

— Teamă mi-e că nu vom mai avea în curând nici vizitiu, șopti ea cu destul calm. Omul și-a cerut azi simbria... Doică, să nu-l plătești până nu aduce de la gară musafirii de mâine...

— Vine numai doctorul, spuse Egor.

— Poate mai vine cineva, vorbi din nou cu ferve d-na Moscu. Suntem doar în plin sezon. Septembrie. În alți ani, pe timpul ăsta, nu mai încăpeau musafirii. Era mult tineret, fete și domni de vârsta Sandei...

Cuvintele ei, cu oarecare melancolie șoptite, făcură mai deznădăjduită singurătatea din aceasta cameră.

— ... Au fost și anul acesta destui oaspeți, încercă Egor să rupă tăcerea.

— Au plecat așa de repede, continuă d-na Moscu. Dar trebuie să mai vină cineva. Poate din rudele noastre.

Simina zâmbi. Ea știa că de foarte multă vreme nicio rudă nu mai vine pe la Z.

— N-ar fi chiar acum timpul cel mai nimerit pentru vizite, spuse Egor. Sanda este destul de serios bolnavă...

D-na Moscu păru că-și amintește de-abia atunci că fiică-sa nu se află la masă, alături de ei, ci că zace istovită în pat. O căută cu ochii de jur împrejur și se convinse că nu se înșală. Sanda nu era aici.

— Trebuie să mă duc s-o văd, spuse, ridicându-se deodată de la masă.

Simina rămase liniștită pe scaun. Părea că nu ține seamă că sunt încă musafiri la masă, căci începu să se joace cu cuțitul, tăind felii foarte subțiri de mămăligă pe farfurie.

— De ce o înveți atâtea basme urâte, doică? Întrebă Egor întorcând capul.

Doica se opri în mijlocul odăii, mirată de glasul acesta strein care o strigase pe neașteptate, măgulită în același timp că un boier tânăr și frumos îi vorbește. De foarte multă vreme nu mai vorbise decât cu slugile. Nu intra niciodată în casele boierești cât timp erau musafirii.

— N-am învățat-o, domnișorule, niciun basm, vorbi ea fără sfială, căci nici eu nu știu. Domnișoara mă învață pe mine...

Avea un glas mat, făcut parcă din mai multe bucăți. Egor își aminti brusc de o piesă de teatru celebră acum vreo cincisprezece ani, de glasul unei babe de-acolo, vânzătoare de găini. Dar vocea doicii nu semăna cu nimic. Și nici ochii ei, de un albastru putred, pe care îi ținea neconținut în jos, ficși și umezi. Ochii unei oarbe, s-ar fi spus, dacă doica și-a r fi purtat capul ridicat și țeapăn.

— ... Domnișoara noastră, care știe toate cărțile, adăugă doica rânjind.

„Ea vrea să zâmbească, acum”, își dete seama cu înfiorare Egor. Și îl

îngrozeau de asemenea ochii aceia de la care așteptai parcă altfel de priviri. Nu strălucirea lor înfundată, dospită, care trăda o dezgustătoare poftă de femeie. Egor se simți despuiat și lins de privirile lihnite ale doicii. Roși brusc și întoarse capul. Scârba și rușinea îl făcură să uite aproape întrebarea pe care o pusese bătrânei, îl trezi însă râsul Siminei.

Fetița își rezemase ceafa de speteaza scaunului și râdea înecându-se, arătându-și toți dinții în lumina prea puternică a lămpii.

— E o mincinoasă! izbuti ea să spună printre râsete.

Era un răs care umili sângeros pe cei doi bărbați. Doica zâmbea și ea, înapoia scaunelor. „Își bat joc de noi, gândi Egor. Mai ales Simina. A simțit și ea ce înseamnă privirile doicii. Și asta știe, și asta înțelege!”...

Simina se prefăcea că luptă să-și stăpânească râsul, punându-și șervețelul la gură, ciupindu-se. Dar se uita neconținut spre doică, pe furiș, și izbucnea mereu, sufocându-se, lăcrămând. În cele din urmă, luă cuțitul de pe masă și începu să taie cu el aerul, în gesturi scurte, repezi. Parcă ar fi încercat să facă ceva, să-și îndrepte atenția în altă parte, ca să se poată liniști.

— Nu te mai juca cu cuțitul, vorbi atunci d-l Nazarie, că fuge îngerul de lângă d-ta!...

Vorbise pe neașteptate, dar glasul lui fusese aspru, grav, ca după o lungă chibzuință. Simina își pierdu deodată veselie, își strânse umerii, parcă ar fi cuprins-o frigul. Și obrazul îi era neobișnuit de palid acum.

Ochii îi străluceau, totuși, de mânie, de ură neputincioasă. „A lovit bine profesorul, gândi Egor însuflețit. Dacă i-ar sta în putință, vrăjitoarea asta mică ne-ar arde de vii acum”... O privea în ochi și nu se putea împotrivi fascinației puterilor pe care le descărcase umilirea Siminei.

D-l Nazarie observă că doica privește mirată spre ușă. Întoarse capul și văzu pe d-na Moscu, încruntată, gânditoare, șovăind.

— Curios! exclamă d-na Moscu. Sanda nu mai e în odaia ei... Mă întreb unde ar fi putut să se ducă!...

Egor și d-l Nazarie săriră în același timp de pe scaune și alergară

spre odaia Sandei fără să fi spus un cuvânt.

— Numai dacă am avea o lampă bună, șopti Egor în fugă, o lampă electrică de buzunar...

Nu se putea gândi la nimic în acele clipe în afară de această lampă electrică, atât de practică, pe care nu o avea la el.

În odaia Sandei era întunerec. Egor aprinse un chibrit și căută lampa. Fitulul era uscat, rece. Mâinile îi tremurau puțin. Tremura și flacăra gălbuie, învelită în fum.

— N-ar fi trebuit s-o lăsăm singură, spuse d-l Nazarie. Nu mai știu ce să mai cred!...

Profesorul exclamase cu multă sinceritate, dar Egor nu-i răspunsese nimic. Pusese sticla și înălță acum fitulul cu atenție. Când flacăra se întregi, Egor ridică lampa și vru să iasă din odaie. I se păru, totuși, că vede ceva nelămurit în pat. Făcu un pas, ținând flacăra mult deasupra patului. Găsi pe Sanda întinsă pe pat, aproape îmbrăcată, cu ochii deschiși, privindu-l.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea greu.

Obrajii i se îmbujoraseră; și răsuflarea îi era accelerată, parcă s-ar fi trezit dintr-o mare spaimă sau s-ar fi oprit chiar atunci dintr-o alergare.

— Unde ai fost?! o întrebă la rândul lui Egor.

— Aici!

Era ușor de înțeles că mințea. Se roșise și mai mult vorbind și pumnii și-i strângea femeiește.

— Nu e adevărat, spuse răstit Egor. D-na Moscu a fost acum câteva minute aici și nu te-a găsit.

— Dormeam, vorbi Sanda, voi m-ați trezit.

Glasul îi tremura. Și privirile îi erau foarte umede, rugătoare. Cerșeau mai mult în ochii lui Egor. Dar se îndreptară o dată și către domnul Nazarie, care rămăsese la o distanță discretă de patul ei, încruntat.

— Nu vezi că ești încă îmbrăcată, vorbi din nou Egor, că n-ai avut timp să-ți scoți nici măcar pantofii!...

Smulse pătura de pe trupul fetei. Nu mai încăpea nicio îndoială. Sanda se aruncase în pat și se acoperise cu foarte puține minute înainte. Dar pe unde venise și de unde? „Odaia aceasta mă apasă de câte ori intru”, simți Egor.

— Unde ai fost, Sanda? o întrebă el din nou, apropiindu-și fața de capul fetei. Spune-mi mie unde ai fost, spune-mi, iubita mea! Vreau să te scap! Înțelegeți că vreau să te scap?

Rostise ultimele cuvinte cu desperare. Lampa îi tremura în mâna dreaptă. Sanda se înspăimântă și se trase lângă perete, cu degetele agățându-se de gură.

— Să nu te-apropii Egor! țipă ea. Mi-e frică de tine!... Ce vrei?

Îi fu frică și d-lui Nazarie. Căci lumina bătea piezișă în obrazul lui Egor și ochii sticleau, arși de mânie.

— Ce vreți de la mine?! exclamă încă o dată Sanda.

Egor așeză ușor lampa pe mäsută, apoi se aplecă mai mult spre fată, îi apucă umerii și începu s-o scuture, întâlni aceeași rezistență ca la apusul soarelui „O fură și pe ea, o farmecă și pe ea”...

— Trezește-te Sanda, vorbi el cu duioșie, în curând va veni doctorul. De ce nu vrei să-mi spui unde ai fost?

Sanda tremura încă; de frig, de boală, își mușca buzele, își frământa mâinile.

— Mă iubești, Sanda, spune, mă iubești? întrebă din nou Egor.

Fata începu să se zvârcolească. Voi să-și afunde capul în perne, dar Egor i-l prinse în mâini și-o sili să-l privească, în timp ce îi repeta aceeași întrebare, exasperantă.

— Mi-e frică! Închideți ușa! țipă deodată Sanda tremurând.

— Nu e nimeni la ușă, o liniști Egor. Și poți vedea și tu că e închisă...

Se dete la o parte ca fata să privească nestânjenită înaintea ei, spre ușă. Sanda ridică o clipă ochii, apoi își ascunse capul în palme, începu să plângă, înecându-se, ca un lung și întrerupt oftat. Egor se așeză pe pat, aproape de ea. Îl privi o clipă în ochi, ca și când ar fi fost gata să-i destăinuie o taină, dar își cuprinse din nou capul în palme, istovită.

— Unde ai fost? o întrebă șoptit Egor.

— Nu pot să spun, plânse fata, nu pot să spun!...

Se strângea în jurul trupului lui Egor, se lipea de el înspăimântată, delirând. Căldura lui era bună și tăria cărnii lui un sprijin. Dar deodată se dezlipi, ca străpunsă de-a curmezișul, și se retrase îngrozită spre perete.

— Nu vreau să mor, Egor! țipă ea cu nebănuite puteri. Nu vreau să mă omoare și pe mine!...

Amândoi bărbații întinseră brațele, ca s-o cuprindă, leșinată.

X

Când se apropiară de ușă, ca să se despartă, d-l Nazarie se întoarse către Egor și-i spuse:

— Am impresia că visez întruna de azi-dimineață...

— Aș vrea să ai dreptate, vorbi Egor. Dar sunt aproape sigur că nu visăm... Din nenorocire, adăugă el, mai grav.

Își urară noapte bună și se despărțiră. Egor încuie ușa cu cheia, apoi se apropie de fereastră și o închise. Se mișca în odaie cu multă atenție, controlându-și fiecare gest. Parcă s-ar fi pregătit să se culce sub ochiul nevăzut al unei ființe ascunse. Nu-i mai era, acum, frică. Dar își simțea carnea ostenită, sângele bolnav ca după febră, își îngădui că va petrece o bună parte din noapte treaz. Ceasul va bătea curând două; încă o oră și se va putea culca în liniște. Căci în apropierea zorilor, nu se mai temea de niciun fel de vis.

Îndată ce-și îmbracă pijamaua însă, nu mai putu rezista. Clătină de câteva ori din cap, își lovi trupul cu palmele — fără să poată alunga lenea aceea somnoroasă care îi pătrunsese brusc în vine. Adormi cu lumina aprinsă cu mâinile afară din plapumă. Capul i se pleca oblic pe perna albă. Undeva, din dunga tavanului, își desprindeau zborul câțiva țânțari nevăzuți...

Se trezi deodată într-un mare salon cu pereții auriți, cu policandre uriașe, de care atârnav vârfurile săgeților de cristal. „Da, acum începe visul”, își spuse Egor și încercă să se zbată, să fugă din el. Dar îl

cuprinse mirarea văzând în jurul lui atâta lume necunoscută și atât de elegant îmbrăcată. Mai ales femeile, în rochii foarte lungi și cu talii strânse.

— *Vous etes à croquer!* auzi el alături glasul unui bărbat.

Și apoi, râsuri de femei. „Unde am mai auzit eu aceleași cuvinte? se întrebă nedumerit Egor. Sau poate le-am cetit undeva, demult...” Dar își aminti că tot ce vede este numai un vis și se liniști. „Cel puțin, dacă aș putea să mă trezesc repede”...

O foarte ciudată și totuși bine cunoscută muzică îl învăluie pe neașteptate. O melodie veche, de o melancolică veselie, care se revărsa o dată cu amintiri turburi, care țineau mai mult de copilărie și de vise decât de întâmplări.

Începu să pășească atent printre perechile acelea elegante. Își dete seama că lumea, împrejurul lui, dansează. Se feri din calea perechilor, strecurându-se pe lângă pereți. „Da, suntem pe la 1900”, își spuse el. „Cât de mult trebuie să se mire oamenii aceștia de mine așa cum sunt îmbrăcat.” Se privi cu oarecare sfială, îi fu greu să se recunoască; hainele îi erau streine, nu se mai văzuse niciodată în ele. În aceeași clipă însă, i se părură neînțelese mirările lui. Se vorbea franțuzește alături. Un glas melodios de femeie tânără, care se știe ascultată și de bărbații nevăzuți. „Știe că eu sunt aici”, gândi cu încântare Egor. Făcu câțiva pași spre oglindă, să poată vedea chipul femeii, îl privi și ea. Buzele foarte roșii și o umbră ușoară deasupra gurii. Nu o cunoștea. Poate femeia voia să-i fie prezentat, căci îi zâmbise. Dar îl privea întreg grupul ciudat. Nu cunoștea pe nimeni în acest salon în care intrase fără voia lui. Trecu mai departe, într-o altă odaie. Mese cu postav verde. „Aici se joacă cărți, își spuse repede Egor. Nu mă interesează”. Se miră, totuși, că nu aude aproape niciunul din cuvintele pe care oamenii aceștia și le spuneau.

Se întoarse din nou în sala de dans. Parcă se făcuse mai cald acum. Femeile își făceau vânt cu evantaiuri mari, mătăsoase. Simți că cineva îl privește scrutător dintr-un colț. Se întoarse. Bărbatul i se păru cunoscut. Dar nu-și putea aminti numele. Apoi, deodată, se făcu

lumină: Radu Prajan. Ce-o fi căutând el aici? Și ce schimbat e, ce absurd travesti... Prietenul îl privea atent, fără să clipească. Se vedea bine că nu prea e deloc la locul lui în această adunare de oameni bogați, în toiul petrecerii. Nu vorbea nimeni cu el. Egor se îndreaptă spre divanul lângă care sta așezat Prajan. Înțelesese tot ce-i spuneau privirile lui; să se grăbească, să vină cât poate de repede lângă el, foarte aproape de el.

Și ce greu, totuși, se poate cineva mișca într-o sală de bal. Răsăreau mereu alte perechi în calea lui Egor. Își făcea loc cu coatele, la început cerând politicos iertare, mai apoi — exasperat de atâtea piedici — lovind, călcând cucoanele, întinzând brațele. Cei câțiva metri care îl despărțeau de Prajan i se păreau acum absurd de lungi. Se lupta de mult să ajungă până la el și Prajan rămăsese tot atât departe, privindu-l necurmat în ochi, așteptându-l. Și ce limpede înțelegea chemările lui...

Simți deodată un braț de femeie cuprinzându-l de mijloc. Perechile din jurul lui se aburiră în acea clipă, întoarse capul spre Prajan. Îi zărea numai ochii. Se ridicase foarte sus și acum travestiul apărea mai ridicol, mai absurd.

— Haide, uită-te la mine, dragostea mea!

Domnișoara Christina îi vorbise foarte aproape de ureche. Simțise răsuflarea ei caldă, ispititoare, și recunoscuse mirosul apăsător de violete. Regăsise, de asemenea, groaza și dezgustul de altă dată.

— Nu-ți prea plac petrecerile noastre, Egor, adăugă domnișoara Christina.

Fiecare cuvânt îl amețea. Cu fiecare sunet se trezea în alt spațiu, în alt aer.

— Suntem la noi acasă, dragostea mea! vorbi din nou Christina.

Îi luase acum mâna, iar cu brațul celălalt îi arăta pereții camerei prin care treceau. Egor recunoscuse sufrageria. Nimic nu era schimbat; poate mobila părea mai proaspătă; mai puțin tristă.

— Vrei să vii la mine? îl întrebă deodată Christina.

Voi să-l urce cu forța pe scări, dar Egor se împotrivi. Se retrase lângă fereastră. Făcu un efort și vorbi:

— Tu ești moartă... Tu știi că ești moartă...

Domnișoara Christina zâmbi trist și se apropie din nou de Egor. Era acum mai palidă. Poate o scâlda lumina lunii. (O lună apărută brusc, neașteptată, reflectă Egor.)

— Dar te iubesc, Egor, șopti. Și pentru tine vin de-atât de departe...

Egor o privi cu ură. Dacă ar fi avut atâta putere să strige, să se deștepte. Christina parcă îi citea toate gândurile, căci zâmbi mai trist, mai deznădăjduit.

— Tu ești totdeauna aici, vorbi Egor, tu nu vii de nicăieri...

— N-ai să înțelegi niciodată, dragostea mea! șopti Christina. Căci pe tine nu vreau să te pierd, nu-mi trebuie sângele tău. Vreau să mă lași câteodată să te iubesc!...

Vorbise cu atâta patimă, cu atâta foame de dragoste, încât Egor se înspăimântă, încercă să fugă. Alerga parcă pe un coridor fără sfârșit, necunoscut, sinistru. Se crezu, după câteva clipe, singur. Răsufă adânc, speriat, ostenit, începu să pășească la întâmplare, amețit, fără să știe unde se află. Gândurile îi erau risipite, voința oarbă. Coridorul se întindea ca o galerie de mină. Simți deodată, lovindu-l din față, un miros vag de violete. Egor șovăi o clipă, apoi se hotărî brusc și deschise cea dintâi ușă pe care o întâlni.

Îi bătea cu putere sângele la tâmplă. Rămase cu capul rezemat de ușă, ascultând; oare se vor auzi din nou pașii domnișoarei Christina? Tăcerea se prelungea în clipe foarte lungi. Obosit, Egor întoarse capul. Era chiar odaia lui. Intrase fără să știe în odaia lui. Toate lucrurile erau acolo; și cutia de țigări pe măsută, și paharul în care se evaporau ultimele picături de coniac. Și, totuși, ce ciudată lumină adunau laolaltă toate aceste lucruri risipite în cameră... Parcă ar fi fost privite prin oglindă.

Egor se trânti în pat. „Dacă aș putea adormi repede”, își spuse el.

Dar întâlni și aici parfumul de violete. De data aceasta nu mai avea nicio putere să se împotrivescă, să fugă. Domnișoara Christina se afla chiar alături de el, ca și cum l-ar fi așteptat de mult pe marginea patului.

— De ce fugi, Egor?! îl întrebă ea, privindu-l fix în ochi. De ce nu mă

lași să te iubesc? Sau poate iubești cu adevărat pe Sanda?...

Tăcu și continuă să-l privească — tristă, nerăbdătoare, amenințătoare.

Egor o putea anevoie înțelege. Anevoie putea ceti în obrazul ei atât de viu și totuși atât de înghețat. Și ochii erau prea mari, prea ficși, ca două inele de cristal.

— Dacă ți-e dragă Sanda, adăugă Christina, nu-ți va mai fi... Nu va mai trăi mult, biata de ea...

Egor se înalță pe jumătate din pat. Ar fi vrut să întindă brațele spre ea, s-o amenințe, dar nu găsi decât puterea de a-i înfrunta privirile.

— Dar tu ești moartă, Christina! strigă el. Tu nu mai poți iubi!...

Christina începu să râdă. O auzea pentru întâia dată râzând întocmai așa cum și-o închipuise el cu câteva zile mai înainte, „privindu-i portretul; un râs de fată, sincer, pur.

— Nu mă judeca așa repede, dragostea mea! exclamă Christina. Eu vin din altă parte... Dar sunt încă femeie, Egor! Și dacă au fost fete care s-au îndrăgostit de luceferi, de ce nu te-ai putea și tu îndrăgosti de mine?!...

Așteptă câteva clipe, așteptă să răspundă Egor.

— Nu pot, spuse el în cele din urmă. Mi-e frică de tine!...

Îi fu rușine, atunci, de mărturisirea aceasta lașă. Ar fi trebuit să reziste, să-i spună neconținut că ea e moartă, iar el e viu. Christina întinse brațul, să-l mângâie. Egor simți din nou mângâierea aceea fără seamăn, care îi îngheța sângele în vine.

— Mă vei lua o dată în brațele tale calde, vorbi încet Christina.

Vocea era intimă, șoptită. Și trupul ei se apropiase mult.

— Mă vei iubi atunci, Egor, adăugă ea. Să nu te mai gândești la Sanda, n-o vei mai întâlni...

Se opri din nou, continuând să-l mângâie.

— Ce frumos ești! Ce cald și mare ești!... Nu mi-e frică de tine; oriunde m-ar duce dragostea asta, nu mi-e frică... De ce șovăiești tocmai tu, Egor, care ești bărbat?!...

Egor încercă încă o dată să se desprindă din vraja Christinei, să rupă

visul. Mirosul de violete îl amețea, apropierea trupului Christinei îl istovea. Nu izbuti decât să se îndepărteze puțin de ea, spre perete.

— Iubesc pe Sanda, șopti el, și mă rog la Domnul-Dumnezeul meu și la Sfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu!...

Începuse șoptind, dar ultimele cuvinte le spuse cu destulă tărie.

Christina sări de pe marginea patului și-și duse mâinile la ochi. Rămase așa multă vreme, departe de el.

— Aș fi putut să-ți îngheț gândul și să-ți usuc limba, spuse ea. Aș putea oricând să te am în puterea mea, Egor!... Mi-e ușor să te farmec, să fac tot ce vreau din tine. M-ai urma și tu, ca ceilalți... Și sunt foarte mulți, Egor... Nu mi-e teamă de rugăciunile tale... Tu nu ești decât un om viu. Eu vin din altă parte. N-ai să poți înțelege, nimeni nu poate înțelege... Dar pe tine nu voiam să te ucid, dragostea mea, cu tine voiam să mă logodesc... Curând, ai să mă vezi și altfel. Și ai să mă iubești, atunci, Egor... Azi-noapte nu ți-a fost prea mult teamă de mine... Și nici acum n-are să-ți fie teamă, dragostea mea. Ai să te deștepți acum, când vreau eu, ai să te deștepți...

... Târziu Egor își dete seama că stă de multă vreme cu ochii deschiși, fără gânduri, fără memorie. Își aduse deodată aminte de Christina. „M-am trezit la porunca ei”, înțelese Egor. Știa unde o lăsase în vis: în mijlocul camerei, dreaptă, privindu-l cu ochii ei sticloși, întoarse brusc capul. Domnișoara Christina nu mai era acolo. „Am visat, așadar, am visat numai”. Sângele îi năvăli din toate părțile spre inimă. O încântare obosită îi cuprinse după o clipă carnea; parcă ar fi biruit într-o luptă grea și mușchii se pregăteau de odihnă.

Totuși, în odaie stăruia parfumul de violete. Iar după câteva clipe, Egor începu să simtă ceva, nevăzut și necunoscut, în preajma lui. Nu era prezența domnișoarei Christina. Se simțea privit de altcineva, a cărui groază nu o mai încercase. Frica i se lămură acum cu totul altfel; ca și cum s-ar fi trezit deodată într-un trup strein, dezgustat și de carnea, și de sângele, și de sudoarea rece pe care o simțea și care nu mai era totuși a lui. Apăsarea acestui trup strein era peste puțință de

suferit, îl gâtuia, îi sorbea aerul, istovindu-l. Cineva îl privea de-alături, de foarte aproape de el, și privirile acestea nu erau ale domnișoarei Christina.

Niciodată nu-și va aminti cât a durat gâtuirea aceasta lentă, dezgustul care îi răvășise întreaga ființă. Uneori, împletindu-se cu spaima celuilalt, cu prezența aceea nelămurită, simțea pătrunzându-i adânc în nări parfumul de violete. Amintirea domnișoarei Christina îi părea, acum, mult mai puțin înspăimântătoare, în delirul înghețat al celuilalt, prezența domnișoarei Christina era infinit mai blândă, mângâietoare.

Brusc, fără să nădăduiască, se simți liberat. Putea în sfârșit să respire în voie, adânc. Cel care fusese altcineva dispăruse fără urmă. Parfumul de violete creștea acum cu noi puteri, cald, feminin, îmbrățișându-l. Dar nu-l mai speria. Egor deschise larg ochii, căutând în întunerecul de lângă el. Când se apropiase Christina, cu ce pași nesimțiți venise ea atât de aproape de pat? Îi zâmbea acum. Îl privea ca mai înainte — ca-n vis — zâmbindu-i. Fața îi era parcă luminoasă pe dinăuntru, căci Egor zărea linia frântă a zâmbetului, nările ei subțiri, genele ușor plecate. „Vezi că nu-ți mai este teamă de mine, acum?! Păreau că vorbesc ochii Christinei. Există și lucruri mai înspăimântătoare decât apropierea mea de tine, Egor. Eu ți-am adus aici teroarea celuilalt, mai rău și mai drăcesc decât mine”.

„Ea mă silește să-i citesc gândurile, ea îmi ordonă ce să gândesc, înțelese Egor. Dar de ce nu vorbește, de ce nu se apropie de mine? N-aș mai putea să mă apăr acum.

Al cui fusese gândul acesta care îi pătrunsese în minte aproape fără știrea lui? Gândise el, într-adevăr, că nu se va mai putea apăra sau domnișoara Christina îi poruncise să gândească astfel, pregătindu-l pentru întâmplări noi?!...

Christina continua să zâmbească. „Vezi că nu-ți mai este teamă de mine? păreau că vorbesc ochii ei. Treptele, spaimei sunt mult mai adânci, dragostea mea. Te vei agăța de mine, mă vei strânge în brațe, vei găsi la pieptul meu singura nădejde, singura mângâiere, Egor!”... Ce

limpede auzea Egor toate cuvintele acestea, pe care buzele Christinei nu le rostea, dar pe care le purtau privirile ei.

„Mă vei iubi, păreau că spun ochii ei. Ai văzut ce ușor mi-a fost să te sugrum de groază. Cineva a fost lângă tine și a fost de-ajuns ca să te pierzi. Cineva pe care nu-l cunoști, dar pe care nu-l vei uita niciodată. Și ca el sunt sute și mii și toți ascultă de porunca mea, Egor, iubitele... Cum te vei arunca în brațele mele! Ce caldă va fi coapsa mea pentru tine, iubitele!”...

Gând după gând, fără grabă, firesc, limpede, Egor se asculta gândind. Domnișoara Christina știa fără îndoială tot ce se petrece în sufletul lui, căci, văzându-l fără vlagă și cumințit, făcu un pas spre el.

Apoi încă unul, până ajunse foarte aproape. Și nu mai era în vis. Egor simțea cu precizie trupul acela nefiresc mișcându-se în spațiu, împingând aerul în jurul lui, încălzindu-l. „O dată am să vin la tine în pat, goală, se trezi gândind Egor. Și-am să te rog să mă strângi mult în brațe, atunci dragostea mea! Învață-te cu mine alături, Egor. Iată, aceasta este mâna mea, și ea te mângâie fără să te sperie; ea îți aduce bucurie, mâna aceasta; o simți acum, o simți pe obrazul tău, lipită?”

Dar Egor nu mai simțea nimic. Când mâna domnișoarei Christina îi atinsese obrazul, sângele i se risipi, răsuflarea i se scurse întreagă în coșul pieptului. Cu fața albă, cu fruntea înghețată, zăcea moale în pat.

XI

Doctorul fu reținut la masă. Când d-l Nazarie intră în sufragerie, d-na Moscu se ridică de pe scaun și-i prezintă, cu solemnitate pe tânărul pleșuv, îmbrăcat în haine de vânătoare.

— Domnul doctor Panaitescu, un foarte distins om de știință și apostol neobosit, spuse ea. Apoi, întorcându-se către doctor, adăugă, întinzând brațul: Domnul profesor universitar Nazarie, o glorie a științei românești.

D-l Nazarie plecă ochii în pământ. Era obosit, nervos; i se părea că visează. Strânse mâna doctorului și se așeză pe scaun, îl lovi paliditatea

lui Egor, ochii lui înecați în cearcăne, începu să se mustre pentru nepăsarea lui; plecase dis-de-diminează la câmp, către movilele din partea de miazănoapte a satului, fără să-și vadă tovarășul. Îl găsea acum schimbat, zdrobit. Îi căută ochii, să înțeleagă dintr-o privire ce s-ar fi putut întâmpla. Egor își aplecase fruntea, gânditor sau poate numai întristat.

— D-l profesor face săpături arheologice în satul nostru, continuă d-na Moscu. Este o mare cinste pentru noi să-i avem oaspete.

— Ați găsit ceva interesant până acum, d-le profesor? Întrebă doctorul.

— Oh, suntem de-abia la început, șopti d-l Nazarie.

Simina îl aștepta să continue; să vorbească mult și repede, fericit că i se dă prilejul. Dar d-l Nazarie nu avea deloc poftă de vorbă astăzi., Întrebă, privind scrutător către medic:

— Cum vi se pare domnișoara Sanda?

Doctorul ridică din umeri, apoi se controlează repede, își mângâie ușor fruntea, săltându-și mâna spre creștet, înfiorat parcă el însuși de craniul acela lucios și uscat pe care îi întâlneau degetele.

— Greu de spus, șovăi el. În orice caz, nu e prea grav. O anemie excesivă și, s-ar putea, un început de gripă, o gripă destul de ciudată, de altfel... Întâi m-am temut să nu aibă friguri...

Vorbea împiedicându-se de fiecare cuvânt, întârziind după fiecare propoziție. „Poate nici nu-i este gândul la bolnav”, reflectă d-l Nazarie, privindu-i, fără să vrea, costumele de vânătoare. Medicul îi surprinse privirile și roși brusc.

— Vă miră poate bluza asta, spuse el apucându-și un nasture și răsucindu-l. E un costum destul de comod... Și-apoi, am văzut că zilele sunt atât de frumoase și mi-am spus că n-ar fi rău... Știți, nu sunt un vânător pasionat, dar îmi place câteodată să ies la câmp cu pușca. Noi, intelectualii, suntem condamnați, vă închipuiți prea bine, rareori dacă putem... Dar n-am câine de vânătoare și așa e mai greu, singur, se-nțelege...

Începu apoi să mănânce, stânjenit. D-l Nazarie plecase de mult ochii

în farfurie.

— Și când vă duceți la vânătoare, d-le doctor? Întrebă grațios Simina.

Doctorul făcu un gest vag cu mâna. Era totuși foarte mulțumit că cineva vorbise despre vânătoare. Nu se mai simțea izolat, ridicol, compromis — la masa aceasta cu atâți oameni ciudați.

— Voiți să mă luați și pe mine? Întrebă din nou, mai aprinsă Simina. N-am fost niciodată... Și aș vrea atât de mult să vânez și eu o dată sau măcar să văd...

— Bucuros, bucuros, de ce nu? făgădui doctorul.

Egor ridică privirile și le îndreptă încet spre d-na Moscu, apoi spre Simina.

— Nu e deloc frumos pentru o fetiță ca dumneata să meargă la vânătoare, spuse el aspru. Să vadă cum mor animale nevinovate, să vadă atâta sânge...

O privi în ochi rostind ultimele cuvinte, dar Simina nu părea deloc turburată. Plecă ochii în jos, ca o fetiță binecrescută când e muștrată de mai-marele ei. Dar nicio clipă nu lăsă pe Egor să creadă că a înțeles și altceva din cuvintele lui, ceva neînțeles pentru ceilalți.

— Într-adevăr, poate nu e cel mai nemerit spectacol pentru un copil, vorbi și doctorul, împăciuitor. Mai târziu, când vei crește dumneata mare...

Simina zâmbi. D-l Nazarie recunoscă zâmbetul ei de totdeauna, victorios, disprețuitor și totuși discret, începea să-i fie teamă de ea acum. Îl intimidau, alteori îl paralizau privirile ei atât de grave și de strivitoare. Prin ce minune împotriva firii se desprindea ironia aceasta rece din ovalul îngeresc al feței?

— Mă bucur că domnișoara noastră se va face în curând bine și-l va sili pe Egor să picteze, vorbi deodată d-l Nazarie ca să abată discuția.

Egor se întoarse spre el, luminat la față. Îi tremurau totuși foarte ușor buzele. Și era neobișnuit de palid. „Cum de nu observă nimeni, se miră d-l Nazarie, schimbarea aceasta?”. Zări însă, chiar în acea clipă ochii reci și tari ai Siminei și roși; parcă l-ar fi auzit, parcă i-ar fi cetit gândurile. „Simina observă, ea singură înțelege”, își spuse d-l Nazarie

turburat.

— În câteva zile, fără îndoială, va fi din nou bine, nu e așa, doctore?!
vorbi Egor.

Doctorul clătină din cap; vag și totuși binevoitor.

— Dar vânătoarea?! părea că-și amintește brusc d-na Moscu. Nu ne-
ați spus nimic despre vânătoare. De-abia aștept să mănânc vânat. Ce
carne cu gusturi noi, ce came bună!...

Ochii i se aprinseră pentru câteva clipe. Și brațul întins deasupra
mesei se înfiora, parcă el ar fi cules întâi tot suculel celui vânat
necunoscut.

Egor observă de-abia atunci că doica intrase în sufragerie și aștepta
atentă lângă ușă. Femeia care servea la masă era nou venită. „Poate că
o supraveghează”, își spuse Egor ca să se liniștească. Nu-i plăcea deloc
apropierea doicii. Avea senzația penibilă și nelămurită că-și bate joc de
el, că se-nțelege din ochi cu Simina, că amândouă știu tot ce se
întâmplă în visurile lui.

— Preastimată amfitrioană, începu cu demnitate doctorul, vânatul
nu este, fără îndoială, arta mea cea mai tare. Nădăjduiesc totuși...

În acea clipă doica se apropie de scaunul d-nei Moscu și-i spuse:

— Vă cheamă domnișoara mare...

— Și de ce n-ai spus asta de la început? Întrebă mâniat Egor,
ridicându-se de pe scaun.

Doica nu-i răspunse nimic. Se mulțumi să privească spre Simina,
strivindu-și buzele. D-na Moscu se ridică zăpăcită. Egor plecase din
sufragerie înainte ca ea să poată spune un singur cuvânt.

Sanda îi aștepta în pat, cu capul rezemat de câteva perne, cuminte.

Tresări văzând că intră întâi Egor.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă el neliniștit.

Fata îl privi lung, cu nesfârșită dragoste. Părea că îi este teamă de
fericirea aceasta prea mare, cu care nu mai știa ce să facă, pe care o
primise prea târziu.

— Nu s-a întâmplat nimic, Egor, șopti ea. Voiam s-o văd pe mama...
Să-mi citească ceva, adăugă repede.

Egor se turbură. „Ce absurd minte, ce necumpătat se-ncurcă singură. Azi-diminează o oboseau lecturile. Și acum o cheamă pe maică-sa de la masă ca s-o asculte cetindu-i versuri”...

— D-na Moscu nu are ce căuta aici, spuse Egor aspru, nu are ce căuta cel puțin în ceasul acesta...

Se apropie de ușă și întoarse cheia. Sângele îi îmbujora obrazii, dar hotărârea era luată. Cu orice risc, trebuia să afle.

— Te rog să-mi spui acum, adăugă el blând.

Sanda îl privea îngrozită. O străbăteau atâtea gânduri și atâtea simțiri, încât nu-și mai dădu seama ce se întâmplă cu ea. Își ascunse fața în palme. Simți, după o clipă, mâna lui Egor pe frunte.

— Spune-mi, draga mea, șopti el.

Așteptă apoi. Sanda continua să rămână cu fața ascunsă în palme. Sânul i se zbătea, îi tremurau umerii.

— ... Căci am și eu de spus multe lucruri, adăugă Egor. Doctorul mi-a destăinuit taina bolii tale.

Sanda tresări din nou, cu tot trupul. Ridică fruntea și privi pe Egor în ochi, încercând să înțeleagă.

— Dar înainte de asta, continuă el, voiam să te întreb un lucru. O vezi des pe Christina? Te întreb, pentru că eu o văd...

Ar fi amețit dacă Egor nu se repezea brusc asupra ei, apucându-i mâinile, strângându-i-le. O durea acolo unde își înfipse el degetele; o durere năprasnică, vie.

— ... O văd și eu, vorbi din nou Egor, așa cum o vedeți toți. Dar nebunia asta nu va mai dura mult, Sanda. Am să străpung inima strigoiului. Cu un țepuș de lemn am să i-o străpung!...

Vorbise atât de tare, încât se înfiora el însuși ascultându-se. Cuvintele îi ieșiseră fără voia lui de pe buze. Gândul îi venise atunci, gândul de a vorbi o dată limpede și brutal Sandei.

— Eu mă gândeam mai mult la tine, dragostea mea, începu ea deodată, cu glas stins. Mă gândeam că tu nu ești întru nimic vinovat, că tu trebuie să scapi de-aici, să pleci cât se poate de repede...

— Ieri mă rugai totuși să rămân, îi spuse Egor.

— Asta a fost vina mea, continuă Sanda. Dacă aş fi bănuir. Dar te iubeam, Egor, te iubesc!...

Începu să plângă. Egor îşi liberă mâinile, ca s-o poată mângâia pe păr, pe obraz.

— Şi eu te iubesc, Sanda, şi pentru binele tău am făcut-o...

— Să nu faci nimic, Egor, îl întrerupse Sanda. Va fi mai rău de noi... De tine, mai ales... La tine mă gândeam. Dacă s-ar putea să pleci de-aici, să te duci departe, de aceea o chemam pe mama; să-i spun că tu, în lipsa ei, ai fost ... obraznic cu mine... Să-i spun că eu nu te mai pot primi în odaie: şi să te dea afară...

Începu să plângă mai zguduit. Egor o ascultase calm, mângâind-o cu acelaşi gest frăţesc. Se aşteptase să afle lucruri mai grave, mai nebuneşti. „Aşa i-a poruncit. Christina, să mă gonească. Şi ea crede că face asta pentru binele meu, ca să mă salveze pe mine”.

În acea clipă cineva mişcă clanţa. Sanda tresări. Faţa i se înroşise brusc. „Pudoare; asta înseamnă că nu e încă pierdută, întru totul fermecată”, gândi Egor.

— De ce aţi încuiat uşa? se auzi glasul d-nei Moscu.

Egor se ridică şi se apropie de uşă. Îşi pregăti cuvintele cu multă băgare de seamă.

— Sanda m-a rugat să închid cu cheia, stimată d-nă Moscu. Vrea să rămână singură câţva timp... Îi e teamă de oricine din familie... Adormise puţin şi i s-a părut că vede pe mătuşa Christina, pe mătuşa ei moartă...

D-na Moscu nu a spus niciun cuvânt. A rămas mai departe la uşă, trudindu-se să înţeleagă. Egor se întoarse lângă pat, apucă mâna Sandei şi îi şopti, foarte aproape de ureche:

— Ei vor crede că ne-am închis aici pentru că ne iubim. Vor crede ce le va trece prin cap. Dar asta te compromite pe tine, te sileşte să mă accepţi ca logodnic. Trebuie să ne logodim acum, Sanda...

D-na Moscu zgâlţâi din nou clanţa.

— Dar asta nu se poate! se auzi glasul ei, puţin schimbat. Ce faceţi acolo?!

Sanda ar fi vrut să se ridice din pat și să deschidă, dar Egor o covârși cu amândouă brațele.

— Domnule Pașchievici! se auzi glasul Siminei.

Egor se apropie iarăși de ușă.

— Sanda e logodnica mea acum, spuse el liniștit. M-a rugat s-o apăr! Și ea nu-mi dă voie să vă deschid. Ea vrea să rămână numai cu mine.

— Ce fel de logodnă, închiși cu cheia în dormitor?! vorbi tare Simina.

Sanda începu să plângă, strivindu-și capul între perne. Egor se stăpâni cu greu.

— Suntem gata să plecăm chiar în ceasul acesta, d-nă Moscu, spuse el. Căci Sanda nu mai are nimic acum...

Auzi cum se depărtează pașii pe coridor. Egor se întoarce spre pat. Își cuprinse tâmplele în palme. „Ce-am făcut?! Ce-am făcut?!” De unde găsisese el deodată atâta putere și nebunie ca să se hotărască?

— Îți pare rău, Sanda? o întrebă el, mângâind-o pe frunte, îți pare rău că ești logodnica mea fără voie?!

Fata se opri din plâns, îl privi speriată, apoi își atârână brațele de grumazul lui. Era cel dintâi gest de îndrăgostită. Egor se simți din nou tare, puternic, fericit.

— Îți pare într-adevăr rău?! o mai întrebă el încă o dată, tremurându-i glasul.

— Numai dacă n-aș muri până atunci! șopti Sanda, înfiorându-se.

XII

Câteva ceasuri în urmă, Egor întâlnește în sufragerie pe d-l Nazarie.

Părea foarte turburat, cu privirile uluite și gesturi nerăbdătoare, precipitate.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă în șoaptă. D-na Moscu s-a închis în odaia ei, d-ta te-ai închis în odaia Sandei, fetița mică a dispărut... Ce s-a întâmplat?

— Nici eu nu știu prea bine ce s-a întâmplat, răspunse Egor obosit. Știu că m-am logodit cu Sanda. O iubesc, vreau s-o iau de-aici cât mai

repede...

Vorbise emoționat, neliniștit. D-l Nazarie își frângea mâinile.

— Mi-e teamă de ea, de viața ei, adăugă Egor în șoaptă. Nebunii ăștia sunt în stare s-o strângă de gât...

D-l Nazarie știa foarte bine că Egor mințea, că nu de nebunia d-nei Moscu se teme el. Clătină totuși din cap, cu convingere.

— Ai făcut foarte bine că te-ai logodit, spuse el. Asta pune capăt tuturor neînțelegerilor. N-are să mai poată spune nimeni nimic...

Egor nu-și putu stăpâni un gest de nerăbdare și teamă.

— Eu mă logodesc, dar ea leșină, vorbi el sugrumat. Sanda zace leșinată de o jumătate de ceas. Și nu-i pot face nimic. Ce i-aș putea face?!...

Începu să se plimbe prin sufragerie, fumând.

— Ar trebui să fugim de aici cât mai repede, cât mai e timp. Dar trebuie să o vadă doctorul... Unde e doctorul ?...

— A plecat la vânatoare, răspunse sfios d-l Nazarie. A plecat îndată după masă. N-am știut nimic nici eu. Am aflat de la jupâneasă. Dar a pus că se întoarce pe seară...

Egor se așeză pe un scaun, sfârșindu-și gânditor țigara.

— Am închis-o cu cheia, spuse el brusc, căutându-se în buzunar. Iată, asta e cheia de la odaia ei.

O arătă biruitor.

„Îi strălucesc și lui ciudat ochii, gândi d-l Nazarie. Cine știe ce prostie o fi făcut”...

— Numai dacă n-ar intra cineva pe fereastră, adăugă Egor privind în gol. Mai ales acum, când se apropie apusul soarelui...

— Și ce vrei să faci? Întrebă d-l Nazarie.

Egor zâmbi ca pentru sine. Parcă șovăia să-și destăinuiască gândul întreg.

— Mă duc s-o caut pe Simina, vorbi el în cele din urmă. Bănuiesc eu cam unde trebuie să fie ascunsă vrăjitoarea...

— Nădărduesc că n-ai să te lupți cu un copil, spuse d-l Nazarie, că n-ai să-i faci nimic, vreau să spun...

Egor se ridică brusc de pe scaun și luă brațul profesorului, îi dădu grav, cu solemnitate, cheia de la odaia Sandei.

— Știi care e odaia ei? întrebă. Te rog să o păzești până mă întorc. Să te-noui cu cheia pe dinăuntru... Mi-e teamă de ei, adăugă Egor. Când mă gândesc că am lăsat-o atâta vreme singură...

Au ieșit din sufragerie, îndreptându-se spre camera Sandei. Casa părea pustie. Nu întâlneau pe nimeni, de nicăieri nu se auzea niciun zgomot. O fereastră avea încă transparentele trase, ca într-o nămieza de vară. Tăcerea era mai tristă acolo, în umbră.

— Mă aștepti aici, și nu-mi deschizi decât mie, orice s-ar întâmpla, șopti Egor descuind ușa.

D-l Nazarie intră emoționat. Nu s-a petrecut nimic grav în odaia asta, își dete el seama aruncându-și ochii în toate părțile. Sanda părea că doarme adânc, cu răsuflarea risipită, neauzită.

Egor alergase de-a dreptul la grajdul vechi. Înăuntru începuse să se facă întuneric. Ochiurile ferestrelor erau mai stinse acum. Egor se îndreptă spre rădvanul domnișoarei Christina. Privi cu atenție în toate colțurile, fără să întâlnească trupul mic al Siminei. „S-a ascuns în altă parte”, gândi el. Începu să cerceteze trăsura; era veche, roasă de ploi, cu pernele scorjite. Rămase câteva clipe nehotărât cu gândul la Simina, întrebându-se unde ar putea s-o caute.

Când ieși din grajd, soarele se îneca departe, pe hotarul câmpurilor, „în curând se va face întunerec, își spuse cu teamă Egor. Vor roi țânțarii”...

Nu știa încotro s-o apuce. Porni cu pas legănat, gânditor, spre odăile slugilor. Nu vedea pe nimeni. Locul arăta deșert și. Atâta singurătate părea mai înfricoșătoare între atâtea ziduri și atâtea unelte. Piciorul omului călcase de curând pe aci. Se vedeau urme de focuri, cenușă și vreascuri arse; se vedeau, de asemenea, cârpe uscate, oale de pământ uitate, bălegar și grăunțe. Și, totuși, era atâta tăcere, încât locul părea părăsit. Nu se auzea niciun câine, nu se auzea nicio pasere.

Egor ajunse la gura pivniței; intrase în prima zi a venirii lui, aici. Coborâse cu un grup de musafiri; Sanda le arătase treptele de piatră din timpul lui Tudor Vladimirescu și încăperea zidită din fund, unde se ascunsese un strămoș al lor rămânând trei săptămâni sub pământ; un argat credincios îi aducea, noaptea, o oală cu lapte și o pâine albă.

Sanda le arătase și spărtura prin care se strecura argatul. Ce mult a trecut de-atunci, din acea zi de toamnă caldă și limpede, când Sandei îi sticleau viclean ochii și se auzeau atâtea glasuri tinerești pe treptele pivniței... I se părea că îl despart săptămâni întregi de timpul acela fericit; și totuși, nu trecuseră decât câteva zile.

Își aprinse o țigară și porni mai departe, îndreptându-se spre bucătărie. I se păru, totuși, că aude pași sfioși în urma lui. Întoarse capul. Nu era nimeni. Zgomotele fuseseră însă limpezi, precise. Și nu semănau cu zgomotele de noapte, erau pași vii. Așteaptă câteva clipe.

Cu luare-aminte, silindu-se să facă foarte puțin zgomot, apără în gura pivniței silueta Siminei. Când dădu cu ochii de Egor, fetița tresări.

Duse totuși mâinile la spate, cuminte, și se îndreptă spre el.

— Nu mă pricep la etichete, vorbi ea privindu-l în ochi. M-a trimis mama să-i aduc din pivniță o sticlă de borviz și nu m-am putut descurca. Sunt atâtea sticle cu etichete... Și nici nu bănuiam că e atât de întunecac acolo.

— Dar de când te trimite pe tine d-na Moscu să-i aduci sticle de borviz? Întrebă Egor. Sunt atâtea slugi în curte...

Simina ridică din umeri zâmbind.

— Nu știu ce s-a întâmplat, dar n-a mai rămas decât doica... Ceilalți spun că s-au dus să culeagă via...

Arată cu brațul gol spre miazănoapte, pe deasupra salcâmlor.

— Mai era și o jupâneasă nouă, adăugă ea, dar s-a îmbolnăvit... E atât de greu să faci treabă singură...

Egor se apropie de ea și o mângâie pe păr. Avea un păr moale, parfumat, cald. Simina se lăsă alintată, coborându-și genele.

— O să-mi pară foarte rău de tine, Simina, că te lăsăm aici singură, să faci treabă, vorbi Egor. Măine dimineață plecăm, Sanda și cu mine...

Fetița se retrase încet, stăpânindu-se, sub mângâierea lui Egor.

Ridică mirată ochii spre el.

— Sanda e bolnavă, spuse, și domnul doctor n-are s-o lase...

— N-a fost exact bolnavă, o întrerupse Egor, era mai mult speriată. I se părea că vede pe mătușa ei moartă...

— Nu e adevărat! spuse repede Simina.

Egor începu să râdă. Își zvârli departe țigara și-și netezi părul pe frunte. Gesturi multe, pripite; parcă s-ar fi trudit să dovedească Siminei cât de absurdă a fost întreruperea ei.

— În definitiv, asta n-are nicio importanță, adăugă Egor. Măine plecăm...

Simina începu să zâmbească.

— Mama mă așteaptă, desigur, să-i aduc sticla cu borviz, spuse ea gânditoare. Voiți să fiți atât de bun să mă ajutați?!

„Îmi întinde o cursă”, gândi Egor. Un fior îl străbătuse când Simina îi arătase gura pivniței. Dar fata îl privea atât de disprețuitoare, încât îi fu rușine de frica lui.

— Bucuros, spuse Egor îndreptându-se spre pivniță.

Invitația Siminei îi încurca, totuși, toate bănuielele. „Nu se ascunde de mine și recunoaște fără teamă unde a fost”. Poate că într-adevăr intrase în pivniță să caute o sticlă de borviz...

— Știi unde sunt sticlele? o întrebă, coborând treptele de piatră.

Auzi răsuflarea agitată a Siminei, care cobora în urma lui. „Dacă este atât de emoționată, atunci am căzut în cursă”, gândi Egor.

— Sunt mai departe, mai departe, răspunse Simina.

Egor sfârșise treptele. Simți sub talpă nisipul umed al pivniței.

— Stai să-mi aprind un chibrit, spuse Egor.

Simina îi apucă brațul. Gestul fusese brusc, poruncitor.

— Se vede încă destul de bine, vorbi ea. Sau poate ți-e frică?!

Începuse să râdă. Egor simți de-a lungul șirei spinării aceiași fiori de groază care îl străbătuseră ultima noapte. Râsul nu mai seamănă cu râsul obișnuit al Siminei. Și glasul ei era schimbat, poruncitor, senzual, feminin. Egor își strânse pumnii. „Am fost un imbecil”, gândi el.

Aprinse totuși chibritul și privi aspru, amenințător, spre Simina. Fetița izbucni din nou în râs.

— Viteazul nostru Egor! spuse ea cu un infinit dispreț.

Suflă apoi în chibrit și pomi înainte, arătând drumul.

— Simina, când voi ieși afară am să te trag de urechi!

— De ce n-o faci acum?! îi răspunse Simina, oprindu-se și ducându-și mâinile la spate, îndrăznește!

Egor începu să tremure. O febră ciudată îi cuprinse mădulele.

„Probabil că așa începe, așa începe orice nebunie”.

— Dacă ți-e frică, n-ai decât să te întorci! vorbi din nou Simina.

Ce necunoscut era glasul acesta, ce strein pe buzele ei mici și roșii!

Egor simțea otrava în sânge; o poftă nebunească, bestială, risipindu-se în trup. Închise ochii, încercând să-și amintească chipul Sandei. Nu văzu decât un val de aburi roșii. Nu auzi decât glasul fermecat al Siminei.

— Haide, nu-ți fie teamă, vorbi din nou fetița.

Egor o urmă. Intră în a treia încăpere. Se distingeau anevoie dulapuri vechi și putrede rezemate de pereți. Un ochi de geam, cu gratii, licărea încă; lumină murdară, obosită, într-un colț, saci și coșuri rupte.

— Ce ai? îl întrebă Simina apropiindu-se de el.

Îi luă mâna. Egor și-o lăsă, răsuflând greu. I se împăienjneau ochii.

Se trezi deodată într-un vis demult visat, încercând zadarnic să-și aducă aminte când ieșise din el, când începuse o altă viață. „Ce bine e așa, ce bine e alături de Simina!”...

— Stai jos! îi porunci fetița.

Așa trebuia să facă de la început, să se trântescă pe saci, să se odihnească. Mădulele îi ardeau, mâinile îi tremurau. Simți trupul Siminei alături de el.

— E aici? întrebă Egor, aproape fără voia lui.

— Nu. E încă prea devreme, șopti fetița.

— Dar ea stă aici, nu e așa? întrebă, ca în vis, Egor. Simina șovăi o clipă, în cele din urmă zâmbi; nu avea de ce să se mai teamă. Egor nu se

mai putea împotrivi. Și mintea lui era răătăcită acum.

— Stă aici, lângă noi! șopti Simina foarte aproape de urechea lui.

Egor începu să tremure mai puternic, zgâlțâit de friguri.

— Ție nu ți-e frică? întrebă el din nou.

Simina râse și se înălță să-i mângâie părul.

— E bine cu ea; nu mi-e frică. Și nici ție nu-ți va mai fi frică!...

— Simina, să nu mă lași singur! țipă Egor, cuprinzând-o în brațe.

O strânse tare, orbește.

— Liniștește-te! șopti Simina.

Apoi, după o clipă, își apropie gura de urechea lui.

— La noapte să nu încui ușa; va veni de-adevărat! Va veni la tine, goală...

Începu să râdă, dar Egor nu-i mai auzea râsul ei turburat. I se risipeau toate în fața ochilor, în minte, în amintire.

— Ce prost ești tu, Egor! vorbi din nou Simina. Și ce slab ești!... Dacă aș pleca, ai muri de frică!...

— Să nu mă lași, Simina! horcăi, mai stins, Egor. Iartă-mă Simina! Să nu mă lași singur!...

Începu să-i sărute mâinile. Broboane reci de sudoare îi alunecau pe frunte. Răsuflarea i se adâncea, împiedicată și fierbinte.

— Nu așa, Egor, nu așa! șopti Simina. Să mă săruți unde vreau eu!...

Îi cuprinse repede gura, înfingându-și dinții în buze. Egor simți o neînchipuită, cerească și sfântă dezmiardare în carnea lui întreagă. Își plecă fruntea pe spate, abandonându-se sărutării aceleia de sânge și miere. Fetița îi strivise buzele, rănindu-i-le. Trupul ei necopt se păstrase rece, zvelt, proaspăt. Când simțise sângele, Simina îl culese însetată. Dar sări repede în picioare.

— Nu-mi place, Egor. Nu știi să săruți!... Ești un prost!...

— Da, Simina, șopti năuc Egor.

— Sărută-mi pantoful!

Îi întinse piciorul. Egor cuprinse în mâinile lui tremurânde pulpa fetei și începu s-o sărute.

— Pantoful!

Ce bucurie în umilința aceasta neînchipuită, în otrava aceasta caldă!

Egor îi săruta pantoful.

— Ești un prost! Aș vrea să te bat!... Și n-am aici nimic, n-am niciun bici aici!...

Egor începu să plângă cu capul întins pe sac.

— Nu mai plânge, că mă enervezi! țipă Simina. Scoate-ți haina!

Egor se dezbracă încet, fără gânduri, cu fața murdară de lacrimi, de praf; cu câteva pete de sânge în jurul gurii. Mirosul sângelui exasperase pe Simina. Se apropie de pieptul gol al bărbatului și începu să zgârie, să muște. Cu cât răzbea mai adânc durerea în carne, cu atât era mai dulce unghia sau gura Siminei. „Și totuși, ar trebui să mă deștept din vis, îmi mai spuse o dată Egor. E timpul să mă deștept; am să înnebunesc altminteri. Nu mai pot suporta, nu mai pot!”...

— De ce nu gemi? întrebă Simina. De ce nu te aperi?

Zgârieturile ei erau acum înfuriate, năprasnice. Dar Egor nu avea de ce să geamă. Umilința îi picura desfătări pe care niciodată nu bănuise că pot fi sorbite de un muritor.

— Ești un fricos! vorbi din Simina. Ești tot atât de prost ca ceilalți!... Nu înțeleg cum s-a îndrăgostit ea de tine!... Se opri deodată, brusc. Parcă i-ar fi fost și ei frică. Ascultă.

— Vine cineva, Simina? întrebă Egor somnoros.

— Nu; dar trebuie să ne întoarcem. Poate a murit Sanda...

Egor se deșteptă, îngrozit, cu mâinile la tâmpile. O durere groaznică îi sfredelea creierii, își dădea seama unde se află, își amintea precis toate întâmplările, dar nu-și amintea cum ajunsese el aici și cum primise, cum răbdase...

O cumplită silă de sine, scârbă de trupul Siminei, de viață. Dar nu avea deloc putere. Nu avea nici măcar puterea să o privească în ochi.

— Nu uita ce ți-am spus, adăugă Simina scuturându-și rochia. Să nu încui ușa cu cheia....

„Nici măcar nu se ostenește să mă amenințe, gândi Egor. Știe că nu voi avea curajul s-o spun, s-o trădez”.

Simina îl așteptă să se ridice de pe saci și să-și pună haina. Nu-l

ajuta, îl privea depărtată, disprețuitoare, cu un zâmbet obosit și amar.

XIII

D-l Nazarie număra cu nerăbdare minutele. În odaia Sandei începea să se facă întunec. Se apropiase de fereastră, mirat el însuși de prezența lui aici, alături de o bolnavă în letargie. Se apropiase de fereastră ca să poată rămâne încă în lumină; căci de aici se vedea cerul de opal și câteva ramuri înalte erau încă însângerate. Afară, încercând zadarnic să străpungă geamul, se adunau ca totdeauna, țăntarii. D-l Nazarie îi privea cu o nelămurită sfială. Erau roiuri prăfuite, strângându-se și răsfirându-se pe o muzică neauzită, și zborul lor zădărnicit de sticla ferestrei îi făcea parcă mai amenințători. „Dacă ar năvăli toți deodată în odaie”... Gândul domnului Nazarie se frânse. Întoarse brusc capul spre patul Sandei. Tăcerea îl apăsa, îl neliniștea. „Ce somn nesfârșit, își spuse el. Și nici măcar nu răsuflă... Dacă a murit cumva și eu nu știu?!” își strânse mâinile. Simți pumnii umezi; degetele reci și podul palmelor fierbinți. Febră, spaimă. „Dar n-a putut muri alături de mine, aș fi auzit când moare. Oamenii nu mor așa, deodată, în somn. Gem și luptă; se împotrivesc. Moartea vine îmbrăcată în negru, cu înalta ei coasă de argint... Dar nu se poate așa, deodată”...

D-l Nazarie își cuprinse tâmpile în palme. Sanda zăcea, și obrazul i se putea încă zări în umbra odăii. „Dacă s-ar întoarce doctorul, se mângâia d-l Nazarie. Dacă aș avea curajul să mă apropii de pat, să-i pun mâna pe obraz, să simt”... Dar poate va fi prea rece obrazul sau i se va părea lui prea rece. Ar putea încă să fugă. Are încă destulă putere să fugă...

Făcu un pas spre ușă. Ce somn straniu, nestrăbătut de vise! Nici măcar nu geme de suferință; niciun deget nu se mișcă în trupul acela depărtat. Sânul nu tresare. Sau poate s-au mișcat buzele, l-au chemat de atâtea ori, fără ca el să audă?... „Dacă plec acum, va fi mai întunec pe coridor. Și poate va fi altcineva acolo, la ușă chiar, așteptându-mă. Așa se întâmplă întotdeauna, stau lângă ușă, cu urechea lipită de lemn,

cu răsuflarea sugrumată și te ascultă ceas după ceas, te pândesc. Să vadă ce vei face tu... Așa se întâmplă. Cineva stă lângă tine, nevăzut și nesimțit, și te privește, îți citește gândurile, așteaptă. Să vadă ce vei face tu...

„Egor a plecat demult. A plecat și m-a încuiat cu cheia, aici, lângă Sanda”... D-l Nazarie se aplecă, în genunchi, lângă ușă. Puse și el urechea pe lemn. Nu se auzea nimic. Dar liniștea îl înfiora și mai mult, singurătatea aceasta înghețată. De ce nu pășește nimeni pe coridor, de ce nu cade nimic în casă și nu se aude lătrând niciun câine pe câmp?

Parcă s-ar fi născut deodată casa întreagă, din pustiu — sau s-ar fi pogorât dintr-un vis uitat. Căci văzduhul era îmbătrânit, strein, rece.

Egor a rămas pe undeva, afară — sau poate a plecat cu adevărat...

Întunerecul se adunase acum din belșug. Ochii d-lui Nazarie priveau cu mirare cum se coboară val după val de întunec, cum pătrunde pe fereastră, strivindu-i transparența, stingând luciul sticlei. Ar trebui să aprind lumina. Dar lumina înviorează umbrele, flacăra chibritului tremură. „Mai bine să rămân așa. Liniște, liniște. Să ascult și eu pe ceilalți. Să nu mă mișc”.

I se păru că de undeva se aude o răsuflare adâncă; o singură răsuflare, care nu se mai sfârșea. D-l Nazarie își astupă urechile. „Să nu-mi pierd mintea, să nu mi-o pierd... Unu, doi, trei, patru... Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu”!... Răsuflarea se auzea totuși, mai puternică, venind parcă din inima lui, dintre tâmpilele lui, căci răzbea biruitoare, cu toate că își apăsa aspru degetele. Nu cuteza să privească spre Sanda. Se trase lângă perete. „Poate nu mă vede, așa. Are să se sperie, zărindu-mă deodată lângă ea, sau poate n-are să mă vadă, și n-are să știe că e moartă, n-are să-și dea seama”...

Se auzi deodată chemat.

— D-le profesor!

Glasul venea din altă parte. Răsuflarea lungă și grea bătea acum cu pumnii grei în ușă.

— Deschideți ușa, d-le profesor!...

Glasul venea de foarte departe, îl auzea totuși, schimbat, surd, ca

dintr-un fund nepătruns, din pământ, își scoase brusc degetele din urechi. Loviturile în ușa se înteteau. Se apropie.

— D-le profesor!...

Pipăi și întâlnești cheia. Ce ciudat! Cine a pus-o acolo, pe dinăuntru, fără știrea lui?...

Intră Simina. O văzu în fața lui, îmbrăcată în alb. Rămăsese în prag, așteptând.

— A murit? Întrebă ea.

— Nu știu...

Fetița se apropie de pat și-și pleacă urechea pe pieptul Sandei.

Ascultă multă vreme, atentă.

— Unde ești? Întrebă din nou ea.

— Aici, lângă ușa, răspunse cuminte d-l Nazarie. Nu mă vezi?...

Simina nu-i răspunse. Se apropie de fereastră, parcă s-ar fi așteptat să întâlnească acolo un chip cunoscut, cu fruntea lipită de geam, trudindu-se să privească înăuntru, așteptând... D-l Nazarie zări silueta albă a Siminei lipindu-se de fereastră și începu să tremure.

— Unde e Egor? Întrebă el speriat.

— Nu știu. A rămas în curte. Așteaptă doctorul... De ce-ai închis ușa cu cheia? Sau, poate, te-ai logodit și d-ta cu Sanda...

D-l Nazarie plecă fruntea, rușinat. Nu îndrăznește să plece. Era încă prea întunecată pe coridor și Egor se afla departe, în curte.

— Ce face ea? Întrebă din nou d-l Nazarie.

— Trăiește... Îi bate inima.

Simina vorbise în șoaptă. Dar începu apoi să râdă. Făcu câțiva pași.

— D-tale ți-e frică?!

— Nu, domnișoară, vorbi uscat d-l Nazarie.

— Dar nu te-ai apropiat de ea, ți-a fost teamă... Unde ești? Întrebă din nou, aspru. Eu nu te găsesc...

— Sunt aici, lângă ușa...

— Vino spre mine...

D-l Nazarie ascultă supus ordinul. Fetița îi prinse brațul și-i apucă în mâinile ei reci și mici mâna.

— D-le profesor, ii șopti ea, nu știu ce se întâmplă cu mama... Trebuie s-o păzim. Te rog să-l cauți pe Egor, să vă duceți amândoi sus, în camera ei...

D-l Nazarie începu să tremure. Glasul fetei era schimbat, de nerecunoscut; venea parcă din amintire, din cine știe ce vis...

— Am să-l caut, șopti el retrăgându-și mâna. Dar mi-e teamă să trec prin coridor. Să nu mă lovesc de mobile. Nu e niciun chibrit în odaia asta ?

— Nu este, răspunse sec Simina.

D-l Nazarie plecă șovăind. Simina așteptă să i se stingă pașii, apoi închise ușa, răsuci cheia și se apropie de fereastră. Stătu câteva clipe pe gânduri. Se sui pe un scaun, ca să poată ajunge la mâner, și deschise fereastra. Afară, întunecul se despica departe, la mijloc de cer, deasupra ulmului. O lună crudă, palidă, moartă.

D-l Nazarie îl găsi pe Egor rezemat de balconul verandei. Privea în gol, foarte aproape de pământ; nu îndrăznea să-și ridice ochii prea sus.

— Sanda nu s-a deșteptat încă! șopti d-l Nazarie. A venit Simina în odaia ei. E acolo...

I se păru că Egor nu-l aude și-i apucă brațul.

— Ce s-a întâmplat cu d-ta? Unde ai fost până acum ...

— Am căutat-o, răspunse vag Egor. Am căutat-o pretutindeni...

Oftă, ștergându-și obrazul. D-l Nazarie îi observă, la lumina piezișă a lămpii din verandă, petele de sânge din jurul buzelor. Băgă de-abia atunci de seamă că Egor e cu hainele în dezordine și părul îi atârna pe frunte.

— Ce s-a întâmplat cu d-ta? întrebă el încă o dată, neliniștit. Ce ai la gură?...

— M-am zgâriat. M-am zgâriat între salcâmi, răspunse absent Egor înălțând brațul și îndreptându-l moale spre parc. Acolo!...

Domnul Nazarie îl privi, înspăimântându-se. Cine aprinsese lampa cu petrol din verandă, în casa asta pustie? Nu se auzeau pași, niciun glas nu răzbea până la ei.

— Cine a aprins lampa? întrebă el în șoaptă.
— Nu știi. Așa am găsit-o și eu, aprinsă. Poate doica.
— Ar trebui să plecăm, șopti din nou d-l Nazarie. Să vină doctorul și să plecăm cu el...

— E prea târziu acum, răspunse după o lungă așteptare Egor. Nu mai are niciun sens acum.

Își sprijini fruntea în palme.

— Dacă aș ști ce s-a întâmplat, dacă aș putea înțelege ce s-a întâmplat, șopti el din nou...

Ridică fruntea spre luna crudă, de deasupra ulmului.

— Mă gândeam să chemăm un preot, spuse d-l Nazarie. Mă apasă casa, oamenii din ea...

Egor începu să pășească spre rondul cel mare. Creșteau flori albe, parfumate, pe rond. Și aerul era mai curat acolo, parcă păstrat într-o mereu înnoită răcoare.

— Dar s-a întâmplat ceva cu d-ta, adăugă domnul Nazarie apropiindu-se de Egor.

N-ar fi vrut să-l lase să se depărteze prea mult de casă. Îi era teamă de întunecatul de aici, de umbrele salcâmlor.

— Mi se pare uneori că visez, vorbi d-l Nazarie mai mult pentru sine.

— Și mie mi se pare, șopti Egor. Aș vrea să-mi dau seama ce s-a întâmplat. Am căutat-o pe Simina, pretutindeni am căutat-o. Și d-ta o întâlnești fără s-o cauți...

Se opri din mers ostenit.

— Te-am rugat să rămâi în odaia Sandei, s-o păzești, adăugă. Mi-e teamă de ea, așa cum stă acum, singură...

— Simina mi-a spus să avem grijă de d-na Moscu, se scuză d-l Nazarie sfios. Căci și ei i se poate întâmpla ceva...

Egor părea că-și revine din somnul fermecat în care îl găsisese d-l Nazarie.

— Dar nici nu știu unde ar putea fi acum d-na Moscu, vorbi el. Ar trebui să chemăm pe cineva, să ne ajute...

D-l Nazarie încercă din nou să-l rețină. Egor se afunda prea departe

pe alee, printre salcâmi. Și nu se pot vorbi asemenea lucruri aici, în întunerec.

— Cum de te-ai zgâriat atât de rău? întrebă d-l Nazarie. Ce s-a întâmplat?

Egor porni mai departe, fără să-i răspundă. Parcă îl chema ceva, acolo, peste flori. Tufe de liliac și roșcovi sălbateci creșteau acolo în voie, amestecându-și rădăcinile. Mirosea a noapte sub frunzele lor vii și viclene. Nenumărate suflete moarte, care nu mai vorbeau de mult, care-și împărtășeau doar unul altuia veștile și batjocura tremurându-și frunzele.

— În curând va veni și doctorul, spuse d-l Nazarie ca să rupă tăcerea.

Nu-i plăcea aici. Ar trebui să se întoarcă. Ar trebui să-l lase singur pe Egor și să se întoarcă pe verandă, unde arde lampa cu petrol. Doctorul va veni și el curând.

— Nu înțeleg ce ai de gând să faci, vorbi el din nou, mai aspru. Eu mă întorc, îl aștept pe doctor și apoi plec. Aici ar trebui să vină un preot. Au să înnebunească toți altminteri...

Ce curajos, ce limpede vorbise, își mărturisea și sieși gânduri pe care nu le recunoscuse până atunci. Un preot, o slujbă, oameni mulți, lumini multe.

— Mă doare capul, răspunse târziu Egor. Aș vrea să mă plimb puțin singur, aș vrea să răsuflu puțin pe aici...

Oftă adânc, ridicându-și capul spre vârfurile salcânilor. Luna era acum mai apropiată, mai argintie și cerul se limpezea în jurul ei, lăsându-i drum să treacă.

Târziu, d-l Nazarie văzu pe doctor înapoindu-se cu câteva paseri în mână. Îl aștepta pe verandă, emoționat. Nu va mai fi singur de acum. Și doctorul e un tânăr reconfortant, nesuperstițios.

— M-ați auzit împușcând? întrebă doctorul cu glas uscat. Am vânat prin jurul parcului. Așa cred, cel puțin. Dar m-am rătăcit. Nu sunt un ochitor faimos, adăugă el arătând paserile moarte. Numai dacă ar fi ceva de capul lor...

Urcă treptele verandei și se trânti într-un jeț de paie.

— Dar nu e nimeni pe aici? Întrebă el din nou. Grozav aş bea un pahar cu apă...

— Cred ca nu mai e nimeni, vorbi liniştit d-l Nazarie. Oamenii sunt plecaţi la vie... Dar nu e greu de găsit apă...

Intrară amândoi în sufragerie, d-l Nazarie ținând în mâna dreaptă lampa. Doctorul își turnă două pahare cu apă.

— Domnul Pașchievici, începui el înveselit deodată, parcă așa îl cheamă, domnul Pașchievici... Am impresia că face amor la lună...

Râse încurcat și-și presă fruntea cu palmele, parcă și-ar fi pipăit niște răni nevăzute. Dar se reculese repede, își dădu seama că nu poate râde în casa unei bolnave.

— Cum îi merge domnișoarei noastre? Întrebă el, silindu-se să pară atent.

— E încă leșinată, răspunse d-l Nazarie. A leșinat un ceas după plecarea d-tale... Dacă n-o fi murit până acum...

D-l Nazarie vorbise atât de liniștit, de solemn, încât doctorul împietri alături de el, cu pupilele oprite pe loc.

— Nădăjduiesc că e o glumă, spuse el încercând să zâmbească. Dar noi, medicii, suntem de obicei oameni fără umor... Trebuie s-o văd imediat!...

Trecu în odaia de-alături, foarte preocupat, și se spală pe mâini. Era nervos, încruntat.

— Mă-ntreb cum se poate lăsa o casă goală într-un asemenea moment, adăugă el.

Porniră amândoi spre odaia Sandei. D-l Nazarie ținea lampa și o ținea în mâna dreaptă, sus, mult deasupra umărului.

— Mi s-a spus că oamenii aceștia sunt totuși destul de bogați, șopti doctorul pe coridor.

D-l Nazarie nu mai vorbea. Parcă s-au schimbat din nou locurile de aici. Altfel mirosea acum coridorul; un aer mai proaspăt, înviorat, cald. Nu-l mai apăsa pustietatea. Se auzeau glasuri tinerești, multe și foarte apropiate.

— Aici, spuse d-l Nazarie arătând ușa de la odaia Sandei.

Doctorul ciocăni, ținându-și răsuflarea. Intrară. În odaie ardea o lampă cu sita puternică, ascunsă sub un enorm abatjour de culoarea piersicilor. D-na Moscu se ridică de pe scaun, zâmbind afectuos musafirilor. Simina aștepta la marginea patului, cuminte, cu privirile plecate.

— Cum îi merge domnișoarei noastre?! Întrebă în șoaptă doctorul.

— A dormit foarte bine, răspunse d-na Moscu, a dormit toată după-amiaza. De-abia am putut-o deștepta...

Zâmbi cu nesfârșită dragoste Sandei, care își rezemase capul de câteva perne. Fata părea foarte obosită, dar calmă, resemnată. Doctorul îi luă mâna, căutându-i pulsul. Se încrunta, mirat; apoi mirarea deveni neliniștită, speriată.

— Mi se pare foarte ciudat, șopti el.

Căută ochii d-lui Nazarie, dar profesorul nu avea curajul să-l privească. Privea vag, în mijlocul camerei, fără obiecte. „Ce frică absurdă mi-a fost, ce absurde visuri am visat aici numai cu câteva ceasuri în urmă”. Totul părea schimbat acum. Totul părea familiar, cald, firesc.

— ... Și totuși, e ceva de neînțeles, vorbi din nou doctorul. Am impresia că febra e în creștere... I-ați luat temperatura?

— Mă simt mult mai bine acum, șopti Sanda.

D-l Nazarie tresări. Ce glas stins, înlăcrimat. Simțise până în adâncul ființei sale apropierea morții. Era un glas care se pregătea pentru tăcerea cea mare.

— A fost foarte emoționată astăzi, interveni d-na Moscu. Închipuiți-vă că, pe neașteptate, s-a logodit.

Începu să râdă, privind când spre Sanda, când spre cei doi bărbați.

— S-a logodit în patul ăsta cu domnul Pașchievici! Exclamă ea. Închipuiți-vă.

Nu părea deloc supărată de această stranie logodnă. Când auzi numele lui Egor, doctorul privi din nou spre d-l Nazarie. De data aceasta îi întâlni ochii. „Nu mai înțeleg nimic, gândea doctorul. Pașchievici ăsta e nebun”...

— E o logodnică nerăbdătoare, vorbi din nou d-na Moscu. Logodnicul ei, d-l Pașchievici, i-a făgăduit că vor pleca de-aici foarte curând, să facă nunta la București.

— Nu e adevărat, mamă, se apără, și mai stins Sanda. Cum vrei d-ta, fac cum vrei d-ta...

Simina începu să zâmbească. Doctorul o privi fără să-i înțeleagă seriozitatea obrazului, ochiul ei dur, zâmbetul ei strivitor. Ce copil precoce...

— Dar e timpul să mergem la masă, vorbi d-na Moscu. Simina, spune-i doicii să servească masa...

Când s-au întors în sufragerie, doica îi aștepta la ușă.

— Nu avem decât lapte și brânză, vorbi ea, apropiindu-se de d-na Moscu.

— Ar trebui să mai găsim și altceva, spuse d-na Moscu. Vezi, trebuie să mai fie ceva prin cămară, dulceață, fructe, pesmeți.

Doctorul auzi și se îmbujoră brusc. Se simți ridicol, compromis și jignit. Rămăsese la masă fără să fi fost invitat. Căută ochii d-lui Nazarie, ca un sprijin. Nu întâlni decât același zâmbet depărtat și amar al Siminei. D-l Nazarie ieșise pe verandă să-l aducă pe Egor. Îl zărise venind pe aleea principală, agale, fără să se grăbească. Îi ieși înaintea, parcă ar fi trebuit să-l trezească.

— Sanda e bine, am fost și am văzut-o cu doctorul, îi spuse el repede. Am și vorbit cu ea. Este însă foarte slăbită, dar nu mai e în primejdie...

Cercetă repede fața și hainele lui Egor. Părea că-și revenise, căci părul îi era pieptănat, hainele curate. Și fața lui era acum mai concentrată, mai bărbătească.

— Mi-a fost și mie foarte rău, dar mi-a trecut acum, vorbi Egor. După masă însă, trebuie să rămânem împreună... Să ne sfătuim...

Intrând în sufragerie, Egor dădu ochii cu Simina. Fetița îl privea cuminte, liniștită, așa cum se cuvine să privească un copil bine crescut un musafir. „Ce Dumnezeu s-a petrecut acolo, gândi înfiorat Egor. Ce s-a întâmplat cu adevărat și ce-a fost vis?!”.

— Felicitările noastre pentru logodnă, domnule Pașchievici! Spuse

ironic d-na Moscu

Egor se înclină, își mușcă buzele, reținându-se. Întâlni însă umflătura rănită a buzei de jos și se înfioră. Privi din nou spre Simina. Fetița părea că nu observase nimic. Aștepta semnalul să se așeze pe scaun. Doica întârzia cu masa...

D-l Nazarie vorbea în șoaptă cu doctorul, în pragul verandei. Deși își dădea seama de grava nepolitețe pe care o săvârșește, Egor lăsa pe d-na Moscu singură cu Simina și se apropie de ei. Vorbeau despre Sanda. Văzând că se apropie Egor, doctorul tăcu stânjenit.

— Mă întrebam cum de v-ați întors singur, spuse el în cele din urmă. Unde ați lăsat pe doamna... Sau poate era domnișoară?!...

Zâmbi fără grație, Egor îl privi clipind din ochi, silindu-se să înțeleagă.

— ... Pe domnișoara cu care vă plimbați acum un ceas în parc, lămuri încurcat doctorul. Mă întorceam de la vânătoare și v-am zărit, fără voia mea de altfel. Zâmbi din nou, privind când pe profesor, când pe Egor.

— E adevărat că m-am plimbat multă vreme în parc, dar m-am plimbat singur... vorbi încet Egor.

— Poate am făcut o indiscreție... se scuză doctorul.

— Deloc, îl întrerupse Egor. Dar vă asigur că mă plimbam singur. De altfel, zece kilometri de jur împrejur nu veți întâlni niciun alt conac. Și pe familia Moscu ați cunoscut-o, cred, în întregime...

Doctorul îl asculta năuc, roșu. I se păruse, la început, că e o nouă glumă — așa cum făcuse și d-l Nazarie cu moartea Sandei. Apoi începu să se teamă că Egor își bate joc de el.

— În orice caz, eu am văzut-o foarte bine, vorbi el înțepat. De departe, mă mira chiar îmbrăcămintea atât de luxoasă și de elegantă, prea elegantă, aș spune, pentru o plimbare prin parc...

D-l Nazarie se înfioră și închise ochii. Și Egor asculta acum mai atent, mai turburat cuvintele doctorului.

— Poate că asta m-a și făcut să observ atât de indiscret o pereche.... Îmbrăcămintea.

Atunci Simina apărură deodată în mijlocul lor.

— Se răcește laptele, spuse ea foarte politicoasă, invitându-i la masă. Cei trei bărbați intrară în sufragerie, uitându-se mirați unul la altul.

XIV

Doctorul se simțea foarte obosit și el s-a retras cel dintâi în camera pe care i-o pregătise doica. Îl ostenise mult vânătoarea. Îl tulburase mai ales masa, oamenii aceia nervoși, bolnavi, care nu-și vorbeau decât prin cuvinte nelalocul lor. Și ce rușinat mâncase cele două farfurii cu lapte cald, și cea mai mare bucată de brânză — pentru că numai lui și d-nei Moscu le fusese într-adevăr foame... Cea mai nefericită masă din viața lui; tocmai la o moșie, la niște oameni atât de bogați. Și totuși, îndată după masă, d-na Moscu îi înmânase un plic cu o mie de lei. Îl plătea boierește...

Nu-i plăcea nimic în camera aceasta a lui, din care parcă tocmai atunci se mutase cineva, cineva care o locuise vreme îndelungată și-și întipărise sufletul lui pretutindeni. Mobila era aranjată parcă de o mână anumită, iubind o anumită ordine, care lui nu-i plăcea. Mirosea în odaie a flori demult culese și ofilite undeva, poate deasupra dulapului, poate în lada din fața sobei. Un singur tablou, șters și pătat de muște, deasupra patului. Tablou iubit fără îndoială de cineva, căci nu avea un aer de tristețe, nici de singurătate, așa cum atârna acolo, făcând parcă parte din căldura patului. „Aici a locuit cineva până mai acum câteva zile și mi-au dat mie camera pentru că e mobilată și are toată rufăria la îndemână”, gândi doctorul.

Se dezbracă în grabă, stinse lampa și se trânti în pat. Va fi o noapte scurtă, căci mâine în zori îl va scula femeia, să poată prinde primul tren spre Giurgiu. Ce oameni ciudați, musafirii. Și cu toate acestea, foarte binevoitori; se vor deștepta și ei mâine dimineață, să mă ducă la gară. Nici n-au voit să-și ia rămas bun. Le face plăcere să mă conducă. Hm!...

I se păru că va adormi foarte repede, în fața lui, la geam, veghea luna.

— Trebuie să ne rugăm împreună, spuse d-l Nazarie, încercând să

pară liniștit. Asta ne va ajuta...

Vorbind, parcă se molipsea și el de groaza pe care o simțea în ochii lui Egor.

— D-ta crezi într-adevăr în tot ce-a spus doctorul? Întrebă din nou d-l Nazarie. S-ar putea să existe o asemenea oroare?...

Altă dată, demult, pe câmp — tot într-o noapte ca asta! — mai întrebuse cineva același lucru. Era mai frig atunci, căci începeau vânturile, dar nu era tăcerea aceasta fără seamăn, împietrită. Acum, nici pașii lor în odaia cu lampa aprinsă nu izbuteau să sfarme pustietatea. Zgomotele se pierdeau ca într-o pâslă, vrăjite.

— Trebuie să ne rugăm, vorbi iarăși d-l Nazarie, să prindem curaj...

Egor își turnă încă un pahar de coniac, fără să răspundă. Zâmbea, dar mâna îi tremură așezând sticla pe masă.

— Mi-e teamă de Sanda, spuse el târziu. Poate că nici n-ar trebui să dormim în noaptea asta... Ar fi trebuit s-o păzim, eu cel puțin...

D-l Nazarie se apropie de fereastră. Era deschisă. Se revărsa bogată noaptea de afară, întunericul.

— Nu-nchizi? Întrebă el. Vrei să dormi așa?

Egor încercă să râdă.

— Nu mi-e teamă de fereastra deschisă, vorbi el uscat. Nu se-ntâmplă nimic acolo...

Arată cu un gest scurt grădina, luna, cerul.

— Nici măcar de lumina lunii nu mi-e teamă, adăugă el. Va muri curând, de altfel... După miezul nopții apune luna...

D-l Nazarie simțea din glasul lui cât de cumplit îl mistuia groaza.

Egor vorbea aproape în neștire. Sau poate s-a îmbătat? Așa curând...

— Dacă vrei, dorm și eu cu d-ta, în noaptea asta, aici, vorbi d-l Nazarie.

Egor începu iar să râdă. Se trânti pe canapea, cu țigara aprinsă între degete. Glasul lui era mai gros acum; încerca să-l facă vulgar, trivial.

— Asta nu se poate, spuse el. Trebuie să mă țin de cuvânt. Cu orice risc, dar trebuie... N-am să închid ochii toată noaptea...

„Oare ăsta e gândul meu, gândul meu adevărat? Se întrebă Egor cu groază. Dacă îmi poruncește ea ce să vorbesc și ce să fac?!”... Simți cum se învârtesc deodată toate lucrurile în odaie și-și prinse capul în palme. Cu ochii pe jumătate închiși, d-l Nazarie începuse să se roage. Se auzeau la răstimpuri scurte frânturi din cuvintele lui, fără sens, repezite la întâmplare.

— Dacă mi-aș putea aduce aminte de tot ce s-a întâmplat, spuse târziu Egor, vorbind mai mult pentru sine.

Se auzi deodată un zgomot surd, depărtat și amândoi bărbații se priviră lung, mai palizi. Parcă s-ar fi lovit cineva de perete, parcă s-ar fi cutremurat o masă de lemn, undeva, la capătul coridorului. D-l Nazarie își aminti atunci, cu o absurdă precizie, cuvintele cântecului *Les vieilles de notre pays*... Se uita în adâncul ochilor lui Egor. „Nu mi s-a părut; a auzit și el același lucru”...

— S-a întors vreun om de la vie și ne caută, spuse Egor pronunțând rar, cu îndârjire.

— Da, sunt pași de om, vorbi d-l Nazarie.

Ascultă din nou. Pașii se apropiau, greoi, călcând la întâmplare.

Parcă ar fi purtat pe cineva în spate omul care călca atât de amețit în întunec.

— Nu cumva s-o fi întâmplat ceva Sandei? se întrebă înspăimântat Egor.

Sări în picioare, se apropie de ușă și o deschise. Rămase apoi în prag cu pumnii strânși. După câteva clipe, apăru doctorul, în cămașă de noapte, încălțat în bocanci de vânătoare. Tremura de frig. În mâna dreaptă, amenințător, ține pușca.

— Nu v-am deranjat? bâlbâi el intrând în odaie și închizând repede ușa. Nu mi-era somn, și am crezut că...

Se așeză istovit pe marginea patului. Bocancii cădeau greu pe podea, cu sunet surd.

— Nu-mi era somn, adăugă el și mi-am spus...

Se simți deodată ridicol, așa cum se așezase pe marginea patului,

îmbrăcat numai în cămașa de noapte, cu pușca în mână, silindu-se parcă s-o facă mai mică, s-o ascundă.

— Nu știam prea bine unde e odaia d-voastră, vorbi din nou doctorul, tremurând. Și am luat pușca asta, să nu mă lovesc de mobile. E atât de întunec pe coridor.

— Cel puțin e încărcată? întrebă ironic Egor.

— Am vânat cu ea toată ziua, spuse doctorul. E o pușcă bună...

Tăcu brusc, privind când la unul când la altul.

— Vă rog discutați înainte, vorbi, văzând că ceilalți îl privesc cu aceeași nedumerire. Sper că nu v-am deranjat.

— Deloc, interveni d-l Nazarie. Ne pregăteam tocmai de culcare...

— Dormiți în aceeași odaie?! îi întrebă speriat și totuși cu o vădită invidie doctorul.

— Nu. Asta e odaia domnului Pașchievici. E și odaia cea mai frumoasă, cu balcon, vorbi d-l Nazarie.

— Aveți un pat foarte bun, un pat excelent, șopti doctorul.

Privea cu atenție, palid, nervos lucrătura patului. Privi apoi, rușinat, în ochii celorlalți. Egor îi turnă un pahar cu coniac.

— Să nu răciți, îi spuse el blând, întinzându-i paharul.

Lacom, doctorul îl apucă și îl deșertă dintr-o singură înghițitură. Îi făcea bine arsura, îl deștepta. Strânse mai încrezător țeava puștii, în odaia asta e atâta lumină, atâta siguranță. Aici patul nu tremură, nicio mobilă nu se mișcă, nu tresare podeau sub raza lunii. Aici luna nu coboară de-a dreptul pe fereastră și nici fluturi de noapte nu sunt prea mulți...

— Ciudat, cum mi-a trecut somnul...

Doctorul începea să se reculeagă. Îi trecuse somnul, îi pierise oboseala. Dar dacă ar fi închis ochii, ar fi simțit din nou aceeași ușoară zguduire a patului, aceeași bolnăvicioasă tremurare a pernelor — era sigur că ar fi simțit din nou delirul din camera lui. Acea clătinare nefirească a patului, groaza cu care s-a deșteptat brusc, parcă ar fi surprins în somn o mână uriașă strecurată sub așternut, zguduindu-l...

— Nădăjduiesc că nu v-am deranjat, vorbi el din nou, continuând să

țină strâns țeava puștii.

Ce s-ar fi făcut fără armă, cum ar fi străbătut singur, în întunec, coridorul nesfârșit și pustiu, până aici?...

— Nu suntem nici noi prea vorbăreți în noaptea asta, spuse Egor. Ne face plăcere să vă avem cu noi.

— Cam cât să fie ceasul? întrebă doctorul.

— Unsprezece și un sfert, preciza Egor zâmbind.

— Și trebuie să mă scol atât de dimineață, gemu doctorul. E departe gara?!...

— Șase kilometri. Dar nu voiți să plecați de acum?!...

Doctorul nu răspunse. Privea din nou patul, cu mirare. Apoi se ridică și începu să se plimbe prin cameră.

— Să vă spun drept, mi-a trecut somnul, vorbi el privind în jos. Și nu-mi place deloc odaia pe care mi-au dat-o. E atât de izolată. Și e foarte veche; trosnesc toate mobilele. Te deșteaptă din somn...

Egor căută ochii profesorului, dar d-l Nazarie se feri să-l privească.

— Dacă vreți, vă puteți culca în odaia mea, se adresă el către doctor.

— Și dumneavoastră dormiți aici?

— Nu, rămân cu dumneata... Sunt două paturi la mine...

Doctorului îi sticliră ochii de bucurie. Se apropie brusc de d-l Nazarie.

— Și avem și pușca cu noi, să nu vă fie frică, spuse el repede. Dormim cu pușca alături... Numai dacă aș putea adormi, adăugă pe un glas mai scăzut, căci mi-a pierit somnul...

În prag, Egor îl întrebă.

— Sincer, ce credeți despre domnișoara Moscu?!

Doctorul clipi din ochi.

— Cred că nu mai are mult, vorbi el fără să-și dea seama.

— E logodnica mea, îl întrerupse Egor aspru, privindu-l în ochi.

— Într-adevăr... Într-adevăr, e ciudat, șopti doctorul. S-ar putea totuși...

Egor rămase multă vreme lângă ușă, ascultând cum se depărtează pașii. Prin ce miracol se liniștise deodată? Era calm, era lucid; se simțea puternic, neînfricat, își băgă mâinile în buzunare și începu să se plimbe prin odaie, gânditor. Aproape douăsprezece, își aminti el. Dar n-are nicio importanță ora, nicio importanță n-au superstițiile acestea vechi, străvechi... Numai puterea lui de nădejde și de credință, numai marea lui dragoste pentru Sanda îl păstrau treaz și puternic.

Nu se mai auzeau zgomote, nu se mai auzeau pași. Luna apunea undeva, în spatele parcului. Egor se simți singur și asta îl întărea acum, îi da curaj. „Numai dacă n-aș visa, își spuse el încruntându-se. Sau, poate, cine știe? Numai dacă aș putea să mă trezesc mai repede din somn”. Își lovi brațele unul de altul. Nu dormea. Iată, aici arde lampa, aici intră întunecul pe fereastră, aici e scaunul, și masa, și sticla aproape deșartă de coniac. Toate lucrurile sunt ca de obicei, toate lucrurile sunt în camera lui. Întocmai ca în timpul zilei, întocmai ca în vis...

Se plimbă iarăși, cu pași largi, ritmici... „Trebuie să mă trezesc o dată, își spuse el. Dacă dorm cu adevărat, nu se poate să nu mă trezesc. Voi auzi glasul ei, voi simți parfumul de violete — și mă voi trezi”.

Dar nu auzea nimic, în nările lui pătrundea același aer rece, aspru, ce năvălea pe fereastră — și întâmpina uneori mirosul de coniac o ușoară amintire de tabac. Totul se petrecea în odaia lui.

Trecu de câteva ori pe lângă ușă, fără să se hotărăscă s-o încuie. E mai bine așa, deschisă. Așa cum mi s-a spus, în vis. Dacă dragostea mea e mai puternică, dacă... Ar fi vrut să continue gândul: dacă mă va ajuta Dumnezeu și Maica Domnului... Dar nu putu să gândească până la sfârșit nădejdea și țările lui. Minte i se întunecă o clipă. I se părea că luptă ca să se deștepte din vis. Întinse brațele; le simți în fața lui, brațe arcuite, ușor înfiorate. Nu visa. Astăzi se vor întâmpla altfel de fapte.

Se hotărî: nu va încuia ușa. Va închide numai fereastra. Se face frig, de altminteri. Se face într-adevăr prea frig.

Cu ce liniște se așază la masă, ce senin își sprijină bărbia în palme, privind spre ușă, încruntat și totuși cu lumină tinerească în ochi...

Timpul trecea foarte încet. Egor își dădea târziu seama că țigara i s-a stins pe marginea rece a scrumierei, țigara pe care o aprinsese demult, poate fără știrea lui. Ce făcuse în tot acest răstimp, unde îi alunecaseră gândurile?... Lampa fumega ușor, înfiorată parcă de o răsuflare streină, nesimțită de el. Și totuși, nu mai era nimeni în odaie, nu venise încă nimeni. Odaia rămăsese ca la început — întreagă, încremenită, pustie.

Egor se regăsi cu mirare, așezat la masa lui, placid, fără memorie. Nici măcar nu se simțea neliniștit. O nesfârșită indiferență îi stăpânea mintea; nu l-ar mai fi zguduit niciun miracol. Parcă s-ar fi trezit deodată într-un somn neobișnuit, în care visele sunt visele visate de mai mulți oameni laolaltă, inși pe care nu-i vezi, dar pe care îi ghicești alături de tine...

Se ridică, totuși, de pe scaun și se apropie de lampă, micșorându-i fitilul, își dădu seama că în odaie se făcuse foarte frig, dar nu simțea frigul în el; îl constata numai în jurul lui, ca pe un lucru aflat acolo.

Se îndreptă spre fereastră. O găsi închisă și-și lipi o clipă fruntea de geam, privind afară, în noapte. Atunci i se păru că aude, foarte departe, un geamăt. A fost geamăt sau a trosnit vreun lemn uscat, sub pas de om? Se întoarse de la fereastră și ascultă, cu capul puțin ridicat. „*Să nu încui ușa la noapte*” — își amintea cu precizie cuvintele acestea ale Siminei. Ca și cum ea n-ar fi putut veni și altminteri, prin vis, printre geamuri... Fără îndoială, gemuse cineva departe, în somn. Poate d-l Nazarie sau mai degrabă doctorul.

Egor se așază iarăși la masă. „Inutil să mă păcălesc singur; zadarnic îmi spun că a fost numai un geamăt, ca să nu mai aud pașii ei; zadarnic.” Nu mai trosneau surd podelele și nici lavițele de lemn nu tresăreau. Se auzea acum precis zvonul pașilor ușori, grăbiți, de-a lungul coridorului. „Numai dacă aș putea să mă trezesc”, gândi înfiorat Egor. Își dădea apoi seama că încearcă iarăși să se înșele singur, spunându-și că tot ce se întâmplă se întâmplă în somn, nădăjduind că visează.

Îi păru deodată rău că nu făcuse nimic până atunci, că nu se pregătise, mulțumindu-se să aștepte. Simți, istovit, cum aleargă timpul;

fără nădejde, fără întoarcere, se mistuiau clipele, una într-alta, grele, goale, fără sens. Pașii se auzeau de o veșnicie. Sunetele străbăteau anevoie până la el, stinse și surde. Un târșit ușor de pantof în fața ușii și apoi câteva clipe de tăcere. „Cineva aștepta afară, aștepta șovăitor sau poate ușa e într-adevăr încuiată? nădăjdui tremurând Egor. Poate am închis-o în vis. Și ea nu va îndrăzni să intre”...

Auzi atunci câteva bătăi scurte și repezi, bătăi de femeie emoționată. Egor se ridică de pe scaun, dar rămase cu amândouă mâinile înțepenite pe masă. Era foarte palid și ochii îi ardeau vrăjiți în orbite. Avea ochii vineți, aspri, bolnavi. Bătăile se auziră din nou, mai nerăbdătoare.

— Intră! gemu Egor.

Își simți gâtul uscat, pieptul fără aer. Ușa se deschise încet, și în prag apăru domnișoara Christina. Privirile ei se opriră de-a dreptul în ochii lui Egor. Îl țintui așa câteva clipe. Apoi obrazul ei se luminează într-un zâmbet fără seamăn, întoarse lin brațul spre ușă și răsuci cheia.

Cu ochi deschiși în întunec, privind în sus, d-l Nazarie răsufla încet, fără zgomot, ca să poată asculta ce se întâmplă cu tovarășul său de cameră. Doctorul se sculase oare din somn, și căuta ceva pe masă, pipăind în beznă, lovind obiectele și apoi apucându-le strâns în pumni, ca să nu tremure? Sunetele erau strangulate, oprite pe loc de o mână nevăzută. Izbucneau cu o sonoritate rănită, bolnavă, dar se înecau repede în pâslă, și tăcerea părea mai nefirească în urma lor, mai amenințătoare.

D-l Nazarie asculta, cu gura strânsă, neîndrăznind să se miște, necutezând să-și șteargă broboanele reci de pe frunte. Când transpirase așa, cu tot trupul înecat în sudoarea înghețată? Poate că doctorul s-a speriat în somn și acum umblă prin odaie fără să se poată trezi. Și în clipa când se va trezi, cu ce groază va urla el în întunecul care îl apasă din toate părțile!...

Atunci auzi, chiar lângă el, o gheară zgâriind peretele, alunecând încet și lung de-a lungul zidului, ca și cum l-ar fi încercat, trudindu-se să-l pătrundă. Domnul Nazarie sări în mijlocul odăii; gura îi era

încleștată, mâinile reci. Se lovi de un trup țeapăn. Doctorul gemu înfiorat când d-l Nazarie îi apucă brațul.

— Ce făceai aici? îl întrebă sugrumat d-l Nazarie.

— Mi s-a părut că umblă cineva, șopti doctorul. Mi s-a părut că zgârie cineva zidul pe dinafară... Ai auzit și dumneata ceva?...

— Poate e vreo pasere în odaia cealaltă, vorbi d-l Nazarie.

Dar era sigur că nu fusese o pasere. Gheara alunecase pe zid cu prea multă tărie, țeapănă.

— Căutai ceva pe masă? întrebă din nou d-l Nazarie. M-ai speriat...

— N-am umblat eu, mărturisi doctorul. Astea sunt spirite, sunt duhuri rele...

Delira, îi tremurau mâinile. Ar fi voit să caute pușca, pe care o rezemase de pat, dar îi era teamă să se depărteze de d-l Nazarie. Îl apucase de braț și-l ținea.

— Ai vreun chibrit? întrebă cu greutate d-l Nazarie.

— Cutia e pe masă...

Se apropiară amândoi, ferindu-se să nu se lovească de scaun. D-l Nazarie pipăi atent, până găsi cutia cu chibrituri. Când aprinse unul, mâna îi tremura.

— Poate ne-am speriat degeaba, șopti el.

— Nu, eu sunt sigur, sunt sigur...

Doctorul bolborosea fără înțeles. Cu mâna stângă își apucase cămașa în dreptul inimii, strângând-o; parcă împietrise acolo, într-un spasm.

— Ar trebui să plecăm, spuse doctorul târziu, încercând să se controleze. Eu nu mai pot rămâne în odaia asta...

— Nu mai e mult până la ziuă, îl liniști d-l Nazarie. E mai bine să așteptăm...

Se priviră, fiecare îngrozit de spaima celuilalt.

— Am putea să ne rugăm până atunci, adăugă d-l Nazarie.

— Eu mă rog întruna, șopti doctorul, dar nu face nimic, am auzit mereu aceleași zgomote.

Lampa ardea cu flacără scăzută. Liniștea era atât de deplină, încât răsuflarea lor părea bolnavă, sforăitoare.

— Nu auzi nimic acum? Întrebă deodată doctorul.

D-l Nazarie privi repede de jur împrejur. Nu erau aceleași sunete acum, nu veneau din cameră, nici de alături. Era un pas care se rotea afară, cineva care călca ușor și atent pe pietriș. Se apropie de fereastră.

Nu se vedea nimic la început. Lampa era încă prea aproape, lumina ei pală turbura sticla geamului.

— Și totuși, se aude foarte bine, șopti din nou doctorul, apropiindu-se și el de fereastră.

Ochiul se obișnuia repede cu întunerecul. Într-adevăr, prin mijlocul aleii păsea cineva, cu multă grijă, cineva care călca amuțit, ca în somn.

— E Simina! spuse turburat d-l Nazarie. Poate vine să ne cheme. I s-o fi întâmplat ceva bolnavei.

Fetița se îndepărta însă, spre inima parcului, spre rondul cel mare.

Doctorul o urmări cu ochii, mut.

— Ce Dumnezeu face ea noaptea singură în parc? vorbi sugrumat d-l Nazarie. Mi-e teamă să nu se întâmple ceva...

Rămase câteva clipe la fereastră, silindu-se să străbată cât mai departe întunericul, până unde ajunsese Simina. Apoi se întoarse brusc.

Se întoarse și-și căută ghetetele.

— Trebuia să vedem unde se duce, spuse el neliniștit, să aflăm ce s-a întâmplat.

Se îmbrăca în grabă. Doctorul îl privea sălbăticit, parcă s-ar fi trudit să-l înțeleagă ce face.

— D-ta nu vii? îl întrebă d-l Nazarie.

Doctorul clătină din cap. Își încălță bocancii și-și îmbrăcă pardesiul pe deasupra cămășii de noapte.

— Cum de nu ne-a văzut? se miră el. Noi eram la fereastră, în lumină, și ea a trecut chiar prin dreptul geamului nostru.

D-l Nazarie închise ochii, îngrozit.

— Să nu-și fi dat oare seama? întrebă el în șoaptă. Să fie cu adevărat somnambulă? Trebuie s-o prindem cât mai e vreme...

Răsucirea de fier a cheii a fost cel din urmă sunet viu pe care îl auzi Egor. Pașii Christinei aveau altfel de zvon. Străbăteau până la el, întregi sonori — dar parcă erau pași de pe alt tărâm, îngânați de o șoaptă melodică, izvorâți parcă din delir.

Christina înainta până în mijlocul odăii, cu ochii țintă la Egor.

„Dacă aş putea să-nchid ochii”, gândi Egor. „Nu-i închide, dragostea mea! Se trezi el deodată gândind cuvintele pe care Christina nu le putea rosti. Nu-ți fie teamă de mine!”...

Simțea cu precizie gândurile Christinei răsărindu-i în minte; le putea deosebi acum, fără nicio greutate, de gândurile și spaimele lui. Era totuși mult mai puțin înspăimântat decât se temuse; îl apăsa apropierea Christinei, aerul pe care îl înghițea era tot mai fierbinte, mai rarefiat, dar izbutea cu toate acestea să rămână în picioare, fără să-i tremure mâinile, fără să i se rătăcească mintea. O putea vedea întreagă pe Christina și nicio tresărire a feței sale de ceară nu-i scăpa. Mirosul de violete se răspândise acum în toată odaia. Pieptul Christinei se zbătea acum parcă mai adânc; era înfiorată și ea de apropierea bărbatului, înfrigurată parcă de așteptarea cărnii lui. „De ce nu stingi lumina, dragule?” Auzi Egor gândul Christinei în minte. Dar izbuti să reziste.

Aștepta să se întâmple ceva năprasnic, să vadă pe Christina suflând în lampă sau apropiindu-se prea mult de el. Dar Christina adăsta, emoționată, privindu-l în ochi, alunecându-și uneori privirile pe brațele lui dârze, pe mâinile lui încleștate deasupra mesei. Egor făcu un uriaș efort și se așeză pe scaun. „Și cu toate acestea voiai o dată să mă pictezi, auzi el gândul Christinei, voiai să mă pictezi cum știi tu”...

Christina zâmbi încurcată și se apropie de pat. Se așeză cu foarte multă băgare de seamă, aproape fără zgomot, începu să-și scoată mânușile. Avea gesturi lungi, moi, de o stranie grație. Inima lui Egor se opri o clipă, înecată în sânge. „De ce nu mă ajuți?! Se miră, îmbujorată,

domnișoara Christina. Ce amant timid ești tu, Egor. Cât de urâcios ești acum, așa cum stai departe de mine. Nu vrei să mă vezi goală? N-am făcut asta încă pentru nimeni, dragostea mea! Dar ochii tăi mă ispitesc, m-au scos din minți, Egor! Lor ce le-aș putea da decât zăpada trupului meu? Tu știi, tu știi cât sunt de frumoasă, tu știi prea bine asta!”...

Egor încercă să închidă ochii; pleoapele nu-l ascultau, privirile îi rămaseră legate de trupul Christinei. Fata începuse să se dezbrace, își scoase cu infinită eleganță pălăria și o așază pe măsuță, alături de mânușile de mătase neagră; gesturile ei calme și regale nu puteau ascunde totuși o neînțeleasă teamă. „Tu n-ai să înțelegi niciodată ce-am făcut eu pentru tine, Egor!... Tu nu poți înțelege curajul meu... Dacă ai bănui ce blestem mă apasă... Dragostea cu un muritor!” Zâmbi tristă; o istovită melancolie îi înlăcrăma parcă ochii. Dar prezența lui Egor o învioră. Apropierea trupului său bărbătesc îi alunga parcă și tristețea și teama. Se ridică în picioare și-și desprinsе gulerul de mătase. Gâtul îi apărୁ strălucitor de alb, catifelat, fraged. Bustul ei se contura acum involt și biruitor pe fundalul palid al peretelui. Erau sâni de fecioară, tari și rotunzi, crescuți însă în voie și ridicați foarte sus de împletitura corsetului.

„Acum are să se dezbrace”, se înfiora Egor. Laolaltă cu groaza și dezgustul care îl copleșeau ca un delir, simți și împunsătura unei voluptăți bolnave, a unei dezmierdări otrăvite, care îl umilea și îl înnebunea în același timp. Sângele începu să-i bată fierbinte în urechi, în tâmples. Parfumul de violete îl lovea acum cu mai nedeslușită tărie, amenințându-l. Se strecura, pe deasupra patului, un necuprins zvon de foșnete feminine, de mătase care alunecă foarte aproape de piele — și venea, caldă, mireasma sânilor descătușați. „Eu sunt Luceafărul de sus”... Auzi Egor cuvintele nerostite ale Christinei. Zâmbea, cu aceeași melancolie.” ...Și vreau să-ți fiu mireasă!” continuă ea. Fața îi era transfigurată de dor, de neliniște, de foamea trupului lui. Nici măcar ochii nu mai erau ca înainte. Ardeau și ei cu altă flacără acum; mai turburi, mai moi, mai fierbinți. „Nu mă lăsa singură, dragostea mea,

auzi Egor chemarea ei din urmă. Mi-e frig să mă dezbrac singură... Mângâie-mă, ține-mă aproape de tine, ia-mă în brațele tale, Egor”...

O privi și ochii i se întunecară. Domnișoara Christina își scotea bluza, desfăcându-și încet, cu sfială, șireturile de mătase care îl țineau strâns, aproape ferecat, mijlocul. Măinile lui începură să tremure. „Se va apropia acum mai mult, mă va cuprinde în brațele astea goale”... Și totuși, din bezna dezgustului, se împlânta tot mai adânc otrava atât de dulce a așteptării; dezmierdări cum nici în vis.„Nu mai vreau să fiu în vis, îi continuă domnișoara Christina gândul. Nu mai vreau să fiu rece și nemuritoare, Egor, dragostea mea!”...

Sanda aștepta, rezemată de fereastră, cu capul aplecat afară, în noapte. Nu va mai trece mult timp și totul se va sfârși. Totul va fi iar ca la început. Ca în somn. Luna s-a coborât acum prea adânc; bezna e deplină. Nimeni nu o mai poate zări, așa cum stă rezemată de fereastră, așteptând. Niciun țipăt nu se va mai auzi. Dorm chiar și fluturii acum și țânțarii.

O treziră câțiva pași alături, foarte aproape de ea. Întoarse capul, resemnată. Va veni întâi ea, apoi toți ceilalți, umbră după umbră...

— Tu ce cauți aici în toiul nopții? o întrebă d-na Moscu.

Maică-sa intrase pe nesimțite în odaie. Se întorcea de undeva, poate din parc, căci era îmbrăcată, cu șalul strâns în jurul gâtului.

— Așteptam, șopti Sanda.

— Nu mai vine acum, vorbi turburată d-na Moscu. Poți să te culci...

Sanda observă că maică-sa ascunde un ghem negricios și viu în mâna stângă. Altădată, o asemenea întâmplare ar fi înfiorat-o, ar fi umilit-o până la dezgust. Acum privea cu mirare vietatea mică pe care maică-sa o păstra cu atâta grijă în pumni.

— Unde ai prins-o? întrebă Sanda foarte ostenită, mai mult șuierând cuvintele.

— În cuib, șopti doamna Moscu. Nu poate să zboare...

— ...Și așa crud?! se înfiora pe neașteptate Sanda.

Își cuprinse tâmpilele în mâini. Cum au năvălit-o deodată toate durerile, și atâtea spaime uitate, și delirul amestecat cu greață din cea dintâi noapte. Se scutură. Fereastra larg deschisă lăsase tot frigul nopții să intre în odaie.

— Culcă-te! Îi vorbi metalic d-na Moscu. Să nu răcești!

Sanda se apropie tremurând de pat. O durea cumplit capul, îi ardeau tâmpilele.

— Dar să nu-nchizi fereastra, șopti ea d-nei Moscu. Poate mai vine...

D-l Nazarie și doctorul se opriră mirați în mijlocul aleii. Simina era foarte aproape de ei, cu spatele, privind atentă un lucru nevăzut dintre pomi.

— Cum Dumnezeu a rămas tot aci? șopti doctorul. Au trecut de-atunci atâtea minute...

Simina privea dârză întunerecul din fața ei, fără să se întoarcă, fără să audă. Parcă i-ar fi așteptat să coboare din casă, s-o vadă bine — ca s-o poată urmări.

— Nu-și dă seama, șopti d-l Nazarie turburat. Poate nici nu știe unde se află...

Simina porni chiar atunci, concentrată, cu pasul sigur. Porni de-a dreptul printre salcâmi, fără să caute potecă, fără să se teamă de ramurile moarte care îi ațineau calea.

— Să nu ne rătăcim, îngână doctorul.

D-l Nazarie nu-i răspunse, începea să se trezească dintr-o groază care durase prea mult și se trezea amețit, bolnav. I se părea că se încumetă într-o urmărire fără rost, că e atras în cursă și că va cădea repede, va aluneca din clipă în clipă undeva, într-un fund cu iarbă udă și întunerec.

— Eu n-o mai văd, șopti din nou doctorul, oprindu-se între pomi.

„Cum Dumnezeu nu aude crengile trosnind, nici pașii noștri?” se întreba doctorul?

— E acolo, răspunse uscat d-l Nazarie.

I-o arătă cu mâna, departe, o umbră albă alături de un stufig.

Probabil că de-acolo începea o nouă alee, căci văzduhul se limpezea, umbrele pomilor se rotunjeau, alinate.

Doctorul făcu câțiva pași, atent să nu se lovească de ramurile joase, care atârnavă răsucite, pleșuve, apăsate parcă de o greutate nevăzută.

Privi înfiorat umbra pe care i-o arătase d-l Nazarie.

— Eu am ochi buni, șopti el foarte încet. Nu e domnișoara Simina, acolo...

D-l Nazarie își dădu în acea clipă seama că umbra de lângă tufiș se leagănă încet, amețită și brațele ei se înalță chemând parcă pe cineva de departe, pe cineva nevăzut. Nu era, într-adevăr, fără răsuflare; nu era om viu acela. Seamănă cu nălucirile lui de altădată, într-atât era de aeriană, de nefirească în gesturile ei de cârpă.

— Haide înapoi, auzi el glasul uscat al doctorului.

Atunci trecu prin fața lor Simina și îi privi înspăimântată. D-l Nazarie ghici mai mult după ochii ei larg deschiși, din gura ei strânsă că Simina încearcă acum să repare greșeala de a-i fi adus aici. Nu se aștepta, probabil, să întâlnească pe șanțul celeilalte alei pe altcineva.

Venise acum înapoi, uluită și încerca să-i atragă în partea potrivnică a parcului. Trecuse prin fața lor și apoi pornise îngândurată, cu pasul repede, îndreptându-se spre poarta de la miazănoapte. Doctorul voi s-o urmeze. D-l Nazarie îi apucă strâns brațul.

— Să vedem mai întâi ce e acolo, vorbi el hotărât.

Pășind încet, unul lângă altul, se apropiau de alee. Umbra dispăru câteva clipe. Parcă se îndreptase și ea spre celălalt capăt, o dată cu Simina sau, poate, o ascundea acum vreun arbore. Cu cât înaintau, cu atât d-l Nazarie avea precis impresia că mai trăise o dată aceeași întâmplare, că mai urmărise o dată, demult, o umbră cu gesturi moi de cârpă, printre arborii încremeniți.

— Nu se mai vede nimic, șopti doctorul. Eu nu mai văd nimic...

D-l Nazarie începea însă să vadă. La câțiva pași de el, apăruse din nou Simina. Rezemată de un pom, lipită de trunchi, privea îngrozită apropierea celor doi bărbați. Fetița căută ochii d-lui Nazarie și încercă încă o dată să-l stăpânească, să-i poruncească, sfărâmându-i voința.

Dar d-l Nazarie porni hotărât înainte, trecu pe lângă ea și ajunse la șanțul aleii.

— Rămâi așa, nemișcat! șopti el doctorului.

În fața lor, pe alee, aștepta un rădvan demult scos din uz, o caleașcă boierească veche, fără sclipire, cu doi cai somnoroși. Vizitiul adormise pe capră; nu i se vedeau decât haina albă, roasă de ploi, și șapca de piele jupuită. Dormea parcă de foarte multă vreme acolo, pe capră — dormea fără grabă, fără tresăriri. Și caii parcă alunecaseră în același somn de moarte, căci nu se mișcau, nu răsufiau, asemenea unor statui întunecate, așteptau în fața rădvanului vechi, așteptau în nesimțire.

Doctorul holbase înnebunit ochii și începu să tremure. Apucă brațul d-lui Nazarie cu amândouă mâinile.

— Vezi și d-ta? întrebă el, șuierând cuvintele.

D-l Nazarie clătină din cap.

— Sunt vii?! întrebă din nou doctorul. Sau poate ni se pare nouă?

În acea clipă umbra care dispăruse de mult de la marginea aleii apăru. Era un bătrân foarte ostenit, cu fața suptă. Era îmbrăcat ca un argat de curte boierească pe vremuri. Trecu prin fața lor ca și cum nu i-ar fi văzut. Privea mai mult în pământ. Dar d-l Nazarie simți că bătrânul știe de prezența lor acolo, atât de aproape de el. Îi întâlnise o singură clipă privirile; erau ochi sticloși, osteniți, bolnavi. Doctorul își acoperi fața cu palma. Ar fi vrut să fugă, dar mâna mică și rece a Siminei i se agăță de braț, amuțindu-l.

XVI

Domnișoara Christina rămăsese foarte aproape de el, cu sânii goi, cu părul despletit, așteptându-l. „Egor mă umilești! îi auzi el gândurile. Stinge lampa, apropie-te!”. Egor încercă zadarnic să se împotrivească.

Simțea în creier porunca domnișoarei Christina, simțea în sânge chemările ei otrăvite. „Dacă mă sărută, sunt pierdut”, gândi el. Dar simțea în același timp cum îl cuprinde delirul, cum dorește carnea aceea atât de vie și atât de sălbatecă în trăsăturile ei. Trupul

domnișoarei Christina îl aștepta atât de înfometat, încât Egor se clătină amețit, îndreptându-se către pat. Simțea cu o drăcească luciditate cum se pierde, cum îl îneacă greața și voluptatea, încă un pas, încă un pas...

În fața lui, în fața buzelor lui se deschidea gura Christinei. Când se apropiase atât de mult? Întinse brațele și cuprinse umerii de zăpadă ai fetei. Carnea era atât de rece și atât de fierbinte în același timp, încât Egor se prăbuși în pat; era peste putință de îndurat focul acela neasemuit cu nicio flacără, senzația aceea că apucă în mâini ceva cu neputință de apucat... Simți deodată gura Christinei căutându-i buzele.

Gura ei era atât de fierbinte, încât Egor nu simți, în cea dintâi clipă, decât o copleșitoare durere în tot trupul. Apoi dulceața otrăvită i se prelinse în sânge. Nu se mai putea împotrivi. Răsuflarea lui trecu în răsuflarea Christinei și buzele lui se lăsară supte, incendiate de gura ei, dulce ca o boală neînchipuită. Dezmiertarea era atât de sălbatică, încât Egor lăcrăma, și simți cum i se despart oasele țestei, cum i se moaie oasele și carnea toată i se înfiora într-un spasm suprem.

Christina își ridică fruntea și-l privi printre gene. „Ce frumos ești tu, Egor!”... Îl mângâie, îi apropie încet obrazul de sâni ei mici și tremurători. Lui Egor i se păru că aude de undeva un glas surd, melodios, recitând aproape de ureche:

Arald, nu vrei pe sânu-mi tu fruntea ta s-o culci?

Tu zeu cu ochii negri... O! Ce frumoși ochi ai...

Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai...

Viața, tinerețea mi-ai prefăcut-o în rai

Las' să mă uit în ochii-ți ucizător de dulci!

Nu fusese, parcă, glasul ei din vis; nu era nici glasul ei neauzit, izbândit de-a dreptul prin gânduri. Cineva rostise lângă ei frântura din poem. Versurile i se păreau cunoscute lui Egor, i se păreau demult cetite, într-o toamnă din liceu, într-o noapte de mare singurătate. „Egor, tu ce ochi ai?” îl întreabă Christina. Îi întoarse capul cu mâinile ei mici și-l privi adânc, înfiorată. „Tu, zeu cu ochii negri!... Ai ochi vineți,

neînfricați... Câte femei s-au oglindit în ei, Egor?!... Cum aş topi gheaţa ochilor tăi cu gura mea, iubite! De ce nu m-ai aşteptat, de ce n-ai vrut să mă iubeşti numai pe mine?!”...

Egor tremura, dar nu mai era un spasm de teroare, ci nerăbdarea trupului lui întreg, mistuirea lui delirantă în aşteptarea mării dezmierdări. Carnea lui se risipea înnebunită, căci voluptatea îl sugruma, îl umilea. Gura Christinei avea gustul fructelor din vis, gustul tuturor beţiilor neîngăduite, blestemate. Nici în cele mai drăceşti închipuiri de dragoste nu picurase atâta otravă, atâta rouă. În braţele Christinei, Egor simţea cele mai nelegiuite bucurii, o dată cu o cerească risipire, împărtăşire în tot şi în toate. Incest, crimă, nebunie — amantă, soră înger. Totul se aduna şi se mistuia alături de carnea aceasta incendiată şi totuşi fără viaţă.

— Christina, visez? şopti el palid, cu pupilele turburi.

Fata îi zâmbi. Rouă buzelor ei nu se clintea; gura rămase înfiorată de acelaşi zâmbet. Şi totuşi, Egor auzi lămurit răspunsul.

„*Şi tot astfel dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică decât cu amândoi... În faptă, lumea-i visul sufletului nostru...*” „Da, da, treceau gândurile prin mintea lui Egor, ea are dreptate.

Acum visez. Şi nu mă sileşte nimeni să mă trezesc”.

„Vorbeşte-mi Egor! auzi el chemarea în gând. Glasul tău mă doare, mă ucide... Dar nu mai pot fără glasul tău!”...

— Ce vrei să-ţi spun, Christina? întrebă Egor istovit.

De ce-l ţinea acum la sânul ei şi-l silea să vorbească, silindu-l în acelaşi timp să aştepte, să întârzie îmbrăţişarea lor întreagă? De ce îl chemase cu atâta nerăbdare şi se dezbrăcase în faţa lui şi acum, numai pe jumătate goală, uitase şi de lumina care la început o făcuse să sufere, şi de timiditatea lui, şi de ispitirile ei?

— Ce vrei să-ţi spun? repetă el privind-o în ochi. Eşti moartă sau eşti numai în vis?

Obrazul Christinei se întristă până la deznădejde. Nu lăcrăma, dar ochii ei îşi pierdură brusc sticlirea şi se turburară. Zâmbetul ei înflori anevoie şi buzele nu mai purtau acum parfumul acela otrăvit care

răvășise carnea bărbatului din brațele ei.

„De ce-ntrebi mereu, Egor, dragostea mea?” îi auzi el gândurile. „De ce vrei să știi dacă sunt într-adevăr moartă și tu ești muritor? Dacă ai putea rămâne lângă mine, dacă ai putea fi numai al meu, ce neauzită minune s-ar împlini!”...

— Dar acum te iubesc, gemu Egor. N-am vrut să te iubesc la început, mi-a fost frică de tine! Dar acum te iubesc! Ce mi-ai dat să beau, Christina? Ce mătrăgună rodește din buzele tale?!...

Delirul îl cuprindea brusc; parcă și sângele, și mintea, și vorba i-au fost deodată otrăvite, începu să vorbească în neștire, apropiindu-și tot mai mult fruntea de sâniul Christinei, șoptind și sărutând, căutând înfiorat carnea de zăpadă în care voia să se mistuie.

Christina zâmbi. „Așa, iubitul meu, vorbește-mi de patimă, spune-mi mereu că îți place trupul meu, uită-te mult în ochii mei, pierde-te!”.

— Aș vrea să te sărut! șopti turburat Egor.

Simți atunci încă o dată jarul buzelor ei, beatitudinea aceea încremenită. I se păru că se pierde, că leșină și închise ochii. Auzi iarăși gândul Christinei. „Dezbracă-mă, Egor! Dezbracă-mă tu!” ... Începu să-și afunde mâinile în mătăsurile ei înveninate. Degetele îi ardeau, ca și cum ar fi fost strivite între ghețuri. Sângele i se zbătea spre inimă. Pofta pe care o simțea acum Egor îl zvârlea orbește, înnebunit, într-o voluptate împletită cu dezgust. Un imbold drăcesc de a se pierde, de a se risipi într-un singur spasm. Sub degetele lui palide, trupul Christinei începu să tremure. Și totuși, nu auzea niciun oftat, nicio răsuflare pe buzele ei desfăcute și umede. Carnea Christinei trăia cu desăvârșire altfel; închisă în ea, fără aburi, fără șoaapte. „Cine te-a învățat să dezmierzi, zburătorule?! îl întrebă gândul Christinei. De ce mă ard mâinile tale, de ce mă ucide sărutarea ta?!”

Egor îi desfăcu corsetul și își cobori degetele de-a lungul spinării ei tăcute. Deodată încremeni și începu să tremure. I se păru că se deșteaptă pe marginea unei bălți putrezite, aproape să cadă. Christina îl privi lung, întrebător, dar Egor nu ridică ochii spre ea. Degetele lui întâlнисeră o rană umedă și caldă; singurul loc cald pe trupul nefiresc

al Christinei. Palma îi alunecase amețită pe pielea ei de mare necunoscută — și împietrise zgârcindu-se, prinsă în sânge. Rana era încă proaspătă și atât de vie, încât Egor avu impresia că se despicase numai cu puține clipe înainte. Sângele gălgâia. Și, totuși, cum de nu pătrundea prin corset, cum de nu se înroșea rochia?!... Se ridică deodată în picioare, buimăcit, cu palmele la tâmpile. O groază scârbită îi răvășea din nou ființa întreagă. „Ce bine că totul s-a petrecut în vis, își spunea el, și m-am deșteptat înainte”. Dar în acea clipă, văzu trupul pe jumătate dezgolit al domnișoarei Christina răsturnat în pat, umilit — și îi auzi gândul: „E rana mea, Egor! Pe acolo a trecut glonțul, pe acolo m-a împușcat bruta!”... Ochii ei erau din nou sticloși. Trupul ei era parcă mai alb, mai depărtat, dar vraja pierise.

Egor își privi amețit mâna. O ușoară pată de sânge stăruia încă pe degete. Gemu, sălbăticit de groază și se repezi în colțul celălalt al odăii, în dosul mesei. „Ești și tu ca toți ceilalți, Egor, dragostea mea! Ți-e frică de sânge! Ți-e frică de chiar viața ta, de destinul tău de muritor! ... Pentru un ceas de iubire, eu n-am șovăit în fața celui mai aspru blestem. Și tu șovăi în fața unei picături de sânge, Egor, muritorule”...

Christina se ridică din pat, mândră, tristă, nemângâiată. Egor o văzu cu groază apropiindu-se de el.

— Ești moartă! Ești moartă! Urlă el, începând să delireze.

Christina făcu câțiva pași, calmă, continuând să zâmbească. „Mă vei căuta o viață întreagă, Egor, fără să mă găsești! Vei pieri de dorul meu. Și vei muri tânăr, ducând în mormânt șuvița asta de păr!... Ia-o, păstrează-o!” Se apropie mai mult. Egor simți din nou în nări mireasma trupului ei ciudat. Dar nu putea întinde mâna. Nu mai putea îndura încă o dată atingerea cârnii ei tăcute. Când Christina înălță brațul întinzându-i șuvița de păr, Egor scutură înnebunit masa. Lampa căzu jos, sticla se sparse cu un zgomot surd, răbufnind într-o vâlvătaie galbenă. Un miros puternic de petrol se răspândi în odaie. Trupul pe jumătate gol al Christinei arăta mai înspăimântător la lumina flăcărilor născute din covor, din podea. Capul îi era aproape în umbră, „încep să mă deștept! Își spuse cu bucurie Egor. Acum trebuie să mă deștept.”

Dar nu înțelegea de ce stă în picioare, zgârcit, cu mâinile apucate de lemnul mesei, nu înțelegea mai ales flăcările care se întindeau pe grinzi, înconjurându-i patul, mistuind albiturile. „Domnișoara Christina a fost aici, a fost în somn”, își spunea el, silindu-se să pătrundă înțelesul atâtor întâmplări nefirești. I se păru, în acea clipă, că domnișoara Christina se depărtează de el, privindu-l disprețuitoare, cu o mână prinzându-și părul căzut pe umeri, cu alta adunându-și mătăsurile la piept. O singură clipă o mai văzu astfel. Apoi, fără să înțeleagă prin ce taină, odaia rămase pustie.

Se simți singur, printre flăcări.

XVII

D-l Nazarie, doctorul și Simina rămaseră multă vreme alături, privind rădvanul cu cai adormiți. Timpul încremenise. Parcă nici frunzele nu se mai clătinau pe crengi, și nicio pasere nu zbura în noapte. Mintea era ea însăși amuțită. Domnul Nazarie privea, fără gânduri, fără voință. De când se apropiase de ei Simina, nu se mai putea hotărî să facă un pas. Rămăsese alături de doctor, vlăguit de gânduri. Simina singură răsufila greu, turburată, în așteptare.

— Trebuie să plecați, le spuse ea târziu. Are să se întoarcă foarte curând. Are să se supere pe mine dacă v-o vedea aici...

Șoapta Siminei venise parcă de departe. Se trudeau s-o audă.

— Are să se supere, repetă Simina.

D-l Nazarie începu să-și frece ochii. Privi îngândurat pe tovarășii lui, privi iarăși spre rădvan. Caii așteptau, cu capetele plecate, deznădăjduiți.

— ...Ce somn lung am dormit, spuse el ca pentru sine.

Simina zâmbi, îi apucă brațul.

— ...N-am dormit, șopti ea, am stat aici și am așteptat-o...

— Da, așa a fost, încuviință doctorul.

Se vedea bine că nu-și dă seama ce vorbește. Rostise cuvintele aproape fără să le audă. Era înțepenit și nicio simțire nu mai ajungea,

de la marginile trupului, până la el.

— ...O să vă cheme și pe voi, vorbi din nou Simina, dar altă dată... Acum e la Egor, s-a dus la el.

D-l Nazarie se cutremură. Dar nu avea nicio putere, niciun gând.

Vraja Siminei era aromitoare; nu-l lăsa nici măcar să se turbure, să se sperie.

— ... Acela e un moș de-al nostru, vizitiul Christinei, șopti Simina arătând cu brațul spre mijlocul aleii. Să nu-ți fie frică de el... E bun...

— Nu mi-e frică, spuse cuminte d-l Nazarie.

În acea clipă simți un junghi înghețat străbătându-i prin spate, spre inimă. Parcă se trezea, în durere, în spaimă. Se făcuse deodată frig și începu să tremure. Din capătul aleii venea cu pasul grăbit domnișoara Christina. Trecu pe lângă ei privindu-i în ochi, amenințătoare; parcă ar fi vrut să-i înghețe, într-atât de sticloase îi erau privirile. D-l Nazarie se clătină, înjunghiat. Nu mai era, acum, năluca de aburi și spaimă, nici prezența apăsătoare a unui suflet nevăzut. Christina îi țintuia aspră, din spațiu — nu din vis. O vedea cu o delirantă precizie, foarte aproape de el. Îl uluia mai ales pasul ei feminin, precipitat și mâhnit.

Domnișoara Christina se sui în rădvan strângându-și cu amândouă mâinile mătăsurile în jurul gâtului. Rochia îi era răvășită, bluza descheiată. O mănuașă de mătase neagră, lungă și fină alunecă pe scara trăsurii și căzu apoi nevăzută în mijlocul aleii.

Simina se repezise cea dintâi spre rădvan când se apropiase domnișoara Christina. Privea înspăimântată, cu ochii turburi, sticloși.

Obrazul ei palid semăna cu fața de sidef a Christinei. Mâinile se îndreptară spre ea, înghețate. Nu scoase niciun cuvânt. Aștepta poate un semn, o încurajare. Domnișoara Christina îi zâmbi foarte trist, foarte obosită — privind-o în ochi, mărturisindu-i parcă dintr-o singură privire toate întâmplările — apoi rădvanul pomi, fără zgomot, legănât ca un abur greu deasupra aleii. Câteva clipe în urmă, nu se mai zări.

Simina plecă ochii în pământ, abătută, gânditoare. D-l Nazarie răsufla cu greutate. Doctorul rămăsese tot atât de încremenit. Privea atent, aproape fascinat un punct negru la câțiva metri depărtare în fața

sa, pe alee.

— Și-a uitat mănusa! exclamă el târziu, sugrumat.

Simina tresări, neliniștită, întoarse capul, ca și cum ar fi voit ea să alerge întâi spre acea pată neagră din mijlocul drumului. Dar doctorul pornise înainte. Se aplecă tremurând și apucă într-adevăr o mănusă neagră, de mătase, mirosind vag a violete. O ținea țeapăn în palmă, neînțelegând fiorul de gheață și de jăratec care îl pătrunsese.

— De ce pui mâna? întrebă Simina apropiindu-se.

Privea acum și d-l Nazarie, privea fără inteligență, năuc, sluțit parcă de neînțelegere și spaimă, încercă să atingă și el cu mâna acea mătase rămasă din vis. Dar mănusa se măcinase pe nesimțite în palma doctorului, ca mistuită de un jăratec ascuns. Era o cenușă putredă, prăfuită, care se scutură tristă în mijlocul aleii, chiar acolo unde alunecase din rădvan. Doctorul o lăsă să se risipească aplecându-și palma, somnoros.

Focul se răspândea repede în odaie. Ardeau acum dulapul cu haine, parul și perdelele. Egor rămase totuși multă vreme nehotărât, sprijinindu-se cu mâinile de masă, sufocat de fum. „Ar trebui să fac ceva”, gândea el ca în vis. Zări într-un colț cana cu apă; o apucă, sărind peste covorul ars, și începu să stropească la întâmplare. Se simțea lipsit cu totul de vlagă. Apa pe care o găsi în odaie nu-i ajunsese nici măcar să stingă dușumeaua de lângă ușă, unde se afla el. Încercă atunci să deschidă ușa ca să strige după ajutor. Ușa era închisă. „*N-am închis-o eu*”, își aminti el cutremurându-se. Groaza care îl cuprinse din nou îi mări puterile. Căută bâjbâind cheia în broască. Fierul era fierbinte, afumat; cheia descuia greu, pe lemnul ușii ajunseseră câteva limbi de foc, trecând la întâmplare, și pătaseră cu funingine lacul gros, galben, învechit.

Egor alergă pe coridor. Strigând, întunerecul era încă deplin. Pe ușa deschisă, nu răzbeau decât nori subțiri de fum, înroșiți de vâlvătaia dinăuntru. Egor striga mai ales pe d-l Nazarie. Singurătatea și tăcerea pe care o întâmpină până la sfârșitul coridorului nu o putea înțelege.

Dacă ar fi recunoscut ușa profesorului, ar fi bătut cu piciorul în ea să-l deștepte. Dar în întunec nu izbutea să lămurească unde se află.

Coborî până jos în curte, fără să întâlnească pe nimeni. Rămase câțva timp în fața casei, năuc, silindu-se să înțeleagă ce se întâmplă cu el, nădăjduind încă într-o deșteptare bruscă, nădăjduind că visează, își privea mâinile prin întunec. Nu vedea nimic. Ajungea până la el însă un miros fad de flori moarte, de cearceafuri vechi. Când ridică ochii, văzu o vâlvătaie puternică izbucnind prin fereastra camerei sale. Focul se întindea repede spre pod. Au să ardă de vii! Se sperie Egor. Începu iar să strige. Dar i se păru că aude pași pe alee, în spatele lui, și fără să se întoarcă, înspăimântat, pomi în fugă spre casele boierești, unde dormea familia Moscu. De-abia acum își aminti de primejdia în care se află Sanda.

„Numai sa nu fie prea târziu! Își spunea el. Dacă aș putea ajunge în camera ei fără să mă simtă cineva”... Strigase de atâtea ori și nu se trezise nimeni; nu-l lătrase nici măcar un câine. Aceeași curte pustie, cu umbra parcului apăsând-o din toate părțile. Oamenii sunt plecați toți la vie, așa îi spusese Simina. Dar cum de nu-l aude Simina sau doica sau d-na Moscu? Privi înapoi; văzduhul începea să se înroșească. Tufele de liliac și salcâmi din apropiere aveau umbre tremurătoare, înecate într-o lumină obosită, sângerie. Va arde toată casa, își spuse el cu indiferență. Nazarie a fugit, firește; a fugit împreună cu doctorul, ca să-l lase singur, să piară el singur. Le-a fost frică.

Pășea încet, cu o inutilă băgare de seamă, în jurul caselor boierești.

În curând se vor deștepta cu toții, se vor aduna oamenii de la vie, din sat. Focul ardea departe, fără zgomot. E încă timp, e încă timp s-o scap, s-o iau în brațe și să fug cu ea.

Atunci își dete seama că Sanda îl privește foarte aproape de el, rezemată de fereastră, așteptându-l parcă de mult să vină. Era în cămașă de noapte, foarte palidă, cu obrazul sprijinit în mână, ca și cum ar fi obosit așteptând, cuprinzând-o somnul. Egor tresări întâlnind chipul ei palid și absent. „Ea știe ce s-a întâmplat”. Făcu câțiva pași spre fereastră.

— Ai venit?! Întrebă stins Sanda. Mama spunea că n-ai să mai vii astă-noapte. ..E târziu!...

Îl privi drept în ochi, dar fără nicio emoție. Nici măcar nu se mirase că îl vede apărând deodată în fața ei, în mijlocul nopții.

— Pune-ți o haină pe tine și vino jos, repede! îi spuse Egor.

Sanda continuă să-l privească, începuse să tremure. Parcă ar fi simțit de-abia atunci frigul nopții, aburii reci care îi înțepeniseră umerii, brațele, gâtul.

— Dar eu n-am să pot, șopti Sanda scuturându-se. Pe mine să nu mă siliți. Nu pot!.. Mi-e milă...

Egor o privi înspăimântat, înțelese că Sanda nu-i vorbește lui, ci unei făpturi nevăzute, dinapoia lui poate, pe care Sanda o aștepta la fereastră și de care se temea. Se apropie mai mult de zid. Ce păcat că nu se poate sui de-a dreptul în camera ei, s-o silească să se îmbrace, s-o ia în brațe și s-o coboare cu sila.

— ...Am văzut unul adineauri, adăugă Sanda mai stins, l-a prins mama din cuib. Eu n-am să pot, mi-e milă. Nu-mi place... Nicio picătură de sânge...

— Cui vorbești tu, Sanda? o întrebă Egor. Pe cine aștepți tu aici, în mijlocul nopții?

Fata amuți, privindu-l adânc în ochi, fără să înțeleagă.

— Am venit să te scap! exclamă Egor cu mâinile ridicate, agățate de zid.

— Așa mi-a spus și mama, șopti Sanda, tremurând. Dar mi-e frică... Să viu acum?! Să sar jos?!...

Egor încremeni. I se păru că Sanda se înalță în vârful picioarelor și încercă să se suie pe fereastră. Era poate prea slabă, căci se trudea anevoie să-și urce tot trupul pe scândura înaltă a ferestrei. Gestul se repetă, fără nervozitate, dar cu încăpățănare; ca și cum ar fi răspuns unui ordin cu neputință de refuzat.

— Ce vrei să faci?! urlă el îngrozit. Rămâi acolo! Nu te mișcă!...

Sanda părea că nu auzise cuvintele sau nu le pătrunsese înțelesul. Izbutise acum să se urce cu picioarele pe pervazul ferestrei. Aștepta un

semn sau poate numai curajul de a se prăvăli. Nu erau decât vreo patru metri de la pământ. Așa cum se clătina însă Sanda, cu capul înainte, alunecarea putea fi fatală. Egor o striga mereu, îngrozit, întindea brațele spre ea, ca să-l vadă, să-l recunoască.

— Nu-ți fie teamă, auzi el deodată un glas uscat, foarte aproape. Are să ne cadă în brațe... Nu e prea sus!...

Întoarse încet capul. Lângă el, cu figura răvășită, transpirată, era d-l Nazarie. Nu-l privea. Urmărea cu ochii gesturile somnoroase ale Sandei.

Îi era parcă frică s-o scape din ochi, nu cumva să alunece fără știrea lor.

— Dacă vrei, te poți duce s-o prinzi, în odaia ei, adăugă d-l Nazarie în șoaptă. Eu rămân aici. Cu doctorul...

Într-adevăr, la câțiva pași în urmă, între trandafiri, era doctorul. Se rezema în pușcă. Părea obișnuit cu tot ce se întâmplă în jurul lui. Avea o siguranță nefirească, în atenția lui sobră, împietrită.

— Cine a dat foc? Întrebă din nou d-l Nazarie, apropiindu-se de zid.

— Eu. Am trântit lampa cu gaz, șopti Egor. Am trântit-o în somn, fără să știu... Mi se părea că venise Christina...

D-l Nazarie se apropie mai mult de Egor și-i apucă brațul.

— Am văzut-o și eu, vorbi el liniștit. Am văzut-o în mijlocul parcului...

În acea clipă brațele Sandei bătură moale în văzduh, ca două aripi frânte. Fata se prăbuși înfiorată, fără strigăt. Căzu pe pieptul lui Egor, strivindu-l de pământ, în alunecare, cămașa îi dezgoli trupul și Egor își dete seama, amețit de lovitură, că ține în brațele sale, deasupra sa, o fată goală, adormită și rece. Mâinile Sandei atârnavă moi. Trupul ei nu se zbătea, speriat de prăbușire.

— Nădăjduiesc că nu te-ai lovit prea rău, spuse d-l Nazarie, ajutându-l pe Egor să se ridice.

Plecă apoi urechea pe sânii fetei.

— Nu te teme, adăugă el, inima încă îi bate...

XVIII

Casa ardea acum cu flăcări înalte. Parcul era luminat peste creștetul salcâmlor. Câteva ciori trezite din somn zburară deasupra grajdului.

Se deșteptau acum și câinii, se auzeau lătrături surde, foarte depărtate.

— S-o ducem în casă, spuse Egor acoperind cu haina sa umerii aproape goi ai Sandei. Va trece mult până să-și vină în fire...

Durerea pe care o simțise lovindu-se, strivit de căderea Sandei, îi făcuse bine; îl deșteptase parcă în viața de toate zilele.

— Ne-au ars toate lucrurile, șopti doctorul cu ochii la foc.

Se trudea să-și aducă aminte, în acea clipă, ce făcuse cu mia de lei pe care i-o dăduse doamna Moscu. O are în buzunarul pardesiului sau a lăsat-o oare pe masă, alături de ceas și cutia cu cartușe?

— Are să ardă tot, până în temelie, vorbi d-l Nazarie posomorât. Dar poate e mai bine așa... Poate se sfârșește blestemul...

Atunci se auziră cele dintâi glasuri omenеști, în partea cealaltă a curții.

— Vin oamenii de la vie, din sat, spuse repede Egor. S-o ducem întâi pe Sanda...

O luă în brațe și porni cu ea spre intrarea de din dos a caselor boierești. Fata moțăia. Obrazul îi era puțin mânjit; poate funingine sau poate noroiul de care era plin Egor. Prin ce minune nu și-a rupt niciun picior, nu și-a sucit nicio mână în cădere? se miră Egor. Dacă s-ar fi întâmplat ceva grav, s-ar fi trezit de-a dreptul, fără îndoială, sau poate, spaima a înecat-o din nou în leșin.

— Care e acolo? întrebă d-l Nazarie.

Se mișcă niște umbre pe lângă odăile slugilor. Veneau oamenii în grabă, aproape alergând.

— Noi suntem, boierule, vorbi unul din întuneric, ai lui nea Marin, din vie...

— E prăpăd, spuse un altul, apropiindu-se. Până-or veni și ceilalți, din sat, ard toate...

— Las' să ardă, răspunse aspru d-l Nazarie. Să piară strigoiul!...

Oamenii înlemniră. Se priveau unii pe alții, încurcați, somnoroși.

— L-ați văzut și d-stră? întrebă cel dintâi. A fost chiar el, boieroaica?!...

— Domnișoara Christina, spuse calm Egor, ea a fost... Ea a răsturnat lampa...

Porni apoi mai departe, cu Sanda în brațe, spre ușă; începu să se teamă de trupul acesta amorțit pe care îl ducea, de inima ei tânără, a cărei bătaie nu o mai putea auzi.

D-l Nazarie rămase în urmă, ca să povestească oamenilor întâmplarea.

— ...E mai bine așa, șopti el. Acum se va sfârși și cu Christina...

Oamenii se adunau mereu, sărind gardul prin fundul curții sau trecând de-a dreptul prin parc. Veneau și din cealaltă parte, dinspre sat, adunându-se în fața focului, înlemniți, privind de departe, fără să facă nimic, crucindu-se. Câțiva din cei care văzuseră pe Egor alergară spre foc și răspândiră vestea.

— Ne-au pierit și nouă vitele, îi auzi d-l Nazarie. Ne-a pierit tot în toamna asta...

— ...Și copiii care mor se fac strigoi, auzi din nou d-l Nazarie.

Îi vorbeau lui. Nu îndrăzneau să se apropie prea mult de casă, să intre înlăuntru, să întrebe. Nu îndrăzneau nici măcar să dea o mână de ajutor la stingerea focului. Se auzeau acum trosnind grinzile de jos, și se surpau uneori, cu fum mult, tavanele șubrede.

D-l Nazarie se trezi deodată singur în fața atâtor oameni necunoscuți, țărani deșteptați din somn, suflând încă greu de pasul cu care alergaseră la curte. Nu știa cum să le vorbească de data aceasta.

Nu știa ce să le ceară și începu să se teamă de numărul lor, de prezența lor tot mai gravă și parcă tot mai amenințătoare. Limbile focului se ridicau atât de sus acum și umbrele oamenilor erau atât de vaste, de tremurătoare, încât d-l Nazarie își aduse deodată aminte de

răscoale. Numai că oamenii de acum așteptau tăcuți, aspri, gânditori și nu cereau nimic, nu cereau viața nimănui. Sau poate, cereau moartea adevărată a domnișoarei Christina, pe care vechilul nu o ucisese decât pe jumătate atunci, demult, în marea urgie de la 1907...

D-l Nazarie intră repede în casă, pe urmele lui Egor. Prin ferestre se reflecta acum destulă lumină ca să se poată strecura fără primejdie pe coridor, întâlni pe Egor în pragul camerei Sandei.

— Nu știu dacă am făcut bine aducând-o din nou aici, spuse el. Cred că doarme... Dar s-ar putea deștepta din clipă în clipă și ar putea încerca din nou...

— Va trebui s-o păzim, vorbi d-l Nazarie. Va veni și doctorul... Să-l chemăm...

— Numai că eu aș avea puțină treabă cu oamenii... spuse Egor gânditor. Și aș avea nevoie, în același timp, și de d-voastră.

Nu știa ce să hotărască. Intră din nou în odaie. Sanda părea leșinată.

— De ce n-a venit și doctorul? Întrebă puțin enervat Egor. Nici nu-mi dau bine seama ce are, de ce doarme atât de greu...

— Parcă doctorul se mai pricepe acum la ceva... șopti d-l Nazarie gânditor.

Când începură să se prăbușească zidurile, țăranii se dădură cu câțiva pași înapoi, fără să-și desprindă privirile de foc. Parcă ardea o casă părăsită, atât erau de nepăsători și de împietrită statura. Călcau în picioare rondurile cu flori, striveau din nebăgare de seamă trandafirii.

Nu vorbea aproape nimeni. Priveau ca și cum ar fi așteptat să se împlinească o veche făgăduială, prea mult dorită și amânată ca să mai poată acum să-i bucure.

— Ia, faceți loc, se auzi deodată glasul lui Egor.

Era parcă mai înalt acum, mai slăbit. Jocul flăcărilor îi adâncea și mai mult ochii în orbite, își făcea loc cu coatele printre oamenii tăcuți.

— Cine știe să întoarcă farmececele, să descânte de strigoi? Întrebă el rotind de jur împrejur o căutătură aspră.

Oamenii șovăiră, ferindu-și privirile.

— ... Apoi numai babele... vorbi unul, apropiindu-și tremurător pleoapele.

Egor nu înțelegea dacă omul surâde sau își crucește viclean ochii.

Era cel mai isteț dintre toți, cel mai îndrăzneț.

— Dar cine dintre voi are vreo toporișcă sau vreun cuțit? Întrebă din nou Egor. Am avea o treabă de sfârșit împreună...

Cuvintele căzură în plin. Oamenii tresăriră, însuflețiți, turburați.

Fără fier, fără lovire, mistuirea în flăcări a caselor blestemate nu-i emoționa.

— Haideți cu mine, le spuse Egor celor care ieșiseră mai întâi dintre rânduri.

D-l Nazarie apăru lângă el, palid, și-i apucă brațul.

— Ce vrei să faci?! Îl întrebă, clănțănindu-și dinții.

Când văzuse pe Egor părăsind încruntat odaia Sandei, mâniat parcă de leșinul neînțeles al fetei, întrebând nervos de iatacul d-nei Moscu, d-l Nazarie începu să se teamă. Dacă cumva a înnebunit? se gândi el cu groază. Ochii lui Egor ardeau cu o flacără atât de sălbătică, încât profesorul nu îndrăznea să-i privească.

— Ce vrei să faci cu toporul?! Întrebă el din nou, scuturând brațul lui Egor.

— Am nevoie de fier, vorbi Egor, de fier mult și rece împotriva vrăjilor...

Cuvintele erau bine și limpede rostite. Totuși, Egor își duse mâna la frunte, parcă ar fi vrut să alunge de-acolo o amintire prea crudă, un blestem prea proaspăt, înainta cu pasul mare, urmat de gloata oamenilor pe care îi chemase.

— Cu cine a rămas Sanda? Întrebă el după câteva clipe.

— E cu doctorul și cu două femei din sat, răspunse sfios d-l Nazarie.

Nu-i plăcea pasul hotărât și dârș al lui Egor, chemarea lui zvârlită pe deasupra capetelor împietrite ale țăranilor. Oamenii se treziră prea brusc la auzul cuvintelor lui. În fața focului, fierul pe care îl ceruse Egor avea o ursită magică, răzbunătoare. Să îndemni din senin oamenii să-și caute cuțitele și să te urmeze în casele boierești...

— Vrei să vină toți, după noi, în casă? Întrebă nelămurit d-l Nazarie.

Câțiva țărani se opriră șovăitori în prag. Dar Egor le făcu semn să purceadă înainte, după el.

— Faceți repede câteva făclii, din ce veți găsi, îi îndemnă el.

În casă era întunec. Cineva venise cu o cracă aprinsă de salcâm, luată de la foc, dar flacăra se stinse repede și odaia se umplu de un fum aspru, înecăcios. Egor era nerăbdător. Nu mai avea nici timp, nici poftă să caute lampa cu gaz. Ardea într-un singur loc lumina — în odaia Sandei — dar nu mai voia să treacă pe acolo. Zări perdelele de pânză de la ferestrele coridorului.

— Nu se pot face niște făclii din astea? Întrebă el, arătându-le oamenilor.

Cel care își tremura neconținut pleoapele se apropie de fereastră și smulse o perdea, trântind-o cu lemn cu tot. Zgomotul fusese parcă cea dintâi împlinire dintr-o desfătare pe care o făgăduise chemarea lui Egor. Oamenii începură să răsuflă mai greu, îndârjiți pe nesimțite, fără să știe împotriva cui.

— Să nu dai foc casei cu asta, spuse Egor aspru, văzând că tovarășul lui necunoscut aprinde perdeaua.

— O statornicesc eu bine, n-ai dumneata grijă, boierule, răspunse omul.

Strânse perdeaua în jurul unui ciomag și-i lăsă numai capătul să ardă. Un altul, de alături, rupse încă o fâșie și îi dădu foc cu aceeași grijă. Coridorul era acum plin de fum și luminat anevoie de flacăra șovăitoare a pânzei. Egor porni cel dintâi, înainte. Parcă răzbeau într-o pivniță, atât de umed și de înecăcios era aerul.

Doctorul alergă din nou alături de Egor. Voi să-i spună ceva, dar se înecă în fum și începu să tușească. Treceau pe lângă multe uși și Egor le privea cu atenție, încruntat, șovăind parcă s-ar fi trudit să-și aducă aminte. Către capăt se lovi în piept cu doica. Era înspăimântată, cu ochii turburi și plânși.

— Ce cauți aici? o întrebă aspru Egor

— Păzeam pe cucoana, șopti uscat femeia. Ați venit să dați foc la

toată curtea?!

Întrebarea răsunase răutăcioasă și, cu toată spaima pe care o trădau privirile doicii, fața sa era batjocoritoare.

— Unde e d-na Moscu? Întrebă liniștit Egor.

Doica arătă cu brațul întins ușa.

— În odaia domnișoarei...

Amuți. Răsuflarea oamenilor ajungea până la ea acum, tulburând-o, amețind-o.

— În odaia Christinei, nu e așa? vorbi Egor.

Femeia clătină din cap. Egor se întoarse către oameni și le spuse:

— P-asta s-o țineți între voi, e aproape nebună și ea... Dar să n-o loviți...

Intră cel dintâi în odaia Christinei, fără să bată. Ardeau înăuntru o candelă sinistră și o lampă de gaz. D-na Moscu îl aștepta foarte mândră, în mijlocul camerei, dreaptă, cu privirile senine. Egor rămase câteva clipe turburat de apariția aceasta neașteptată, de fruntea albă a d-nei Moscu, de figura ei solemnă.

— Ați venit după pământ? Întrebă d-na Moscu. Nu mai avem pământ...

Părea că nu-l vede pe Egor. Părea că vorbește de-a dreptul oamenilor din spatele lui, obrazilor înăspriți și îndârjiți, ochilor turburați de iatacul acesta boieresc în care nu mai dormea de atâta vreme nimeni.

— ... Aș fi putut chema jandarmii, continuă d-na Moscu, aș fi putut pune argații să vă bată la tălpi. Căpitanul Darie, de la Giurgiu, mi-e prieten, l-aș fi putut aduce aici, cu regimentul... Dar n-am vrut să vărs sânge. Dacă ați venit după pământ, vă spun: nu mai avem. Ni l-au luat...

Egor își dădea seama că d-na Moscu delirează, că se crede în plină răzmeriță, și încercă s-o întrerupă, nu cumva să-și piardă firea vreun țaran. Alături ardeau casele, aici veniseră oameni cu fier mult și pe toți îi sugruma fumul, îi îneca mirosul de cârpe pârlite. D-na Moscu, totuși continua să vorbească.

— ... Ați răsculat satul întreg și-ați pus foc la casă... Ați uitat că am și

eu copii...

Egor simți atunci ațintiți asupra lui o pereche de ochi reci, metalici, ucigători, înălță privirile și întâlnește portretul domnișoarei Christina. Nu-i mai zâmbea acum. Închisese puțin pleoapele și-l străpungea adânc, întrebător, muștrător. Egor se cutremură și-și mușcă buzele. Se repezi deodată la d-na Moscu și o dădu la o parte din drum, trântind-o în patul Christinei. D-na Moscu începu să tremure.

— ... Vreți să mă omorâți? șopti ea, stins.

Egor apucase toporișca din mâna vecinului și se apropie de tablou, înălță foarte sus brațul, apoi îl repezi în grumazul înfășurat în dantelă al domnișoarei Christina. I se păru că ochii clipesc, sânul tresare. I se păru de asemenea că mâna îi atârna moartă, fără simțire, din cot. Dar n-a fost decât o părere. Căci, peste o clipă, toporișca se ridică din nou și sfâșie obrazul înflorit al Christinei.

Auzea țipetele sugrumate ale d-nei Moscu și durerea ei îi înfierbânta mai sălbatec sângele.

— Oprește-te, ai să spargi peretele! îi strigă d-l Nazarie din spatele lui.

Se întoarce. Fruntea îi era acoperită cu broboane, înnegrită de funingine. Buzele îi tremurau. Oamenii îl priveau năuciți, turburați, lihniti. Anevoie se stăpâneau, căci rânjetul tabloului pe jumătate sfâșiat îi atârna și pe ei, iar brațele repezite cu fierul în portretul domnișoarei Christina le treziseră și lor pofta de a nimici, de a călca în picioare, de a întoneca iatacul boieresc cu răzbunarea lor mocnită.

— De ce ați omorât-o?! se auzi deodată țipătul d-nei Moscu. Are să vă sugrume pe toți!...

Egor se apropie de d-l Nazarie, tremurând.

— Ia-o de aici, vorbi el arătând cu brațul spre patul unde zăcea d-na Moscu. Ia-o și păzește-o bine...

D-na, Moscu se zvârcolea. Doi flăcăi împreună cu d-l Nazarie o scoaseră pe ușă, tocmai în clipa când candela se stinge, fumegând.

— ... E strigoiul, boieroaica!... șopti cineva de lângă fereastră.

Egor simți încă o dată febra care îl purta și îl cobora din vis cu atâtea

putere, își cuprinse fruntea în palme. Toporișca alunecă pe covor, aproape fără zgomot. Cineva i-o ridică, tremurând.

— Aici e iatacul domnișoarei Christina! strigă deodată Egor, cu glas sălbăticit. Cui îi e frică să plece, iar cui nu-i e frică să rămână cu mine! Și să spargă!...

Se repezi cel dintâi, cu pumnii, cu genunchii, în măsura de lângă pat.

Apucă apoi fâșiile tabloului și le trase cu furie până jos. Câteva clipe, oamenii năvăliră în toate colțurile, sfărâmând, spărgând, lovind cu topoarele în mobilă, în fereastră, în ziduri.

— Aveți grijă să nu ia ceva foc! strigă Egor, înnebunit.

Nu i se mai auzea glasul. Tăcuți, suflând greu, înecându-se în fum și în moloz, cu ochii aproape închiși, lovindu-se unul de altul, oamenii spulberau iatacul domnișoarei Christina.

— Să nu ia ceva foc! mai strigă Egor. Își făcu loc, cu brațul deasupra ochilor, ferindu-se să fie lovit, strecurându-se. Coridorul era plin de oameni.

XIX

Se opri în fața unei ferestre, să privească focul. Flăcările amenințau să se întindă și la coperișul caselor vechi.

Oamenii se adunau neîncetat. „Au început să vină și din satele vecine”, își spuse Egor. Era încă foarte turburat. Se auzeau loviturile de topor din odaia Christinei. Pe coridor, se îndesau oamenii; străbătea pretutindeni răsuflarea lor adâncă, mirosul cămeșilor lor, zvâcnirea amețită a sângelui. „Numai de n-ar începe jaful”.... se cutremură Egor gândind.

Îi fu greu să ajungă până în odaia Sandei. Fata zăcea încă amortită, cu obrazul palid și ochii închiși. Erau multe femei în jurul patului, îl văzu pe doctor într-un colț, concentrat, strângând în amândouă mâinile țeava puștii. Lângă perna Sandei, o bătrână descânta.

*...Și văzui un zbârc roș,
Voia sângele să i-l beie,
Zilele să i le ieie.-
Ba nici zilele n-ai să i le iei,
Nici sângele n-ai să i-l bei,
Că eu cu acu' oi descânta.
Cu mătura oi mătura,
În trestie l-oi băga,
Și-n Dunăre l-oi arunca
Și Sanda de-acu o rămânea
Curată!...*

Sanda parcă se auzi chemată din adâncul somnului ei, căci se răsuci în pat, zbatându-se. Bătrâna îi apucă mâna și i-o strivi de muchea rece a unui cuțit. Fata începu să geamă. Egor își prinse tâmplele în palme și închise ochii. De unde veneau zgomotele acelea surde și nelămurite, de surpare depărtată? Parcă gemeau temeliile casei, parcă țipau aripi mari de lemn, despicate. Un zvon turbure, somnoros, ca un vuiet neîntrerupt, îneca văzduhul, în odaie aerul era mai apăsător. Somnul Sandei era atât de apropiat de moarte, încât Egor se repezi spre doctor și-l scutură, înfiorat.

— De ce nu se deșteaptă?! întrebă el.

Doctorul îl privi lung, mirat, dojenitor. Parcă nu-i venea să creadă că Egor nu înțelege un lucru atât de simplu, atât de grav.

— N-a murit încă strigoiul, șopti el foarte solemn.

În clipa aceea, d-l Nazarie se apropie de Egor.

— Vino afară, că oamenii și-au pierdut capul... Vor să dărâme tot!...

Într-adevăr, din coridor se auzeau mai pline loviturile și surparea.

La răstimpuri, un geam spart își înălța țipătul printre zgomotele surde, grele, înfundate.

— Trebuie să le spui ceva! vorbi din nou d-l Nazarie, au pustiit câteva odăi!... Ai să fii tras la răspundere mâine dimineață!...

Egor își prinse iar tâmplele în palme și închise ochii, începea să i se

turbure gândurile, să i se risipească voința.

— E mai bine așa, spuse el târziu, e mai bine să dărâme tot!...

D-l Nazarie îl scutură, înspăimântat și el de slăbiciunea lui Egor.

— Ești nebun! urlă, nu-ți dai seama ce faci! E zestrea Sandei aici!

Egor păru că își vine în fire. Încruntat, cu pumnii strânși, se repezi între oameni.

— Înapoi toți! Începu să strige, înapoi, că vin jandarmii...

Își făcu loc cu greutate până aproape de iatacul Christinei. Nu se mai cunoștea nimic. Ferestrele fuseseră pretutindeni sparte, zidul găurit, mobila strivită.

— Înapoi! înapoi! urla Egor deznădăjduit. Au venit jandarmii! A venit regimentul!...

Jaful se potolea, încet, obosit. Nimeni nu ascultase porunca lui Egor. Se răspândise însă zvonul că moare domnișoara Sanda și oamenii începură să dea înapoi, sfioși, în curtea plină, coborau pâlcuri pâlcuri — prăfuiți de var, mânjiți de funingine, cu părul căzut în ochi. Cei de afară rămăseseră tăcuți, înfiorați.

— Vino cu mine! îi spuse Egor d-lui Nazarie.

Părea din nou nervos, nerăbdător; glasul îi era uscat.

— De ce nu se mai termină noaptea asta?! exclamă el ridicând fruntea spre cer. Nici nu mai știu de când n-am mai văzut lumină de zi.

Departe nevăzute încă, se apropiau zorile. Văzduhul era rece, limpede, împietrit. Stelele pieriseră sub bătaia flăcărilor. Egor luase de la un țăran o lampă cu gaz și o purta cu grijă, nu cumva să se stingă pe drum. Înainta hotărât, gânditor. Văzându-l că se-ndreaptă spre grajduri, d-l Nazarie se înspăimântă.

— Ce vrei să faci? îl întrebă, sugrumat.

Îi era teamă, depărtându-se atât de mult de oameni, de lumina focului, îi era teamă, căci leșinul lung al Sandei îi amintea neconținut de puterea vrăjilor.

Egor nu-i răspunse. Grăbea pasul spre grajdul vechi. Era foarte întunecac aici și lampa rotunjea o lumină tremurătoare, sfioasă.

Departe, se vedea pojarul înalt deasupra caselor boierești. Când

Egor deschise poarta grajdului și făcu primul pas înăuntru, d-l Nazarie începu să înțeleagă, îl cuprinse, mai rece, frica. Nu cuteză să ridice ochii. Egor se-ndreptă de-a dreptul spre fundul grajdului. Rădvanul domnișoarei Christina era la locul lui, nemișcat.

— Acesta e? întrebă Egor, înălțând lampa ca să poată vedea mai bine d-l Nazarie.

Profesorul clătină din cap, palid. Era aceeași caleașcă veche, adormită; întocmai așa cum o văzuse, câteva ceasuri în urmă, pe alea principală, așteptând pasul ușor al domnișoarei Christina.

— ... Și totuși ușa a fost închisă, șopti Egor zâmbind. Avea un zâmbet rățăcit și glasul îi era nesigur, turburat. D-l Nazarie privea în jos.

— Să plecăm de aici, spuse el. Cine știe ce se-ntâmplă în casă...

Dar Egor părea că se gândește în cu totul altă parte. Ca și cum nu l-ar fi auzit, el continua să privească la lumina murdară a lămpii pernele de piele veche și jupuită ale rădvanului. A fost, așadar, adevărat; domnișoara Christina a venit, adevărată... Parcă îi zărea din nou trupul ei nefiresc pe pernele trăsurii. Ce ciudat, se simte încă în aer parfumul de violete!

— Haide, Egor! vorbi d-l Nazarie nerăbdător.

Se vor adevăra, așadar, toate, până la urmă, gândea Egor. Plecă fruntea, obosit, își aminti de prima lui întâlnire cu rădvanul domnișoarei Christina.

— Ce ciudat, vorbi el deodată, ce ciudat că nimeni n-a văzut încă pe Simina!...

Porniră spre ușă. D-l Nazarie se grăbea, temându-se să-și întoarcă privirile.

— Într-adevăr, n-am mai văzut-o de atunci, de când a luat casa foc, spuse el. S-o fi ascuns pe undeva...

— Știu eu unde s-o găsesc, șopti zâmbind Egor. Știu eu unde se ascunde vrăjitoarea...

Și, cu toate acestea, ce nefirească deznădejde îi frângea inima; ca și cum s-ar fi trezit deodată singur, blestemat, fără puțință de a mai ieși din cercul de foc al vrăjii, de a-și putea îndupleca ursita...

Doctorul ieșise din camera Sandei. Rămăseseră acolo numai femeile și d-na Moscu, pe care o purtaseră în brațe câțiva țărani cuviincioși.

Doctorul aștepta în curte, alături de mulțime, sfârșitul focului. Nu mai gândea nimic și nici nu-și amintea măcar de când se trezise în istovirea aceasta plăcută, în calda lui vacuitate. Se miră văzând că Egor apare din nou între oameni și le cere din nou să-l urmeze. Nu-l auzi vorbind; îi văzu numai brațele ridicate, obrazul întunecat. Un grup de țărani porni după Egor, fără grabă, strânși unul într-altul, cu privirile plecate.

Doctorul îi urmă. În frunte, cineva purta o faclă. Egor avea încă lampa cu gaz, pe care o ținea aproape de piept, cu mâna stângă, în mâna dreaptă, strângea un drug subțire de fier.

— Lăsați-mă pe mine să cobor întâi, vorbi el ajungând la gura pivniței. Așteptați aici și când m-oți auzi strigând, săriți și voi...

D-l Nazarie voi să-l oprească. Ochii lui erau arși de nesomn, de febră. Degetele îi tremurau, așa cum se înfipseseră în brațul lui Egor.

— Ești nebun să te cobori singur?! urlă el.

Egor îl privi rătăcit. De unde avusese puterea să comande totuși oamenilor cu atâta dârzenie? se miră d-l Nazarie. Căci ochii lui Egor trădau o imensă oboseală și delirul se ghicea în pupilele turburi, în buzele înțepenite și uscate.

— Pe d-ta te iau, îi spuse el profesorului. Dar trebuie să ai o bucată de fier în mână... Să ne apărăm, adăugă el în șoaptă.

Începură să coboare treptele pivniței. Oamenii rămăseseră afară, cu răsuflarea încetinită, adunați laolaltă, simțindu-se. Încă teferi și vii pentru că se simțeau strânși unul lângă altul, înainte de a se pierde în gura neagră a pivniței, Egor mai aruncă o ultimă privire afară. Cerul parcă începuse să se aburească, departe.

— Se face curând, ziuă, spuse Egor întorcând capul spre d-l Nazarie. Zâmbea. Coborî destul de repede treptele reci, păstrându-și emoționat lampa aproape de piept.

D-l Nazarie îl urma de aproape. Când simți nisipul umed sub tălpi,

tresări și încercă să pătrundă întunerecul. Nu se zărea nimic, decât Peretele de lângă care alunecau ei luminați numai de bătaia tremurătoare a lămpii. Egor înainta fără șovăire, de-a dreptul spre fundul pivniței. Cu cât pătrundeau mai departe, cu atât se pierdea zvonul incendiului și răbufneala zidurilor.

Tăcerea stăpânea din nou aici, sub pământ.

— Ți-e frică? Întrebă deodată Egor pe d-l Nazarie, luminându-i fața.

Profesorul clipi des, orbit. Ce se întâmplă cu el, ce gânduri nebunești răsar în mintea lui Egor?

— Nu mi-e frică, vorbi d-l Nazarie, căci am la mine și fier, și o cruce. Și apoi, în curând se face ziuă. Nu se mai poate întâmpla nimic atunci.

Egor nu răspunse. Porni mai departe, încruntat, săltându-și în mâna dreaptă drugul de fier. Intrau acum în a doua încăpere. Egor recunoștea cu înfiorare drumul. Printr-o fereastră, răzbea de sus o foarte ușoară umbră sângerie. „Trecem din nou prin dreptul focului”, gândi d-l Nazarie. Se auzeau totuși prea puține zgomote de afară. Bolta grea și zidurile reci sugrumau zvonurile, împietreau glasurile.

— Vezi ceva înainte, acolo?! Întrebă în șoaptă Egor oprindu-se și arătând cu lampa întinsă un colț de întunec.

— Nu se vede nimic, răspunse d-l Nazarie.

— Și, cu toate acestea, acolo e, vorbi din nou Egor, mai îndârjit.

Porni cu pasul mare, hotărât. Lumina începu să tremure. Și aerul era aici mai apăsător, mai umed. Zidurile păreau de scrum și deasupra capetelor cobora foarte aproape, strivindu-i, bolta îmbătrânită.

Găsiră pe Simina întinsă cu tot trupul pe pământul moale și zgâriat.

Nici nu auzi pașii celor doi bărbați și lumina lămpii părea că n-o deșteaptă din jalea ei împietrită. Egor începu să tremure, apropiindu-se de trupul mic și sfâșiat al Siminei.

— Ea e aici, nu e așa? șopti, scuturând umărul Siminei.

Fetița întoarse capul și-l privi fără uimire, ca și cum l-ar fi recunoscut. Nu-i răspunse. Rămase tot atât de aproape de pământul pe care îl scormonise zadarnic cu unghiile, de care își lipise cu atâta încordare urechea, așteptând. Măinile îi erau însângerate, pulpele

murdare, rochia pătată cu câteva frunze pe care le strivise în alergare, în desele ei alunecări din noapte.

— Degeaba o mai aștepți, Simina, vorbe din nou Egor, aspru, Christina a murit odată, demult, și acum are să moară de-a binelea!...

Se repezi cu furie spre fetiță, o ridică brutal de pe pământ și o scutură în brațe.

— Deșteaptă-te! Christina se duce acum în Iadul ei și stârvul i-l vor arde focurile Iadului!...

O ciudată turburare îl cuprinse rostind cuvintele acestea. Fetița îi atârna moale în brațe. Ochii ei păreau de sticlă, și-l priveau rătăciți, își mușcase buzele până la sânge. Egor începu să se frământa. „Trebuie să mă hotărâsc acum, repede, își spune el înfiorat. Trebuie să mă hotărâsc, ca să-i mântui pe toți”...

— Ține-o în brațe și fă-ți cruce! spuse el d-lui Nazarie dându-i trupul vlăguit al Siminei.

D-l Nazarie își făcu o cruce mare, apoi începu să murmure o rugăciune neștiută. Egor se apropie de locul pe care zăcuse Simina, îl privi scrutător, parcă s-ar fi trudit să-l pătrundă, să-i ghicească întunecata comoară pe care o păstra împotriva firii. Apucă apoi puternic drugul de fier și-l apăsă cu toată greutatea. Broboane reci de sudoare îi acopereau fruntea.

— Aici e inima ei, Simina?! o întrebă, fără să întoarcă capul.

Fetița îl privi aiurită, începu să se zbată în brațele profesorului.

Egor scoase fierul, care pătrunsese numai pe jumătate, și-l înfipse alături, cu o mai îndârjită furie.

— Aici este? întrebă el din nou, sugrumat.

Simina se înfiora. Trupul i se înțepenise brusc, în brațele d-lui Nazarie, și pupilele i se răsturnară spre frunte. Egor simți că îi tremură brațul cu care apăsă. „Am nemerit acum”, gândi el sălbăticit, își lăsă toată greutatea pe drug, urlând, strângând pleoapele. Simțea cum fierul pătrunde în carne și cum palpită drugul despicând. Tremura, căci străpungerea aceasta înecată îl cufunda alene în delir, într-o înspăimântată nebunie. Auzi ca în vis strigătele Siminei. I se păru că d-l

Nazarie se-ndreaptă spre el, ca să-l oprească, și atunci se îndârji și mai mult, căzu în genunchi, apăsă cu ultimele puteri, deși fierul îi rănea mâinile, îi lovea oasele pumnilor. Mai adânc, mai departe, până în inima ei, până în miezul vieții ei vrăjite!

Deodată, o dureroasă încântare îl cuprinse. Recunosc cu uimire zidurile camerei lui, zări patul pe care sta trântit și sticla cu coniac pe măsuță. Mirosea din nou a violete. Și auzi, ca într-un cântec, cuvintele ție demult:

*... Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde...*

Unde pieriseră, deodată, Simina și d-l Nazarie, și zidurile de scrum ale pivniței?! Auzi un glas foarte depărtat și trist strigându-l.

— Egor!... Egor!...

Întoarse ochii. Nu era nimeni. Rămăsese singur, pentru totdeauna singur. Niciodată nu o va mai întâlni, niciodată nu-l va mai turbura parfumul ei de violete și gura ei însângerață nu-i va mai sorbi răsufierea.

Se prăvăli, întunerecul era din nou des și rece. Se simți îngropat de viu într-o scorbură necunoscută, fără ca cineva să știe de el, fără să mai nădăjduiască vreodată mântuirea...

Din alte spații se apropiau, totuși, pași de om și un miez de lumină.

Cineva îl întrebă, apropiindu-și mult fața de el.

— Îl cunoști pe Radu Prajan? Uite-l!

Întoarse capul înspăimântat. Ce nou și absurd travesti! Radu Prajan semăna acum cu d-l Nazarie și nu îndrăznea să se apropie de el, nu îndrăznea nici măcar să-i vorbească, ci îl privea doar în ochi, chemându-l cu privirile lui, implorându-l să vină, ca să-i mărturisească marea primejdie care îl așteaptă, în brațe ținea pe Simina, cu părul căzut în ochi, cu buzele albe.

— Iată, a murit și ea! păreau că spun privirile lui Radu Prajan.

Dar poate nu era adevărat, poate spunea astfel ca să nu fie

recunoscut, îi era și lui teamă, lui Prajan, o spaimă fără scăpare, căci îl privea înghețat, fără să clipească...

Se trezi cu mulți oameni alături. Purtau făclii, și topoare, și țepușe de lemn. În fața lui, pe pământul umed, zări capătul drugului. Așadar, e adevărat — gândi el. Zâmbi trist. Totul fusese adevărat. El însuși, chiar el, o omorâse; și-acum, din ce parte să mai aștepte vreo nădejde, cui să se roage și ce minune îi va mai aduce aproape de el coapsa caldă a Christinei?!...

— Vă cheamă sus, auzi el un glas necunoscut. Moare domnișoara Sanda...

Își plecă bărbia, fără să răspundă. Niciun gând. Numai singurătatea, ursita lui singurătate.

— A murit! șopti un alt glas lângă el.

Se simți ridicat pe brațe. Glasul îl mai auzi o dată foarte aproape de ureche.

— A murit domnișoara Sanda!... Să veniți sus, că e prăpăd!...

Cine vorbise atât de aproape, în marea lui singurătate, în noaptea aceasta unde nu mai putea pătrunde nimeni și niciun zvon?!...

Îl duceau pe brațe, în jurul lui, odăile se schimbau vrăjite. Trecu la început printr-o mare sală de bal, cu policandre aurite, de care atârnav vârfurile săgeților de cristal, întâlni perechi elegante — oprite parcă în acea clipă din dans — care îl priveau nelămurit, mirate. Domni cu haine negre, femei cu evantaiuri de mătase... Apoi, o sală ciudată, cu multe mese verzi, și oameni necunoscuți jucând cărți, fără să-și vorbească. Toți îl priveau mirați, așa cum era purtat pe brațe de niște bărbați nevăzuți. Iată, acum urcă treptele către o sufragerie cu veche mobilă de lemn. Acum începe coridorul... Și totuși, coridorul se aburește brusc și din aburul albăstrui se înalță, undeva, foarte aproape, o limbă uriașă de foc. Egor închise ochii. „Așadar, e adevărat”, își aminti el.

— A luat acum foc și casa ailaltă! auzi el un glas.

Egor încercă să întoarcă privirile, să caute omul care vorbise atât de aproape de el. Nu întâlni decât o aripă de foc, fără început și fără sfârșit, închise ochii.

— Cum s-a prăpădit neamul boieresc!...

Era același glas, necunoscut, venit parcă peste vămile somnului.

1936

ȘARPELE

*Tu șerpe balaur,
Cu solză de aur,
Cu nouă limbe împungătoare,
Cu nouă cozi izbătoare,
Să te duci la ea,
Unde-o vei afla.
Și tu să n-o lași
Până ce ea,
Mândra mea,
Cu mine s-a întâlni
Și îmi va vorbi.*

Descântec de dragoste

I

Liza se pregătea să aplaude, presimțind sfârșitul romanței. Nădăjduia că gestul zgomotos, și cuvintele pe care va trebui să le spună, și comentariile celorlalți o vor ajuta să-și rețină lacrimile. Căci refrenul o emoționa stupid, aproape sălbatec; în special primele rânduri:

*În părul meu, odată blond,
E o suviță argintie...*

De unde năvăleau deodată atâtea amintiri, atâtea nostalgii? I se părea că mai auzise undeva aceleași cuvinte, de foarte mult timp, când era mică și mătușa Leana îi recita poezii la modă înainte de război:

E o suviță argintie...

Știuse parcă, înainte ca să le audă, cuvintele ce trebuiau să vină. Aștepta sfârșitul, căruia vocea de bariton timid îi da o mirată tristețe:

...Eu n-am avut copilărie!...

Întocmai cum presimțise ea, fără ca să-și poată stăpâni emoția și neliniștea. Cuvintele acestea îi amintiră deodată chipul zâmbitor al Leanei, grădina cu duzi din Bulevardul Pache și tristețile de atunci. I se păru că e foarte nefericită, că tinerețea ei e un dezastru și că nu o înțelege nimeni, că nu o va înțelege nimeni, niciodată. I se păru atât de deșartă căsătoria ei cu un funcționar superior - după atâta așteptare!... - atât de triste toate întâmplările... I-ar fi plăcut să se afle acum undeva singură, ascultând romanța și putând să plângă fără sfială.

— Să-mi scrii cuvintele! auzi glasul Dorinei de la celălalt capăt al mesei. Sunt superbe!...

— Cuvintele sunt vechi, răspunse d-l Stamate parcă mai timid. Numai melodia e nouă... Îmi place, pentru că e o melodie tristă...

Se întoarse către Liza, fără ca ea să-l vadă. Părea destul de surprins de succesul pe care îl avusese glasul lui. Nu primise să cânte decât după multe insistențe. Cunoștea prea puțin pe gazdă, pe ceilalți invitați. Și totuși, ce oameni cumsecade; în special gazdele. O primire atât de grandioasă, aici, la Fierbinți, un biet sat la treizeci de kilometri de capitală...

— Puțin vin cu sifon, dacă nu te superi, se rugă Stere, întinzând paharul gol peste masă.

Liza îl privi dezgustată. „Să faci un asemenea gest, după o romanță... Și ăsta e bărbatul meu...”

— De cine sunt cuvintele? întrebă din nou Dorina. Nu le-am întâlnit până acum...

Vorbea tare, de la capătul mesei, ca să fie auzită și de căpitanul Manuilă. Își dedia foarte bine seama de ce a fost aranjată petrecerea aceasta, cu atâția invitați, aici la țară, în casa cumnatului ei. „Vor să mă mărite”... îi venea să zâmbească. De câte ori se uita la căpitanul Manuilă și-l vedea mâncând corect, controlându-se neîncetat, nu cumva să-și pună coatele pe masă, i se părea că se pregătește să joace o

farsă: ea se va preface că este o tânără care se logodește, iar căpitanul Manuilă va juca rolul logodnicului... Cum, așa, deodată? cu un om pe care nu-l cunoști?!...

— Nu cred că sunt de Bacovia, adăugă ea, tot atât de tare. Și nici de Argezi...

„Numele acestea vor ului puțin pe domnul căpitan", gândea Dorina.

— ...N-aș putea să spun de cine sunt, se scuză Stamate. Știu că sunt foarte vechi...

Căpitanul Manuilă continua să asculte pe gazdă, fără să ridice ochii.

— ...În condițiile astea, n-aș putea nici eu închiria apartamentul, domnule căpitan, spuse d-na Solomon. Vedeți d-stră, lumea vorbește așa și pe dincolo despre proprietari.

D-na Solomon trase un fum din țigară, lung, cu atenție, apropiindu-și genele. Este exasperant băiatul ăsta cu tăcerea lui. Și n-are nici un subiect de conversație. Oare să se fi îndrăgostit atât de repede?

Căpitanul nici nu îndrăznește să-și îndrepte privirile spre capătul mesei, de unde Dorina zvârlea întruna întrebări. I se dăduse a înțelege, înainte de a ajunge la Fierbinți, în timp ce rămăsese singur cu Stere în mașină, că hotărârea trebuie luată repede. Părinții fetei nu pot aștepta prea mult. Dorina și-a trecut licența în toamnă. Nu că ar avea nevoie să profeseze - căci el doară știe situația -, dar așa a voit ea, i-a plăcut să-nvețe. Și-acum sunt mai multe partide. Și părinții vor să aranjeze într-un fel. Dorina spunea că visul ei este să petreacă luna de miere ca o vacanță, și în străinătate...

— Cine mai vrea o cafea? întrebă d-l Solomon, ridicând mâna în sus.

D-na Solomon tresări, fericită că are un motiv să-și părăsească taciturnul ei tovarăș de masă.

— Mă ierți, te rog, un moment!... Să văd de cafele!...

Căpitanul Manuilă roși, înclinând exagerat capul, ca și când ar fi vroit să spună: „Vai, doamnă; desigur! D-stră, ca gazdă"... Dădu cu ochii de Dorina, care părea că-l privește visătoare, și zâmbi, începea să capete curaj.

— Văd că vă place poezia, domnișoară, vorbi el pe neașteptate. Se făcu deodată tăcere. Dorina se îmbujoră brusc și începu să-și numere mărgелеle din jurul gâtului. Auzind că începe discuția despre poezie, Stamate se plecă atent deasupra mesei, curios să asculte.

— Îmi plac doar anumiți poeți, vorbi Dorina. Și mai mult moderni...

—Am băgat de seamă, zâmbi căpitanul Manuilă. Versurile de-adineauri nu le-ați recunoscut, deși nu sunt atât de vechi. Sunt din Radu Rosetti...

Liza privi cu mirare pe căpitan. Așadar, nu e chiar atât de prost...

Și are dreptate: sunt versurile lui Radu Rosetti. Leana avea volumele lui de poezii și cărțile acelea și le mai reamintește și acum, atâția ani după moartea Leanei. Le ținea pe policioara din salon, în casa veche din Bulevardul Pache; au rămas acolo până ce a murit și Leana, tot de tuberculoză, așa cum muriseră și celelalte mătuși. Liza era pe atunci în cele dintâi clase de liceu, își amintește cu ce jind privea atunci policioara încărcată cu cărți. Era acolo și *Ion*, apărut de curând, și după moartea Leanei se bucurase chiar în ascuns că va putea lua cele două volume și le va păstra pentru totdeauna; nimeni nu se va mai gândi să le ceară înapoi.

Și, deodată, poruncitor, glasul mamei: „Să nu iei nimic, că au microbi!”... Cărțile apoi le-au ars, așa i-au spus, împreună cu coșul de rufe în care se afla colecția *Universului literar*...

— Ce poet, domnule, și Radu Rosetti! exclamă Stere. L-am cunoscut în timpul războiului...

Liza plecă fruntea. „Are numai nouă ani mai mult ca mine și pare atât de bătrân, atât de strein”... Și se-mbătrânește singur, fără să i-o ceară nimeni, parcă numai ca să-i facă ei în necaz, să-i amintească aspru că el a cunoscut altă viață, că e dintr-o altă generație...

D-l Solomon, văzând discuția începută, se ridică și plecă din odaie. Trecu în săliță și, după ce închise ușa, privi cu atenție sticlele și sifoanele din căldările cu gheață. Deschise apoi ușa de la dormitor.

D-na Solomon era în fața oglinzii, privindu-se fumând. Cu mâna stângă își aranja părul.

— Știi că am terminat vinul, spuse d-l Solomon.

D-na Solomon ridică din umeri. Se depărtă de oglindă cu pași moi și se așează pe marginea patului.

— Bine că s-a terminat masa, vorbi ea plictisită.

— Dar a ieșit totul excelent, adăugă d-l Solomon. Și-a fost berechet. Tu spuneai că n-are să ajungă puii... Și ai văzut c-a mai rămas... *À propos*, i-ai spus femeii să-i acopere bine? Cu căldurile astea... Și-au să trebuiască diseară.

Își aprinse și el o țigară și se așează pe pat, lângă nevastă-sa.

— Nu știu cum a rămas hotărât, mergem și noi la mănăstire?

— Cum vrei tu, răspunse d-na Solomon. Dar să știi că eu nu dorm acolo, cu ploșnițe și cu țânțari...

— Nu sunt decât țânțari, zâmbi d-l Solomon.

— Parcă tu simți vreodată!...

Tăcură amândoi, câteva clipe, fumând cu ochii în tavan.

— Tu ce crezi de căpitanul ăsta? Întrebă d-l Solomon.

— Mă-ntrebam și eu de unde l-ați mai găsit...

— Să știi că nu-i prost, întrerupse d-l Solomon. După ce-ai plecat tu, a început o discuție foarte serioasă... Dar am impresia că s-a intimidat. Ori se pare că l-a luat Stere cam repede...

— Și ălaltul cine e? Întrebă d-na Solomon ridicându-se.

— Stamate, un prieten de-al căpitanului, mi se pare că-i inginer agronom...

D-l Solomon ascultă o clipă încruntat, încercând să ghicească ce se petrece alături, apoi întrebă cu alt glas:

— S-or fi făcut cafelele?

Din sufragerie se auzeau voci, râsete. Câțiva pași greoi, apoi ușa se deschise și apărură bătrâna d-na Solomon. Intră cu multă grijă, temându-se parcă să nu facă zgomot.

— Aicea erati? Întrebă ea, fără să se mire.

Se apropie încet de pat, călcând cu aceeași băgare de seamă, și se așează chinuit, oftând.

— Cum vi se pare? Întrebă din nou, ridicând privirile.

— Numai de s-o hotărî... vorbi d-l Solomon.

— Asta ziceam și eu...

D-l Solomon se întoarce către nevastă-sa.

— Aglo, eu aş zice să te mai duci tu prin sufragerie. Vezi, poate vor să treacă în grădină... Nici nu mai e prea cald acum...

D-na Solomon se opri în trecut în fața oglinzii, ca să-și aranjeze din nou coafura.

— Tu ce zici? o întreabă bătrâna.

D-na Solomon ridică din umeri și plecă.

— De, ştiu și eu...

După ce se închise ușa, bătrâna privi din nou spre d-l Solomon.

— Ei nu-i prea place...

— Aşa e ea, n-o ştii? Când stăm singuri cuci aici, oftează după musafiri și când are musafiri, cade obosită. Dar mie îmi place căpitanul. Are și școală...

— Și ălalaltul e drăguț, vorbi d-na Solomon.

De alături se auziră zgomote; scaune depărtate de masă, râsete, mulțumiri. D-l Solomon se grăbi să iasă din odaie.

— Mamă, spuse el din prag, vezi, ocupă-te d-ta pentru diseară. Ştii, la mănăstire trebuie să venim bine pregătiți...

II

În grădină era încă destul de cald și Stere își scoase haina, agățându-și-o de ramura unui vișin. Rămase în cămașă. I se vedea ceafa rotundă, netedă, albă. Riri trecu în acea clipă pe lângă el, cu tava încărcată cu pahare aburite. Stere o opri.

— Mie fără dulceață, mulțumesc, spuse el apucând două pahare deodată, cu amândouă mâinile.

Rezemată de vișin, Liza îl văzu cum înghite apa, pe nerăsuflăte, aplecându-și capul mult pe spate, ca și cum ar fi voit s-o primească de-a dreptul în gâtlee. Liza îl privi aproape fără mirare. Avu din nou, în acea clipă, sentimentul că și-a ratat viața, că a fost păcălită - fără

voia ei, înainte ca ea să prinză de veste. Ar fi vrut un singur lucru: să povestească cuiva, să se împrietenească cu cineva, cu cineva necunoscut, căruia să-i spună an cu an viața ei întreagă.

Întoarse capul. Alături, pe iarbă, era Vladimir, fratele Ririei, și cu cei doi musafiri. I se păru că e ceva schimbat în gesturile lui Vladimir. Vorbea parca altfel, mai solemn, mai responsabil. Îl privi câteva clipe fără să înțeleagă. Apoi zări deodată țigara pe care băiatul o ținea atent între degete. Fumul se înălța albastrui în aerul cald al grădinii, o șuviță stingheră, tremurând, pierzându-se repede în lumină.

— Tu ce ai, te doare capul?

Stere venise lângă ea, blajin, și-i apucase brațul.

— N-am nimic, zâmbi Liza.

— Ei, parcă eu nu știu! exclamă Stere destul de tare. Ai auzit romanța aia. Așa ai rămas tu: o sentimentală!...

Stamate ridică ochii și se îmbujoră brusc. Stere îl mângâie cu o privire prietenească, recunoscătoare.

— N-ai vrea să ne cânti și ceva mai vesel, domnule inginer?! Întrebă el, apropiindu-se de grup și trăgând brațul Lizei.

Stamate voi să se ridice, dar Stere îi puse mâna pe umăr.

— Nu te deranja, te rog, doar suntem între prieteni...

— Mă gândeam că poate doamna, bâigui Stamate.

— Ea a rămas ce-a fost: o sentimentală și o romantică, zâmbi Stere. D-aia te-ntrebam: poate ne mai cântai ceva, mai vesel...

Stamate încercă din nou să se ridice. Se simțea prost, așa cum stătea pe iarbă, cu genunchii strânși, apropiați de coate, și privind în sus, silindu-se să zâmbească, silindu-se să-și ascundă încurcătura și lipsa de vervă printr-o mimică exagerată.

— Lasă, domnule, nu te deranja, vorbi Stere apăsându-i încă o dată mâna pe umăr. Sau poate cânti mai bine din picioare.

— Nu cred că se poate cânta în grădină, spuse Liza. Nu e mediul.

Vladimir zvârli iritat țigara peste gard. Îl întrerupsese tocmai când se simțea mai încălzit în discuție, când îi pierise timiditatea din timpul mesei.

— Cum o să cânte cineva în căldura asta? exclamă el ironic. Mai bine vă așezați și voi pe iarbă și mai stăm de vorbă până se înserează... Domnul căpitan știe o sumă de lucruri interesante. Spunea c-a cetit acum de curând o carte...

— Vai, lăsați!... se scuză căpitanul.

— După câte văd eu, ești savant, nu glumă! îl necăji cu admirație Stere.

— Să vezi, Liza, despre existența lui Isus! exclamă Vladimir.

Liza se prefăcu mirată și interesată de această veste.

— Cine poate să știe vreodată ceva sigur despre Isus! spuse Stere placid.

— Sunt documente, îndrăzni căpitanul Manuilă.

— Dar parcă documentele astea nu le-au făcut tot popii? întrebă ironic Stere. Eu repet ce-am spus de atâtea ori: că religia e bună pentru țărani, pentru oamenii de jos, care altminteri ar fi niște anarhici... Sau mai poți spune și altceva: că Isus a fost un ideal de moralitate, de abnegație și așa mai departe. Ca ideal, nimic de spus; dimpotrivă, noi ar trebui să-l luăm de model...

— Dar ce discutați cu atâta aprindere? întrebă deodată Dorina apropiindu-se de grup.

Căpitanul se ridică politicos în picioare, urmat de Stamate. Stere nu avu timp să intervină.

— Vorbeam despre existența lui Isus, spuse Liza. Domnul căpitan a citit de curând o carte și tocmai voia să ne spună...

— Nu e *Fiul omului* a lui Emil Ludwig? întrebă Dorina.

— Care Ludwig e ăsta ? întrerupse Stere. Nu e ăla cu viața lui Napoleon? Lizule, avem și noi cartea asta...

Căpitanul Manuilă se întoarse cu delicatețe spre Dorina și răspunse, fără ca să-l poată auzi toți:

— Nu, domnișoară, era vorba de o carte mai puțin celebră. De altfel, nici nu e atât de nouă; a apărut acum vreo zece ani. îi spune *Le Mystère de Jesus* de P.I. Couchoud...

— Să mi-o împrumuți și mie, se rugă Vladimir.

— Cu plăcere, domnule Săveanu, vorbi căpitanul corect.

Liza începuse să-l privească cu mai multă simpatie. Nu părea deloc prost. Și apoi, dăduse prilej lui Stere să se reabiliteze. Ceea ce spusese el despre existența lui Isus părea destul de interesant. Deși s-ar fi putut exprima cu mai multă îngrijire; ar fi putut vorbi și de mistica creștină, de catedrale...

Vladimir voia să se depărteze cu căpitanul, Stamate și Dorina, să facă un grup aparte, ca să poată discuta în voie, dar Riri îl apucă de braț și-l luă deoparte.

— Du-te în casă, îi șopti ea, te cheamă Aglaia.

Vladimir alergă spre intrarea principală cu pasul lui sportiv, care îi dedea întotdeauna un sentiment stenic, amintindu-i parcă încă o dată că nu are decât 19 ani, că e student la Litere și are toată viața înaintea lui.

Găsi pe d-na Solomon în sufragerie, răscolind sertarele ca să caute servețele de masă curate.

— M-ai chemat? întrebă el răsuflând adânc.

— Voiam să te întreb dacă putem lua patefonul la mănăstire, lămuri d-na Solomon.

Vladimir tăcu câteva clipe, ca și cum ar fi încercat să se gândească. Îi venea greu să răspundă; întrebarea căzuse atât de neașteptată, atât de străină de gândurile pe care i le răscolise discuția de-adineauri...

— Nu știu dacă o să mai fie timp de dansat, vorbi el distrat. O să ajungem acolo pe seară, o să trebuiască să le arătăm lacul, pădurea și celelalte... Apoi o să ne așezăm la masă...

— Atunci ai adus patefonul degeaba, spuse d-na Solomon plictisită.

— Credeam că o să se danseze aici, se scuză Vladimir.

— Văd că acum s-au așezat la vorbă, răspunse d-na Solomon, arătând cu capul spre grădină. Nici n-au să mai vrea să intre înăuntru...

— E mult mai comod afară, încercă s-o îmbuneze Vladimir. Și cred că e mai convenabil și pentru voi; scăpați mai devreme de musafiri...

Vladimir râse, ca să-și sublinieze gluma. Dar se simțea și el puțin vinovat. Când, cu o săptămână înainte, îi telefonase d-na Solomon la

București, invitându-l la Fierbinți împreună cu Riri, el propusese să vină cu patefonul, ca să antreneze musafirii. Știa despre ce e vorba și, cunoscând-o bine pe Dorina, îi era teamă de o masă glacială și de o după-amiază plicticoasă. Având patefonul, tinerii puteau începe să danseze imediat după dejun - și gheața era ruptă. Știa mai ales câtă plăcere face dansul d-nei Solomon, care stătea o bună parte din an departe de București, singură cu soțul ei, într-o margine de sat.

— Ție cum ți se pare căpitanul? o întrebă el după câteva clipe, văzând că Aglaia nu-i răspundea. Știi că s-a dezghețat acum, la urmă...

— Faceți cum vreți, eu nu m-amestec, vorbi tăios d-na Solomon.

„De ce Dumnezeu o fi atât de îmbufnată astăzi? se întrebă mirat Vladimir. Poate pentru că nu i-a făcut nimeni curte.” Își aminti că Aglaia nu se amuză decât dacă se ocupă cineva de ea, insistent, galant și curtenitor - cineva, dar nu d-l Solomon. Din nefericire, astăzi nu era nici un cavaler. Căpitanul ar fi trebuit să se ocupe de Dorina. Iar prietenul lui, inginerul, pare a fi foarte timid. Dacă s-ar fi dansat...

— Poate că ar trebui să aranjăm ceva aici, îndrăzni din nou Vladimir. Acum nu e nici cinci. Noi plecăm de-abia pe la șapte jumătate... Dacă am dansa, poate le dăm prilejul să se cunoască mai bine...

— Până acum nici n-au avut timp să-și vorbească, spuse d-na Solomon. Stați cu toții pe capul lor...

Tăcură amândoi. Vladimir căuta un motiv agreabil ca să se poată întoarce în curte.

— Cine e prietenul lui? vorbi din nou d-na Solomon.

— Astăzi l-am cunoscut și eu. Spune că e inginer agronom. Lui Stere i-a năzărit să-l pună să cânte în curte...

— Așa e el întotdeauna, vorbi d-na Solomon.

Vladimir simți că trebuie să abată discuția. Aglaia putea în orice clipă să alunece în chestiunile familiale și-ar fi fost silit s-o asculte fără să îndrăznească să apere pe cineva.

— Ce-ar fi dacă le-am propune să viziteze satul? întrebă el brusc.

Aglaia îl privi mirată și batjocoritoare.

Era gata să-i spună: „Parcă ai fi Jorj!” - când ușa se deschise și intră d-l Solomon.

— Întreba Liza de tine, spuse el, făcându-și vânt cu batista. Apoi, către Vladimir: Păcat că n-ai fost și tu!... Să vezi, domnule, ce frumos explică!... Să știți că e băiat cu carte și are viitor... Se apropie de nevastă-sa: Mergem și noi la mănăstire, le-am făgăduit... Am uitat să-ți spun, adăugă el după câteva clipe, sunt acolo și Zamfireștii. Ei au venit de azi-dimineață direct de la București. S-au oprit însă la pădure...

D-na Solomon deveni deodată curioasă.

— De unde știi?

— A venit omul de la judecătorie, îl trimiseseră în sat după sifoane...

Vladimir profită că d-na Solomon se antrenase la vorbă și se întoarse în curte. Erau toți strânși sub vișin. Căpitanul Manuilă părea acum mult mai familiar, mult mai intim. Vorbea cu Dorina și cu Liza. Riri și cu Stere erau lângă Stamate.

— Să-mi spuneți și mie ce-ați discutat, începu Vladimir, silindu-se să-și ascundă necazul.

Simțise, cum se apropiase de grup, că îl uitaseră pe el, că toți acești oameni vorbiseră fără să țină seama de ideile lui, de acele observații inteligente pe care le făcuse pe când se afla pe iarbă, numai el și cu cei doi musafiri, își simțea orgoliul rănit; în fond, el adusese discuția asupra unor lucruri serioase, el se sacrificase stând de vorbă cu niște necunoscuți, îndrăznind să abată conversația de la subiectele vulgare la probleme și la cărți. Dacă n-ar fi fost el, căpitanul n-ar fi avut curajul să vorbească despre lucruri atât de serioase...

— Am vorbit o sumă de erezii, tinere, încercă să-i răspundă căpitanul Manuilă.

Vladimir îi fu recunoscător și îi zâmbi, apropiindu-se.

Dar Dorina îl întrerupse:

— Vreau să-mi răspunzi la ce te gândești de obicei când te uiți în gol, vorbi ea, reluând conversația dinainte.

— Eu nu știu niciodată la ce mă gândesc când rămân cu ochii în gol, spuse Liza.

Căpătase și ea vervă acum. O interesa discuția.

— De obicei ești atât de obosit, încât nu-ți amintești nimic, interveni Vladimir.

— Dar d-tale ți se întâmplă să ți se pară c-ai mai trăit o dată aceleași lucruri? Întrebă cu vioiciune Dorina. Că, de pildă, tot ce se întâmplă acum, aici, în grădină, s-a mai petrecut o dată, întocmai, cu aceiași oameni și că ai spus aceleași cuvinte?!...

Părea că întrebarea o interesează foarte mult, căci nu lăsă timp căpitanului să răspundă, ci adăugă o sumă de amănunte și explicații.

— ...Știi, uneori, când mi se-nțâmplă să cred că am mai trăit întocmai aceleași lucruri, mă cuprinde groaza...

I se păru, în acea clipă, că are să i se întâmple același lucru și acum. Dar nu, era peste puțină. „Pe căpitanul Manuilă nu l-am întâlnit niciodată”, își spuse ea liniștindu-se. Totuși, simțise o ușoară amețală.

— Dacă-mi pare rău că nu m-am înscris și la Filozofie, vorbi Vladimir, este tocmai din cauza problemelor acestora ale sufletului. La noi, la Istorie, nu se rezolvă nimic...

D-l Solomon ieșise pe verandă.

— Cine vrea ceai, cine vrea cafea și cine vrea plăci de patefon! exclamă el jovial.

Stamate râse. I se păruse foarte reușită întreruperea aceasta. Stere îi vorbea, de altfel, despre tifosul exantematic de la Iași, din timpul războiului și nu putea asculta discuția grupului de alături. Auzea la răstimpuri, foarte clare, toate cuvintele Lizei. Cu ce bucurie i-ar fi răspuns. Atâtea lucruri de povestit, de comentat. Și chiar cu Riri, care pare o fată foarte de treabă...

— Hotărâți-vă repede! se auzi încă o dată glasul d-lui Solomon.

— Am putea dansa puțin, șopti Riri.

Se îndreptară cu toții spre verandă. Stamate rămase puțin în urmă.

— ...Ai mult spirit analitic, auzi el glasul Lizei.

III

Când au plecat mașinile din Fierbinți, amurgea. Căldura se risipise cu totul. Cerul începea să se înalțe.

— Are să fie o seară superbă, spuse Dorina, întorcând capul către căpitanul Manuilă.

— Păcat că n-avem o șosea asfaltată, regretă Vladimir.

Mașina lor înainta, e adevărat, cu greutate. Nu plouase de mult și pe alocuri praful era de o palmă.

— După ce cotim spre pădure, se-ndreaptă drumul, spuse șoferul.

Liza își rezemă ceafa de perna mașinii și sorbi cu nesaț aerul câmpului. Ce bine că Stere a rămas în urmă, în cealaltă mașină, care va sosi de-abia peste o jumătate de ceas...

— Ce stea e asta? arată Dorina ridicând brusc brațul.

— Luceafărul! exclamă Vladimir. Nici atâta astronomie nu știi?!

Căpitanul Manuilă zâmbi și vorbi galant, fără să întoarcă privirile:

— Domnișoara n-a fost poate niciodată îndrăgostită... Luceafărul se învață chiar fără astronomie...

— Așa e, întări Liza. Și Eminescu a scris...

Dorina încercă în acea clipă să-și aducă aminte versurile din *Luceafărul*, dar nu izbuti să reconstruiască mental decât câteva fragmente.

— Ce frumos trebuie să fie să trăiești afară din oraș, într-o căsuță la țară!... vorbi din nou Liza.

Atunci, i se părea că ar fi într-adevăr o fericire să ai o vilă într-o pădure, nu prea departe de București, pe marginea unui lac. Cu puține luni înainte văzuse un film american plin de asemenea vile elegante la marginea orașului; căsuțe albe, cu terase largi, ascunse în pădure. Și la Snagov sunt vile luxoase, chiar pe țărmul lacului, și o barcă cu motor așteaptă la debarcader, în fața terasei, și se leagănă ușor. Ca în străinătate...

— ... Să scapi odată de lume, de zgomote, de telefoane, adăugă ea

visătoare, continuând să privească cerul.

Era atât de odihnitoare liniștea și lumina amurgului, încât Lizei i-ar fi plăcut să fie într-adevăr extenuată, ruinată de viața capitalei, ca să se poată bucura mai deplin de frumusețile acestea noi. În acea clipă se închipui o femeie de lume, obosită de nebunești petreceri nocturne, epuizată de baluri diplomatice și ceaiuri, dezamăgită de aventuri - o eroină de film, căreia viața nu-i refuzase nimic până acum și care totuși, în fundul sufletului, continua să fie nemulțumită. Ar fi vrut altceva, mereu altceva...

Întoarse capul spre căpitanul Manuilă și-l privi cu o infinită superioritate, amestecată cu ironie și blândețe în același timp. Dacă ar ști el...

— Astăzi o să avem o lună splendidă, spuse Dorina. Ar trebui să ne grăbim, ca să ne rămână timp de plimbare...

Intraseră acum pe șoseaua secundară. Departe, se zărea, ca o coamă ascunsă în zare, pădurea mănăstirii.

— Ce-or fi făcând ceilalți? se întrebă Dorina, întorcând capul. O fi pornit mașina?

Ceilalți erau soții Solomon, Stere, Stamate și cu Riri. Ei veneau cu mașina unui prieten, silvicultor. Plecaseră destul de târziu, dar mașina era mai bună și se apropiau. La marginea cealaltă a orizontului apăruse un nor de praf.

— Ei sunt! Întări Vladimir, după ce privi cu atenție.

— Prietenul d-tale, domnul inginer, e foarte timid, vorbește Liza.

— Până se obișnuiește, lămuri căpitanul. Adevărul este că nici unul dintre noi nu suntem prea expansivi. D-stră, generația aceasta mai tânără - se adresează el Dorinei -, aveți o comunicativitate sportivă, vă împrieteniți foarte repede. Și bine faceți... Mie, bunăoară, mi-e destul de greu să devin, cum se spune, camarad cu oamenii pe care îi cunosc de curând, deși meseria noastră...

În mașina cealaltă, Riri, lângă șofer, încerca să străbată depărtarea, cu palma streșină la ochi, să vadă dacă se apropie de cei dinainte.

— ...Eu îți spun ca unui frate, ascultă-mă pe mine, vorbea Stere, la vârsta d-tale, totul e să nu scapi trenul...

— Dar nici nu sunt atât de bătrân, râse Stamate, mirându-se. De-abia am împlinit treizeci și trei de ani...

— Asta spun și eu, întări Stere. Acum începe vârsta primejdioasă. Dacă nu te hotărăști într-un an, doi, nu te mai hotărăști decât foarte târziu, și atunci întotdeauna te arzi, asculta ce-ți spun eu...

Stamate privea îmbujorat ceafa lui Riri. Nu îndrăznea să miște capul, să întâlnească ochii soților Solomon. Ce gafă făcuse, acceptând discuția asupra căsătoriei... El ar fi trebuit să se prefacă naiv, ca și cum n-ar fi știut nimic de planurile familiei Solomon cu căpitanul.

Îi plăcuse, totuși, la început, să-i audă vorbind despre căsătorie, crezând mai ales că-i face un serviciu prietenului care plecase înainte, cu Dorina. Poate chiar că într-adevăr îl lăsaseră pe el la urmă, ca să mai discute cu familia... Dar discuția, deși pornită foarte general și impersonal, se abătuse repede asupra sa. Stere îl întrebase, aproape fără preliminarii, de ce nu se însoară...

— Suntem teribil de indiscreți, vorbi deodată d-na Solomon.

În același timp, ea lovi cu vârful pantofului, discret, piciorul lui Stere. Când cumnatu-său întoarse capul, mirat, d-na Solomon încruntă din sprâncene, indignată, aproape schimonosindu-și fața.

— Aglo! Mașina celorlalți s-a oprit! exclamă Riri, ridicând mâna.

Priviră cu toții; la vreo cinci sute de metri în față, aproape de marginea pădurii, mașina se opri.

Cineva făcuse semn, cu amândouă brațele, din mijlocul șoselei. Era un tânăr înalt, brun, cu capul gol și cu ochelari de soare. Probabil îi uitase la ochi din timpul zilei, căci acum soarele apusese și lumina era străvezie.

— Nu vă supărați că v-am oprit din drum, spuse el foarte corect, apropiindu-se de mașină și salutând. Bănuiesc că vă duceți la Căldărușani și v-aș ruga să mă luați și pe mine pe scara mașinii.

Zâmbea, dar nu era deloc intimidat, își rezemase mâna dreaptă de ușa automobilului și cu stânga își scoase încet ochelarii. Dorina tresări.

Avea niște ochi foarte ageri, arzători, cu pupilele neobișnuit de mari. După vorbă, după gesturi, tânărul părea a fi de familie bună. Liza îi privi cu admirație hainele perfect tăiate, sport, cu buzunare mari în față.

— ...M-am rătăcit, dacă se poate așa ceva! adăugă vesel tânărul. Mai bine zis, am adormit în pădure, iar prietenii mei au plecat cu mașina mai departe. Mergeam și noi la mănăstire...

Căpitanul se ridică să-i dea locul.

— Dar nu vreau să vă deranjați, protestă necunoscutul. Când spuneam că merg pe scara mașinii, nu exageram deloc... Am să stau și aici foarte bine...

— Mai bine ne înghesuim noi un pic, spuse Liza. Sau iau eu pe Dorina în brațe...

Tânărul trebui să se supună. Se sui în mașină, continuând să-și ceară scuze.

— O să-mi permiteți să mă prezint, spuse el. Numele meu este Sergiu Andronic, de meserie aviator, sau aproape aviator...

Râse din nou, descoperindu-și dinții. Întinzându-i mâna, Liza observă că tânărul e mai mult ars de soare decât brun. Părea un pasionat sportiv, un bărbat care trăiește o bună parte de zi în plin aer. Domnul Sergiu Andronic sărută mâinile cu o perfectă eleganță. Dorina se îmbujoră. Din părul lui se desprindea un foarte stins parfum de sănătate bărbătească.

— Atunci să cunoști și pe ceilalți, spuse Vladimir, zărind apropiindu-se mașina din urmă.

Sergiu Andronic întoarse capul. A doua mașină se opri alături, pe șosea. Vladimir făcu prezentările.

Stere părea foarte înveselit de întâmplarea aceasta.

— Nu te necăji dacă nu-ți găsești prietenii, îi spuse el. Rămâi cu noi.

Tânărul înclină capul, mulțumind. De altfel, nu părea deloc necăjit, nici măcar îngrijorat; îndată ce-și găsi loc în fundul mașinii, între Liza - care ținea în brațe pe Dorina - și căpitanul Manuilă, începu să vorbească, destul de volubil, încercând chiar glume. „Ce însemnează

să ai "*usage du monde*", gândea Liza, fascinată de acest tânăr care trăda atâta siguranță de sine și atâta fantezie.

— Am venit de la Pipera azi-dimineață, ca să mâncăm în pădure, începu necunoscutul îndată ce porni mașina. Au trecut ei să mă ia; ei, adică prietenii mei. Eu îmi fac acolo orele de zbor... Să nu credeți însă că pot zbura singur. Acum învăț...

Dorina și Liza îl ascultau nesățioase. Ce voluptate, să poți zbura!...

— Trebuie să fie destul de greu, interveni Vladimir, pasionat deodată.

— Prima dată, când te ridică avionul. Atunci e rău. Ai impresia că totul e sfârșit, că n-ai să te mai întorci niciodată teafăr pe pământ... Pe urmă, te obișnuiești; și-ți place. Simți că nu începi să trăiești decât sus...

Căpitanul Manuilă zâmbi pentru sine, cu o ușoară tristețe. Ce literar vorbește tânărul acesta și ce impresie extraordinară lasă totuși vorbele lui. Mai ales cucoanelor. Ia te uită...

Într-adevăr, Dorina și cu Liza păreau transfigurate. Li se întâmpla atât de rar să stea de vorbă cu un aviator... Și niciodată nu întâlniseră unul civil, tânăr, elegant, care să meargă în aceeași mașină cu ele și să le fie recunoscător că l-au primit să stea alături...

— ...Să nu vă speriați când vă voi prezenta prietenii mei, continuă tânărul. Sunt înfiorători. Nici nu vă pot spune cu ce au să semene când îi voi întâlni. Eu i-am lăsat treji și decenti; mai exact, ei m-au lăsat pe mine...

Începu să râdă din nou. Avea un râs sănătos, masculin, contagios. Au râs și Liza și Dorina. Căpitanul Manuilă se mulțumi să zâmbească. Nu te poți supăra pe un băiat ca ăsta. Dar trebuie să fie o pușlama...

— Dar ne îngrozești de-a binelea! exclamă Liza, care-și găsisese tonul de conversație pe care îl căuta de la urcarea tânărului în mașină.

— Cine sunt? Întrebă, mai sfios, Dorina.

— Cel mai responsabil e un inginer de la Uzinele Reșița, explică serios Andronic. Ceilalți sunt de fapt mai mult celelalte; căci este,

primo, un arhitect, și apoi prietenele lui, două preafrumoase streine. Mai mult nu știu nici eu...

Dorina zâmbi silit. Nu va fi tocmai agreabil; poate fetele acelea nu știu o boabă românească și se va vorbi franțuzește, lucru ce nu o încânta deloc.

Liza, dimpotrivă, era fericită că se va putea vorbi franțuzește. Ea stătuse doi ani la Paris; de altfel, încerca întotdeauna să vorbească franțuzește cu prietenele ei... Și apoi, cine știe, streinele acelea au o sumă de cunoștințe interesante la București. Cercuri diplomatice, ceaiuri, serate aristocratice... Oricum, întâlnirea e admirabilă. Se va petrece de minune...

— Ce păcat că n-avem costume de baie, vorbi din nou Andronic când se apropiară de mănăstire. Nici nu vă dați seama ce plăcut e să înoți noaptea, pe lună, în lac...

— Dar trebuie să fie frig, spuse Vladimir. Suntem de-abia în mai...

— A! eu aș face baie și în februarie, exclamă tânărul.

Părea sincer. Vorbea de altfel mult, repede, sigur, dar nu lăsa impresia de laudă deșartă. Așa cum era, cu umerii lați, cu brațele bine legate, arse de soare, părea firesc să-l vezi scăldându-se într-o dimineață de februarie.

— Dar dacă iese luna trebuie neapărat să facem o serenadă cu barca, adăugă el. Are Arsenic o balalaică.

— Cine are? întrebă mirată Liza.

— Arsenic, prietenul de care vă vorbeam.

— Dar de ce-i spuneți așa? începu să râdă Liza.

— Oh! câte femei s-au omorât pentru el până acum, clătină din cap Sergiu Andronic.

Mașina intrase pe alee și se opri lin la poarta mănăstirii. De-abia aici, între pomi, își dară seama că se-nserase de-a binelea. Cele două femei simțiră un fior umed strângându-le spatele.

IV

Când grupul, după ce-și lăsase valizele și coșurile cu mâncare la arhondaric, se pregătea să coboare spre lac, Sergiu Andronic îi ajunse alergând dinspre chilii.

— Nu-i găsesc nicăieri! exclamă el, necăjit și parcă amuzat de propria sa încurcătură. Au intrat în pământ!...

Dorina nu-și putu ascunde un gest de bucurie. O observară, în aceeași clipă, și Riri, și căpitanul Manuilă.

— Poate au plecat la București, îndrăzni ea.

— Asta nu, în nici un caz! vorbi Andronic. Bănuiesc eu ce-au făcut: au nemerit la altă mănăstire!...

Începu să râdă și-și băgă amândouă mâinile în buzunare, privind lacul, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Nu despera, spuse Stere, te luăm cu noi în mașină, mâine dimineață.

— Vă mulțumesc! dar întrebarea e cu ce am să dorm eu la noapte și cum am să mă rad mâine dimineață!... Se întoarse către Liza, care îl privea zâmbind.

— Mă iertați, doamnă, de asemenea amănunte indiscrete. Dar dacă ați ști ce înspăimântător devin peste noapte, dacă ați bănuî ce barbă hidoasă îmi crește... E teribil!

Cucoanele începură să râdă, îndeosebi d-na Solomon.

— E teribil! nu exagerez deloc, întări Andronic. Nici n-o să aveți curajul să mă luați în mașină. Doar dacă aveți vreo ladă de bagaje...

Vorbea atât de sincer, atât de spontan, încât nici căpitanul Manuilă nu-și putu stăpâni râsul.

— Credeți că mai e timp să ne plimbăm cu barca? întrebă Vladimir.

D-l Solomon se uită la ceas. El continua să se socotească gazdă și aici, la mănăstire. De altfel, el aranjase totul și aici. Arhondăria lui îi fusese încredințată. Cei mai mulți dintre călugări îl cunoșteau.

— Opt fără un sfert! spuse d-l Solomon. Dacă nu vă este foame...

— Lasă, frate, că o să ținem masa toată noaptea! spuse Liza.

Ea voia cu tot dinadinsul să se plimbe în barcă, alături de tânărul necunoscut. D-l Solomon simți după tonul Lizei că făcuse o gafă vorbindu-le de masă.

— Cum vreți, spuse el. Numai să găsim bărci...

D-l Andronic coborâse foarte aproape de apă; era o minune că nu se afundase în mълul umed, cu luciul stins. Privea parcă foarte atent un punct în mijlocul lacului.

— Să nu aluneci!- îi strigă Stere. Apa asta e păcătoasă rău!...

Tânărul întoarse capul cu un zâmbet turbure.

— N-o cunosc eu?!... Mă uitam acum să văd dacă-mi mai amintesc exact locul unde s-a scufundat barca acum vreo doi ani și era să mă înec...

— Ce vorbești? se sperie d-l Solomon.

Andronic urcă malul spre ceilalți. Părea schimbat: gânditor, aproape melancolic, își pusese din nou mâinile în buzunare. Avea pasul tăragănat. Parcă se întorcea de la un mormânt.

— Era să mă-nec... asta e prea puțin spus, adăugă el. Atunci s-a înecat un prieten al meu, avocatul Haralambie...

— Cum, domnule, erai și d-ta în barcă?! Extraordinar! Când spuseși de înec, era tocmai să-ți amintesc de Haralambie... Ce coincidență! Știi că l-am cunoscut și eu?! Când am aflat, aș fi vrut să vin și eu, dar nu știu ce s-a întâmplat că n-am putut...

— Aveai proces în ziua aia, îi aminti d-na Solomon.

— Așa e, întări d-l Solomon. Un necaz de-al meu... Ce păcat de omul ăla!...

— Dar cum s-a întâmplat? întrebă Dorina cu emoție.

Andronic o atrăgea și mai mult acum, o amețea. A trecut prin atâtea primejdii... înfrunta moartea în fiecare ceas... Se lega de el atâtea mister, atâtea virilitate, atâtea aventură, încât Dorina începu să-l privească amețită. Parcă o mare forță o strivea, după ce o atrăgea aproape, foarte aproape de acest frumos necunoscut, de care nu-și putea lega totuși nici o nădejde. Căpitanul i se păru, în acele clipe, și mai neutru, și mai

indiferent, îl zări, cum sta cu mâna dreaptă agățată de nasturele de la buzunarul de sus al tunicii, ascultând.

— Cum s-a putut întâmpla o asemenea nenorocire? repetă Dorina.

— Nici eu nu prea înțeleg bine ce-a fost, vorbi încet Andronic. Nu era doară pentru prima data când vâsleam pe lacul acesta. Și cu toate acestea, pe acolo, prin mijloc - arătă el înălțând brațul - s-a învărtit barca de vreo câteva ori în loc și s-a răsturnat...

— O fi fost vreun vârtej, vorbi Stamate.

— Fără îndoială c-a fost, răspunse Andronic, după ce-l privi o clipă lung pe Stamate. Dar nici asta n-ar fi fost prea grav. Știam să înotăm amândoi tot atât de bine. Și apoi, aveam barca, ne puteam ajuta... Dar s-a dus la fund, domnilor, s-a dus la fund, parcă ar fi fost fermecată și o trăgea plumbul...

Tăcu, câteva clipe. Toți erau emoționați, neliniștiți. Le trecuse pofta de plimbare cu barca. Parcă se întunecase deodată, întunerecul coborându-se în valuri dinspre pădure.

— ...Era păpuriș mult sub apă, spuse d-l Solomon. Știu c-a și fost pe urmă vorba la stăreție să-l scoată tot... Dar crește la loc...

— Țsta e blestemul stufărișului, vorbi Andronic, să nu moară niciodată, să crească mereu, pe sub apă...

— Și s-a-necat repede? întrebă Liza.

— Eu i-am zărit doar capul, câteva secunde și apoi s-a dat la fund... Mă-ntreb cum am putut scăpa eu...

— Ți-a ajutat Dumnezeu, spuse d-na Solomon.

Andronic nu-și putu ascunde un zâmbet trist, prelung.

— Poate și asta, răspunse el moale.

Începură să pășească încet, în grup, pe marginea lacului. Vladimir privea cu jind barca pe care o lăsară în urmă, legată de un țaruș. Andronic parcă își aduse aminte de ceva, căci se opri din mers, scoase mâinile din buzunare și începu să râdă.

— Dar asta nu trebuie să ne intimideze! exclamă el deodată. Asta nu înseamnă că noi nu ne mai plimbăm cu barca!...

Privi vioi spre grup. Ochii îi sticleau, neastâmpărați, de la o față la alta. Se opri cu deosebire asupra lui Vladimir și Riri.

— Dacă am face o plimbare, acum, pe lac? întrebă el brusc, dând să se întoarcă.

Stere îi apucă brațul.

— Nu fi copil! vorbi el. Nu-ți necăji norocul...

— ...Dar dacă nu mă lasă-n pace... șopti Andronic, mai mult pentru sine, cu privirile furișate spre apă.

Riri începu să râdă. I se părea atât de comică exclamarea aceasta a lui Andronic...

— Mai bine mergem spre pădure, propuse d-l Solomon, făcând semn să grăbească pasul. Grupul porni agale, cu Andronic, Vladimir și Dorina la urmă. D-l Solomon apucă brațul nevastă-sa și înainta mai repede, ca să poată vorbi fără teamă de a fi auzit.

— Cine o fi ăsta? spuse el iritat. Știi că nu-mi prea place... îl pune-n umbră pe căpitan. Și mama spunea că ar trebui să aranjăm într-un fel astă-seară... Poate ar fi mai bine să-i lăsăm singuri, știi, pe ei doi...

D-na Solomon ascultase fără interes confidențele soțului. Privirile i se odihneau alene pe umbra pădurii din față.

— Ce vrei să-ți fac eu? întrebă ea leneșă. După ce l-ați invitat, nu-i puteți spune că vă plictisește. Și doar, săracul, n-am deloc impresia că face curte Dorinei...

— Asta nu, se scuză d-l Solomon. Nici n-am vrut să spun asta... Dar știi, tipul ăsta, Andronic ăsta, e un om umblat, și te-amețește cu vorba... Căpitanul e mai serios, nu se bagă în toate, așa, și dacă nu e o discuție ca lumea, ai văzut, nu scoate o vorbă...

Tăcu câteva clipe, așteptând să vadă ce răspunde nevastă-sa. Dar d-na Solomon era tot atât de distrată, de neatentă.

— ...Știi, ar trebui să luăm noi inițiativa, adăugă d-l Solomon. Să-i izolăm, cumva, să vedem, poate băiatul are și el de spus un cuvânt... în orice caz, trebuie s-o cunoască mai bine... Dar dacă ăsta stă mereu pe capul nostru...

— Adineaori nu păreai atât de iritat, îi aminti d-na Solomon zâmbind. Din ce ți-a venit?...

D-l Solomon roși și-i strânse brațul.

— Dragă, nu e timp de glumă, vorbi el grăbind și mai mult pasul. Trebuie să aranjăm într-un fel, nu?!... Doar suntem în familie și aici și trebuie să ne dăm cu toții concursul...

În acea clipă, d-na Solomon îl lovi cu cotul, discret, făcându-i semn să se oprească. Dinspre pădure, înaintând spre ei, venea familia Zamfirescu. Domnișoara Zamfirescu îi recunoscuse cea dintâi și se grăbi să-i întâmpine.

— Vai! ce bine îmi pare că sunteți și voi aici! exclamă ea.

În urmă, călcând obosită, venea d-na Zamfirescu și cei doi bărbați, soțul și cumnatul.

— Dormiți și voi la noapte aici? întrebă doamna bucurându-se.

Era sigură acum că se va juca pocher. Prudentă, venise cu două pachete de cărți, pe care le ascunsese de la București în buzunarul mașinii.

— Suntem un grup întreg, spuse d-na Solomon, cu oarecare orgoliu, arătând cu brațul întins pe ceilalți, care pășeau încet peste câmp. Este și un amic al nostru, un aviator, foarte amuzant...

Într-adevăr, Andronic ajunsese cel dintâi, însoțit de Vladimir, de Stamate și Riri. Dorina rămăsese cea din urmă, cu Liza și căpitanul Manuilă. Parcă se ținea într-adins departe de Andronic și se ferea să-i întâlnească privirile. De altfel, tânărul se simțea bine și avea aceeași vervă cu oricine sta de vorbă. Nu căuta tovărășia nimănui din grup. Se distanțase împreună cu Vladimir, Riri și Stamate, pentru că aveau toți pasul tineresc. Dacă n-ar fi fost prudența lui Vladimir și a lui Riri - care bănuiau de ce s-au izolat soții Solomon înaintea lor -, Andronic i-ar fi ajuns de mult.

— ...Și domnișoara Zamfirescu, sfârși d-na Solomon prezentările, zâmbind.

Se uită spre Andronic, măgulită. Nu poate oricine prezenta un aviator, un sportsman elegant și aristocrat...

— Iată o societate întreagă! exclamă d-l Zamfirescu, privind apropierea celorlalți.

Se gândi în acea clipă că ar putea face o glumă cu mănăstirea.

Mănăstire sau vilegiatură?! - bunăoară - sau, mai bine, o remarcă numai pentru bărbați: ce păcat că nu e o mănăstire de maici...

— Dorina, ce-i cu tine aici? Întrebă d-ra Zamfirescu, îmbrățișând-o.

— Dă-mi voie să-ți prezint...

Căpitanul Manuilă și Stamate se înclinară, corecți, politicoși. D-na Zamfirescu îi cântări din ochi. Începea să-nțeleagă; vor s-o mărite pe Dorina, vor să-l amețească pe ăsta... Stamate, firește, pe el au pus ochii. E destul de bleg, o să-l lege repede la gard...

— Venim din pădure, lămuri d-ra Zamfirescu. Vai! dacă-ai ști ce minune!...

Închise aproape ochii, extatic.

— Și noi tot acolo mergem, spuse Liza, oarecum plictisită că Zamfireștii fuseseră înaintea lor în pădure. Avea impresia acum că Zamfireștii le furaseră un bun al lor, că pădurea va fi mai puțin frumoasă văzută după alții. O plictiseau exclamațiile și explicațiile d-rei Zamfirescu. Încercă s-o întrerupă.

— Trebuie să ne grăbim, copii, spuse Liza, întorcându-se către Vladimir și ceilalți. Până răsare luna, o să orbecăim în întunec...

— S-o luați pe drumul cel mare, de la mijloc, se grăbi să-i sfătuiască d-ra Zamfirescu. Altminteri vă rătăciți...

— Da, da, spuse Liza pornind. Ne vedem după aceea, la mănăstire...

Plecă, alături de soții Solomon și de Stamate. Căpitanul, Dorina și cu Stere rămaseră mai la urmă. Ceilalți, cu Andronic, păseau în voie, discutând.

— Să știți că are să-mi fie frică, spuse Riri, râzând. Să nu mă speriați.

— Eu nu făgăduiesc nimic, vorbi Andronic, prefăcându-se serios. Nici n-are haz o pădure, fără sperieturi...

Dorina îi auzi ultimele cuvinte și zâmbi visătoare. Călca privind mai mult în pământ.

— Aici e de prietenul d-tale, vorbi Stere, adresându-se căpitanului, în codru, noaptea, să-ți zică un cântec...

— Da, ar fi frumos, încuviință căpitanul Manuilă, absent. Dar cred că e greu pentru un orășean, adăugă el.

— ...Am putea să ne jucăm de-a hoții și vardiștii, auzi din nou Dorina glasul lui Andronic. Dacă nu mă luați pe mine căpitanul vardiștilor, n-o să prindeți pe nimeni toată noaptea...

Riri începu să râdă; Dorina continuă să zâmbească silit, începea s-o irite tovarășia aceasta continuă: Riri, Andronic, Vladimir.

— Ia seama, duduie!...

Glasul căpitanului. Dorina călcase în neștire pe o cracă uscată. Trosnetul o sperie mai puțin decât strigătul lui Manuilă. Când întoarse capul, întâlni ochii căpitanului. Luceau prin întunecare ca ai unei pisici. Dorina se cutremură.

— Te-ai zgâriat? întrebă el din nou, apucându-i brațul. Avea acum o voce gravă, caldă. Și gesturile lui erau mai moi, mângâietoare.

— Ți-ai rupt ciorapul, Dorina? întrebă din urmă Riri. Alergă să vadă ce s-a întâmplat. După ea, în câțiva pași mari, larg despicați, ajunse și Andronic.

— ...Nu veneam să văd dacă s-a rupt ciorapul, spuse el râzând. Vreau să vă propun un joc... Și d-ta, domnule căpitan, ai să ne conduci, adăugă el cu multă intimitate, întorcându-se către Manuilă.

— Bucuros, dacă primiți și oameni care au trecut de 30 de ani, spuse căpitanul.

— Iată ce e, explică Andronic. Fiecare dintre noi pleacă pe rând... Dar avem nevoie de un ceas cu cadran fosforescent pentru asta, adăugă el.

— D-l Stamate are un ceas bun și se vede perfect la întunecare, spuse căpitanul.

Se uită înainte, spre grupul unde se afla prietenul, îi zărea destul de anevoie.

— Lasă, că mă duc eu să-l aduc, se oferi Vladimir, și porni în goană.

Soții Solomon și cu Stamate se rezemaseră de trunchiul unui copac căzut.

— Ce frumoasă noapte! exclamase Liza.

Se prefăcuse puțin obosită de drum; de fapt, aștepta să se apropie ceilalți, în special Andronic. Începuse s-o plictisească tăcerea tovarășilor ei. Stamate vorbea rar, controlându-și fiecare cuvânt; parcă ar fi îndrăgostit, reflectase d-na Solomon. Când sosi Vladimir, în goană, Stamate se ridică de pe trunchi.

— S-a întâmplat ceva? întrebă d-l Solomon.

— Nimic. M-a trimis d-l căpitan la d-stră, se adresă el lui Stamate, vă roagă să-i împrumutați ceasul... Vrem să jucăm un joc nou, adăugă el, ștergându-și fruntea.

— Haidem și noi, copii, spuse Liza, neliniștită brusc.

Porni mai repede decât s-ar fi convenit pe alea care se distingea anevoie în umbra sură. Inima începuse să-i bată mai puternic și îi simțea bătaia în tot trupul. Parcă se pregătea o întâmplare gravă, parcă aștepta să afle ceva urgent și însemnat acolo, în grupul unde se zărea Andronic.

— L-am adus, exclamă victorios Vladimir, întrecându-i pe toți.

Andronic luă ceasul și-l dădu lui Stere.

— D-ta aștepți, un minut, dar exact *numai* un minut, își sfârși el explicația, și apoi dai semnalul de plecare următorului. Cine nu se-ntoarce până ce ajunge celălalt la pom, știe ce-l așteaptă!...

Riri începu să râdă.

— Dar mie mi-e frică să alerg singură până la pom, se plânse ea.

— Cui îi e frică nu joacă și stă aici, lângă arbitru, vorbi Andronic.

— Bine, atunci joc...

Soții Solomon și cu Liza nu înțelegeau nimic.

— Ce e, frate? întrebă d-na Solomon.

— Acum dați gajurile, vorbi din nou Andronic fără să răspundă la întrebare. Le puneți toți într-o pălărie...

Se uită repede la toți bărbații din grup. Nu avea pălărie decât Stere și căpitanul Manuilă, chipiu.

— O să rugăm pe d-l căpitan să ne împrumute chipiul, spuse el, politicos.

Căpitanul Manuilă și-l scoase și i-l dete, zâmbind.

— Mulțumesc. Acum cine vine cu mine să însemnăm pomul? întrebă din nou Andronic.

Dorina ar fi voit să meargă și ea, dar Riri și Vladimir îi luară înainte.

— Dar explicați-ne și nouă cum e jocul ăsta nou! vorbi Liza, enervată.

— O să-nțelegi numaidecât, spuse Dorina sfios. Știi, e un fel de cursă prin pădure... Dar nu trebuie să-ți fie frică și iarăși trebuie să nu te împiedici, să cazi. Altminteri trece minutul...

Rămăsese cu ochii duși după grupul celor trei, plecați să însemne copacul.

V

Cel dintâi, începând jocul, fugi Vladimir. Luase gajul Dorinei, o batistă legată cu un șnur de mărtișor. Alerga cu emoție, făcând salturi mari, ferindu-se de buturugi. Zări copacul de departe. Acolo, în scorbura trunchiului, se aflau gajul lui și bricheta lui Andronic. Vladimir aprinse bricheta, schimbă gajurile și o luă la goană înapoi, pe alt drum. Auzise semnalul lui Stere.

— Al doilea!...

Numai dacă ar ține aprinsă bricheta până ce ajunge Dorina, gândi Vladimir. Întoarce capul. Printre copaci se zărea bluza albă a fetei.

— Vladimir! strigă Dorina. Nu te depărta prea mult, că mi-e frică!...

— Pierd gajul! se scuza Vladimir.

Dorina căută copacul cu lumina aprinsă. Nu se vedea nimic. Dacă a bătut vântul și s-a stins?... Alergă și mai tare, cu palma strânsă pe sâni. Câte secunde or fi trecut? Privea neliniștită înaintea ei. „Nu cumva am rătăcit drumul?” Deodată recunoscă copacul. Se vedea bucata mare de hârtie, pe care o pusese Andronic ca semn.

Apropiindu-se, Dorina zări în scorbura luminița tremurătoare a brichetei. O luă în mână cu emoție. O stinse, apoi o păstră câteva secunde în palmă, fără să-și dea seama ce face. Schimbă repede gajurile. Alerga acum Stamate; gajul lui era un toc rezervor. Se ține atât de ușor în mână când fugi...

— Al treilea! auzi ea, departe, glasul lui Stere.

Îi fu deodată teamă că va întârzia și porni la goană înapoi. Parcă se făcu acum și mai întunec. Trebuia să ocolească luminișul, ca să ajungă la grup pe alt drum. Dar ea porni pe aceeași cărare. Peste câteva clipe zări în fața ei o umbră care alerga cu pași mari; speriată, îi auzi răsuflarea. Stamate alerga cu bărbia în piept, cu pumnii strânși. Voia să bată un record.

— Ați greșit drumul! strigă el deodată, când se-ntâlni cu Dorina pe aceeași cărare, aproape s-o prindă în brațe.

— Mi-a fost frică!... țipă Dorina, fără să-nceteze goana.

„Oare însemnează că mi-am pierdut gajul dacă mă întorc tot pe aici?”... Gândul acesta o turbură. S-ar putea ca însuși Andronic, care alerga al cincilea...

— Pe aici se vine?! o întrebă Stere când ajunse.

Sta cu ceasul în mână, serios, aproape grav; fusese într-adevăr măgulit că fusese ales arbitru. Numai el avea glasul atât de puternic și vorba atât de clară, să se audă până la luminiș...

— Mi-a fost frică pe dincolo, se scuză Dorina cu mâna pe inimă. Să nu întâlnesc vreun șarpe...

Cucoanele țipară.

— Nu sunt șerpi pe aici, spuse Andronic sigur de sine. .

— Al patrulea, strigă brusc Stere, care nu-și luase ochii de pe cadranul ceasului. Liza, fugi!

Liza porni aproape smucindu-se. De când plecase Stamate și fusese anunțată că-i vine rândul, stătea cu mușchii încordați, cu ochii pironiți în întunec. Urmărise umbra lui Stamate cum se pierde printre arbori, îi era puțin frică de noaptea care o aștepta, la câțiva pași înaintea ei, s-o înghită, s-o mistuie în singurătate. Mai ales când auzise pe Dorina

vorbind de șerpi, simțise o adiere rece înfiorându-i spatele. Dar o liniștiseră cuvintele lui Andronic. Era doar numai un joc. Două minute, singură în pădure. Și apoi, în urma ei venea Andronic...

Ajunse destul de repede la copacul cu semn alb. Schimbă gajurile apoi căută bricheta. O găsi stinsă. Suflase probabil vântul sau prostul ăla de Stamate nu știuse s-o aprindă bine. Se rezemă de pom. Îi bătea inima, dar nu de goană, începuse să-i fie frig deodată. Atât de frig încât, la răstimpuri, îi clănțăneau dinții.

— Al cincilea! auzi ea glasul soțului, parcă mai răgușit.

Rămase rezemată de pom, încercând să-și stăpânească tremurul trupului. E o prostie ce fac, e o prostie...

Andronic pornise cu pașii lui mari, sălțați, ritmici, de atlet pasionat de joc. Plecase urmărit de toți ochii. Dorina și cu Riri, mai ales, îl priviră cu emoție cum se depărtează, ușor și zvelt, în întunerec. Dorina întoarse apoi capul spre dreapta, să vadă dacă se zărește Liza. Așteptă câteva clipe, apoi privind din nou înainte, scrutând întunericul. Ce Dumnezeu face de întârziează atât?... Riri își mișca picioarele, nervoasă. Venea rândul ei acum. Când Stere ridică mâna, pregătindu-se să spună „următorul!” - Riri porni brusc.

— Liza! strigă nerăbdătoare Dorina. Te-ai rătăcit?

— Ce-o fi făcând fata aceea? întrebă și Stere, cu ochii pe cadran. Au trecut de-atunci două minute și aproape cincisprezece secunde. Nu cumva s-a întâmplat ceva cu ea, o fi alunecat?

— Liza-a-a! strigă, hăuind, Vladimir. Ai pierdut!...

Liza auzi strigătul dar nu se grăbi să răspundă, să-i liniștească. Era enervată, dezamăgită; aproape îi venea să plângă. Andronic nu se arătase nici surprins, nici bucuros, zărind-o rezemată de pom. O întrebase numai politicos:

— Ați obosit, doamnă?

Ea îngânase câteva vorbe. Ar fi așteptat să i se întâmple ceva, să audă un cuvânt. Andronic se îndreptase însă spre scorbură, schimbă gajurile, reaprinse bricheta, după ce curăță în grabă fitilul și o întrebase, la urmă, indiferent:

— Vă dați atât de repede bătută? mai sunt numai vreo treizeci de secunde...

Porni apoi, cu pasul lui despicat, spre marginea luminișului. Liza simți o copleșitoare umilință, îi venea, în acea clipă, să plângă, să insulte. Umbra lui Andronic se pierduse repede între pomi. Ea continua să rămână pe loc. Ar fi fost ridicolă acum să alerge după el. Deși i-ar fi atât de rușine să dea ochii cu ea Riri...

Când o zări apropiindu-se, coti în spatele arborelui și apucă un alt drum. Nu-i mai bătea deloc inima. Un gol, o enervare stupidă...

— Liza-a-a! auzi ea din nou glasul lui Vladimir.

— Am găsit-o rezemată de pom, explică Andronic, întorcându-se. Am impresia că a obosit prea repede.

În clipa când pornea căpitanul Manuilă, Liza apăru din dosul copacilor.

— Ce-i, frate, cu tine? o întrebă prietenește Stere.

— Am fugit prea repede, mă doare puțin capul, vorbi Liza.

I se păru că Dorina o privește mirată, bănuitoare, și asta o enervă și mai mult. Până la sfârșitul jocului rămase izolată de grup, fumând plictisită. Și apoi, deodată, glasul lui Andronic, care o făcu din nou să tremure, neliniștind-o.

— Acum începe partea a doua și cea mai palpitantă. Fără arbitru. Toată lumea aleargă și se ascunde. Singurul arbitru e ceasul...

Se apropie și Liza de grup.

— Are toată lumea gajurile în mână? întrebă încă o dată Andronic.

— Să alerg și eu? îl întrerupse Stere. Are să fie cam greu...

— Nu e nevoie să alergi prea mult, îl liniști Andronic. Până te ascunzi... Apoi, către ceilalți, ca și cum le-ar fi reamintit o lecție: Fiecare se reîntoarce înainte de un sfert de ceas, cel puțin o dată aici și ia primul gaj care îi cade în mână. Dar pe cuvânt de onoare, se-nțelege...

— Cum și să las ceasul aici? întrebă căpitanul Manuilă.

— Nu suntem decât noi, vorbi din nou Andronic.

— Dar de ce e nevoie de ceas? întrebă d-l Solomon.

— Aici e tot misterul jocului, râse Andronic. Controlul, arbitrul...

Nu înțelegea nimeni ce se va întâmpla, ce urmează și asta îi făcea nerăbdători, curioși. Priveau în toate părțile, ca și cum și-ar fi căutat de pe acum cărarea prin pădure și locul unde să se ascundă. Noaptea era deplină, înspre lac, cerul era puțin alburii; deasupra, prin desişul ramurilor, se zăreau câteva stele. O mare tăcere se întindea de jur împrejur, fără ca nimeni să o bage în seamă, fără să înspăimânte pe nimeni.

— ...Și trebuie să fugiți câte unul singur, în cât mai multe direcții, adăugă Andronic. Dar nu cumva să plecați cu toții la mănăstire și să mă lăsați singur aici...

— Dar d-ta unde rămâi? îl întrebă căpitanul Manuilă.

— Eu plec la urmă, spuse Andronic.

Stamate caută ochii prietenului, parcă ar fi vrut să-l întrebe ceva.

— Cine a pierdut gajul pleacă întâi, spuse Andronic.

Liza tresări. Leși din rând zâmbind și, văzând că toți îi fac semn cu mâna, porni în fugă.

— Să nu alergi prea tare, că iar ți se face rău! îi strigă Stere din urmă.

Liza nu-i răspunse.

VI

La urmă rămaseră numai căpitanul Manuilă și cu Andronic. Se auzeau încă pașii greoi, prudenți ai lui Stere. La răstimpuri, râsete de fată, strigăte. Era Vladimir, care hăuia mereu, și Riri cu d-na Solomon, care se înțelesesă să stea împreună pe aproape.

— E rândul d-voastră, domnule căpitan! îi aminti zâmbind Andronic.

— Dar dacă le-am face o farsă și ne-am ascunde pe aici, fără să plecăm? propuse Manuilă.

— S-ar strica jocul. De-abia acum începe partea frumoasă, necunoscută...

— Nu-mi poți spune și mie? se rugă căpitanul.

Andronic începu să râdă și-și rezemă o clipă mâna de umărul lui Manuilă. Fu o sâgetare scurtă, nervoasă și căpitanul tresări.

— Parcă eu știu ce are să se-ntâmple? vorbi Andronic. Jocul de-abia acum e frumos, când nu-l știe încă nimeni.

— Parol, vorbiți serios? întrebă mirat căpitanul. Dar atunci de ce lași ceasul aici?...

— În nici un caz ca să-l fure cineva, răspunse în treacăt Andronic. Prea am fi naivi, să colaborăm o duzină de oameni în toată firea la inventarea unui joc nou, numai ca să poată cineva fura un ceas cu cadran fosforescent!...

Căpitanul se îmbujoră, dar nu plecă privirile. Continua să se uite fix, drept în ochii lui Andronic. Tânărul nu părea deloc încurcat de luminile scrutătoare ale lui Manuilă.

— Atunci? întrebă acesta încă o dată.

— Ei, parcă e așa de greu de ghicit! exclamă Andronic. Ca să știm cum trece timpul!...

Începu din nou să râdă și făcu semn lui Manuilă că trebuie să plece, să se ascundă.

— Eu rămân la urmă de tot, spuse Andronic.

Căpitanul clătină neîncrezător din cap și porni cu pași mari, la întâmplare. Andronic îl lăsă să se depărteze, urmărindu-i umbra până ce se pierdu bine în întuneric. Apoi începu să râdă.

— În sfârșit, am scăpat! șopti el printre dinți.

Se aplecă, luă ceasul și privi cadranul fosforescent: nouă și cinci minute.

— Îi las să se joace până la zece, adăugă Andronic pentru sine, tot atât de amuzat. Pe urmă copiii cumiști mănâncă frumos și se pregătesc de culcare...

Așeză ceasul la locul știut, pe trunchi și porni cu pași repezi în direcția lacului. Ieși curând din pădure. Se uită în dreapta și în stânga, să se convingă că nu l-a văzut nimeni. De altfel, el bănuia că toți s-au ascuns spre miezul pădurii. De acolo se auzeau mereu râsete, țipete speriate, crengi rupte sub picioare. Andronic ajunsese pe malul lacului

și căută cu ochii o ascunzătoare. Se îndreaptă către o căpiță de fân proaspăt cosit și se lungi fără grijă, cu palmele adunate sub cap. Ochii întâlnește deodată tot cerul înălțat deasupra-i și pâlpâie înecați în întunec. De departe, stinse, ajungeau până la el zvonurile glasurilor din pădure.

— Numai de nu s-ar speria de frica lor, șopti încet Andronic, zâmbind.

Liza, care alergase cea dintâi și ajunsese cel mai departe, se opri brusc, cu ochii țintă înainte. I se păruse că vede o umbră mișcându-se atent, pândindu-i parcă apropierea; i se păruse, în acea clipă, că aude o răsuflare înțepenită, ca dintr-un gâtlej de fiară, îi fu frică și rămase pironită locului, neîndrăznind să privească decât înainte. Umbra se mișcă încet, prudent, temându-se să facă zgomot.

Liza ar fi rămas multă vreme cu ochii pironiți, cu răsuflarea sfârșită, dacă n-ar fi auzit, pe neașteptate, un glas venind din dreapta.

— Cine e acolo?

Recunosc pe Stamate, apropiindu-se și el cu oarecare teamă, cu brațele încordate.

— Sst! Nu face zgomot! îi șopti Liza. Nu ți se pare că e ceva înaintea noastră?...

Stamate privi cu atenție.

— Nu văd nimic...

Poate bătea vântul, atât. Era foarte aproape de Liza acum, îi simțea parcă răsuflarea, de-a dreptul în trupul lui. Și nici nu mai era atât de intimidat acum de prezența femeii.

— Nu e nimic, adăugă el, liniștind-o.

Într-adevăr, parcă umbra amuțise brusc; nici o mișcare, nici un zvon. Doar vântul - lin, pe deasupra ramurilor.

— Ce fac ceilalți? întrebă deodată Liza, aprinsă. Ai zărit pe cineva?

— Doar pe duduia Riri, vorbi Stamate, apropiindu-se și mai mult de Liza. Era singură...

— Dacă ai lăsat-o d-ta singură... spuse Liza insinuantă.

— ...N-o căutam pe ea, îndrăzni Stamate, apucându-i brațul.

Liza nu și-l retrase. O amuza și o flata în același timp pasiunea aceasta bruscă, pe care izbutise s-o aprindă în inima taciturnului inginer, își dădea seama că se poate juca fără teamă cu el. Era prea timid, prea cuviincios.

— ...Ce-o fi făcând Andronic? întrebă ea deodată, ca să rupă tăcerea. Mi se pare un tip foarte suspect, adăugă repede. D-ta înțelegei ceva din jocul ăsta?

— Nimic, se grăbi să răspundă, galant, Stamate. Dar îmi place cu atât mai mult... Altminteri n-aș fi fost niciodată singur cu d-ta...

Simțea cum îi zvâcnește inima, îi ținea brațul foarte aproape de pieptul lui. Liza începu să râdă.

— Dar acum, cel puțin ești sigur că suntem cu adevărat singuri?! spuse ea, privindu-l în ochi.

Stamate tresări. Mă încurajează. O prinse în brațe și încercă s-o sărute. Liza se smuci fără greutate, râzând.

— A! Așa nu! spuse ea fugind.

— Dar d-ta ai fost singura care a pierdut. E joc de gajuri...

Liza o luă la goană prin pădure. Nu-i mai era teamă, acum, știindu-se urmărită de Stamate.

Dar se simțea întinerită, liberă și asta îi mărea bucuria fugii.

— ...Să știi că am să mă împiedec și am să cad din vina d-tale, țipă ea auzind răsuflarea bărbatului din spate.

Stamate o prinse din nou în brațe; de astă dată n-o mai lăsă să scape. Nici Liza nu se mai zbătea.

— N-a fost vorba că ne jucăm gajuri? șopti Stamate.

Încercă s-o sărute. Liza se feri, râzând. Nici nu voia, nici nu izbutea s-o supere îndrăzneala tânărului.

— Dacă ne vede cineva? șopti ea tainic.

— Tocmai de aceea, fără zgomot! îi spuse, aproape de ureche, Stamate, atingându-i părul cu buzele.

Femeia se înfiora. El simți sânul zbatându-se și o păstră mai strânsă în brațe.

— Cine e? se auzi deodată glasul lui Vladimir.

Perechea rămase neclintită. Liza voise să râdă, dar își înfundă fața la pieptul bărbatului.

— Sst! spuse Stamate, tot atât de aproape de ureche. Să-i facem o farsă...

— Cine e? întrebă a doua oară, nervos, Vladimir.

Auzise glasuri înfundate, râsete, foșnete - și totul ajunsese până la urechile lui vrăjite, într-un mister erotic, exasperant și senzual. Simțise străbătându-l prin tot trupul o căldură ciudată, turbure, ca o beție bruscă și istovitoare. Alături de el, poate la câțiva pași numai, înapoia unuia din arborii aceștia înalți și îngândurați, se întâmpla ceva necunoscut și neîngăduit. Dar cine ar putea fi oare?... Vladimir făcu câțiva pași. Zări, însă în cealaltă direcție, o umbră care-i făcea semn cu amândouă brațele ridicate. Alergă spre ea, prudent, ferindu-se să calce vreo ramură uscată.

— Tu ai văzut pe cineva până acum? îl întrebă d-na Solomon, apucându-i brațul.

Vladimir simți după căldura mâinii femeii că s-a întâmplat ceva cu soția vărului Solomon. Era înfrigurată, ochii îi sticleau, vocea îi era îngroșată.

— Știi ce frică mi-a fost până te-am zărit!... i se plânse ea alintându-se. Am stat singură aici de când m-am rătăcit...

Îl cuprindea, cu încetul, același tremur și pe Vladimir.

— Dar cum de te-ai putut rătăci? o întrebă el, mai mult ca să spună ceva decât ca să primească un răspuns.

Căci tăcerea îl îngrozea, tăcerea aceea în care nu auzea decât bătăile inimii sale și răsuflarea înfierbântată a verișoarei.

— Mi s-a părut că mă urmărește cineva, vorbe d-na Solomon. Ție nu ți-e frică?

— Nu, spuse liniștit Vladimir. Dar nu înțeleg nimic din jocul acesta. Nici nu știu câte minute au trecut de când am plecat...

Întoarse capul spre d-na Solomon și-i întâlni ochii aprinși. Roși brusc.

— Dacă am merge să vedem cât e ceasul? întrebă el la întâmplare,

ca să-și ascundă neliniștea.

— N-are nici un haz, șopti d-na Solomon. Haide mai bine să prindem pe careva în flagrant delict de amor, să le facem o farsă...

Porniră amândoi, strânși unul în altul, căutând cărarea. Vladimir se temea să treacă pe lângă grupul acela de arbori de unde auzise, cu puține clipe în urmă, șoapte și râsete înfundate. Se temea și totuși locul îl atrăgea ca un colț vrăjit.

Verișoara îi atârna tot mai greu de braț.

— Liza! se auzi, departe, glasul lui Stere.

D-na Solomon începu să râdă.

— Fiecare își caută nevasta! vorbi ea tare. Poate ăsta e chiar jocul...

Liza, auzind pași, se zbătu în brațele lui Stamate.

— Dă-mi drumul! șopti ea.

D-na Solomon se opri brusc, parcă vrăjita și ea de același farmec care-l neliniștise pe Vladimir.

— Cineva e aici, spuse ea încet. Hai să-i prindem...

Amândoi se apropiară de copac. Liza le ieși deodată înaintea.

— E un faun prin pădurea asta! exclamă ea, încercând să-și ascundă emoția.

— Să sperăm că nu e numai unul, râse d-na Solomon.

Ar fi vrut să apuce din nou brațul lui Vladimir, dar el rămăsese cu ochii pironiți în colțul de unde izbucnise Liza. Cine o fi fost acolo? Și ce s-a întâmplat în întunerecul acela des, la adăpost?... îi era rușine de gândurile lui, îi era în același timp ciudă pe trupul lui, exasperat de timiditate. Ar fi vrut să fugă. Parcă întreaga pădure respira acum omenește, cald, carnal. Parcă năvăleau din toate părțile aburi de trup dezvelit și în toate boschetele respirau perechi înlănțuite.

— Dar tu ce făceai, Vladimir? îl întrebă deodată Liza. Tu strigai adineauri pe aici? îl întrebă ea din nou, zâmbind.

— Parcă n-ai știut... răspunse umilit, posomorându-se, Vladimir. Ca și cum astăzi îmi auzi pentru prima oară glasul...

D-na Solomon începu să râdă și îl atrase mai aproape de ea.

— Lasă-mi băiatul în pace, nu mi-l necăji! spuse ea protectoare.

Lui Vladimir îi fu silă de el. Trebuia să schimbe vorba, să scape.

— Unde-or fi ceilalți? Întrebă el și apoi își desprinsе repede brațul înlănțuit de d-na Solomon, duse amândouă palmele la gură și începu să hăuie.

Parcă îl descătușa urletul acela prelung și Vladimir își simți orgoliul restabilit; i se păru că pădurea întreagă a clocotit și a răsunat la strigătul lui.

— Vla-a-a-d! îi răspunse, chiuind, un glas de fată. Unde v-ați ascuns?

— Haide s-o speriem! propuse Liza.

— E Riri, vorbi Vladimir. Dac-o speriem, țipă și ne facem de râs...

Într-adevăr, dinspre luminiș se zărea apropiindu-se o umbră, călcând cu teamă.

— Să nu mă speriați! țipă Riri. Știu unde sunteți!...

Înainta totuși cu multă băgare de seamă. Din dosul oricărui arbore, cineva ar putea sări pe neașteptate, apucând-o strâns în brațe, speriiind-o...

— Am să vă spun ceva amuzant, adăugă ea apropiindu-se... Dar să nu mă speriați...

Se opri, și așteptă câteva clipe, tremurând.

Din întunerec îi ieși înainte Vladimir.

— Unde-ai fost? o întrebă el ca s-o liniștească.

— M-am dus să văd cât e ceasul și m-am rătăcit. Cine mai e acolo? Întrebă Riri repede, cercetând întunerecul.

— Liza și cu Aglo, spuse Vladimir plictisit. Ai mai văzut pe cineva?

Riri începu să râdă.

— Am trecut pe la ceas, șopti ea. Să vezi, Stere și cu Jorj sunt acolo, foarte liniștiți, tolăniți pe iarbă...

Din dosul arborelui veni Liza, curioasă.

— Dar pe Andronic l-a zărit cineva? Întrebă ea.

— Pe el nu l-am văzut... Să știi că ne pregătește ceva... Dar mai am un secret, adăugă Riri, coborând din nou glasul. Dorina și cu căpitanul se plimbă ca doi amorezați...

D-na Solomon se apropie și ea.

— I-ai văzut tu? Era căpitanul sau Andronic? întrebă Liza.

Riri protestă. Era chiar Manuilă, pas în pas cu Dorina, vorbind amândoi încet; nu i-a putut auzi ce vorbesc, dar Dorina ridica mereu capul în sus, încercând parcă să străbată desișul, să întâlnească bolta cerului.

„Erau numai ei singuri? își repeta întrebarea Liza. Nu cumva era și Andronic ascuns pe acolo?”

Riri dădu din nou lămuriri. Se surprinse vorbind aprinsă, parcă ar fi încercat să-l apere pe Andronic de o vină neîntemeiata, și roși.

— Ce-or fi vorbind îndrăgostiții? se miră, zâmbind, Vladimir. Să-i spunem lui Jorj, ca să se bucure...

Căpitanul Manuilă întâlnise pe Dorina din întâmplare, fără s-o caute. Plecase cel din urmă și se îndreptase, după o scurtă șovăială, spre luminiș. Cum mergea, cu capul plecat, pe gânduri, îl cuprinse deodată o mare silă de slăbiciunea lui; să asculte el, om în toată firea, de porunca unui copilandru. Și dacă, cel puțin, n-ar fi ceva necurat la mijloc.

I se păreau ciudate multe lucruri în acest Andronic. Dar ceea ce îl plictisea îndeosebi era că apariția lui zgomotoasă și febrilă, imaginația lui de tânăr obișnuit să-și piardă vremea cu sportul, visul și femeile, le stricase, lor, tuturor, plăcerea de-a amuți naivi în taina nocturnă a pădurii. Această mare pădure adormită nu-l mai emoționa acum pe Manuilă. Parcă ar fi fost o grădină publică, unde se joacă adolescenții și copiii... Imaginația lui Andronic neutralizase misterul și umbrele arborilor i se păreau acum, căpitanului, doar bune de făcut dragoste sau de dormit.

Se gândea să se întoarcă la locul de pornire, când zări, foarte aproape de el, pe Dorina. O ghicise după bluza înflorită, după mâinile ei lungi, neliniștite.

— D-ta ești, domnule căpitan? îl întrebă fata.

— Din întâmplare, eu, răspunse Manuilă. Așteptați pe cineva?

Dorina, într-adevăr, parcă stătea la pândă, își alesese un loc de unde

se putea vedea în mai multe direcții, printre trunchiurile arborilor, ea rămânând aproape nevăzută. Când o întrebase căpitanul, Dorina se apără cu prea multă insistență. Manuilă înțelese și sângele îi izbucni brusc în obraji. Ciuda lui împotriva lui Andronic începu să crească. Și, în același timp, orgoliul jignit îl făcu să disprețuiască puțin pe această fată proastă, care crede atât de ușor că-l poate păcăli cu primul venit.

— Nu prea înțeleg ce fel de joc e ăsta, spuse Manuilă, observând că Dorina tace încurcată. Am impresia că Andronic are să fure ceva și are s-o șteargă... Ce e mai frumos e că atâția oameni în toată firea s-au lăsat păcăliți de el, adăugă el repede, văzând că Dorina vrea să protesteze.

— Nu cred că domnul Andronic să fie chiar un escroc de rând, spuse Dorina, stăpânindu-se.

Căpitanul începu să râdă și se apropie mai mult de fată. I se părea acum că nu are în fața lui pe o eventuală logodnică, o domnișoară binecrescută, pe care trebuie s-o respecte, ci una din acele fete, nenumărate, întâlnite în viața lui de holtei, îi apucă brațul și o trase ușor spre el.

— Lasă-l , domnișoară, că nu merită să fie apărat de o fată atât de drăguță ca d-ta...

Dorina rămase surprinsă, împietrită de brusca schimbare a căpitanului. „Ce fel de om e ăsta, care îndrăznește așa de mult și cu atâta vulgaritate?...”

Îi era teamă să strige. Căpitanul nu-i spusese încă nici o obrăznicie și gestul lui nu ar fi fost prea grav dacă n-ar fi fost atât de brusc...

— Haide mai bine să ne plimbăm, vorbi din nou Manuilă.

Dorina șovăi, dar căpitanul o trase încet după el.

— Procedați destul de ciudat, domnule căpitan, îndrăzni să spună Dorina.

— Închipuți-vă că jucăm gajuri, domnișoară, râse Manuilă. Se supără cineva de gajuri?!... Și se nemerește uneori să-ți cadă tocmai cavalerul care nu-ți place...

Sublinie atât de evident cuvintele, încât Dorina se simți datoră să

se scuze.

— N-am vrut să spun asta. Dar îți mărturisesc că m-a speriat puțin glasul d-tale...

— Poate din cauza ecoului... Nu-i așa că nici nu ți se pare că ne aflăm într-o pădure? Întrebă după o pauză căpitanul, ocolind cu ochii cât putu cuprinde.

Dorina privi și ea, deasupra, spre cer. Într-adevăr, era atâta liniște, atâta siguranță...

— Parcă am fi în Cișmigiu, adăugă Manuilă.

— Nu, mai degrabă la Sinaia, în parc, dincolo de mănăstire, preciză Dorina zâmbind.

— E trist, nu e așa?... Când te gândești că am fi putut intra în pădure cu teamă și am fi putut spune povești cu draci și strigoi...

— Nu, nu! zău că mi-e frică! exclamă Dorina alintându-se.

— Tot oi fi eu bun la ceva, nu-ți fie teamă... Oricum, am fi petrecut mult mai bine dacă nu întâlneam pe tânărul acela...

Dorina se posomorî iar. O enerva insistența lui Manuilă. „Cine știe ce poate crede de mine bădăranul ăsta”... De fapt, Dorina, zărindu-l, nădăjduise o clipă că e Andronic. Ar fi fost amuzant să se întâlnească cu Andronic singură. Poate, cine știe... Întoarce și acum capul. Deși i se păruse că o urmărește cineva, nu era nimeni. Se depărtară mult de restul grupului.

— D-ta ce crezi că fac ceilalți? Întrebă Dorina ca să schimbe vorba.

— Ce facem și noi; vorbesc despre dragoste... spuse căpitanul cu o vulgaritate voită.

Dorina tresări, neliniștită. Dacă se apucă acum și-mi face o declarație? Ar fi ridicol... Și totuși, s-ar putea ca omul acesta, într-o zi... Și măcar dacă ar fi un prost, ca Stere, pe care să-l poată disprețui...

— ...Eu, cel puțin, despre asta vreau să vorbesc cu d-ta, reluă căpitanul. Dar serios... Nu știu ce-or face ceilalți; eu însă vreau să te întreb serios, prietenește, dacă-mi dai voie, se-nțelege...

— Vai de mine! se grăbi să-l încuviințeze Dorina, liniștită.

— Vreau să te întreb, d-ta ce crezi: lucrurile astea, dragostea asta este așa, o întâmplare, o flacără care se aprinde brusc, cum se spune, sau este ceva care crește anevoie, după câțiva ani de conviețuire și de prietenie... Părerea d-tale, firește, mă interesează...

— Vezi, eu mă pricep mai puțin în păreri personale, glumi Dorina. Dar poate că ți-aș putea spune despre lucrul ăsta din alt punct de vedere... Poate ca la ceva necunoscut încă, la care m-am gândit, firește, și eu, ca la un ideal.

Începu să vorbească mult, cu aprindere. Dar își dete deodată seama că nu se mai gândește la ce spune, că vorbește aproape în neștire, cu alte amintiri în minte, aproape obsedată de o sclipire de ochi turburi... Se opri și privi din nou cerul, ca să se reculeagă.

„Se gândește la celălalt, înțelese mahnit Manuilă.”

Îi simțea cu atâta precizie prezența, încât o exasperată umbră de gelozie îi îmbujoră obraji, îi înăbuși răsuflarea.

— Da, înțeleg, spuse el, controlându-se.

— ...Nu e așa? sunt lucruri atât de greu de definit... se scuză Dorina.

Continuau să meargă alături. Tot la el, mereu la el îi era gândul, înțelegea căpitanul.

— Dar cât o fi ceasul?! întrebă deodată Dorina, ca și cum și-ar fi amintit ceva urgent de făcut. Dacă ne-am întoarce?...

VII

Trecuse ceasul zece și familia Zamfirescu începea să-și piardă răbdarea. Rămăseseră cu toții în curte, așezați pe bancă, în fața arhondăriei.

— Să știți că e tot așa cum v-am spus eu, vorbi d-na Zamfirescu. Vor să scape de Dorina...

Domnișoara Zamfirescu, umilită de întorsătura pe care o lua conversația, se ridică de pe bancă și se îndreptă spre lac.

— Mă duc să văd dacă nu vin, spuse ea.

— ... Și eu bănuiesc cine a aranjat lucrurile, continuă d-na

Zamfirescu. Astea s-au făcut la București, în taină, fără să știm noi nimic... Ca și cum le-ar fi fost frică să nu le furăm ginerele...

Încercă să râdă, dar nu-și putea stăpâni enervarea. Cel puțin dacă s-ar întoarce mai curând Liza, să afle ceva de la ea...

— Ție ți-e foame? Întrebă d-l Zamfirescu. Dacă nu i-am mai aștepta și ne-am așeza la masă?...

D-na Zamfirescu prinse prilejul de a-și răbufni enervarea.

— Ce Dumnezeu, frate, că doar am stat la masă până la patru! Și ai mâncat, slavă Domnului...

D-l Zamfirescu se întoarse brusc către nevastă-sa, gata de ceartă. Dar chiar în acea clipă d-ra Zamfirescu alergă spre ei, făcându-le semn cu mâna.

— S-au întors, exclamă ea veselă. Le-am auzit glasurile, lângă lac.. Ce companie simpatică au!...

Regreta acum că nu s-a întors și ea cu ei în pădure. Poate au jucat jocuri de societate sau au făcut coruri. Dacă au rămas atât...

— Bine că s-au întors, vorbi d-l Zamfirescu înviorat. Sper că n-o să v-apucați îndată după masă la joc de cărți...

D-na Zamfirescu, îmbufnată, se ridică de pe bancă și se apropie de fiică-sa.

— Vezi, să nu le spui că i-am așteptat pe ei la masă, șopti. Să nu creadă că murim de dorul lor... Să vedem mai întâi dacă ne invită...

Glasurile se auzeau acum destul de limpede. Dar grupul părea că înaintează încet, căci câtăva vreme nu se zări nimeni. Râdeau mereu. D-na Zamfirescu își pregătise și ea zâmbetul. Se întoarse din nou la bancă și vorbea tare, silindu-se să învieze micul său grup. „Să nu creadă că ne-am plictisit, singuri aici, și că-i așteptăm pe ei ca să ne amuzăm”...

— ...Și când iese luna, Horică?! Întrebă ea drăgăstos pe d-l Zamfirescu.

— Pe la miezul nopții, răspunse bărbatul, cu ochii pe cer.

— ...Pe mine nu m-ați păcălit, se auzi glasul lui Stere, căci eu am stat cu Jorj la adăpost, n-am bătut pădurea ca voi...

— Ei, dar spuneți dacă n-a fost frumos?! Întrebă râzând Andronic.

Era un râs care nu te putea supăra. Tineresc, sincer, clocotind parcă de orgolioasă virilitate. D-ra Zamfirescu începu să zâmbească, deși ceilalți erau încă la câțiva metri în fața sa.

— ...Mai păcălit am fost eu, adăugă Andronic, căci nu mi-a izbutit planul...

— Dar de ce nu vrei să ne spui ce plan aveai? Întrebă Liza.

— Nu pot, se scuza Andronic, pentru că n-am renunțat încă la el... M-am rătăcit puțin prin pădure și n-am ajuns la timp; asta a fost tot... Altminteri, erați și acum în pădure...

— Mor de curiozitate! spuse Liza.

— Fiți fără grijă, doamnă, o asigură Andronic. Jocul continuă, chiar fără știrea noastră...

Grupurile se întâlniră și d-na Solomon explică celorlalți alergările prin pădure.

— A fost sublim! exclamă ea. Era atâta liniște și un aer curat...

— Nu v-am spus eu? interveni d-ra Zamfirescu.

Vorbeau toți deodată, însuflețiți. Chiar Stamate era acum mai dezghețat, îndrăznind la răstimpuri câte o glumă. Sărutările Lizei îi dăduseră mult curaj.

— Să știți că după ce-o ieși luna mai mergem o dată în pădure, spuse el.

— Eu nu, se apără Stere. Să meargă tineretul.

D-na Zamfirescu începu să râdă zgomotos. Pe Stere se poate conta, deci; și, probabil, pe Solomon. Un pocher, după masă, izolați într-o odaie la arhondaric...

— Cine pregătește masa? Întrebă d-l Solomon. S-au adus coșurile din mașină?

Riri, Liza și d-na Solomon plecară să așeze masa.

D-ra Zamfirescu ar fi vrut, în cea dintâi clipă, să le dea și ea ajutor, dar văzu că Dorina rămâne. E mai bine atunci să stea și ea. Sunt atâția tineri - spun glume, râd -, e mai bine aici...

— Cine vine cu mine în pivniță, să cumpărăm vin? Întrebă din nou

d-l Solomon.

Aproape toți bărbații doreau să vadă pivnițele mănăstirii, în special Andronic și Vladimir erau nerăbdători.

— Dar să știți că aducem vinul în căldare, îi lămuri d-l Solomon, măgulit de atenția pe care o deștepta fiecare dintre invitațiile sale.

— În oale și în căldări, preciza d-l Zamfirescu. Și să cereți să vă dea din cel rubiniu, că e teribil... Are și un tămâios, dar ți se suie prea repede la cap...

— E prea tare, interveni d-na Zamfirescu. Sterică, noi de care avem în mașină?

— Tot din ăla.

— Păi nici nu trebuie să le amestecăm, vorbi Stere. Să nu uiți însă să ceri și brânză. Fac ăștia o brânză de te minunezi, nu altceva!

Grupul porni să caute pe călugărul pivnicer. Mai zăriseră, când începuseră cu toții să vorbească, umbre de călugări prin fața chiliilor, ieșiți să vadă de unde vin atâtea glasuri, dar nu era pivnicerul; pe ăsta îl știa d-l Solomon. E un călugăr uscățiv și înalt, cu o barbă rară; „roasă de molii, adăugă d-l Solomon, și vorbește pe nas", începu să vorbească pe nas ca pivnicerul.

Stamate și căpitanul Manuilă râseră.

— Dar unde e Andronic? întrebă deodată d-l Solomon, observând că tânărul dispăruse.

— S-o fi dus să-și caute prietenii, spuse Vladimir.

— Aș! crezi d-ta că e adevărată povestea aia cu prietenii?! vorbi în șoaptă, ironic, căpitanul.

— Sst! nu vorbi, ar putea să ne audă, interveni Stamate. Nu e frumos să-l bârfim când nu e de față...

— Asta spuneam și eu, vorbi d-l Solomon. Mie mi se pare băiat de familie bună, dar păcat că e un zurbagiu, un exaltat, adăugă el încercând să-i împace pe toți.

Găsiră pe pivnicer și cerură douăzeci de kilograme de vin rubiniu. Călugărul luă două oale mari și o căldare și le arătă drumul.

— Numai de l-oți putea bea pe tot, șopti el fără să-și întoarcă

privirile.

Ajuns în fața ușii de lemn bătut cu fiare, pivnicerul se opri, căută cheia și deschise încet, cu grijă. Aprinse apoi o lumânare de ceară și luă căldarea în mâna stângă. Oalele le lăsă în seama lui Vladimir.

— Să nu călcați greșit, că treptele sunt cam tocite, îi povățui el.

Înaintau cu atenție și cu oarecare emoție. Bolta pivniței era adâncă și se lărgea cu cât pătrundeau în ea. Vladimir era înviorat; de frigul și de umezeala de aici, de misterul acestor ziduri învechite, de jocul umbrelor la flacăra lumânărilor.

— Cine știe câte s-or fi întâmplat pe aici, spuse el, amețit.

— La asta mă gândeam și eu, adăugă căpitanul. Parcă te apasă ceva... Și acuma se adăpostesc aici doar butoaiele cu vin ale mănăstirii...

Stamate privea pereții mănăstirii, minunându-se.

— ...Să ne dai, te rog, și niște brânză bună, vorbi d-l Solomon.

Călugărul dădu drumul vinului în oală. Clocotea răspândind un miros îmbălsămat și tare. Lui Vladimir îi rămăseseră ochii pironiți asupra învolburării rubinii de la gura oalei. Vinul se revărsă puțin pe dinafară, risipindu-se în căldare.

— ...Ăsta e cel mai bun vin din partea locului, vorbi Andronic.

Toți tresăriră și se întoarseră speriați.

— Dar cum veniși, nenișorule, de nu te-am simțit nici unul? întrebă vesel d-l Solomon.

Andronic arătă drumul pivniței.

— Pe acolo, spuse el liniștit. V-am pierdut în curte și am venit atunci direct la pivniță. Nu e întâia dată când cobor aici, adăugă el zâmbind. Câte căldări din vinul ăsta n-am băut eu până acum...

Călugărul ridică ochii să-i vadă mai bine chipul. La umbra lumânării toți aveau fețele palide, cojite, cu umbre adânci.

— Așa-i că mă recunoști, părinte? îl întrebă Andronic trecându-și mâna prin păr.

— Vin mulți domni pe la mănăstire, vorbi călugărul coborând privirile. Nu-i prea țin minte.

— Dar pe mine mă știi, adăugă Andronic mai încet, ca și cum nu ar fi vrut să-l audă decât călugărul.

Se întoarse brusc spre ceilalți și le arătă cu mâna bolta.

— Eu cunosc toate zidurile astea, ca și cum aș fi stat aici de la începutul începuturilor... Câteodată mi se pare că visez, atât de multe lucruri îmi aduc aminte. Cine mi le-o fi spus, cine mi le-o fi arătat?... Parcă m-aș fi născut o dată cu înălțarea mănăstirii...

D-l Solomon începu să râdă. Ridică una din oalele pline și o cântări în mâini, mulțumit.

— Vorbești ca din cărți d-ta, spuse el lui Andronic. Ca în povestirile acelea cu oameni care se închipuiesc că au mai trăit o dată, o altă viață...

— Nu, îl întrerupse simplu Andronic. Mie nu mi se pare că am mai trăit o dată, demult, o *altă* viață. Eu simt că am trăit aici *încontinuu*, de la începutul mănăstirii...

— Păi e mai mult de o sută de ani, vorbi călugărul fără o prea vie mirare.

— E chiar mai mult decât socotește cuvioșia ta, îl corectă zâmbind Andronic.

Vladimir privea cu oarecare sfială chipul întunecat al lui Andronic. Poate răceala pivniței sau aburul vinului vărsat sau poate umbrele amețitoare pe care le risipea fâlfâiala lumânării pe pereți schimbaseră în ultimele clipe purtarea lui lăuntrică. I se părea că Andronic rânjește bătându-și joc de toți cu povestea lui. Parcă îi vedea ochii scăpărându-i de la unul la altul, cu fața posomorâtă, dar gata în orice clipă să izbucnească în râs. Cum de nu observă ceilalți că Andronic glumește sau visează de-a binelea, ca un om îmbătat cu altfel de vin?

— Plătim cinstit, boierește și mergem, spuse d-l Solomon așezând banii.

Căpitanul Manuilă amuțise și el, aproape pierdut în întunec. Îl învioră Andronic, arătându-i din nou zidurile.

— ... Cred că nimeni nu mai știe astăzi, spuse el, că pe locul acesta a pierit *adevărata* fată a Moruzeștilor, fata lui de sânge, iar nu cealaltă,

adoptată după a doua căsătorie...

Călugărul ridicase ochii speriat și-și făcu repede o cruce pitită. Andronic se prefăcu că nu-l vede și continuă, cu privirile ațintite asupra lui Manuilă.

— ...Nici eu nu ți-aș putea spune de unde știu, dar așa s-a întâmplat. Aici a murit ea, Arghira, „frumoasa din lapte”, cum i se spunea pe atunci, în batjocură...

— De ce a murit? Întrebă Vladimir cu jumătate de glas.

— Fusese adusă aici cu sila și fără să știe bătrânul... Unii au spus chiar că fără știrea starețului. Pe atunci nu prea intrau femeile în mănăstirile de călugări. Au adus-o noaptea și, după cum nu prea se știe de ce a murit pe neașteptate, tot așa nu prea se știe cum a murit. Voiau să scape de ea, căci se plănuia din acel an a doua căsătorie a bătrânului și *cealaltă* fată aștepta... Și a murit Arghira, a treia noapte. Aici, pe locul ăsta...

Andronic întoarse capul și arătă cu mâna de jur împrejur.

— O pomeniți câteodată la slujbă, părinte? Întrebă el brusc pe călugăr.

Pivnicerul scutură din cap. Auzea acum pentru întâia oară o asemenea poveste și i se părea mincinoasă și păgânească. O fată de boier moartă chiar în pivnița mănăstirii - i se părea de necrezut.

— Haide să mergem, că parcă se face frig, spuse d-l Solomon.

Porniră. Toți înfrigurați și de răceala bolții și de amintirea aceea lugubră pe care o evocase, pe neașteptate, Andronic.

— Ce ți-a venit să ne sperii cu fata aceea? Îl întrebă d-l Solomon o dată ajuns afară.

Andronic începu să râdă.

— Așa glumesc eu câteodată, ca să-mi necăjesc oamenii care-mi sunt simpatici, spuse el cu alt glas. Dar nu e așa că e o poveste tristă?...

Noaptea părea caldă acum, după răcoarea din pivniță. Se vedea o bucată bună de cer, cuprinsă între arbori și chilii. Curtea părea luminată ușor de o lumină ascunsă undeva pe aproape.

— Ce splendoare ! exclamă d-l Solomon , privind în sus și

minunându-se de atâtea stele. Se oprise în mijlocul curții, cu oala de vin în mână. Andronic profită de prilej, se apropie de el și-i șopti, să nu-l auză ceilalți:

— Te rog, nu spune cucoanelor de povestea aia cu fata. Le strici cheful...

D-l Solomon clipi șiret din ochi. Dar, parcă după o clipă, privindu-l adânc pe Andronic, nu mai era atât de pus pe glumă. Aveau ochii lui o strălucire metalică, posomorâtă, amețitoare.

— Drăcos mai ești! exclamă el cu mare efort.

Într-adevăr, se simțise vlăguit deodată în apropierea tânărului, îi trecu atunci prin minte o sumă de prostii. Dacă Andronic ăsta nu e cumva vreun fermecător oarecare, unul din aceia care pun buruieni somnoroase în vin și apoi jefuiesc oamenii...

Porni după ceilalți, dar cu o îndoială în suflet.

— Ți-e sete? întrebă el după un răstimp oprindu-se din drum. Hai să bem din oală...

Andronic clipi, la rândul lui, șiret, și apucând oala din mâinile lui Solomon, o apropie atent de gură. Începu să bea cu sete, lacom, înghițind parcă în somn. D-lui Solomon nu-i venea a crede. Dar gestul acesta de viteaz îl liniști. Atinse încet umărul lui Andronic.

— Stai, bre, omule, mai lasă și celorlalți câte o înghițitură...

— *Mai ales!* spuse Andronic în glumă, tainic, după ce depărta oala de buze.

Porniră cu pas repede, să-și ajungă tovarășii.

VIII

Masa era pe sfârșite. Se apropia miezul nopții și tineretul era nerăbdător să se ridice și să treacă în altă odaie. Acolo s-ar fi putut vorbi mai în voie, s-ar fi putut aranja alte jocuri sau chiar s-ar fi putut dansa. D-na Solomon amintise în treacăt că a avut grijă să aducă patefonul lui Vladimir. Poate că înfundând cu o batistă cutia de rezonanță, nu s-ar auzi de afară. De altfel, adăugase ea, toți călugării

dorm la ora asta.

Masa fusese frugală numai în aparență; farfurii puține, șervețele de hârtie, pahare desperecheate, încolo, atât d-na Solomon, cât și d-na Zamfirescu acoperiseră masa cu fripturi reci, mezeluri, sardele, brânzeturi, fructe. Aleseseră această odaie anume pentru sufragerie, ca să lase libere pentru jocuri și dans celelalte încăperi - mai mari și mai curate. Știa cu toții că acest „bufet rece” - cum spunea d-na Zamfirescu - nu va dura prea mult și nu voiau să risipească farfuriile și paharele prin celelalte odăi. În două din ele aveau să doarmă, târziu, cucoanele, își aduseseră acolo trusele de călătorie, hainele, pachetele. Paturile vor fi alăturate, ca să poată încăpea mai comod. Anunțase și d-na Solomon că rămâne, deși simțise țânțarii de la început.

Vladimir dăduse cel dintâi semnalul ridicării. Băuse destul de mult și avea acum curaj și neistovită vervă. La masă stătuse între d-na Solomon și d-ra Zamfirescu și se simțise solicitat de amândouă; fiecare din ele dorea să-i spună o taină la ureche, apropiindu-și mult pieptul de umărul lui. De altfel, masa fusese cât se poate de dezlănțuită. Vinul mănăstiresc îi încălzise pe toți, chiar pe cei din grupul Zamfirescu, mai puțin intimi.

— Să vedem dacă n-a ieșit luna, spuse Vladimir ridicându-se de pe scaun și apucând brațul d-rei Zamfirescu.

— Dacă am face *acum* o plimbare spre lac? întrebă cineva.

Zgomotele scaunelor depărtate de masă, cuvintele de mulțumire adresate gazdei, râsetele și vorbele tuturor înceară răspunsul. Se îndreptau cu toții spre odaia cea mare de la mijloc. D-nul Solomon încercă să numere amatorii unui alt rând de cafele, când observă pe Andronic palid, cu ochii ațintiți spre ușă. De când se ridicase de la masă, Andronic nu mai scosese un cuvânt. Părea preocupat, nervos, căutând cu ochii în toate părțile.

— Nu te simți bine? îl întrebă d-l Solomon.

Liza și Riri se apropiară în acea clipă de Andronic, îngrijate. Auziseră întrebarea d-lui Solomon; era un bun prilej să-și arate grija față de acest tânăr fermecător, care strălucise cu atâta spontaneitate în

timpul mesei.

— Dacă ai mai bea o cafea, îi spuse Liza, fericită că îl poate avea din nou sub pază.

La masă șezuse lângă el. Începea iar să nădăjduiască, deși Andronic nu încercase nici un gest de nepermisă familiaritate.

— Nu am nimic, zâmbi rece Andronic. Sunt turburat din alt motiv. Dacă am să vi-l spun, veți râde de mine...

— Îți jur!... începu pățimaș Liza.

Andronic o întrerupse corect, ridicând mâna.

— Să nu exagerăm, spuse el. E aproape un fleac... Dar un fleac care ar putea să plictisească pe careva dintre d-voastră.

— Ce s-a întâmplat? întrebă și d-na Zamfirescu, apropiindu-se odată cu d-na Solomon și Vladimir.

— Deocamdată nimic, explică Andronic. Dar se va întâmpla curând... S-ar putea face pentru câteva clipe liniște? întrebă el.

În sufragerie, Stere vorbea tare cu d-l Zamfirescu și cu căpitanul Manuilă. Lângă ușă, alt grup zgomotos: Stamate și ceilalți.

— Ce e? ce e? întrebă cineva.

Se adunau cu toții în jurul lui Andronic. Începuse să se facă tăcere.

— E mai bine să vă spun cinstit, murmură Andronic. E un șarpe prin apropiere...

Cucoanele țipară toate deodată.

— De ce le sperii cu glume din astea? întrebă puțin iritat căpitanul Manuilă.

— Nu le sperii deloc, vorbi, din nou, calm, Andronic. Este un șarpe, foarte aproape de noi...

Se auziră iarăși țipete, râsete speriate. Dar Andronic continuă, fără să țină seama de ele:

— ...Va veni aici, după plecarea noastră în grădină sau poate mai târziu, după ce ne vom culca...

— Doamne ferește! exclamă d-na Zamfirescu, închinându-se.

Andronic încruntă din sprâncene și plecă fruntea.

— ... Vă întreb , adăugă el după o clipă, nu e mai bine să-l prindem

de-acum?

Tăceau toți, parcă amuțiți deodată de cuvintele neașteptate ale lui Andronic. Era o glumă? Tânărul acesta năzdrăvan le va face din nou o farsă?...

— Dar cum să-l prinzi? întrebă căpitanul după o lungă așteptare, silindu-se să zâmbească.

— Mă însărcinez eu cu asta, vorbi Andronic. Dar trebuie să procedăm repede...

Un fior de panică și curiozitate îi străbătu pe toți.

— ...Mai întâi, vă rog să faceți liniște, porunci Andronic. Și sa vă lipiți cu toții de perete... Așa...

Se apropie de d-l Solomon și-l împinse ușor spre ușă, căutându-i parcă un loc nimerit, cât mai lipit de perete. D-l Solomon se lăsă dus, fără nici o împotrivire. Simțise un val fierbinte de sânge năvălindu-i spre inimă îndată ce Andronic își puse mâinile pe umerii lui. Rămase pe locul fixat, fără putere, fără măcar să poată zâmbi, așteptând.

— ...Vă rog, lipiți-vă cu toții, porunci din nou Andronic cu un glas ferm, puternic. Cât mai aproape de perete... Și nu vă mișcați deloc, *orice s-ar întâmpla*, accentua el mutându-și privirile de la unul la altul. Nu se va întâmpla nimic grav pentru nici unul dintre d-stră... Dar dacă vă mișcați și țipați, mă încurcați pe mine și-mi dați prea mult de lucru...

Unul câte unul, privindu-se turburați și năuci, musafirii se așezară lipiți de perete. Numai căpitanul Manuilă continuă să zâmbească, sceptic.

— Parcă ne-am pregăti pentru o scamatorie, spuse el destul de tare.

— Scamatorie, într-un fel, tot este, îi răspunse Andronic fără să se supere. Dar e mai bine s-o facem cât mai e timp...

— Dar unde e, domnule, șarpele? izbucni căpitanul. Dacă știi unde e, haide mai bine să-l ucidem acum și să scăpăm...

— E aici? întrebă înfiorată Liza.

— Nu știu unde e acum, spuse încruntat Andronic. Dar dacă nu vreți...

Își puse mâinile în buzunarele hainei și îi privi pe toți pe rând.

— ...Eu nu vă pot face binele cu sila, adăugă el zâmbind.

— Dar de ce trebuie să stăm nemișcați lângă zid? întrebă Stamate, ca să arate celorlalți că lui nu îi e frică.

— Pentru ca să nu-l speriem, explică Andronic. Eu am să-l chem și el are să vină, liniștit...

— Să-l chemi *aici*, în casă? exclamă d-na Solomon.

— Știi d-ta vreun farmec? întrebă, în glumă, căpitanul. Sau poate ne faci iar festa, ca în pădure...

Femeile celelalte erau totuși dornice să-l vadă pe Andronic la lucru. Orice ar fi fost, chiar o glumă, dacă e un prilej pentru Andronic să facă ceva interesant, să înceapă acum...

— ...Și-o să stăm mult, domnule, așa, nemișcați? întrebă Stere.

Parcă începuse să se rupă farmecul celor dintâi porunci ale lui Andronic. Toți se mișcau, își vorbeau, deși nu îndrăzneau să se depărteze de perete, își priveau deseori picioarele, ca și cum s-ar fi temut să nu vadă răsărind șarpele pe neașteptate chiar sub ochii lor.

Andronic își puse iarăși mâinile în buzunar, enervat, încercă pentru ultima dată să obțină deplină ascultare..

— Nu e timp acum să vă povestesc cum am aflat de șarpe și cum am învățat să-l chem... Am să vă spun pe urmă. V-am anunțat de la început c-o să râdeți de mine, adăugă el plictisit.

— N-o să râdem! făgădui Liza aproape veselă.

Privi spre colțul unde stătea d-l Solomon și o cuprinse deodată o subită neliniște. I se părea că d-l Solomon nu mai aude nimic din tot ce se spune acum în cameră. Parcă rămăsese neclintit, așa cum îl așezase Andronic, așteptând. Liza căută repede privirile d-nei Solomon. Ea nu observase nimic. „Poate mi se pare mie”, încercă să se liniștească Liza.

Andronic se uită, calm, la ceas.

— Dacă nu vă liniștiți într-un minut, vorbi el, îmi voi cere iertare că v-am deranjat și voi pleca... Asta e tot ce vream să vă spun...

Cuvintele acestea ale lui Andronic îi buimăciră pe toți. Atunci

vorbește serios... Câteva clipe, nu știu nimeni ce trebuie să facă; dacă se cuvine să-l liniștească, asigurându-l că vor fi liniștiți sau dacă trebuie să-și facă semn unul altuia să nu spună nimic.

— Bine, murmură Andronic. Vă rog să rămâneți așa...

Se încruntă din nou și parcă deveni mai palid. Făcu un pas în odaie, șovăind, apoi se îndreptă repede spre fund și stinse o lampă, coborând fitilul celeilalte.

— Era prea multă lumină, șopti el. Să nu se sperie...

Se întoarse apoi spre ușă și o deschise larg. Făcea toate acestea fără să mai privească pe ceilalți; parcă ar fi fost singur și s-ar fi pregătit să primească pe cineva. Se auzea răsuflarea celorlalți, grea, anevoie stăpânită.

— Încă o dată vă rog, nu vă mișcați, orice s-ar întâmpla... Spre binele d-voastră...

Le vorbise ca unor oameni din altă odaie, căci nici nu ridicase ochii spre cineva. Continua să se plimbe, cu pași mari, parcă nemulțumit de cum stau lucrurile în cameră. Un scaun, prea în drum, îl duse în sufragerie. Apoi se opri brusc chiar în mijlocul odăii; își frecă fruntea, privind în jos, și se hotărî; lipi un genunchi de podea, așezându-și amândouă mâinile pe genunchiul celălalt.

„Acum începe farsa!” își spuse în gând căpitanul, iritat de toate aceste pregătiri cabotine.

Nu îndrăzni, totuși, să spună vreun cuvânt tare. Privi spre tovarășii lui. Stamate aștepta mirat, ca un om dispus să creadă orice s-ar întâmpla atunci în fața lui. Fetele păreau mai mult speriate și curioase în același timp. Numai d-na Zamfirescu era îngrozită și d-l Solomon nemișcat. „Cât are să dureze comedia aceasta? se întrebă iarăși căpitanul. Numai dac-ar fi vreo farsă bună, să râdă lumea din inimă”...

Își dădu în acea clipă seama că Andronic murmură ceva, în poziția aceea caraghioasă pe care și-o alesese. Căpitanul se strădui să prindă înțelesul vreunui cuvânt. Se auzeau silabe stranii. Parcă nu vorbea românește. Cuvinte cu vocale multe, lungi, târăgănite, și totuși, spunea ceva Andronic; căci de mai multe ori auzi cuvântul *sarpa*. Vreo vrajă...

Sau, mai degrabă, vreo glumă... O ușoară amețelă îl cuprinse și pe căpitanul Manuilă, când, rotindu-și ochii, văzu pe toți ceilalți amuțiți, somnoroși, ca niște capete de ceară.

IX

Trecuseră numai câteva minute, dar lui Manuilă i se păru că a trecut infinit mai mult. Încerca să-și păstreze starea de veghe, căci parcă și pe el îl străbătea la răstimpuri o necunoscută oboseală și pleoapele îi atârnavă și lui grele. Brusc, i se păru că se schimbă ceva în odaie, își strânse pumnii. Semiîntunecul părea că se desparte în două mari fâșii, lăsând la mijloc un covor argintiu. Ascunsă poate sub un nour, multă vreme, luna cobora atunci în odaie, fără nici o mirare.

..., „Ca o *șuviță argintie!*” își aminti, somnoroasă, Liza. Cuvintele acelea îi veniră deodată în minte privind și ea fâșiile de lumină care se înnașteau alene pe jos. I se păreau atât de apropiate gândurile și melancoliile ei de atunci, din copilăria de pe Bulevardul Pache, încât parcă în acea clipă se despărțise de ele. „Ce-am făcut oare tot timpul ăsta? Când am crescut atât de mare, fără să știu, fără să-mi spună nimeni?”...

Andronic nu mai murmură nici un cuvânt. Aștepta și el. Lumina lunii se apropia de tălpi. Dacă începe vreo vrajă?... Dorina rămăsese cu ochii la el, ca și cum nu și-ar fi dat seama că e trează. Orice s-ar fi întâmplat acum n-ar mai fi mirat-o. Ca în vis, orice întâlnire, orice absurditate, toate i se păreau firești. Pe ea nu o va atinge nimeni, nu-i va putea face nimeni nici un rău - ca în vis...

Și atât de firesc intrase șarpele în odaie, strecurându-se printre picioarele lor, încât nimeni nu se sperie. Un gol adânc, în coșul pieptului, atât.

Era un șarpe mare și sur, care înainta cu grijă, parcă dezmoțindu-și inelele. Se țâra greoi, ridicând foarte ușor capul și plecându-și-l repede pe podea, ca și cum ar fi căutat o urmă.

Când se apropie de lacul de lumină, se opri o clipă amețit. Apoi se

îndreptă legănat spre Andronic. Parcă lumina lunii îl vrăjise și pe el, căci se târa acum cu o grație somnoroasă și fiecare nouă împletitură îi înfiora solzii întunecați. Dorinei i se păru că șarpele vine de-a dreptul spre ea și o subită teroare luă locul vrajei dinainte. Ca și cum s-ar fi trezit deodată în fața unui lucru peste putință de privit cu ochii, a unui lucru groaznic și primejdios, neîngăduit vreunei fete să-l vadă. Apropierea șarpelui îi sugera parcă răsuflarea, risipindu-i sângele din vine, topindu-i carnea întreagă într-o groază împletită cu fiori necunoscuți, de dragoste bolnavă. Era un amestec straniu de moarte și respirație erotică în legănarea aceea hidoasă, în lumina rece, a reptilei.

— Haide, mai repede! auzi Dorina, ca venind de foarte departe, cuvintele lui Andronic.

„Pe cine cheamă atât de poruncitor?” Sângele năvăli din nou în obrajii fetei, ca și cum ar fi ascultat un cuvânt prea tainic, interzis. Groaza și dezgustul o amețeau cu aceeași tărie cu care se lupta în sângele ei pudoarea și dorul neîngăduit.

— ...Unde ai întârziat atâta? se auziră din nou, sugrumate, cuvintele lui Andronic.

Șarpele se apropiase mult de Andronic și parcă se lupta acum cu propria lui sfială, neîndrăznind să-și pună capul în palma deschisă pe care i-o întindea tânărul. Rămăsese înfiorat, așteptând; doar capul și-l mișca neconținut, ca și cum ar fi încercat să se rupă dintr-o vrajă.

— Haide, vino aici! îi porunci Andronic.

Liza închise ochii și-și lipi coatele de perete; în orice clipă ar fi putut aluneca, leșinată. Văzuse cum șarpele se suie în palma lui Andronic și parcă simțise ea însăși răceala și groaza atingerii, parcă ar fi pătruns-o pe ea prea adânc săgeata aceea de carne nefirească.

— ...Așa, mai aproape! exclamă Andronic.

Dorina privea din nou amețită, și palidă; nici o putere omenească n-o mai putea smulge din acel cerc nevăzut care o lega, acum, de Andronic. Șarpele se suise moale pe mână, pe braț, până ce atinse cu capul lui înfiorat gâtul lui Andronic. Tânărul îl cuprinse atunci cu mâna dreaptă și-l ținu strâns în pumn, privindu-l în ochi.

— ...De ce ești așa de abătut? îl întrebă, el, zâmbind.

Manuilă începu să se trezească; văzu șarpele în mâna lui Andronic, dar întâmplarea semăna atât de mult cu visul din care se deșteptase chiar atunci, încât aproape nu-l miră. Privea cu ochii deschiși în cameră. Nu-l neliniști nici una din fețele palide pe care le zări alături; și în fața lui, întocmai ca până acum, întocmai ca în visul acela amețit, bolnav, cu plimbarea pe lac, cu *Le Mysetre de Jesus*, pe care-l citea tare, ridicând mâna dreaptă în sus, Vladimir. Și deodată barca se cufundase, întocmai așa cum povestise Andronic pe marginea lacului, se cufundase în mijlocul apei, fără nici o zvâcnitură, alunecând la fund, ca și cum ar fi fost smolită cu plumb...

— ...Ți-a omorât cineva soața și ai rămas singur-singurel! vorbi Andronic, parcă ar fi ascultat șaptele șarpelui.

Liza deschise ochii și avu din nou tresărirea adâncă de la început. Șarpele se mișca aproape de obrazul lui Andronic și toate zvâcniturile lui tremurate aveau în simțirea Lizei un alt înțeles, năprasnic. O vrajă înnebunitoare pornea din cuvintele lui Andronic, din jocul șarpelui.

— ...Voi ai să muști pe cineva de aici? își întrebă Andronic tovarășul. Voi ai să te răzbuni?... Dar nu vezi că sunt toți oameni de treabă și sunt atâtea dudu frumoase, adăugă el zâmbind, fără să-și ridice privirile din ochii șarpelui.

Dorina roși din nou și inima începu să-i bată puternic. Gândurile îi năvăleau acum fără sfială, gândurile și dorințele ei. Despre ea vorbise Andronic, desigur: „dudui frumoase”. Pe ea o alesese Andronic...

— Ai venit la nuntă? întrebă cu mirare Andronic. Simțeau că aici e o nuntă?!...

Căpitanul Manuilă roși brusc; deși era întocmai ca în vis, lucrurile acestea nu se pot spune de față cu toată lumea, întoarse ochii spre Dorina, privind-o pe furiș. Fata rămăsese pironită, palidă, cu buzele tremurând, în acea clipă începuse pentru ea călătoria. Barca îi aștepta în același loc, pe ei amândoi, să pornească în largul apei. Cu Andronic lângă ea, agățată aproape de brațul lui, nu mai simțea nimic, nici măcar bucurie. Acum se vor desprinde de țărm și vor rămâne înlănțuiți în

barcă, poate strânși unul lângă altul, în fundul bărcii, ca într-un cuib. „Al doilea!” auzi ea atunci glasul lui Stere și voi să pornească. Dar o greutate nevăzută o ținut pe loc, atârnată de brațul lui Andronic. „Haide! Aleargă!” auzi din nou glasul lui Stere, parcă mai poruncitor. „Pierzi gajul!” îi spuse cineva de alături, glumind. Dar Dorina știa acum ce înseamnă lucrul acesta și plecă ochii în jos. E nuntă doar, știe la ce se așteaptă... De ce totuși nu se putea desprinde de pe marginea lacului și nu se putea mișca, nu putea alerga?... „Aleargă! Aleargă!” auzi ea încă o dată mai multe glasuri strigându-i din spate. Nu voia Andronic să se hotărască, nu-i plăcea gajul ei?...

— ...Și cine, mă rog, au să fie mireasa și mirele? întrebă din nou Andronic în glumă. Ce duduie ai alege tu, dobitoc blestemat, rămas fără soață?!...

„Desigur, înțelese Liza, Andronic întreabă doar în glumă pe șarpe. La ea se gândește, când spune că atâtea dudui frumoase sunt aici, și din toate trebuie să aleagă una. Să aleagă *numai una*, asta are să facă Andronic acum. De aceea a așezat toate femeile în cerc, lipite de pereți. Ca să le vadă mai bine, să le cântărească pe toate și să-și aleagă numai una. El singur e doar mirele. Și m-a ales pe mine, numai pe mine”, înțelegea Liza, fascinată de jocul obraznic, bărbătesc al șarpelui.

— ...Haide, spune, cine îți place ție mai mult de aici? șopti Andronic în urmă.

D-ra Zamfirescu începu să tremure. Dacă o alege pe ea? Să se apropie șarpele, să-l simtă urcându-i-se pe sâni, coborând îndrăzneț, cu lunecarea lui nouă și îngrozitoare?!... Nu, nu, asta nu se poate; de ce tocmai pe ea, de ce așa?!...

— ...Bine! exclamă începând să râdă Andronic. Ești un mare blestemat!... Dar acum du-te de aici, te-așteaptă moarta...

Întocmai așa cum gândise d-na Zamfirescu, îngrozită; șarpele ăsta necurat e doară un suflet și el, venind din cine știe ce mormânt. Și are o soață moartă, întocmai ca toți ceilalți; întocmai ca toți oamenii care au morți, puși în pământ, de demult. De acolo vin ei, câteodată, ascunși sub chipul unui șarpe - vin în casele viilor și beau lapte lăsat

pentru ei, vin amestecat cu miere... Groaza d-nei Zamfirescu era foarte aproape de venerație. Numai dacă ar mai avea putere să facă o cruce, să se roage pentru sufletele morților. Cine știe cine n-are odihnă pe lumea cealaltă, și a trimis șarpele ăsta necurat, atât de departe, tocmai în casă... Numai să nu mai ceară și pe altcineva. Să nu mai ceară vreun mormânt, că sunt și semne din astea...

— ...Ai să te duci departe, șopti Andronic, ai să înoți până în insula din mijlocul lacului și ai să rămâi acolo, ascuns. Nu care cumva să aud că mi-ai ieșit din cuvânt. Și să nu muști vreun om. N-are să ți se întâmple nimic, fii fără grijă... Haide, acuma du-te!

Șarpele rămase câteva clipe în bătaia lunii, alintându-se parcă față de ochi nevăzuți. Andronic înălță încet brațul și-l întinse către ușă. Ca și cum s-ar fi temut de amenințarea lui, șarpele se-ntoarse, șovăi căutându-și drumul, ridicând și aplecând neconținut capul.

Vladimir îl vedea foarte bine acum, de-abia acum - căci alergarea lui prin pădure, singur, gonit din urmă de un duh nevăzut, de-abia acum luă sfârșit. Nici nu și-a dat bine seama cum a început goana. Un cadran de ceas fosforescent, care se făcea tot mai mare și tot mai mare, până ce-l orbi cu luminile lui, verzi, lunare; și, în mijloc, șarpele. Cum de nu a prins de veste că ceasul lui Stamate, pe care el l-a purtat în mână, alergând prin pădure, ascunde într-însul un șarpe? Pe nesimțite, limba ceasului începuse să crească, înviorată, până ce Vladimir zări înspăimântat cum mijesc inelele șarpelui, cum sclipesc și se înfioară ele sub lumina aceea fosforescentă. Să-i dea drumul numaidecât din mână, să zvârle ceasul! Dar oare mai avea acum ceasul în mâini? Era în urma lui. „Al doilea!” auzise Vladimir strigătul lui Stere. Ce bucurie că poți fugi, să alergi în pădure, în noapte, unde sunt atâția arbori mari și buni, care te pot ascunde! Ce bun a fost Stere să-i dea lui plecarea tocmai acum, ca să poată scăpa de răsuflarea necurată dinapoia lui, să iasă din lumina aceea fermecată a cadranului fosforescent... Și deodată, în fața lui, ridicându-se din covorul de lumină, șarpele. Nu-l mai speria acum. Era la picioarele lui și nu venea din spate, înalt și nevăzut.

— ... Mai repede, mai repede! îi porunci Andronic, făcând și el un

pas spre ușă.

Așadar, Andronic fusese acela care le povestise basmul cu Arghira, „frumoasa din lapte”, prefăcută în șarpe, înțelese Stamate. Se miră acum că se dimerise atât de greu. De-abia când recunosc glasul lui Andronic și-l văzu, atât de aproape de el, îndreptându-se spre ușă, își dete seama cine vorbește. Stamate crezuse tot timpul că povestește călugărul. Dar i s-a părut, firește; căci călugărul pivnicer nu se mai vedea nicăieri. Și nici măcar nu se aflau în pivnița mănăstirii. Iată, sunt toți ceilalți de față...

...Andronic rămase câteva clipe cu privirile pierdute în noapte, afară. Apoi se întoarse iarăși la locul lui, în mijlocul camerei, își duse mâna la frunte și începu să murmure. Căpitanul Manuilă îl auzea acum atât de clar, încât parcă i-ar fi șoptit chiar lui toate cuvintele, aproape de ureche. Aceleași farmece, desigur; căci revenea mereu cuvântul *sarpa*, pe care Andronic îl rostea în nenumărate feluri, șuierându-l sau târăgănându-l. Manuilă începu să zâmbească; tot ce povestise până acum, toata copilăria lui fantastică, petrecută printre țigani, nu fusese oare o născocire de-a lui Andronic, ca să-i mai păcălească încă o dată? Dar atunci cum de făcuse puiul acesta de țigan de adusesse într-adevăr un șarpe aici, în mijlocul odăii? Căpitanul Manuilă îl văzuse; de asta era sigur. Un șarpe mare și sur, care aproape dansase în bătaia lunii și se urcase pe mâinile lui Andronic... O fi învățat Andronic asta farmece de la țigani... Și cine știe ce alte lucruri necurate; un asemenea vrăjitor adoarme o casă întreagă, fură ce poate și apoi se face nevăzut...

Manuilă privi spre ceilalți; cel puțin să-și dea seama de pe acum dacă Andronic i-a amestecat cumva cu vreo buruiănă adormitoare și i-a furat ceasul lui Stamate, de pildă... Dar căpitanul nu ghicea nimic de pe fețele supte și palide ale celorlalți. Rămăseseră lipiți de pereți, ca la început, cu aceleași chipuri de ceară. Simți din nou că i se face frică și parcă pleoapele îi atârână și lui grele. Dacă ar urla... Peste puțină de mișcat un deget; nici măcar un geamăt nu putea scoate, întocmai ca în acel ceas de spaimă, neuitat, din copilăria lui, când intrase brusc în odaia mamei, la țară, și o găsisese amuțită, cu priviri oarbe, pleostită la

pământ, fără să știe ce s-a întâmplat. Doar mai târziu i s-a spus; venise o țigancă cu ghiocul și, după ce s-a așezat să-i ghicească, pe podea, a scos o mână de mort din traistă și a tras cu ea un cerc de jur împrejur. Numai atât își amintea... Dar acum Manuilă înțelegea bine ce se petrece lângă el. Își dădea seama că Andronic își sfârșește vraja, după ce își încheiase povestirea lui neverosimilă, de copil de boier furat, crescut atâta vreme între țigani...

Cel dintâi care se smulse din amețală a fost Stere. El văzuse cum Andronic întoarce capul spre fereastră, știa că acum șarpele, e de mult plecat și făcu un pas în odaie, la început cu oarecare sfială; apoi, repede, se îndreaptă spre ușă. Aerul nopții îl întâmpină mai rece, mai curat, trezindu-l. Stere oftă obosit și își frecă fruntea, încercând să-și dea seama ce se petrece cu el. Toate amintirile se încurcau în minte, începu să simtă oboseala; îl dureau mai ales picioarele și încheieturile, țepele. Se așează pe marginea scării, răsuflând adânc.

X

— Doamnelor și domnilor, se auzi glasul lui Andronic, petrecerea poate să reînceapă! Șarpele, animal necurat, teluric, unealtă a Diavolului pe pământ, a fost izgonit din mijlocul nostru!...

Zadarnic încerca Andronic să glumească. Toți se trezeau anevoie, desprinzându-se sfioși de perete, căutându-și unul altuia privirile. Andronic se apropie de d-l Solomon și îi puse mâinile pe umeri. Omul se clătină somnoros.

— Gata, domnule Solomon! exclamă Andronic. L-am gonit! S-a dus!...

D-l Solomon părea că nu înțelege. Tânărul îl privi amenințător în adâncul ochilor și-l zgudui, șoptindu-i:

— Trezește-te! N-a fost nimic!...

În acea clipă, se auzi un țipăt ascuțit de femeie bolnavă și d-na Solomon începu să plângă cu spasme. Toți se cutremurară. Stere apărui nehotărât în prag. D-na Solomon plângea sugrumată, parcă în orice

clipă ar fi fost gata să se prăbușească leșinată. Andronic alergă lângă ea și-i strânse brațul.

— Doamnă! Doamnă! strigă el puternic, dominând urletul isteric al femeii. N-a fost decât o glumă, treziți-vă!...

D-na Solomon își înghiți o clipă plânsul, speriată, apoi începu din nou, tremurând din tot trupul.

— Trebuia să ne așteptăm și la asta! spuse Andronic, ca și cum s-ar fi adresat unuia dintre bărbații de-alături.

Dar parcă toți erau încă somnoroși, uluiți de propria lor întâmplare, mirați de țipetele acestea pe care nu știau unde să le caute. Andronic se apropie mai mult de d-na Solomon și-i puse mâna dreaptă pe frunte.

— Gata acum, îi șopti el, a trecut, nu e așa?...

Femeia începu să suspine, supusă. Criza o trezise puțin, căci îi fu repede rușine de slăbiciunea ei și se îndreptă șovăitoare spre odaia de alături.

— Ce s-a întâmplat? întrebă buimăcit Stere, din prag. Cine țipa așa?...

— Aglo, șopti d-l Solomon cuminte, cerându-și parcă scuze. E nervoasă... Nu rezistă, adăugă el, ca și cum ar fi vorbit pentru sine.

Se dezmoțise și căpitanul Manuilă, care se îndreptă spre Stamate și-l întrebă, dornic să privească cu ochii lui cadranul fosforescent:

— Cât e ceasul?

Stamate cercetă cu mare băgare de seamă minutarele.

— Douăsprezece și unsprezece minute, spuse el.

Andronic începu să râdă.

— Puteai să mă întrebi direct pe mine, vorbi el, apropiindu-se de căpitan. Totul n-a durat decât trei minute, poate nici atât...

— A fost mai mult, spuse gânditor căpitanul, silindu-se să-și lege firul amintirilor, să le afle capătul.

— Vi s-a părut, lămuri Andronic. Asta se întâmplă întotdeauna; timpul trece mai încet în asemenea împrejurări...

Vorbea clar, tare, cu mâinile în buzunarele hainei, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, încerca prin toate mijloacele să îndepărteze

răceala și jena bolnăvicioasă care părea că pusese stăpânire pe toți. Aproape că nimeni nu se mișca fără să privească în toate părțile, atent, ca și cum s-ar fi temut să nu se lovească de ceva, rămas nevăzut acum, dar în orice clipă gata să le iasă în față. Spațiul se modificase: era incoherent, prea plin în unele locuri, gol și primejdios în altele.

— Ce-a fost asta? auzi Andronic glasul lui Vladimir.

— Nimic altceva decât o vrajă, scumpul meu amic, vorbi Andronic surâzător.

Nu-i lăsa să-i scape prilejul de a-i lămuri, de a-i rechema la viață.

— D-ta, care studiezi istoria și literatura, adăugă Andronic, trebuie s-o știi mai bine ca mine. Eu mă pricep numai s-o fac... câteodată, și mai mult în glumă...

Andronic vorbea, dar în același timp își rotea ochii prin cameră, silindu-se să aprindă curiozitatea celorlalți, să-i atragă lângă el.

— ... D-ta știi câte simboluri se leagă de șarpe în credințele tuturor popoarelor, continuă el, vorbind din ce în ce mai tare. Adu-ți aminte de șarpele ...

— Doamne ferește! Doamne ferește! țipă atunci d-na Zamfirescu, crucindu-se fricoasă. Auzise cuvântul șarpe și parcă toată spaima de la început îi zgudui din nou ființa. Andronic tăcu brusc, depărtându-se de Vladimir.

— ... Acum înțeleg eu ce s-a întâmplat, vorbi Andronic, căutând pe masă cutia de chibrituri. Nu e decât o lampă aprinsă în cameră și prea multă lumină de lună...

De acea lumină de lună nu-și putuse nici până acum dezlipi ochii Dorina. Parcă numai de acolo nădăjduia vreo dezlegare, numai din apele argintii i-ar fi putut veni înțelegerea tuturor celor întâmplate. Firul faptelor se rupsese de mai multe ori până acum.

Fata se trezise, la răstimpuri turburi, în felurite împrejurări, de a căror înlănțuire nu-și putea da, acum, în nici un chip seama. Dar tot ce se întâmplase, pe malul acelei ape lunare se petrecuse, din lumina aceea rece pornise. Și nunta, și mirele, și barca legănată atâta timp, singură, la mal, și atât de anevoie de urnit...

— Acum, firește, e mai bine! exclamă Andronic aprinzând cealaltă lampă și ridicând fitilul celei dintâi.

Lumina lunii se șterse, prelingându-se murdară sub boarea cea nouă a sticlelor. Odaia își recăpătă decorul ei mohorât, bine închis între pereți, în intervalele de tăcere se auzeau de afară greierii, țiuturi venind parcă de foarte departe.

— Doamnelor și domnilor! încercă încă o dată Andronic să-și însuflețească tovarășii. Totul e acum exact ca la început!... Am putea să ne gândim la un joc nou până se fac cafelele!...

D-l Solomon își aminti cu *groază*, că întrebuse, cu puțin înainte, cine mai bea o cafea. Oare ce s-a întâmplat de atunci? Am pus cafelele să fiarbă, le-am servit, le-au băut poate?!... Și totuși, Andronic așteptă să se facă din nou cafele. Altele?... D-l Solomon își frecă fruntea speriat; începuse să creadă că i se năzăresc gânduri și chipuri pe care numai buimăceala lui le aduna laolaltă. Și totuși, camera este întocmai ca mai înainte. Și au rămas aceiași oameni. Doar Aglo este în odaia cealaltă; i s-a făcut rău. Ar trebui să văd și eu ce face...

D-l Solomon își făcu loc, hotărât, până în odaia vecină, își găsi soția întinsă pe pat, cu fața abătută, fără gânduri.

— Tu crezi că are să se facă? îl întrebă ea cu o voce răgușită, zărindu-l aproape de pat.

D-l Solomon ridică din umeri, întrebarea nu-l nedumerise, dar nu găsise nimic de răspuns și se mulțumi să dea din umeri.

— Mă gândeam la Dorina, de ea îți vorbeam, adăugă d-na Solomon cu același glas ostenit și gros.

— Așa e, ai dreptate, aproape uitasem, făcu d-l Solomon. Te pomenești că s-or schimba lucrurile acum... .

— De ce?

— Nu știu, ziceam și eu așa. Mai știi?...

D-na Solomon întoarse încet capul. Răsufila greu și fiecare mișcare o amețea parcă mai greu.

— Dar tu ce ai? întrebă ea.

— Nimic, sunt bine. Mă gândeam că ar trebui să bem câte o cafea...

Își privi câteva clipe nevasta cu atenție, apoi rămase cu ochii în gol. Peste puțință de înțelese ce s-a petrecut după întrebarea lui; și parcă adineauri ridicase mâna în sus, întrebând: „cine mai vrea o cafea?”... Sau poate asta a fost azi la prânz, în curte, când ieșise în prag și ridicase tot așa mâna?...

— Vasăzică, se auzi din nou glasul lui Andronic de alături, d-stră vă pregăteați de nuntă și mie nu-mi spuneți nimic! Acum înțeleg eu de ce erați atât de veseli cu toții...

— Vezi, spuse d-na Solomon, însuflețindu-se deodată, e adevărat! A înțeles și el!...

— Dar căpitanul nu spune nimic, adăugă posomorât d-l Solomon.

Într-adevăr, căpitanul Manuilă fusese atât de surprins de îndrăzneala lui Andronic, încât roși și plecă ochii în podea, amuțind. Venise prost cuvântul lui Andronic. Căpitanul era încă mirat de tăcerea aceea penibilă, neînțeleasă a celorlalți. „Ce s-o fi întâmplat cu ei de se privesc atât de buimăciți? Și nimeni nu vorbește tocmai de ce-a fost mai curios, de șarpele acela ieșit ca din pământ din mijlocul casei”...

— De unde știi că e vorba de nuntă? întrebă d-na Zamfirescu.

Parcă începeau să se lămurească lucrurile acum, înțelese d-na Zamfirescu. Dar Andronic o privi zâmbitor și înălță din umeri. Nu cu ea voia să înceapă vorba...

— Cine o fi fericita logodnică? întrebă el din nou, silindu-se să râdă și să dea cuvintelor sale un ton de glumă.

Căpitanul Manuilă întoarse brusc ochii către Dorina și o zări cum roșește, plecând fruntea. Asta îl încuraja în hotărârea lui.

— Sunteți indiscret, domnule Andronic! exclamă el, mirându-se totuși de slăbiciunea glasului, de moliciunea cuvintelor.

— Vă cer atunci iertare, domnule căpitan, spuse repede Andronic. Dar nu mă gândeam să fac o indiscreție; voiam numai să vă spun că e un semn bun tot ce s-a întâmplat... O asemenea noapte la mănăstire și semnul care s-a ivit deodată în mijlocul nostru...

Începu să râdă și mai tare, dar hohotele lui nu înviorau deloc odaia. Ceilalți se mișcau tot atât de anevoie, tot atât de buimăciți, ținându-se

unii de alții cu privirile, căutându-și apropierea, neîndrăznind să se dezlipească prea mult de ziduri. Parcă s-ar fi temut să alunece în gol, să amețească. Numai Stere, care sta în prag, în bătaia aerului de afară, părea mai treaz. Lui îi făcură într-adevăr bine hohotele iui Andronic. Poate că băiatul ăsta i-a amețit pe toți și-acum își dă gluma pe față...

— Oricine ar fi fericita logodnică, vorbi Andronic, eu mă simt dator să beau pentru norocul ei!...

Într-adevăr, se duse în odaia de alături și se întoarse repede cu un pahar de vin rubiniu în mână.

Toți îl urmăriră cu ochii, curioși parcă ar fi așteptat să se întâmple un lucru neobișnuit.

Tânărul goli paharul dintr-o sorbitură.

— Aștept acum și pe ceilalți, adăugă el.

Dar nimeni nu îndrăzni să bea. Domnișoara Zamfirescu privea uimită pe Andronic. Nu înțelegea nimic din tot ce se petrecea, îi era somn; un somn copleșit de oboseală, de moleșală bolnăvicioasă.

— Cine vrea să facem o plimbare, să respirăm puțin aer curat? întrebă din nou Andronic.

Câteva întoarseră capetele spre ușă, dar noaptea de afară îi intimidă. Doar Vladimir și cu Stamate făcură un pas spre ușă. Nu strică. E aer curat afară. Și nu mergem în pădure, nu coborâm nici măcar în curte. Stăm doar afară, aproape de casă, și respirăm aer curat...

— Aer curat, spuse și căpitanul Manuilă. Asta e o idee minunată. Dar ce fac cucoanele?

Se uita spre Dorina. Fata îi întâlnește privirile și se îmbujora. Știe acum toată lumea. Știe și el, căpitanul, ce a văzut ea, lucrul acela înspăimântător...

— Mie mi-e somn, spuse cu oarecare greutate Dorina.

Dar căpitanul Manuilă tresări. Glasul fetei era schimbat și poate nu s-ar fi convenit s-o lase singură tocmai acum.

— Nu cred că e bine să vă culcați așa de repede, domnișoară, spuse el blând. Să nu visați urât la noapte!...

Andronic îi apucă brațul, întrerupându-l.

— Nu-i spune nimic, c-o sperii! șopti. Să-i lăsăm mai bine pe toți câteva minute singuri... Asta trece de la sine.

Vladimir, Stamate și cu Riri ieșiră în curte. Luna se înălțase aproape în mijlocul cerului. Noaptea era senină, tăcută, fără nici un mister.

— Eu nici acuma nu înțeleg prea bine ce s-a întâmplat, spuse Vladimir. A fost sau n-a fost un șarpe?

— L-am văzut cu ochii mei, vorbi Manuilă. Era un șarpe mare, de apă... Mă întreb de unde l-a scos d-l Andronic...

Andronic părea destul de plictisit. Dădea din umeri.

— Nu l-am scos de nicăieri, făcu el. L-am chemat, ca să-l gonesc departe de noi, să nu ni se întâmple cumva vreo nenorocire... Și m-a ascultat; acum probabil că înoată în mijlocul lacului, ca să ajungă mai repede la insulă, acolo.

Ridicase brațul și arăta, peste ziduri, către lac.

— Unde? întrebă Dorina.

Atunci își dădură toți seama că fata venise în prag și ascultase. Riri se apropie de ea, fără să spună vreun cuvânt. Andronic o privi calm, apoi, preciză încă o dată, ridicând brațul.

— În insula din mijlocul lacului, domnișoară. Acolo n-are să mai muște pe nimeni...

Dorina îl ascultase nepăsătoare. Asigurarea lui Andronic că șarpele nu va mușca pe nimeni nu o întristă, nici nu o bucură.

— Dar ție nu ți-e frig? o întrebă Stere.

— E mai bine așa, vorbi fata. M-am speriat așa de rău...

— Nu, o liniști Andronic, vi se pare. Nu v-ați speriat... Lucrurile astea tot trebuia să se întâmple.

— E adevărat, spuse Dorina visătoare.

— Ce trebuia neapărat să se întâmple? întrebă Manuilă, neliniștit.

— Povestea asta cu șarpele, răspunse Andronic. Tot venea. Am simțit de la început că vrea să intre în odaie... Dar n-am vrut să vă stric cheful la masă. Când v-am spus, eram puțin grăbit...

Începu să râdă și privi pe rând pe toți.

— ...Se apropia miezul nopții, adăugă el sfios, parcă și-ar fi dat seama de falsul mister al mărturisirii. Și după miezul nopții nu mai aveam nici o putere asupra lui...

Tăcu brusc, încruntat. Tăceau și ceilalți, încurcați, privindu-se.

— Trebuie că v-a fost greu să învățați meșteșugul acesta, spuse târziu Manuilă.

— Ce meșteșug? întrebă Stere, nedumerit.

— Vrajitoria asta cu șarpele, lămuri Manuilă. Nu e lucru ușor, se înțelege...

Andronic șovăi; nu vorbea bucuros despre taina aceasta.

— Nici nu mai mi-aduc aminte cum am învățat-o, spuse el codindu-se. Asta a fost demult. Sunt atâtea lucruri pe care le știu fără ca să-mi amintesc când și cum le-am învățat... Bunăoară, povestea Arghirei, pe care v-am mai spus-o, poveste pe care nu o mai știe nimeni aici, la mănăstire...

Nici Stere, nici Dorina nu auziseră povestea Arghirei, dar nu erau curioși să o afle. Se mulțumiră cu vorbele lui Andronic; nimic nu li se părea acum curios, tainic, indescifrabil, vrednic de a fi dezlegat și lămurit.

— Dar eu tot nu înțeleg cum de-ați știut că este prin apropiere, spuse Riri.

Vorbise deodată, pe nerăsuflăte, sfiindu-se totuși să pronunțe cuvântul șarpe.

— Astea am să vi le spun eu mâine dimineață, zâmbi Andronic. Nu pot fi spuse pe întunec...

Dorina începu să tremure. Riri îi luă brațul, fără s-o privească.

— ...Nu pot fi spuse, continuă Andronic, pentru că mi-e teamă de d-stră. Ați văzut cât de sensibili sunteți...

Întoarse încet capul și privi în ochii Dorinei cu înțeles. Fata se făcu palidă.

— Nici nu e atât de greu de înțeles, șopti Andronic. Când se pregătește un lucru atât de însemnat...

Atunci apără în prag d-l Solomon. Părea că începe să se

dezmoștească.

— Cine vrea să se culce, spuse el, să poștească să-și facă patul. Iar cine vrea cafea să ridice mâna în sus!

Zâmbi cu oarecare greutate. Numai Andronic, Stere și căpitanul Manuilă cerură cafele. Toți ceilalți erau somnoroși, obosiți.

— Am impresia că am stricat petrecerea, spuse Andronic, privind în ochii căpitanului.

XI

Un ceas mai târziu, erau toți culcați, încercările lui Andronic de a-i scoate din casă și a face împreună o plimbare prin parc nu izbândiră.

Nimeni n-avea chef de vorbă. Sorbiseră cafelele mai mult în silă și aceeași turbure amețală stăruia în picioarele tuturor. Nici măcar n-au mai avut putere să aranjeze cum se cuvine odăile de dormit. Doar au apropiat paturile și au ridicat perdelele la ferestre. Pentru domni, în altă odaie, s-au pus saltelele de-a dreptul pe podea și cei mai mulți au adormit pe jumătate îmbrăcați. Andronic renunță la gândul lui de a cere o pijama, își alesese două scaune, pe care pretindea că va dormi mai bine decât pe scândură.

— Dar mie nu mi-e somn, spuse el văzând că ceilalți fac lampa mică, pregătindu-se de culcare. Cine vrea să vină cu mine afară?...

De data aceasta nu l-a întovărășit decât căpitanul Manuilă. Deși se simțea și el obosit, cu gândurile risipite, cu voința istovită. Dar nu-l putea lăsa singur, învingător pe Andronic. Ieșiră amândoi în curte.

— D-tale pot să-ți spun, începu Andronic. Îmi pare rău că din cauza mea s-au stricat toate lucrurile... Dacă n-ar fi fost blestematul acela, acum ne-am fi plimbat, poate, pe lac, cu barca...

— Pe lac în nici un caz, spuse Manuilă. Nici nu e încă timpul... Nu vezi ce răcoare s-a lăsat?

— Nu simt nimic, spuse Andronic ridicând privirile spre cer. Simt numai o teribilă poftă de nebunii... Să ne suim prin copaci, să ne zvârlim din creangă-n creangă, să înotăm prin lacul acesta miraculos...

Cu mirare și cu oarecare invidie, Manuilă îl asculta vorbind. Fără îndoială că e un mare blestemat, dacă nu un vrăjitor în adevăratul sens al cuvântului. De unde izvorăște în el atâta forță, atâta vitalitate și fantezie?...

— ...După ce trece miezul nopții, continuă Andronic, nu mai știu ce se întâmplă cu mine... Uneori mi se pare că sunt o pasăre, alteori mă cred un viezure, o maimuță... Poate îți vine să râzi, nu? Își întrebă el tovarășul.

— Nu, deloc, răspunse grav căpitanul.

— ...Și aproape întotdeauna uit ce-am făcut, nu mai mi-aduc aminte unde am petrecut nopțile...

— Acuma aș putea cu drept cuvânt râde, spuse Manuilă cu seriozitate.

Andronic zâmbi, trist.

— Te înșeli dacă te gândești la femei, la dragoste, cum se spune. Noaptea are pentru mine cu totul altă vrajă... Uite, arătă el cu brațul cerul, pădurea, astea sunt mult mai puternice decât dragostea. Și mult *mai grave.. ..*

Tăcu brusc, ca și cum ar fi spus un lucru de taină. Câteva clipe rămase încruntat, cu privirile oprite în gol.

— ...Mai grave, pentru că nu știi niciodată de unde vin, unde le e începutul și sfârșitul... O dragoste, o femeie, o vezi în fața ta, în patul tău, chiar și dragostea o simți cum se naște și cum moare... Dar lucrurile astea?...

Arătă din nou noaptea, marii arbori adormiți și parcă îi fu și lui frică. Manuilă simțise foarte precis turburarea lui Andronic. Într-adevăr, acum toate lucrurile păreau altfel...

— Și dacă măcar s-ar mulțumi să te copleșească sub puterea lor, adăugă Andronic. Dar nu fac asta niciodată... Te schimbă, te întunecă și uneori îți iau mințile... D-aia îți spuneam...

— Înțeleg, vorbi ostenit Manuilă. E ca un fel de otravă...

— Nu, nu e asta, îl întrerupse vioi Andronic. E în sângele tău și nici măcar părinții tăi nu sunt de vină că e acolo... Dar văd că nu mă

ascuți, adăugă el zâmbind îngăduitor.

Căpitanul privea în gol, înfrânt de somn. Și parcă fiecare cuvânt al tânărului aduna mai multă oboseală, chema mai mult somn în ființa lui.

— Da, mărturisi el, tocmai voiam să te rog să mă scuzi. De-abia mai mă țiiu pe picioare... A fost o zi grea pentru mine. Și atâtea lucruri ciudate...

Andronic îi strânse mâna și-l privi zâmbind cum urcă scările. Părea un om beat, împleticindu-se la fiecare pas. Manuilă intră în odaie, aproape fără să-și dea seama unde calcă, își găsi locul lui pe saltea și se trânti îmbrăcat. Toți ceilalți dormeau trudiți.

Rămas singur, Andronic începu să se plimbe gânditor, trecând încet prin fața chiliilor călugărilor. Nu se auzea de nicăieri nici un zgomot. O nefirească pace se așezase parcă în toată pădurea. Andronic porni agale pe aleea din fața mănăstirii. Erau arbori înalți, de amândouă părțile. Și salcâmi pitici, trandafiri sălbateci, crescuți la întâmplare. Totul dormea, adânc, sub lumina irizată a lunii. Andronic auzi un ciripit gros într-un tufiș și se opri brusc.

— Ce, mă, nu te-ai culcat încă?!... Ia vino încoace!...

Înălță mâna și așteptă câteva clipe. Un zbor scurt, împiedicat de ramuri și o pasăre mărunță i se așeză sfioasă în palmă. Andronic trase cu băgare de seamă mâna aproape de obraz. Păsărică tremură, dar nu-și luă zborul.

— Ce-i cu tine? Întrebă, prefăcându-se supărat, Andronic. Acu se face ziuă...

Cu cealaltă mână cuprinse pasarea, încet, blând și-i mângâie capul. Păsărică se zgribuli, apoi își scutură penele, bucuroasă.

— Ia să faci bine să te culci îndată, că doar n-oi fi și tu îndrăgostit!...

Întinse brațul și pasărea își luă zborul cuminte, fără spaimă, fără să ciripească măcar. Tânărul pândi câteva clipe foșnetul frunzelor, ca și cum ar fi vrut să se convingă că într-adevăr e ascultat.

Apoi șovăi, nehotărât unde ar fi mai bine să meargă, înaintă la întâmplare pe alee, dar repede își schimbă gândul și se îndreptă spre lac.

Trecând prin fața chiliilor, mai ascultă o dată, să vadă dacă nu se trezește nimeni. Aceeași tăcere, de cetate vrăjită. De-abia când ieși de sub zidurile mănăstirii și pogorî spre lac își dete seama că aici zgomotele erau în toi. Greieri, cosași, broaște, paseri mari care se trezeau la lună și țipau scurt - aici părea într-adevăr că viața se prelungește întreagă chiar și în somn.

„Taci! Nu mai plânge! N-a fost nimic!” îi spunea Andronic foarte aproape de ureche. D-na Solomon plângea mai mult să simtă apropierea lui caldă, bărbătească, să audă mereu cuvintele lui cu atâta patimă șoptite. „Te rog eu mult!” continuă Andronic și-i atinse cu buzele sfârcul urechii. Niciodată nu simțise d-na Solomon o astfel de mângâiere. Trupul întreg i se topi sub atingerea aceea de foc. Voi să se apere, dar brațele lui Andronic o cuprinseseră puternic. „Sper că nu e numai un satir în toată pădurea asta!” îi șopti el pătimaș. D-na Solomon zâmbi: „De unde îmi cunoști gândurile?” întrebă ea, ca să se apere și să-l necăjească totodată. „Haide să vedem mai bine ce fac ceilalți!” adăugă ea repede. „Toți dorm, șopti Andronic, n-avea nici o grijă. Și apoi, nu vezi? s-a stins bricheta; ăsta e semnalul, ăsta e gajul”... D-na Solomon încercă să se rupă din brațele lui, dar căldura tânărului o amețea, o vrăjea. „Cel puțin dacă n-ar aprinde cineva bricheta, să ne vază”, oftă ea...

Liza auzi din nou glasul lui Stere: „Al cincilea!” de astă dată atât de departe, atât de stins, încât ghici mai mult cuvintele, pentru că le cunoștea. Acum e rândul lui, își spuse, silindu-se să rămână calmă. Dar tremura. Dacă vine întâi șarpele?... Se temuse degeaba. Andronic apărui liniștit dintre pomi. „Mă așteptai?” o întrebă el zâmbind. „Da. Voiam să-ți spun că s-a stins bricheta”... I-o arătă, în scorbura copacului, dar Andronic nici nu-i urmări gestul cu ochii. Se apropie de ea, fără sfială și o cuprinse în brațe. Liza tremura, dar trupul bărbatului era atât de puternic, atât de îmbietor, încât nu îndrăzni să se zbată. „Trebuie să-mi dai gajul!” îi șopti Andronic. Liza încercă să se rupă din îmbrățișarea lui; parcă și mai mare era voluptatea, dacă ar fi urmărit-o prin pădure și-ar fi prins-o apoi sălbatec în brațele lui de fier, fierbinți. Dar nu

izbuti să scape. Andronic o țintuia pe loc, șoptindu-i la ureche: „L-ai văzut?” o întrebă el. Liza simți cum i se urcă sângele în obraz, dar plăcerea de a-i asculta cuvintele îndrăznețe era prea mare. „Nu ți-e frică de el?” întrebă din nou Andronic. Liza clătină rușinoasă din cap și vru să-și ascundă fața pe umărul tânărului, dar el îi prinse gura și o ținu așa, fără să-i îngăduie să răsuflă... încet-încet, cu infinită voluptate amestecată cu teroarea morții, Liza simți cum își pierde cunoștința și leșină, în clipa în care văzuse răsărind capul înspăimântător al șarpelui dintre pumnii strânși ai lui Andronic...

Dând întâmplător cu mâna prin întunec, Vladimir descoperi alături de el pe Liza. Rămase buimăcit, neîndrăznind să o întrebe ce caută acolo, în patul lui. „Dar nici măcar nu e patul tău!” exclamă Liza, răspunzându-i parcă la întrebarea lui nerostită, într-adevăr, Vladimir observă cu tăcută mirare că nu se află în camera lui. O odaie lungă, necunoscută, plină cu glastre de flori. „Cine a aprins lumina?” întrebă el deodată. „Nu e nici o lumină, ți se pare ție! îi răspunse zâmbind

Liza. E doar luna!” Și îl privi stăruitor drept în ochi, provocându-l. „E păcat, își spuse Vladimir. Ce are să spună Stere?” Liza se apropie mai mult de el și-i șopti: „Ce făceai tu în pădure? Adunai șerpi, hai?!” Vladimir se cutremură, speriat. Dar în acea clipă observă cu teamă cum se schimbă capul Lizei, cum se urâtește hidos și dezgustător, rânjind cu o gură enormă, vânătă, își acoperi ochii cu palma. Respira speriat, tremurând, cu o groază stupidă, amestecată cu scârbă, în tot timpul. „Haide, nu-ți fie teamă, auzi el din nou glasul femeii, haide mai bine să-i prindem pe ceilalți!”... Deschizând ochii, Vladimir zări în fața lui pe Aglo. „L-au omorât, vorbi ea zâmbind, au tăbărit toți pe el și l-au omorât!” Vorbea de șarpe, se înțelege. Vladimir răsuflă ușurat. „Nu era mare lucru de el, continuă d-na Solomon. Iată, asta e tot ce-a rămas!” Și-i arată ceasul. Cadranul era acum presărat cu mărgelile sclipitoare. „Să nu fie prea târziu, spuse Vladimir. Știi că vine rândul meu.” Așteptară amândoi, ascultând semnalul. Dar d-na Solomon se apropia tot mai mult de el, strângându-i mijlocul, apăsându-i pieptul. Vladimir simți cum îl cuprinde o dulce amețelă, o căldură aromitoare și începu

să tremure. „Asta nu se poate, își spunea el, asta nu!”... Auzi atunci strigătul lui Stere: „Al doilea!” și se smulse din brațele femeii, pornind sălbatec în noapte, în inima caldă și primitoare a pădurii.

XII

Câteva minute după ce Dorina adormi, cineva se apropie de ea și îi spuse, bătând-o pe umăr:

— Haide! Se face în curând ziuă!...

Fata sări din pat, speriată. Așa de repede? Și ceilalți cum rămân, aici, singuri la mănăstire?...

— Asta a fost demult și-a fost numai în vis... Cum de-ți mai amintești de ele?...

Dorina începu să zâmbească. Adevărat. Toate au fost în vis; și petrecerea aceea amară la Solomon, și jocurile lor în pădure, și șarpele...

— Dar să nu rostești niciodată cuvântul acesta, o povățui ghicindu-i parcă gândurile. Să nu-l rostești, că n-ai voie...

— Bine, am să țin minte... Dar dacă totuși...

Fata de lângă ea, care o trezise, se încruntă, posomorându-se..

— Nu-l mai vezi atunci nouă ani de-a rândul... Să-l cauți în lumea toată și nu-l mai întâlnești...

— Pe cine? se cutremură Dorina.

— Pe mirele tău. Sau poate ai uitat și asta, că astăzi e nunta...

— Așa de repede? întrebă sfioasă Dorina. Și nici măcar nu s-a făcut ziuă...

— Acuma este el bărbat, numai până răsare soarele... Apoi s-ascunde iar și nu-l mai vezi...

Dorina privi în toate părțile. Ce odaie mare și bogată, cu pereți zugrăviți în aur, cu tavanul rotunjit ca o boltă...

A dormit aici aproape toată noaptea și nici măcar nu și-a dat seama...

— Haide ! haide mai repede , o zori femeia . Te-așteaptă celelalte, cu

rochia de mireasă...

— Dar trebuie să spui întâi mamei, se împotrivi Dorina.

Femeia zâmbi îngăduitoare. O luă de mână și-i arătă fundul odăii. Parcă se deschidea o altă încăpere acolo și la capătul ei alta, la nesfârșit, ca între oglinzi.

— Mai ai tu timp să te întorci acum? astea au fost demult... Nici nu știi ce mult a fost de-atunci...

Dorina privi șirul acela de odăi, care parcă o despărteau de un alt tărâm, fără tristețe, încet, i se ștergeau din minte ultimele amintiri, într-adevăr, acum înțelegea și ea că a trecut vreme multă de atunci și nimic nu se mai poate întoarce, nimic nu mai poate fi cum a fost odată...

— Ia-ți inelul! îi aminti femeia. Să nu-l scoți din deget decât când vei fi în fața lui...

— A lui Andronic, șopti sfioasa, cutremurându-se de emoție, Dorina.

— Așa îi spuneți voi...

Femeia privi în ochii Dorinei și zâmbi trist.

— Tu îl cunoști?

— Îl văd și eu, numai noaptea, răspunse femeia. Atunci când e bărbat frumos...

— Și tu cum îi spui? întrebă din nou Dorina.

— Cum nu trebuie să-i spui tu...

Dorinei îi fu teamă de privirile acelea străine, de figura aceasta pe care nu o mai întâlnise niciodată până acum.

— Haide! Ne-așteaptă...

O luă de mână, aproape fără voia ei, și o trase spre ușă. Dar ajunsă în fața pragului, Dorina se opri, tremurând. I se părea că dincolo, peste prag, este apă. O apă ascunsă, dar adâncă, neagră, rece, pe care un ochi nedibaci ar fi luat-o drept covor.

— Mi-e frică, șopti ea.

— Nu te teme, nu te-neci, o liniști femeia. Când ești cu mine, nu te-neci...

O trase de braț ; Dorina închise ochii , dar piciorul nu se scufundă.

Călca parcă pe sticlă. Răcoarea apei îi pătrundea tălpile; atât. Dar răsuflarea aproape i se oprise pe loc, în piept.

— Răsuflă adânc, îi mai spuse femeia. Fii fără grijă. Ai să te înveți apoi și aici, sub apă...

— Dar unde suntem? întrebă speriată Dorina.

— În palatul lui...

— Dar cum se vede atunci soarele până aici? întrebă Dorina privind cu grijă împrejur.

— Dacă palatul este cu totul și cu totul de sticlă... Ia uită-te...

Femeia îi arătă cu mâna în sus. Se vedea cerul. Departe, sticlos, argintiu. Acolo, sus, nu era decât o lumină sfioasă împrumutată parcă de altundeva. Lumini mari, strălucitoare se zăreau în față.

— Ne-așteaptă... Să nu se supere că am întârziat...

O ținu tare de mână și grăbi pasul. Dorina privea amețită strălucirea din fața ochilor. Se auzeau glasuri multe și sunete ciudate, moi, de viori foarte ușor atinse, începeau niște trepte albe, ca de marmură. Când fu să atingă prima treaptă, Dorina șovăi. Dar tovarășa o trase puternic după ea.

— Urcă! Urcă! îi porunci.

Ce greu îi era! Parcă o apăsau puteri nevăzute și o osteneau la fiecare pas.

— Urcă! Urcă! se auziră alte glasuri de sus.

Și simți din nou brațul femeii care o trage, închise ochii, cu lacrimi, și făcu încă un pas. Parcă o amețea durerea acestei munci neînțelese.

— De ce e atât de greu? șopti ea.

— Și lui i-a fost greu până la tine. Ai uitat că nu putea urni barca din loc? Cât timp ați așteptat acolo, pe marginea lacului și barca nu se putea dezlipi de țărniță...

— Da, așa e, își aminti Dorina.

Își aminti și privirile de foc ale lui Andronic. Brațul lui cald și puternic, de care se agățase atunci, demult, în vis...

— Urcă! Urcă! auzi din nou glasurile de sus.

— Cine sunt? întrebă Dorina.

— Ceilalți. Sunt mulți. Toți vin aici... Dar e greu, nu e așa?...

Parcă zâmbetul ei era și mai trist acum, când privea munca Dorinei!

— Mai e mult? Întrebă încă o dată Dorina.

— Dacă îl iubești, mai e puțin...

Fata strânse pleoapele, își mușcă buza și se opinti, încă o treaptă, încă una...

— El nu mă poate ajuta, nu e așa?

— Pe scara asta, nu. Nu e scara lui...

Glasurile de deasupra păreau că se pierd, laolaltă cu zvonul de viori. Unde au pierit deodată toți oamenii aceia care o așteptau, cu privirile ațintite asupra ei? se întrebă Dorina.

— N-au pierit, îi răspunse femeia. Te-așteaptă. Uite-i...

Într-adevăr, Dorina se află deodată în mijlocul unei săli nesfârșite, bogată în lumini și oglinzi. O lume de basm se deschidea în fața ochilor ei. Femeile erau îmbrăcate ca în celelalte vremuri, iar bărbații aveau haine cu fireturi, paloș lungi, coifuri.

— Să nu cumva să le vorbești! îi șopti repede femeia.

Dorina înainta sfioasă, orbită, în sala înaltă, fără sfârșit. Oamenii o țintuiau cu privirile lor streine, reci și parcă se trudeau s-o oprească între ei, căci cercul se strângea neconținut. Și fiecare îi făcea un semn cu mâna, fiecare îi arăta vreun lucru minunat: o pasere nemaivăzută, de aur, sau un pahar de nestemată sau vreun pantof strălucitor. Fata ameți și-și puse palmele la ochi.

— Să nu le răspunzi orice ți-ar spune, auzi ea din nou șoapta tovarășei.

În acea clipă, simți brațul femeii mai poruncitor, trăgând-o.

— Uite-o și pe Arghira, frumoasa din lapte! strigă un tânăr, ieșindu-i în cale și arătându-i un tron ascuns.

Dorina întoarse fără vrerea ei privirile. Departe, zdrobită de lumină, sta o fată palidă, cu plete negre, cu ochii larg deschiși.

— Și ea a fost mireasă! adăugă tânărul zâmbind. Tot de-acolo a venit și ea, ca și tine. Uite-o!

Dorina începu să tremure. Fata aceea parcă ar fi fost moartă; stătea

neclintită, cu obrazul alb și țeapăn și ochii ei nu clipeau.

— Trei zile, atâta a cunoscut-o el! strigă din nou tânărul, aproape ținându-i drumul. Acum e moartă, e de mult moartă. Privește-o bine!...

Chiar fără porunca tânărului necunoscut, Dorina tot nu-și putea desprinde privirile de chipul fetei de pe tron. O turbura tot mai puternic taina chipului încleștat, tristețea aceea rece, îngândurată.

— Haide! îi șopti tovarășa, încercând să-i tragă brațul.

— Cine este? întrebă Dorina. A fost și ea mireasă și a murit?

Femeia șovăi, fără să-i răspundă. Voia s-o tragă mai aproape de ea, s-o scoată mai repede din cercul acela de oameni care continuau s-o privească amețitor.

— Privește-o bine și-ai să înțelegi cine este, vorbi din nou tânărul. Și ea se opri deodată, tremurând. Fata din tron i se păru atunci cunoscută; și ochii aceia larg deschiși, și buzele strânse...

— Nu vezi că ești *tu* acolo?! exclamă biruitor tânărul.

Toate viorile tăcură, oprite parcă la un semn nevăzut. O mare tăcere împietri sala. Dorina rămase o clipă cu ochii cășcați, apoi gemu rănită și se prăvăli.

...începea să-și dea seama unde se află. Odaia întreagă era muiată într-o lumină vrăjită, lunară. Dorina se trezi tremurând, înspăimântată. Auzea un sforăit gros, întrerupt de sufocări scurte. Din altă parte se strecurau până la ea zvonuri nedeslușite; un geamăt prelung, șoapte neînțelese și țiuituri de gângănii nevăzute. Fata își mângâie fruntea cu palma, încercând să înțeleagă ce s-a petrecut cu ea. Ascultă răsuflările înecate de lângă ea. Întoarse încet capul și zări alături, cu capul atârânănd greu, pe Liza. În cealaltă parte, dormea cu pumnii strânși aproape de gură Riri. Odaia era luminată până în cele mai ascunse unghere, dar luna nu se zărea prin fereastră. Se ghicea numai un colț de cer albastru, străveziu.

— Am visat, șopti Dorina ca să se liniștească.

Îi era totuși frică, singură trează în mijlocul atâtor femei cuprinse de somn. Fiecare zgomot care îl auzea i se părea încărcat de taină, vrăjit, neînțeles. Târziu își dete seama că se aude de departe orăcăit de

broaște. Se gândi câteva clipe. Suntem la mănăstire. Am visat. Tot ce s-a întâmplat până acum a fost în vis...

Dar își aminti brusc de Andronic și răsuflarea i se aprinse din nou. Oare și el a fost numai o nălucire? Și șarpele?...

Rămase cu ochii deschiși, încruntată, încercând să-și aducă aminte de toate câte s-au întâmplat. Nu înțelegea nimic limpede. Doar ochii lui Andronic stăruiau asupra ei, de undeva din boarea luminoasă a odăii. Și parcă îl simțea foarte aproape, îi simțea mai ales parfumul acela nelămurit de trup curat și bărbătesc, laolaltă cu căldura ucigătoare care izvora din ochii lui, din mâinile lui... Dar șarpele!?... Dorina roși, închizând pleoapele și strângându-le până la durere. Același copleșitor dezgust, aceeași mare spaimă și dorință bolnavă stăruiau în amintirea ei turbure. Faptele se desprindeau anevoie în minte și toate gândurile îi răsăreau vlăguite, nesigure, neștiind cum să le lege între ele. Totul era bolnav, istovit, cuprins de ceață. Dar vraja șarpelui stăruia; vraja lui și a lui Andronic. Numai chipul lui Andronic o liniștea, când îl chema în minte, îl vedea întreg, viu, năprasnic în bărbăția lui neasemuită...

Dorina luptă multă vreme cu somnul, cu amintirile. Sforăiturile din celelalte odăi le auzea uneori cu o exasperantă precizie; în încăpere, lumina lunii stăruia. Fereastră era deschisă, dar încă nu se făcuse prea frig. Răsuflarea femeilor era adâncă și greoaie. Toate dormeau cu gura căscată, cu gâtul încovoiat și brațele răsucite. Zărea piepturile cum se înalță și scoboară, zgomotos, în voie, cum se întind mușchii și obrazul transpiră uleios. Niciodată Dorina nu văzuse atâtea femei dormind obosite. Niciodată luciditatea ei nu fusese atât de ascuțită și totuși atâtde bolnavă, gata să se topească în nălucire la orice spaimă. Le privi câteva clipe, apoi închise ochii și adormi dintr-o dată, ca și cum s-ar fi cufundat lin într-un lac fără fund.

XIII

Andronic străbătuse o bună parte din pădure înainte ca să se întoarcă din nou pe marginea lacului. Ajuns între arbori - acolo unde, cu câteva ceasuri mai înainte se desfășuraseră jocurile - porni să cânte, încetinind pasul. Glasul se desprinsese la început sfios și melancolic, rotunjindu-se și crescând apoi, ca într-o chemare prelungă, deopotrivă de duioasă și înflăcărată. Cânta fără cuvinte; doar dacă la răstimpuri rostea vreun nume de fată. Pădurea părea că-l ascultă somnoroasă, tresărind ușor, neliniștită și apoi repede împăcată. Sus, pe deasupra arborilor, se pornea câteodată un val nesfârșit de foșnete speriate, frunzele apropiindu-se unele de altele și tremurând ca atinse de o mână nevăzută și nepotolită. Glasul lui Andronic ajungea până foarte departe, despicat de trunchiuri și răsfirat printre frunze.

A-o-oooo-hău-u-uuu!... Ana-a-aaaa!...

Lumina lunii pătrundea coroanele și se aștenea de-a dreptul pe iarbă, răsărind pretutindeni flori nefirești, cu sclipiri umede, sfioase. Andronic parcă se ferea să le calce, privind cu băgare de seamă unde își pune pasul. Atunci glasul lui se pierdea înghițit de pământ și numai șoapte neînțelese tremurau în pădure. Parcă frunzele se întorceau încet după el, într-atât de turburătoare îi era trecerea și de cald glasul când începea să cânte. Uneori paseri nevăzute se trezeau prin cuiburi, și se auzeau ciripituri înfundate, chemări scurte, speriate. Andronic se oprea zâmbind, și le făcea semn cu mana, ridicând fruntea.

— Nu v-aștâmpărați, frumoaselor?!

Ciripitul se topea brusc, în zvonul nelămurit al crengilor înalte. Câte un fluture mare de noapte își lua zborul, clătinat parcă de o aripă de vânt, gata să-l răstoarne și se așeza leneș pe coaja trunchiului, lipindu-și aripile. Ochii lui Andronic îl urmăreau câteodată sclipind în întunec ca doi cărbuni aprinși. Omul zâmbea, străbătut de bucurii neștiute și pornea mai departe, cântând.

În fața unui arbore bătrân și încovoiat, Andronic se opri cu băgare

de seamă și-l măsură de sus până jos, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama dacă e ceva schimbat în trunchiul și ramurile lui. Apoi își scoase haina, o zvârli pe iarbă și începu să se cațere vioi, fără nici o greutate. Ajuns în furca cea mai de sus, Andronic își făcu loc cu mâinile printre frunze și încercă să privească pe deasupra pădurii. Dar încă nu se urcase până în vârf; încă nu-și putea roti ochii deasupra tuturor arborilor, își trase atunci capul și se cațără pe crengile cele mai înalte. Ramurile fragede tremurau sub apăsarea lui, dar nu trosneau. Părea că se ține mai mult cu mâinile, fără să-și lase tot trupul pe crengi. Parcă ar fi plutit între frunze și trupul lui ar fi fost ușor ca al unei paseri. Când își înălță capul, cerul întreg îl acoperi. Un cer împietrit, alb, scăldat în lună.

— Doară n-oi fi singur! spuse Andronic și începu să chiuie.

Glasul lui ajunse foarte departe, pe deasupra pădurii și-l auzi cum se pierde, ca un ecou. Dar nu-i răspunse nimeni. Numai o pasere mare își luă zborul cu aripele întinse și fâlfâi lin peste arbori.

— Huuuu! chiui încă o dată Andronic.

Aceeași tăcere mirată a pădurii. Același cer senin și mort deasupra. Îngândurat, Andronic începu să coboare, își dedea drumul cu ușurință, parcă jucându-se, din ramură în ramură, fără să șovăie, fără să privească unde se lasă. Ajunse repede pe pământ, își scutură părul de frunze, își îmbracă haina și porni îndărăt, pe alt drum. Când străbătu luminișul, căută câteva clipe cu ochii o tufă și se îndreptă aproape alergând spre ea. Se trânti pe iarbă, puse urechea la pământ și ascultă.

— Nimeni! exclamă el zâmbind. Unde or fi plecat toți în noaptea asta?!...

Se ridică, după ce mângâie ușor, cu palma, firele de iarbă, cerându-le parcă iertare că le-a strivit sub trupul lui.

— S-au dus poate pe lac, să înoate, adăugă Andronic.

Grăbi pasul. Când ieși din pădure, începuse să adie blând vântul. Se clătinău spicele pe marginea cărării. Andronic mergea fluierând, până se apropie de lac. Aici se opri din nou, ascultând. De undeva, de departe, se auzea tremurul uscat al păpușului. Țipetele somnoroase,

orăcăitul broaștelor, țiuitul cosașilor păreau că se sting în înfiorata tăcere a lacului. Nici paserile nu se mai trezeau speriate din stufăriș acum. Andronic încercă să pătrundă zarea cu ochii. Nu se lămurea nimic pe lac. Doar o boare ușoară legănându-se în vânt. Tânărul făcu câțiva pași, căutând parcă un loc mai potrivit și începu să se dezbrace, nerăbdător.

Dorina șovăi multă vreme înainte de a se hotărî să-i iasă înainte. El știe doar că a venit și totuși nu o caută, nu o cheamă, îl vede foarte bine, cum stă aproape gol, cu fâșia de mătase grea, bătută cu fir, prinsă în jurul coapselor. Și totuși ar fi trebuit să-l găsească gata de plecare, îmbrăcat. Sau poate nu a ales-o pe ea... Dar din hora acelor fete necunoscute, după ce le-a cântărit pe toate cu privirea, ei i-a aruncat gajul, un măr de aur. Acesta a fost semnul; pe ea a ales-o de mireasă...

— Dorina! exclamă Andronic mirat când o zări înaintând. Ce frumoasă te-ai făcut!...

— Te-am așteptat, șopti fata. Nu mergem?

Îi văzu în acea clipă umerii lui goi și plecă ochii.

— De ce ți-e teamă? o întrebă el. Știi că altfel nu se poate, ci numai gol. Așa stă scris...

— Și eu?

— Și tu... Mai târziu, se-nțelege, adăugă el zâmbind, apucându-i mâna.

Fata simți din nou tresărirea de foc pe care i-o dădea întotdeauna atingerea trupului lui Andronic. Aceeași cutremurare bruscă, aceeași stranie plăcere, necunoscută.

— Tu știi să-noți? o întrebă încet Andronic. Dacă se scufundă barca, tu ai să știi să-noți?

Dorina se agăță de brațul lui, speriată.

— Dacă mă lași tu, mă-nec! exclamă ea.

— Atunci să nu-ți fie teamă, orice s-ar întâmpla să nu-ți fie teamă, o încuraja Andronic. Asta e o luntre fără moarte. Dacă ai ști de câte ori am străbătut eu apele până m-am dus și m-am întors de-acolo... Uite!...

Îi arătă cu brațul întins depărtările. Dorina nu zări nimic, decât

aceeași întindere nesfârșită de ape, limpezi, nemișcate.

— E departe? întrebă ea supusă.

Andronic începu să râdă și o strânse mai aproape de el.

— Nu e nimic departe când iubești, șopti. Tu ai să te așezi în fundul bărcii, liniștită. O să trecem nouă mări și nouă țări. Și pe urmă începe nunta...

— Atât de târziu, spuse Dorina, întristându-se. Câte nu se mai pot întâmpla până atunci, adăugă ea gânditoare.

— De ce te grăbești? întrebă blând Andronic. Aici, la noi, zilele trec repede, ca și clipele. Dacă ai ajuns aici, nu te mai poți întoarce. Și e mai frumos aici, nu e așa?...

— Oriunde ești tu, răspunse fata.

Tăcu brusc, privindu-l. Ce frumos este, și ce înalt, ce mare! Parcă nu mai e om, ci zeu, fiul zmeului din povești.

— De ce-ai plecat din palat? îl întrebă ea. De ce-ai venit din nou aici, lângă apă?...

— Tu n-ai putut rămâne acolo, ți-a fost frică... De ce ți-a fost frică? Toți oamenii aceia erau morți demult, nu-ți puteau face nimic, n-ai văzut?...

— Eram și eu acolo, șopti fata cu spaimă. Eram pe un tron, ascunsă de ceilalți...

— Da, vorbi Andronic senin, așa se întâmpla întotdeauna...

Dorina simți din nou aceeași spaimă și se strânse mai aproape de el. Parcă ar fi vrut s-o liniștească, s-o mângâie.

— Fii fără nici o teamă, vorbi el, și eu sunt *aici*. Nu ne despărțim...

Privi atunci spre ape. Barca aștepta acolo, lângă ei, de foarte multă vreme. Dorinei i se păreau cunoscute toate lucrurile acestea; și pregătirea aceasta de călătorie i se părea c-o mai trăise odată, demult.

— Unde e nunta? întrebă ea încă o dată.

— La capătul celălalt...

Îi cuprinse mijlocul și o duse încet aproape de apă.

— Nu se poate altfel, o liniști Andronic.

El făcu un pas și barca se clătină. Apoi, purtând-o aproape în brațe

o sui și pe Dorina. Legănarea a fost atât de neînchipuit de dulce, încât fata ameți și-și prinse capul în mâini. Andronic era lângă ea. Înainte de a apuca vâslele, îi arătă cu brațul întins înainte.

— Acolo, la mijloc, e o insulă. Acolo am stat eu...

Deodată, fără să știe cum, Dorina își aminti de șarpe și se cutremură, îl va vedea din nou, gol și neobosit, zvâcnind sub lumina lunii, așa cum îl văzuse de la început. Și de data aceasta, pe neașteptate, din întunec, ar putea s-o muște...

— Dar în insulă e șarpele! exclamă ea turburată. Tu l-ai gonit acolo, chiar tu!...

Văzu în acea clipă cum Andronic se ridică în barcă, palid și mâniat. Privirile lui scăpărau și mai înflăcărare acum și îi străpungeau luminițele ochilor, orbind-o.

— De ce-ai spus asta, iubita mea?! vorbi Andronic trist.

Dar cuvintele lui zvâcneau în urechi, parcă ar fi fost fulgerate din gura unui zmeu.

— De ce n-ai ascultat porunca? repetă el tremurând.

Dorina își aduse aminte: „Să nu cumva să rostești cuvântul acesta în fața lui!” Uitase. E prea târziu acum. Uitase... îl privea înmărmurită, strivită de puterea lui, așteptând blestemul, își acoperi ochii cu palma.

— Nouă ani ai să mă cauți și numai atunci ai să mă găsești! auzi ea cuvintele lui Andronic.

Dar când vru să-l privească din nou și să-i cerșească îndurarea, văzu barca goală. Andronic pierise. Nu era în fața ei decât întinderea nesfârșită de ape. Rămase mută, istovită, neștiind ce are să facă. În acea clipă, auzi cum se clatină frunzele pe mal și întoarse capul. Nu era nimeni. Numai vântul, întetindu-se, înfiora crengile înalte ale arborilor...

Se trezi cu acest zgomot amar în urechi. Odaia era pe jumătate în întunec. Lumina de lună se trăsese lângă fereastră. Dorina înțelesese că vântul intră acum tremurător în odaie. Se ridica din pat și se apropie de fereastră. Departe, spre stânga, se zărea lacul. Fata zâmbi. Se întoarse spre pat, fără să recunoască unde se află. Privi mirată femeile

care dormeau lângă ea. Încet, dar cu gesturi sigure, ca prin somn, își făcu loc printre paturi. Găsi de-a dreptul ușa, fără s-o caute. Auzi zgomote ciudate dincolo de pereți, care o înfricoșară. Răsuflări adânci și înecate, ca ale unor oameni chinuți. Dar nu-și pierdu curajul, ci, cu

ochii închiși, străbătu sala până la ușa de-afară. Era pe jumătate deschisă. Ieși în curte. Nu simți frigul sub picioarele goale, nici vântul rece pe deasupra umerilor ei aproape dezgoliți. Porni cu aceeași hotărâre spre lac.

Când coborî dâmbul și ajunse pe mal, găsi barca așteptând-o, întocmai așa cum o lăsase.

Intrase acum adânc cu picioarele în mълul umed și rece, fără să simtă ceva. Grăbită, dar cu luare-aminte, desprinsе frânghia din jurul parului, o zvărli în barcă, apoi se sui. Hotărâtă, căută cu ochii insula - și începu să vâslească lin, duios, ca cineva care pleacă numai cu nădejdea...

XIV

Liza se deșteptă cuprinsă de frig, tremurând. Fereastra era larg deschisă și apropierea zorilor se presimțea în bătaia vântului umed, în mirosul schimbat al văzduhului. Luna pălise. Dar întunerecul începea să se destrame și parcă se zăreau aburi turburi peste fereastră, departe.

Liza se deșteptă amețită, ca după o lungă petrecere. Anevoie înțelegea unde se află și în ce împrejurări adormise pe jumătate îmbrăcată, laolaltă cu atâta lume. Rămase multă vreme cu ochii deschiși, fără să izbutească să se învelească bine, tremurând. I se păruse că, în clipa când se trezise, sunase undeva, pe aproape, o toacă de lemn. Un sentiment neconfortabil de deșteptare într-o încăpere streină, incomodă; se simțea în același timp dezgustată, obosită, păcălită de viață. Nimic n-avea nici un sens, de nicăieri nu nădăjduia nici o bucurie. Un ciripit scurt, răgușit, venit parcă de-a dreptul de pe

stinghia ferestrei. Poate că ar trebui închisă fereastra... Dar e atât de greu, și e atât de zadarnic...

Încercă atunci să se învelească mai bine, trăgând plapuma cu putere. Băgă de seamă că locul din stânga ei e gol. Riri își cufundase capul în somn în acest loc gol și-și aduna acum genunchii. Liza întoarse capul, cercetând cu mirare celelalte femei. Le zărea mai mult și-și frecă de mai multe ori ochii, ca să le poată ghici. Întâmplările îi răsăreau izolate în minte, își amintise brusc de Sergiu Andronic, de alergările prin pădure. Apoi, un lapsus turbure, un sentiment de umilitoare rătăcire.

S-a întâmplat un joc... O farsă... Apoi încă ceva... Căpitanul Manuilă... Dorina... șarpele... Dădu din nou cu ochii de Riri, care dormea cu pumnii strânși la gură și tresări. Dorina?

Avu atunci senzația precisă că a asistat, cu puține minute în urmă, la plecarea Dorinei din odaie. Fără îndoială că s-a dus la Andronic, în camera cealaltă. Gândul acesta o emoționă brusc; pudoare umilită, spaimă, gelozie, curiozitate. Uitase că Andronic nu doarme singur. De-abia când se ridică pe jumătate din pat să cerceteze încă o dată trupurile adormite de alături, să-și dea seama dacă nu cumva se înșală, își aminti de Stere și de ceilalți. Firește că toți dorm la un loc. Atunci poate că Dorina... Dar își amintea precis, fără să poată fixa în timp amintirea aceasta, că Dorina se deșteptase pe furiș, când toate celelalte dormeau adânc, și plecase din odaie ca să se întâlnească, afară în curte, poate, cu Andronic...

Ascultă câteva clipe, dacă nu cumva se aud zgomote, șoapte. Numai răsuflările înecate ale femeilor și sunete grele, horcăite, din cealaltă odaie. Liza se hotărî brusc, emoționată. Se dădu jos din pat, ferindu-se să atingă trupul încolăcit al Ririei, și se repezi la fereastră. Se plecă adânc în afară. O lovi un miros proaspăt de frunze rupte, de trunchi crăpat. Cerul era încă albastru, palid către margini. Înspre stânga, aburind, se zărea lacul. Liza ascultă câteva clipe, apoi se întoarse în odaie și se îndreptă spre ușă. Era întredeschisă. Oricine ar fi putut intra... Un geamăt. Tresări. Dar își dete seama că se speriasse degeaba; d-na Zamfirescu oftase prin somn. Dormea acoperită cu paltonul. Liza

o privi scurt, cu dezgust. Din odaia alăturată veneau acum, mai dense, mai grotești, horcăiturile bărbaților. Să fie oare acolo Andronic?...

Se reîntoarse lângă pat, nehotărâtă, emoționată, „în părul meu odată blond”... Refrenul stăruia absurd în minte fără să-l poată alunga: „Eu n-am avut copilărie”... Din nou chipul căpitanului, al lui Stamate. Sărutările din pădure, îi fu rușine, silă de ea, de toți și de tot ce s-a întâmplat. „Eu n-am avut copilărie”... Îi reveneau în minte, fără nici o noimă scene și vorbe de la masa din Fierbinți, din grădină. Stere scoțându-și haina, mergând agale să și-o atârne de craca unui vișin... Solomon întrebând cu mâna ridicată: „Cine mai vrea o cafea?”... Și apoi, deodată, fără nici un înțeles, glasul lui Andronic: „Dacă nu vă liniștiți într-un minut”... Cuvintele lui, de mai înainte: „Sunt turburat din alt motiv. Dacă am să vi-l spun, veți râde de mine”... A vrut să-i apuce mâna, atunci, și i-a șoptit: „Îți jur!”... Amănuntele se înșiră precis în amintire. Cu ce răceală i-a primit el exclamația aceasta pătimașă. Acum îi e rușine și în același timp ciudă pe Andronic, un necaz îndârjit pe tot ce-a făcut el, pe toată frumusețea lui cutezătoare. Dorina nu s-a întors. A plecat cu el, firește, înțelege tot ce s-a întâmplat: ei doi, noaptea, după ce ceilalți au adormit, s-au întâlnit în curte, au plecat apoi singuri în pădure, în pădure, noaptea. S-a culcat cu Dorina. O furie abjectă, o poftă de scandal îi copleșise simțirea; începe să tremure. Se apropie răsuflând grăbită de d-na Solomon și începe s-o scuture. Femeia se împotrivește, geme. Liza se întoarce spre Riri și o deșteaptă brusc, scuturându-i plapuma. Apoi din nou către d-na Solomon.

— Scoală-te, nu știu ce s-a întâmplat cu Dorina! șoptește ea.

D-na Solomon se trezește anevoie, își freacă neconținut ochii.

— Nu știu unde a plecat Dorina, repetă mai tare Liza, apropiindu-și mult fața.

Nici Riri nu înțelege nimic din ce aude. Și-i e somn, și-i e greață; o durere seacă în moalele capului, își ține tâmpile între mâini, silindu-se să priceapă unde se află. Zărește, lângă ea, pe d-ra Zamfirescu. Îi e deodată teamă, o teamă stupidă că fata de alături aude

tot ce vorbește, că e de mult trează, și ea înțelege tot, prefăcându-se că doarme.

— Mai încet, să nu ne audă, șoptește Riri către Liza.

— Mai bine îmbracă-te, să nu se fi întâmplat ceva, spuse Liza, căutându-și pantofii.

— Dar de ce, dragă? se miră d-na Solomon.

Se trezește și d-na Zamfirescu. Ridică fruntea și încearcă să-și aranjeze părul, care-i căzuse în ochi.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea mirată.

— Cred că i s-a făcut rău Dorinei, spuse plictisită Liza și a ieșit din odaie. Vreau să văd ce e cu ea...

Riri se îmbracă tăcută, suflând adânc, ca să se trezească, i se pare că se pregătește să intervină hotărâtor într-o împrejurare stranie și primejdioasă. I se pare că viața Dorinei atârână de voința și de curajul ei și asta o face să-i fie milă de biata Dorina, să-i fie deodată infinit de dragă...

— Haide! îi spuse Liza d-nei Solomon. Să vedem, poate e în curte.

D-na Zamfirescu rămâne mirată, uluită, în pat. Privește înspăimântată către fiică-sa. O zărește la celălalt capăt, dormind adânc, și se liniștește.

În odaie s-a făcut frig. Zorii stau să răsară. D-na Zamfirescu își aduce deodată aminte de șarpele de azi-noapte. Nu-i mai este frică. Dar își face cruce pe furiș și se pregătește să asculte, curioasă.

În odaia bărbaților a intrat numai Liza. A băgat doar capul, deschizând ușa cu multă luare-aminte. O lovește un miros greu, apăsător, de răsuflări încărcate cu aburi de vin și strivește pleoapele, degustată, își strigă soțul de mai multe ori. Nu distinge bine trupurile bărbaților. Parcă e mai întunerec în această odaie, căci ferestrele dau spre curte. Câtva timp, nu-i răspund decât horcăiturile îndesate de pe saltele. Apoi, glasul lui Stamate, gros:

— Cine e?

— Trezește-l te rog pe Stere, șoptește Liza din prag. Am puțină treabă cu el...

Stamate înțelese și el greu. O clipă, nu știe cine ar putea fi Stere. Numele nu-i spune nimic. Se credea în alt loc, cu alți oameni, în altă vârstă, își deșteaptă, fără să vrea, prietenul. Căpitanul căscă zgomotos, neștiind că Liza îl privește din prag.

— Scoală-l te rog pe Stere, spuse din nou, mai tare, Liza.

Manuilă îi aude glasul și se ridică brusc, rușinat. Se trezește și d-l Solomon.

— S-a întâmplat ceva, doamnă? Întrebă căpitanul.

— Cred că i s-a făcut rău Dorinei, șoptește Liza, retrăgându-se. Încearcă, te rog, și trezește-l pe Stere...

Apoi își aduce aminte că n-a întrebat de Andronic. Nici nu știe dacă măcar e acolo, în odaie, dacă a dormit de la început acolo... îi e rușine, totuși, să mai deschidă o dată ușa și să întrebe. Poate ar da loc la bănueli.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă d-l Solomon, ieșind pe jumătate îmbrăcat în sală.

— Nu știu unde e Dorina...

D-l Solomon rămase câteva clipe uluit, neînțelegând sensul cuvintelor.

— Haide s-o căutăm, poate i s-o fi făcut rău și-a ieșit în curte, șopti Riri.

În clipa aceea ușa se deschise din nou și apăru căpitanul, încercase, în grabă, să-și așeze părul, dar capul îi era răvășit.

— Ceea ce e mai ciudat, vorbi el, este că nici d-l Andronic nu e aici...

Privi semnificativ către d-l Solomon. Riri se îndreptă spre ușa de la intrare. O găsi deschisă. Ajunse cea dintâi în curte. Văzduhul era cu totul altul aici. Se vedeau încă foarte bine stelele, dar toată liniștea aceasta avea alt sens acum; părea o supremă înclăștare, ultimele clipe de așteptare: în curând totul se va șterge, se va întâmpla un lucru nou, care nu mai era al nopții.

— Nici nu știm cât e ceasul, șopti buimăcit d-l Solomon, coborând în curte.

— Trei și douăzeci și cinci, spuse Stamate, care-și luase ceasul cu cadran fosforescent.

D-na Solomon și cu Liza străbătură repede cu privirile curtea mănăstirii.

— Nu e aici, spuse sigură Liza.

— Poate s-o fi dus prin parc, să se plimbe, șovăi Riri.

Căpitanul Manuilă privea calm, colț după colț, fără să se miște din loc. Părea că se gândește atent la toate ungherele unde s-ar fi putut ascunde Dorina. I se păru, o clipă, că nu face altceva decât să continue jocul din pădure și amintirile îl umiliră, întoarse brusc capul spre lac.

— Ar trebui să căutăm întâi acolo, spuse el tare, arătând cu mâna.

Riri se cutremură. Nu, asta nu se poate, asta ar fi peste putință...

— Doamne ferește! făcu d-l Solomon.

Liza nu mai așteptă să se hotărăscă, ci porni cea dintâi spre lac, urmată de Stamate și Riri.

După ce ieși din curtea mănăstirii, începu să alerge. I se părea că orice clipă pierdută este o gravă greșeală. Oricând, Dorina poate găsi timp să se ascundă...

— Eu nici nu știu dacă Andronic ăsta s-a culcat sau nu cu noi, auzi ea glasul lui Manuilă din urmă.

Coborî dâmbul și ajunsese la marginea lacului, își dete repede seama că lipsește barca. Se îndreptă spre țarușul strâmb, care o ținuse legată de țarm.

— E nebună! exclamă Liza. A luat barca...

Firește, s-au dus să se plimbe numai ei doi. S-au plimbat toată noaptea, s-au legănat și el i-a șoptit cuvinte de amor: „Eu n-am avut copilărie!”... Palidă, Liza alergă pe mal, încercând să ghicească forma bărcii.

— Uite-o! strigă Riri de pe dâmb.

Toți se întorc spre locul unde arată brațul fetei. Acum se vede bine barca și Dorina, pe jumătate îmbrăcată, singură, vâslind încet, ostent.

— E singură! strigă Liza înmărmurită.

O vede și ea foarte bine și nu-i vine a crede. Câteva clipe îi e teamă

să înțeleagă. Dorina asta e nebună!... Doamne! Dacă cumva?... Nu are curajul să-și ducă gândul până la capăt. Alergă din nou sus pe dâmb. Ceilalți privesc uluiți, urmărind cu ochii dâra ușoară pe care o lasă lopețile bărcii.

— Dar e nebună! exclamă din nou Liza.

— Se duce spre insulă, spune calm Stamate.

D-l Solomon se trudește să ia o hotărâre. Privește buimăcit în toate părțile.

— Trebuie să căutăm încă o barcă! șoptește el, mușcându-și buzele. Trebuie să mai fie o barcă pe undeva...

Își amintește: Haralambie, barca cealaltă a stăreției, cu care au pornit să-l caute. Simte o sudoare rece pe frunte, pe ceafă. Și deodată, sălbatec, începe să strige:

— Dorina! Dorina!...

Stamate pune amândouă palmele la gură și strigă:

— Do-ri-naaa!...

Îi trec prin minte, atunci, strigătele lui Vladimir de la joc: Liza-a-aaa!... I se par toate lucrurile acestea întâmplare demult, cu alți oameni. Acum îi e frig și tremură. Strigătele lui poate nu sunt auzite de pe lac, căci fata nici nu întoarce capul.

— Ia te uită acolo! arată deodată Liza.

În cealaltă parte a lacului se zărea un bărbat înotând. Se vedeau brațele vânjoase lovind ritmic și rar apa.

— El e, Andronic! exclamă Manuilă.

Câteva clipe, tăcură cu toții, împietriți. Andronic înota și el, poate fără să știe de Dorina, spre insulă.

XV

Ajuns pe mal, Andronic își scutură apa de pe trup și porni agale spre inima insulei. Pașii lui lăsară câteva urme moi pe deasupra mълului bătut cu nisip, apoi iarba îi înghiți cu totul. Andronic înainta încet, fără grabă, rotindu-și privirile pe deasupra arborilor, încercând

parcă să ghicească după tremurul frunzelor apropierea zorilor. Bătea ușor vântul aici, în mijlocul apei, dar tânărul părea că nu simte adierea rece pe umerii lui goi. Paserile începeau să se deștepte prin tufișuri, și ciripitul lor singur însuflețea insula. Andronic călca vrăjit de singurătate, de văzduhul turburat parcă în așteptarea unui mare miracol.

Pătrunse adânc printre arbori, acolo unde tufele creșteau umede, cu frunzele mari, nedespicate. Mirosea a mușchi și a scoarță putredă, în inima insulei. Crengile erau acum mai grele și parcă boabele de rouă le îndemnau spre pământ. Andronic trecea printre ele nepăsător la scuturarea rouăi, nesimțind mângâierile aspre ale frunzelor, înainta tot mai adânc în pădure, căutând parcă ceva bine ascuns, pe care se trudea să-l descopere răscolind cu ochii tufele și arborii, întâlni o movilă, pe care crescuse numai un salcâm pipernicit și câțiva roșcovi sălbateci, și o sui grăbind pasul. Ajuns în vârf, privi spre lac nedumerit. Câteva clipe rămase nemișcat, răsuflând adânc, rar, ca în somn, apoi coborî pe cealaltă parte și se îndreptă spre apă.

Fără grabă, cu luare-aminte, își căuta un loc în iarbă, unde să se poată întinde în voie. Îl găsi la capătul unei vâlcele. Ierburile creșteau aici înalte și moi; apa se prelingea printre ele ca dintr-un izvor obidit, ce sta să sece dintr-un ceas la altul. Andronic încercă ușor, cu talpa piciorului, până unde se întinde umezeala, apoi se tolăni fericit pe iarbă, cu capul pe brațe. Rămase câtăva vreme așa, fără să-i fie nici frig, nici somn, cu privirile odihnite pe cer.

Dorina se trezi de-abia când barca se înfundă în mâl, oprindu-se cu o zvâcnitură domoală. Începu să tremure, văzându-se deodată în mijlocul lacului, departe de țărm, în întunericul acela străveziu. Dar tremura mai mult de vânt și de singurătate decât de frică. O liniște ciudată i se coborî în suflet o dată cu deșteptarea hotărâtoare. Parcă se pregătea de o mare prefacere și tării necunoscute izvorau înlăuntrul ființei, vestindu-i trecerea într-un alt tărâm. Dorina sări din barcă și începu să cerceteze malurile insulei. Trebuia să-l găsească undeva.

Andronic nu minte; vorbele lui se adeveresc întotdeauna, el trebuie fie undeva, pe aproape, așteptând-o...

Fata porni hotărâtă să înconjoare insula. Nu simțea sub talpa ei goală asprimea firelor de iarbă, nici umezeala pământului. Oboseala vâslierii nepricepute și îndelungi îi pierise ca prin farmec îndată ce pusese piciorul pe insulă. Ochii i se obișnuiseră demult cu întunerecul străveziu al sfârșitului de noapte. Când începu să calce apăsător pe pământ, nu mai simți nici adierea vântului. Nu simțea decât o stranie, amețitoare și nelămurită bucurie, pe care nu încerca să o pătrundă; parcă trecerea lină din vis într-o insulă aieveau, copleșită de ierburi și de copaci necunoscuți, îi deschidea dintr-o dată o cale nouă, dumnezeiască, pe care o putea de acum bate cu piciorul ei de femeie. Toate lucrurile acestea pot fi aieveau... Trupul ei depărtat și necunoscut se poate desfăta pe iarba udă în acest sfârșit de noapte. Nici o durere, nici o teamă, nici o sfială, ci numai o copleșitoare, amară bucurie a ființei ei adânci; ca și cum s-ar fi trezit cu un alt suflet, niciodată bănuț, și într-un alt trup, mai fericit, mai dumnezeiesc...

Cu fiecare pas pe care îl făcea în jurul insulei, parcă și mai puternic creștea în tainele ființei ei tăria aceea neștiută, care îi înflorea carnea și sângele, schimbându-i răsuflarea, ritmul, mintea. *Totul* se putea întâmpla acum. Paseri de aur, măiestre, s-ar fi putut desprinde din ramurile acelea adormite și ar fi putut-o chema pe nume. Trunchiurile de copaci în orice clipă s-ar fi putut însufleți, prefăcându-se în uriași și zmei. Pe sub pământ umblă pitici cu bărbi albe și lighioanele vorbesc între ele... Nimic n-ar fi speriat-o: nici o întâlnire, nici un miracol. Chiar întunerecul acela care sta să dispară în fiecare clipă, înghițit de pământ și de ape, i se părea miraculos; parcă o taină până atunci neînțeleasă aducea de undeva lumina, și schimbarea aceasta a lumii întregi i se părea, acum, înmărmuritoare.

Prin fața ei, foarte aproape, zbură o pasere, luându-și drumul spre lac. Dorina o urmărește cu ochii, și răsuflarea i se înfierbântă o clipă. Paserea trece lin deasupra lui Andronic; ochii fetei îl descoperiră întreg, deodată, așa cum rămăsese tolănit în iarbă, cu privirile pe cer.

Grăbi pasul, îndreptându-se spre el. Încântarea ființei sale creștea, lină, bogată, fără hotare.

— Am venit, iubitele! șopti Dorina apropiindu-se.

Andronic întoarse capul și o privi zâmbind, fără să tresară.

— Te-aștept de la miezul nopții, îi spuse el. Te-am căutat prin pădure, te-am strigat...

Dorina începu să râdă. Îl privi încă o dată în ochi, apoi privirile ei alunecară încet, fără teamă, fără sfială, de-a lungul trupului. „Ce frumos e iubitul meu”...

— Ce-ai făcut până acum? o întrebă Andronic, înălțând puțin fruntea.

— Cred că am visat, șopti Dorina, căutându-și un loc lângă el.

— Așa sunteți voi, vorbi trăgănat Andronic. Înțelegeți greu...

Dorina se așează foarte aproape și rămase în capul oaselor, încercând să-și așeze părul.

— Așadar, asta e insula, spuse ea fericită, privind împrejur.

— Nu e așa că n-are pereche de frumoasă ce e? întrebă Andronic.

Fata clătină din cap, închizând ochii. Un zâmbet de nefirească încântare îi luminează fața.

— Și tu ești frumoasă, adăugă Andronic, după ce o privi adânc, silindu-se parcă să-și pătrundă tot ce era neștiut și viu în ființa ei. De ce nu zvârli trențele astea?

Îi arată cu mâna cămașa. Dorina se privi mirată, ca și cum atunci ar fi înțeles că este încă pe jumătate îmbrăcată.

— Ai dreptate, uitasem! șopti ea zâmbind.

Se ridică deodată și ieși, scuturându-se, din cămașă. Rămăsese acum goală, dar nici o sfială nu-i turbură ochii, nici o bătaie de sânge nu-i îmbujora obraji. Se privi o clipă, apoi se apropie de apă. Pulpelile îi erau stropite de glod, de nisip murdar, încet, pipăind parcă fundul lacului cu piciorul, fata înainta în apă până îi trecu de pântec. Apoi sovăi și întoarse capul spre Andronic, care rămăsese pe mal, urmărind-o cu privirile și zâmbind.

— Mi-e teamă să merg mai departe, strigă ea înălțând brațul.

Andronic se ridică brusc și intră și el în apă. Călca dur, stropind cu

zgomot. Se apropie în câteva clipe de Dorina.

— Nu știi să înoți? o întrebă el.

Fata dădu din cap întristându-se copilărește.

— Nu e nimic, te învăț eu, o liniști Andronic. Dar nu trebuie să-ți fie frică... Ține-te de mine...

Îi luă mâna și o purtă lin, până ce apa îi lovi sânii. Andronic își dădu drumul pe piept, iar brațul fetei rămase rezemat de spinarea lui. Dorina își lăsă capul în apă, după ce încercase să râdă. Apa îi năvălise în gură, în urechi, în nas și toată apăsarea aceasta necunoscută o desfăta, amuțind-o.

— Ți-e frică? o întrebă o dată Andronic.

Dorina nu auzise. Se simțea plutind, purtata de un braț puternic, apăsată de atâtea forțe, încât se abandonase cu desăvârșire. Nu simțea decât o dulce alunecare pe suprafața apei acesteia calde și nemărginite. Se miră aproape când, încercând să-și lase picioarele jos, nu mai întâlni pământul sub ea. Dar mirarea i se schimbă repede într-un încântător sentiment de libertate și forță.

— Cum te simți? o mai întrebă o dată Andronic, fără să capete răspuns.

O aduse atunci, tot atât de lin, de sigur, la mal. Amândoi ieșiră din apă râzând. Dorina îl privi în ochi și se apropie caldă de el.

— N-a fost greu, șopti ea.

— Am să te învăț să te urci și prin copaci, îi spuse Andronic. Dar trebuie să le ceri voie întâi. Sunt unii din ei bătrâni și bolnavi și îi doare... Te-azvârlă atunci la pământ...

— Dar tu cum îi cunoști pe cei bolnavi? îl întrebă Dorina.

— Îi auzi cum se vaită sau îi vezi cum plâng... Săracii... Cu ei e mai greu...

Se așezară amândoi pe un dâmb, deasupra vâlceleii. Andronic își rezemă capul de genunchii ei. Fata începu să-i mângâie părul în neștire.

— ...Și cu florile e greu, adăugă Andronic. Ele sunt veșnic îndrăgostite... Să le vezi cum plâng!...

Începu să râdă. Ridică ochii spre fața Dorinei și o privi adânc.

— Cum te cheamă pe tine? o întrebă.

— Dorina.

Andronic rămase câteva clipe pierdut în gânduri. Se silea parcă să-și aducă aminte unde mai auzise o dată numele acesta.

— Dar pe tine cum te cheamă? întrebă șoptind Dorina, mângâindu-i fruntea.

Andronic zâmbi trist și iar privirile sale se pierdură în gol. Dorina îl așteptă, răbdătoare, să se întoarcă.

— Te cheamă Sergiu, nu e așa? stăruie.

— Dacă vrei tu, răspunse zâmbind Andronic, privind-o în ochi, mirat.

— Sergiu e un nume frumos, spuse Dorina. Dacă aș fi fost băiat, mi-ar fi plăcut să mă numesc Sergiu... Ca tine, adăugă ea.

— Nu te mai gândi la asta, o întrerupse Andronic apucându-i brațul și mângâind-o. Tu nu ești băiat, tu ești fată...

— E rău să fii fată, vorbi Dorina.

Andronic începu să râdă, hohotind, îi strânse tare brațul, îi trecu mâna prin păr.

— Dar dacă ai fi fost un biet licurici? o întrebă el, necăjind-o.

Tăcu deodată și îi căută iarăși ochii, parcă ar fi voit să vorbească de-a dreptul ființei ei adânci, adevărate.

— Tu nu știi ce înseamnă să fii om, adăugă el îngândurat. E atât de bine...

Întinse brațele amândouă, ca două aripi și-și dădu capul pe spate.

— ...Să nu mori niciodată, spuse el privind cerul. Să fii ca steaua ceea, frumoasă și nemuritoare...

Arătă cu brațul Luceafărul de Dimineață. Dorina se cutremură.

— De ce ți-e frică? o întrebă mirat Andronic.

— De moarte, șopti Dorina.

— Sunt și acolo oameni, zâmbi Andronic. Pretutindeni sunt oameni...

— Tu știi totul, nu e așa? îl întrebă liniștită Dorina. Tot ce spui tu e adevărat...

Andronic nu-i răspunse. Rămăsese cu privirile pierdute pe Luceafăr, începeau să se ivească zorii. Pieriseră toate celelalte stele și cerul se făcuse alburii.

— Unde stai tu? îl întrebă Dorina, ca să-l trezească.

— Acolo, arată Andronic pădurea de la marginea lacului. Dar tu unde stai?

Dorina se gândi câteva clipe, încerca să-și aducă bine aminte, să nu spună vreun lucru nelămurit, din vis.

— La București, răspunse ea corect.

— Și ce faci acolo?

Andronic zâmbise întrebând-o. Fața îi era toată luminată, parcă anevoie își stăpânea râsul.

— Trăiesc, răspunse Dorina încurcată.

Andronic începu să râdă, zguduit de o bucurie sălbatecă. Se ridică și cuprinse fata în brațe. Părea că poartă o ramură, într-atât de ușoară îi era povara.

Continua să râdă, înălțând trupul fetei pe brațe, ridicându-l cât mai sus, ca și cum ar fi voit să-l arate cerului, pădurii, luminii care începea să izvorască din toate părțile. Dorina se lipi de pieptul lui. Andronic o mai săltă de câteva ori în brațe, apoi începu să alerge cu ea spre inima insulei. Sărea peste măracini, peste gropi, într-o goană smintită, călcând pe deasupra crengilor uscate, lovindu-se de buruieni înalte și scorțoase, biruind tufele cu ghimpi, scâmoase, aromitoare.

Dorina închise ochii, speriată și fericită. Simțea câteodată o zgârietură fierbinte pe trup, dar nici o durere nu se putea asemăna cu răsuflarea nouă, delirantă pe care o cunoștea acum viața ei. Auzea sângele lui Andronic zvâcnind în piept, bătăile acelea de inimă tari, asurzitoare. De la o vreme, nu mai simți nimic, decât o plutire pe aripile vântului, în gol. Aproape că-și pierdu amintirea; nu cuteza să deschidă ochii, să privească unde se află...

Când se trezi de-a binelea, era întinsă pe plaja din cealaltă parte a insulei. Se zărea barca cu care venise, rămasă cu vârful înțepenit în mâl. Andronic, lângă ea, o privea cu ochii sticlind, îmbujorat.

Broboane mari, limpezi de sudoare i se scurgeau pe trup. Pieptul i se bătea puternic. Părul îi alunecase pe frunte, umed.

— Se face ziuă, îi spuse el îndată ce fata deschise ochii.

— ...Ce obosită sunt, șopti Dorina. Cum ai avut atâta putere?...

— Haide să vedem cum răsare soarele, îi spuse Andronic, uitând să-i răspundă.

O ajută să se ridice și o luă de mână. Fata călca leneșă lângă el fără să mai simtă pământul. Buclele îi atârnavă, despletite de goană, pe umeri. Un braț îi era însângerat.

— Să ne suim pe colină, vorbi Andronic.

Aproape o purtă în brațe până sus, deși nu era decât o scurtă ridicătură de pământ, îi găsi un loc bun de așezat, și o culcă încet, cu multă băgare de seamă.

— Mie mi-e somn, iubitele, șopti Dorina, privindu-l și rugându-l din ochi.

— Să vedem întâi cum răsare soarele...

Se așeză și el lângă fată și îi mângâie părul zâmbind.

— Ce frumoasă ești când ți-e somn, adăugă Andronic,

— Tu mă faci frumoasă, vorbi Dorina simplu. Când m-ai ales tu, nu eram așa....

— Erai urâtă atunci, zâmbi Andronic.

Tăcu, îngândurat, cu ochii ațintiți spre răsărit. Cerul fusese sângieriu acolo, și apoi păli, așteptând.

— Tu ai fost vreodată în soare? Întrebă Dorina somnoroasă.

— Nu, până acolo e greu, răspunse Andronic fără să se întoarcă.

Dorina închise fericită ochii, își așezase capul pe un braț, iar cu celălalt înlănțuise mijlocul lui Andronic.

— Să nu adormi, îi șopti el. E păcat...

— Mai e mult? Întrebă și mai ostenită Dorina.

— Pentru cine îl iubește nu e niciodată mult, spuse Andronic.

Dorina își mușcă buzele, hotărâtă, și deschise ochii. I se păru că totul s-a schimbat în jurul ei. Arborii erau trandafirii, ierburile sclipeau, lacul era ca o oglindă de aur.

— Acuma... șopti înflăcărat Andronic.

Parcă mii de paseri începuseră să ciripească deodată. Dorina amuți. De unde veneau sunetele acestea fermecate, nemaiauzite, țipetele acestea înalte din văzduh, șoaptele acestea dulci și neînțelese din iarbă, dintre tufișuri? Au început oare, deodată, cu toate, sau nu le auzise decât foarte turbure până acum?...

— Privește!...

Andronic se ridicase în genunchi, mirat, fericit, și rămase așa câteva clipe. Ochiul de sânge al soarelui se deschidea foarte aproape de ei, pe deasupra câmpiei. Dorina îl privea buimăcită, ca și când acum ar fi văzut pentru întâia oară răsăritul soarelui. I se lumină deodată un înțeles adânc, simplu, pe care îl purtase atâta vreme fără să-l cerceteze. I se păru că se trezește într-o altă viață, și bucuria era atât de mare, încât ochii i se împăienjeniră și pleoapele căzură grele de somn.

Când Andronic își luă ochii de pe soare, o găsi alături de el, dormind, cu fața luminată de un zâmbet copilăresc. Tânărul îi puse mâna în păr și o mângâie, încercând s-o trezească. Dorina de-abia deschise ochii.

— Lasă-mă, iubitule! șopti ea.

I se păru că fața lui Andronic e cu desăvârșire schimbată. Un om abătut, îngândurat, trist.

Dar nu mai avu putere să se mire și adormi din nou, fericită, cu mâna încheștată pe brațul lui.

— Și mie mi-e somn, îi șopti el, apropiindu-și fața. N-o să ne mai vedem până după apusul soarelui... Și atunci, cine știe...

O privi cum doarme lângă el, goală și vie, neînchipuit de frumoasă în neștiuta ei sinceritate. Apoi, ca și cum ar fi vrut să alunge o vrajă, Andronic suflă deasupra frunții fetei, zâmbi prelung și se culcă alături, cu obrazul odihnit pe sânul ei.

Soarele aluneca blând, fierbinte, începuseră să roiască albinele și fluturii colorați de dimineață pluteau stingheri în văzduh. Un cuc se auzea la răstimpuri pe deasupra apelor, venit tocmai din pădure.

Când barca ajunsese țărmul insulei, d-l Solomon cu Vladimir și cu Manuilă săriră grăbiți, împleticindu-se în mâl. Toți aveau fețele palide de nesomn și grijă. Vladimir începu să strige:

— Dorinaa!...

Dar n-au avut mult de căutat, înaintând pe mal, turburați, temându-se unul de altul să-și mărturisească gândurile, zăriră deodată pe cei doi tineri, dormind goi, strânși unul într-altul. Vladimir roși și-și mușcă buzele. Manuilă rămase un pas în urmă. Singur d-l Solomon avu curajul să înainteze, tremurând.

Când se apropie de Dorina, își dădu seama că fata doarme adânc, cu amândouă brațele adunate spre mijlocul robust al lui Andronic.

[1937]

SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER

*Einem gelang es-er hob den Schleier Gottin zu Sais¹
Novalis.*

I

Într-o dimineață din toamna anului 1934, un comisionar mi-a adus o scrisoare destul de ciudată, adăugând că așteaptă răspunsul pe loc. Îmi scria o doamnă de al cărui nume, Zerlendi, nu auzisem niciodată, invitându-mă s-o vizitez, chiar în după-amiaza aceleiași zile. Era o scrisoare foarte corectă, excesiv de politicoasă, așa cum se obișnuia pe vremea părinților noștri când o doamnă se adresa unui necunoscut.

„Am aflat că v-ați întors de curând din Orient și cred că v-ar interesa să cercetați colecțiile adunate de soțul meu”, îmi scria, între altele.

Mărturisesc că mă interesau foarte puțin, pe vremea aceea, cunoștințele pe care eram invitat să le fac pe temeiul acestui motiv: că am viețuit câțiva ani în Orient. Nu o singură dată am fost nevoit să renunț la o prietenie, care altminteri se vestea agreabila întru totul, pentru că nu acceptam să povestesc platitudini despre „misterele Asiei”, despre fahiri, miracole sau peripeții în junglă, amănunte

¹ „Unul izbuti - ridică vălul zeiței din Sais” Acest motto face referire la o inscripție care se afla în templul zeiței Atena (pe care egiptenii o considerau aceeași cu Isis) din orașul egiptean Sais, consemnată de istoricul și filozoful moralist grec Plutarh (46-125) în eseul „Despre Isis și Osiris” din colecția *Moralia* (V, 26:9); textul inscripției este în traducere română: „Eu sunt tot ceea ce a fost, ceea ce este și ceea ce va fi, și nici un muritor nu a îndrăznit până acum să îmi ridice vălul”

senzaționale pe care tovarășul sau tovarășa mea se aștepta să le comentez. Scrisoarea d-nei Zerlendi pomenea însă de niște colecții orientale, fără să precizeze natura și obârșia lor, și asta a fost de ajuns să-mi deștepte curiozitatea.

Mă interesa, într-adevăr, viața acelor români care se lăsaseră stăpâniți de pasiunea pentru Orient. Ca să fiu sincer, trebuie să spun că, mulți ani înainte de întâmplarea aceasta, descoperisem la unul din anticarii de pe cheiul Dâmboviței o ladă întreagă de cărți în legătură cu China, cărți care toate fuseseră îndelung studiate, adnotate și uneori chiar corectate cu creionul de cel care le cumpărase și a cărui semnătură o regăsisem pe pagina de gardă a celor mai multe dintre ele:

Radu C. Acest Radu C. Nu fusese însă un amator. Cărțile lui, care se află astăzi în stăpânirea mea, dovedeau că întreprinsese un studiu serios și disciplinat al limbii chineze, într-adevăr, adnotase cele șase volume de *Mémoires historiques de Se-Ma Ts'ien*, în traducerea lui Edouard Chavannes, corectând toate greșelile tipografice din textele chineze, cunoștea clasicii chinezi în edițiile lui Couvreur, era abonat la revista *T'oung Pao* și cumpărase toate volumele din *Variétés sinologiques* care apăruseră la Shanghai până la începutul războiului. Omul acesta m-a interesat de cum i-am reconstituit o parte din bibliotecă, deși nu i-am aflat multă vreme numele întreg. Anticarul cumpărase mai multe sute de volume prin 1920 și, în afară de câteva cărți ilustrate, pe care le vânduse imediat, nu găsisese amatori pentru această colecție de texte și studii sinologice. Mă întrebam atunci: cine o fi fost românul acela care se apucase cu atâta seriozitate de limba chineză și de pe urma căruia n-a rămas nimic, nici măcar numele întreg? Ce pasiune obscură l-a purtat către tărâmul acela depărtat, de care nu voia totuși să se apropie ca un amator, ci a cărui limbă voia s-o învețe, a cărui istorie se trudea s-o pătrundă? Va fi izbutit el să ajungă vreodată în China sau a pierit înainte de vreme, prin vreo văgăună a frontului?...

La unele din întrebările pe care mi le puneam, nedumerit și

melancolic, răsfoindu-i cărțile, acolo, la anticarul de pe chei, aveam să primesc răspuns mult mai târziu. Un răspuns, de altfel, împletit el însuși în neașteptate taine. Dar aceasta e cu totul altă poveste, fără nicio legătură cu întâmplările pe care încep a le scrie acum. Totuși, amintindu-mi de acest Radu C. Și de alți câțiva orientaliști sau amatori de lucruri orientale care au trăit neștiuți de nimeni aici, în România, m-am hotărât să primesc invitația doamnei necunoscute.

În aceeași după-amiază, am fost în dreptul casei, pe strada S. Oprindu-mă în fața numărului 17, am recunoscut una din acele case pe lângă care nu puteam niciodată trece fără să nu încetinesc pasul și s-o spionez, dornic de a ghici ce se întâmplă înapoia zidurilor îmbătrânite, cine viețuiește acolo și luptându-se cu ce destin. Strada S. Este chiar în centrul Bucureștilor, foarte aproape de Calea Victoriei. Prin ce miracol a izbutit să rămână neatinsă casa boierească de la numărul 17, cu grilaj de fier, cu pietriș în curte, cu salcâmi și castani creșcuți în voie, strivind sub umbra lor o parte din fațadă? Poarta se deschidea greu și te întâmpina, printre brazde cu flori bogate de toamnă, un bazin în care apa se uscaseră demult și doi pitici cu capetele decolorate. Era, parcă, un alt văzduh aici. O lume care se stinsese cu încetul în celelalte cartiere mândre ale capitalei și care se păstrase aici cuviincioasă, fără agonia decrepitudinii și a mizeriei. Era o casă boierească de pe vremuri, dar bine păstrată. Doar umezeala arborilor veștejise prea de timpuriu fațada. Intrarea principală era apărată, cum se obișnuia acum patruzeci de ani, de un evantaliu de sticlă brumată. Câteva trepte de piatră, înverzite de mușchi și purtând pe lături mari ghivece cu flori, duceau la o marchiză cu geamurile de sus colorate, în dreptul soneriei nu era nicio carte de vizită.

Eram așteptat. O jupâneasă bătrână, șchiopătând, mi-a deschis îndată și m-a poftit într-un salon imens. De-abia am avut timp să-mi arunc ochii pe mobilele și tablourile care mă înconjurau, când, dinapoia unei uși de stejar, a apărut d-na Zerlendi. Era o femeie care trecuse de cincizeci de ani, dar pe care anevoie ai fi putut-o uita dacă ai fi întâlnit-o măcar o singură dată. Nu îmbătrânea ca toată lumea

această doamnă. Sau, poate, îmbătrânea asemenea femeilor din alte veacuri; înțelegând, într-un chip tainic, că prin moarte se va apropia de marea iluminare a tuturor înțeleșurilor, iar nu de sfârșitul unei vieți pământene, de uscarea treptată a cărnii și topirea ei definitivă în pământ. Totdeauna am împărțit oamenii în două categorii: cei care concep moartea ca un *sfârșit* al vieții și al trupului și cei care și-o înfățișează ca un *început* al unei noi existențe spirituale. Și nu încerc judec un om pe care-l întâlnesc decât după ce aflu credința lui sinceră asupra morții. Cea mai mare inteligență și cel mai tulburător farmec mă pot, altminteri, păcăli.

D-na Zerlendi se așează într-un fotoliu și-mi arată, cu un gest în care nu recunoșteam obișnuita familiaritate a femeilor de o anumită vârstă, un scaun de lemn cu spetează înaltă.

— Vă mulțumesc că ați venit, vorbi ea. Soțul meu ar fi fost încântat vă cunoască. Iubea și el, poate mai mult decât i-ar fi încuviințat meseria lui de medic, India...

Mă pregăteam să ascult o lungă poveste, bucurându-mă că, în acest timp, voi putea privi cu o atenție care să nu supere figura atât de ciudată a d-nei Zerlendi. Dar gazda mea se opri câteva clipe, apoi mă întrebă, plecându-și puțin fruntea spre mine:

— Cunoașteți viața și scrierile doctorului Johann Honigberger? Soțul meu s-a îndrăgostit de India prin cărțile acestui doctor sas din Brașov.

Moștenise și el, probabil, interesul pentru istorie, căci istoria a fost pasiunea întregii familii, dar a început să se ocupe de India când a descoperit lucrările doctorului Honigberger. De fapt, câțiva ani a tot strâns material și a început chiar o monografie asupra acestui doctor sas. Era el însuși medic și credea că poate scrie o asemenea lucrare.

Mărturisesc că știam foarte puțin atunci, despre dr. Johann Honigberger. Îmi aminteam că citisem, cu mulți ani înainte cartea lui principală, *Thirty five Years in The East*, într-o traducere engleză, singura care îmi fusese accesibilă la Calcutta. Mă ocupam, pe vremea aceea, de filosofia și tehnicile Yoga și cercetasem cartea lui Honigberger mai ales pentru amănuntele asupra acestor practici

oculte pe care, pare-se, doctorul le cunoscuse îndeaproape. Cum cartea sa apăruse însă pe la mijlocul veacului trecut, suspectam pe autor de oarecare lipsă de spirit critic. Nu știam, însă, că doctorul acesta, care se bucurase de mare faimă în orientalism, descindea dintr-o familie de vechi brașoveni. Or, acum, tocmai amănuntul acesta mă interesa.

— ... Soțul meu a purtat o întinsă corespondență cu feluriți medici și savanți care îl cunoscuseră pe Honigberger, căci deși acesta murise în 1869, la Brașov, întors de curând din ultima sa călătorie în India, mai trăiau încă destui oameni care-l întâlнисeră. Unul din copiii lui ajunsese magistrat la Iași; era născut din prima căsătorie a doctorului, dar soțul meu nu a apucat să-l cunoască, deși a făcut dese călătorii la Iași, ca să dea de urma unor hârtii...

Fără voia mea, începui să zâmbesc. Mă uimea precizia amănuntelor biografiei lui Honigberger pe care le cunoștea d-na Zerlendi. Probabil că mi-a ghicit gândul, căci adăugă:

— Lucrurile acestea îl interesau atât de mult pe el, încât mi s-au întipărit pentru totdeauna în minte. Lucrurile acestea și altele multe...

Tăcu, deodată, gânditoare. Am avut mai târziu prilejul să mă conving cât de multe și de precise lucruri știa d-na Zerlendi despre doctorul Honigberger. O seară întreagă mi-a povestit numai despre prima lui ședere în India, după ce petrecuse vreo patru ani în Asia Mică, un an în Egipt și șapte ani în Siria. Era ușor de înțeles că d-na Zerlendi cercetase în mai multe rânduri cărțile și manuscrisele soțului ei, ca și cum ar fi nutrit cândva dorința de a duce ea la bun sfârșit lucrarea întreruptă de el. Adevărul este că anevoie te puteai sustrage farmecului misterios al acestui doctor sas, doctor prin buna lui hotărâre, căci nu avusese, oficial, decât o diplomă de farmacist. Honigberger își petrecuse mai mult de jumătate din lunga lui viață în Orient. Ajunsese într-un rând medicul Curții, farmacistul, directorul Arsenalului și amiralul maharajahului Ranjit Singh din Lahore. De mai multe ori a adunat averi considerabile și le-a pierdut. Aventurier de mare clasă, Honigberger nu fusese niciodată, totuși, șarlatan. Era un om cultivat în foarte multe științe, profane și oculte, și colecțiile sale etnografice,

botanice, numismatice și artistice au îmbogățit multe muzee ilustre.

Ușor de înțeles de ce doctorul Zerlendi, pasionat cum era de trecutul neamului nostru și de istoria medicinei, și-a închinat atâția ani din viață reconstituirii și descifrării *adevăratei* biografii a lui Honigberger.

— Căci el ajunsese de timpuriu la concluzia, îmi mărturisea o dată d-na Zerlendi, că viața lui Honigberger ascunde foarte multe taine, cu toate cărțile care s-au scris asupra lui. Bunăoară, nu-și putea explica, ultima lui călătorie în India, în 1858, când de-abia își mai ducea zilele, grav bolnav cum se întorsese dintr-o expediție în Africa tropicală. De ce s-a mai întors Honigberger în India, zdrobit cum era, și de ce a murit îndată ce a pus piciorul în Brașov? Se întreba adesea soțul meu. De asemenea, așa-numitele cercetări botanice ale doctorului în Kashmir, făcute cu mult înainte, i se păreau suspecte. El avea motive să creadă că, în realitate, Honigberger nu fusese numai în Kashmir, ci trecuse în Tibet sau, în orice caz, cercetase știința farmacopeii oculte într-una din acele mânăstiri din Himalaya și că anchetele botanice fuseseră numai un pretext. „Oricum, astea le poți mai bine judeca d-ta”, adăugase d-na Zerlendi.

Trebuie să mărturisesc că, după ce îmi trecuseră pe sub ochi cărțile și documentele referitoare la Honigberger, adunate cu atâta grijă de soțul d-nei Zerlendi, am început să mă conving și eu că existența doctorului sas e învăluită în mistere. Dar tot ce a urmat primei mele vizite în casa din strada S. A întrecut cu mult taina lui Honigberger.

— M-am gândit atunci, reîncepu d-na Zerlendi după o lungă pauză, că ar fi păcat ca toată munca aceasta să se risipească. Am auzit vorbindu-se despre d-voastră și v-am citit unele lucrări, mai ales cele referitoare la India și filosofia indiană. Nu pot spune că le-am înțeles pe de-a-ntregul, dar am înțeles un lucru: că mă pot adresa cu încredere d-voastră.

Am încercat să mărturisesc că sunt măgulit etc., dar d-na Zerlendi continuă pe același ton:

— Sunt foarte mulți ani de când în casa aceasta nu intră aproape nimeni. Doar câțiva prieteni, care nu au pregătirea specială pe care și-o

dobândise soțul meu. Așa că biroul și biblioteca lui au rămas, din 1910, neschimbate. Am lipsit și eu multă vreme din țară, iar de când m-am întors m-am ferit să amintesc prea insistent de numele soțului meu. Colegii lui, medici, îl socoteau pe vremea aceea maniac.

Biblioteca pe care am să v-o arăt acum n-a văzut-o, dintre cei care ar fi putut-o judeca, decât o singură persoană: Bucura Dumbravă. I-am scris, cum v-am scris și d-voastră, că am o bogată colecție orientală și a venit, dar după lungi amânări. Cred că a interesat-o foarte mult. Îmi spunea că a găsit aici cărți pe care le ceruse cândva de la British Museum. Dar n-a avut timp să o cerceteze pe-ndelete. Și-a însemnat câte ceva și a făgăduit să revină după întoarcerea sa din India. După cum știți, poate, se ducea la un congres teozof în India. Dar n-a mai apucat să pună piciorul pe pământul românesc. La Port Said a murit...

Nu știu dacă d-na Zerlendi dădea vreun tâlc secret acestei morți în pragul reîntoarcerii. A tăcut iarăși, privindu-mă cu o deosebită atenție.

Simțeam că trebuie să spun și eu ceva și i-am spus că misterul e atât de activ în existența noastră, încât nici măcar nu e nevoie să-l căutăm atât de departe, la Adyar sau la Port Said, bunăoară. D-na Zerlendi nu mi-a răspuns. S-a ridicat din fotoliu și m-a invitat s-o întovărășesc în bibliotecă. Traversând salonul, am întrebat-o dacă soțul ei fusese cândva în India.

— Greu de spus, șopti ea șovăitoare, încercând totuși să zâmbască.

II

Am văzut multe biblioteci de oameni bogați și cărturari, dar niciuna nu mi-a furat inima ca aceea din strada S. Când s-a deschis ușa masivă de stejar, am rămas înmărmurit, în prag. Era una din acele odăi uriașe, care se întâlnesc rar chiar în cele mai bogate case din veacul trecut. Ferestre mari dădeau spre grădina din spatele casei. Perdelele fuseseră trase puțin înaintea noastră și lumina clară a amurgului de toamnă făcea și mai solemnă atmosfera acestei săli cu tavanul înalt, tapisata în cea mai mare parte cu cărți. O galerie de lemn înconjura o

bună parte din bibliotecă. Erau, poate, treizeci de mii de volume, majoritatea legate în piele, din cele mai diverse ramuri ale culturii: medicină, istorie, religie, călătorii, ocultism, indianistică. D-na Zerlendi m-a îndreptat direct către rafturile în care fuseseră adunate exclusiv cărțile în legătură cu India. Rareori am întâlnit într-o colecție particulară cărți atât de prețioase și într-un număr atât de mare. Numai târziu, după ce am petrecut o după-amiază întreagă în fața rafturilor aceloră fără număr, mi-am dat seama cu adevărat ce comori se adăposteau acolo. Erau sute de volume de călătorii în India, de la Marco Polo și Tavernier, până la Pierre Loti și Jaccolliot. Se vedea bine că d-rul Zerlendi aduna orice fel de carte ce se tipărea asupra Indiei, căci numai așa îmi explic prezența și a anumitor scriitori farsori, cum era, de pildă, Louis Jaccolliot. Erau, apoi, colecțiile întregi din *Journal Asiatique* și *Journal of the Royal Asiatic Society* de la Londra, ca să nu mai menționez actele atâtor academii, sute de memorii savante asupra limbilor, literaturilor și religiilor din India. Tot ce se publicase de seamă în secolul trecut în domeniul indianismului se afla acolo, de la marele dicționar petersburghez până la edițiile de texte sanscrite apărute la Calcutta sau Benares. Marea mea surpriză au fost volumele de texte sanscrite.

— A început să studieze limba sanscrită în 1901, lămuri d-na Zerlendi mirarea mea, și a învățat-o temeinic, atât cât se poate învăța departe de centrele vii ale limbii...

Într-adevăr, se aflau acolo nu numai cărți elementare sau texte pe care le cumpără un amator, ci cărți pe care nu și le putea comanda decât un om care a pătruns temeinic secretele limbii sanscrite. Am întâlnit, bunăoară, comentarii dificile ca Siddânta Kaumudî, care dovedeau interesul pentru nuanțele gramaticii sanscrite; sau enormul tratat al lui Medhaditi asupra Legilor lui Manu; sau acele sub comentarii spinoase la textele vedantine, care se tipăresc în preșele din Allahabad și Benares; sau numeroase cărți asupra ritualurilor indiene, îndeosebi m-a izbit prezența volumelor de medicină indiană și a tratatelor de mistică și ascetism. Știam, din limitata mea experiență,

cât de profunde și de dificile sunt asemenea texte, care nu se pot înțelege fără un comentariu laborios și adesea sunt numai pe jumătate înțelese dacă nu sunt explicate oral de un învățător.

Întorsei uluit privirile către d-na Zerlendi. Intrasem în bibliotecă emoționat, bănuind că am să întâlnesc o bogată arhivă asupra vieții și operei doctorului Honigberger și descopeream o bibliotecă de savant indianist care, prin imensitatea și varietatea ei, ar fi făcut gelos pe un Roth, Jacobi sau Sylvain Lévi.

— A ajuns aici plecând de la Honigberger, mă lămurii d-na Zerlendi, înțelegându-mi gândurile și arătându-mi un alt colț al bibliotecii, unde curând aveam să întâmpin cărțile și documentele în legătură cu doctorul sas.

— Dar când a avut timp să adune atâtea cărți și cum de le-a cercetat pe toate? exclamai eu, la fel de uluit.

— O bună parte le-a moștenit din familie, cărțile de istorie îndeosebi, adăugă ea. Restul le-a cumpărat singur, mai ales în ultimii opt ani. A vândut câteva moșii...

Rosti ultimele cuvinte zâmbind, dar fără nici cea mai mică părere de rău.

— Îl cunoșteau toți anticarii de la Lipsca, Paris și Londra, continuă ea. Și se pricepea să cumpere, e drept. Cumpăra uneori biblioteci întregi, de la familiile orientaliștilor decedați. Dar, evident, n-a avut timp să le cetească pe toate, deși în ultimii ani veghea aproape toată noaptea; doar dacă dormea două, trei ceasuri.

— Asta i-o fi zdruncinat sănătatea, spusei eu.

— Nu, dimpotrivă, răspunse d-na Zerlendi. Avea o putere de muncă uriașă. Și ducea și un fel de regim special; nu mânca deloc carne, nu fuma, nu bea alcool, ceai, cafea...

Parcă ar fi voit să mai adauge ceva, dar se întrerupse brusc și mă invită către celălalt capăt al bibliotecii, unde se afla „colțul Honigberger”. Erau toate cărțile doctorului sas și foarte multe din lucrările care se publicaseră asupra vieții lui prodigioase, într-un colț, o reproducere după gravura lui Mahlknecht, celebra gravură care-l

înfățișa pe Honigberger în costumul de sfetnic a lui Ranjit Singh. În cartoane, d-rul Zerlendi adunase nenumărate scrisori de la Honigberger către învățații timpului său, copii după portrete și gravuri ale familiei și contemporanilor săi, hărți pe care reconstituise itinerariul tuturor călătoriilor lui Honigberger în Asia și Africa. Răsfoiam melancolic toate documentele acestea, de a căror valoare aveam să-mi dau mai târziu seama, mirându-mă că un asemenea om a putut trăi în orașul nostru numai cu un sfert de veac în urmă, fără ca cineva să-i fi bănuit comoara pe care o adunase.

— Și de ce n-a scris cartea asupra lui Honigberger? întrebai eu.

— Începuse s-o redacteze, vorbi d-na Zerlendi, după o lungă șovăire, dar a întrerupt-o brusc, fără ca să-mi mărturisească vreodată adevăratul motiv. Cum v-am spus, a purtat o corespondență considerabilă, căutând informații și documente inedite. Prin 1906, cu prilejul Expoziției, a cunoscut pe un prieten al lui Constantin Honigberger, fiul doctorului din prima sa căsătorie, care deținea câteva scrisori și mai multe hârtii, ajunse oarecum întâmplător în păstrarea sa. În aceeași toamnă, soțul meu s-a dus la Iași, de unde s-a întors destul de turburat. Nu cred că dobândise chiar originalele, dar își luase copii după toate documentele acelea. Fapt este că, de atunci, a întrerupt redactarea operei lui și interesul i-a fost din ce în ce mai puternic concentrat asupra filosofiei indiene. Cu timpul, Honigberger a căzut definitiv și în anii care au urmat, soțul meu s-a dedicat cu exclusivitate studiului limbii sanscrite...

Zâmbind, îmi arată peretele bibliotecii în fața căruia mă oprisem la început cu atâta uimire.

— Și nu v-a mărturisit niciodată ce l-a făcut să părăsească rodul unei munci atât de pasionate și al atâtor ani? întrebai eu.

— Mi-a dat mai mult să înțeleg, începu d-na Zerlendi, căci de la întoarcerea lui din Iași se făcuse mai tăcut. Mi-a spus o dată că e obligatoriu pentru el să cunoască temeinic filosofia indiană și ocultismul, ca să înțeleagă o anumită parte din viața lui Honigberger,

care rămăsese până atunci obscură, înecată în legendă, în timpul când se apucase de limba sanscrită, a început să se intereseze și de ocultism.

Dar acesta este un episod pe care-l cunosc destul de vag, pentru că soțul meu nu mi-a vorbit niciodată despre ultima sa pasiune. Am bănuț mai mult cât de aprig îl interesau studiile acestea după cărțile pe care le comanda neîncetat. Vă puteți convinge de altfel singur, adăugă d-na Zerlendi, îndemnându-mă către altă porțiune a bibliotecii.

Anevoie pot spune că surpriza mea a fost, aici, mai mare. Tot ce-mi mărturisise d-na Zerlendi de la intrarea în bibliotecă, tot ce văzusem până atunci alcătuiau atâtea surprize și nutreau nedumeririle mele cu atâtea putere, încât am cercetat noile rafturi mut, copleșit de mirare și admirație. Se vedea de la cea dintâi privire că doctorul debutase fericit în colecția sa de cărți oculte. Lipseau acele lucrări de vulgarizare, pe care mai ales librăria franceză le risipea pe piață la sfârșitul veacului trecut. Lipseau chiar majoritatea cărților teozofiste, cele mai multe mediocre și echivoce. Doar câteva din cărțile lui Leadbeater și Annie Besant, împreună cu opera completă a d-nei Blavatsky, pe care m-am convins, cu alt prilej, că d-rul Zerlendi o cetise cu deosebită atenție, în schimb, afară de Fabre d'Olivet și Rudolf Steiner, afară de Stanislas de Guaita și Hartmann, biblioteca era extrem de bogată în clasicii ocultismului, ermetismului și teozofici tradiționale. Ediții vechi din Swedenborg, Paracelsius, Cornelius Agrippa, Bohme, Della Riviera, Pemety se aflau alături de operele atribuite lui Pitagora, textele ermetice, colecțiile alchimiștilor celebri, atât în tipăriturile vechi ale lui Salmon și Manget, cât și în ediția modernă a lui Berthelot. Nu lipseau nici cărțile uitate de fiziognomie, astrologie și chiromancie.

Mai târziu, când am avut prilejul să cercetez pe îndelete rafturile acestea, am descoperit opere extrem de rare, cum era bunăoară *De aquae vitae simplici et composito*, a lui Amaud de Villeneuve, sau apocrife creștine, de pildă acel *Adam și Eva*, pe urmele căruia umblase atâtea timp Strindberg. S-ar fi spus că un gând sigur și o țintă precisă îndemnaseră pe d-rul Zerlendi la adunarea acestei bogate biblioteci oculte. După cum mi-am dat seama treptat, nu lipsea niciun autor

important, nicio carte de seamă. Fără îndoială că doctorul nu urmărise numai o informație de mântuială, ca să-și asimileze punctele esențiale ale doctrinei și terminologia ocultistă, pentru a putea vorbi cu oarecare competență în biografia lui Honigberger, pe care o pregătea. Cărțile lui îmi dovedeau că voise el însuși să se convingă de adevărul păstrat atât de bine ascuns în tradiția ermetică. Altminteri, ar fi fost inutil să cetească pe Agrippa von Nettesheim și *Bibliotheca Chemica Curiosa*.

Și tocmai acest viu interes al doctorului pentru ocultism, la care se adăuga pasiunea lui pentru filosofia indiană și îndeosebi pentru școlile secrete din India, mă făcuseră extrem de curios. Mai ales că d-na Zerlendi lăsase să se înțeleagă că această nouă și ultimă pasiune a soțului ei se dezlănțuise în urma vizitei sale la Iași.

— Probabil că nu s-a mărginit numai la lecturi ocultiste, spusei eu. Fără îndoială că domnul doctor a încercat și o anumită practică...

— Bănuiesc și eu același lucru, spuse d-na Zerlendi după câteva clipe de ezitare. Mie nu mi-a mărturisit niciodată nimic. Dar ultimii ani i-a petrecut aproape tot timpul în acest birou sau singur la una din moșiile noastre din Oltenia. Cum vă spuneam, nu dădea niciodată semne de oboseală, cu tot regimul său aproape ascetic. Dimpotrivă, aş putea afirma chiar că se simțea mai bine ca înainte...

„Și cu toate acestea a murit”, îmi spuneam eu, ascultând lămuririle atât de sfioase ale d-nei Zerlendi. Se făcuse aproape întunerec în odaie și gazda o străbătu cu pași moi ca să aprindă luminile. Două policandre uriașe, de care atârnav nenumărate vârfuri de săgeți de cristal, inundară cu o lumină artificială, prea puternică, biblioteca. Nu mă înduram să plec și rămăsesem în fața rafturilor cu cărți de ocultism, șovăitor. D-na Zerlendi se apropie iarăși de mine, după ce închise una din ferestre cea care dădea într-un balcon de piatră — și trase o draperie de catifea verde-auriu.

— Acum, că ați văzut despre ce colecții e vorba, începu ea, vă pot mărturisi gândul meu întreg. Sunt ani de zile de când mă întreb dacă nu port și eu o vină față de tot rodul muncii soțului meu, față de aceste

sertare pline cu hârtii și scrisori adunate în timpul când era preocupat de biografia lui Honigberger. Nu știu cu precizie ce-și propusese el să studieze în ultimii ani, dar cercetările pe care le întreprinsese tot din nevoia de a-l înțelege mai bine pe Honigberger porniseră. Când am auzit vorbindu-se despre d-voastră că ați petrecut atâția ani în India studiind filosofii și religiile de acolo, mi-am spus că poate d-voastră știți ceea ce soțul meu își propusese să învețe și că viața lui Honigberger nu va prezenta, pentru d-voastră, secrete. Munca aceasta nu va fi fost zadarnică, adăugă d-na Zerlendi ridicându-și ușor brațul către „colțul Honigberger”. Poate ați găsi interesant de scris viața doctorului sas, pe care soțul meu n-a putut s-o sfârșească. Aș muri împăcată, continuă ea, știind că materialele soțului meu au folosit cuiva și că biografia pe care o visa el va vedea lumina zilei.

Nu știam ce să răspund. Niciodată nu mă angajasem, până acum, într-o lucrare comandată, dintr-un domeniu care nu-mi era familiar.

Cam toate cărțile pe care le-am scris le-am compus în grabă, silit de nevoile vieții, dar totdeauna am scris după propria mea alegere, fie că începeam un roman sau un tratat filosofic. Simțeam, însă, că șovăiala mea nu se poate prelungi la nesfârșit.

— Doamnă, am început eu, sunt măgulit de încrederea pe care mi-o arătați, și vă mărturisesc sincer că sunt fericit numai la gândul că voi putea reveni în această bibliotecă fără a vă stingheri. Nu știu însă dacă voi fi în stare vreodată să duc la bun sfârșit ceea ce a început soțul d-voastră. În primul rând, nu sunt medic și nu cunosc istoria medicinei din secolul XIX. Apoi, o sumă de lucruri care îi erau familiare soțului d-voastră, mie îmi sunt de-a dreptul străine. Dar vă pot făgădui un lucru: că biografia lui Honigberger va fi scrisă și se va tipări. Aș putea căuta o colaborare din partea unui competent în tot ce privește medicina și istoria secolului XIX.

— La lucrul acesta m-am gândit și eu, spuse d-na Zerlendi. Dar, importantă nu e partea medicală — pentru asta se găsesc oricând colaboratori emeriți — ci partea orientalistică a biografiei. Dacă n-aș fi știut cât de mult dorea soțul meu ca viața și opera lui Honigberger să

fie scrisă” și de un român — căci biografiile alcătuite de străini sunt destule — m-aș fi adresat unui specialist din Anglia sau Germania, unde Honigberger e îndeosebi cunoscut. Se opri brusc și, după o tăcere de câteva clipe, ridică privirile și mă privi în ochi. Și apoi, vă mărturisesc, mai e un lucru care poate vi s-ar părea prea personal: dorința de a vedea scriindu-se biografia aceasta *lângă mine*. Sunt anumite episoade destul de obscure din viața acestui om, veți vedea, și nutresc mereu speranța că cineva mi le va lămuri într-o zi...

III

Câtă dreptate avea d-na Zerlendi vorbind de acele episoade obscure din viața lui Johann Honigberger, mi-am dat seama mai târziu, când am cetit cu luare-aminte manuscrisele și documentele adunate, clasate și adnotate de doctor. Am revenit în casa din strada S. peste câteva zile, și de atunci petreceam cel puțin trei după-amieze pe săptămână în bibliotecă. Toamna se prelungea nespus de frumoasă și caldă. Veneam aproape de ceasul patru și rămâneam până seara târziu. D-na Zerlendi mă întâmpina uneori chiar în salon. De obicei însă, ne întâlneam în bibliotecă, unde intra mult timp după ce eu mă așezasem la lucru, pășind cu aceeași grație discretă până aproape de biroul meu și întinzându-mi aceeași mână neobișnuit de palidă, ieșind dintr-o mânecă de mătase neagră, îndată după ea, venea jupâneasa bătrână cu tablaua cu dulceață și cafele. D-na Zerlendi nu lipsea niciodată când mi se servea cafeaua, își spunea, fără îndoială, că prezența ei nu mă putea stânjeni în acel răgaz când, lăsând deschisă mapa cu manuscrise din fața mea, întrerupeam pentru câțva timp lucrul.

— Cum merge? mă întreba întotdeauna. Credeți că ați putea face ceva cu hârtiile soțului meu?

Lucrurile mergeau, totuși, destul de încet. Poate și din vina mea, pentru că nu mă mulțumisem să cercetez numai arhiva Honigberger, ci, paralel cu inventarierea ei, încercam să pătrund și în nenumăratele rafturi cu cărți indianiste și ocultiste, operație care mă pasiona și care

îmi răpea destul timp. După a patra vizită în casa din strada S., izbutisem să mi dau seama de cât redactase doctorul din biografia lui Honigberger. Manuscrisul definitiv se întrerupea o dată cu reîntoarcerea lui Honigberger la Alep, prin 1822, unde doctorul sas introdusese noile metode de vaccinare, dar se mai aflau câteva capitole, în ciornă, asupra celor șapte ani petrecuți de el în Siria. Toate acestea abia dacă alcătuiau un sfert din biografia propriu-zisă, căci Honigberger începea să fie interesant de-abia după ce ajunsese la curtea lui Ranjit Singh. Despre celelalte epoci din viața doctorului aventurier n-am găsit decât material documentar, clasat cu grijă în cartoane ordonate cronologic. Pe fiecare carton fuseseră însemnate datele, localitățile și numărul de mărturii respective. Uneori, în dreptul unui an se aflau semne de întrebare sau trimiteri la un alt dosar al pieselor apocrife. Pentru că d-rul Zerlendi ajunsese la concluzia mărturisită într-o notă a primului capitol — că multe afirmații ale lui Honigberger, acceptate de biografii săi contemporani, se întemeiau pe date false sau pe documente falsificate cu bună știință mai târziu. Ce interes avusese Honigberger să mistifice o existență care fusese într-adevăr fabuloasă, desfășurată sub semnul misterului și aventurii, nu prea înțelegeam.

— N-ați ajuns încă la tainele de care îmi vorbea soțul meu? mă întrebă o dată Zerlendi.

Îmi era greu să răspund. Bănuiam ce fel de lămuriri așteaptă bătrâna doamnă din partea mea și nu știam dacă am să i le pot vreodată destăinui. Cazurile de „moarte aparentă”, de transă yoginică, de levitațiune, incombustibilitate sau invizibilitate la care se referea Honigberger și pe care doctorul Zerlendi le studiasse îndeosebi erau foarte dificil de explicat cuiva care nu înțelege teoretic posibilitatea lor de realizare. Iar în ceea ce privește călătoriile misterioase ale lui Honigberger în Kashmir și Tibet, cercetările sale de farmacologie magică, eventuala lui participare la anumite ceremonii inițiatice ale sectei Vallabhacharya — nu eram nici eu lămurit. Doctorul Zerlendi,

dacă aflase ceva precis asupra acestor episoade obscure, nu le însemnase în cartoanele biografiei sale.

— Taine întâlnesc la tot pasul, răspundeam eu evaziv. Nu m-am deprins încă a le desluși...

D-na Zerlendi rămânea lângă mine, cu privirile pierdute câteva clipe, apoi se reculegea treptat și părăsea biblioteca cu pașii ei melancolici. Când întârzia mai mult de vorbă, mă întreba despre călătoriile mele în India; îndeosebi o interesau amănuntele despre mănăstirile himalayene pe care le cunoscusem, lucruri despre care nu prea vorbesc bucuros. Niciodată nu mi-a mărturisit ceva despre viața ei, despre familia lor. Niciodată n-am aflat numele prietenilor ei, la care se referea uneori.

Tot ce-am descoperit în urmă a fost întâmplător. Venisem o dată, trei săptămâni după prima mea vizită, ceva mai devreme decât de obicei. Ploua în ziua aceea, o ploaie tristă de toamnă, și jupâneasa bătrână mi-a deschis cu oarecare întârziere. D-na Zerlendi era suferindă, mi-a spus. Totuși, eu puteam intra; făcuse chiar focul în cămin. Am intrat cu sfială. Biblioteca parcă se schimbase în lumina mucedă a ploii de toamnă. Căminul nu izbutea să încălzească odaia aceasta uriașă. M-am apucat totuși de lucru cu înverșunare. Mi se părea că d-na Zerlendi și-ar simți alinate suferințele știindu-mă că lucrez într-o odaie vecină și că, poate, într-o zi destul de apropiată, îi voi putea lămuri unele din „tainele” pe care le scormonise soțul ei.

Jumătate de ceas după venirea mea, ușa de la bibliotecă se deschise și întră o doamnă tânără, cu o țigară în mână. Nu părea deloc surprinsă că mă găsește acolo, la birou, cu mapele deschise în față-mi.

— Așadar, d-ta ești! exclamă ea apropiindu-se.

M-am ridicat și mi-am rostit numele.

— Știam, mi-a spus mama, adăugă ea în treacăt. Sa sperăm că o să ai mai mult noroc.

Am zâmbit încurcat, neștiind prea bine ce vrea să spună. Apoi am început să vorbesc despre tot ce găsisem în legătură cu Honigberger.

Tânăra mă privea cu oarecare ironie.

— Astea le-am aflat mai demult, mă întrerupse ea. Până aici au ajuns și ceilalți. Bietul Hans trecuse chiar mai departe, după câte se spune...

Am privit-o desigur atât de uimit, încât tânăra a început să râdă.

Și-a stins țigara într-o scrumieră de aramă și s-a apropiat de mine.

— Sau poate ți-ai închipuit că „tainele” acestea te-au așteptat pe d-ta, un sfert de veac aproape, ca să le dezlegi?! Eroare, scumpul meu domn. Au mai încercat și alții. Tata era doar un bărbat bine cunoscut, și „cazul” lui nu s-a stins atât de repede, în amintirea unui grup destul de întins de oameni de dinainte de război...

— Nu sunt responsabil de eroarea în care m-ați surprins, răspunsei eu, silindu-mă să par cât mai puțin turburat. D-na Zerlendi a găsit de cuviință să-mi destăinuie numai anumite lucruri, trecând altele sub tăcere. Mandatul meu e, de altfel, limitat, adăugai zâmbind. Mă aflu aici ca să-mi dau seama de materialul documentar în legătură cu biografia doctorului Honigberger.

Tânăra mă privi în ochi, parcă i-ar fi fost greu să mă creadă. O văzui, atunci, mai bine. Înaltă, subțire, aproape slabă, avea ochii arși de o lumină mocnită și gura nervoasă. Nu era deloc fardată și asta adăuga câțiva ani la cei peste treizeci pe care-i avea.

— Bănuiam eu că mama îți ascunde anumite lucruri, începu cu o voce mai puțin crispată. Poate te-ar fi dezamăgit, altminteri, de la început, spunându-ți că munca d-tale de astăzi a mai fost împlinită încă de alte trei persoane. Cel din urmă era un ofițer german rămas în București după ocupație. Bietul Hans, îi spuneam noi, pentru că soarta lui a fost într-adevăr tragică. A murit într-un accident de vânătoare, la o moșie a noastră. El pretindea că începe să înțeleagă „tainele” lui Honigberger, la care se referea tata, dar că știe prea puțin românește și că mai trebuie să învețe. Nu prea îmi dau seama ce legătură puteau avea „tainele” lui Honigberger cu perfecționarea lui în limba română.

Părerea mea este că nici el nu aflase mare lucru.

— Tot ce-mi spuneți, începui eu, nu mă descurajează deloc. Dimpotrivă, mă leagă și mai mult de acest Honigberger, care până acum câteva săptămâni era, pentru mine, un simplu nume de călător

aventurier.

Tânăra zâmbi din nou și se așează în fotoliul de lângă birou, continuând să mă privească scrutător.

— Mama se interesează mai puțin de Honigberger decât bănuiești data, vorbi ea. Și are toată dreptatea, de altfel. O interesează în primul rând să afle ce s-a întâmplat cu tata.

— Mi-am dat seama de asta, o întrerupsei eu. Și pentru că n-am îndrăznit niciodată s-o întreb pe dânsa, am să vă rog să mă lămurii d-voastră. De ce-a murit tatăl d-voastră și în ce împrejurări?

Tânăra ezită câteva clipe, plecând fruntea. Parcă s-ar fi întrebat dacă îmi poate spune adevărul sau n-ar fi mai nimerit să-l aflu singur, din altă parte, în cele din urmă, se ridică încet din fotoliu și vorbi:

— Tata n-a murit, în orice caz, nu știm dacă și când a murit, în ziua de 10 septembrie 1910 a dispărut de acasă, și de atunci nimeni nu l-a mai văzut și n-am mai auzit nimic de el.

Am tăcut amândoi, privindu-ne. Nu știam ce să spun. Nu știam nici măcar dacă-mi mărturisește adevărul întreg sau îmi ascunde anumite amănunte penibile. Ea a deschis o tabacheră mică de ambru și și-a ales o țigară.

— Fără îndoială că a plecat în Orient, în India, spusei eu ca să rup tăcerea. Pe urmele lui Honigberger...

— Asta ne-am gândit și noi. Adică așa s-au gândit prietenii noștri, căci eu eram atunci în clasa a II-a primară și nu prea înțelegeam bine ce se petrecuse. Mă întorsesem de la școală și i-am găsit pe toți agitați și îngroziți. Tata dispăruse în dimineața aceea sau poate în cursul acelei nopți...

— A voit probabil să plece pe neașteptate, spusei eu. Bănuia ce greutăți ar fi întâmpinat dacă și-ar fi mărturisit gândul cuiva.

— Firește. Dar e foarte greu de admis că a putut pleca în Orient fără pașaport, fără bani, fără haine...

Nu înțelegeam și ea stăruii:

— Adevărul este că tata a *dispărut*, în înțelesul propriu al cuvântului.

Și a dispărut, fără ca să-și ia vreunul din costumele de haine, fără pălărie, lăsându-și toți banii în sertarul biroului. Nu și-a luat niciun act, n-a scos pașaport și n-a scris nicio scrisoare mamei sau vreunui prieten. E foarte greu să înțelegi cât de misterioasă a părut dispariția aceasta pentru cei care au cunoscut împrejurările. Tata ducea de câțiva ani o viață destul de curioasă, aproape ascetică. Nu vedea pe nimeni. Ziua și noaptea și-o petrecea în această bibliotecă și în odaia lui de culcare, unde se odihnea numai două ceasuri pe noapte, într-un pat de lemn, fără saltea și fără pernă. Umbla foarte sumar îmbrăcat, într-un pantalon alb, sandale și o cămașă de in. Acesta era costumul lui de casă, de altfel vara și iama. Și în acest costum, în care n-ar fi ieșit în stradă, *a dispărut*. N-am putut afla dacă a dispărut în cursul nopții, plecând de-a dreptul de aici, din bibliotecă sau după ce s-a retras la el în odaie. Toată casa dormea la ora când, de obicei, își întrerupea el lucrul: la 3 dimineața. Peste două ceasuri, la 5, se deștepta, își făcea dușul și rămânea multă vreme închis în odaia lui, meditănd. Așa credeam noi, cel puțin, căci mamei nu-i spunea nimic. Se detașase de lume, de familie. Când îl întâlneam, rareori, simțeam că iubirea lui nu se stinsese, dar era o altfel de iubire.

— Și toate cercetările n-au dus la niciun rezultat? întrebai eu. Nu i s-a dat nicăieri de urmă? E de necrezut că un om poate dispărea așa, fără să lase niciun fel de urmă.

— Și, cu toate acestea, lucrurile s-au petrecut întocmai. N-am găsit niciun semn care să trădeze pregătirile lui de plecare. Și aici și în odaia de culcare, totul era în ordine; pe biroul ăsta cărțile și caietele rămăseseră ca în fiecare seară, în iatac i-am găsit ceasul pe noptieră, cheile și portofelul cu mărunțiș. Ca și când ar fi dispărut în câteva clipe, înainte ca să aibă timp să-și adune lucrurile, înainte de a scrie un cuvânt de lămurire sau de iertare.

Tânăra își întrerupse brusc destăinuirile și îmi întinse mâna.

— Acum, că ți-am spus ce trebuia să știi de la început, mă duc. Te-aș ruga numai să nu pomeniști nimic mamei despre convorbirea noastră.

Ea are anumite superstiții și nu vreau s-o măhnesc neținând seama de ele...

IV

A plecat înainte ca eu să capăt destul curaj și s-o opresc, rugându-l să-mi lămurească atâtea episoade obscure din destăinuirea ei. Bunăoară, cum de nu s-a vorbit mai mult, pe vremuri, de dispariția aceasta misterioasă, sau ce se întâmplase cu ceilalți bărbați pe care dna Zerlendi îi rugase să cerceteze biblioteca și despre care tânăra îmi spusese, în treacăt, că n-avuseseră noroc. M-am așezat la birou oarecum amețit de tot ce ascultasem. Nu-mi puteam lega gândurile.

Priveam acum mapele din fața mea și cărțile care mă înconjurau din toate părțile cu un sentiment nou. Admirația de bibliofil și indianist lăsase loc unui complex anevoie de precizat, în care se amestecau și teamă, și neîncredere, și fascinație. Parcă nu-mi venea să cred, cuvânt cu cuvânt, tot ce-mi spusese vizitatoarea mea. Și, cu toate acestea, la lumina destăinuirilor ei, înțelegeam sfiala bătrânei de a-mi vorbi deschis, grija pe care o avusese de a nu-mi pomeni niciodată de moartea soțului, curiozitatea ei anevoie stăpânită.

Îmi spuneam că dispariția doctorului Zerlendi păruse atât de neverosimilă pentru că, probabil, omul acela și-o pregătise timp îndelungat, până în cele mai mici amănunte, ars de dorul de a ajunge în India și a rupe definitiv toate punțile cu viața lui de până atunci. Dar tocmai această plecare atât de meșteșugită, taina în care și-o pregătise, pasiunea lui totală pentru secretele Indiei mă captivase. Nu auzisem până atunci de o asemenea încercare de a pleca brusc, fără rămas bun, fără scrisori de adio, fără a lăsa niciun fel de urmă. Față de tot ce auzisem, dosarul Honigberger, încă deschis pe birou, mi se părea prea puțin interesant. M-am îndreptat către rafturile cu cărți de indianistică, acolo unde știam că sunt și sertarele doctorului cu manuscrise și fișe, dovada studiului lui de atâția ani. Am deschis primul sertar și am început să-l inventariez cu multă grijă, cercetând caiet cu caiet.

Erau aici maculatoarele lui de exerciții sanscrite și cu melancolie am întâlnit temele și declinările cu care mă luptasem și eu cândva; nrpah, nrpam, nrpena, nrpāya, nrpāt, nrpasya, nrpe, nrpa etc. Se vedea stângăcia doctorului în scrierea literelor sanscrite. Dar răbdarea lui fusese, fără îndoială, enormă, căci zeci de pagini întregi de maculator erau acoperite cu declinarea aceluiași cuvânt, repetată cu îndărătnicie, ca un *pensum* colegial. În alt caiet, se găseau deja fraze întregi, cele mai multe din *Hitopadesha* și *Panchatantra*, cu traducerea literală și traducerea liberă alături. Am răscolit zeci de maculatoare de acest fel, acoperite până la ultima filă cu exerciții, conjugări și declinări sau traduceri, într-un caiet gros, cu indice alfabetic, doctorul își transcria cuvintele noi pe care le întâlnea în exercițiile lui. Unele caiete aveau notate pe pagina de gardă anumite date; probabil timpul în care lucrase materia cuprinsă în ele. Mi-am dat încă o dată seama de munca pe care o depusese doctorul în învățătura limbii sanscrite; un caiet de trei sute de file fusese acoperit cu exerciții în mai puțin de două săptămâni.

În după-amiaza aceea de toamnă ploioasă n-am găsit nimic în sertarul cu manuscrise, care să-mi indice altceva decât o înverșunată pasiune pentru studiul limbii sanscrite. Doar o simplă însemnare, pe prima pagină a unui caiet de exerciții, mi-a atras o clipă atenția. Erau câteva cuvinte, turburătoare însă pentru mine. *Shambala*= *Agarttha*= *tărâmul nevăzut*. Toate celelalte file erau acoperite cu aceleași exerciții școlarești.

M-am întors a doua zi mai devreme ca de obicei. Niciodată nu intrasem în bibliotecă atât de agitat și curios ca acum. Noaptea mi-o pierdusem aproape în întregime gândindu-mă la tot ce-mi destăinuisese fiica d-nei Zerlendi și întrebându-mă ce forță de dincolo l-a mânat pe doctor la un gest atât de brutal, la o despărțire atât de crudă de familia, prietenii și țara lui. Cum am ajuns în bibliotecă, m-am apropiat din nou de sertarele în care cercetasem cu o zi înainte, am încărcat un braț întreg de caiete, mape și maculatoare, și m-am așezat la birou.

Procedam de data aceasta cu foarte mare luare-aminte. Caietele erau

scrise cu o literă sanscrită din ce în ce mai sigură, ajungând cu timpul cursivă. O jumătate de ceas în urma mea, intră d-na Zerlendi. Era palidă, slăbită, deși nu fusese suferindă decât două zile.

— Îmi pare bine că vă văd lucrând cu atâta interes, începu ea, dând cu ochii de maldărul cu caiete. Hârtiile acestea n-au fost încă cercetate de nimeni, adăugă, roșind ușor. Nu trebuie să țineți seama de ce v-a spus ieri fiica mea. Smaranda e o fire fantastică și în închipuirea ei vede legături între lucruri care n-au nimic de-a face unele cu altele. Ea era un copil pe atunci. Și pentru că Hans, logodnicul ei, a murit din imprudență la o vânătoare, după ce începuse să cerceteze și el caietele acestea, Smaranda și-a făurit o întreagă teorie. Ea crede că tot ce se leagă de Honigberger stă sub semnul unui blestem și cei care-i cercetează arhiva, începând cu soțul meu, suferă tot felul de nenorociri; cam așa cum se spune că s-a întâmplat cu cercetătorii mormântului lui Tutankhamon. Dar astea sunt fanteziile ei și a început să creadă în ele după ce a cetit nu știu ce cărți despre Tutankhamon.

Turburarea mea crescuse și mai mult ascultând-o. Căci acum nu știam ce să cred și de partea cui se află adevărul. D-na Zerlendi îmi vorbise oarecum încurcată despre fiică-sa. Dar de unde știa ce-mi spusese ea? mă întrebam. Doar n-o fi ascultat la ușă.

— Smaranda a rămas neconsolată după moartea lui Hans, în 1921, reîncepu d-na Zerlendi. Poate că datorită acestei mari dureri nu mai are, uneori, simțul realității.

— Dar duduia... încercai eu să o apăr.

— Nu e nevoie să-mi spuneți mai mult, mă întrerupse d-na Zerlendi.

Eu știu ce crede ea și ce dă să înțeleagă, mai ales celor pe care îi întâlnește în această bibliotecă.

Mi s-au părut, atunci, puțin cam incoerente lămuririle d-nei Zerlendi. Nu pomenise, totuși, nimic despre soțul ei. Nu-mi afirmase că a murit, deși nu vorbise nimic de dispariție, încercase doar să se apere de învinuirea pe care i-o adusese Smaranda, că invitase și pe alții înaintea mea să dezlege, sub o formă sau alta, „tainele” lui Honigberger, care puteau fi și tainele soțului ei.

— Astea voiam să vă spun, șopti ea cu o voce obosită. Și acum o să mă iertați dacă am să mă întorc în camera mea. Nu sunt încă pe deplin restabilită...

Rămas singur, începui să zâmbesc. Îmi spuneam că Smaranda va trebui să intre din moment în moment în bibliotecă, rugându-mă să nu cred cele mărturisite de d-na Zerlendi. Dar curiozitatea mea era prea puternică și după puțin timp m-am reîntors la cercetarea caietelor.

Până aproape de seară am răsfoit mereu și n-am întâlnit decât traduceri, teme, transcrieri de texte, interpretări, comentarii gramaticale.

Un caiet în care se aflau însemnări asupra filosofiei Vedanta și Yoga mi s-a părut mai interesant și l-am pus deoparte. Am luat apoi în mână un caiet cu tartaje de carton negru, care purta și el o însemnare și un număr de ordine, ca toate celelalte, de care nu se deosebea de altfel întru nimic. Prima pagină era acoperită cu transcrierea câtorva pasaje din Upanishade. Aș fi crezut, fără îndoială, că paginile următoare cuprindeau cam același fel de texte, dacă ochii nu mi-ar fi căzut pe întâiul rând din pagina a doua: *ādan vāda āsit, sa cha vāda ishvarābhimukha āsit, sa cha vāda ishvara āsit!* O clipă, nu mi-am dat seama de înțelesul cuvintelor și era să întorc altă pagină, când îmi străfulgeră în minte traducerea frazei pe care o cetisem. Era prologul Evangheliei lui Ioan: „La început a fost Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu, și Dumnezeu era Cuvântul!” M-am mirat că doctorul transcrisese acest citat în traducere sanscrită și am început să cetesc mai departe, ca să-i înțeleg rostul. Dar emoția îmi zvârli, în clipa următoare, tot sângele în obraji. Cuvintele pe care le ceteam, în haina străină a literelor sanscrite, erau românești, „încep acest caiet în ziua de 10 ianuarie 1908. Precauția cu care îmi travestesc scrisul o va înțelege cel care va izbuti să cetească până la urmă. Nu vreau ca gândul meu să cadă sub ochii oricui...”.

Acum îmi dădeam seama de ce doctorul transcrisese în fruntea paginii II, citatul din Evanghelia lui Ioan; ca să atragă atenția că cele ce urmează nu sunt texte indiene. El își luase toate precauțiile ca niciun

cercetător profan să nu bănuiască nici pe departe conținutul caietului; același tip de caiet ca toate celelalte, același număr de ordine, același scris sanscrit.

De emoție, nu îndrăzneam să cetesc mai departe. Se făcuse destul de târziu și trebuia să plec, puține minute în urmă. Dacă aș fi chemat-o pe d-na Zerlendi și i-aș fi cetit conținutul caietului, poate aș fi făcut-o împotriva voinței autorului. Trebuia să-l descifrez eu întâi, înainte de a-l comunica altora. Dar nu voi avea timp să-l sfârșesc în seara aceasta, îmi spuneam deznădăjduit.

Atunci se deschise ușa de la salon și intră jupâneasa. Părea mai încruntată ca de obicei, mai aspre îi erau privirile. Când o văzui apropiindu-se, îmi plecai ochii în caiet, pe care-l deschisei la întâmplare. Cele ce ceteam atunci mă făceau literalmente să sufăr că nu pot rămâne singur câteva ceasuri în șir, să-mi dau seama tot ce s-a întâmplat..

— Măine și poimăine scuturăm casa, vorbi jupâneasa. D-aia am venit să vă spun. Să nu luați degeaba drumul până aici. Că dacă m-apuc să scutur, nu răzlesc înainte de două zile...

Dădui din cap, mulțumindu-i. Dar jupâneasa avea probabil chef de vorbă. Se apropiie mai mult de birou și-mi arătă cu mâna caietele.

— Toate lucrurile acestea diavolești strică mintea, vorbi ea cu înțeles. Mai bine i-ați spune cocoanei că nu le dovediți și v-ați vedea de tinerețile d-voastră, că-i mai mare păcatul de ele...

Ridicai ochii din caiet și o privii scrutător.

— Domnul doctor d-aia s-a prăpădit, continuă ea.

— A murit? întrebai eu repede.

— Și-a luat lumea în cap și s-a prăpădit, repetă ea pe același ton.

— Dar l-ai văzut d-ta mort? revenii eu.

— Nimeni nu l-a văzut mort, dar s-a prăpădit în lumea largă, fără o lumânare... Și a lăsat casa pustie. Să nu vă luați după cocoana, adăugă ea mai încet. Nici ea, sāraca, n-a mai rămas în toate mințile. Că la doi ani, s-a prăpădit și fratele dâșii, prefectul, după ce venise cu un francez, cu un învățat francez, aici...

— Hans, spusei eu.

— Nu, domnișorul Hans a venit târziu. El nici nu era francez. El a venit în urmă, după război... A murit și el tânăr...

Nu știam ce să spun. Am rămas mut, privind-o. În acea clipă mă simțeam și eu atras de un farmec straniu, nemaiîntâlnit. Jupâneasa ștergea cu podul palmei muchea biroului.

— D-aia venisem, vorbi ea târziu, să vă spun că scuturăm vreo două zile...

Se îndepărtă apoi șchiopătând și ieși prin aceeași ușă care dădea în salon. Privii din nou caietul. Era îngrozitor să mă despart tocmai acum, când îl găsisem și să mă întorc peste trei zile. Aproape fără să-mi dau seama ce fac, l-am luat și l-am ascuns sub haină, tremurând din toate încheieturile. Am mai întârziat apoi câteva minute, ca să-mi domolesc respirația agitată, am pus la loc restul caietelor și am ieșit în vârful picioarelor, nu cumva să întâlnesc pe cineva care să-mi ghicească gândurile și vina.

V

Am rămas în seara aceea încuiat în casă, cu transparentele lăsate, nu cumva lumina lămpii mele să încurajeze pe vreun prieten să-mi tulbure singurătatea. Și cu cât înaintam în noapte, parcă timpul și locul unde mă aflam s-ar fi risipit într-o turbure ceață, atât îmi era de copleșită întreaga ființă, descifrând, pagină cu pagină, însemnările doctorului Zerlendi. Cetirea n-a mers tocmai ușor. La început, doctorul se trudea să scrie cu cea mai mare luare-aminte, pentru că anevoie se pot transpune toate sunetele românești în grafie sanscrită. Dar după câteva pagini, transcriptia devenea tot mai aproximativă și trebuia mai mult să ghicești cuvântul decât să-l cetești. Fie din pricina emoției cu care își însemna în caiet turburătoarele lui experiențe, fie datorită grabei, scrisul doctorului Zerlendi nu îngăduia o lectură curgătoare.

Cu timpul, frazele deveneau tot mai scurte, cuvintele tot mai tehnice, asemenea unui limbaj convențional, cifrat, în pragul experiențelor sale

ultime, doctorul avusese grijă să-și păstreze secretul, folosind cu exclusivitate terminologia yogică, inaccesibilă celor care nu adânciseră, ca el, știința aceasta bogată în arcane.

„Scrisoarea lui Honigberger către J. E. A fost pentru mine cea mai precisă confirmare”, scria doctorul la începutul jurnalului său intim, fără să spună cine era J. E. Și ce cuprindea acea scrisoare, de care-mi amintise, destul de vag, doamna Zerlendi într-una din convorbirile noastre, „încă din primăvara anului 1907, am început să cred că tot ce scrisese Honigberger în amintirile sale indiene era nu numai autentic, în sensul strict al cuvântului, dar reprezenta numai o infimă parte din ce văzuse și ce izbutise să înfăptuiască el.” Urmează o serie de trimiteri la opera lui Honigberger; cazuri de „fachirism”, levitațiune, moarte aparentă, îngropare de viu etc., fapte pe care e îndrituit să le socotească autentice. „Am început cele dintâi experiențe în ziua de 1 iulie 1907. Cu săptămâni înainte, făcusem un examen sever de conștiință și renunșasem la tutun, alcool, came, cafea, ceai și toate celelalte. Nu încerc acum să refac istoria acestei penibile etape preliminară, care a durat șase luni. Mi-a trebuit o voință de fier, căci de mai multe ori eram gata să renunț și să mă întorc la distracțiile mele istoriografice. Din fericire, scrisoarea lui Honigberger îmi dovedea că lucrurile acestea *pot fi înfăptuite* și asta îmi da mereu curaj. Niciodată nu-mi închipuiam însă că se poate ajunge atât de departe și relativ cu atât de puțină trudă. Pentru că numai după ce dobândești cele dintâi *puteri* și-ți cad brusc vălurile de pe ochi, îți dai seama cât e de mare ignoranța oamenilor și ce dureroasă iluzie îi păcălește zi cu zi, până în pragul morții. Voința și energia pe care le depune un om ca să-și satisfacă ambiția socială sau vanitatea științifică sunt poate chiar mai mari decât aceea care ți se cere pentru a dobândi lucrul acesta extraordinar: propria ta salvare din nimicnicie, din ignoranță și din durere.”

Doctorul descrie cu destule amănunte — în acea zi de 10 ianuarie 1908 și în zilele următoare — primele sale experiențe. Din câte mi-am putut da seama, el cunoștea încă de mai înainte literatura yogică,

îndeosebi tratatul lui Patanjali și comentariile sale, era familiarizat cu filosofia ascetică și mistică indiană, dar încă nu încercase niciodată punerea lor în practică. A trecut de-a dreptul, pare-se, la acea dificilă experiență a ritmării respirației, *prānāyama*, fără să dobândească multă vreme rezultate încurajatoare.

„La 25 iulie am adormit în timpul unui asemenea exercițiu”, notează el, după ce amintește că, puține zile mai înainte, îl înecase o tuse de o neobișnuită violență. „Multă vreme făceam aceste exerciții după miezul nopții, apoi dimineața în zori. O cumplită presiune toracică și accese de tuse seacă au fost singurele rezultate. Am înțeles, după două săptămâni de eforturi, că nu izbuteam nimic, pentru că, silindu-mă să-mi ritmez respirația, în conformitate cu textul lui Patanjali, uitam să-mi concentrez mintea într-un singur obiect.

Rezistența pe care o întâmpinam se datora tocmai acestei vacuități mentale de care, pe atunci, nu-mi dădeam seama. Am încercat din nou sfatul lui Honigberger. Mi-am astupat urechile cu ceară și n-am început *prānāyama*, decât după câteva minute de rugăciune. Am dobândit o stare de neobișnuită liniște mentală, îmi amintesc și acum cele dintâi senzații: parcă m-aș fi aflat în mijlocul unei mări înfuriate, care se calmează văzând cu ochii, până ce nu rămâne decât o nemărginită pânză de apă, fără niciun val, fără nici cea mai mică înfiorare. Apoi, un sentiment de plenitudine, pe care nu-l pot asemăna cu nimic, în afară de sentimentul care te stăpânește câteodată după ce ascuți multă muzică de Mozart. Câteva zile de-a rândul am repetat aceeași experiență, fără să izbutesc însă s-o depășesc. Mă trezeam după un sfert de ceas într-o vagă reverie, deși știam că nu asta trebuia să fie rezultatul exercițiului. Undeva, pe drum, pierdusem controlul; mă lăsasem furat de vraja pe care propria mea minte o răspândise în juru-mi. Reluam exercițiul dar, după o trecere oarecare de timp, rezultatul era același: reverie, somnolență sau placiditate mentală fără seamăn...”

Cât de turburătoare erau pentru mine mărturisirile acestea! Încercasem și eu, cândva, unele din experiențele în care stăruise doctorul cu atâta cerbicie și întâmpinasem aceleași greutăți. Dar el

avusese mai mult noroc și, în orice caz, o mai tenace voință, în primele zile ale lui septembrie 1907 a făcut, aproape fără să-și dea seama, un mare pas înainte, în aceste exerciții de ritmare a respirației, adică de perfectă echivalare a inspirației și a expirației. „Am început, ca de obicei, prin a-mi reține răsuflarea 12 secunde.” Asta însemna că izbutise să inspire aerul în 12 secunde, să-și rețină respirația 12 secunde și să expire aerul în tot atâtea secunde. „Obiectivul meditației era, în acea zi, focul. Fără îndoială că-și „fixase” mintea asupra unui recipient cu jărat, încercând să pătrundă esența „focului”, să găsească acest foc în întreg cosmosul, asimilându-și în același timp principiul” lui, identificându-l în atâtea procese din propriul său trup, reducând infinitatea de arderi care alcătuiesc laolaltă universul și fiecare organism în parte la același element incandescent din fața ochilor săi.

„Nu-mi dau prea bine seama cum s-a întâmplat, dar, după un timp oarecare *m-am trezit dormind* sau, mai precis, m-am trezit în *somn* fără ca eu să fi dormit în adevăratul înțeles al cuvântului. Trupul meu, cu simțurile toate, se cufunda într-un somn din ce în ce mai adânc, fără ca mintea să-și întrerupă o singură clipă activitatea. Totul adormise în mine, afară de luciditate. Continuam să meditez asupra focului, dându-mi în același timp seama, într-un chip nelămurit, că lumea din jurul meu se schimbă cu desăvârșire și că, dacă aș fi întrerupt o singură clipă concentrarea, m-aș fi integrat și eu, firesc, lumii acesteia, care era lumea somnului...”

Cum recunoaște chiar el mai târziu, doctorul Zerlendi izbutise în acea zi cel dintâi, și poate, cel mai greu pas în drumul pe care și-l hotărâse. Izbutise ceea ce se numește în termeni tehnici continuitatea conștiinței, adică trecerea de la conștiința stării de veghe la conștiința stării de somn, fără niciun fel de hiatus. Conștiința omului normal este despicată brutal prin somn; nimeni nu-și păstrează continuitatea fluxului mental când adoarme, nimeni nu se știe adormit (își dă, cel mult, seama, uneori, că visează) și nimeni nu-și continuă, lucid, gândirea în somn. Din lumea somnului își amintește doar câteva vise, și o anumită spaimă nedefinibilă.

„Ceea ce mă înspăimânta mai mult în această descoperire a mea — că mă aflu *treaz în somn* — era sentimentul că lumea de lângă mine se schimba cu totul și nu mai semăna în niciun chip cu lumea conștiinței diurne. Mi-e foarte greu să precizez cum simțeam eu această schimbare, pentru că mintea mi-o proiectasem întreagă, ca un singur fascicul, asupra focului, iar simțurile îmi erau adormite. Totuși, parcă mă afluam într-un alt spațiu, unde nu era nevoie să privești ca să poți vedea, iar eu *vedeam* schimbându-se treptat odaia în care mă afluam, obiectele, formele, culorile. Tot ce s-a petrecut atunci e peste puțină de descris: totuși, voi încerca să descriu cum voi putea, pentru că nimeni, după câte știu, n-a îndrăznit să reveleze prin scris o asemenea experiență. Priveam neconținut focul, nu ca un pretext de transă hipnotică, pentru că am studiat îndeajuns hipnotismul ca să-i cunosc tehnica și efectele, în timp ce priveam, gândeam asupra focului, îl *asimilam*, pătrunzând cu mintea în propriul meu trup, identificând toate combustiiile din el. Nu era, deci, o gândire înțepenită, ci doar o gândire care era *una*, adică nu era fărâmițată în mai multe direcții, nu era solicitată de mai multe obiecte, nu era distrată de vreun stimul extern sau de vreo amintire proiectată ca un *éclat* din subconștient. Această gândire, *una*, își avea în foc doar punctul de sprijin; cu ea pătrundeam însă pretutindeni unde trebuia să identific focul. Deci hipnoza era cu desăvârșire exclusă; mai ales că eram neîncetat lucid; știam cine sunt, de ce mă aflu într-o asemenea poziție, de ce-mi ritmez respirația, cu ce scop meditez asupra focului. Și cu toate acestea, îmi dădeam seama, concomitent, că mă aflu în alt spațiu, în altă lume. Nu-mi mai simțeam deloc corpul; doar o vagă căldură a capului, căldură care cu timpul dispăru și ea. Lucrurile păreau ca și cum ar fi curs neconținut, fără ca profilul lor să se altereze totuși prea mult. La început, ai fi spus că vezi totul ca printr-o apă în continuă mișcare, dar comparația nu era deloc exactă. Lucrurile, de fapt, curgeau; unele mai încet, altele foarte repede, dar îți era peste puțină de spus *unde* curg ele și prin ce proces miraculos substanța lor nu secătuiește printr-o asemenea revărsare peste marginile lor firești; deși, ca să încerc a da

seama mai precis de viziunea mea, nu era vorba de o revărsare *peste* marginile obiectului, ci parcă înseși marginile acestea curgeau neconținut. Ceea ce era și mai straniu, toate lucrurile acestea se apropiau și se depărtau fără voia lor. Deși nu le priveam, știam însă că ele sunt acolo: un pat, două scaune, un covor, un tablou, o măsuță de noapte etc. Aveam impresia că ele s-ar aduna toate la un singur loc îndată ce mi-aș opri ochii asupra unuia din ele. Impresia aceasta nu era o părere, o iluzie; se putea asemăna cu sentimentul precis pe care-l are un om când se află în apă, că poate înainta sau ieși din apă. Era ceva pe care-l știam, fără ca să-mi dau seama dacă l-am experimentat vreodată. Aveam, de asemenea, impresia că pot privi mult mai departe decât îmi îngăduiau pereții camerei mele. Nu pot spune că lucrurile deveniseră transparente. Dimpotrivă, afară de continua lor curgere și mobilitatea lor curioasă, răspunzând parcă dorinței mele eventuale de a le privi, lucrurile rămăseseră ca mai înainte. Și, cu toate acestea, puteam privi dincolo de ele, deși, repet, nu încercasem să privesc, în niciun caz, nu *prin* ele, ci *dincolo* de ele. Erau acolo, în fața mea, și totuși știam că poate vedea mai departe, ele rămânând la locul lor. Se asemăna într-o câțva senzația aceasta cu viziunea pe care o poate avea un om privindu-și din colțul unei odăi întreaga casă; nu vede prin ziduri și totuși vede tot ce știe că se află într-o odaie învecinată sau în toată casa, fără să aibă senzația că privirile lui au trecut prin ziduri..."

VI

Fără îndoială că doctorul scria toate acestea după ce repetase de nenumărate ori experiența continuității conștiinței în somn. După claritatea scrisului acestui fragment, s-ar părea că el redactase cu multă grijă descrierea de mai sus și o transpusesese apoi în litere sanscrite — ceea ce nu va face mai târziu, când se mulțumea să noteze de-a dreptul în caiet.

„După câțva timp, am simțit dorința să pătrund mai adânc în lumea somnului, să explorez spațiul acela necunoscut din jurul meu. Nu

îndrăzneam, totuși, să-mi dezlipesc ochii de jărat. O neliniște stranie, aș putea spune chiar și un început de groază, mă amenința. Nu știu ce m-a făcut să închid brusc ochii: în niciun caz oboseala pentru că, repet, mă simțeam dormind, și mintea îmi era mai trează ca niciodată. Am rămas înmărmurit, regăsind, cu pleoapele închise aceași viziune pe care o aveam cu ochii deschiși. Numai jăratul parcă se schimbă: *curgea* și el, întocmai ca toate lucrurile din jurul lui, iar strălucirea îi era mai puternică, deși, aș putea spune, mult mai puțin vie. După câteva clipe de șovăială, am deschis iar ochii. Mi-am dat seama că era inutil să privesc, să-mi întorc pupilele către un anumit colț al odăii; vedeam în orice parte aș fi voit, vedeam oriunde mi-aș fi aruncat gândul, fie că aveam sau nu ochii deschiși. M-am gândit la grădina din spatele casei și am văzut-o chiar în acea clipă, ca și cum aș fi fost acolo. Ce spectacol uluitor! Parcă ar fi fost un ocean de sevă vegetală în neodihnită frământare. Arborii aproape se îmbrățișau unii cu alții, iarba părea că tremură ca un snop de alge, numai fructele erau mai liniștite, purtate parcă într-o lungă legănare. În clipa următoare, mirajul acestei furtuni vegetale a dispărut brusc. Mă gândeam la Sofia și am văzut-o, în patul cel mare din iatacul nostru, dormind. În jurul capului, plutea o aură violet-închisă; trupul ei parcă năpârlea neconținut, atâtea falduri se revărsau din ea, pierind îndată ce se desfăceau de membre. Am stat mult timp privind-o fix, încercând să înțeleg ce se petrece. Am zărit apoi o flăcă ră sfioasă pâlpâind când în dreptul inimii, când mai jos, spre pântec. Deodată, încep să-mi dau seama că Sofia se afla lângă mine. A fost o clipă îngrozitoare, căci o vedeam foarte bine în pat, dormind, și o vedeam în același timp alături de mine, privindu-mă uimită în ochi, ca și cum ar fi vrut să mă întrebe ceva. Figura ei trăda o nespusă mirare; poate că arătam altfel de cum se aștepta ea să mă vadă, poate că nu semănăm cu oamenii pe care îi întâlneam până atunci în visul ei. Pentru că, de-abia mai târziu, după ce am repetat experiența de mai multe ori, am început să-mi dau seama că fețele pe care le întâlneam în jurul meu erau proiectarea conștiinței feluritelor persoane în timpul somnului. (Mărturisesc că nu înțeleg ce

voia să spună doctorul Zerlendi. Am lăsat însă acest pasaj, pentru interesul eventual pe care îl vor afla ocultiştii.)

Un sadhu cu care mă întovărăşisem, prin 1930, la Konarak, îmi spunea — dar nu-mi dau seama dacă spunea adevărul — că este tulburător să te întâlneşti, în timpul unor anumite meditaţii yogice, cu duhurile oamenilor care dorm şi care rătăcesc, ca nişte umbre, în dimensiunea somnului. S-ar spune că te privesc cu nelinişte, neînţelegând cum e cu putinţă să te întâlnească acolo, lucid, treaz.)

„Puţine clipe în urmă, spaţiul din jurul meu s-a schimbat brusc. Spaima mă adusese din nou în stare de veghe. Am rămas câţva timp în aceeaşi poziţie pe care o avusesem de la începutul experienţei, şi am numărat din nou secunde; ritmul respiratoriu rămăsese acelaşi: 12 secunde”.

Întoarcerea de la conştiinţa de vis la conştiinţa de veghe s-a făcut brutal; continuitatea fusese întreruptă de spaimă. De-abia după mai multe experienţe, repetate în ziua următoare, în cel mai mare secret, a izbutit doctorul să se reîntoarcă la conştiinţa diurnă fără niciun hiatus, prin simpla voinţă. Actul de voinţă îl formula astfel: „acum mă întorc”. În acelaşi timp, micşora ritmul respiratoriu de la 12 la 8 secunde, retrăgându-se lent din starea de somn. Despre experienţele care au urmat, însemnările sunt mai sumare, fie pentru că doctorul nu voia să spună mai mult, fie pentru că nu putea, nu găsea nicio descriere potrivită, într-adevăr, mărturiseşte într-un loc: „Unificarea conştiinţei se dobândeşte printr-o trecere *continuă*, adică fără niciun fel de hiatus, de la starea de veghe, la starea de somn cu vise, apoi de somn fără vise şi, în sfârşit, la starea cataleptică”.

Unificarea acestor patru stări, care presupune (cât ar părea ea de paradoxală) unificarea conştientului cu subconştientul şi inconştientul, luminarea treptată a zonelor obscure şi impenetrabile ale vieţii psihomentele este, de altfel, scopul tehnicilor preliminariei yogice. (Toţi asceţii indieni pe care i-am cunoscut şi care au acceptat să-mi dea oarecare lămuriri socoteau etapa aceasta a unificării stărilor de conştiinţă drept cea mai importantă. Cel care nu izbutea această

experiență nu putea dobândi niciun profil spiritual de pe urma practicilor yogice.)

Despre trecerea de la starea de somn cu vise la starea de somn adânc, fără vise, găsesc foarte puține amănunte. „Am izbutit să distanțez și mai mult aspirația de expirație; câte 15 secunde de fiecare moment, ajungând chiar la 20 de secunde.” Asta însemna că respira o dată pe minut; căci 20 de secunde își reținea răsuflarea, 20 de secunde inspira, 20 de secunde expira. „Am avut impresia că mă întorc într-o lume spectrală, unde nu întâlneam decât culori, aproape fără să fie conturate în forme. Mai mult pete colorate, în schimb. Universul sonor domina lumea formelor. Fiecare pată luminoasă era un izvor de sunete.”

Pe cât înțeleg eu, doctorul încearcă să dea seama — în câteva rânduri sumare — de acel cosmos sonor care începe să fie accesibil inițiatului numai după o repetată meditație asupra sunetelor, asupra acelor „silabe mistice” de care vorbesc tratele Mantra-Yoga. Se pare, într-adevăr, că începând de la un anumit nivel al conștiinței nu se mai întâlnesc decât sunete și culori — formele propriu-zise dispărând ca prin farmec. Dar indicațiile doctorului Zerlendi sunt prea vagi ca să-i putem reconstitui experiența. Cu cât rezultatele tehnicii yogice sunt mai uluitoare, cu atât mărturisirile lui sunt mai reticente.

Despre pătrunderea în starea de catalepsie, numai această precizare: „Cu ultima mea experiență, am început să aflu gândurile oricărui om asupra căruia îmi concentram atenția. Verificarea am făcut-o asupra Sofiei, care tocmai în timpul acela sfârșea de scris o scrisoare administratorului. Aș fi putut foarte bine ceti direct scrisoarea, dar n-am făcut-o: eram acolo, lângă ea, și toate gândurile ei — nu numai acelea pe care le mărturisea în scrisoare — le aflam firesc, ca și cum aș fi ascultat-o vorbind.”

Cât de uimitoare sunt aceste experiențe, doctorul Zerlendi nu le acorda o prea mare însemnătate. „Se poate ajunge la același rezultat chiar fără o asceză prea riguroasă, ci numai printr-o maximă concentrare mentală. Deși îmi dau foarte bine seama că oamenii

moderni nu mai sunt în stare de un asemenea efort mintal. Sunt risipiți sau în neconținută evanescență. Asceza îți folosește mi pentru a dobândi aceste puteri, ci pentru a nu cădea pradă lor. Explorarea stărilor de conștiință necunoscute te poate ispiți atât de mult, încât riști să-ți cheltuiești viața fără să ajungi la capăt. Este o lume nouă, dar rămâne totuși o *lume*. Dacă te mulțumești s-o explorezi, fără să vrei s-o transcenzi — așa cum ai încercat să transcenzi lumea stărilor de veghe — e ca și cum învățând o limbă nouă te-ai apuca să cetești toate cărțile scrise în această limbă, renunțând a mai învăța alte limbi.”

Nu-mi dau bine seama pe ce treaptă de desăvârșire tehnică se afla doctorul când începuse să-și scrie jurnalul. Aproape douăzeci de pagini sunt redactate în zilele de 10, 12 și 13 ianuarie 1908; ele cuprind un fel de scurtă reamintire, pentru eventualul cetitor, a etapelor preliminarilor, fără să se precizeze însă până unde se întind aceste preliminarile. De mai multe ori menționează inițialele J. E. „Cred că asta a fost greșeala de moarte a lui J. E., scrie într-un loc. Nu și-a dat seama de irealitatea fenomenelor pe care le descoperise în lumea spectrală. A crezut că asta reprezintă granița ultimă până unde poate ajunge spiritul omenesc. A acordat experienței sale o valoare absolută, când, de fapt, avea de-a face tot cu fenomene. Paralizia lui cred că așa se poate explica. Honigberger a izbutit, probabil, să-i reactiveze anumiți centri, însă mai mult n-a putut. Amnezia nu i-a putut-o vindeca.”

E un pasaj obscur; probabil că J. E. nu și-a putut stăpâni până la urmă conștiința și a căzut pradă propriilor sale descoperiri în lumea supranormală. Îmi aduc aminte că toate tratatele oculte indiene vorbesc despre noile niveluri cosmice în care pătrunde ascetul prin tehnica yoga, ca fiind tot atât de „iluzorii” ca și cosmosul la care are acces orice om în condiția sa normală. Pe de altă parte, nu-mi dau seama dacă „centrii” la care se referă sunt centrii nervoși sau plexurile oculte pe care le cunoștea yoga și celelalte tradiții.

În orice caz, se pare că acest J. E. Încercase, sub directă influență a lui Honigberger, o inițiere de tip yogic și eșuase groaznic, fie din cauza pe care o bănuia doctorul Zerlendi, fie pentru că nu avea o constituție

favorabilă tehnicilor pe care le încerca. „Am izbutit acest lucru” — notează mai departe doctorul, referindu-se la o complicată și obscură experiență de proiecție a conștiinței în afară de trup, realizată în stare de catalepsie — „pentru că aveam în mod excepțional o condiție senzorială asiatică (?). Un european nu cred că poate izbuti. El nu-și *simte* corpul mai jos de diafragmă și încă lucrul acesta e destul de rar. De obicei, își simte numai capul; mi-am dat seama acum, în urmă, când îi văd cum nu s-au văzut ei niciodată și niciunul din ei nu-mi poate ascunde nimic.” Pasajul e destul de criptic. Bănuiesc că „o condiție senzorială asiatică” ar putea însemna experiența difuză pe care oamenii o au despre propriul lor corp și care diferă de la rasă la rasă. Știu, bunăoară, că un oriental își simte altfel corpul decât noi, europenii. Atingând piciorul sau umărul unui oriental, el are aceeași senzație de siluire pe care o avem noi dacă cineva ne-ar atinge ochii sau buzele cu dosul palmei, în ceea ce privește „simțirea corpului mai jos de diafragmă”, expresia s-ar referi la incapacitatea occidentalilor de a avea *experiența* totală a trupului lor. Într-adevăr, foarte puțini dintre noi se pot lăuda că își simt trupul ca un întreg. Cei mai mulți își simt propriu-zis numai anumite secțiuni — fruntea, inima — și numai în anumite împrejurări, încercați să vă simțiți, bunăoară, picioarele — într-o poziție de totală odihnă, de pildă întins în voie pe pat — și veți vedea cât e de greu lucrul acesta.

„Am unificat cu destulă ușurință cele două curențe (?), până la călcâi, scrie iarăși doctorul, în legătură cu aceeași experiență, în acea clipă am avut senzația precisă că sunt sferic, că am devenit o bulă impenetrabilă, perfect impermeabilă. Sentiment plenar de autonomie, de invulnerabilitate. Miturile referitoare la omul primitiv, conceput sub formă de sferă, derivă din această experiență a unificării curențelor.” Nu îndrăznesc să afirm că e vorba de curențele negativ-positiv ale terapiei oculte europene. Mai probabil, doctorul se referea la cele două fluide, de o natură atât de greu de precizat, ale tradiției oculte indiene, „curențe” care străbat corpul omenesc și pe care doctrinele yogice și tantrice le omologhează cu luna și soarele.

Dar, repet, nu îndrăznesc să afirm nimic cu certitudine, necunoscând decât fragmentar etapele inițierii pe care a încercat-o el.

VII

Însemnările doctorului Zerlendi se răresc în tot cursul lunilor februarie, martie și aprilie 1908. Puținele pagini scrise în acest răstimp sunt de altfel criptice și se referă îndeosebi la experiențe anterioare.

Interesul doctorului față de jurnalul său intim scade simțitor. De unde la început se trudea să descrie cât mai desăvârșit o experiență, curând interesul său pentru asemenea mărturisiri obosește. Poate că își dă seama cât de inaccesibile sunt lucrurile acestea eventualului cetitor profan căruia i-ar cădea sub ochi. Sau, poate, se detașează prea mult de lumea noastră și nu-l mai interesează, sub niciun chip, comunicarea experiențelor sale. În orice caz, el nu notează aproape niciodată — în acest răstimp — experiențe sau gânduri descoperite în ziua respectivă.

Revine neconținut asupra întâmplărilor din zilele sau săptămânile anterioare. Aș crede că descoperirile lui îl interesau prea mult ca să și le noteze zi cu zi. Mai ales când încerca o experiență nouă era atât de preocupat de ea, încât nu și-o însemna decât mult timp în urmă și de cele mai multe ori foarte sumar. „Rezultate incerte cu muktāsana practică în zori”, notează el prin aprilie. Ar trebui câteva pagini ca să explice proporția aceasta cifrată, referitoare la o anumită poziție a corpului. De aceea nici nu încerc s-o explic, căci asemenea indicații tehnice cu privire la pozițiile corpului în timpul meditației yogice, la exercițiile respiratorii sau la fiziologia ascetică, abundă în notele doctorului Zerlendi. De altfel, am dat unele lămuriri referitoare la asemenea practici în cartea mea despre yoga și nu mai revin în povestirea de față.

La sfârșitul lui aprilie 1908, jurnalul pare că-l interesează din nou. După notațiile fugare și tehnice de până acum, urmează o lungă mărturisire, „între alte lucruri de cea mai mare însemnătate pe care

Honigberger le destăinuie lui J. E. A fost și existența Shambalei, a acelei țări miraculoase care, după tradiții, se află undeva în nordul Indiei și în care numai cei inițiați pot pătrunde. J. E., înainte de nebunia lui, crezuse că acest tărâm nevăzut poate fi totuși accesibil celor neînzestrați, și pe o pagină a lui pe care am găsit-o la Iași, notase numele a doi iezuiți, Ștefan Cacella și Ioan Cabral care, pretindea el, ar fi ajuns în Shambala. Mi-am procurat cu destulă greutate operele acestor doi misionari iezuiți, dar mi-am dat seama că afirmațiile lui J. E. fuseseră neîntemeiate. Cacella și Cabral sunt, într-adevăr cei dintâi europeni care au auzit de Shambala și o menționează. Aflându-se în Bhutan, în căutarea drumului spre Kathay, au aflat de existența acestui tărâm miraculos, pe care localnicii îl socoteau că se găsește undeva spre mieznoapte. Și în căutarea lui au și pornit, în 1627; dar n-au ajuns decât în Tibet. Țara miraculoasă, Shambala, ei n-au găsit-o. Spre deosebire de J. E., eu, îndată ce am aflat de mărturisirile lui Honigberger, am crezut că ea nu poate fi identificată cu un tărâm oarecare, precizat geograficește în centrul Asiei. Poate că m-au influențat în această credință a mea și legendele indiene în legătură cu Agarttha, ca și cu acele „Insule albe” din mitologia buddhistă și brahmanică. Într-adevăr, niciodată nu întâlnisem vreun text indian care să afirme că se poate ajunge în aceste tărâmurii miraculoase altfel decât prin puteri supranaturale. Toate mărturiile vorbesc despre „zborul” lui Buddha sau al altor inițiați către aceste tărâmurii ascunse ochilor profani. Or, lucrul acesta se știe, „zborul” însemnează în limbajul simbolic și secret capacitatea omului de a transcende lumea simțurilor și, deci, de a avea acces în lumile nevăzute. Tot ce știam despre Honigberger mă îndemna să cred că el pătrunsese în Shambala datorită tehnicii sale yogice, în care ajunsese maestru încă înainte de 1858, dar că misiunea cu care fusese încredințat, probabil, nu izbutise s-o ducă la bun sfârșit. Numai așa îmi explic de ce s-a întors atât de repede din India și de ce a murit puțin timp după întoarcere, lăsând documentul acela de o atât de mare importanță în mâinile unui tânăr nepriceput ca J. E...”

Cu câtă strângere de inimă am cetit eu paginile de mai sus! Câte amintiri m-au năpădit deodată, în inima nopții, întâlnind aceste două nume: Shambala și Agarttha! Căci în căutarea tărâmului nevăzut pornisem și eu, cândva, hotărât să nu mai mă întorc în lume înainte de a-l cunoaște. O rană veche, pe care o credeam de mult vindecată, a început să sângereze, amintindu-mi lunile acelea petrecute în Himalaya, foarte aproape de granița Tibetului, pe drumul sfânt al Bhadrinatului, întrebând din eremit în eremit dacă nu cumva a auzit de Shambala, dacă nu știu de cineva care să-i fi cunoscut taina. Și cine știe dacă, până la urmă, din coliba mea de pe malul stâng al Gangelui, din acel *kutiar* năpădit de junglă, la care de mult nu mai mă gândesc decât ca la un paradis pierdut — cine știe dacă nu mi-ar fi venit chiar de acolo dezlegarea și n-aș fi izbutit, după ani de încercări și pregătiri, să aflu drumul tărâmului nevăzut. Dar mi-a fost scris să nu-l pătrund niciodată, ci să-l port până la moarte în melancoliile mele...

Mai cumplită este mustrarea pentru cineva care s-a întors din drum, aflând apoi de la altul că drumul pe care apucase era cel bun. Mărturisirile doctorului Zerlendi mi-au întărit toate bănuielile mele, căci tot ce-a urmat s-a petrecut întocmai cum îmi închipuiam eu că trebuie să se întâmple cu acel care caută însetat Shambala. Aveam totdeauna vie în minte imaginea tărâmului nevăzut în care pătrunsese Honigberger. De fapt știam că acest tărâm este *nevăzut* numai pentru ochii celor profani. Mai precis, nu era vorba decât de o țară inaccesibilă geograficește, pe care nu o puteai cunoaște, adică după o prealabilă și aspră pregătire spirituală. Îmi închipuiam această Shambala ascunsă celorlalți oameni, nu prin cine știe ce obstacole naturale, munți înalți sau ape adânci, ci prin *spațiul* la care participă ea, spațiu calitativ deosebit de spațiul profan. Cele dintâi experiențe yogice mi-au verificat credința aceasta, căci mi-am dat seama cât de diferit este spațiul experienței profane de spațiul celorlalte cunoașteri omenеști, începusem chiar, în caietul de față, descrierea amănunțită a acestor experiențe, dar mi-am dat seama foarte curând că ele sunt indescritibile. Cel care le cunoaște îmi va da dreptate. Continui totuși

aceste însemnări, pentru că e necesar ca, din timp în timp, să existe o confirmare a străvechiului adevăr în care astăzi nu mai crede nimeni. Însuși Honigberger, după credința mea, fusese lăsat să se întoarcă din Shambala pentru a încerca să reactiveze în Occident câteva centre de inițiere care lăncezeau din Evul Mediu încoace. Moartea lui bruscă îmi confirmă credința aceasta; fără îndoială că el n-a știut cum să-și împlinească misiunea sau a compromis-o de la început, de aceea a murit în chip atât de misterios. „În ceea ce mă privește, deși n-am atins încă rezultatele definitive, cred că simt asupra mea o influență nevăzută, cineva care mă conduce și mă ajută și asta îmi întărește convingerea că până la urmă voi izbuti.”

În legătură cu această influență nevăzută, doctorul Zerlendi nu mărturisește mai mult. De ea vorbește însă destul tradiția ocultă, îndeosebi cea orientală, și tot ce-a urmat mă face să cred că doctorul nu s-a lăsat păcălit de o iluzie când a pomenit-o. Căci desăvârșirea lui yogică se împlinește destul de repede, aproape vertiginos. Vara anului 1908 o petrece singur, la una din moșiile lui și, mai târziu, întors la București, rezumă câteva din experiențe. Unele din ele pot fi reconstituite cu oarecare certitudine. Bunăoară, vorbește într-un loc de viziunea ciudată pe care a avut-o după anumite meditații; i se părea că vede toate lucrurile răsturnate sau mai precis, exact contrarii decât sunt în realitate. De pildă, obiectele solide i se păreau inconsistente și viceversa; „vidul” îi făcea impresia că e „plin”, iar lucrurile dense i se păreau vacue. Dar mai era ceva asupra căruia doctorul Zerlendi nu dă niciun fel de amănunt precis: lumea întreagă, în totalitatea ei, o vedea — ca să citez manuscrisul lui — „cu totul contrarie decât pare ea unui om în stare de veghe”, fără a lămuri ceea ce înțelege prin expresia „cu totul contrarie”. Este adevărat, întâlnim aici o expresie care seamănă întocmai cu formulele severe ale misticilor sau cărților de ritual, căci pretutindeni în asemenea texte se vorbește despre lumea cealaltă sau lumea cunoscută în extaz, ca fiind „cu totul contrarie” celei pe care o vedem cu ochii trupului.

Tot atât de stranie este mărturisirea doctorului în legătură cu

„reîntoarcerea” în lumea vizibilă, după o îndelungată contemplație. „La început, aveam impresia că mă clatin, că voi cădea la cel dintâi pas. Nu mai aveam siguranța normală; ca și cum ar fi trebuit să mă readaptez spațiului cu trei dimensiuni. De aceea, multă vreme nici nu cutezam să mă mișc. Rămâneam împietrit, așteptând să se întâmple o minune și să-mi recapăt siguranța pe care o aveam înainte de a cădea în transă. Acum îmi explic de ce, după extaz, sfinții rămân ceasuri și chiar zile întregi fără să se miște, lăsând impresia că spiritul lor este încă răpit în Dumnezeire.”

Sub data de 11 septembrie, notează: „Am încercat de mai multe ori transa cataleptică. Prima oară, 12 ceasuri; a doua oară și a treia oară, 36 de ceasuri. Spuneam pădurarului că plec la conac și mă întindeam singur în odaia mea, știind că nu voi fi turburat. Pentru întâia dată am putut verifica personal *ieșirea din timp*. Căci, deși spiritul rămânea activ, trupul nu mai participă la curgerea timpului. Înainte de a provoca transa, mă bărbieream și, după 36 de ceasuri, obrazul meu era tot atât de neted ca în clipa când cădeam în transă. Era și firesc să se întâmple astfel. Căci *timpul* este experimentat de om prin ritmul său respiratoriu. Pentru orice om, între o inspirație și o expirație se scurge un anumit număr de secunde; viața coincide, în om, cu timpul. Prima oară am realizat transa cataleptică la 10 dimineața și m-am trezit la 10 noaptea; în tot acest răstimp, trupul meu zăcea în ceea ce unii au numit moarte aparentă, fără nici cea mai ușoară respirație. Aspirația de aer de la 10 dimineața s-a continuat, adică prin expirația de la 10 noaptea, în tot acest interval, trupul meu a fost scos din timp. Pentru corp, cele 12 ore s-au redus la câteva secunde — lunga aspirație de dimineață și expirația lentă premergătoare deșteptării, în ziua aceea eu am trăit, omeneste, numai jumătate de zi; trupul meu a îmbătrânit, în 24 de ore, numai cu 12 ore; viața a fost suspendată, fără ca prin aceasta să-mi vatăme organismul.”

Experiența încercată de doctorul Zerlendi este de altfel destul de populară, fără ca să fi fost până astăzi îndeustulător studiată. „Moartea aparentă”, care a făcut atâta vâlvă pe timpul lui Honigberger, pare a fi

într-adevăr o ieșire din timp. Numai așa se explică de ce, după o transă de zece sau o sută de zile, trupul își păstrează greutatea și obrazul proaspăt bărbierit rămâne tot atât de curat. Dar acestea sunt stări care transcend categoric condiția umană și despre ele nu putem avea niciun fel de reprezentare. Nici cea mai fantastică închipuire nu poate intui în chip adecvat o asemenea ieșire din timp. Aluziile pe care le întâlnim în mărturisirile unor sfinți sau în scrierile oculte orientale sunt pentru noi toți ininteligibile. Eu însumi am adunat o colecție prețioasă de astfel de mărturisiri, cele mai multe exprimate alegoric, dar au rămas pentru mine taine pecetluite cu șapte pecetei. Numai moartea va aduce, pentru unii din noi, o lumină nouă în această problemă.

„Pentru mine, singurul lucru de mirare este că oamenii nu învață nimic din asemenea experiențe. Cei mai de seamă dintre învățați s-au mulțumit să nege autenticitatea acestor întâmplări — la care asistaseră, de altfel, sute de martori — preferând să rămână pe vechile lor poziții.

Ca și cum te-ai mulțumi să străbați apele numai înnot, renunțând deci să străbați o mare numai pentru că nu crezi cu puțință că apa poate fi străbătută și cu o luntre.”

VIII

Jurnalul se întrerupe în septembrie 1908 pentru patru luni. Cele dintâi însemnări următoare sunt de la începutul lunii ianuarie 1909. Ele nu pot fi transcrise aici, datorită caracterului lor tehnic. Sunt mai degrabă simple enunțări de principii metafizice și rețete practice yogice. Unele din ele par fără niciun înțeles. „26 ianuarie. Experiența întunericului. Fiecare literă reluată de la capăt.” Fără îndoială că se referea la alte exerciții anterioare, probabil meditații asupra sunetelor și a literelor — așa-numita mantra-yoga — despre care n-am găsit, însă, nicio indicație. Ce poate însemna totuși „experiența întunericului”?!

Mai departe: „5 februarie. De curând, *samyama* asupra corpului. E de necrezut și totuși e adevărat.” Însemnarea aceasta ar putea avea un

sens dacă doctorul se referă la un anumit text din Patanjali, care spune că prin *samyama* asupra propriului său corp yoginul se face nevăzut privirilor celorlalți oameni. Prin *samyama*, Patanjali denumește ultimele trei etape ale desăvârșirii yogice, asupra cărora e greu de stăruit aici.

Îmi vine totuși greu să cred că, încă de la 5 februarie 1909, doctorul izbutise acest miracol. Cum să-mi explic atunci surpriza lui de mai târziu? Cum să-mi explic cele 18 luni care au urmat și în care, dacă ni se spun prea puține lucruri, știm totuși că s-a trudit mereu să dobândească tocmai această putere de a se face nevăzut?

De altfel, dificultățile textului sporesc într-una. Unele însemnări par chiar contradictorii. „Martie. Am reluat câteva Upanishade. Progrese uluitoare în înțelegerea originalului.” Cum să înțeleg această mărturisire? După tot ce dobândise el, lectura în original a Upanishadelor nu mai putea însemna mare lucru. Și apoi, ce rost mai avea acest studiu al limbii sanscrite pentru un om care-și asimilase ceva mai mult decât o știință moartă? Doar dacă nu cumva se întorsese din drum sau zăbovisese în desăvârșirea sa yogică sub o „influență” de care nu vorbește nimic. Sau poate că însuși studiul acesta el nu-l mai împlinea în sens cărturăresc, cetind și gândind asupra textului, ci, așa cum se spune prin India, izbutind să dobândească o misterioasă știință doar prin exacta pronunție a cuvintelor sacre, considerate acolo ca o revelație a Logosului. Într-adevăr, într-altă parte pomenește de anumite exerciții, de altfel extrem de obscure, de „rostire interioară” a unui text sacru indian. Iar la începutul verii vorbește de omologarea „literelor mistice” cu anumite stări de conștiință rarefiată (aș fi mai aproape de adevăr dacă aș scrie „superconștiință”).

Tot în acest timp mărturisește despre „viziunea ocultă”, pe care a dobândit-o „reactivând ochiul dintre sprâncene”, ochi de care vorbesc, de altfel, mitologiile și misticile asiatice și care ar acorda celui care îl are capacitatea de a vedea la imense depărtări. Asupra acestui „ochi al lui Shiva”, cum îl numesc indienii, există însă referințe contradictorii sau, în orice caz, extrem de obscure pentru un profan. Unii spun că

„ochiul lui Shiva” orientează în spațiu, ar fi deci un al șaselea simț; alții, cei mai mulți, afirmă că noua viziune pe care o dobândește inițiatul prin acest „ochi” nu are nimic de-a face cu lumea formelor și a iluziilor, ci se referă exclusiv la lumea spirituală. Prin „ochiul lui Shiva”, omul poate contempla direct lumea spirituală, adică are acces în niveluri suprasensibile. Dar doctorul Zerlendi nu precizează nimic nici în legătură cu această taină. Nu putea — sau nu avea voie?

Urmează iarăși un interval de lungă tăcere, ale cărui limite nu le pot identifica, pentru că însemnările imediat următoare nu sunt date. Aceste însemnări sunt, de altfel, aproape indescifrabile. Bănuiesc că ele se referă la ceea ce numea doctorul Zerlendi „conștiință impersonală”.

Pentru că am găsit pasajul următor: „Lucrul cel mai greu, mai bine zis cu neputință de dobândit astăzi în Occident, este o conștiință impersonală. Numai câțiva mistici au mai realizat în ultimele veacuri o asemenea conștiință. Toate dificultățile pe care le întâmpină omul post-mortem, toate infernurile și purgatoriile prin care ni se spune că se chinuiesc spiritele celor morți se datoresc tocmai acestei incapacități de a realiza, încă în viață fiind, o conștiință impersonală. Drama sufletului de după moarte și purificările atroce pe care le suferă nu sunt decât etapele trecerii dureroase de la conștiința personală la conștiința impersonală...”

Pagina imediat următoare mărturisirii de mai sus este smulsă din caiet. Găsesc apoi o mărturisire datată 7 ianuarie 1910. „Poate că am fost pedepsit pentru nerăbdarea mea. Dar eu credeam că ți-e îngăduit să-ți creezi singur destinul. Nu mai sunt atât de tânăr. Nu mi-e teamă de moarte; îmi cunosc doar destul de bine firul vieții pe care trebuie să-l mai trăiesc. Dar credeam că sunt dator să mă grăbesc, pentru că nu mai sunt nimănui de ajutor aici unde mă aflu și mai am destule de învățat *acolo*.”

Peste câteva zile: „Cunosc acum drumul Shambalei. Știu cum se ajunge acolo. Mai pot spune încă ceva: au ajuns de foarte curând acolo trei oameni din continentul nostru. E drept, doi dintre ei sunt ruși. Fiecare a plecat singurei a ajuns în Shambala prin mijloace proprii.

Olandezul a călătorit chiar fără să-și ascundă numele până la Colombo.

Știu toate acestea din lungile mele transe, când văd Shambala în toată măreția ei, văd minunea aceea verde între munții acoperiți cu zăpadă, casele acelea ciudate, oamenii aceia fără vârstă, care-și vorbesc atât de puțin, deși își înțeleg atât de bine gândurile. Dacă n-ar fi ei, care să se roage și să gândească pentru ceilalți toți, continentul întreg ar fi zguduit de atâtea forțe demoniace, pe care lumea modernă le-a dezlănțuit de la Renaștere încoace. Oare soarta Europei noastre e pecetluită? Nu se mai poate face nimic pentru lumea aceasta pradă unor forțe spirituale obscure, care o duc fără știrea ei spre cataclism?

Tare mă tem că Europa va avea soarta Atlantidei și va pieri destul de curând scufundându-se în apă. Dacă ar ști oamenii că numai datorită forțelor spirituale emanând din Shambala se amână mereu acea tragică schimbare de axă a globului, pe care geologia o cunoaște foarte bine și care va prăvăli lumea noastră în ape scoțând cine știe ce continent nou...”

Teama de sfârșitul tragic al continentului nostru se mai întâlnește și în alte pagini ale jurnalului. Am impresia că doctorul începe să vadă din ce în ce mai limpede seria cataclismelor care se vor abate asupra Europei.

Lucrul acesta coincide, de altfel, cu o serie întreagă de profeții, mai mult sau mai puțin apocaliptice, relativ la kaliyuga, la „vârsta întunecată”, de al cărui sfârșit ne apropiem, ni se spune, cu pași repezi. În toată Asia circulă legenda sfârșitului iminent al lumii actuale, sub forme mult diferite între ele. Doctorul Zerlendi pomenește însă de o eventuală „schimbare de axă a globului”, care ar fi cauza imediată a dezastrului. După câte înțeleg, după el o asemenea schimbare de axă ar aduce cu sine o formidabilă catastrofă seismică, în care anumite continente s-ar scufunda sau și-ar schimba profilul lor actual — și ar ieși din ape noi continente. Faptul că menționează de mai multe ori numele Atlantidei mă face să cred că el socotea existența acestui continent o realitate, și dispariția lui o pune în legătură cu cine știe ce degenerare de ordin spiritual a locuitorilor săi. Ceea ce mi se pare

vrednic de subliniat în toate aceste prevestiri tragice, este faptul că sunt făcute cu câțiva ani înainte de primul război mondial, când lumea se legăna încă în iluzia progresului infinit.

Apoi, deodată, în ziua de 11 mai 1910, revine asupra exercițiilor yogice prin care se poate dobândi invizibilitatea trupului. Este lesne de înțeles de ce nu transcriu aici mărturisirile acestea înmărmuritoare. Un ciudat sentiment de panică mă stăpânea cetind rândurile doctorului Zerlendi. Îmi căzuseră până atunci sub ochi destule documente, mai mult sau mai puțin autentice, asupra miracolului acesta yogic, dar niciodată lucrurile nu fuseseră spuse atât de limpede și cu atâtea amănunte. Când am început povestirea de față șovăiam încă, neștiind dacă va trebui sau nu să transcriu tocmai pagina aceasta înspăimântătoare. Ajungând aici, după atâtea săptămâni de nehotărâre și turburare, mi-am dat seama că un asemenea lucru nu poate fi mărturisit. Mă mângâie gândul că cei ce înțeleg ce înseamnă „*samyama* asupra propriului său trup” vor ști unde să caute lămuriri...

IX

Se pare, totuși, că experiența invizibilității nu a fost lipsită de primejdii. Efortul de a-și face corpul nevăzut privirilor celorlalți, de a și-l retrace din lumină provoacă o asemenea zdruncinare în tot organismul, încât doctorul a rămas, după o astfel de experiență, mai multe ceasuri în nesimțire. „Probabil că nu voi recurge la acest mijloc pentru a ajunge în Shambala, notează el în iunie 1910. Timpul plecării mele definitive se apropie, dar nu știu încă dacă voi avea destule puteri să plec, nevăzut fiind celorlalți.” Iar mai departe, în aceeași lună: „Uneori parcă mă tem și eu de forțele pe care le-am concentrat în mine. Voința mea nu șovăie, dar mi-e destul de greu să controlez toate forțele acestea care, până acum, m-au ajutat să pătrund în lumile nevăzute. Azi-dimineață, aflându-mă în contemplație, închis în camera mea, am simțit deodată atmosfera rarefiindu-se, iar trupul meu scăzând uimitor în greutate. Fără să vreau, mă înălțăm și, deși

încercam să mă apuc de obiecte, curând am simțit cum ating tavanul cu creștetul. Însăpăimântător în întâmplarea aceasta este faptul că levitațiunea s-a făcut fără voia mea, numai datorită forțelor pe care le dezlănțuiseră contemplația. Pierdusem aproape controlul și o singură clipă de neatenție m-ar fi prăvălit inert pe podea.”

Am mai auzit de asemenea întâmplări stranii, când cel care încearcă să dobândească stăpânirea asupra însușirilor oculte, nu reușește la un moment dat să-și păstreze luciditatea și voința întreagă și riscă atunci să cadă pradă forțelor magice dezlănțuite chiar de meditația sa. Mi se spunea, în Hardwar, că cele mai cumplite primejdii așteaptă pe yogin nu la început, ci la sfârșitul desăvârșirii sale, când ajunge stăpânul unor forțe ucigătoare. De altfel, în lumea miturilor, aflăm că cei care au „căzut” cel mai jos erau tocmai cei care izbutiseră să se apropie mai mult de Dumnezeu. Orgoliul luciferic este și el o formă a forțelor obscure pe care le dezlănțuiești prin propria-ți desăvârșire și care la urmă izbutesc să te strivească.

Mai târziu, în 16 august: „Cumplită detașare de lumea întreagă. Un singur gând îmi dă totuși fiori: Shambala. Nu vreau să fac niciun fel de pregătiri înainte de plecare. Testamentul meu e scris încă din anul când s-a născut Smaranda. Orice altă însemnare făcută acum, în pragul plecării mele, ar da de bănuț.”

Apoi, poate în aceeași zi, ceva mai târziu, câteva rânduri așternute în grabă: „Mă gândesc că totuși caietul acesta ar putea cădea în mâinile unui om care l-ar distruge, nebănuindu-i conținutul. Eforturile mele de a mărturisi unele lucruri excepționale vor fi fost, în acest caz, zadarnice. Dar nu-mi pare rău.” În continuare, un rând întreg șters, pe care l-am putut totuși descifra în parte. „Dacă cel care va ceti și va înțelege ... va încerca să folosească... grave... nu va fi crezut.” Fără îndoială că doctorul se gândise, în pragul plecării, să adreseze câteva sfaturi eventualului cetitor, amintindu-i în același timp riscurile pe care acesta le va întâmpina în cazul unei nesăbuite destăinuirii. Nu-mi dau seama ce l-a făcut să renunțe la aceste sfaturi și să-și șteargă fraza începută. I-am respectat, totuși, voința, nedeazăluind experiența lui

cea mai însemnată.

19 august: „M-am trezit din nou nevăzut și groaza mea a fost cu atât mai mare cu cât nu făcusem nimic ca să dobândesc starea aceasta. Am umblat ceasuri întregi prin curte, dându-mi seama întâmplător că sunt invizibil. Servitorii treceau pe lângă mine fără să mă vadă; la început am crezut că nu m-au văzut din neatenție, dar privind în jurul meu nu mi-am zărit umbra. Am urmărit pe unul din argați, care se ducea spre grajduri. Parcă ar fi simțit ceva necurat înapoia lui, căci se întorcea mereu, cu privirile turburate, și în cele din urmă a grăbit pasul, făcându-și cruce. Cu toate încercările mele, mi-a fost peste putință să mă fac vizibil înainte de miezul nopții, când m-am trezit zdrobit, pe pat. Cred că oboseala fără margini care a urmat se datorește mai ales eforturilor mele de a redeveni vizibil. Căci invizibilitatea o dobândisem întâmplător, fără să vreau și chiar fără să-mi dau seama”.

Aceasta este ultima lungă însemnare din jurnalul doctorului. Ceea ce urmează nu este însă mai puțin turburător. „12 septembrie. De alaltăieri noaptea, nu mai mă pot întoarce. Am luat caietul acesta și creionul și scriu pe scara care duce la pod. Îl voi ascunde apoi printre caietele mele de studii. Mă cuprinde însă groaza că aş putea rătăci drumul spre Shambala...”

Însemnarea aceasta e datată două zile după dispariție. Dacă cineva ar fi putut descifra atunci manuscrisul și ar fi cetit pagina proaspăt scrisă ar fi înțeles că doctorul se afla încă în casă, foarte aproape de ai săi.

X

A treia zi, hotărât să înapoiez caietul și să i-l cetesc în întregime doamnei Zerlendi, m-am dus în strada S. M-a întâmpinat bătrâna jupâneasă. Doamna era bolnavă, mi-a spus, iar duduia plecase la Paris.

— Dar cum, așa, deodată?! m-am mirat eu.

— Așa se hotărăște dumneaei, mi-a răspuns, aproape fără să mă privească.

Se vedea că n-are chef de destăinuiri. I-am lăsat cartea mea de vizită, spunându-i că voi trece peste câteva zile să întreb de sănătatea doamnei. Dar n-am putut să mai trec pe acolo decât o săptămână în urmă. Poarta de la intrare era închisă și de-abia după ce am zgâlțâit-o de mai multe ori și am apăsât zadarnic pe butonul ruginit al soneriei, mi-a ieșit înaintea jupâneasa. A străbătut anevoie grădina, în care cele din urmă flori se ofiliseră parcă peste noapte, și s-a apropiat de poartă, bombănind.

— Cocoana a plecat la țară, mi-a spus, și-a dat să se întoarcă. Dar s-a oprit iar și a adăugat: Nu mi-a spus când se întoarce...

Am revenit de mai multe ori, în toamna și iama aceea, în fața porții, întotdeauna încuiată, din strada S. În cel mai bun caz primeam acest răspuns:

— Nu e nimeni acasă...

Dar uneori jupâneasa nu ieșea nici măcar să-mi răspundă. I-am trimis apoi mai multe scrisori d-nei Zerlendi, fără să primesc însă vreodată vreun răspuns sau vreo confirmare că mi-a deschis scrisorile.

Mi-era peste putință să înțeleg ce s-a întâmplat, în niciun caz doamna Zerlendi nu avea de unde să știe că eu găsisem și luasem cu mine jurnalul soțului ei. Eram sigur că nu mă văzuse nimeni când îl ascusesem sub haină. Chiar dacă aș fi fost spionat prin gaura cheii, tot n-aș fi putut fi surprins; căci furișasem caietul pitit lângă bibliotecă, înconjurat de celelalte caiete de exerciții ale doctorului. Pe la sfârșitul lui februarie 1935, trecând prin fața casei din strada S. și zărind poarta deschisă, am intrat. Mărturisesc că am apăsât cu multă emoție degetul pe soneria de la ușa marchizei. Mă așteptam să mă întâmpine aceeași bătrână morocănoasă, dar spre uimirea mea mi-a deschis o slujnică tânără. Am întrebat dacă e cineva acasă. „Toată lumea este acasă”, mi-a răspuns. I-am dat cartea mea de vizită și am intrat în salon. După câteva minute ușa dinspre dormitor s-a deschis, și în fața mea a apărut Smaranda. Era aproape de nerecunoscut; părea mai tânără cu zece ani, fața îi era agreabil fardată, culoarea părului era alta. A privit încă o dată, cu mirare, cartea mea de vizită înainte de a-mi întinde mâna. Se

prefăcu de minune că nu mă cunoaște. Și-a rostit numele ca în fața unui necunoscut.

— Cărui motiv datorez această vizită?! m-a întrebat ea.

I-am spus că am lucrat câțva timp în biblioteca doctorului Zerlendi, că doamna mă cunoaște destul de bine — chiar dânsa mă invitase să cercetez arhiva soțului ei — și am adăugat că o cunosc și pe ea, pe Smaranda.

— Cred că e la mijloc o confuzie, mi-a răspuns ea zâmbind. Sunt sigură că nu mi-ați fost niciodată prezentat. Cunosc de altfel foarte puțină lume în București și v-aș fi reținut fără îndoială numele sau înfățișarea...

— Cu toate acestea, d-na Zerlendi mă cunoaște foarte bine. Săptămâni de-a rândul am lucrat aici, în bibliotecă, stăruind eu întinzând brațul spre ușa masivă de stejar.

Smaranda mi-a urmărit gestul, apoi m-a privit uimită, nevenindu-i parcă să-și creadă ochilor.

— Ceea ce îmi spuneți e destul de straniu, adăugă ea, pentru că într-adevăr aici s-a aflat cândva biblioteca tatălui meu. Dar asta, cu mulți ani înainte, cu foarte mulți ani înainte. Sub ocupație, biblioteca aceea, care era excepțional de bogată, a fost risipită...

Am început să râd, neștiind ce să răspund.

— Îmi vine foarte greu să cred cele ce-mi spuneți, răspunsei eu după o lungă pauză, în care timp am privit-o în ochi, hotărât s-o fac să înțeleagă că i-am demascat jocul. N-au trecut decât vreo două luni de când am lucrat în biblioteca aceasta. O cunosc raft cu raft și vă pot descrie pe dinafară tot ce se află în ea.

Aș fi vrut să continui, dar Smaranda s-a repezit la ușa dormitorului și a strigat:

— Mamă, vino, te rog, câteva clipe!...

D-na Zerlendi a apărut, ținând de mână un băiețuș. M-am închinat profund, dar am înțeles din ochii ei că nu vrea să mă recunoască.

— Domnul pretinde că a lucrat acum vreo două luni în „bibliotecă”, vorbi ea arătând spre ușa masivă de stejar.

D-na Zerlendi m-a privit cu o jignită mirare, apoi a mângâiat capul copilului și i-a șoptit:

— Hans, du-te și te joacă...

— Nu mi-ați scris chiar d-voastră să viu și nu m-ați condus chiar d-voastră în bibliotecă? Începui eu exasperat. M-ați rugat chiar să continui biografia doctorului Honigberger, pe care o începuse soțul d-voastră, adăugai eu.

D-na Zerlendi își purta privirile, uluită, de la mine la Smaranda. Recunosc, se prefăcea de minune și simții cum mi se urcă sângele în obraji.

— Primul meu soț, doctorul Zerlendi, s-a ocupat într-adevăr cu viața unui medic sas, dar vă mărturisesc, domnul meu, că nu-mi mai amintesc bine numele. Au trecut 25 de ani de la moartea primului meu soț, iar biblioteca nu mai există de la război...

Iar pentru că eu rămăsesem încremenit, cu ochii asupra ușii pe care de atâtea ori o deschiseseam și numai cu două luni înainte, d-na Zerlendi adăugă:

— Smaranda, arată domnului odaia...

Am urmat-o în neștire și am rămas amețit pe prag, privind noua înfățișare a bibliotecii. Numai candelabrul și perdelele rămăseseră la locul lor. Biroul, rafturile cu cărți, covorul cel mare, totul dispăruse.

Odaia aceea imensă era acum un fel de *living room*, în care se aflau două măsuțe de ceai, mai multe canapele, o masă de bridge, câteva blănuri în fața căminului. Pe locul unde fuseseră bibliotecile, un tapet destul de uzat, acoperit în parte cu tablouri și arme vechi. Galeriile de lemn, care înconjurau trei pereți, dispăruseră. Am închis ușa buimăcit.

— Aveți dreptate, am spus, biblioteca a fost împrăștiată. Dacă aș ști măcar cine a cumpărat-o, adăugai eu. Aș fi vrut să mă ocup mai îndeaproape de Honigberger...

— Dar, domnul meu, vorbe d-na Zerlendi, biblioteca a fost împrăștiată acum aproape 20 de ani...

— Lucrul cel mai semnificativ rămâne tot faptul că nu mă recunoașteți, zâmbii eu.

Mi s-a părut că mâna d-nei Zerlendi tremură ușor, dar nu pot spune că într-adevăr așa a fost.

— Mirarea noastră este încă și mai mare, domnule, începu Smaranda. Este cel puțin ciudat ca cineva să recunoască odaia în care a fost o bibliotecă acum 20 de ani, odaie în care, după știința mea, n-au prea intrat oameni străini în ultima vreme...

Mă pregătisem de plecare, îmi dădeam seama că, din motive necunoscute mie, niciuna din ele nu voia să mă recunoască. Să fi acționat astfel în urma unei influențe nevăzute, venite de dincolo?

— Mă întreb dacă măcar bătrâna jupâneasă șchioapă, cu care am vorbit de mai multe ori acum câteva săptămâni, are să mă recunoască, adăugai eu.

D-na Zerlendi se întoarse brusc spre Smaranda.

— Vorbește de Arnica, șopti ea înspăimântată.

— Dar a murit de 15 ani Arnica, exclamă Smaranda. Cum ar fi putut s-o întâlnească acum câteva săptămâni...

Simțeam cum mi se risipește mintea și privirile mi se turbură.

Câteva minute dacă aş mai fi întârziat, m-aş fi prăvălit acolo, la picioarele lor, în nesimțire. Am îngânat câteva cuvinte de scuze și am plecat aproape fără să mai cutesc să-mi ridic ochii. Numai după ce am răătăcit multă vreme pe străzi și mi-am venit în fire, mi s-a părut că înțeleg tâcul acestei uluitoare întâmplări. Dar n-am îndrăznit să-l mărturisesc nimănui, și nici în această povestire nu-l voi destăinui.

Viața mea și așa a fost îndestul de încercată în urma tainelor pe care d-na Zerlendi m-a îndemnat să le cercetez, fără să aibă dezlegarea doctorului...

Câteva luni în urma celor istorisite mai sus, am trecut din nou pe strada S. Casele de la numărul 17 se dărau. Grilajul fusese în parte smuls, bazinul, încărcat cu fiare vechi și lespezi. Am rămas mai multă vreme la pândă, doar de oi zări pe una din cele două femei și oi putea afla ceva în legătură cu neînțeleasa lor purtare. Dar nu erau decât lucrătorii și un antreprenor, care îi zorea. Târziu, m-am îndreptat spre

capătul străzii, aproape îndurerat de taina aceasta, pe care nu o puteam în niciun chip pătrunde până la capăt. Mi s-a părut că zăresc în fața mea pe băiețașul cu care intrase d-na Zerlendi în salon. Am strigat spre el.

— Hans, i-am spus, bine că te întâlnesc, Hans!

Copilul m-a privit cu o prefăcută, desăvârșită mirare.

— Nu mă cheamă Hans, mi-a răspuns el destul de cuviincios. Mă cheamă Ștefan.

Și a pornit mai departe, fără să întoarcă privirile, agale, ca un copil plictisit că nu-și întâlnește niciun tovarăș de joc.

Publicată în Revista Fundațiilor Regale sub titlul „Tărâmul nevăzut” în numerele 3 și 4 din 1940.

1940

NOPTI LA SERAMPORE

I

Niciodată n-am să uit nopțile petrecute cu Bogdanof și Van Manen în împrejurimile Calcuttei, la Serampore și Titagarh. Bogdanof, care fusese zece ani consulul împărăției țariste la Teheran și Kabul, era pe atunci profesorul meu de persană. Se împrietenise cu mine, în pofida deosebirii de vârstă și de cultură, pentru că el era un orientalist celebru, colaborator al celor mai renumite publicații, iar eu un foarte tânăr învățăcel — mai ales pentru că eram amândoi ortodocși. Bogdanof își păstrase credința pravoslavnică și printre musulmanii din Persia și Afganistan, pe care îi iubea, și printre hindușii din Bengal, față de care anevoie își stăpânea repulsia. Van Manen, dimpotrivă, adora lumea indiană. Era de mulți ani bibliotecarul și secretarul Societății Asiatice din Bengal, după ce fusese o vreme, la Adyar, bibliotecar al Societății Teozofice. Era un olandez trecut de mijlocia vieții, venit în India în prima lui tinerețe și, ca mulți alții, rămas pentru totdeauna în mrejele ei. Se îndeletnicise vreo douăzeci și cinci de ani cu studiul limbii tibetane, pe care o învățase ca nimeni altul, dar pentru că era leneș și îi plăcea să trăiască bine, publicase foarte puțin. Se mulțumea să cerceteze pentru propria lui bucurie de a cerceta și învăța. Nu avea nicio stimă față de titlurile academice, era celibatar și cu o aplecare — pe care o păstra secretă — față de lucrurile oculte.

De cum se încheia anotimpul ploilor și zilele începeau să se răcorească, eram nedespărțiți. Tustrei lucram la biblioteca Societății Asiatice, în Park Street, eu și cu Bogdanof la aceeași masă, Van Manen, în biroul lui. Bogdanof revizua o traducere din Mohammed Dhara Shikuh, Van Manen cataloga manuscrisele tibetane recent cumpărate

din Sikhim, iar eu descifram *Subbashita Samgraha*, text îndeobște cunoscut pentru neistovitele lui dificultăți. Aveam, fiecare din noi, respect pentru munca celuilalt și în afară de cuvintele pe care le schimbam când ridicam ochii din hârtii ca să ne aprindem o țigară, eram destul de tăcuți. Puțin înainte de închiderea bibliotecii, ne adunam cu toții în biroul lui Van Manen și acolo începeau lungile noastre conversații, sfârșite uneori târziu după miezul nopții.

Mai ales către mijlocul toamnei, nopțile Calcuttei ajungeau neînchipuit de frumoase. Nu le pot asemui cu nimic, căci se împleteau în văzduhul lor melancolia nopții mediteraneene și sonoritatea nopții nordice, cu sentimentul de risipire în neființă pe care ți-l sădește în suflet noaptea mărilor orientale și acele tari miresme vegetale, care te întâmpină de cum pătrunzi în interiorul Indiei. Pentru mine, îndeosebi, nopțile acestea erau însuflețite de o magie față de care nu mă puteam în niciun chip apăra. Deseori, chiar înainte de a mă împrieteni cu cei doi vestiți învățați, petreceam ceasuri întregi rătăcind pe străzi și mă întorceam acasă, uneori, la apropierea zorilor.

Locuiam pe atunci în Ripon Street — care se desprinde din artera principală Wellesley Street — în partea de miazăzi a orașului, foarte aproape de cartierul pur indian. Îmi plăcea să plec de acasă îndată după cină și rătăceam pe acele ulițe înguste, printre ziduri copleșite sub arbuști înfloriți, până ce lasam în urmă ultimele vile anglo-indiene și pătrundeam în labirintul căsuțelor indigene, unde viața nu se întrerupe niciodată. Pentru un neprevenit, indienii din această parte a Calcuttei n-au somn. La orice oră te-ai întoarce spre casă, îi găsești pe prispe sau pe marginile trotuarului sau în odăițele lor cu ușile deschise spre stradă — cântând, muncind, stând de vorbă sau jucând cărți. E cartierul oamenilor nevoiași și larma nopților, aici, e atât de împletită cu muzică și tam-tam, încât ai crede că întotdeauna e sărbătoare. Lămpile cu acetilenă răspândesc o lumină stridentă, mirosul de huka și fumul dulceag al opiumului se împreună cu acele neuitate miresme ale cartierelor indiene — flori de scorțișoară, grajd umed, lapte, orez fiert stătut, dulciuri făcute cu miere și opărite în unt și alte sute de nuanțe,

cu neputință de identificat, în care ți se pare uneori că recunoști mirosul frunzelor de eucalipt, uleiuri grase parfumate cu attar sau mireasma atât de apropiată de tămâie crudă a florilor „doamna-noptii”.

Toate se regăsesc îndată ce te depărtezi de centrul european sau de marile parcuri, unde predomină, până la ameteală, sucurile fumegânde ale junglei. Toate se regăsesc — deși în fiecare stradă întâlnești întotdeauna o nuanță nouă, contrastând uneori izbitor cu sinteza precedentă, din care se desprinde, pentru câteva clipe, o surprinzătoare fermitate.

Pentru mine, rob de magia nopților Calcuttei, nesățios să le trăiesc cât mai divers, căci îmi plăcea să alternez nopțile zgomotoase ale cartierelor indigene cu nopțile de totală singurătate în imensul parc al Maidanului sau la Lacuri, unde uitam că mă aflu la marginea unui oraș cu mai mult de un milion de locuitori, pentru mine, spun, tovărășia nocturnă cu Bogdanof și Van Manen a fost o încântare. La început, când nu mă împrietenisem prea mult cu cei doi învățați, obișnuiam să ne plimbăm, îndată după masa de seară, pe Ellenborough Course, șoseaua imensă care traversează Maidanul. Curând, am pornit spre Lacuri, de unde ne întorceam târziu după miezul nopții. Van Manen era cel mai vorbăreț dintre noi. Pe de o parte, pentru că era cel mai în vârstă; iar pe de altă parte, pentru că trăise o viață bogată din toate punctele de vedere și cunoștea India, îndeosebi Bengalul, ca puțini europeni. Tot el, într-o seară, la bibliotecă, ne invită pentru întâia oară la Serampore, unde un prieten de-al lui, Budge, își avea bungaloul. A împrumutat un automobil de la Calcutta Club și am plecat, pe neașteptate, îndată după căderea serii.

Serampore se află la vreo 15 mile de miazănoapte de oraș, așezat pe malul drept al lui Hoogly, râul care unește Gangele de golful bengalic. Titagarh se află pe celălalt mal. Șosele bune, una plecând din Howrah, cealaltă din Chitpur, leagă Calcutta de cele două așezări străvechi, astăzi în bună parte dispărute. Budge, prietenul lui Van Manen, își avea bungaloul câteva mile la apus de Serampore, într-o regiune încă împădurită.

Era o clădire veche, de mai multe ori reparată, dar cu neputință de păstrat întreagă în clima bengalică și atât de aproape de junglă.

Bungaloul — cum îl numea, modest, Budge mi-a amintit, când ne-a întâmpinat întâia oară, dintre palmieri, acele vile pe jumătate părăsite din Chandernagore, glorioasa colonie franceză din apropierea Calcuttei, vile de la începutul veacului trecut, cu grilajuri de fier, cu pavilioane de lemn, repede înghițite de pădure. Nimic mai melancolic decât o plimbare prin Chandernagore, îndată după apusul soarelui. Arborii de eucalipt cresc prin apropiere și tristețea vilelor ruinate, anevoie desprinzându-se, în umbră, din neînduplecatele valuri vegetale, te copleșește până la risipire. Nicăieri ruinele nu sunt mai melancolice ca în India, deși nicăieri ele nu sunt mai puțin lugubre, căci le înfioară o viață nouă, mai dulce și mai muzicală, a ierburilor, a lianelor, a șerpilor și licuricilor... Îmi plăcea să rătăcesc prin Chandemagore, pentru că întâlneam acolo o istorie pentru totdeauna moartă în restul Indiei.

Istoria atât de pitorească și de dramatică a primilor coloniști europeni, a pionierilor francezi ocolind pe mare Africa și o parte a peninsulei indiene, ca să lupte cu jungla, cu malaria, cu arșița, nicăieri nu-mi răsărea în minte cu mai multă melancolie ca la Chandemagore.

Regăseam aici peisajul vetust al pionierului glorios, reînviam viața lui aventuroasă, îmi închipuiam traiul lui de legendă și toate acestea mi se păreau mai zadarnice decât toate zădărniciile, în noaptea îmbălsămată de florile eucaliptșilor și luminată doar de stele și de licurici.

Se pare că Budge cumpărase bungaloul de la un fermier anglo-indian, puțini ani după război, și-l păstra mai mult ca un loc de refugiu și de odihnă, când îl copleșeau treburile la Calcutta. Era un om destul de ciudat acest Budge, celibatar, foarte bogat și vânător fără noroc; căci printre cele dintâi lucruri pe care le-am aflat de la Van Manen despre el a fost proverbiala lui nedibăcie la vânătoare.

Întâia oară când l-am vizitat la Serampore, era și el acasă. Sosise numai cu câteva ceasuri înaintea noastră, hotărât să rămână două zile.

L-am găsit cu o țigară groasă de foi între dinți, răsturnat pe un chaise-longue, în verandă, nepăsător la târcoalele țăntarilor. Părea obosit și abia s-a ridicat să ne primească. Ne-a invitat să bem câte un whisky la gheață, ca să prindem puteri. Apoi, până la pregătirea cinei, el a rămas cu Van Manen de vorbă pe verandă, iar Bogdanof și cu mine am plecat să cercetăm împrejurimile.

— Băgați de seamă să nu treziți șerpii, ne-a strigat gazda în timp ce noi coboram treptele.

Fără îndoială că am trezit destui șerpi, căci făceam destul zgomot.

Ne-am îndreptat către liziera pădurii de palmieri, acolo unde se zărea o apă. Nu ne dădeam bine seama ce ar putea fi, de departe, căci nu răsărise încă luna și la sticlirea stelelor nu deslușeam decât pânza apei.

Apropiindu-ne, am aflat un eleșteu destul de întins, acoperit, în bună parte, cu lotuși. Lângă noi, umbra zveltă a unui cocotier se oglindea în apă. Deși numai la câteva sute de metri de bungalou — ale cărui lămpi cu acetilenă păreau, de aici, pierdute în ceață din pricina miliardelor de fluturi de noapte și efemeride — parcă ne-am fi trezit deodată la marginea unui lac fermecat, atât era de profundă tăcerea și de tainic văzduhul.

— Să nădăjduim că Dumnezeuul nostru cel adevărat ne va bine-păzi și de data aceasta, spuse Bogdanof, așezându-se încet pe marginea eleșteului.

Zâmbii în întunerec, căci îmi dădeam seama că vorbise serios.

Niciodată nu lua în deșert numele Domnului-Dumnezeului său. Dar, poate pentru că nu mă simțeam obosit, poate pentru că mi-era teamă — cu puține luni înainte, pregătindu-mă să sar din barcă pe mal, un prieten îmi apucase brațul și omorâse cu bastonul, în nămolul uscat, un mic șarpe verde, chiar pe locul unde trebuia să-mi pun piciorul — am preferat să nu-i urmez pilda, și m-am rezemat de cocotier.

— Întotdeauna am nădăjduit că n-am să mă-ntâlnesc cu Marele Șarpe pe pământ, vorbi din nou Bogdanof, ghicindu-mi gândul. Sarparăja, parcă așa îi spuneți dumneavoastră, nu e așa?

„Noi” eram, pentru Bogdanof, atât învățăceii limbii sanscrite, cât și restul populației hinduse a Indiei întregi.

— Sarparāja, încuviințai eu cu seriozitate, dar și sarpapati, sarparishi, sarpeshvara și încă în alte multe feluri. Tot despre Marele Șarpe, cum spui d-ta, e vorba.

— Să ne rugăm lui Dumnezeu să nu-l întâlnim niciodată, mă întrerupse Bogdanof. Nici pe pământul înveninat al Indiei, nici pe tărâmul celălalt, în iad.

Îmi aprinsei o țigară. Am rămas amândoi multă vreme fără să scoatem o vorbă. În spatele nostru se întindea, uneori ușor înfiorată de o boare nesimțită frunților noastre, pădurea de palmieri. Când se atingeau foile scorțoase, credeai o clipă că pădurea aceea este, în întregime, de aramă, întorceai capul uimit, căci zvonul metalic contrasta în chip straniu cu văzduhul saturat de miresme vegetale și parcă un fior îți aluneca totuși de-a lungul șirei spinării. Apoi totul se stinge, și tăcerea se lăsa din nou asupra pădurii și lacului. Ne uitam în neștire, cu privirile acelea pierdute în tine însuși pe care ți le izvodește fața neclintită a unei ape și așteptam să se deschidă lotușii.

— Este într-adevăr foarte frumos, șopti târziu Bogdanof mai mult pentru sine. Mai venim pe aici...

II

Și am venit, e adevărat, de foarte multe ori. Nu-l găseam întotdeauna pe Budge, dar Van Manen știa rosturile casei și niciodată nu s-a întâmplat să nu aflăm o cină bună, whisky la gheață, țigări de tot felul și, atunci când ne simțeam prea obosiți ca să ne reîntoarcem cu mașina la Calcutta, paturi confortabile cu polog, care ne apăra împotriva țânțarilor. Uneori, treceam cu luntrea la Titagarh, unde se aflau eleșteie bogate în pește și raci, și rătăceam pe malul râului până osteneam. Pădurile erau mai rare și mai amestecate de partea aceasta a lui Hoogly, căci se întindeau, de aici, marile câmpuri de orez și trestie

de zahăr, dar văzduhul era tot atât de parfumat și noaptea tot atât de tainică.

Când Budge pleca să vâneze în junglă, nu ne chema niciodată. S-a întâmplat într-o seară că am sosit fără să-l vestim, și ne-am întâlnit cu el în curtea bungaloului. Nu vâname nimic, se înțelege, dar era ars de soare, prăfuit și însetat.

— Tot păsări care nu se pot mânca, ne spuse el în loc de bună seara, încercând, fără îndoială, să se scuze că se înapoiase cu mâna goală.

Dar am petrecut bine în noaptea aceea. Van Manen ne-a povestit de pe timpul prieteniei lui cu Leadbeater, pe vremea când activa ca fruntaș al Societății Teozofice, iar Budge ne-a spus din întâmplările lui în Java, unde își începuse cariera de industriaș. Am rămas până târziu de tot în jurul mesei, cu toate că pe Bogdanof îl supăra lumina și tânjea după locul lui favorit pe malul lacului. Budge se întrerupse brusc dintr-o anecdotă — care se vestea de altfel lungă și complicată și exclamă:

— Nu știți pe cine am întâlnit la marginea pădurii, când mă întorceam astă-seară acasă?! Pe Suren Bose!

Nu ne venea să credem. Ce căuta Bose, noaptea, într-o pădure de lângă Serampore? Un om pe care nu te așteptai să-l întâlnești decât la Universitate — căci era un distins profesor, deși cel mai tânăr dintre toți colegii lui — sau în preajma templului, la Kalighat. Suren Bose își păstrase cu îndărătnicie, aproape cu orgoliu, credința sa străveche. Era dintre puținii profesori din Calcutta care nu se sfia să umble în dhoti și să-și cresteze pe frunte, cu șofran, semnul religiei shivaiste.

— O fi venit să-și vadă vreo rudă în Serampore, spuse Van Manen. Căci îmi vine greu să cred că s-a trudit până aici pentru vreo aventură.

Începu să râdă, dar noi, toți ceilalți, am rămas turburați. Ni se părea cu neputință ca aprigul Suren să-și caute la marginea pădurii vreo aventură. Iar Budge susținea că n-are pe nimeni în Serampore; familia lui este din Orissa, asta o știe prea bine.

— De altfel, s-a prefăcut că nu mă vede, adăugă el.

În cele din urmă, eu mi-am amintit că auzisem o dată, la Universitate, vorbindu-se despre Suren Bose în legătură cu practicile

tantrice. Se părea că Bose făcea parte din școala aceasta ocultă, asupra căreia circulă — mai ales în India — fel de fel de legende. Mărturisesc că studiasem cu destulă râvnă mantra, așa cum o găseam expusă în textele ei clasice, dar că nu avusesem până atunci niciun fel de legătură cu oamenii care îi puneau în aplicare prescripțiile. Mai ales că inițierea tantrică presupunea o serie de rituale secrete, pe care nimeni nu îndrăznește — sau nu putea — să ți le dezvăluie.

— S-ar putea să fi venit pe aici în căutarea vreunui loc favorabil practicilor tantrice, spusei eu.

Și pentru că nimeni nu luă în serios vorbele mele, stăruii. Știam, din cele cetite, că unele meditații și rituale tantrice au nevoie de un peisaj cutremurător: cimitirul sau locurile unde se ard morții. Știam că, uneori, cel care e inițiat în riturile secrete trebuie să-și dovedească stăpânirea de sine rămânând o noapte întreagă așezat pe un cadavru, într-un shmasanam, în cea mai desăvârșită concentrare mentală.

Amănuntele acestea, și altele multe, tot atât de înfiorătoare, le amintii tovarășilor mei — nu atât pentru a justifica prezența lui Suren Bose la marginea pădurii, ci pentru că mă lăsasem antrenat de farmecul lor lugubru, de înspăimântătoare magie. În fond, eu aproape că-l uitasem pe Bose și povesteam cu patetism lucrurile acestea pentru că erau lucruri despre care nu știam ce să cred și de veracitatea cărora nu mă puteam totuși îndoi. Nădărduiam de altfel că Van Manen, care se pricepea destul de mult în ocultismul asiatic, va interveni în discuție, ca de obicei, cu nesfârșita lui erudiție. Dar, de data aceasta, se mulțumi să dea din cap, absent.

— Nimeni nu știe exact în ce constă ritualul tantric secret, spuse el oarecum plictisit că-l provocasem.

— Nu poate să fie decât o orgie demoniacă, interveni Bogdanof, care vedea pretutindeni în hinduism lucrarea diavolului. Niște bieți demenți, care-și caută mântuirea sufletului meditând pe cadavre! Ar trebui să ne facem toți semnul crucii!

— În fond, nu înțeleg ce are a face bietul Suren Bose cu toate lucrurile acestea, își aminti Budge. Mai bine să ne întoarcem la berbecii

noștri.

Îmi dădai sema că făcusem o gafă vorbindu-le la miezul nopții, aproape de pădure, de cimitire și meditații pe cadavre, și-mi aprinsei o nouă țigară, cu un zâmbet de ipocrită ispășire. Dar, ca să fiu sincer, îmi părea rău că scurta, deși înfierbântata mea expunere a practicilor tantrice fusese primită cu o asemenea rezervă. Eram foarte tânăr pe atunci și destul de mândru de puținele lucruri pe care le știam asupra sufletului indian. Voiam, cu orice preț, să dovedesc acestor bărbați care-și cheltuiseră viața în India că știam și eu câte ceva din tainele nepătrunse ale religiilor și magiei indiene.

Cu toată silința lui Budge — care și-a continuat anecdota întreruptă — restul nopții n-a mai avut farmecul convorbirilor noastre de totdeauna. Ca printr-un consens tacit, nimeni dintre noi nu voia să se ducă la culcare și nimeni n-a crezut de cuviință că ne mai putem întoarce la Calcutta înainte de zori. În schimb, ne-am umplut toți paharele cu whisky — chiar și Bogdanof, îndeobște cunoscut prin cumpătatea lui — și am dus conversația într-o jalnică lânchezeală până aproape de 3 dimineața. Atunci ne-am ridicat de la masa și ne-am dus să ne trântim fiecare în odăile pregătite de cu seară pentru noi.

III

Firește, întâmplarea aceea a fost repede uitată. Când, câteva seri în urmă, am pornit din nou spre Serampore, nimeni dintre noi nu-și mai amintea despre Suren Bose și gafa mea în legătură cu tantrismul. Nici eu nu mi-aș fi mai amintit de ea dacă n-aș fi întâlnit într-o după-amiază de noiembrie — limpede și nespus de melodioasă — pe Suren Bose, tocmai când ieșisem din curtea Universității. El îmi arătase întotdeauna o simpatie aproape afectuoasă, poate pentru că eram singurul român din toată Universitatea, fie pentru că cercetam cu atâta râvnă tocmai religiile strămoșilor săi. M-a oprit ca să mă întrebe cum merge cu studiul. I-am răspuns că profesorii mei sunt mulțumiți, dar că eu adesea pierd nădejdea că voi ajunge vreodată la bun sfârșit. A

început să zâmbească și m-a bătut încurajator pe umăr. Atunci l-am întrebat, deodată, dacă are vreun prieten la Serampore, pentru că Budge pretinde că l-a zărit de curând la marginile orașelului. M-am ferit să-i spun chiar adevărul: la marginile pădurii.

— N-am fost în Serampore din copilărie, mi-a răspuns el păstrându-și zâmbetul. Bătrânul domn Budge m-a confundat fără îndoială cu cineva.

M-am uitat la el, ușor turburat. Era greu să-l confunde cu cineva; trăsăturile acelea ferme, fruntea aceea înaltă, ochii aceia pătrunzători nu prea se întâlneau în Bengal, unde bărbații anevoie scăpau de obezitate și fețele tuturor aveau aceeași rotunjime, aceeași moliciune a maxilarelor.

— Mai ales că port veșmântul acesta atât de comun, adăugă, el râzând ușor și arătându-și dhoti.

Își fixă apoi privirile în ochii mei și mă străpunse iscoditor.

— Dar de când te afli în termeni atât de buni cu un milionar? mă întreabă el din nou.

Mă simțeam destul de stânjenit și, ca și cum m-aș fi scuzat, i-am povestit plimbările noastre — cu Van Manen și Bogdanof — la Serampore, acum, când nopțile sunt atât de frumoase. Mă asculta cu mare atenție, ca și cum fiecare cuvânt pe care-l spuneam avea pentru el o deosebită însemnătate.

— Nopțile de la Serampore! exclamai eu, încercând zadarnic să mă rup din magia privirilor lui.

— Într-adevăr, pretutindeni în Bengal nopțile sunt fără pereche, spuse el gânditor. Dar dacă Van Manen e nelipsit între voi, să știi că altceva îl atrage la Serampore. Alcoolurile lui Budge!

A început să râdă, ca și cum ar fi vrut să mă asigure că făcuse o glumă bună. De altfel, cam toți glumeau în acest fel cu Van Manen, căci setea lui era cunoscută în toate cercurile învățaților, snobilor și milionarilor din Calcutta — pe care Van Manen le frecventa cu o desăvârșită nepărtinire.

Cu aceste cuvinte ne-am despărțit și cel dintâi lucru pe care i l-am

spus lui Van Manen, când l-am întâlnit la biblioteca din Park Street, a fost convorbirea cu Bose. Parcă mă bucuram și eu de faptul că Budge confundase vreun biet țăran bengalez cu marele savant Suren Bose, pe care se lăuda că-l cunoaște de atâția ani. Van Manen a făcut mult haz de această confuzie. A luat receptorul și l-a căutat pe Budge la oficiul lui. I-a spus tot, adăugând și de la el câteva înțepături și numindu-l mereu „bătrânul domn Budge”, cum subliniasă Bose. Dar se pare că Budge nu avea chef de glumă, căci după câteva clipe de ascultare Van Manen a așezat receptorul în furcă, zâmbind.

— Pretinde că totuși l-a văzut, îmi spuse. Se încapățânează să afirme că l-a văzut cum te văd eu acum. Și mai spune că, în fond, puțin îl interesează dacă a fost sau nu Bose la Serampore. I se pare că asta nu e o treabă de bibliotecar al unei societăți asiatice, adăugă Van Manen.

— Și nici de un student serios, îl completei eu, ridicându-mă de pe scaun și pregătindu-mă să mă duc în sala de lectură.

— Cred că are dreptate, încheie Van Manen. Am să i-o spun personal când l-oi vedea.

L-a văzut în aceeași seară, la un club unde cinau uneori ei, împreună cu două duzini de snobi și mari industriași. Dar nu l-am mai întrebat, a doua zi, dacă au discutat și cazul Suren Bose. Când ne-am întâlnit din nou cei trei, puține seri în urmă, am avut destule lucruri de vorbit. Mai ales că Van Manen încerca să-l convingă pe Bogdanof că buddhismul nu este o doctrină chiar așa de ușor de combătut și că în orice caz el, ca savant, nu-și poate îngădui să judece o religie străină ca un misionar. Controversa aceasta o purtau ei cu pauze variabile, de vreo cinci ani. Și Bogdanof se indigna întotdeauna auzind cuvântul „misionar”.

— Noi, ortodocșii, nu avem misionari, se apăra el. Nu cunosc mentalitatea misionară. Asta e treaba voastră, a protestanților.

Și se întorcea spre mine, știind că am să-i dau dreptate. Dar Van Manen nu se lăsa intimidat.

— În primul rând că nu sunt protestant decât după tată, preciza el. După mamă sunt catolic. Și, după câte știu eu, catolicii au misiuni și încă misiuni milenare. Ce spui, tinere? Întrebă adresându-mi-se.

Firește, avea și el dreptate. Dar controversa nu era ușor de încheiat.

Van Manen își propusese să scrie un manual de buddhism pe înțelesul tuturor și încerca să găsească cea mai simplă și mai adecvată formulare în discuțiile cu Bogdanof. Pentru a nu știu câta oară îi explica legea celor douăsprezece cauze, așa cum o înțelegea el, în timp ce mașina ne ducea, într-o seară, spre Serampore. Când, deodată, se întrerupse — și făcu semn cu mâna șoferului să încetineze goana. La câteva zeci de metri în fața noastră, pe marginea șoselei, înainta foarte grăbit un bengalez. Nu știu ce i s-o fi părut atât de curios să întâlnească un om la ceasul acesta. Nu era încă întunec deplin și ne aflam destul de aproape de orașel. Poate doar faptul că omul înainta în direcția pădurii să-i fi amintit deodată de Suren Bose. Căci, într-adevăr, când mașina a ajuns în dreptul lui, am întors cu toții capul și l-am recunoscut.

Mergea repede, cu privirile ridicate și i-am văzut foarte bine cele trei dungi scrijelate cu șofran brăzdându-i fruntea deasupra sprâncenelor.

Nu-mi dau prea bine seama, dar mi s-a părut că și-a păstrat o clipă privirea în privirile noastre, fără să ne recunoască. Nu părea deloc turburat de întâlnirea neprevăzută cu trei europeni care-l cunoșteau.

Fără să ne ia în seamă, își continuă drumul cu aceeași îndârjire.

— Tot Budge avea dreptate, spuse Van Manen când mașina își reluă viteza. Nu e lucru curat cu acest Suren Bose.

Ne-am mai uitat o dată înapoi, și l-am văzut cum intra în pădure.

Peste câteva sute de metri, lăsam și noi șoseaua principală, apucând drumul la stânga, spre bungaloul lui Budge. În seara aceea am vorbit mult despre întâmplare, numai noi trei, căci Budge rămăsese la Calcutta. Ca de obicei, îndată ce-am ajuns, am vestit pe servitori să pregătească cina și noi am pornit să ne plimbăm în jurul eleșteului. Era penultima noapte înainte de luna plină. Călcam toți în neștire, amețiți de fumegarea aceea nevăzută de miresme care ne învăluia tot mai puternic cu cât ne înfundam în pădurea de cocotieri. Poate din pricina neobișnuitei întâlniri cu Suren, poate datorită farmecului acelui văzduh lunar, eram fiecare din noi înfiorați și turburați. Tăcerea

ajunsesse acum înspăimântătoare și parcă firea întreagă încremenise sub vraja lunii și clătinarea unei ramure ne cutremura, atât de nefirească ni se părea tresărirea și mișcarea în această fără de pomină oprire pe loc.

— Cum să nu-ți pierzi mințile într-o asemenea noapte, șopti târziu Bogdanof. Frumusețea asta e prea cumplită ca să nu fie vinovată. Omul n-are dreptul să cunoască asemenea minune decât în paradis. Pe pământ, orice frumusețe de acest fel e o ispită diavolească. Mai ales pe pământul Indiei, adăugă el, oarecum pentru sine.

Dar nu i-am răspuns. Pășeam alene, fără gânduri, fermecați. Nimic nu ne-ar mai fi mirat acum. Totul ni se părea cu puțință. Și când Van Manen ne-a oprit, cu brațul întins înainte, către apă, eram pregătiți pentru orice minune. Ne-am apropiat totuși cu pași nesimțiți, ca să vedem cum șiruri nesfârșite de raci ieșeau din lac, târându-se greoi, dar fără să se depărteze prea mult unul de altul, către rădăcina răsucită a unui palmier de curând doborât.

— Asta se întâmplă întotdeauna când se apropie luna plină, ne lămură Bogdanof mai târziu.

IV

Câteva ceasuri în urmă, îndată după miezul nopții, ne pregăteam de plecare. În tot timpul cinei, Bogdanof fusese melancolic, amintindu-și că se împlinesc curând doisprezece ani de când nu mai văzuse pământul Rusiei și douăzeci și doi de ani de când trăia în Asia. Van Manen, dimpotrivă, nu suferea deloc de nostalgia patriei. Se împăcase demult cu gândul că moartea îl va întâmpina aici, în India, unde își petrecuse două treimi din viață. Eu nu aveam niciun cuvânt în această discuție, căci eram mult mai tânăr și abia dacă venisem în India de doi ani.

— Ai să vezi mai târziu, îmi spunea Bogdanof.

Apoi am vorbit despre cu totul alte lucruri și când ne-am urcat în mașină, ca să pornim spre Calcutta, Bogdanof își înecase demult

nostalgiile. Era și greu de rezistat de altminteri unei nopți care te silea să uiți orice legătură pământească, orice tristețe personală. Chiar și șoferul părea doborât de atâta frumusețe. Van Manen i-a amintit să mâne mai încet și am pornit ca de obicei, mergeam cu farurile aprinse, deși era lună. Când m-am suit în mașină, mi-am aprins o țigară din tabachera lui Bogdanof, care nu fuma decât țigări cu tutun egiptean, comandate de el special la Aden. Am fumat-o dus pe gânduri... Van Manen povestea — pentru a nu știu câta oară — cum trebuia să te porți cu femeile erudite.

Firește, din timp în timp eram dator să exclam și să-l aprob, dar făceam lucrul acesta cu o turburare crescândă. Aveam mereu impresia că mașina apucase pe un drum greșit și că ar fi trebuit de mult să ieșim în șoseaua cea mare. Nu-mi dădeam bine seama ce se întâmplă, dar mi se părea că nu mai recunosc peisajul. Impresia aceasta că rătăcisem drumul n-am primit-o brusc, ci se precizase în etape. La un moment dat, am închis ochii, ca să mă concentrez mai bine, și i-am deschis pe neașteptate. Nu recunoșteam nimic din jurul meu. Parcă ne-am fi găsit în cu totul altă parte a Bengalului, atât de ciudate îmi păreau împrejurimile.

— Dar unde ne aflăm noi aici?! Întrebai eu turburat.

Tovarășii mei priviră și ei cu aceeași mirare arborii din ce în ce mai groși care se înălțau de o parte și alta a drumului.

— Cred că am luat-o greșit, spuse Bogdanof speriat, ca și cum de-abia acum și-ar fi dat seama de lucrul ăsta.

Șoferul mâna înainte, cu o suspectă nepăsare. Van Manen i-a strigat în hindustani că am rătăcit drumul.

— N-aveam cum să rătăcim, ne-a răspuns el fără să întoarcă capul. De la Budge Sahib nu mai e un alt drum...

Dar cuvintele lui nu ne-au liniștit. Niciunul din noi nu recunoștea împrejurimile, deși ne-am dat seama că șoferul nu are dreptate.

Făcusem de cel puțin treizeci de ori drumul acesta și știam bine că nu mai este un altul care să iasă în șosea. Priveam năuci în toate părțile și parcă ne înfiorau singurătatea, arborii aceștia necunoscuți din jurul

nostru, care-și uneau tot mai mult ramurile, pe deasupra noastră, ca și cum ar fi vrut să ne cuprindă și să ne strivească.

— Mână mai repede! strigă din nou Van Manen cu oarecare nervozitate.

Farurile și-au intensificat lumina și noi toți ne-am aplecat înainte, încercând să pătrundem cu privirile cât mai departe, să ghicim apropierea șoselei. Dar nu zăream decât același drum necunoscut, care se întindea la nesfârșit cât puteam vedea cu ochii.

— Mai bine să ne întoarcem! exclamă brusc Bogdanof. Mergem de o jumătate de ceas și ar fi trebuit să ajungem în șosea după cinci, șase minute.

— Înapoi! strigă Van Manen încruntat.

Șoferul alege un loc unde putea întoarce mașina și ascultă ordinul fără să spună o vorbă.

— S-a îmbătat, murmură Van Manen.

Dar deși vorbise încet și vorbise englezește, șoferul l-a auzit, căci i-a răspuns pe loc, cuviincios, în hindustani:

— N-am atins spirt în viața mea, director Sahib!

Bogdanof devenea din ce în ce mai nerăbdător, răscolind întunerecul cu privirile, făcându-și cruce.

— Nu înțeleg ce s-a putut întâmpla, se minuna el. Dacă am fi luat-o în sens invers, ar fi trebuit să ne înfundăm după câteva sute de metri în pădure sau să intrăm în eleșteu.

— Vom vedea îndată ce s-a întâmplat, mormăi Van Manen.

Încercai să-mi dau seama, după arbori, cam cât mai aveam de mers până la locul unde observasem pentru întâia oară, precis, că ne aflăm pe un drum greșit, dar nu izbuteam să identific niciun amănunt. Voi să-mi mărturisesc mirarea mea tovarășilor, când am auzit cu toții un țipăt înfiorător de femeie, foarte aproape de noi. Șoferul a oprit brusc, înspăimântat. Ne-am strâns unul în altul, amuțiți.

— Ce-a fost asta?! întrebai, în cele din urmă.

— Parcă ar fi fost înjunghiată o femeie, spuse Van Manen, pălind.

Dar nu cutezam să ne coborâm din mașină, să încercăm ceva.

Nu-mi dau seama cât timp am rămas așa, suspendați de groază. Nu auzeam decât zgomotul motorului și parcă numai el ne asigura că lucrurile se petrec aievea. Deodată, la câțiva zeci de metri în fața noastră, izbucni din nou același țipăt de femeie, urmat de o sfâșietoare chemare în ajutor:

— Ma'lum gelum! Banchao! Rokkhe koro!¹

Înțelegeam destul de bine bengaleza ca să-mi dau seama de sensul cuvintelor. Am sărit toți din mașină, afară de șofer și, deși nu zăream nimic în direcția de unde veniseră strigătele, ne-am îndreptat alergând într-acolo. În timp ce alergam, țipetele s-au mai auzit, sugrumate, de câteva ori și parcă am mai distins câteva cuvinte: „Babago! Babago!” (Tată! Tată!)

Dar alergaserăm zadarnic. Nu zăream nicăieri nicio ființă omenească, nicio urmă de luptă. Van Manen, mai gras, răsufla greu în urma noastră. Bogdanof rămăsese cu fălcile încleștate, privind fix, încruntat întunerecul. Am început să cercetăm împrejurimile. Arborii ne-au cuprins deodată în umbra lor compactă, în care nu mai distingeam nimic. Lumina de lună se strecura anevoie până aici, doar dacă tresărea în câteva liane, spre vârfuri. Părându-i-se că ceva se mișcă înaintea noastră, Van Manen se opri și începu să strige:

— Bepar ta?! (Ce s-a întâmplat?!)

Am ascultat cu toții ținându-ne răsuflarea. De nicăieri, niciun răspuns. Pădurea părea împietrită. Și parcă nici covorul de frunze moarte pe care călcam nu tresărea sub picioarele noastre. Mergeam ca pe pâslă.

— Bepar ki?! mai strigă o dată Van Manen.

Apoi ne-am continuat cercetarea, temându-ne totuși să ne depărtăm prea mult de șosea. Nu știu cât a durat furișarea aceasta pe sub arbori, pregătiți să întâlnim, în orice clipă, un spectacol groaznic. Mă simțeam obosit, gândurile mi se rătăceau; aveam neconținut senzația că visez și că nu mă pot trezi din vis.

¹ Mor! Mă prăpădesc! Ajutor! Ajutați-mă!

— Să ne întoarcem, spuse Bogdanof ducându-și mâna la frunte, încep să cred că am avut cu toții halucinații.

I-aș fi putut răspunde că anevoie ar putea auzi patru oameni același tipăt înfiorător și aceleași cuvinte, exact aceleași cuvinte, dacă am fi fost cu toții pradă unei halucinații. Dar simțeam că el are dreptate și ne-am întors în șosea.

— Mult am mai umblat prin pădure! spusei eu nezărind mașina, încotro trebuie să mergem acum?!

Ceilalți doi m-au privit cu oarecare nedumerire.

— În orice parte am fi luat-o, vorbi Van Manen, turburat, mașina trebuie să fie destul de aproape. Ia strigă-l pe dobitocul ăla!

Am început să strig, cu toate puterile, înfiorându-mă și pe mine huietul acela prelung în singurătatea nopții. Am așteptat, apoi, în mijlocul șoselei, privind mirați în toate părțile.

— O fi pornit să ne caute, spusei eu văzând că nu răspunde.

— Dar unde e mașina? întrebă Bogdanof, anevoie descleștându-și fălcile. Doar nu ne-o fi lăsat aici, în mijlocul junglei?!...

— Nu putea pleca, ne liniști repede Van Manen. Am fi auzit motorul, căci nu ne-am depărtat prea mult de șosea. A adormit în mașină, asta trebuie să fie...

Am pornit în direcția unde știam că lăsasem mașina. Luna ne bătea acum din plin, căci drumul se deschidea tot mai larg.

— Fără îndoială că a plecat! șopti din nou Bogdanof. Ar merita să fie împușcat.

Van Manen nu se putea îndupleca să creadă una ca asta. Își ștergea cu batista, neconținut, fruntea și obraji.

— Trebuie, în orice caz, să facem ceva, spuse el foarte încet.

— Să ne întoarcem pe jos la Budge, hotărî Bogdanof. Tot o să ajungem până dimineața.

În acea clipă ni s-a părut că zărim, nu prea departe înaintea noastră, pe partea dreaptă a drumului, un felinar care se adâncea legănându-se în inima pădurii. Ne-am privit unul pe altul, ținându-ne răsuflarea. Ni se părea destul de stranie apariția unui om cu felinarul aprins la o

asemenea oră din noapte și într-un asemenea loc. Mai ales după toate câte ni se întâmplaseră. Cu toate acestea, nu știu ce necurată atracție am simțit fiecare din noi, către luminița care se afunda, repede, în junglă. Căci atunci când Bogdanof ne făcu semn să-l urmărim, nici Van Manen, nici eu nu ne-am împotrivit, în acea clipă am uitat că, nu mult înainte, sângele ne înghețase în vine auzind țipătul femeii și cuvintele ei de ajutor. Lumina era, oricum, un semn de viață. O purta un om care se îndrepta, fără îndoială, către o locuință sau către șoseaua pe care o căutam și noi.

Am pornit, cât am putut de repede, să-l ajungem...

V

Pătrunzând în pădure, i-am pierdut urma după câteva minute.

Mergeam toți trei aproape unul de altul, eu în față — ca cel mai tânăr — și Van Manen lângă mine. Nu știu datorită cărei stranii certitudini înaintam fără teamă pe sub arbori care ne-ar fi înspăimântat cu un ceas mai înainte. Jungla, atât de terifiantă pentru orice alb, mai ales în miezul nopții, ni se părea acum lipsită de primejdie. Nu ne gândeam nici la șerpi, nici la lighioane speriate și nu mai simțeam acea teroare care te cuprinde, în India, îndată ce te trezești singur în adâncul unei păduri.

— Nu se mai vede nimic, vorbi Van Manen cu o sfârșeală tragică în glas.

N-am răspuns niciunul din noi. Continuam să înaintăm, aproape fără să ne mai dăm seama; simțeam doar că nu ne putem opri acolo, în mijlocul pădurii, că trebuie să mergem mereu înainte, oricât de absurdă ar fi părut hotărârea noastră.

— Probabil că el a apucat pe o cărare pe care noi n-am găsit-o, spuse Bogdanof.

— Își cunoștea în orice caz drumul, adăugai eu. Căci a dispărut prea repede.

Cred că ne înfundam tot mai rău în pădure; liane groase începeau să

ne atingă creștetele și picioarele ni se afundau tot mai adânc în așternutul de frunze moarte, ferigi și mușchi. Dar o îndărătnicie oarbă ne mâna neconținut în aceeași direcție. Niciunul din noi nu simțea dorința să se întoarcă sau să încerce alt drum. Stăruiam, cu toate piedecile, înaintând anevoie, aproape tăindu-ne calea prin desișul fără sfârșit dinaintea noastră.

— Cred că iarăși începe să se vadă lumina, exclamă deodată Bogdanof.

Ne-am oprit, cu răsuflarea tăiată, ca să privim. De data aceasta, foarte aproape de noi, se zărea o lumină turbure, care în niciun caz nu Putea fi opaițul pe urmele căruia porniserăm noi câțva timp înainte. Ne-am îndreptat, cu toate puterile de care mai eram în stare, către ea.

De-abia după câteva minute de mers ne-am dat seama că ne apropiem de marginea pădurii și că lumina pe care o zărisem era reflexul unei vetre de jăratec. Înainte de a o ajunge însă, am observat că luminile se înmulțesc și că nu prea departe de noi, pe mâna stângă, se ridica o clădire destul de ciudată, înconjurată cu un zid cenușiu de piatră.

— Probabil că am ajuns de partea cealaltă, de miazănoapte, a lui Serampore, spuse Van Manen. Dar cum Dumnezeu am rătăcit până aici?!

Ni se părea destul de ciudat că nu întâlneam pe nimeni lângă vetrele cu jăratice. E drept că în cele mai multe jăratice era pe sfârșite; totuși, nu zăream nicăiri picior de om. Eram prea obosiți însă ca să mai cercetăm împrejurimile, și ne-am îndreptat către casă.

— Oricine o locui aici, hindus sau musulman, trebuie să ne găzduiască, spuse Van Manen.

Pornise el înainte, pe de o parte pentru că vorbea cel mai bine din noi limba bengaleză, pe de altă parte pentru că numele lui era destul de cunoscut în întreg Bengalul sau măcar numele Societății Asiatice, al cărei bibliotecar era. Când am ajuns în fața porții, ne-a ieșit înainte un bătrân. Nu părea prea surprins de prezența noastră, la un asemenea ceas de noapte, în fața casei acesteia atât de adânc ascunsă în junglă.

— Cine-i stăpânul tău? îl întrebă Van Manen.

Bătrânul rămase câteva clipe nemișcat, ca și cum n-ar fi auzit cuvintele. Van Manen îl întrebă din nou, aproape strigând. Ca și cum s-ar fi trezit dintr-un somn lung, bătrânul șopti:

— Nilamvara Dasa.

— Mi se pare un nume cunoscut, spuse Bogdanof.

— Cam arhaic, i se păru lui Van Manen. N-am auzit niciodată de el la Calcutta. Apoi, întorcându-se către bătrân: Du-te și trezește pe stăpânul tău și spune-i că Van Manen Sahib și cu alți doi sahibi au avut un accident și-i cer găzduire pentru noaptea asta.

A trebuit să-i repete de trei ori cuvintele, până bătrânul s-a hotărât să se îndepărteze.

— Trebuie să fie surd de tot, crezu Bogdanof.

Și cu toate acestea, aveam un sentiment ciudat că visul meu continuă și că nu izbutesc încă să mă trezesc. Focurile acelea părăsite, casa aceasta curios înconjurată de pădure din trei părți, bătrânul care parcă nu înțelegea ce-i spuneam, în orice dialect îi vorbea Van Manen — toate mă turburau, neliniștindu-mă. Nu știu cât a trecut până ce s-a întors bătrânul, cu un felinar în mână. Parcă timpul rămăsese suspendat și trăiam numai fragmentar, doar în anumite episoade.

— Stăpânul vă pofteste, spuse bătrânul.

Poate că a vorbit prea încet, poate că eram eu prea obosit sau pricepeam încă destul de greu bengaleză, dar mai mult am ghicit sensul cuvintelor lui decât le-am înțeles.

— Ce ciudat vorbește, îi spusei lui Van Manen.

— Are un accent rural, îmi răspunse el. Până te deprinzi cu el...

Casa părea destul de veche, așa cum rareori se mai întâlneau prin părțile acestea ale Bengalului, unde cotropirile musulmanilor fuseseră îndeosebi necruțătoare în tot veacul XVIII. Am pătruns într-o curte interioară, pe jumătate pietruită, în colțurile căreia creșteau câțiva ficus religiosa, acel arbust sacru atât de venerat de hinduși. De aici se vedeau destul de bine cele dintâi încăperi, foarte largi, cu ferestrele zăbrelete; erau, fără îndoială, odăile bărbaților. Am avut impresia că

suntem așteptați; câteva făclii fuseseră aprinse, în afară de multe alte lămpi cu ulei și opaițe, a căror licărire sfioasă o distingeam mai ales pe scările care duceau către apartamentele femeilor. Am fost poftiți într-o sală cu lespezi de gresie roșie pe jos, unde ne-a întâmpinat un bărbat între două vârste, cu o figură foarte palidă, cu privirile înțepenite și care ne-a vorbit de la început în bengaleză.

— Vă rog să așteptați aici câteva clipe, până vi se vor pregăti odăile pentru odihna de noapte.

L-am înțeles anevoie, căci vorbea și el o bengaleză destul de stranie, așa cum o înțâlnisem eu, până atunci, numai prin cărți. De obicei, un bengalez cultivat sau de un oarecare rang social își întâmpină oaspeții europeni în englezește, în afară de anumite cazuri, el ar considera o insultă să i se adreseze un străin în limba bengaleză; asta înseamnă că-l consideră un biet țăran sau o slugă. Cu atât mai ciudată mi se părea, deci, primirea gazdei noastre. Van Manen însă, care vorbea perfect bengaleză, nu s-a lăsat intimidat de această ciudățenie și a cerut voie să se așeze pe un jilț, continuând în același timp, să scuze intrarea noastră, la un asemenea ceas. Nilamvara asculta pierdut parcă în gândurile lui și, după ce Van Manen și-a sfârșit scuzele, a rămas în picioare, privindu-ne pe rând, ca și cum nu-i venea a crede că ne are în față. N-a scos multă vreme niciun cuvânt și tăcerea aceasta ne apăsa, ne turbura până la panică.

— S-a întâmplat un accident stupid, spuse Bogdanof în englezește, nemaiputând răbda privirile lui de gheață.

Dar parcă nici nu-l auzise. Continua să ne privească, tresărind uneori din tot trupul. Bogdanof se apropie cu un pas și repetă cuvintele cu un glas mai puternic. Gazda noastră a încercat să zâmbească și i-a răspuns, tot în șoaptă.

— Ami imreji bujhte parchi na.¹

Mi s-a părut foarte ciudată mărturisirea aceasta. Până și băieții de școală înțelegeau englezește; să nu fi urmat Nilamvara nicio școală

¹ Nu înțeleg englezește

modernă, ci numai învățătura ortodoxă pe care o poate deprinde într-un thol? Dar tot atât de ciudată mi s-a părut vorbirea lui; cuvintele le pronunța cu totul diferit de cum eram eu obișnuit să le aud și, mai ales, le rostea cu o dificultate a cărei natură nu o puteam defini.

Fiecare vorbă o scotea parcă în urma unui efort considerabil, deși nu ne dădeam seama de el.

— Curând odăile pentru odihna de noapte vor fi pregătite mărețiilor voastre, adăugă el după o lungă pauză, zâmbind ca în vis.

De data aceasta îl privi cu atenție pe Van Manen. Începuse și el să fie turburat de rostirea arhaică a lui Nilamvara și poate de privirile lui răătăcite. Acum, că îl puteam vedea mai bine, Nilamvara ni se părea într-adevăr straniu. Greutatea cu care se mișca, tresăririle acelea neînțelese care îi scuturau trupul la răstimpuri, ca prins de friguri, sticlirea nefirească din ochi, pumnii pe care îi păstra neconținut încleștați — toate acestea începeau acum să, ne atragă atenția. Felul lui de a ne privi era cu desăvârșire ciudat. Aveam uneori senzația că e împins de o forță nevăzută, fără ajutorul căreia ar înțepeni, zâmbind foarte stins, în fața noastră.

Și apoi, nu înțelegeam ce se întâmplă în casa aceasta, destul de luminată și totuși, pentru urechile noastre, pustie. Un asemenea eveniment — apariția a trei străini în plină noapte — nu rămâne niciodată netrecut în seamă într-o casă indiană. Ne așteptam să vedem umbre agitându-se în preajma noastră, să zărim siluete feminine spionându-ne la colțuri sau dinapoia zăbrelelor, să auzim acele șoapte înăbușite ale slujnicilor trezite din somn, pașii lor moi pe lespezile din curte.

— Curând odăile pentru odihna de noapte vor fi pregătite... începu Nilamvara, pentru a treia oară, aceeași frază.

Și cu toate acestea nimeni nu venea să ne anunțe că odăile sunt pregătite. Am fi voit să ne retragem nu din pricina oboselii — eram prea turburați de toate întâmplările ca să nu ne fi pierit somnul — ci ca să scăpăm de prezența istovitoare a gazdei noastre. Deodată, Van Manen ne privi și ne spuse în englezește.

— Dar n-am întrebat nimic de femeia aceea al cărui țipăt l-am auzit în șosea.

Într-adevăr, tocmai lucrul acesta nu i-l spusese. Îi vorbise de accidentul nostru, mințind că mașina se defectase și că șoferul a rămas s-o păzească, dar nu pomenise nimic de strigătele de ajutor auzite cu un ceas înainte. Niciunul dintre noi nu-și dădea seama cum am putut rămâne atâta timp în fața acestui om — care fără îndoială știa ceva fără să-l întrebăm, fără să-i mărturisim adevărul. Amintirea strigătelor din pădure ne-a turburat din nou acum. Eu, cel puțin, am avut impresia că m-am trezit brusc din somnul în care căzusem îndată ce începusem urmărirea luminiței aceleia — și am simțit că mi-e din nou teamă. Aș fi vrut să facem ceva, măcar acum, după ce pierdusem atâta timp prețios.

Femeia aceea poate și-a dat duhul, iar noi străbătusem o bucată bună din junglă ca să cerem găzduire la casa lui Nilamvara Dasa. Ce vrajă necurată ne luase la toți mințile și ne pironise acolo, atât timp, în fața unui om care repeta din zece în zece minute aceleași cuvinte?

— Spune-i, poate știe despre ce e vorba, îl sfătui Bogdanof pe Van Manen.

Așa cum se odihnea pe jilțul de lemn, Van Manen începu să povestească, anevoie stăpânindu-și nervozitatea. Dar de la cele dintâi cuvinte, gazda noastră își acoperi fața cu palmele, gemând. Ne-am apropiat toți de el.

— Lila, Lila! ...Gemea.

Apoi a borborosit câteva cuvinte fără înțeles pentru mine.

— Ce spune? Ce spune?! l-am întrebat noi, cu aprindere, pe Van Manen.

— Nu-l înțeleg nici eu, ne răspunse el.

Apoi întrebă din nou în bengali.

— Ce s-a întâmplat?! Cine era?!...

Aceleași gemete și aceleași cuvinte neînțelese, din care desprindea m doar numele de Lila și câte un strigăt de durere.

— Cred că era fata lui, ne mărturisi Van Manen. Dar nu înțeleg ce vrea să spună; vorbește prea repede.

— De bună seamă că au omorât-o. Șopti Bogdanof. Dar cum a aflat de asta?! Și, dacă știa, de ce nu ne-a spus nimic până acum?!

Van Manen nu mai îndrăzni să-l întrebe. Ramaserăm amuțiți, neștiind dacă trebuie să ne retragem fără să-i spunem sau să așteptăm întoarcerea bătrânului, care ne pregătea, de atâta vreme, odăile.

— Cum de nu i-a putut veni nimeni în ajutor?! exclamă deodată Van Manen. Căci doar nu era singură; femeile nu ies niciodată singure aici și cu atât mai puțin la miezul nopții.

În clipa aceea bătrânul intră în cameră și se apropie cu pași obosiți de noi.

— Iat-o! O aduc, e acolo! ne spuse el foarte încet, ridicând brațul.

Am sărit cu toții la ușă. Mi s-a părut că era plină de umbre curtea și câțiva oameni îmbrăcați ciudat, cu turbane, duc o năsalie de ramuri.

Dar n-am distins nimic. N-am auzit nimic, niciun bocet, niciun strigăt. M-am întors speriat, simțind că în apropierea mea trecuse cineva. L-am zărit pe Nilamvara depărtându-se anevoie, ca și cum fiecare pas pe care l-ar fi făcut ar fi întrecut cu mult puterile lui.

— Nu putem rămâne aici, șopti Bogdanof. Nu poți cere găzduire unui om căruia i-a fost asasinată fiica sau soția.

— Da, e mai bine să mergem, spuse Van Manen.

Am fi vrut să vestim cuiva plecarea noastră și să cerem încă o dată scuze gazdei, dar nu mai era nimeni în curte. Bătrânul dispăruse și el, ca intrat în pământ. Bogdanof s-a îndreptat cel dintâi spre poartă și nici n-a mai îndrăznit să-și arunce ochii înapoi. Am privit cu ușurare vetrele cu jăraticul pe jumătate stins, care ne-au întâmpinat în poiana din fața casei.

VI

Oboseala am început s-o simt câtva timp în urmă, când ne depărtasem de casă și urmam liziera pădurii. A fost la început ca o ușoară amețală, apoi o sleire treptată și de-abia am mai găsit puteri să mă rezem de un trunchi, ca să nu alunec doborât la pământ.

Nu înțelegeam ce se petrece cu mine. Nu-mi dădeam seama dacă am rămas singur sau dacă cei doi tovarăși mă așteaptă să-mi viu în fire. Nu știu cât am stat așa, rezemat de trunchi, dar când m-am trezit, începuse să se lumineze de ziuă. Mă simțeam încă vlăguit, fără niciun gând, fără nicio amintire precisă de toate cele câte se întâmplaseră.

Spre mirarea mea, am descoperit curând pe cei doi tovarăși așezați în iarbă la câțiva metri depărtare de locul unde mă oprisem. Van Manen parcă dormita, cu capul rezemat în palme; Bogdanof era pe jumătate întins pe pământ. Cu greutate m-am apropiat de ei.

— Ce s-a întâmplat? întrebai, încercând să zâmbesc. Cum de am rămas aici?!...

Mă priveau și ei turburați și m-au înfiorat cearcănele pe care le avea Bogdanof, fruntea lui palidă, ochii care rămăseseră fixați într-ai mei, fără să înțeleagă...

— Cred că ne-a doborât oboseala pe căteșitrei, vorbi el în cele din urmă. M-am așezat și eu lângă ei, abia târându-mi picioarele. Parcă aş fi zăcut săptămâni de-a rândul, atât mă simțeam de slab. Ochii mi se împăienjeneau după cel mai mic efort. Îmi dădeam totuși seama că se luminase de ziuă și iarba era umedă de rouă. Am mai rămas câtva timp așa, fără să scoatem o vorbă. Dar tovarășii mei, îndeosebi Van Manen, care încă își păstra capul în palme, mi se păreau atât de zdrobiți, încât m-am simțit dator să fac ceva. M-am ridicat anevoie și am început să privesc, cu toată luarea-aminte de care eram în stare, în jurul meu. Nu mi se păreau atât de necunoscute locurile. Pădurea era rară pe aici; doar câțiva palmieri mai bătrâni, salcâmi înalți și tufe bine mirositoare.

Am început să înaintez cu multă prudență și după vreo zece pași am distins, destul de aproape de noi, drumul care se desprindea din șoseaua cea mare și se îndrepta spre bungaloul lui Budge. Descoperirea aceasta mi-a dat puteri. Am strigat, întorcând capul către tovarășii mei.

— Suntem aproape de bungalou!

Vestea i-a zguduit, fără îndoială, căci ne închipuisem că ne aflăm pe undeva la miazănoapte de Serampore. L-am văzut pe Bogdanof cum se

ridică anevoie și întinde mâna lui Van Manen. Am vrut să alerg spre ei, ca să-i ajut, dar de la cel dintâi pas mai grăbit am simțit pământul învârtindu-se cu mine. A trebuit să mă opresc ca să-mi vin în fire. Curând, cei doi tovarăși se apropiaseră. Van Manen avea obrajii supti, pleoapele întunecate și privirile lui erau ale unui om care nu înțelege ce se petrece cu sine. Răsufla greu și gura o ținea neconținut deschisă. Măinile lui Bogdanof tremurau întruna, își rotea ochii, nevenindu-i să creadă că într-adevăr suntem aproape de bungaloul lui Budge.

— Am rătăcit probabil toată noaptea, spusei eu ca să le dau curaj.

Șoferul trebui să fie de partea cealaltă a pădurii, căutându-ne.

Când auzi de șofer, sângele îi dogori obrajii lui Van Manen. Nu-și putu stăpâni o înjurătură cumplită, așa cum niciodată nu crezusem că e în stare să rostească, în orice caz, înjurătura aceasta ne învioră puțin.

Am ieșit în drum și am pornit agale către bungalou.

— Nu-mi dau încă bine seama ce s-a întâmplat cu noi, vorbi târziu Van Manen. Ce stranie oboseală...

Curând răsări soarele. Lumina puternică ne trezi de-a binelea și începurăm să grăbim pașii. De altfel, n-am avut de mers decât vreo jumătate de ceas până la bungalou. Am zărit cu mirare mașina noastră așteptându-ne în fața verandei. Șoferul dormita, în curte roboteau câteva slugi, care au înlemnit când ne-au văzut intrând — desfigurați de oboseală, cu hainele jupuite, cu pantofii prăfuiți. Van Manen s-a îndreptat de-a dreptul către șofer și a început să-l lovească, înjurându-l.

Buimăcit, bietul om nici nu încerca să se apere, își pusese doar brațul la ochi și gemea.

— De ce-ai fugit, bestie?! urla Van Manen. Dacă ne rătăceam prin, junglă și ne rămâneau oasele pe acolo?!...

Slugile se adunaseră toate lângă mașină, încremenite. Aproape ca nu le venea să creadă că Van Manen lovește și înjură cu adevărat, el care era renumit prin generozitate și blândețe.

— Am scăpat într-adevăr ca prin minune, vorbi Bogdanof, în hindustani, ca să-l înțeleagă slugile și să înțeleagă furia lui Van Manen.

Măgarul ăsta ne-a lăsat în drum și a fugit, s-a întors acasă.

— Am rătăcit toată noaptea, spusei și eu.

Oamenii ne priveau uluiți. Cei care sosiseră mai târziu își purtau ochii de la șofer la noi fără să înțeleagă nimic.

— Dar el v-a așteptat toată noaptea aici, îndrăzni în cele din urmă paznicul bungaloului.

Ceilalți prinseră curaj.

— A fost aici! Nu s-a mișcat de aici!

La început, nu ne-am dat bine seama ce vor să spună. Am înțeles că șoferul, văzând că noi nu ne mai întoarcem din pădure, s-a înapoiat la bungalou și ne-a așteptat în fața verandei până dimineață. Van Manen îl învinuia tocmai că-și pierduse atât de repede răbdarea pe drum și se întorsese. Cum își închipuia el că vom face noi tot drumul acela, noaptea, pe jos?!

— Dar n-a plecat de aici! stăruie paznicul. Am stat de vorbă până târziu și nu s-a mișcat de aici.

— Eu mă miram tocmai că director Sahib nu mai pornește la drum! exclamă șoferul.

De data aceasta am simțit cum mi se urcă tot sângele în obraji. Toți oamenii aceștia au să creadă că am băut prea mult și nu ne mai aducem aminte de ce am făcut.

— Ce vrei să spui?! interveni Bogdanof. Cum nu te-ai mișcat de aici?! N-am plecat noi, cu toții, pe la unu noaptea, și apoi am rătăcit drumul și am auzit un țipăt de femeie în pădure?!

Șoferul șovăi, căutând buimăcit în toate părțile ajutor. Nu îndrăznește să se apere spunând adevărul. Dar când Van Manen începu să răcnească, amintindu-i de tot ce-am vorbit, când ne-am dat seama că am rătăcit drumul, șoferul se hotărî să vorbească.

— N-am plecat deloc, director Sahib! Mașina nu s-a mișcat din curte.

— E adevărat, așa a fost, întăriră ceilalți.

Van Manen își pierde din nou răbdarea.

— Cu alte cuvinte, ne faci pe noi mincinoși!

— Poate ai luat o altă mașină, încercă să se scuze șoferul, căci, uitați-

vă, așa cum am spălat-o de aseară, așa a rămas, curată!...

Van Manen se întoarse spre noi.

— E nebun! Au înnebunit toți aici! Haideți în casă...

Am găsit-o deschisă, lucru care nu s-ar fi cuvenit, căci îndată după plecarea noastră paznicul era dator să încuie toate încăperile.

— Montează o piesă de teatru cu ajutorul paznicului și al servitorilor, spuse Bogdanof îndată ce am rămas singuri. Probabil că ne credea pe toți beți.

— Are s-o plătească în orice caz destul de scump! mormăi Van Manen scoțându-și haina și lăsându-se să cadă într-un fotoliu de paie.

Mă simții obligat să adaug și eu ceva, căci mi se păruse că surprind o lumină sarcastică în ochii câtorva dintre servitori când le-am spus că am petrecut noaptea rătăcind prin junglă. Gândul că ne socotise atât de beți, încât să-și îngăduie să-și bată joc de noi, mă exaspera.

— În orice caz, mi s-a părut suspect alibiul cu mașina curată, așa cum pretinde că o lăsase aseară, spusei. E un amănunt care trădează premeditarea.

Răcoarea din casă, oboseala cu care luptasem greu în ultimele ceasuri ne-au făcut să punem capăt discuției și, după ce ne-am spălat, ne-am întins fiecare în paturile în care obișnuiam să dormim și foarte curând ne-a cuprins somnul.

VII

Ne-a trezit Budge, sosit mult înainte de apusul soarelui pentru o vânătoare de câteva ceasuri. Nu părea prea încântat că ne găsește încă aici. Când venea pentru vânători scurte, nu-i plăcea să întâlnească prieteni. S-a mirat că ne găsește atât de obosiți.

— V-ați cam pierdut capul azi-noapte, spuse el, adresându-se îndeosebi lui Van Manen.

Simții din nou cum îmi dogorăsc obrazii. Aceași jenă am surprins-o pe fața lui Bogdanof.

— Șoferul tău e un criminal! Începu aprig Van Manen.

Și se pregăti să-i povestească întâmplarea. Dar de la primele cuvinte Budge anevoie își mai putea stăpâni zâmbetul.

— Șoferul spune că nici n-ați plecat, îl întrerupse el. Și așa spun și ceilalți, de altfel.

— Probabil că sunt înțeleși, interveni Bogdanof cu severitate. Așteaptă să vezi ce s-a întâmplat până la urmă...

Enervat, Van Manen își continuă povestirea. Din când în când, îl completam și noi cu amănunte a căror precizie începeau să-l tulbure pe Budge.

— Dar nu înțeleg cum v-ați putut rătăci, îl întrerupse el din nou pe Van Manen. Alt drum nu mai e. Vă puteți convinge de altfel singuri.

— Dragă prietene, stăruie Van Manen, noi îți spunem cum s-au întâmplat lucrurile. Explicația o s-o căutăm noi pe urmă. Și iar își reluă firul povestirii; cum, văzând că nu mai ieșim în șosea, i-a strigat șoferului să întoarcă.

— Nu vă mai aduceți aminte ce vedeți de-a stânga și de-a dreapta drumului? întrebă Budge.

I-am explicat eu ce fel de arbori vedeam și cât mi se păreau de înalți. Budge se ridică de pe scaun.

— Dragii mei, iertați-mă, dar nicăiri în districtul ăsta nu se găsesc asemenea arbori, în afară de pădurea de palmieri pe care o vedeți acolo — ne arată el cu brațul întins spre eleșteu — în toată regiunea nu sunt decât eucalipti, cocotieri și salcâmi. Acest Urwald de care-mi vorbiți nu există prin partea locului.

— Și cu toate acestea, niciunul din noi n-a visat, se apără Bogdanof.

— Dar de ce nu vrei să ascuți până la sfârșit?! întrebă Van Manen.

Budge ridică din umeri și se așază din nou pe scaun. Van Manen își continuă povestirea. Când ajunse la episodul cu țipătul care ne înfiorase pe toți, Budge începu să zâmbească. Dar după ce Van Manen povesti mai departe, începu să dea semne de nerăbdare. De câte ori voia însă să întrerupă, interveneam noi, rugându-l să aștepte sfârșitul, îi era însă foarte greu să se stăpânească. Sărea de pe scaun la fiecare amănunt pe care îl precizam noi.

— Vă bateți joc de mine! izbucni el în cele din urmă, când Van Manen îi descrise casa lui Nilamvara Dasa. Nu există niciun fel de casă ascunsă în junglă prin toată partea locului. Iar de numele ăsta n-am auzit până acum. Asta e o farsă!

Începu să se agite prin odaie, încercând să izbucnească în hohote de râs, ca să ne dovedească tăria lui, singurul care nu se lasă păcălit de farse. Dar nouă nu ne venea deloc să râdem. Pe de o parte, eram turburați de cele ce ne repetase Budge — lucruri pe care le știusem și noi de altminteri; că nu există o asemenea casă etc. , iar pe de altă parte, eram exasperați de neîncrederea lui, de ideea lui ridicolă că voim să-i facem o farsă.

— Îți dau cuvântul meu de onoare că nu-ți mai vorbesc niciodată dacă mai afirmi că asta e o farsă, rosti cu solemnitate Van Manen. Dacă vrei, ia-ne pe fiecare deoparte și supune-ne aceluiași interogatoriu. Te vei convinge că am văzut toți același lucru. E greu de întocmit o farsă care să nu fie descoperită când ajungi la amănunte. Și nici de halucinație nu poate fi vorba, pentru că eu am stat pe scaun în casa lui Nilamvara și oamenii ăștia m-au văzut cum stau pe scaun și m-au auzit cu urechile lor povestindu-i ce ți-am povestit și eu ție adineauri.

— Și desigur că nici el nu te-a crezut, încercă încă o dată să glumească Budge.

— Dimpotrivă, îi răspunse tăios Van Manen. Știa și el de asasinarea acelei femei și a început să geamă acoperindu-și fața.

Bogdanof și cu mine ne-am grăbit să-i întărim spusele, adăugând că nu-i înțelegeam cuvintele, că am distins doar numele de Lila. Budge ne privi încruntat și, de data aceasta, nu mai adăugă niciun comentariu, îi făcu doar semn lui Van Manen să continue. Și pentru întâia oară, Van Manen a putut să povestească, ajutat numai de precizările noastre. Când sfârși și începu să explice cum ne-am trezit amorțiți în marginea pădurii și cum ne-am dat seama că ne aflăm destul de aproape de bungalou. Budge se ridică solemn din scaun și, după o pauză, în care timp părea că-și cântărește bine cuvintele, vorbi cu emfază:

— Vă dau cuvântul meu de onoare că de când trăiesc în India, n-am

mai auzit o asemenea întâmplare. Știu și eu destule întâmplări misterioase și absurde, dar asta le întrece pe toate, căci doară cunosc Seramporul ca pe Calcutta și am vânat cincizeci de mile împrejur și n-am întâlnit niciodată nici urmă de casă, așa cum spuneți voi. Ca să vă convingeți că spun adevărul, îmbrăcați-vă și haideți cu mașina să cercetăm. Mai avem trei, patru ceasuri până ce se face întunec.

Ne-am privit, Van Manen, Bogdanof și cu mine, oarecum turburați.

Dacă într-adevăr fuseserăm victimele unei iluzii?! Dar ne aminteam cu atâta precizie întâmplarea noastră, știam cât fusese de calmă noaptea trecută — când niciunul din noi nu băuse mai mult whisky decât s-ar fi convenit — încât nu ne puteam îndoi că totuși stătuserăm aievea de vorbă cu Nilamvara Dasa. Van Manen sări din pat, cu hotărâre.

— Hai să mergem! ne spuse. Dar mergem cu mașina ta, se adresă lui Budge. Căci pe măgarul acela de șofer îl spintec dacă mai dau ochii cu el. Pretinde că nici nu s-a mișcat de aici.

— Țsta e lucrul care mă intrigă cel mai mult, spuse Budge. Chiar admitând că voi ați fi fost bine îmbățați — ceea ce eu, mă grăbesc să adaug, nu susțin — nu înțeleg cum ați ajuns în junglă fără să vă vadă șoferul sau oricare altul din servitori. Ei mărturisesc că nu s-au culcat, ci au așteptat ordinele voastre.

— Atunci cum de nu și-au dat seama că odăile sunt goale?! Întrebă Van Manen. Cine a stins lămpile?! N-a intrat nimeni, până dimineața, ca să pregătească ceaiul sau să vadă dacă nu lipsește ceva?!

Budge rămase îngândurat, întrebările lui Van Manen îl turburaseră.

Fără îndoială că șoferul și servitorii știau ceva, destul de straniu, dacă încearcă să-l ascundă cu atâta abilitate.

— Ancheta o voi face eu mai târziu, spuse el. Deocamdată, să ne convingem că nu există nici drumul, nici casa, nici oamenii întâlniți de voi azi-noapte.

Am început să ne îmbrăcăm în grabă. Când m-am privit în oglindă, m-am speriat de paloarea feței și de adâncimea cearcănelor. Figura întreagă îmi era devastată ca după o cumplită suferință. Coborând spre

mașină, am văzut curtea plină de oameni. Toți servitorii și alți câțiva țărani în drum spre Serampore se adunaseră să ne vadă. Ca să găesc neapărat ceva de vorbit până ce ne aflam toți loc în mașina lui Budge, m-am adresat lui Van Manen:

— Nu i-ai spus că l-am întâlnit și aseară pe Suren Bose, și tot pe liziera pădurii.

Amăntul acesta păru că face asupra lui Budge o impresie uluitoare. Ne privi pătrunzător, ca și cum ar fi fost supărat pe noi că nu-i spusese mai înainte de întâlnirea aceasta.

— S-ar putea ca lucrurile să nu fie totuși atât de simple, spuse Budge în șoptă, ca și cum și-ar fi vorbit sieși.

L-am întrebat ce vrea să spună, dar s-a mulțumit să mormăie, în timp ce mașina pleca, fără să mai adauge un singur cuvânt. Părea preocupat de un gând pe care nu voia să ni-l mărturisească.

VIII

Câteva clipe în urmă i-am cerut lui Bogdanof una din țiările lui comandate special la Aden. Trăgând primul fum, mi-am adus aminte — cu o precizie aproape dureroasă — de țigara pe care mi-o aprinsese m cu o seară înainte, puțin timp după plecarea noastră. I-am atras atenția lui Budge asupra acestui amănt, dar el a dat din cap fără să-mi răspundă, în acea clipă mi-a fulgerat gândul că, judecând după timpul cât îmi fumase eu țigara în noaptea trecută, aș putea preciza, cu o minimă aproximație, când mi-am dat seama pentru întâia oară că am rătăcit drumul. Van Manen se uita mereu înapoi. Se întreba dacă nu cumva am fi putut apuca noi prin altă parte. Dar a trebuit să recunoască ceea ce i se spusese de mai multe ori: că drumul de mașină se termină la bungalou, iar ceea ce pare o continuare a lui e doar un drum de căruțe care se înfundă în eleșteu.

Mașina, de data aceasta, mergea destul de încet. Recunoșteam peisajul de atâtea ori străbătut și atât de deosebit de pădurea din noaptea trecută. Pădurea pe care o zăream noi acum era departe; ea se

alinia alături de șoseaua cea mare care venea de la Calcutta; acolo, într-un anumit loc ușor de identificat, zărisem noi pe Suren Bose. Dar de pe drumul care duce la bungalou, pădurea pare destul de depărtată; arborii întâlniți pe aici sunt răzleți și de esențe felurite.

Tot privind de-a dreapta și de-a stânga noastră, am ajuns în șosea și eu încă nu-mi sfârșisem de fumat țigara. Mi-am mărturisit nedumerirea tovarășilor mei. Budge a poruncit șoferului să întoarcă și de data aceasta am mers foarte încet.

— Îți mai aduci aminte locul unde te-ai trezit azi-dimineață? Mă întreabă Van Manen.

Cu oarecare șovăieli, l-am descoperit, puține minute în urmă. Era cam la vreo cinci sute de metri de drumul spre bungalou, în direcția pădurii. Am coborât cu toții din mașină și i-am dus acolo.

Apropiindu-mă, am recunoscut arborele de care mă rezemasem eu în neștire.

— Aici v-am găsit pe amândoi, mă adresai lui Van Manen și Bogdanof. Și cred că veneam din direcția asta, arătai eu spre pădure.

— Atunci e foarte simplu, socoti Budge. Trebuie să găsim urmele pe care le-ați lăsat.

Într-adevăr, un ochi priceput putea descoperi, ici și colo, pe covorul de frunze moarte, apăsarea greoaie a piciorului unui european. Șoferul lui Budge, pe care se părea că cercetarea asta îl interesa îndeosebi, începu să le urmărească, înainta așa vreo cincizeci de metri, dar apoi urmele păreau că părăsesc pădurea și se îndreaptă într-un loc deschis, unde se pierdeau. Nu mai înțelegeam nimic. Nu ne aminteam să fi străbătut vreun câmp deschis, în afară de cel din fața casei lui Nilamvara, care se afla înconjurat din trei părți de pădure.

— Nu ne rămâne altceva de făcut decât să străbatem pădurea, spuse Budge. O cunosc destul de bine, am bătut-o din toate părțile și vă asigur că nici urmă de casă nu veți găsi în ea. Feriți-vă însă de șerpi.

— Dar azi-noapte am umblat în inima junglei și nu ni s-a întâmplat nimic, spuse Van Manen.

— Prin pădurile unde ați colindat voi azi-noapte șerpii de mult nu

mai mușcă, răspunse misterios Budge.

Am mers așa cam vreo jumătate de ceas și n-am descoperit nici măcar o colibă. Van Manen începea să obosească.

— Dacă vreți, putem continua, vorbi Budge. Deși vă repet că pădurea se întinde, așa cum o vedeți, încă vreo câteva leghe.

— Inutil să ne mai obosim, spuse Bogdanof. Simt că nu asta este pădurea de azi-noapte.

— Alta nu mai este, îl întrerupse Budge.

Ne-am întors dezamăgiți din drum. Van Manen privea rătăcit în toate părțile, nevenindu-i să creadă.

— Dacă vom fi ajuns astă-noapte, fără să știm, la miazănoapte de Serampore? întrebă el.

Budge grăbi pasul și-i răspunse peste umeri:

— Haidem la Serampore!...

Cu mașina, am ajuns acolo în vreo zece minute. Dar ne-am dat seama că, oricum am fi greșit drumul, nu puteam trece de Serampore decât intrând în șoseaua cea mare, care venea de la Calcutta. Peste câmp era cu neputință de ajuns.

— Să ne oprim la Chatterji, spuse Budge. El poate ne va lămuri...

Budge, care cunoștea pe toată lumea, avea și la Serampore un prieten, pe acest Chatterji, negustor de iută. Locuia aproape de marginea orașelului. L-am găsit acasă.

— Voi să întrebați de casa și oamenii aceia ca și cum ați fi auzit de ei, ne atrase atenția Budge. Nu cumva să creadă Chatterji că ați visat urât și vreți să vă bateți joc de el.

Chatterji era un om care știa foarte multe. Dar de o asemenea casă în mijlocul junglei nu auzise nici el. Când Van Manen i-a povestit însă de Nilamvara Dasa și de fiica sau soția lui, Lila, asasinată în chip misterios într-o noapte, a holbat ochii la noi.

— Cine v-a spus lucrurile astea?! întrebă el turburat;

— Un prieten pretinde că a stat cu el de vorbă chiar în noaptea când i-a fost omorâtă copila, minți Van Manen.

— Dar lucrurile acestea s-au întâmplat acum vreo sută cincizeci de

ani! exclamă Chatterji. Nilamvara Dasa a fost unul din cei mai renumiți vaishnava din Bengal și tânăra lui soție, Lila, a fost într-adevăr ucisă de un șef de bandă musulman, care se îndrăgostise de ea și voise s-o răpească. Astea sunt lucruri care au intrat demult în legendă.

— Nu știi cumva unde locuia acest Dasa?! întrebă Budge.

— Locuința lui a fost demult nimicită, împreună cu toate vilele hindușilor, prin 1810, preciză Chatterji. Dar nu poate să fie prea departe de Serampore. El era un om foarte bogat de altfel și avea mai multe locuințe. Soția lui a fost răpită tocmai când se întorcea, cu prea puțini însoțitori, din oraș spre reședința lor de vară. Unul din acești însoțitori, se spune, a scăpat și a dat de veste, iar la apropierea lui Dasa, tâlharul a omorât-o.

Am amuțit, privindu-ne unul pe altul. Budge stăruie, întrebându-l dacă nu mai există vreun Nilamvara Dasa prin împrejurimi.

— Nu cred să mai fie vreunul cu același nume, ne lămurii Chatterji. Era o familie nobilă, care s-a stins la începutul veacului trecut. De altfel, nu se mai numește astăzi nimeni Dasa; numele modern e Das.

Tăcu și rămase și el mirat de nedumerirea înfiorată care ne cuprinse pe toți. Își rotea ochii de la unul la altul, necutezând să ne întrebe și neînțelegând ce se petrece cu noi.

— Prietenul d-voastră o fi auzit de Nilamvara din poveștile care circulă pe aici despre el, vorbi în cele din urmă Chatterji. Căci, cum vă spuneam, amintirea lui s-a păstrat încă, deși înnegurată în legendă. S-au adunat multe balade în care se pomenește de răpirea și uciderea Lilei...

Van Manen se ridică brusc de pe scaun și se îndreptă spre Budge.

— Haideți să mergem! spuse el. M-a răzbit oboseala.

...Ne-am luat seara bună de la Chatterji și am plecat de-a dreptul spre Calcutta. Ne simțeam, într-adevăr, foarte obosiți. Câtva timp, n-am vorbit niciunul din noi. Apoi Van Manen s-a întors spre Budge și i-a spus:

— Cred că înțelegi acum de ce nu trebuie să vorbești nimănui de întâmplarea asta... Budge a dat din cap gânditor.

— Am fost, cum se spune, pradă unei halucinații diavolești, șopti Bogdanof.

— Dacă ar fi fost numai o halucinație... îl întrerupse Budge.

Am rămas iarăși tăcuți, cu privirile plecate.

— Nu înțeleg de ce Suren Bose a voit neapărat să ne facă martorii unei asemenea orori, spuse Van Manen. Are să-mi fie greu, acum, să-i mai dau mâna...

— Poate că, fără să vrem, am dat noi peste el, îmi mărturisii și eu gândul.

— În orice caz, mi se adresează Van Manen, lucrurile acestea rămân de acum înainte între noi. Dacă îl întâlniți pe Bose și nu puteți să-l evitați, purtați-vă așa ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

IX

Niciunul din noi nu s-a mai întors în Serampore. Bogdanof a zăcut câțva timp bolnav de friguri, Van Manen se făcuse posomorât, iar Budge a renunțat să-și mai petreacă week-end-urile la bungaloul său.

Câteva luni în urmă am aflat, de altfel, că l-a vândut pe un preț de nimic.

Împrejurări care n-au nicio legătură cu povestirea de față m-au silit să părăsesc pe neașteptate Calcutta și să-mi caut liniștea într-o mănăstire din Himalaya apuseană, în regiunea Hardwarului. Pe Suren Bose l-am întâlnit o singură dată după întâmplarea de la Serampore. Am pălit văzându-l, dar nu l-am putut evita. Am avut o convorbire destul de monotonă, el întrebându-mă, ca de obicei, despre studiile mele, eu răspunzându-i distrat. Totuși, nu s-a putut opri să nu zvârle o săgeată în Van Manen.

— Bătrânul nostru prieten bea prea mult pentru clima Bengalului, îmi spuse el, rostind în deplină cunoștință de cauză o calomnie.

N-am știut ce să-i răspund — pentru că făgăduisem să nu pomenesc nimănui și cu atât mai puțin lui Suren Bose, de întâmplarea din Serampore.

Dar, multe luni după statornicirea mea în Himalaya, la Rishikesh, mi-am călcat totuși cuvântul și i-am mărturisit lui Swami Shivananda, omul cu care mă înțelegeam cel mai bine din întreaga mănăstire, întâmplarea aceasta extraordinară. Era și greu de altfel să nu i-o mărturisesc, pentru că el însuși studiasse și practicasse cu mulți ani înainte tantra, și de la el nădăjduiam să aflu dezlegarea atâtor taine pe care mintea mea crudă nu le putea pătrunde. Acest Swami Shivananda era de altfel un bărbat interesant din toate privințele. Fusesse medic în Singapore, fusesse căsătorit și avea doi copii și într-o bună zi a părăsit totul și a plecat să-și caute — cum spunea el — mântuirea într-o mănăstire din Himalaya. Cândva poate voi scrie eu viața într-adevăr prodigioasă a acestui medic-ascet, care parcursese India întreagă cu piciorul, participase la toate sărbătorile religioase ale tuturor sectelor și studiasse toate filosofii în căutarea liniștii sufletului său. Își găsisse această liniște într-o colibă pe malul Gangelui, la Rishikesh, unde se statornicise cu vreo șapte ani înainte de venirea mea acolo. Se statornicise e un fel de a vorbi — căci șase luni pe an se afla pe drumuri, fie urcând spre culmile înzăpezite ale Bhadrinathului, fie coborând spre Pondichery sau Rameshvaram.

Într-o seară, pe când ne plimbam amândoi în susul fluviului, printre stâncile care încep să se prăvălească din munți chiar la capătul de miazănoapte al Rishikeshului, i-am destăinuit întâmplarea la care fusesem fără voia mea părtaș. Îl vizitasem ca de obicei, îndată după cină, în coliba lui și porniserăm apoi spre Lakshmanjula, agale, ținându-ne cât puteam mai aproape de malul apei. După ce mi-a ascultat povestirea, și-a întors zâmbind capul către mine și m-a întrebat:

— Și ai găsit vreo explicație întâmplării acesteia neobișnuite?!

I-am răspuns că încercasem mai multe explicații, dar niciuna din ele nu mă mulțumea pe deplin. De un lucru eram sigur: că toate câte ni s-au întâmplat se datorau, firește, faptului că noi ne apropiasem prea mult, fără să ne dăm seama, de locul unde Suren Bose împlinea, în noaptea aceea, un ritual secret.

— Nu înțeleg cum am fi putut noi, continuai eu, din bungaloul lui Budge, unde ne aflam, să-i turburăm prin apropierea noastră ritualul cutremurător pe care-l începuse. Poate că zona sacră creată pentru un asemenea ritual — care angaja, fără îndoială, forțe magice excepționale și care implica, probabil, un decor terifiant și obscen în același timp, poate că zona aceasta cuprindea o arie foarte vastă, în orice caz, fie că am plecat cu mașina cu adevărat și am trecut prin zona rituală sau ne-am apropiat prea mult de ea; fie că n-am plecat deloc, cum susțin șoferul și toți ceilalți servitori ai bungaloului, fapt este că am intervenit, într-un chip sau altul, în bunul mers al meditației lui Bose. Și atunci, pentru a nu fi turburat, Bose ne-a zvârlit, prin puterile lui oculte, într-un alt spațiu și un alt timp, ne-a proiectat, cu alte cuvinte, în episodul care avusese loc cu vreo sută cincizeci de ani în urmă, în apropierea Seramporului, și am devenit, aproximativ, martorii asasinării tinerei soții a lui Dasa...

Îl privii pe Swami Shivananda și mi s-a părut că surprind un foarte discret zâmbet pe buzele lui.

— Cred că un asemenea lucru e posibil, stăruii eu. Cred că cineva înzestrat cu puternice virtuți oculte te poate scoate din prezent, îți poate anula condiția ta actuală și te poate proiecta oriunde în univers. Dar ceea ce mă nedumirește este un alt amănunt...

Swami Shivananda își întoarse râzând capul către mine și-mi apucă mâna.

— Oare numai acest „alt amănunt” te nedumirește în toată întâmplarea pe care mi-ai povestit-o?!

— Ca să fiu sincer, mărturisii eu, sunt o sumă de amănunte secundare pe care nu le pot înțelege. Bunăoară, nu știu exact dacă noi am plecat aievea cu mașina sau am trăit o iluzie chiar de la început, chiar înainte de a părăsi bungaloul. Dacă am pleca aievea, atunci nu-mi dau seama când ne-a surprins vraja; probabil după câteva minute de la plecarea noastră, îndată ce ne-am apropiat, să zicem, de zona sacră a ritualului și meditației lui Bose. Dar atunci, ce s-a întâmplat cu șoferul? A fost și el vrăjit o bucată de vreme și apoi și-a revenit, a văzut că noi

nu mai suntem în mașină și s-a întors la bungalou, pregătindu-se să joace teatru și înțelegându-se cu ceilalți servitori să spună că nici nu s-a mișcat din fața verandei?! Sau a fost vrăjit și s-a întors din drum fără să-și dea seama, și-a reluat locul în fața verandei și s-a deșteptat din vrajă fără să-și amintească nimic din tot ce făcuse?!

Astea ar fi posibilitățile primei ipoteze — că noi am plecat aieva din bungaloul lui Budge. Dar am mai încercat și o a doua ipoteză: că n-am plecat deloc, că am avut doar iluzia unui început de drum cu mașina și că, de fapt, vraja ne-a cuprins chiar în timpul când ne aflam în bungalou. Am raționat astfel: fie că Suren Bose simțea apropierea noastră și atunci, pentru a ne îndepărta de locul terifiantului său ceremonial, ne-a vrăjit, fie că prin simpla împlinire a acestui ritual secret s-au dezlănțuit forțe care ne-au proiectat, fără intenția lui expresă, într-un alt spațiu și timp, rămâne deschisă posibilitatea că noi toți am fi putut fi „fermecați” chiar înainte de a ne sui în mașină. Dar atunci cum să-mi explic neparticiparea celorlalți — a servitorilor — la vrajă? Cum să-mi explic faptul că eu am simțit că se petrece ceva straniu mult timp după ce mi-am aprins țigara, în mașină, și numai după ce m-am convins că nu recunosc peisajul?! Atunci, cum am plecat noi din bungalou?! Pentru că nu mai încape nicio îndoială că am plecat, am rătăcit drumul prin junglă, ne-am întors pe un drum prăfuit, cu hainele murdare și sfâșiate. Dovada cea mai bună au fost urmele pe care le-a descoperit a doua zi șoferul lui Budge. Dar și aceste urme mă încurcă foarte mult; ele nu se afundă în pădure, după cum era de așteptat, ci se pierd în câmp, iar noi nu ne amintim să fi străbătut alt câmp decât cel din fața casei lui Nilamvara Dasa...

Swami Shivananda mă asculta cu atenție, dar fața îi era luminată de același zâmbet blând și iertător.

— Raționezi, în orice caz, ca un detectiv, îmi spuse el râzând din nou.

— Și raționez astfel pentru că am o teorie specială a miracolului, răspunsei eu, iar întâmplarea de la Serampore n-a fost un miracol, ci jocul unor forțe magice de esență inferioară, demoniacă.

— Tantra nu cunoaște calificative morale pentru forțele magice de

care vorbești, mă întrerupse el. Se aseamănă, în această privință, cu fizica d-voastră, cu concepțiile europene asupra caracterului obiectiv al forței.

Eram dornic să aflu însă de la el dezlegarea întâmplării acesteia și nu mă simțeam deloc dispus să-l ascult vorbind despre asemănările sau deosebiriile dintre tantra și știința europeană. Așa că l-am întrerupt.

— Oricare ar fi adevărul în privința plecării noastre din bungalou, nu acesta e lucrul care mă nedumirește cel mai mult. Ci amănuntul pe care eram gata să ți-l mărturisesc adineauri și pe care am să ți-l spun acum. Înțeleg foarte bine că am fost proiectați în afară din timpul și spațiul actual și am devenit martorii unei crime întâmplătoare acum o sută cincizeci de ani chiar prin acele locuri. Pădurea pe care am văzut-o noi de la un moment dat era pădurea de atunci; vastă, cu arbori mari și venerabili, care fără îndoială că au fost tăiați în decursul secolului trecut. Casa lui Nilamvara era, de asemenea, o casă din secolul XVIII, una din vilele pe care am aflat că le avea el în apropierea Seramporelui și care a fost în urmă rasă de pe fața pământului. Oamenii pe care i-am zărit acolo, ducând pe năsălia de ramuri trupul tinerei Lila, erau tot așa, îmbrăcați ca în secolul XVIII, cu turbane și șalvari, cum nu se mai poartă acum în Bengal. Toate acestea le înțeleg foarte bine. Și n-aș fi avut nicio nedumerire dacă noi, cei trei, ne-am fi trezit că asistăm la asasinarea Lilei și la jalea casei lui Dasa. Dar noi am auzit numai țipetele tinerei fete și, deși am alergat în toate părțile, n-am văzut pe nimeni; nici pe ea, nici pe cei care o răpiseră. Și apoi, acolo unde nu mai înțeleg nimic este intrarea noastră în casa lui Dasa. Ar fi firesc ca noi, cum spuneam, să asistăm la jalea lui de acum o sută cincizeci de ani; atât și nimic mai mult. Dar n-a avut loc o simplă repetare a evenimentelor întâmplătoare acum o sută cincizeci de ani, ci au intervenit elemente noi, create de prezența noastră în acea casă. Noi i-am vorbit lui Dasa și el ne-a răspuns. I-a răspuns chiar lui Bogdanof că nu înțelege englezește. Lucrurile acestea nu se întâmplaseră însă acum o sută cincizeci de ani. Deci nu asistam pur și simplu la o scenă demult întâmplată, ci interveneam în această scenă, modificând-o prin

prezența noastră, de care eroii luaseră cunoștință, și prin întrebările noastre, la care ei ne răspundeau. E adevărat, cele două personaje, bătrânul servitor și Nilamvara, ni se păreau nefiresc de înțepenite. Dacă aș fi aflat de la Chatterji că amândoi muriseră în aceeași noapte când a fost asasinată Lila, aș fi înțeles că noi am avut în față imaginea lor spectrală, așa cum arătau ei în clipa morții. Dar Dasa a mai trăit după moartea soției și e de presupus că și servitorul lui a mai trăit câțva timp. Deci imaginea cunoscută de noi în noaptea aceea nu era cea pe care au avut-o când au murit, mulți ani în urmă. Atunci, cum să-mi explic înțepeneala lor de spectre? Episodul la care am asistat noi, uciderea Lilei, nu presupunea rigiditatea lor cadaverică. Așadar, noi n-am rețrăit exact o întâmplare de acum o sută cincizeci de ani, ci am fost proiectați ca martorii unui eveniment de acum o sută cincizeci de ani, eveniment pe care însă l-am modificat. Dar asta e într-adevăr dincolo de orice margine a înțelegerii omenești; căci dacă mintea mea poate accepta ipoteza că, datorită unor anumite forțe necunoscute, sunt în stare să anuleze timpul și să asist la un eveniment trecut, aceeași minte refuză să accepte că e posibil să modific structura și înfățișarea unui asemenea eveniment trecut. Accept ipoteza că aș putea asista la bătălia de la Waterloo, însă nu pot accepta că aș putea asista la bătălia de la Waterloo văzând în același timp cum Napoleon iese biruitor.

Swami Shivanada începu să râdă și-mi luă brațul.

— Tot raționamentul d-tale e foarte frumos, însă e cu desăvârșire greșit, îmi spuse el. Dar nu vrei să ne plimbăm puțin? mă întrebă brusc, îndemnându-mă.

L-am urmat, depărtându-ne de malul Gangelui și urcând încet poteca spre pădure.

— Și e greșit, continuă el, pentru că acordă oarecare realitate întâmplărilor, fie aceste întâmplări trecute, prezente sau viitoare. Dar nicio întâmplare din lumea noastră nu e reală, dragul meu. Tot ce se petrece în cosmosul acesta e iluzoriu. Și moartea Lilei, și jalea soțului ei, și întâlnirea dintre voi oamenii vii, și umbrele lor, toate acestea sunt iluzorii. Iar într-o lume de aparențe, în care niciun lucru și niciun

eveniment nu e consistent, nu își are realitatea lui proprie, oricine e stăpân pe anumite forțe, pe care voi le numiți oculte, poate face orice vrea. Evident, nici el nu creează nimic real, ci numai un joc de aparențe.

— Nu înțeleg, mărturisii eu confuz. Toate lucrurile pe lumea aceasta sunt iluzorii, admit, dar chiar și iluziile acestea au anumite legi ale lor, care le acordă o aparență de consistență.

— Iluziile și aparențele se supun la legile de care vorbești numai pentru cel care crede în aceste legi, continuă Swami Shivananda. Dar se pare că Suren Bose, și poate nu numai el, nu credea în „legile” care conduc universul de iluzii și aparențe.

Văzând că eu rămân cu privirile în pământ, încă neconvins de argumentele lui, îmi strânse mai puternic brațul și mă îndemnă.

— Haide, am să-ți explic.

În acea clipă simții brusc dogorându-mi obraji și răsuflarea aproape mi se opri în piept. M-am clătinat și fără îndoială aș fi căzut jos, dacă nu mă susținea brațul ferm al lui Swami Shivananda. Mi se părea că mă trezesc în altă lume. Răcoarea nopții himalayene dispăruse ca prin farmec, lăsând loc nopții calde, umede a țărilor de sud. Nu-mi dădeam bine seama ce se petrece cu mine și ridicai cu teamă privirile din pământ.

Am pălit văzând în jurul meu o pădure imensă. Swami Shivananda mă silea să merg, cu pași repezi, fără să-mi vorbească. Dar deodată am recunoscut împrejurimile și am zărit jăratul în vetrele părăsite și am văzut, nu prea departe în fața noastră, casa lui Nilamvara. Tot sângele mi s-a scurs din obraji și, cu toată rezistența tovarășului meu, mi-am smuls brațul din strânsoare și am căzut la picioarele lui.

— Asta n-o mai pot îndura, Swami! Am strigat. Trezește-mă! Lucrul ăsta nu-l mai pot îndura a doua oară!...

Nu mai știu ce a urmat. Când m-am deșteptat a doua zi, în kutiar-ul meu, soarele se înălțase demult și apele verzi ale Gangelui mi s-au părut nespus de blânde, fără asemănare de limpezi și odihnitoare...

1940

UN OM MARE

Pe Eugen Cucoaneș îl cunoscusem încă din primele clase de liceu, dar nu ne împrietenisem niciodată, în Universitate îi pierdusem urma.

Aflasem doar că se înscrișese la Politehnică. Întâlnindu-l o dată întâmplător într-o tutungerie, câțiva ani mai târziu, îmi spusese că își luase diploma și dobândise un post, neașteptat de bine retribuit, într-un oraș din Ardeal. Nu l-am mai văzut de-atunci. Care nu mi-a fost deci mirarea când, într-un amurg peste măsură de trist din iulie 1933, mă trezesc cu el intrând în camera mea de lucru. Firește, l-am recunoscut îndată, dar mi s-a părut schimbat; chiar acei cinci, șase ani care trecuseră de la ultima noastră întâlnire nu vedeam cu totul seama de neașteptata schimbare a înfățișării lui.

— Știi că am început să cresc! îmi mărturisi el brusc, înainte de a fi avut timpul de a-i pune vreo întrebare, întâi nu mi-a venit să cred, dar m-am măsurat și m-am convins că așa e: de vreo săptămână, am crescut enorm. Peste șase, șapte centimetri. Eram cu Leonora pe stradă și am observat deodată amândoi. Și azi-dimineață, diferența era și mai mare...

Străbătea în glasul lui o ușoară neliniște. Și nu-și găsea locul; când așezându-se pe speteza unui fotoliu, când pornind de la un capăt la altul al biroului, plimbându-se nervos, cu mâinile la spate. Am observat că nu știa cum să-și mai ascundă mâinile și am înțeleș; manșetele îi ieșeau exagerat în afară, oricât se trudea el să-și tragă neconținut mâneca hainei.

— Trebuie să le trimit pe toate la croitor, să le dea drumul, vorbi el surprinzându-mi privirile.

Încercai să-l liniștesc, amintindu-i că în liceu se tot plângea că va rămâne scund. Mă întrerupse din nou.

— Dacă aș fi crescut și eu ca oamenii, într-un an, doi. Dar așa, în

câteva zile! Ce să-ți spun, a început să-mi fie frică. Tare mi-e teamă să nu fie o boală a oaselor.

Și pentru că vedea că nu știu ce să-i spun, schimbă vorba.

— Am trecut pe la tine așa, într-o doară, să văd dacă n-ai plecat cumva în vacanță. Căci, știi, am fost mutat la București și suntem mai mult sau mai puțin vecini. Eu mi-am găsit un mic apartament pe strada Lucaci. Mi-a lăsat numărul casei și mi-a spus orele când îl pot găsi. Apoi mi-a strâns mâna și a plecat.

Ușor de închipuit nedumerirea mea în toată săptămâna aceea. Nu era medic prieten pe care să nu-l caut și căruia să nu-i povestesc cazul lui Cucoaneș. Cum era de așteptat, el însuși se dusesse a doua zi la un specialist în tuberculoză osoasă, să-și facă examenele necesare. Tot ceea ce a putut afla a fost că, deocamdată nu e vorba de tuberculoză osoasă, ci de un fenomen, cum se exprimase doctorul, *macranthropic*, cunoscut, se înțelege, în analele medicinei, dar de data aceasta cu un ritm cu totul neobișnuit, într-adevăr, neobișnuit: căci, vizitându-l pe Cucoaneș, a treia zi, înainte de cină, oră când îmi spusese că-l găsesc negreșit acasă, m-am speriat intrând în odaie; prietenul meu mă întrecea acum cu cel puțin cincisprezece centimetri. Și crescuse cu totul proporțional; devenise cum se spune, un bărbat înalt și bine făcut.

Hainele i se potriveau atât de prost încât, de rușine Cucoaneș își scosese vestonul și îmbrăcase un halat de baie, căruia îi descususe și lungise mânecile. Și zadarnic își lăsase pantalonii să-i atârne; abia îi ajungeau până deasupra gleznei, iar când se așeza pe scaun, i se ridicau simțitor, dându-i un aer mizer de om sărman în hainele altuia.

— Ei, ce vești?! Întrebai cu jumătate de glas, ca să rup tăcerea care se prelungea în neștire. Ce spune doctorul?

— *Macranthropie!* răspunse cu o stranie liniște Cucoaneș.

— Splendid! exclamai. Asta înseamnă că ai să ajungi un „om mare”. Nici nu e așa de rău!

— Ai cam ales rău momentul dacă ai voit să faci o glumă, mă întrerupse Cucoaneș.

Apoi se ridică de pe scaun și începu să se plimbe. Văzându-mă că

scot pachetul să-mi aprind o țigară, se apropie și îmi ceru și el una.

— Dar de când ai început să fumezi? Întrebai ca să spun ceva.

— Uite acum. Poate că mi-o face bine.

Țigara aceea, în orice caz, nu i-a făcut bine, și a zvârlit-o după numai câteva fumuri, pe care nu știa cum să le înghită fără să se înece. Dar, puține minute în urmă, mi-a cerut o a doua țigară și pe aceasta a fumat-o până la carton cu neîndemânare, dar înverșunat.

— M-am măsurat înainte de a veni tu, începu deodată Cucoaneș cu o obosită nedumerire în glas. Uite aici, la ușa asta. Și, de azi-dimineață de la nouă, am crescut mai bine de un centimetru, înțelegi ce-nseamnă asta?! Cresc văzând cu ochii!

— Poate mănânci prea mult, încercai eu o timidă consolare. Sau poate mănânci feluri care îți sunt interzise. Probabil că trebuie să eviți calciul.

— Și calciul, și fierul, și vitamina B, și cam toate celelalte vitamine, toate îmi sunt interzise, izbucni Cucoaneș. N-am mâncat nimic de aseară, în afară de o felie de pâine uscată și un ceai cu puțin zahăr. Ca să nu-mi mai bat capul cu regimul, am suprimat toate felurile. Le-am suprimat pur și simplu...

— Ei și?! Îl întrebai, văzându-l că tace deodată.

— Mor de foame! Îmi vine amețea de foame, dar de crescut, cresc înainte, cresc mereu, crește-mi-ar numele de nu s-ar mai auzi!...

Începeam să mă simt de prisos.

— Am să mai trec să te văd, îi spusei întinzându-i mâna.

Am venit de atunci în fiecare seară, în fața casei lui începuseră să se adune, încă de a treia zi, grupuri de curioși, căci se aflase de strania lui boală, și aproape nimeni nu voia să creadă decât văzând cu proprii lui ochi. Cum prietenul meu nu mai ieșea din casă, curioșii se mulțumeau cu veștile șoptite de vecini. Singurele informații le putea da bucătăreasa, dar fiecare le amplifică după măsura imaginației lui.

— Ei, cum stăm? Îl întrebai, două seri în urmă, intrând în camera de dormit a lui Cucoaneș.

— Azi-dimineață, doi metri și doi; la prânz, doi și cinci; astă-seară,

doi și opt!

— Imposibil! exclamai.

— Nimic nu-i imposibil în natură, rosti Cucoaneș cu o falsă cordialitate. Pentru mama-natură, nimic nu-i imposibil! Ia privește! ... Și, sărind brusc din pat, își întinse cât putu brațele în fața mea răsturnând capul pe spate, ca și cum ar fi vrut să imite o monstruoasă paiată. Mi-am ascuns cum am putut surpriza. Cucoaneș părea parcă mai mare chiar decât cei 2 metri și opt centimetri pe care mi-i anunțase.

— Este, cum se spune, un caz unic nu numai în analele medicinei, adăugă el pe același ton debil sardonic, ci unic chiar pentru capacitatea de înțelegere a științei modeme. Profesorul pretinde că posed o glandă dispărută în pleistocen, o glandă pe care mamiferele doar ar fi încercat-o și apoi, zice el, ar fi abandonat-o pentru că mai mult le încurca. Cred și eu că le încurca!...

Avea în glas o mocnită disperare. Desfăcu un nou pachet cu țigări și se trânti în pat, încovrigându-se ca să poată încăpea întreg.

— M-au chemat toată ziua la facultate, m-au chemat la clinică să-mi facă o nouă radiografie, m-a chemat Profesorul chiar acum pe seară, la cabinetul lui, pentru un nou examen. Nu m-am dus. Ce sens ar mai avea? Nu mai mă pot ajuta cu nimic. Recunosc, îl interesează cazul meu, dar mi-e cu desăvârșire indiferent ce-i interesează pe ei... Pentru progresul științei, mi-au spus. Mi-e perfect indiferent progresul sau regresul științei. Pe mine mă interesează un singur lucru: să mă vindec! Și văd că nu pot...

— De unde știi! îl întrerupsei. De-abia au început cercetările. Tu singur recunoșteai adineauri că e vorba de un caz unic în analele medicinei. Nu ți se poate găsi leacul de la o zi la alta.

— În ce mă privește, dacă nu l-au găsit până acum, ar putea să nici nu-l mai găsească. Pentru că tot nu mai sunt om în rândul oamenilor, cu doi metri și opt centimetri. Asta, acum un ceas. Leacul lor, dacă îl vor găsi și mi-l vor trimite mâine dimineață, m-ar opri la peste doi metri și cincisprezece. Nu mai mă interesează. Nu mai mă interesează

dacă nu mă voi mai putea plimba niciodată alături de Leonora pe stradă!...

Brusc începu să plângă. Ținea încă țigara între buze, când începuse să plângă; la început, doar câteva lacrimi apoi, ochii îi clipiră sub șiroaie și fața i se umezi toată.

— Să stai aici în pat, să știi că acum o săptămână ședeai tot aici, în același pat și că în săptămâna aceasta s-a întâmplat un lucru pe care nu-l înțelegi, pe care nu-l înțelege nimeni, care te scoate din rândul oamenilor și îți interzice să te mai plimbi pe stradă cu femeia pe care o iubești; pur și simplu îți interzice să te plimbi pe stradă cu ea, să ieși cu ea în lume, pentru că nu vrei să o faci ridicolă. Nimic nu s-a schimbat, în aparență, niciun dezastru, nicio moarte și totuși acum suntem despărțiți, trebuie să ne despărțim, pur și simplu, pentru că nu se poate altfel! E îngrozitor!...

Simțeam că orice consolare ar fi fost de prisos și tăcui, privind în pământ. Dar, deodată, ca și cum i-ar fi fost rușine de slăbiciunea lui, Cucoaneș izbucni în râs și-și trosni degetele. Mi se părea că râsul lui e cu totul schimbat, începând să nu mai semene a râs omenesc, căpătase o rezonanță ciudată, de copac care trosnește, de pădure îndoită de vânt. Continuai să tac, prins de presimțiri funeste.

— Dar cea mai amuzantă e povestea cu gazetarii, rosti Cucoaneș cu un zâmbet, întâi m-am supărat pe Profesor, pentru că de la el s-au aflat toate. Dar acum mi-a trecut supărarea. Fiecare își face meseria, așa cum l-a lăsat Dumnezeu, în fond și reporterul e om și el trebuie să trăiască, așa cum trăim și noi, inginerii. Dar e amuzant cum au pătruns aici, la mine, ca să mă măsoare.

De fapt, întâmplarea nu era chiar atât de hazlie pe cât se silea Cucoaneș să o judece. Aflându-se de macranthropia lui extraordinară, gazetarii îl așteptau la clinică și la facultate ca să-l fotografieze, dar medicii îl ascundeau întotdeauna, pe cât puteau. Până ce doi dintre reporteri au izbutit să pătrundă în apartamentul lui, dându-se drept asistenții Profesorului, veniți cu rezultatele ultimei radiografii, și l-au

fotografiat. Evident, Cucoaneș a avut destul timp ca să le spargă aparatele și să-i prăvălească pe scări în jos.

— Îmi pare rău acum, că și ei, săracii, sunt oameni nevoiași și le-am luat pâinea de la gură. Dar am să-i despăgubesc. Am să le trimit banii la redacție. Tot nu mai am ce face cu ei acum.

Într-adevăr, după câte îmi spunea, aproape că nu mai avea ce face cu banii. Nu mânca mai nimic și parcă și foamea începuse să-l lase.

După o ceașcă de ceai, se simțea sătul o zi întreagă. Iar hainele, zadarnic și-ar fi comandat, pentru că o săptămână în urmă nu l-ar mai fi încăput. Se hotărâse să poarte un fel de halat enorm, pe care și-l potrivise cu ajutorul unui croitor din cartier, și care cel puțin îl acoperea. Nimeni nu avea voie să intre la el în cameră în afară de Leonora, de mine și de Profesor, înțelesei, după agitația care-l cuprinsese câteva minute în urmă, că logodnica lui trebuia să sosească și mă retrăseși.

În seara următoare, grupul de curioși se mai rărise. Ploua cu găleata. Doar câțiva reporteri, adăpostindu-se în fața gangului, se încăpățâneau să aștepte, îl găsiu mai liniștit decât îl lăsasem, așezat de-a curmezișul patului și fumând.

— Ei? Întrebai eu. Cum te mai simți?

— Ce-ai spus? Vorbește mai tare! Parcă am început să nici nu mai aud bine.

— Întrebam cum te mai simți, repetai eu, apropiindu-mă și ridicând glasul.

— Destul de bine. Doi metri douăzeci și trei. Dar asta a fost cam de mulțisor. Nu mai mă măsoar!

Și, după o scurtă pauză, adăugă încet:

— S-a sfârșit cu mine, mă, băiatule!...

Vorbea cu destulă liniște, dar parcă împăcarea asta îl durea și mai profund. Figura începuse să i se schimbe. Nu puteam preciza ce s-a schimbat pentru că proporțiile se păstrasera întocmai, dar începea să nu mai fie el însuși. Observai asta privindu-i lung capul și aveam

impresia că-l văd printr-o lupă; era întocmai așa cum îl cunoșteam de ani de zile și totuși nu mai era el.

— Ai zis ceva? Întrebă brusc. Te-am rugat să vorbești mai tare. Parcă aud din ce în ce mai prost;

— Te întrebam ce mai spune doctorul.

Prietenul meu mă privi cu mirare, apoi izbucni într-un râs amar:

— Spune că ar trebui să intru la el în clinică.

— Poate că e o idee bună, adăugai fără convingere. Să stai neconținut sub controlul lor.

— Vorbește, dragă mai tare! izbucni enervat.

Repetai, aproape strigând, fiecare cuvânt.

— Eu nu știu ce-i asta cu mine, rosti el îngândurat. Nu înțeleg de ce aud din ce în ce mai prost.

— Ar fi trebuit să întrebi pe Profesor, spusei apăsând pe fiecare cuvânt. De când ți se pare că nu mai auzi?

— De azi-noapte. Și e curios, că aud totuși altceva, aud unele sunete foarte bine. Adică, nici nu știu dacă sunt sunete. În sfârșit, aud alte lucruri.

— Ce fel de lucruri?

— Nu știu cum să-ți spun. E foarte greu de explicat. Am uneori impresia că mi-am pierdut mințile, dar, așa e, aud lucruri stranii. Mi se pare că aud mereu bătutul de ceasornic, dar nu e exact un ceasornic, parcă ar fi altceva, care bate regulat, ca un puls, și bate în toate locurile deodată. Uite, bunăoară, în scaunul acesta. Și totuși bate într-un puls cu totul altul decât bate biroul. Dar nu e puls, e altceva, nu știu cum să-ți spun.

— Asta e foarte interesant, îl întrerupsei eu. Anumite practici oculte.

— Te rog să nu-mi mai vorbești de nicio practică ocultă! izbucni el. Nu mă interesează. Este o imensă farsă toată povestea asta cu științele oculte. Pe mine mă interesează un singur lucru: să fiu ca înainte. Nu vreau să mă singularizez! Nu vreau să mi se întâmple mie lucruri extraordinare! Să se întâmple astea celor care le vor și le caută! Eu nu vreau să aud sunete ciudate, chiar dacă ele au pentru tine o importanță

extraordinară. Nu vreau, pur și simplu nu vreau!...

Așteptai să-i treacă mânia, privind gânditor în pământ. Ce i-aș fi putut spune altceva? Singura consolare pe care i-aș fi putut-o dăruia ar fi fost să-i spun că ceea ce i se întâmplă lui se aseamănă cu anumite rezultate ale tehnicilor medievale indiene dar, firește, toate acestea îi erau perfect indiferente. Nu avea nicio curiozitate să pătrundă în noua lume care se deschidea simțurilor lui straniu amplificate. Nu-l interesa să vadă lumea de la înălțimea macranthropiei lui și, în fundul sufletului, îi dădeam dreptate.

— Te rog să mă ierți, adăugă câteva clipe mai târziu. Am fost nedrept. Tu voiai să mă ajuti. Știu că nu mă poți ajuta și știi și tu asta, dar ai încercat să mă consolezi. Îmi pare rău, mă. Mai ales că vreau să te rog să-mi faci un mare serviciu.

Se opri, neîndrăznind parcă să-și mărturisească gândurile. Apoi se apropie de mine și mă întrebă:

— Tu mă auzi bine? vreau să spun, normal? Eu am impresia că vorbesc destul de tare. Dar poate mă înșel.

Adevărul era că vorbea mai puțin tare ca de obicei, dar suficient ca să-l înțeleag, fără niciun efort.

— Am să te rog să-mi faci un mare serviciu, spuse, privindu-mă adânc în ochi. Dar am să te rog să nu mă refuzi, ci să faci întocmai cum îți voi spune eu. N-o să am timp să-ți explic de ce și cum. Îți dai și tu singur seama că... dar în sfârșit, n-are niciun sens să mă pierd în generalități. Am să te rog să ai grijă de Lenora. Vreau să spun.

Se opri câteva clipe, privindu-mă cu o intensitate care mă amețea.

Parcă ar fi încercat, pentru ultima oară, să-și pecetluiească buzele, să-și îngroape taina.

— În sfârșit, să ai grijă de ea!

Își trecu brusc mâna pe obraz și pe frunte.

— E curios, am uneori impresia că mi s-au schimbat și simțurile. Doamne ferește! Parcă aș începe să aiurez!

Se încruntă, trudindu-se parcă să înțeleagă zvonuri numai de el deslușite. Dar se scutură repede, trecându-și din nou mâna pe frunte,

apăsându-și ochii.

— Asta voiam să te rog, reîncepu cu un alt glas, asta voiam să te rog în primul rând: să mă ajuți să dispar. Nu, nu mă întrerupe! Ascultă-mă până la sfârșit. Nu-ți cer să colaborezi la o sinucidere, pentru că dacă aş fi vrut să mă sinucid, mi-ar fi fost destul de simplu. Dar, fie că n-am încă destul curaj, fie dintr-o absurdă încăpățănare a mea, nu am de gând să-mi pun capăt zilelor, în fond, am și eu măcar dreptul ăsta: să văd ce e în stare să-mi facă mama-natură, până unde e în stare să meargă. O să mai cresc, și iar o să mai cresc, dar până când? Vreau să văd măcar asta: limita macranthropiei. Și, de aceea, nu mă omor. Dar nici de trăit în orașul ăsta, printre oamenii ăștia, nu mai pot trăi. Vreau să dispar. Să mă ascund. Să scap de ziaristi, de doctori, de specialiști, de vecini, de cunoscuți. Și m-am gândit că pentru asta am să am nevoie de ajutorul tău. M-am gândit să mă ascund undeva în munți, bunăoară în Bucegi. Să-mi fac acolo o cabană sau să repar vreuna părăsită și să trăiesc ca un sihastru.

— Dar ai să mori de foame, singur, în creierul munților...

— Nu, deocamdată mâncarea nu e o problemă. Am să-mi iau, pentru orice eventualitate, câteva kilograme de pesmeți, niște conserve, puțin ceai. Dar, îți repet, deocamdată nu mănânc și nici nu mai mi-e foame. Singura greutate are să fie găsirea cabanei și hainele. Uite, halatul ăsta e tot ce pot lua cu mine. L-am făcut larg și fără nicio formă. Restul hainelor îmi sunt inutile. Și cu toate acestea va trebui să-mi iau haine groase pentru munte. M-am gândit să cumpăr mai multe pături, de tot felul, și să iau cu mine o pereche de foarfeci și o sculă de cusut. Sau, poate, nici măcar nu va fi nevoie de asta. O duzină de ace de siguranță îmi vor fi de ajuns. Dar de pături și cearceafuri voi avea nevoie. Și am să te rog pe tine să mi le cumperi. Asta, chiar mâine dimineață, cel mai târziu până la ora prânzului, pentru că la două după-amiaza aş vrea să plec.

— De ce numaidecât la două?

Șovăi câțeva vreme, să-mi spună, să nu-mi spună, în cele din urmă se hotărî.

— Pentru că mâine, la patru, plănuisem cu Leonora să fugim împreună. Să fugim tot în munți. Să ne căsătorim, firește, în fața lui Dumnezeu, că altfel n-avem cum și să trăim împreună într-o cabană. Dar, apoi m-am gândit că n-am dreptul să fac asta. Nu-i pot năpăstui tinerețea din cauza mea. De aceea m-am hotărât să dispar mâine, înainte de sosirea ei. Și apoi, cum va voi Dumnezeu. E tânără, își va reface viața.

Înțelesei după efortul cu care rostise ultimele fraze cât de mult îl duruse hotărârea luată, dar înțelesei, de asemenea că ar fi zadarnică orice încercare de a i-o schimba. Dacă aș fi refuzat să-i fiu complice, probabil că ar fi încercat să fugă singur și ar fi fost prins înainte de a ajunge în munți și cine știe ce ar fi fost în stare să facă atunci, în deznădejde. Pe de altă parte așa cum m-am grăbit să i-o spun, plecarea a doua zi după-amiază era cu totul riscantă cu atâția gazetari la poarta lui și cu strada plină de curioși. Fuga n-ar fi putut avea loc decât noaptea și în niciun caz direct de la locuința lui. Trebuia găsită o mașină de piață destul de încăpătoare pentru noi doi și pentru paturile și merindele cumpărate.

— Mai bine o camionetă închisă, își dădu părerea Cucoaneș. Oferi câteva mii de lei mai mult șoferului și discreția e asigurată o săptămână, două. Exact de ce-avem noi nevoie...

Am rămas înțeleși că tot ce voi cumpăra a doua zi, le voi depozita la mine. El va trimite un bilet Leonorei spunându-i că fuga e amânată pentru câteva zile, iar pe seară voi veni eu să-l iau cu un taxi, lăsând reporterilor a înțelege că ne ducem la clinică. El mă va aștepta pregătit și va coborî îndată, ca să nu dăm timp curioșilor să ne urmărească cu altă mașină. La căderea nopții, vom fi în fața casei mele, unde ne va aștepta camioneta.

— Să fie așa cum zici, rosti Cucoaneș. Și acum am să te rog să mă lași. Mai am o serie de socoteli de încheiat și mici lucruri de pus la punct. Nu vreau să se spună că las în urma mea o tinerețe dezordonată. Și vreau să-i scriu și Leonorei. Pentru mai târziu...

De-abia după ce am ajuns acasă mi-am dat seama că mă gândisem la

toate, afară de lucrul cel mai important: locul unde se va adăposti prietenul meu. Îmi vorbise de o cabană în munți, dar trebuia găsită această cabană și trebuia să ajungem la ea înainte de a se lumina bine de ziuă, ca să nu atragem atenția. Planul nostru părea copilăresc: să coborâm în zori din camionetă și să începem a urca în munte cu o duzină de pături în spinare, cu merinde, fără să știm încotro ne îndreptăm, riscând ca prietenul meu să se oprească după câteva sute de metri, pentru că era nemâncat de o săptămână și, mai ales, pentru că va trebui să urce, aproape sigur, în ciorapi, neștiind dacă îi voi putea găsi o pereche de ghete pe măsura lui în cele șase ore cât aveam timp să caut.

Și cu toate acestea fuga nu mai putea fi amânată. Trebuia, cu orice risc, să plecăm a doua zi seara. Numai că, știind că nu puteam spera în găsirea imediată a unei cabane goale, care ne-ar fi așteptat acolo, în munte, ferită de oameni, parcă înadins pregătită pentru noi, trebuia să ne mulțumim cu mai puțin. Bunăoară, cu un cort pe care Cucoaneș l-ar fi putut așeza într-o văgăună mai ascunsă, departe de orice cărare.

Acolo își va putea adăposti păturile și alimentele, până când va avea uneltele cu care să-și ridice singur o cabană pe măsura lui și unde va voi el. Firește, aceste scule de tâmplărie nu le puteam cumpăra în aceeași dimineață, când trebuiau găsite și cumpărate atâtea alte lucruri de mai urgentă necesitate. O noapte, două, prietenul meu va fi silit să doarmă pe o saltea improvizată și acoperit doar cu pături, sub cort. Uneltele și tot ce va mai fi nevoie, le voi aduce eu după câteva zile.

Lucrurile s-au întâmplat întocmai. Când m-am dus să-l iau la ora fixată, Cucoaneș era atât de agitat, încât nici n-am avut timp să-i explic de ce am fost silit să modificăm planul alcătuit cu o seară înainte. Mă aștepta cu creștetul aproape de tavan, frângându-și mâinile în halatul lui uriaș din care i se desprindeau, viguroase, picioarele înfășurate în stranii petece de postav, legate între ele cu cea mai groasă sfoară. Inutil să-l mai fi întrebat „cum se mai simte”. Arăta, poate, de trei metri, iar îmbrăcămintea lui sumară, mâinile enorme și păroase, figura

pe care barba de câteva zile o întunecase și o adâncise îi dădeau aerul unui profet de spaimă apocaliptică. Nu-l puteai privi fără teamă, căci atât ochii lui, supti, fosforescenți, cât și dinții mari pe care și-i dezgolea la fiecare început de zâmbet depășeau cu mult gradul de anormalitate pe care suntem învățați s-o suportăm la o ființă umană.

— Trebuie să plecăm cât mai repede! îl auzii șuierând.

Mai mult ghicii cele ce-mi spuse, pentru că sunetele pe care le scotea își pierduseră intensitatea și precizia lor omenească, începând să semene cu exploziile infra-fonice, cu șuierul, șoaptele și gemetele familiare în lumea naturală; acum păreau un susur îndepărtat de pârâu, acum căderea unei cascade, acum vântul deasupra unui lan de grâu sau, vijelios, încovoind ramurile într-o înaltă pădure. Am fost, de atunci, tot mai atent la straniile modulări și răbufniri ale vocii prietenului meu, pentru a putea ghici cuvintele pe care se trudea să le rostească. Vorbirea i se alterase surprinzător în mai puțin de 24 de ore.

Uneori, sunetele pe care le emitea aveau stridența unor complicate cutii în care metalul, lemnul și oasele ar fi fost fără noimă încleiate împreună. Asemenea sunete mă îngrozeau. Nu cutezam să-l mai privesc atunci, așteptând să se întâmple un miracol, să se întâmple ceea ce știam sigur că nu se mai poate întâmpla: să-l aud, adică, grăind cu vechea, cunoscuta lui voce dinainte, cea omenească. Dacă era agitat, Cucoaneș vorbea aproape incomprehensibil. Teribile siflante, neverosimile palatale, asemenea unor pocnituri de monstruoase dopuri în pântecul unei umede, stâlcite viori, șuierături și triluri guturale, uneori atât de joase, încât le credeai smulse cine știe cărui obiect din lumea lucrurilor moarte — un birou mișcat din loc, o ladă uriașă trasă pe pământ, căzătura unui sac cu nisip — nazale, atrofiate, strangulate brusc de convulsive înecăciuni, toate acestea se urmau, câteva zeci de secunde, întrerupte pe alocuri doar de pauze în care se auzea un ușor sforăit.

— Trebuie să plecăm, că vine Leonora! strigă din nou Cucoaneș, strângându-și pudic halatul în jurul coapselor.

Dar ghicind din înspăimântata mea mirare cât de anevoie îl înțeleg,

rămase o clipă derutat, cu brațele în aer, privindu-mă lacom, așteptând din partea mea un semn că tot ce-a ghicit e numai o părere, că încă îl aud și îl pot înțelege că, oricât de singulară e soarta lui, totuși a mai rămas, între noi doi, o posibilitate de comuniune și înțelegere.

— Ți-am cumpărat o pereche de cizme, numărul cel mai mare pe care l-am găsit! îi strigai eu. Altminteri, cu obiectele astea n-ai să poți face mai mult de un kilometru...

Mă asculta încruntându-se, cu un vizibil efort de a mă înțelege.

Cred că a reușit. Dar probabil i se părea atât de comică încercarea mea de a schimba vorba, încât izbucni în râs și, îndreptându-și brațul asupra-mi, mă bătu prietenește pe umăr. Mă cutremurai. Mâna lui mi se părea grea, rece, inumană. Simțind-o, am avut impresia că sunt prins de un monstru, și lătratul înghițit de clăbuci al râsului lui amplifică până la absurd impresia că trăiesc un coșmar. M-am smuls cu un fior de sub mângâierea lui și m-am îndreptat spre ușă. Eu trebuia să cobor cel dintâi ca să nu atragem atenția curioșilor. Când am deschis ușa, Cucoaneș a mai privit o dată în cameră. Și-a luat ultimele pachete de țigări de pe măsută — și cu câtă greutate, parcă i-ar fi fost degetele înghețate — și a ieșit. Atunci am văzut că avea în mâna dreaptă un plic mare, probabil cu mai multe scrisori și acte, pe care mi l-a dat, arătându-mi prin semne — căci se temea să mai spună ceva — că e foarte important. Plicul era adresat Leonorei.

Inutil să amintesc peripețiile fugii noastre. Ele au fost copios povestite de întreaga presă și oricâte exagerări s-ar fi strecurat în acele faimoase reportaje, versiunea este totuși veridică în liniile ei mari, pentru că se întemeiază pe mărturisirile celor doi șoferi, al taxiului care ne-a dus la mine acasă și al camionetei în care am mers toată noaptea.

Am avut norocul să scăpăm de urmărirea reporterilor în mai puțin de o oră. Dar cât a fost de penibilă cursa pe care am făcut-o atunci, Cucoaneș abia făcându-și loc, chircit în fundul mașinii, neîndrăznind să scoată un singur cuvânt nu cumva să-l sperie pe șofer care, tremurând

cu broboane de sudoare pe frunte, își încheștase mâinile pe volan și nu mai privea decât înaintea ochilor terorizat până la urmă de apariția teribilă a prietenului meu, când se îndreptase spre el cu amândouă mâinile ținându-și halatul și clătinând mașina sub primul lui pas. Deabia târziu, pe seară, când ne aflam la adăpost în camionetă, ferți de privirile curioșilor, a început să vorbească din nou Cucoaneș. Vorbea totuși, încet, șoptit, și aproape nu înțelegeam ce spune.

Clătinam mereu din cap, ca să nu-l descurajez, însă aveam uneori impresia că nu-l păcălesc, că e perfect lucid și-și dă seama că tot ce spune el, eu nu mai pot înțelege, dar nu se putea îndura să renunțe la vorbă, la această ultimă posibilitate de a comunica cu o făptură vie.

Șoferul camionetei, avertizat de tot ce publicaseră gazetele în ultimele două zile, nu părea înspăimântat; dimpotrivă, rolul important pe care-l juca în fuga noastră îl măgulea și ne-a dat chiar o seamă de sfaturi utile. Am ajuns la 4 dimineața pe muntele Păduchiosul, acolo unde, în principiu, trebuia, să se ascundă Cucoaneș câteva zile până când mă voi fi întors cu sculele necesare ridicării cabanei. Mașina s-a oprit la o cotitură din toate părțile împădurită, muchie bine aleasă între mai multe văi, cu nesfârșite hățișuri și viroage, având nu prea departe un izvor al cărui susur molcom îl auzeam deslușit. Luna încă nu apusese și am putut examina pe îndelete locul. Când s-a coborât Cucoaneș și, ca să-și dezmoștească oasele, s-a întins deodată, cât era de vast, trosnindu-și încheieturile, ridicându-se puțin pe vârfuri și dându-și cu voluptate capul înapoi, pe ceafă, valea a hăuit de geamătul lui și noi doi am amuțit, privindu-l cum se desfășoară și crește, turtind parcă zarea munților cu spinarea lui uriașă și mânece le suflecate ale halatului.

— E bine! E bine! Am deslușit noi dintr-o lungă și vorace cascadă de sunete, gemete, șuierături.

Imediat a căutat în punga pe care tot timpul și-o ținuse la îndemână și a scos un pachet nedesfăcut de țigări. L-a scofălcit câteva clipe între degete, apoi mi l-a întins, ostenit. A trebuit să-i rup eu hârtia și să-i desfac foița poleită de deasupra. Degetele lui Cucoaneș începeau să-i

fie inutile pentru asemenea treburi prea mărunte. Putea, totuși, apuca încă destul de bine țigara și putea folosi cu oarecare facilitățe bricheta.

Mi-am dat însă seama de dificultătea pe care o avea Cucoaneș ca să fumeze când, după ce a tras, cu sete, câteva fumuri, a încercat să păstreze țigara între buze. Avea un aer rătăcit, țigara aceea minusculă în colțul gurii lui enorme parcă stătea să cadă, și la fiecare tresărire a buzelor zvâcnea și ea, parcă asemenea unui resort. De altfel, Cucoaneș nu apuca să înghită decât câteva fumuri, pentru că acestea erau de ajuns să istovească țigara până aproape de cotor. Va trebui să-i aduc altfel de țigări, îmi spuneam privind-u-l, poate trabuce, sau o comandă specială de la Regie, făcută pe măsura gurii lui.

— E bine! îl ghiceam iarăși șuierând.

Dar, de data aceasta, încerca din toate puterile să facă înțelese și celelalte cuvinte pe care, cu infinită grijă, se trudea să le repete, fără să reușească niciodată, după cuviință.

— Borx! mi se părea că aud. Borx. Bretinx. Cretinx. Tueș. Tueș.

— Vorbește mai rar! îi strigai pe cât îmi îngăduiau puterile.

— E bârne! Reîncepu. Borx! Borx borbruli! Borx borbruli!

Urmă o nouă cascadă de răs, al cărei ecou amplificat de vale mă copleși cu o sacră teroare. Cel puțin, înțelesei, Cucoaneș se simte într-o excelentă dispoziție, dacă ar continua măcar să audă cuvintele noastre!

El, însă, între hohote de răs, repeta întruna: Borx borbruli! Transcriu de altfel cu totul aproximativ sunetele pe care le auzeam, așa cum obișnuim să transcriem prin pfiu! șuieratul unui glonte, sau prin alte semne alfabetice ciocănitul într-o ușă, spargerea unui cristal, căderea unei bombe. Borx este însă numai pe departe asemănător sunetelor pe care le emitea întruna modificându-le de altfel, în așa chip încât, câteva minute în urmă, mă întrebam dacă ele se referă la același cuvânt inițial. Și, deodată, am înțeles: Vox populi! Strigându-i, îl văzui că se luminează și, plecându-se puțin, zâmbind, îmi puse mâna pe umăr.

Reluă atunci cu mai multă vigoare: Borx. Bretinx. Kretinx (?) tueș.

Nu mi-era greu să ghicesc că se referă la o altă locuție care începea tot prin vox. Și strigai: Vox clamantis în deserto?! Dădu din cap,

transfigurat de bucurie. Și, depărtându-se de noi, din câțiva pași ajungând pe movila din fața mașinii, ridică brațele spre cer alcătuind o spăimântătoare imagine profetică, și începu să vorbească, să urle, să cheme, să cânte, adresându-se de-a dreptul văilor și munților, fără să ne mai privească. „Acum se apropie sfârșitul!” îmi aduc aminte că mi-a spus, că am simțit mai mult. Dar, pentru că vedeam că șoferul amuțise, pălind, neputându-și smulge privirile de pe haina umflată de vântul dimineții, a prietenului meu, m-am suit în camionetă și am început să descarc poverile. Am muncit așa, șoferul și cu mine, vreo 10 minute, în care timp Cucoaneș continua să se adreseze pădurilor și cerului.

Poate că se roagă, îmi spuneam; sau poate blestemă. Cine putea ști!

M-am îndreptat spre movilă și am început să-l strig din răspuțeri.

Cu greu m-a auzit. S-a coborât, copilărește, și-a aplecat genunchii și și-a apropiat urechea de obrazul meu. I-am. Spus, răcnindu-i, că toate lucrurile au fost coborâte din mașină, că trebuie să căutăm locul pentru cort, undeva în hățișuri, căci noi nu vom mai avea mult timp de pierdut. Camioneta trebuie să ajungă înainte de prânz în București. Eu aveam mai multe lucruri necesare de cumpărat, ca să mă pot întoarce cât de curând într-una din nopțile următoare. El mă va aștepta, începând de a doua noapte, la anumite ore, undeva în apropiere?

Locului acestuia, îi voi face semn cu o lanternă și îl voi chema de asemenea cu un claxon puternic. I-am vorbit așa vreo cinci minute, până am simțit o mare istovire, căci țipam fiecare cuvânt, repetându-l de nenumărate ori când clătina din cap că nu înțelege. Atunci, prietenul meu m-a îmbrățișat, ridicându-mă ca pe un copil în brațe, și mi-a spus o seamă de cuvinte, din care, cum mă temeam, n-am înțeles aproape nimic. L-a bătut pe șofer pe spate și toți trei, încărcăți, am pornit în vale. Am ales un loc făcut parcă anume pentru viziunea unui singuratec.

Un început de luncă, prinsă între urcușul aspru al coamei împădurite și vâlceaua prăpăstioasă de deasupra izvorului. Cucoaneș ne-a făcut semn că nu are nevoie de ajutorul nostru ca să-și ridice cortul. Mi-a dat doar mai multe pachete de țigări să i le desfac. Apoi s-a așezat pe o

piatră, și-a tras pulpana halatului deasupra genunchiului care se l dezgolise, și a început să cânte un cântec pe care atunci îl înfiripa, din singurătatea lui, din singurătatea muntelui...

Abia după ce am ajuns acasă, istovit după încă cinci ceasuri de mașină și am parcurs ziarele din dimineața aceea, mi-am dat seama că prietenul meu devenise senzația zilei, lăsând în urmă chiar cele mai importante evenimente politice. Fotografia lui — din vremuri normale sau din primele zile ale macranthropiei — era publicată pe prima pagină, însoțite de reportaje asupra misterioasei lui dispariții, de articole și interviuri din lumea medicală. Cazul era, desigur, unic, dar nu peste puterile de explicație ale științei, declarase în fața reprezentanților presei decanul Facultății de Medicină. Corespondenții streini telegrafiaseră cu câteva zile înainte articole senzaționale, care stârniseră, pretutindeni, cel mai mare interes. Mai mulți reporteri celebri își anunțaseră venirea în România ca să cunoască și să intervieveze pe „macanthrop”.

Pe seară, am telefonat la numărul indicat de Cucoaneș și i-am dat întâlnire Leonorei, spunându-i că am să-i comunic lucruri importante.

Nu o cunoscusem până atunci și am rămas surprins întâlnind-o. Avea o frunte mată și părul de un nobil, întristat roșu și nasul drept, din alt veac, iar ochii ireverențios de deschiși, ochi în fața cărora te simțeai întotdeauna intimidat. A deschis cu o greu stăpânită frenezie plicul pe care i l-am întins și și-a zvârlit ochii pe prima pagină dintr-o lungă scrisoare. Dar cum, probabil, lectura ei era anevoie de suportat sub privirile unui strein, a împăturit scrisoarea și a băgat-o în geantă, începând să răsfoiască, absentă, celelalte hârtii. Era, bănuiesc, un testament, mai multe acte oficiale, un teanc de bancnote și câteva fotografii.

— Unde e? mă întrebă brusc, împingând toate hârtiile în plic.

I-am explicat, codindu-mă, că sunt legat de făgăduințele pe care i le făcusem dar că, deocamdată, se află mai bine acolo unde e decât în oricare altă parte. M-a ascultat privindu-mă neîncrezătoare în ochi.

— Cât e de mare acum?! mă întrerupse ea cu un gest de nerăbdare.

— Greu de spus. În zori, parcă ar fi avut trei metri jumătate, parcă mai mult.

Închise ochii și-și mușcă buzele, fără să scoată un singur cuvânt.

— Și ce e mai grav e că nu mai poate vorbi. Aproape că nu se mai înțelege ce spune.

— Eu îl înțeleg! exclamă Leonora cu pasiune, îl înțeleg oricum ar fi! Îl cunosc. Ghicesc tot ce spune, îl ghicesc după buze, din ochi...

Rămase câteva clipe cu privirile pierdute în lacrimi, apoi îmi întinse mâna.

— Data viitoare merg și eu cu dumneata, îți telefonez mâine dimineată.

M-am supus, în fond, îmi spuneam, fata are deplină dreptate. Oricât de mult ar suferi Cucoaneș văzând-o și despărțindu-se apoi, definitiv, de ea, încă și mai mult ar suferi dacă s-ar despărți așa cum se despărțise, fără să o vadă. Marea greutate va fi să vorbească împreună.

Va trebui un alt mijloc de comunicare; poate o tablă neagră, de școală, pe care să scriem, și el, și noi, cu cretă. Mi-am însemnat și acest lucru pe care trebuia să-l cumpăr și, odată ajuns acasă, am adormit zâmbind, cu gândul la fericirea lui Eugen.

N-am putut pleca a doua seară și nici în seara următoare. Unele lucruri nu le găseam; altele, bunăoară bocancii uriași pe care-i comandasem, nu erau încă gata. De altfel, șoferul camionetei nu era liber decât a treia seară, și în niciun caz nu voiam să introduc pe altcineva în secretul nostru. Astfel că n-am putut pleca decât a patra noapte de la despărțirea mea de Cucoaneș. Plouase în ajun și o bună bucată din drum l-am făcut înaintând destul de încet, așa că, în loc de a ajunge pe Păduchiosul înainte de 3 dimineța cum ne propusesem, am ajuns abia la patru. Se luminase bine când am oprit mașina la locul știut. Șoferul a început să claxoneze prelung. Toți trei rămăseserăm în mașină, emoționați, neîndrăznind să ne privim unul pe altul. Și, deodată, dintr-un loc de unde nu ne așteptam, se ridică alene, plictisit, Cucoaneș. Leonora își sugrumă un țipăt. Prietenul meu era într-adevăr de nerecunoscut. Halatul îi rămăsese fără îndoială mic — căci așa cum

ni se desfășura părea că are 6-7 metri și pieptul lui se lățise amețitor, totul crescând în aceleași proporții cu înălțimea — și atunci își acoperise coapsele cu câteva pături prinse la nimereală între ele, alte două pături și le purta pe umeri, iar în picioare nu mai avea nimic, pânzele cu care se înfășurase descheindu-se și el ne mai prididind să le întocmească la loc, cu degetele acelea enorme care nu mai puteau cuprinde decât bolovani și trunchiuri de copaci. Anevoie aş putea reda impresia pe care mi-a lăsat-o apariția lui extraordinară, deasupra șanțului șoselei.

Când și-a ridicat umerii din vale, părea Neptun înălțându-se printre talazuri. O asemenea teroare sfârșea prin a te amuți. Nu mai era spaimă propriu-zisă, ci o stranie mirare, care te scotea din timp, proiectându-te într-o auroră mitologică. Așteptai să-l vezi ridicând tridentul neptunic sau asmuțind fulgerele, ca Jupiter — și tot ce ar fi urmat nu te-ar fi minunat mai mult decât propria lui apariție. Barba îi crescuse prodigios în aceste ultime zile, schimbându-i cu desăvârșire figura, transformându-i-o în teofanie. Capul — cu totul normal pentru proporțiile trupului — devenea totuși peste puțină de privit îndată ce începea să râdă sau să vorbească, pentru că atunci își arăta dinții, și întunericul gurii, și limba de balaur. De altfel, la cel dintâi sunet pe care îl scotea, te cutremurai trăgându-te înapoi, căci aveai impresia că a provocat acel sunet într-un chip nefiresc, mișcându-și umerii sau trosnindu-și degetele sau huruind în coșul pieptului. Mă simt cu totul incapabil să evoc acele sunete. Nu pot spune că semănau cu vreunul din nenumăratele suspine, gemete, pocnituri și șuierături pe care le auzisem în natură și cu toate acestea ele evocau ceva, ceva dintr-un domeniu incert de vis, de febre și spaime animale și numai această involuntară evocare te copleșea cu teroarea ei, fascinându-te, suspendând pentru atâtea cutremurătoare clipe sentimentul prezentului.

Este probabil că prietenul meu își dădea foarte bine seama de magia sunetelor pe care le scotea, pentru că s-a ferit tot timpul, pe cât a putut, să ne vorbească. Dând însă cu ochii de Leonora, la început, când am

coborât din camionetă, a înălțat brațele goale către cer, izbucnind într-un chiot cataractic, care ne-a împietrit. A făcut apoi câțiva pași și, cu oarecare greutate, a îngenunchiat lângă noi, zâmbind. A îngenunchiat și și-a plecat totodată spinarea, ca să se poată apropia mai bine de noi, nereușind, totuși, decât să-și reducă la jumătate statura, continuând să ne întreacă cu cel puțin un metru. Atunci i-am strigat, înălțându-mă către urechea lui:

— Ea a vrut să vină! Ea a vrut!...

Cred că nu m-a înțeles și m-am grăbit să scot tabla neagră, pe care i-am scris, cu imense majuscule, aceleași cuvinte. Când i-am ridicat tabla, să le citească, a privit literele și a clătinat din cap, zâmbind.

Apoi cu infinită grijă și-a apropiat mâinile de Leonora băjbâind, neîndrăznind să o apuce, a ridicat-o, ca pe un prunc, și a așezat-o pe camionetă. Așa, o putea privi mai bine și o putea mângâia fără să riște să o strivească.

— Eugen, Eugen! îi șoptea Leonora, încleștându-și amândouă mâinile de pumnul lui.

Fără îndoială că nu mai auzea nimic, dar nici nu simțea nevoia să audă. Era fericit c-o poate privi foarte aproape de el și că-i poate vorbi.

Pentru că, deși sunetele pe care le scotea erau foarte stinse, el îi vorbea: mișca încet buzele, temându-se să încerce mai mult. Auzeam la răstimpuri suspine și bârâituri ca din coșul pieptului; erau șoptele lui de îndrăgostit.

— Ce putem face acum? Ce mai putem face?! strigă deznădăjduită Leonora, izbucnind în plâns.

— Mai tare! îi spusei eu. Mai tare și foarte aproape de ureche!

Leonora își repetă de mai multe ori întrebarea dar, deși Cucoaneș își apropiase urechea de ea, nu înțelese mai nimic, pentru că se mulțumi să ridice din umeri și să zâmbească cu o infinită, resemnată tristețe. Se aplecă și ridică tabla neagră. Anevoie izbuti să apuce între degete bucata de cretă. Totuși, răbdător fără să se descurajeze, căznindu-se ca un copil la primele litere, scrise cu majuscule de-a ș curmezișul tablei: E bine.

— În ce sens e bine? strigai eu. Te simți mai liniștit? Vezi lumea cu alți ochi? Vezi lucruri pe care noi nu le putem vedea?

La toate aceste întrebări, strigate cu o supremă încordare și mai mult ghicite, se mulțumi să zâmbească și să-mi arate, cu un braț ridicat visător, cerul. Reluai întrebările.

— Spune-ne, totuși, ce vezi, ce simți, ce înțelegi! Spune-ne dacă există Dumnezeu și ce-ar trebui să facem ca să-l cunoaștem și noi! Spune-ne dacă viața continuă după moarte și cum să ne pregătim pentru ea. Spune-ne ceva! Învață-ne!...

Prietenul meu îmi arată atunci din nou cele scrise pe tablă și, cu o izbucnire de bucurie, ridică brațele către cer și începu să ne vorbească.

Răsunau văile la cuvintele lui. Era ca prevestirea unei furtuni, tremurau copacii și se plecau crengile. Leonora închisese speriată ochii și noi toți ne făcuserăm parcă mai mărunți decât păream că suntem. Dar în mine, cu toată teroarea, stăpânea dorința de a ajunge până la el și a afla tainele pe care el le cunoștea acum. Am așteptat să înceteze și am scris pe tablă o altă întrebare: „Ce este acolo” Am scris cu majuscule ca să poată ceti cu mai multă ușurință. Eugen păru puțin plictisit de stăruințele mele, dar deschizând palma ca să-i dau bucata de cretă, se așază din nou la lucru. După câteva minute, îmi arată: „Totul este!” înălță brațele către cer, îndreptându-le apoi către pământ, către munți și văi. Mă arată pe mine, zâmbind, o arată pe Leonora, pe șofer, apoi bătu vesel camioneta cu latul mâinii și începu să râdă. Îl priveam tustrei, în neștire. Văzându-ne cum stăm acolo, nepricepuți, se depărta de noi și rupse dintr-un copac o creangă. Apoi, cu atenție, smulse din ea trei rămurele verzi și ni le întinse pe rând, la fiecare. Le-am luat cu mare teamă, parcă am fi ghicit, ca prin vis, că ni se dezvăluie o cutremurătoare taină. Și am rămas toți trei cu ramura verde în mâini, privindu-l. Cucoaneș a început atunci din nou să râdă, peste măsură de înveselit de buna noastră cuviință. Dar râzând, Leonora se chirci de frică și el își întinse mâinile ca s-o mângâie. O ridică încet pe palme, așa cum iei o statueta pe care vrei să o vadă cât mai multă lume și o înălță în văzduh ca s-o poată privi. Leonora se apucase cu amândouă mâinile

de brațele lui, speriată. (Căci, așa cum mi-a mărturisit mai târziu, o speriasse îndeosebi figura logodnicului ei, pe care acum o putea vedea foarte de aproape; i se părea că gura lui stă gata s-o înghită, iar ochii lui o fascinează de moarte.) Ca și când n-ar fi observat groaza iubitei, Cucoaneș o atrase cu luare-aminte către pieptul lui, păstrând-o ca pe o păpușă și legănând-o. Dar când și-a apropiat și mai mult fața, îmbâcsind-o în barba lui, voind s-o sărute, Leonora a dat un țipăt și și-a acoperit ochii. Credeam că a leșinat, căci pălise și trupul îi atârna moale în brațele logodnicului.

De data aceasta Cucoaneș a înțeles. A așezat-o cu luare-aminte pe camionetă — de unde, ajutat de șofer, am coborât-o îndată — și ne-a făcut semn că putem pleca. Figura i se împietrise. Nici măcar un zâmbet nu-i mai înviora ochii și buzele nu i s-au mai deschis de-atunci.

I-am strigat că avem lucruri pentru el în camionetă — unelte, merinde, bocanci. N-a vrut să asculte, iar când, crezând că n-a înțeles ce-i spun, am început să descărcăm lucrurile din camionetă, s-a supărat și ne-a amenințat cu brațul că le va azvârli pe toate în vale dacă nu vrem să le luăm cu noi. Ca o ultimă încercare, i-am scos bocancii. I-a apucat nervos și i-a azvârlit de nu s-au mai zărit, pe deasupra pădurii.

— E inutil! Îmi șopti Leonora. E mai bine să plecăm. E sfârșitul...

I-am făcut semn cu mâna că ne ducem și el ne-a urat drum bun fâlfâindu-și brațul multă vreme deasupra capului. L-am lăsat acolo, în mijlocul șoselei, cu soarele care-l lovea deasupra, ca pe un munte...

L-am mai văzut apoi, pentru ultima oară, două săptămâni în urmă.

Câte s-au întâmplat în aceste două săptămâni : campania de presă împotriva doctorilor care l-au lăsat să scape și a poliției care nu izbutea să-l găsească, premiul oferit de bizarul miliardar sud-american pentru cei care îl vor prinde viu și i-l vor arăta, puterile organizate în Bucegi și apoi dizolvate dintr-un înalt ordin, pe motivul că o ființă umană nevinovată nu poate fi gonită ca o fiară sălbatecă — toate acestea sunt încă destul de proaspete în memoria cetitorilor ca să mai fie nevoie să le reamintesc. Din când în când ajungeau zvonuri la Sinaia

sau la Predeal că macranthropul a fost zărit lângă un izvor sau coborând dintr-o pădure, dar zvonurile acestea erau atât de contradictorii, amănuntele care se dădeau atât de fantastice (că era asemenea unui munte, că avea mai multe brațe și mai mulți ochi, că rostogolea stânci uriașe în vale, că ar fi fost văzut cum mânca de viu un bivol etc.), încât lumea începea să se îndoiască de autenticitatea vedeniilor.

Singurele indicii dincolo de orice îndoială asupra existenței prietenului meu în Munții Bucegilor și Piatra Craiului erau trunchiurile de copaci rupte și urmele trecerii lui prin vreo pădure mai mărunță. De altfel, așa cum declarau toți cei care pretindeau că îl zăriseră, el nu umbla decât în timpul nopții, ziua rămânând ascuns prin cine știe ce coclauri. Nu s-au găsit niciun alt fel de urme. Cortul și lucrurile transportate de noi dispăruseră ca prin farmec. La valea unde îl lăsasem ultima oară, au mai venit nenumărați cercetători — căci șoferul fusese destul de precis în declarațiile făcute ziariștilor — dar fără să mai găsească ceva, nici măcar urma unui foc de găteje.

Două săptămâni în urmă, la căderea nopții, mă afluam în mașina unui prieten pe șoseaua care duce de la Moroieni spre uzina electrică de la Dobrești. Trecusem de sanatoriul Moroieni, când, în dreptul uneia din nenumăratele cotituri prin care șerpuiește șoseaua, un grup de oameni ne-a făcut semne să oprim. La lumina lunii am ghicit o neasemuită groază întipărită pe figurile lor. Erau muncitori care se întorceau de la lucru și toți. Își țineau târnăcoapele și lopețile bine strânse în mâini, ca și cum s-ar fi pregătit de o deznădăduită luptă cu i moartea.

— E arătarea, domnule, e arătarea în pădure! izbuti să vorbească unul dintre ei.

— Mișcă pădurea întruna, spuse un altul. E arătarea, uriaș cum n-a mai fost! E Ucigă-l-Crucea, el e!...

În acea clipă, trosni nefiresc pădurea și o revărsare de pietre și pietriș începu să se scurgă din toate părțile în șosea. Am încremenit cu toții. Oamenii se înghesuiră în jurul mașinii, cu târnăcoapele ridicate.

Și, dintre copaci, încovoiat în două ca să se ascundă și ferindu-și capul de vârfurile lor înalte, ieși fără teamă prietenul meu Cucoaneș. Era cu totul gol, în afară de păturile zdrențuite pe care și le înnodase după cum se pricepuse în jurul coapselor. Când, o dată ajuns în șosea, își îndreptă trupul, părea de trei ori mai înalt decât îl văzusem ultima dată. (Dar asupra înălțimii lui, părerile s-au dovedit în urmă extrem de împărțite; tovarășul meu pretindea că n-are mai mult de 15-16 metri; eu înclinam către 20-22, iar unii dintre muncitori socoteau că trece chiar de 30 de metri.) Își păstrase aceeași perfectă proporție a trupului, ceea ce îl făcea să semene a om, în pofida monstruoaselor lui dimensiuni. Doar barba îi crescuse prodigios, căzându-i valuri pe nesfârșitul lui piept. Călca fără să privească și fără îndoială că ne-ar fi strivit dacă nu ar fi zărit farurile aprinse ale mașinii. Ca și cum luminile acestea i-ar fi amintit de ceva încă important pentru el, s-a oprit o clipă și și-a aplecat puțin fruntea către noi. Dar în clipa următoare a ridicat din umeri și și-a văzut de drum. A coborât valea și a început să urce lin, fără grabă, coama dealului despădurit din față. Curând a ajuns pe creastă și îl puteam urmări, argintat în bătaia lunii, cum se profilează pe cerul clar, cu barba în vânt, ca o apariție de sfârșit de lume...

Aceasta a fost tot. Și aceasta a fost, cred, ultima oară când Eugen Cucoaneș a fost văzut aievea de către un grup de oameni care nu mai puteau fi învinuiți, ca atâția alții, de năluciri. Luni de zile după aceea Cucoaneș a fost căutat pretutindeni. Știrile care se auzeau despre el s-au dovedit cu totul incontolabile. În luna octombrie, se spunea, ar fi fost zărit de un grup de țărani care se întorceau de la câmp către miezul nopții, pe Bărăgan; pașii lui se aflau după mărturia unora, la distanțe de 40-50 de metri. Dar, cum se întâmpla, urmele acestor pași erau întotdeauna șterse de ploaie, căci Cucoaneș nu umbla decât pe vreme ploioasă (poate tocmai pentru a i se șterge urmele; poate fiindcă se temea să nu calce oamenii aflați la treburile și umbla la ceasuri din noapte și pe vreme rea, când știa că toți ceilalți se odihnesc). Către sfârșitul aceleiași luni, ar fi fost zărit la nord de Constanța, îndreptându-se către mare. Unii mărturiseau chiar că l-ar fi văzut

intrând în mare și înotând, dar așa cum a dovedit ancheta întreprinsa câteva zile în urmă, mărturisirile acestea erau cu totul lipsite de temei.

Și, curând după aceea, nu s-a mai știut nimic de Eugen Cucoaneș.

Cascaes, februarie 1945

DOUĂSPREZECE MII DE CAPETE DE VITE

Omul înălță sticla goală în aer și, clătinând-o cu înțeleș, făcu semn cârciumarului să-i mai aducă vin. Apoi scoase o batistă colorată din buzunarul hainei și începu să se șteargă, absent, pe frunte. Era un bărbat între două vârste, bine legat, aproape gras, cu o față rotundă, congestionată, fără expresie.

Cârciumarul se apropiase târându-și ușor piciorul.

— Dacă n-au venit până acum, nu mai vin, spuse așezându-i carafa în față. E aproape douăsprezece.

Omul îl privi zâmbind, răsucind nedumerit batista colorată între degete.

— Nu mai vin! repetă cârciumarul rar, apăsând cuvintele.

Ca și cum de-abia atunci l-ar fi auzit, omul își căută nervos ceasul, își lăsă capul pe ceafă și privi minutarele de departe, lung, încruntându-se, silindu-se să nu clipească.

— Douăsprezece fără cinci, rosti el încet, parcă n-ar fi îndrăznit să-și creadă ochilor.

Cu un gest scurt, neașteptat, desprinse ceasul din lanțul gros, de aur, care-i atârna de curea. I-l întinse cârciumarului cu un zâmbet complice.

— Ia ține-l în mână! Ce zici? Cât crezi că face?

Cârciumarul îl cântări mult timp în amândouă mâinile, nehotărât.

— E greu, vorbi el târziu. Parcă nici n-ar fi de aur. E prea greu ca să fie de aur!

— E ceas împărătesc! L-am cumpărat la Odessa. A fost al țarului...

Și pentru că celălalt, după ce se minunase câteva clipe, clătinând impresionat din cap, dăduse să se întoarcă la tejghea, îl reținu, prinzându-i brațul.

— Eu sunt Gore, spuse. Ia un pahar și vino să bei cu mine. Iancu Gore, om de încredere și de viitor; așa-mi spun mie prietenii.

Un camion supraîncărcat trecu prin fața cârciumii, făcând să-i tremure singura fereastră care mai avea geam. Gore își rezemase bărbia în palmă, zâmbitor. Urmărea cu interes mișcările cârciumarului. Îl văzu cum își alege un pahar de sub tejghea, și îl clătește mult, cu grijă, ridicându-l neconținut în dreptul ochilor. Cu el în mână, cârciumarul se îndreaptă spre masă, fără grabă, târându-și piciorul. Când își turnă tăcut, concentrat, din carafa cu vin, Gore îl întrebă, coborând glasul:

— Cunoști pe unul Păunescu?

— Domnul Păunescu de la Finanțe? făcu cârciumarul.

Își umpluse paharul și-l adusese în fața buzelor; dar se opri brusc, parcă în ultima clipă și-ar fi amintit ceva.

— De la Finanțe, întări Gore.

Cârciumarul dădu repede paharul peste cap. Apoi își șterse mustețile cu dosul mânecii.

— Sta aici lângă noi, la numărul 14, dar s-a mutat acum. S-a mutat după bombardament, adăugă clipind ironic din ochi. Cică ar fi avut ordin de la minister...

Și iar clipi cu înțeles. Dar Gore nu-l văzu. Întinsese mâna, la întâmplare, pe masă, și dăduse de batista colorată, începu din nou să-și șteargă fruntea și obrazii, absent, aproape cu silă.

— Nu mi-a spus nimic, vorbi deodată. Mi-a spus că dacă oi avea nevoie de el, să nu-l caut la minister, ci să vin direct aici, în strada Frumoasei. Dar la numărul 14 nu mai stă nimeni. E pustiu...

— S-a mutat după bombardament, repetă cârciumarul, reîntorcându-se încet spre tejghea. Câtă omenire a mai murit și atunci!...

Doi șoferi intrară posomorâți, fără să spună un cuvânt și se așezaseră la masa de lângă fereastra care își mai păstrase încă geamul.

Gore își privi din nou ceasul, ținându-l cât mai departe.

— Douăsprezece și zece, oftă el cu gravitate.

— Nu mai vin, spuse cârciumarul. Am scăpat și pe ziua de astăzi.

Ne-a ajutat Dumnezeu și Maica Domnului și am scăpat...

Gore își băgă repede ceasul în buzunarul vestei, bătu înviorat cu palma în masă și strigă:

— Plata, meștere, că suntem grăbiți!...

Apoi, cu un efort scurt, se ridică de pe scaun, își luă pălăria și se apropie șovăitor de teighea.

— Avem treburi. Suntem grăbiți! spuse el de mai multe ori, foarte tare, ca și cum s-ar fi adresat tuturor.

Numără câteva bancnote și, fără să mai aștepte restul, întinse mâna cârciumarului și i-o strânse cu vigoare.

— Ai să mai auzi dumneata de mine, îi spuse. Ai să mai auzi de Iancu Gore.

Ajungând în stradă, îl întâmpină căldura dulce a amiezii de mai.

Mirosea a trandafir sălbatec și a moloz. Gore își îndesă pălăria pe cap și porni cu pasul agale.

— Pezevenghiul! șuieră el printre dinți când trecu prin dreptul casei de la numărul 14.

Era o casă modestă, de mahala, cu tencuiala crăpată în mai multe locuri.

— Escrocul! Mă poartă cu vorba și dumnealui își aranjează evacuarea. Poltron și escroc! Mi-a mâncat trei milioane și a șters-o, să se pună la adăpost. Mă lasă aici, singur sub bombardament!

Grăbi deodată pasul, furios, dar după ce ajunsese la capătul străzii, se opri brusc, înjură de mai multe ori și se reîntoarse aproape alergând, în dreptul numărului 14 își scoase pălăria și-și propti palma întreagă pe butonul soneriei. Rămase așa multă vreme cu pălăria într-o mână, cu cealaltă rezemată de sonerie, ascultând sunetul care se întorcea parcă de foarte departe, revenindu-i solitar și sinistru din casa pustie.

Simți cum i se adună picăturile grase de sudoare pe sprâncene, dar nu se îndura să-și ia mâna de pe buton, să se șteargă. Era mâniat.

— Atunci se auzi, stridentă, neverosimilă, sirena. Gore presimți că i se vor înmuia picioarele și ridică deznădăduit privirile. Cerul era de un albastru spălăcit, cu câțiva nori alburii alunecând la întâmplare, ca

și cum nu s-ar fi hotărât încotro s-o apuce. „Sunt nebuni! A trecut de douăsprezece, ce i-a apucat?” se trezi el gândind, începu să-și caute, tremurând, batista și și-o trecu în neștire pe față. I se păru că aude glasuri în casele vecine, uși trântite și un țipăt ascuțit de femeie tânără.

— Ionică! strigă femeia. Unde ești Ionică?

Gore își zvârli pe furiș privirile în toate părțile, apoi își plecă hotărât bărbia spre piept și o porni la fugă în susul străzii. Cu un ultim geamăt, prelung, speriat, sirena se stinse. „Șase mii de capete de vită, de cea mai bună calitate, se trezi Gore gândind. Am și permisul de export. Doar să aprobe Ministerul de Finanțe”... În acea clipă zări, lipit de un gard, binecunoscutul afiș cu un deget arătător vopsit în negru: *La 20 de metri adăpost antiaerian*. Simți cum îi năvălește din nou sângele în obraji și se porni mai tare pe fugă. Când ajunse în fața porțiței și o deschise, auzi, foarte aproape, fluieratul scurt al unui sergent.

Conduc de afișul cu degetul vopsit în negru, Gore se îndreptă către un fel de pivniță-subsol din fundul curții. Pe ușă scria cu litere mari:

Adăpost pentru zece persoane. „N-avu timp să se umple, o să gălesc loc”, își spuse Gore și deschise ușa. Era o odăiță cu ciment pe jos și cu fereastra tencuită. Un bec murdar atârna de tavan; o căldare cu apă și câțiva saci cu nisip se aflau așezați lângă pereți, în mijlocul odăii, două bănci de lemn. Un bătrân și două femei îl priviră intrând, fără curiozitate.

— Bună dimineața! spuse Gore răsuflând greu, dar silindu-se totuși să zâmbească. Grozav am fugit, adăugă începând să-și șteargă obrazul cu batista. Credeam că nu mai vin azi. Dacă n-au venit până la douăsprezece, credeam că nu mai vin.

— Eu vă spun că nu e alarmă adevărată, vorbi bătrânul cu un glas neașteptat de gros. Am auzit azi-dimineață la radio: se fac exerciții aeriene. S-a anunțat și aseară. E un exercițiu!...

Vorbind, se aprindea văzând cu ochii. Era un bătrân demn cu o figură încă frumoasă; avea un păr bogat, cărunț, aproape alb și, clipind neîncetat, ochii păreau că-i înoată în lacrimi. Una din femei întoarse capul și-l privi enervată. Putea fi o femeie bătrână, dar nu i se ghicea

vârsta. Avea fața lătăreță, pătată și o gură mare, aproape diformă, cu dinți veștezi și neregulați. După ce-i aruncă o privire lungă, batjocoritoare, se întoarce brusc către vecina ei.

— Coniță, eu nu mai stau! Nu-mi place aici, în pivniță. De azi-dimineață mi se tot bate ochiul stâng. E semn rău...

— Elisaveto! Încercă s-o întrerupă cealaltă.

— Eu zic să ne întoarcem în casă, coniță, continuă femeia vorbind tot mai repede. E mai bine la noi în casă. Eu zic că...

— Elisaveto, ridică deodată glasul cealaltă, nu mă enerva, că mi se urcă sângele la cap și iar mi se face rău!

Femeia părea de vreo 50 de ani; era uscățivă și avea nasul lung și ochii reci, spălăciți. Era îmbrăcată sobru și totuși cu cochetărie; își tot potrivea, nervoasă, un șal roz-pal în jurul gâtului. Gore înțelese îndată că este o femeie de condiție și, salutând de mai multe ori din cap își ceru voie să se așeze pe banca din față, alături de bătrân. Dar niciuna din femei nu-i răspunse la salut.

— Eu sunt din Pitești, începu el puțin încurcat. Am venit pe aici cu treburi. Douăsprezece mii de capete de vită, de cea mai bună calitate. Avem și permis de export, avem tot ce ne trebuie... Unu-i Gore, lancu Gore! Adăugă coborând puțin glasul și privindu-i pe toți pe rând, cu un zâmbet viclean luminându-i fața.

Dar parcă nimeni nu l-ar fi ascultat, îl priveau cu o neverosimilă indiferență, ca și cum n-ar fi fost acolo, lângă ei. Elisaveta își făcea neconținut cruci, murmurând o rugăciune.

— Ai adus sărurile? Întrebă enervată stăpâna.

Femeia dădu din cap, dar își continuă în șoaptă rugăciunea.

— Nu te mai ruga atât, că tragi a rău! exclamă cucoana.

Gore tocmai voia să-și facă o cruce, dar se răzgândi.?

— Poate avem noroc și se duc mai departe, spre Ploiești, spuse el. Poate au trecut pe-aici doar ca să ne sperie. Pe ei îi interesează Ploieștiul. Sondele, petrolul...

Nu-i răspunse nimeni. Bătrânul părea că se mânie din nou.

— Am auzit cu urechile mele, azi-dimineață, la radio că se vor face exerciții de apărare antiaeriană, începu el.

Apoi sări brusc de pe bancă și se apropie de ușă. Plecă ușor capul, ascultând. Gore își scoase ca din întâmplare ceasul, îl cântări lung în palma dreaptă, apoi îl trecu în palma stângă. Cu pași ușori, bănuitori, bătrânul se reîntoarse în mijlocul odăii.

— E ceas împărătesc, i-l arată Gore. L-am cumpărat de ocazie, la Odessa. A fost ceasul țarului... Ia să-l luați în mână: o să vă speriați!...

Voi să-l desprindă din lanțul lui gros, de aur, când bătrânul, care parcă nici nu-l auzise, se adresă doamnei:

— Ați mai avut vești de la Păunescu, stimată madam Popovici?

Întrebă el cu un zâmbet sarcastic.

— Ce-ți pasă dumatăle? sări deodată, înțepată, Elisaveta. Mai bine ai fi plătit chiria!...

— Elisaveto, te rog nu te amesteca, o întrerupse stăpâna.

Apoi aruncă o privire scurtă bătrânului și ridică din umeri fără să scoată un cuvânt. Brusc emoționat, Gore continuă să-și cântărească ceasul prefăcându-se că nu asculta.

— Eu v-am atras atenția că nu e om serios, vorbi bătrânul. Am și eu relațiile mele. M-am informat, să nu credeți dumneavoastră...

Gore simți cum îl cuprinde furia. Dacă Păunescu ar fi fost cinstit, dacă ar fi fost om de cuvânt, i-ar fi scos demult aprobarea de la Finanțe, pentru care îi avansase deja trei milioane. Și acum ar fi fost cu marfa la frontieră: șase mii de capete de vită. Câștig net: patruzeci de milioane. Nu și-ar mai fi pierdut timpul la București, nu l-ar mai fi prins bombardamentul...

— Îl cunoașteți pe Păunescu? se adresă el bătrânului, nemaiputându-se stăpâni. Pe Păunescu de la Finanțe?

Bătrânul se mulțumi să ridice din umeri, zâmbind fără să-l privească.

— Dacă nu l-oi cunoaște nici eu! spuse, în sfârșit, eu mi-am făcut datoria și v-am prevenit la timp...

— Îl cunoașteți bine? Ce fel de om e? întrebă în șoaptă Gore.

Ca și cum nu l-ar fi auzit, bătrânul trecu pe lângă el și se reaseză pe bancă. „Sunt nebuni!” își spuse Gore. Întoarse capul și scuipă, apoi își șterse gura cu batista.

— Coniță, eu nu mai stau! exclamă Elisaveta sărind ca arsă în picioare. Iar a început să mi se bată ochiul !...

— Ești nebună! spuse madam Popovici apucând-o de braț.

Gore își făcu cruce și iar scuipă, întorcând din nou capul.

— Dacă e exercițiu, dumneata de ce ai venit?! se adresă Elisaveta bătrânului, cu un glas aspru, ascuțit, aproape țipând. Și de ce stai? Ai venit numai ca să ne faci nouă în necaz!...

În acea clipă, Gore auzi semnalul de încetare a alarmei și se ridică de pe bancă.

— Am scăpat! strigă.

— Locuiesc și eu în casă și după lege am dreptul la acest adăpost, răspunse bătrânul cu demnitate.

— Bogdaproste că am scăpat! spuse Gore făcându-și cruce. Apoi se adresă bătrânului: Ați avut dreptate. N-a fost bombardament. Nu s-a auzit niciun tun. Și ce-a durat?... Își scoase repede ceasul și-l privi, de departe, încruntându-se: N-a durat nici cinci minute!

— Ai să mă înnebunești cu atâtea rugăciuni! șopti madam Popovici, zgâlțâind-o de braț pe Elisaveta.

Gore îi cuprinse pe toți dintr-o singură privire și zâmbi.

— Poate că ți-a ascultat Dumnezeu rugăciunile și de-aia n-a fost bombardament, exclamă înveselindu-se.

Dădu să plece, dar în fața ușii mai rămăsese câteva clipe nehotărât, privindu-i pe rând. Bătrânul își pironise ochii în tavan.

— Tot mai stați? întrebă Gore. Nu v-a fost de-ajuns?

Dar pentru că nimeni nu se hotăra să-i răspundă, deschise brusc ușa.

— Mama voastră de nebuni! spuse el, printre dinți, din prag.

De-abia târziu, în stradă, își de te seama că-l orbise lumina soarelui și că umblase în neștire, fără să se uite unde calcă. Escrocul de Păunescu! Simțea că din cauza lui îi pierise bucuria. „Șase mii de capete de vită, își amintea el neconținut, cu exasperare. Câștig net, patruzeci

de milioane. M-a legat la ochi. Și-a bătut joc de mine. L-a păcălit pe lancu Gore!"... Grăbi pasul, dar nu izbuti să-și potolească I mânia. Umbla cu pălăria în mână, ștergându-și absent obrazul. Și, deodată, se trezi în dreptul casei de la numărul 14. Se opri o clipă, apoi scuipă, peste gard, până departe în curte.

— Hoților! strigă.

Își înfundă pălăria pe cap și se îndreptă spre cârciumă. Regăsi cu plăcere răcoarea umedă dinlăuntru. Se așează pe același scaun pe care stătuse cu o jumătate de ceas înainte. Când dădu cu ochii de el, cârciumarul îi zâmbi.

— Servim și masa, spuse.

— Adu întâi niște vin și două pahare, comandă Gore.

Și începu să aștepte nerăbdător, bătând cu degetele în masă. Când își umplură amândoi paharele, Gore îl întrebă:

— Ia spune, meștere, ce fel de om e Păunescu? Ce știi despre el?

Cârciumarul își goli cu oarecare silă paharul, plescăindu-și limba de mai multe ori.

— S-a mutat după bombardament, începu el.

— Bine, asta știu, îl întrerupse Gore. Mi-ai mai spus-o. Te întrebam dacă-l cunoști bine. Am auzit că e cam escroc. A escrocat lumea...

Cârciumarul așează paharul pe tavă și clătină din cap.

— N-am auzit, spuse. Nu prea venea pe la noi...

— Îți spun eu, îl întrerupse din nou Gore.

Și iar îl copleși gândul: „Șase mii de capete de vită. Aș fi fost acum la frontieră”...

— Și-ți mai spun ceva, continuă aprinzându-se. Îți mai spun că nimeni nu se joacă cu lancu Gore. Ține minte de la mine. Aicea-s parale serioase. Douăsprezece mii de capete de vită. Avem permis, avem tot ce ne trebuie. Eu nu mă las escrocat, ca nebuna aia de madam Popovici...

Cârciumarul tresări și ridică mirat privirile.

— De unde știți de madam Popovici? întrebă. Cine v-a spus?

— Treaba mea cine mi-a spus, făcu Gore cu un mare zâmbet

misterios. Vorba e că eu nu sunt prost ca madam Popovici.

— Săraca madam Popovici, Dumnezeu s-o ierte! șopti cârciumarul și-și făcu evlavios o cruce mare, pe tot pieptul.

Gore îl privi lung, nedumerit, dar cu asprime.

— Ce te-a apucat? se răsti el deodată. De ce-ți faci cruce?

— Uite c-au trecut patruzeci de zile de când s-a prăpădit în bombardament și nu i-a făcut nimeni pomană, spuse cârciumarul cu o subită oboseală în glas.

Gore se trase puțin înapoi și-l privi pe sub sprâncene, încruntat.

— Atunci nu-i ea, spuse cu hotărâre. Eu îți vorbesc de una, madam Popovici, femeie de condiție bună, ca la cincizeci de ani. O cucoană cu nasul lung. Are o servitoare, cam nebună și ea, Elisaveta...

— Săraca Elisaveta! zâmbi trist cârciumarul. O cunosc de când a venit din Constanța, poate să fie doisprezece, treisprezece ani. De când a rămas văduvă Madam Popovici. I-am cunoscut pe toți. Veneau aici, serile, când aveam grădină...

— Ei, și ce-i cu ea? îl întrerupse nervos Gore.

— S-a prăpădit și ea în bombardament. Atunci, la 4 aprilie, știți dumneavoastră, când s-a crezut că e exercițiu, că se anunțase și la radio...

— Fugi, domnule, că n-a murit! îl întrerupse Gore. Îți spun eu. Le-am văzut adineauri, le-am auzit vorbind eu, cu urechile mele...

Cârciumarul clătină din cap, zâmbind neîncrezător.

— Atunci n-au fost ele, Dumnezeu să le ierte, spuse. A căzut bomba chiar pe adăpost, în fundul curții. Casa s-a dărâmat și ea, a dat-o jos puterea aerului, dar bomba a căzut în plin pe adăpost. Nu s-a mai găsit nimic... Câtă omenire a mai murit și atunci, adăugă parcă cu teamă, scăzând glasul.

Gore îl ascultase încruntându-se, cu gura puțin căscată, își scoase tăcut batista din buzunar și începu să se șteargă nervos pe față.

— Ascultă, meștere, începu el grav. Dumneata vrei să-ți bați joc de mine. Crezi că dacă am băut adineauri doi litri de vin, pe nemâncate, mi-am pierdut mințile. Dar dumneata nu mă cunoști pe mine. Eu, dacă

vinul e bun, îți beau și o vadră. Vino la Pitești, ca să-ți spună lumea cine e Iancu Gore. Eu sunt om de multe milioane, meștere, îmi pare rău că m-am încurcat cu escrocul ăla de Păunescu. Că eram în regulă, aveam tot ce ne trebuie...

Cârciumarul îl asculta intimidat, încercând să zâmbească.

— Poate ați confundat-o cu cineva, încearcă el să se scuze.

— Dacă îți spun că le-am auzit adineauri, pe madam Popovici și pe Elisaveta, certându-se cu chiriașul...

— Cu domnul judecător? îl întrerupse speriat Cârciumarul. Cu domnul Protopopescu? Ați aflat-o și p-asta?!

— Erau acolo în adăpost, și am înțeles despre ce era vorba. Nu-i plătise chiria!

Cârciumarul îl privi lung.

— Dar ce căutați în adăpost? întrebă el târziu, ca să schimbe vorba.

— Nu că mi-a fost frică, dar când am auzit adineauri alarma, am intrat și eu, ca toată lumea, în adăpost. Așa sunt ordinele...

— Azi n-a fost nicio alarmă, șopti cârciumarul și plecă vinovat privirile.

Gore bătu câțva timp cu degetele în masă, încercând să se stăpânească.

— Ce-aveți de mâncare pe ziua de azi? întrebă el deodată.

— Varză cu carne.

— Adu-mi o porție dublă...

Cârciumarul trecu în dosul tejghelei, apoi dispăru în bucătărie. Gore își aminti de crucile pe care și le făcuse speriat și începu deodată să râdă.

— Mama voastră de nebuni! șuieră el printre dinți.

Un grup de muncitori intră chiar atunci și-l priviră o clipă cum râde singur. Apoi se așezară la masa din dreptul ferestrei care mai avea geam și începură să vorbească între ei. Cârciumarul se întoarse cu o farfurie mare, fumegândă, pe o tavă, și o jumătate de pâine.

— Am scăpat și pe ziua de azi, domnu Costică! Spuse unul din muncitori. Un rând de țuici...

— A fost doar un exercițiu, vorbi Gore întorcând capul. N-a ținut nici cinci minute. Căci s-ar fi anunțat la radio. Dacă aş fi știut, nici nu intram în adăpost...

Cârciumarul se întoarce la tejghea și umplu cu grijă păhăruțele de țuică.

— Dumnealui spune că a fost alarmă, vorbi el deodată, prinzând curaj.

— Exercițiu! strigă Gore cu oarecare greutate, căci avea gura plină.

— N-a fost, spuseră mai mulți deodată. Exercițiu a fost săptămâna trecută. Azi n-a fost nimic...

— Spune că a văzut-o și a auzit-o pe madam Popovici și pe Elisaveta, de la casa mare cu grilaj, continuă cârciumarul. Și pe domnul judecător Protopopescu, chiriașul lui madam Popovici. Acolo unde a căzut bomba chiar pe adăpost...

Oamenii își îndreptară pe rând privirile către Gore, care mânca grăbit și spornic, reținându-și anevoie mânia.

— Am lucrat acolo o săptămână întreagă, ca să curățim strada, spuse cu dezgust unul din muncitori. Nu rămăsese decât grilajul în picioare....

— A confundat cu cineva, vorbi altul.

Gore își întoarce scaunul ca să-i poată privi mai bine. Își șterse gura și obrazul cu șervetul, apoi îl trânti enervat pe masă.

— Cine ține prinsoare cu mine pe-o damigeană de țuică?! spuse ridicându-se hotărât în picioare.

— Ce fel de prinsoare? întrebă cineva.

— Să v-arăt adăpostul, și apoi să vă arăt pe madam Popovici și pe Elisaveta, continuă Gore. Mă duc eu în casă și le explic că am pus rămașag și o rog să vină la ușă, sau măcar la fereastră și să vă vorbească.

Câțiva începură să râdă.

— E cam departe spuse unul din muncitori.

— Vedeți că n-aveți curaj? strigă triumfător Gore.

— Ba eu țin prinsoarea, vorbi un tinerel, sculându-se și dându-și grăbit peste cap păhăruțul cu țuică. Am lucrat la numărul 74, la casa cu

grilaj.

Gore îl așteptă în mijlocul încăperii, zâmbind, și-i strânse mâna cu amândouă palmele, ca să vadă toți că s-a prins rămășag. Apoi, grăbit, se reîntoarce la masă își luă pălăria și se îndreptă spre ieșire. Câțiva muncitori se ridicară gălăgioși de la masă și-l urmară.

— Să pui de cafea, că ne-ntoarcem îndată! strigă Gore, din prag, cârciumarului.

Afară căldura i se păru neobișnuită. Deși era mijlocul lui mai, i se păru că trotuarul dogorea ca în timpul verii. Grăbi totuși pasul, încruntat, și când trecu prin dreptul casei lui Păunescu, nici nu ridică ochii s-o privească. Oamenii îl ajunseră repede, dar văzând că nu scoate un cuvânt, îl lăsară să meargă singur înainte. Vorbeau între ei, râzând pe înfundate. După vreo cinci minute, tinerelul făcu câțiva. Pași înainte și-l prinse de braț.

— Am ajuns! îi spuse.

Gore se opri și zvârli o privire repede peste umăr, spre casă. Un grilaj de fier în formă de lance se menținea încă prins într-o temelie lată de ciment. Din casă nu mai rămăseseră decât scările de piatră de la intrare: câteva pietre care se pierdeau într-o masă informă de cărămizi, bârne și moloz.

— Nu-i asta, spuse Gore clătinând din cap, și dădu să pornească mai departe.

— Aici e numărul 74, vorbi tinerelul. Casa cu grilaj...

— Nu mă privește, spuse Gore întunecat. Eu am făcut rămășag că-ți arăt pe madam Popovici. Veniți cu mine, adăugă. Nu mai e mult...

Și o porni din nou. Dar după câțiva pași începu să privească în toate părțile, dezorientat. Aerul mirosea a fum și a moloz. Trotuarul era spart în mai multe locuri și pe anumite distanțe nici nu se mai cunoștea. Pe toată partea aceasta câțiva zeci de metri în susul străzii nu mai rămăsese nicio casă în picioare. Se vedeau doar, din loc în loc, câte un zid rezemat în bârne sau câte o frântură de scară interioară, suspendată curios deasupra ruinilor. Gore își îndreptă enervat privirile

de partea cealaltă a străzii. Acolo mai erau case neatinse, dar aproape niciuna nu mai avea geamuri. Ferestrele erau pe jumătate astupate cu scânduri prinse în cuie.

— A fost un covor de bombe, spuse cineva.

Gore o pomi repede înainte, și grupul îl urmă bine dispus. După câteva minute, tinerelul îl prinse iar de braț.

— S-a terminat cu strada Frumoasei, îi spuse. Asta-i strada Grădinilor. La capăt, e stația de tramvai...

— Ce-mi pasă? șuieră furios Gore.

Și mai făcu câțiva pași. Apoi se opri, triumfător, în dreptul afișului cu un deget arătător vopsit în negru. Degetul arăta direcția din care veniseră. Cu litere mari sta scris: *Adăpost antiaerian la 100 de metri.*

Cineva adăugase cu un creion chimic: Strada Frumoasei numărul 74.

— Acolo e, unde v-am oprit eu, spuse tinerelul după ce, peste umărul lui Gore, citi afișul.

Gore întoarse capul și privi încă o dată strada pustie pe care venise, întâlni aceleași ruini, aceleași grămezi de cărămizi și moloz, din care se desprindea stingher câte-un drug încovoiat. Toate acestea, înțelese el, din cauza escrocului de Păunescu. Ar fi fost, acum, la frontieră, cu șase mii de capete de vită...

— Mama voastră de nebuni! șopti el.

Și voi să treacă drumul. Dar oamenii strigară după el, râzând:

— Hei, domnul, damigeana!... Așa ne-a fost vorba?!

Câteva secunde își continuă mersul fără să se întoarcă. Dar tinerelul puse palmele la gură și-i strigă din toate puterile:

— Ați plătit cârciumarului? Sau vreți să-i trageți și lui chiulul?

Se opri deodată, cu obraji dogorind, și se întoarse hotărât spre ei.

— Voi nu știți cine e Gore, le spuse de departe, scoțându-și portmoneul. N-ați auzit de Iancu Gore, om de încredere și de viitor... Dar o să auziți, adăugă. O să auziți de Iancu Gore...

Și începu să numere nervos bancnotele, silindu-se să zâmbească. Un copil trecu atunci drumul. O femeie tânără îl zări de departe și începu să-l strige:

— Ionică! Unde mi-ai fost, Ionică? Te caut de un ceas, diavole!

Paris, decembrie 1952

FATA CĂPITANULUI

Ca de obicei, se adunaseră toți pe marginea râpei ca să privească încrucișarea trenurilor, îndată ce acceleratul de Brașov ieșea din gară, întâlnea personalul care cobora leneș dinspre Băicoi. Amândouă — locomotivele fluierau deodată, prelung și atunci Năsosu le striga:

— Ascultați ecoul!...

Dar nu-l auzeau toți și nu-l auzeau întotdeauna. Acum știau că acceleratul încă nu ajunsese în gară și așteptau. Mai erau doar câteva minute. Li se păreau lungi și aproape nimeni nu avea chef de vorbă.

Aici, pe deal, soarele nu asfințise încă, dar în vale se lăsase demult seara și Prahova își pierduse luciul ei argintiu, căpătase o culoare vânată, de apă adâncă și rea.

— A intrat în gară! anunță deodată Năsosu.

Atunci se auziră pași repezi înapoia lor, ca și cum cineva ar fi coborât alergând pe cărăruie, apoi un glas răgușit de fată:

— Brânduș, strigă ea de departe, a venit ordonanța de la domnul căpitan!

Un băiat de vreo 12-13 ani, pistruiat și roșcovan, cu părul crescut țeapăn ca o perie, întoarse plictisit capul. Avea ochii foarte mari, neașteptat de adânci și de negri.

— Nu te duce, mă, spuse Năsosu, că acum iese trenul din gară.

Băiatul rămase o clipă nehotărât. Apoi ridică din umeri, scuiță și, îndesându-și mâinile în buzunarele pantalonilor, porni agale pe cărăruie. Când ajunsese în șosea auzi fluieratul locomotivelor și se opri să asculte, dar ecoul nu răzbătea până aici.

Ordonanța îl aștepta pe bancă, în fața casei. Când îl zări apropiindu-se, își dădu capela pe spate și zâmbi.

— Hai, musiu, pas alergător, că se supără domnul căpitan! strigă el.

Dar băiatul nu grăbi pasul. Mergea liniștit, cu mâinile în buzunare, privind vag în fața lui. Curând, soldatul își potrivea cu un gest grăbit capela și o porni singur înainte. Umblau așa, la zece pași unul de altul, pe cărarea de la marginea șoselei, printre mușețel și tufe mici, prăfuite, de pelin, în dreptul vilei cu clopoței la balcon, ordonanța se opri și întoarse capul.

— Ți-e frică? îl întreabă când băiatul fu lângă el.

— Mie? făcu Brânduş, zâmbind cu milă.

Apoi ridică din umeri și scuipă.

— Atunci, hai mai repede, că ne așteaptă domnul căpitan.

Dar nici de data aceasta băiatul nu grăbi pasul și ordonanța se resemna să meargă agale, alături de el. După câțva timp își duse mana la capelă, să și-o potrivească din nou, și șopti:

— Pas alergător, că ne-a văzut.

Căpitanul îi aștepta în fața porții, în cămașă și bretele, fumând nervos. Era un bărbat între două vârste, mărunțel, aproape gros, cu picioarele prea scurte. Avea fața rotundă, sprâncenele ciupite și părul rar din creștet și-l adunase și lipise pe frunte parcă ar fi încercat, zadarnic, să-și construiască o expresie sarcastică și oarecum feroce.

— Valentin, strigă el peste umăr, poți să te dezbraci!

Când Brânduş intră în curte, de pe pridvor coborî alergând un băietan oacheș, cu părul negru, lins pe cap. Era în chiloți de baie și aducea două perechi de mănuși de box. Ca și cum nu l-ar fi văzut, Brânduş se îndreptă spre cișmeaua din fundul curții și începu să-și tragă cămașa din pantaloni. O împături cu grijă și-o așeză pe buturuga de lângă cișmea. Apoi, cu aceleași gesturi line, măsurate, își scoase espadrilele și-și șterse mult timp picioarele în iarbă. Apoi își sumese cât putu mai sus pantalonii scurți. Căpitanul îi strigase de câteva ori:

— Hai, musiu, mai repede, că ne-apucă noaptea!...

Pusese deja mănușile lui Valentin și acum aștepta jucându-se nerăbdător cu cealaltă pereche, în cele din urmă, Brânduş se apropie zâmbind de el și întinse amândouă mâinile deodată, cu un gest teatral, nepotrivit, parcă ar fi așteptat să i se pună cătușe. De lângă poartă,

unde rămăsese de strajă, soldatul urmărea curios preparativele.

— Atenție! strigă deodată căpitanul. Apropiați-vă privindu-vă drept în ochi și strângeți-vă mâna cavaleriește!

În timp ce băieții se îndreptau unul spre altul pășind țeapăn, stângaci, privindu-se cu severitate și încercând să nu clipească, se auzi din nou vocea căpitanului, brusc sugrumată de emoție:

— Pregătiți formulele! Pronunțați corect, nu vă bâlbâiți!

Băieții ajunseseră unul în fața celuilalt și, prinzându-și anevoie amândouă mâinile înmănușate, le clătinară de câteva ori, cu grijă, nu cumva să le alunece mănușile înainte de comanda următoare.

— Proclamați formulele! continuă căpitanul, parcă și mai emoționat. Ascultați comanda mea și provocați-vă! Unu, doi, trei!

— Virtuoso! proclamă rar, aproape silabisind, Valentin. Hafiz!

— Opriți! Strigă căpitanul ridicând brațul drept și făcând un pas spre ei. Care-i formula ta? se adresa băiatului.

— Virtuoso! Răspunse intimidat Valentin. Virtuoso și Hafiz.

— Ce-i cu el? Nu te-am mai auzit până acum.

— E un poet persan.

— Da' de unde-l știi?

— Mi l-a povestit Agripina.

— Bine, făcu căpitanul clătînând din cap. La loc comanda. Trei pași. Înapoi, înaintați, proclamați formulele și provocați-vă! Unu, doi, trei!

— Virtuoso! Hafiz! strigă cât putu mai clar Valentin.

Apoi începu să aștepte și, după câteva clipe, întoarse încurcat capul spre taică-său. Brânduș nu spusese nimic; își dusesese doar amândouă mănușile la gură, probabil ca să-și ascundă zâmbetul lui lung și neînțeles.

— Hei, musiu, formula! strigă căpitanul. Spune și tu ceva. Spune un cuvânt, oricare, insistă el. Așa e regula jocului. Zi, mă, un cuvânt, ce dracu?! Ca doar n-oi fi mut!

— Nu pot, șopti târziu Brânduș. Nu pot s-o spun. E un secret...

Brânduș știa ce are să urmeze. Ca în fiecare seară, căpitanul se va apropia de el, îi va pune mâna pe umăr, îl va ruga; apoi va încerca să-i

trezească amorul propriu, numindu-l incult, mârlan, mitocan; în cele din urmă, exasperat se va trage câțiva pași înapoi și va urla: „Fără proclamații, atacul!”. De data aceasta însă, căpitanul nu insistă. Zâmbi cu înțeles și privi spre Valentin. „Să faci cum te-am învățat eu!” îi spuse. Apoi se dădu încet înapoi, cu același zâmbet misterios pe figură și așteptă, pregătindu-se să savureze pe îndelete surpriza lui Brânduș.

Dar pentru că i se păru că Brânduș îl privește ironic, strigă deodată:

— Atacați!

Ca de obicei, Brânduș porni cu capul înainte, fără gardă, ținându-și pumnii lângă umeri, parcă mânușile ar fi fost două mici ghiulele cu care ar fi trebuit să execute mișcări de gimnastică. Valentin îl așteptase concentrat, înțepenindu-și genunchii, îl lovi cu pumnii unul după altul, dar parcă fără putere, căci Brânduș nu se clătină. Rămase în fața hai, zâmbind, privindu-l în ochi, provocator.

— Atacați! strigă căpitanul.

Valentin se trase un pas înapoi, ca să poată lovi cu toată puterea și când îl văzu pe Brânduș apropiindu-se din nou îi repezi pumnul drept peste gură.

— Apără-te! strigă căpitanul. Ține garda!

Dar Brânduș continuă să zâmbească, cu pumnii bine lipiți de umeri, cu capul puțin dat pe spate, ca și cum ar fi așteptat o comandă care întârzia peste măsură de mult. Înfuriat, Valentin se propti în fața lui și începu să-l lovească din ce în ce mai repede, scrâșnind din dinți, suflând greu.

— Ține garda! strigă din nou, desperat, căpitanul. Valentin, nu te pripi! Adu-ți aminte ce ți-am spus! Brânduș, apără-te!

Câteva clipe, Valentin rămase nemișcat, dar cu pumnii gata să lovească, respirând adânc și cu privirile înfipite în ochii lui Brânduș, care continua să zâmbească. Deodată, ca și cum ar fi auzit comanda mult așteptată, Brânduș își întinse brațele cât putu mai larg, le încorda o clipă nemișcate, apoi le ridică în sus, le lipi de corp, le repezi înainte.

— Brânduș, ține regulile, că altminteri opresc match-ul amenință căpitanul.

Valentin reîncepu atacul, parcă mai dezordonat ca înainte, lovind la nimereală, uneori cu amândoi pumnii deodată. Pierzându-și răbdarea, căpitanul sări între ei și-i despărți. Apucă de mână pe Brânduș și-l trase deoparte, spre cișmea.

— Ascultă Brânduș, începu el cu un glas scăzut, aproape emoționat, așa ne-a fost vorba? Să-ți bați joc de mine și de familia mea?! Ascultă aici, stăruie el, punându-i mâna pe umeri și silindu-l să-l privească, ascultă-mă că eu îți vreau binele. Vreau să te formez pentru viață, pentru viața modernă. Trebuie să-ți întrec o dată în cap că la box, ca și în toate celelalte sporturi modeme, ești obligat să respecti regulile jocului. M-ai înțeles?

— Da, domnule căpitan! rosti cu gravitate Brânduș, privindu-l cuminte în ochi.

Încurajat de purtarea blândă și ascultătoare a băiatului, căpitanul continuă pe un ton mai familiar, aproape intim:

— E și în interesul tău, și-mi faci și mie o plăcere. Ți-am spus că am și eu slăbiciunea asta: îmi place să fiu instructor și arbitru sportiv. Dar nu așa, cu oricine, ci cu copiii mei. Pentru că, nu știu dacă ți-ai dat seama, eu am modificat regulile match-ului, le-am făcut mai cavalierești. Comenzile: „Pregătiți! Provocați!” sunt invenția mea. Ai înțeles?

— Da, domnule căpitan, repetă tot atât de grav Brânduș.

— Bravo! exclamă căpitanul bătându-l pe umăr. Acum, să te vad!

Dar îndată ce Valentin reîncepu atacul, Brânduș renunță la gardă și se mulțumi să eschiveze loviturile trăgându-se înapoi, sărind în lături sau întinzând amândouă brațele și încercând să-și țină adversarul la distanță. Căpitanul privea lupta cu un zâmbet descurajat întărziind în colțul buzelor. Din fericire, zări curând un băiat cățărat de gardul grădinii și, fără să se întoarcă, făcu semn cu mâna ordonanței:

— Marine, îi șopti, biciușca!

Ordonanța se plecă să-și ia nuiua și se repezi pe poartă, în clipa următoare, copiii se risipiră luând-o la goană spre biserică, chiuind.

Soldatul scuipe amuzat, își trase capela pe ceafă și rămase de pază în fața porții, întorcând la răstimpuri capul să urmărească lupta.

— L-a podidit sângele! exclamă el deodată și scuipă din nou, cu furie, printre dinți, cât putu mai departe în fața lui.

Cu mâinile atârinate de bretele, exasperat, aproape deznădăduit, căpitanul privea cum fecioru-su lovea în neștire pe Brânduș. Tot atât de nepăsător ca la începutul luptei, Brânduș zâmbea însângerat între lovituri, întinzând doar din timp în timp amândouă brațele, ca să-și depărteze adversarul și să-și poată scuipa sângele care i se prelingea din nas.

— Opriți! exclamă deodată căpitanul. Destul pentru azi!

Palid, cu dinții strânși, aproape tremurând, Valentin privea fața însângerată a lui Brânduș. Căpitanul se apropiase și îi scotea nervos mânușile.

— Duceți-vă amândoi și vă spălați, le spuse cu o profundă amărăciune în glas.

Brânduș își așează fața sub cișmea și lăasă apa să-i curgă peste ochi, pe gură, pe nas. Din când în când se trăgea în lături ca să-și scuipe sângele. După câțva timp, căpitanul se îndreaptă spre el.

— Azi îți dau o sută de lei, deși nu meriți, îi șopti furișându-i bancnota în palmă, îți dau mai mult, ca să te încurajez. Dar dacă nici data viitoare nu ții regula jocului, nu-ți mai dau decât cincizeci de lei. Și dacă te încapățânezi să nu lupți, am să caut pe altcineva. Ai înțeles?

— Da, domnule căpitan, spuse Brânduș, privindu-l cu simpatie și respect, neîndrăznind să-și șteargă sângele care continua să i se prelingă din nas.

Căpitanul ar fi vrut parcă să mai adauge ceva, dar se răzgândi și se depărta încurcat. Venise și Valentin și se spălau acum amândoi, Brânduș ținându-și cât putea mai mult capul sub robinet, Valentin luând apă în pumni și zvârlindu-și-o pe față, pe brațe, pe piept. Se auzi deodată vocea ordonanței, strigând din stradă:

— Domnule căpitan, vine conia și domnișoarele!

Căpitanul își căută plictisit ceasul în micul buzunar secret de sub centură, acolo unde îl ascunsese înainte de match.

— Fugi de adu-mi tunica! strigă el.

Apoi, întorcându-se către băieți, adăugă, silindu-se să dea cuvintelor un ton oarecare:

— Grăbiți-vă, să nu vă vadă cucoanele. Să nu vadă sânge, că sunt sensibile.

Brânduș se îmbrăcase tăcut și acum își netezea părul ud cu dosul palmei. Când întâlnește ochii lui Valentin, zâmbi deodată neașteptat de blând și făcu un pas spre el:

— Agripina e sora ta? Îl întrebă în șoaptă. Aia care a rămas repetentă, nu e așa?

Valentin împietri îmbujorat, cu cămașa în mână.

— Nu e adevărat! făcu el târziu, cu un mare efort.

— A rămas repetentă! spuse Brânduș, cu același zâmbet nefiresc de blând pe buze.

Apoi, fără să mai adauge ceva, fără să salute, se îndreptă spre porțița din fundul grădinii, o deschise și porni încet, cu mâinile în buzunare, continuând să zâmbească. Se prefăcu că nu vede ceata de băieți care se luaseră după el. Câtva timp îi auzi, destul de departe în urma lui, batjocorindu-l.

— L-a bătut de l-a stins! L-a umplut și azi de sânge!

Brânduș recunoscuse glasul Năsosului și se înveseli deodată. Se opri și scuipă de mai multe ori în șanț, încercând să scape de gustul sângelui care-i stăruia încă în gură. Apoi, își continuă drumul, cu pasul și mai leneș, așteptând să audă glasul Năsosului. Trebuia să mai spună: „Bătea la el băiatul căpitanului de parcă bătea la nuci! Îl plesnea cu mănua de-i săreau scânteii din ochi!” Lui Brânduș îi plăcea expresia asta „îi săreau scânteii din ochi” și zâmbea cu o secretă satisfacție de câte ori o auzea. Și tot Năsosu mai spusese odată: „I-a fulgerat Valentin o tangentă de l-a năucit!”. Îi plăcuse și expresia, deși nu înțelegea prea bine ce voia să spună. Dar Năsosu n-o mai folosisese de mult.

Trecuse de vila cu clopoței și se miră că nu mai aude nimic în urma lui, dar nu întoarse capul să privească. Mergea alene, cu mâinile în buzunare, oprindu-se la răstimpuri să scuipe în șanț. Nu se mai auzeau acum decât greierii. Și deodată înțelese de ce nu-l mai strigase nimeni.

Ghicise pasul greu și pripit al ordonanței, apoi îl auzi strigând de departe:

— Hei, musiu!

Se opri și întoarse încet capul. Marin alerga spre el.

— A dat ordin domnul căpitan să stai pe loc, spuse apucându-l de braț. Să stai pe loc și să-l aștepți, că vine și dumnealui acușica.

— Dă-mi drumul, spuse Brânduș, încercând să-și elibereze brațul.

— Nu, musiu! Așa a dat ordin.

— Nu-ți fie teamă, că nu fug, îl întrerupse Brânduș. Eu știu ce vrea domnul căpitan. Dă-mi drumul!

— Nu, musiu, făcu soldatul clătinând din cap.

Apoi tăcură amândoi, așteptând în marginea șoselei. Târziu, îl văzură pe căpitan. Călca nervos, cu picioarele lui scurte și privea tot înainte, încordat, parcă nu i-ar fi zărit încă. Se opri lângă ei și răsuflă adânc.

— Marine, întoarce-te acasă și spune conitei să nu se impacienteze, că nu întârzii mai mult de un sfert de ceas.

După ce soldatul dispăru, se apropie mai mult de Brânduș.

— Cine ți-a spus că Agripina a rămas repetentă? îl întrebă el în șoaptă, întâi și întâi că nu e adevărat, e o calomnie. Dar cine ți-a spus?

— Nu mi-a spus nimeni, vorbi calm Brânduș. Asta e de la mine. Știam că nu e adevărat, dar am spus-o așa, ca să văd ce-are să facă Valentin.

— Brânduș, îl întrerupse căpitanul, tu ești un mare pezevenghi! Tu faci pe prostul ca să-ți bați joc de mine și de familia mea, dar să nu crezi că eu am să înghit la infinit afronturi și aluzii de la un mucos ca tine. Întâi și întâi, cum îți închipui tu că eu, căpitanul Lopată, am să cred că ți-a venit să spui așa, deodată, din senin, din iarbă verde, că fata mea a rămas repetentă? De unde una până la alta? De ce să-ți vină tocmai lucrul ăsta în minte, că fata mea a rămas repetentă? De ce tocmai chestia asta cu repetenția? Ce-ai înlemnit așa? Strigă el văzând că Brânduș îl privește drept în ochi, fără să spună nimic. Răspunde!

— Mă gândeam ce să vă răspund, începu Brânduș cu gravitate, și tocmai m-ați întrerupt când mă gândeam.

Căpitanul îl apucă de braț și-l scutură de câteva ori, dar începură să se audă voci în susul șoselei, parcă un grup gălăgios ar fi ieșit dintr-o curte și căpitanul, cu un efort, se stăpâni.

— Eu îți vorbesc prietenește, reîncepu el coborând din nou glasul, poți să ai toată încrederea în mine. Nu-ți fie frică, n-am să-ți fac nimic.

— Nu mi-e frică, spuse Brânduș, dar nu știu cum să vă explic. Ca să puteți înțelege, ar trebui să cunoașteți un secret al meu și asta mă gândeam când m-ați întrerupt: cum să vă spun secretul?

Căpitanul îl privi adânc, silindu-se parcă să-i ghicească gândul.

Două perechi tinere se îndreptau spre ei, vorbind tare.

— Am și eu secretele mele, începu brusc căpitanul, cu un glas mai nuanțat, în care răzbătea chiar și simpatie, dar toate sunt în legătură unul cu altul, dacă înțelegi ce vreau să spun. Bunăoară, nu știu dacă ai băgat de seamă, astă seară, în timpul match-ului, aveam un secret cu Valentin, îl învățasem mai dinainte cum să-ți aplice un swing cu stânga, urmat de o directă cu dreapta, ca să te facă knock-out. Dar vezi că secretul ăsta era în legătură cu match-ul. Se întrerupse ca să-și aprindă o țigară și trase lung primul fum.

Perechile trecură pe lângă ei, continuând să vorbească.

— Așa sunt secretele, reluă căpitanul după ce grupul se depărtase, întotdeauna sunt în legătură unul cu altul. Dar ce-au a face secretele personale cu Agripina? De unde ți-a venit ție să spui că Agripina a rămas repetentă? Ai mai spus asta la cineva?...

— Nu. N-aș fi putut s-o spun, pentru că știam că nu e adevărat. Am spus așa, în glumă, ca să văd ce are să facă Valentin. Poate s-ar fi supărat și ar fi sărit la mine și atunci ne-am fi apucat la bătaie, dar de-adevăratelea, fără mânuși.

— Ah! Exclamă căpitanul, parcă ar fi început să se dumirească, înțeleg ce vrei să spui. Ai vrut așa, ceva, ca un fel de idee, ca să-l provoci pe Valentin, să-l înfurii.

— Da, făcu Brânduș.

— Ai vrut să-l insulti.

— Da.

— Dar cum ți-ai permis tu, un mârlan din Breaza, să-mi insulti familia? izbucni căpitanul, mâniindu-se din nou. Dacă te-auzea cineva? Te-auzea cineva din stradă și mâine toată lumea bună ar fi aflat că Agripina a rămas repetentă?...

— Nu putea să audă, se apără Brânduș. Am vorbit foarte încet, ca să mă audă numai el, Valentin.

— Aveai ce-aveai cu el, că te snopise la box.

— Da.

Câtva timp nu se auziră decât greierii. Căpitanul tăcuse și se scărpină nervos și dezorientat la ceafă.

— Ești al dracului, reîncepu el târziu. Ești un individ curios și-al dracului. Când ai mânușile în mână, nu te aperi, îl lași pe Valentin să te umple de sânge și după aceea când eu, arbitrul, am proclamat demult sfârșitul match-ului, tu îmi insulti familia și vrei să te iei la bătaie cu pumnii, ca haimanalele de pe maidan...

Brânduș tăcea, continuând să-l privească.

— Dar cum paștele mă-si te-ai gândit tocmai tu la asta, că Agripina, fată cultă, a rămas repetentă? Cum ți-o fi venit ție tocmai lucrul ăsta în cap? De ce n-ai inventat altceva?

Se opri câteva clipe, apoi izbucni deodată, ridicând amenințător brațul:

— Să nu te prind că mai spui la cineva, că te omor în bătaie! Te bat cu cravașa, de te las lat! Te las lat! Repetă cât putu mai rar.

A doua zi către apusul soarelui, Brânduș nu se mai opri la râpă să privească încrucișarea trenurilor. Porni pe șosea, și după câtva timp apucă la întâmplare o cărăruie și începu să urce dealul. Înainta după obiceiul lui, fără grabă și totuși spornic, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, concentrat. Curând pătrunse într-un luminiș și se așeză pe iarbă. Fuseseră vilegiaturiști pe aici. Locul era plin de jurnale și hârtii unsuroase și Brânduș le privi pe fiecare cu atenție, ca și cum ar fi vrut să și le întipărească în minte. Când soarele se retrase și de aici, se ridică brusc și plecă mai departe, spre costișa primăriei, unde se cosise de curând fânul. Dar se auzi deodată strigat din urmă: „Hei, băiețaș” și

întoarce capul. La vreo zece pași, o fată îi făcea semn cu mâna s-o aștepte. Era blondă, aproape palidă și foarte înaltă, uscățivă, cu brațele neașteptat de lungi. Când se apropie de el, Brânduș observă că are ochii albaștri, dar atât de șterși, încât păreau decolorați. Gura îi era curios desenată, buza de jos lungă, subțire și discretă, iar cea de sus robustă și cărnoasă, dându-i un aer de pește rar, exotic. Era, de asemenea, curios îmbrăcată: rochia, de o nedefinită culoare roz-gălbuie, părea mult prea scurtă și avea mânecile prea lungi. Brânduș o privi fără să se turbure, apoi îi zâmbi și-și continuă drumul. Fata grăbi pasul și câteva clipe în urmă îl ajunsese și-l prinse de braț.

— Sunt Agripina, spuse. Am vrut să te cunosc personal.

Îi lăsase brațul și acum îl privea adânc în ochi, cu milă și totodată sarcastic, aproape provocator.

— Știam că te bate Valentin la box în fiecare seară, adăugă, te umple de sânge și pe urmă îți dă căpitanul șaizeci de lei.

— Ieri mi-a dat o sută de lei, o întrerupse Brânduș, zâmbind mai mult pentru sine, cu o discretă satisfacție.

— Îți dă șaizeci sau o sută de lei, pe urmă te trimite acasă, continuă Agripina. Am vrut să te cunosc personal, să văd ce fel de exemplar uman ești. Dacă nu înțelegi toate cuvintele, adăugă ea repede, fă-mi un semn, ridică două degete în sus, ca la școală, și atunci mă opresc să-ți explic ce vreau să spun cu alte cuvinte, pe înțelesul tuturor.

— Ai rămas repetentă! făcu deodată Brânduș.

Fata îl privi curios, cercetător, și zâmbi cu o infinită ironie.

— Ai ghicit, începu ea târziu. De aceea voiam să te cunosc, să-mi spui și mie cum ai ghicit. Pentru că ăsta e un secret de familie. Nu e un secret personal, dacă înțelegi ce vreau să spun. Secretele mele personale mi-e indiferent dacă le află lumea, întreg Buzăul știe că am fost de trei ori îndrăgostită, dar că de-abia acum iubesc întâia oară cu adevărat, pentru că el, logodnicul meu, e departe, e chiar foarte departe în timp și spațiu vreau să spun. Ai ghicit, probabil, că e vorba de un om care a murit demult. Un om? exclamă ea cu o bruscă gravitate, ca și cum s-ar fi trezit deodată pe scenă și ar fi încercat, în

ultima clipă, să-și schimbe glasul. Un om ca toți oamenii? Oh, nu! Băiețel, un poet, un geniu, un luceafăr! Pe el mi l-am ales logodnic. Deabia acum iubesc cu adevărat. O știe toată lumea în Buzău. Nu e un secret de familie, ca accidentul meu școlar, bunăoară. Cum ai aflat de el? Întrebă regăsind glasul precis, aproape răutăcios, pe care-l folosesc câteodată fetele când vorbesc între ele pe stradă. Cunoști pe cineva în Buzău? Ți-a scris vreun prieten din Buzău?

— Nu, răspunse Brânduș.

— Dacă ți-aș spune că trebuia să mergem la băi la Călimănești cum mergem în fiecare an, și că mama a schimbat programul în ultima săptămână, căci Călimăneștiul e plin de buzoieni și onoarea familiei ar fi fost amenințată? N-o cunoști pe mama! Exclamă ea. Ah, băiețel, ce păcat că nu citești cărți adevărate, vreau să apun cărți de poezii sau romane. Mama e de-acolo, dintr-o carte adevărată, dintr-un roman... Căpitanul, tatăl meu, e și el, în felul lui, un personaj de roman, pentru că, întâi și întâi, e o victimă a familiei și, poate chiar a societății. El n-a voit să se facă ofițer. Și n-a voit nici să fie tatăl nostru, dacă înțelegi ce vreau să spun, n-a voit, adică, să se căsătorească sau, și mai precis, n-a voit s-o ia pe mama. Am aflat asta de când aveam cinci ani... Nu era un secret, i-o repeta mama în fiecare duminică, la sfârșitul mesei, în timp ce tata făcea cafeaua. Nu i-o mai spune acum, adăugă repede scăzând tonul, făcându-l mai confidențial, nu i-o mai spune pentru că, de mulți ani, are altceva de spus. Îi amintește, între altele, că a căzut de trei ori la examenul de maior și că va ieși la pensie căpitan, va îmbătrâni căpitan. Dar toate astea sunt secrete de familie, n-ar fi trebuit să ți le spun. Probabil că ai să le repeți, și mâine are să le afle toată Valea Prahovei.

— Nu, o întrerupse Brânduș. Dacă e un secret, n-am să-l spun la nimeni...

Agripina îl privi lung, cu un început de simpatie.

— Ce păcat că nu citești cărți! exclamă ea. Semenii cu Valentin și cu sora noastră, Eleonora. Amândoi sunt premianți.

— Nu, făcu Brânduș ridicând din umeri. N-am fost niciodată

premiat. N-am memorie, adăugă, întorcând capul și scuipând.

Agripina îl apucă de mână și-l trase după ea.

— Haide să stăm pe iarbă, îi spuse. Probabil că nu cunoști cuvântul „bucolic”, continuă cu o urmă de regret, și totuși cu ironie, în glas. Noi ne aflăm acum într-un peisaj bucolic. Iar dacă ești pretențios, poți spune chiar „peisaj arcadian”. Să te înveți să-ți placă cuvintele, Brânduș. Să iubești cuvintele. Să-ți îmbogățești neconținut vocabularul. Apoi, fără să-i lase timp să spună ceva, întoarse capul brusc și-l întrebă: Cum ai ghicit că am rămas repetentă?

Brânduș ridică din umeri. Părea încurcat.

— Nu pot să-ți spun, pentru că e un secret al meu.

Fata căzu pe gânduri, visătoare.

— Îmi place de tine, Brânduș, începu ea târziu. Dacă ai fi avut cinci, șase ani mai mult, dacă ai fi avut șaptesprezece ani, ca mine, probabil că m-aș fi îndrăgostit de tine. Îmi place de tine că ai secrete și totuși n-ai memorie. Dar, mai târziu, trebuie să-ți descoperi și puțină nebunie. La optsprezece ani, când ai să fii înalt și frumos, voinic, așa cum sunt băieții de optsprezece ani, mi-ar plăcea să te știu cu o aripă nevăzută pe umerii tăi, umbra nefirească și fatală a nebuliei. Atunci ai umbla prin lume cu fruntea melancolică și părul răvășit, cu tâmplele larg descoperite, cu ochii puțin închiși, dar numai foarte puțin închiși.

Vorbea din ce în ce mai înfrigurată, împreunându-și mâinile, depărtându-le brusc, oprindu-și-le nervos pe genunchi și privindu-le oarecum speriată, parcă i-ar fi fost frică să le vadă începând deodată să tremure singure.

— Oh, Brânduș, ce frumos ai să fii! exclamă ea cu entuziasm, strivindu-și palmele în iarbă. Dar să ai și aripa nebuliei! Să fii sarcastic și demoniac, să insulti, să provoci la duel, să rupi logodnele cu fetele prea bogate, prea frumoase și inculte. Brânduș, băiețelul meu!... Să nu cumva să aud că ți-au plăcut inculte și premiantele! Înainte de a le iubi, să le pui întrebări: filosofie, vocabular, poezie, în primul rând poezie. Să le întrebi. Să le întrebi: „Dumitale, domnișoară, îți place Rilke? Îți place Holderlin?” Și, dacă nu-ți răspund, să nu le săruți...

Oftă și zâmbi lung, dar copleșită parcă de tristețe. Și, totuși, probabil că ai să devii și tu nătâng și nesărat ca toți ceilalți. Ai să plângi îndrăgostindu-te și ai să rămâi romantic pur, byronian. N-ai să mai faci nebunii decât când ai să te îmbeți. Ar fi oribil! Nebunie la plural, construită cu acuzativul! Nebunie colectiv condiționată!...

Se opri, parcă obosită dintr-o dată și-l privi dezamăgită și totuși fără să-l mai vadă.

— Eu știu la ce te gândești, începu târziu Brânduș. Ți-o fi povestit Valentin ce făcea motanul nostru și poate ai crezut că sunt nebun. Dar și ăsta e un secret al meu, adăugă zâmbind.

Agripina întoarse capul spre el, încruntându-și ușor sprâncenele.

— Nu înțeleg ce vrei să spui.

— Ți-o fi povestit Valentin de motanul nostru, continuă Brânduș cu aceeași liniște în glas, ți-o fi repetat ce le povestisem într-o seară, când coboram cu băieții de pe munte. Dar n-a înțeles, pentru că nu le-am spus tot. A crezut, poate, că ce le povesteam eu se întâmplase acum, căci și acum avem un motan și-l cheamă tot Vasile. Dar ăsta era secretul meu: nu le-am spus că ce le povesteam se petrecea când eram mic. Aveam atunci cinci ani.

— Tot nu înțeleg, îl întrerupse Agripina. Vorbește clar. Nu te fâstâci, că nu ești la examen.

— Nu mă fâstâcesc, dar credeam că știi de la Valentin. Credeam că ți-a povestit el întâmplarea cu motanul și de aceea vorbeai adineauri de nebunie, că, pasămite, eu n-aș fi fost în toate mințile dacă am putut vedea motanul băgându-și labele în cazan și scoțând rufele una câte una.

— Brânduș, copilul meu! strigă Agripina cu severitate. Concentrează-te înainte de a vorbi, exprimă-te clar, în propoziții scurte, gramatical exacte: subiect, predicat și toate celelalte care mai urmează. Eu nu prea le știu, adăugă repede, oarecum în paranteză, pentru că mie nu mi-a plăcut niciodată gramatica. Dar tu ești băiat, te pregătești să înfrunți lumea cu o aripă de nebunie fâlfâind pe umerii tăi, tu trebuie să fii clar, gramatical impecabil, căci altminteri nebunia nu mai e interesantă.

— Dacă mă întrerupi mereu, n-am să pot să-ți explic. Văd că Valentin nu ți-a povestit nimic de motanul nostru Vasile.

— Ei bine, ce-i cu el? întrebă Agripina.

— Când aveam cinci ani, începu Brânduș, rostind rar cuvintele, parcă ar fi vrut să sublinieze, când aveam cinci ani l-am văzut o dată pe Vasile cum a intrat pe fereastră și a sărit pe plita fierbinte. Era acolo cazanul ăl mare pentru rufe. L-am văzut pe Vasile cum și-a băgat laba în apa clocotită și a început să scoată rufele, una câte una... Le-am povestit asta. Și le-am mai povestit și altele: cum se cățara Vasile pe coșuri, se cobora pe horn în bucătărie și se lăsa cu capul în jos pe jăratec, căci lui nu-i era frică de foc. Doar ce-i scăpărau ochii și stucea deasupra jăratecului.

— Băiețel! exclamă Agripina, apucându-l de braț, și trăgându-l ușor spre ea. Tu ești o minune, ești un caz extraordinar! Tu trăiești în folclor, dacă înțelegi ce vreau să spun.

— N-ai ascultat, o întrerupse Brânduș, desprinzându-și brațul din mâna Agripinei. Ți-am spus că tocmai ăsta era secretul meu, că toate câte le povesteam eu se întâmplaseră când aveam cinci ani și ei nu știau. Ei, băieții, credeau că s-au întâmplat acum. De aceea or fi crezut poate că sunt nebun. Dar mie nu-mi pasă, adăugă ridicând din umeri. Eu știu ce știu...

Agripina îl privi o clipă pătrunzător, parcă ar fi încercat, cu un suprem efort, să-i ghicească gândurile, apoi își întoarse capul spre munte și zâmbi melancolică.

— Păcat că m-ai întrerupt, spuse coborând glasul, ca și cum și-ar fi vorbit sieși. Eram inspirată. Simțeam că ți-aș fi putut spune lucruri extraordinare, ți-aș fi vorbit de mituri și legende, ți-aș fi revelat sensul existenței tale nedesprinse încă din fabulosul folcloric. Nu-i nimic dacă nu mă înțelegi acum. Mai târziu, la optsprezece ani, ți-ai fi adus aminte că ai întâlnit o fată nemaivăzută și nemaiauzită, că ai întâlnit pe Agripina și atunci ai fi înțeles.

Se înserase și Brânduș își zvârlea din când în când privirile spre munte. Agripina își strânsese picioarele sub ea și-și trase cât putu mai

mult rochia peste pulpe.

— Păcat! adăugă ea aproape cu tristețe. Ai trecut pe lângă o revelație și-ai închis ochii, n-ai vrut s-o primești...

— Eu ți-am vorbit limpede și pe înțeles, făcu Brânduș, dar nu m-ai ascultat. Ți-am spus că astea se întâmplau când aveam cinci ani; se întâmplau când eram mic, când eram copil. Acum se întâmplă altele și mai frumoase, dar nu ți le pot spune. Toate câte mi se întâmplă mie, și numai mie, sunt secretele mele. Nu le pot spune...

— Ești fantastic! exclamă deodată Agripina prinzându-și mâinile pe deasupra genunchilor. Credeam că singura ta aventură de care îți vei aduce aminte toată viața va fi întâlnirea cu mine. De mult voiam să-ți fac surpriza asta: să te smulgi din masa indivizilor de duzină, să evadezi din cotidian și banalitate întâlnindu-te cu Agripina. De două săptămâni te urmăream de departe, te adulmecam și te reconstituam, descusându-l în fiecare seară pe Valentin, îți dam târcoale fără să mă vezi, ca să te înțeleg, să înțeleg de ce nu vrei să te aperi la box, de ce te lași bătut în fiecare seară de Valentin și apoi plătit de căpitan. Aveai un secret și nu-l știam, nu-l înțelegeam. Ascundeai o taină, așa cum ascund și eu. De aceea mă interesai: erai un personaj. Meritai s-o întâlnești pe Agripina, să ai și tu o aventură fantastică. Pentru că, băiețel, strigă însuflețindu-se deodată, eu nu sunt așa cum mă vezi, eu sunt cu totul și cu totul altfel decât toate celelalte fete — eu sunt inspirată, sunt o făptură nemaivăzută și nemaiauzită. Și deodată, aseară, i-ai spus lui Valentin... Și asta mă exasperează, că nu pot înțelege cum ai ghicit tu că am rămas repetentă. Spune drept, ți-a scris cineva din Buzău?

Brânduș nici nu se mai obosi să-i răspundă. Continua s-o privească oarecum absent.

— Pentru că, băiețel, continuă ea emoționată, tu nici măcar nu poți bănui cum am fost eu răsfățată în școală, nici prin gând nu-ți trece cât și cum am fost de precoc. Cunoșteam pe toți poeții lumii, și la opt ani știam pe dinafară La chuâe d'un ange. Mi se spunea Mia Hașdeu. Și apoi s-a întâmplat ceva, Brânduș! Exclamă apucându-l din nou de braț.

S-a întâmplat evenimentul. Nu-l știe nimeni, și chiar dacă l-ar ști, nu

l-ar putea înțelege. E inexprimabil, ai să înțelegi mai târziu ce vrea să spună cuvântul acesta. E cu adevărat o taină; nu mi-a fost revelată decât mie, și mi-a fost revelată printr-un act gratuit, un act de har. Evident, am fost pedepsită; m-au lăsat repetentă și asta s-a aflat la Buzău, dar numai asta s-a aflat, căci cauza adevărată, cauza cauzelor, evenimentul e incomprehensibil celorlalți. Dar ceea ce mă exasperează e faptul că încă nu înțeleg cum l-ai ghicit tu, dacă într-adevăr ai ghicit, și nu ți-a scris cineva din Buzău. Fii sincer și mărturisește: ți-a scris cineva?

— S-a făcut târziu, spuse Brânduș, zvârlindu-și încă o dată privirile spre munte. Trebuie să mă duc...

— Ah, băiețel! exclamă Agripina cu un alt glas. Mai târziu, când am să scriu toate romanele și nuvelele pe care le am în cap, am să scriu o nuvelă și cu noi doi cum stăm noi acum în iarbă, la căderea nopții și ție începe să ți se facă frică și te uiți pe furiș spre pădure.

— Nu mi-e frică, spuse zâmbind Brânduș.

— Te rog, nu mai mă întrerupe când îți povestesc! strigă cu severitate Agripina. Nu-ți dai încă seama, dar ți-e frică. Și când s-o întuneca de-a binelea, ai să mori de frică, ai să mă rogi din ochi să-ți dau drumul, să te duci acasă.

— Nu e adevărat, încercă Brânduș s-o întrerupă.

— Dar eu n-am să te las, am să te țin aici până la miezul nopții. Căci în nuvela asta, Brânduș, eu sunt o fată rea, un fel de vrăjitoare, îmi place să chinui băieții de la țară iar la oraș sunt și mai rea; la oraș, scriu scrisori anonime căci sunt invidioasă pe fetele frumoase și bogate, pe fetele care au succes, căci în nuvela mea, mie, fata căpitanului, îmi place amorul. Grozav îmi place amorul..

Se opri deodată, aproape istovită, și-și trecu mâna pe frunte.

— Am deja scris în cap un ciclu întreg, zeci și zeci de romane și nuvele. Ciclul *Fata căpitanului*. Eu sunt asta: Agripina, fata căpitanului Lopată. Le-am scris în fel și fel de stiluri, în fiecare nuvelă sau roman sunt alta, nu mai semăn cu cea dinainte. Mă schimb și totuși rămân aceeași: Agripina. Prima nuvelă am scris-o în stil romantic, gen Pușkin.

Începea așa: „În urbea noastră X, pe strada Principatele Unite chiar lângă Grădina Publică, se mutase prin anii 1930 O familie ciudată și care a devenit curând de pomină: familia căpitanului Lopată”.

— S-a făcut târziu, trebuie să mă duc, spuse Brânduș, încercând din nou să se ridice.

— Nu pleca! Îl opri Agripina, întinzând repede mâna și apucându-i brațul. Nuvela asta am scris-o demult. Am mai compus de atunci vreo sută, deși nu le-am așternut pe hârtie cum spunea primul meu profesor de română. Dar cu tine am să scriu altfel. Am să scriu o poveste fantastică. Pentru că, recunoaște, ni se întâmplă ceva fantastic, trăim amândoi o aventură extraordinară. Tu aveai, și ai încă, un secret, și eu mă dădeam de ceasul morții să-l descifrez; și deodată, tu, băiețel de la țară, desculț în espadrilele tale murdare, ne descoperi nouă, familia căpitan Lopată, cel mai sinistru secret familial. Dar am să mă răzbun, Brânduș! În nuvela mea am să te chinui, am să te sperii. Am să șuier ca vrăjitoarele din Macbeth: „Coadă de șopârlă, hî! Hî! Hî! Limbă de năpârcă! Hî! Hî! Hî!”. Nu e așa că ți-e frică? Așa cum suntem acum, singuri în pădure, și-ar putea să răsară vreo arătare, vreun strigoi.

— Nu mi-e frică, făcu Brânduș. Dar trebuie să plec. E târziu...

— De ce trebuie să pleci? Îl întrebă Agripina apropiindu-și mult capul de al lui. Crezi cu adevărat că sunt o vrăjitoare? Sunt atât de urâtă și de rea? Ți-e frică de mine? Răspunde, ți-e frică de mine?...

— Nu.

— Ți-e frică de gura mea de broască mare și lacomă, de dinții mei lungi și ascuțiți, de dinții ăștia urâți și neodihniți, gata să se repeadă în tine, să te sfărtece și să te fărâme, să te înghită bucățică cu bucățică? Răspunde, ți-e frică?

— Nu. Dar trebuie să mă duc.

— Atunci e mai grav! exclamă Agripina cu o umbră de teroare în glas. Nu ți-e frică de mine, dar ți-e milă. Ți-e rușine să stai cu mine noaptea, pentru că sunt urâtă. Spune drept, nu-i așa că sunt urâtă? Îți plac și ție fetele frumoase, ca la toți proștii, și eu sunt urâtă, am picioare lungi și subțiri și n-am pe vino-ncoace, sunt un fel de sperietoare. Știu, știu,

băiețel, sunt extraordinar de urâtă, dar am altceva, altceva, pe care nu-l are nici cea mai frumoasă fată din lume... Am sânge de zână și de vrăjitoare în vinele mele. Poate am fost ursită să fiu așa cum sunt, urâtă, ca să fugă proștii de mine. Dar iubitul meu va ști să mă recunoască. Băiatul care mă sărută o dată nu mai mă poate uita. Cine mă sărută mă vede dintr-odată așa cum sunt: zână prefăcută în cenușăreasă. Dacă ai avea câțiva ani mai mult, m-ai săruta și tu și atunci ți-ar cădea solzii de pe ochi și m-ai vedea așa cum sunt în realitate, zâna zânelor, minunea minunilor. Te-aș învăța cum să mă iubești, cum să mă strângi în brațe și ți-aș arăta stelele una după alta cum numai eu știu să le arăt, și ți-aș revela poezii lumii, te-aș învăța cuvinte rare și neștiute. Brânduș, exclama ea patetic, strângându-i brațul și trăgându-l încet spre ea, te-aș învăța cum să pronunți cuvintele grele și nestemate, cuvinte grecești și persane.

— Dă-mi drumul! făcu deodată Brânduș, încercând să se ridice.

— Te-aș învăța să rostești: apodictic, choeforic, șalimar...

— Dă-mi drumul! strigă Brânduș cu o voce gravă, aproape amenințătoare.

Și cu un gest brusc, se desprinsese din strânsoarea ei și sări în picioare.

— Vorbești de un ceas. Vorbești întruna, așa cum vorbesc fetele, cuvinte multe și neînțelese, cuvinte femeiești. Degeaba mi le-ai spus și mi le-ai repetat. Nu vreau să le învăț. N-am nevoie de ele. Eu știu ce știu; n-am nevoie de altceva...

O privea cum rămăsese la picioarele lui, în iarbă, cu rochia prea scurtă, cu capul plecat pe genunchi și zâmbi.

— Credeai că d-aia mă uit spre pădure, că mi-ar fi frică. Dar eu priveam pentru că se înnoptează și mai am de mers trei ceasuri. La noapte rămân pe munte. Are să iasă luna abia după miezul nopții și vreau să rămân acolo, în vârf, s-o văd cum răsare. Ziceai că mi-e frică! exclamă mâhnit și scuipă în lături. Dacă mi-ar fi fost frică, nu l-aș fi lăsat pe Valentin să mă umple de sânge. L-aș fi doborât cu un singur pumn. Dar voiam să-i dovedesc și lui că nu mi-e frică de durere, că pot

îndura oricât, că ar putea să mă bată și cu biciul, și tot n-aș scrâșni din dinți. Eu mă Țtelesc întruna, mă învăț cu relele, mă tot pregătesc. Căci eu nu sunt ca ceilalți, eu sunt copil găsit. Eu n-am să fiu om de rând eu am să ajung o dată foarte mare, mai mare ca Alexandru Machedon. Am să stăpânesc într-o zi lumea toată. Eu știu ce știu. De aceea nu fac ca ceilalți. Eu dorm noaptea pe munte și nu mi-e frică, și mă urc în copaci fără să mă simtă paserea, și într-o zi am să-mi pot da drumul pe răpă fără să mă vatăm. Eu sunt un copil găsit, eu n-am părinți de rând ca ceilalți.

— Brânduș, Măria ta! strigă deodată Agripina, cuprinzându-i genunchii. Poate-i fi os de domn.

— Degeaba îți bați joc de mine, făcu Brânduș zâmbind, că tot nu mă supăr. Eu m-am învățat cu batjocura și cu răutatea, nu mă supăr și nici nu mă înveselesc, ca ceilalți.

— Măria ta, începu patetic Agripina, lasă-mă să te mângâi și să-ți sărut mâinile, să știu că am mângâiat și eu fecior împărătesc!

— Vorbești întruna, o întrerupse Brânduș, vorbești prea mult. De aceea se fereesc băieții de tine. Le vorbești cât în lună și-n soare, și băiatul fuge. Nu te înțelege întotdeauna și crede că îți bați joc de el, și începe să se ferească de tine. Așa s-a întâmplat cu toți: fug de tine, că le vorbești prea. Mult și prea frumos...

Tăcu și o privi din nou cu milă. Agripina îi lăsase genunchii și mâinile îi atârnav acum obosite în iarbă. Nu cuteza să-și ridice capul.

— Dacă te podidește plânsul, să plângi, continuă Brânduș, căci tu ești fată, tu poți plânge, nu e rușine. Cu mine e altceva, adăugă, întâi, eu sunt băiat și băieții nu plâng. Și-apoi, eu sunt copil găsit, nu sunt ca ceilalți. Și-acum m-am dus, adăugă târziu, că am de mers trei ceasuri. Noapte bună!...

Începu să urce cărarea. O auzea cum plânge, dar nu întoarce capul; își continuă drumul înaintând, după obiceiul lui, cu pasul lin și spornic, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, concentrat...

Tasch, iulie 1955

O FOTOGRAFIE VECHE DE 14 ANI

Cu patru ani înainte i se întâmplase același lucru: găsise biserica pe neașteptate, când începuse să-i fie teamă că se rătăcise. O clădire cuminte și fără vârstă, întru nimic deosebită de casele dimprejur. Era atâta lume, încât se oprise lângă ușă, dezorientat.

De data aceasta, biserica era goală. Dar zări un ușier lângă altar și se îndreptă spre el în vârful picioarelor.

— Numele meu e Dumitru, începu el zâmbind. Nu cred că vă mai aduceți aminte de mine. Am fost pe aici acum patru ani. Ca să vă spun drept, venisem din greșeală, adăugă după o scurtă șovăire, coborând glasul. Credeam că are să fie un festival al asociațiilor culturale baltice.

Soția mea e letonă. Știam că o să-i facă mare plăcere aflând că am traversat jumătate de oraș ca să asist la un festival balt. Și, ce să vă spun, am fost impresionat de cum am intrat: toată sala asta plină de lume, și doctor Martin vorbind de la pupitru. Vorbea înflăcărat și sincer, ca un profet.

— Un festival al asociațiilor culturale baltice, spuse ușierul clipind din ochi. Parcă mi-aduc aminte...

— Dar vedeți, tocmai asta e frumusețea, adăugă Dumitru zâmbind din nou. Festivalul avusese loc cu o săptămână mai înainte, și eu nu știusem. Mă înșelasem cu o săptămână. Citisem afișul și nu observasem data. Mare e puterea lui Dumnezeu! exclamă cu gravitate. Venisem pentru festival și când colo, aici, în sala asta, predica doctor Martin. Predica și făcea miracole...

— Parcă mi-aduc aminte, vorbi din nou ușierul. Un festival al asociațiilor baltice, al tuturor asociațiilor baltice. A fost foarte frumos. Conferințe, coruri, dansuri ; îmi aduc aminte.

— Îmi pare rău că nu l-am văzut și eu, începu Dumitru după o pauză.

Confundasem datele și am venit o săptămână mai târziu. Dar cum vă spuneam, așa s-a întâmplat minunea: dintr-o greșeală de dată... Chestie de o săptămână.

— Îmi aduc foarte bine aminte, reluă ușierul. Coruri și grupuri de copii cu clopoței. Ba nu, mă înșel. Copiii ăștia cu clopoței, despre care vorbesc, au fost aici cu o altă ocazie. Tot un festival.

— Și acum, îl întrerupse Dumitru, pentru că m-au adus din nou treburile pe aici, m-am gândit să trec să-l văd și să-i mulțumesc. Pe doctor Martin, vreau să spun.

Ușierul clătină hotărât din cap.

— Dânsul n-a fost la festival. Poate vreți să spuneți doctor Williams. Dânsul se ocupă de lucrurile astea, întruniri și festivaluri. Veniți cu mine, adăugă îndreptându-se spre o ușă laterală. Să nu plece, că tocmai acum s-a terminat consiliul.

Ajunși în coridor, ușierul grăbi brusc pasul.

— Nu că aş avea ceva contra, începu Dumitru ținându-se după el, dar, vedeți, eu venisem pentru doctor Martin. Marele predicator și taumaturg. Venisem să-i mulțumesc pentru miracol.

Ușierul se opri și întoarse mirat capul.

— Pentru miracol? repetă el. Atunci nu-i doctor Williams. Dumnealui e cu activitatea socială și culturală.

— Trebuie să fie doctor Taubes. Dar dânsul nu vine la birou decât dimineața.

— Dar doctor Martin? întrebă sfios Dumitru. Eu pe el voiam să-l văd.

— Nu mi-l aduc aminte, făcu ușierul, scărpinându-se distrat pe creștet. Ce fel de om e?

— Ah, începu Dumitru cu fervoare, întinzând larg brațul, e ca un profet! Înalt, frumos, cu sprâncenele negre și groase și niște ochi înflăcărați. Vorbește cu foc și inspirat.

— Nu știu cine ar putea fi, făcu ușierul. Poate cineva din comitet. Haideți cu mine, că acum s-a terminat ședința. Vă spune doctor Williams cine e.

Intrând, se fâstâci deodată și rămase lângă ușă, răsucind pălăria în

mână. În jurul unei mese lungi se aflau vreo zece bărbați. Câțiva întoarseră într-o doară capetele spre ușă, apoi își văzură de treabă. Dar cum Dumitru continua să tacă, curând simți toți ochii ațintiți asupra-i.

Aproape fără să-și dea seama, făcu un pas înainte și începu:

— Nu știu care dintre dumneavoastră își mai aduce aminte de mine, căci au trecut de-atunci patru ani. În această sfântă biserică s-a îndurat Dumnezeu de Thecla și de mine și a făcut un miracol. Venisem pentru festival, când, deodată, văd cum încep miracolele. Bolnavi de tot felul stăteau în rând, care mai de care mai bolnav — bolnavi de inimă, de astmă, de reumatisme — și prin rugăciune și concentrare se vindeau unul după altul, se vindeau văzând cu ochii.

Cineva de la masă se plecă spre doctor Williams și-i șopti:

— Asta a fost, desigur, la 8 februarie.

Dar doctor Williams parcă nici nu l-ar fi auzit. Rămăsese cu ochii ațintiți asupra lui Dumitru, silindu-se să-l înțeleagă, să ghicească ce voia să spună, să ghicească mai ales anumite cuvinte sub pronunția stâlcită de emoție.

— Când mi-a venit și mie rândul și mi-a pus mâna pe frunte, am simțit ca un foc arzând în locul inimii. Dar nu era vorba de mine. Eu nu sufeream de nimic, eu venisem aici pentru festival. Dar Thecla suferea de astmă, suferea de copilă, n-o putuse vindeca niciun doctor din lume. „Nu e pentru mine, i-am spus, e pentru soția mea, Thecla. Suferă îngrozitor de astmă. Puteți face ceva pentru ea?” „Eu nu pot face nimic, mi-a răspuns. Dar Dumnezeu e atotputernic. Ai vreun lucru de-al ei?” „Am o fotografie”, i-am spus. Și am scos fotografia asta...

Dumitru așeză pălăria pe covor, căută în portmoneu și scoase o fotografie. Apoi făcu câțiva pași către masă, ținând fotografia în așa fel ca s-o poată vedea toți.

— Așa a făcut și el atunci, în biserică. Și a strigat: „Femeia asta tânără și frumoasă suferă și se ofilește. E departe de noi. Cât de departe?” m-a întrebat. „Să cam fie la două mii de mile”, i-am răspuns. Și atunci, doctor Martin și-a împreunat mâinile...

— Stai un moment! l-a întrerupt doctor Williams. De unde știi că era

Martin? Cine ți-a spus?

Vorbise nervos, aproape cu severitate și Dumitru amuți încurcat.

— Cine ți-a vorbit de Martin? De unde știi că era el? Întrebă pe neașteptate un bărbat cu desăvârșire chel, care fumase până atunci îngândurat, cu capul rezemat de speteaza scaunului și ochii pe jumătate închiși.

— Toată lumea din biserică știa că e doctor Martin, spuse Dumitru, prinzând curaj. Ilustrul predicator și taumaturg... Doctor Martin, cel care vindecă prin concentrare și rugăciune și, cu ajutorul lui Dumnezeu, face miracole în atâtea sfinte biserici...

— Nu putea fi el, îl întrerupse doctor Williams. El n-avea nicio putere. Nici n-a stat mult pe la noi.

— Doctor Martin, stăruie Dumitru. Cel care vorbea înflăcărat ca un profet și aplica telepatia la credință.

— Ar fi mai bine să-i spunem adevărul, vorbi cu gravitate cineva de lângă fereastră.

Dumitru întoarse capul spre el, așteptând.

— Prietene, începu doctor Williams împreunându-și mâinile și apropiindu-le o clipă de față, ca și cum ar fi vrut să se roage. Căile Domnului sunt nepătrunse, dar trebuie să afli adevărul. Așa-zisul doctor Martin nu era nici doctor în teologie și nici n-avea vreo putere taumaturgică. Mai mult: nu era un om cinstit și cu frica lui Dumnezeu.

— Nu cred! strigă deodată Dumitru.

Dar îi fu rușine de strigătul lui, care împietrise pentru o clipă întregul grup, și tăcu brusc, roșind.

— A fost o mare încercare pentru noi toți, vorbi domnul de lângă fereastră. Acest zis Martin ne-a compromis campania de vindecare prin rugăciune.

— Pregătisem o campanie pe scară întinsă, adăugă doctor Williams zâmbind amar. Dar, evident, când a izbucnit scandalul cu Mrs. Blith.

— A încercat să-i stoarcă o mare sumă de bani, explică domnul de lângă fereastră.

— O sumă considerabilă, continuă doctor Williams. Această Mrs.

Blith avea o singură fată și fata era paralizică.

— Paralizie infantilă, preciza cineva.

— A fost o mare lovitură pentru biserică, reluă doctor Williams. A fost arestat și, la proces, a recunoscut tot.

— Drept să vă spun, asta mi-a plăcut, vorbi un tânăr foarte palid, cu ochelari fumurii. La proces s-a comportat ca un adevărat creștin. Duguy ăsta...

— Numele lui adevărat este Dugay, îl întrerupse cineva. E de origine canadian.

— Îl cheamă Duguy, continuă tânărul. Asta o știu pertinarnente. La proces a recunoscut tot. Exact ca un adevărat creștin, care-și recunoaște cinstit păcatele. M-a impresionat. Și-apoi, ați văzut ce-a făcut pe urmă, după ce-a ieșit din închisoare?

— Atunci nu e el ! strigă Dumitru plecându-se brusc și ridicându-și pălăria de pe covor. Eu vă vorbesc de unul doctor Martin, predicator și făcător de minuni.

— Era un escroc! izbucni doctor Williams, pierzându-și răbdarea.

— Dar a dat dovadă de mare curaj moral, reîncepu tânărul. Un altul nu s-ar fi întors direct din închisoare, la locul crimei. Locuiește, după cum știți, în același cartier cu Mrs. Blith.

— Ca să nu plătească chirie, îl întrerupse acela care spusese că e de origine canadiană, locuiește la un văr de-al lui, n-are niciun merit.

— Îndrăznește totuși să dea ochii cu oamenii pe care i-a indus în eroare, stăruie tânărul. Are forță morală.

— Dar unde dă ochii cu ei ? Unde-i întâlnește? La bar, la „Three Hundred”.

— Barul îl ține un cumnat al lui, preciza cineva. De fapt, lucrează acolo o parte din zi pentru haine și mâncare.

— Nu știu ce face, interveni doctor Williams, încercând să pună capăt discuției, și nici nu vreau să-l judec. Nu frecventez barurile. Dar cei care l-au întâlnit la „Three Hundred” mi-au spus că l-au găsit, dacă nu beat de-a binelea, în orice caz foarte pe-aproape. Și atunci, în acest caz...

— Dați-mi voie să adaug și eu un cuvânt, îl întrerupse Dumitru, apucându-și pălăria cu amândouă mâinile și lipind-o strâns de piept.

Vreau să adaug și eu un cuvânt, să-mi spun, cum se spune, și eu cuvântul. De emoție, pierdu șirul și începu să vorbească la întâmplare, într-o englezească tot mai greu de urmărit. Și eu și soția mea, Thecla, îi vom rămâne toată viața recunoscători. Când am văzut atunci, în biserică, adunarea aceea de oameni ingenunchind, plecându-și capetele și rugându-se pentru Thecla, atunci, pot spune că, în sfârșit, am înțeles... Am înțeles toate câte s-au întâmplat, de la început și până în ziua cununiei. Căci a fost, pot spune, o căsătorie din dragoste. Eram amândoi săraci, iar eu vorbeam prost englezește. Eram un biet refugiat, n-apucasem încă să prind toată subțirimea limbii engleze. Eu sunt de la Dunăre. Am trecut Dunărea înot, așa am putut să scap de-acolo: înotând. Vorbeam foarte prost, și totuși ne înțelegeam. Ea, Thecla, era cultivată, fusese și la colegiu. Pot spune că ea m-a învățat să vorbesc corect englezește. Și pentru că ne iubeam atât de mult, ne-am căsătorit. Dar ea, Thecla, suferea de astmă... În fiecare zi, absolut în fiecare zi, atacuri după atacuri. Doctor Martin mi-a spus: „Du-te liniștit acasă și mulțumește lui Dumnezeu pentru marea lui îndurare. Soția dumitale a fost vindecată!”. Și cum mi-a spus asta, am știut că așa a fost. De aceea nici n-am voit să telefonez. Știam că a fost vindecată. De ce să-l ispitesc pe Dumnezeu îndoindu-mă de atotputernicia lui? Numai după ce m-am întors acasă, la vreo zece zile după aceea, la vreo zece zile după ce intrasem în această sfântă biserică, crezând că vin la un festival, am văzut că vindecarea asta e numai o părticică din miracol. De-abia acum începea minunea minunilor...

Se opri o clipă, privind fericit spre masă, un zâmbet neobișnuit luminându-i fața.

— De aceea vreau să vă spun, reîncepu, și-mi cer iertare că îndrăznesc să vă spun asta dumneavoastră, oameni cu carte, luminați și buni creștini, dar totuși trebuie să vă spun că acest doctor Martin făcea minuni. Credeți-mă! Vă jur pe ce am mai scump. Dumnezeu era cu el!

Nu i-a fost greu să-l recunoască, deși se schimbase mult în acești patru ani. Era mai slab, părul aproape cărunț, fruntea brăzdată, doar sprâncenele rămăseseră negre și ochii păstraseră încă, deși uneori aburită de scurte absențe, sticlirea de altădată. Citea, la o masă de lângă fereastră, cu un pahar de bere în fața lui și un teanc de reviste și ziare alături, pe canapea.

— Bună seara, doctore Martin, spuse Dumitru cu solemnitate și se aplecă puțin din umeri. Nu vă mai aduceți aminte de mine ?

Celalt ridică ochii din ziar și-l privi distrat.

— Nu, spuse, îmi pare rău. De altfel, adăugă după o clipă, numele meu nu e Martin. Mă numesc Dugay.

— Eu sunt Dumitru. E un nume cam greu de pronunțat. Dar, știți, eu sunt de origine român. Stați, o să vă arăt ceva, poate că acum o să vă aduceți aminte.

Pregătise această mișcare înainte de a intra la „Three Hundred”.

Scosese fotografia din portmoneu și o ținea la îndemână în buzunarul hainei. Cu un gest brusc i-o întinse.

— Frumoasă fată, spuse fără interes Dugay, așezând fotografia pe masă. Nu s-a schimbat deloc. Cred că făcea parte din cor la Syracuse.

— Nu, nu cântă, îl întrerupse blajin Dumitru. E soția mea, Thecla. La două mii de mile de aici. Dar dacă așa cum e astăzi, este, pot spune, datorită dumneavoastră. Dacă-mi dați voie, am să stau nițel pe scaun, adăugă sfios. Sunt cam obosit. Toată ziua cu treburi.

Își scoase batista și-și șterse fruntea. Dugay îl privi din nou, de astă dată lung, concentrat, apoi apucă paharul pe jumătate plin și-l dădu peste cap.

— Eu mai beau o bere, spuse, îmi ții tovărășie?

Și fără să aștepte răspunsul, se ridică și se îndreptă spre bar. Se întoarse după câteva minute purtând o tavă cu două sticle de bere și două pahare.

— Mă servesc singur pentru că sunt oarecum de-al casei, spuse începând să umple paharele...

— Știu, făcu Dumitru zâmbind. Am aflat de la biserică...
— De la care biserică?
— Biserica Mântuirii. Fusei pe-acolo, să mă interesez de adresa dumneavoastră.

— Biserica Mântuirii, repetă Dugay, zâmbind amar. Frumos nume. Mi-au trebuit doi ani ca să înțeleg numele ăsta...

— Venisem pentru festival, începui Dumitru. Biserica era ticsită și la pupitru vorbeai dumneavoastră. Ați vorbit ce-ați vorbit și pe urmă ați început să faceți minuni.

— Adevărul era că avea un nume foarte frumos, îl întrerupse Dugay visător. Biserica Mântuirii... Poate că nici după doi ani de teologie nu-l înțeleg. Dumneata înțelegi ce vrea să spună asta: Biserica Mântuirii?

— După cât mă duce pe mine capul, asta vrea să spună: acea sfântă biserică unde Dumnezeu se îndură și mântuiește oamenii.

— Dar cum? Dar cum? întrebă Dugay, cuprins parcă de-o bruscă feroare. Cum de se poate mântui cineva într-o biserică? Dumnezeu s-a retras din lume, a dispărut. Pentru noi, oamenii, e ca și mort. Putem spune, fără urmă de nelegiuire, că Dumnezeu a murit, pur și simplu, pentru că nu mai e cu noi, nu ne mai este accesibil. S-a retras, s-a ascuns undeva... Acel „undeva” nu face parte din lumea noastră, e ceva pe care filosofii îi numesc transcendent. Dar pentru noi, oamenii, transcendența e o formă a morții. Deci, dacă Dumnezeu a murit pentru noi, cum de mai poate omul să se mântuiască într-o biserică?...

Câtva timp, Dumitru se trudise să-l urmărească, încruntându-se, dar obosi repede. Pe nesimțite, fața îi se luminează din nou. Apucă voios paharul și-l duse la buze.

— Să vă dea Dumnezeu noroc, doctore Martin, spuse. Noroc și sănătate. Dar degeaba încercați să mă speriați dumneavoastră, cum că Dumnezeu ar trage să moară. Nu mă las nici eu așa ușor păcălit de o glumă.

Dugay sorbi din pahar, apoi încercă să-și privească tovarășul. Dar parcă efortul îi se păru prea mare, pentru că își cobori repede privirile pe masă, le opri o clipă asupra fotografiei, apoi le lăsă să se piardă în

gol.

— Ce spuneai? Întrebă el târziu. Parcă spuneai ceva de Dumnezeu.

— Spuneam că nu mă păcăliți cu una, cu două, repetă Dumitru, silindu-se să pronunțe cât mai corect. Că doară am fost și eu acolo, la Biserica Mântuirii, când făceați miracole. Am avut și eu probe. Uitați-vă la fotografia asta, și arată apropiindu-și degetul de ea, dar cu mare grijă, nu cumva s-o atingă. Uitați-vă bine la ea, repetă coborând glasul. Asta e cea mai bună dovadă că Dumnezeu a fost cu dumneavoastră acum patru ani, acolo în biserică. Uitați-vă bine la ea, insistă.

Dugay apucă fotografia și o apropie mult de ochi, parcă s-ar fi descoperit deodată miop.

— Înțeleg ce vrei să spui. Vrei să spui că omul, în el însuși, e cea mai bună dovadă a existenței lui Dumnezeu, că omul e făcut după chipul și asemănarea Domnului. Așa e?

Dumitru oftă cu tristețe.

— Păcat că nu vă mai aduceți aminte. Dar, firește, ați făcut atâtea miracole. Sute, mii de oameni pe care îi vindecați prin concentrare și credință. Cum să-i mai țineți minte pe toți?...

— Da, e adevărat, vorbi Dugay, așezând fotografia pe masă. Mi-am cam pierdut memoria. Eram aproape sigur că fata aceasta făcea parte din corul de la Syracuse. Dar asta e altă poveste. Să ne întoarcem la chipul și asemănarea lui Dumnezeu. De acord, omul oglindește imaginea lui Dumnezeu. Acum, uită-te bine la el, la om, nu la Dumnezeu. Uită-te la el: îi găsești așa de viu? Nu-l vezi cum se descompune? Nu, nu te uita la fotografie, spuse observând că Dumitru rămăsese cu ochii ațintiți asupra chipului soției. Uită-te la oamenii din jurul dumitale... Nu, domnule, exclamă acoperind fotografia cu palma, nu-ți vorbesc de imaginea asta, de soția dumitale...

— Dar tocmai de ea era vorba, se apără Dumitru. Fotografia asta, așa cum o vedeți, e cea mai bună dovadă că Dumnezeu a fost cu dumneavoastră când ați făcut miracolul.

Dugay rămase o clipă cu privirile pierdute către bar, apoi apucă resemnat paharul cu bere și sorbi îndelung.

— Suntem chit, începu el târziu. Nu te înțeleg și nu mă înțelegi. Să o luăm deci de la început. Cum spuneai că te cheamă?

— Dumitru. E cam greu de pronunțat.

— Bun. Suntem siguri măcar de un lucru. Dumneata ești Dumitru. Și fata asta din fotografie e soția dumitale și nu face parte din corul de la Syracuza.

— Nu. Thecla nu cântă.

— Perfect. Și acum, spune-mi, te rog, unde intervine Dumnezeu? Pentru că, dacă am înțeles un lucru în pușcărie, dacă am înțeles ceva din cele o sută de volume de teologie pe care le-am citit acolo, în pușcărie, am înțeles asta: că Dumnezeu nu intervine în lume. Aș mai spune ceva, dar nu îndrăznesc s-o spun: că bine face că nu intervine, pentru că lunga lui absență, politica lui de neintervenție în istorie mai poate însemna și altceva: că pur și simplu Dumnezeu s-a retras definitiv, adică, într-un cuvânt: a murit...

— Doamne ferește, exclamă Dumitru, făcându-și speriat cruce. Să nu vorbiți așa doctore Martin, să nu vorbiți nici în glumă, că e mare păcat!

— Atunci, despre ce altceva să vorbesc? întrebă Dugay. Asta e singura problemă vitală, singura care mai are sens. După ce-am stat în pușcărie și m-am trezit, vreau să spun: am descoperit că am acces la misterele teologiei, numai problema asta mi se pare vrednică de a fi discutată.

Dumitru îl asculta cu mare atenție.

— Ați făcut și pe acolo miracole, prin pușcărie? întrebă el deodată.

— Miracole? se miră Dugay, înălțându-și încet fruntea. Dar cine a vorbit de miracole?...

— Miracole prin concentrare și rugăciune, explică Dumitru. Așa ați făcut la Biserica Mântuirii. Eram acolo, am văzut cu ochii mei... Oameni de toate vârstele, suferind de tot felul de boli, și-i vindecați pe rând, cât ați bate din palme...

— Bine, dar pentru asta am plătit, îl întrerupse Dugay vorbind rar și subliniind apăsător cuvintele. Asta a fost înainte. Și pentru toate păcatele mele de-atunci am plătit. Am stat doi ani la pușcărie și când am ieșit,

am fost zvârlit la gunoi. Azi nu mai sunt nimic. Nu mai am nicio identitate. Dacă n-ar fi fost teologia care să mă țină în lume, aş dispărea în neant. M-aş topi. Şi dumneata îmi aminteşti de ce-a fost înainte, când, în inconştienţa şi turpitudinea mea, pretindeam că vindec oamenii...

— Îi vindecaţi cu ajutorul lui Dumnezeu, preciza Dumitru. Prin concentrare şi rugăciune...

Dugay îl privi adânc, apoi apucă paharul, îl umplu şi bău cu sete.

— În fond, ce vrei dumneata de la mine? Întrebă el târziu.

— Venisem să vă mulţumesc pentru tot ce-aţi făcut pentru noi. Că suferea de copilă şi s-a vindecat, n-ar fi fost nimic...

— Cine suferea?

— Thecla, soţia mea, spuse Dumitru arătând fotografia.

Dugay o apucă din nou şi o privi lung, intens, cu exasperare.

— Este îngrozitor să-ţi pierzi memoria! exclamă. Mi-e peste putinţă să mi-o amintesc...

— Păi n-aţi văzut-o niciodată, explică Dumitru. Ea nu era în biserică.

Rămăsese acasă, la două mii de mile. Vă adusesem doar fotografia. Acum, ce e mai frumos e că fotografia asta era veche, era de cel puţin zece ani. O vedeţi, aici pare o fată de optsprezece, nouăsprezece ani, iar când aţi vindecat-o avea aproape treizeci.

— De ce suferea?

— Astmă. De când era copilă. Atacuri în fiecare zi, în fiecare zi...

— A fost sugestie, îl întrerupse Dugay enervat. Vindecare prin sugestie. Asta fac de altfel şi doctorii.

— Da, dar ce e mai frumos, zâmbi misterios Dumitru, este că fotografia aceasta era veche de zece ani. Nu ştiu dacă mă înţelegeţi.

— Nu, făcu Dugay. Îmi pare rău. E drept, sunt cam obosit...

— Nu, nu! se scuză Dumitru. Vina e a mea. Când vorbesc de lucrurile acestea, de ce s-a întâmplat cu noi, de cum s-a îndurat Dumnezeu de noi, într-un cuvânt, când îmi amintesc de ce s-a întâmplat acum patru ani, acolo în Biserica Mântuirii, îmi cam pierd firul. Nu-mi găsesc cuvintele...

— Lucio! strigă Dugay înălțând brațul, Lucio...

De la bar, întoarse leneș capul un tinerel cu barbă neagră, rară, îmbrăcat în corduroy și flanelă. Zărindu-l pe Dugay, ridică resemnat din umeri și se apropie încet de masa lui cu un pahar pe jumătate plin în mână.

— Ia, vino încoace, să ne dai o mână de ajutor, îl îmbie Dugay. Tu cum înțelegi problema asta? În aparență, ar fi vorba de o fotografie. Dar parcă un fel de stranie divinație îmi spune că ar fi vorba și de altceva...

Lucio se așează pe scaun, apucă fotografia și se lăsa mult pe spate, privind-o. După un răstimp, puse fotografia pe masă, luă paharul și-și îndreptă îngândurat privirile spre Dumitru. Dar se răzgândi repede, lăsă paharul și apucă din nou fotografia, ținând-o acum cu amândouă mâinile, parcă i-ar fi fost teamă să n-o scape.

— Era veche de zece ani, începu Dumitru. Dar mie îmi plăcea, pentru că, așa cum arăta acolo, eu n-o văzusem niciodată.

— De ce vorbești la trecut? îl întrerupse Lucio, ridicându-și ochii din fotografie.

Dumitru tăcu încurcat, clipind des din ochi.

— De ce spui: îmi plăcea, arăta, era? stăruie Lucio. De ce nu spui: îmi place, arată, este?

— Ah! se luminează Dumitru. Înțeleg ce vrei să spunei. Zic îmi plăcea, vorbi el silindu-se să pronunțe cât mai corect, pentru că tocmai povesteam d-lui doctor Martin cum s-a întâmplat miracolul de acum patru ani. Vorbeam deci, de ce s-a întâmplat acum patru ani. Îi spuneam că acolo, la Biserica Mântuirii, venisem cu fotografia asta. Și-mi plăcea, pentru că era veche de zece ani. Thecla arăta așa cum n-o văzusem eu niciodată: arăta copilă de optsprezece, nouăsprezece ani.

— Dar tot așa arată și acum, în fotografia asta, îl întrerupse Lucio.

De ce vorbești, atunci, la trecut? Aici, în fotografia asta, timpul n-a trecut. Fata asta, din fotografie, n-a îmbătrânit...

— Păi tocmai asta vreau să spun și eu domnului doctor Martin! spuse Dumitru cu o expresie de triumf luminându-i fața. Voiam să-i spun că așa cum arăta în fotografia asta, eu n-o văzusem niciodată, și tocmai de

aceea îmi plăcuse atât de mult, că era, aş putea spune, o necunoscută pentru mine, o copilă de optsprezece, nouăsprezece ani cu care nu mă întâlnisem niciodată, şi nici n-aş fi putut să mă întâlnesc, chiar dacă aş fi voit, căci pe timpul când ea avea optsprezece, nouăsprezece ani, eu încă nu ajunsesem în America. Dar că după miracol, adică acum patru ani, mai exact: câteva luni după miracolul de la Biserica Mântuirii, ea, Thecla, a început să semene cu fotografia asta, care acum, când vă vorbesc, e veche de paisprezece ani!... Vasăzică: atunci, în biserică, aveam la mine o fotografie veche de zece ani şi cu această fotografie veche de zece ani a făcut doctorul Martin miracolul, iar acum, când vă vorbesc, este aceeaşi fotografie, dar e veche de paisprezece ani! Vasăzică, chiar presupunând că s-a vindecat de astmă prin sugestie, dar ce facem cu fotografia? Pentru că atunci, deja atunci, acum patru ani, era o fotografie veche de zece ani!... Înţelegeţi ce vreau să spun? Întrebă el cu un suprem efort.

Lucio îl ascultase fascinat şi continua să zâmbească, clătinând visător din cap, când Dugay îi puse mâna pe umăr.

— Să-ţi spun eu ce-am înţeles, încep cu un glas tremurat. Am înţeles că niciodată nu voi putea spune: Acum am plătit destul şi am scăpat; sunt un om liber, fără trecut. Cine spunea că trecutul e mort, era un idiot. Uite-l aici, lângă — noi, viu şi muştrător. Am crezut că de Biserica Mântuirii se leagă numai întâlnirea cu Mrs Blith, întâlnire care a însemnat totodată moartea şi învierea mea căci doar de-atunci, din puşcărie, mă consider om — om de nimic, dar totuşi om. Dar iată cu Biserica Mântuirii s-a mai întâmplat ceva: acolo a intrat odată omul acesta, Dumitru...

— Venisem pentru festival, se scuză Dumitru. Festivalul asociaţiilor baltice, încurcasem datele...

— Da, este întocmai aşa cum îţi spune el! exclamă aproape patetic Dugay. A venit acolo din greşală! Se poate lăuda cineva că are mai mult nenoroc ca mine? Crezusem şi sperasem că trecutul era mort, că o dată ce plătisem pentru întâlnirea mea cu Mrs. Blith, tot ce se lega de Biserica Mântuirii fusese iertat sau uitat. Dar iată că omul acesta,

Dumitru, a venit din lumea largă. De unde ai venit, Dumitru? îl întrebă întorcându-se spre el.

— De la Dunăre, din România. Am trecut Dunărea înot și am fugit...

— A venit de la Dunăre și într-o bună zi a nemerit în Biserica Mântuirii. A venit acolo cu fotografia asta. Adăugă, ridicând fotografia de pe masă.

— Suferea îngrozitor de astmă, îndrăzni Dumitru să-l întrerupă.

— Cu fotografia asta! exclamă Dugay înălțând-o deasupra capului. Iar eu am făcut un miracol cu fotografia asta. Eu, escroc religios, actor de mâna a cincea, orator de întruniri serale, eu am făcut un miracol cu o fotografie!

— Walt, A. B. Junior! strigă Lucio, făcând semn unui grup de la bar. Veniți, că am intrat în teologie.

— Poți să-ți bați joc de mine, că o merit, continuă Dugay cu un zâmbet amar, privind cum șirul de tineri se îndreaptă spre el, cu paharele în mână. O merit cu vârf și îndesat. Credeam că se scapă ușor, cu doi ani de pușcărie și degradare civică. Credeam că trecutul e mort, așa cum e mort idolul pe care-l numim Dumnezeu și care n-are nimic de-a face cu Dumnezeul adevărat, pe care-l vom întâlni într-o zi, când va voi El, și fără știrea noastră, și atunci o să vedeți ce teologie o să ne mai învețe El... Dar Dumitru acesta îmi dovedește că nici trecutul nu e mort, nici Dumnezeul Bisericii Mântuirii și al celorlalte biserici. Băieți, exclamă el cu dezamăgire, adresându-se grupului întreg, mă urmărește nenorocul! Voiam să scriu o doctrină a lui Dumnezeu construită exclusiv pe eschatologie. N-a scris-o nimeni, n-o găsiți la niciunul din marii teologi ai timpului. Și atunci apare Dumitru cu fotografia asta, spuse apucând din nou fotografia și arătând-o grupului, cu fotografia soției lui, bolnavă de astmă și pentru că i-au dispărut atacurile de astmă, proclamă un miracol și mă face responsabil de el! Se putea mai mare nenorocire?...

Unul din tineri întinse brațul și-i luă fotografia. Dugay își sprijini coatele pe masă, își prinse capul în palme și închise ochii.

— Da, dar vedeți, v-am spus că n-a fost numai astma, îndrăzni Dumitru să rupă tăcerea. V-am spus că fotografia era veche de zece ani.

— Eu tot nu înțeleg de ce numești asta nenoroc, vorbi Junior. A fost o vindecare prin sugestie. Ai mai făcut și altele, și i se poate întâmpla orișicui. Ce-are a face asta cu eschatologia sau chiar cu existența sau inexistența lui Dumnezeu?...

Dugay deschise ochii și-l privi mirat, ca și cum nu s-ar fi așteptat să-l audă tocmai pe Junior vorbind astfel. Junior își scosese pipa din gură și o învârtea acum încet între degete așteptând.

— Atunci n-ai înțeles nimic! izbucni Dugay. Nu vezi că nu mă pot libera de trecut? Atâta vreme cât omul acesta crede în mine cel de-atunci, atâta vreme cât e convins că escrocul care eram atunci putea face miracole, nu sunt liber, îl port în spate. E un cadavru pe care-l port în spate. Cu Mrs. Blith lucrurile sunt clare: știe că eram un escroc, și am plătit ca să afle asta. Dar Dumitru crede că i-am vindecat soția.

— N-ați făcut-o singur, Dumnezeu era cu dumneavoastră...

— Îl vedeți? Am să-l port cu mine în cârcă până se va convinge de contrariu. Dar cum să-l conving de contrariu? Sunt un om de nimic, dar sunt totuși un om. Pot să doresc să i se îmbolnăvească din nou soția numai ca să se convingă și el că n-a fost niciun fel de miracol?

Dumitru încercă să râdă, dar nu izbuti, își trecu, încurcat, palma peste buze.

— Dacă aș crede în diavol, continuă Dugay, i-aș putea spune că miracolele sunt lucrarea diavolului. Dar nu cred în diavol.

Dumitru încercă din nou să râdă. Apucă paharul și-l goli dintr-o înghițitură.

— Degeaba vă trudiți dumneavoastră, doctor Martin, să mă duceți în ispită. Acum că sunt cam obosit vorbesc prost englezește, dar să nu mă credeți mai necopt decât sunt. V-am spus că fotografia asta era veche de zece ani.

O căută din ochi și o descoperi la capătul mesei, în mâna lui Walt.

— Așa cum arăta Thecla acolo, eu n-am văzut-o niciodată. Dar iată că

s-a îndurat Dumnezeu și l-am întâlnit pe doctor Martin. Și Dumnezeu prin doctor Martin cu o mână i-a luat astma...

— O clipă de atenție! făcu cineva de la bar bătând din palme.

Luminile se stinseră, și în mijlocul sălii apăru o fată tânără în pantaloni negri. Se aplecă spre microfon și anunță:

— *Cântec simplu*, după un poem de E. M. Forster.

— Cu o mână i-a luat astma, repetă Dumitru coborând glasul, iar cu cealaltă a făcut-o să semene cu ea însăși.

— Șșt! se auziră câteva glasuri de la mesele vecine.

— Silly old Boney.

Sat on his Pony... Cânta fata.

— A făcut-o să semene cu ea, din fotografie, șopti Dumitru. Lucio îi puse mâna pe umăr și se plecă spre urechea lui:

— Ascultă acum, șopti, că ce vine acum e foarte frumos.

— Sat on his Pony... cânta fata

Eating his Christmas Pie.

Fotografia trecea de la o masă la alta.

— A cunoscut-o la un festival balt, explica fetelor de lângă el un tânăr cu figura rotundă și cu ochii foarte depărtați unul de altul, dându-i aerul de păpușă exotică. Era bolnavă de astmă și s-au căsătorit chiar în săptămâna aceea. S-au căsătorit la Biserica Mântuirii, unde vorbea Dugay. Dar n-am înțeles bine care a fost rolul lui Dugay în toată povestea asta, de ce e atât de catastrofal Dugay.

Îl urmări cum trece printre mese, în haină albă imaculată de barman, purtând tava într-un chip curios, parcă ar fi ținut-o rezemată de umăr. Încercă să-i facă semn, dar Dugay nu-l văzu.

— A cunoscut-o la un festival balt, spuse una din fete întorcându-se și întinzând fotografia cuiva de la masa vecină.

— Care e el, bărbatul? întrebă cealaltă fată.

— Nu-l poți vedea bine acum, că doarme. E acela care doarme cu capul pe masă, lângă Lucio.

— Dar pare bătrân pe lângă ea, spuse prima fată. Ea arată o copilă.

— Nouăsprezece ani, preciza tânărul. Apoi ridică mâna în sus și

strigă: Dugay!

Dugay se apropie agale și se trânti extenuat pe scaunul liber din față.

— Ce se întâmplă? Întrebă tânărul. Cine e tipul?

— Am să-l port toată viața în spate, spuse Dugay cu o voce uscată, sugrumată parcă de emoție. Am să duc toată viața un cadavru în spate. Adio doctrina lui Dumnezeu, adio noua eschatologie...

— Dar de ce? De ce zici că-l porți în spate? Întrebă una din fete.

Dugay înălță obosit brațele în aer, apoi le lăasă să cadă, cu o expresie de amară resemnare. Câteva clipe în urmă, cu un efort, se ridică de pe scaun și începu să așeze sticlele goale pe tavă.

— Mai am ceva de adus aici? Întrebă.

Dar nu așteaptă răspunsul și se îndreaptă spre bar, cu tava săltând ușor, cadențat, lângă umăr.

— Mă duc să văd despre ce este vorba, spuse tânărul sculându-se brusc și strivindu-și țigara în scrumieră. Dumitru dormea liniștit, cu capul rezemat pe mâna stângă, pe marginea mesei.

— Ia, spune, Lucio, cine e tipul? Ce e cu el?

— E de la Dunăre, începu Lucio visător. A abandonat *Natura* și s-a îndreptat spre *Cultură*. A venit la noi, la semantică, sociologie și zen. S-a smuls brusc din brațele călduțe, dolofane, ale lui *Mutter Natur*...

— Fals! îl întrerupse Junior. N-are nimic de-a face cu Mutter Natur. E creștin. S-a născut creștin și așa a rămas. Cunoscut *Spiritul*, mărturisise întruparea *Logosului*. Era, într-un fel, pe drumul mântuirii.

— Poate că era, vorbi A. B., dar rămăsese în urmă. Pe drumul mântuirii vreau să spun. Întârziase cam mult. Poate două, trei secole, poate mai mult...

— Cu alte cuvinte, era un întârziat pe drumul mântuirii, reluă Lucio zâmbind melancolic. Perfect. Formula e perfectă, întârziase cam mult. Dar din fericire pentru el, a intervenit *Istoria*, forța asta în care se întrupează *Spiritul universal* și iată-l că trece Dunărea și ajunge până aici, printre noi, în primele linii ale avangardei culturale: semantică, sociologie și zen.

Dumitru se trezise și, după ce ascultă câteva clipe, încercă să caute

cu ochii pe Dugay, prin mulțime. Dar ameți repede și-si prinse capul în mâini.

— Sunt foarte obosit, spuse. Ce mi-ați dat de băut, că de-abia pot ține ochii deschiși.

— Da, spuse Junior. Ni l-a adus *Istoria*. Este, putem spune, un dar surprinzător al *Istoriei*.

— Dar de ce spuneți că întârziase pe drumul mântuirii? Întrebă unul din tinerii care se așezaseră de curând în jurul mesei.

— Pentru că n-avea acces la o limbă universală, explică Lucio. Cum să faci cultură cu interjecții arhaice și vocabular de parohie danubiană? Și atunci, cum să te mântui dacă n-ai acces la spiritul universal, dacă nu posezi o limbă universală? Dar, din fericire pentru el, procesul de *transfigurare* prin *cultură* a început. Mai cu forța, mai cu binișorul, prinde din ziare și de la televiziune o limbă universală, limba americană, începe să muște din ea, să mestece și să înghită până ce se umple bine cu ea. Și acum, limba aceasta universală, limba americană, e în el, undeva în pântecule, în pieptul și sângele lui. O simți că e acolo. Simți că prietenul nostru a început să se transfigureze, ca are *Spiritul universal* în el. Dar procesul de transfigurare nu e terminat.

Pentru că, vedeți nu izbuteste să exprime misterele. Și atunci, la ce bună limba universală, limba aceasta americană, dacă nu putem exprima misterele? Și prietenul nostru ne-a trezit curiozitatea cu un mister pe care nu-l putem pătrunde, pentru că el, Dumitru, nu-l poate exprima. După câte îmi dau eu seama, e vorba de o fotografie care, simultan, e veche de zece sau paisprezece ani. Acum în ceea ce mă privește, misterul acesta al simultaneității mă pasionează.

— Dar unde e fotografia? strigă deodată Dumitru după ce se căutase febril în buzunare. Unde e fotografia Theclei?...

— N-avea nicio grijă, îl liniști Lucio, e aici, undeva. Circulă pe la mese. Dumitru încercă anevoie să se ridice.

— Stai, nu te mișca, îi făcu semn unul din tineri, că mă duc eu s-o caut.

Cele două fete se apropiară de masă, trăgându-și scaunele.

— Ai aflat ceva? Întrebă una din ele.

Tânărul ridică din umeri.

— N-am prea înțeles. Ca de obicei, au discutat filosofie...

În acea clipă a apărut Dugay cu tava goală și se trânti extenuat pe scaun.

— Doctor Martin! exclamă fericit Dumitru. Fotografia! Că vreau să le explic și dumnealor.

Dugay oftă adânc, apoi apucă la împlinire un pahar de pe masă și-l goli.

— Ce trebuie să mai aduc aici? Întrebă. Că după ce-o începe dansul, nu mai pot ajunge până la voi.

— Șase sticle, spuse A. B. După ce numără cu degetul pe cei din grupul lui.

— Doctor Martin, fotografia! Să nu uitați fotografia, stăruie Dumitru rostind cuvintele cu mare dificultate.

Îl urmărește pe Dugay îndepărtându-se cu tava încărcată lângă umăr, apoi se pleacă puțin peste masă și se adresează uneia din fete:

— Dar ce mi-au dat de băut, că de-abia mai pot ține ochii deschiși?

Fata îl privește amuzată, zâmbi și ridică din umeri.

— Sunt foarte obosit, continuă Dumitru frecându-și tâmpla. Și-mi pare rău că domnii aceștia au să creadă că nu știu ce vorbesc. Și eu le vorbesc adevărul...

Se pregătea să-și rezeme iar capul de masă, când tânărul se întoarce cu fotografia și i-o întinse. Dumitru o apucă cu mâna tremurându-i și o arată încă o dată tuturor celor din jurul mesei. Apoi, zâmbind misterios, o așează cu atenție în portmoneu.

— De acum nu v-o mai arăt, spuse. Dar ați văzut cum avea părul, vreau să spun ce fel de coafură avea atunci, adică acum paisprezece ani. Așa are și acum. Și de-atunci nu s-a mai schimbat. A rămas așa. Dar așa cum n-o văzusem eu niciodată. Cum era la nouăsprezece ani.

Încercă să zâmbească, își duse mâinile la frunte și tăcu încurcat multă vreme.

— Sunt cam obosit. Mi-e foarte greu să vă explic. Dar și acesta a fost

miracol. Că a devenit așa cum eu n-o văzusem niciodată. Și de-atunci nu s-a mai schimbat...

— Eu știu ce vrea să spună, începu brusc Junior. Vrea să spună că după ce-a fost vindecată prin miracol, soția lui și-a tăiat din nou părul așa cum îl purta la nouăsprezece ani. E adevărat? îl întrebă. Asta voiai să spui?

Dumitru clătina adormit din cap.

— Cum n-o văzusem niciodată, murmură el.

— Dar poate că toate astea înseamnă altceva, vorbi Lucio gânditor. Poate că ce vrea să spună este că, după ce s-a vindecat de astmă, soția lui a întinerit. A început să semene cu cea care era la nouăsprezece ani. E adevărat? îl întrebă. Asta voiai să spui?...

Un zâmbet beatific luminează din nou figura lui Dumitru.

— La câteva luni după miracol, începu el rostind cuvintele cu mare greutate. Se întrerupse, își scoase portmoneul și începu să caute înfrigurat...

— Era veche de 10 ani și la câteva luni după miracol.

În cele din urmă găsi fotografia și o mai arătă ținând-o anevoie deasupra capului.

— Uitați-vă bine la ea, spuse încercând zadarnic să pronunțe corect.

Așa era acum paisprezece ani. Și așa a început să arate acum aproape patru ani, la câteva luni după miracol. Așa cum eu n-o văzusem niciodată.

— Dar dacă e așa cum spune el, vorbi din nou Lucio, înseamnă că soția lui a întinerit cu zece ani.

— Cu paisprezece ani! îl întrerupse Dumitru. Paisprezece ani fără câteva luni...

— Și atunci într-adevăr a fost un miracol, continuă Lucio fascinat. Și acum Dugay afirmă că el n-are niciun amestec în treaba asta.

— Are! îl întrerupse din nou Dumitru. Dumnezeu a fost cu el!

— Atunci, pentru că într-adevăr este un miracol, nu există decât o singură explicație: miracolul l-a săvârșit prietenul nostru Dumitru.

— Dumnezeu! protestă Dumitru ridicând mâna dreaptă în sus.

Dumnezeu prin doctor Martin.

— Deci, acest prieten al nostru, Dumitru, este un făcător de minuni.

Un sfânt!...

Dumitru protestă ridicând amândouă brațele în aer. T

— Dumnezeu! strigă el.

— Este deci un nou sfânt, continuă Lucio. Un nou Sfânt Dumitru.

— Nu luați în deșert numele lui Dumnezeu, încercă să spună Dumitru.

Dar după primele cuvinte, sala începu să se învârtă cu el și-și rezemă capul pe masă.

— Să nu i se facă rău, spuse cineva punându-i mâna pe umăr.

Dar Dumitru întinse ușor brațul pe masă, împingând paharele, și toți înțelesesă cu ușurare că adormise.

Lucio se îndreaptă spre microfon.

— O clipă de atenție, vă rog, începu el. Și vă mai rog ceva: să nu aplaudați. Căci ați putea să-l treziți. O clipă de atenție, deci. Prieteni, am rarul, excepționalul privilegiu să vă anunț că avem un sfânt printre noi.

În sală se făcu deodată tăcere.

— Un făcător de minuni este un sfânt. Or, prietenul nostru Dumitru, pe care reflectorul are să vi-l arate într-un moment, nu numai că și-a vindecat soția de astmă, dar a întinerit-o cu zece ani. Sau cu paisprezece ani, după o altă versiune. Acest nou sfânt, Sfântul Dumitru, este omul pe care vi-l arată acum reflectorul.

Câțiva se ridicară de la mesele din fund și veniră până în mijlocul sălii, ca să-l vadă mai bine.

— După cum vedeți, doarme. De aceea, vă rog, nu-l treziți aplaudându-l. Doarme, nu pentru că a băut prea mult, ci pentru că este peste măsură de obosit. Vine de foarte departe. Vine tocmai de la Dunăre. Și l-am ostenit și noi cu întrebările. Voiam să-l descoasem, să aflăm în ce împrejurări paisprezece ani sunt cam tot atâta, dacă nu mai puțin, decât zece ani.

Se auziră câteva râsete, dar în clipa următoare Dugay se apropie de

Lucio și-i luă microfonul.

— De ce vă bateți joc de el, că nu v-a făcut nimic. Dacă crede în idoli și în năluci nu e vina lui.

Reflectorul se schimbă brusc și-l scaldă în lumină, dar Dugay nu se intimidă. Cu tava în mână, foarte palid, privea peste mese, parcă ar fi așteptat pe cineva să răsară deodată, acolo, lângă ușă.

— E vina noastră, care am știut de Dumnezeuul adevărat și nu l-am mărturisit. Așa cum e Dumitru, cu credința lui naivă, idolatră și vană e mai aproape de Dumnezeuul adevărat decât noi toți. Și tot el are să-l vadă cel dintâi, când Dumnezeuul adevărat își va arăta din nou fața nu în biserică, nici în universități ci se va arăta pe neașteptate, deodată, aici între noi, poate pe stradă, poate într-un bar, dar noi nu-l vom recunoaște și nu vom mărturisi pentru El.

Dumitru se trezise și-l privea cu nesaț, toată fața luminată de un zâmbet.

— Vorbește doctor Martin, șopti. Vorbește înflăcărat și sincer, ca un profet.

Chicago, aprilie 1959

LA ȚIGĂNCI

În tramvai, căldura era încinsă, năbușitoare. Traversând grăbit coridorul își spuse: „Ești un om cu noroc, Gavrilescule!” Zărise un loc liber, lângă o fereastră deschisă, la celălalt capăt al vagonului. După ce se așeză, își scoase batista și-și șterse îndelung fruntea și obraji. Apoi înfășură batista pe sub guler, în jurul gâtului, își începu să-și facă vânt cu pălăria de paie. Bătrânul din fața lui îl privise tot timpul concentrat parcă s-ar fi trudit să-și aducă aminte unde îl mai văzuse. Pe genunchi ținea cu mare grijă o cutie de tablă.

— E teribil de cald! spuse el deodată. Nu s-au mai pomenit așa călduri din 1905!...

Gavrilescu clatină din cap continuând să-și facă vânt cu pălăria:

— E cald într-adevăr, spuse. Dar când este omul cult, le suportă mai ușor pe toate. Colonelul Lawrence, bunăoară. Știți ceva de Colonelul Lawrence?

— Nu.

— Păcat. Nici eu nu prea știu mare lucru. Dacă s-ar fi urcat în tramvaiul ăsta, i-aș fi întrebat. Îmi place să intru în vorbă cu oameni culți. Tinerii aceștia, domnul meu, erau desigur, studenți. Studenți eminenți. Așteptam cu ei în stație și i-am ascultat. Vorbeau despre un anume Colonel Lawrence și de aventurile lui în Arabia. Și ce memorie! Recitau pe dinafară pagini întregi din cartea Colonelului. Era o frază care mi-a plăcut, o frază foarte frumoasă, despre arșița care l-a întâmpinat pe el, pe Colonel, undeva în Arabia, și care l-a lovit în creștet, l-a lovit ca o sabie... Păcat că nu pot să mi-o aduc aminte, cuvânt cu cuvânt. Arșița aceea teribilă a Arabiei l-ai lovit cu o sabie. L-a lovit în creștet ca o sabie, amuțindu-l.

Taxatorul îl ascultase zâmbind, apoi îi întinse biletul. Gavrilescu își puse pălăria pe cap și începu să se caute în buzunare.

— Îmi cer iertare, șopti el după câteva clipe, neizbutind să găsească

portmoneul. Niciodată nu știu unde îl pun.

— Nu face nimic, spuse taxatorul cu o neașteptată voie bună. Avem timp. Că n-am ajuns încă la țișănci...

Și întorcându-se spre bătrân, îi făcu semn cu ochiul. Bătrânul roși și strânse, nervos, cu amândouă mâinile, cutia de tablă. Gavrilescu întinse o bancnotă și taxatorul începu să numere mărunțișul zâmbind.

— E o rușine! șopti bătrânul câteva clipe în urmă. E nepermis!

— Toată lumea vorbește... spuse Gavrilescu, reîncepând să-și facă vânt cu pălăria. E drept, pare o casă frumoasă, și ce grădină!... Ce grădină!... repetă el clătinând din cap, cu admirație. Uitați-vă că începe să se zărească, adăugă el aplecându-se puțin ca să vadă mai bine.

Câteva bărbați apropiară ca din întâmplare frunțile de ferestre.

— E o rușine, repetă bătrânul privind sever înaintea lui.

Ar trebui interzis.

— Sunt nuci bătrâni, continuă Gavrilescu, de aceea e atâta umbră și răcoare. Am auzit că nucul începe să dea umbră abia după treizeci-patruzeci de ani. O fi adevărat?

Dar bătrânul se prefăcu că nu aude. Gavrilescu se întoarse către unul din vecini care privise îngândurat pe fereastră.

— Sunt nuci bătrâni de cel puțin cincizeci de ani, începu el. De aceea e atâta umbră. Pe o arșiță ca asta, e o plăcere. Ferice de ei...

— De ele, spuse vecinul fără să-și ridice ochii. Sunt țișănci...

— Așa am auzit și eu, continuă Gavrilescu. Umblu cu tramvaiul ăsta de trei ori pe săptămână. Și vă dau cuvântul meu de onoare, nu s-a întâmplat o singură dată să nu aud vorbindu-se de ele, de țișănci. Le cunoaște cineva? Mă întreb: de unde au venit?

— Au venit de mult, spuse vecinul.

— Sunt aici de douăzeci și unu de ani, îl întrerupse cineva. Când am venit eu întâi și întâi în București, țișăncile astea erau tot alici. Dar grădina era mult mai mare. Nu se clădise încă liceul...

— Eu, cum vă spuneam, reîncepu Gavrilescu, trec regulat cu tramvaiul ăsta de trei ori pe săptămână. Pentru păcatele mele, sunt profesor de pian. Zic pentru păcatele mele, adăugă încercând să

zâmbească, pentru că n-am fost făcut pentru asta. Eu am o fire de artist...

— Atunci vă cunosc, spuse deodată bătrânul întorcând capul. Sunteți d-l Gavrilescu, profesor de pian. Am o nepoțică și i-ați dat lecții acum cinci-șase ani. Mă tot întrebam de unde mi-e cunoscută figura dumneavoastră...

— Da, eu sunt, reluă Gavrilescu. Dau lecții de pian, umblu mult cu tramvaiul. Primăvara când nu e prea cald și adie vântul, e o plăcere. Stai la o fereastră ca asta și din fuga tramvaiului vezi tot grădini înflorite. Cum vă spuneam, pe linia asta umblu de trei ori pe săptămână. Și aud mereu vorbindu-se de țigănci. De multe ori mi-am pus întrebarea: Gavrilescule, mi-am spus, să presupunem că sunt țigănci, mă rog, de unde au ele atâția bani? O casă ca asta, un adevărat palat, cu grădini, cu nuci bătrâni, asta reprezintă milioane.

— E o rușine! exclamă din nou bătrânul întorcând capul cu dezgust.

— Și mi-am mai pus și o altă întrebare, continuă Gavrilescu. Judecând după cât câștig eu, o sută de lei lecția, ar trebui zece mii de lecții să facă un milion. Dar vedeți că lucrurile nu sunt atât de simple. Să presupunem că aș avea 20 de ore pe săptămână tot mi-ar trebui 500 de săptămâni, adică aproape zece ani, și mi-ar trebui 20 de eleve cu 20 de pianе. Dar problema vacanțelor de vară, când îmi rămân doar două-trei eleve? Dar vacanțele de Crăciun și de Paști? Toate orele astea pierdute sunt pierdute și pentru milion. Așa că n-ar fi vorba de 500 de săptămâni cu 20 de ore, și 20 de eleve cu 20 de pianе pe săptămână, ci mult mai mult, mult mai mult!

— E adevărat, spuse unul din vecini. În zilele noastre nu se mai învață la pian..

— Ah! exclamă deodată Gavrilescu, lovindu-se cu pălăria pe frunte. Simțeam că-mi lipsește ceva și nu-mi dădeam seama ce. Servieta! Am uitat servieta cu partituri. M-am luat de vorbă cu madame Voitinovici, mătușa Otiliei, și-am uitat servieta... Ce ghinion!... adăugă scoțându-și batista de sub guler și băgând-o în buzunar. Pe arșița asta, ia-o, Gavrilescule, înapoi cu tramvaiul până în strada Preoteselor...

Privi deznădăjduit în jurul lui, parcă ar fi așteptat să-l oprească cineva. Apoi se ridică brusc:

— Îmi pare bine de cunoștință, spuse, scoțându-și pălăria și înclinându-se ușor de mijloc.

Apoi ieși repede pe platformă, chiar în clipa când se oprea tramvaiul. Coborând, Gavrilescu regăsi arșița și mirosul de asfalt topit. Traversă cu greutate strada ca să aștepte tramvaiul spre direcția opusă. Gavrilescule, șopti, atenție! că parcă ai începe să îmbătrânești. Te ramolești, îți pierzi memoria. Repet: atenție! că n-ai dreptul. La 49 de ani bărbatul este în floarea vârstei. Dar se simțea obosit, istovit și se lăsa să cadă pe bancă, în plin soare. Își scoase batista și începu să se șteargă pe față. Asta îmi aduce aminte de ceva, își spuse ca să-și dea curaj. Un mic efort, Gavrilescule, un mic efort de memorie. Undeva, pe o baracă, fără un ban în buzunar. Nu era așa de cald, dar era tot vară... Privi în jurul lui strada pustie, casele cu obloanele trase, cu storurile lăsate, parcă ar fi fost părăsite. „Pleacă lumea la băi, își spuse, mâine, poimâine, plecă și Otilia”. Și atunci își aminti: era la Charlottenburg; se afla, tot ca acum, pe o bancă, în soare, dar atunci era nemâncat, fără un ban în buzunar. „Când ești tânăr și ești artist, le suporti pe toate mai ușor”, își spuse. Se ridică și făcu câțiva pași în stradă, să vadă dacă se zărește tramvaiul. Umblind, parcă arșița își pierdea din văpaie. Se întoarse și, lipindu-se de zidul unei case, își scoase pălăria și începu să-și facă vânt.

La vreo sută de metri în susul străzii era parcă o oază de umbră. Dintr-o grădină se revărsau, înalte, deasupra trotuarului, ramuri stufoase, compacte, de tei. Gavrilescu le privea fascinat, șovăind. Întoarse încă o dată capul în direcția tramvaiului, apoi porni hotărât cu pași mari, ținându-se pe lângă ziduri. Când ajunse, umbra i se păru mai puțin deasă. Dar se simțea totuși răcoarea grădinii și Gavrilescu începu să respire adânc, dându-și puțin capul pe spate. „Ce trebuie să fi fost acum o lună de zile, cu teii în floare”, își spuse visător. Se apropie de poarta cu grilaj și cercetă grădina. Pietrișul fusese udat de curând, și se vedeau rondurile cu flori, iar în fund un bazin înconjurat cu pitici. Auzi

în acea clipă tramvaiul trecând cu un uruit uscat pe lângă el, și întoarse capul. „Prea târziu!” exclamă, zâmbind. „*Zuspät!*” adăugă și, înălțând brațul, îi făcu semn cu pălăria multă vreme, ca în Gara de Nord, când, pe timpuri, Elsa pleca să petreacă o lună la familia ei, într-un sat de lângă München.

Apoi, cuminte, fără grabă, începu să înainteze. Ajuns la stația următoare, își scoase haina și se pregăti să aștepte, când îl lovi deodată mirosul amărui al frunzelor de nuc strivite între degete. Întoarse capul și privi în jurul lui. Era singur. Cât putea vedea cu ochii trotuarul era pustiu. Nu îndrăzne să privească cerul, dar simțea deasupra capului aceeași lumină albă, incandescentă, orbitoare, și simțea văpaia fierbinte a străzii lovindu-l peste gură, peste obraji. Porni atunci la drum, resemnat, cu haina sub braț, cu pălăria trasă apăsător pe frunte. Când zări de departe umbra deasă a nucilor, simți cum începe să i se bată inima, și grăbi ușor pasul. Aproape ajunsese când auzi tramvaiul gamând metalic în urma lui. Se opri, și-l salută lung cu pălăria. Prea târziu! exclamă. Prea târziu!...

*

La umbra nucilor îl întâmpină o neașteptată, nefirească răcoare, și Gavrilescu rămase o clipă derutat, zâmbind. Parcă s-ar fi aflat dintr-o dată într-o pădure, la munte. Începu să privească uluit, aproape cu respect, arborii înalți, zidul de piatră acoperit cu iederă, și pe nesimțite îl cuprinse o infinită tristețe. Atâția ani trecuse cu tramvaiul prin fața acestei grădini, fără să aibă o singură dată curiozitatea să se coboare și s-o privească îndeaproape. Înainta încet, cu capul ușor aplecat pe spate, privind creștetele înalte ale arborilor. Și deodată se trezi în fața porții, și acolo, parcă ascunsă de mult, pândindu-l, îi ieși în față o fată tânără, frumoasă și foarte oacheșă, cu salbă de cercei mari de aur. Apucându-l de braț, îl întrebă în șoaptă:

— Pofțiți la țigănci?

Îi zâmbi cu toată gura, și cu ochii, și, văzându-l că șovăie, îl trase ușor

de braț în curte. Gavrilescu o urmă fascinat, dar după câțiva pași se opri, parcă ar fi vrut să spună ceva.

— Nu vrei la țigănci? îl întrebă din nou fata, coborând și mai mult glasul.

Îl privi scurt, adânc, în ochi, apoi îi luă mâna și-l conduse repede către o căsuță verde, pe care anevoie ar fi bănuit-o acolo, ascunsă între tufe mari de liliac și boz. Deschise ușa și-l împinse ușor înainte. Gavrilescu pătrunse într-o penumbră curioasă, parcă ferestrele ar fi avut geamuri albastre și verzi. Auzi, depărtat, apropiindu-se tramvaiul, și uruitul metalic i se păru atât de insuportabil încât își duse mâna la frunte. Când zgomotul se pierdu, descoperi lângă el, așezată la o masă cu picioarele scurte, cu o ceașcă cu cafea înainte, o bătrână care-l privea curios, așteptând să se trezească.

— Ce-ți dorește inima pe ziua de azi? îl întrebă ea. O țigancă, o grecoaică, o nemțoaică...

— Nu, o întrerupse Gavrilescu ridicând brațul. Nu nemțoaică.

— Atunci, o țigancă, o grecoaică, o evreică, reluă bătrâna. Trei sute de lei, adăugă.

Gavrilescu zâmbi cu gravitate.

— Trei lecții de pian! exclamă el începând să se caute în buzunare. Fără să mai socotim tramvaiul dus și întors.

Bătrâna sorbi cafeaua și rămase pe gânduri.

— Ești muzicant? îl întrebă ea deodată. Atunci are să-ți placă.

— Sunt artist, spuse Gavrilescu scoțând rând pe rând mai multe batiste umede dintr-un buzunar al pantalonilor și trecându-le metodic, una câte una, în celălalt buzunar. Pentru păcatele mele am ajuns profesor de pian, dar idealul meu a fost, de totdeauna, arta pură. Trăiesc pentru suflet. Vă cer iertare, adăugă stânjenit, așezându-și pălăria pe măsută și începând să depună în ea obiectele pe care le scotea din buzunare. Niciodată nu găsesc portmoneul când trebuie.

— Nu e grabă, spuse bătrâna. Avem timp. Nu e nici trei...

— Vă cer iertare dacă vă contrazic, o întrerupse Gavrilescu, dar cred că vă înșelați. Trebuie să fie aproape patru. La trei am terminat eu

lecția cu Otilia.

— Atunci să știi că iar a stat ceasul, șopti bătrâna căzând din nou pe gânduri.

— Ah! în sfârșit, exclamă Gavrilescu arătându-i triumfător portmoneul. Era acolo unde trebuia să fie. Numără bancnotele și i le întinse.

— Să-l duci la bordei, spuse bătrâna ridicând privirile.

Gavrilescu se simți apucat de mână și, întorcând speriat capul, regăsi lângă el fata care-l ispitise în poartă. O urmă intimidat, purtând sub braț pălăria încărcată de obiecte.

— Să le ții bine minte, îi spuse fata. Să nu le încurci: o țigancă, o grecoaică, o evreică...

Traversară grădina, trecând prin fața clădirii înalte cu acoperișul de olane roșii, pe care o zărise Gavrilescu din stradă.

Se opri și, privindu-l o clipă, adânc, în ochi, izbucni într-un râs scurt, tăcut. Gavrilescu tocmai începuse să-și transporte diferitele obiecte din pălărie în buzunare.

— Ah! făcu el. Eu sunt artist. Dacă ar fi fost după mine, eu aș fi rămas aici, în boschetele astea, și arată cu pălăria spre copaci. Îmi place natura. Și pe o arșiță ca asta, să poți respira aer curat, în răcoarea asta, ca la munte... Dar unde mergem? întrebă, văzând că fata se apropie de un gard de lemn și deschide portița.

— La bordei... Așa a spus baba.

Îl apucă din nou de braț și-l trase după ea. Intrară într-o grădină neîngrijită, cu trandafiri și crini pierduți printre bălării și tufe de măceș. Căldura începea să se simtă din nou și Gavrilescu șovăi, dezamăgit.

— Îmi făceam iluzii, spuse. Venisem pentru răcoare, pentru natură...

— Așteaptă până oi intra în bordei, îl întrerupse fata arătându-i cu brațul o căsuță veche, părând pe jumătate păraginită, care se deslușea în fundul grădinii.

Gavrilescu își puse pălăria pe cap și o urmă posomorit. Dar când ajunsese în tindă, simți că inima începe să-i bată din ce în ce mai

puternic, și se opri.

— Sunt emoționat, spuse, nu îmi dau seama de ce...

— Să nu bei prea multă cafea, șopti fata deschizând ușa și împingându-l înăuntru.

Era o încăpere ale cărei margini nu le putea vedea, căci perdelele erau trase și în semiîntuneric paravanele se confundau cu pereții. Începu să înainteze, călcând pe covoare din ce în ce mai groase și mai moi, ca și cum ar fi călcat pe saltele, și cu fiecare pas bătaia inimii se accelera, până ce îi fu frică să mai înainteze, și se opri. În acea clipă se simți deodată fericit, parcă ar fi fost din nou tânăr, și toată lumea ar fi fost a lui, și Hildegard ar fi fost de asemenea a lui.

— Hildegard! exclamă el adresându-se fetei. Nu m-am mai gândit la ea de douăzeci de ani. A fost marea mea dragoste. A fost femeia vieții mele!...

Dar, întorcând capul, își dădu seama că fata plecase. Simți atunci în nări un parfum sfios și exotic, și o dată auzi bătând din palme și odaia începu să se lumineze într-un chip misterios, ca și cum perdelele ar fi fost trase încet, foarte încet, una după alta, lăsând să pătrundă treptat lumina după-amiezei de vară. Gavrilescu avu timp să observe că nici o perdea nu se mișcase, înainte de a da cu ochii de trei fete tinere care se aflau la câțiva metri în fața lui, bătând ușor din palme și râzând.

— Așa ne-ai ales, spuse una din ele. O țigancă, o grecoaică, o evreică...

— Dar să vedem dacă ai să ne ghicești, spuse a doua.

— Să vedem dacă ai să știi care-i țiganka, adăugă a treia.

Gavrilescu lăsase să-i cadă pălăria de paie, și le privea fix, împietrit, ca și cum nu le-ar fi văzut, ca și cum ar fi privit altceva, dincolo de ele, dincolo de paravane.

— Mi-e sete! șopti el deodată, și-și duse mâna la gât.

— Ți-a trimis baba cafea, spuse una din fete.

Dispăru după un paravan și se întoarse cu o tavă rotundă de lemn, pe care se afla o ceașcă cu cafea și un ibric. Gavrilescu apucă ceașca și o dădu peste cap, apoi i-o întinse zâmbind.

— Mi-e teribil de sete, șopti.

— Asta o să fie fierbinte, că e din ibric, spuse fata umplându-i ceașca. S-o bei încet...

Gavrilescu încercă să soarbă, dar cafeaua era atât de fierbinte încât își fripse buzele, și atunci așeză descurajat ceașca pe tavă.

— Mi-e sete! repetă el. Dacă aș putea să beau puțină apă.

Celelalte două fete dispărură după paravan și se întoarseră repede cu două tăvi pline.

— Ți-a trimis baba dulceață, spuse una din ele.

— Dulceață de trandafiri și șerbet, adăugă cealaltă.

Dar Gavrilescu zări cana plină cu iapă, și deși văzuse alături paharul gros de sticlă verde, brumată, apucă, cu amândouă mâinile, cana și o duse la gură. Bău îndelung, gâlgâind, dându-și capul pe spate. Apoi oftă, așeză cana pe tavă și scoase din buzunar una din batiste.

— Domnișoarelor, exclamă el încercând să se șteargă pe frunte, tare mi-a fost sete! Auzisem de unul, colonel Lawrence...

Fetele se priviră între ele cu înțeleș, apoi izbucniră toate în râs. Râdeau de astă dată din toată inima și din ce în ce mai tare. La început, Gavrilescu le privi mirat, apoi fața i se luminează de un mare zâmbet, și în cele din urmă începu și el să râdă. Se șterse îndelung cu batista.

— Dacă-mi dați voie să pun și eu o întrebare, vorbi el târziu; aș fi curios să știu ce v-a apucat.

— Râdem că ne-ai spus domnișoare, vorbi una din ele. Și aici suntem la țigănci...

— Nu e adevărat! o întrerupse alta. Nu te lua după ea, că vrea să te păcălească. Râdeam că te-ai încurcat și-ai băut din cană în loc să bei din pahar. Dacă ai fi băut din pahar...

— N-o asculta! o întrerupse a treia. Vrea să te păcălească. Să-ți spun eu care e adevărul: Râdeam că ți-a fost frică...

— Nu e adevărat! Nu e adevărat! izbucniră celelalte două. Vrea să te încerce, să vadă dacă ți-a fost frică...

— I-a fost frică! I-a fost frică! repetă a treia.

Gavrilescu făcu un pas înainte și înălță solemn brațul:

— Domnișoarelor! strigă el jignit. Văd că nu știți cu cine aveți de-a face. Eu nu sunt un oarecine. Eu sunt Gavrilescu, artist. Și înainte de a fi ajuns, pentru păcatele mele, un biet profesor de pian, eu am trăit un vis de poet. Domnișoarelor, exclamă patetic, după o pauză, la douăzeci de ani eu am cunoscut, m-am îndrăgostit și am iubit pe Hildegard!

Una din fete îi apropie un fotoliu și Gavrilescu se așează suspinând adânc.

— Ah! începu el după o lungă tăcere. De ce mi-ați adus aminte de tragedia vieții mele? Pentru că, ați înțeles, Hildegard n-a devenit niciodată soția mea. S-a întâmplat ceva, s-a întâmplat ceva teribil...

Fata îi întinse ceașca cu cafea și Gavrilescu începu să soarbă gânditor.

— S-a întâmplat ceva teribil, reluă el târziu. Dar ce? Ce s-a putut întâmpla? E curios că nu-mi aduc aminte. E adevărat, nu m-am mai gândit la Hildegard de foarte mulți ani. Mă învățasem cu ideea. Îmi spuneam: „Gavrilescule, ce-a fost, a fost” Așa sunt artiștii, fără noroc. Și deodată, adineauri, intrând aici la voi, mi-am adus aminte că am cunoscut și eu o pasiune nobilă, mi-am adus aminte că am iubit-o pe Hildegard!...

Fetele se priviră între ele și începură să bată din palme.

— Tot eu am avut dreptate, spuse a treia fată. I-a fost frică.

— Da, încuviințară celelalte. Ai avut dreptate: i-a fost frică...

Gavrilescu ridică ochii și le privi lung, melancolic.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți...

— Ți-e frică, rosti provocator una din fete, făcând un pas spre el. Ți-a fost frică de cum ai intrat...

— De aceea ți-a fost atât de sete, vorbi a doua.

— Și de atunci, schimbi mereu vorba, adăugă cealaltă. Tu ne-ai ales, dar ți-a fost frică să ne ghicești.

— Tot nu înțeleg, încercă Gavrilescu să se apere.

— Trebuia să ne ghicești de la început, continuă a treia fată. Să ghicești care-i țiganca, care-i grecoaica, care-i ovreica...

— Încearcă acum, dacă zici că nu ți-e frică, reluă cea dintâi. Ghicește.

Care-i țiganca?

— Care-i țiganca? Care-i țiganca? auzi Gavrilescu ca un ecou vocile celorlalte.

Zâmbi și le măsură din nou cu privirile.

— Asta-mi place, începu el, simțindu-se deodată bine dispus. Vasăzică, dacă ați aflat că sunt artist, voi credeți că trăiesc în nori, că habar n-am cum arată o țigancă...

— Nu schimba iar vorba, îl întrerupse una din fete. Ghicește-ne!

— Vasăzică, reluă Gavrilescu cu încăpățănare, voi credeți că n-am nici atâta imaginație, încât să ghicesc cum arată o țigancă, mai ales când e tânără și frumoasă și goală...

Căci, firește, le ghicise de cum dăduse cu ochii de ele. Cea care făcuse un pas spre el, pe de-a-ntregul goală, foarte neagră, cu părul și ochii negri, era fără îndoială țigancă. A doua, și ea goală, dar acoperită cu un voal verde-pal, avea un trup nefiresc de alb și strălucitor ca sideful, iar în picioare purta papuci aurii. Asta nu putea fi decât grecoaica. A treia era fără îndoială ovreica: avea o fustă lungă de catifea vișinie, care-i strângea trupul până la mijloc, lăsându-i pieptul și umerii goi, iar părul bogat roșu-aprins, era adunat și împletit savant în creștetul capului.

— Ghicește-ne! Care-i țiganca? Care-i țiganca? Strigară toate trei.

Gavrilescu se ridică brusc din fotoliu și, întinzând brațul spre fata goală și tuciurie din fața lui, rosti solemn:

— Pentru că sunt artist, primesc să fiu pus la încercare, chiar la această încercare copilărească, și răspund: Tu ești țiganca!

În clipa următoare se simți prins de mâini, și fetele începură să-l învârtască în cerc, strigând și șuierând și parcă vocile veneau de foarte departe.

— N-ai ghicit! N-ai ghicit! Auzi el ca prin vis.

Încercă să se oprească, să se smulgă din mâinile acelea care-l învârtteau în iureș, ca într-o horă de iele, dar îi fu peste putință să se desprindă. Simțea în nări dogoarea trupurilor tinere și parfumul acela exotic, depărtat, și auzea în el, dar și în afara lui, pe covor, picioarele fetelor dănțuind. Simțea de asemenea că hora îl poartă ușor, printre

fotolii și paravane, către fundul încăperii, dar după câțva timp renunță să se mai împotrivească și nu-și mai dădu seama de nimic.

*

Trezindu-se, dădu cu ochii de fata oacheșă și goală îngenunchiată pe covor, în fața divanului, și se ridică în capul oaselor.

— Am dormit mult? o întrebă.

— Nici n-ai apucat să dormi, îl liniști fata. Doar ce-ai ațipit.

— Dar ce Dumnezeu mi-ați făcut? întrebă el ducându-și mâna la frunte. Mă simt cam amețit.

Privi cu mirare în jurul lui. Parcă nu mai era aceeași încăpere, și totuși recunoștea, așezate asimetric printre fotolii, divane sau oglinzi, paravanele care-l impresionaseră de cum intrase. Nu-și putea da socoteala cum erau alcătuite. Unele foarte înalte, aproape atingând tavanul, s-ar fi confundat cu pereții dacă pe alocuri nu s-ar fi întins, prin unghiuri ascuțite, până la mijlocul odăii. Altele, misterios luminate, păreau a fi ferestre, pe jumătate acoperite cu perdele, deschizându-se spre coridoare interioare. Alte paravane, multicolor și curios pictate sau acoperite cu șaluri, și broderii care cădeau în falduri pe covoare, confundându-se cu ele, alcătuiau, s-ar fi spus, prin felul cum erau așezate, alcovuri de diferite forme și mărimi. Dar i-a fost de ajuns să-și oprească doar câteva clipe privirile asupra unui asemenea alcov ca să înțeleagă că era o iluzie, că de fapt ceea ce vedea el erau doar două sau trei paravane separate care-și împreunau imaginile într-o mare oglindă cu ape verzi-aurii. În clipa când își dădu seama de iluzie, Gavrilescu simți că odaia începe să se învârtască în jurul lui și-și duse din nou mâna la frunte.

— Ce Dumnezeu mi-ați făcut? repetă el.

— Nu m-ai ghicit, șopti fata cu un zâmbet întristat. Și totuși ți-am făcut semn cu ochiul că nu eu sunt țiganka. Eu sunt grecoaica.

— Grecia! exclamă Gavrilescu, ridicându-se brusc în picioare. Grecia eternă!...

Parcă oboseala i-ar fi pierit ca prin farmec, își auzea bătăile inimii accelerându-i-se, o nemaipomenită beatitudine i se risipi ca un fior cald în tot trupul.

— Când eram în dragoste cu Hildegard, continuă exaltat, nu visam decât la asta, să facem împreună o călătorie în Grecia.

— Ai fost un prost, îl întrerupse fata. Nu trebuia să visezi, trebuia s-o iubești...

— Aveam douăzeci de ani și ea nu împlinise încă optsprezece. Era frumoasă. Eram amândoi frumoși, adăugă.

În acea clipă își dădu seama că era îmbrăcat într-un costum ciudat: avea pantaloni largi, asemenea șalvarilor, și o tunică scurtă de mătase galben-aurie. Se privi mirat în oglindă, parcă i-ar fi fost greu să se recunoască.

— Visasem să mergem în Grecia, reluă el târziu cu un glas mai potolit. Nu, era mai mult decât un vis, era ceva care începuse să fie real, căci hotărâsem să plecăm în Grecia foarte curând după nuntă. Și atunci s-a întâmplat ceva. Dar ce Dumnezeu s-a întâmplat? se întrebă după o pauză ducându-și amândouă mâinile la tâmpile. Era tot așa, o zi caldă ca asta, o zi teribilă de vară. Am văzut o bancă și m-am îndreptat spre ea, și atunci am simțit arșița lovindu-mă în creștet, lovindu-mă ca o sabie în creștetul capului... Nu, asta e povestea colonelului Lawrence, asta am aflat-o azi de la studenți, așteptând tramvaiul. Ah! Dacă aş avea un pian, exclamă el deznădăjduit.

Fata se înălță sprintenă de pe covor și, apucându-l de mână, îi șopti:

— Haide cu mine!...

Îl trase repede după ea printre paravane și oglinzi și, după câțva timp, grăbi într-atât pasul, încât Gavrilesco simți curând că aleargă și vru să se oprească o clipă, să-și tragă răsuflarea, dar fata nu-l lăsă.

— E târziu, șopti ea din fugă, și iarăși i se păru că vocea e ca un șuierat care îi ajunge de foarte departe.

Dar de data asta nu ameți, deși trebui să ocolească, în fugă, nenumărate divane și perne moi și cufere, și lădițe acoperite cu covoare, și oglinzi mari și mărunte, tăiate uneori în forme ciudate, care

apăreau din senin în fața lor, parcă atunci ar fi fost așezate pe covor. Pe neașteptate, ieșind dintr-un fel de coridor alcătuit din două rânduri de paravane, pătrunseră într-o încăpere largă și însorită. Acolo, rezemate de pian, îl așteptau cele două fete.

— Ce-ați întârziat? îi întrebă cea cu părul roșu. S-a răcit cafeaua.

Gavrilescu își trase răsuflarea și, făcând un pas spre ea, ridică amândouă brațele în sus, ca și cum ar fi vrut să se apere.

— Ah, nu, spuse, eu nu mai beau! Am băut destulă cafea. Eu, domnișoarelor, deși fire de artist, duc o viață regulată. Nu-mi place să-mi pierd timpul prin cafenele.

Dar ca și cum nu l-ar fi auzit, fata se întoarse spre grecoaică:

— De ce-ați întârziat atât? întrebă din nou.

— Și-a adus aminte de Hildegard.

— Nu trebuia să-l lași, vorbi a treia fată.

— Pardon, dați-mi voie, interveni Gavrilăscu apropiindu-se de pian. Aceasta e o chestiune strict personală. Nu mă poate nimeni împiedica. A fost tragedia vieții mele.

— Acum iar o să întârzie, spuse fata cu părul roșu. S-a încurcat din nou.

— Dați-mi voie! izbucni Gavrilăscu. Nu m-am încurcat deloc. A fost tragedia vieții mele. Mi-am adus aminte de ea cum am intrat aici. Ascultați! Exclamă apropiindu-se de pian. O să vă cânt ceva și o să înțelegeți.

— Nu trebuia să-l lași, auzi el cele două fete șoptind. Acum n-o să ne mai ghicească niciodată...

Gavrilescu rămase câteva clipe concentrat, apoi își plecă umerii deasupra clapelor și-și pregăti mâinile, ca și cum ar fi fost gata să atace cu brio.

— Mi-am adus aminte! exclamă el deodată. Știu ce s-a întâmplat!

Se ridică nervos de pe scaun și începu să se plimbe cu privirile plecate în covor.

— Acum știu, repetă el de mai multe ori, în șoaptă. Era tot așa ca acum, într-o vară. Hildegard plecase cu familia ei la Königsberg. Era

teribil de cald. Locuiam în Charlottenburg și ieșisem să mă plimb pe sub arbori. Erau arbori înalți, bătrâni, cu umbra deasă. Și era pustiu. Era prea cald. Nu îndrăzneau nimeni să iasă din casă. Și acolo, sub arbori, am zărit o fată tânără, care plângea cu hohote, plângea cu obrazul ascuns în mâini. Și m-a mirat mult, căci își scosese pantofii, și-și rezema picioarele pe o mică valiză, așezată înaintea ei, pe pietriș... „Gavrilescule, mi-am spus, iată o ființă nefericită.” De unde să bănuiesc eu... Se opri din mers și se întoarse brusc către fete: Domnișoarelor, exclamă patetic, eram tânăr, eram frumos și aveam un suflet de artist! O fată abandonată îmi rupea inima. Am stat de vorbă, am încercat s-o consolez. Așa a început tragedia vieții mele.

— Și acuma, ce-i de făcut? Întrebă fata cu părul roșu, adresându-se celorlalte.

— Să mai așteptăm, să vedem ce ne spune baba, vorbi grecoaica.

— Dacă mai așteptăm, n-are să ne ghicească niciodată, spuse a treia fată.

— Da, tragedia vieții mele... continuă Gavrilescu. O chema Elsa... Dar m-am resemnat. Mi-am spus: „Gavrilescule, așa a fost să fie. Ceasul rău! Așa sunt artiștii, fără noroc”...

— Vedeți? vorbi din nou fata cu părul roșu. Acum iar se încurcă, și n-o să mai știe cum să iasă...

— Ah, destinul! exclamă Gavrilescu, ridicând amândouă brațele în aer și întorcându-se spre grecoaică.

Fata îl privea zâmbind, cu brațele împreunate la spate.

— Grecia eternă! exclamă el. N-am mai apucat să te văd...

— Lasă asta! Lasă asta! Strigară celelalte două fete apropiindu-se de el. Adu-ți aminte cum ne-ai ales!

— O țigancă, o grecoaică, o ovreică, spuse grecoaica privindul cu înțeleș, adânc, în ochi. Așa ai vrut, așa ne-ai ales.

— Ghicește-ne, strigă fata cu părul roșu, și ai să vezi cât o să fie de frumos!...

— Care-i țiganka? Care-i țiganka? Întrebară toate trei deodată, înconjurându-l.

Gavrilescu se retrase repede și se rezemă de pian.

— Vasăzică, începu el după o pauză, așa-i povestea aici pe la voi. Artist sau muritor de rând, voi o țineți una și bună: să vă ghicesc țiganca. Și de ce mă rog? Cine a dat ordin?

— Ăsta-i jocul nostru, aici, la țigănci, spuse grecoaica, încearcă și ghicește. N-are să-ți pară rău.

— Dar mie nu mi-e capul la joc, continuă Gavrilescu cu fervoare. Eu mi-am adus aminte de tragedia vieții mele. Căci vedeți, acum înțeleg foarte bine: dacă în seara aceea, la Charlottenburg, n-aș fi intrat cu Elsa într-o berărie. Sau, chiar dacă aș fi intrat, dar dacă aș fi avut bani cu mine și aș fi putut plăti eu consumația, viața mea ar fi fost alta... Dar s-a întâmplat că n-aveam bani și a plătit Elsa. Și a doua zi am umblat peste tot, să caut câteva mărci să-mi plătesc datoria. Dar n-am găsit. Toți prietenii, toate cunoștințele erau plecate în vacanță. Era vară, era teribil de cald...

— Iar îi e frică, șopti fata cu părul roșu, plecându-și privirile în covor.

— Ascultați, că nu v-am spus tot! strigă patetic Gavrilescu. Trei zile n-am găsit bani, și mă duceam în fiecare seară s-o văd pe Elsa, la gazda ei; să mă scuz că nu găsisem bani. Și pe urmă mergeam amândoi la berărie. Dacă măcar m-aș fi ținut tare și n-aș fi primit să merg cu ea la berărie! Dar, ce vreți? Mi-era foame. Eram tânăr, eram frumos, Hildegard era plecată la băi și mi-era foame. Vă spun drept, erau zile când mă culcam nemâncat. Viață de artist...

— Și acum ce-i de făcut? îl întrebară fetele. Căci trece timpul, trece timpul...

— Acum? Exclamă Gavrilescu ridicând din nou brațele. Acum e bine și cald, și-mi place la voi, că sunteți tinere și frumoase, și stați aici, în fața mea, gata să mă serviți cu dulceață și cafea. Dar nu mai mi-e sete. Acum mă simt bine, mă simt perfect. Și-mi spun: „Gavrilescule, fetele acestea așteaptă ceva de la tine. Fă-le plăcerea. Dacă vor să le ghicești, ghicește-le. Dar, atenție! Atenție, Gavrilescule, că dacă iar greșești, te prind în hora lor și nu te mai deștepti până la ziuă”...

Ocoli zâmbind pianul în așa fel încât să-l aibă pavăză între el și fete.

— Vasăzică, voi vreți să vă spun care-i țiganca. Ei, bine, am să vă spun...

Fetele se aliniară emoționate, fără să scoată un cuvânt, privindu-l în ochi.

— Am să vă spun, reluă el după o pauză.

Apoi întinse brusc, melodramatic brațul către fata acoperită cu voalul verde pal și așteptă. Fetele împietriră, ca și cum nu le-ar fi venit să creadă.

— Ce are? întrebă târziu cea cu părul roșu. De ce nu poate să ghicească?

— I s-a întâmplat ceva, spuse grecoaica. Și-a adus aminte de ceva și s-a pierdut, s-a rătăcit în trecut.

Fata pe care el o socotise țigancă înainta câțiva pași, luă tava cu cafele și, trecând prin fața pianului, șopti zâmbind întristată:

— Eu sunt ovreica...

Apoi dispăru tăcută după un paravan.

— Ah! exclamă Gavrilescu lovindu-se cu palma pe frunte. Ar fi trebuit să înțeleg. Avea ceva în ochi care venea de foarte departe. Și avea un voal prin care se întrezărea tot, dar exista totuși un voal. Era ca în *Vechiul Testament*...

Brusc, fata cu părul roșu izbucni în râs.

— Nu ne-a ghicit boierul! strigă. N-a ghicit care-i țiganca...

Își trecu mâna prin păr și, scuturându-se de câteva ori, pletele îi căzură roșii, aprinse pe umeri, începu să dănțuiască învârtindu-se încet, în cerc, bătând din palme și cântând.

— Spune, grecoaico, cum ar fi fost? strigă ea scuturându-și pletele.

— Dacă ai fi ghicit-o, ar fi fost foarte frumos, șopti grecoaica. Ți-am fi cântat și ți-am fi dănțuit și te-am fi plimbat prin toate odăile. Ar fi fost foarte frumos...

— Ar fi fost foarte frumos, repetă Gavrilescu cu un zâmbet trist.

— Spune-i, grecoaice! strigă țiganca oprindu-se în fața lor, dar continuând să bată ritmic din palme și lovind tot mai puternic cu piciorul gol pe covor.

Grecoaica se furișă aproape de el și începu să-i spună. Vorbea repede, în șoaptă, clătinând uneori din cap sau trecându-și degetele peste gură, dar Gavrilescu nu izbutea s-o înțeleagă. O asculta zâmbind, cu privirile pierdute, șoptind la răstimpuri: „Ar fi fost frumos!”... Auzea tot mai puternic piciorul țigăncii lovind în covor cu un sunet surd, subpământean, până ce ritmul acela necunoscut și sălbatic i se păru peste puțină de suportat și atunci, cu un efort, se repezi la pian și începu să cânte.

— Acum spune-i și tu, țiganco! strigă grecoaica.

O auzi cum se apropie, ca și cum ar fi dănțuit pe o tobă uriașă de bronz, și câteva clipe în urmă îi simți în spate respirația fierbinte. Gavrilescu se plecă mai mult asupra pianului și-și repezi mâinile cu toată puterea, aproape cu furie, parcă ar fi vrut să răscolească clapele, să le smulgă și să-și facă loc cu unghiile în pântecul pianului și apoi mai departe, mai adânc.

*

Nu se mai gândea la nimic, furat de melodiile noi, necunoscute pe care le asculta parcă pentru întâia oară, deși îi veneau una după alta în minte, ca și cum și le-ar fi amintit după multă vreme. Târziu, se opri și atunci își dădu seama că rămăsese singur și că în odaie se făcuse aproape întunec.

— Unde sunteți? strigă el, ridicându-se speriat de pe scaun.

Șovăi câteva clipe, apoi se îndreptă spre paravanul după care dispăruse ovreica.

— Unde v-ați ascuns? strigă din nou.

Încet, călcând în vârful picioarelor, ca și cum ar fi vrut să le surprindă, se furișă după paravan. Aici s-ar fi spus că începe o altă odaie care părea că se prelungește într-un coridor întortocheat. Era o odaie curios alcătuită, cu tavanul scund și neregulat, cu pereții ușor ondulați dispărând și reapărând din întunec. Gavrilescu făcu câțiva pași la întâmplare, apoi se opri să asculte. I se păru că, chiar în acea

clipă auzise foșnete și pași repezi trecând foarte aproape de el pe covor.

— Unde sunteți? strigă.

Își ascultă ecoul, încercând să pătrundă cu privirile prin întunerec. I se păru că le zărește pe toate trei pitite într-un unghi al coridorului și porni într-acolo, cu brațele întinse înaintea lui, bâjbâind. Dar după câțva timp își dădu seama că apucase într-o direcție greșită, căci descoperi coridorul cotind departe, la câțiva metri pe mâna stângă, și se opri din nou.

— Degeaba v-ascundeți, că tot am să vă găsesc! strigă el. Mai bine arătați-vă de bunăvoie!...

Apoi ascultă încordat, cu ochii ținți asupra coridorului. Nu se mai auzea nimic. Dar parcă aici începea să se simtă căldura și hotărî să se întoarcă și să le aștepte cântând la pian. Își aducea foarte bine aminte direcția din care venise și știa că nu făcuse mai mult de douăzeci, treizeci de pași. Întinse brațele și înainta încet, cu prudență. Dar după câțiva pași dădu cu mâinile de un paravan și se trase îndărăt speriat.

Știa bine că, puține clipe în urmă, paravanul nu fusese acolo.

— Ce v-a apucat? strigă. Dați-mi drumul!...

I se păru că aude iarăși râsete înăbușite și foșnete și atunci prinse curaj.

— Poate credeți că mi-e frică, începu el după o scurtă pauză, silindu-se să pară cât mai bine dispus. Dați-mi voie, dați-mi voie!... adăugă grăbit, ca și cum s-ar fi așteptat să fie întrerupt. Dacă am acceptat să mă joc cu voi de-a v-ați ascunselea, am făcut-o pentru că mi-a fost milă de voi. Țsta e adevărul: mi-a fost milă de voi. V-am văzut de la început, copile nevinovate, închise aici, într-un bordei, la țigănci, și mi-am spus: „Gavrilescule, fetele astea vor să-ți facă o farsă. Prefă-te că te lași păcălit. Lasă-le să creadă că nu știi să ghicești care-i țiganca. Așa e jocul. Așa e jocul strigă el cât putu mai tare. Și-acum că ne-am jucat destul, ieșiți la lumină.”

Ascultă zâmbind, cu mâna dreaptă rezemându-se de paravan, în acea clipă, auzi pași fugărindu-se în întunerec, foarte aproape de el. Se

întoarce brusc și întinse brațele înaintea lui.

— Să vedem care ești, spuse. Să vedem pe cine am pus mâna. Oare am pus mâna pe țigancă?

Dar, după ce-și roti așa, multă vreme, brațele în neștire, se opri să asculte și de data aceasta nu mai ajungea până la el, de nicăieri, nici cel mai mic zgomot.

— Nu-i nimic spuse, ca și cum ar fi știut că fetele se găsesc la câțiva pași de el, ascunse în întunerec. Mai așteptăm. Văd că nu știți încă cu cine aveți a face. Mai târziu o să vă pară rău. Aș fi putut să vă învăț să cântați la pian. V-ați fi îmbogățit cultura muzicală. V-aș fi explicat *Liedurile* lui Schumann. Ce frumusețe! Exclamă el cu fervoare. Ce muzică divină!

Simți din nou căldura, parcă mai puternică ca niciodată și începu să se șteargă pe obraz cu mâneca tunicii. Apoi, descurajat, porni spre stânga, pipăind neconținut paravanul. Se oprea la răstimpuri și asculta, apoi pornea iar, grăbind pasul.

— Cine m-a pus să-mi pun mintea cu niște copile? izbucni deodată, cuprins brusc de furie. Pardon! Am spus copile din gentilețe. Voi sunteți altceva. Știți voi bine ce sunteți. Sunteți țigănci. Fără nicio cultură. Analfabete. Care din voi știe unde se află Arabia? Care din voi a auzit de colonelul Lawrence?

Paravanul părea că nu se mai sfârșește și, cu cât înainta, cu atât căldura devenea mai insuportabilă, își scoase tunică și, după ce-și șterse furios fața și grumazul, o puse pe umărul gol, ca un prosop, și bâjbâi din nou cu brațul să regăsească paravanul. Dar de data aceasta întâlni un perete neted și răcoros și se lipi de el, întinzând amândouă brațele. Rămase multă vreme lipit de perete, respirând adânc. Apoi începu să se miște încet, fără să se dezlipească de perete, târându-se de-a lungul lui. Câtva timp în urmă descoperi că-și pierduse tunică și, pentru că transpira mereu, se opri, își scoase șalvării și începu să se șteargă pe față și pe tot corpul. În acea clipă i se păru că-l atinge ceva pe umăr și, cu un țipăt scurt, sări speriat în lături.

— Dați-mi drumul! strigă. V-am spus să-mi dați drumul!...

Din nou cineva, ceva, o ființă sau un obiect, cu neputință de precizat, îl atinse pe față, pe umeri și atunci începu să se apere învârtind orbește șalvarii deasupra capului. Îi era din ce în ce mai cald, simțea broboanele de sudoare prelingându-i-se pe obraji și gâfâia. Într-o smucitură prea bruscă, șalvarii îi scăpară din mână și dispărură undeva, departe, în întunec. Gavrilescu rămase o clipă cu brațul ridicat, strângându-și spasmodic pumnul, ca și cum ar fi sperat să descopere, de la o clipă la alta, că se înșelase, că șalvarii erau încă în puterea lui. Se simți deodată gol și se făcu mic, lăsându-se pe vine, proptindu-și mâinile pe covor și plecându-și fruntea, parcă ar fi fost gata s-o ia la goană, începu să înainteze pipăind cu palmele covorul în jurul lui, tot sperând că și-ar putea regăsi șalvarii. Descoperea la răstimpuri obiecte pe care îi era greu să le identifice; unele semănau la început cu o lădiță, dar se dovedeau a fi, pipăite mai bine, dovleci uriași înveliți în broboade; altele, care păreau la început perne sau suluri de divan, deveneau, corect tipărite, mingi, umbrele vechi umplute cu tărâțe, coșuri de rufe pline cu jurnale, dar nu apuca să hotărască ce-ar fi putut fi, pentru că descoperea neconținut alte obiecte în fața lui și începea să le pipăie. Uneori îi ieșeau în față mobile mari și Gavrilescu le ocolea prudent, căci nu le cunoștea formele și-i era teamă să nu le răstoarne.

Nu-și dădea seama de când umbla așa, în genunchi sau târându-se pe pântec, în întunec. Renunțase la speranța că și-ar mai putea găsi șalvarii. Ceea ce îl supăra tot mai mult era căldura. Parcă ar fi umblat în podul unei case acoperite cu tablă, într-o după-amiază de mare arșiță. Simțea în nări aerul încins și obiectele deveneau parcă iot mai calde. Trupul tot îi era learcă și trebuia să se oprească la răstimpuri ca să se odihnească. Se întindea atunci cât putea mai mult depărtându-și picioarele și mâinile în cruce, lipindu-și obrazul de covor, respirând adânc și agitat, gâfâind.

O dată i se păru că ațipise și-l trezi o adiere neașteptată, ca și cum s-ar fi deschis undeva o fereastră, lăsând să pătrundă răcoarea nopții.

Dar înțelese repede că era altceva, ceva care nu semăna cu nimic

cunoscut, și o clipă rămase încremenit, simțind cum i se răcește sudoarea pe spate. Nu-și putea aduce aminte ce s-a întâmplat după aceea. S-a speriat de strigătul pe care-l scosese și s-a trezit alergând nebunește în întunec, lovindu-se de paravane, răsturnând oglinzi și tot felul de obiecte mărunte așezate curios pe covor, alunecând adesea și căzând, dar ridicându-se repede și pornind-o din nou la fugă. Se surprinse sărind peste lădițe și ocolind oglinzile și paravanele, și atunci își dădu seama că pătrunsese într-o zonă de semiîntuneric, în care începeau să se distingă contururile, în fundul coridorului, neobișnuit de sus în perete, părea că se deschide o fereastră, prin care se revărsa lumina amurgului de vară. Când intră în coridor, căldura ajunsese insuportabilă. Trebui să se oprească, să-și poată trage răsuflarea și, cu dosul palmei își culegea sudoarea de pe frunte, de pe obraji, își auzea inima bătându-i-se să se spargă.

Înainte de a ajunge în dreptul ferestrei, se opri din nou, speriat. Ajungeau până la el voci, și râsete, și zgomot de scaune trase pe parchet, parcă un întreg grup s-ar fi ridicat de la masă și s-ar fi îndreptat spre el. În acea clipă se văzu gol, mai slab decât se știa, cu oasele ieșindu-i prin piele, și totuși cu pântecul umflat și căzut, așa cum nu se mai văzuse vreodată. Nu mai avea timp să fugă înapoi. Apucă la întâmplare o draperie și începu să tragă. Simți că draperia e gata să cedeze și, proptindu-se cu picioarele în perete, se lăsă cu toată greutatea pe spate. Dar atunci se întâmplă ceva neașteptat, începu să simtă că draperia îl trage, cu o putere crescândă, spre ea, astfel că puține clipe în urmă se trezi lipit de perete, și, deși încercă să se desprindă lăsând draperia din mâini, nu reuși, și foarte curând se simți înfășurat strâns din toate părțile ca și cum ar fi fost legat și împins într-un sac. Era din nou întunec și foarte cald, și Gavrilescu înțelese că nu va putea rezista mult, că se va sufoca, încercă să țipe, dar gâtletul îi era uscat, lemnos, și sunetele păreau înecate în pâslă.

Auzi un glas care i se păru cunoscut.

— Ia spune, boierule, ia mai spune.

— Ce să vă mai spun? șopti el. V-am spus tot. Asta a fost tot. Am venit cu Elsa la București. Eram săraci amândoi. Am început să dau lecții de pian...

Ridică puțin capul de pe pernă și dădu cu ochii de babă. Ședea la măsuță cu ibricul de cafea în mână, gata să umple din nou ceștile.

— Nu, mulțumesc, eu nu mai beau! spuse ridicând brațul. Am băut destulă cafea. Mi-e teamă că n-am să mai dorm la noapte.

Baba își umplu ceașca, apoi puse ibricul pe un colț al măsuței.

— Ia mai spune, stăruie ea. Ce-ai mai făcut? Ce s-a mai întâmplat?

Gavrilescu rămase multă vreme pe gânduri, făcându-și vânt cu pălăria.

— Apoi am început să ne jucăm de-a v-ați ascunselea, vorbi deodată cu un glas schimbat, puțin sever. Firește, ele nu știau cu cine au de-a face. Eu sunt un om serios, sunt artist, profesor de pian. Eu venisem aici din simplă curiozitate. Mă interesează lucrurile noi, necunoscute. Mi-am spus: „Gavrilescu, iată o ocazie să-ți îmbogățești cunoștințele”. N-am știut că e vorba de jocuri naive, copilărești. Vă închipuiți, m-am văzut deodată gol și auzeam voci, eram sigur că dintr-un moment în altul... Întelegeți ce vreau să spun...

Baba clătină din cap și sorbi pe îndelete din cafea.

— Ce ți-am mai căutat pălăria, vorbi ea. Au răscolit fetele tot bordeiul până au dat de ea.

— Da, recunosc a fost și vina mea, continuă Gavrilescu. Nu știam că dacă nu le ghicesc la lumina zilei, va trebui să le caut, să le prind și să le ghicesc pe întunec. Nu-mi spusese nimeni nimic. Și, repet, când m-am văzut gol și am simțit draperia strângându-se în jurul meu, ca un giulgiu, vă dau cuvântul meu de onoare că era ca un giulgiu...

— Ce-am mai pățimit până te-am îmbrăcat, spuse baba. Că nu voiai

deloc să te lași îmbrăcat...

— Vă spun, draperia aceea era ca un giulgiu, mă strângea din toate părțile, mă înfășurase și mă strângea de nu mai puteam respira. Și era o căldură! exclamă, făcându-și mai tare vânt cu pălăria. Mă mir că nu m-am sufocat!...

— Da, a fost foarte cald, spuse baba.

În acea clipă se auzi, depărtat, uruitul metalic al tramvaiului.

Gavrilescu își duse mâna la frunte.

— Ah! exclamă, ridicându-se anevoie de pe sofa. Cum trece timpul. M-am luat cu vorba și, din una în alta, am uitat că trebuie să mă duc până în strada Preoteselor. Închipuiți-vă că mi-am uitat servieta cu partituri, îmi spuneam azi după-masă: „Gavrilescule, atenție, că parcă, parcă”... Da, îmi spuneam ceva cam în felul acesta, dar nu-mi aduc bine aminte ce...

Făcu câțiva pași spre ușă, apoi se întoarse, plecă puțin din umeri și spuse, salutând cu pălăria:

— Mi-a părut bine de cunoștință.

În curte rămase neplăcut surprins. Deși soarele apusese, era mai cald decât fusese în plină după-amiază. Gavrilescu își scoase haina, și-o puse pe umăr și, continuând să-și facă vânt cu pălăria, traversă curtea și ieși. Depărtându-se de zidul adumbrat de arbori, regăsi căldura încinsă a caldarâmului și mirosul de praf și asfalt topit. Umbla abătut, cu umerii căzuți, cu privirile risipite înaintea lui. În stație nu mai aștepta nimeni. Când auzi tramvaiul apropiindu-se, înălță brațul și-i făcu semn cu mâna.

Vagonul era aproape gol și avea toate ferestrele deschise. Se așează în fața unui tânăr în cămașă și pentru că văzu taxatorul apropiindu-se, începu să-și caute portofelul. Îl găsi mai repede decât s-ar fi așteptat.

— E ceva nemaipomenit! exclamă. Vă dau cuvântul meu de onoare că e mai rău ca în Arabia. Dacă ați auzit cumva de colonelul Lawrence.

Tânărul zâmbi distrat, apoi întoarse capul pe fereastră.

— Cam cât să fie ceasul? întrebă Gavrilescu pe taxator.

— Opt și cinci.

— Ce ghinion! Am să le găesc la masă. Au să creadă că tocmai d-aia am venit atât de târziu, ca să le găesc la masă. Înțelegeți, nu-mi convine să creadă că... Înțelegeți ce vreau să spun. Pe de altă parte, dacă le spun unde am fost, madam Voitinovici e o persoană curioasă, are să mă țină până la miezul nopții ca să-i povestesc.

Taxatorul îl privise zâmbind și făcu semn cu ochiul tânărului.

— Spuneți-i c-ați fost la ȝigănci, și o să vedeți, n-o să vă mai întrebe nimic.

— Ah, nu, imposibil. O cunosc bine. E o femeie curioasă. Mai bine nu spun nimic.

La stația următoare se urcară câteva perechi tinere, și Gavrilescu se mută aproape de ei ca să poată asculta mai bine conversația. Când socoti că poate intra în vorbă, ridică ușor brațul:

— Dacă-mi dați voie, am să vă contrazic. Eu, pentru păcatele mele, sunt profesor de pian, dar n-am fost făcut pentru asta...

— Strada Preoteselor, auzi el taxatorul, și sculându-se brusc, salută și traversă grăbit coridorul.

Porni agale, făcându-și vânt cu pălăria, în dreptul numărului 18 se opri, își aranjă cravata, își trecu mâna prin păr și intră. Urcă încet scările până la etajul I, apoi sună apăsător. Câteva clipe în urmă îl ajunse tânărul din tramvai.

— Ce coincidență, exclamă Gavrilescu, văzându-l că se oprește lângă el.

Ușa se deschise brusc și în prag apărură o femeie încă tânără, dar cu obrazul palid și veștejit. Avea un șorț de bucătărie și în mână ținea un borcan de muștar. Dând cu ochii de Gavrilescu se încruntă.

— Ce poftiți? Întrebă.

— Mi-am uitat servieta, începu Gavrilescu intimidat. M-am luat cu vorba și am uitat-o. Am avut treburi prin oraș și n-am putut veni mai devreme.

— Nu înțeleg. Ce fel de servieta?

— Dacă s-a așezat la masă, n-o deranjați, continuă pripit Gavrilescu. Știu unde am lăsat-o. E lângă pian...

Și dădu să intre, dar femeia nu se clinti din prag.

— Pe cine căutați, dumneavoastră, domnule?

— Pe doamna Voitinovici. Eu sunt Gavrilescu, profesorul de pian al Otiliei. N-am avut plăcerea să vă întâlnesc, adăugă politicoș.

— Ați greșit adresa, spuse femeia. Aici e numărul 18.

— Dați-mi voie, începu din nou Gavrilescu zâmbind. Cunosc apartamentul acesta de cinci ani. Pot spune că fac parte din familie. Vin aici de trei ori pe săptămână.

Tânărul ascultase conversația rezemat de perete.

— Cum spuneți că o cheamă? îl întrebă.

— Doamna Voitinovici. E mătușa Otiliei, Otilia Pandele.

— Nu stă aici, îl întrerupse tânărul. Aici locuim noi, familia Georgescu. Dânsa, doamna de față, e soția tatălui meu. E născută Petrescu...

— Te rog să fii politicoș, spuse femeia. Și să nu-mi vii acasă cu tot felul de persoane.

Apoi întoarse spatele și dispăru în coridor.

— Vă cer scuze pentru această scenă, spuse tânărul, încercând să zâmbească. E a treia soție a tatălui meu. Poartă pe umerii ei toate erorile căsătoriilor anterioare. Cinci băieți și-o fată.

Gavrilescu îl asculta turburat, făcându-și vânt cu pălăria.

— Regret, începu el, regret foarte sincer. N-am voit s-o supăr. E drept, ora e cam nepotrivită. E ora mesei. Dar, vedeți, mâine dimineață am o lecție în Dealul Spirii. Am nevoie de servietă. Am Czerny II și III acolo. Sunt partiturile mele cu interpretările mele personale însemnate pe margini. De aceea le port totdeauna cu mine.

Tânărul îl privea, continuând să zâmbească.

— Nu cred că m-am făcut înțeleș, îl întrerupse el. Ceea ce vreau să vă spun e că aici locuim noi, familia Georgescu. Locuim de patru ani.

— Imposibil! Exclamă Gavrilescu. Am fost aici acum câteva ceasuri, am avut lecția cu Otilia de la două la trei. Apoi m-am luat cu vorba cu doamna Voitinovici.

— În strada Preoteselor 18, etajul I ? se miră tânărul, zâmbind

amuzat.

— Exact. Cunosc foarte bine casa. Vă spun unde e pianul. Vă duc cu ochii închiși. E în salon, lângă fereastră.

— Noi n-avem pian, spuse tânărul, încercați la alt etaj. Deși vă asigur că n-o să găsiți nici la etajul II. Acolo locuiește familia căpitan Zamfir, încercați la etajul III. Îmi pare rău, adăugă văzând că Gavrilescu îl asculta speriat, făcându-și tot mai agitat vânt cu pălăria. Mi-ar fi plăcut să existe și o Otilie în casa asta...

Gavrilescu șovăi, privindu-l adânc în ochi.

— Vă mulțumesc, spuse el târziu. Să încerc și la etajul III. Deși, vă dau cuvântul meu de onoare că pe la trei, trei și un sfert eram aici, și întinse brațul cu fermitate, arătând spre coridor.

Începu să urce, răsuflând greu. La etajul III își șterse îndelung fața cu una din batiste, apoi sună. Auzi pași mărunți, și curând deschise ușa, un băiețel de vreo 5-6 ani.

— Ah, exclamă Gavrilescu, mi-e teamă că am confundat etajele. Căutam pe doamna Voitinovici...

Atunci apără în ușă o femeie tânără, care-i zâmbi:

— Doamna Voitinovici locuia la etajul I, spuse, dar s-a mutat, a plecat în provincie.

— A plecat demult?

— Oh, da, demult. La toamnă se împlinesc opt ani. A plecat îndată ce s-a căsătorit Otilia.

Gavrilescu își duse mâna la frunte și începu să se frece. Apoi căută privirile femeii și-i zâmbi cât putu mai blajin.

— Cred că faceți o confuzie, începu el. Eu vă vorbesc de Otilia Pande din clasa a VI-a de liceu, nepoata doamnei Voitinovici.

— Le-am cunoscut bine pe amândouă, vorbi femeia. Când ne-am mutat noi aici Otilia tocmai se logodise. Știți, a fost la început încurcătura aceea cu maiorul. Doamna Voitinovici nu voia să-și dea consimțământul și avea dreptate, era prea mare diferența de vârstă. Otilia era un copil, nu împlinise încă 19 ani. Din fericire l-a întâlnit pe Frâncu, pe inginerul Frâncu, nu se poate să nu fi auzit dumneavoastră

de el.

— Inginerul Frâncu? Repetă Gavrilescu... Frâncu?

— Da, inventatorul. Au scris și jurnalele...

— Inventatorul Frâncu, repetă Gavrilescu visător. Curios...

Apoi întinse mâna, mângâie băiatul pe cap și, plecându-se scurt din mijloc, salută:

— Vă rog să mă iertați, spuse. Cred că am confundat etajele.

Tânărul îl aștepta fumând, rezemat de ușă.

— Ați aflat ceva? Îl întrebă.

— Doamna de sus pretinde că s-a măritat, dar vă asigur că e vorba de o confuzie. Otilia n-are nici 17 ani, e în clasa a VI-a de liceu. Am stat azi mult de vorbă cu doamna Voitinovici, am vorbit o sumă de lucruri, nu mi-a spus nimic.

— E curios...

— E chiar foarte curios, spuse Gavrilescu, prinzând curaj. De aceea, vă spun, nu cred nimic. Vă dau cuvântul meu de onoare. Dar, în sfârșit, ce să mai insist. E o confuzie la mijloc. Am să vin din nou mâine dimineață...

Și după ce salută, începu să coboare hotărât scările.

„Gavrilescule, șopti îndată ce ajunse în stradă, atenție, că începi să te ramolești, începi să-ți pierzi memoria. Confunzi adresele”. Zări tramvaiul apropiindu-se și grăbi pasul. De-abia când se așeză la fereastra deschisă începu să simtă o ușoare adiere.

— În sfârșit! exclamă el adresându-se doamnei din fața lui. Parcă, parcă... Dar se trezi că nu știe cum să continue fraza și zâmbi încurcat: Da, reluă după o scurtă pauză. Spuneam adineaori unui prieten, parcă, parcă am fi fost în Arabia. Colonelul Lawrence, dacă ați auzit de el...

Doamna continuă să privească pe fereastră.

— Acum, într-un ceas, două, reîncepe Gavrilescu, are să vină și noaptea, întunericul, vreau să spun. Răcoarea nopții, în sfârșit. O să putem respira.

Taxatorul se oprise în fața lui, așteptând, și Gavrilescu începu să se caute în buzunare.

— După miezul nopții, o să putem respira, se adresă el taxatorului.

Ce zi lungă! adăugă puțin nervos, nereușind să-și găsească portmoneul. Câte peripeții!... Ah! În sfârșit, exclamă și deschise portmoneul.

— Asta nu mai merge, spuse taxatorul înapoiindu-i bancnota. O schimbați la Bancă...

— Dar ce are? întrebă Gavrilescu, învârtind mirat bancnota între degete.

— S-au scos din circulație acum un an. O schimbați la Bancă.

— Curios! făcu Gavrilescu privind bancnota cu mare atenție. Azi-dimineață era bună. Și la țigănci le primește. Am avut încă trei ca asta și la țigănci le-a primit pe toate...

Doamna păli ușor și, ridicându-se ostentativ, trecu la celălalt capăt al tramvaiului.

— Nu trebuia să vorbiți de țigănci în fața unei doamne, îl mustră taxatorul.

— Toată lumea vorbește! se apără Gavrilescu. Trec de trei ori pe săptămână cu tramvaiul ăsta și vă dau cuvântul meu de onoare...

— Da, e adevărat, interveni un pasager. Vorbim toți, dar nu în fața doamnelor. E o chestie de bună-cuviință. Mai ales acum, că au să-și facă și iluminatii. Da, da, și-a dat și municipalitatea consimțământul: au să facă iluminatii în grădină. Eu, pot să spun, sunt un om fără prejudecăți, dar iluminatiile la țigănci le consider o provocare.

— Curios, făcu Gavrilescu. N-am auzit nimic.

— Scrie în toate jurnalele, interveni un alt pasager. E o rușine! exclamă, ridicând glasul. E nepermis!..

Câtiva întoarseră capetele, și sub privirile lor muștrătoare, Gavrilescu își plecă ochii.

— Mai căutați, poate mai aveți și alți bani, spuse taxatorul. Dacă nu, coborâți la prima stație.

Îmbujorat, neîndrăznind să-și ridice privirile, Gavrilescu reîncepu să se caute prin buzunare. Din fericire, portofelul cu mărunțiș era chiar

deasupra, între batiste. Gavrilescu numără câteva monede și i le întinse.

— Mi-ați dat numai cinci lei, spuse taxatorul arătându-i în palmă.

— Da, până la Vama Poștei.

— Nu importă până unde, dar biletul costă zece lei. Pe ce lume trăiți dumneavoastră? adăugă taxatorul cu un glas sever.

— Trăiesc la București, spuse Gavrilescu, ridicând cu mândrie privirile și umblu cu tramvaiul de trei, patru ori pe zi și fac asta de ani de zile și întotdeauna am plătit cinci lei...

Aproape tot vagonul asculta acum cu interes conversația. Câțiva pasageri se apropiaseră și se așezară pe scaunele alăturate. Taxatorul săltă de mai multe ori monedele în palmă, apoi spuse:

— Dacă nu vreți să-mi dați și restul, coborâți la stația următoare.

— Tramvaiul s-a scumpit de vreo trei, patru ani, vorbi cineva.

— De cinci ani, preciza taxatorul.

— Vă dau cuvântul meu de onoare... începu patetic Gavrilescu.

— Atunci coborâți la prima stație, îl întrerupse taxatorul.

— Mai bine plătiți diferența, îl sfătui cineva, că până la Vama Poștei aveți o bucată bună de mers.

Gavrilescu căută în portofel și întinse încă cinci lei.

— Se petrec lucruri curioase în țara asta, șopti el după ce se depărta taxatorul. Se iau hotărâri peste noapte, în 24 de ceasuri. Mai exact, în șase ceasuri. Vă dau cuvântul meu de onoare... Dar, în sfârșit, ce să mai insist? A fost o zi teribilă. Și ce e mai grav, e că nu putem trăi fără tramvai. Eu, cel puțin, sunt silit de viață să umblu de trei, patru ori pe zi cu tramvaiul. Și totuși o lecție de pian e o sută de lei. O bancnotă ca asta. Și acum, nici bancnota asta nu mai e bună. Trebuie să mă duc s-o schimb la Bancă...

— Dați-mi-o mie, spuse un domn mai în vârstă. O schimb mâine la birou.

Scoase din portmoneu o bancnotă și i-o întinse. Gavrilescu o apucă cu mare grijă și o privi cu atenție.

— E frumoasă, spuse. S-au pus demult în circulație?

Câțiva pasageri se priviră între ei zâmbind.

— De vreo trei ani, spuse unul.

— E curios că n-am văzut-o până acum. E drept, sunt cam distrat. Am fire de artist...

Așeză bancnota în portmoneu, apoi își lăsa privirile pe fereastră.

— S-a făcut noapte, spuse, în sfârșit!..

Se simți deodată obosit, istovit și, rezemându-și capul în palmă, închise ochii. Rămase așa până la Vama Poștei.

*

Încercase zadarnic să deschidă ușa cu cheia, apoi apăsase îndelung pe butonul soneriei și după ce bătuse de mai multe ori, când mai puternic când mai încet în ferestrele sufrageriei, se reîntoarce în fața ușii de la intrare și începu să bată cu pumnul. Curând la fereastra deschisă a unei case vecine apăru, din întunec, un bărbat în cămașă de noapte și strigă răgușit:

— Ce e scandalul ăsta, domnule?.. Ce te-a apucat?

— Scuzați, făcu Gavrilescu. Nu știu ce s-a întâmplat cu nevastă-mea. Nu răspunde. Și s-a stricat și cheia, nu pot să intru în casă.

— Dar de ce să intri? Cine ești dumneata?

Gavrilescu se îndreptă spre fereastră și salută:

— Deși suntem vecini, începu el, nu cred că am avut plăcerea să vă cunosc. Numele meu e Gavrilescu și locuiesc aici cu soția mea, Elsa.

— Atunci ați greșit adresa. Aici locuiește domnul Stănescu. Și nu e acasă, a plecat la băi.

— Dați-mi voie, îl întrerupse Gavrilescu. Îmi pare rău că trebuie să vă contrazic, dar cred că faceți o confuzie. Aici, la numărul 101, locuim noi. Elsa și cu mine. Locuim de patru ani.

— Dar încetați, domnilor o dată, că nu putem dormi! strigă cineva. Ce Dumnezeu?

— Pretinde că locuiește în casa domnului Stănescu.

— Nu pretind! Protestă Gavrilescu. Aici e casa mea, și nu permit

nimănui... Și înainte de toate vreau să știu unde este Elsa, ce s-a întâmplat cu ea.

— Întrebați la comisariat, vorbi cineva de la etaj.

Gavrilescu ridică speriat capul.

— De ce la comisariat? Ce s-a întâmplat? Strigă el emoționat. Știi ceva?

— Nu știu nimic, dar vreau să dorm. Și dacă dumneavoastră o să stați toată noaptea de vorbă...

— Îmi dați voie, făcu Gavrilescu. Și mie mi-e somn, sunt, pot spune, foarte obosit. Dar nu înțeleg ce s-a întâmplat cu Elsa. De ce nu răspunde? Poate i s-o fi făcut rău și-o fi leșinat.

Și, reîntorcându-se în fața ușii de la numărul 101, începu din nou să bată cu pumnul, tot mai puternic.

— Nu ți-am spus, domnule, că nu e acasă? Că domnul Stănescu a plecat la băi?

— Chemați poliția! Se auzi o voce ascutită de femeie. Chemați imediat poliția!

Gavrilescu se opri brusc și se rezemă de ușă, respirând greu. Se simți deodată foarte obosit și se așeză pe o treaptă, își prinse fruntea în palme. „Gavrilescule, șopti, atenție, că s-a întâmplat ceva foarte serios și nu vor să-ți spună. Ține-te bine, fă un efort de memorie”...

— Madam Trandafir! exclamă el. Trebuia să mă gândesc de la început. Madam Trandafir! strigă ridicându-se și îndreptându-se spre casa din față. Madam Trandafir!...

Cineva care rămăsese la fereastră spuse cu un glas mai potolit:

— Lăsați-o să doarmă, săraca.

— E urgent!

— Lăsați-o să doarmă, Dumnezeu s-o ierte, c-a murit demult.

— Imposibil! făcu Gavrilescu. Am vorbit cu ea azi dimineață.

— O confundați poate cu soră-sa, Ecaterina. Madam Trandafir a murit acum cinci ani.

Gavrilescu rămase o clipă împietrit, apoi băgă mâinile în buzunare și scoase câteva batiste.

— Curios, șopti el târziu.

Se întoarse agale și, urcând cele trei trepte de la numărul 101, își luă pălăria și și-o puse pe cap. Mai încercă o dată clanța, apoi coborî și se depărta șovăitor. Umbla încet, fără gânduri, ștergându-se în neștire cu batista. Cârciuma din colț era încă deschisă, și după ce-i dădu târcoale, se hotărî să intre.

— Nu mai servim decât la pahar, spuse băiatul, închidem la două.

— La două? se miră Gavrilescu. Dar cât e ceasul acum?

— E două. E chiar două trecute...

— E teribil de târziu, șopti Gavrilescu, mai mult pentru sine.

Apropiindu-se de tejghea, i se păru că recunoaște figura cârciumarului, și inima începu să-i bată.

— Nu sunteți dumneavoastră domnul Costică? întrebă.

— Eu sunt, spuse cârciumarul, privind-l lung. Parcă v-aș cunoaște, adăugă după o pauză.

— Parcă, parcă... începu Gavrilescu, apoi își pierdu firul și tăcu, zâmbind încurcat. Am fost pe aici mai demult, reluă el, aveam niște prieteni. Madam Trandafir.

— Da, Dumnezeu s-o ierte...

— Madam Gavrilescu, Elsa...

— Ah, ce-a mai fost și cu dânsa, îl întrerupse cârciumarul, nici până în ziua de azi nu se știe ce s-a întâmplat. L-a căutat poliția câteva luni și n-a putut să dea de el, nici viu nici mort. Parcă ar fi intrat în pământ. Biata Madam Elsa l-a așteptat ce l-a așteptat și până la urmă a plecat la familia ei, în Germania. Și-a vândut lucrurile și a plecat. N-aveau cine știe ce, erau oameni săraci. Mă bătea gândul să cumpăr eu pianul.

— Vasăzică a plecat în Germania, spuse Gavrilescu visător. A plecat demult?

— Demult, demult. La câteva luni după ce a dispărut Gavrilescu. La toamnă se împlinesc 12 ani. A scris și în ziare.

— Curios șopti Gavrilescu, începând să-și facă vânt cu pălăria. Și eu dacă ți-aș spune dumitale, dacă ți-aș spune că azi-dimineață, și-ți dau cuvântul meu de onoare că nu exagerez, azi-dimineață am stat cu ea de

vorbă. Ceva mai mult. La prânz am mâncat împreună. Pot să-ți spun și ce-am mâncat...

— S-o fi întors, vorbi cârciumarul, privindu-l nedumerit.

— Nu, nu s-a întors. N-a plecat deloc. E la mijloc o confuzie. Acum sunt cam obosit, dar mâine dimineață am să-i dau eu de rost.

Se înclină ușor și ieși.

*

Înainta agale, cu pălăria într-o mână și batista în cealaltă, oprindu-se îndelung pe fiecare bancă, să se odihnească. Era o noapte clară, fără lună, și pe străzi începea să se reverse răcoarea grădinilor.

Târziu îl ajunsese din urmă o trăsură cu un cal.

— Încotro, boierule? întrebă birjarul.

— La țigănci, răspunse Gavrilescu.

— Atunci urcați, că vă duc pe doi poli, spuse birjarul, oprind trăsura;

— Îmi pare rău, dar nu prea am bani. Mi-a mai rămas o sută de lei și ceva mărunțiș. Și suta îmi trebuie ca să pot intra la țigănci.

— E mai mult, vorbi birjarul, începând să râdă. Nu v-ajunge o sută de lei.

— Eu atât am plătit azi după-amiază. Noapte bună, adăugă el, pornind din nou.

Dar trăsura se ținea după el la pas.

— Asta-i regina-nopții, spuse birjarul aspirând adânc. Asta-i din grădina domnului general. D-aia îmi place să trec pe aici, noaptea. Am mușterii, n-am mușterii, eu trec pe-aici în fiecare noapte. Grozav ce-mi plac florile!

— Ai fire de artist, spuse Gavrilescu zâmbind.

Apoi se așează pe o bancă și-l salută cu mâna. Dar birjarul opri brusc trăsura și o aduse lângă el, în dreptul băncii, își scoase tabachera și începu să-și răsucescă o țigară.

— Îmi plac florile, spuse. Caii și florile, în tinerețe ani fost dricar. Ce frumusețe! Șase cai, îmbrăcați în negru și înmuiați în aur, și flori, flori,

sumedenie de flori! Ei, a trecut tinerețea, s-au dus toate. Am îmbătrânit, am ajuns birjar de noapte, cu un singur cal.

Își aprinse țigara și trase un fum pe îndelete.

— Vasăzică, la țigănci, începu el târziu.

— Da, e o chestie personală, se grăbi Gavrilescu să explice. Am fost azi după-amiază pe-acolo, și a ieșit o sumă de încurcături.

— Ah, țigăncile... făcu birjarul cu tristețe. Dacă n-ar fi țigăncile, adăugă el coborând glasul. Dacă n-ar fi...

— Da, spuse Gavrilescu, toată lumea vorbește, în tramvai, vreau să spun. Când trece tramvaiul prin fața grădinii, toată lumea vorbește de țigănci...

Se ridică de pe bancă și porni din nou la drum, cu trăsura ținându-se la pas după el.

— S-o luăm pe-aici, spuse birjarul arătând cu biciul o străduță, că tăiem drumul. Și pe-aici trecem pe la biserică. A înflorit și-acolo regina-noptii. E drept, nu e ca la general, dar o să vedeți, n-o să vă pară rău...

— Ai fire de artist, spuse Gavrilescu visător.

În dreptul bisericii se opriră amândoi să respire parfumul florilor.

— Parcă ar mai fi și altceva decât regina-noptii, spuse Gavrilescu.

— Ah, sunt fel de fel de flori. Dacă a fost vreo înmormântare astăzi, au rămas flori multe. Și acum spre dimineață, toate florile astea încep din nou să miroasă. Veneam des aici, cu dricul. Era o frumusețe!...

Își fluieră scurt calul și porni o dată cu Gavrilescu.

— Acum nu mai avem mult, spuse. De ce nu urcați?

— Îmi pare rău, dar n-am bani...

— Îmi dați din mărunțiș. Urcați...

Gavrilescu șovăi câteva clipe, apoi cu un efort, urcă. Dar îndată ce se urni trăsura, își lăsă capul pe pernă și adormi.

— Era frumos, începu birjarul. Era biserică bogată și tot lume bună... Tinerețe...

Întoarse capul și văzându-l că doarme, începu să fluiera ușor, și calul își învioră pasul.

— Am ajuns! strigă el, dându-se jos de pe capră. Dar sunt porțile

închise...

Începu să-l scuture, și Gavrilescu se deșteptă tresărind.

— Sunt porțile închise, repetă birjarul. Trebuie să sunați...

Gavrilescu își luă pălăria, își aranjă cravata și coborî. Apoi începu să-și caute portofelul cu mărunțiș.

— Nu mai căutați, spuse birjarul, îmi dați altă dată. Eu tot am să aștept aici, adăugă. La ora asta, dacă mai pică vreun mușteriu, tot pe-aici îl găesc.

Gavrilescu îl salută cu pălăria, apoi se apropie de poartă, căută soneria și apăsă pe buton. Chiar în acea clipă poarta se deschise și intrând în curte, Gavrilescu se îndreptă spre boschet. Se mai zărea la fereastră o lumină plăpândă. Bătu sfios în ușă, și, văzând că nu-i răspunde nimeni, puse mâna pe clanță și intră. Baba adormise cu capul pe măsuță.

— Sunt eu, Gavrilescu, spuse, bătând-o ușor pe umăr. Mi-ați făcut o groază de încurcături, adăugă, văzând-o că se deșteaptă și începe să caște.

— E târziu, spuse baba, frecându-se la ochi. Nu mai e nimeni.

Dar privindu-l lung, îl recunosc.

— Ah, tot dumneata ești muzicantul. Mai e doar nemțoaica. Ea nu doarme niciodată...

Gavrilescu își simți din nou inima bătându-i-se și începu ușor să tremure.

— Nemțoaica? repetă el.

— O sută de lei spuse baba.

Gavrilescu începu să-și caute portmoneul, dar mâinile îi tremurau tot mai tare și când îl găsi, între batiste, portmoneul îi alunecă pe covor.

— Vă cer iertare, spuse plecându-se cu greutate să-l ridice. Sunt cam obosit. A fost o zi teribilă.

Baba luă bancnota, se ridică de pe scăunaș și, din prag, îi arătă cu brațul casa cea mare:

— Vezi să nu te rătăcești, îi spuse. Să ții drept pe coridor și să numeri

șapte uși. Și când oi ajunge la a șaptea, să bați de trei ori și să spui: „Eu sunt, m-a trimis baba”.

Apoi își opri un căscat, bătându-și gura cu palma și închise ușa.

Respirând anevoie, Gavrilescu se îndreptă încet spre clădirea care strălucea argintie sub stele. Urcă treptele de marmură, deschise ușa și rămase o clipă nehotărât, în fața lui se întindea un coridor slab luminat, și Gavrilescu simți din nou cum inima începe să i se zbată parcă ar fi stat să se spargă, începu să înainteze emoționat, numărând cu glas tare ușile pe lângă care trecea. Curând se trezi că numără: treisprezece, paisprezece. Și se opri dezorientat. „Gavrilescule, șopti, atenție, că iar ai făcut o încurcătură. Nu treisprezece, nu paisprezece, ci șapte. Așa a spus baba, să numeri șapte uși”...

Voi să se întoarcă și să numere din nou, dar după câțiva pași se simți sleit de puteri și, oprindu-se în fața primei uși la îndemână, bătu de trei ori și intră. Era un salon mare și simplu, aproape sărăcăcios mobilat, iar în dreptul ferestrei, privind spre grădină, se profila umbra unei femei tinere.

— Scuzați, începu Gavrilescu cu greutate. Am numărat greșit.

Umbra se dezlipi de fereastră și se îndreptă spre el, cu pași moi, și un parfum uitat îi reveni deodată în amintire.

— Hildegard! exclamă, lăsând să-i cadă pălăria din mână.

— De când te-aștept, spuse fata apropiindu-se. Te-am căutat peste tot...

— Am fost la berărie, șopti Gavrilescu. Dacă n-aș fi fost cu ea la berărie, nu s-ar fi întâmplat nimic. Sau dacă aș fi avut ceva bani la mine... Dar așa, a plătit ea, Elsa, și înțelegi, m-am simțit obligat. Și acum e târziu, nu e așa? E foarte târziu...

— Ce importanță poate să mai aibă, spuse fata. Hai să mergem...

— Dar nu mai am nici casă, nu mai am nimic. A fost o zi teribilă. M-am luat cu vorba cu madam Voitinovici și am uitat servieta cu partituri...

— Întotdeauna ai fost distrat, îl întrerupse fata. Să mergem...

— Dar unde? Unde? Încercă Gavrilescu să strige, în casa mea s-a

mutat cineva, i-am uitat numele, dar e cineva pe care nu-l cunosc... Și nici măcar nu e acasă, ca să-i putem explica. E plecat la băi...

— Vino cu mine, spuse fata apucându-l de mână și trăgându-l ușor în coridor.

— Dar n-am nici bani, continuă Gavrilescu în șoaptă. Tocmai acum când s-au schimbat banii și s-a scumpit tramvaiul...

— Ai rămas același, spuse fata, începând să râdă. Ți-e frică...

— Dintre cunoscuți n-a mai rămas nimeni, continuă Gavrilescu. Toată lumea e la băi. Și madam Voitinovici, de la care m-aș fi putut împrumuta, lumea spune că ar fi plecat în provincie... Ah, pălăria, exclamă, și voi să se întoarcă.

— Las-o, răspunse fata. N-o să mai ai nevoie de ea acum.

— Nu se știe, nu se știe, stăruie Gavrilescu să-și desprindă mâna din mâna fetei. E o pălărie foarte bună, e aproape nouă.

— E adevărat? se miră fata. Tu încă nu înțelegi? Nu înțelegi ce ți s-a întâmplat, acum de curând, de foarte curând? E adevărat că nu înțelegi?

Gavrilescu o privi adânc în ochi și oftă.

— Sunt cam obosit, spuse, iartă-mă. A fost o zi teribilă... Dar acum parcă încep să mă simt mai bine...

Fata îl trase ușor după ea. Traversară curtea și ieșiră fără să mai deschidă poarta. Birjarul îi aștepta moțăind. Și fata îl trase tot atât de ușor după ea în trăsură.

— Dar îți jur, începu Gavrilescu în șoaptă, îți dau cuvântul meu de onoare că nu mai am niciun ban...

— Încotro, domnișoară? întrebă birjarul. Și cum să vă duc? La pas sau mai repede?

— Ia-o spre pădure, pe drumul ăl mai lung, spuse fata. Și mână încet. Nu ne grăbim...

— Hei, tinerețe!... Făcu birjarul fluierând ușor calul.

Îi ținea mâna prinsă în mâinile ei, dar se rezemase cu capul de pernă, cu ochii pe cer. Gavrilescu o privea adânc, concentrat.

- Hildegard, începu el târziu. Se întâmplă ceva cu mine, și nu știu bine ce. Dacă nu te-aș fi auzit vorbind cu birjarul, aș crede că visez...
- Fata întoarse capul spre el și-i zâmbi.
- Toți visăm, spuse. Așa începe. Ca într-un vis...

Paris, iunie 1959

GHICITOR ÎN PIETRE

Îl văzu de departe, înaintând agale pe plajă. Avea un mers ciudat. Uneori călca atent, aproape cu teamă, oprindu-se, privind stăruiitor nisipul din jurul lui, parcă ar fi căutat ceva, apoi schimba brusc direcția, se îndrepta spre mare pășind pripit pe nisipul ud sau, dimpotrivă, apuca spre dâmb, acolo unde nisipul se amesteca cu lut și printre pietre creșteau mărăcini cu palide flori albastre. Când se apropie, Emanuel descoperi cu mirare că era un bărbat destul de bătrân. Purta pe umeri o haină de vară decolorată, aproape albă, avea pantaloni de o culoare neprecisă, pantofi de tenis și o pălărie de pânză, cu marginile întoarse, semănând de departe cu un beret de marinar. La vreo zece pași de Emanuel se opri din nou și aruncă o privire spre perechea care tocmai se ridicase și urca spre dâmb, cu halatele de baie pe umeri. Apoi, cu mare atenție, ca și cum i-ar fi fost teamă c-ar putea călca pe ceva foarte prețios, începu să dea târcoale locului unde se distingeau încă urmele trupului. Se plecă, ridică o piatră, o privi cu atenție și zâmbi trist, clătinând din cap. Cercetă din nou urmele trupurilor pe nisip și se posomorî. Rămase o clipă nehotărât, jucându-se cu piatra, săltând-o în aer, până ce se întoarse brusc spre mare și o zvârli cât putu mai departe, peste valuri. Apoi scuipă și se îndreptă spre Emanuel.

— Îi cunoașteți? îl întrebă, arătându-l cu mâna.

— Din vedere. Domnul și doamna Vălimărescu. Cred, din Focșani. El e, mi se pare, avocat, iar doamna e profesoară.

— Păcat de ei, că sunt tineri, și dacă nu se bucură acum de viață, la tinerețe, când or să se mai bucure?...

Întoarse capul spre mare și scuipă din nou, cu necaz.

— Dar de ce? întrebă Emanuel. Li s-a întâmplat ceva?

— O să li se întâmple. N-au să mai stea mult pe-aici. Pleacă. Măine, poimăine, pleacă...

Emanuel luă cartea din mână și-l privi zâmbind.

— De-abia au venit, spuse. Au sosit sâmbăta trecută. Nici măcar o săptămână...

— Pleacă, repetă celălalt cu hotărâre. Primesc o telegramă și pleacă.

— Vreo nenorocire în familie, spuse Emanuel fără interes.

— Nu, nu-i asta. Pentru că, deși pleacă amândoi, se despart repede și el pleacă mai departe. Și rămâne acolo mult timp. El nici cu gândul nu gândește cât de mult va rămâne acolo. Și e mare păcat, că sunt amândoi tineri. Au să se vadă unul cu altul din an în Paște...

— Atunci înțeleg. Și s-ar putea să aveți dreptate. Când am stat de vorbă cu el, am văzut că-i era frică de ceva: să nu fie concentrat.

— Atunci asta e! exclamă celălalt. D-aia pleacă...

— Spunea că a avut noroc în toate, numai când a tras sorții la armată n-a avut. A căzut la antiaeriană și până acum n-a scăpat de concentrări decât cu protecție și intervenții. Dar am simțit că-i era frică...

— Acum nu mai scapă, făcu celălalt.

— Două, trei luni departe de nevastă... Începu Emanuel zâmbind.

Celălalt clătină din cap.

— Nu e vorba de două, trei luni. Vă spun eu: tânărul acesta nu se mai întoarce acasă cu anii. Măine, poimăine vine războiul și dacă e la antiaeriană...

— Vine războiul? repetă Emanuel. Dar de ce mă mir? Asta o știe toată lumea. Azi, mâine, într-un an, doi, vine războiul...

— La el e mai rău, pentru că va sta departe de nevastă și înainte de a veni războiul. Și va sta mult...

— Dar dumneavoastră de unde știți? îl întrebă Emanuel ridicând brusc capul și privindu-l fix.

Omul își scoase haina de pe umeri, o împături cu grijă, își roti privirile în jur și făcu câțiva pași spre o piatră mare, roșcată. Așeză haina pe nisip, la umbra pietrei, se reîntoarce și se așeză și el, în fața lui Emanuel, cu spatele la mare. Emanuel îi întinse pachetul cu țigări.

— Nu, mulțumesc, nu mai fumez de mult. Când fumam, în tinerețe fumam lulea. Știți, am fost multă vreme marinar, adăugă. Apoi am fost, cinci ani, paznic la far, la Tuzla. Acum sunt un fel de rentier. Dar tot pe aici îmi place să trăiesc, între Tuzla și Mangalia, îmi place Dobrogea, reluă după o pauză. Eu sunt Vasile Beldiman, nepotul lui Leonida Beldiman, vestitul Leonida Beldiman, dacă vă spune ceva numele ăsta.

— Nu, făcu Emanuel încurcat.

— Înțeleg. Nu sunteți din partea locului. Dar Beldimanii se numără printre cele mai vechi familii din Dobrogea. Vestitul Leonida Beldiman era bunică-meu. L-am apucat și pe străbunică-meu, Hagi Anton. Și pot spune că darul acesta l-am avut toți din familie, de la Hagi Anton încoace. El l-a avut cel dintâi.

— Ce fel de dar?

— Ah, începu șovăitor Beldiman, cum să vă spun? E un dar curios. Zic că e dar, pentru că nu ne-a învățat nimeni. Se întâmplă așa, că pe la doisprezece-treisprezece ani unuia din băieți încep să-i placă pietrele. Așa a fost și cu tată-meu: la doisprezece ani a îndrăgit pietrele. Fel de fel de pietre mai mari, mai mici, stânci, pietricele. Pietre de tot felul. Și într-o zi a prins de veste tată-său, Leonida, și a început să-l ajute. Dar nu pot spune că l-a învățat, propriu-zis. L-a ajutat doar să le citească...

— Nu prea înțeleg, spuse Emanuel, zâmbind încurcat.

— Da, recunosc, pare curios. E un dar ciudat. Cum să vă spun? Sunt oameni care citesc în stele sau în drojdie de cafea, sau în boabe de porumb. Noi, Beldimanii, citim în pietre...

Un talaz crescuse peste măsură, se sparse asurzitor și se rostogoli alb pe plajă. Beldiman întoarse capul, privirile i se opriră pe copiii tăvălindu-se în spumă, și zâmbi.

— Uite, bunăoară, cum se întâmplă adineauri cu prietenul dumneavoastră Vălimărescu, continuă el. L-am văzut pe amândoi și, de departe, mi s-au părut tineri și fericiți și am vrut să văd ce le pregătește viitorul. Am cercetat locul pe care stătuseră. Rareori se întâmplă să nu fie decât nisip curat, fără o singură piatră, fără pietricele. Mi-s de ajuns câteva pietre. Chiar pe locul unde se așază

omul sau pe alături. Uneori, pietrele cu tâlc se găsesc destul de departe de locul ales de cineva ca să se așeze.

— Le caut din ochi și când dau de ele, înțeleg ce se va întâmpla, înțeleg după forma lor sau după anumite colțuri și direcția colțurilor, și culorile pietrei, căci într-o parte e mai întunecată, în altele e mai luminoasă, colorată, vărgată. Și atunci citesc în pietre și înțeleg ce-l așteaptă pe omul care s-a așezat lângă ele sau, uneori, de-a dreptul pe ele. Pentru că, după câte m-am lămurit eu, niciodată omul nu se așază la întâmplare. Fiecare se așază după cum îi e scris. N-ai văzut? Te îndrepti spre un loc, ți se pare că e frumos, te pregătești să te așezi acolo, și apoi vezi că e mai frumos locul de alături.

Dar când te așezi acolo, simți că ceva nu-ți prieste și iar te schimbi, până ce te înseninezi deodată, și te întinzi și parcă toate sunt dintr-o dată bune și frumoase, parcă toată lumea e a dumitale. Ți-ai găsit locul care ți-era scris și care te aștepta.

Emanuel își stinse țigarea strivind-o, afundând-o, încet în nisip, până ce-o îngropă în întregime.

— Bine să spunem că e așa, făcu el, să spunem că fiecare își caută locul care i se potrivește. Dar cum de poți ghici viitorul cercetând pietrele?...

— Nici eu nu știu prea bine cum să vă explic. E un dar de la Dumnezeu. Mă uit la pietre, la pietricele și încep să văd. Uite, începusem să vă povestesc de Vălimărescu, dar m-am luat cu vorba și l-am uitat. Să vă spun cum a fost. Am cercetat locul și am văzut deodată o piatră rea, piatră fără noroc. Sta pe jumătate îngropată în nisip, și așa cum se înfundase singură, cu colțul negru spre miazăzi, rânjind ca o piază-reă, am înțeles că tinerii aceștia nu vor sta mult pe aici. Dar de-abia după ce-am luat-o în mână și am întors-o pe toate părțile, am văzut cât nenoroc se citea în ea. Azi, mâine primesc telegrama și pleacă... Păcat! oftă trăgându-și pălăria pe frunte.

Emanuel îl ascultase, privindu-l adânc în ochi, concentrat. Când tăcu, își lăsă amândouă mâinile în nisip și începu să se joace, scormonind.

— E teribil să poți citi lucrurile acestea triste și tragice.

— Nu sunt întotdeauna triste, îl întrerupse Beldiman. Uite, bunăoară, când mă plimbam azi-dimineață m-a impresionat la capătul plajei figura unei femei tinere. Era singura care tăcea, într-un grup vesel și vorbăreț, tăcea cu ochii peste mare, și la răstimpuri întorcea capul și privea pe furiș o familie vecină, privea spre copii. M-am învățit pe acolo mai bine de un ceas, până ce-am văzut-o că se ridică și pleacă singură. Și atunci m-am apropiat de locul ei și l-am cercetat. Simțeam că ceilalți din grup mă privesc curioși, că unii din ei râd pe înfundate și-și fac semne, dar la vârsta mea m-am învățat cu multe. Și deodată am înțeles, parcă aș fi citit într-o carte. Femeia aceea tânără era căsătorită de câțiva ani, nu avea copii. Voia să aibă, dar nu-i avea. Și de curând, cineva, poate un doctor, îi spusese că s-ar putea să nu aibă niciodată copii. Dar se înșelau amândoi, și ea și doctorul. Are să aibă copii. Nu unul, nici doi. Patru... Așa că, vedeți, mai aflu câteodată și vești bune.

— N-ați alergat după ea să-i spuneți? îl întrebă Emanuel.

Beldiman clătină din cap, zâmbind.

— Nu. Asta nu se cade. Nu sunt ghicitor de meserie. Nu am dreptul să m-amestec în viața altuia, necunoscut, și să-i dau o veste pe care nu mi-a cerut-o. De altfel s-ar putea să mă înșel. Știu bine că m-am înșelat o dată. E drept era pe munte, pe Pietrele Arse. Stânci care nu s-au mai mișcat din loc de sute de ani. Dar și-acolo credeam că după felul cum se așează omul, cu fața sau cu spatele la cutare stâncă, credeam că și acolo aș putea vedea ceva. Am văzut, e drept mai multe lucruri, dar pe cel mai însemnat n-am știut cum să-l citesc, pot spune deci că nu l-am văzut. Eram cu un grup întreg. Nu erau prietenii mei. I-am întâlnit pe drum...

Dacă l-ar fi privit, și-ar fi dat seama că Emanuel nu-l mai asculta, își tot schimba poziția, trăgea des, adânc din țigară.

— Așa că vedeți, mă pot înșela, își încheie Beldiman povestea.

— N-aș vrea să mă înțelegeți greșit, începu brusc Emanuel, să vă închipuiți că sunt curios și indiscret. Dar vedeți, e pentru prima oară că mi se întâmplă acest lucru extraordinar, cum să vă spun? să întâlnesc un cititor în pietre...

— Știu ce vreți, îl întrerupse Beldiman. Vreți să vă ghicesc și dumneavoastră.

— Exact.

— Da, dar nu știu dacă am dreptul, continuă Beldiman cu gravitate. Eu nu mă pot amesteca în destinul altora. Nu mi s-a dat acest drept. Pot citi în pietre ce se va întâmpla diferitelor persoane din apropierea mea, dar în afară de cazuri de forță majoră, n-am destăinuit niciodată persoanei în chestiune ce-am aflat.

— Poate că și de data aceasta e un caz de forță majoră, stăruie Emanuel. Mai stau doar câteva zile aici. Apoi plec în străinătate. Plec la Stockholm. Sunt în serviciul consular. Cine știe când mă mai întorc în țară...

Beldiman își dădu pălăria pe ceafa și-l privi lung, cercetător.

— Bine, dacă este așa. Dar, să știți, adăugă repede, să știți că nu vă spun decât începutul.

— Ce trebuie să fac?

— Ridicați-vă încet, pășiți pe aici, spuse, arătându-i cu brațul pe unde s-o ia, și așezați-vă lângă mine...

Când îl văzu așezat, Beldiman se ridică în genunchi și se aplecă cât putu mai mult înainte, rezemându-se în mâini. Rămase așa câțva timp, nemișcat. Apoi întinse brațul și apucă volumul.

— *Drum pe ape*, citi el titlul cu glas tare. Ce e cu cartea asta? întrebă, întorcându-se spre Emanuel.

— E un roman. N-aveam nimic de citit și l-am cumpărat la Constanța...

— Nu vă poartă noroc, spuse Beldiman, lăsând cartea să cadă pe nisip.

— Dar spuneți că citiți numai pietre...

— E drept, dar așa cum era așezată cartea, cu scoica asta spartă spre miazăzi și pietricelele astea tăind drumul norocului... E curios, adăugă încurcat, frecându-și încet bărbia. Nu prea înțeleg nici eu bine ce se întâmplă. Pentru că văd două fete care vă poartă nenoroc, și totuși nu înțeleg de ce, pentru că nu vă îndrăgostiți de niciuna din ele. Dar sunt

două fete care într-adevăr vă poartă nenoroc... Și e curios, reluă după o pauză. Parcă pe una din ele ați întâlnit-o undeva la un patinaj sau pe o stradă cu polei, și ea alunecă, și tocmai alergați spre ea, ca s-o ajutați, când din senin apare o a doua fată și o ridică ea. Și atunci vreți să spuneți ceva, dar în aceeași clipă fata care o ajutase spunea ea ceva și atunci începeți să râdeți...

— Domnule Beldiman, strigă Emanuel, punându-i mâna pe umeri. Dumneavoastră sunteți un om extraordinar! Sunteți un magician sau un vizionar, un clarvăzător, cum să vă spun? Dar n-o să mă convingeți niciodată că ați citit lucrurile astea în pietricelele și scoicile de aici...

Se opri, parcă i s-ar fi stins deodată glasul și începu să înghită adânc. Pălise ușor și-și trecea în neștire mâna prin păr.

— Pentru că tot ce-mi spuneți dumneavoastră acum, izbuti el să continue târziu, *s-a întâmplat deja...*

— Imposibil, îl întrerupse Beldiman. Absolut imposibil. Astea dacă s-au întâmplat cumva au să se mai întâmple a doua oară întocmai.

— Nu m-ați înțeles, făcu Emanuel încercând să zâmbească. S-au întâmplat în vis, în imaginație...

Beldiman își trase din nou pălăria pe frunte și-l privi curios, încruntându-se.

— Să vedeți, începu Emanuel, după ce-și aprinse o nouă țigară. Acum vreo două, trei ceasuri, după ce-am venit la plajă și am început să citesc romanul acesta, m-am trezit deodată că nu mai urmăream ce citeam. Nu știu dacă mi-era somn, dar m-am întins pe nisip și am închis ochii. Și deodată m-am văzut pe o stradă pe care o știu eu, la București, în plină iarnă și am văzut o fată căzând. Era o femeie tânără cu un palton albastru-închis și un beret, și când a căzut, i s-a desprins beretul și a alunecat pe trotuar. Am traversat strada s-o ajut, dar dintr-o curte ieșise, tocmai atunci, o fată și o ajuta ea să se ridice. Mă gândeam să-i spun, așa în glumă: „Iată o. Femeie căzută”, când aud pe fată spunându-i exact aceleași cuvinte. Am rămas o clipă dezorientat, apoi am început să râd în neștire... Și cu râsul acesta a luat sfârșit vedenia.

— O fi fost vedenie, spuse Beldiman, dar o să trăiți s-o vedeți și aieva. Și e păcat, căci fetele astea nu vă poartă noroc.

Emanuel îl privi lung, dar cu o expresie ciudată, ca și cum nu l-ar fi înțeles.

— Este extraordinar, spuse. Ați izbutit să vedeți ce mi-am imaginat eu cu două, trei ceasuri înainte. Prin ce minune ați putut vedea toate astea, nu înțeleg. Dar nu pot să cred că le-ați văzut în nisip și pietricele...

Beldiman tăcu câțva timp, căutând parcă cu ochii alte semne.

— Să dea Dumnezeu să mă fi înșelat, începu el târziu, în orice caz, dacă veți întâlni, curând de tot, două fete, una ajutând-o pe cealaltă să se ridice, să vă depărtați cât veți putea mai repede. Nu vă poartă noroc.

Se ridică încet și se duse să-și ia haina.

— Cum spuneți că vă cheamă? îl întrebă.

— Emanuel. Alexandru Emanuel. Dar evident, cei ai casei și prietenii îmi spun Sandi.

— Curios, făcu Beldiman, așezându-și haina pe umeri. Și fără să mai adauge ceva, fără să-l salute, se îndreptă agale spre mare.

*

Emanuel deschise întristat ferestrele. Cerul era cenușiu și jos și marea se pierdea în pâclă.

Coborî fără chef în *hall*. Aron, nepotul proprietarului, îi făcu semn de la birou.

— Este o telegramă pentru dumneavoastră, spuse. A sosit chiar acușica...

Emanuel o luă emoționat, citi cu neîncredere numele și adresa, apoi începu s-o răsucescă între degete.

— N-a venit decât telegrama asta? întrebă. Vreau să spun, n-au mai sosit și alte telegrame, pentru alții? Pentru domnul Vălimărescu, bunăoară?

— Nu, n-am primit decât telegrama asta.

— Poate aseară, stăruie Emanuel. Nu cumva domnul Vălimărescu a primit aseară o telegramă?

Aron rămase câteva clipe pe gânduri.

— Nu, spuse, nu-mi aduc aminte.

Emanuel puse telegrama în buzunar și se îndreptă spre ușă, dar după câțiva pași se întoarse.

— Cunoști cumva pe un domn Beldiman? Întrebă.

— Ah, l-ați întâlnit și dumneavoastră? Mare minune. Nu-i place să intre în vorbă cu vilegiaturiști. E cam mizantrop, îi place să se plimbe singur.

— Dar ce fel de om e? Vreau să spun: ce se știe despre el? Ce spun oamenii?

Aron ridică din umeri și începu să se joace cu creionul, proptindu-și-l când în bărbie, când sub buza de jos.

— Vă închipuiți și dumneavoastră, despre oameni ca el se spun multe. E un om curios. Unii spun că el și-ar fi omorât nevasta, când era paznic la far, la Tuzla. Alții, dimpotrivă, spun că de-atunci, de când i s-a înecat nevasta, a ajuns mizantrop și puțin cam pe altă lume...

— Dar se știe și altceva despre el? stăruie Emanuel. Bunăoară, dacă are vreo însușire excepțională, vreun dar neobișnuit?...

— Ce fel de dar?

— Mai știu și eu? Să spunem, dacă știe să ghicească în... Dacă poate să cunoască viitorul...

Aron clătină hotărât din cap.

— Nu, de asta n-am auzit. Se spun de el fel de fel de lucruri, că ar fi moștenit o avere nemaipomenită și ar fi putred de bogat, că femeia aceea care s-a înecat n-ar fi fost nevasta lui... Se spun tot felul de lucruri...

— Ceva în legătură cu pietrele? îl întrerupse Emanuel.

— În legătură cu pietrele? Ce fel de pietre? Pietre scumpe?

— Nu prea știu nici eu bine. Vă întrebam...

— S-ar putea să fie ceva și cu pietrele, spuse, dacă e adevărat că ar fi moștenit averea aceea grozavă, în străinătate...

Emanuel zâmbi, își aprinse țigara și se îndreptă spre ușă. Pe trotuar, zăpușeala îl lovi fierbinte în obraz. Șovăi o clipă, apoi luă drumul spre plajă. La vreo 200 de metri se opri din nou, trecu strada și intră la Vidrighin. De-abia târziu, când băuse două cafele și terminase de citit ziarele, scoase din buzunar telegrama și o desfăcu. Se luminează deodată la față și începu să râdă. Era de la Alessandrini, din Constanța, îl invita la masă pentru seara aceea. Nu-i era greu să ghicească de ce-l invita. Sosiseră, desigur, pe neașteptate prieteni de la București.

Când se reîntoarce la hotel, începuse să plouă. Picături mari, calde, repede înghițite de praf. Mâncă distrat, fără poftă, ascultând cum se întetește ploaia. Avea un autobuz la 5. Urcă la el în cameră și se culcă.

*

Când se coborî în *hall*, ploua mărunț și îndesat, ploaie de toamnă.

Ca să nu aștepte autobuzul în ploaie, se așeză pe o canapea, cu macferlanul pe genunchi și-și aprinse o țigară. Căută din ochi o scrumieră, când zări, la ușă, băiatul de la poștă, scuturându-și mantaua de ploaie. „A contramandat masa!” gândi Emanuel și se îndreptă spre birou.

— Nu, nu e pentru dumneavoastră, spuse Aron. E pentru domnul Vălimărescu...

Emanuel îl privi zâmbind încurcat, apoi se reîntoarce pe canapea și începu să fumeze, absent. Din când în când întorcea capul spre pendulă. Când bătu ora 5, răsuflă ușurat. Atârnă macferlanul pe speteaza canapelei și se duse să-și aleagă o revistă din „teancul de numere vechi de pe masă. Începuse să se întunece și Aron aprinse lampa cea mare suspendată chiar deasupra mesei cu reviste. În *hall* plutea acum o lumină mohorâtă, tristă, prăfuită. Vălimărescu coborî pe lângă el fără să-l vadă, îndreptându-se spre birou. Emanuel rămase cu o revistă în mână, neîndrăznind să se miște.

— Am venit să vă anunț că trebuie să plec, îl auzi.

Aron încercă să spună ceva, dar Vălimărescu îl întrerupse ridicând

glasul, exasperat:

— Știu, știu. Aveți dreptate. Dar nu e vina mea. E un caz de forță majoră. Poftim, să vă arăt telegrama...

Emanuel luă un teanc întreg de reviste sub braț și se reîntoarse pe canapea, începu să le răsfoiască absent, oprindu-se la răstimpuri în dreptul unei fotografii, privind-o îndelung, dar fără să înțeleagă despre ce era vorba. Brusc, trânti teancul de reviste pe canapea și se îndreptă spre birou.

— Dacă am fi știut de azi-dimineață, spuse Aron plictisit. Am refuzat cinci clienți azi-dimineață. Putea să-i sosească telegrama cu șase-șapte ceasuri mai devreme.

— Ordin de concentrare, rosti Emanuel cu oarecare gravitate.

— Poftiți?

— Spuneam: a primit, desigur ordinul de concentrare...

— Nu, era altceva. Era o telegramă de la tribunal. Să se prezinte de urgență pe 20 august, la 8 dimineața la tribunal. Care va să zică, poimăine dimineață...

— La 8 dimineața, la tribunal, repeta mirat Emanuel. Dar credeam că tribunalele sunt în vacanță, adăugă. Arunci pleacă el singur...

— Nu, pleacă amândoi, spuse enervat Aron.

Emanuel îl privi cum își proptește bine brațul stâng pe registru, moaie adânc penița în călimară și începu să scrie încet, literă după literă, caligrafic.

— Dorești ceva? îl întrebă el târziu, ridicând capul din registru.

— Ah, da, făcu Emanuel, ca și cum s-ar fi trezit. Voiam să te întreb dacă știi cumva unde l-aș putea găsi pe domnul Beldiman.

— La ora asta? Se miră Aron privind pendula. N-am idee...

Emanuel se întoarse la canapea, încărcă revistele sub braț, apucă macferlanul cu cealaltă mână și porni spre camera lui. Dar după ce urcă câteva trepte, se răzgândi, depuse revistele pe masă, îmbrăcă macferlanul și ieși în stradă. Ploaia continua, mărunță, și cele câteva felinare erau aprinse. Emanuel se îndreptă spre plajă. Marea părea înecată în negură, dar talazurile se rostogoleau mai grăbite ca de

obicei. Nu era singur. Pe dig se plimbau, dezamăgite, două perechi. Un tânăr tocmai ieșise din apă și-și îmbrăca mantaua de ploaie peste costumul ud. La câteva sute de metri în susul plajei, călcând cu pas robust, se depărta un bărbat. Își sumesese pantalonii și, în picioarele goale, mergea chiar pe pârtia de nisip bătută de valuri. Emanuel se opri, își scoase pantofii, își sumese pantalonii și începu să alerge după el. Când îl auzi la câțiva pași în urma lui, omul se întoarse brusc.

— Ah! făcu Emanuel, neizbutind să-și ascundă dezamăgirea.

Credeam că sunteți domnul Beldiman. De departe, vă confundasem cu domnul Beldiman.

Omul zâmbi, dar nu-i răspunse.

— Bună seara! spuse Emanuel.

Când ajunse din nou pe dig, își scutură picioarele de nisip, își aranja pantalonii și, cu pantofii într-o mână, se îndreptă spre Vidrighin. Terasa și cele două odăițe erau ticsite de vilegiaturiști. Câțiva îl priviră, zâmbind, urmărindu-l cum calcă, în picioarele goale, cu macferlanul peste costumul elegant și cu pantofii negri în mână. Nu mai era nicio masă liberă și Emanuel se îndreptă spre tejghea, se așează pe un scăunaș și începu să-și șteargă picioarele cu batista. După ce se încălță, își scoase macferlanul, îl așează pe marginea tejghelei și ceru o cafea. O bău pe scăunaș, fumând visător, privind cum se scurg picăturile din macferlan.

— Se face o masă liberă pe terasă, îi șopti Vidrighin când trecu pe lângă el. Mai doriți ceva?

— Adu-mi un coniac.

La masa de-alături, pe terasă, cineva dintr-un grup îi făcu semn cu mâna. Emanuel salută zâmbind, dar nu se mișcă, așteptând pe Vidrighin.

— Cunoști pe un domn Beldiman? întrebă el scoțând portmoneul să plătească.

— Îl cunosc, dar nu ne avem bine, spuse Vidrighin. Dumnealui nu dă pe aici. Lucrează cu concurența, dacă înțelegeți ce vreau să spun, adăugă făcând cu ochiul. E clientul lui Trandafir, îl găsiți la Trandafir.

Emanuel bău repede coniacul și ieși. Se întunecă bine și lumina felinarelor părea mai puțin sinistră în ploaia rece și mărunță. La Trandafir era lume mai puțină și aproape numai localnici. Trandafir nu avea radio, ci gramofon. Când intră, Trandafir tocmai pusese o nouă placă, *Cer albastru*. Emanuel se opri în mijlocul sălii și începu să cerceteze mesele, una după alta.

— Căutam pe domnul Beldiman, spuse el băiatului care se apropiase să ia comanda.

— Nu l-am văzut astăzi. Dacă-i vremea prea urâtă, nu vine pe la noi. Se duce la vilă... Ce-o să serviți? Întrebă.

— Un coniac.

Căută din ochi o masă mai retrasă și se așează gânditor.

— Da, îi explică Trandafir, câteva minute în urmă, când plouă sau ninge sau e vreme rea, mai ales iarna, domnul Beldiman se duce la vila cea mare. Restul timpului îl găsiți ori la el acasă, adică la casa primei lui neveste, lângă primărie, ori aici la noi, ori pe plajă...

— Dar unde-i vila? Poate mă reped până acolo și-l găsesc.

— Ah, făcu Trandafir clătinând din cap. E departe, tocmai spre Tuzla. Și acum, cu ploaia asta, nu vă duce nicio mașină. Sunt drumuri rele, fără felinare... E mare pustietate acolo, la vilă, adăugă.

— Dar el cum de poate ajunge până acolo?

— Ah, cu dânsul e altceva. Dânsul știe când vine vremea rea, ploaie sau furtună și pleacă din timp. Uneori urcă cu piciorul, alteori ia autobuzul de Tuzla, care-l lasă aproape...

— Dar cum de știe când o să vină vremea rea?

— Ah, dar e o poveste lungă. Dânsul a fost marinar. A fost și paznic de far, la Tuzla. Cunoaște timpul, știe ce se pregătește...

— Îl cunoașteți bine? Întrebă Emanuel după o pauză.

— Îl cunosc de când trăia prima lui soție. Care va să zică, mai bine de treizeci de ani.

— Ce fel de om e? stăruie Emanuel. E adevărat că are daruri neobișnuite, că știe să ghicească viitorul?

— Ah, făcu Trandafir cu un zâmbet plin de înțeleșuri. Domnul

Beldiman știe toate. Vă spun, a fost marinar...

*

Trecuse de miezul nopții când se hotărî să se reîntoarcă la hotel.

Ploaia se mai potolise, dar digul și plaja erau de mult pustii. Zadarnic se plimbaser de la un capăt la altul al digului, așteptând să apară, cineva cu care să intre în vorbă. Nu se auzeau decât valurile, tot mai înfuriate, și la răstimpuri, geamătul geamandurii. Când ieșeau grupuri de la Vidrighin, ajungeau până la dig frânturi de muzică de jazz, glasuri tinere, râsete.

În fața hotelului tocmai se oprise o mașină și Emanuel grăbi pasul.

— Nu, îi spusese șoferul. Sunt din Constanța. Am adus pe un domn din Constanța și mă întorc.

— Asta vreau și eu! Exclamă Emanuel cu emoție, aproape patetic. Să mă duci la Constanța.

Șoferul îl privi curios. I se păruse că rostise cuvintele cu oarecare efort.

— O să vă coste o avere, spusese, în ce parte a orașului?

— La domnul Alessandrini. E pe strada...

— Cunosc, spusese șoferul deschizând portiera. Pofțiți.

Când au ajuns la Constanța, ploaia încetase. Luminile din port sticleau neobișnuit de clare, și pe străzi plutea un miros puternic de mare și iarbă udă. Casa lui Alessandrini era încă luminată. Emanuel plăti, urcă alergând cele câteva trepte de piatră și apăsă îndelung pe butonul soneriei. Târziu, o voce de femeie bătrână întrebă, cu neîncredere, cine este.

— Sunt eu, domnul Sandi. Sandi Emanuel.

Bucătăreasa răsuci cheia și deschise.

— V-a așteptat până mai adineauri, spusese. Acum s-au dus cu toții la „Albatros”.

— Cine sunt? Sunt de la București?

— Nu. Sunt artiști. Parcă am înțeles că unii din ei sunt pictori. Au

sosit de la Balcic, azi-dimineață, cu iahtul.

— Câte doamne sau domnișoare sunt? Întrebă Emanuel repede.

— Vreo două, trei.

— Ia gândește-te bine, stăruie Emanuel. Două sau trei?

— Trei, spuse bucătăreasa după o scurtă pauză. Au venit întâi înainte de masă. Nici nu știu când a plecat...

— Vasăzică trei. Bine! și coborî grăbit treptele.

În fața „Albatrosului” șovăie câțva timp, plimbându-se pe trotuar, cu mâinile în buzunarele macferlanului. Când se hotărăie să intre, ușa se deschise pe neașteptate și portarul împinse pe trotuar doi marinari beți. Emanuel întoarse repede spatele și traversează strada. Dar reveni câteva minute în urmă, intră, își lasă macferlanul la garderobă și cumpără un pachet de „Lucky Strike”.

— Cântă mademoiselle Odette, îi spuse portarul.

Își aprinse o țigară și așteptă, în dreptul ușii, sfârșitul cântecului. Când auzi aplauzele, intră în vârful picioarelor. Alessandrini era așezat la masa de onoare, înconjurat de bărbați și femei de toate vârstele, unii îmbrăcați sumar și multicolor, ca la plajă, alții exagerat de corect chiar elegant. Alessandrini îl zări și se ridică.

— Excelență! strigă el, făcându-i semn cu mâna.

Dar Emanuel se retrase brusc, își ceru macferlanul de la garderobă și apropiindu-se de portar, îi strecură o bancnotă în mână și-i oferă o țigară „Lucky Strike”.

— Venisem să întâlnesc pe domnul Beldiman, șopti el, dar nu-l văd. Nu cumva a plecat?

— Nu cred c-a plecat, spuse portarul. Marieto, se adresă garderobierei, l-ai văzut cumva pe domnul Beldiman?

— A plecat, spuse garderobiera. A plecat pe la două. Dumnealui nu bea, nici nu fumează, adăugă zâmbind cu înțelese. Vine doar pentru program.

— Vă vorbesc de domnul Vasile Beldiman, explică Emanuel.

— Îl cunoaștem bine, spuse portarul. Când se plictisește la vilă, vine la Constanța, la casa dânsului din Porumbari, și cam la două, trei zile o

dată vine și pe la noi. Vine pentru program.

Alessandrini deschise ușa și se opri spectacular în prag, cu brațele deschise, gata să-l îmbrățișeze

— Excelență! exclamă el. În sfârșit!

— Mă întorc imediat, spuse Emanuel dând să iasă. Trebuie să-l văd pe Beldiman.

— A fost cu noi, la masa noastră, spuse Alessandrini, rostind sacadat și cu oarecare greutate. Dacă veneai cu vreun ceas, două, mai devreme, îl găseai.

— Mă întorc imediat, repetă Emanuel și ieși în stradă.

Își ridică gulerul de la macferlan și începu să umble cu pasul repede, apucând pe străzi la întâmplare. După vreo jumătate de ceas, se opri, parcă și-ar fi adus aminte de ceva și se îndreptă spre promenadă. Când ajunse, auzi orologiul sunând ora 4, dar era încă întuneric și cerul părea tot atât de acoperit. Talazurile se apropiau negre, înalte de dig, și se spărgeau asurzindu-l. După ce le privi în neștire, timp îndelungat, căută o bancă și se așează. Se făcuse frig și ca să se dezmoștească, Emanuel suflă în mâini, apoi își aprinse o țigară. Târziu, simți că-l doboară oboseala și își rezemă capul în mâini, pe speteaza băncii. Dar nu reuși să adoarmă. La răstimpuri, valurile se spărgeau înalte, și spuma îl stropea din belșug. Se ridică în picioare, se întinse din toate încheieturile, căscă adânc și, cu pas hotărât, urcă spre „Albatros”. Se mai uită încă o dată la ceas înainte de a intra. Era 5 fără un sfert.

Barul era pustiu. La o masă, cu fața prinsă în palme, îl aștepta Alessandrini.

— Ah! exclamă el când îl văzu apropiindu-se.

Apoi tăcu, privind-l lung, concentrat, în ochi.

— Te rog să nu te superi, dar e vorba de ceva realmente important, începu Emanuel, trăgând un scaun și așezându-se alături de el. Mă pot încrede în spiritul dumitale de observație și în memoria dumitale? Îmi poți jura că-ți aduci aminte de *tot ce s-a întâmplat astă-seară*? Alessandrini îl ascultase încruntat, dar pe nesimțite figura i se luminează și zâmbi visător.

— Așa vorbea și ea, spuse. Parcă o aud vorbind.
— Cine vorbea așa? îl întrerupse Emanuel, pălind ușor.
— Ea, Adriana, Ariana, șopti Alessandrini, continuând să zâmbească.
A vorbit de altfel tot timpul. La început, credeam c-o cheamă Adina.
Dar n-o chema așa. O chema Ariana. Sau Adriana...

Emanuel scoase pachetul cu țigări, dar se răzgândi și-l așeză resemnat pe masă.

— E ceva foarte important, începu el din nou. Te rog să-mi spui sincer dacă mă pot încrede în dumneata.

Alessandrini întoarse capul spre el și izbucni pe neașteptate în râs.

— Ești extraordinar! exclamă el târziu, cu oarecare greutate. Ești pur și simplu extraordinar, repetă clătinând din cap.

Apoi zâmbetul i se stinse și, încrucișându-și brațele pe masă, plecă fruntea și căzu din nou pe gânduri. Emanuel îl privi câțva timp în tăcere, șovăind, în cele din urmă apucă pachetul cu țigări și începu să-l învârtască nervos între degete.

— Alessandrini, reluă el cu gravitate, e vorba de ceva foarte important. Te rog să-mi spui doar atât, dacă astă-seară, aici la dumneata, la vilă, una din prietenele dumitale a alunecat și a căzut, și când cineva dintre dumneavoastră s-a repezit s-o ridice, o altă doamnă sau domnișoară era *deja acolo* și o ajutase să se ridice.

Alessandrini încercase să-l asculte, dar renunță repede și clătină hotărât din cap.

— Nu, îl întrerupse el, nu m-ai înțeles. Nu era vorba de asta. Am vrut să spun altceva.

— Poate, dansând, a alunecat, continuă Emanuel emoționat, sau poate cineva a împins-o din greșeală pe parchet, și atunci s-a împiedicat și a căzut.

— Nu, n-a căzut nimeni. Dar, stai, că povestea nu s-a terminat. N-au plecat încă. S-au dus la vilă, să facă un duș și să se schimbe. Iahtul nu pleacă înainte de zece. Te așteaptă pe dumneata.

— Pe mine? se miră Emanuel zâmbind. Dar eu nici nu-i cunosc...

— A fost ideea Adrianei, continuă Alessandrini visător. A Arianei. Te-

a zărit când ai intrat aici, azi-noapte. Ah, excelență, exclamă aproape patetic, ce femeie extraordinară! Îți spun, a fost destul să te zărească. O clipă! N-a avut nevoie mai mult de o clipă...

Emanuel desfăcu distrat pachetul și scoase încet o țigară.

— Nu prea înțeleg, spuse. Nu văd ce legătură poate să aibă.

— Doar ce te-a zărit, o singură clipă, și-apoi ne-a vorbit un ceas de dumneata. Ce inteligență! Te-a ghicit imediat. Spunea: „Tânărului acestuia îi e frică de mine! Fuge de mine!”

Emanuel își aprinse țigara și trase primul fum cu sete.

— N-am de ce să fug de ea, spuse. Nici n-o cunosc. Nici nu știu cum arată la față.

— Ea te cunoaște bine, reluă Alessandrini. Te-a ghicit imediat că ți-e frică. Am vrut să trimit pe Gib să te caute, îmi închipuiam că trebuie să fii pe promenadă, dar ea, Adriana, nu m-a lăsat. „Nu-i nimic, mi-a spus, îl așteptăm, și mâine dimineață îl luăm cu noi la Balcic...”

— E absurd! făcu Emanuel, începând să râdă. Știi bine că nu pot să vin, că în două săptămâni trebuie să fiu la Stockholm.

— Așa spunea și ea, Ariana, continuă Alessandrini zâmbind.

Spunea: Iar dacă nu vrea să vină cu noi la Balcic, nu-i nimic; în două săptămâni ne întâlnim la Stockholm”.

— La Stockholm? întrebă Emanuel. Dar ce caută ea la Stockholm?

— Nu știu. N-am întrebat-o. Dar ți-am spus: e o femeie extraordinară. Te-a ghicit imediat... Bei o cafea? îl întrebă întorcându-se către el. Că eu trebuie să mai stau aici. Îl aștept pe Botgros.

Emanuel clătină absent din cap.

— Dar cine e ea? întrebă deodată, cu un glas schimbat, parcă s-ar fi trezit din somn. Cum o cheamă?

— Ah, făcu Alessandrini cu gravitate, asta n-o știu. Cred că mi-a spus numele, dar nu l-am reținut. La început credeam că o cheamă Adina. Dar Adina era alta, era cea care a plecat. Cred, de altfel, c-a plecat la Movilă, să te caute, adăugă visător. Spunea că te cunoaște, că te cunoaște chiar foarte bine.

— Adina? Se miră Emanuel. Adina și mai cum?

Alessandrini ridică din umeri.

— Drept să-ți spun, nu i-am reținut numele. Dar spunea că te cunoaște bine, că dacă n-ar fi intervenit un anumit eveniment în viața dumitale, v-ați fi logodit.

— Atunci mă confundă cu altcineva! făcu Emanuel, luminându-se deodată la față.

— Nu, nu cred, continuă Alessandrini. Ne-a povestit o seamă de lucruri despre dumneata. Și acum, că mă gândesc bine...

Dar nu apucă să-și încheie fraza, îl văzu pe Botgros, și-i făcu semn cu mâna. Botgros se apropie agale, cu un pas legănat, zâmbind.

— Așadar, dumneata ești omul cu pricina, spuse așezându-se și privind cu interes spre Emanuel. Te închipuiam altfel...

— Poți să-i spui tot, îl îndemnă Alessandrini. L-am pregătit.

Emanuel începu să râdă încurcat și, neștiind ce să facă, întinse pachetul cu țigări peste masă.

— Nu, mulțumesc, nu mai fumez, spuse Botgros. Am fumat toată noaptea... Vasăzică, dumneata ești, adăugă el, continuând să-l privească cu un zâmbet misterios.

— Nu te mai codi, îl întrerupse Alessandrini. Ți-am spus că l-am pregătit.

— Cucoane, începu Botgros, întorcându-se spre Alessandrini, să nu te încrezi niciodată în descrierile femeilor. Dacă vrei să știi cum arată cineva, să întrebi întotdeauna și un bărbat. Eu, bunăoară, dacă te-aș fi întrebat pe dumneata în loc s-o ascult pe Adina l-aș fi recunoscut imediat.

Alessandrini apucă brațul lui Emanuel și-i șopti, arătând spre Botgros:

— Dacă am înțeles bine, Adina este logodnica lui.

— Oh, nu! făcu Botgros zâmbind amar. Știu că se spune asta, dar nu e adevărat. Poate că dacă n-ar fi intervenit un anumit eveniment în viața noastră. Dar, în sfârșit, ce-a fost a fost. Să nu mai vorbim de trecut. A plecat la Movila să te caute, adăugă el după o scurtă pauză, întorcându-se spre Emanuel. Spunea că nu v-ați mai văzut de mult. Se întreba dacă

ai s-o mai recunoști, după atâția ani...

Emanuel asculta atent, silindu-se să înțeleagă. Își trecu mâna pe obraz, parcă ar fi încercat să se pipăie și să se regăsească, apoi izbucni din nou în râs.

— Cred că e o confuzie la mijloc, rosti el în cele din urmă, încercând să pară indiferent.

— Ce ți-am spus? se adresă triumfător Alessandrini lui Botgros. Ți-am spus că Adriana l-a ghicit imediat. I-a fost de ajuns o clipă.

— Da, e curios, reluă Botgros, fixându-și din nou privirile, asupra lui Emanuel. Deși l-a cunoscut atât de bine, Adina mi l-a descris în așa fel, încât nu l-aș fi putut recunoaște. Iar împărăteasa, doar ce l-a zărit o clipă în prag...

— O fracțiune de secundă! interveni Alessandrini. Ce femeie extraordinară, exclamă. Ce inteligență!

— Împărăteasa? repetă Emanuel.

— Da, așa îi spunem noi, în glumă, lămuri Botgros.

— Ariana, adăugă Alessandrini. Ți-am explicat cine e.

— Dar cine e ea? Cum o cheamă? izbucni exasperat Emanuel.

— Adriana, reluă Botgros. Până mai acum câteva luni, era Adriana Palade, dar acum, că s-a transcris divorțul, a devenit din nou Adriana. Sau Împărăteasa cum îi spunem noi. E bună prietenă cu Adina. S-au cunoscut astă-iarnă la patinaj și de-atunci sunt nedespărțite.

— E o femeie extraordinară! exclamă din nou Alessandrini.

Emanuel rămăsese cu privirile pierdute în gol.

— La patinaj, repetă el încet, mai mult pentru sine.

— Poți să-i spui și restul, stăruie Alessandrini. L-am avertizat.

Cu un efort, Emanuel se ridică brusc de pe scaun.

— Trebuie să plec, spuse încercând să zâmbească. Am un autobuz la opt dimineața.

Dar Alessandrini îi prinsese brațul și îl reținu.

— Ce te-a apucat? Nu ți-am spus că mergem cu toții la Balcic?

Emanuel scutură cu îndârjire capul.

— Imposibil! Spuse. Am cameră angajată la Movila. Mai am de stat

doar o săptămână. Apoi, la București, la datorie...

Cei doi izbucniră deodată în râs. Botgros râdea discret, cuminte, aproape fără zgomot, închizând ușor ochii, dar Alessandrini părea zguduit de o răbufneală adâncă, lăuntrică, până ce se înecă, și începu să tușească.

— Este pur și simplu extraordinar! izbuti el în cele din urmă să rostească, istovit.

Începu să-și șteargă lacrimile cu dosul palmei. Barmanul tocmai adusese tava cu cafele. Alessandrini apucă grăbit un pahar cu apă și începu să bea.

— Da, făcu Botgros, plecându-și stingherit privirile, este într-adevăr extraordinar. Sunt exact cuvintele Împărătesei.

Emanuel se îmbujorase și învârtea în neștire pachetul cu țigări între degete.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, rosti ei rar apăsând cuvintele.

— Excelență! izbucni Alessandrini cu un neașteptat entuziasm. Este o femeie pur și simplu extraordinară! Trebuie neapărat s-o cunoști.

— Regret din suflet, spuse Emanuel, dar înainte de prânz trebuie să fiu la Movila.

Alessandrini se întoarse brusc spre Botgros.

— Atunci e din cauza Adinei, spuse. Așa că până la urmă s-ar putea să aibă dreptate Adina.

Botgros zâmbi din nou, apoi începu să soarbă din cafea.

— În ceea ce mă privește, spuse fără să ridice privirile, Adina e liberă să ia orice hotărâre va voi. Ce-a fost în trecut nu mă interesează.

Emanuel încercă din nou să râdă.

— N-o cheamă Adina, rosti grav Botgros. Adina îi spunem noi, prietenii. Așa i-a spus odată Gib, și de-atunci i-a rămas numele de Adina.

— A confundat-o cu Adriana, interveni Alessandrini.

— Da. A confundat-o cu Împărăteasa. Și totuși nu seamănă deloc.

Emanuel rămăsese, încurcat, în picioare, umezindu-și buzele, privind când spre unul, când spre celălalt.

— Dar ei i-a plăcut numele ăsta, continuă Botgros, și de atunci a rămas Adina.

În acea clipă, Alessandrini ridică amândouă brațele în aer.

— Stați! Stați! strigă el, adresându-se cuiva care se pregătea să intre. Nu veniți cu toții, că încă n-am terminat!

Emanuel păli și întoarse alarmat capul spre ușă. Un tânăr blond, cu fața plină de pistrui, se îndreptă spre masa lor. Era îmbrăcat sumar parcă s-ar fi pregătit de plajă.

— M-a trimis Împărăteasa să vă spun că facem escală la Movila, vorbi el apropiindu-se.

Apoi întoarse capul spre Emanuel și-l privi curios, zâmbind.

— Dumnealui e Ioniță, explică repede Alessandrini. Pictor de talent.

Emanuel apucă mâna întinsă peste masă și o strânse absent.

— Nu mi-l închipuiam așa, vorbi Ioniță. Mi-l închipuiam mai scund. Și mai nervos, adăugă după ce-l cântări din nou cu privirea.

— Te-a influențat împărăteasa, spuse Botgros. Așa cum ni-l descria ea azi-noapte...

— Nu, continuă Ioniță fără să-și ridice privirile de pe figura lui Emanuel. Mă luasem după descrierea Adinei.

Trase un scaun și se așază.

— I-ați povestit tot? îl întreabă.

— N-am avut timp, spuse Alessandrini. A sosit adineauri, pe la cinci.

— Împărăteasa insistă să-i povestiți mai ales cum a încercat să scape sărind în apă și înotând spre țărm.

Alessandrini și Botgros se priviră cu înțeles și fețele li se luminară, cuprinse parcă de același zâmbet.

— Asta a fost partea cea mai frumoasă, șopti Botgros, închizând ușor ochii. Povestește dumneata, cucoane.

— Ah, nu! făcu Alessandrini, clătinând din cap. Sunt cam obosit. Și eu nu știu să povestesc bine.

— Cum s-a înțeles cu Botgros să aducă iahtul cât mai aproape de țărm, începu Ioniță și, la momentul potrivit, o sărutare, câteva cuvinte: „Adio! N-ai să știi niciodată cât te-am iubit de mult!...” și apoi zdruști în

apă...

Ioniță începu să râdă, foarte bine dispus, și privi din nou spre Emanuel.

— Dar ce-a fost mai pe urmă a fost și mai frumos, interveni Alessandrini. Căci, după vreun kilometru, a obosit, a încercat să facă pluta și, când i-a intrat apa în gură și în nas, s-a speriat și a început să strige după ajutor.

— Noroc c-a sărit și ea, Împărăteasa, după el, și înota în spatele lui, nevăzută, gata să intervină.

Botgros își îndreptă privirile, oarecum vinovat, spre Emanuel.

— Într-adevăr, asta a fost partea cea mai frumoasă, spuse. Păcat că nu era și Adina s-o asculte...

— Ah, nu! exclamă Ioniță. Dacă ar fi fost și Adina de față, Împărăteasa n-ar fi îndrăznit. Adina pretinde că dumnealui înoată foarte bine. Pentru un bun înotător, un kilometru, doi e o nimica toată. Dacă era și Adina de față, Împărăteasa n-ar fi putut spune că, numai după un kilometru, a obosit și a strigat după ajutor.

— Îmi dai voie, îl întrerupse Alessandrini, Adriana ne-a explicat că era foarte obosit, și avea dreptate. Uitați-vă la el cum arată acum și nu e încă șase. Dar în câteva ceasuri? Aduceți-vă aminte cum ni l-a descris Ariana, plimbându-se pe digul de la Movila în ploaie, și apoi aici, de promenadă, fumând țigară de la țigară. Era extrem de obosit.

Emanuel îi ascultase încercând să pară absent, dar se îmbujorase de-a binelea.

— Despre cine vorbiți? întrebă el cu voce uscată, tăioasă.

— Ei, parcă n-ai fi înțeles? Exclamă Alessandrini. De cine altul am putea vorbi?...

— Ne-a povestit azi-noapte Împărăteasa ce se va întâmpla, îi explică Botgros. Cum ai să te întorci aici, ai să ne găsești și în cele din urmă ai să te lași convins să vii cu noi, cu iahtul, la Balcic.

— Imposibil! îl întrerupse Emanuel. Alessandrini vă poate asigura că în niciun caz nu m-aș fi lăsat convins...

— Se vede că n-o cunoști! exclamă Alessandrini

— Evident, n-o cunoaște, întări Ioniță.

— În orice caz, ai fi venit cu noi, cu iahtul, continuă Botgros. Dar sentimentul datoriei și mai ales frica de Împărăteasă.

— Vă repet pentru ultima oară, începu Emanuel cu un glas sugrumat de emoție.

— Te rog nu-l întrerupe! strigă Alessandrini, apucându-l de mână.

— Nu povestești bine, interveni Ioniță. Ai uitat lucrurile cele mai importante: cum sta acolo în iaht, în costum de baie — costumul pe care i-l împrumutase și dumneata cucoane — adăugă întorcându-se spre Alessandrini — tremurând de frig, dar neîndrăznind să facă vreo mișcare căci Împărăteasa îi înlănțuise umerii cu brațul și îi șoptea...

— Ah, ce frumusețe! exclamă Alessandrini, închizând ochii ca să-și aducă mai bine aminte. Parcă eram acolo și te vedeam. Căci și eu aveam un rol în toată povestea asta. Telegrafiasem la hotel să-ți expedieze bagajele la Balcic.

— Eu aveam rolul cel mai ingrat, spuse Botgros visător, îmi era milă de dumneata, auzisem că pleci la Stockholm, viceconsul, că e primul dumitale post în străinătate, și mi-a fost milă. Voiam să te ajut să ieși din încurcătură. Eu eram la cârmă. Am adus iahtul la vreun kilometru, doi de țarm...

Alessandrini îl apucă de braț.

— Și eu ți-am strigat: „Hei Botgros, ține cârma spre stânga, că ne duci în stânci. Spre stânga!...”

— Și-atunci ai sărit în mare, continuă Botgros, și ai încercat să înoți spre plajă.

— Dar erai obosit, reluă Alessandrini, și după vreun kilometru ai început să înghiți apă, te-ai speriat și ai strigat după ajutor.

— Împărăteasa sărise și ea în apă, îl întrerupse Ioniță dar n-o vedeai, înota în urma dumitale.

— Noroc că era și Beldiman acolo, continuă Alessandrini, și te-a văzut.

Emanuel se făcu deodată extraordinar de palid.

— Beldiman! strigă. Dar ce caută Beldiman în toată povestea asta?

— Era acolo, pe plajă, și te-a văzut, continuă Alessandrini cu înșuflețire. Ți-a strigat să faci pluta, s-a dezbrăcat repede, a intrat în apă și a înotat spre dumneata.

— Dar ce caută Beldiman în povestea asta? întrebă din nou Emanuel cu un glas aspru, răgușit. De unde știți de Beldiman?

— Cum de unde știm? se miră jignit Alessandrini. A fost cu noi aici, azi-noapte, la masa asta...

— Dar de unde îl cunoaște ea, Adriana, Ariana?! strigă exasperat Emanuel. De unde îl cunoaște ea pe Beldiman?

Cei trei rămaseră o clipă derutați, ca și cum nu le-ar fi venit să-și creadă urechilor.

— Ei, asta-i bună! exclamă Alessandrini lovind cu palma în masă. Asta-i cea mai bună!...

Și izbucni într-un râs violent, cutremurându-se din tot trupul.

Emanuel îl privi cu o expresie sălbatică, apoi întoarse spatele și se depărtă grăbit de masă.

— La revedere! le strigă el din prag.

*

Ar fi putut prinde autobuzul de 8 dimineața, dar apropiindu-se de stație, zări o femeie tânără și i se păru că-l așteaptă pe el, așezată pe o bancă, prefăcându-se că citește. O văzu cum ridică mereu ochii din revistă și cercetează curioasă în jurul ei, întorcând uneori capul spre mesele de pe trotuar. Emanuel apucă pe prima străduță care-i ieși în cale și, pentru că, foarte curând, dădu cu ochii de o frizerie, intră înăuntru.

Când reveni pe la 8 jumătate, femeia era tot acolo pe bancă, răsfoind plictisită revista. Emanuel șovăi câteva clipe, apoi se reîntoarse și căută o cafea. Ceru un ceai și-l bău pe îndelete gânditor. Cerul începea să se limpezească și se vestea o dimineață caldă. După vreo jumătate de ceas se ridică și porni agale spre stația de autobuz. Fata se plimba enervată pe trotuar. Emanuel simți cum inima începe să i se zbată, dar

își continuă drumul și, privind fix înaintea lui, se îndreptă spre autobuz. Găsi un loc chiar în spatele șoferului și se așeză răsufând ușurat.

Ajunse la hotel aproape de 11. Când îl văzu, Aron îi făcu semn cu mâna.

— Aveți o surpriză, șopti el după ce-și roti cu atenție privirile în *hall*. Nu pot să vă spun cine e, dar o să vă facă plăcere...

Și zâmbi misterios, închizând ușor ochii.

— Cum o cheamă? Întrebă sever Emanuel.

— Nu pot să vă spun că atunci o să ghiciți. A venit de aseară și v-a căutat peste tot, v-a căutat la Vidrighin, la Trandafir. Apoi v-a așteptat aici în *hall*, până pe la două...

— Nu poți să mi-o descrii?

— Nu, că e o surpriză. Nu s-a dus la plajă, ca să vă aștepte. Și am rămas înțeleși că, îndată ce veniți, fără să vă spun ceva, să trimit pe Mariana la dânsa în cameră, s-o anunțe...

Emanuel îl privi lung, umezindu-și buzele în neștire.

— Bine, spuse, am să mă întorc imediat.

Ieși și se îndreptă de-a dreptul spre plajă. Începea să se simtă arșița și Emanuel înainta încet, oprindu-se la răstimpuri să se odihnească.

Ajunș pe dig, își scoase haina și se descălță, își puse ciorapii în buzunar, apoi porni din nou, cu haina pe braț și cu pantofii în mână. După vreo sută de metri, se opri și căută o batistă să-și apere fruntea, dar se răzgândi și se întoarse spre chioșc. Cumpără un ziar, îl împături în așa fel încât să-l poată pune pe cap, ca un coif, și porni din nou.

Dar curând se simți peste măsură de obosit, istovit până la măduvă și se așeză pe marginea digului. Rămase acolo timp îndelungat, cu privirile pierdute peste mare.

Târziu, simți că cineva se oprise în spatele lui, și întoarse speriat capul. Dând cu ochii de Beldiman, se lumineă la față și oftă adânc.

— V-am căutat toată noaptea, începu el repede. V-am căutat și la „Albatros”. Voiam să vă spun c-ați avut dreptate. A primit telegrama și a plecat. Vălimărescu, adăugă el, văzând că Beldiman îl privea absent.

O telegramă, să se prezinte de urgență la tribunal...

Beldiman își scoase haina și se așeză lângă el pe dig. Părea cufundat în gânduri.

— N-a fost ordinul de concentrare cum credeam noi, reluă Emanuel zâmbind.

Apoi, pentru că Beldiman continua să tacă, îl întrebă coborând brusc glasul.

— De ce nu mi-ați spus? Dacă ați știut, de ce nu mi-ați spus?

Beldiman întoarse capul spre el și-l măsură curios parcă atunci l-ar fi văzut prima oară.

— Ce trebuia să vă spun?

— Tot ce-a urmat. Toate încurcăturile acestea, cu Alessandrini, cu prietenii lui de la Balcic...

— Ah, făcu Beldiman, parcă și-ar fi amintit deodată, vorbiți de Alessandrini. L-am întâlnit azi-noapte la „Albatros”. Trebuie să pice și el, dintr-un moment într-altul, adăugă arătând cu capul spre mare.

Emanuel îi urmări gestul și văzu iahtul plutind lin, la vreun kilometru de țărm.

— Dacă ați știut, trebuia să mă avertizați, continuă el scoborând și mai mult glasul. E vorba de ceva foarte important, e vorba de cariera mea. E primul meu post în străinătate, adăugă în șoaptă.

— Așa cum îl vedeți, vorbi Beldiman cu o licărire de orgoliu în priviri, costă, astăzi, zece, douăsprezece milioane. Și eu l-am cumpărat acum doi ani cu mai puțin de patru milioane. Chilipir!

— E al dumneavoastră? Întrebă turburat Emanuel.

— A fost al meu când l-am cumpărat. Dar nu l-am cumpărat pentru mine. L-am cumpărat pentru zănateca de Adriana. Păcatele bătrânețelor! Adăugă târziu în șoaptă.

Ca prin vis, Emanuel întinse mâna, își căută ciorapii și începu să se încălze.

— Să vă uitați acum, continuă Beldiman cu privirile ațintite asupra iahtului, că o să sară în mare și o să vină până aici, la noi, înotând. Așa face de când o știu. De aceea am ales locul ăsta, că nu sunt stânci.

Uitați-vă acum! Exclamă însuflețit. A sărit!

Emanuel rămăsese cu un pantof în mână, privind încordat peste valuri.

— N-o văd, spuse.

— Înoată pe sub apă. Dar o s-o vedeți acum, în trei, patru minute, răsărind deodată, tocmai aici, în fața noastră.

Tremurând, Emanuel își încălță și celalt pantof, își potrivi jurnalul în creștetul capului și, cu greutate, se ridică.

— Păcatele bătrânețelor! continuă Beldiman mai mult pentru sine. Bine a spus cine a spus: să nu faci copii la bătrânețe...

Emanuel rămase lângă el, în picioare, ascultându-l.

— E fata dumneavoastră? întrebă el târziu.

Beldiman ridică mirat privirile și zâmbi.

— Așa pretinde lumea, spuse. Și așa îmi place și mie să cred...

— I se spune împărăteasa, adăugă Emanuel, încercând să zâmbească.

— Da, făcu Beldiman cu gravitate. E frumoasă ca o împărăteasă și n-are frică de nimic, dar ce folos! Că trăiește pe altă lume...

— Eu trebuie să mă duc, spuse deodată Emanuel.

— Pe altă lume, repetă Beldiman ca pentru sine.

— Mi-a părut bine că v-am întâlnit, spuse Emanuel pregătindu-se să plece. La revedere!

Dar o zărise deja, înotând neobișnuit de repede, la vreo douăzeci de metri de țărm, și nu mai îndrăzni să se miște, parcă tot sângele i s-ar fi scurs deodată din vine. Nici nu-și dădu seama când își scoase jurnalul de pe cap, și-l lăsa să cadă, la picioarele lui, pe dig. Târziu, se trezi că o așteaptă zâmbind și fericit în același timp, dar când fata îi întâlni privirile și le desprinsă indiferentă, depărtată, ca și cum nu l-ar fi recunoscut. Câteva clipe în urmă, figura toată i se luminează de un mare zâmbet și începu să facă semn cu brațul spre capătul digului.

— Adina! Strigă ea. Adina!...

Chicago, martie 1959

PODUL

— Se întâmplă tot felul de lucruri, îmi amintesc de un motociclist. Stăm în fața cabanei și-l urmăream cu privirile. Voiam să văd când se va plictisi. Urca pentru a patra oară coasta abruptă și, îndată ce ajungea în vârful dealului, întorcea motocicleta și cobora lin, fără zgomot, în vale. A cincea oară, era inevitabil, s-a întâmplat; accidentul, vreau să spun. L-am adus pe brațe în cabană, plin de sânge, inconștient. L-am stropit cu apă. S-a deșteptat și, spre mirarea mea, mă recunoaște. „Credeam că n-ai să mai vii, îmi spune. Te-am așteptat și anul trecut, tot cam pe timpul ăsta.” Nu înțelegem. „Cred că mă confunzi cu altcineva, îi spun. Cabana asta nu e a mea. Mi-a cedat-o, pentru o săptămână, un prieten.” Zâmbea. „Știi că așa e regula jocului: să te prefaci că nu mă cunoști. Dar sunt eu Emanuel.” Și începu să-mi povestească. Tot felul de întâmplări stranii, cu totul neverosimile. L-am întrerupt de mai multe ori. „Dar toate acestea nu sunt adevărate. Știi foarte bine că nu pot fi adevărate. Le-ai inventat dumneata.” „Și accidentul? mă întrebă zâmbind. Tot eu am inventat și accidentul?” Își apăsă batista pe buza de sus, însângărată, și mă privea cu candoare, dar și cu o imperceptibilă ironie. Șovăiam. Îmi venea greu să-i spun adevărul, să-i spun că e amnezic. În cele din urmă, a trebuit să mă hotărâsc. Dacă ar fi leșinat din nou, aș fi fost obligat să-l duc la spital și s-ar fi ivit, atâtea complicații. „E o eroare la mijloc, i-am spus cu blândețe. Te afli aici printr-o eroare. Mă confunzi cu altcineva. Dumneata aparții altei lumi, altei societăți. Poate ești scriitor, poate aventurier, în orice caz, ești plin de taine, cu întâmplări fabuloase în trecutul și înaintea dumitale. Eu mă mișc într-o lume modestă, cuminte, neinteresantă. Nu aveai cum să mă cunoști. Îți repet, cabana asta nu e a mea; e a unui prieten. Vin aici pentru întâia oară.” Continua

să mă privească tamponându-și buza cu batista. L-am lăsat să plece, deși știam bine că se va pierde. Era amnezic. Ce șanse ar fi avut să regăsească pe cei care-l așteptau, care-l așteptaseră și anul trecut? Era amnezic și regula jocului — cred că așa înțelegeam de la el — cerea să nu fie recunoscut de la început. Ar fi trebuit deci să revină, a doua sau chiar a treia oară, dar cum să știe la cine fusese deja și la cine nu fusese, dacă era amnezic? A plecat și știam bine că se va pierde, începuse parcă să-mi pară rău că-l lăsasem să plece. Era un om interesant. Răbdarea pe care o avusese să urce de atâtea ori dealul cu motocicleta și să coboare până în vale, până jos în vale în dreptul podului...

— Da, se-ntâmplă tot felul de lucruri, mă întrerupse Onofrei. (Știam de ce mă întrerupe: din nebagare de seamă, făcusem iar aluzie la pod.) Se întâmplă tot felul de lucruri. Treceam astă-primăvară pe strada Domniței. Văd ieșind dintr-o curte un locotenent de roșiori. Am încremenit pe marginea trotuarului, privindu-l. Era atât de frumos, încât despre el nu se putea vorbi decât în termeni de teologie negativă.

Zâmbeam. Așa ar trebui să-l descrie cineva, îmi spuneam. Să întrebuințeze și alt limbaj decât cel de toate zilele. Limbajul teologiei, bunăoară, sau al metafizicii, îmi spuneam: un locotenent de roșiori prezentat în termeni de teologie negativă constituie în el însuși un mister, un paradox. *Coincidentia oppositorum*, ar fi spus Nicola din Cusa. Îmi plăcea cum gândeam. Mă înălțasem dintr-o dată într-altă lume, pătrundeam într-un Univers de esențe și arhetipuri. Zâmbeam fericit și poate zâmbetul acesta l-a încurajat. Pe vecinul meu, tânărul de pe trotuar, vreau să spun, nu pe locotenent. Locotenentul trecuse mai departe. „L-am admirat și eu, îmi spuse. (Mi-a fost de ajuns să-l privesc, ca să-mi dau seama că am de-a face cu un intelectual.) Pot să vă spun că e mai mult decât un bărbat frumos, atât de frumos, încât nu poate fi descris decât în termeni de teologie negativă, îl cunosc. E însetat de cultură. Citește *Upanishadele*. Pot să vă spun și altceva: caută o casă cu doi studenți. Adică, nu vreau să mă înțelegeți greșit: vrea să închirieze o casă cu doi studenți; o casă întreagă, nu un apartament. O casă cu

grădină, curte, verandă. Probabil că nu i-a plăcut casa asta, adăugă, după ce mai privi o dată fațada. Așa cum îl cunosc, ar fi preferat o casă mai spațioasă. Pentru conferințe, pentru petreceri.” Îl ascultam fascinat, îl cunoștea atât de bine, îl înțelegea.

„Evident, continuă, lui îi place să se întoarcă acasă călare, de aceea a și ales un regiment de roșiori. Dar i-a interzis colonelul. Călare, un bărbat atât de frumos, în uniformă de roșiori, pe străzile acestea cu atâtea frunze veste-de, toamna, străzi atât de melancolice către apusul soarelui...” „Și toate fetele pândindu-l la ferestre, am adăugat eu. Avea dreptate colonelul...” „Nu, nu era asta, continuă el. Era din cauza melancoliei, a tristeții amurgurilor bucureștene. Căci, dacă îmi dați voie, domnul meu, mi se adresează el foarte politicos, avem norocul sau nenorocul să trăim în cel mai melancolic oraș din lume.”

— Atunci îl cunosc! îl întrerupse Gologan. L-am întâlnit și eu o dată. Îi place să intre în vorbă cu necunoscuți, pe stradă. E un original.

— Eu îi sunt recunoscător, continuă Onofrei, pentru că prin el l-am cunoscut pe locotenent. Pe locotenent și pe cei doi studenți. Când am spus *coincidentia oppositorum*, n-am exagerat. Evident, Cusanus utiliza expresia asta ca să definească pe Dumnezeu. Dar, să ne înțelegem, eu nu spun că locotenentul seamănă sau că poate fi comparat, sau că participă la un mod de a fi asemănător lui Dumnezeu. Nu, nu spun asta. Dar vă asigur că despre felul lui de a fi nu se poate vorbi decât în termeni de teologie negativă. Nu numai că a citit *Upanishadele*. Dar de când le-a citit și-a pus anumite probleme. Cred că înțelegeți la ce fac aluzie: *netii neti!* Și celelalte: realitatea ultimă, ființa, în sfârșit, atman. Când m-am dus să-l văd pentru întâia oară, condus de prietenul meu Blanduzia...

— Cred că nu-l cheamă așa, îl întrerupse Gologan. Dacă este originalul de care vă vorbesc eu, cel cu melancoliile Bucureștiului și celelalte, îl cheamă Gorovei, lancu Gorovei.

— Vă asigur că-l cheamă Blanduzia, continuă Onofrei.

— În fond, n-are nicio importanță, spuse Gologan ridicând din umeri.

— Eu, dimpotrivă, cred că are foarte mare importanță. E bine să știm

dacă e vorba despre aceeași persoană. Or, eu vorbesc despre Blanduzia, prietenul meu și al locotenentului. Când m-am dus să-l văd pentru întâia oară, în noua lor locuință din strada Preoteselor, am rămas profund impresionat. Trebuie să adaug că oamenii aceștia superiori, locotenentul și cei doi studenți, trăiesc o existență deosebită de a noastră. Pot merge mai departe și spune că și-au transformat existența într-un ritual. Bunăoară, toți știu că locotenentului nu-i place să aștepte cu masa. Și atunci au alcătuit de comun acord, acest ritual: seara, când se întoarce acasă de la regiment — v-am spus de ce nu se poate întoarce călare — ordonanța îl așteaptă la colțul străzii. Când îl zărește coborând din tramvai, o ia înapoi la fugă și din curte, strigă: „Vine!” Primul student destupă atunci prima sticlă de vin. Al doilea student se repede la ușa salonului și o încuie cu cheia. Trebuie să vă spun și de ce o încuie cu cheia: în salon, la ora aceea, se află trei, patru, câteodată și mai multe femei tinere, domnișoare, doamne — soții, vreau să spun — văduve, divorțate și locotenentul, de acord cu toți ai casei, a hotărât să... Ah, dar probabil că ăsta e un secret al lor, n-ar trebui să vi-l spun. Deși, existența trăită ca ritual de aici începe. Ritual, în sens de taină, mister, sacrament. E curios, când stai și te gândești...

Am așteptat toți, respectuoși, curioși, să continue, dar Onofrei zâmbea pierdut.

— E adevărat, se întâmplă fel de fel de lucruri, începu Zamfirescu. Lucruri pe care adesea le uităm. M-am trezit o dată privind o femeie bătrână. Cred că era oarbă; o ținea de mână o fetiță, o conducea. Dar cum o conducea? Abia ieșiseră pe poartă și fetița s-a oprit. Avea o carte deschisă în mână dreaptă, a ridicat cartea și a început să citească. Bătrâna o asculta cu atenție, încordată, aproape cu evlavie, trudindu-se să înțeleagă. O asculta ținând-o de mână stângă. Reflectam tocmai asupra faptului acestuia, că o ținea de mână stângă, când mi-am amintit deodată că toate acestea se întâmplaseră demult și le uitasem, într-adevăr, e așa cum vă spun. Cu mult timp înainte — poate o lună, poate mai mult, câțiva ani, nu știu — mă trezisem o dată în fața unei case. N-aș putea să vă spun de ce mă oprisem tocmai acolo, dar parcă

așteptam ceva. Abia mai târziu am înțeles, în casa aceea se afla o bătrână care trăgea să moară. Trăgea de mult să moară, dar nu putea muri printre străini. Voia să se întoarcă acasă, să moară la ea în țară, să fie înmormântată acolo, în pământul lor. Dar cum să ajungă până acasă? Abia se putea mișca. Mă întrebam și eu, îmi puneam și eu această problemă — vreau să spun — când o fetiță, fata unui vecin, o fată de vreo paisprezece, cincisprezece ani, îi spune că va merge cu ea, o va conduce ea. Și atunci — într-un anumit fel pare de necrezut — bătrâna se dă jos din pat, apucă mâna fetei și pornesc. Pornesc amândouă la drum. „Dar n-avem pașaport, spune fata. Trebuie să iau o hartă și o carte. Să citesc din carte, să mă orientez.” Domnii mei, aveam în fața mea o scenă de o rară frumusețe. Bătrâna obosise deja și se așezase pe un scăunăș. Și fata îi citea din carte. O scenă de o rară frumusețe. Fata citea admirabil, intonând fiecare cuvânt, ridicând ușor glasul de câte ori se vorbea despre casă. Da, cartea aceasta — nu știu ce titlu avea, nu știu cine o scrisese — cartea aceasta avea în fond un subiect simplu. Era vorba despre casă, despre întoarcerea acasă — la tine acasă, vreau să spun, oriunde s-ar fi întâmplat să fi avut casa. Mi se părea că seamănă cu ceva cunoscut. Câteva clipe m-am întrebat dacă nu e o nouă *Odissee*: nouă, adică mai frumoasă, scrisă anume pentru femei, bătrâni, copii. Dar mi-am dat repede seama că mă înșelasem. Și iată cum: curând după aceea a apărut un tânăr. Trebuie să adaug că fetița care mi se păruse că avea paisprezece, cincisprezece ani, acum, la lumina zilei, arăta câțiva ani mai mult. Nu mai mult de nouăsprezece, douăzeci de ani, dar acum la lumina zilei, se făcuse foarte frumoasă. Și, evident, tânărul acela, răsărit Dumnezeu știe de unde, când a văzut-o citind dintr-o carte, s-a oprit curios, și-l înțeleg foarte bine — într-un anumit fel, a început să-i facă curte. Spun într-un anumit fel, pentru că tânărul era foarte delicat. Îmi aduc perfect aminte cum a început: „Ah, a exclamat, sunteți idealistă, profesoară, poetă! Vă place să citiți. Am și eu cărți, a adăugat cu o discretă modestie. Am idei.”

— Îl cunosc, l-a întrerupt Onofrei. E Blanduzia. Deși e un tânăr de o rară modestie, nu ascunde faptul că are cărți, are idei. Prietenia lui cu

locotenentul de roșiori și cu cei doi studenți pe acest fapt se întemeiază: toți au cultul lumilor nobile, al universurilor ideale. V-am spus că existența lor se desfășoară pe un plan înalt, aş îndrăzni să-l numesc metafizic, teologic. Căci, în fond, ce caută tinerii aceștia, dacă nu realitatea ultimă, care, pentru noi, oamenii, e aburită, camuflată sub atâtea iluzii și erori? O caută și, aş îndrăzni să adaug, uneori o găsesc. Să-l ascultați pe locotenent vorbindu-vă despre *atman* sau, încă și mai tragic despre mitul lui Adonis! Ați înțeles la ce fac aluzie. Nu la faptul că e tot atât de frumos ca Adonis, ci, din nefericire, la tragedia lui personală, o tragedie, de altfel, de ordin metafizic. Cred că v-am mai spus: totul a pornit de la *Upanishade*. Când locotenentul și-a pus întrebarea: „Cine sunt eu?” și a răspuns corect: „Eu, adevăratul eu, sunt *atman* „care e identic cu *brahman* (în sanscrită: *aham brahmasmiti* sau, folosind o altă expresie, *ayam atma brahma*), ceva s-a surpat. În adâncurile ființei lui. Este ceea ce unii numesc ruptura metafizică, în cazul lui, traumatismul a fost total. Așa cum Adonis a fost rănit de un mistreț, adică indirect, castrat prin voința Afroditei, a unei mari zeițe, al cărei amant, fiu sau soț era, tot așa locotenentul a fost traumatizat prin întâlnirea cu realitatea ultimă, cu acest mister al identității *brahman-atman*. Dar n-aș vrea să mă înțelegeți greșit. N-aș vrea să credeți că e vorba de un accident de ordin fiziologic sau chiar psihosomatic. V-am spus că tragedia lui e de ordin metafizic și teologal. Nu interesează cu câte femei se culcă locotenentul. Când l-a cunoscut primul student, se culca cu douăsprezece. Acum, în urmă, când l-am cunoscut eu, se culca cu unsprezece. Dar vă rog să nu vedeți în această diferență numerică o prevestire sinistră. Lucrul e mult mai grav. Continuând să se comporte ca un Don Juan, locotenentul se comportă ca un Adonis. Înțelegeți ce vreau să spun: sufletește e deja detașat. Or, la el, numai spiritul contează. Tragedia lui e de ordin spiritual. Dar, cum vă închipuiți, asta a adus o schimbare radicală în existența lor. Salonul, bunăoară, care era înainte consacrat petrecerilor și conferințelor, acum a devenit... Cum să vă spun? aş exagera dacă aş spune un sanctuar, dar e ceva cam în sensul acesta: un loc rezervat

meditațiilor și ceremoniilor. Mă veți întreba: dar femeile, toate acele femei tinere și frumoase, domnișoare, doamne, soții, văduve, care-l așteptau acolo în salon, în fiecare seară, și pe care le închide cu cheia unul din studenți îndată ce aude ordonanța strigând din curte: „Vine!”? Ei bine, dacă știți să vă puneți corect această întrebare, implicit ați aflat și răspunsul. Vă rog să nu stăruieți asupra ușii, nici asupra cheii — simbolurile acestea sunt perimate pentru un om de statura spirituală a locotenentului. Răspunsul îl aveți în definiția de la care am plecat: locotenentul nu poate fi descris decât în termeni de teologie negativă. Răspunsul îl aveți în conceptul de *coincidentia oppositorum*. Meditați asupra acestui detaliu: unsprezece femei, dar detașat. Cu alte cuvinte...

Se opri din nou și zâmbi cu înțeles, mai mult pentru sine.

— Vi s-a întâmplat vreodată să vă aflați într-o situație absolut fără ieșire, într-o situație absurdă pentru că n-are început și, ca atare, nu poate avea sfârșit, nu-și poate găsi soluția pe niciunul din planurile realității imediate? Sau, ca să folosesc altă imagine, v-ați aflat vreodată într-o cameră fără absolut nicio ieșire, fără uși, fără ferestre, în care v-ați trezit fără să știți cum și din care, pe plan rațional, nu există nicio posibilitate de evadare?

Tăcu din nou și ne privi pe rând, continuând să zâmbească.

— Eu v-am întrebat doar. Răspunsul îl aștept de la dumneavoastră.

— Știu la ce faci aluzie, începu Gologan. Mi s-a întâmplat, într-adevăr, întocmai așa cum spui: să mă aflu într-o situație absolut fără ieșire. Eram cu mai mulți prieteni la cineva pe care nu l-ați cunoscut, la Stavroghin, faimosul Stavroghin, cel cu magazinul de coloniale și delicatese. Deși au trecut de atunci aproape treizeci de ani, îmi aduc foarte bine aminte. Eram adunați acolo mai mulți prieteni, după un botez. Botezul avusese loc în dimineața aceea, dar, evident, în altă casă, într-un alt mediu — profesori secundari, preoți, pensionari — mult mai departe, într-o mahala. Eram la Stavroghin acasă și cine nu l-a cunoscut, nu-și poate închipui ce însemna asta în anii aceia. Trebuie doar să vă spun că magazinul de coloniale era la parter, la etajul I locuia o parte din familia lui Stavroghin — este prea complicat să vă

spun de ce, cine și cum — iar în celelalte două etaje, doi și trei, locuia Stavroghin cu altă parte a familiei, dar locuia și singur, pentru că, vedeți, era un original, avea avere, avea și magazinul de delicatese, în fond își putea permite orice. Ne aflam, deci, cum vă spun, mai mulți prieteni la Stavroghin, după botez. Când, deodată, se aude soneria și se duce să deschidă chiar stăpânul casei. Eram toți curioși. Cine ar fi putut să fie? Pentru că, înțelegeți, nimeni nu știa că suntem aici, la Stavroghin acasă. Toți își închipuiau că suntem la botez, în celălalt mediu la capătul orașului, la mahala. Deschide Stavroghin ușa și, închipuiți-vă, un bătrân foarte corect îmbrăcat, foarte politicos, ne privește pe rând și se vedea bine că nu-i venea să-și creadă ochilor, „Îmi permiteți, se adresă el lui Stavroghin. Cu cine am onoarea?” „Stavroghin”, se prezintă el. „Și aceștia desigur, sunt prietenii dumneavoastră. Pot spune atunci că am avut noroc. Am încercat la toate celelalte etaje dar fără rezultat.” „Ceilalți sunt la botez”, explică Stavroghin. „Mi-am închipuit”, vorbi bătrânul. Se apropie de fiecare din noi și întinzându-ne mâna se prezintă: „Herghelie. Aici îmi dau, de obicei întâlnirile, adăugă el. Într-unul din aceste etaje. Anul trecut n-au putut veni toți. Baronul, bunăoară, se afla în trenul care s-a înzăpezit la Valea Largă. Vă amintiți cât s-a mai vorbit atunci.” Evident, ne aminteam toți foarte bine. „Baronul, deci, n-a putut veni. Dar am avut și surprize la care nu ne așteptam. Uite, doamna Pelican, pe care o vedeți aici, a fost și anul trecut, deși ne scrisese că nu va putea veni. Se apropie de ea și-i sărută politicos mâna. Apoi ne prezintă, oarecum în bloc: „Prietenii domnului Stavroghin”, spuse. Ne-am apropiat pe rând, sărutându-i fiecare mâna și ea, la rândul ei, ne prezenta prietenelor ei.

Tot doamne de mare prestanță, elegante, multe din ele străine. Era curios să auzi atâtea limbi străine în apartamentul lui Stavroghin. Dar vă închipuiți în ce situație se găsea Stavroghin cu atâta lume bună, majoritatea străini, și el abia vorbind franțuzește. (Știa ceva mai bine grecește, dar nu mult mai bine, ne-am dat seama mai ales în seara aceea.) Noroc că totul era pregătit de la botez: șampanie, icre negre și toate celelalte. Curând, Stavroghin a coborât în magazin, cu doi dintre

noi, și a mai adus o ladă de șampanie, batog, trufandale. Toate scaunele, fotoliile și canapelele erau acum ocupate, le cedaserăm doamnelor, iar noi, prietenii lui Stavroghin și ceilalți, stam pe lângă pereți sau rezemați de mobile. Dar ce conversație interesantă! Prin ce case nu fuseseră oamenii aceștia! Își dădeau de obicei întâlnire în case cu etaj. Și mi-au explicat de ce. Dar e curios că acum, când vă povestesc, nu-mi amintesc bine de ce. Și mai curios: am întâlnit o doamnă pe care o cunoscusem la legația Elveției, căreia pot să vă mărturisesc, încercasem să-i fac curte, dar fără succes. Evident, m-a recunoscut imediat și a avut destul tact să nu-și aducă aminte de curtea pe care încercasem să i-o fac. Dimpotrivă, de data aceasta mi s-a părut mult mai prietenoasă. „Văd că duceți o viață foarte interesantă, i-am spus. Viață de ambasade, reuniuni mondene, tot cu oameni distinși.” „Oh, da, răspunse, am mare slăbiciune pentru casele cu etaj. Urci, cobori. Urci, cobori. Nu te sature niciodată. Nu te plictisești, vreau să spun.” Și atunci mi-am adus deodată aminte că, de data aceasta, nu urcasem în apartamentul lui Stavroghin. Nu știu cum ajunseseam aici, dar știam bine că nu urcasem pe scări. M-am apropiat de Stavroghin.

„Ia spune, am șoptit, cum am ajuns noi aici? După câte știu, voi n-aveți ascensor.” „Nu n-avem, mărturisi Stavroghin. Și mă tot întreb și eu, cum am urcat, îmi aduc foarte bine aminte cum am coborât adineauri în magazin; mi-aduc foarte bine aminte că am coborât pe scări, dar nu știu cum am urcat.” „Vasăzică, de coborât, putem coborî oricând”, i-am spus. „Poți fi fără grijă.” M-am liniștit pe loc. Totuși, i-am spus: „Ce-ar fi dacă ne-am întoarce la botez?” „E departe, mi-a răspuns Stavroghin, e tocmai la capătul celălalt al orașului.” „Pot fi și acolo oameni interesați” am încercat să-l conving. „Dar trebuie să mă ocup de ei” făcu Stavroghin arătându-mi odăile pline de oaspeți. „A sosit Baronul, i-am spus. O să se ocupe Baronul.” Și până la urmă l-am convins. Dar înțelegeți în ce situație ne aflam. Fără început și fără sfârșit. Căci nimeni dintre noi nu-și amintea să fi urcat pe scări. Noroc că de coborât puteam coborî fără grijă. Așa că înțeleg la ce faci aluzie, adăugă privind spre Onofrei.

— Nu cred că e vorba de același lucru, spuse Onofrei. În cazul dumneavoastră exista o ieșire, pentru că puteați coborî.

— Nu numai asta, interveni Zamfirescu. Ați avut de-a face cu o lume distinsă, lume mondenă, de ambasade, care era deja inițiată. Vreau să spun, care descoperise deja secretul etajelor: să urci și să cobori, să urci și să cobori. Bătrâna, fata și tânărul de care vă vorbeam erau, aș spune, pierduți în lume, nu descoperiseră încă nimic. De aceea le era atât de greu. După nu știu câte luni de la întâmplarea aceea, i-am întâlnit din nou, într-o gară. Cred că așteptau un tren. Bătrâna era tot pe scăunaș, ținând fata de mână, de mâna stângă, și fata îi citea. Oh, dar câte lucruri se petrecuseră între timp! Să fi ascultat ce citea fata și ți se rupea inima de tristețe. Câte nu se întâmplaseră de la plecarea lor! Băiețelul acela, care locuia cu ea în casă, cu care vorbea pe vremuri bătrâna, băiețelul acela crescuse, se făcuse acum mare, avea fel de fel de probleme, se lupta cu atâtea greutăți. Evident, fata citea ca să se orienteze. Cum vă spuneam, n-aveau pașaport. Aveau, deci, nevoie de hartă, să fie sigure de direcție. Din fericire, apucaseră direcția cea bună. Dar câtă tristețe în paginile pe care le citea atunci, așteptând pe peronul gării. În plus, fata era acum singură. Tânărul care intrase în vorbă cu ea, acolo, în fața casei, dispăruse.

— Nu dispăruse, îl întrerupse Onofrei. Dar el, Blanduzia, nu părăsește niciodată Bucureștiul. Are mare slăbiciune pentru orașul acesta, București. Iar de când s-a împrietenit cu locotenentul și cu cei doi studenți, viața lui e aproape în întregime închinată desăvârșirii lăuntrice. Discuțiile la care am avut fericirea să asist nu le voi uita niciodată. Chiar așa, cu toate femeile acelea închise cu cheia, în fiecare seară, în salon, și totuși atmosfera e înălțătoare. Zadarnic uneori femeile încep să bată cu pumnii în ușă, să strige, să amenințe. Parcă nici nu le-ar auzi. Și înțelegeți de ce: viața acestor oameni superiori este zilnic sanctificată prin ritual. Când stau la masă, atenția toată le e concentrată asupra cinei. Este, de altfel, singura lor masă împreună, pentru că locotenentul dejunează la regiment, iar studenții la cantină. Dar masa de seară e un ritual și nimeni n-are dreptul să-i distragă. V-

ați închipuit că la al doilea fel de mâncare, al doilea student va deschide o a doua sticlă de vin. Așa mi-am închipuit și eu, dar m-am înșelat. *A doua sticlă de vin* o destupă locotenentul. Ordonanța stă lângă el, gata să-i ia sticla îndată ce-o destupă și să umple paharele. Dar a doua sticlă trebuie să o deschidă locotenentul. Nu știu dacă înțelegeți la ce fac aluzie... Vă întrebam adineauri dacă v-ați găsit vreodată într-o situație absolut fără ieșire. Cea mai adecvată imagine este totuși aceea a unei camere fără uși, nici ferestre sau, încă și mai sugestivă, imaginea aceasta: la capătul unui tunel te lovești de peretele muntelui și încerci atunci să te întorci dar nu izbutești. Nu izbutești să-ți întorci nici măcar trupul, căci simți peretele chiar acolo în spatele tău, te lovești de el, și-l simți de asemenea deasupra craniului, parcă tot mai aproape, parcă amenințând să te strivească, și totuși îți spui: *trebuie să existe o ieșire!* Ei bine, domnilor, vă asigur că există o *ieșire*. Dar, evident, pe alt plan. Și aș îndrăzni să precizez: pe un alt plan al *irealului*. Ați înțeles la ce fac aluzie: numerele negative, paradoxul, în fond, negația care neagă negația și te scoate din nou la lumină chiar în clipa în care tu, biet om lipsit de imaginație, te socotești prins pentru vecie în acel sarcofag de piatră închis în cripta aceea strâmtă, înghețată, din inima muntelui. Ați înțeles acum de ce locotenentul destupă *a doua sticlă de vin*. V-am dat cheia: gândiți-vă la istoria religiilor, la ceea ce aș putea numi taina primei repetiții, la misterul acestei expresii: *a doua oară*, expresie aparent banalizată printr-o excesivă uzură, și deci profanizare a limbajului, dar care păstrează totuși, bine camuflate, fragmente dintr-o revelație primordială. *A doua oară*, adică născut a doua oară, renăscut, înviat din morți, într-un cuvânt: *născut în lumea spiritului*. A doua sticlă de vin este calitativ deosebită atât de prima, cât și de a treia sau a zecea sticlă. Nu interesează câte sticle de vin se golesc în fiecare seară în strada Preoteselor. Dar ați înțeles că soluția situației aparent fără ieșire se află în a doua sticlă, pe care o deschide locotenentul. Dacă v-aș spune că e vorba de o transfigurare, aș exagera. Căci, aparent, nimic nu se transfigurează. Ordonanța e tot acolo, cu tava cu pahare și studenții continuă să discute, ridicând uneori glasul, iar locotenentul și-a

descheiat gulerul tunicii și uneori recită versuri, alteori meditează sau chiar evocă amintiri din copilărie. Dar, repet, toate acestea, numai aparent. În realitate, o dată destupată a doua sticlă, începi să simți cum, treptat, totul se transformă în jurul tău. La început nu-ți dai seama. Ții paharul în mână, guști cu o sinceră încântare, asculți conversația și se pare că ghicești ceva neobișnuit, oarecum ireal în jurul tău, mai sorbi o dată și nu-ți vine să crezi, începi să auzi pași, șoapte, hohote înfundate. Întorci capul mirat. În spatele tău nu e nimeni. Dar nu te liniștești, privești în dreapta și în stânga ta, privești în față, privești mai ales pe locotenent. Vorbește despre regiment, vorbește despre cai. Atunci începi să înțelegi. Să-l vezi trecând călare către casă, în amurg, frumos ca un luceafăr și totuși detașat, rănit, să auzi pașii calului pe covorul de frunze veștede, când lumina scade pe nesimțite, și se aprind felinarele, se aprind lămpile cu gaz, și să te întrebi atunci: la ce bun? ce sens mai pot avea toate acestea? de ce ne-am născut dacă nu-l putem înțelege, dacă nu-l putem recunoaște? Nu, colonelul a avut dreptate interzicându-i să se întoarcă acasă călare. Nu se poate lupta nepregătit, împotriva melancoliei... N-ai știut când ai mai sorbit din pahar și asculți mereu pe locotenent povestind și te-ai aștepta să rămână acolo, la masă, încă un ceas, poate încă două ceasuri, atât pare de identificat cu propria lui încântare, când, deodată, îl vezi că-și încheie tunică și se ridică, ușor emoționat, cu paharul în mână, și rostește: „Ne recunoaștem bătuți. Arătați-vă!...” Și încep toate să râdă, și le vedem pe toate acolo, în spatele nostru, în fața noastră, toate tinere și frumoase, de te întrebi dacă sunt aieveja, în carne și oase și te întrebi mai ales pe unde au intrat. Ritualul cere ca al doilea student să se ridice și el, îmbujorându-se, și să le arate, ținând-o cât poate mai sus, cheia salonului. Și atunci fetele izbucnesc din nou în râs. Evident, dacă nu ești de-al casei, nu știi că salonul comunică cu sufrageria, că le desparte doar o perdea. Nu știi, pentru că nu îndrăznești să-ți imaginezi. Doar dacă ai imaginație, vezi imediat perdeaua și atunci înțelegi lucrul acesta atât de simplu, pe care totuși, nimeni din noi nu-l poate înțelege neajutorat: înțelegi că există un prag, și o perdea, chiar

acolo în fața noastră. Dar nu înțelegi asta decât *a doua oară*. Este ceea ce-mi place să numesc misterul primei repetiții...

Zâmbea fericit și parcă se abandonase ca o epifanie privirilor noastre curioase, fierbinți.

— Da, e într-adevăr vorba de un mister. Ai dreptate: nu numai că se întâmplă lucruri, dar uneori se întâmplă *a doua oară*. Vă vorbeam de un motociclist. Îmi împrumutase un prieten cabana. Mi-o împrumutase pentru o săptămână și mă pregăteam de plecare, când am auzit din nou motocicleta. Mi-era teamă să nu aibă un alt accident și am alergat în marginea șoselei, am ridicat brațul și l-am strigat: „Emanuel!” S-a oprit și mi-a zâmbit cu aceeași candoare, dar cu o nedefinită ironie. „Vasăzică, mă recunoști...” „Evident că te recunosc, i-am spus. Mi-a fost teamă că ai să te pierzi că n-ai să reușești să-i găsești.” Își plecă privirile. „E adevărat că nu i-am găsit, spuse. Am mai fost și pe la alții, tot cu motocicleta dar nu i-am găsit. Iar pe cei care i-am întâlnit întâmplător, pe la cabane, pe la hoteluri, nu m-au recunoscut.” „Aș vrea să te ajut, i-am spus. Dar trebuie să știu mai mult despre dumneata, să știu din ce lume vii.” M-a privit lung și a zâmbit din nou. „Credeam că, în cazul nostru, întrebarea aceasta trebuia să ți-o pun mai degrabă eu. Din ce lume vii, dacă, deși știi că sunt Emanuel, nu mă recunoști? Credeam că dacă n-ai uitat regula jocului, ai să mă recunoști...” Mi-am pus deodată mâna la ochi. Aș fi intrat în pământ de rușine, dar și de tristețe, de părere de rău. „Vladimire! Mi-am spus. Câți ani ai?” Știam câți aveam: 55 de ani. Viața mi se apropia repede, tot mai repede, de sfârșit, într-un anumit sens, puteam spune că-mi trăisem viața. Era prea târziu acum. N-o mai puteam începe din nou. Și o trăisem greșit, mai precis, o trăisem ca într-un vis, fără să-mi dau seama ce se întâmpla cu mine. Trăisem la întâmplare, deși în adolescență, în primii ani ai tinereții aflasem de Iosafat și începusem să-l învăț. Ceva mai mult: câțiva ani, cei mai frumoși, ajunsesem la partea a doua, cea care începe: „*La moară la Iosafat.*” Îmi plăcea atât de mult, eram atât de fericit jucând-o, încât eram sigur că nu o voi uita niciodată, că, dimpotrivă, voi ajunge să joc și partea a treia și din ce în ce mai bine, că

o voi juca până la sfârșitul vieții. Și acum mă apropiam repede, tot mai repede, de sfârșit și m-am trezit că uitasem de mult de Iosafat, că-mi trăisem viața fără să-l joc că, în fond, nu trăisem eu, ci trăiseră alții prin mine, mă lăsasem trăit laolaltă cu alții, pentru alții... Cât de total puteam uita esențialul! Îl purtasem în brațele mele, plin de sânge până la cabană și nu-l recunoscusem. Nu-l recunoscusem nici când mi-a spus că e Emanuel. Credeam că e amnezic. Mi-era milă de el. Mi-era teamă că se va rătăci, că se va pierde. Și el venise să mă trezească pe mine, să-mi reamintească de Iosafat. Încercase totul ca să mă trezească. Urcase de cinci ori cu motocicletă panta aceea abruptă și în cele din urmă recursese la accident, își închipuia că poate sângele mă va trezi. Sau una din povestirile lui, evident, atât de neverosimile de fabuloase. Sau poate numele lui, Emanuel. Dar nu mă trezise nimic... Din fericire, a mai venit a doua oară, și l-am recunoscut.

„Mai avem timp? l-am întrebat repede. Nu e prea târziu?” „E târziu și timp avem puțin, mi-a răspuns. Dar partea a doua se joacă înainte și, dacă vrei...” „Unde sunt ceilalți? l-am întrerupt. Mi-aduc aminte de Prajan: avea o frunte frumoasă, iubea muzica, iubea pe Goethe, spunea că va compune un Divan. Îmi aduc aminte de Elina, care ne striga la sfârșitul părții a doua: „Cine nu tăgăduiește, nu-și mai amintește.” Îmi aduc aminte de... „S-au rătăcit toți, spuse Emanuel. Au uitat. Unii au obosit și s-au așezat. Îți amintești de regula morii: când, intrând în moară, vezi un scaun gol, să te întrebi cine ți l-a pus acolo și să treci mai departe. Când vezi pe cineva odihnindu-se pe scaun să întrebi... ia să văd, îți amintești ce trebuie să întrebi?” Îl ascultam și simțeam cum îmi dogoresc obrazii. Nu-mi mai aduceam aminte. „Aproape nimeni nu-și mai amintește către sfârșitul tinereții, spuse el zâmbind. Dar partea a doua o joacă alții. Unii uită câtva timp, dar apoi, deodată, își amintesc de partea a doua și reîncep s-o joace. Dar, evident, cei care au fost de la început și joacă acum partea a treia au trecut mai departe. Treci dintr-o grădină într-alta, dintr-o pădure într-alta, dar până ce nu ieși din moară jocul e același, întâlnești mereu alte perechi, alte grupuri și dacă întârzii prea mult, sau uiți una din regulile jocului, te rătăcești...”

— E adevărat, îl întrerupse Zamfirescu. Dacă uiți, te rătăcești. V-am spus că uitasem de întâmplarea cu bătrâna oarbă și cu fata. Crezusem la început că era oarbă, crezusem asta pentru că uitasem. De fapt, așa cum mi-am dat seama îndată ce mi-am amintit, bătrâna trăgea să moară. Și de atunci, de câte ori îmi amintesc de amănuntul acesta, le întâlnesc. Evident, fata îi citește mereu și astfel bătrâna află lucruri interesante, înțelege ce se întâmplă cu ea, își înțelege mai ales viața. Dar prin câte n-au trecut, sărmenele, de când le-am întâlnit pentru întâia oară, în fața casei. Le zăresc uneori prin restaurante. Oamenii nu înțeleg de ce este vorba și ating brațul fetei, îi zâmbesc cu milă și îi strecoară o bancnotă între filele cărții. Fata roșește, înclină ușor capul, mulțumindu-le cu un zâmbet și trece mai departe, cu cartea într-o mână, trăgând ușor bătrâna după ea. E greu să refuze, pentru că oamenii au bancnotele gata pregătite, ar putea să se supere. Dar nici ea, nici bătrâna n-au intrat în restaurant ca să cerșească. Traversează restaurantele, după cum traversează băncile, școlile, bisericile, spitalele, pentru că pe colo trece drumul lor, cel puțin drumul pe care-l arată harta. Uneori, traversările acestea dau loc la tot felul de încurcături. Bunăoară, în ziua când s-a pus piatra de temelie la Primăria de Verde. Vă amintiți cât au vorbit ziarele, căci venise și primul-ministru. Eu reprezentam Societatea. Îmi aduc aminte, tocmai își terminase primarul discursul și primul-ministru apucase cărămida, când au apărut. Nu-mi dau seama pe unde au intrat. Veniseră probabil de-a dreptul din biserică. La ora aceea, biserica era goală. N-o mai păzea nimeni. Și, în timp ce primul-ministru cântărea cărămida în mâna dreaptă, bătrâna s-a așezat pe scaun chiar acolo, în fața lui, la un pas de șanțul temeliei, ca și când nu l-ar fi văzut. Și fata a început imediat să-i citească din carte. S-au descoperit toți, respectuoși; se vedea bine că erau impresionați. Nu înțelegeau despre ce era vorba, dar își închipuiau că e ceva în legătură cu datinile strămoșești. Și într-adevăr, fata citea admirabil. Și ce text înălțător, era tocmai vorba despre apa Vavilonului, despre luntrile care ne așteaptă acolo, la apa Vavilonului. Arhiereii plângeau ascultând-o citind și oamenii politici

căzuseră pe gânduri, cu ochii la fată. Parcă se făcuse acum și mai frumoasă. Și când a închis cartea și a tras ușor bătrâna după ea, primul-ministru s-a repezit și i-a sărutat mâna. Am știut că face asta din interes, pentru propagandă, dar nu e mai puțin adevărat că am fost impresionati. Ne-a plăcut gestul, vreau să spun. Însă câte încurcături n-au mai fost și atunci! Întâi, că n-au mai găsit cărămida, piatra de temelie pe care se imprimase inscripția; un text scurt, dar în legătură cu Primăria de Verde. Erau cărămizi destule acolo, la îndemâna primului-ministru, dar se pierduse tocmai cărămida cu inscripția. Și oamenii, dându-se respectuoși la o parte, ca să facă loc bătrânei, se produsese confuzie. O parte din arhieriei, în odăjdii, plecaseră după bătrână. Ar fi plecat și fanfara dacă cineva nu și-ar fi adus aminte că fanfara nu poate pleca înaintea primului-ministru și dacă nu i-ar fi oprit. Eu reprezentam Societatea, trebuia să rămân pe loc, lângă temelie, și-mi părea rău. Recunosc că eram emoționat. Aș fi vrut să mă iau după ele, să ascult fata citind. Știam că bătrâna obosește repede, și atunci se așeza pe scaun, și fata deschide cartea și-i citește. Dar nu puteam pleca până nu se găsea cărămida, încercam să mă consolez, spunându-mi că am să le mai întâlnesc, că am să le mai întâlnesc, poate foarte curând.

— E adevărat, încep Gologan, asta e o consolare să știi că-i întâlnim mereu. Vă spuneam de Stavroghin. Stavroghin a murit demult, văduva lui s-a întors în Grecia, magazinul a trecut pe mâna unui nepot, dar prietenii lui Herghelie se întâlnesc mereu, prin casele mari, luxoase, case cu etaj și așa avem și noi prilejul să-i reîntâlnim, vreau să spun, noi, prietenii lui Stavroghin. La câțiva ani numai după botez, eram la Aristide. Sărbătorea nunta de argint și invitasă, spunea el, trei sute de persoane. Noroc că n-au putut veni toți, căci, vă întreb, unde ar fi încăput? E adevărat, are și el parter și trei etaje, dar cine ar fi îndrăznit să urce până la etajul al treilea? Scara aceea largă, maiestuoasă, de marmoră, era ticsită. Cu greu, cerându-ți scuze, făcându-ți loc cu coatele, ajungeai — dar cum? cât de obosit! — până la etajul doi. De acolo, înainte, nu te mai încumetai. Nu se mai vorbea decât englezește

și rusește. Domni cu barbișon, în frac și decorații, doamne în rochii lungi de seară, dar ce bijuterii, ce minunăție de bijuterii! Rămăsesem cu privirile pironite asupra unui diamant de o neobișnuită mărime și frumusețe, când cineva mă apucă de braț. Era Baronul. „Dacă ai ști că până acum vreo două ceasuri Madame de Chenier vindea bilete la cinema „Select” îmi șopti el zâmbind. Dar a făcut ce-a făcut și a venit. E drept, adăugă, la Aristide venim întotdeauna cu plăcere. Totul depinde de Herghelie: dacă are timp să ne anunțe cu o săptămână înainte, venim chiar din străinătate. Cum s-a întâmplat cu doamna Pelican. S-a întors alaltăieri de la Stokholm.” „Dar doamna, doamna aceea frumoasă, blondă — începui eu, stingherit că nu-mi aduceam aminte numele — am întâlnit-o mai demult la legația Elveției...” „Evangalina, zâmbi el. Evangalina Farmaki. Trebuie să fie și ea pe aici. Mi s-a părut chiar că am zărit-o adineauri.” Și întâmplarea a făcut să ne trezim față în față, câteva clipe în urmă. I-am sărutat mâna cu o sinceră bucurie. „După cum văd, începui eu, duceți aceeași viață distinsă, strălucitoare.” „Da, spuse, dar vezi că oamenii obolesc, încep să se plictisească și atunci încearcă altceva. Unii se instalează în orașelele de băi, rămân acolo zece, douăzeci de ani. Îmi închipui că îi atrage în primul rând confortul. Ascensoarele, odăile cu baie și duș, sălile de joc, dar mai ales terenurile de tenis. Mingile acelea neastâmpărate, rachetele, sunetele, căci nu e așa? când mingea e prinsă corect de rachetă, auzi un sunet inimitabil, sunet cu totul turburător, îți amintești de copilărie, de tinerețe, înțelegi atunci că sunt oameni în stare să asculte zece, douăzeci de ani mingile de tenis prinse în rachete, înțelegi că nu te mai saturezi, același ritm, misterios, turburător, îți dă neconținut de gândit, ai putea privi și asculta zeci, sute de ani și să te tot întrebi: „De ce? De ce?” O ascultam fascinat. Nu mai mă săturam, ascultând-o vorbindu-mi de orașelele de băi, de viața lor mondenă, atât de interesantă, de strălucitoare...

— Te înțeleg, îl întrerupse Onofrei. Uneori, la anumiți oameni, sub aspectul celei mai stridente banalități, ți se revelează structurile profunde ale realului. Structuri care altminteri, rațional, vreau să spun,

ne sunt inaccesibile. Cum îi mărturiseam lui Blanduzia, dacă de la presocratici încoace gândirea occidentală n-a mai făcut niciun progres ba, dimpotrivă, am putea spune chiar că s-a înfundat în văgăuni fără ieșire, asta se datorește în primul rând arbitrarei, monstruoasei importanțe acordate limbajului. S-a crezut, greșit, că realitatea nu poate fi înțeleasă decât prin concepte, și conceptele le făurim prin limbaj și nu le putem perfecționa decât perfecționând și purificând limbajul. Dar realitatea ultimă nu poate fi surprinsă în concepte și nici exprimată prin limbaj. Pentru mintea noastră, realitatea ultimă, *fiiința*, e un mister și eu definesc misterul: ceea ce nu putem recunoaște, ceea ce este irecognoscibil. Asta însă poate însemna două lucruri: ori că nu putem cunoaște niciodată realitatea ultimă ori o putem cunoaște oricând, cu condiția să învățăm s-o recunoaștem sub infinitele ei *camuflări în aparențe*, în ceea ce numim realitatea imediată, în ceea ce indienii numesc *maya*, termen pe care l-aș putea traduce prin irealitatea imediată. Ați înțeles la ce fac aluzie: la întâmplări, la evenimente, la întâlniri fortuite, la ceea ce, aparent, ar putea să nu aibă nicio semnificație. Zic aparent. Dar dacă aparența asta e numai o cursă pe care ne-o întinde *maya*, vrăjitoarea cosmică, materia în devenire? De aceea vorbeam de o *coincidentia oppositorum*, de acest mister în care fiiința poate coincide cu nefiiința. Repet: *poate coincide*. Dar nu coincide întotdeauna căci, dacă ar fi coincis, nu s-ar mai fi numit mister. Și locotenentul? mă veți întreba. Cum a izbutit locotenentul, atât de tânăr, atât de frumos și mai ales așa cum e, Don Juan și totodată Adonis, cum a putut locotenentul să-și reveleze acest mister? Cred că v-am răspuns de mai multe ori la această întrebare. Dar am să mai răspund o dată. Când a înțeles că *atman* e identic cu *brahman*, locotenentul a înțeles că a murit pentru lume, căci s-a trezit deodată detașat de tot și de toate și, deși această moarte însemna libertatea lui, el era, așa cum prea bine spun indienii, „un mort în viață”, și așa cum se întâmplă în asemenea cazuri limită, uneori simți viața dar alteori simți mai degrabă moartea, și într-un asemenea moment locotenentul s-a întrebat dacă nu există vreo ieșire. Și evident exista o ieșire. Trebuie să

moară a doua oară și să redevină ceea ce fusese la început — locotenent de roșiori — continuând totuși (căci aici stă paradoxul *coincidentei oppositorum*) să rămână ce izbutise să devină prin *Upanishade: atman-brahman*. Dar cum? Cum să găsească această ieșire, cum să mai moară a doua oară, când, devenind spirit pur, devenise nemuritor? Dacă știți să vă puneți corect acesta întrebare, ați aflat răspunsul. Vă vorbeam de o perdea, de un prag. Termenii aceștia v-au dat răspunsul. Vă vorbeam de un grup de femei tinere și frumoase care apar deodată, din nevăzut, în sufragerie și izbucnesc în râs. Femeile acestea v-au dat răspunsul. Una din ele este *Magna Mater*, marea zeiță, spuneți-i Afrodita dacă vreți, deși numele ei sunt fără număr. Una din ele, spun. Aproape întotdeauna, într-un grup de femei tinere și frumoase, una din ele este o mare zeiță, dar cum s-o recunoști? Nu știe nimeni asta, nu o știe nici chiar ea însăși. Și acum vă dau din nou răspunsul: locotenentul se comportă ca și cum n-ar ști că este el, locotenentul de roșiori, ca și cum ar fi uitat că este un Adonis rănit de marea zeiță, un Adonis agonizând lângă trunchiul de copac, un Adonis însângerat, trăgând să moară. Dar vedeți, reluă Onofrei după o lungă tăcere, aici stă misterul, locotenentul nu știe niciodată mai dinainte dacă va muri de-a binelea sau dacă va izbuti să reînvie. În fiecare seară deci, începând ritualul, ia acest risc: să nu se mai trezească, să nu mai reintegreze *lumea aceasta*, vreau să spun. Căci, evident, el — *atman* fiind nemuritor, spiritul e indestructibil. Dar viața aceasta n-are nimic de-a face cu nemurirea. În viața aceasta nu ți se cere să fii nemuritor, nici indestructibil; tot ce ți se cere este să fii viu. Și evident, viața, plenitudinea aceasta trupească, frumusețea, virilitatea, fertilitatea, toate acestea nu le dobândești prin spirit, nu ți le dă *atman*, ci marea zeiță, spuneți-i dacă vreți Afrodita. Ea e izvorul vieții, al vieții *acesteia*, din *lumea aceasta*, lume în care, în fiecare seară, locotenentul riscă să nu se mai întoarcă. Înțelegeți la ce fac aluzie: dacă printre cele câteva femei frumoase se întâmplă să nu se afle și o mare zeiță? Pentru că, înainte de ritual, nimeni nu știe dacă marea zeiță este acolo, nici cine este ea. Nu știe nici ea asta. Femeile și fetele acelea cred că sunt

doamne, domnișoare, văduve, divorțate, încă și mai grav: ar continua să creadă asta până la sfârșitul vieții dacă n-ar fi cineva — în cazul nostru locotenentul — care să le reveleze adevărata lor identitate. Și care este adevărata lor identitate? Patru, cinci sau zece, douăsprezece sunt într-adevăr ceea ce arată a fi — doamne, domnișoare — dar una se dovedește a fi marea zeiță. Mai precis, *în acea seară*, una din ele întrupează, fără s-o știe, fără ca nimeni altcineva s-o știe, o mare zeiță. Evident, în seara următoare poate fi o alta și aici stă misterul, că nimeni nu știe mai dinainte, nu o știe nici locotenentul. Din fericire...

Se opri, extenuat, și ne privi pe toți, zâmbind.

— Din fericire, adăugă după o pauză, Dumnezeu a lăsat pe lume, pentru păcatele noastre, strugurele roșu și vița-de-vie...

Tresării și mă pregăteam să-l lămuresc, să-i explic că mă înțelesese greșit, când Zamfirescu mi-o luă înainte:

— E curios să vorbești de vie și de vița-de-vie.

— E într-adevăr curios, spuse și Gologan.

— Spun că e curios, continuă Zamfirescu, pentru că ultima oară când le-am întâlnit s-a întâmplat tocmai așa, să le întâlnesc într-o vie, la via unui cumnat al meu, Eufrosin. Când să fi fost asta? Nu-mi amintesc bine, dar nu poate fi prea demult. Era după ce se născuse al doilea copil, deci acum vreo doi, trei ani. La un cules de vii, la ei la vie, lângă Târgoviște. Și evident, lume multă, prieteni, vecini, unii din Târgoviște, alții din București. Le-am recunoscut îndată. Bătrâna se așezase pe scaun, fata începuse să citească și pe nesimțite culegătorii se adunaseră în jurul lor. M-am apropiat și eu, emoționat, dornic mai ales s-o aud citind. Dar ce e mai curios, n-o mai auzeam. Sau, poate, o auzeam dar n-o mai înțelegeam. Nu înțelegeam ce citește. Toți ceilalți, culegători, lucrători, oaspeți, o ascultau cu evlavie, s-ar fi spus că o aud și o înțeleg. „Ce spune?” am întrebat, în șoaptă, pe cineva de lângă mine. S-a întors și m-a privit. Se vedea bine că era iritat. „Ascultă și dumneata, că e frumos.” mi-a răspuns și mi-a întors spatele. Am mai rămas acolo câteva minute trudindu-mă s-o aud, s-o înțeleg și apoi m-am întors abătut spre conac. Dar l-am zărit pe Eufrosin alergând și m-

am luat după el. M-am trezit că alerg și eu căci, deși îl strigam din urmă, nu mă auzea sau poate se prefăcea că nu mă aude. Dar când l-am ajuns, mi-a șoptit: „O să treacă pe la pod. Fata spune c-au să treacă pe acolo.”

— Ei, vezi?! îl întrerupse Onofrei, înflăcăându-se deodată. Se întâmplă așa cum ar fi trebuit să mă aștept. Există întotdeauna o ieșire, există un prag, un pod, în cazul viei dumitale exista un pod. Dar erai acum fără grijă, pentru că erai în vie. Nu știi dacă înțelegeți la ce fac aluzie, ne întrebă privindu-ne pe rând. Vă aflați acolo în *mod natural*, într-un anumit sens inconștient, pentru că nu apucaserăți să vă puneți întrebarea. Dar ce ne facem noi care, punându-ne întrebarea, nu mai putem reintegra spontaneitatea pură, modul natural de a fi? Noi care am pierdut beatifica inconștiență a copiilor și a ignoranților? Noi știm că trebuie să trecem podul. Repet: știm, și mai știm și ce ar putea însemna asta — să-l trecem și să nu ne mai putem întoarce...

Aș fi vrut să-l întrerup, dar Gologan mi-o luă înainte:

— Aveți perfectă dreptate, începu el turburat. Aveți perfectă dreptate să vă puneți această întrebare. Dacă Dumnezeu, pentru păcatele noastre, a lăsat vița-de-vie, de ce, totuși e atât de greu? De ce ne frământăm toți, din zori până seara, și nu mai prididim niciodată, o luăm întotdeauna de la început, în fiecare dimineață, același și același lucru? Și nu e greu numai pentru noi, oameni ca toți oamenii, fiecare cu treburile și necazurile noastre, dar și pentru superiori, bunăoară prietenii lui Herghelie. Baronul, doamna Pelican, Evangelina și toți ceilalți. Asta mi se pare de neînțeles. Că oameni superiori ca ei, oameni culti, învărtindu-se tot în cercuri distinse, călătorind în străinătate, să nu se poată așeza, cum ar dori, să nu se poată odihni. Bunăoară Baronul, care-mi spunea la un Sfântul Dumitru: „Nu zic, e frumos și aici, că au parc cu havuz, casă încăpătoare, luxoasă, cu patru etaje, dar ia închipuiește-ți să fii acum la țară, să te pregătești pentru culesul viei? Ia închipuiește-ți să ai via ta, cât ar fi ea de modestă, dar să știi că e a ta, că o lucrezi tu, că din strugurii pe care-i culegi ai să-ți pregătești vinul tău, și apoi ai să te odihnești acolo, în vie, să aștepți, să nu te

grăbești, ci să lași să îmbătrânească vinul, să-l lași așa zece, douăzeci de ani, și tu să stai lângă el, fără griji, fără gânduri...”

— M-ați înțeles greșit, îl întrerupsei eu, adresându-mă mai ales lui Onofrei. Via aceasta la care mergem e la Gorgani, lângă mare. Și e fără îndoială cea mai frumoasă vie din această parte a Dobrogei. Acum vreo cincisprezece ani a voit s-o cumpere județul, s-o dăruiască reginei. Dar s-au opus unchii mei și bine au făcut. E o minune. Acum, când se apropie culesul, parcă ar fi de pe altă lume. Să priviți via de pe terasă, s-o priviți cum se întinde pe deal, urcă, tot urcă mereu și deodată parcă dispare, parcă s-ar fi prăvălit malul și de acolo nu mai vezi decât marea, cât poți cuprinde cu ochii, nu mai vezi decât marea...

— Îmi pare rău, vorbi Onofrei privindu-mă lung, dar am impresia că nu ne înțelegem. Pentru că, evident, ca să ajungem la mare, trebuie să trecem Dunărea. Și o trecem pe un pod.

— Da, la Cernavodă.

— Asta voiam să vă spun. Există și aici un pod. Și acum, de vrem, de nu vrem, ne apropiem de el și o să-l trecem. Dar noi ne-am pus întrebarea. Sau, ca să vorbesc numai pentru mine, eu mi-am pus întrebarea. Nu mai pot uita că mi-am pus întrebarea. Și atunci, cine îmi garantează că, o dată trecut podul, am să mă mai pot întoarce?

— E un pod solid, începui.

— Știu ce vrei să spui, mă întrerupse Onofrei. Vrei să spui că nu e un pod simbolic. Dar eu nu m-am referit la un pod simbolic, nici la simbolismul podului. Nu prea mă prăpădesc după simboluri. Or fi având și simbolurile rostul lor în economia spiritului, dar simbolismul, ca și limbajul, te menține într-un univers abstract. Or, toată problema este: cum să evadăm din universurile abstracte pe care ni le-am construit singuri? Nu simbolul în el însuși e important, ci obiectul concret în care se manifestă. Aici stă tot misterul. Nu simbolismul viței-de-vie interesează, ci o viță-de-vie una singură, care ar putea fi și altceva, care ar putea semnifica, bunăoară, prezența zeiței, prezența ei reală, concretă, nu ideea, nici imaginea ei. Asta e, de fapt, problema locotenentului: cum să identifice marea zeiță între cele cinci sau zece

femei tinere și frumoase care-l înconjoară în fiecare seară? Dar Țineți seama de faptul că între vița-de-vie, ciorchinele roșu și marea zeiță există o misterioasă solidaritate, că în anumite cazuri vița-de-vie crește chiar din trupul gol al zeiței, iar, în alte cazuri ciorchinele roșu este chiar gura zeiței, gura care dă viață, bogăție, fertilitate, noroc, beatitudine, dacă Țineți seama de toate acestea, ați ghicit cum identifică locotenentul în fiecare seară, pe marea zeiță camuflată printre atâtea doamne, văduve și domnișoare. Este vorba de un ritual, nu de un simbol. Simbolismul n-are nimic de-a face cu drama pe care o re trăiește zilnic locotenentul, și anume: cum să reintegreze *lumea aceasta*, după ce a devenit spirit pur, *atman-brahman* și, deci implicit, după ce a cunoscut accidentul tragic al lui Adonis?

— Înțeleg foarte bine, am încercat să-l întrerup.

— Nu cred că înțelegi, a continuat Onofrei. Pentru că altminteri n-ai fi făcut aluzie la soliditatea podului de la Cernavodă. Dacă n-aș recunoaște soliditatea podului peste Dunăre, n-aș trăi în lumea aceasta. Dar pe mine mă interesează în primul rând *lumea aceasta*, pentru că numai aici sunt camuflate misterele și, ca atare, numai aici, într-o existență încarnată, avem oarecare șanse să ni le revelăm. Dar dacă, acceptăm principiul că misterele sunt camuflate în ființe și obiecte, trebuie să acceptăm și acest caz particular: că podul de la Cernavodă *ar putea camufla* un mister. Zic: *ar putea* și adaug: cel puțin pentru unii din noi. Evident, nu putem ști asta mai dinainte. Acum, despre ce fel de mister ar putea fi vorba? Simbolismul te ajută oarecum, dar te ajută numai în parte. Simbolismul îți spune că podul semnifică o trecere spre altceva, către o altă lume, către un alt mod de a fi. Dar simbolismul nu-ți poate garanta mai dinainte ce fel de *altă lume* vei integra sau ce *alt mod de a fi* vei dobândi. Ați înțeles, deci, de ce mă găsesc într-o situație comparabilă cu a locotenentului, într-o situație aparent fără ieșire. Pentru că, iată, ne apropiem de Pod, și în câteva minute vom avea sub noi Dunărea. Iar în câteva ceasuri ne vom apropia de vie, la Gorgani, dar cum? În ce mod? Vreau să spun: în ce mod de a fi? Pentru că, în ceea ce mă privește, pe locurile acestea eu

am mai fost, dar îmi amintesc vag de ele, mai exact îmi amintesc doar faptul că-mi amintesc. Să fi visat oare? Dacă aş izbuti să-mi amintesc, aş înţelege dacă am visat sau n-am visat. Dar, domnii mei, şi profit de acest prilej, ar putea fi ultimul, ca să vă spun cât am fost de încântat să vă cunosc, cu câtă plăcere vă voi reîntâlni la Bucureşti, domnii mei, acum, că vă privesc pe fiecare, simt o beatitudine adâncă şi fără motiv şi-mi reamintesc vag de călătoria pe care o făceam cândva, poate în vis, poate altădată, dar o călătorie întocmai ca aceasta de acum, tot aşa, noi patru, într-un compartiment de clasa I, şi tot aşa, ca şi acum, locomotiva îşi potoleşte suflul, pentru că ne apropiem de Pod. N-aş vrea să mă socotiţi un sentimental, dar îndrăznesc să vă spun că sunt fericit, tot mai fericit. Şi de asta m-a avertizat locotenentul, că simţi o indescriptibilă beatitudine în clipa când te cuprinde frica, te cuprinde deodată din toate părţile, izvorăşte din adânc, din inima vieţii şi dacă în clipa aceea nu-ţi spui: *trebuie să existe o ieşire!* eşti pierdut, nu te mai poţi întoarce, ai rămas îngropat de viu acolo, în cripta aceea din inima muntelui, în camera aceea obscură, fără uşi şi fără ferestre. Simt această beatitudine, simt cum mă cuprinde frica şi îmi spun, şi vă spun şi dumneavoastră: *există o ieşire!*

Se opri brusc şi mă privi fără să mă vadă, cu ochii sticloşi. Cât a durat asta? Cât a durat? Dar l-am văzut că se ridică şi îşi caută servieta.

— Aş vrea să mai pot adăuga ceva, spuse. Dar, aşa cum mă aşteptam, nu se mai poate adăuga nimic. Căci iertaţi-mă dacă îmi permit să fiu sincer, ce-aţi putea înţelege mai mult decât aţi înţeles acum o jumătate de ceas, când vă spuneam că, pentru mine, misterul este irecognoscibil? Probabil că unii dintre dumneavoastră aţi privit pe fereastră şi aţi văzut-o. Dunărea vreau să spun. Aţi văzut Dunărea în timp ce o treceam, aţi văzut Podul, şi o să vedeţi via de la Gorgani. Într-un anumit sens vă invidiez, dar pe de altă parte... Ce-aş mai putea adăuga altceva? Acum, că am început să vă cunosc, nu vă pot spune decât atât: că ni se întâmplă, fiecăruia din noi, fel de fel de întâmplări, dar din nefericire le uităm. Iar când nu le uităm, nu ştim să le recunoaştem. Cu puţină imaginaţie, aş fi putut să vă recunosc, şi atunci

mi-aș fi amintit și eu tot ce-ar fi trebuit să-mi amintesc.

Își luă servieta, ne strânse mâna cu căldură și ieși pe culoar. Nu îndrăzneam să mai adaug ceva. Dar îl priveam toți depărtându-se. Și, ca din întâmplare, când a ajuns la capătul culoarului, trenul s-a oprit și a coborât. Nu bănuisem că mai există o gară atât de aproape de Pod.

Niciodată n-am mai reușit să-mi amintesc numele ei.

Decembrie, 1963

ADIO!

Dacă mă voi hotărî vreodată să scriu o piesă de teatru, iată cum aş face:

Un actor apare de după cortină şi, apropiindu-se de rampă, strigă: „*Adio!*” ... Îşi roteşte încet privirile în sală, ca şi cum ar căuta pe cineva şi strigă a doua oară: „*Adio!...*”. Apoi, după o pauză lungă, apăsătoare, adaugă: „*Asta era tot ce aveam să vă spun: Adio!...*”. Cu pricepere, cu emoţie (căci e actor), ridică braţele în sus, sau face un alt gest de rămas bun şi, discret, dar întristat (lăsând să se înţeleagă că nu există altă soluţie), se îndepărtează încet şi dispare în spatele cortinei.

Evident, publicul nu va înţelege. Va crede că asta face parte din piesă şi va aştepta să vadă ce se mai întâmplă. Unii vor întoarce capetele, vor privi până în fundul sălii, vor începe să vorbească între ei — aşteptând. Zadarnic. Cortina nu se va ridica. Dar vor începe să se audă zgomote pe scenă, în spatele cortinei şi curând se vor auzi voci, un strigăt de femeie, apoi alte voci, parcă mai mulţi bărbaţi ar fi rostit împreună acelaşi text, alcătuit din propoziţii scurte şi oarecum ameninţătoare, în fundul sălii, spectatorii, în majoritatea lor studenţi, vor începe să râdă. Unii se vor ridica în picioare, sperând, poate, că astfel ar putea să vadă ce se întâmplă. Dar ceilalţi vor protesta, vor striga: „*Staţi jos! Staţi jos!*” Şi apoi, deodată, cei din primele rânduri vor începe să aplaude şi, după ei, sala întreagă — ropote de aplauze, urale şi tinerii studenţi vor lovi ritmic podeaua cu amândouă picioarele.

Atunci, dintr-un colţ pe care încă nu l-am precizat, cineva, un bărbat între două vârste, dar cu o figură palidă, melancolică, se va îndrepta spre scenă. Aplauzele vor înceta o clipă, dar vor porni din nou, furtunoase până ce omul va ridica braţele în sus şi, înainte de a se face pe deplin tăcere, va începe. (De aceea primele cuvinte nu vor fi auzite.

Spectatorii se vor întreba unii pe alții: „Ce-a spus? Ce-a spus?”)

— În numele directorului dar și în numele camarazilor mei, vă rog, vă rugăm să faceți liniște. Este greu să vă explic de ce și, dacă m-ați crede, am încercat să mă recuz. „Trimiteți pe altcineva, domnule director, i-am spus, l-am implorat chiar. Alegeți pe cineva care să știe să le vorbească direct — pe Darius, bunăoară, pe Melania. Dumnevoastră știți — mă adresam eu directorului — mă cunoașteți bine; nu mă pricep decât la limbajele indirecte. Puneți-mă să le explic de ce acum, la începutul toamnei, soarele se înclină spre miazănoapte și voi găsi zeci, nenumărate, felurite și seducătoare aluzii și imagini și alegorii. Dar de ce tocmai pe mine, acum, *când încă n-am trecut de prima scenă?*”

— Mai tare! Vorbește mai tare! a strigat cineva din fundul sălii.

— Îmi va fi greu, pentru că monologul meu... Pot să vă spun asta: pentru monologul din actul II am refuzat angajamentele în provincie, roluri de mare prestigiu...

— Mai tare! au strigat din nou.

— Vă spuneam că o să-mi fie greu, pentru că monologul de care vă vorbeam trebuie rostit aproape în *sotto voce*. Mă voi furișa printre butoaie, voi privi spre dumneavoastră și voi monologa, dar n-o să mă auziți. Și nici de văzut nu mă veți putea vedea, pentru că între noi și voi se află cortina.

— Vorbește, domnule, mai tare! a țipat o doamnă ridicându-se în picioare. (O doamnă în vârstă.)

Și câțiva au izbucnit în râs, alții au aplaudat. Dar s-a auzit din nou, cu severitate „Șșșt!” și sala a împietrit într-o nefirească tăcere, întreruptă câteva clipe în urmă de o voce puternică, străbătând de dincolo de cortină. Parcă ar fi poruncit ceva, pentru că s-au auzit urale depărtate, dar și un hohot de plâns, foarte aproape de cortină. Plângea desigur o femeie. Actorul și-a întors mirat capul.

— Cum trece timpul, aici la dumneavoastră! a exclamat. Parcă zboară! Am ajuns deja la scena a III-a, poate cea mai misterioasă, în orice caz, e cea mai tragică. Credeți-mă, e greu, e greu... Cum să vă

explic? Eu știu ce-ar fi vrut directorul. Ar fi vrut să vă spun, politicos, dar cu multă simpatie, că noi, așa cum era convenit, am început spectacolul la opt treizeci și să vă rog să fiți înțelegători, să nu faceți prea mult zgomot. E adevărat, cortina aceasta e veche, așadar e solidă, amortizează zgomotele. Dar dacă râdeți prea tare sau aplauzați, sau bateți cu picioarele în podea, se aude și dincolo de cortină. Și sunt scene de mare subtilitate, monologuri rostite aproape în șoaptă, dialoguri imperceptibile, căci de ce-am răspunde imediat când ni se adresează cineva necunoscut sau prea depărtat de noi? Răspundem când credem noi de cuviință. Avem timp. Vă repet: în aparență, spectacolul trebuie să se încheie la unsprezece și treizeci și cinci — dar în realitate *avem timp*. Nu ne grăbim...

Voia desigur, să zâmbească, dar se răzgândi și-și trecu palma pe buze, își mângâie bărbia. Și tocmai atunci cortina fremăta o clipă, de la un capăt la altul, parcă ar fi fost bătută de vânt, și se auzi un zgomot surd, peste puțință de identificat.

— A căzut cineva! exclamă un tânăr din rândul I și voi să se ridice în picioare.

— Vedeți, tocmai asta voiam să vă spun, continuă actorul. Nu ne mai înțelegem. Am crezut întâi că e cortina de vină, că ne desparte cortina. Că, în fond, prin simplul fapt că dumneavoastră alcătuiți publicul, iar noi suntem actori, o prăpastie se deschide între noi. Dar nu e asta. Orice s-ar spune și de o parte și de cealaltă a cortinei suntem tot oameni. *Dar e din cauza Timpului*. Noi avem timp, nu ne grăbim și atunci, tot ce ne spunem *noi, între noi*, pur și simplu...

Ezită din nou și-și trecu palma pe bărbie.

— De fapt, nu e atât de simplu, adăugă. Dar nu ne înțelegem. Nu ne puteți înțelege, deși în aparență vorbim același limbaj. Cine dintre dumneavoastră n-a înțeles cuvântul acesta simplu, patetic, dacă nu chiar de-a dreptul tragic: *Adio*? Și totuși, când adineauri, camaradul meu v-a explicat că *asta era tot*, că *asta era tot ce aveam de spus*, ați izbucnit în râs, ați început să aplauzați și să bateți din picioare... Dar, încă o dată, și directorul, și noi, actorii, atâta vă rugam: liniște. Sau,

dacă nu aveți răbdare să așteptați sfârșitul spectacolului, la unsprezece treizeci și cinci puteți pleca, vă puteți întoarce acasă. Aveți desigur atâtea alte lucruri de făcut...

Se înclină, parcă ar fi vrut să se retragă. Dar deodată, din primele rânduri, s-au ridicat brusc spectatorii. Unul din ei a încercat să strige: „*Nu suntem public de rând!*” Avea o voce gravă, părea emoționat și cuvintele abia s-au auzit. Dar l-au susținut ceilalți, vecinii lui din rândul I.

— Nu suntem public de rând! au repetat ei. Am învățat, ne-am pregătit...

— În timpul verii, au continuat ceilalți. Am citit cărți grele.

— Am studiat, au adăugat vecinii lor. Ne-am pregătit.

— *Ca să vă înțelegem!* izbucni din nou domnul cu voce gravă. Așteptam toamna... *Așteptam toamna*, repetă el cu vocea cea sugrumată de emoție, dar nu izbuti să continue.

— Trecea vara, începu vecinul lui.

— Dar nu ne părea rău, continuă ceilalți.

— Ne spuneam: „Nu e nimic! Nu e nimic! La toamnă se redeschide teatrul”...

— Teatrul! strigară deodată, entuziasmați, câțiva studenți ridicându-se în picioare. *Viață, idei, imaginație!*...

— Când am citit titlul pe cel dintâi afiș, mărturisi cu fervoare o femeie tânără, *am înțeles!*...

— Am înțeles! repetară mai mulți ridicându-se în picioare.

Actorul îi asculta cu simpatie, dar absent, clătinând la răstimpuri din cap. Înălță amândouă brațele și, înainte de a se face tăcere, începu.

— Este exact așa cum l-am prevenit. Domnule director, i-am spus: „Scena V ! Trebuie să ne pregătim pentru scena V”, căci și ei s-au pregătit. Au avut toată vara înaintea lor ca să se pregătească. Poate au învățat sanscrita; în orice caz, au studiat antropologia, miturile, structurile. Mai ales la premieră o să avem un public cultivat, probabil foarte multi studenți. Va trebui să ridicăm cortina...

În sală se făcuse din nou liniște, așa că ultimele cuvinte s-au auzit

aproape în întregime. „Acum începe de-adevărat, a șoptit cineva.

Acesta e începutul. „(Evident, nu au înțeles toți. „Ce vrea să spună?” întreba, în șoaptă, dar insistent, o femeie tânără. „E un text dificil, i-a explicat tovarășul ei. Text poetic, plin de aluzii enigmatice.”)

Actorul rămăsese în mijlocul scenei, cu privirile pierdute, parcă s-ar fi întrebat ce căuta acolo.

— *Pentru numele lui Dumnezeu!* S-a auzit, foarte clar, din spatele cortinei.

Aproape nimeni nu mai îndrăznea să respire, încet, și parcă fără convingere, actorul începu să pipăie cortina. Găsi marginea pe care o căuta și începu să tragă cortina după el.

— Scena V, reluă el. Dintr-un anumit punct de vedere...

Dar nu-l mai asculta nimeni. Deși cortina se ridicase mai puțin de jumătate, esențialul era acolo: o femeie tânără, frumoasă, cu părul căzându-i pe umeri, ținând mâinile la spate, și foarte curând toți au înțeles că le ținea așa pentru că mâinile îi erau legate la spate. În fața ei, un bărbat aproape bătrân, încruntat, cu privirile pironite în pământ. Dar abia au apucat spectatorii să-l vadă, să înțeleagă că e încruntat, că nu îndrăznește să-și ridice privirile și bătrânul dispare. Face doar câțiva pași și dispare în dosul cortinei. Fata parcă s-ar fi trezit din vis. Privește în jurul ei și, pe nesimțite, figura i se luminează. Zâmbește? s-au întrebat unii. Dar, înainte ca să poată răspunde, cortina, pe care actorul o ținea ridicată cu un efort, s-a coborât brusc, și sala întreagă a fremătat dezamăgită.

— Vă rog să nu aplaudați, începu actorul, apropiindu-se de rampă, pentru că scena V încă nu s-a terminat. Cum vă spuneam, și cum spunea și directorul...

— Mai tare! strigară câțiva studenți din fundul sălii.

Actorul ridică exasperat brațele în sus.

— Liniște, vă rog, vă rog! șopti. Acceptați și dumneavoastră acest sacrificiu. Nu va dura mult, dar pentru noi e o scenă capitală. Gândiți-vă la copilăria dumneavoastră, amintiți-vă de prietenii pe care i-ați pierdut...

În acea clipă, din spatele cortinei izbucniră urale prelungite. Actorul întoarse capul, vădit emoționat. S-au mai auzit câteva glasuri, înecate din nou în urale. Dar, dintr-o dată pe neașteptate, spectatorii și-au pierdut răbdarea și au început să aplaude, să bată cu picioarele în podea. Zadarnic îi implora actorul cu amândouă brațele ridicate în sus. Studenții se dezlănțuiseră. Atunci, din spatele cortinei își făcu loc, furtunos, fata.

— Ce se întâmplă aici? întrebă ea cu o voce aspră, neașteptat de groasă, aproape vulgară. Poate ați uitat că sunteți la teatru. Dacă nu înțelegeți. Dacă nu înțelegeți, nu aveți decât să ieșiți în vârful picioarelor. Treceți pe la casă și vi se va restitui costul biletelor.

— Ba înțelegem, vorbi un tânăr, calm și totuși amenințător. Până acum am înțeles foarte bine. E misterul Tatălui. Dar vrem să vedem ce se întâmplă mai departe. De ce-ați lăsat cortina?

Fata îl privi adânc, concentrat, parcă nu l-ar fi înțeles.

— Cine a lăsat cortina? întrebă.

— Camaradul dumneavoastră, spuse tânărul, intimidându-se deodată.

— Nu înțeleg ce vrei să spui, continuă fata. Noi nu țineam seama de cortină. Asta e de altfel marea noutate a piesei: că jucăm ca și când n-ar exista o cortină. Autorul a păstrat împărțirea pe scene și în acte, dar a suprimat cortina. Și e limpede de ce-a recurs la acest procedeu. E mai aproape de realitate, de viață. Viața cunoaște scene și se poate spune că e împărțită în acte, dar cortina se lasă o singură dată. Dacă nu înțelegeți nici măcar atâta...

Ridică din umeri și nu mai adăugă nimic.

— Și totuși, reîncepu tânărul prinzând din nou curaj, totuși *cineva a lăsat cortina*. Adineauri. Cortina pe care o aveți în spatele dumneavoastră. Și nu putea s-o lase decât cel care o ridicase, camaradul dumneavoastră!

Și-l arătă cu degetul.

— Are dreptate! au izbucnit mai mulți. L-am văzut și noi. L-am văzut, i-a dat drumul din mână.

Fata se întoarce spre actor și-l privi exasperată, întrebătoare.

— Le-am spus, începu el cu mare tristețe în glas. Le-am spus că nu înțeleg. Zadarnic s-au pregătit în timpul verii și au învățat. Zadarnic: *orice am face, nu înțeleg!*

— Sau poate înțeleg, șopti fata, dar înțeleg tocmai pe dos...

— Mai tare! Pentru numele lui Dumnezeu, vorbiți mai tare! Strigară studenții.

Fata își scutură pletele pe umeri, își duse mâinile la spate și, făcând un pas către rampă, începu:

— Ca și camaradul meu, am încercat să mă recuz. „Nu mă pricep, domnule director, i-am spus. Vreți să le explic, *dar cum să le explic?* Dacă m-ați lăsa să dansez, ar fi ușor, le-aș explica. Dar știu, adăugă coborând glasul, nu vrea autorul. Spune că el e profesor, îi e teamă să nu fie rău înțeles”...

— Mai tare, domnișoară! strigară câțiva.

— În sfârșit, reluă fata, m-am rugat de el, l-am implorat. „Alegeți pe altul, domnule director, alegeți un bărbat, dacă se poate un bărbat cu profunde sentimente religioase, pe Darius, bunăoară. Cineva pe care să-l asculte, *pe care să-l audă*”, strigă ea cât putu mai tare.

— Așa! așa, o încurajară studenții din fundul sălii.

— „*Alegeți pe Fiul lui Dumnezeu, născut, iar nu făcut!*” strigă fata din toate puterile. Dar își duse repede mâna la frunte și apoi, foarte palidă, privi în jurul ei: îmi cer iertare, șopti. Nu trebuia să vă spun asta. Asta era din scena XI...

— Da și nu, preciza cineva. Mai întâi a fost în *Crezul* de la Niceea.

— Ce spune? ce spune? au întrebat mai mulți.

— Cred într-un Dumnezeu, etcetera, *născut, iar nu făcut*, a repetat cel din banca I. (Bărbat încă tânăr, inteligent, erudit, cu mult umor.)

— Ei, și ce-are a face? întreabă cineva.

— Are a face, pentru că domnișoara pretinde că e din scena XI. Dar, dacă e așa, e un plagiat...

— Poate fi un citat...

— Depinde de context, spuse un student.

— Și depinde mai ales cum e pronunțat, adăugă vecinul lui.

— Să ne spună cum îl pronunță! strigară studenții.

Fata își duse din nou mâinile la tâmpile. Se vedea bine că era tulburată. Poate de aceea în sală se făcu deodată tăcere.

— E foarte greu să vă explic, începu ea, încercând să zâmbească, să vă spun cum îl pronunț. Pentru că ar trebui să cunoașteți, în prealabil, starea mea sufletească. Dar ca să înțelegeți starea mea sufletească, ar trebui să cunoașteți trecutul meu, originea mea socială, problemele care mă frământă din fragedă copilărie. Căci din copilărie m-am simțit atrasă de tot ce-mi era necunoscut. Până ce într-o bună zi, da, îmi aduc foarte bine aminte, nu e mult de atunci, o zi de vară, de fapt, în vara aceasta. Treceam pe stradă și am văzut că se anunța o piesă, *Adio!* Am fost profund emoționată. Am înțeles. Cineva, pe care nu-l cunoșteam, dar pe care-l așteptam, pe care-l iubeam deja, poate fără să-mi dau seama, cineva care ar fi putut juca un rol hotărâtor în viața mea, care m-ar fi putut face fericită... Ah! Mă exprim prost, nu e vorba de fericire, de ceea ce numim noi fericire, era ceva mai nobil și mult mai profund... În sfârșit, acel cineva pe care încă nu apucasem să-l cunosc, deși îl așteptam și poate chiar îl căutam, omul acela îmi spunea, mie, o necunoscută care se oprise în fața afișului, cu ochii în lacrimi (căci titlul era tipărit cu litere enorme, care-ți făceau rău, care te sugrumau), îmi spunea: *Adio!*... Am înțeles, și am început să plâng, chiar acolo, în fața afișului. Am înțeles că nu mai e nicio speranță, că nu-l voi mai întâlni niciodată, căci și-a luat rămas bun de la noi. A avut doar timpul să ne spună, să-mi spună, în primul rând mie, să-mi spună: *Adio!*... Plângeam în fața afișului, când s-a apropiat de mine. L-am recunoscut imediat: era directorul. M-a întrebat dacă nu vreau să joc rolul Melaniei și mi l-a arătat pe afiș: îl juca, într-adevăr, Melania, căci așa o chema, Melania. Șovăiam. „Știu la ce te gândești, mi-a spus directorul, dar nu e vorba de o dublură, îți propun rolul Melaniei. E un rol greu, dar plin de surprize.” Șovăiam. „De felul meu sunt dansatoare, i-am spus. Mă exprim prin dans.” M-a privit cu surprindere și, mi s-a părut, decepționat. „Atunci va fi greu, a adăugat. Va fi greu din cauza

profesorului"... Dar, evident, eu nu știam nimic. Și acum că stau și mă gândesc, mă întreb cine știa. Dumneavoastră știați? Spuneți cinstit, știați?

În sală se făcu deodată tăcere. Dar era o tăcere grea, stingherită, aproape vinovată.

— Ce trebuia să știm? se auzi, târziu, o voce timidă.

— Că va fi greu din cauza profesorului.

— Nu știam, au recunoscut foarte multi (dar aproape nimeni nu îndrăzne să ridice privirile).

— Evident! În afară de director nu știa nimeni...

— Dar el, directorul, de unde știa? Întrebă domnul din rândul I.

Fata îl privi cu mirare.

— Toată lumea știe că marea lui pasiune e istoria religiilor...

În sală se făcu din nou tăcere. De data aceasta, o tăcere gravă, reculeasă.

— Nu toată istoria religiilor, continuă Melania, dar esențialul: India, bunăoară, Tibetul, Japonia. V-ați dat seama și dumneavoastră când ați văzut cum a interpretat el scena V: nu e un simbol, cum ar fi vrut autorul, ci, ca o realitate imediată, *hic et nunc*, așa cum o înțelege, bunăoară, Mahayana când afirmă că *nirvana* și *samsara* sunt identice...

— N-am văzut nimic! strigă doamna în vârstă, ridicându-se brusc în picioare. Nimic! Absolut nimic! Și doar am studiat și eu Mahayana și pot să spun când e nirvana și când nu e nirvana!

— Am studiat-o și noi! strigară mai multi studenți. Am studiat-o în original.

— Unde e directorul? continuă doamna. Să vină directorul, să stăm de vorbă cu el. Prea ne credeți ignoranți!

— Directorul? Întrebă cineva din fundul sălii, în seara aceasta eu sunt directorul...

Și se îndreptă agale spre scenă.

— Dar ce-aș putea să vă explic? Și mai ales, când? adăugă privindu-și ceasul. (Un cronometru de argint.) Antractul e pe sfârșite. În trei, patru minute începem actul II și puțin timp după aceea o să vă rugăm din

nou să faceți liniște. Actul II e prin excelență un act interior, dacă înțelegeți ce vreau să spun.

— Înțelegem, au răspuns foarte mulți.

— Tăceri lungi, apăsătoare, întrerupte de monologuri. Unele monologuri într-adevăr sublime, dar ce folos dacă nu le aude nimeni? *Sotto voce*? E puțin spus. De fapt, sunt mai degrabă meditații. Și, după cum îmi atrage atenția autorul, unii eremiți, chiar dintre cei mai iluștri, în timp ce meditează, adorm. Și atunci nu mai știu nimic. Vreau să spun, nu mai știu ce se întâmplă cu ei: se reîntorc în neant, se pierd în inconștient, se întâlnesc față în față cu Dumnezeu?

Se rezemase de rampă și, rostindu-și întrebările, privea când într-un colț, când într-altul al sălii, ca și cum ar fi așteptat un răspuns. Dar nu îndrăznea nimeni să răspundă.

— Într-un anumit sens, reluă directorul, misterul e de nepătruns... Dar vă dați seama ce înseamnă asta pentru un director de scenă. Cum să arăți tăcerile, lungile, aridele tăceri care traversează istoria religiilor care, de fapt, alcătuiesc în bună parte istoria religiilor, ca și, de altfel, oricare altă istorie în general?...

— Tăceri? pur și simplu tăceri? Întrebă cineva.

— ... Când nimic important nu se mai spune, continuă directorul, când oamenii trăiesc cum au apucat să trăiască strămoșii lor, cu sute, cu mii de ani înainte, când niciun zeu și nicio idee nu se mai inventează și totul se repetă și se repetă mai ales tăcând? Cum să prezinți o tăcere sterilă, când nimic nou nu se mai spune pentru că nimeni nu mai simte nevoia sau nu mai are timp să spună ceva nou, semnificativ, fecund? În textul pe care mi l-a dat de curând, profesorul sugerează acest decor: butoaie și spânzurători.

— Butoaie și ce altceva? întrebă o persoană tânără.

— Butoaie și *spân-zu-ră-tori*. Dar mi se pare prea *direct* și totodată prea *simbolic*, dacă înțelegeți ce vreau să spun.

— Înțelegem! se auzi din mai multe locuri deodată.

— Adică: secole sau chiar milenii, nu se întâmplă nimic în lumea spiritului, nu se *creează* nimic, dar istoria continuă, oamenii beau și

petrec ca să uite, iar stăpânii spânzură ca să rămână stăpâni. E o imagine prea apăsată. Evident, teroarea istoriei e una din obsesiile profesorului. Dacă ați citit *Le mythe de l'éternel retour*, vă aduceți aminte.

— Butoaie, repetară câțiva, visători. Butoaie...

— Mai plicticos e că profesorul schimbă neconținut ordinea scenelor. Bunăoară, ce era alaltăieri scena III a devenit azi scena V, scena la care, după indicațiile autorului, ați participat și dumneavoastră. Evident, înțeleg și punctul lui de vedere: el e profesor și ca atare se ține la curent cu ultimele descoperiri și publicații pentru că, o recunoaște deschis, nu vrea să trădeze adevărul istoric...

— Și, cu toate acestea, izbucni din nou doamna în vârstă, ce spune el că e Mahayana nu este Mahayana!

Directorul o privi cu mirare.

— Dar de unde știți dumneavoastră ce spune el despre Mahayana? o întrebă.

— Din ce ne-ați arătat adineauri când domnișoara stătea cu mâinile legate la spate, iar un domn în vârstă... În sfârșit, vă aduceți toți aminte, adăugă, adresându-se de-a dreptul sălii.

— Ne aducem foarte bine aminte! s-au auzit de pretutindeni nenumărate voci.

— E adevărat că asta nu e Mahayana, recunosc directorul. Scena V, fostă scena III, prezintă situația existențială, dar nu mai puțin exemplară, a Indiei postvedice: deci, cu cel puțin o mie de ani înainte de Mahayana. Cred că era foarte clar...

— Misterul Tatălui! strigă tânărul. (După voce, ca și după întregul lui comportament, se vedea bine că e un intelectual.)

— Aș spune mai degrabă misterul descoperirii spiritului, al ființei, misterul descoperirii lui *atman*. Bătrânul mâniat și cu privirile pironite în pământ, reprezintă *lumea veche*, în cazul nostru politeismul vedic, ideologia și praxiologia sacrificiului și celelalte. E mâniat pentru că simte că istoria l-a scos din circulație. Și l-ați văzut: a dispărut după câteva clipe; exact după cinci secunde, corespunzând celor cinci secole

care despart ultima creație vedică de prima *Upanishadă*...

Sala îl asculta înfiorată.

(„*Upanishadele!* s-a auzit din mai multe părți deodată. Le-am citit. Sunt sublime!”)

— Fata cu mâinile legate, Melania, reprezintă spiritul, mai precis *atman*. Spiritul care parcă s-ar deștepta dintr-un vis și își dă seama că *i se părea* numai că e legat. Când se deșteaptă bine, Melania — adică spiritul, *atman* — înțelege că n-a fost niciodată legată, că în fond *atman* nu poate fi niciodată „legat”, adică robit, de materie...

— Dar atunci, Mahayana? Întrebă doamna cu o urmă de regret în glas. Când începe Mahayana?

Directorul cercetă din nou cronometrul. Închise o clipă ochii ca și cum ar fi făcut repede socoteala în gând.

— Depinde de perspectiva temporală în care ne situăm, răspunse. Pentru noi, vreau să spun actorii care participăm la mister, Mahayana a avut loc exact acum un minut și jumătate. Pentru dumneavoastră, publicul, Mahayana poate interveni oricând, depinde de pregătirea personală a fiecăruia dintre dumneavoastră...

— Așadar, putem spera? Întrebă doamna.

— Eu așa cred, o încuraja directorul.

(Dar mulți au zâmbit, sceptici. Li s-a părut că directorul nu vorbise cu toată convingerea.)

— În fond, dacă am înțeles bine... încep ceva.

Dar directorul îi făcu semn cu mâna, ca și cum ar fi vrut să mai adauge ceva. Într-adevăr, în clipa următoare începură să se audă din nou urale, de data aceasta mai timide, mai depărtate. Directorul le asculta cu o atenție încordată, clătinând încet din cap. Curând ecoul uralelor se stinse și directorul își privi cronometrul cu oarecare satisfacție.

— Și aceasta a fost o scenă interesantă, încep eu, deși extrem de greu de jucat. Căci textul indică *în același timp*, monologuri interioare, deci meditații și urale. E adevărat, de data aceasta uralele sunt mai modeste. Și, exact cronometrate, nu trebuie să treacă de opt secunde.

Mă grăbesc să adaug că, de data aceasta, nu e vorba de secole; secunde nu reprezintă secole, ci personaje istorice. Dar acum începe marea dificultate, pentru că textul fiind extrem de dens, nu poți fi niciodată sigur de care personaje istorice este vorba. Ați înțeles, cred, că mă refer la campania iconoclastă și anti iconoclastă și totodată la irupția Islamului în istorie.

— În fond, dacă am înțeles bine, se auzi din nou, avem de-a face cu o piesă inspirată din istoria religiilor.

— Nu inspirată, îl întrerupse directorul, îndreptându-se agale spre mijlocul sălii. Așa cum o spune, ba chiar o subliniază titlul, *Adio!* Rezumă și totodată explică întreaga istorie a religiilor. Era de altfel de așteptat, căci autorul — poate e bine s-o amintesc pentru unii dintre dumneavoastră — autorul este istoric al religiilor. Și ce poate scrie un autor decât despre *ce știe* sau, mai precis despre *ce este* el, ca vocație sau ca meserie? Un poet scrie poezie, un filosof scrie despre filozofie. Despre ce vreți să scrie un profesor de istoria religiilor, mai ales când se hotărăște să scrie teatru?

— Dacă am înțeles bine, vorbi cineva din rândul I, este ceva nou.

Ceva care nu s-a mai încercat până acum...

— Nu s-a încercat în perspectiva în care se situează autorul, preciză directorul. După cum ați putut vedea până acum, autorul nu mai ține seamă de cortină. Și este ușor de înțeles de ce nu ține seamă, în concepția lui — concepție care este rezultatul studiilor lui de istoric al religiilor — cortina nu se poate lăsa decât *o singură dată*.

— Când murim, șopti cineva, poate mai mult pentru sine.

Dar directorul îl auzi și clătină dezamăgit din cap.

— Ah! Nu, nu, nu! exclamă. Atunci nu ne înțelegem. Nu ne înțelegem chiar deloc...

Sala începu deodată să fremete.

— Ce se întâmplă cu noi, oamenii, continuă directorul, nu poate constitui subiectul unei piese de teatru, în care e condensată, și chiar distilată, întreaga istorie a religiilor. După cum bine remarca adineauri cineva dintre dumneavoastră, avem de-a face cu ceva nou, cu ceva care

nu s-a mai încercat până acum. Evident, datorită modului de a fi al acestei noutăți, nu ne putem da seama de ea. Înțelegeți ce vreau să spun...

Cei mai mulți clătinară din cap, unii cu oarecare gravitate.

— Refuzând să mai utilizeze cortina, autorul o *presupune* și în același timp o *ignoră*.

Directorul își roti ochii în sală, încurajând întrebările. Dar nimeni nu îndrăzni să-i întrerupă expunerea punându-i întrebări.

— Cu alte cuvinte, continuă, cortina este și nu este sau, mai precis, *există* și totodată *nu există*. Prin chiar faptul că ea există pentru dumneavoastră, spectatorii, ea încetează să existe pentru noi actorii, înțelegeți?

— Eu nu înțeleg! strigă doamna în vârstă, ridicându-se din nou în picioare. Și nu înțeleg de ce întârziați atât, de ce nu ne arătați Mahayana.

— V-am spus, începu directorul încurcat, depinde de pregătirea dumneavoastră personală.

— Dar eu m-am pregătit! exclamă doamna. Și cred că mai sunt și alții ca mine, adăugă, adresându-se sălii.

— Evident că ne-am pregătit mai mulți.

— Am impresia că ne credeți niște ignoranți, continua doamna. Vă e teamă că textul e prea dificil pentru noi și de aceea nu ridicați cortina. Credeți că numai dumneavoastră, inițiații, actorii sunteți în stare să înțelegeți piesa.

Ultimele cuvinte au fost înecate de puternice urale. Se auzeau atât de aproape încât cortina începu să tremure. Directorul privi încruntat cronometrul. Mai mulți spectatori se ridicară în picioare, sperând probabil, că vor vedea ceva.

— Cortina! Cortina! începură să strige studenții.

Dar înainte ca tumultul să se întetească, un actor apăru grăbit din stânga scenei. Era curios și, mai ales, fără gust îmbrăcat, pentru că pe deasupra costumului de epocă, pe care nu apucase să și-l scoată decât în parte, îmbrăcase, desigur în mare grabă, o pijama veche. Dar încă nu

se demachiasse și spectatorii l-au recunoscut cu ușurință: era Darius.

— În numele autorului, dar și în numele nostru, al actorilor, începui el, vă rugăm, vă implorăm: liniște! Ne apropiem de sfârșitul actului II, poate cel mai important pentru mulți dintre noi, mai ales pentru cei tineri. Dacă ați ști ce sacrificii am făcut când ne-am hotărât să jucăm *Adio!* Mai ales cei mai tineri dintre noi. La câte nu am renunțat! La critică, la public... Avem dreptul să vă cerem măcar atâta: liniște!... Nu mai avem mult...

— Unsprezece minute, preciza directorul din mijlocul sălii.

— Pentru dumneavoastră nu e mult, continuă Darius. De câte ori pe zi nu pierdeți unsprezece minute? Dar pentru noi sunt minute decisive, esențiale, în fond pentru asta trăim noi, actorii, mai ales actorii tineri: pentru ca să putem juca, o dată, de două ori în viață, o asemenea piesă...

O parte din sală îl ascultase cu simpatie, dar erau și câțiva care rămăseseră neînduplecați.

— Ridicați cortina! sugeră domnul din rândul I.

— Ridicați-o măcar pe jumătate! strigară câțiva.

Melania și primul actor alergară repede lângă Darius și împreună, începură să facă semne cu mâinile. Probabil că cei mai mulți n-au înțeles și în sală s-a făcut din nou liniște.

— Nu se poate! începură actorii, vorbind când împreună, când pe rând. Nu se poate, pentru că e împotriva adevărului istoric. Pentru dumneavoastră, spectatorii, cortina *a fost lăsată înainte de a fi venit*, a fost lăsată azi după masă, pe la patru jumătate. Pentru că acesta e adevărul istoric. Dumneavoastră trăiți în secolul XX, exact în 1964 și *nu vă puteți întoarce înapoi în Timp*. Noi putem, pentru că suntem actori, adică participăm la mister, re trăim, condensat, întreaga istorie a religiilor.

— Asta putem face și noi! strigară mai mulți.

— Vi se pare numai că asta puteți face și dumneavoastră! E o iluzie, încercați să trăiți în Evul Mediu, în chip *real*, adică în concretul istoric, nu ca noi, actorii, care jucăm tocmai pentru că suntem actori, suntem

eliberați de contextul istoric. Dar dumneavoastră nu vă puteți elibera, pentru că nu știți — sau poate nu vreți — să jucați. Dumneavoastră sunteți persoane responsabile, adică asumați în deplină conștiință momentul dumneavoastră istoric. Dumneavoastră nu puteți trăi *decât* m 1964.

— Ei, și ce-are a face? Ce-are a face? Începură să se audă voci din toate părțile.

Cei trei se priviră unii pe alții, șovăind.

— Cum să le explicăm, domnule director? îl întrebă Darius. De unde să începem și cum să le explicăm? Dacă am fi mai mulți, poate ar înțelege...

— Mai aveți șase minute, îi preveni directorul. Ar trebui să vă grăbiți.

Cei trei prinseră curaj. Din dosul cortinei începură să apară, în grupuri mici, actori, actrițe, figuranți, îmbrăcați în tot felul de costume, unele oarecum extravagante. (Aveau, bunăoară, coifuri, dar și pistoale.) Melania îi privea cu căldură.

— I-ați auzit, începu ea, arătându-i cu brațul. Toată vara am repetat împreună uralele. Și, după fiecare repetiție, aveam toți ochii în lacrimi. Fiecare voce reprezintă ceva — un secol, un simbol, un profet. Niciodată nu s-au auzit urale mai semnificative, mai încărcate de mesaje, și totuși impecabil cronometrate. Nu judecați după ce-ați auzit dumneavoastră aici, în sală. Uralele, ca și monologurile interioare, ni se adresează nouă, actorilor.

— Bine, am înțeles asta, o întrerupse domnul din rândul I. Dar de ce-ați lăsat cortina la patru jumătate?

— Pentru că *asta corespunde adevărului istoric!* strigă Melania, nemaiizbutind să-și ascundă exasperarea. Vi s-a spus de atâtea ori că *Adio!* Este o piesă istorică, adică rezumă întreaga istorie a religiilor.

— Gândiți-vă la Nietzsche! strigă directorul din mijlocul sălii. Când a proclamat el pentru întâia oară moartea lui Dumnezeu? Pe la 1808-1882. Faceți socoteala...

— Asta înseamnă? Întrebă o doamnă, încă tânără, distinsă, ridicându-se în picioare.

— Asta înseamnă, continuă directorul, că pentru dumneavoastră, care faceți parte din elita societății occidentale modeme, Dumnezeu a murit de mai bine de optzeci de ani. În concepția autorului, cortina se lasă o singură dată, ați înțeles când. Nu când moare un om, căci nu oamenii constituie obiectul istoriei religiilor. Ci când moare Dumnezeu, sau un dumnezeu, cum vreți s-o luați, în orice caz, în ce privește dumnezeul dumneavoastră, moartea lui a fost deja proclamată, de aceea cortina a fost lăsată *înainte* ca dumneavoastră să fi pătruns în sală...

Doamna rămăsese în picioare, nehotărâtă, oarecum derutată.

— Atunci de ce nu ne-ați spus? întrebă.

— Aduceți-vă totuși bine aminte, șopti Melania.

Dar aproape nimeni n-a auzit-o și studenții reîncepură să strige.

— Mai tare, domnișoară! Mai tare!

Directorul își privi cronometrul și se luminează deodată la față.

— Suntem în antract, spuse, adresându-se Melaniei. Poți vorbi cât de tare.

Câteva clipe în urmă, din spatele cortinei, au mai apărut câțiva actori. Unul din ei se apropie, obosit, istovit, de rampă.

— V-am spus, începu el. Am venit până aici, în fața dumneavoastră și v-am strigat *Adio!* V-am strigat chiar de trei ori.

— Dar de ce? de ce? întrebă de data aceasta iritat, domnul din rândul I.

— Trebuie să recunosc că acesta este singurul amănunt care nu corespunde adevărului istoric, interveni directorul. Pentru că nu avem absolut nicio dovadă că, înainte de a muri, Dumnezeu și-a luat rămas bun de la oameni. Niciunul dintre toți cei care au proclamat și demonstrat moartea lui Dumnezeu n-a pretins că l-a auzit spunându-i *Adio!* În fond, asta face parte din destinul civilizației occidentale, că Dumnezeu, fie că a murit de moarte bună, fie că l-am omorât noi, nu ne-a spus nimic când a murit, nici măcar un singur cuvânt. Ca și cum noi oamenii, făpturile lui, nici n-am fi existat! Și poate asta explică resentimentele și amărăciunea omului occidental modern. Căci, orice

s-ar spune, e trist ca cineva în care ai crezut, la care te-ai rugat, pe care contai, să moară fără să-ți adreseze măcar un cuvânt. Chiar dacă explicația lui Nietzsche e justă, chiar dacă *noi*, oamenii, am ucis pe Dumnezeu, e totuși trist că nu ne-a spus nimic înainte de a se despărți de noi.

— Asta e foarte adevărat, se auzi din mai multe părți.

— Dar autorul e de altă părere, reluă directorul. El crede că anumiți oameni, îndeosebi copiii, dar și câteva femei, l-au auzit când le-a șoptit: *Adio!* Și cum cu acest cuvânt se încheie istoria religiilor, cel puțin pentru noi, aici, în Occident. *Adio!* a devenit și titlul piesei. Piesă în care, vă repet, e rezumată întreaga istorie a religiilor...

— Dar, atunci, uralele și monologurile interioare, și butoaiile? întrebă tânărul care menționase misterul Tatălui.

— Ah, făcu directorul, ridicând din umeri, asta e cu totul altceva! Astea s-au petrecut demult și, deci, le putem juca noi, actorii, între noi, pentru că noi suntem liberi să trăim — adică să jucăm — în orice secol, în orice epocă istorică. Iar pentru noi, lucrurile acestea sunt extraordinar de importante dar, evident, *noi jucăm*, deci ne putem permite să credem cu adevărat, să ne rugăm, să blestemăm...

— Dar Mahayana? întrebă, sfios, doamna în vârstă.

— V-am spus! Depinde de pregătirea dumneavoastră personală. Dar asta n-are nimic de-a face cu moartea lui Dumnezeu, fapt istoric, bine documentat. Și n-are nimic de-a face cu misterul dispariției lui fără să ne spună rămas bun sau, acceptând ipoteza autorului, spunând *Adio!* doar câtorva copii, câtorva femei...

— Dar de ce *de trei ori*? întrebă o doamnă. De ce-a spus de trei ori *Adio*?!

— De ce de trei ori? repetă directorul încurcat. De ce de trei ori? Nu m-am gândit niciodată la asta.

— Și totuși pare a fi important, stărui doamna.

— E un număr simbolic, vorbi cineva. E deci foarte important.

— Probabil că cifra trei e cheia de boltă a piesei...

— Este în orice caz o cheie...

— E curios că nu m-am gândit, recunosc directorul. S-a gândit cineva dintre voi? se adresează el actorilor și figuranților.

Clătinară toți din cap; se vedea bine că erau și ei încurcați.

— Și totuși e important, e chiar foarte important, repetară câțiva studenți.

— Tot misterul teologiei trinitare la asta se reduce, la înțelegerea simbolică, teologică și sacramentală a numărului trei...

— Acum, că vă ascult vorbind, începu directorul, îmi dau și eu seama că, într-adevăr, e foarte important. Dar nu m-am gândit niciodată la asta. Să-l întrebăm pe autor, adăugă el, întorcându-se brusc către mine.

De câteva minute mă așteptam la asta și nu-mi mai găseam locul pe scaun. Dacă aș fi bănuیت că se va ajunge aici, aș fi plecat cu zece minute mai devreme, îndată ce venise vorba despre moartea lui Dumnezeu. (S-ar fi crezut că părăsesc sala în semn de protest.)

— De ce de trei ori, domnule profesor? mă întrebă directorul zâmbind.

Se vede bine că era și el curios, că-l interesa problema.

— Ah, începui, încurcat. E greu de spus.

— Mai tare! strigară din mai multe părți deodată.

— Ar fi bine dacă v-ați ridica în picioare, sugeră directorul. Și puteți vorbi oricât; avem timp. Suntem în antract.

Auzeam ca prin vis: „Ce spune? Ce spune?”

— E greu de spus, am repetat, ridicându-mă în picioare și privind încurcat către actorii adunați în fața cortinei. (Din fericire, îi cunoșteam pe toți.)

— Evident că e greu, mă întrerupse domnul din rândul I. (Se ridicase și el în picioare.) E greu, pentru că e simbolic. Dar de la un specialist ca dumneavoastră...

— Evident, încercai eu din nou, e simbolic. Dar de data aceasta, cum să vă spun? De data aceasta, recunosc, n-am plecat de la o idee precisă, de la un simbol precis, vreau să spun. M-am gândit, în *general*, m-am gândit că dacă eu, bunăoară, aș vrea să-mi iau rămas bun de la cineva, aș repeta de mai multe ori cuvântul *Adio!* I-aș spune *Adio!*...

Mă oprii, încercând să zâmbesc.

— Dar acum ai spus numai de două ori *Adio!* observă unul din vecinii mei.

— Numai de două ori? am exclamat surprins. Arunci am greșit. Dacă eu aș vrea să-mi iau rămas bun de la cineva aș repeta *Adio!* de cel puțin trei ori.

— Dar nu se pune așa problema, mă întrerupse din nou domnul din rândul I. Nu discutăm ce-ai face dumneavoastră, ci ce-a făcut Dumnezeu — sau reprezentantul lui Dumnezeu — în piesa dumneavoastră. De ce-a spus el de trei ori *Adio!*!

— E desigur un simbol, auzii din mai multe părți.

— E un simbol, repetai.

— Asta știm și noi. Dar ce simbolizează? Cum trebuie interpretat?

Căutam cu deznădejde o interpretare. Dar nu mă puteam opri să nu ascult șoptele din jurul meu.

— E partea cea mai interesantă, și nici măcar nu știe ce simbolizează.

— De fapt, era singura parte originală...

— Dar dacă n-o înțelege nici el...

— *Cum trebuie interpretat?* auzii grupul de studenți din fund. (Se ridicaseră și ei în picioare.)

M-am apropiat de director.

— Știam eu bine de ce nu voiam să scriu teatru, i-am șoptit. Eu sunt timid, nu știu să vorbesc în public. Publicul mă intimidează. Publicul savant, mai ales, publicul din zilele noastre cunoaște atâtea lucruri, studiază, meditează. Simbolurile, sensurile profunde. Știam de ce nu voiam să scriu piesa asta...

Directorul mă privea zâmbind.

— Dacă nu vrei, n-o scrie...

Am răsuflat ușurat.

— Atunci n-o mai scriu, i-am spus.

Continua să zâmbească, dar îl ghiceam: era și el dezamăgit

PE STRADA MÂNTULEASA

I

De câteva minute, bătrânul se plimba prin fața casei neîndrăznind să intre. Era o clădire cu multe etaje, sobră aproape severă, așa cum se clădea pe la începutul secolului. Pe trotuar, castanii păstrau încă oarecare umbră dar strada era încinsă; soarele lovea din plin, cu puterea nămiezii de vară. Bătrânul își scoase batista și și-o înfășură în jurul gâtului. Era un bărbat destul de înalt și foarte slab, cu o figură prelungă, osoasă, ștearsă, cu ochii cenușii, fără expresie; mustața, crescută neîngrijit, era aproape albă, ușor îngălbenită de tutun. Avea o pălărie veche de paie și era îmbrăcat în haine de vară, decolorate, foarte largi, parcă n-ar fi fost ale lui.

Văzu pe ofițer apropiindu-se de el și-l întâmpină de departe, scoțându-și pălăria.

— Îmi puteți spune cât e ceasul? Întrebă el extrem de politicos.

— Două, răspunse ofițerul fără să se uite la ceas.

— Vă foarte mulțumesc, făcu bătrânul clătinând de mai multe ori din cap, și zâmbi.

Apoi se îndreptă hotărât spre poartă. Când puse mâna pe clanță, auzi pe ofițer în spatele lui:

— Trebuie să apăsați întâi pe buton.

Întoarse speriat capul.

— Și eu stau tot aici, spuse ofițerul întinzând mâna și apăsând pe buton. Pe cine căutați? îl întrebă el câteva clipe în urmă fără să-l privească.

— Pe domnul maior de la M. A. I., Borza.

— Nu știu dacă e acasă. La ora asta e de obicei la serviciu.

Vorbea cu un glas neutru, privind doar înaintea lui. Poarta se deschise și ofițerul îl lăsă să intre, dar tot fără să-l privească. Din penumbra *hall*-ului răsări un portar și-l salută.

— Dumnealui caută pe tovarășul maior, spuse ofițerul și trecu înainte, spre ascensor.

— Nu știu dacă e acasă, spuse portarul. Mai bine treceți la comisariat.

— Am întâlnire cu dumnealui, spuse bătrânul. Vin din partea familiei. Mai bine zis, pentru dumnealui, domnul maior sunt o parte a familiei, adăugă cu înțeles. Sunt partea cea mai prețioasă: copilăria...

Portarul îl privea nedumerit, clătînând din cap.

— Încercați, spuse în cele din urmă. E la etajul IV. Dacă o fi acasă, adăugă repede.

Bătrânul își așează pălăria subțioară și se îndreptă spre scări.

— Așteptați o clipă și puteți lua ascensorul, îi strigă portarul din urmă.

Bătrânul se întoarse spre el și se înclină de mai multe ori, cu respect.

— Vă foarte mulțumesc, spuse. Nu prea suport ascensorul. Prefer să urc scările. Mai ales când intru pentru întâia oară într-o casă, îmi place să urc scările, adăugă melancolic.

Începu să urce tacticos, fără grabă, ținându-se cu mâna dreaptă de balustradă și păstrând pălăria sub brațul stâng. Când ajunsese în dreptul primului etaj, se opri și se rezemă de perete, făcându-și vânt cu pălăria. Auzi glasuri de copii, apoi ușa se deschise brusc și o femeie fără vârstă ieși grăbită cu o sticlă goală de bere în mână. Zâmbea, dar când dădu cu ochii de el, figura i se împietri deodată.

— Pe cine căutați?

— Mă odihneam o clipă, făcu bătrânul înclinându-se de mai multe ori politicos. Urc la etajul IV, la domnul maior de la M. Al. Borza, îl cunoașteți?

— Întrebați jos la intrare, vorbi femeia repede, învârtind în neștire sticla de bere între degete. E portarul acolo, vă puteți informa.

Apoi dădu să coboare pe scări, dar se răzgândi și se reîntoarse. Sună de mai multe ori, scurt, nervos, și glasurile de copii se auziră din nou;

apoi, câteva clipe în urmă, ușa se deschise și cineva, pe care bătrânul nu avu timp să-l vadă, voi să scoată capul afară, dar femeia îl împinse, dispărând repede și ea. Bătrânul zâmbi încurcat și, reșezându-și pălăria sub braț, porni mai departe, în dreptul etajului II, îl aștepta ofițerul.

— Ziceai că-l cauți pe maior, îi șopti. De ce n-ai luat ascensorul?

— Nu suport, răspunse intimidat bătrânul. Mai ales în timpul verii, pe călduri, mi se urcă la cap. Nu suport.

— Dar ce căutai atunci la etajul I? Îl întrebă tot în șoptă ofițerul. Cunoști vreo persoană la etajul I?

— Nu, nu cunosc pe nimeni. Mă oprisem doar să răsuflu. Și tocmai atunci a ieșit o doamnă și m-a întrebat...

— Ce te-a întrebat? îl întrerupse ofițerul, aplecând capul spre el.

— Nu m-a întrebat nimica propriu-zis, m-a întrebat doar pe cine caut. Ei i-am răspuns...

— Am înțeles, îl întrerupse scurt ofițerul.

Apoi după ce-și zvârli privirile spre etajul de sus, se apropie mai mult de bătrân.

— Cunoști bine pe maior? îl întrebă în șoptă.

— Îl cunosc de când era de-o șchioapă, făcu bătrânul zâmbind și arătă cu palma. Pot spune că fac parte din familie, poate chiar mai mult decât din familie...

— Aha, făcu ofițerul, vasăzică îl cunoști bine. De-aia i-ai aflat adresa, că de-abia s-a mutat aici. De altfel, îl cunosc și eu bine, adăugă, am lucrat împreună. E un om solid, de încredere.

Se auzi zgomotul ascensorului și ofițerul rămase o clipă încurcat, apoi fără să mai adauge ceva, fără să salute, deschise ușa de la apartamentul din față și intră. Bătrânul se rezemă de perete și reîncepu să-și facă vânt cu pălăria. Ascensorul trecu lin pe lângă el. Zări, în treacăt, o figură palidă, cu doi ochi mari vineți, care-l priviră pătrunzător. Mai așteptă câteva clipe, apoi se hotărî și începu să urce. Ascensorul se oprise la etajul III și tânărul pe care-l zărise îl aștepta, ținând ușa ascensorului deschisă.

— Intrați, îi spuse. Eu rămân aici.

— Vă foarte mulțumesc, începu bătrânul. N-am luat ascensorul pentru că nu prea îl suport. Prefer să urc cu piciorul, încet, ca la munte, adăugă zâmbind.

— O să vă fie greu, încă trei etaje, spuse tânărul.

Avea o față neobișnuit de palidă.

— Din fericire, începu bătrânul făcându-și vânt cu pălăria, pot spune că am ajuns.

— Veniți la tovarășul inginer? se miră celălalt, arătând cu mâna spre ușa din față. Nu cred c-o să-l găsiți acasă. V-ați anunțat jos, la portar? întrebă repede, scăzând brusc tonul.

Bătrânul clătină de mai multe ori din cap și zâmbi încurcat.

— M-am exprimat greșit... Ar fi trebuit să spun: aproape am ajuns. Mă duceam la etajul IV.

Tânărul clipi des și-si scoase repede batista, începu să-și șteargă nervos mâinile.

— La tovarășul maior? Numai de-o fi acasă. De obicei ia masa la serviciu. Îl cunoașteți bine? întrebă privindu-l adânc în ochi. Nu v-am mai văzut pe aici...

— De-abia s-a mutat, făcu bătrânul, îl cunosc de când era de-o șchioapă...

Tânărul rămase o clipă nehotărât, continuând să-și frământa batista între degete. Apoi apăsă pe butonul ascensorului și-l trimise jos.

— Îi cunoașteți și familia? întrebă el în șoptă, după ce privi de câteva ori spre etajele superioare.

— Pot spune că fac parte din familie, începu bătrânul.

— Atunci, sunteți din provincie, îl întrerupse tânărul. Familia lui e din provincie. Cunosc pe fratele lui de la „Parafina”. E un element excepțional. Un vechi luptător, îl cunosc foarte bine.

Voia, fără îndoială, să mai adauge ceva, căci se apropiase de bătrân cu un zâmbet misterios, dar auzi pași pe scări și se trase repede spre ușă, întoarse spatele și începu să-și caute nervos cheia.

— Îmi pare bine că v-am cunoscut, spuse bătrânul înclinându-se și

porni mai departe, cu mâna pe balustradă.

Pe scări întâlni o pereche și o salută. Femeia avea părul tuns scurt, era îmbrăcată într-un fel de uniformă și purta o insignă. Bărbatul, mult mai tânăr ca ea, călca stânjenit ferindu-se parcă s-o privească. Dar după ce trecură, se opriă amândoi și întoarseră capetele, să vadă ce va face. Bătrânul se opri în fața ușii, își scoase batista și-și șterse fața, apoi își netezi revenirile hainei cu dosul palmei. Părea că era gata să sune, când se răzgândi și o porni înapoi pe scări, cu pas neobișnuit de sprinten. Se opri câteva trepte în fața perechii care rămăsese surprinsă, lângă perete, și se înclină politicos.

— Dacă nu v-aș supăra, îmi puteți spune cât e ceasul? întrebă el adresându-se femeii.

— Două, două și cinci, răspunse ea.

— Mulțumesc, și toate scuzele mele. Am întâlnire pe la două.

Apoi urcă repede, grăbit, scările și sună prelung, îi deschise o femeie tânără, puternic și nepriceput fardată.

— Sărut mâinile, conia, făcu bătrânul înclinându-se. Sper că n-am venit nici prea devreme, nici prea târziu. Mi-am zis: două și cinci e tocmai ora potrivită.

— E la masă, spuse femeia zâmbind, dezvăluindu-și câțiva dinți de aur. Vă aștepta pe la două și-un sfert, două jumătate...

— Atunci aștept, aștept, făcu bătrânul, dând să se retragă.

— Nu, intrați, că e mai răcoare aici. E apartament boieresc, adăugă zâmbind.

— Cunosc, cunosc, făcu bătrânul. De-abia s-a mutat.

— Cel dinainte, din Calea Rahovei, era prea departe de serviciu. Și nu făcea de el, maior la M. A. I. Și tot cu misiuni importante. Era prea mic. N-avea pian, n-avea radio.

— Cunosc, cunosc, repetă bătrânul foarte bine dispus dintr-o dată. Iar pe el îl cunosc de când era atâtica și scoborî mult palma deasupra covorului.

Femeia începu să râdă.

— Pofțiți în salon, spuse, conducându-l într-o încăpere spațioasă,

sobru și elegant mobilată. Am să-i spun c-ați venit.

Bătrânul se așează zâmbind pe canapea și începu să-și mângâie fericit genunchii cu palmele. Dar, câteva clipe în urmă, femeia reapăru și-i făcu semn să se ridice.

— Spune să poștiți în birou, că vine și dumnealui acușica.

Îl conduse în odaia alăturată și-i arătă un fotoliu mare, de piele, din fața bibliotecii. Bătrânul mulțumi din nou și se așează, reîncepând să-și mângâie genunchii. La răstimpuri își apropia capul de rafturi și citea titlurile. Auzi ușa deschizându-se și se ridică emoționat. Din prag îl privea un bărbat oacheș, voinic, aproape gras, cu obrajii purpurii, cu părul negru, cu sprâncenele groase și apropiate și cu ochii foarte mici, oțeliți, ascunși între pleoapele umflate, vinete, pătate. Era în cămașă și bretele, cu mânecile suflecate. Intrase râzând, cu șervetul prins încă de cămașă, dar dând cu ochii de bătrân, se întunecă deodată.

— Ce-i cu dumneata? întrebă cu un glas aspru, răgușit. Pe unde ai intrat?

— Nu mă mai cunoști? se miră bătrânul, încercând să zâmbească. Eu te țin minte de când erai de-o șchioapă, și întinse palma înaintea lui, coborând-o cât putu mai mult deasupra covorului.

— Cum de-ai intrat? întrebă maiorul, apucând un capăt al șervetului și începând să se șteargă pe gură și pe obraz. Cum ți-a dat drumul portarul?

— Mi-am spus că pe la două, două și un sfert te găsesc sigur acasă, începu bătrânul, continuând să zâmbească.

— Dar cine ești dumneata? întrebă maiorul.

— Vasăzică, nu mai mă recunoști, făcu bătrânul clătinând din cap cu melancolie. E drept, au trecut peste treizeci de ani, dar eu te-am ținut minte. Și, când am aflat că te-ai mutat aici, mi-am spus: ce-ar fi să-i fac o vizită, să văd dacă mă mai recunoaște?

— Dar cine ești dumneata, domnule?! izbucni maiorul și făcu, amenințător, un pas spre el.

— Pe strada Mântuleasa, începu bătrânul clătinând din cap, nu era o școală pe strada Mântuleasa, cu castani în curte și în fund o grădină, cu

zarzări și vișini?... Nu se poate să fi uitat asta. E aici, la doi pași de dumneata, făcu întinzând capul spre fereastră. Parcă te văd și-acum: aveai un costum de marinar și transpirai, grozav ce transpirai...

Maiorul ieși repede, trântind ușa în urma lui.

— Aneto! strigă trecând cu pași mari prin salon. Aneto!

Femeia apăsă într-o clipă.

— Tu l-ai introdus pe individul ăsta în birou? o întrebă coborând glasul. Nu ți-am spus să nu primești pe nimeni, să-i trimiți pe toți la minister? Nu ți-am spus că aștept un inspector, pe la două, două și un sfert, două jumătate?

— Păi credeam că ăsta era, dacă l-a lăsat portarul. Și parcă mi-a spus ceva, că te cunoaște bine, că ar fi fost și el inspector.

Maiorul traversă din nou, cu pași mari, salonul și intră în birou.

— Vasăzică, te-ai introdus prin fraudă! făcu micșorându-și ochii. Ai spus nevستی-mi că ești inspector!

— N-am spus, se apăsă cu demnitate bătrânul. Dar aș fi putut spune, pentru că sunt inspector. La pensie, dar se poate spune că tot inspector am rămas...

— Dar. Cine ești dumneata, domnule? izbucni din nou maiorul, smulgându-și șervetul de la gât și începând să se joace cu el în mână, frământându-l și strângându-l ca pe o curea.

— Tot nu-ți aduci aminte? Strada Mântuleasa? Când îți făceai școala primară pe strada Mântuleasa, și în recreații te cățărai în vișini și, odată ți-ai spart capul căzând, și te-a luat în brațe directorul școlii, și te-a dus în cancelarie, și te-a pansat? Și a doua zi era serbarea de Zece Mai, și erai foarte mândru că veniseși cu capul bandajat? Și te-a întrebat directorul: „Cum îți mai merge capul, mă, Borza?” Și dumneata ai răspuns: „Mi-e teamă de poezii, domnule director, că nu-ți plăcea deloc memorizarea, adăugă bătrânul zâmbind. Mi-e teamă, că n-o să le mai pot învăța pe dinafară...” Ei bine, directorul eu sunt. Învățătorul Fărâmbă, Zaharia Fărâmbă, cincisprezece ani directorul școlii Mântuleasa și apoi inspector școlar clasa a II-a până am ieșit la pensie... Tot nu-ți aduci aminte?!

Maiorul îl ascultase atent, încruntându-se.

— Dumneata îți bați joc de mine, începu el șuierând cuvintele printre dinți. Dacă n-ai fi om bătrân, te-aș aresta pe loc. Te-ai introdus în casa mea spunând că ești inspector...

— N-am spus asta.

— Nu mă întrerupe când îți vorbesc eu! făcu maiorul înaintând amenințător spre el. Te-ai introdus în casa mea prin fraudă. Dar trebuie să fi avut dumneata vreun scop. Acum, spune repede, până nu mă supăr, spune: de ce-ai venit? cu ce scop?

Bătrânul își trecu o mână tremurândă pe față și, fără voia lui, suspină.

— Vă rog să nu vă supărați, începu el cu glasul scăzut. N-am voit să vă supăr. Poate e la mijloc vreo confuzie și atunci îmi fac toate scuzele. Dar nu sunteți dumneavoastră domnul maior de la M. A. I Vasile I. Borza?

— Eu sunt ăla. Nu *domnul*, ci tovarășul maior Borza I. Vasile. Ce-i cu el? Ce te interesează pe dumneata?

— Atunci, mă scuzați, dar ați învățat la mine la școală pe strada Mântuleasa, Vă pot spune și anii: între 1912 și 1915. Vedeți că, deși au trecut mai bine de treizeci de ani, eu tot îmi aduc aminte. Din fiecare clasă, mă legam de câțiva băieți, nu întotdeauna premianții, adăugă zâmbind dar băieții pe care-i simțeam că au ceva deosebit. Și apoi îi urmăream cât puteam, prin liceu, pe la universitate... E adevărat, dumneavoastră v-am pierdut urma, dar a venit războiul din 1916 și asta explică multe. Am uitat că ați fost plecat în provincie...

Maiorul îl ascultase atent, întorcând din când în când capul spre odaia alăturată.

— Ascultă, domnule director, începu el cu un ton mai puțin agresiv, dar tot atât de aspru. Eu nu sunt ăla pe care-l crezi dumneata, cu liceu și universitate. Eu sunt din popor, am fost persecutat în viață, n-am avut timp și bani și privilegii să umblu prin școli înalte...

— Vă vorbeam de școala primară din Mântuleasa.

— Ți-am spus să nu mă întrerupi când îți vorbesc ! făcu maiorul

privindu-l adânc în ochi. Chestiile astea cu titluri și școli înalte, cunoaștem noi povestea! Dar s-au dus timpurile alea, de privilegii, diplome și baliverne! Am îngropat regimul dumneavoastră, adăugă, întorcând capul încă o dată spre odaia alăturată. Regim de exploatare! strigă deodată ridicând glasul. Acum își spune cuvântul poporul muncitor! Bagă-ți asta în cap cât mai e timp. M-ai înțeles?

— Am înțeles, făcu bătrânul înclinând din cap. Vă rog să mă iertați. A fost o confuzie, a fost fără voia mea.

Maiorul îl privi lung, apoi zâmbi.

— Sper c-a fost o confuzie, că altminteri o pățeai rău de tot. Și acum, zi bogdaproste că nu m-am supărat, și șterge-o!

Întinse brusc o mână scurtă spre ușă.

— Vă salut, făcu Fărâmbă, vă salut cu respect. Vă rog încă o dată să mă iertați.

Ieși de-a-ndăratelea și traversă grăbit, speriat, salonul. Borza începu să râdă, dintr-o dată bine dispus.

— Aneto! strigă el din prag. Fă-ne repede cafeaua!

Apoi se apropie de cealaltă ușă și o deschise.

— Ce zici, Dumitrescule, de drăcovenia asta?

Din sufragerie apărură un bărbat încă tânăr, cu părul castaniu, lins pe cap, cu o mustață tunsă mărunț, cu gura mică și buzele surprinzător de subțiri, dând aproape impresia că n-are buze. Avea pleoapele palide și ochii gălbui și figura îi era pământie, bolnăvicioasă.

— Cam suspect, făcu Dumitrescu zâmbind în silă. Mi se pare cam suspect...

Borza se schimbă deodată la față.

— Așa mi se pare și mie, spuse. Pretindea că m-a confundat, dar poți să-l crezi?

— Chestia cu confuzia mi se pare cusută cu ață albă. Să fie doi Borza I. Vasile și cam de aceeași vârstă, și în același oraș, nu-mi prea vine să cred. Ăsta știe ceva, adăugă zâmbind. Ăsta urmărește ceva...

Vezi că-ți cunoștea adresa, deși de-abia te-ai mutat.

— Îl arestez! izbucni Borza. Îl arestez pe loc!...

— Stai, nu te pripi, făcu Dumitrescu îndreptându-se spre fereastră. Dacă urmărește ceva, e mai bine să-l urmărim noi întâi.

Trase perdeaua și privi în stradă.

— N-a coborât încă, spuse. Mi se pare foarte suspect, adăugă, continuând să privească în stradă. Dar, în fond, poate că chestia e mai complicată. Poate că nu te confundă și d-aia urmărește ceva, că știe cine ești. Poate o fi având dreptate. Oi fi învățat la el la școală, pe strada Mântuleasa.

— Fii serios, domnule! se încruntă Borza. Mă știe toată lumea că sunt din popor, că n-am mers la școală.

— Borza, făcu Dumitrescu fără să se întoarcă, nu e nicio rușine dacă ai făcut școala primară pe strada Mântuleasa. Școala primară se mai putea face de oamenii săraci și cinstiți și sub regimul trecut.

— Dar dacă-ți spun că n-am fost la școală în strada Mântuleasa?! izbucni Borza. Nici măcar nu știi unde e.

— E aici lângă dumneata, spuse Dumitrescu lipindu-și fruntea de geam.

— O fi, dar eu îți spun și-ți repet că n-o cunosc. Eu am copilărit în Tei. Tata era căruțaș... Dar ce se întâmplă de nu mai sosește cafeaua aia? Șuieră mâniat printre dinți și dădu să iasă din odaie. Că acu vine inspectorul și vreau să bem cafeaua în liniște.

— A coborât în stradă, spuse Dumitrescu deschizând fereastra și plecându-și capul. Ar trebui să telefonezi jos să-i ia urma. Nu te pripi, adăugă întorcându-se și privind lung spre Borza. Țta știe ceva, urmărește ceva. Fii cu băgare de seamă...

II

În zorii zilei următoare, Fărâma fu trezit de un agent al Securității.

— Veniți cu noi pentru niște informații, îi spuse. Nu luați nimic cu dumneavoastră. N-o să stați mult.

În curte mai erau câțiva agenți, iar în fața casei îi aștepta o mașină. Urcară fără să scoată un cuvânt. Fărâma începu deodată să tremure.

— Zi de vară, spuse el târziu, și încercă să zâmbască.

Mașina se opri în fața Securității. Îl conduseră prin câteva coridoare lungi, apoi îl urcară într-un ascensor spațios și murdar, în care se transportau materiale la ultimul etaj, încă în lucru. Fărămă nu-și dădea seama la al câtelea etaj s-au oprit. Au ieșit pe ușa din partea opusă și au pornit pe un coridor întunecat, cu câteva becuri slabe atârând din loc în loc de tavan. Au coborât apoi câteva scări și au pătruns într-un alt coridor, care parcă n-ar fi făcut parte din aceeași clădire: avea ferestre mari și curate și parchet nou și lucios, iar pereții erau proaspăt vopsiți în alb. În fața uneia din numeroasele uși, unul din agenți îi făcu semn să se oprească și intră singur. Reveni după câțva timp, însoțit de un funcționar încovoiat din umeri, purtând un teanc de dosare sub braț. Au pornit din nou, ocolind tot coridorul, care parcă trasa un lung semicerc, apoi s-au oprit în fața unui alt ascensor și au coborât. Fărămă ar fi voit să numere etajele, dar așa cum se afla încadrat între doi agenți și în spatele funcționarului cu dosare, nu-și putea da seama de nimic. Când au ieșit, i-a întâmpinat un grup întreg, care aștepta să le ia locul în ascensor. Cu coada ochiului, Fărămă zări uniforma câtorva agenți ai Securității, amestecați printre funcționarii civili care purtau dosare sub braț. De data aceasta n-au mai mers mult. Funcționarul cu dosar se opri în fața primei uși pe dreapta și intră fără să bată. Puțin timp în urmă, ieși un tânăr cu ochelari, cu aer de intelectual, și făcu semn unuia din agenți să-l urmeze. Curând după aceea ușa se deschise din nou și apăru funcționarul care purtase dosarul, îl privi pătrunzător în ochi și-l întrebă:

— Dumneata spuneai că ești Fărămă Zaharia, fost director al Școlii primare numărul 17, din strada Mântuleasa?

— Da, răspunse solemn Fărămă. Am fost și inspector școlar clasa a II-a, adăugă, încercând să-și dreagă glasul.

Funcționarul îl mai privi o dată, încruntându-se ușor, și exclamă, mai mult pentru sine:

— Curios!...

Apoi dispăru din nou. Nu reveni decât după mult timp, când Fărămă

simțea că încep să-l doară genunchii și se rezema când într-un picior, când în celălalt.

— Poftește înăuntru, spuse funcționarul.

Era un fel de cameră de așteptare, cu câteva bănci lipite de pereți, o singură fereastră și mai multe uși. Funcționarul se îndreptă către cea de lângă fereastră și-i spuse fără să se întoarcă:

— Vino cu mine.

Au intrat într-un birou cu o singură masă, pe care se aflau mai multe telefoane. Răsturnat pe speteaza scaunului, jucându-se cu un creion în mână, îl aștepta Dumitrescu.

— De când îl cunoști pe tovarășul Borza?

— De când era atâtica, făcu Fărâmbă zâmbind și întinse palma deasupra covorului. L-am avut elev la școala mea.

— Da' de unde știi că era el?

Fărâmbă începu să râdă, clătinând melancolic din cap.

— Vedeți, că tocmai aici se încurcă lucrurile. Până ieri pe la amiază, puteam să jur că era dânsul, domnul maior Vasile I. Borza. Dar am fost pe la dumnealui și dumnealui spune că nu-și aduce aminte...

— Dar ce căutai la tovarășul maior Borza? Cum de i-ai aflat adresa?

— Să vedeți cum a fost, începu Fărâmbă, pregătindu-se parcă pentru o lungă povestire. Mai acum câteva săptămâni, prin iunie, mă plimbam o dată pe bulevard, că eu tot pe-acolo îmi place să mă plimb, pe lângă școală. Mă plimb de la statuia Pache Protopopescu, pe bulevard, și mă întorc prin Mântuleasa. Mă odihneam pe o bancă și am văzut un camion că se oprește în dreptul numărului 138, chiar în fața mea. S-au coborât câțiva tineri, câțiva milițieni, și au început să descarce. Și apoi a venit cineva din casă și le-a strigat să încarce la loc. Le-a strigat: „La etajul IV vine tovarășul maior Vasile Borza”. Și atunci mi-am adus deodată aminte de el, de când era mic: Borza I. Vasile. Și mi-am adus aminte de întâmplarea lui cu băiatul rabinului.

— Ce întâmplare? îl întrerupse Dumitrescu.

— Ah, asta e o poveste lungă. O poveste lungă și ciudată. Pot spune chiar misterioasă. Au scris ceva ziarele pe atunci, dar nu cred că i-a dat

cineva de rost. Pot spune că a rămas un mister.

— Ce fel de întâmplare? insistă Dumitrescu. De ce crezi că a rămas un mister?

— A rămas mister, pentru că nu i-a dat nimeni de rost, începu Fărâmbă, parcă înviorat dintr-o dată. Dar ca să înțelegeți, trebuie să știți că Borza n-a fost de la început acolo în pivniță, cu băiatul rabinului, Darvari și ceilalți Darvari. Pătru, ăsta pot spune că era în miezul lucrurilor. Băiatul ăsta avea un spirit foarte inventiv. L-am urmărit până târziu în viață, până a dispărut cu avionul lui, între Insula Șerpilor și Odessa, a dispărut fără urmă. Darvari ăsta, de care vă vorbesc, a descoperit că un prieten de-al lui, Aldea, de la altă școală de pe Calea Moșilor, cunoscuse cu un an mai înainte, la Tekirghiol, un băiat de tătar care-și câștiga viața intrând din vilă în vilă și exterminând muștele. Da, pot spune că ăsta e cuvântul potrivit: le extermina. Dacă nu l-aș fi văzut, n-aș fi crezut. Pentru că trebuie să vă spun că în anul următor am fost și eu la Tekirghiol și l-am cunoscut. Puiul ăsta de tătar era extraordinar. Parcă-l văd și-acum: un băiat frumos, ras în cap, focos, cu ochii ca două mărgele de oțel. Parcă-l aud: „Aveți muște multe în casă? Vorbea perfect românește, că făcuse școala la Constanța, dar vorbea cu accent tătarăsc. Aveți muște în casă?” întreba. Bătea întâi la ușă, ca să atragă atenția, și apoi întreba, de pe coridor, fără să intre: „Aveți muște multe?” Așa întreba, cu un ton puțintel ironic, parcă ar fi vrut să le cumpere, dar așa, pe nimica toată, chilipir. Să vă spun ce mi s-a întâmplat mie. Auzisem de el, dar nu-l văzusem încă. Îl așteptam. Vila în care găsisem eu cameră în vara aceea era tocmai pe deal, era ultima vilă din sat. Vila „Cornelia”, așa-i spunea. De aceea tătarul a ajuns mai târziu la noi. Dar tot a ajuns, că asta îi era meseria, așa își câștiga el viața, exterminând muștele. Era după-masă pe la două. Dormeam. Și deodată ce-l aud bătând în ușă: „Aveți muște?” întrebă. Am sărit din pat, că eram dornic să-l cunosc. Aveam și eu muște, ca toată lumea în Tekirghiol, dar mai mult mă interesa să-l cunosc pe el. „Am destule, i-am răspuns, ce vrei să faci cu ele?” „Le gonesc și una nu mai vine timp de-o săptămână. Dacă mai vine una, nu-mi dați niciun ban.” „Câte

parale?” l-am întrebat. „Un leu. O băncuță acuma și cealaltă după o săptămână. Dacă-mi arătați o singură muscă la dumneavoastră în odaie vă dau băncuța înapoi.” „Suntem înțeleși, i-am spus. Să te văd!...” Și acum, să mă iertați, dar dacă nu vă supărați, am să vă fac o rugămintă, adăugă Fărâmbă cu un alt glas.

— Spune, îl încuraja Dumitrescu.

— V-aș ruga să-mi dați voie să mă odihnesc o clipă pe scaun. Cad de oboseală. Sufăr de un fel de reumatisme.

— Stai jos, făcu Dumitrescu arătându-i cu capul un scaun.

Fărâmbă se înclină și se așeză, răsufând adânc.

— Vă foarte mulțumesc, spuse. Eu v-am văzut de la început că aveți inimă bună. Semănați cu un bun prieten al meu, unul Dorobanțu.

— Lasă astea, îl întrerupse Dumitrescu. Te-am întrebat ce căutai la tovarășul maior Borza. Ai luat-o cam pe departe, dar tot nu mi-ai răspuns.

— Să vedeți, că tocmai asta voiam să vă spun. Eram acolo pe bancă, în dreptul numărului 138, și mi-am adus aminte de el, de când era școlar la mine, în Mântuleasa. Și mi-am spus: Am să mă duc să-l văd. A ajuns bine acum, e maior. O să mai stăm de vorbă, o să ne mai amintim de când eram la școală. Am să-l întreb, să văd dacă mai știe ceva de Lixandru. Că, în clasa a IV-a, se împrietenise cu Lixandru, erau ca frații. Lixandru ăsta era și el un băiat ciudat, un visător, un fel de poet în felul lui de copil de 13-14 ani. Avea, în clasa a IV-a, vreo 13-14 ani, pentru că intrase târziu la școală. Fusesse bolnav ani de-a rândul. Dar, când a venit la mine la școală, era sclipitor. Ar fi putut trece, nu două, ci trei clase într-un an, așa cum a făcut, de altfel, mai târziu, în liceu. Voiam să-l întreb pe domnul maior dacă mai știe ceva de el.

— Cum spuneai că-l cheamă? întrebă Dumitrescu tresărind, parcă s-ar fi trezit din somn.

— Lixandru. Gheorghiță V. Lixandru.

— Ei, și ce era cu el? Ce legături avea el cu tovarășul Borza?

— Avea multe, făcu Fărâmbă clătinând din cap. Erau ca frații. Când a fugit Lixandru de-acasă, Borza l-a ascuns. Nu la el acasă, bineînțeles, ci

într-o pivniță, pe maidan. Căci toți băieții ăștia, trebuie să vă spun, prinseseră mare slăbiciune de pivnițe și bordeie părăsite, de când cu întâmplarea de care vă vorbeam, întâmplarea cu băiatul rabinului. Era pe-atunci un maidan în fața Universității, îi spunea Maidanul Primăriei și se grămădiseră pe el blocurile de piatră din care s-a clădit după război aripa cea nouă a Universității. Parcă le văd și-acum: blocuri mari de piatră albă-sinilie...

— Lasă astea, îl întrerupse Dumitrescu. Spuneai ceva de-o pivniță și mai spuneai adineaori de-un mister cu băiatul rabinului. Ce legătura are una cu alta?

— Are legătură, că băiatul rabinului a dispărut într-o pivniță. A dispărut, ca și cum n-ar fi fost niciodată pe suprafața pământului. Fără urme. Parcă l-ar fi înghițit pământul. Dar trebuie să precizez, ce e drept e drept: el, băiatul ăsta, Iozi, știa că are să dispară. Și-a luat rămas bun de la toți. S-a îmbrățișat cu toți, apoi s-a azvârlit în apă și nimeni nu l-a mai văzut de atunci.

— Ce vorbești domnule?! Unde se întâmpla asta?

— Într-o pivniță părăsită, de lângă Biserica cu Tei. Dar ca să înțelegeți, trebuie să cunoașteți toată povestea. E o poveste lungă., îmi permiteți să aprind o țigară? Întrebă cu un ton umil.

— Poftește.

— Vă foarte mulțumesc, spuse scoțându-și tabachera din buzunar. Am fost mare fumător în viața mea, dar acum pot spune că m-am lăsat de fumat. Doar din când în când, câte o țigară. Mi-o răsucesc singur, adăugă. Dumneavoastră, probabil, nu fumați?

— Nu.

— Aveți toată dreptatea, făcu Fărâmbă răsucindu-și țigara. Am auzit că tutunul provoacă și cancer...

Își lipi țigara, și-o aprinse și trase primul fum cu sete. Apoi zâmbi și închise puțin ochii, visător.

— E o poveste lungă, începu el. Ca s-o înțelegeți, trebuie să știți că totul a început de la Abdul, puiul de tătar de care vă vorbeam adineaori. Cum vă spuneam, pe ăsta l-am văzut și eu la lucru. A intrat

în cameră, s-a așezat turcește pe podea, a scos din sân un fel de traistă de piele și a început să murmure cuvinte neînțelese, în limba lui pe tătărește. Și-atunci am văzut ce n-am văzut în viața mea; am văzut muștele adunându-se ca un roi negru deasupra capului lui și, când s-au strâns toate ca într-un ghem, s-au zvârlit în traistă. Abdul a închis traista, a pus-o din nou în sân și s-a ridicat zâmbind. I-am dat băncuța și trebuie să adaug că o săptămână întreagă, dar exact o săptămână n-am mai văzut o singură muscă la mine în cameră. Bâzâiau pe coridor, se mai opreau câteva pe la ferestre, dar de intrat, n-a intrat una. După o săptămână, Abdul a venit ca să-și ia băncuța. A doua zi, adică a opta zi după vrăjitoria lui, au năvălit muștele în odaie, parcă și mai numeroase. Bineînțeles că l-am chemat să mi le adune. A venit așa de trei ori, în trei săptămâni cât am stat la vila „Cornelia”... Asta e ce-am văzut eu. Dar Aldea se împrietenise deja cu un an mai înainte cu Abdul. Nu știu ce i-a spus și câte i-a spus. Dar mai târziu am aflai de la Lixandru că Aldea se întorsese toamna la București cu un secret învățat de la Abdul. După câte am înțeles, secretul era cam ăsta: că dac-or găsi vreodată o pivniță părăsită, plină cu apă, să caute nu știu ce fel de semne și, dacă găsesc semnele toate, să știe că în pivnița aceea e loc vrăjit, că pe-acolo se poate trece pe tărâmul celălalt.

— Ce vorbești, domnule?! exclamă zâmbind Dumitrescu.

— Da, așa se pare că i-a învățat Abdul. Poate i-o fi învățat și altele, dar mai mult nu mi-a spus Lixandru. Că eu toate astea le-am aflat mai târziu de la Lixandru. Aldea, Lixandru și cu Iozi, băiatul rabinului din Calea Moșilor, au început în anul acela să umble pe maidane și pe la marginile Bucureștiului, să caute pivnițe părăsite. Au găsit mai multe, dar numai două pline cu apă. Și, cum spunea Lixandru, numai la una s-au potrivit semnele pe care le învățase Aldea de la Abdul.

— Ce fel de semne? întrebă Dumitrescu.

— Asta n-o știu, că nu mi-au spus-o. Poate vreo măsurătoare pentru că am aflat mai târziu că băieții umblau cu un baston lung și cu o traistă veche după ei. Bastonul l-au găsit rupt în două, dar de traistă nu i-au mai dat de urmă. Poate a luat-o băiatul rabinului cu el. Ce știu, că

toate astea le-am aflat la anchetă și au scris și ziarele, ce știu că Lixandru a sărit cel dintâi în apă, cu capul în jos, și a stat așa, sub apă câteva minute. Iar când a ieșit, era alb la față și tremura de frig și le-a spus: „Dacă mai rămâneam puțin, nu mă mai vedeai. Apoi a adăugat: Dar să știți că e frumos ca în basme.” Apoi a sărit și Darvari, tot cu capul în jos, dar a ieșit numaidecât, și-i clănțneau dinții. „Eu mă cobor mâine, că acum e târziu”, le-a spus. Apoi au sărit încă doi băieți, Aldea și cu Ionescu. Primul știa să înoate pe sub apă, și a rămas mult. Celălalt, Ionescu, ieșise repede, aproape înghețat. Aldea, care știa bine să înoate, s-a ridicat de mai multe ori deasupra apei și le-a strigat:” N-o mai găesc! O găsisem adineaori și acum a pierit, s-a ascuns din nou. Era o lumină mare de tot...” S-a mai dat o dată la fund, a mai rămas câțva timp, apoi a ieșit, descurajat. „Era ca o peșteră de diamant, le-a spus, și luminată de parcă ardeau o mie de făclii...” „Asta e! a strigat băiatul rabinului. O cunosc și eu.” Și, după ce și-a luat rămas bun de la toți și s-a îmbrățișat cu Aldea și Lixandru, s-a zvârlit cu capul în jos și n-a mai ieșit. Băieții au așteptat până seara, apoi s-au dus fiecare pe la casele lor, după ce s-au jurat să nu dezvăluie nimănui semnele pe care le știau. A doua zi, Lixandru s-a dus la rabin, să vadă dacă i s-a întors fecioru-su. Nu se întorsese și poliția îl căuta prin mahalale. Când a trecut și a treia zi și băiatul tot nu s-a întors, Lixandru a venit să-mi povestească întâmplarea. A venit cu Borza, deși el nu fusese de față când se petrecuseră lucrurile. Apoi au început cercetările. Dar de la început s-au ivit dificultăți. Căci băieții spuneau toți că apa era mare, peste doi metri, căci nu-i dădeau ușor de fund, iar când a venit poliția, apa abia dacă era de un metru. Au căutat peste tot zadarnic. Apoi au adus o pompă și au scos toată apa din pivniță, dar tot zadarnic. Mai târziu, când s-a reluat ancheta, s-au făcut săpături în fundul pivniței și au dat de un zid vechi și comisia arheologică a intervenit și au lărgit aria săpăturilor; s-au găsit resturi de fortificație medievală, apoi, și mai în adânc, urme de așezări omenești și mai vechi. Dar de băiatul rabinului, nici urmă.

— Când s-a întâmplat asta? întrebă Dumitrescu.

- În octombrie 1915, pe la începutul lunii, pe la 5, 6 octombrie. Dumitrescu își însemnă data pe carnet.
- În ce parte a orașului se găsește pivnița asta?
- Era aproape de Obor, pe maidanul care se întindea pe atunci între Obor și începutul bulevardului Pache Protopopescu. Am văzut-o și eu, am văzut și săpăturile comisiei arheologice. Dar acum n-a mai rămas nimic. Când au intrat nemții, în noiembrie 1916, au făcut acolo un depozit de muniții, iar în retragere l-au aruncat în aer. N-a mai rămas nimic din tot șantierul. Apoi după război, s-a construit pe toate locurile acelea. Acum sunt numai case noi.
- Și era și Borza acolo, cu dumneata? întrebă Dumitrescu.
- Venise cu Lixandru. Știa și el, deși nu fusese de față.
- Bine, spuse Dumitrescu zâmbind. Destul pentru astăzi. O să mai stăm de vorbă.
- Apoi, cu un aer preocupat, apăsă pe un buton.
- Condu pe domnul director în sala B, se adresă milițianului care intrase, îi servești masa de la cantină.
- Vă foarte mulțumesc, spuse Fărâmbă sculându-se de pe scaun și înclinându-se de mai multe ori.

III

A patra zi, Dumitrescu dejuna din nou la Borza. Când au ajuns la cafea, îi spuse în treacăt, jucându-se cu scobitoarea și privind vag spre peretele din față, unde erau atârinate câteva talere de lemn și farfurii țărănești din Ardeal.

— Au fost cei de la Secția a III-a la Biblioteca Academiei și au cercetat colecțiile de ziare din 1915. Știi că Fărâmbă avea dreptate. Lucrurile s-au petrecut așa cum ne-a spus Fărâmbă: Iozi, băiatul rabinului, s-a azvârlit în apă și n-a mai ieșit. Și nici nu i s-a mai găsit corpul. A dispărut fără urmă...N-ai auzit niciodată de povestea asta? Nu-ți amintești nimic? Întrebă întorcând capul și privindu-l în ochi.

- Habar n-am despre cine vorbești, făcu Borza scoțându-și șervetul

și ștergându-se cu el pe față.

— Vorbeam de directorul dumitale, Fărâmbă, cel de la Școala Mântuleasa.

Borza își așează tăcut șervetul pe masă și se lăsă pe speteaza scaunului.

— Da, continuă Dumitrescu zâmbind. E la noi. L-am oprit pentru anchetă. Mi se părea suspect...

— Vasăzică... Începu Borza îmbujorându-se. Vasăzică, de-aceea ați schimbat și portarul.

— N-are nicio legătură una cu alta, îl întrerupse Dumitrescu. I s-a încredințat o altă misiune. Dar revenind la directorul dumitale, Fărâmbă, pot să-ți spun că e un om ciudat. Are o memorie extraordinară, își aduce aminte de cele mai mici amănunte. Îmi povestea despre dumneata că, în clasa a IV-a primară...

— Dar nu ți-am spus, domnule, că nu-l cunosc, că n-am făcut școala la el?! Nu ți-am spus că eu sunt din Tei, că am copilărit acolo, în Tei!...

— Ei tocmai aici e buba. Pentru că ai adus dumneata vorba, pot să-ți spun. Pe vremea dumitale, erau în Tei doar trei școli primare: două de băieți și una mixtă.

— Ei, și ce-are a face una cu alta? Îl întrerupse nervos Borza.

— Are a face, pentru că în niciuna din școlile astea nu s-a găsit înmatriculat numele dumitale.

— Da' de unde știți?

— Pentru că s-au făcut cercetări...

Borza pâli deodată, îl privi lung, apoi lovi cu pumnul în masă.

— Aneto! strigă. Fă repede niște cafea și adu și sticla cu rom!

— Ți-am spus că directorul mi se părea suspect, continuă Dumitrescu tot atât de blând. Și atunci am făcut cercetări.

— Unde e, mama lui de director, că-l mănânc fript! izbucni Borza, lovind din nou cu pumnul în masă. Să mi-l dați măcar pentru o noapte, că-i scot eu matricolele prin piele, îl învăț eu minte să mai umble cu denunțuri și intrigi!

Dumitrescu ridică din umeri și zâmbi în silă.

— Tovarășe Borza, începu cu un glas neutru, degeaba te superi pe director că cel puțin în chestia asta, el n-are nicio vină. Că e suspect, e altă poveste, și când om descoperi ce urmărea el venind să te vadă, o să-ți spunem și ai să te bucuri... Dar, în chestia dumitale cu Școala Mântuleasa, el n-are nicio vină. Dumneata te găsești înmatriculat la Școala Mântuleasa, între anii 1913-1916 și nu te găsești înmatriculat la nicio școală din Tei. Și cum ai declarat că ai făcut școala primară, că fără școală primară nu puteai să fii numit direct maior clasa I, dumneata n-ai niciun interes să-l contrazici pe Fărâmbă. De altfel, e foarte probabil că ți-ai făcut școala la Mântuleasa și ai uitat. Au trecut de-atunci peste treizeci de ani. Cine își mai aduce aminte de ce s-a întâmplat acum treizeci de ani?!

— Te pomenești că am uitat, făcu Borza căzând pe gânduri. Să știi că ai dreptate: am uitat. Am avut o copilărie grea. Eram din popor. Am fost persecutat de societate.

— Dar ce ți s-a mai întâmplat și dumitale, domnule, e de speriat! exclamă Dumitrescu cu admirație. Ce prieteni aveai, ce tipuri curioase. Parcă ați fi dintr-un roman.

— Ei, copii! făcu Borza, zâmbind încurcat.

— Nu, e altceva, continuă Dumitrescu cu o urmă de melancolie în glas. Ați apucat alte timpuri, ați copilărit înainte de războiul ălalt. Și ai avut norocul să te împrietenești tot cu băieți inteligenți și întreprinzători. Mai ales ăla, Lixandru, și cum îi mai spune, ăla de trăgea cu arcul...

— Parcă îmi aduc ceva aminte, începu Borza visător. Dar să-ți spun drept, adăugă, ce-a fost mai interesant am uitat. Acum, că-mi spui, parcă îmi aduc și eu aminte de unul care trăgea cu arcul, dar atâta tot.

Aneta intră cu tava de cafele și sticla de rom. Le așează pe masă și dădu să se așeze și ea, dar Borza îi făcu semn cu ochiul și, zâmbind încurcată, destupă sticla de rom, umplu două pahare și se retrase. După ce dădu dușcă pe gât paharul cu rom, Borza apucă sticla și-l umplu repede la loc.

— Și-acum ce aveți de gând să faceți? întrebă. Îl mai țineți mult?

Dumitrescu șovăi câțva timp, jucându-se cu scobitoarea între degete.

— Nu depinde de noi, spuse. Trebuie să-și termine întâi de scris declarația. Pe măsură ce scrie, facem cercetările. Până la urmă, aflăm noi ce voia de la dumneata. Pentru că, un lucru e sigur: e suspect. Toate poveștile astea cu Școala Mântuleasa le spune ca să câștige timp. Nu-i nimic, adăugă zâmbind, îl lăsăm să spună. Noi avem timp. Nu ne grăbim.

— Mă tot întreb ce voia de la mine, făcu gânditor Borza. Când l-ați întrebat, ce v-a spus?

— Ei, cred că aici a făcut prima greșală, începu Dumitrescu, parcă înviorat dintr-o dată. Nu și-a dat seama că a făcut-o, dar când am ascultat a doua oară placa, m-am convins că i-a scăpat ceva, că s-a trădat fără să vrea, și ne-a dat un fir important. Spunea că venise să te vadă ca să mai stați de vorbă, să vă mai amintiți din copilărie și să te întrebe *dacă mai știi ceva de Lixandru*. Ei, nu știu dacă înțelegi...

— Parcă înțeleg ceva...

— Ei vezi?! Lixandru ăsta după spusele lui Fărâmbă, se legase mult cu dumneata și cu un alt băiat, unul Darvari. Și Darvari, am verificat, a dispărut cu avionul lui, în 1930. Or, sunt indicații că ar fi putut fugi în Rusia. Și asta, nu știu dacă înțelegi, în 1930. Acum facem cercetări. Dar e foarte probabil că Fărâmbă l-a mai întâlnit, și încă de mai multe ori, mulți ani după ce-și terminase școala militară, chiar după ce-și luase brevetul de pilot căci, după propria mărturisire, Fărâmbă se întâlnea des cu cel mai bun prieten al lui Darvari, cu Lixandru. Cred că pe aici trebuie căutat firul, adăugă Dumitrescu, clipind misterios din ochi.

— Nu mi-aduc deloc aminte! făcu Borza cu un aer deznădăjduit.

— Și pe urmă, când mi-a povestit cum trăgeați cu arcul, m-am convins că pentru asta venise să te vadă: să te descoase de Lixandru și Darvari, să afle dacă ai mai aflat ceva. Pentru că, de asta cred că-ți aduci aminte, vă întâlneați cu toți pe Maidanul Primăriei și trăgeați cu arcul.

— Da. Trăgeam, făcu Borza clătinând din cap.

— Ei bine , nu ți se pare curios că tocmai lui, lui Lixandru , i s-a

întâmplat ce i s-a întâmplat? îl întrebă Dumitrescu privindu-l în ochi.

Borza înghiți în sec, apoi apucă paharul cu rom și-l dădu peste cap.

— Să mă trăsnească Dumnezeu dacă-mi aduc ceva aminte! exclamă el și începu să se șteargă cu șervetul pe obraz.

— Atunci ești amnezic, spuse Dumitrescu zâmbind. Ți-ai pierdut memoria.

— Să știi că ai dreptate. Mi-am pierdut memoria din bătaie. Ți-am spus cum am fost schingiuit în beciurile Prefecturii.

— Pentru că un lucru ca ăsta, chiar după treizeci de ani și mai bine nu poate fi uitat, continuă Dumitrescu. Vă adunați pe maidan și trăgeați cu arcul. Trăgeați, evident, în sus, de când v-ați speriat pentru că nu mai găseați săgeata lui Lixandru. Asta v-a pus pe gânduri de la început: voi toți trimiteați săgeata la 12-15 metri și când a tras Lixandru, ați văzut săgeata zburând pe deasupra blocurilor de piatră alea care, îți aduci aminte, erau acolo, pe maidan, pentru clădirea Universității — ați văzut-o zburând peste blocuri, peste maidan și îndreptându-se spre statuia Brătianu. V-ați luat după ea, speriați că vă era teamă să nu fi lovit vreun trecător. Ați căutat-o pe bulevard, pe la statuie, dar n-ați mai găsit-o. Și de-atunci trăgeați în sus. Trăgeați fiecare după puteri, la 12, 15, maximum la 20 de metri. Ei bine, când a venit rândul lui Lixandru, ați văzut săgeata zburând, ați urmărit-o cât ați urmărit-o până ce vi s-a înțepenit la toți ceafa, apoi n-ați mai văzut-o și v-ați așezat pe lângă pietre, așteptând să cadă înapoi. Așteptați cu frică, pentru că vă era teamă că are să cadă cu putere, și ședeați pe lângă pietre, ca să vă feriți. Dar ați așteptat așa vreo două ceasuri și săgeata n-a mai căzut.

— Nu mai spune! exclamă neîncrezător Borza. Când se întâmpla asta?

— După spusa lui Fărâmbă, în primăvara 1916, probabil prin aprilie-mai 1916, în timpul vacanței de Paște. Ei, ce zici? îl întrebă zâmbind cu înțeles. Nu ți se pare suspect? Nu vezi legătura?... De asta venise să te vadă, adăugă coborând brusc glasul.

— Să știi că de asta, făcu Borza copleșit.

Dumitrescu începu să râdă, bine dispus, și-și umplu din nou paharul cu rom.

— Nu trebuie să-ți faci sânge rău, spuse, îi dăm noi de rost. Trebuie să avem puțină răbdare. L-am pus să scrie tot ce știe despre Lixandru și Darvari. A cerut până acum de două ori hârtie, de două ori în trei zile. Scrie frumos, curgător, artistic, dar are un scris greu de citit. Acum se bate la mașină ce-a scris până ieri. Dar a luat-o, după obiceiul lui, pe departe. Am citit toată dimineața și încă n-am ajuns la Darvari. A scris o întreagă poveste cu o prietenă de-a voastră, una din Obor, Oana, dacă-ți mai aduci aminte de ea, Oana, fată de cârciumar. Teribilă femeie și asta. Avea 2 metri și 42. Fărămă a început cu sfârșitul: cum, după ce s-a măritat Oana, târziu, cu estonul ei, și-au donat amândoi scheletele Universității din Dorpat. Am cerut să se facă cercetări la Dorpat, să vedem ce e adevărat din toată povestea asta. Așteptăm acum rezultatul.

IV

Toată săptămâna aceea, și săptămâna care urmă, Fărămă și-o petrecu aplecat deasupra mesei de lemn, scriind. De a doua noapte i se dăduse o altă cameră, din aripa veche a clădirii, o odăiță cu un pat de fier fără saltea, un scaun și o masă. Avea o fereastră, dar nu vedea decât zidul cenușiu din față. De două ori pe zi venea un gardian și-i aducea masa de la cantină, apoi îl puneă și semna un bon. Când termina hârtia, se ridica de la masă și bătea în ușă. Gardianul îi lua teancul de foi scrise și, curând după aceea, se întorcea cu o altă testea de hârtie. Scia pe ambele fețe, căci așa i se spusese după ce terminase pentru prima dată hârtia. De câte ori era chemat la interogatoriu, i se atrăgea atenția să scrie mai citeț și Fărămă își dădea toată silința, scriind literele una câte una, dar curând se lăsa furat de amintiri și-și regăsea grafia lui de totdeauna, anevoie descifrabilă.

Fărămă bănuia că datorită scrierii lui ilizibile era chemat atât de des la interogatoriu. Uneori i se cerea să povestească noaptea ceea ce

scrisesse ziua. Venea să-l ia gardianul și porneau amândoi, parcă niciodată pe același drum, căci treceau neconținut prin alte coridoare, coborau și urcau alte scări, traversau săli mari, întunecate sau prea puternic luminate, în care nu zăreau decât un milițian luptându-se cu somnul pe vreo bancă. Pe neașteptate, gardianul îl oprea în dreptul unui perete și apăsa pe buton. Curând, în spatele lor se oprea ascensorul și coborau sau urcau mai multe etaje. Apoi gardianul bătea la o ușă și-l introducea într-un birou puternic luminat. Din spatele biroului, jucându-se cu creionul, îl aștepta, zâmbind, Dumitrescu.

Așa s-a întâmplat timp de două săptămâni. Apoi, într-o dimineață, gardianul deschise ușa și-i strigă din prag:

— Pofțiți cu mine.

Fără să scria și întoarse capul încurcat.

— De-abia m-apucasem să scriu, începu el cu glas umil. Aveam un chef grozav de scris...

— Ordin, repetă gardianul.

Fără să așeză corect tocul pe sugativă, astupă sticla de cerneală și ieși. De data aceasta au mers mai puțin ca de obicei. La capătul coridorului îi aștepta un milițian. Gardianul i-l dădu în primire și milițianul îl conduse la un ascensor nou. Au coborât până în curte, au făcut câțiva pași pe trotuarul de lângă zid, apoi au pătruns într-un alt corp al clădirii. La etajul I, gardianul s-a oprit în fața unei uși și a bătut. I-a deschis un tinerel, cu o figură luminoasă care parcă tot zâmbea întruna.

— Dumneata ești Fărămă, directorul Școlii Mântuleasa? l-a întrebat.

— Eu sunt, a răspuns el, înclinându-se politicos.

— Vino cu mine, a continuat tinerelul. Dumneata așteaptă jos, a adăugat el adresându-se milițianului.

Au traversat o sală, apoi tânărul a deschis o ușă și i-a făcut semn să intre singur. Era o încăpere spațioasă, cu multe ferestre și luxos mobilată. La birou se afla un bărbat de vreo 50 de ani, cu tâmpile cărunte, cu nasul turtit și buzele foarte subțiri.

— Ei, l-a întâmpinat jovial, ia spune, Fărămă, ce-a fost cu Oana...

— E o poveste lungă, începu încurcat Fărâmbă. Ca s-o înțelegeți bine, ar trebui să cunoașteți întâi pățania lui bunică-său, pădurarul. După chibzuință mea, toate li s-au tras de-acolo, că bunică-său, care avea, când l-am cunoscut eu, prin 1915, aproape nouăzeci și șase de ani, și-a călcat legământul cu băiatul ăl mare al pașei din Silistra. Pădurarul ăsta, copil fiind, a fost prins de turci când încercase o dată să arunce în aer pulberăria garnizoanei din Silistra. A fost osândit să fie aruncat în Dunăre, legat într-un sac și cu pietre la picioare, căci așa făceau turcii cu copiii de ghiaur; nu-i spânzurau, nici nu-i tăiau, îi înecau. Și pe copilul ăsta l-a scăpat băiatul ăl mare al pașei. L-a cerut să i-l dea lui rob. Dar erau cam de-o vârstă, s-au împrietenit repede și au ajuns ca frații. Au rămas împreună vreo zece ani. Pe băiatul ăsta al pașei îl chema Selim, și ar fi ajuns și el om mare în țara lui dacă nu și-ar fi călcat pădurarul legământul. Dar ca să înțelegeți cum s-au petrecut lucrurile, trebuie să vă spun că pe Selim îl însurase tată-său, pașa, când împlinise șaisprezece ani. Îl însurase cu două neveste deodată: o grecoaică turcită din Fanar și o turcoaică...

— Nu, Fărâmbă, îl întrerupse domnul de la birou. Lasă astea. Eu ți-am pus o întrebare precisă: ce-a fost cu Oana?

— Are să-mi fie greu să vă povestesc, se scuză Fărâmbă, pentru că, după chibzuință mea, toate li s-au tras de la pădurar...

— Lasă pe pădurar, îl întrerupse din nou celălalt, zâmbind. Spune ce știi dumneata despre Oana. Când ai cunoscut-o? Cum era?

Fărâmbă clătină deznădăjduit din cap, parcă s-ar fi întrebat cum îi va fi cu putință să se facă înțeles dacă nu e lăsat să povestească așa cum s-au întâmplat lucrurile.

— Când am cunoscut-o eu, începu el deodată, în 1915, avea treisprezece ani și aproape doi metri. Dar nu era numai înaltă. Era voinică, spătoasă și frumoasă ca o statuie. Avea ochii negri, părul lung, bălai, lăsat pe spate, umbla cu picioarele goale și sărea de-a dreptul pe cai, fără șă, ca o cazacă. Încăleca numai cai năvăși. De copilă încă, o duceau geambașii la iarmarocuri, să le încalece caii. Așa am cunoscut-o eu pe Oana. Îmi aduc aminte și-acum. A venit unul din părinți la mine,

un negustor din strada Armenească, să se plângă că fecioru-său zace la pat dintr-o bătaie cu băieții. „Unde s-au luat la bătaie?” l-am întrebat. „Nu vrea să-mi spună” mi-a răspuns negustorul. „Lasă că vin eu cu dumneata și află” i-am spus. Mi-am luat pălăria și m-am dus cu el în strada Armenească. Am intrat singur în odaia băiatului. Zăcea la pat și era palid. „Cu cine te-ai bătut pușor?” l-am întrebat. „Cu Oana, mi-a spus. Cu Oana lui nenea Fănică din Obor. Dar nu ne-am bătut. Ne-am luat doar la trântă, că eu sunt cel mai tare la trântă, și m-au pus băieții să mă înfrunt cu ea. Și nici Oana n-a vrut să mă trântescă, dar mă ridicase în spate și mă tot învârtea mai mult în glumă până ce unul din băieți a strigat: „Uitați-vă că n-are izmene!” și atunci Oana m-a zvârlit peste cap și-am căzut. Și pe urmă m-au adus băieții acasă.” „Bine i-am spus, nu-i nimic, are să-ți treacă.” Și când am dat cu ochii de tată-său, care mă aștepta pe coridor i-am spus: „Ține-l acasă câteva zile că-i motivez eu absențele. Dar n-ar fi rău să-l vadă și un doctor.” Și pe urmă m-am dus în Obor. Și acum, să mă iertați, dar dacă nu vă supărați, am să vă fac o rugămințe, adăugă Fărâmbă, cu un alt ton.

— Spune.

— V-aș ruga să-mi dați voie să mă odihnesc o clipă pe scaun. Sufăr de un fel de reumatisme.

— Ia loc, încuviință domnul de la birou.

— Vă foarte mulțumesc, făcu Fărâmbă așezându-se pe scaunul din stânga biroului și începând să-și mângâie cu palmele genunchii. Da, reluă el după câteva clipe, m-am dus la Obor, chiar în după-amiaza aceea. Am găsit repede cârciuma lui Fănică Tunsu, căci o cunoștea toată mahalaua. Am intrat întâi în cârciumă și-am întrebat de Tunsu. Cârciumarul părea un om de treabă, zdravăn și rumen în obraji, dar altminteri om ca toți oamenii. „Dumneata ai o fată, Oana, am început eu. E cam năzdrăvană.” „Eu și cu maică-sa am făcut cât și cum ne-am priceput, mi-a răspuns cârciumarul. Restul e de la Dumnezeu.” Nu prea am înțeles atunci pe loc ce voia să spună. Dar am ieșit în curte și m-am lămurit. Adevărat pot spune că restul era de la Dumnezeu. Se blagoslovesc Dumnezeu din cale afară. Oana se luase la trântă cu un

argat, un flăcău cât un munte. Omul își scosese cizmele și rămăsese în nădragi. Se opintea din toate puterile, dar se vedea că de-abia își mai trăgea răsuflarea. Îl prinsese Oana sus, de coate, și-l strângea să-l sugrume. Și-apoi, o dată s-a învârtit cu el de câteva ori și l-a trântit în praf, așezându-se și ea deasupra, ca să-l pună bine cu umerii la pământ. Și atunci am văzut și eu că băiatul avusese dreptate. Pe vremea aceea, femeile purtau încă un fel de pantaloni lungi. Dar Oana n-avea nimic pe dedesubt. Era ca o statuie, dacă înțelegeți ce vreau să spun.

— Și zici că era frumoasă? întrebă celălalt visător.

— Ca o statuie, repetă Fărâmbă clătinând din cap. Că o statuie, dacă e bine făcută, nu te supără cât ar fi ea de mare. Așa era și Oana. Dacă ar fi umblat numai goală poate nici nu s-ar fi observat că era din cale afară de mare și de voinică. Dar, când o vedeai îmbrăcată, te cam speria. Părea o fată de uriaș. Și așa a început povestea Oanei, de la o trântă. E o poveste lungă. Îmi dați voie să aprind o țigară? întrebă el după o scurtă pauză.

— Poftește, răspunse celalt cu o voce depărtată, parcă s-ar fi trezit din amintiri.

— Vă foarte mulțumesc.

Își scoase pachetul și aprinse o țigară.

— De unde să încep? se întrebă el după ce trase, adânc, primul fum. V-am spus că e o poveste lungă care se prelungește mulți ani, până pe la 1930. Și dacă ar fi fost după mine, ar fi trebuit s-o încep pe la 1840. Căci e o poveste care ține aproape o sută de ani. Dar să zicem că cunoașteți începutul și că suntem acum în 1915, în anul când am cunoscut-o eu. Băieții o întâlniseră și se împrieteniseră cu ea câteva luni mai înainte, tot umblând pe la marginile orașului după pivnițe părăsite. Și dintre toți, Oana se împrietenise mai mult cu Lixandru și Darvari.

Iar în vara următoare, în 1916, băieții veneau sâmbăta la Obor și Oana îi lua în brișcă și se duceau la bunică-său, în pădurea Paserea, și rămâneau acolo până luni dimineață. Oanei îi plăcea de ei, că erau toți

băieți dezghețați și aveau imaginație. Căci imaginație avea și ea, și încă destulă deși, cum o să vedeți, o avea în felul ei. S-au întâmplat multe acolo, nopțile, în pădurea Paserea. Nu le-am aflat nici eu pe toate. Dar ce-am aflat mi-a fost de-ajuns ca să înțeleg de ce-au pornit băieții ăștia pe căi atât de neobișnuite. Pentru că trebuie să știți că, în afară de Lixandru, care avea atunci vreo paisprezece ani, toți ceilalți cinci erau niște copii, aveau între unsprezece și doisprezece, ani. De prima întâmplare am aflat de la Ionescu. Se pare că într-o noapte din vara aceea, pe la începutul lui iunie, Ionescu s-a trezit, că i-a fost sete, și a ieșit afară să caute donița cu apă. Băieții dormeau într-un fel de hambar, alături de casa pădurarului, chiar în inima pădurii. Și Ionescu, după ce a băut, a privit spre pădure și i s-a părut că vede o arătare și i-a fost frică. Dar și-a dat repede seama că era Oana și atunci, în picioarele goale, s-a luat după ea, că Ionescu ăsta era din fire un copil curios. Era lună și putea s-o urmărească de departe. Dar n-a mers mult. Oana s-a oprit la marginea unui luminiș și-a tras rochia de pe ea și-a rămas goală. A îngenuncheat întâi și a căutat ceva între buruieni, apoi s-a ridicat și a început să dănțuiască învărtindu-se în cerc, cântând și murmurând. Băiatul nu auzea tot, dar auzea refrenul: „Mătrăgună, doamnă bună, mărită-mă într-o lună!...” El, copil, nu-și dădea seama că e un descântec de dragoste, o vrajă de măritiș. Ședea acolo, ascuns după un copac, la câțiva metri, și se pregătea s-o sperie, când o văzu deodată pe Oana oprindu-se din dănțuit, punându-și mâinile în șold și strigând: „Mărită-mă, fa! Că mi s-au înfierbântat creierii!...” Și în clipa următoare, băiatul a înlemnit, căci dintre buruieni s-a ridicat deodată o arătare, ca un fel de femeie bătrână, îmbrăcată în zdrențe, despletită și cu o salbă de aur la gât și s-a repezit amenințătoare spre Oana.” Ho, nebuno! i-a strigat bătrâna. Ho, că n-ai împlinit încă paisprezece ani!...” Oana a căzut în genunchi și și-a plecat capul. „Potolește-te, a continuat bătrâna. Că ce ți-a fost ursit, eu nu pot dezlega. Când ți-o fi și-o fi de măritiș, să te duci la munte, că de-acolo îți vine bărbat. Năzdrăvan ca și tine, călare pe doi cai și cu o năframă roșie la gât...” Și apoi, spunea Ionescu, arătarea a pierit între buruieni. Dar asta a fost de-ajuns Oanei,

că de-atunci nu i-a mai fost gândul decât la munte. Dar în toamna aceea a intrat și România în război și n-a mai ajuns să urce la munte, deși plecase într-acolo. Dar nu plecase singură. Luase cu ea pe băieți...

— Dar cum i-a dat tată-său voie să plece, așa, la paisprezece ani, singură, cu băieții pe munte? Întrebă domnul de la birou.

— Ah, zâmbi Fărâmbă, asta este o poveste lungă. Am scris o parte alaltăieri. Nu știu dacă ați avut ocazia să vă uitați prin ce-am scris. A lăsat-o tată-său să plece pentru că, în anul acela, venise din nou Doftorul la pădurar și Doftorul ăsta era înzestrat cu puteri ciudate.

— Doctorul și mai cum? îl întrebă celalt. Cum spuneai că-l cheamă?

— Cum îl chema pe numele lui adevărat, asta n-a știut-o decât pădurarul, pentru că el îl cunoștea pe copil. Oamenii îi spuneau Doftorul pentru că se pricepea la fel de fel de leacuri și tot umbla prin țări străine, depărtate. Cunoștea multe limbi, nenumărate științe și vindeca oamenii și vitele cu leacuri simple, băbești. Dar marea lui slăbiciune era scamatoria. Era un prestidigitator neîntrecut, dar era și iluzionist și fakir, și Dumnezeu știe ce mai era altceva, căci făcea lucruri de necrezut. Făcea toate acestea pentru plăcerea lui și numai la iarmaroace și prin târguri mici, niciodată în București. Avea pasiunea asta: lua câțiva copii cu el în două căruțe și șase cai și colindau satele timp de o lună, două, între Sfântul Petru și Sfânta Maria. În anul acela, în 1916, a plecat cu Oana, Lixandru, Aldea și Ionescu. Au plecat spre Câmpulung, și de-acolo au luat-o spre munte. Dar n-au apucat să urce la munte pentru că între timp a intrat România în război... Mare scamator! Exclamă Fărâmbă, clătinând din cap.

— Dumneata l-ai văzut?

— L-am văzut de mai multe ori, la lucru vreau să spun, la scamatoriile lui. Întâia oară la pădurar, în curte. Și m-am crucit. Era într-o duminică, pe seară și așteptam să se înhame caii la trăsură, să ne întoarcem căci eram vreo zece și aveam toți treburi la București a doua zi. „Ia mai stați să vă arăt ceva!” strigă Doftorul și bătu din palme, să se facă tăcere. Apoi începu să se plimbe prin fața noastră, cu mâinile în buzunare, încruntat, pe gânduri. Deodată ridică mâna în aer și prinse

ceva. Ne uitarăm bine și văzurăm că era un fel de linie lungă, dar de sticlă. O așeză pe pământ și începu să tragă de ea, s-o întindă, și linia se făcu repede un geam lat și înalt cam de vreun metru și jumătate. Îl fixă bine în pământ, apoi apucă de-o latură și iar începu să tragă și geamul se întindea după el; în vreo două, trei minute, făcuse un bazin de sticlă de câțiva metri, un fel de acvarium enorm. Apoi văzurăm cum țâșnește apa din pământ, cu putere, și bazinul se umplu până la vârf. Doftorul mai făcu câteva semne și văzurăm fel de fel de pești, mari și colorați, înotând în bazin. Noi împietriserăm. Doftorul își aprinse o țigară, apoi se întoarse spre noi și ne spuse: „Apropiați-vă, uitați-vă bine la pești și spuneți-mi pe care voiți să vi-l dau.” Ne-am apropiat și-am ochit un pește mare, cu coama albastră și ochii roz. „Ha, spuse Doftorul, ați ales bine; ăsta e *Ichtys columbarius*, pește rar, din mările de sud.” Și, fără să-și scoată țigara din gură, intră prin sticlă, ca o umbră, și pătrunse în bazin. A rămas acolo, în mijlocul bazinului, în apă, printre pești, câțva timp, ca să-l putem vedea bine cu toții; se plimba cu țigara în gură, fumând, apoi a întins mâna și a prins pe *Columbarius*. A ieșit din bazin tot așa cum a intrat, trecând prin sticlă, cu țigara în colțul buzelor, cu peștele în mână și ni l-a arătat. Ne-am uitat și la pește, așa cum se zbătea în mâna lui, dar ne uitam mai ales la el, la Doftor: n-avea o picătură de apă pe el, nici pe față, nici pe haine. Unul dintre noi a luat peștele în mână, dar l-a scăpat imediat în iarbă și-am sărit toți să-l prindem. Doftorul râdea. A apucat peștele, s-a apropiat de bazin, a întins mâna prin sticlă și i-a dat drumul în apă. Apoi a bătut din palme și acvariul, cu pești cu tot, a dispărut...

— Mare iluzionist! exclamă domnul de la birou.

— Mare de tot, spuse Fărâmbă. Dar asta, ce vă povestii eu acum, n-a fost nimic pe lângă ce făcea el în târguri și iarmaroace, mai ales în vara aceea, când luase pe Oana și pe băieți. Vă închipuiți că, după ce-l văzusem la Paserea, nu mai aveam alt gând decât să-l văd din nou. M-am luat după ei, cu trenul, și i-am ajuns la Domnești, la vreo patruzeci de kilometri de Câmpulung. Era acolo un mare târg de vite și am rămas cu toții cinci zile. Făcea scamatorii de două, trei ori pe zi și întotdeauna

altele. Și de fiecare dată schimba și ceremonialul. Căci îi plăcea grozav să facă lucrurile cu mare pompă, ca la un spectacol de gală. În prima zi, Lixandru a apărut pe un cal alb, împodobit ca un prinț, și a colindat tot târgul fără să scoată un cuvânt. Zic că era Lixandru, pentru că îl știam și vorbisem cu el de dimineață. Altminteri, nu l-aș fi recunoscut. Pentru că, întâi și întâi, în ziua aceea îl schimbase Doftorul, îl făcuse mai înalt și voinic, ca un flăcău de douăzeci de ani, și avea păr bogat, și lăsat plete pe spate, așa cum se purta pe vremuri, și fața, deși nu i-o schimbase propriu-zis, parcă totuși n-ar mai fi fost a lui, pentru că era mult mai frumos, și avea altfel de priviri, adânci, nobile și melancolice. Și ce să vă mai spun cum era îmbrăcat, și ce cal avea. S-a luat lumea după el și s-au ținut așa câteva sute de oameni, până la cortul Doftorului. Era un cort uriaș, așa cum obișnuiesc să aibă numai circurile mari de la orașe. Cum îl purta Doftorul în cele două căruțe cu care colinda satele, n-am înțeles niciodată. Și acolo, în fața cortului, îi aștepta Ionescu, transformat și el de nu-l mai recunoșteai. Era înalt și gras, și negru, buzat, ca un arap, îmbrăcat în șalvari, cu pieptul gol și cu un iatagan, și striga: „Intrați, că muncim să strângem zestre pentru Oana!” Iar când intrau în cort, îi întâmpina Aldea, așezat la o masă boierească, cu picioarele de aur, înconjurat cu saci de galbeni. „Cinci bani, cinci bani, striga Aldea, dar vă dăm restul!” Oamenii dădeau cinci bani și primeau rest un galben. „Dar să știți că nu mai sunt buni, n-au căutare”, le spunea Aldea băgând mâna în sac și numărând galbenii.

— Mare iluzionist! exclamă domnul de la birou.

— Foarte mare! Făcu Fărâmbă. M-am uitat și eu în sacii cu galbeni! „Nu mai au căutare, domnule director”, îmi spuse Aldea. Într-adevăr, erau taleri de pe vremea Mariei Tereza, și galbeni de-ai lui Petru cel Mare, și multe monede turcești. Dar asta nu era nimic pe lângă ce venea. Când s-a umplut cortul cu oameni, a apărut Doftorul după o perdea. Era îmbrăcat în frac, cu mânuși albe, și purta musteți lungi, subțiri, foarte negre. A bătut din palme și după perdea a apărut și Oana. Ea singură era așa cum o știam că e; părea neschimbată, doar că era altfel îmbrăcată, într-un tricou alb, lipit de corp, de părea o statuie.

Apoi Doftorul a ridicat mâna în sus și a prins, din aer, o cutiuță, nu mai mare ca o cutiuță de farmacie. A început s-o întindă, și cutia se mărea văzând cu ochii. A tot tras de ea, când dintr-o parte, când din alta, când de jos, când de sus, până ce-a făcut o ladă de vreo doi metri lungime și cam tot atâta în lărgime și înălțime. Apoi a luat-o și i-a dat-o Oanei s-o țină, cu amândouă mâinile, cât putea mai sus deasupra capului. Acum, cum sta Oana nemișcată, susținând lada cu amândouă mâinile, în aer, semăna și mai mult cu o statuie, părea o cariatidă. Doftorul a făcut câțiva pași, mulțumit, prin fața ei, apoi a întins din nou mâna în sus și a prins din aer o cutie cu chibrituri. A scos câteva chibrituri și le-a întins, le-a lungit, le-a îngroșat, până ce-a făcut din ele o scară, și s-a dus și a proptit-o de ladă. Apoi s-a îndreptat spre public și a strigat: „Să poftească autoritățile!” Și cum nu îndrăzneau nimeni să se apropie, a început el să-i cheme pe nume, de parcă i-ar fi cunoscut de când lumea: „Domnule primar, poftiți, domnule primar, poftiți cu doamna primăriță. Luați și pe Ionel cu dumneavoastră... Să poftească și domnul șef de post, plotonier-major Nămolos. Poftiți și dumneavoastră, domnule institutor cutare...” Și așa, pe rând, se adresă fiecăruia și-l poftea să iasă din mulțime, îi lua de mână și-i îndemna să urce pe scări și să intre în ladă. Oamenii se cam codeau, dar odată ajunși sus, la gura lăzii, le era rușine să se întoarcă, și intrau. Așa au intrat primarul cu primărița și cu băiatul lor, Ionel, și institutorul, și șeful de post, și apoi ajutorul de primar cu întreaga familie, că venise cu trei cumnate, fiecare cu câțiva copii, și apoi au intrat oamenii la nimereală, după cum îi poftea el, Doftorul, chemându-i pe nume, au intrat așa încă vreo treizeci, patruzeci de persoane. Și în cele din urmă a zărit pe popă, care sosise tocmai atunci, și l-a poftit, făcând un pas spre mulțime: „Poftiți, părinte, poftiți și sfinția voastră...” Popa, la început, nu voia: „Ce-i drăcovenia asta, Doftore? l-a întrebat el din mulțime. Ce le faci oamenilor?” „Poftiți și sfinția voastră, și o să vedeți!...” Și popa, care era bătrân și călca cam anevoie, dar altminteri era chipeș și voinic, s-a urcat încet pe scări și a dispărut și el în ladă. Oana rămăsese în tot timpul asta nemișcată, parcă ar fi ținut în mâini o năframă. După ce l-a

văzut intrat și pe popă, Doftorul s-a suit pe scară și a început să potrivească lada. O strângea, o apăsa, când pe lături, când de sus în jos, până ce-a rămas la jumătate. Apoi s-a coborât cu ea în brațe și, în fața mulțimii, a reînceput s-o apese și s-o îndese. Și în câteva minute lada ajunsese ce fusese la început, o cutiuță ca de farmacie. Atunci a luat-o între degete, a mai învârtit-o de câteva ori, până ce s-a făcut mărunță ca un bob de mazăre, și a întrebat: „Cine-o vrea?” Și a răspuns un bătrân din fund: „Dă-mi-o, Doftore, că am toți nepoții în ea!...” Și Doftorul i-a făcut vânt cu unghia, dar era atât de mărunță încât, îndată ce-a zvârlit-o, a și dispărut, și în clipa următoare s-a auzit ca un pocnet, și toată lumea, cu popa și primarul și toți ceilalți, erau din nou la locurile lor, fiecare acolo unde fusese.

— Grozav iluzionist!

— Nemaipomenit, spuse Fărâmbă clătinând din cap. Dar asta, ce vă povestesc eu acum, e nimic față de ce s-a întâmplat la Câmpulung. Acolo, la Câmpulung, Doftorul a întrecut măsura, căci venise garnizoana întreagă, cu general cu tot, și cu familiile lor, și pentru că fusese o serbare chiar în după-amiaza aceea în Grădina Publică și generalul fusese mulțumit de cum ieșise, dăduse voie și trupei să vină, și se mai afla și muzica militară, și Doftorul i-a poftit pe toți să intre în ladă. Dar, după părerea mea, a făcut greșeala să pună fanfara să cânte în timp ce urca pe scări, și așa a urcat fanfara, suflând din alămuri și tromboane, cu gorniștii în frunte și toboșarii la urmă, până ce nu s-a mai auzit, în capul scării, decât unul singur, ultimul toboșar. Nu știu ce i s-a întâmplat ăstuia din urmă, dar, ajuns sus, continua să bată toba fără să îndrăznească să se coboare și el. Și atunci Doftorul i-a făcut semn să înceteze și l-a întrebat: „Ce-i, mă, cătană? Tu de ce nu intri? Pentru tine nu mai e loc?” „Ba loc ar fi, răspunse toboșarul, că în ladă nu e nimeni...” Doftorul izbucni în râs și ridică mâna în sus, și în clipa următoare toți erau la locurile lor, și fanfara cânta imnul regimentului, și atunci s-a supărat generalul și a răcnit: „Cine v-a dat, mă, ordin să cântați?!” Și așa s-a făcut că acolo, la Câmpulung, Doftorul n-a mai putut rămâne până la sfârșitul iarmarocului...

Fărâma tăcu și căzu visător pe gânduri...

— Ei, și pe urmă? îl întrebă celalt. Ce s-a mai întâmplat cu Oana?

— Ei, tocmai asta mă gândeam și eu acum, începu Fărâma frecându-și încurcat genunchii. Cum să vă povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi și să vă vorbesc despre Lixandru și Darvari, și mai ales despre prietenii lor cei noi, întâlniți în cârciuma lui Fănică Tunsu. Căci e o poveste lungă și, ca s-o înțelegeți, trebuie să știți ce s-a întâmplat lui Dragomir și Zamfirei.

Domnul de la birou izbucni într-un râs scurt, tăcut, și apăsă pe buton.

— Bine, o să mai stăm noi de vorbă, spuse.

Ușa se deschise și reapăru tânărul cu figura luminoasă.

— Vă foarte mulțumesc, spuse Fărâma ridicându-se brusc și înclinându-se de mai multe ori.

V

Fărâma află chiar a doua zi că a fost la Economu, subsecretar de stat la Interne. Când Dumitrescu îl întâmpină din spatele biroului, îi spuse, mai posomorât ca de obicei:

— Am mai citit încă două sute de pagini și tot n-am ajuns să știu ce e cu Darvari. Pe noi ne interesează Darvari, și doar în subsidiar Lixandru și toți ceilalți. Tovarășul subsecretar de stat Economu are mare slăbiciune pentru literatură, dumnealui s-a pasionat de Oana. Dar pe noi ne interesează Darvari. Când ai venit la Borza, dumneata veniseși să-l întrebi de Lixandru, nu veniseși să-i vorbești de Oana. Întoarce-te la Lixandru și la Darvari... Spuneai acum câteva zile că Lixandru se apucase să învețe pe Darvari limba ebraică. Ce legătură are una cu alta? Darvari intrase la Școala Militară. Ce avea el nevoie să învețe ebraica?

— Nu avea nevoie, începu Fărâma intimidat. Dar cum vă spuneam, e o poveste lungă și toate câte s-au întâmplat sunt în legătură cu Oana.

Trebuie să știți că Lixandru plecase din București în toamna lui 1916

în retragere și când s-a reîntors, în 1918, băiat de vreo șaisprezece-șaptesprezece ani, a intrat în clasa a VI-a la Liceul „Spiru Haret”, că dăduse câteva clase în particular, la Iași. Un an mai târziu, Darvari intrase la Școala Militară de la Târgu Mureș. Dar, într-o bună zi, nu pot să-mi dau seama în urma căror împrejurări, Lixandru s-a dus la rabinul din Calea Moșilor și i-a spus: „Dumneata poate că nu mă mai recunoști. Eu sunt Lixandru, prietenul lui Iozi. Și vreau să știu ce s-a întâmplat cu Iozi, și pentru asta am venit la dumneata. Dacă ar fi trăit Iozi, l-ai fi învățat demult ebraica. Am venit la dumneata să mă înveți pe mine, așa cum l-ai fi învățat pe Iozi.” Rabinul n-a răspuns nimic, ci l-a privit așa multă vreme pe gânduri. Pe urmă i-a spus „Bine, am să te învăț. Să vii la mine în fiecare dimineață, un ceas înainte de a merge la școală și în fiecare după-amiază, un ceas înainte de a apune soarele.” Așa s-a făcut că Lixandru a început să învețe ebraica, și cum era un băiat inteligent și silitor, în doi ani, când și-a luat bacalaureatul, știa atât de bine, încât traducea din cărțile Vechiului Testament, cum ar fi tradus dintr-unul din poeziile lui. Căci am uitat să vă spun că Lixandru, care încă din școala primară era visător și se arăta aplecat spre poezie, în liceu nu mai făcea decât asta: citea pe poeți. Dar avea și aici, în poezie, gusturi ciudate. La șaisprezece ani citea pe Calderon, pe Camoens, pe Sa de Miranda...

— Lasă astea, îl întrerupse Dumitrescu. Spune-mi ce i-a venit lui să-l învețe ebraica pe Darvari. Și cum a acceptat Darvari, elev de Școala Militară, cu atâtea materii pe cap, să mai învețe și ebraica? La ce i-ar fi folosit lui ebraica? Mai ales că voia să se facă aviator.

— Tocmai de aici i-a venit ideea lui Lixandru, de când i-a spus Darvari că se va face aviator. „Atunci trebuie să vii și tu cu mine, să-l căutăm pe Iozi, i-a spus. Și pentru asta trebuie să înveți ebraica. Că, a adăugat, să știi tu, Iozi n-a murit. Dacă ar fi murit, i s-ar fi găsit până acum corpul. El trebuie să fie undeva pe aici, pe pământ, și nu-l vedem, sau nu știm să-l căutăm. Dar până la urmă eu tot am să aflu cum trebuie căutat...” Și așa s-a apucat să-l învețe. Îi da lecții numai în timpul vacanțelor, dar îi cumpărase gramatică și dicționar și-l silea să

învețe și cât era la Liceul Militar, la Târgu Mureș. Însă nu prea cred că Darvari a apucat să învețe mare lucru. N-avea nici memoria lui Lixandru, nici tragerea lui de inimă. Și mai era ceva. În anii aceia, 1919-1920, Lixandru și cu băieții o regăsiseră pe Oana și veneau sâmbetele seara la cârciuma lui Tunsu, și o luau pe Oana la plimbare, dar nu către oraș, ci tot către marginile de mahala, unde toți o cunoșteau pe Oana și ei, băieții, nu se sfiau să fie văzuți împreună. Se plimbau așa peste maidane și ajungeau până la câmpuri, acolo unde încep lanurile de grâu. Oana umbla în mijlocul lor, cu cozile pe umeri, cântând și băieții îi țineau isonul. Iar când, în nopțile cu lună, se opreau să se odihnească printre bălării sau pe sub duzi, Lixandru îi striga: „Oana, am să scriu cu tine o nouă mitologie!...” Pentru că, dintre toți, pe Lixandru îl îndrăgise mai mult Oana.

— Las-o pe Oana, îl întrerupse Dumitrescu. Ți-am spus că pe noi ne interesează întâi și întâi cazul Darvari.

— Despre el voiam și eu să vă povestesc, zâmbi încurcat Fărâmbă. Pentru că, în vacanțe, și mai ales în vacanța de vară 1919 și cea de Paște din 1920, Darvari era nelipsit de la plimbările cu Oana, Lixandru și băieții. Și de la o asemenea plimbare i s-a tras o seamă de întâmplări și poate de-aceea n-a mai apucat să învețe bine ebraica. Băieții aveau toți între cincisprezece și șaptesprezece ani și marea lor slăbiciune era să se întoarcă târziu, după ce umblaseră ceasuri întregi, să se întoarcă și să petreacă la cârciuma lui Tunsu. Veneau uneori atât de târziu, pe la două-trei dimineața, încât cârciumarul pleca să se culce de cum îi vedea intrând și cârciuma rămânea pe seama Oanei și a lăutarilor, dacă n-apucaseră și ăștia să plece. Rareori mai întârzia câte un bețiv dar se ferea să facă scandal, că știa toți de frica Oanei. Așa că rămâneau ei singuri stăpâni, băieții, în cârciumă, și petreceau. Beau toți, dar cu măsură, iar Lixandru abia de-atingea vinul, deși era cel mai neodihnit și mai înflăcărat. Se suia pe masă și, cu mâna pe umărul Oanei, mângâindu-i părul, recita din poezii lui, în special din poezii spanioli. Nu înțelegea nimeni spaniola, dar îl ascultau toți, cu ochii la el, iar Oana rămânea visătoare și pierdută, și adesea când o trezea Lixandru, i se

părea că plânse. Și așa s-a făcut că într-o noapte târziu, spre zori, când recita el cu brațul pe umărul Oanei, a intrat în cârciumă o pereche. El era un tânăr doar cu câțiva ani mai mare ca Lixandru, dar era foarte elegant îmbrăcat și avea o figură frumoasă, dar sumbră, cu un zâmbet provocator. Părea puțin amețit când intrase, și auzindu-l pe Lixandru recitând din Calderon, a exclamat: „Dar, cum, voi nu sunteți români?” Iar femeia rămăsese cu ochii pe Oana. „Ea este! a strigat. Ea, statuia mea!...” Femeia asta, care intrase, era de o neasemuită frumusețe, dar avea ceva sălbatec în purtarea și îmbrăcămintea ei, părea, cum se spunea pe vremuri, excentrică, pentru că începu dintr-o dată să bată din palme și se apropie de Oana ca de o operă de artă, și imediat își scoase brățara și i-o întinse: „Umilă ofrandă din partea Zamfirei”, îi spuse. Pe ea n-o chema așa, au aflat mai târziu băieții, dar îi plăcea să-și spună Zamfira, iar vărului ei, tânărul cu care venise, deși îl chema Dragomir, ea îi spunea Dionis. Tinerii aștia, cum am aflat mai târziu, trecuseră prin multe în viața lor, iar familiile lor se trăgeau din boierul Calomfir. Și ca să înțelegeți ce li s-a întâmplat și mai ales ce are să urmeze, trebuie să cunoașteți viața acestui boier Calomfir...

— Fărămă, îl întrerupse cu severitate Dumitrescu. Te-am tot lăsat să vorbești ca să văd până unde crezi dumneata că poți întinde coarda fără să se rupă. Dumneata urmărești ceva, tot povestindu-ne verzi și uscate, și crezi că dacă ne porți așa cu vorba, ai să scapi mai ușor. Ți-am spus să te mărginești la Darvari.

— Dar tocmai despre el voiam să vă povestesc, se scuză Fărămă. Pentru că toate i s-au tras din noaptea aceea, când a întâlnit-o pe Zamfira. V-am spus că fata asta, ce-și spunea Zamfira, era neasemuit de frumoasă. Darvari a încremenit cu ochii la ea și s-a îndrăgostit pe loc, parcă l-ar fi vrăjit. Și când Lixandru s-a adresat, politicos, dar foarte rece, tinerilor și i-a întrebat: „Ce poftiți?” iar Dragomir a răspuns: „Eu am venit să beau la cârciumă, dar dumneaei, frumoasa Zamfira, a venit să-și caute modelul”, iar Lixandru le-a spus: „Ne pare rău, dar acum, când e trei dimineața și se coboară Dumnezeu pe pământ, ne place să petrecem singuri”, Darvari i-a făcut semn lui Lixandru să-i lase, și l-a

văzut Zamfira, a venit lângă el, i-a luat mâna și i-a spus: „Uite, vezi, că dumnealui e băiat bun și ne primește și pe noi să petrecem în cârciuma voastră.” Darvari s-a făcut palid de fericire și emoție, și a strigat: „Eu zic să-i lăsăm, Lixandre, că poate au și ei semnele lor!...” Tânărul a adăugat, cu același zâmbet amar pe buze: „Dacă sunteți puși pe vrăjmășie, aproape că nu-mi pasă, că pe voi, pe toți, parcă-parcă, v-aș putea birui. Dar de model mi-e frică, și ar trebui să trag cu revolverul, și cine știe unde o nimeresc, și iese scandal...” Oana a început să râdă și i-a strigat: „Nu mi-e frică de glonț, boierule, că de mine nu se atinge plumbul...” „Dar nu sunt gloanțe cu plumb, a răspuns tânărul, sunt doar pocnituri și cinci feluri de cerneală...” A scos revolverul din buzunar și le-a arătat. Era întocmai ca un „Browning”, dar în loc de gloanțe, avea doar o capsă puternică pentru pocnitură și în vârf o bilă cu un lichid colorat. „L-am primit chiar acum de la Londra, a adăugat Dragomir. Poate servi pentru dueluri mondene, chiar în saloane. Are gloanțe cu cinci culori...” Și așa au rămas împreună în noaptea aceea, și au băut și au petrecut până ce a răsărit soarele și s-a trezit cârciumarul. La plecare, Dragomir a scos un pachet cu bancnote din buzunar și a vrut să plece, dar l-a oprit Oana. „După trei dimineața când, așa cum v-a spus Lixandru, se coboară Dumnezeu pe pământ, sunteți toți oaspeții mei...” În fața cârciumii se afla trăsura cu care veniseră tinerii, și au încărcat cât au putut și printre ei erau, firește, Lixandru și Darvari. Și curând după aceea s-a legat o mare prietenie între Dragomir și Lixandru și între Darvari și Zamfira. Fata asta era tare ciudată. Nu se pieptăna niciodată ca toată lumea, ci-și lăsa părul nici prea lung, nici prea scurt, când pe umeri, când numai pe ceafă, și nu se vopsea, și-și alegea tot rochiile după moda veche, dar le mai potrivea ea, și în așa fel, încât până la urmă nu mai semănau cu nimic. Darvari era îndrăgostit nebun de ea, și cum era îmbrăcat în uniforma elevilor de la Școala Militară, credea c-o impresionează, dar Zamfira îi spunea...

În clipa aceea sună telefonul și Dumitrescu întinse mâna și ridică receptorul. După primele cuvinte pe care le auzi, se îmbujoră.

— Da, e la mine, spuse și iar începu să asculte. Bine, o să facem așa

cum doriți. Am înțeles, adăugă el târziu și așeză receptorul în furcă. Destul pentru ziua de azi, se adresă el lui Fărâmbă.

Părea preocupat, și Fărâmbă simți deodată o mare simpatie pentru el.

— Ai să mai fii anchetat și de alte persoane, începuse Dumitrescu. E în interesul dumatăle să nu mai aduci vorba de Borza. Mărginește-te la Lixandru și Darvari. Borza ăsta nici n-a fost elevul dumatăle la Mântuleasa. N-a făcut nicio școală, nici măcar școala primară. L-au descoperit că fusese multă vreme bătauș în Tei și agent de Siguranță. Se introdusese prin fraudă în Partid. Cred că m-ai înțeles, adăugă după ce apăsă pe un buton.

— Am înțeles și vă foarte mulțumesc, spuse Fărâmbă ridicându-se brusc și înclinându-se respectuos.

VI

În săptămâna aceea, comisarul Dumitrescu nu l-a mai chemat la interogatoriu, dar Fărâmbă continua să scrie și gardianul venea cu regularitate să-i ia foile scrise și să-i aducă altele. Apoi, într-o dimineață, a intrat la el zâmbind și i-a spus:

— Ia poftiți până afară, că o să aveți o surpriză.

Fărâmbă își așeză tocul pe sugativă, astupă sticla cu cerneală și se ridică. Pe culoar, lângă ușă, îl aștepta un tânăr îmbrăcat elegant.

— Dumneata ești Zaharia Fărâmbă? îl întrebă.

— Eu sunt.

— Vino cu mine...

Coborâră în curte și o traversară, pătrunzând într-un alt corp al clădirii. Au urcat în ascensor și Fărâmbă observă că tânărul îl privește curios, zâmbind întruna.

— Sunt și eu scriitor, îi spuse când se opri ascensorul. Mă interesează mult amintirile dumatăle.

Au parcurs câteva coridoare, apoi tânărul îl opri în fața unei uși masive, bătu și îi făcu semn să intre. Fărâmbă intră, după obiceiul lui, cu umerii încovoiați, cu capul puțin plecat, dar când dădu cu ochii de

femeia care-l privea, zâmbind trufașă, de la birou, simți că încep să-i tremure picioarele.

— Mă cunoști? întrebă ea.

— Cum să nu vă cunosc? făcu Fărâmbă înclinându-se adânc. Dumneavoastră sunteți doamna Anca Vogel...

— Tovarășa ministru, îl întrerupse femeia.

— Temuta Anca Vogel, adăugă Fărâmbă, încercând să zâmbească. Așa vă spune lumea: temuta luptătoare...

— Știu, făcu femeia și ridică din umeri. Dar de ce le-o fi frică oamenilor de mine, n-am aflat încă. Eu sunt pâinea lui Dumnezeu. Nu sunt rea decât cu ai mei, și nu întotdeauna...

Fărâmbă o privi pentru prima oară în față, cu admirație. Era mai aprigă, parcă, decât o judecase el după fotografiile din ziar. Arăta o femeie de vreo 50 de ani, mare, mătăhăloasă, cu obrazul lătăreț, tăiat de zbârcituri adânci, cu gura enormă, cu grumazul scurt și gros, iar părul cenușiu îl purta tăiat scurt, aproape băiețește. Fuma neconținut. Îi întinse un pachet de „Lucky Strike” pe deasupra biroului.

— Dumneata fumezi? îl întrebă. Stai jos și ia o țigară.

Fărâmbă se înclină din nou și se așează pe fotoliu. Cu teamă, apucă pachetul de „Lucky Strike”.

— Ai bricheta lângă dumneata, îi spuse Anca Vogel. Nu bănuiești de ce te-am chemat, continuă privindu-l în ochi și zâmbind. Am citit vreo câteva zeci de pagini din declarația dumată. N-am putut citi mai mult, pentru că ești teribil de prolix și eu nu prea am timp de citit. Dar mi-a plăcut ce-ai scris. Dacă ai ști să te stăpânești, să-ți controlezi șuvoiul amintirilor, ai ajunge un mare scriitor. Numai că, vezi, nu știi să te stăpânești, îți pierzi firul și te nămoleşti. Am cerut să mi se extragă toate pasagiile cu Oana, că voiam să-i cunosc povestea, de la început până la sfârșit, dar încă n-am izbutit să înțeleg ce s-a întâmplat ce ea. Ești prolix...

— Poate că aveți dreptate, începu Fărâmbă plecându-și capul, pentru că nu sunt scriitor și scriu cum îmi vine sub condei. Dar povestea Oanei n-o puteți înțelege așa, de una singură, că nici ea, Oana, n-a fost singură

pe lume: era fata lui Fănică Tunsu și, mai ales, era nepoata pădurarului. Și toate câte i s-au întâmplat ei, Oanei, se datorau, s-au legat și s-au urzit de când și-a călcat el legământul cu băiatul ăl mare al pașei din Silistra...

— O să-mi povestești astea mai târziu, îl întrerupse Anca Vogel. Aș vrea să știu acum ce s-a întâmplat cu Oana după ce s-a terminat războiul și ea porni spre munte. Când se petrecea asta?

— În vara anului 1920.

— Dumneata ai mai văzut-o atunci? Cum era?

— Era ca o statuie, împlinise optsprezece ani și avea aproape doi metri patruzeci.

— Și era frumoasă?

— Era frumoasă ca o statuie de zeiță. Era ca Venus. Avea părul bălai-roșcat, revărsat pe umeri — că umbla întotdeauna cu umerii goi, avea un piept crescut și pietros, de nu puteai să-ți iei ochii de pe el, și fața îi era blândă și dulce, ca de zeiță, cu buzele cărnoase, însângerate, și ochii negri, arzători, de te făcea să tremuri. Dar, ce folos? că, vă spusei, avea doi metri și patruzeci. Nu îndrăzneai să te apropii de ea. Așa, îmbrăcată, te speria. Dacă ar fi umblat goală, te-ai fi obișnuit și ai fi zis c-a fost croită ca o zeiță mare peste tot...

— Ei, ia povestește! îl îndemnă Anca Vogel, aprinzându-și o altă țigară.

— Într-o bună zi s-a dus la taică-său și i-a spus: „Acum, că s-a apropiat sorocul, eu urc la munte, că de acolo are să-mi vină bărbat...” Și a plecat. A luat trenul, dar au dat-o jos la Ploiești, pentru că se legaseră niște soldați de ea și Oana i-a bătut și i-a făcut pe toți de rușine. Fata asta avea o forță herculeană, mult mai înfricoșătoare decât te-ai fi așteptat chiar de la o uriașă ca ea, o namilă de aproape doi metri jumătate. Zic că i-a făcut de rușine, pentru că le-a dat pantalonii jos și i-a bătut pe rând, cu palma, ca pe copii. Și atunci au coborât-o din tren la Ploiești. Dar ea a pornit mai departe cu piciorul, din sat în sat, cântând, cu traista pe umăr, și așa a ajuns, în mai puțin de o săptămână, în Carpați. Se oprea pe la cârciumi și-și cumpăra de-ale

mâncării, căci îi dăduse taică-său bani destui, și apoi o pornea iar, cântând, și se scălda în râuri, își scotea rochia și intra așa goală, fără rușine, ziua în nămiaza mare. O mai fugăreau copiii cu pietre, prin sate, mai ațâțau câinii după ea, dar Oanei puțin îi păsa. Ea cânta mereu și urca spre munte. Degeaba o alungau dulăii, că ea numai ce se întorcea și le făcea semn: „Cuțu cuțu!” și se potoleau câinii și se gudurau, săreau pe ea parcă ar fi cunoscut-o de când lumea. Și, în a cincea seară după ce-a plecat, a ajuns la o stână sub Piatra Craiului. Ciobanii au înlemnit când au văzut-o apropiindu-se, cu picioarele goale și cu traista pe umăr, cântând. Au zmuțit ei câinii, dar Oana a intrat în stână cu dulăii gudurându-se la picioarele ei. S-a apropiat de baciul bătrân și i-a spus: „Să mă primești la dumneata, baciule, că eu îți muncesc fără simbrie, îți fac ce treabă m-ai pune să fac. Că eu îmi aștept bărbat pe aici, pe locurile astea...” La început, baciul n-a vrut s-o primească, zicea că lui nu-i trebuie namilă de femeie la munte, dar Oana a înnoptat pe acolo prin apropiere, într-o văgăună, și a doua zi a venit din nou la stână și s-a apucat să deretice, așa că baciul s-a făcut că nu o vede și a lăsat-o. Iar seara, când s-au întors toți ciobanii cu oile, Oana i-a poftit să se ia cu ea la trântă, ea în genunchi și ei în picioare, și-i puneă cu umerii la pământ pe toți, unul după altul. În săptămâna aceea s-a aflat venirea Oanei pe toți munții dimprejur și se coborau ciobanii și de la alte stâni și se cruceau. Iar pe înserat, Oana se ducea la izvor și se scălda, goală, și ciobanii o priveau de departe, și nu se mai saturau. Așa i-a înfierbântat Oana, că unul după altul își luau inima în dinți și, noaptea, se apropiau de culcușul ei și încercau să și-o facă ibovnică, dar Oana îi rostogolea pe fiecare de-a vale și se culca la loc. Au încercat ei într-o noapte, cinci flăcăi laolaltă să-i vină de hac. Au tăbărât pe ea, în somn, și au apucat-o de mâini și de picioare, dar numai ce s-a trezit bine Oana, și-a încordat brațele, și-a săltat mijlocul și i-a repezit pe rând, de-au luat-o la fugă văicărindu-se.

— Grozavă femeie! spuse Anca Vogel zâmbind.

— Grozavă, repetă Fărâma clătînând din cap. Și de-atunci n-au mai îndrăznit să se apropie. O pândeau, numai când pleca să se scalde, și se

luau toți după ea și se înfierbântau privind-o. Când era lună plină, Oana umbla goală, cu părul despletit pe spate, și dănțuia, sărea, cânta, uneori își împreuna mâinile și se ruga, dar ciobanii nu o auzeau întotdeauna ce spunea. Numai o dată baciul ăl bătrân s-a luat și el după ea, s-a apropiat tupilindu-se și a auzit-o și s-a crucit baciul. „Mărită-mă, Cucoană-Mare, spune Oana ridicându-și brațele spre lună. Găsește-mi bărbat pe măsură, că mi s-a urât de fetie. Dumnezeu m-a greșit când m-a făcut și-apoi m-a uitat. Dar dumneata, Cucoană-Mare, Lună, Sfinția ta, te rotești pe acolo pe cer, și vezi și de-aproape și de departe. Cată bine și găsește-mi-l! Adu-mi om bine crescut, să mi-l iau bărbat cu cununie!...” Și în noaptea aceea baciul s-a hotărât. A așteptat să descrească luna, să nu mai iasă Oana la scăldat în toiul nopții, și într-o seară s-a dus la ea. „Oana!” a strigat-o. Fata s-a trezit și s-a apropiat de el, dar călca la nimereală, că era încă somnoroasă. Și deodată a lovit-o baciul cu o vână de bou peste gât, și Oana s-a prăvălit moale la picioarele lui. Baciul a tras-o de mâini până la culcuș și și-a făcut-o ibovnică. Apoi a ieșit și a strigat către stână: „Ia veniți, mă!” Și au venit toți ciobanii și și-au făcut-o pe rând ibovnică. Iar către dimineață s-a trezit și Oana și s-a dus să se scalde. Apoi i-a spus ciobanului: „Mulțumesc dumitale, baciule, că pățania asta mi-o fi de învățătură...” Și a început să râdă.

— Amarnică femeie! făcu Anca Vogel.

— Grozavă. Dar de la întâmplarea asta i s-a tras pacostea baciului. Pentru că începând de a doua noapte, Oana chema ciobanii, pe rând, la ea în culcuș, și-i muncea pe toți, până dimineața, iar ziua ciobanii erau somnoroși, numai ce așteptau să iasă din stână și să se culce, și oile rămăseseră pe seama câinilor. Dar Oana pleca după ei, pe munte, și acolo unde găsea vreun cioban tolănit la umbră, îl trezea și-l muncea, începuseră ciobanii să se cam codească nopțile, dar Oana nu-i slăbea deloc, îi cunoștea mai bine acum, și nu-i ierta. „Tu care ești, mă?” întreba ea prin întunec când ciobanul se ruga să-i dea drumul să se întoarcă la stână, să se culce. „Eu sunt Dumitru” răspundea ciobanul. „Dar pe Patru nu l-am zărit astă seară” spunea Oana. „Era cam bolnav”

spunea ciobanul. „Să te duci să mi-l aduci pe Pătru, că de nu, nu-ți dau drumul până dimineată” îl amenința Oana. Dumitru se ducea la stână: „Scoală mă, frățioare, că de nu vii și tu mă muncește Oana numai pe mine și nu mai apuc dimineată”. „Eu sunt cam obosit, spunea Pătru. Ia-l pe Mărin...” „Mărin a fost mai devreme, răspundea celalt. Vino tu, că ești mai odihnit...” Și așa îl aducea, în două săptămâni Oana îi vlăguise pe toți și acum se fereau ciobanii de ea, se ascundeau prin coclauri și văgăuni să nu-i găsească Oana și să poată dormi, iar serile nu se mai întorceau la stână decât ca s-aducă oile. De mai multe ori venise Oana, nopțile, la culcușul baciului, dar baciul îi prinsese repede de frică și adormea cu vâna de bou lângă el. „Să nu te apropii, fată mare, îi striga, că eu sunt om bătrân și vreau să-mi văd copiii, să mă îngroape ei, la noi în sat, în vale. Să nu te apropii că te pocnesc!... Și Oanei i se făcea milă de bătrânețile lui și-l ierta. Și pornea, noaptea, pe munte, să-i găsească pe ceilalți, pe ciobani. Curând s-a aflat de năravul Oanei pe toți munții dimprejur, și veneau ciobanii, iar Oana îi muncea pe toți în culcușul ei și dimineța nu mai apucau să se întoarcă la stânele lor, ci adormeau pe unde nimereau. Oile rămăseseră pe seama câinilor și se împrăștiau, și rătăceau, alunecau pe povârnișuri, behăiau părăsite, de nu se mai auzeau pe toți munții decât câinii urlând a pustiu și tânguire de oi rănite și uitate de Dumnezeu, trăgând să moară prin râpe. Se aflase de întâmplările astea și în vale, și urcau oamenii fruntași și fuduli, și Oana îi primea pe rând, și-i muncea, de coborau a doua sau a treia zi vlăguiți și istoviți, iar unii nici nu mai apucau să ajungă în satele lor, că rămâneau pe câte o margine de drum și dormeau câte o zi și-o noapte, parcă ar fi zăcut după boală grea. Se speriaseră femeile prin sate și multe intraseră la gânduri că-și pierduseră de-a binelea bărbății, așa de neputincioși îi lăsase Oana după ce-i muncise câteva zile și nopți sus, pe munte în culcușul ei.

Atunci s-au hotărât nevestele să-i facă farmece: s-o amețească și apoi s-o bată, s-o frământa sub picioare, s-o schingiuiască. S-au urcat vreo cincizeci de neveste din toate satele din vale, și când au văzut-o, frumoasă și goală, scâldându-se la izvor, și cu ochii fugindu-i peste

stânci și printre ierburi, să mai găsească bărbat neînceput, au împietrit femeile și și-au făcut cruce. Oana le-a ieșit înainte, așa cum era, goală doar că-și adunase cozile peste piept, că avea păr lung — și le-a întrebat: „Ce-i cu dumneavoastră, jupâneselor?” Atunci a ieșit una din rând și i-a spus: „Veniserăm să-ți facem farmece, fată mare, să ne lași bărbații în pace. Dar acum, că te-am văzut, geaba ți-am mai face farmece. Că tu nu ești ca noi, femei nevoiașе, făpturi de-ale lui Dumnezeu, ci ești sămânță de uriaș. Pasă-mi-te, tu te tragi din Uriași Jidovi, ăi de l-au schingiuit pe domnul nostru Isus Christos, că doar ăia erau atât de mari și de puternici de l-au putut schingiui chiar pe el, Fiul lui Dumnezeu. Iar dacă este așa, degeaba ți-am face farmece, că tot nu s-ar prinde. Dar te rugăm să ne lași bărbații în pace, că, ăștia, sărmanii, nu-s de tine, ăștia abia că-s buni de noi, femei cu frica lui Dumnezeu; tu să te înapoiezi acolo de unde ai venit, să-ți cauți pe-acolo bărbat de seama ta, că tot prin locurile unde te-ai născut se va fi gășind fecior de uriaș, cu care să te însoțești și să te potrivești la toate! Dar Oana i-a răspuns: „Eu, jupâneselor, dacă am venit la munte, am făcut-o cu chibzuială. Căci așa mi-a fost ursit mie să-mi caut bărbat pe munte și mi-a fost spus și cum am să-l recunosc, că are să coboare într-o zi spre mine, călare pe doi cai deodată... Și dacă baciul nu m-ar fi pocnit cu vâna de bou peste gât, eu n-aș fi cunoscut bărbat, că niciunul din toți ciobanii care au voit să mă prididească nu se învrednicise să mă doboare. Dar așa, prin tâlhărie, m-au făcut să cunosc bărbat și acum nu-i vina mea dacă vreau să-i cunosc pe toți, căci nici eu nu sunt făcută din piatră...” „Fată mare, strigă una din femei, bărbat călare pe doi cai nu se găsește pe la fața locului. Dar tu, dacă ești sămânță de uriaș, să-ți cauți un zmeu. Să umbli pe dealuri, goală, așa cum ești, și-ai să vezi c-o să răsară un zmeu pe lângă tine, și cu el ai să te potrivești...” Oana a privit-o lung și a zâmbit: „Mulțumesc dumitale, jupâneasă, că vorbele ce mi-ai vorbit mi-or fi de învățătură...” Așa s-a făcut că Oana a pornit, chiar a doua zi, spre un sat din vale. Și-a îmbrăcat bruma de rochie ce-i mai rămăsese, și-a luat traista pe umăr, a mulțumit baciului și a plecat, întovărășită până departe de câini. Și spre seară, nici n-apucase să

între în sat, a zărit de departe, pe o movilă, un taur grozav. A zărit-o și taurul, a întors capul spre ea și și-a plecat fruntea vrăjmășește, pregătindu-se s-o înfrunte. Era un taur grozav, nemaipomenit. Un adevărat taur. Ca din poveste, adăugă Fărâmbă și tuși încurcat.

— Ia o țigară, îl îndemnă Anca Vogel.

— Vă foarte mulțumesc, spuse Fărâmbă, înclinându-se de câteva ori.

Își aprinse țigara și, după ce înghiți primul fum, zâmbi.

— Așa s-a întâmplat, continuă el. Din seara aceea, n-a mai voit taurul să se despartă de ea. Se ținea ca umbra de ea și nu lăsa pe nimeni să se mai apropie. Era pe la sfârșitul lui iulie și vara aceea a fost neobișnuit de fierbinte. Oana a zvârlit treanța de rochie de pe ea și umbla goală, zi și noapte. Iar în nopțile cu lună, mugea taurul de se auzea în șapte văi, și se trezeau oamenii înfricoșați, și așa s-a făcut de au văzut-o toți alergând goală peste dealuri, cu părul fâlfâindu-i pe umeri, și cu taurul în urma ei. Și au văzut-o cum se oprea pe neașteptate, se încovoia puțin din șale, și apoi răcnea, că o pătrundea taurul, și rămâneau așa, împreunați, vreme îndelungată, cu taurul în spinarea ei mugind și scăpărând din copite.

— Grozavă femeie! exclamă Anca Vogel.

— Nemaipomenită! făcu Fărâmbă. Dar s-a zvonit repede prin satele dimprejur de năravul Oanei, și zvonul a ajuns și la București, și a aflat de el *pădurarul*. Și-atunci și-a făcut cruce și a spus: „Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat zile îndeajuns să văd că s-a împlinit blestemul lui Selim”. Și apoi s-a dus la mănăstire, s-a spovedit, și s-a împărtășit. Și a mai spus: Acum deși sunt cam bătrân, m-o ajuta Dumnezeu de mi-oi găsi o nevastă tânără, să sădesc altă tulpină, că nu mai mi-e frică de blestem...” Împlinise pădurarul o sută de ani dar era încă zdravăn și chiar în toamna aia s-a însurat cu o vădană tânără, de vreo treizeci de ani. Dar nu l-a mai învrednicit Dumnezeu cu un alt copil. Vădana asta, Floarea, era din Țigănești, și avea și ea povestea ei...

— Lasă vădana în pace, îl întrerupse Anca Vogel. Povestește-mi ce s-a întâmplat cu Oana.

— Au aflat autoritățile și a trimis legiunea de jandarmi patrula pe

toate dealurile, și au ieșit și oamenii, cu furci și ciomege, fiecare cu ce găsisese la îndemână, și în zorii zilei au dat de ei, ascunși într-o răpă, unde își făcuse Oana culcușul. Taurul s-a repezit de departe, să-i ia în coarne, să-i sfărâme, dar au tras jandarmii și l-au răpus. Oana n-a spus nimic. S-a acoperit cu ce-i mai rămăsese din rochie, și-a luat traista pe umăr și, când au vrut jandarmii să-i pună cătușe le-a spus: „Nu mă legați, că vin de bunăvoie”. Și așa a coborât între jandarmi huiduită de oameni, dar ea călca semeață, zâmbind, cu capul sus, cu ochii către răsărit parcă ar fi așteptat soarele. O huiduiau și-i strigau că e curvă și nelegiuită, și ea, din când în când, le răspundea „Nu e vina mea. Așa m-au povățuit jupânesele.” Răsărise soarele când au ajuns în sat unde-i așteptau primarul și căpitanul de jandarmi. Dar n-apucară s-o ia în primărie. Oana încremeni deodată privind în susul șoselei. Venea dintr-acolo o arătare nemaivăzută, o matahală de bărbat, tânăr, bălai, călare pe doi cai. Oana s-a repezit și i-a căzut în genunchi, în praf, apucând cu mâinile amândoi caii de căpăstru și oprindu-i. Jandarmii s-au luat după ea, dar bărbatul a descălecat într-o clipă și a ridicat-o pe Oana din praf. Când l-au văzut jandarmii cât era de mare și înalt, s-au ferit toți în lături. Tânărul ăsta o întrecea pe Oana cu o palmă. Avea o barbă mică, foarte blondă, și era îmbrăcat ciudat, nici ca la țară, nici ca la oraș. A luat-o pe Oana de mână și s-a apropiat de autorități. „Sunt doctorul Cornelius Tarvastu, a început el în românește, și sunt profesor de limbi romanice la Universitatea din Dorpat. Am venit să studiez graiul din Carpați, dar am auzit de Oana la o stână, și am coborât s-o iau. Dacă nu vă supărați, acum e nevasta mea...” Oana rămăsese lângă el și plângea. Oamenii nu știau ce să facă. Nu îndrăznea să vorbească niciunul. Și atunci s-a apropiat primarul și le-a spus: „Să fie într-un ceas bun, domnule profesor, dar să nu faceți nunta la noi”. „D-aia am venit cu doi cai, a răspuns profesorul, ca să putem pleca mai departe...” Dar n-au plecat pe cai, adăugă Fărâma zâmbind, că le era frică să nu-i strivească sub ei. Au plecat pe jos, ținându-se de mână, și caii, la pas după ei.

— Grozavă femeie, făcu Anca Vogel visătoare. Și așa au plecat din

țară?

— N-au plecat numaidecât, că Oana l-a dus întâi în Obor să-l cunoască taică-său, cârciumarul, și au făcut nunta la mănăstirea Paserea. Dar Oana îl adusese la București mai ales ca să-l cunoască băieții. Căci ea se legase acum și cu prietenii cei noi ai lui Lixandru, și așa s-a făcut că tot ce s-a întâmplat în urmă li s-a tras de-acolo, că printre prietenii ăi noi ai lui Lixandru era și unul Dragomir Calomfirescu, băiat ciudat și ăsta.

— Bine, asta ai să mi-o povestești altă dată. Ia pachetul de țigări cu dumneata, adăugă după ce apăsă pe un buton. Și dacă ai vreo dorință, nu te codi și spune-mi-o.

— Aș avea doar o rugămintă, începu Fărâmbă din nou intimidat. Să mi se dea voie să-mi aduc niște haine mai groase de-acasă, că s-a făcut cam frig.

— Bine, spuse Anca Vogel scriind câteva rânduri pe blocul din fața ei. Să dai asta gardianului.

— Vă foarte mulțumesc, făcu Fărâmbă ridicându-se brusc din fotoliu. Și vă mulțumesc și pentru țigări!...

VII

Vreo două săptămâni, n-a mai fost chemat la interogatoriu. A doua zi i se adusese o haină veche, dar mai groasă, de-acasă. Plouase câteva zile și cerul era încă pe jumătate acoperit. Așezat la masă, plecat peste hârtii, Fărâmbă scria. Dar nu mai scria atât de repede și de abundent ca înainte. Uneori, rămânea ceasuri întregi cu fruntea prinsă în mâini, trudindu-se să-și amintească dacă mai scrisese o anumită întâmplare sau o povestise numai în numeroasele interogatorii pe care i le luase la început Dumitrescu. Și pentru că nu reușea întotdeauna să-și amintească, o scria din nou.

Apoi într-o noapte, pe la 11, fu trezit de gardian.

— Îmbrăcați-vă, îi spuse, cu un ton mult mai respectuos ca în nopțile când îl trezea pentru interogatoriu, îmbrăcați-vă cât puteți de repede...

Încă somnoros, Fărâmbă începu să se îmbrace cu oarecare greutate, căci îi tremurau mâinile.

— S-a făcut frig deodată, spuse el căutând privirea gardianului, parcă ar fi vrut să se scuze.

— N-ar fi trebuit să vă spun, șopti gardianul, dar vă așteaptă mașina. Grăbiți-vă...

Fărâmbă începu deodată să tremure din toate încheieturile. De abia când, între gardieni, coborî în stradă și zări mașina așteptându-l se liniști. „N-o să mi se întâmple mai rău” își spuse. Doi agenți civili se urcară cu el în mașină fără să scoată un cuvânt.

— A venit și toamna, șopti târziu Fărâmbă ca și cum și-ar fi vorbit sieși, necutezând să privească spre agenți. S-a făcut deodată frig, parcă ar fi nins la munte... Drept răspuns, agentul din dreapta lui îi întinse un pachet de țigări și-i spuse:

— Ia o țigară, poate te mai încălzești.

— Vă foarte mulțumesc, făcu Fărâmbă înclinând de mai multe ori capul după obiceiul lui. Să vă spun, adormisem și visam. Nu mai mi-aduc aminte ce visam, dar m-a trezit deodată gardianul și m-a luat cu frig. Asta trebuie să fie: am sărit brusc din pat și a intrat frigul în mine...

Apoi zâmbi împăcat și-și aprinse țigara. După vreo zece minute, mașina fu oprită de un cordon de milițieni înarmați cu puști mitraliere și câțiva se apropiară de șofer. Unul din agenți scoase repede capul pe fereastră și șopti ceva, câteva cuvinte pe care Fărâmbă nu le putu înțelege. Apoi mașina porni mai departe, înaintând încet, și Fărâmbă zărea neconștient grupuri de milițieni înarmați făcând de strajă în dreptul vilelor, înțelese că se află în cartierul rezervat ierarhiei partidului și începu din nou să tremure. Tremurând coborî când mașina se opri și agenții îl conduseră în fața unei uși zăvorâte, între două gherete cu milițieni. Toată strada era puternic luminată. Unul din agenți se apropie de poartă, sună și agentul spuse ceva, și în cele din urmă poarta se dădu la o parte, lăsându-i să intre. Câțiva milițieni îi așteptau în *hall*. Cineva, pe care Fărâmbă nu-l văzu de la început căci stătuse pe un scaun, ascuns între milițieni, se apropie repede de el și

începu să-i pipăie hainele. Apoi, fără să scoată un cuvânt, îi făcu semn să-l urmeze. Îl conduse într-o încăpere spațioasă și puternic luminată, apoi pe o scară interioară, urcară într-un fel de *loggia*. Acolo îi făcu semn să rămână pe loc, iar el bătu scurt, de câteva ori. O voce de femeie îi răspunse: „Intră!” Omul îl apucă pe Fărâma de braț și, deschizând ușa, îl împinse înăuntru.

— Bună seara, îi spuse Anca Vogel ridicând ochii din teancul de hârtii pe care-l avea în față. Apropie-te și stai jos...

Fărâma înainta emoționat și, odată ajuns în fața biroului, începu să se clatine.

— Stai jos și aprinde o țigară, îi spuse Anca Vogel.

Încăperea era tapisată cu biblioteci elegante. Pe birou erau mai multe pachete de țigări „Lucky Strike”, câteva scrumiere și un vas mare de flori. Alături, pe o măsuță joasă, se aflau două sticle de șampanie, două pahare și o pomieră cu fructe.

— Te-am chemat aici, continuă Anca Vogel, pentru că la minister am prea puțin timp să te ascult. Și acolo am și lucruri mai serioase de făcut, adăugă zâmbind. Mi-ar fi plăcut să te poată asculta și câțiva scriitori de-ai noștri. Dar asta, poate, mai târziu. Deocamdată, bea un pahar cu șampanie, să-ți mai vii în fire...

Apucă sticla și-i umplu paharul.

— Vă foarte mulțumesc, spuse Fărâma ridicându-se brusc să și-l ia și, cu paharul în mână, se înclină de mai multe ori. După cum văd, este șampanie „Veuve Clicquot” și din asta n-am mai gustat dinainte de război. Și-mi aduc aminte ce-mi spunea Doftorul: „Boier Zaharia, îmi spunea el, de câte ori oi vedea și oi bea șampanie „Veuve Clicquot”, să știi că șampania asta poate schimba soarta unui om...” Eu știam la ce făcea aluzie, adăugă Fărâma reșezându-se în fotoliu și lăsând paharul pe marginea biroului. O știam mai mult din ghicite, dar se cheamă că tot o știam, pentru că, ce nu-mi spusese pădurarul, ghicisem eu. Asta i se întâmplase lui, Doftorului: Mama lui era grecoaică din Smirna, iar tată-său avea moșie pe Bărăgan, pe la Dor Mărunt. Maică-sa ținea morțiș să-l însoare tot cu o grecoaică, o nepoată de-a ei, una Caliopi, și

ea tot din Smirna. Și pentru asta îl trimitea în fiecare iarnă, de Crăciun, la Smirna, să-i cunoască mai bine familia. Doftorul, după câte am înțeles eu, se îndrăgostise de Caliopi și se hotărî chiar logodna, așteptau doar să-i sosească părinții din România. Dar până în cele din urmă n-a sosit decât maică-sa, grecoaica, pentru că taică-său nu se îndura să se despartă de Monte-Carlo. În seara logodnei, Doftorul, care avea aproape treizeci de ani și umblase mult prin lume, comandase șampanie „Veuve Clicquot”. Dar se nimerise acolo, la logodnă, și un prieten mai bătrân al părinților lui Caliopi, nu știu dacă era tot grec sau armean sau ce-o fi fost. Dar era un om înzestrat cu puteri neobișnuite și se amuza, prin saloane, să facă fel de fel de farse și scamatorii. Când ciocneau cu toții paharele, bătrânul acesta s-a apropiat de Doftor și l-a întrebat: „Dar dumitale de ce nu ți-au dat șampanie roze?...” Se uită Doftorul în pahar, se uită și ceilalți, și așa era: el avea șampanie albă-aurie, așa cum sunt toate celelalte șampanii. Familia lui Caliopi, care-l știa pe bătrân, n-a zis nimic. A cerut să i se aducă alt pahar și i-au turnat din nou, dar șampania lui tot aurie era. Și pentru că îl vedeau că rămăsese gânditor și posomorât, cei ai casei au izbucnit în râs și i-au spus: „Asta e o farsă a lui cutare. El e mare meșter iluzionist...” Și când privi Doftorul paharul, văzu că e plin cu șampanie roze. „Dar cum ai făcut, domnule?” îl întrebă, foarte curios. „Asta e o poveste lungă și cere multă învățătură și bătaie de cap”, îi răspunse bătrânul. „Dar eu sunt dornic să învăț”, insistă Doftorul. „Acum e prea târziu, răspunse celalt mai mult în glumă, că mâine, poimâine, te însori și n-o să mai ai timp de altceva decât să-ți dezmierzi soția.” „Ba nu, spuse Doftorul, o să facem tocmai dimpotrivă, întâi mă înveți și pe urmă mă însor. Că și eu și Caliopi suntem tineri și avem timp să mai așteptăm. Nu-i așa Caliopi?” se întoarse el spre logodnică. Dar Caliopi izbucni în plâns și fugi repede din salon. A intervenit maică-sa, au intervenit toți ceilalți pe rând, dar Doftorul o ținea una și bună: întâi învață să schimbe culorile șampaniei și pe urmă se însoară. Și așa s-a întâmplat de nu s-a mai însurat cu Caliopi, deși multă vreme maică-sa nu pierduse încă speranța, mai ales după ce bătrânul, silit de familie, începuse să-i dea

lecții și era uimit de repeziciunea cu care învăța toate trucurile lui de prestidigitator și iluzionist. Caliopi declarase că nu-l așteaptă mai mult de un an. El însă a mai cerut un an și, poate totuși s-ar fi căsătorit până la urmă, dacă întâmplarea nu făcea ca ea, Caliopi, să se îndrăgostească de un alt văr al ei, sosit tocmai atunci din Grecia, iar el Doftorul să întâlnească un marinar olandez din Extremul Orient și să se îmbarce pe vaporul lui. Numai că, din toată întâmplarea asta, tot biata Caliopi a suferit mai mult pentru că bărbatul cu care se măritase ea a ajuns, mai târziu, omul de încredere al unui mare armator, Leonida, și asta avea și el o întreagă poveste...

— Fărămă, îl întrerupse Anca Vogel, bea-ți șampania, că se încălzește.

Fărămă înclină respectuos capul și bău tot paharul dintr-o singură înghițitură. Apoi se ridică, se înclină de mai multe ori, puse paharul pe tavă și se reazează intimidat în fotoliu.

— Și acum, până nu te iei cu vorba, continuă Anca Vogel, vreau să știi că dacă îmi place să ascult toate poveștile dumitale, îmi place mai ales să aflu ce s-a întâmplat cu Oana, cu bărbatul ei, profesorul estonian, și cu Lixandru...

— La asta voiam și eu să ajung, începu Fărămă zâmbind încurcat, că la nunta lor a povestit Doftorul câte ceva din pățaniile lui, și de nunta asta se leagă multe întâmplări. Dar ca să înțelegeți, trebuie să știți că Lixandru se împrietenise în ultima vreme cu unul tânăr ceva mai mare ca el, de vreo douăzeci de ani, unul Dragomir Calomfirescu. Le plăcea să se plimbe noaptele, pe străzi, numai ei doi. Căci Dragomir era din firea lui tăcut și melancolic, iar Lixandru, când nu se pornea să recite versuri, nu prea vorbea nici el. Și într-o noapte, după ce se plimbaseră mult timp în tăcere, Lixandru a exclamat deodată: „Dacă aș ști unde a dispărut săgeata și unde se află Iozi *aș ști tot*”. Dragomir nu cunoștea decât frânturi din întâmplările astea și Lixandru i le-a povestit în întregime. Când a terminat, Dragomir a zâmbit amar și i-a spus: „În copilăria mea eu n-am avut norocul să mi se întâmple asemenea aventuri ciudate. Tot ce-a fost straniu și extraordinar în viața mea s-a

întâmplat înainte de a mă naște și mult timp după ce nu mai eram copil. Dar îmi aduc totuși aminte de un amănunt: la opt ani, am avut scarlatină și am fost internat la spital. Mi se aduceau tot felul de cărți cu povești și aventuri. Probabil că le-am citit pe toate și le-am uitat. Dar nu voi uita niciodată o poveste a lui Carmen Sylva pe care n-am apucat s-o sfârșesc, pentru că în dimineața următoare am ieșit din spital și toate cărțile pe care le atinsesem, neputând fi dezinfectate la etuvă, au fost arse. La drept vorbind, din povestirea aceea nu mai mi-amintesc decât amănunte stinghere și, poate, fără însemnătate: o fată nespus de frumoasă care umbla pe un elefant alb, un templu vechi, undeva în India... Cam asta e tot, dar pentru mine e cea mai prețioasă amintire din copilărie. Ani de zile m-am luptat cu ispita de a căuta și a sfârși de citit povestea începută în spital. Dar am învins și acum sunt sigur că nu voi afla niciodată cine era acea fată nespus de frumoasă, de ce umbla pe un elefant alb și ce căuta ea într-un templu din India. Dumneata, adăugă Dragomir, ai învățat ebraica pentru ca să înțelegi o aventură din copilărie. Foarte bine ai făcut. Dar, bagă bine de seamă: *oprește-te aici!...* Sublinie cu atâta putere cuvintele că Lixandru se opri și-l întrebă: „Ce vrei să spui?” Dragomir îi luă brațul și-l sili să se întoarcă. Se aflau pe bulevardul Ferdinand, la câteva sute de metri de Foișorul de Foc. „Privește bine înapoi, îi spuse, până la al treilea felinar, în fața casei cu balcoane albe. Vezi casa?” „O văd” făcu Lixandru. „Ei bine, acum hai cu mine. Nu e decât miezul nopții, mai avem timp...” Și, fără să mai adauge ceva, porni spre Foișor, cu pasul repede, ținându-l de braț pe Lixandru. Când au ajuns la Foișor, l-a oprit și l-a întors pe mâna dreaptă. „Cât de departe poți vedea?” l-a întrebat. „Văd până aproape de curtea bisericii”, i-a răspuns Lixandru. „Bine...” Și iar au pornit, au ieșit pe bulevardul Pache Protopopescu, au trecut pe Mântuleasa și au ajuns în Popa Soare. „Să ne oprim aici, îi spuse. Cunosc eu o bancă pe aici, am timp să fumez o țigară.” Se așezară pe bancă și Dragomir își scoase tabachera și-și alese o țigară. După ce și-o aprinse, Lixandru nu se mai putu stăpâni și-l întrebă: „Ei bine? Ce-a fost asta?” „Toate locurile astea, începu Dragomir, au fost cândva ale

noastre, erau toate pământurile lui Calomfir. Și acum, în afară de casele pe care le știi, nu ne-a mai rămas nimic, pentru că un străbun de-al meu, un nepot al lui Calomfir, a voit să afle, ca și dumneata, unde și cum stau cei care stau pe sub pământ.” „Nu prea înțeleg” făcu Lixandru. „Haide cu mine și am să-ți explic”, spuse Dragomir.

Fărâma se opri și-și aprinse o țigară.

— Trebuie să știți, reluă el zâmbind, că prin anii aceia exista pe Popa Soare o cârciumă rară, de mare soi, cu o grădiniță în față, ascunsă sub un tei. Verile, venea acolo o fată, nu frumoasă din cale afară, dar o drăcoaică; oamenii îi spuneau Leana, dar ea clătina din cap și răspundea: „Nu mă cheamă așa!”, mai mult nu voia să spună, că avea slăbiciunea să se înconjoare de mister. Fata asta, Leana, cânta, și veneau s-o asculte oameni din alte mahalale pentru că cunoștea cântece vechi, uitate de alții, și le cânta acompaniindu-se singură cu o alăută, ceea ce pe vremea aceea nu se mai obișnuia. La cârciuma aceea l-a dus Dragomir pe Lixandru, și au stat acolo până spre dimineață. Leana le cânta doar lor, dar mai mult n-o ascultau, pentru că Dragomir îi tot povestea din viața lui Iorgu Calomfir. Din când în când, Leana se oprea din cântat, își lăsa alăuta pe genunchi și asculta și ea. Dragomir o poftise să bea cu ei și Leana, cu cana de vin în față, ascultând, cădea uneori pe gânduri și zâmbea, visătoare. Apoi se ridica brusc, își lipea lăuta de sân și reîncepea să cânte. Vă spun toate acestea, adăugă Fărâma încurcat, pentru că fata asta, Leana, avea și ea o poveste a ei, și dacă Lixandru n-a apucat niciodată să-i afle sfârșitul, multe i s-au mai întâmplat doar pentru că a cunoscut-o în noaptea aceea, când l-a dus Dragomir să-i povestească viața lui Iorgu Calomfir. Trebuie să știți că acest Iorgu Calomfir era bărbatul Arghirei, al preafrumoasei Arghira, cum i se spunea pe timpul ei, pe la 1700. Femeia aceasta dăruită de Dumnezeu cu toate darurile: era frumoasă de i se dusesse vestea până peste Dunăre, la turci, și a rămas de pomină în București aproape un veac după moartea ei, căci pe Arghira o cântau încă lăutarii pe la 1850. Și nu era numai frumoasă: lucru rar pentru vremea ei, îi plăceau teatrul și poezii, era învățată și știa, în afară de românește și grecește,

italiana, spaniola și franceza. Dar avea un singur mare defect: era foarte mioapă, aproape că nu vedea. Tată-său, vornicul și apoi bărbatu-său, Iorgu Calomfir, au cheltuit o avere cu doctorii și oculiștii, aducându-i în țară de la Stambul sau din Apus. În casele lor, care se aflau pe atunci undeva între bulevardul Pache Protopopescu și strada Popa Soare, erau întotdeauna doctori și meșteri în lentile, căci veniseră cu micul lor atelier și instalaseră chiar un laborator, unde se încercau fel de fel de sticle și lentile. Poate că de la unul din acești meșteri apuseni a auzit Iorgu pentru întâia oară de legende și credințele în legătură cu cristalele și pietrele scumpe care stau vrăjite pe sub pământ și nu pot fi găsite decât cu mare trudă și numai de către anumiți oameni. Poate că, la început, gândul acesta de a cunoaște lumea pe sub pământ i l-a născocit iubirea cea mare care o purta Arghirei. Și-o fi zis că dacă credințele acestea sunt adevărate, l-o ajuta Dumnezeu și pe el să găsească cristalul potrivit ca să redea vederea Arghirei. Dar mai târziu, fără îndoială că dorința asta de a cunoaște viața de sub pământ a ajuns să-l stăpânească ca o patimă, pentru că, între timp, după ce Iorgu își construise un fel de laborator într-una din pivnițe și începuse cercetările, sfătuit și ajutat de câțiva meșteri străini, între timp spun, Arghira și-a recăpătat vederea. Cum și-a recăpătat-o e o altă poveste, dar fără îndoială că în noaptea aceea de iulie, în cârciuma din Popa Soare, Dragomir, n-a avut timp s-o povestească, pentru că Lixandru era nerăbdător să afle pățania lui Iorgu Calomfir, căzut în patima tainelor de sub pământ. După ce-a ascultat el toate legende și toate credințele pe care i le-au povestit meșterii din Apus, despre cum se alcătuiesc minereurile și nestematele sub înrâurirea soarelui și a lunii, cum cresc filoanele metalice în munte și cum sunt ele păzite de cobolzi și zâne și alte asemenea legende, Iorgu și-a adus aminte că țăranii români zvârlă, la Paște, cojile de ouă roșii în gârle, și spun că apele le vor duce în Țara Blajinilor, ființe vrăjite care trăiesc undeva pe sub pământ, și că cojile vestesc Blajinilor că a venit Paștele.

Și atunci a lăsat meșterii și minerii apuseni și a început să umble pe la țară, pe la moșiile lui, cercetând bătrânii și babele și punându-i să-i

povestească tot ce știau despre Blajini și despre țara lor de sub pământ. Dar nici ei nu știau mai mult, decât ce știa toată lumea: că, adică, acești Blajini sunt niște făpturi blânde și milostive și că acolo, sub pământ, se hrănesc cu ce rămâne de la oameni, și se roagă întruna. Dar se mai știe că Blajinii au trăit cândva pe fața pământului și că numai după o anumită întâmplare s-au retras ei sub pământ. Or, Iorgu își făcuse părerea că credința aceasta ascunde un adevăr cutremurător și că cine izbuteste să-i înțeleagă tâlcul nu numai că află pe unde se poate coborî în lumea Blajinilor, dar înțelege în același timp toate celelalte taine pe care Biserica nu are îngăduința să le dezvăluie. Și atunci s-a întors de la țară și s-a închis o zi întreagă în laboratorul lui din pivniță. Apoi a poruncit să i se facă o ușă de fier și i-a mai pus un lacăt, ca să fie sigur că nimeni nu coboară în pivniță fără știrea lui. Ce făcea el acolo, în laborator, n-a știut niciodată nimeni. Doar că într-o zi a început să izvorască acolo în pivniță, o apă, și Iorgu a ieșit afară înspăimântat, și a poruncit să vină oamenii cu găleți și donițe, să scoată apa. O săptămână întreagă au scos oamenii, zi și noapte, dar apa izvora și mai cu putere, iar Iorgu se da de ceasul morții, și nedormit, cu barba sălbătică, sta în capul scării și le striga: „Mai repede!” Dar tot degeaba. După o săptămână, apa umpluse toată pivnița, până la scări. Și atunci Iorgu a ridicat brațul și a strigat: „Oprți, că nu m-a ajutat Dumnezeu!...” Era palid, slăbit și ochii îi ardeau de nesomn și oboseală. S-a lăsat să cadă în jilț, și-a luat obrajii în palme și a început să plângă. „Nu m-a ajutat Dumnezeu!” a repetat de câteva ori.

Fărămă s-a oprit și a luat, înclinându-se, paharul cu șampanie pe care i-l întinsese Anca Vogel pe birou. Apoi și-a aprins o altă țigară.

— Acum, reluă el după o pauză, trebuie să vă spun că toate astea eu le-am aflat a doua zi, la școală. La prânz, mă pomenesc cu Lixandru în cancelarie. Intrase grăbit și ochii îi ardeau de parcă ar fi avut febră, întoarse capul spre ușă, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-l urmărească cineva, și se apropie de mine. „Domnule director, începu el în șoaptă, vă rog să nu vă supărați și să nu mă întrebați, dar aș vrea să mă lăsați să cobor singur în pivnița școlii. Să nu râdeți de mine și să nu mă

întrebați mai mult”, adăugă el văzând că-l priveam nedumerit. Dar, în clipa următoare, ușa se deschise brusc și în cancelarie năvăli o fată tânără. Se repezi la mine și-mi apucă amândouă mâinile: „Să nu-l lăsați, domnule director, strigă ea, să nu-l lăsați să coboare în pivniță, că-i păcat de tinerețea lui!...” „Dar cine ești dumneata? o întrebai, încercând să-mi smulg mâinile din strânsoarea ei. Cum îndrăznești să intri în casă de oameni fără să bați la ușă?” „Dacă ați ști toate câte le știu eu, m-ați ierta, făcu ea. Mie îmi spun oamenii Leana, dar numele meu e altul. Pentru păcatele mele m-a pedepsit Dumnezeu să cânt prin cârciumi, dar n-am fost crescută pentru asta. Și acum cânt la „Floarea Soarelui”, aici, lângă școala dumată. Dar aseară le-am cântat lor, că mi-au fost dragi amândoi, de cum au intrat, și-am ascultat ce-i povestea celalt, nepotul boierului. Și eu cunosc primejdia ce-l paște, dacă-l lăsați să coboare în pivniță...” Lixandru pălise ascultând-o. „Nu vă luați după ea, domnule director, spuse. Leana asta e o exaltată; vede peste tot primejdii și farmece. Dați-o afară și lăsați-o să intre a doua oară numai după ce-o bate frumos la ușă...” „Nu înțeleg nimic! am strigat eu. Așezați-vă amândoi și povestiți-mi despre ce e vorba. Începe dumneata”, m-am adresat femeii. „N-o ascultați, domnule director, a sărit Lixandru, că Leana asta, în loc să distreze publicul, le ascultă confidențele și nu le înțelege bine...” M-am întors o dată spre el și l-am privit aspru. Lixandru s-a îmbujorat, dar n-a mai zis nimic. „N-am dormit toată noaptea, a început Leana. După ce-am înțeles ce are de gând să facă, m-am cutremurat, căci mi-a fost milă de tinerețea lui. L-am văzut numaidecât că e o fire înflăcărată și când am ghicit ce-l așteaptă mi-am zis că e păcat de Dumnezeu să piară așa, băiat tânăr, fără să fi apucat măcar să cunoască și el dragostea. Așa că n-am dormit, ci l-am pândit pe stradă, pe lângă școală. Știam că are să vină și când l-am văzut intrând, m-am luat după el. Și, vă rog, domnule director, ca pe un Dumnezeu vă rog, să nu-l lăsați să coboare în pivniță!” „Dar de ce?” am exclamat eu, că nu înțelegeam nimic. „Să vă spună dumnealui” a făcut Leana. „Am să vă spun, începu Lixandru. Dar numai dumneavoastră singur. Cu Leana am să stau eu mai târziu de vorbă,

dar ceea ce am de spus, vreau să vă spun numai dumneavoastră...” „Eu nu plec, domnule director, sări atunci Leana, decât dacă-mi jurați că nu-l lăsați să coboare în pivniță.” „Asta nu pot s-o fac, am răspuns eu, pentru că nu știu despre ce este vorba. Dar fii sigură că nu-l las să coboare înainte de a te asculta din nou pe dumneata. Acum, fii bună și lasă-ne singuri și du-te de ne așteaptă în grădină.” Așa a și fost, reluă Fărâmbă după o pauză. Rămas singur, Lixandru mi-a povestit întâmplările lui Iorgu Calomfir, pe care le aflase în noaptea aceea. Se pare că după ce-a stat câteva ceasuri în jilț, la gura pivniței, privind cum creșteau mereu apele, Iorgu a chemat pe chelar și l-a întrebat: „Chelarule, câți din neamul nostru au murit aici?” și i-a arătat încăperile de deasupra pivniței. „În casele astea, boierule, n-a murit nimeni, i-a răspuns chelarul. Dumnealui, Calomfir, s-a prăpădit la vie, iar boierii ai bătrâni, bunicii dumitale, au murit acolo, în casele cele vechi”, și a întins mâna și i-a arătat clădirea din față. „Mi-a luat Dumnezeu mințile!” a strigat Iorgu și și-a dat cu palma peste frunte. Apoi s-a ridicat din jilț și a spus oamenilor: „Nu vă mai fie frică, pentru că apele au să scadă...” Și, într-adevăr, așa a fost: din noaptea aceea au început să scadă și într-o săptămână au dispărut cu totul. Ce s-o mai fi ales din laboratorul lui Iorgu, nu se știe, pentru că îndată ce s-au scurs apele a pătruns singur în pivniță, a închis porțile după el, și când a ieșit, ducea se pare, doar o lădiță în mâini. Restul, ce mai fusese, îl distrusese cu ciocanul. Dar curând după aceea a început să facă cercetări în pivnița caselor vechi. A poruncit de i s-au adus porți de fier și se închidea acolo zi și noapte. Dar, după câteva luni, s-a repetat aceeași poveste. A izbucnit pe scări țipând să vină oamenii cu găleți și donițe și au tot scos la apă zi și noapte, până ce Iorgu le-a făcut semn să se oprească, și-a prins din nou obrazul în palme, descurajat. „Nu mă ajută Dumnezeu!” a șoptit el. Și totuși, câteva luni în urmă, a încercat pentru a treia oară, în fundul grădinii, acolo unde, pe vremuri, fuseseră niște așezări și le dăruise un străbun al lui când cumpăraseră tot locul acela ca să facă grajduri. Într-adevăr, sub grajduri au dat de urma unei pivnițe și Iorgu și-a instalat acolo laboratorul. Ce s-a mai întâmplat pe

urmă nu mai știu, pentru că nici Lixandru nu mi-a spus. Dar fără îndoială că nici de data aceasta n-a reușit, căci foarte curând după aceea Iorgu a vândut o parte din locurile pe care le avea și a plecat în străinătate. „Astea toate mi le-a povestit Dragomir azi-noapte, a încheiat Lixandru, dar nu știam că le asculta și Leana. Și acum, eu vă rog doar atât: să-mi dați voie să cobor în pivniță. Pentru că, nu știu dacă știți, dar locul pe care s-a clădit școala era tot al boierului Calomfir.” Locurile astea și toate casele vecine, i-am răspuns eu, erau ale lui Mântuleasa.” „Știu, mi-a spus Lixandru, și cunosc chiar și povestea cum le-a avut. Dar pe mine mă bate gândul că pe undeva pe strada asta și poate chiar aici, pe locul școlii, au rămas semne.” „Ce fel de semne, Lixandru?”, l-am întrebat. „Asta, mă iertați, nu v-o pot spune”, domnule director, a făcut Lixandru roșind. „Bine, nu mi-o spune...” M-am ridicat, s-a ridicat și Lixandru și am ieșit în curte. Leana, cum ne-a zărit, a alergat spre noi. „Ei ce spuneți?!” m-a întrebat. „Coborâm cu toții în pivniță”, i-am răspuns. Leana a căzut în genunchi și mi-a înlănțuit picioarele: „Nu-l lăsați, domnule director, că e păcat de tinerețea lui!” a strigat. „Nu-ți fie teamă, fetițo, am liniștit-o eu ridicând-o. În pivnița noastră n-a fost niciodată apă.” „Asta n-aveți de unde ști” a strigat Leana. Dar nu m-am lăsat impresionat, am căutat cheia de la pivniță, am luat trei lumânări, că nu era decât un singur bec, în prima sală, la intrare, și am coborât. Leana se ținea de Lixandru la un pas în urma lui, gata să-l prindă în brațe dacă l-ar fi amenințat vreo primejdie. Am umblat așa prin pivniță mai bine de un sfert de ceas. Lixandru foarte palid, cu buzele strânse, privind când spre un zid, când spre altul, apropiindu-și flacăra lumânării de nisipul de pe jos, atingând cu mâna pereții, trecându-și încet palma, parcă ar fi căutat cine știe ce semne. Apoi deodată s-a întors spre mine și mi-a spus: „Nu e aici. Putem să ne întoarcem...” Și atunci Leana s-a repezit la el, l-a prins în brațe și l-a sărutat pe amândoi obraji, strigând: „Să-mi trăiești boierule!” Apoi mi-a luat mâna și, fără să prind de veste, mi-a sărutat-o: „Să vă dea Dumnezeu noroc, după inima dumneavoastră bună” mi-a spus. Apoi și-a stins lumânarea și a urcat grăbită scările...

Așa am cunoscut-o eu pe Leana, făcu Fărâmbă zâmbind. Chiar în seara aceea m-am dus la grădina „Floarea Soarelui” s-o ascult, și de-atunci am îndrăgit-o, și mai târziu i-am aflat și ei povestea. Ce-o fi speriat-o pe ea în întâmplările povestite de Dragomir, nu știu. Dar pot spune că degeaba se bucurase și-l sărutase pe Lixandru. Pentru că băiatul nu se potolise. De-a doua zi începuse să umble prin vecini, rugându-se să i se dea voie să coboare în pivnițe. Leana n-a aflat de asta decât prea târziu. Și câte li s-au mai tras, la amândoi, din dorința lui Lixandru de a cerceta pivnițele oamenilor, nu se pot povesti în multe nopți.

— Odihnește-te și mai bea un pahar cu șampanie, îi spuse Anca Vogel întinzându-i sticla pe deasupra biroului.

Fărâmbă sări emoționat în picioare, apucă sticla și-și umplu paharul. Apoi ocoli biroul și, cu mare grijă, reaseză sticla în găleata de argint.

— Bea-l acum, insistă Anca Vogel, că iar se încălzește.

Zâmbind, înclinând neconținut capul, Fărâmbă sorbi șampania și, fără să vrea, oftă. Își aprinse o țigară și, câteva clipe, fuma visător, cu ochii aproape închiși.

— Da, începuse el deodată, Lixandru a rămas multă vreme cu patima asta: intra pe la oameni, în toată mahalaua mea, și îi ruga frumos să îi dea voie să coboare în pivnițe. Cei mai mulți îl luau la goană, ba chiar îl amenințau că-l dau pe mâna sergentului, dar erau și unii care-l lăsau. Și Lixandru cobora în pivniță, cu lumânări și o lampă electrică de buzunar, și cerceta zidurile, rămânea uneori mai mult de o jumătate de oră, dacă i se părea că mucegaiul e bătrân și arată cine știe ce semne, numai de el știute, și apoi ieșea de-acolo din întuneric, cu figura parcă și mai palidă, mulțumea frumos oamenilor și, ca răsplată, se oprea în prag și le recita câteva poezii. Începea întotdeauna cu Melancolia lui Eminescu, iar dacă i se părea că oamenilor din casă le-au plăcut versurile, se apuca să le recite din sonetele lui Camoens, și mai ales *Mintha alma gentil!*... Rămânea acolo, în prag, și cu o mână pe piept, iar cealaltă rezemată de ușă, recita. Mulți nu știau ce e cu el, și-l priveau cu amărăciune și părere de rău, căci Lixandru se făcuse acum băiat frumos, și când îl vedeau așa cum sta, palid, murdar de praf și mucegai

pe mâini, acolo, în pragul lor, recitând din Eminescu și Camoens li se închideau și mai mult inimile. Multe fete și servitoare s-au îndrăgostit de el și multe femei suspinau când îl zăreau trecând pe aceleași străzi, în diminețile de primăvară târzie, sau verile către seară, imediat după apusul soarelui, când credea el că oamenii sunt mai blânzi și că s-ar putea să fie primit acolo unde, cu săptămâni sau luni mai înainte, îl izgoniseră și-l amenințaseră cu poliția. Îl zăream uneori și eu din cancelarie cum trecea, gânditor și melancolic, pe sub zarzării în floare, căci pe lângă școală, adăugă Fărâmbă zâmbind, erau pe vremea aceea mulți zarzări și caiși, și primăvara, diminețile, arborii aceia păreau niinși. Când aveam timp, îl strigam sau coboram chiar eu, și stăm cu el de vorbă în stradă. „Tot nu te lași, Lixandre?” îl întrebam așa, zâmbind mai mult în glumă. Dar el se aprindea repede și mă sfredelea cu ochii, sclipitori și adânciți de insomnii. „Dacă ați ști ce știu eu, domnule director, n-ați mai râde, îmi spunea. Eu am aflat, tot iscodindu-l pe Dragomir, și simt că semnele sunt pe aici, undeva pe aici, între bulevard, Popa Soare și Calea Moșilor, și întindea brațul și-l rotea de mai multe ori. Dacă aș avea un miliard, aș cumpăra toate casele astea și le-aș dărâma, îmi spuse el o dată. V-ați cruci și dumneavoastră, și istoricii, și arheologii de tot ce-aș găsi eu pe aici, pe sub pământ, pe sub trotuarele astea, și bătea deznădăjduit cu călcâiul în piatră. Așezări omenеști cu mult mai vechi decât bănuți dumneavoastră. Nu că m-ar interesa, că eu nu asta caut, dar v-ar interesa pe dumneavoastră, pe toți, să aflați câte taine zac ascunse pe sub pământ, pe sub pietrele și casele astea...” „Bine, mă Lixandre, l-am întrerupt eu. Tu ești acum băiat mare, cu știință de carte, nu mai ești copil. Cum îți închipui tu, la vârsta ta, că ai să-l găsești pe Iozî, după atâția ani, trăind ascuns pe sub pământ? Cum poți crede tu una ca asta?!...” Lixandru m-a privit lung, cercetător, și apoi a zâmbit trist: „Îmi pare rău, domnule director, mi-a răspuns, că dumneavoastră mă credeți ori puțin smintit la minte ori rămas la mintea copiilor. Știu foarte bine că Iozî trăiește, dar nu aici și nici sub pământ, sub picioarele noastre, adăugă bătând din nou cu călcâiul pe trotuar. Dar semnele de care vă vorbeam trebuiesc căutate

întâi sub pământ...” „Ce fel de semne, mă Lixandre?” l-am întrebat. „Vedeți, mi-a răspuns el zâmbind, că asta nu v-o pot spune. Pentru că, ca să înțelegeți semnele, trebuie întâi să le cunoașteți...” M-a salutat și a pornit mai departe, pe sub zarzării în floare. Îl întâlneam uneori la cârciuma din Popa Soare, ascultând-o pe Leana. Venea de obicei cu Dragomir. Dar o dată, când venise singur, m-a luat de o parte, și mi-a spus: „Oricât vi s-ar părea de curios, domnule director, Leana asta ascunde o mare taină. Altminteri de unde ar cunoaște și ea semnele? Pentru că m-am convins că le cunoaște. Vă aduceți aminte când a dat Leana peste noi în cancelarie? De unde ar fi putut bănuî că e mare primejdie să cobor în pivniță? Dumneavoastră, ca și ceilalți, nu v-ați speriat. De ce s-a speriat ea? Fata asta știe ceva. O ascult și adesea cântă numai pentru noi doi, pentru Dragomir și pentru mine. Și apoi vine lângă noi și surâde cu înțeles, după un anumit cântec. *După un anumit cântec*, sublinie el cuvintele. Dar de unde-l știe, și cine o fi învățat-o, nu spune.” „Ce cântec, Lixandre?” l-am întrebat. „Ascultați-o și dumneavoastră, domnule director, și-o să-l ghiciți. Că-l cântă în fiecare noapte...” „Și așa s-a făcut că am căzut și eu în patima cârciumii din Popa Soare și veneam de câte ori puteam s-o ascult pe Leana, de începuse să-mi umble vorbele în mahala că mi-am pierdut mințile după Leana. Dar asta nu era adevărat. Îmi era dragă Leana așa cum îmi erau dragi atâtea alții, adolescenți și tineri în prima tinerețe, visătorii, îndrăzneții și toți cei care aveau ceva deosebit, care vedeau și altceva în viață decât vedem noi oamenii munciți și necăjiți. Dar mai veneam s-o ascult pe Leana și pentru că îndrăgisem cârciuma unde cânta. Aveam mare slăbiciune pentru toată strada Popa Soare. Pentru că trebuie să știți că acest cartier al meu, Mântuleasa și Popa Soare...

Anca Vogel începu deodată să râdă.

— Nu, Fărâmbă, făcu ea tunându-și încă un pahar cu șampanie. Nu așa, pentru că ne apucă dimineața. Puțină ordine în amintiri. Spune-mi întâi cum a fost la nunta Oanei și ce li s-a întâmplat după aceea, ei și estonianului ei.

— La asta mă gândeam și eu să mă întorc, începu Fărâmbă zâmbind, la

nunta Oanei. Dar, ca să înțelegeți cum a fost, trebuie să știți că vara lui Dragomir, fata aceea frumoasă și ciudată, ce-și zicea Zamfira, prinsese mare slăbiciune de Oana, și venea mereu la cârciuma lui taică-său, venea uneori și în timpul zilei, cu albumul ei, și făcea schițe. Dar ca să înțelegeți ce voia de la Oana, trebuie să-i cunoașteți povestea.

Se opri deodată, intimidat, și privi spre Anca Vogel.

— Povestea Zamfirei! exclamă ea visătoare. Zici că trebuie să cunosc și povestea Zamfirei. Cât durează? întrebă zâmbind.

— Adevărata ei poveste, începu senin Fărâmbă, durează ceva mai mult de două sute de ani, căci toate câte i s-au întâmplat, de-acolo i s-au întâmplat, că i se părea ei că trebuie să semene cu Zamfira, cu fata aceea de vă spuneam că redase vederea Arghirei.

Anca Vogel începu din nou să râdă.

— Fărâmbă! exclamă clătinând din cap. Dumneata ești un om curios. Ia pachetul de țigări în buzunar, căci o să-ți prindă bine. Îți mulțumesc pentru astă-seară, și poate ne vom mai revedea. Noapte bună!

Îi întinse mâna pe deasupra biroului. Fărâmbă sări brusc în picioare, i-o prinse și i-o sărută din vârful buzelor.

— Vă foarte mulțumesc, spuse, vă foarte mulțumesc pentru țigări și pentru încredere...

VIII

Continua să scrie în fiecare zi, dar scria acum cu mare grijă, pe îndelete, și recitea concentrat paginile înainte de a le încredința gardianului. Știa că, fără voia lui, revenea neconținut asupra întâmplărilor care i se păreau esențiale, dar nu-i era teamă de inevitabile repetări, ci de confuziile la care puteau da naștere variantele aceleiași narațiuni prezentate în perspective diferite. Fărâmbă înțelesese asta când, după multe săptămâni, se trezise într-o zi adus din nou în biroul lui Dumitrescu.

— S-ar spune că-ți vreau binele, îl întâmpinase Dumitrescu, și mă întreb și de ce. Că eu nu sunt scriitor și nici nu mă prăpădesc cu firea

după artiști și scriitori ca atâtia alții de pe aici. Poate ai înțeles, adăugă cu un zâmbet amar, că povestirile dumitale au trecut prin multe mâini și le-au citit chiar oameni de mare răspundere, ca să nu mai vorbesc de atâtia scriitori de seamă, tineri și bătrâni.

— Nu știam, începu Fărâmbă îmbujorându-se la față. Nu știam că...

— Ai s-o știi de acum înainte, îl întrerupse Dumitrescu. Dar eu vreau să-ți atrag atenția că, în ceea ce mă privește, valoarea literară a declarațiilor dumitale n-are nicio importanță. Pe mine mă interesează exclusiv mersul anchetei și tocmai de asta vream să-ți vorbesc. Din multele, prea multele sute de pagini pe care le-ai scris până acum și din toate declarațiile verbale pe care le-ai făcut, nu s-au înțeles încă limpede legăturile lui Lixandru cu Darvari.

— Au fost prieteni din școala primară...

— Eu nu-ți vorbesc de școala primară, îl întrerupse Dumitrescu, și nici de prietenia lor cu Oana, și Zamfira, și ceilalți. Eu îți vorbesc de legătura lor în 1930, când Darvari a dispărut cu avionul în Rusia.

— Erau și atunci prieteni...

— Asta nu reiese clar din declarațiile dumitale. Și nu reiese clar pentru că, cel puțin așa ar părea la prima vedere, te contrazici. Am să-ți arăt odată extrase din declarațiile dumitale și ai să vezi și dumneata că ești confuz și uneori te contrazici. Poate că n-ar trebui să ți-o spun, reluă după o pauză, dar poate că, fără să-mi dau seama, îți vreau binele. Mă întreb: te contrazici pentru că nu-ți mai amintești cu de-amănuntul cum s-au petrecut lucrurile sau pentru că vrei să ascunzi ceva? Dacă într-adevăr vrei să-mi ascunzi ceva, tot ce-ți pot spune este că-ți faci iluzii... Și-ar fi păcat de bătrânețile dumitale să-ți mai faci iluzii.

Tăcură amândoi câteva clipe.

— Am înțeles, vorbi Fărâmbă silindu-se să zâmbească. Am înțeles și vă foarte mulțumesc. Nu încerc să ascund nimic. Dar știu la ce faceți aluzie: când lucrurile nu sunt povestite așa cum trebuie, uneori par confuze și *unele amănunte par că ar contrazice întregul*, ca să mă exprim ca la școală. De aceea am să fiu cât se poate de atent de aici

înainte și am să scriu cât voi putea de limpede.

— E în interesul dumatăle, spuse Dumitrescu întinzând mâna și apăsând pe buton. *À propos*, adăugă căutându-i privirile, îți mai pot spune un lucru, pe care probabil n-aveai de unde să-l știi: Darvari n-a ajuns niciodată în Rusia. Și nici avionul cu care fugise el n-a fost găsit, deși s-au făcut cercetări îndelungi și de către ruși și de către ai noștri. Cred că înțelegi ce înseamnă asta...

În ziua aceea Fărâmbă nu scrisese aproape nimic. Rămase mult timp cu mâinile la tâmple în fața hârtiei și apoi se hotărâse brusc: începu să însemne date: 1700 (Arghira), 1840 (Selim), octombrie 1915 (Iozi), toamna 1920 (nunta Oanei), 1919-1925 (Marina-Darvari) 1930... Se întrerupse și privi în neștire cifrele, în cele din urmă începu să le șteargă una câte una, cu mare grijă, meticolos, înmuindu-și penița în cerneală.

A doua zi se apucă să scrie din nou, dar concis, și cât putu mai clar, întâmplările din anii 1914-1915, până la dispariția lui Iozi. Și de-atunci rezuma în fiecare zi, din ce în ce mai sec, ca într-un raport ministerial, o serie de evenimente care precedaseră dispariția băiatului rabinului, dar care, toate, aveau direct sau indirect legătură cu strada Mântuleasa.

După vreo săptămână îl trezi gardianul din somn.

— Pofțiți, că a venit mașina. Pofțiți la plimbare, adăugă el zâmbind.

Ajunse la vilă aproape la miezul nopții și o găsi pe Anca Vogel așezată la birou, fumând, cu un teanc de dosare în fața ei, cu cele două sticle de șampanie pe măsuta de alături.

— Bună seara, Fărâmbă! îi strigă. Stai jos și aprinde o țigară.

Îi întinse pachetul de „Lucky Strike” pe deasupra biroului.

— Odihnește-te o clipă și bea un pahar cu șampanie, adăugă apucând sticla și umplând paharele.

— Vă foarte mulțumesc, repetă Fărâmbă înclinându-se de mai multe ori.

— Și după ce te-oi odihni, să-mi povestești. Dar nu așa, la întâmplare, cum îți place, ci pe alese, dacă înțelegi ce vreau să spun.

Alege din tot ce știi ce-i mai frumos. Bunăoară, astă seară, nunta Oanei.

— Dacă o să-mi dați voie, am să încep cu povestea Zamfirei.

— Spuneai că ține două sute de ani, îl întrerupse Anca Vogel zâmbind.

— Am s-o rezum cât voi putea mai mult. Dar fără să știți ce s-a întâmplat acum două sute și mai bine de ani, n-o să înțelegeți nunta Oanei și nici ce s-a mai întâmplat după aceea.

Anca Vogel zâmbi din nou, ridică din umeri și-și umplu paharul cu șampanie.

— Poate vă mai aduceți aminte, începu Fărâmbă, că soția boierului Iorgu Calomfir, preafrumoasa Arghira cum i se spunea, avea vederea foarte slabă. Deși îi plăcea să citească și iubea cărțile, nu le putea citi cu ochii ei, ci doar le lua între degete, le mângâia, le apropia de obraz, ca să le poată descifra titlurile, și apoi le trecea doamnei ei de companie, o grecoaică, să i le citească. În afară de poezii și de romane și tot felul de cărți de călătorie, Arghirei îi plăcea teatrul. Avea o adevărată pasiune pentru teatru și îndată ce s-a căsătorit cu Calomfir, i-a cerut să spargă peretele între două mari încăperi, să-l înlocuiască cu coloane, și și-a alcătuit acolo o sală de teatru. Dar ea, deși i-ar fi plăcut, era prea mioapă ca să joace. Așa că se mulțumea să-și îmbrace prietenele și copiii prietenelor în costume croite după fantezia ei și-i puneă să joace. Îi plăcea să inventeze costume în culori tari, spectaculare, și ea singură alegea stofele, catifelele și mătăsurile, le alegea în așa fel, încât să le poată vedea, tot catifele roșii aprinse, și borangicuri albe ca zăpada, și stofe bătute cu aur, și mătăsuri turcești, verzi, albastre, portocalii. Când își îmbrăcau actorii costumele, ea se apropia și parcă le-ar fi pipăit, dar asta o făcea ca să-și dea seama dacă fuseseră croite după indicațiile ei, căci culorile le vedea chiar fără să se apropie. Iar când începea spectacolul, ea era acolo, pe un jilț, chiar în fața scenei, și urmărirea textul, pentru că de cele mai multe ori îl știa pe dinafară. Soțul ei, cum v-am mai spus, cheltuisese o avere cu doctorii și maeștrii de lentile, dar zadarnic îi aduceau fel de fel de ochelari, pentru că îndată ce-i puneă,

începea să lăcrămeze. Niciun doctor nu izbutise să afle pricina pentru care ochii Arghirei nu puteau îndura niciun fel de lentile. Veneau tot felul de vraci și lecuitori, își încercau pe rând farmececele și leacurile, dar tot fără folos. Până ce, într-o dimineață de duminică, după liturghie, urcă la ea în foișor o fată tânără, venită dintr-un alt sat și-i spuse: „Eu sunt Zamfira. Să te speli pe față cu apa asta, și are să-ți dea Dumnezeu lumina ochilor...” Și cât ar părea de curios, așa s-a întâmplat. Arghira s-a spălat cu apa aceea și a văzut, așa cum văd toți oamenii. A îmbrățișat-o pe Zamfira, i-a făcut daruri și în fiecare zi o chema la ea în foișor. Curând după aceea a măritat-o cu un om de încredere al lui taică-său, Mântuleasa, și i-a dăruit casele și locurile pe care s-a croit mai târziu strada Mântuleasa, dar asta e o altă poveste, și poate am să v-o povestesc și pe ea o dată, cu un alt prilej... Ceea ce voiam să vă spun acum, reluă după ce-și aprinse o altă țigară, e că vara lui Dragomir, sculptorița, pe numele ei adevărat Marina, aflase de copilă toate întâmplările pe care vi le povestii eu acum, și i se păruse că Zamfira fusese în felul ei o sfântă, și i se mai păruse că ea, Marina, îi semăna și că poate ar fi chiar Zamfira, reîntoarsă pe pământ după două sute de ani, dar nu ca să redea lumina ochilor Arghirei, ci ca să învețe oamenii cum să vadă. Pentru că, gândea Marina, oamenii nu mai știu să vadă, să privească în jurul lor, și toate relele și păcatele de-acolo se trag, că, în zilele noastre, oamenii sunt aproape orbi. Iar ca să-i vindece, nu e alt mijloc decât să-i învețe să privească operele de artă, și în primul rând sculpturile. De aceea avea ea mare slăbiciune pentru Oana, și venea mereu la cârciuma lui Tunsu, s-o deseneze, și umplea albume întregi cu schițe. Spunea că singură Oana e vrednică să servească de model pentru o zeiță.

— Nu, Fărâmbă, îl întrerupse Anca Vogel ridicând brusc brațul. Toate astea nu mă interesează. Te-am rugat să-mi povestești nunta Oanei.

— Acolo ajungeam în câteva minute, spuse Fărâmbă îmbujorându-se. Pentru că la nunta Oanei, la mănăstirea Paserea, a fost și Marina, și cu toți ceilalți, prietenii ei și ai Oanei.

— Când a fost nunta?

— În toamna lui 1920.
— Și tot ce-mi povesteai adineaori, cu Marina care-și spunea Zamfira când se întâmpla?

— Cu vreun an mai înainte, prin 1919.

— Ei bine, lasă astea și vino direct la nuntă.

Fărămă își plecă fruntea și începu să-și mângâie, nervos, genunchii.

— Dacă doriți, așa am să fac. Am să vă mai cer numai câteva secunde, ca să precizez că Marina de-abia începuse să sculpteze *Nașterea Venerei* când Oana și-a cerat voie de la tată-său și a plecat spre munte. Așa că în vara aceea Marina rămăsese fără model, în deznădejde, aduna băieții la ea acasă, și petreceau toți, noapte după noapte. Trebuie să vă spun că niciunul din ei nu intrase până atunci într-o asemenea casa bogată și boierească.

— Au trecut de mult cele câteva secunde, îi întrerupse zâmbind Anca Vogel.

— Vă cer iertare. Dar este curios că nu pot sări peste anumite amănunte, care, la prima vedere, par fără importanță, și sunt totuși hotărâtoare pentru ce se va întâmpla mai târziu. Trebuie să amintesc de această casă veche și bogată pentru că trăiau acolo mătușile Marinei, două bătrâne care păreau a nu mai avea de mult mintea întreagă, dar *păreau* numai.

— Ei și ce-are a face? îl întrerupse cu oarecare asprime Anca Vogel.

— Are a face, pentru că bătrânele acestea le tot spuneau băieților, deși, vă dați seama, atunci, în vara aceea, niciunul din băieți nu împlinise douăzeci de ani, le tot spuneau: „Să nu cumva să vă îndrăgostiți de Marina, căci ea e ursită lui Dragomir. Ea pe Dragomir trebuie să-l ia, căci altminteri ni se stinge neamul...”

Se întrerupse deodată, speriat nu atât de telefonul care începuse să sune, cât de schimbarea bruscă pe care o surprinse pe fața femeii. „Anca Vogel îl privi încruntată și stinse nervos țigara abia începută. Apoi ridică receptorul și-l apropie de ureche, silindu-se să zâmbească.

Fărămă simți cum începe să i se facă frică și întoarse ochii spre una din biblioteci.

— Bine, o auzi șoptind.

Apoi, după o pauză, adăugă câteva cuvinte în rusește și așează receptorul în furcă.

— Fărâmă, încep cu un glas parcă schimbat, dumneata ești un om cu noroc.

Își umplu paharul cu șampanie, îi bău până la fund și-și aprinse o nouă țigară.

— Dar nu știi dacă porți și altora noroc. O să vedem asta mai târziu, adăugă zâmbind, în orice caz, s-ar putea să fie chiar mai misterios decât ai bănuțit dumneata când ai început să inventezi poveștile astea cu Oana și Zamfira.

— Vă dau cuvântul meu de onoare, șopti pălind Fărâmă.

— Te rog nu mă întrerupe. Că ai inventat sau nu pe de-a-ntregul aventurile pe care le tot scrii și le povestești, mi-este cu totul indiferent. Dar se pune o mică problemă psihologică, și aș vrea să știu cum trebuie rezolvată. Se pune această problemă: de ce inventezi dumneata lumea asta pe măsură ce-o povestești? O faci numai de frică, sperând că așa ai putea scăpa mai ușor? Dar atunci, mă înțeleg *de ce ți-e frică*, nu înțeleg primejdia de care vrei să *scapi*...

Fărâmă pălise și mai mult și-și mângâia în neștire genunchii, dar nu îndrăzni să mai spună ceva, deși Anca Vogel îl privise câteva clipe curioasă, parcă ar fi așteptat un răspuns.

— În orice caz, reluă ea după ce-și umplu iarăși paharul, ești un om norocos. Căci nu bănuiești ce surpriză pregătisem pentru noaptea asta. Nici cu gândul nu gândești! adăugă, izbutind din nou să zâmbească. Ne așteaptă afară o limuzină și plănuisem să ne plimbăm, după ora trei, când, după spusa dumitale, coboară Dumnezeu pe pământ, să ne plimbăm amândoi pe strada Mântuleasa. Ca să-mi arăți și mie școala dumitale și cârciumile și casele cu pivnițe adânci...

— S-o vedeți vara! izbucni deodată Fărâmă, cu o neobișnuită fervoare în glas, s-o vedeți cu vișinii și zarzării încărcăți...

Femeia îl privi din nou adânc, apoi începu să soarbă gânditoare din șampanie.

— Dar cum spuneam, ești un om cu noroc. N-am să știu niciodată dacă ai inventat, nici cât ai inventat. Pentru că pe strada Mântuleasa nu se mai poate trece...

Se opri și izbucni în râs văzându-l pe Fărâmbă sărind speriat în picioare.

— Mai precis, continuă, nu se poate trece în noaptea asta; sau, cel puțin, nu putem trece noi. *Noi doi*. Așa că, vezi, lucrurile sunt chiar mai complicate decât reieșeau din povestirile dumitale...

Apăsase pe buton rostind ultimele cuvinte și în clipa următoare intra agentul.

— Dă-i niște țigări, îi spuse, și urcă-i repede în mașină.

Se ridică brusc de la birou și se îndreptă grăbită către capătul opus al salonului, acolo unde se distingea, printre perdele, un balcon. Cu un efort, încercând să-și stăpânească tremuratul, Fărâmbă se înclină adânc. Simți brațul agentului și se lăsă purtat fără împotrivire. Dar, odată ajuns în curte și văzându-se așteptat de un grup de bărbați îmbrăcați în mantăi lungi și nerecunoscând nicio figură, simți cum i se moaie picioarele. Ar fi căzut dacă nu l-ar fi sprijinit agentul.

— Ce-a mai spus? Întrebă unul din bărbați, care-și ținea amândouă mâinile în buzunarul mantalei.

— A spus să-i dau niște țigări.

IX

Se trezi așezat pe un scaun, într-o încăpere insuficient și straniu luminată, căci nu vedea decât biroul din fața lui și, înapoia biroului, doi necunoscuți, privindu-l cu curiozitate și totuși parcă fără interes.

— Vă rog să mă scuzați, începu Fărâmbă, după ce-și rotise uluit privirile în jurul lui. Am fost foarte obosit. Nu prea știu cum am ajuns aici. Avusesem cinstea să fiu invitat de tovarășa ministru Anca Vogel.

— Tocmai în legătură cu asta voiam să vă punem câteva întrebări, îl întrerupse unul din bărbați.

Avea părul rar și lipit cu grijă pe creștet, ochelari fumurii, și-și ținea

mâinile încheștate deasupra unui dosar.

— Înainte de toate, continuă rostind rar și apăsător cuvintele, am vrea să știm dacă tovarășa Vogel v-a vorbit ceva despre Economu.

— Despre subsecretarul de stat de la Interne? Întrebă Fărâmbă.

— Nu mai este subsecretar de stat. Noi vrem să știm dacă tovarășa Vogel v-a vorbit ceva despre Vasile Economu. Încercați să vă aduceți bine aminte, adăugă văzând că Fărâmbă clătinase viguros din cap. E foarte important și vă ușurează simțitor situația.

În clipa aceea, celalt îi întinse pachetul cu țigări și bricheta. Avea dinții rari, îngălbeniți și-i descoperea neconținut, într-un zâmbet silit și melancolic. Fărâmbă luă o țigară și și-o aprinse repede, încercând să-și domolească tremuratul mâinii.

— Vă pot asigura că niciodată, în convorbirile pe care am avut onoarea să le am cu tovarășa ministru Vogel, niciodată n-am auzit-o rostind numele domnului Economu.

— Și, totuși, ați fost chemat la tovarășa Vogel după ce-ați avut o lungă conversație cu Vasile Economu, pe vremea aceea subsecretar de stat la Interne.

— N-aș putea spune c-am avut o lungă discuție, începu Fărâmbă după ce trase adânc din țigară. De fapt, nu știu dacă domnul Economu a avut prilejul să rostească mai mult decât câteva cuvinte. Mă chemase anume ca să-i povestesc câte ceva despre Oana, fata unui cârciumar din Obor. Eu îi povesteam și domnul Economu mă asculta.

— Asta vrem să știm și noi, îl întrerupse din nou cel cu ochelari fumurii, de ce *după ce* i-ați povestit lui Economu anumite lucruri despre Oana, tovarășa Vogel v-a chemat la ea ca să i le mai povestiți o dată? Sau, poate, adăugă după o pauză, privindu-l adânc în ochi, poate că Economu lăsase să se înțeleagă că s-ar putea afla și *alte* lucruri despre Oana. Lucruri care ar putea interesa *direct* pe tovarășa Vogel?

Fărâmbă își plecase privirea.

— Ce fel de lucruri? Ce lucruri ar fi putut-o interesa pe tovarășa ministru Vogel într-o poveste veche, pe care nici măcar nu o credea, pe care bănuia că am inventat-o eu?

— De unde știți că n-o credea?

— Mi-a spus-o chiar dânsa, astă-seară sau când o fi fost asta, noaptea trecută, în sfârșit, când am fost ultima oară la dânsa...

— Dar când v-a mărturisit că nu crede? Înainte sau după ce-a fost chemată la telefon?

Fărâma păli și-si stinse încurcat țigara în scrumieră.

— După, șopti. După ce-a vorbit la telefon.

Cei doi se priviră în treacăt, fără să-și zâmbească.

— Evident, *după*. Dar până atunci nu dăduse niciun semn că pune la îndoială veracitatea povestirii. Și noi tocmai asta vrem să știm: de ce, după ce Economu a aflat de povestea Oanei, a crezut că *anumite* lucruri, sau poate numai un *anumit* lucru, în legătură cu această poveste, ar putea-o interesa direct pe tovarășa Vogel? Sau, ca să fiu mai precis: încercați să vă aduceți aminte dacă, povestind lui Economu pățaniile Oanei, i-ați povestit și nunta ei, la mănăstirea Paserea. Cu alte cuvinte dacă i-ați relatat visul Oanei, visul pe care l-a povestit ea atunci, la mănăstirea Paserea.

Fărâma își duse amândouă mâinile la tâmplă și rămase câtva timp nemișcat.

— Pe cât îmi aduc aminte, șopti, domnului Economu n-am apucat să-i povestesc decât adolescența Oanei și întâmplări cu Doftorul, când, împreună cu alți prieteni ai ei, întovăraseau pe Doftor în călătoriile lui prin târgurile Munteniei.

— Adică, îl întrerupse cel cu ochelari fumurii deschizând dosarul, întâmplări din 1916.

— Exact. Vara lui 1916, înainte de a intra România în război.

— Deci, lucruri care nu ne interesează. Inutil să insistăm asupra lor. Să revenim însă la nunta Oanei. Puteți să ne descrieți reacția tovarăsei Vogel în timp ce vă asculta povestindu-i nunta Oanei?

Fărâma zâmbi.

— Tot ce vă pot spune, începu el bine dispus, este că, spre păcatele mele, n-am apucat să povestesc tovarăsei ministru această nuntă fabuloasă, în pofida faptului că de mai multe ori mi-a cerut-o chiar

dânsa, și mi-a cerut-o cu oarecare insistență. Și asta nu pentru că n-aș fi vrut să-i povestesc nunta Oanei. Dar, așa cum am repetat-o de mai multe ori, și nu numai tovarășei ministru Vogel, ca să poată înțelege ce-a însemnat nunta Oanei pentru ea și pentru toți prietenii ei, trebuia să se cunoască în prealabil tot ce s-a întâmplat pe de o parte de vreo sută de ani încoace, iar pe de altă parte, de vreo două sute și ceva de ani încoace.

— Fiți mai explicit, îl întrerupse cel cu ochelari fumurii, răsfoind atent dosarul.

Celalt îi întinse din nou pachetul cu țigări și zâmbi.

— Mă refeream la povestea lui Selim, spuse Fărămă după ce-și aprinse țigara, și la povestirea boierului Calomfir.

— Ați scris de mai multe ori despre astea, dar nu se înțelege legătura dintre ele. Iată ce-ați scris. Rezum: prin 1835, Selim, fiul pașei din Silistra, scapă viața unui băiat de vreo paisprezece, cincisprezece ani; băieții se leagă între ei ca frații. Selim se însoară de tânăr cu o turcoaică și o grecoaică turcită. Dar descoperă foarte curând că prietenul lui îl înșală cu amândouă nevestele și îl blestemă. Prietenul își schimbă numele în Tunsu, fuge în Ardeal și de-acolo în Muntenia. Asta se întâmpla în 1848. Tunsu iubea femeile și avea mare căutare la femei, dar se temea de însurătoare. Așa a dus-o până pe la 1870, când împlinise cincizeci de ani. Atunci se însoară cu o văduvă cu trei copii... Nu văd nicio legătură cu nunta Oanei, adăugă întrerupându-se din citit.

— Și totuși *legătură este*. Poate că n-am scris eu destul de limpede. Dar, vedeți, blestemul lui Selim acesta a fost: pentru că îl trădase prietenul lui cel mai bun, omul căruia îi scăpase viața, l-a blestemat ca neam de neamul lui să le fugă nevestele, iar fetele lor să se împreuneze cu dobitoacele. Și așa s-a și întâmplat. Tunsu s-a însurat la cincizeci de ani, dar după ce l-a avut pe Fănică, singurul lor copil, nevasta i-a fugit cu un argat. De-atunci Tunsu a trăit singuratec, într-o pădure de lângă mănăstirea Paserea. Băiatul lui, Fănică Tunsu, ajunge cârciumar în Obor, se însoară și are pe Oana, dar îi fuge și lui nevasta; oamenii spun că l-a lăsat și a fugit în lume după ce-a văzut cât de năprasnic crește

Oana și a aflat de la bărbată-său de blestemul lui Selim. Iar Oana, săraca de ea, deși era cuminte și nu știa de rele, și-a împlinit și ea blestemul, căci, în sfârșit, poate că știți și dumneavoastră povestea...

— Știm, și tocmai în legătură cu această poveste — căci foarte probabil e o poveste, pe care au scornit-o oamenii de la munte, sau poate soțiile lor — tocmai în legătură cu această poveste am dori să ne relatați reacțiile tovarășei Vogel. Ce-a spus? Ce comentarii a făcut? Vă mai aduceți aminte?

— A exclamat de mai multe ori, ascultând-o: „Grozavă femeie!”

Cei doi se priviră din nou, fără expresie, cu oarecare oboeală.

— Să trecem acum la alt punct, tot în legătură cu nunta Oanei. Spuneți că și cealaltă poveste, a lui Calomfir, care începe pe la 1700, ar fi tot atât de importantă. Dar din tot ce-ați scris și ați declarat verbal, nu reiese asta.

Deschise din nou dosarul, scoase o pagină dactilografiată și, parcurgând-o în grabă, continuă, foarte rar:

— A fost greu de rezumat povestirile în legătură cu Calomfir pentru că săriți neconținut de la Arghira și Zamfira, fata care i-a redat vederea pe la începutul secolului optsprezece, la sculptorița care voia să i se spună Zamfira, deși pe ea o chema Marina, și, care, dacă ar trăi, ar avea astăzi, după spusa dumneavoastră, când aproape șaiszeci de ani, când zece-cincisprezece ani mai puțin, când mult mai mult. Pentru că, adăugă, ridicându-și ochii din pagina dactilografiată și privindu-l cu o bine subliniată ironie, pe cât sunt de exacte, în majoritatea lor, datele în legătură cu celelalte personaje din zilele noastre sau din alte secole, vârsta Marinei variază, în declarațiile dumneavoastră, într-un chip aproape spectacular.

— E adevărat, făcu Fărâmbă gânditor. Pentru mine, femeia aceasta, Marina, a rămas până astăzi un mister.

— O să revenim îndată la acest mister, și poate o să-l dezlegăm. Spuneam că e greu de rezumat acest ciclu al Calomfireștilor pentru că săriți neconținut de la un secol la altul. Săriți de la Calomfir și Arghira la Dragomir și vara lui, Marina, fără să pomeniți decât în treacăt despre

Mântuleasa...

Fără să-și dea seama, Fărâmbă începu să-și frece nervos genunchii.

— Tot ce-ați spus, și ați repetat-o de mai multe ori, este că Arghira a căsătorit pe Zamfira cu un om de la curte, Mântuleasa, și le-a dat locul pe care s-a tăiat mai târziu strada cu același nume. Este posibil să vă amintiți atât de puțin tocmai despre această familie, mult mai aproape de dumneavoastră, decât familia boierului Calomfir și a lui Dragomir Calomfirescu?

— N-am știut niciodată prea mult despre familia Mântuleasa, se scuză Fărâmbă plecând ochii. Vedeți, pentru mine, numai școala conta, și ce era în jurul școlii — casele, grădinile, grădinile de vară.

Cei doi se priviră în tăcere. Cel cu dinții rari și îngălbeniți zâmbi trist, ridică din umeri și întinse din nou pachetul de țigări peste birou.

— Să lăsăm deci asta, pentru un moment, reluă celalt, parcurgând distrat pagina dactilografiată. Să revenim la nunta Oanei... Dar înainte de asta, aș vrea să vă mai întreb ceva, tot în legătură cu Mântuleasa.

Când ați văzut-o pentru ultima oară pe tovarășa Vogel, v-a vorbit ceva de Mântuleasa? Sau, poate, de *strada Mântuleasa*? adăugă după o scurtă pauză.

Fărâmbă zâmbi visător.

— Nu numai că mi-a vorbit, spuse cu o greu stăpânită mândrie, dar îmi pregătise chiar o surpriză și anume: să ne plimbăm amândoi cu limuzina, după trei dimineața, pe strada Mântuleasa, ca să-i descopere și dânsa farmecele... Evident, i-am spus că acum în pragul iernii, nu prea erau multe de văzut. Am poftit-o să vină s-o vadă când înfloresc zarzării și se rumenesc caisele.

Cei doi se priveau cu interes, aproape turburați.

— Și cu toate acestea, nu v-ați plimbat, vorbi târziu cel cu ochelarii fumurii. De ce? Ce explicație v-a dat?

— Mi-a spus că în noaptea asta nu ne putem plimba pe strada Mântuleasa: cel puțin, nu ne putem plimba *noi doi*...

— Evident, v-a spus asta după ce-a fost chemată la telefon. Și n-a mai adăugat nimic altceva?

— Nu. Nimic altceva.

— Să revenim atunci la nunta Oanei. Sunt două lucruri care ne interesează îndeosebi: visul pe care l-a povestit atunci Oana și purtarea curioasă a Marinei. Cele trei relatări succesive — la distanță doar de câteva luni — prezintă variante simțitoare. Să începem cu visul Oanei pe care ați declarat adineaori, adăugă ridicând ochii din pagina dactilografiată și privindu-l cu înțeles, ați declarat că *nu l-ați povestit nici lui Vasile Economu, nici tovarășei Vogel*. Înainte de a-l analiza, aș vrea să ne mai povestiți încă o dată acest vis, cât puteți mai exact, și cu toate amănuntele de care vă duceți aminte. Căci pentru noi în primul rând amănuntele contează.

Fărămă oftă și-și așează obosit amândouă mâinile pe genunchi.

— Numai visul? Întrebă el în șoaptă. Nu și ce-a fost înainte?

— Numai visul. Ce-a fost mai înainte prezintă mai puțin interes.

Fărămă rămase câteva clipe cu privirile în gol, parcă ar fi încercat să-și amintească.

— S-a întâmplat așa, începu el deodată. În noaptea aceea, adică sâmbătă înainte de nuntă, Oana a avut acest vis, pe care ni l-a povestit la ospăț, duminică seara. Eram toți așezați în jurul mesei, la dreapta ei mirele, profesorul estonian, la stânga taică-său, și deodată Oana a strigat, adresându-se lui Lixandru: „Ascultă, Lixandre, ascultă încoace și dezleagă-mi visul. Se făcea, a început Oana, că înotam în Dunăre, dar înotam în susul apei, până ce, după nu știu câtă vreme, am ajuns la izvor, la izvorul Dunării. Și acolo m-am pomenit deodată că pătrund sub pământ și ajung într-o peșteră fără sfârșit, sclipitoare, cu pereții bătuți cu pietre scumpe și luminate de mii de lumânări. Și un preot care era acolo, lângă mine, a șoptit: „E Paștele, de aceea am aprins atâtea lumânări”. Dar eu am auzit în acea clipă un glas din nevăzut: „Pe aici nu e Paște, pentru că pe tărâmul acesta suntem încă în Vechiul Testament!” Și am simțit o mare bucurie privind toate lumânările, și luminile, și pietrele acelea scumpe; și-mi spuneam: m-am învrednicit și eu să înțeleg cât este de sfânt Vechiul Testament, cât de mult a iubit Dumnezeu oamenii aceia care au trăit în vremea Vechiului Testament.

Și-atunci m-am deșteptat...” Acesta a fost visul pe care ni l-a povestit Oana.

— Spuneți mai departe, îl îndemnă celalt, văzând că Fărâmbă tăcea. Căci ce vine acum e tot atât de important.

— Mai departe, repetă Fărâmbă căzând pe gânduri. S-au întâmplat mai multe lucruri în noaptea aceea.

— Ne interesează să știm, în cele mai mici amănunte, reacțiile lui Lixandru, Darvari și Marina.

— Așa mă gândeam și eu să încep, reluă Fărâmbă. Mă aflam lângă Lixandru și m-a izbit paloarea, și apoi agitația lui. A sărit ca ars de la masă și s-a repezit la Oana, i-a apucat mâna: „Ți s-au arătat și ție semnele! a exclamat. Ți s-au arătat în vis. Asta-i peștera de sub apă, pe care am văzut-o și eu, demult, și acolo trăiește și acuma Iozî. Dacă nu te-ai fi deșteptat, l-ai fi întâlnit! Și poate ți-ar fi spus și pentru noi, cum să mai găsim a doua oară trecătoarea...” Apoi, parcă și-ar fi dat seama că n-ar fi trebuit să spună toate astea chiar acolo, la nuntă, cu atâta lume împrejur, și s-a fâstâcit, și-a cerut iertare și s-a întors tăcut la locul lui, lângă mine. Dar n-a mai putut scăpa de Marina, care-l ascultase fermecată și i-a strigat de la celălalt capăt al mesei să le explice semnele. Și văzând că Lixandru tace, zâmbind fericit, Marina a venit lângă el, l-a cuprins de mijloc, l-a ținut toată noaptea lângă ea, deși îl vedea pe Darvari că se dă de ceasul morții. Și au fost mulți care au crezut că în noaptea aceea s-a stricat prietenia între Darvari și Lixandru. Dar asta nu era adevărat.

— O să vă ascultăm mai târziu explicându-ne de ce nu era adevărat, deși din propriile dumneavoastră declarații reiese contrariul, îl întrerupse cel cu ochelari fumurii. Deocamdată, aș vrea să subliniez acest lucru: din toate cele trei versiuni pe care le avem la dosar, ca și din ce-ați spus adineaori, se desprind aceste elemente esențiale: 1 peștera puternic luminată, parcă ar fi avut pereții bătuți cu pietre scumpe; 2 aluzia la Vechiul Testament și 3, faptul că visul a fost povestit la mănăstirea Paserea. Or, știind ce știm și ținând seama de tot ce s-a întâmplat, este *absolut imposibil* ca visul să nu fi fost cunoscut de

către Economu, care l-a povestit îndată tovarăsei Vogel, sugerându-i să vă cheme ca să i-l mai povestiți și ei, cu care prilej poate ar mai fi aflat și *alte* amănunte.

— Și totuși nu l-am povestit, șopti Fărâmbă.

— Asta rămâne de verificat, în orice caz, conținutul visului îi era accesibil lui Economu din textul dactilografiat al declarațiilor dumneavoastră, text care s-a găsit, de altfel, în biroul lui.

— Nu înțeleg legătura, făcu Fărâmbă privindu-i pe rând.

— Ei, tocmai asta pare greu de crezut, interveni brusc cel cu dinții îngălbeniți, după ce-i mai oferi o țigară. Chiar *foarte greu de crezut*. Pentru că, altminteri ar trebui să presupunem o serie de coincidențe atât de extraordinare, încât ar egala misterul dispariției lui Iozî și alte miracole din povestirile dumitale.

— Nu prea înțeleg la ce faceți aluzie...

— Dacă e adevărat ce spuneți, înseamnă că sunteți încă foarte obosit. Căci e clar ca lumina zilei. Într-adevăr, numai dacă Economu și tovarășa Vogel au cunoscut visul se explică de ce Economu, care era unul din puținii care știau că în pădurea de la Paserea fusese îngropată, în toamna lui 1939, o parte din tezaurul polonez, dar, mai ales, era singurul care știa, de asemenea, că mai rămăseseră acolo, nedescoperite, mari cantități de aur și bijuterii, numai așa se explică, spun, de ce Economu s-a hotărât să transporte pe ascuns, într-o noapte, această comoară în pivnița casei lui din strada Calomfirescu, casă pe care a rechiziționat-o astă-primăvară; lucru pe care, adaug în paranteză, este imposibil să nu-l fi aflat la timp, pentru că, așa cum ați repetat-o de mai multe ori și așa cum a fost confirmat de mulți martori în ancheta paralelă, obișnuiați să vă plimbați, *în fiecare zi*, în tot cartierul Mântuleasa, și de câte ori se întâmpla să aibă loc vreo mutare, încercați prin diferite mijloace să aflați *cine* se mută.

Fărâmbă îl asculta speriat, cu mâinile uitate pe genunchi, fără să-și mai poată desprinde privirile de zâmbetul obosit, melancolic, al vorbitorului.

— Și numai așa se explică de ce, cu puține săptămâni înainte, sub

pretextul apei care ar fi început să izvorască în pivniță, pretext pe care l-a împrumutat din povestirile dumneavoastră, Economu a adus câțiva lucrători care-i erau devotați și a săpat o ascunzătoare în fundul pivniței în care trebuiau să fie depozitate aurul și bijuteriile de la Paserea. Nu știam precis care-i erau intențiile, dar e probabil că, profitând de poziția pe care o avea, ar fi expediat în străinătate rămășițele tezaurului polonez. Poate că spera s-o intereseze și pe tovarășa Vogel în planurile lui, de aceea i-a sugerat să vă cheme ca să-i povestiți despre Oana, în primul rând să-i povestiți visul Oanei, cu acea subliniată aluzie la *beatitudinea Vechiului Testament*. Nu știu în ce măsură tovarășa Vogel s-a lăsat ademenită de acest plan, dar e totuși surprinzător că se hotărâse să vă plimbați împreună, după ora trei, exact în noaptea în care trebuia transportat tezaurul de la mănăstirea Paserea în strada Calomfirescu, adică la doi pași de strada Mântuleasa. Și nu e mai puțin surprinzător că, aflând întâmplător că a fost descoperit, Economu se sinucide în biroul lui la 1.25, iar numai câteva minute în urmă tovarășa Vogel este chemată la telefon de o *sursă străină* și este informată că o parte din cartierul Mântuleasa va fi izolat și cercetat de către serviciile speciale, și astfel renunță la plimbarea proiectată, și tot din acel moment se îndoiește de veracitatea povestirilor dumneavoastră. E greu să ne convingeți că toate aceste întâmplări n-au nicio legătură între ele. Dimpotrivă, cred că oboseala v-a împiedicat până acum să vă amintiți exact, în amănunte, convorbirile pe care le-ați avut cu Economu și tovarășa Vogel. Situația dumneavoastră ar fi simțitor îmbunătățită dacă ne-ați confirma printr-o declarație limpede și fermă legăturile între Economu și tovarășa Vogel pe care desigur le-ați surprins în timp ce fiecare din ei vă asculta povestind nunta Oanei.

Fărămă îl privea în ochi, speriat și rugător totodată, parcă l-ar fi implorat să continue.

— Și toate acestea, șopti el târziu, toate acestea s-au întâmplat adineauri, acum câteva ceasuri...

— Nu , îl întrerupse cel cu ochelari fumurii. Ați fost , și sunteți încă ,

foarte obosit, de aceea nu vă mai aduceți aminte. Astea s-au întâmplat acum trei zile. Dar pentru că ați fost adus aici într-o stare de mare slăbiciune, de totală epuizare, doctorul v-a făcut o injecție, și de-atunci ați dormit întruna.

— Dar să n-aveți nicio grijă, adăugă celalt, zâmbind. Ați fost tot timpul acesta alimentat artificial. Dacă regimul s-ar mai fi prelungit o săptămână, ați fi câștigat cel puțin două kilograme...

— ... vedeți, începu el să audă deodată, lucrurile se limpezesc, se lămuresc unele pe altele, alcătuiesc împreună o configurație, și-și dezvăluiesc sensul numai dacă plecăm de la această ipoteză: pe de o parte, voi ați să ascundeți ceva, să păstrați un secret, iar pe de altă parte, memoria dumneavoastră, ca orice memorie, vă trădează, adică nu reține amănunte esențiale și păstrează cu o precizie aproape fotografică episoade periferice. Era suficient, deci, să examinăm cu rigoare necesară aceste episoade periferice ca să găsim cifrul prin care pot fi identificate acțiunile, personagiile, ideile pe care voi ați să le țineți secrete. Acest examen riguros a fost făcut și am să vă citez câteva din concluziile la care s-a ajuns. Pentru motive care rămân a fi lămurite, încercați cu tot dinadinsul să nu dezvăluiți relațiile reale dintre Darvari, Lixandru și Marina, relații pe care dacă le-am fi cunoscut, ne-ar fi permis să înțelegem motivul pentru care Darvari s-a hotărât să fugă în Rusia. Voi reveni îndată asupra acestui complex, pe care îl voi numi complexul nr.1. A doua concluzie la care s-a ajuns este aceasta: iarăși pentru motive care rămân a fi precizate, nu voi ați să dezvăluiți faptul că Lixandru, curând după fuga lui Darvari în Rusia, prin 1931-32, a hotărât și el să dispară, dar în felul lui, iar nu ca Iozi, nici ca Darvari, și anume *schimbându-și identitatea*, adică numele, meseria și, probabil, înfățișarea. Într-adevăr, după 1932 Lixandru nu mai apare nicăieri unde fusese cunoscut până atunci sub acest nume: la Casa de Depuneri, la Biblioteca Academiei Române, la Asociația de Șah, ca să nu mai vorbesc de restaurantele și grădinile de vară pe care le frecventa și unde nimeni nu-și mai amintește să-l fi văzut după 1932. Pe de altă parte, avem dovezi că Lixandru n-a murit, nici n-a părăsit

țara în chip definitiv. Nu este exclus să fi plecat în străinătate în 1932 și să se fi întors mai târziu sub un alt nume. Fapt este că nicăieri pe teritoriul țării, și la niciun consulat din străinătate, nu s-a înregistrat vreun deces sub numele de Gheorghe P. Lixandru. Ceva mai mult, din propriile dumneavoastră declarații, reiese că l-ați mai întâlnit întâmplător, după 1932, dar nu spuneți sub ce înfățișare, nici ce-ați vorbit, nici cât timp ați rămas împreună, dacă numai câteva minute sau câteva ceasuri, sau o zi întreagă. Că nici dumneavoastră nu l-ați mai văzut de mult, reiese din încercarea disperată pe care ați făcut-o astă-vară de a întreba pe Borza, pe care-l credeți fostul dumneavoastră elev, dacă mai știe ceva despre Lixandru. Dar, evident, asta ar putea fi numai o *feinte*; cu alte cuvinte, voiati să vă convingeți dacă și alții știu ceva despre Lixandru, *asa cum știați dumneavoastră*. Repet, asta este numai o ipoteză... Nu păreți prea convins de reconstituirea complexului nr.2, adăugă după o pauză, zâmbind.

— Nu-mi dau seama, șopti Fărâmbă. Vă rog să mă credeți, parcă tot așa visa. Îmi aduc foarte bine aminte, înțeleg tot, și apoi parcă se face un gol și nu mai înțeleg nimic.

— Ați fost foarte obosit, reluă celalt, dar îngrijirea specială care vi se dă își va arăta foarte curând efectele. Să începem cu complexul nr. 1, a cărui cheie ne este dată prin analiza diferitelor variante ale nunții Oanei. Nu insist asupra variantelor în legătură cu acea prodigioasă performanță de sugestie colectivă, iluzionism, fachirism sau ce-o fi fost, pe care a făcut-o Doftorul în zorii zilei. Și nu insist nici asupra variantelor în legătură cu prima întâlnire între Doftor și pădurar, cu douăzeci de ani mai înainte, aventură tot atât de fabuloasă ca pățania boierului Calomfir, dispariția lui Iozi sau altele de acest fel. Nu insist asupra acestor variante pentru că ele sunt minime și, pentru noi, lipsite de importanță. Dar ia să venim la relațiile Darvari, Lixandru, Marina. Ați spus că prietenia între Lixandru și Darvari n-a fost zdruncinată în acea noapte, deși multă lume a crezut contrariul. Și cu toate acestea, reluă deschizând dosarul, într-o declarație precedentă povestiți că în noaptea aceea, Marina i-ar fi spus lui Darvari, citez „Să

nu te faci aviator, că nu te mai întorci!" Dar Darvari *i-a privit pe amândoi* și a răspuns: „Nu mi-e frică de moarte”. „Nu-ți vorbeam de moarte, a adăugat Marina, îți spun că *nu te mai întorci*”! Și atunci, amândoi tinerii au izbucnit în râs. „Ca săgeata lui Lixandru!” a spus Darvari privindu-l. Dar Lixandru a redevenit deodată serios și a încercat să schimbe vorba. „Azi e nunta Oanei, a exclamat el, azi s-au împlinit toate câte au fost ursite, și ar fi păcat să ispitim pe Dumnezeu cu alte taine și prevestiri!” Dar Darvari nu s-a lăsat convins așa de ușor. „Poate că și Marina știe ceva, poate că și ea, în felul ei, cunoaște semnele, de ce n-o lași să ne spună ce înseamnă că *n-am să mă mai întorc* ?” Vedeți dar că există o discrepanță între ce-ați spus acum câteva zile și ce-ați scris la 20 august, pe de o parte. Lixandru, Darvari și Marina au vorbit destul împreună și au vorbit lucruri importante; pe de altă parte, reiese din textul scris la 20 august o tensiune crescândă între cei doi prieteni. S-ar putea spune, chiar, că Darvari caută să contrazică pe Lixandru orice ar fi spus acesta din urmă și să facă exact contrariul decât ar fi vrut Lixandru.

— Astea, tot ce-ați amintit acum, vorbi cu oarecare efort Fărâmbă, se întâmplau înainte ca Oana să le fi povestit visul. E adevărat, mai târziu, văzând că Marina nu se mai despărțea de Lixandru, Darvari era posac și arțăgos. Dar, vă asigur, au rămas tot atât de buni prieteni ca și până atunci.

— Evident, *în aparență*, au rămas tot atât de buni prieteni. Dar este sigur că în adânc ceva s-a schimbat. Marina și-a dat seama de asta, căci numai așa se explică de ce, după ce rămăsese tot timpul alături de Lixandru, în zorii zilei, când s-au trezit din vrăjitoria Doctorului, citez, „l-a cuprins pe Darvari în brațe și i-a strigat, în auzul tuturor: „Dacă mă iubești atât de mult precât spui, ai să mă aștepți zece ani?” „Te aștept cât vrei, i-a răspuns Darvari, te aștept nu zece, ci douăzeci, cincizeci de ani!” „Atunci poștește toată lumea asta la nunta noastră, de azi în zece ani, septembrie 1930, tot aici, la mănăstire, și-o să ne cunune Lixandru și cu Oana.” „Nu Lixandru, a întrerupt-o Darvari, ci Doftorul și cu Oana...” „În declarația dumneavoastră din 20 august, din care am citat,

nu spuneți care a fost reacția lui Lixandru. Dar fără îndoială că a fost mâhnit, căci Marina, adresându-se lui Darvari, a adăugat repede: „Dar trebuie să știi că sunt prea bătrână pentru tine. Tu crezi că am doar cinci, șase ani mai mult decât tine, dar am douăzeci. Mă apropii de patruzeci de ani!...” Toată lumea a izbucnit atunci în râs, crezând că era doar o glumă, dar Darvari a strigat: „Chiar dacă ai avea cincizeci de ani, tot am să te aștept, pentru că în 1930, ai să ai numai vreo șaiszeci de ani, și eu știu că am să te iubesc până dincolo de bătrânețe!”

— Într-adevăr, așa a spus, șopti deodată Fărâmbă, parcă trezit din somn.

— Dar e evident că această nuntă, care ar fi trebuit să aibă loc peste zece ani, era o glumă, în care Marina nu crezuse, și nici nu putea crede. Pe de o parte, ea însăși îl avertizase pe Darvari să nu se facă aviator, „că nu se mai întoarce”. Pe de altă parte, se afla acolo, la ospăț, vărul ei, Dragomir, și toți știau că sunt oarecum logodiți încă de copii, căci așa hotărâse familia, ca „să nu le piară neamul”. O singură concluzie se impune: Marina a făcut toate astea ca să-l îmbuneze pe Darvari. Deci, ea simțise ruptura între Darvari și Lixandru.

— Și cu toate acestea, începu Fărâmbă, îmi aduc aminte de o observație a tovarășei ministru Vogel.

— Tovarășa Vogel nu mai este ministru. A primit o altă însărcinare. Fărâmbă amuți.

— Să revenim, deci, la complexul nr. 1. Deși era o glumă, Darvari a luat ca bună făgăduința Marinei. Dar de-aici înainte, lucrurile nu mai sunt clare. Și ne întrebăm de ce: deficiență a memoriei? dezinteresare față de tot ce s-a întâmplat din 1920 până la dispariția lui Darvari, după zece ani, în vara lui 1930? Sau pur și simplu hotărârea dumneavoastră de a *tăinui* cu orice preț anumite întâmplări, care, cunoscute, ne-ar fi dezvăluit nu numai motivele fugii lui Darvari, dar ne-ar fi indicat și sensul metamorfozei lui Lixandru. Personal, înclin spre această ultimă ipoteză, și am să încerc să vă demonstrez de ce. În fond, ce ne-ați spus, în atâtea interogatorii și în atâtea sute de pagini scrise, despre legătura între Darvari, Lixandru și Marina între 1920-

1930? Cam aceleași lucruri, foarte puține, pe care le-ați reluat și le-ați repovestit de nenumărate ori. Să le rezum. Spuneți că, de mai multe ori, Marina i-a mărturisit lui Darvari că într-adevăr are douăzeci (sau chiar treizeci!) de ani mai mult ca el. Citez: „De aceea Dragomir nu îndrăznește să se însoare cu mine, i-ar fi spus. El îmi cunoaște vârsta.” O dată, prin 1925-26, i-a arătat certificatul de naștere (și precizați că actul fusese eliberat în străinătate), din care reieșea că ar fi avut atunci aproape șaiszeci de ani. Darvari a privit-o speriat — și adăugați — „nu pentru că îi aflase vârsta, dar pentru că privind-o a văzut deodată că era într-adevăr bătrână”. „Dacă mă iubești încă după ce-ai aflat că voi împlini curând șaiszeci de ani, îți dau voie să mă săruți!” Darvari, scrieți, se făcuse palid și împietrise, cu privirile pironite asupra ei. Și Marina izbucni deodată, cu o mare exaltare în glas: „Vezi, asta e dragostea bărbaților! Legată numai de trup. Spiritul, pentru voi, pâlpâie exclusiv în preajma formelor tinere!” În clipa următoare fugi din salon, trece alături și se reîntoarce, după câteva minute, tot atât de tânără pe cât fusese în noaptea când Darvari o zărise pentru întâia oară în cârciuma lui Fănică Tunsu, în 1919. Darvari îi cade în genunchi, dar ea nu-i mai îngăduie s-o sărute. „Totuși am să te iert și de data asta, i-a spus zâmbind. Pentru că, naiv fiind ca toți bărbații, tu crezi că m-am machiat în femeie bătrână și, după ce te-am speriat mi-a fost milă de tine și mi-am spălat fața. Dar eu îți repet că sunt într-adevăr bătrână așa cum ți-o dovedește și certificatul de naștere...” Darvari o asculta fericit, pentru că, atunci, avea în fața lui o femeie de douăzeci, douăzeci și cinci de ani. Din declarațiile dumneavoastră nu reiese clar ce s-a întâmplat. Spuneți doar că Marinei îi plăcea teatrul, imitând și în acest punct pe străbuna ei, Arghira. Spuneți că obișnuia să se îmbrace curios, excentric, și uneori părea într-adevăr bătrână pentru că își pudra părul sau se farda așa cum se fardază femeile bătrâne când vor să pară tinere. Credeți, deci, că atunci când i-a arătat actul de naștere, se fardase ca să pară într-adevăr de șaiszeci de ani?

— Așa am crezut multă vreme, vorbi foarte încet Fărâmbă. Dar mă înșelasem.

— Probabil că vă înșelaseți. Pentru că din propria dumneavoastră relatare reiese că, în acea zi, Darvari n-a văzut-o *de la început* cât este de bătrână. N-a văzut asta decât după ce i-a arătat certificatul de naștere. Era, deci, vorba de altceva, de o tehnică specială pe care o avea Marina de a-și schimba înfățișarea după voie. Și acum ajungem la ultimul și cel mai important episod, pe care, din nefericire, l-ați relatat întotdeauna foarte succint. E vorba de aceea noapte din vara lui 1930, când, pentru motive neînțelese, Marina îl oprește pe Darvari să doarmă la ea și se culcă pentru prima dată împreună. Zic pentru motive neînțelese, pentru că ne-am putea întreba de ce n-a făcut-o până atunci, de ce a așteptat zece ani ca să se culce cu Darvari, și de ce a făcut-o doar cu câteva săptămâni înainte de nuntă. În orice caz, reiese din narațiunile dumneavoastră succesive că, în acea seară, tinerii au petrecut până târziu, numai ei doi, într-o grădină de lângă Cotroceni, și Darvari părea mai îndrăgostit ca oricând, pentru că în acea seară Marina era îmbrăcată ca niciodată, cu o extraordinară, deși discretă, eleganță, și arăta poate mai tânără decât o cunoscuse el cu unsprezece ani mai înainte, avea obrazul unei copile, fără pic de pudră, fără urmă de fard. Am rezumat textul dumneavoastră din 20 august. Și pe urmă, nu prea se înțelege ce s-a întâmplat. Tinerii au petrecut noaptea împreună. Dar, spre dimineață, Darvari s-a trezit și s-a aplecat spre iubita lui s-o sărute. Dar în lumina nesigură a zorilor, scrieți, a văzut, cu groază, că Marina era o femeie bătrână, chiar mult mai bătrână decât o descoperise el cu câțiva ani mai înainte, după ce văzuse certificatul de naștere. Scrieți că a rămas împietrit, multă vreme, și apoi s-a ridicat din pat și, cu mare grijă, ca să n-o trezească, a început să se îmbrace. Când era aproape îmbrăcat, și-a dat deodată seama că Marina îl privește zâmbind. „Eu știu ce ai de gând să faci, i-ar fi spus Marina. Dar să n-o faci banal, ca toți ceilalți. Să încerci marea fugă, să urci, să urci neconținut! Și apoi, strigă cu o neînțeleasă exaltare în glas: Am să-ți dau un talisman, și ai să întâlnești la un moment dat săgeata lui Lixandru...” Dar nu e sigur că Darvari a auzit ultimele cuvinte. Leșise tăcut, închizând cu grijă ușa în urma lui. Toate acestea, spuneți, le-ați

aflat mai târziu de la Lixandru, și Lixandru le aflase de la Marina chiar în ziua aceea. Pentru că, dacă am înțeles bine, Marina s-a îmbrăcat și ea pe loc și a plecat să-l caute pe Lixandru, dar nu l-a găsit decât târziu, pe la amiază, și după ce i-a povestit toate câte se întâmplaseră, a adăugat: „Încearcă și oprește-l, pentru că bănuiesc că vrea să fugă cu avionul, și e în mare primejdie, pentru că nu știe ce face”. „E în primejdie pentru că n-ai apucat să-i dai talismanul?” a întrebat-o Lixandru (e greu de ghicit dacă serios sau în glumă). „Nu, asta era doar o metaforă pe care el n-a înțeles-o, i-ar fi răspuns Marina. Nu am niciun talisman, și tot ce i-am spus despre „marea fugă” era doar ca să-l pun la încercare să-l învăț să nu se mai lase vrăjit de aparențe. Căci nici azi-noapte n-aveam douăzeci de ani, așa cum a crezut el, nici azi-dimineață nu treceam de șaizeci cum i s-a părut. Am vârsta pe care o am.” (Și adăugați că Lixandru, privind-o, îi dădea, ca totdeauna până atunci, între douăzeci și cinci și treizeci de ani.) În orice caz, Lixandru a ajuns prea târziu la aeroport, și nici acolo n-a izbutit să vorbească cu șeful escadrilei decât după câteva ceasuri de așteptare. Între timp, Darvari aterizase la Constanța, își umpluse din nou rezervoarele cu benzină și zburase mai departe, spre Răsărit. Dacă ar fi fost așa, reluă după o pauză, ar fi fost mai frumos ca un basm și mai trist decât cea mai tristă poveste de dragoste. Dar vedeți, dumneavoastră ați declarat că știți toate acestea de la Lixandru și numai de la el. Pe Marina n-ați mai întâlnit-o de prin 1925-26. (Într-o redactare spuneți că l-ați întâlnit cam tot atunci pe Darvari, care v-ar fi dat ceva de înțeles despre, citez, „vrăjitoria și farmecele Marinei”, asigurându-vă totuși că el tot îndrăgostit a rămas, și v-a amintit că sunteți poftit la nuntă, în septembrie 1930.) Dar sunt o seamă de amănunte care contrazic versiunea Lixandru. În primul rând, era imposibil, chiar în 1930, ca un pilot să se ducă la aeroport, să se urce în avion și să-și ia zborul, fără ordine și instrucțiuni precise. Dacă a putut-o face, înseamnă că premeditase fuga și, mai ales, că avea complici la București și la Constanța. Or, dacă nu mai există nicio îndoială că e vorba de premeditare, căci asta a reieșit de la anchetă, complicațiile n-au putut fi niciodată descoperite. *Pentru noi*, lucrul

acesta prezintă o deosebită importanță. Pot fi propuse mai multe ipoteze. Cea dintâi, și cea mai plauzibilă, ar fi următoarea: Darvari pune la cale fuga în cele mai mici amănunte, cu complicațiile pe care nu le știm, dar pe care bănuim unde trebuie să le căutăm. Nu putem ști cu precizie misiunea pe care o avea Darvari, dar ținând seama de data fugii — august 1930 — știm măcar sensul acestei misiuni. Deși prietenia lor nu mai era ce fusese înainte, Darvari dezvăluie lui Lixandru, în ultimul moment, hotărârea pe care o luase. Care a fost rolul lui Lixandru în dispariția lui Darvari, nu știm deocamdată. Și nu vom putea ști până când nu vom rezolva complexul nr.2; adică dacă nu vom afla *noua identitate* pe care și-o luase Lixandru după 1932. Căci numai știind *cine a devenit* el după 1932, vom ști rolul pe care l-a jucat în fuga și dispariția lui Darvari. Și atunci vom mai ști și altceva: dacă a fost *cu noi* sau *contra* noastră. Și acum, eu vă pun o întrebare, o singură întrebare, la care, probabil, nu veți accepta să răspundeți pe loc, dar la care, până la urmă, tot vom afla răspunsul. Dumneavoastră cunoașteți, de mult, noua identitate a lui Lixandru. Dar mai știți și altceva: știți că această nouă identitate îl ascunde atât de bine, încât Lixandru a devenit absolut irecognoscibil pentru toți acei care n-au fost martorii *ambelor identități*, și, mai ales, n-au asistat la, i-aș spune, metamorfoza tânărului care fusese până atunci, prin 1931-32, în cel care a devenit după această dată. Se întâmplă că dumneavoastră sunteți singurul martor al acestei metamorfoze. De aceea ne sunteți în afară din cale de prețios. Pentru că, dacă Lixandru a ajuns irecognoscibil pentru toți ceilalți, el *poate fi oricine* în această țară, poate fi chiar unul dintre oamenii noștri cei mai de seamă care conduc astăzi destinele poporului nostru. Ei bine, întrebarea mea e aceasta: cine este Lixandru, acum și aici, în acest oraș, poate chiar în această clădire? Dumneavoastră îl cunoașteți. Spuneți-ne: *cine este?*

X

În acel an, vara a venit neașteptat de timpuriu. Când Fărâmbă pornea să se plimbe, la începutul după-amiezii, se ținea tot pe lângă garduri, la umbra pomilor, aruncându-și privirile în grădini, oprindu-se câteodată în fața caișilor și vișinilor încărcăți, parcă tot ar fi așteptat să vadă copii cățărându-se. Se trezea târziu, și atunci grăbea pasul, îndreptându-se către una din băncile pe care-i plăcea să se odihnească. Dacă se mai afla cineva, își scotea pălăria de pai și, politico, își cerea voie să se așeze și el pe bancă. După câteva clipe, întreba cât e ceasul, mulțumea tot atât de politico, dar nu încuraja convorbirile. Dacă celalt continua să vorbească, îl asculta câțva timp clătinând încet din cap, apoi se ridica, saluta scoțându-și pălăria și pleca mai departe.

Într-o după-amiază fierbinte de la începutul lui iulie, văzu de departe banca goală și se bucură, căci se simțea obosit. Se așeză cu un efort, își scoase batista și și-o înfășură în jurul gâtului, apoi începu să-și facă vânt cu pălăria. Strada era pustie. Curând îl aprinse aromeala și își așeză pălăria lângă el, pe bancă, își rezemă capul în păuna dreaptă și închise ochii. Dar se trezi câteva clipe în urmă tresărind. Lângă el, pe bancă, se afla un bărbat a cărui față nu i-o putea vedea, pentru că se așezase cu spatele.

— Vă rog să mă iertați, spuse Fărâmbă. Probabil că ațipisem. E foarte cald, adăugă, reîncepând să-și facă vânt cu pălăria.

Necunoscutul întoarse capul și-i zâmbi, dar își relua repede lectura revistei pe care o ținea în mână. Câteva clipe în urmă, trecu prin fața lor un băiat cu mâinile și gura înnegrite de agude și Fărâmbă îl urmări cu privirea, zâmbind.

— Nu vă supărați, întrebă el târziu, dar îmi puteți spune cât e ceasul?

— Două, două și cinci, răspunse celalt fără să se întoarcă.

— Vă foarte mulțumesc. Am întâlnire pe la două și un sfert, două jumătate. Mai mă pot odihni aici o clipă. E foarte cald...

Necunoscutul se întoarse spre el și-i zâmbi din nou, clătinând din

cap. Își reluă lectura, dar o clipă în urmă se întrerupse brusc și-l privi pe Fărâmbă cu nedumerire. Apoi redeschise revista.

— V-ați schimbat mult de când nu v-am văzut, domnule director, șopti el fără să-și ridice ochii din revistă. Probabil că ați trecut și dumneavoastră prin multe. Abia dacă v-am recunoscut...

Fărâmbă tăcea, continuând să-și facă vânt cu pălăria.

— Nu vă mai aduceți aminte de mine. V-am fost elev, la Școala Mântuleasa, acum mulți, foarte mulți ani. N-aveți cum să vă mai amintiți de mine. Eu sunt Borza, Borza I. Vasile.

— Borza? Borza I. Vasile? repetă Fărâmbă așezându-și pălăria pe genunchi. Ce curios! Spuse oftând.

— Vă mai aduceți aminte cum mi-am spart o dată capul căzând dintr-un zarzăr și dumneavoastră m-ați luat în brațe și m-ați dus în cancelarie ca să mă pansați?... Și a doua zi era serbarea de 10 Mai?

— Da, da, făcu Fărâmbă, parcă mi-aduc aminte. Dar mă întreb, o fi adevărat?...

Se ridică cu un efort și se înclină de mai multe ori.

— Din păcate, trebuie să plec, că am întâlnire pe la două și un sfert, două jumătate. Și s-a făcut teribil de cald... Mi-a părut bine de cunoștință, adăugă.

Necunoscutul așează revista alături de el, pe bancă, și-și aprinse gânditor o țigară. După ce Fărâmbă dispăru după colțul străzii, cineva ieși dintr-o curte vecină și se îndreptă spre bancă.

— Ai aflat ceva? Întrebă fără să se așeze.

— Nu. S-a făcut că nu mă recunoaște. Nici nu era greu, adăugă ridicându-se și încercând să-și bage revista în buzunarul hainei. Am repetat câteva fraze pe de rost, și probabil că nu l-am convins. Sau poate a aflat între timp că Borza nu mai trăiește, și atunci i-am devenit de la început suspect.

Mergeau alături.

— Și cu toate acestea, vorbi celalt, foarte încet, trebuie să-i recăpătăm încrederea. A fost acolo, la Anca, în noaptea când s-au întâmplat toate. Și pe urmă a fost anchetat de nr. 1 și de nr.3. Știe o

sumă de lucruri. Și este singurul care le știe. Trebuie să mai încercăm o dată.

S-au oprit la colțul străzii.

— Încearcă tu, Lixandre, șopti celalt.

Tasch, august 1955-

Chicago, noiembrie 1967

ÎN CURTE LA DIONIS

Pentru Lisette

— ... S-o fi văzut acum vreo zece ani, continuă Hrisanti, s-o fi văzut prin 1920-22, când cânta la „Floarea-soarelui”! Nu, n-ai de unde s-o știi. Era o cârciumă mărunță, tăinuită, pe strada Popa Soare, dar avea și grădină, și în fiecare vară venea să cânte acolo Leana. Așa-i spuneam, și așa îi plăcea și ei să-și spună: Leana. Dar nu uita niciodată să adauge: „Nu mă cheamă așa. Pentru păcatele mele am ajuns să cânt prin cârciumi, și oamenii îmi spun Leana. Dar eu n-am fost făcută pentru asta.” Și poate, uneori, îți lua paharul, îl ducea la buze, și uneori sorbea din el. Zic *poate*, pentru că nu făcea asta decât arareori, și numai dacă îi plăcea de tine, dacă te vedea că ești tânăr și i se părea ei că ești frumos sau melancolic și visător. Doar ce-și atingea buzele de pahar, dar nu era unul de la masa ei și de la mesele vecine să n-o urmărească avid, sorbind-o din ochi, pentru că, cum să-ți spun? când atingea Leana paharul, toată fața i se lumina de un zâmbet nemaivăzut și neînchipuit. Nu putea fi comparat cu nimic, nu semăna cu nimic — nici cu zâmbetul celor mai frumoase femei, nici cu al copiilor și nici cu zâmbetul îngerilor. Da. Nu semăna cu nimic zâmbetul ei când își apropia paharul de buze, cu ochii în ochii băiatului. Și zic într-adins „băiatului”, pentru că nu cred că am văzut-o vreodată luând paharul vreunui tânăr trecut de douăzeci de ani. Pe-atunci, prin 1920-22, Leana părea că are vreo douăzeci și cinci de ani, poate, chiar, un an, doi mai mult.

— Cam tot atât pare să aibă și astă-seară, îl întrerupse Cladova.

— Da, nu prea s-a schimbat. Dar, în fond, zece ani, la vârsta asta, mai ales la o femeie ca ea, nu prea contează... În orice caz, reluă, după ce

umplu paharele, cine n-a văzut-o atunci, n-a văzut-o. Nu i-a văzut *adevăratul* ei zâmbet, vreau să spun. Căci, altminteri, Leana zâmbește întruna, și zâmbește în atâtea feluri — când tace, când te privește în ochi și te ascultă, chiar când cântă cântecele ei cele mai triste... Dar începusem să-ți vorbesc de „Floarea-soarelui” pentru că, pe atunci, Leana cânta acompaniindu-se cu vioara. Da, cu o vioară, pe care o sprijinea într-un chip ciudat, așa cum n-am văzut pe nimeni altcineva, o sprijinea când de sân, când de coapsă, când parcă ar fi ținut-o în aer, dar atunci se mulțumea să-și tremure arcușul pe ultimele coarde. De fapt, nici nu știu dacă era o vioară ca toate celelalte. Pe cât mă pricepeam eu, mi se părea că sunetele seamănă mai degrabă cu cele de violoncel. Și totuși era o vioară mică, dar parcă ar fi avut altfel de coarde, cu sunete joase, grave, melancolice. Și mai ales asta a făcut-o repede celebră la „Floarea-soarelui” — melancolia ei, melancolia cântecelor ei. Nu știu de unde, nici de la cine le învățase, căci erau cântece vechi, mai de nimeni cunoscute. Dar nu era numai asta, numai faptul că știa cântece și balade atât de vetuste, și melodii arhaice: le crea din nou, le cânta așa cum trebuiau ele cântate ca să ne placă nouă, tinerii de pe-atunci, după război.

— Păcat, vorbi absent Cladova fără să-l privească. Păcat că a renunțat la vioară. Mi-ar fi plăcut s-o văd și eu...

— Dar mai era și altceva. Era farmecul ei, melancolia aceea atât de discretă, aproape neînțeleasă. Te întrebai: Leana asta, de unde o fi venit, din ce mediu? Nimeni nu știa unde locuiește, și nici dacă are sau nu familie: nu știa de ce dispărea așa, pe neașteptate, și nu mai da pe la „Floarea-soarelui” cu săptămânile și nici de ce se întorcea. Enache, patronul, știa și el tot atât de puțin ca și noi. Sau, poate, pretindea numai că nu știe. De câte ori îl întrebau unii și alții, repeta aceeași poveste: că s-a pomenit într-o bună zi cu ea, când el, Enache, tocmai se pregătea să așeze mesele în grădină, căci seara se vestea caldă, și Leana l-a rugat să-i dea voie să cânte, adăugând repede că nu cere niciun ban și că nu va trece cu cheta pe la mese. „Am cu ce trăi, i-a spus. Dar dacă o să vă placă, să mă lăsați să vin aici, serile, căci așa mi-a fost

scris mie. Pentru păcatele mele, mi-a fost scris să cânt prin cârciumi.”

— Pentru păcatele ei, repetă Cladova visător. Cine știe ce-o fi vrut să spună prin asta...

— Așa răspundea când o întrebam: că așa i-a fost ei sortit, să cânte prin cârciumi.

— Fără bani...

— Spunea că are cu ce să trăiască... Și câți n-au încercat să-i facă curte, câți fanți de mahala, și ofițeri, și negustori cu stare n-au încercat, în tot felul, s-o ademenească, și uneori rămâneau mult timp după ce plecase și ultimul client, așteptând-o. Știau că nu doarme la „Floarea-soarelui”. Își închipuiau că va trebui să se ducă acasă și o așteptau. Dar o așteptau zadarnic. În noaptea aceea, ca și cum ar fi presimțit, Leana plecase mai devreme, dispăruse fără ca nimeni să prindă de veste. Poate o aștepta vreo trăsură, pe una din străzile vecine, și se făcea nevăzută. Căci niciunul dintre toți cei care își puseseră ochii pe ea, și care, uneori văzând că nu se reîntoarce în grădină, porniseră s-o caute pe străzi, niciunul nu izbutise vreodată să dea de ea, de Leana...

— Avea desigur pe cineva. Sau era îndrăgostită.

— Așa spunea și ea, când vreunul din noi îi mărturisea, poate mai mult în glumă, dar poate și serios, că e îndrăgostit de ea. „Sunt de mult îndrăgostită, spunea. De când mă știu sunt îndrăgostită. De același”, repeta ea râzând, dacă vreunul din noi îi puneă vreo întrebare obraznică.

— Și nu l-ați văzut niciodată? îl întrerupse Cladova, devenit parcă dintr-odată curios. Vreau să spun, nu venea și el acolo, tânărul de care era îndrăgostită Leana, nu venea s-o asculte?... Sau poate era acolo, la „Floarea-soarelui”, și n-ați știut să-l identificați...

— Nu era, reluă după o pauză Hrisanti, zâmbind. Nu era nici la „Floarea-soarelui”, și nici într-altă parte. Așa cel puțin mărturisea Leana, și cât ar părea de curios, o credeam. „Pentru păcatele mele, spunea, nu-l cunosc încă, *deși știu cine este și-l iubesc*. Îl iubesc de mult, și nu mai pot iubi pe altul...” „Spune-ne măcar cum este, stăruia unul din noi. Spune-ne dacă e frumos sau sclipitor, și cu ce daruri e

înzestrat, ca să știm și noi și să-l învidiem.” „Nu l-am întâlnit încă, răspundea Leana. Nu știu cum arată. Dar când îl voi întâlni, am să vi-l aduc aici, să-l cunoașteți și voi.”

— Ciudat, spuse Cladova, întorcând capul spre zidul acoperit cu iederă și zorele, care se prelungea, dincolo de boschete, până la bucătărie. Foarte ciudat.

— Nu, nu vine încă, îl liniști Hrisanti. N-a trecut jumătate de ceas. Aici, la „Platani”, am observat asta mai demult, revine întâia oară după treizeci de minute, iar a doua oară, după vreo cincisprezece. Nu știu dacă astea au fost condițiile ei de la început, dar așa face. Iancu, patronul, e mut, parcă ar fi ferecat. Despre Leana, despre identitatea ei, sau condițiile contractului, și toate celelalte, nu scoate o vorbă.

— Poate că nici aici nu ia niciun ban.

— S-ar putea și asta. Căci și aici face ca la „Floarea-soarelui”: din când în când dispare, și dacă grădina e plină până la ultimul loc, Iancu se dă de ceasul morții. Umblă din masă în masă, se scuză față de clienți și improvizează și el cum poate. Acum două săptămâni, când am mai fost pe-aici, adusese un taraf de lăutari. Probabil că l-a costat o avere...

— Probabil ca asta e explicația, îl întrerupse Cladova. Mă tot întrebam, după ce-am ascultat-o, cum se face că fata asta, Leana, nu e încă celebră. Acum înțeleg de ce: nu are continuitate, nu se ocupă de ea, de cariera ei, vreau să spun. A fost și a rămas o amatoare... Dar din ce-o fi trăind? Cine o fi întreținând-o?

Hrisanti zâmbi, încurcat, cu privirile pierdute în gol.

— Nu știu. Poate nu știe nimeni. Ea o ține una și bună: că e îndrăgostită de același bărbat pe care-l iubea de la începutul începutului și de care ne vorbea acum vreo zece ani, la „Floarea-soarelui”. Dar, pretinde, încă nu l-a întâlnit, deși acum tot a mai aflat ceva, pe care nu-l știa la „Floarea-soarelui”. Când am întâlnit-o, în iunie, și s-a așezat la masa noastră, și m-a recunoscut — sau, poate, s-a prefăcut numai că mă recunoaște, pentru că îi vorbisem de „Floarea-soarelui” — când am întrebat-o, mi-a spus că e poet și-l cheamă Adrian.

— Adrian și mai cum?

— Nu știa. Sau poate n-a vrut să-mi spună. Mi-a spus doar că e îndrăgostită tot de el, de Adrian. Și părea fericită că-l cheamă așa, Adrian, și că e poet...

*

Adrian plăti și coborî grăbit din mașină. În fața hotelului mai privi o dată ceasul, apoi își făcu loc într-una din ușile turnante. Pătrunzând în *hall*, clipi din ochi ca și cum ar fi trebuit să se obișnuiască cu lumina artificială. Se îndreptă spre recepție grăbind pasul.

— Am o întâlnire la patru și treizeci, spuse. Sunt puțin în întârziere. Taxiul. Și nici măcar n-am scuza unui accident...

Se opri brusc și zâmbi. Bătrânul din fața lui clătină încet din cap și-i întoarse zâmbetul.

— Ce e mai curios... adăugă după un răstimp.

Continuând să zâmbească (dar parcă într-un fel mai secret, ca și cum s-ar fi așteptat la o surpriză), băgă mâna dreaptă în buzunar și, cu mare atenție, începu să caute.

— Ce e mai curios, repetă, îmi scapă numele persoanei. Am, probabil, un lapsus. Dar să nu vă fie teamă, mi s-a mai întâmplat asta. Am, aș putea spune, perioade de amnezie parțială. Din fericire, destul de scurte...

— La patru și treizeci? Întrebă bătrânul cu oarecare interes.

— Exact. La patru și treizeci. O voce clară distinsă: o auzeam pentru întâia oară, și încă la telefon, unde adesea vocile sunt desfigurate, năclăite în materie. Cineva care exista în mod plenar, și *știa* asta, mi-am dat imediat seama.

Își scoase portmoneul și răsfoi câteva hârtiuțe. Alese una dintre ele și o parcurse repede din ochi, ezită o clipă, apoi o mototoli între degete. Era gata s-o zvârle dar se răzgândi și o băgă în buzunar.

— Nu e asta. Eram de altfel aproape sigur că nu l-am notat. De ce mi-aș fi dat osteneala să-l notez? Un nume simplu, *manifest*. Aș putea spune chiar *fanic*, pentru că se arăta pe de-a-ntregul, nu ascundea

nimic. De ce l-aș fi notat? N-am notat nici data, nici adresa. Și totuși uite că numele îmi scapă din minte. Baraj, adăugă zâmbind din nou. Lapsus.

Un grup se apropiase de birou, și Adrian se dădu în lături, lăsându-i să vorbească cu bătrânul. Apoi întoarse capul și făcu câțiva pași, la întâmplare. De-abia acum *hall*-ul i se dezvăluia în toată vastitatea lui, luminat în chip misterios, parcă prin tavan și volutele coloanelor, căci nu se vedeau, nicăieri, ferestre, iar lumina zilei, care ar fi trebuit să se reverse prin cele două mari uși turnante, părea depărtată și palidă. Cât putea cuprinde cu ochii, se întindea un singur covor gros, roșu-aprins, a cărui dogoare era întreruptă doar de fotoliile și măsuțele joase, în jurul cărora așteptau, absenți, sau dormitau, bătrâni și bătrâne de toate vârstele. La răstimpuri treceau și femei tinere. Priveau doar înaintea lor, acolo unde, departe, zăreau oglinzile.

— Era totuși un nume foarte simplu, transparent prin excelență *fanic*, șopti deodată Adrian, rostind rar și bine articulat cuvintele. Ceva cam ca Theodor, Constantin, William...

Se apropie din nou de birou și arată condica pe care bătrânul tocmai o consultase.

— Nu aveți cumva pe un domn Constantin sau Theodor, sau poate William, mai ales William?

Bătrânul ridică ochii și-l privi, fără surpriză, dar și fără interes.

— A venit de mult?

Adrian înălță din umeri.

— Ah, exclamă, asta nu știu! V-am spus, m-a impresionat vocea la telefon, când m-a rugat să vin să-l văd, azi după-amiază, la 4,30 și mi-a dat adresa. Și tot ce mi-a spus atunci m-a interesat în chip prodigious. Ca să vă dați seama: niciodată în viața mea n-am acceptat o întâlnire cu un necunoscut, vreau să spun, *o întâlnire aranjată la telefon*. Chiar dacă ar fi fost critic literar, sau ziarist eminent, sau director de revistă. Chiar dacă ar fi fost un mare editor. Cu femei necunoscute e altceva, e întotdeauna ceva neprevăzut.

Se opri și zâmbi încurcat, dându-și seama că o pereche tânără ajunsă

poate mai demult în spatele lui, îl asculta.

— Vă rog, le spuse el, trăgându-se deoparte și invitându-i să se apropie de birou.

Începu din nou să se caute în buzunare. Găsi foița pe care o mototolise cu puțin timp înainte, o desfăcu cu grijă, o întinse și o frecă încet între palme, ca s-o netezească. Apoi o reciti cu neașteptată curiozitate și încântare. Fața i se luminează și, înseninat, se rezemă de birou, hotărât să aștepte.

— Cred că e William, spuse îndată ce tânăra pereche se depărtă, William, Williams, sau poate Theodor...

Bătrânul nu-și mai ridică privirile. Doar clătină din cap.

— Nu e la noi, spuse. Avem pe doamna William, la anexă, dar e văduvă.

— Nu poate să fie ea, îl întrerupse Adrian. V-am spus, era o voce de bărbat, matură, inteligentă, curtenitoare. Și tot ce mi-a vorbit, tot ce mi-a anunțat, mai ales că are să-mi vorbească, m-a interesat în cel mai mare grad. Ca să mă repet, este prima dată în viața mea când...

Bătrânul ridică brusc fruntea.

— Dar ce v-a spus? întrebă. În legătură cu ce?

— Lucruri de o excepțională importanță. Importante nu numai pentru noi, artiștii, scriitorii, sau, să spunem elita, intelighenția, ci pentru orice om viu și întreg. Pentru orice om care vrea să rămână așa cum s-a visat el întâi, preciză, luminându-se din nou la față.

— Afaceri? întrebă celalt, coborând ușor glasul.

— Da. Adică, da și nu. Mai mult mă anunța ce are să-mi comunice astăzi, la 4,30, și s-a și scuzat că nu poate el să vină să mă vadă, dar avea nu știu ce întâlnire de afaceri.

— De afaceri? repetă bătrânul, scăzând și mai mult glasul.

— Adică, mai precis, nu s-a exprimat așa, n-a spus „de afaceri”, dar am înțeles din context că era reținut la o ședință de lucru, poate o ședință de comitet. Pentru că lucrurile de care mi-a vorbit implică o organizație întreagă, comitete, manifeste, semnături...

Dar bătrânul nu-l mai asculta. Apucase receptorul, ceru un număr,

apoi ridică ușor capul.

— E domnul Orlando, spuse. Adrian îl privi ușor dezamăgit.

— Parcă nu-i spunea așa. Era un nume mai simplu: Constantin, Theodor, cam așa ceva...

— E un domn, aici, începu bătrânul, apropiindu-și mult receptorul de buze. Avea întâlnire la 4,30. Dar nu era sigur că... Bine. Perfect. Îl trimit.

Atârnă receptorul și ridică triumfător privirile.

— Eram sigur, șopti, parcă mai mult pentru sine. Vă așteaptă, continuă cu o voce fermă. E chiar nerăbdător. Vă așteaptă de un sfert de ceas. Domnul Orlando, etajul 11, camera 1029. Luați primul ascensor pe dreapta.

Întinse brațul, dar inutil, căci în acea clipă un grup întreg se îndreptă compact în direcția ascensorului. Adrian mulțumi și grăbi pasul să-i ajungă din urmă. Aproape toți vorbeau tare și vorbeau laolaltă. În fața lui se afla un domn purtând sub braț un teanc enorm de reviste.

— Aș fi putut jura, îi spuse Adrian, că nu-l cheamă Orlando. Orice alt nume. Căci avea un nume simplu, direct...

Se simți împins de la spate, și atunci înaintă și el cu pas mai hotărât. Domnul cu teancul de reviste sub braț îl privea cu simpatie și deschise chiar gura, parcă ar fi vrut să-i spună ceva. Dar în clipa următoare Adrian se simți îmbrâncit cu o neașteptată forță și, înveselindu-se deodată, fără motiv, se trezi, strivit din toate părțile, în ascensor.

*

Cladova tresări și întoarse brusc capul. Femeia tocmai se apropiase de ușă.

— Evident, ea este, Leana, șopti Hrisanti zâmbind misterios. N-am vrut să spun nimic, să văd dacă ți-o mai amintești și dacă o recunoști. E drept, n-ai apucat s-o vezi de multe ori, pentru că s-a dat repede la fund. Și, ca de obicei, nimeni n-a înțeles de ce.

— Marea pasiune, poate. Mai știi? Nu s-a vorbit de ea, acum câțiva

ani, că se îndrăgostise de doctorul Visarion? Se spunea că ies tot timpul împreună, că erau nedespărțiți...

Cu un gest scurt, Hrisanti își trase scaunul mai aproape de masă.

— Nu e nimic adevărat, spuse. Știu foarte bine asta. Și o știu și alții. O știe — și o spune — chiar doctorul Visarion. Evident, nu înseamnă nimic că o spune și el. Doctorul e un om discret. Dar n-aveai decât să te uiți la el când erau împreună, și înțelegeai. Doctorul, sărac, era îndrăgostit ca un adolescent, și poate de aceea îi plăcea Leanei, că se purta ca un adolescent îndrăgostit pentru întâia oară, cast și exaltat, și puțin fantast, ca într-un roman englezesc. Oricine îi vedea împreună, la vreun restaurant, la teatru, chiar la el acasă, la recepțiile acelea spectaculare, oricine îi vedea înțelegea că între ei nu era nimic, și nici nu fusese vreodată. Mai grav: ghicea că niciodată nu va fi nimic între ei. Și faimoasa, mult lăudata stăpânire de sine a doctorului... ei bine, și îmi cer iertare că aș putea părea indiscret, dar ai să înțelegi de ce trebuie să spun asta, ei bine, sunt prieteni care ți-ar putea povesti multe scene de deznădejde, când bietul om nu-și mai putea stăpâni nici măcar lacrimile. Pentru că, toată lumea înțelesese asta, doctorul era îndrăgostit așa cum nu fusese niciodată, și trecuse acum de patruzeci de ani, avea tot ce-ar fi putut să aibă un bărbat atât de inteligent și de interesant ca el: glorie, și avere, și prestigiu, și influență, avea tot. Dar, din nefericire pentru el, exista Adrian. Cineva, un necunoscut, despre care Leana afirma că e poet, deși nu-l întâlnise încă. Dar se purta, și față de doctor, și față de ceilalți, ca și cum într-adevăr acest inaccesibil poet, Adrian, ar fi existat în carne și oase...

— Și poate că într-adevăr exista...

— Așa se pare că ar fi crezut și doctorul. Probabil că a pus s-o urmărească, fără știrea ei, bineînțeles, să afle ce făcea, unde se ducea, pe cine vedea, dar până la urmă, s-a convins și el că, oriunde ar fi existat acest Adrian, el nu se afla în București. Evident, doctorul știa — și știa asta de mult, de când se împrieteniseră — unde locuiește Leana. Probabil că era unul din puținii care-i călcaseră în casă. Dar nici el n-a spus nimic... Și, pentru mine, adăugă cu un alt glas, unul din lucrurile

cele mai misterioase ale acestei povești e și faptul că n-am aflat niciodată *în ce fel de casă locuiește Leana*, dacă e o magherniță sau o vilă la Șosea, dacă e o mansardă sau o pensiune de familie, sau o căsuță de mahala, cu lămpi de gaz, și podele vopsite în roșu, care scârțâie când intră cineva, dar scârțâie și singure, noaptele, de umezeală, de plictiseală, de deznădejde sau Dumnezeu știe de ce...

Întinse brusc brațul și-și umplu iar paharul, dar cu multă grijă, ca și cum i-ar fi fost teamă că-i va tremura mâna.

— ... Să nu știu nimic despre fata aceasta, de care, crede-mă, n-am fost niciodată îndrăgostit, dar care-mi plăcea, care, într-un anumit fel, mă fascinează, poate și pentru că se leagă de ea amintirile adolescenței și tinereții mele, să nu fi izbutit să aflu nimic de cincisprezece, șaisprezece ani de când o cunosc, să știu că nimeni n-a aflat nimic în afară de ce ne-a spus ea în prima noapte, când s-a oprit la masa noastră, la „Floarea-soarelui” — eram cu Calomfir și cu un alt tânăr, pe care nu l-ai cunoscut, căci a dispărut și el de vreo câțiva ani — și atunci, în acea noapte, când am întâlnit-o eu, mi-a spus, mi-a spus mie, pentru că pe ceilalți îi cunoștea de mult, mi-a spus că n-o cheamă Leana și că pentru păcatele ei a ajuns să cânte prin cârciumi...

Cladova ridică din umeri, neîncrezător și totuși turburat.

— Și cu toate acestea, spuse zâmbind, nu cântă întotdeauna. Și dacă n-a cântat atâția ani, foarte probabil că o întreține doctorul, oricare ar fi fost legătura între ei...

— Nici de asta nu sunt atât de sigur, continuă Hrisanti. De când o știu, întotdeauna a spus că are din ce trăi... Dar de ce cântă atunci prin cârciumi și grădini de mahala, fără să ia bani, de ce nu încearcă să se lanseze, cum se zice, într-un local cunoscut, la vreo grădină de vară mai selectă, nu înțeleg, și nu înțelege nimeni. Dacă am fi aflat ceva despre familia ei, dacă am ști în ce fel de casă locuiește, de pildă, dacă doarme într-o odaie a ei, în care să se răsfrângă ceva din personalitatea și biografia ei, în care să existe, bunăoară, anumite tablouri, un anumit fel de cărți, sau mai știu eu ce, bunăoară vioara aceea cu care se acompania la „Floarea-soarelui”. De unde o fi fost vioara aceea? din ce

țară, din ce veac? Căci în niciun caz nu semăna cu viorile care puteau fi cumpărate la București acum treizeci-patruzeci de ani... Și câte altele n-am fi înțeles dacă am fi aflat ceva precis despre familia ei, despre copilăria ei. De ce-i plăcea să cânte, atunci, la „Floarea-soarelui”, numai cântece care păreau a fi de pe vremea duduicăi Ralu și a lui Anton Pann? Cum le descoperise? Cine o învățase? Acum în urmă, ai văzut, numai arareori mai cântă asemenea romanțe vetuste. Și cu toate acestea, repertoriul ei nu seamănă cu al nimănui. Iar când vreun cântec devenea cu adevărat popular, de-l auzeai în toate grădinile de vară, Leana refuza să-l mai cânte, deși într-un anumit fel era cântecul ei, ea îl descoperise. Ai mai auzit-o cântând de-atunci, din prima seară când te-am dus la „Platani”, ai mai auzit-o cântând „În curte la Dionis”? Și totuși ea îl lansase, în vara aceea. Nimeni nu știe al cui e cântecul, cine l-a compus. Nu se știe nici măcar dacă e cântec popular sau de origine lăutărească, sau e vreo romanță veche, readaptată de Leana. Și așa cum s-a întâmplat cu „În curte la Dionis”, s-a petrecut și cu altele...

Cladova își clătină cu îndârjire capul, ca și cum ar fi vrut să se trezească.

— Și cu toate acestea, trebuie să existe o explicație, încep cu o greu stăpânită iritare în glas. Vreau să spun, o explicație la toate aceste bizarerii și mistere, sau pseudo mistere. N-am avut norocul s-o cunosc, dar de câte ori am ascultat-o, mi-a lăsat impresia unui om perfect normal. O femeie tânără, frumoasă, echilibrată, trăind în lumea noastră, aici, pe pământ — cu toată melancolia ei, cu toată purtarea ei curioasă, neobișnuită, aproape stranie. Nu părea deloc exaltată, n-avea nimic neurotic în ea... Deși, adăugă după o pauză căzând pe gânduri, când, acum vreo doi ani, începuse să se îmbrace numai în negru, și nu se mai farda deloc, de i se spunea, în glumă „văduva”...

— Știu, știu, îl întrerupse Hrisanti, dar nu era nimic neurotic. Și, ca să înțelegi toată povestea, trebuie să știi că nici măcar n-a fost ideea ei. Doctorul *a silit-o*, da, pot spune foarte sincer: *a silit-o să se îmbrace în negru*. Și nici doctorul n-a făcut-o așa din senin, sau din vreo dorință ascunsă de răzbunare. Ca să dezlege ce se numea pe-atunci, acum

câțiva ani, în cercul intimilor lui Visarion „misterul Adrian” sau „complexul Poetului”, doctorul a încercat o experiență, a încercat-o ca să verifice ipoteza la care ajunsese. Anume, își închipuia că Leana *cunoscuse și iubise cu adevărat pe cineva*, un tânăr poet, Adrian, și acesta, foarte probabil, murise sau dispăruse, dispăruse pentru totdeauna din viața Leanei. Doctorul își închipuia că Leana suferise un șoc, un soi de traumatism, nimic grav, credea el — căci ajunsese acum s-o cunoască bine pe Leana și se convinsese de *normalitatea ei* — dar, totuși, traumatismul i-ar fi provocat o anumită amnezie. Leana pur și simplu *nu voia* să recunoască pierderea lui Adrian, moartea lui în vreun accident, sau dispariția lui, sau ce-o fi fost. Și atunci, doctorul a încercat s-o convingă că numai *negru* îi șade bine. A vrut să vadă dacă Leana *se teme de negru, de doliu*. Și i-a dăruit câteva superbe, somptuoase rochii de mătase neagră. Leana le-a purtat cu încântare, și le-a purtat întruna, câtva timp, deși până la urmă le modificase pe toate, le adaptase propriului ei gen de eleganță...

Cladova îl ascultase zâmbind, pe gânduri.

— Deci, asta a fost *la Veuve, l'inconsolée*...

— Și *la Veuve*, și *Die traurige Witwe*, și *Jalea îi stă bine Electrei, și la Vedova*...

Obrazul îi tremură o clipă, și se îmbujoră, ca și cum ar fi fost gata să izbucnească în râs, dar parcă și-ar fi adus brusc aminte de ceva, și se mulțumi să zâmbească, ridicând din umeri. Apoi apucă sticla și umplu amândouă paharele.

*

Nu ar fi trebuit să intre mai mult de opt persoane, dar pătrunseră deja unsprezece, și poate s-ar mai fi urcat și alții dacă ușile ascensorului nu s-ar fi închis pe neașteptate. O femeie scânci ușor, câțiva izbucniră în râs, și un bărbat gros, aproape pleșuv, deși tânăr, începu să întrebe și să apese repede pe diferite butoane: 8,10,11,14,15. Mai strigă o dată „15!”, apoi întoarse capul spre ușă și râsuflă adânc.

La etajul 15 ultimii doi pasageri ieșiră. Adrian voi să-i urmeze, dar ușa se închise și ascensorul își continuă urcușul. Pe ecranul electric numerele se aprindeau și se stingeau parcă tot mai repede: 16,17,18,19... Apoi ascensorul se opri, ușile se deschiseră și Adrian se lipi de perete, să lase să intre pe eventualii pasageri. Dar în fața ascensorului nu era nimeni. Coridorul părea destul de slab luminat și Adrian șovăi câțva timp, nehotărât. Ieși în ultima clipă, simțind ușile ascensorului închizându-se chiar în spatele lui.

Coridorul părea nesfârșit, așa cum se întindea de o parte și de alta, pierzându-se parcă foarte departe, în penumbră. Chiar în fața ascensorului era o oglindă, prea mare pentru locul unde se afla, și ușor înclinată. Adrian se privi câteva clipe cu o secretă satisfacție, potrivindu-și nodul cravatei. Apoi își apropie obrazul de luciul rece al oglinzii. Arăta, așa cum îi spuneau toți, ca de 30 de ani, cu 15 ani mai puțin decât avea. Și credea că știe de ce: era înalt, zvelt, blond *și-și păstrase părul așa cum îl avusese în liceu*: căzându-i rebel pe frunte. Frumos ca Îngerul Morții, îi spusese cineva. Fără îndoială, o fată. Dar cine? *Cine?*

Îl trezi o ușă care se deschise undeva, destul de departe, pe coridor și-și desprinsă repede capul de oglindă. Pașii aproape nu se auzeau, și totuși, fără să privească, Adrian știa că două femei se îndreaptă spre el. Băgă mâna în buzunar, scoase hârtiuța și începu s-o învârtască între degete. Inutil să mai citească textul: îl știa pe dinafară. Îl repetă încă o dată, încet, cu oarecare emfază, ca pe un început de poem. Una din femei se oprise în fața lui și-i zâmbea.

— Căutați pe cineva? îl întrebă.

Avea o voce atât de blândă, de melodioasă, încât Adrian o privi câteva clipe fascinat, parcă nu i-ar fi înțeles întrebarea.

— Am o întâlnire, la 4,30, începu el brusc. Dar, cum îi spuneam și venerabilului domn de la recepție, am probabil un lapsus. Pentru că, vedeți, deși nu era Constantin, nici Theodor, și nici William, Williams, bătrânul dumneavoastră tot l-a identificat. A vorbit cu el la telefon și am înțeles că mă așteaptă nerăbdător, că începuse chiar să-și piardă

răbdarea... Dar de ce nu mai spuneți ceva? Întrebă.

Femeia zâmbi din nou, de data aceasta cu un efort, parcă ar fi obosit deodată.

— V-a spus că e la etajul nostru? La 21?

— Suntem la 21? se miră Adrian. Ar fi trebuit să-mi dau seama de asta. Dar m-am învățat. Și nu trebuie să-mi pierd firea. Știu că orice aș face e inutil. E ca un baraj. Numele domnului care mă așteaptă, vreau să spun. Imposibil să mi-l reamintesc! Zadarnic l-a identificat la recepție, zadarnic mi-a spus numărul camerei. Au dispărut. Probabil că au dispărut în timp ce mă aflu în ascensor. Evident, n-au dispărut propriu-zis, ci s-au ascuns doar, s-au camuflat. *Au ajuns irecognoscibile...*

— Atunci nu poate să fie la 21, îl întrerupse femeia. Poate la anexă? se întoarse întrebătoare către tovarășa ei.

Se întoarse și Adrian și o privi mai bine. Era înaltă, cu o față oarecare, fără vârstă, și răsucea distrat între degete un inel cu chei. Era, ca și cealaltă, îmbrăcată în cenușiu, cu un mic șorț verde, care, la lumina palidă a coridorului, părea decolorat.

— Depinde, rosti în cele din urmă, foarte încet, parcă ar fi șoptit. La ce anexă?

— În orice caz, o întrerupse Adrian, nu e la cea cu văduva... I-am uitat numele, dar știu că e văduvă. Să-i spunem Văduva. Sau chiar *la Vedova*, cu majusculă și încărcată de simbol, ca la Dante.

Femeia îi privi adânc, încruntându-se, apoi se depărtă severă, fără să mai adauge un cuvânt.

— Ați jignit-o fără să vă dați seama, șopti cealaltă, este și ea văduvă, adăugă, urmărind-o cu privirile. Și cum e de origine italiană, unii îi spun *la Vedova*.

Adrian o asculta fericit.

— Mai vorbiți, mai vorbiți! insistă el, văzând că femeia tăcuse și-l privea cu același zâmbet obosit. Căci este pur și simplu extraordinar.

— Ce să vă mai spun? Sunt și eu italiancă. Am citit pe Dante, dar demult, demult. Sunt destui italieni pe aici. Uneori, vin și ocupă un etaj

întreg. Dar nu la 21. Aproape nimeni nu mai vine la 21. A tot încercat direcția... Dar vă rog să nu mai spuneți la nimeni... Pe mine mă cheamă Sylvia, continuă după o scurtă pauză. Am fost și eu cineva în viața mea. Am fost călugăriță. Uite c-a venit ascensorul, adăugă. Întrebați jos, la recepție, are să vă dea toate informațiile...

Continua să zâmbească, tot atât de obosit, când ușile ascensorului s-au închis pe neașteptate. Adrian se întoarse către tânărul care-l privea distrat, poate fără să-l vadă, fredonând foarte încet o romanță.

— Dacă sunteți și dumneavoastră italian, începu, felicitările mele. Sunteți un neam extraordinar. Și apoi, ați avut pe Dante. Îl cunoștea și compatrioata dumneavoastră, cu care m-am întreținut o clipă la etajul 21. Evident, a fost călugăriță, a avut o altă educație. Și păcat că n-ați avut timp s-o priviți pe îndelete — o rară, nobilă frumusețe bolnavă — și, mai ales, păcat că nu i-ați auzit vocea, n-ați auzit rostit: *Sylvia, Dante, la Vedova*...

Tânărul încetase să fredoneze și-l asculta clipind des din ochi, parcă ar fi încercat să se trezească. Adrian se apropie și-i puse familiar mâna pe umăr.

— Deși mă întreb dacă a înțeles toată semnificația secretă, și evident polemică, a expresiei dantești *la Vedova*. Știți, în limbajul lui secret, poate împrumutat de la *I Fedeli d'amore*, Dante se referea la Biserica romano-catolică. Biserica lui Petru, lăsa el să se înțeleagă, rămăsese „văduvă”...

Ascensorul se opri și Adrian se retrase ca să facă loc nou-veniților, două doamne și o foarte tânără fată, și doi bărbați, aproape bătrâni, dar încercând zgomotos să-și ascundă vârsta.

— Coborâm? Întrebă Adrian pe unul din ei, cu oarecare mirare.

— Așa s-ar spune. Voiați să urcați?

— Ah, făcu Adrian ridicând din umeri, asta e greu de spus. Cine ar îndrăzni, întrebă dacă vrea să urce, cine ar îndrăzni să răspundă: Nu?

Una din doamne izbucni în râs și-l privi cu o subtilă cordialitate.

— Asta înseamnă că n-ați aflat de legendă, i se adresă ea. Ori spui „jos”, ori spui „sus”...

— Ori urcăm, ori coborâm, o întrerupse jovial vecinul ei, *e același lucru...*

— Pentru că ascensorul *rămâne același*, continuă doamna, corect și totuși detașat, parcă ar fi fost un joc de societate. Numai direcția variază...

Adrian zâmbea fericit.

— Admirabil! exclamă. Admirabil! Dar nu văd de ce-i spuneți legendă.

Ascensorul se opri, ușile se deschiseră lin, dar nimeni nu urcă, nici nu coborî.

— Nu e legendă, interveni cealaltă doamnă, e autentică. S-au scris și articole, unele cu fotografii. Dacă vă interesează, le puteți cere la direcție.

De-abia atunci Adrian își dădu seama că are gene enorme, artificiale. Îi văzuse, la început, numai ochii: erau verzi, adânci, lăsându-i impresia că i-a mai văzut odată, de foarte aproape, dar când? *Când?*

— Întrebați de pictor, continuă doamna ușor intimidată. Artistul laureat al hotelului, i s-a spus mai târziu, evident în glumă...

— Sau, și mai bine, o întrerupse tovarășa ei, căutați vitrina de lângă Sala catalană, vitrina în care s-au păstrat lucruri de-ale lui — caiete cu schițe, obiecte de artă, măști, toate de el...

Adrian le privise pe rând pe amândouă, și fața i se luminează de un mare zâmbet.

— Nu știu despre cine vorbiți, dar sunt sigur că *mi se fac semne*. Le simt, le presimt. Așa începe întotdeauna miraculosul proces de anamnezis: mă întâlnesc cu cineva, cunoscut sau necunoscut, nu pot să-mi dau seama, dar uneori de la primele cuvinte pe care mi le adresează simt că mi se fac semne...

Ușile ascensorului se deschiseră din nou și Adrian ieși pe coridor ca să facă loc tinerei fete. Două perechi așteptau.

— Îndrăzniți! Îndrăzniți! strigă unul din domni. Avem loc!

Dar nu îndrăzni decât prima pereche.

— Intrați, îi îndemnă zâmbind Adrian. Mai e loc!

În acea clipă uşile ascensorului se închiseră şi perechea rămasă pe coridor izbucni în râs.

— Este a treia oară când mi se întâmplă acelaşi lucru! exclamă tânărul. Imposibil să coborâm împreună, cel puţin în hotelul acesta.

— Îmi pare rău, făcu Adrian, fără să mai încerce să-şi ascundă dezamăgirea. Una din doamne începuse să ne povestească o foarte interesantă legendă cu un artist laureat... Poate că dacă aţi încerca la celălalt ascensor, adăugă, căutându-l cu privirile.

— E mai simplu pe scări, îl sfătui tânărul. Asta o să facem şi noi, de altfel. Nu sunt decât cinci etaje.

Luă braţul tovarăşei şi porni repede pe coridor. De-abia atunci Adrian îşi dădu seama că tânăra fată care, în ascensor, îl ascultase fermecată, rămăsese lângă el, parcă l-ar fi aşteptat.

— Îmi pare *realmente rău*, îi spuse, după ce o privi cu un zâmbet întristat. A fost adineaori, în ascensor, a fost o clipă, o singură clipă, când am ştiut că *mi se fac semne*. Eram aproape sigur că o să-mi reamintesc deodată numele şi eram gata să mă uit la ceas, să văd cu cât am întârziat... Şi apoi, nu ştiu ce s-a întâmplat, dar s-a întâmplat ceva şi am pierdut momentul...

Tăcu şi, fără voia lui, oftă.

— Locuiţi în hotel? îl întrebă fata, îmbujorându-se.

— Oh, nu, am venit aici pentru o întâlnire. Aveam o întâlnire la patru treizeci. Dar mi-e absolut imposibil să-mi amintesc numele. Mi-a telefonat acum câteva zile. O voce extraordinară, care m-a cucerit. Şi m-a cucerit mai ales *mesajul*. Aveam foarte limpede impresia că am fost chemat ca să mi se încredinţeze un mesaj de o extraordinară importanţă. Şi ţin să precizez, important nu numai pentru mine; deşi, fără falsă modestie, aş putea adăuga...

Se opri şi, poate fără să-şi dea seama, apucă mâna fetei şi i-o strânse, scuturându-i-o cu o bruscă ferveare.

— Ah, domnişoară! exclamă. Nici nu îndrăznesc să mă uit la ceas! sosisem deja cu întârziere, şi nu din vina mea, ci din vina şoferului. E o poveste întreagă, pe care prefer să nu mi-o reamintesc, în măsura în

care mi-aș putea-o reaminti. Pentru că mi-am dat mai demult seama de asta un lapsus aduce pe celalt, amnezia devine progresivă, și dacă acel misterios proces de anamnesis nu intervine la timp, nici nu îndrăznesc să-mi imaginez ce s-ar putea întâmpla...

— Ar trebui să întrebați la direcție, vorbi fata. Vreau să spun să întrebați de artist...

— Dar ce legătură ar fi putut avea el, artistul laureat, cu ascensorul? o întrerupse Adrian cu un început de exasperare în glas.

— Doamna spunea că ascensorul rămâne același, și numai direcția variază...

Adrian o privi lung, pe gânduri.

— E adevărat, așa a spus, îmi aduc foarte bine aminte. În cazul acesta, adăugă melancolic, mă întreb de ce-mi făcusem iluzii... Deși. Deși...

Strânse încă o dată mâna fetei, de data aceasta camaraderește, și apoi porni cu pas repede în direcția în care văzuse dispărând tânăra pereche.

*

— ... E ca basmul cu Cocoșul roșu, reluă Hrisanti după ce închise patefonul. Când credeam toți că se hotărâse, cu adevărat, să-și vadă de cariera ei, se dă din nou la fund. Dispare. Și, evident, când, după un an, doi, se răspândește zvonul că a reapărut, trebuie să te duci, ca s-o asculți, la cine știe ce cârciumă de mahala sau la o grădină de vară din marginea orașului. Așa a fost, vă amintiți, acum vreo doi ani, când se spunea că e la „Albatros”, iar ea, Leana, cânta într-o grădină din Grant, „La trei ochi sub plapumă”. S-ar zice că nu vrea, cu niciun chip, să se lanseze, că-i place s-o ia întotdeauna de la început. Să fie cumva nostalgia debutului ei de acum aproape douăzeci de ani? Sau crede că numai într-o asemenea grădină de vară, undeva, pe la marginile orașului, îl va regăsi pe el, pe ursitul ei, poetul, pe Adrian? Sau să fie pur și simplu timiditate, indiferență, sau poate, chiar un început de neurastenie?

— În orice caz, îl întrerupse Cladova, nu s-a schimbat prea mult. De când am văzut-o întâia oară, parcă ar fi rămas aceeași...

— Cred că te înșeli. În ultimii ani s-a schimbat destul de mult. Nu pot spune că a îmbătrânit, dar nu mai e Leana de prin 1930 sau 1935. Nu vă mai vorbesc de cum era prin 1920-21, la „Floarea-soarelui”, când se oprea pe la mese și uneori sorbea din paharul vreunui tinerel. Pe Leana de-atunci n-ați apucat-o niciunul dintre voi. Dar amintiți-vă cum era în 1930, când s-a auzit prima oară de numele ei, după ce debutase la „Platani”. Și atunci trecea pe la mese, și sta de vorbă cu cei care i se păreau ei interesanți și *numai* cu ei, dar foarte rar mai lua paharul cuiva, și cine nu i-a văzut *acel* zâmbet, n-o cunoaște pe Leana. Dar atunci, la „Platani”, spunea că e îndrăgostită de Adrian, că nu-l întâlnise încă, deși știa că e poet, iar câțiva ani în urmă, la „Dorul Ancuții” și la „Scrânciob”, spunea că-l caută, și se putea înțelege, așa cum am înțeles eu, că între timp întâlnise pe acest fabulos poet, pe Adrian (*dar când? când? și unde?*). Dar mai e ceva: felul ei de a fi și de a cânta. Evident, *stilul* i-a rămas aproape același: dar, pe nesimțite, și-a schimbat repertoriul: în ultima vară cânta mai mult melodii adaptate de ea pe versuri de poeți contemporani. Și apoi, amintiți-vă cum era la „Platani”, amintiți-vă melodia ei de-atunci, care, într-un anumit fel, prelungea melancolia care ne fermecase pe toți, cu zece ani mai înainte, la „Floarea-soarelui”. Acum în urmă răzbate parcă din toată ființa ei o infinită tristețe, o tristețe care ar părea tragică, peste puțină de suportat, și cu totul nelalocul ei, într-o grădină de vară, dacă n-ar fi atât de discretă, de „împăcată”, încât sunt sigur că majoritatea publicului nici nu o remarcă...

— Nu, nu, nu! îl întrerupse Cladova, ridicându-se brusc din fotoliu și începând să se plimbe cu pași grei, hotărâți. Te înșeli! Mitologizezi, ca să folosesc una din expresiile dumitale favorite. Și mitologizezi într-o direcție cu totul greșită. Pentru că, recunosc, în cazul Leanei *se poate* vorbi de mitologie, dar nu în sensul în care te-ai aventurat dumneata. Într-adevăr, a existat un fel de mitologie a Leanei, acum câțiva ani, prin 1936-37, când se lansaseră primele discuri: „În curte la Dionis” și

celelalte pe care le-am ascultat astă-seară. Zic mitologie, pentru că circulau fel de fel de zvonuri pe seama ei — că era protejată de cutare ministru, că era marea pasiune a unui foarte distins ambasador, și rechemarea lui neașteptată n-a făcut decât să confirme acest zvon, că era invitată să cânte la Palat...

— E adevărat că a fost la Palat, îl întrerupse Hrisanti, dar trebuie să cunoști întreaga poveste.

Cladova se opri brusc în mijlocul odăii și ridică brațul.

— Dă-mi voie, te rog, că am să mă explic. Exista, zic, o mitologie a Leanei, din care fiecare accepta ce-i plăcea, sau ce-i convenea. Dar mitologia aceasta se întemeia pe câteva date reale, abil, chiar fabulos elaborate de acel grup de scriitori și artiști care se entuziasmaseră de Leana și începuseră să vorbească despre ea prin cenacluri, să scrie prin reviste și gazete...

— Asta a fost ideea lui Mavrogheni, interveni Bărăgan. El a descoperit-o. De la el au început toate, de la Mavrogheni.

Hrisanti întoarse surprins capul și-l privi lung, ca și cum nu i-ar fi venit să creadă, apoi zâmbi și ridică din umeri.

— Cred că vă înșelați amândoi, spuse, dar, în sfârșit...

— Ce vreau să spun, continuă Cladova, este că Leana nu s-a schimbat în sensul în care vorbeai dumneata adineaori. Nu o cunosc decât de vreo zece ani, dar nu cred că se poate vorbi de tristețe, de o tristețe tragică. E pur și simplu o chestiune de stil. A izbutit, adică, să-și controleze comportamentul, să-l transfigureze în expresie artistică. Nu mi se pare deloc tristă, nici tragică. Își domină însă melancolia, și melancolia ei este într-adevăr reală, autentică, face parte din ființa ei, poate din destinul ei. În ceea ce privește legenda cu poetul invizibil, Adrian, nu e decât o foarte frumoasă, și destul de abilă, legendă. Că acest poet există sau nu, că l-a așteptat mult până să-l cunoască, iar acum îl caută pentru că, interpretează unii, ar fi dispărut foarte repede după ce l-a găsit, nu putem ști, și poate nici nu e atât de interesant de știut. Ce se va întâmpla în ziua când vom afla *ce este adevărat* din toată povestea asta, la care Leana se referă de atâția ani, dar pe care *nu o*

povestește niciodată? Ce se va întâmpla, zic? *Nimic decisiv.* Leana e interesantă în ea însăși, în felul ei de a interpreta, și e interesantă ca om: o femeie încă tânără, care se decide să trăiască o anumită existență, și nu se lasă antrenată în facilitate și promiscuitate, nici nu se lasă cumpărată de milionari sau oameni politici, și face asta conștientă fiind de toate riscurile pe care și le asumă. Vă mărturisesc că o admir. A izbutit să-și păstreze independența, să cânte când și unde îi place ei, cu riscul de a fi azi cea mai răsfățată vedetă a Capitalei, și mâine pe jumătate uitată. Cum ar fi fost, desigur, dacă n-ar fi existat discurile. Și, de asemenea, înțeleg foarte bine discreția ei aproape sălbatică, înțeleg de ce foarte puțini îi cunosc adresa și poate nimeni nu-i cunoaște familia, nici biografia... Dar anumite lucruri tot se cunosc, adăugă, întorcându-se către Hrisanti, și ce se cunoaște e de ajuns ca să infirme mitologia pe care o construiai adineaori. Nu e adevărat, de pildă, că e cu totul insensibilă la onoruri și adulații. A acceptat, bunăoară, să cânte la Palat. Te rog, lasă-mă să termin, spuse înălțând brațul. Nu mai am mult. Și nu e adevărat că nu trăiește decât cu gândul la enigmaticul, insesizabilul poet Adrian. Dovadă legăturile care i se cunosc.

— Ce legături? Întrebă Hrisanti.

— Să-ți amintesc numai pe cea importantă: doctorul Visarion. Că a fost o legătură, iar nu doar amicitie, cum știi că-ți place dumitale să crezi, o dovedește și faptul că s-au despărțit. Mai precis: *nu se mai văd deloc*. Și doctorul are grijă să nu frecventeze acele cercuri în care știe că ar risca s-o întâlnească pe Leana.

Hrisanti ascultase ultimele cuvinte cu sticla de coniac în mână. O așeză grăbit pe masă, alături de paharul gol, și se îndreptă spre canapea.

— Îmi pare rău, spuse, dar ești greșit informat. Prietenia cu doctorul și despărțirea atât de radicală care a urmat dovedesc tocmai contrariul: dovedesc că niciodată n-a existat nimic între ei. Se întâmplă că cunosc chiar de la sursă cauza despărțirii. În aparență, e foarte simplă; în fond, așa cum poate era de așteptat de la o ființă ca Leana,

pare de neînțeles. Pentru că lucrurile s-au petrecut așa: trebuia să se întâlnească odată, nu știu dacă la o expoziție sau în altă parte, și Leana, după ce l-a așteptat vreo jumătate de ceas, a plecat. Puțin timp după aceea, doctorul sună la ea, cu un braț de liliac alb. Leana i-a deschis, dar a rămas în prag. „Te rog să nu te superi, i-ar fi spus, nu vreau să te superi, căci nu s-a schimbat nimic între noi. Îți voi rămâne până la sfârșitul vieții aceeași bună prietenă. *Dar nu ne mai putem întâlni.* Mi-e peste putință să-ți explic de ce. Dar dacă e adevărat că ții la mine, te rog nu insista. Ar trebui atunci să dispar, să plec cu adevărat, și pentru totdeauna. Și mi-ar părea rău, pentru că îmi place orașul acesta, îmi place să trăiesc în București...”

— Nu știu cât era de sinceră, îl întrerupse Bărăgan, dar până la urmă, tot a plecat. De aproape doi ani nu se mai știe nimic despre ea, parcă ar fi intrat în pământ. Sau poate și-a spus că azi, mâine dă și peste noi războiul, și s-a pus la adăpost...

— Da, reluă Hrisanti, dar asta s-a întâmplat acum, de curând, de vreun an și jumătate. Și despărțirea de doctor a avut loc acum vreo patru ani. În orice caz, cauza reală a despărțirii n-o știe și nici măcar n-o bănuiește nimeni. Leana continua să vorbească de doctor ca de „cel mai bun prieten al ei”, dar adăuga întotdeauna că se hotărâseră amândoi *să nu se mai vadă*. Ce este mai curios, doctorul a crezut la început că un asemenea incident ar putea contribui la soluționarea „complexului Adrian”. Își spunea, probabil, că în trecutul Leanei există un traumatism *provocat de o așteptare*. Și acum i se părea că are un element *concret*, de la care poate porni... Și, cine știe, adăugă Hrisanti după o pauză, poate, până la urmă, ar fi izbutit să afle ceva dacă nu s-ar fi întâmplat un lucru la care nu se aștepta nimeni. Într-o bună zi, șase, șapte luni după ce n-o mai văzuse, doctorul s-a trezit, cum se spune, detașat de Leana, completamente detașat. În fond, nu fac o indiscreție, pentru că toate acestea s-au cam aflat... Socotind că traumatismul „așteptării” se leagă de originea „complexului Adrian”, doctorul se hotărâse să caute pe toți cei care o cunoscuseră pe Leana la „Floarea-soarelui”. El, evident, nu avea timp pentru asta. Îmi închipui că a

însărcinat pe vreun intim, și acesta, foarte probabil, s-a adresat vreunei agenții specializate în asemenea cercetări. În orice caz, știu de la Calomfir, pe care l-am întâlnit scurtă vreme după aceea, că fusese și el „contactat” și că, până la urmă, detectivul care fusese însărcinat cu ancheta descoperise că există cineva, în acel cartier al străzii Popa Soare, care cunoștea povestea Leanei de la începutul începutului. Omul era destul de bătrân, dar avea o memorie extraordinară și-i plăcea să povestească. Fusese pe vremuri institutor sau cam așa ceva, și se spunea că, după ce-o ascultase pe Leana la „Floarea-soarelui”, venea acolo în fiecare seară, și, fiind om în vârstă, Leana se împrietenise cu el și-i povestise multe. Dar când detectivul l-a rugat să-i spună ce-și mai aduce aminte de Leana, omul s-a codit. Își închipuia, poate, că e vorba de o anchetă judiciară și îi era teamă că va fi implicat în cine știe ce proces. Până la urmă, detectivul i-a mărturisit de ce e vorba și bătrânul a acceptat. Dar, a stăruit, va povesti tot ce știe lui Visarion, și numai dacă doctorul îi va făgădui că tot ce-i va spune va rămâne între ei. Evident, chiar în seara aceea, detectivul, sau cine o fi fost omul care fusese însărcinat cu ancheta, s-a prezentat doctorului să-i aducă marea veste. Doctorul i-a mulțumit, l-a răsplătit împărâtește, dar a mărturisit că nu-l mai interesează complexe sau traumatisme ale Leanei. Probabil că a folosit altă formulă; o fi spus, poate, că acum își dă seama de riscurile pe care le comportă pentru Leana o reîntoarcere în trecut, sau cam așa ceva.

Cladova se ridică brusc, parcă înveselit deodată.

— E ca într-un roman de aventuri, spuse, și mă îndoiesc că lucrurile s-au întâmplat așa, dar mi-a făcut plăcere să te ascult. Aveam impresia că trăiesc într-o altă epocă.

— E foarte adevărat, reluă Hrisanti. Toate acestea s-au întâmplat într-o altă epocă. Și într-un anumit sens mi se pare firesc că Leana a dispărut dintre noi acum un an, un an și jumătate, în preajma războiului.

— Ți-e teamă că nu s-ar fi putut adapta împrejurărilor? întrebă Cladova cu o falsă mirare, ca și cum s-ar fi silit să nu pară sarcastic. Te

asigur că te înșeli. Leana e o femeie originală și o mare artistă, dar știe să facă deosebire între fantezie și autenticitate... și sinucidere. Dovadă, cum spuneam adineaori, că a acceptat să cânte la Palat...

— Dar când a acceptat să cânte? izbucni Hrisanti. Și în ce condiții? A acceptat numai pentru că stăruiseră prietenii ei, grupul acela de scriitori și artiști care se întâlneau la Mavrogheni, și după succesul primei seri de conferințe și șezători literare, aveau planuri mari, voiau să organizeze expoziții, să scoată o revistă. Și, evident, când Mavrogheni a fost invitat de generalul Drăghici să repete una din acele faimoase șezători literare la Palat, nu putea renunța în niciun chip la Leana. Fără cântecele Leanei, șezătoarea ar fi fost ce sunt de obicei șezătorile literare. Multă vreme, Leana nici n-a vrut să audă, dar au înduplecat-o ei. Își spuneau, pe bună dreptate, că sub protecția Palatului își vor putea realiza toate proiectele, și aveau proiecte grandioase...

— Fără îndoială că s-au înșelat, interveni Bărağan, pentru că n-au realizat nimic. Sau, poate, adăugă zâmbind, poate spectacolul lor n-a prea făcut impresie la Palat.

— Dimpotrivă, a făcut o impresie extraordinară, apuse Cladova. De asta sunt foarte sigur, am auzit-o din multe părți.

— Dar nici revista n-a apărut, continuă Bărağan, și nici de cenaclul Mavrogheni nu se mai vorbește nimic de multă vreme. Vreau să spun, mult râvnita protecție a Palatului n-a dat niciun rezultat.

Hrisanti îi ascultase pe amândoi cu un zâmbet misterios. Apucă sticla și-și umplu încet, cu multă grijă, paharul.

— Asta e altă poveste, spuse Cladova.

— Este totuși vorba de aceeași poveste, reluă Hrisanti fără să încerce să-și ascundă satisfacția. Pentru că, într-adevăr, șezătoarea, sau cum vreți să-i spuneți, a avut mult succes. Datorită, evident, în primul rând Leanei, care a fost nevoită să cânte nu cele trei, patru cântece care erau în program, ci zece, douăsprezece. Și acest succes al Leanei i-a dat, cum se spune, idei lui Drăghici. Anume, Drăghici i-a cerut lui Mavrogheni să caute artiști, cântăreți, dansatori de la Operă și de la reviste și să

organizeze un fel de serată la Palat: bunăoară, spunea, o serie de scene și tablouri pe o temă romantică sau exotică, ceva în sensul *Povestirilor lui Hoffmann* sau *Sheherezadei* sau *Balului mascat*, dar într-un gen deosebit, nu prea știa nici el să spună ce înțelegea prin „gen deosebit”, dar stăruia ca rolul principal să-l joace Leana. Și, cum era de așteptat — dar asta n-a aflat-o lumea —, Leana a refuzat. Le-a spus că nu poate cânta decât ce știe și așa cum știe ea. Că în niciun caz nu acceptă să se costumeze, nici să poarte mască, pentru că ea nu e artistă de operă, ea nu poate să facă decât ce-a apucat: să cânte prin cârciumi.

— Și probabil că a mai adăugat ceva, îl întrerupse Bărăgan cu o prefăcută naivitate. Le-a mai spus că n-o cheamă Leana, dar că așa a fost ea blestemată, să cânte prin cârciumi...

Hrisanti întoarse brusc capul și-l privi cu mirare.

— Dar de unde știi de asta? îl întreabă. Asta le spunea Leana la „Floarea-soarelui”, acum aproape douăzeci de ani.

— Toată lumea le știe, continuă Bărăgan zâmbind. Și mulți pretind că au auzit-o și ei, cu urechile lor.

— În orice caz, reluă Hrisanti, de data aceasta Leana nu s-a mai lăsat înduplecată. Și curând după aceea s-a dat la fund. A dispărut.

— S-a pus la adăpost, repetă Bărăgan cu melancolie. A ghicit ce ne-așteaptă.

Hrisanti ridică din umeri și se așează pe fotoliu.

— Nu știu, spuse. S-ar putea să ne pomenim într-o bună zi cu ea, în cine știe ce cârciumă necunoscută. Dar dacă nu reapare într-un an, doi îi va fi foarte greu. S-au schimbat oamenii, s-au schimbat și gusturile. Va trebui s-o ia iarăși de la început. Dar va mai putea ajunge atât de sus cât ajunsese ultima oară? După părerea mea, a trecut de patruzeci și cinci, și poate se apropie de cincizeci. Va mai putea începe *încă o dată* la cincizeci de ani?

— O femeie ca ea poate începe oricând, spuse Cladova.

— Nu, nu-ți vorbeam de Leana ca femeie, continuă Hrisanti cu o neașteptată oboeală în glas. Mă gândeam la ea ca *artistă*.

Rămase o clipă pe gânduri, cu paharul la buze, parcă nu s-ar fi putut

hotărî să soarbă.

— Poate mă înșel, adăugă absent. Poate voiam să spun altceva...
Începu să soarbă, pe gânduri.

*

Când ajunse în *hall*, clipi, ca să-și obișnuiască ochii cu lumina, apoi se apropie de un *piccolo* și-l întrebă de Sala catalană. Nu era departe; trebuia să ocolească rotonda cu oglinzi, către care păreau că se îndreaptă toate femeile, și să traverseze apoi coridorul care conducea la anexă. Adrian porni, cu pasul repede, dar, trecând pe lângă scaunele ispititor aranjate în jurul unei măsuțe, se răzgândi și se lăsă să cadă într-unul din fotolii. Răsuflă adânc, parcă cuprins deodată de o blândă oboseală, apoi închise ochii. Dar lumina aceea artificială, deși nu părea puternică, pătrundea și prin pleoape, silindu-l să rămână treaz, și după câteva clipe deschise ochii. În fotoliul din fața lui, un bătrân îi zâmbea. Nu-l văzuse venind, și Adrian privi mirat în jurul lui.

— Ceilalți au plecat la bar, spuse bătrânul, continuând să zâmbească. Eu mai aștept.

Și-i arătă țigara de foi, de-abia începută.

— Mă duceam spre Sala catalană, începu Adrian, pregătindu-se să se ridice. Dar acum mă întreb dacă mai merită osteneala. Deși...

Se întrerupse și se așeză din nou în fotoliu. Apoi își privi concentrat tovarășul, ca și cum ar fi încercat să-l recunoască.

— Deși, continuă, când adineaori, în ascensor, am auzit pentru întâia oară de pictor, de artistul laureat, am simțit cum mi se fac semne. *Semne*, repetă el, subliniind cuvântul, și, vă asigur, nu mă înșel niciodată: le simt și le presimt de departe, deși nu le înțeleg numaidecât, vreau să spun, nu le descifrez pe loc mesajul. Pentru că, domnul meu, continuă însuflețindu-se deodată, vă mărturisesc că mă aflu într-o situație cu totul singulară: știu că mă așteaptă aici cineva, aici, într-una din sutele de camere ale acestui hotel, mă așteaptă cineva, necunoscut, cu care am vorbit sumar la telefon, care mi-a fixat

întâlnirea astăzi, la 4,30, și al cărui nume nu mi-l pot reaminti. Știu doar că este un nume *care nu ascunde nimic...*

Se opri tot atât de brusc și căzu pe gânduri.

— Sala catalană? Întrebă bătrânul. Cred că am văzut-o și eu. Nu poate să fie departe, adăugă, îndreptându-și privirile către oglinzi.

— Știu unde e, reluă Adrian. Și mi s-a vorbit și de o vitrină în care sunt expuse diferite obiecte ale pictorului laureat. Mă veți întreba de ce mă interesează pe mine, poet, obiectele unui pictor. E greu să vă explic, pentru că, deocamdată, simpatia aceasta constituie și pentru mine o taină, un mister. Dar am simțit că mi se fac semne, și am simțit asta în ascensor, când o frumoasă doamnă mi-a vorbit de pictor, de certitudinea lui — dar poate că e mai mult decât o certitudine, poate că e o legendă — în sfârșit, de proverbiala lui butadă că într-un ascensor, ori urci, ori cobori, *e același lucru*, căci numai direcția variază. Dar asta, evident, nu este adevărat, sau, cel puțin, nu este adevărat sub forma care mi-a fost transmisă mie. E drept, și Heraclit a spus ceva în același sens, dar...

Se întrerupse din nou și zâmbi amar, urmărind cu ochii un rotocol de fum înălțându-se molatic deasupra lor.

— Ce e teribil în amnezia unui poet, reluă după o lungă tăcere, este faptul că, pe măsură ce memoria personală dispare, o altă memorie, i-aș spune culturală, răzbește din adâncuri, și dacă un miracol nu intervine, până la urmă îl stăpânește complet. Domnul meu, rosti cu gravitate, sunt amenințat să fiu redus la cultură, să devin un ins eminent cultural! Și nici nu îndrăznesc să-mi închipui ce s-ar putea întâmpla mai târziu, când chiar și memoria culturală se va elibera de matca ei istorică și voi rămâne *om în general...* Nu știu dacă înțelegeți la ce fac aluzie? Întrebă, coborând ușor glasul.

— Vorbeați de Heraclit...

— Exact. Mă refeream la acel fragment în care Heraclit afirma că „drumul în sus și drumul în jos sunt, de fapt, unul și același lucru”. Evident, citisem și eu, ca toată lumea, fragmentele lui Heraclit, *dar când ?* în prima tinerețe. Și vă asigur că ieri, alaltăieri, nu aș fi putut să

reproduc fragmentul, și poate nici nu mi-aș fi amintit că Heraclit a spus așa ceva... Dar astăzi, în timp ce nu reușesc să-mi amintesc un nume atât de simplu, și atât de important pentru mine — numele celui care mă așteaptă ca să-mi transmită un mesaj — astăzi, domnul meu, întrebați-mă ce vreți, din tot ce-am citit, și vi le spun pe toate pe de rost...

— Totuși, spuse bătrânul răsucindu-și trabucul între degete și privindu-l de foarte aproape, totuși nu văd legătura. Legătura între Heraclit, persoana care v-a dat întâlnire aici și vitrina de lângă Sala catalană.

Adrian îl ascultase cu emoție.

— Aveți dreptate! exclamă după o lungă tăcere. Aveți perfectă dreptate, și vă mulțumesc că, poate fără să vreți, m-ați ajutat să prind din nou firul. Pentru că undeva, nu știu când, probabil când mi-am dat seama că am întârziat și i-am spus șoferului să mâne mai repede, *s-a rupt firul...* Și când doamna din ascensor a adus vorba de pictorul laureat și de vitrina de lângă Sala catalană, eram gata-gata să prind din nou firul, dar s-a întâmplat ceva și iar s-a rupt. Dar acum, dumneavoastră, și nici nu știu cum să vă mulțumesc, dumneavoastră ați ghicit că este o legătură, deși mărturisiți că *n-o vedeți*. Dar poate am s-o descopăr eu...

Se ridică brusc, se înclină în fața bătrânului și se îndreptă hotărât către rotonda cu oglinzi.

*

La capătul *hall*-ului îl întâmpină un grup masiv de invitați, ieșind gălăgioși dintr-o sală învecinată. Adrian voi să-i lase să treacă, dar după câteva minute își pierdu răbdarea și, cerându-și scuze, își făcu loc printre ei. Se trezi dincolo de rotonda cu oglinzi și rămase o clipă nehotărât. În fața lui se întindea un alt *hall*, cu același covor gros, roșu-aprins, cu aceleași fotolii și măsuțe joase. Dar lumina părea aici mai puțin obositoare. Adrian căuta din ochi un *piccolo*. Când îl zări și se

îndreptă spre el grăbind pasul, îl auzi strigând: „Domnul Orlando!” și se opri emoționat, așteptând să i se potolească bătăile inimii. „Domnul Orlando!” mai strigă o dată *piccolo* și se îndreptă spre una din săli, cea cu ușile larg deschise. Adrian îl ajunsese din urmă.

— Cine îl caută pe domnul Orlando? Întrebă.

Piccolo-ul îl privi cu un zâmbet secret, amuzat, apoi șopti:

— Nu pot să vă spun. E o surpriză.

Adrian îl bătu pe umăr și-l lăasă să plece. Dar, de departe încercând să nu se trădeze, îl urmărea. Auzindu-se strigat, un bărbat între două vârste, cu ochelari *pince-nez* și figura severă, închise dosarul pe care-l citea și, ridicându-se plictisit din scaun, întrebă:

— Ce s-a mai întâmplat și de data asta? Ce s-a mai întâmplat?

— Domnul Orlando, șopti *piccolo*-ul, zâmbind misterios. Sunteți așteptat.

Orlando îl urmă morocănos. Grăbind pasul, Adrian se apropie de el.

— Îmi dați voie, începu, n-am avut onoarea să vă fiu prezentat, dar cred că e la mijloc o eroare.

Orlando își continuă mersul fără să întoarcă capul, ca și cum nu l-ar fi auzit.

— Într-un chip destul de misterios, reluă Adrian, am fost introdus într-un circuit care nu-mi era destinat. Vreau să spun, numele dumneavoastră mi-a fost comunicat la recepție, dar desigur din eroare. E drept, i-am spus că aveam întâlnire la 4,30.

Orlando se opri, își potrive ochelarii și-l privi lung, fără expresie.

— Ce este cu 4,30? Întrebă. Cine ți-a spus de 4,30?

— Ah, făcu Adrian, zâmbind amar, e o poveste lungă! Lungă și tragică.

Orlando îl mai privi, pătrunzător, apoi își reluă mersul.

— Vino cu mine, spuse.

— Aș veni cu cea mai mare plăcere, se scuză Adrian, întovărășindu-l, dar tocmai căutam Sala catalană, voiam să examinez vitrina.

— Ai s-o examinezi mai târziu, îl întrerupse Orlando fără să se întoarcă. De unde știai de 4,30?

— Asta a fost ora pe care mi-a fixat-o.

— Cine? Întrebă surprins Orlando, oprindu-se din mers.

— Ah dacă aş şti! exclamă Adrian. Dacă aş izbuti să-mi amintesc numele! Era un nume foarte simplu, cum să vă spun? Simplu. *Prea simplu chiar*. Poate că de aceea mi-a scăpat din minte. Dar m-a impresionat vocea, n-am să uit niciodată vocea aceea clară, senină, fără niciun fel de patos, şi totuşi gravă, *urgentă*.

Orlando îl privea bănuitor, umezindu-şi încet buzele.

— Şi mesajul, continuă Adrian, tot ce mă lăsa să înţeleg că are să-mi transmită astăzi, la 4,30.

— Ce fel de mesaj? îl întrerupse din nou Orlando, coborând uşor glasul şi trecându-şi dosarul dintr-o mână în cealaltă.

— Ah, dacă aş şti, dacă aş şti! repetă Adrian, cuprins parcă de deznădejde. Ştiu doar că mă privea direct, şi ne privea direct pe fiecare din noi în parte, pe dumneavoastră, pe doamnele din ascensor, pe venerabilul bătrân de la recepţie, ne privea pe toţi...

Orlando îşi potrivi nervos ochelarii, apoi se întoarse către piccolo, care îl aştepta la câţiva paşi.

— Cine ai spus că mă cheamă? îl întrebă.

— Nu pot să vă spun. E o surpriză.

— Bine. Du-te şi spune-le să mă aştepte. Să mă aştepte cu surpriza.

Se apropie de Adrian, îi luă braţul cu o neaşteptată cordialitate şi-i şopti:

— Haidem la Sala catalană. Ce te interesează mai mult: fete? băieţi?

— În primul rând, vitrina cu obiectele artistului. Şi vă spun asta cu deznădejde, aproape cu teroare. Este ultima mea şansă. Poate că mă aşteaptă încă.

— Dar dacă nu te mai aşteaptă? şopti din nou Orlando.

— Ah, atunci, răspunse Adrian înălţând resemnat din umeri, atunci nu mai e nimic de făcut! Deşi, deşi, adăugă după câteva clipe. Nu ştiu dacă m-am făcut înţeles...

Intrară într-o sală nu prea spaţioasă, slab luminată, care părea a fi bar, bodegă şi totodată cafenea. Orlando îl conduse direct către ultima

masă din fund. Îndată ce-l văzuse intrând, barmanul se luă după el.

— Dă-ne ce ne trebuie, îi spuse Orlando fără să întoarcă capul.

Îl lăasă pe Adrian pe canapea și el se așeză pe scaun, în fața lui. Îi arătă dosarul.

— Știi ce am aici? întrebă zâmbind. Milioane. Îți spun asta ca să știi, să fii informat. Și acum, spune, te ascult.

Adrian îl privea cu simpatie, aproape cu căldură.

— De unde să încep? întrebă.

— Ia-o de la început. De la începutul începutului. Adrian rămase câteva clipe pe gânduri.

— Evident, în ceea ce mă privește, spuse, *începutul începutului* îl constituie revelația poeziei. Ce-am fost înainte de a fi poet nu mai mi-aduc aminte și nici nu mă interesează. Probabil că am fost carnivor. Asta sunt și acum, dar *știu* că sunt carnivor. Vedeți diferența?... Așadar, cum vă spuneam, totul a început prin poezie.

— Ce fel de poezie? îl întrerupse Orlando.

— Ei bine, continuă Adrian, așa cum probabil ați ghicit deja trebuie să recunosc că pentru mine poezia e mai mult decât o tehnică mistică sau un instrument de cunoaștere. Poezia este prin excelență o metodă politică; și, din nefericire, este ultima metodă politică pe care o mai avem la îndemână. Dacă nici ea nu reușește, nu mai avem nicio speranță. Dispărem sau ne întoarcem acolo unde ne aflam acum multe sute de mii de ani. La un moment dat Dumnezeu se va apropia de unii din noi, cei care vom mai rămâne treji și ne va spune: *Messieurs, on ferme!*¹

Barmanul adusese o ceașcă mare cu cafea și un pahar pe jumătate plin, cu o sticlă de sifon alături.

— Nu știu ce este, spuse Adrian, umplându-și paharul cu sifon, dar orice ar fi, e binevenit. Mi-e sete.

Bău fericit, închizând pe jumătate ochii.

— Vino la subiect, îi spuse Orlando. Ce facem cu politica?

¹ Domnilor , închidem !

— Dacă nici poezia nu reușește, nu mai e nimic de făcut. Am încercat tot: religie, morală, profetism, revoluție, știință, tehnologie. Am încercat, pe rând sau împreună, toate aceste metode, și niciuna n-a reușit. N-am putut schimba omul. Mai precis, nu l-am putut transforma în *om adevărat*. Dintr-un anumit punct de vedere — și este singurul punct de vedere care mă interesează — am rămas așa cum eram când Orfeu încă nu venise printre noi, printre lupi, mistreți și traci.

— Orfeu? se miră încruntându-se Orlando. Orfeu din Infern?

— Trebuie să precizez că nu mă refer atât la traci, cât la fiarele sălbatice. Vă aduceți aminte cum le-a îmblânzit Orfeu citindu-le și acompaniindu-se din harfă. Că a civilizat pe traci, nu e atât de important. Mult mai important este faptul că a îmblânzit lupii, urșii și mistreții prin muzică și poezie. Mai ales prin poezie, pentru că magia supremă o constituie verbul.

— Vino la subiect! îl întrerupse Orlando.

— Înțelegeți la ce fac aluzie: fiarele sălbatice sunt oamenii în starea lor naturală și, puteți adăuga, vă invit chiar să adăugați, chiar și oamenii în condiția lor culturală. Tot sălbateci sunt, dacă n-au acces la *logos*, dacă, adică, n-au fost confrunțați cu singura magie susceptibilă de a le schimba radical modul lor de a fi: poezia...

— Dar ce facem cu politica? îl întrerupse din nou Orlando.

— Trebuie să-i îmblânzim. Și traduc imediat: așteptăm pe Orfeu, așteptăm pe acel poet de geniu al cărui verb va sili omul să se deschidă către spirit: cu alte cuvinte, va precipita mutația pe care au râvnit-o toate religiile și toate filosofiele din lume. Cine îi va mai putea rezista, lui, poetului? Vă întreb: ce mistreț a mai putut rămâne el însuși, mistreț în toată firea, ascultându-l pe Orfeu?

— Dar atunci, îl întrerupse Orlando, întinzând mâna pe deasupra mesei și apucându-l de braț, atunci ce căuta el, Orfeu, în Infern?

Adrian nu-și putu ascunde un zâmbet de secretă satisfacție.

— Mă așteptam la întrebarea asta, o simțeam de mult apropiindu-se, pregătindu-se să-mi frângă aripile. Pentru că, îngăduiți-mi să fiu sincer, o asemenea întrebare e făcută să mă descurajeze, cum spuneam: să-mi

frângă aripile. Și, din nefericire, nu sunteți singurul: chiar și poeții sunt obsedați de acest episod. Dar, credeți-mă, este vorba de un simplu episod, e adevărat, patetic, dar și destul de banal, un episod care, în orice caz, nu poate deveni exemplar pentru noi, cei din ziua de azi.

— Mă rog, îl întrerupse din nou Orlando, a fost sau n-a fost în Infern?

— Evident c-a fost, dar de ce? Ca să-și salveze soția, pe Euridice. E foarte frumos, e, cum spuneam, patetic, dar este doar o dovadă de dragoste conjugală. Câți din noi n-am face același lucru dacă am avea prestigiile lui la dispoziție? Dar, recunoașteți, Orfeu a coborât în Infern ca să salveze *o singură ființă*, și încă o ființă mult iubită, pe propria lui soție. Nici măcar n-a coborât pentru o necunoscută sau un ins oarecare, un bătrân, sau un copil, mai ales un copil, căci în primul rând copiii mor mușcați de șerpi. Dar Cristos a coborât în Infern pentru toți oamenii, pentru toți cei care muriseră de la Adam încoace, milioane și milioane de necunoscuți și de necunoscute, a coborât în Infern ca să-i mântuiască. Și cu toate acestea, adăugă cu gravitate și melancolie, nici creștinismul, Biserica lui Cristos, n-a izbutit să schimbe oamenii. De ce să mai vorbim, atunci, de Orfeu în Infern? E un simplu episod care nu-mi revelează nimic. Și știu și de ce nu-mi revelează nimic: pentru că poetul nu e implicat în acest *descensus ad Inferos*. În timp ce Orfeu în Tracia, Orfeu printre lupi, urși și mistreți...

— Unde vrei să ajungi? îl întrebă Orlando bănuitor, aproape cu teamă.

— Mă întorc de unde am plecat. Vă spuneam că așteptăm poetul, că asta e ultima noastră speranță. Poetul, repetă Adrian cu fervoare, mai mare decât Eschil, și Shakespeare, și toți ceilalți laolaltă. Profet și taumaturg în adevăratul sens al acestor cuvinte, adică în sensul lor *politic*.

Așeză paharul gol pe tavă și căzu pe gânduri.

— Și acum, vino la subiect, îl trezi Orlando. De unde știai de întâlnirea de la 4,30?

— De la 4,30? întrebă Adrian privindu-l turburat. Nu. Eu vorbeam de poetul pe care-l așteptam și de misiunea lui politică.

— Lasă astea, îl întrerupse nerăbdător Orlando. Mi-ai spus în *hall* că ai venit aici pentru că aveai o întâlnire cu un necunoscut. O întâlnire fixată pentru 4,30.

Adrian îl ascultase concentrat, cu mâna dreaptă la tâmplă.

— Evident! evident! exclamă. Acum îmi aduc foarte bine aminte și vă mulțumesc că m-ați ajutat să recuperez acest amănunt, care, din motive încă misterioase pentru mine, pare a fi deosebit de important.

Orlando îl privi câțva timp nehotărât, apoi insistă:

— Și cu toate acestea, adineaori, în *hall*, mi-ai vorbit de o întâlnire la 4,30, cu un necunoscut, al cărui nume îl uitaseși, dar care te chemase special ca să-ți transmită un mesaj. Un mesaj care...

— Evident! îl întrerupse Adrian cu exaltare. Acum îmi aduc perfect de bine aminte. O voce extraordinară, pe care n-am s-o uit niciodată. Și-mi spunea: „Inutil să-ți explic toate acestea la telefon, dar o să stăm pe îndelete de vorbă.” Evident, am înțeles imediat: era vorba de un mesaj...

— Ei bine, asta te întreb și eu. Despre ce mesaj era vorba?

— Nu mi l-a spus, dar bănuiesc că l-am ghicit. Ni se adresa nouă, tuturor, mai precis: ni se adresa fiecăruia din noi în parte, fiecărui mod specific de a fi. În cazul meu, bunăoară, se adresa poetului...

— Dar de unde știa el că ești poet? îl întrerupse Orlando. De unde știa el că ești poet înainte de a te cunoaște?

Adrian îl privea adânc, concentrat, ca și cum ar fi trudit să-l înțeleagă.

— Cum să vă spun? începu el târziu, tulburat. Nu existam, pentru el, decât în măsura în care eram poet. Căci nu am altă identitate. Ce l-ar fi putut interesa pe el — de fapt, ce te-ar putea interesa pe dumneata sau pe oricine altul — ce sunt *eu în afară de poet*? Și, în primul rând cum am putea ști cine sunt când nu sunt poet? Cum am putea cunoaște ceva care nu aparține sferei cunoașterii? Este ca și cum m-ai întreba ce gândește acum ficatul sau rinichiul meu. Există un singur răspuns posibil: aceste foarte utile organe nu gândesc nimic. Își văd doar de

treaba lor, de o importanță capitală pentru mine, dar care n-are nimic de-a face cu gândirea. Din fericire, adăugă zâmbind împăcat.

Orlando izbucni deodată într-un râs scurt, își scoase ochelarii și începu să-i șteargă migălos cu batista.

— Ești dat dracului! spuse cu o vădită satisfacție. Dar să știi că nici Orlando nu se lasă mai prejos. Hai cu mine, că m-așteaptă o surpriză...

*

— Care e? îl întrebă.

Băiatul întinse brațul și i-o arătă. Femeia înainta încet, pe gânduri, și oarecum la întâmplare, parcă n-ar fi știut încotro să se îndrepte. La răstimpuri întorcea brusc capul, ca și cum s-ar fi trezit sau i s-ar fi părut că se aude chemată.

— Nu, n-o cunosc, spuse bătrâna. Dar de ce credeai că o cunosc?

Băiatul își mișcă încurcat, de mai multe ori, sprâncenele și apoi își așează cuminte amândouă mâinile pe genunchi.

— Se plimbă pe aici, pe lângă noi, de o jumătate de ceas. Credeam că te cunoaște, dar nu îndrăznește să se apropie pentru că te vedea citind...

Bătrâna îi căută ochii, îl privi adânc și zâmbi.

— Cu alte cuvinte, te plictisești.

— Da, mărturisi băiatul, susținându-i privirile.

— Spune drept, când ai băgat de seamă că doamna aceea se tot plimbă pe lângă noi?

— Când am văzut că se întoarce a treia oară și parcă ar fi venit direct către noi. Dar te vedea citind mereu și nu îndrăznește...

— Nu, n-o cunosc, repetă bătrâna.

Luase revista în mână, dar se răzgândi și o așează alături, pe canapea.

— Și-acum, îl întrebă, zâmbind, după ce-și mai privi o dată ceasul, cum vrei să ne distrăm? Pentru că mai avem de așteptat încă cel puțin douăzeci de minute...

*

Femeia se opriase în fața vitrinei.

— Nu, nu e asta, auzi pe cineva în spatele ei. Nu e vitrina artistului laureat...

— Dar, în fond, despre ce este vorba? de ce-i spune artistul laureat?

— Era un pictor. A venit aici, demult, pentru câteva zile, și a rămas. Nu se mai îndura să plece. Îi plăcea să se plimbe cu ascensorul. Pentru că, afirma el, ori spui „jos”, ori spui „sus”, ori urci, ori cobori, este totuna...

— Evident, interveni altcineva, n-a mai rămas mult. L-au evacuat. Dar i-au păstrat lucrurile...

Femeia se depărtă încet, dar după câțiva pași întoarse ca din întâmplare capul și privi grupul care rămăsese încă în fața vitrinei. Zâmbetul care-i luminase fața o clipă i se stinse și-și reluă plimbarea.

După ce se mai întoarse o dată în primul salon, șovăind în fața vitrinelor, se îndreptă hotărâtă către ascensor și apăsă pe buton. Câteva clipe în urmă, ușa ascensorului se deschise, și era gata să intre, când auzi șoapte precipitate în spatele ei. Femeia deschise repede poșeta și, ca și când și-ar fi dat seama că a uitat ceva, se întoarse brusc, îndreptându-se grăbită spre bar. Privi ca din întâmplare femeia palidă, cu un mic șorț verde, care-și stăpânea anevoie emoția, și tânărul care-i vorbea în șoaptă, agitat. Alături, un bărbat înalt, cu o figură severă, își ținea amândouă mâinile la spate, silindu-se să privească drept înaintea lui.

*

Întovărășindu-l, Adrian continua să-i vorbească:

— Mă leagă de dumneata admirație și recunoștință, pentru că m-ai ajutat să recuperez poate ce-a fost mai important: întâlnirea și mesajul. Să reconstituim, deci, esențialul: dacă, așa cum spuneam, poezia e prin excelență o tehnică politică, și dacă poetul adevărat, pe care-l

așteptăm, este — și nu poate să fie decât asta — un nou Orfeu în Tracia, mesajul de care vă vorbeam mă privește *în primul rând pe mine...*

Orlando se opri în fața unei uși masive și, punându-și degetul în gură, îi făcu semn să tacă.

— Pentru că, continuă Adrian în șoaptă, în acest habitat, după cât știu, numai eu sunt poet. Cu alte cuvinte...

Dar Orlando îl dădu prietenește la o parte și-și apropie urechea de ușă. Ascultă câteva clipe, apoi o deschise cu multă luare-aminte. Surprins de întunerecul și tăcerea din sală, făcu un pas și strigă:

— *Il Comandante!*

Atunci se auzi, foarte încet, ca venind de departe, o orchestră, și în sală, în mai multe părți deodată, începură să pâlâpie lumini palide, parcă de lumânări și de vetuste lămpi cu gaz.

— Cu alte cuvinte, reluă Adrian, apropiindu-se din nou de Orlando, numai unul ca mine, un poet conștient de misiunea politică a poeziei, e susceptibil să înțeleagă mesajul...

— *Il Comandante!* strigă încă o dată Orlando.

Orchestra se auzea acum mai deslușit și lumina candelabrelor creștea lin, dar încontinuu, lăsând să se vadă o mare sală de bal, o estradă și nenumărate mese, în jurul cărora așteptau, tăcute, parcă adormite în scaunele lor de epocă, figuri excentric costumate. Adrian privi fascinat în jurul lui.

— Admirabil! exclamă el, îndreptându-se agale spre estradă. Admirabil! Așa cum a fost și așa cum o să mai fie... Un bărbat scund și brun, tânăr încă și neașteptat de agil pentru proporțiile lui, venise aproape alergând din fundul sălii.

— Ce-i asta? îl întrebă Orlando. Ce v-a apucat?

— Surpriza. Veneția, Casanova, *Il ballo in maschera*.

— Nu-mi place, făcu Orlando, schimbându-și dosarul în cealaltă mână. Sunt enervat. N-a venit, adăugă coborând glasul. Și niciun semn, niciun telefon...

— N-a venit? repetă în șoaptă *Il Comandante*. Întoarse capul și-l căută cu ochii pe Adrian.

— Nu e el, continuă nervos Orlando. Și nici măcar nu știu cine e. Se preface, se ascunde. Spune că e poet, dar vorbește tot timpul de politică. Și totuși știe ceva. Știe de întâlnire...

Il Comandante întoarce din nou capul către Adrian. Îl zări apropiindu-se de un grup de lângă estradă.

— Vasăzică știa, repetă, zâmbind cu înțeles.

— Dă-i ce trebuie, reluă Orlando, și vezi dacă afli ceva.

— Ce-i place? fete? băieți?

— Dar cine poate să știe? Vorbea de Orfeu. Încearcă să afli ce-i cu el, adăugă, coborând și mai mult glasul. Dar fără *super* și fără *extra*. Mi-e simpatic și pare deștept. Păcat că nu știe ce vrea. Spune că-i poet.

La mese se aprinseseră acum lămpi minuscule de diferite culori, și figurile mascate păreau că încep să se învioneze. Orlando își trecu din nou dosarul dintr-o mână în cealaltă și porni, fără chef, către estrada unde se opri se Adrian. Văzându-l apropiindu-se, muzicanții, îmbrăcați și ei în costume venețiene, se ridicară în picioare, și câteva clipe în urmă sala se însufleți brusc. Măștile din jurul meselor începură să vorbească toate deodată, femeile izbucneau pe rând în râs și, din mai multe părți, perechi extravagant costumate se ridicau cu meticuloasă eleganță, pregătindu-se de dans.

— Spune-le să cânte mai încet, spuse Orlando, și să facă mai puțin zgomot. Sunt enervat!

Il Comandante porni alergând către orchestră, ridicând amândouă brațele în aer și lăsându-le de mai multe ori în jos, din ce în ce mai lent.

— *Piano! Piano!* strigă el.

Perechile care se apropiaseră de parchet, așteptând semnalul, îl priveau întrebătoare.

— *Allegria, ma non troppo!* șopti *Il Comandante*, strecurându-se cu agilitate printre mese.

Apoi se apropie de Adrian, chiar în clipa când Orlando îl luase brațul.

— *Maestro!* începu el cu brio.

— Nu te mai osteni, îl întrerupse Orlando. I-am explicat tot. Dă-ne ce ne trebuie.

Il Comandate îi întovărăși până la masa unde-i așteptau, intimidată, trei tinere femei mascate, apoi dispăru.

— Ar putea fi aceleași, spuse Adrian, înclinându-se și sărutându-le ceremonios mâna. Căci, după cum se vede, măștile, deși diferite, *sunt aceleași*. Ca să le identific, mai am la îndemână un mijloc, unul singur: *o întrebare*. Dar încă n-am s-o pun... Pentru că, în fond, ce fel de identitate aş descoperi? Cea care mă interesează pe mine e aceeași, sub orice mască.

Fetele începură să râdă, oarecum stingherite, privindu-se una pe alta, și pe furiș, privind spre Orlando, care părea abătut, cufundat în gânduri. Adrian râse și el, cu poftă, foarte binedispus, parcă veselie fetelor ar fi fost irezistibilă și molipsitoare.

— Sunteți așadar *aceleași*, spuse, și atunci nu mă mai repet. Continui deci de unde m-am oprit când am fost întrerupt de amabilul nostru amfitrion. Dacă, așa cum spuneam, poezia e prin excelență metodă politică, și este ultima metodă politică pe care o mai putem încerca, poezia este într-un anumit fel o soteriologie, o doctrină a salvării. În acest caz, întâlnirea de astăzi echivalează, pentru mine — și, repet, numai *pentru mine*, care sunt poet — echivalează cu o revelație.

Il Comandante se întoarce, urmat de trei chelneri costumați, purtând imense tăvi de argint, încărcate cu sticle și pahare de felurite mărimi și culori.

— Ascultă aici, îi spuse Orlando. Ascultă, că e interesant.

— Nu vă speriați de cuvinte, continuă Adrian. Nu orice revelație trebuie să semene cu revelațiile pe care le cunoaștem din cele două Testamente. Revelația adresată unui poet, bunăoară, poate rămâne pentru toți ceilalți incomprehensibilă.

Tăcuți, chelnerii se apropiau de fiecare cu o altă sticlă și le umpleau paharele. *Il Comandante* părea gata pentru un toast, dar Orlando îl privise scurt, și atunci se mulțumi să spună:

— *Salute!*

— *Salute!* repetară fetele.

— Nu știu ce e, spuse Adrian, dar orice ar fi e binevenit. Mi-e sete!

Sorbi la început cu măsură, apoi bău spornic și goli paharul. Orlando întoarse capul către cele câteva perechi care dansau parcă absente, căci orchestra se auzea acum în surdină, iar la mese toți vorbeau în șoaptă, privind pe furiș către masa lor.

— Ce plictiseală! exclamă deodată, întorcându-se către *Il Comandante*. Unde i-ai găsit? Veneau de la vreo înmormântare?

Il Comandante se sculă brusc și, de departe, făcu semn orchestrei ridicându-și și tremurându-și energic brațele. Apoi trecu printre mese, șoptind:

— *Allegria! Allegria!*

De pretutindeni perechile se ridicară speriate, îndreptându-se cu grabă spre parchet, iar cei rămași începură să râdă și să vorbească tare, să-și miște scaunele.

— Extraordinar! exclamă fermecat Adrian, după ce una din fete îi umplu din nou paharul. Extraordinar, și peste puțină de înțeles. Căci sunt *aceiași și aceleași*, și fac asta de mii de ani, poate de zeci de mii de ani! E un mister că nu-și amintește nimeni. Sau poate nu e un mister, adăugă, apropiindu-și paharul de buze, poate e numai un miracol.

— Lasă astea, îl întrerupse Orlando. Întoarce-te la subiect. Vorbeai de întâlnirea de azi. Spuneai că era de o mare importanță, că era o revelație. De ce?

— V-am spus de ce: pentru că întâlnirea făcea posibilă transmiterea unui mesaj.

Il Comandante tocmai se așezase pe scaun și apucase paharul.

— Ascultă aici, îi atrase atenția Orlando. Ascultă, că acum devine interesant. Vorbește de mesaj. La întâlnirea de astăzi, spune, aștepta un mesaj. Înțelegi? La 4,30 *aștepta un mesaj*.

— Un mesaj? repetă încurcat *Il Comandante*. De la cine?

Adrian îl privi o clipă, cercetător, apoi apucă paharul și bău îndelung, parcă ar fi încercat să amâne răspunsul.

— Nu știu dacă m-am făcut înțeles, începu el târziu. Un mesaj presupune un mesager, iar mesagerul e trimis întotdeauna de *altcineva...*

— Asta vreau să știu și eu, îl întrerupse Orlando, pierzându-și răbdarea. De cine?

— Trebuie să existe un răspuns pentru fiecare din noi, continuă Adrian. Nu știu în ce măsură răspunsul pe care îl voi primi eu va fi valabil și pentru *dumneata*...

— Lasă astea, îl întrerupse din nou Orlando. Dacă e valabil sau nu, am să-ți spun eu mai târziu. Deocamdată, spune-ne *cine* l-a trimis și *de ce*? De ce la 4,30?

Fredonând, schițând mișcări de dans și bătând ritmic din palme, mai multe măști se apropiau de masa lor, dar Orlando apucă brusc dosarul și, fâlfâindu-l amenințător, le făcu semn să se îndepărteze.

— La 4,30? repetă Adrian, frecându-și fruntea. Într-adevăr, de ce la 4,30? Trebuie să existe un răspuns. Dar, ca să-l găsesc, trebuie mai întâi să identific pe *celalt*, pe cel care se află înapoia mesagerului. Înțelegeți la ce fac aluzie, adăugă, întorcându-se către vecinele lui. Ca să folosesc limbajul teologic — și precizez că-l folosesc numai ca *limbaj*, căci altminteri teologia mi-e indiferentă și poate chiar inaccesibilă — ca să folosesc limbajul teologic, nici mesajul, nici purtătorul lui, mesagerul, nu te pot mântui. Mesagerul *te trezește* numai, te pregătește să descifrezi sensul *personal* al revelației care este pe cale să ți se facă...

În acea clipă ușa se deschise și un bărbat înalt se opri în prag. Își ținea mâinile la spate și începu să cerceteze sala cu privirile, corect, fără grabă. Adrian îl privi mirat, încruntându-se, ca și cum ar fi încercat să-l recunoască. Omul se îndreptă spre masa lor, hotărât și totuși cu discreție. Când ajunse, se aplecă spre urechea lui Orlando și-i șopti câteva cuvinte.

— *Piano! piano!* exclamă *Il Comandante*, ridicându-se brusc și îndreptându-se, aproape în fugă, spre orchestră. *Piano!*

Nedumerite, câteva perechi se opriră brusc și se așezară, tăcute, la mese. Dar cele mai multe își continuară dansul depărtându-se lent, șovăitor, îndreptându-se către colțurile întunecate.

— La douăzeci și unu? întrebă plictisit Orlando. Ești sigur c-a fost la

douăzeci și unu? Dar cine l-a pus să urce la douăzeci și unu? Aveam întâlnire la mine în apartament. Și când am văzut că se face cinci și nu mai vine, mi-am luat dosarul și am coborât. Credeam că s-a oprit la bar...

Fetele își apropiară capetele și începură să șoptească.

— *La Vedova*, auzi Adrian pe vecina lui din dreapta. Apucă paharul plin și începu să soarbă.

— Accident! Și tot la douăzeci și unu!... i se păru că mai aude tocmai în clipa când *Il Comandante* se întoarce, ștergându-și fruntea cu batista și zâmbind întruna.

— N-a fost niciun accident, interveni el, încruntându-se brusc. S-a oprit iar ascensorul între etaje, s-a oprit la douăzeci și unu. Asta a fost tot...

Era gata să se așeze pe scaun, când Orlando se ridică și, fără să privească pe cineva, cu dosarul sub braț, se îndreptă spre ușă. Il Comandante se grăbi să-l ajungă din urmă. Urmărindu-i cu privirile, Adrian văzu ușa deschizându-se din nou. Femeia șovăi în semiîntunerice și se lipi încet de perete. Brusc, Adrian își puse mâna la inimă.

— *Chi è costui che senza morte*

*Va per lo regno della morta gente?*¹

șopti el, întorcându-se către vecina lui.

Fetele îl priveau zâmbind, stingherite, neîndrăznind să râdă. Orchestra, care cântase ultimele minute în surdină, încetă.

— A început iar să se zbată, spuse Adrian, apăsându-și palma pe inimă. *Mi se fac semne*. Dacă nu mă mai întorc, să nu vă neliniștiți. Nu mi se poate întâmpla nimic. Ca și voi toți, sunt nemuritor...

¹ „Cum poate-acesta, viu fiind, să vie prin lumea morții pân-aici adus?” Dante – *Infernul* – Cântul VIII

Femeia îl privea apropiindu-se, cu un mare zâmbet luminându-i fața.

— Mă aștepți de mult? îl întreabă. Am întârziat. N-a fost vina mea.

Adrian se înclină, apoi făcu încă un pas, apropiindu-se mai mult de ea.

— Ce e mai curios, spuse, e că înțeleg limba. O înțeleg chiar foarte bine. Parcă aş cunoaște-o de totdeauna...

Femeia continua să-l privească, zâmbind.

— Este limba ta, Adrian.

— Și e curios că-mi cunoști și numele...

— Cine nu-l cunoaște? îl întrerupse ea cu emoție. De la „Floarea-soarelui” la „Platani”, de la „Scrânciob” la „Albatros” și „Dor mărunț”, în grădini și sub atâția arbori, în parcuri, pe străzi, după miezul nopții, cine nu-l cunoaște, numele tău, Adrian?

Adrian continua să-și țină mâna dreaptă sub haină, apăsând-o pe inimă.

— Îmi place să te ascult vorbind, spuse. Nu te înțeleg întotdeauna, dar simt că mi se fac semne. *Semne*, repetă coborând ușor glasul, și parcă vin de foarte departe...

— Într-adevăr, de foarte departe, spuse femeia luându-i mâna. Sunt obosită.

Se așeză la cea dintâi masă, de lângă perete. Adrian își trecu palma pe frunte, își frecă ochii, apoi, pe deasupra mesei, își plecă puțin capul, cercetând-o.

— Mai spune ceva, începu el târziu. Vorbește. Vorbește-mi, îmi place să te ascult.

Femeia își apropie pleoapele, parcă s-ar fi trudit să-și amintească. Brusc, în șoaptă, începu să recite:

... *Pe vântiri ascult*

Orficul tumult

Când și-ardică struna

Fata verde, Una...

Adrian întinse brațul pe deasupra mesei și o întrerupse:

— Eu le-am scris? întrebă. Sunt versurile mele?

— Nu. Le-a scris cel care a venit după tine. Dar le-a scris pentru tine, adăugă căutându-i ochii și privindu-l adânc. Le-a scris ca să-ți mulțumească. Pentru că înaintea lui tu scriseseși „În curte la Dionis”. Îți mai aduci aminte cum începe „În curte la Dionis”?

Parcă ar fi stat gata să recite, dar Adrian îi apucă emoționat mâna.

— Dar asta a fost demult, asta a fost la început. *La începutul începutului*. Și nimeni n-a înțeles. N-au înțeles că poemul era scris sub semnul lui Orfeu, că era vorba de Dionysos, și vesteam acolo beatitudinea fără nume, când vom fi toți lângă el, alături de el, la curțile lui, ale împăratului, la curțile zmeului...

Femeia îl asculta emoționată, silindu-se să nu-i scape privirile din privirile ei.

— Nu știi cât a fost de greu, continuă Adrian. Zadarnic le explicam. Nimeni nu înțelegea că era vorba de Dionysos. Nu-ți mai aduci aminte de fata aceea frumoasă, căreia noi îi spuneam Leana...

— Nu mă cheamă așa, șopti femeia. Oamenii îmi spun Leana, dar...

— „... dar pentru păcatele mele, continuă Adrian, am ajuns să cânt prin cârciumi. Dar eu n-am fost făcută pentru asta...”

Femeia îi apucă mâna și i-o sărută.

— Adrian, Măria-ta, pentru tine n-am fost niciodată Leana...

Adrian se ridică turburat și se apropie de ea.

— Eu știu cine ești, șopti. Știam de mult că se va întâmpla asta. Și, te rog să mă crezi, nu mi-e frică. Știam că un mesager e trimis întotdeauna de *altcineva*. Când vrei, am să te urmez. Nu mi-e frică. Dar înainte de a pleca, aș vrea doar să te mai întreb: versurile mele, Leana, *versurile mele, toate câte au fost?*

— Le auzi pe străzi, Adrian, le auzi în întunec, după miezul nopții, în grădini și în cârciumi, pretutindeni unde m-ai trimis să le cânt...

— ... Toate câte au fost, repetă emoționat Adrian, versurile toate, de la *începutul începutului*...

— Am făcut cum mai învățat, continuă Leana. Le-am împărțit. Le-am

risipit. Mi-ai spus să le cânt noaptea...

— Numai noaptea, o întrerupse Adrian. Ca să-i îmblânzim. Căci noaptea oamenii, și numai unii din ei, mai pot fi îmblânziți. Dar, deși le-ai cântat nopțile, adăugă cu un zâmbet întristat, deși le-ai cântat noapte după noapte, n-au înțeles. Nu m-au înțeles.

— Acum te înțeleg. Și dacă într-o zi ai să le spui cine ești...

Parcă sleit deodată de puteri, Adrian se așează pe scaun.

— Le-ai spus tu, șopti. Și le-ai spus de atâtea ori. Le-ai repetat atâtea ani...

— Eu le-am spus doar ce m-ai învățat: că sunt îndrăgostită de tine, că ești poet și te cheamă Adrian...

— Ce-aș mai fi putut adăuga altceva? întrebă Adrian, ridicând brusc fruntea, ca și cum ar fi încercat să-și ascundă deznădejdea. Nu sunt decât asta. Și niciodată n-am fost altceva decât asta: Adrian, poetul pe care-l aștepta el însuși, Adrian de care s-a îndrăgostit prea curând, oh! *prea curând*, îngerul lui păzitor, Îngerul Morții.

Leana continua să zâmbească, lăsându-și lacrimile să lunece, mari, fără grabă, la întâmplare.

— Pentru păcatele mele, șopti, așa mi-a fost ursit. Am știut asta înainte de a ști altceva. Am știut că n-ai să fii fericit. Am știut că singurul om pe care-l voi iubi, îl voi iubi toată viața, și va fi singurul pe care n-am să-l pot face fericit...

Adrian îi apucă repede mâna și i-o sărută, păstrând-o apoi între mâinile lui, mângâind-o.

— Nu, iubirea mea, n-am vrut să spun asta. Cum aș fi putut fi ce sunt dacă n-aș fi fost fericit? Și cum aș fi putut fi fericit dacă nu mă găseai tu, îngerul meu păzitor? Dar acum, după ce mi s-au făcut atâtea semne, cum aș mai putea *să nu înțeleg*? Ți-am spus, iubirea mea: nu mi-e frică. Avea o voce clară, curtenitoare, fermă. Am înțeles de la început, dar m-am prefăcut că nu înțeleg. Și a intervenit, ca de obicei, la început un lapsus, apoi altul, apoi amnezia, și poate nu-mi părea rău, căci, uitându-i numele, uitasem și mesajul. Dar acum înțeleg. Și se întâmpla așa cum am știut că se va întâmpla. Îngerul meu păzitor, tu, iubirea mea, Leana,

tot tu vei fi și Îngerul Morții...

Cu un efort, Leana se ridică de la masă și, apropiindu-se de el, îi luă brațul.

— Și Îngerul Morții, șopti, pentru că, atunci când ne va fi dat, tot împreună o să plecăm...

Cu mare grijă, parcă i-ar fi fost teamă că s-ar putea prăbuși, strângându-i brațul foarte aproape de ea, îl conduse către ușă.

— Și tot eu am să merg înaintea ta, adăugă în șoaptă, zâmbind.

Adrian o urmase tăcut. Dar după câțiva pași se opri brusc și, întinzând mâna, i-o trecu blând pe obraji, ștergându-i lacrimile. Atunci dădu cu ochii de măștile care-i priveau, împietrite, de la mese, de la estradă.

— Ce se întâmplă cu ei? Întrebă tulburat. De ce-au rămas așa? De ce ne privesc?

Leana îl trase după ea, cu fermitate.

— Adrian, Măria-ta, *să nu te mai uiți înapoi*, șopti apropiindu-și buzele de urechea lui. Să privești tot înainte, că iar ne pierdem, și cine știe dacă ne va mai fi dat să ne regăsim...

Deschise ușa, dar rămaseră amândoi în prag, orbiți de lumina puternică, uniformă, care se revărsa de nu înțelegeai unde pe covoarele roșii.

— Ți-am spus că nu mi-e frică, începu Adrian cu o voce clară, gravă. Spune-mi drept: asta trebuie să se întâmple acum, în câteva clipe? Sau poate s-a întâmplat deja și nu-mi dau încă seama. Spune-mi drept: *am murit?*

Leana își trecu mâna pe ochi, dar nu încercă să-și șteargă lacrimile.

— Nu, șopti. Numai șoferul a murit. Dar, Adrian, *asta a fost demult!* *Demult!* repetă ea cu glas neașteptat de ferm, căutându-i ochii și privindu-l adânc, cu deznădejde, ca și cum ar fi voit să-l trezească.

— Și totuși l-am văzut, continuă precipitat Adrian. L-am văzut! Mai mult decât atât...

— Nu trebuia să te uiți înapoi, îl întrerupse Leana. Adrian *să nu te uiți niciodată înapoi*. Că dacă te mai uiți o dată înapoi, ne pierdem. Ne

pierdem pentru totdeauna...

Înaintau amândoi tăcuți, îndreptându-se spre rotonda cu oglinzi.

— Acum îmi aduc foarte bine aminte, începuse deodată Adrian. Avea o voce clară, distinsă, curtenitoare...

— Așa ne plimbam amândoi, îl întrerupsese Leana, așa călcam, tot ca acum, pe covoare groase, într-un hotel ca acesta, și ne țineam strânși unul într-altul și-ți spuneam: „Adrian, ce importanță pot avea toate acestea? E destul că te-am întâlnit, și tu m-ai iubit, și m-ai ajutat să-mi uit ursita, învățându-mă să cânt și să spun versuri — și, chiar dacă iubirea aceasta a noastră va răzbate numai o vară, va fi de-ajuns, îmi va fi de-ajuns...”

— Îmi aduc foarte bine aminte, continuă Adrian. Atunci, la Viena, ți-am mai spus: Leana, degeaba cântă toți, cântă după tine „În curte la Dionis”. Nimeni n-a înțeles. Și poate nici nu e vina lor. Căci nimeni n-a înțeles până acum adevăratul sens al mitului orfic. Mesajul lui Orfeu acesta a fost: că schimbarea omului, mutația lui, nu poate începe de sus, prin elite, ci *de foarte jos*, de la oamenii de rând, cei care petrec noaptea în grădini și în restaurante...

Leana se opri brusc și, cuprinzându-l în brațe, îl sărută lung.

— Iubirea mea, șopti. Asta s-a întâmplat la Viena. Ți aduci aminte...

— ... Și-ți explicam de ce e *atât de greu*, continuă Adrian zâmbind. Pentru că, neînțelegând sensul mesajului lui Orfeu, nimeni nu înțelege că poezia este nu numai o soteriologie, dar și o tehnică politică. Numai poezia ne mai poate mântui, mai poate schimba omul...

— Iubirea mea, șopti Leana, strângându-se aproape de el.

— Dar știi ce i s-a întâmplat lui Orfeu. Știe toată lumea. Știam și eu asta, demult. Și, ți-am spus, nu mi-era frică. Așteptam. Și, acum câteva zile, l-am auzit: avea o voce clară, pe care n-am s-o uit niciodată. Și mi-a fixat, aici, astăzi, la patru treizeci...

— Nu, iubirea mea, îl întrerupsese Leana. Astea s-au întâmplat demult. *Demult!* repetă ea, strângându-i brațul. Când ai avut accidentul și ai scăpat ca prin minune. Adu-ți bine aminte. Știai că nu-mi place să aștept, și *aveam întâlnire* la patru treizeci, și multă vreme n-ai găsit

taxi, căci începuse să plouă...

Adrian își desprinse încet brațul și o privi adânc.

— Vasăzică, e adevărat, șopti.

— Da. E adevărat. Ți-am spus că așa am fost eu blestemată. Am știut asta de când te-am întâlnit. Ți-am spus atunci că ești frumos ca Îngerul Morții. Și tu ai zâmbit: ai zâmbit numai. N-ai vrut să spui nimic. Ai știut și tu, de-atunci. Ai știut cine îți va fi Îngerul Morții.

— La patru treizeci, repetă Adrian.

— Da. A fost vina mea. Știai că nu-mi place să aștept. Te uitai mereu la ceas. Era târziu, se făcuse foarte târziu, dar tu îți spuneai: la patru treizeci. *Am o întâlnire la patru treizeci!...* Așa a fost, adăugă foarte încet. Așa a început...

1977

IVAN

L-a zărit întâi Zamfira. Își trecu carabina în mâna stângă și se apropie de el. Îl atinse ușor cu vârful bocancului.

— Trage să moară, spuse fără să întoarcă capul.

Rănitul îi privea cu ochii foarte mari, deschiși. Era tânăr, bălai, plin de pistru, și buzele îi tremurau neconținut, parcă tot s-ar fi trudit să zâmbească. Zamfira oftă adânc, apoi îngenunche lângă el.

— Ivan! îl strigă. Ivan!

Desprinse bidonul și-l apropie cu grijă de buzele rănitului. Darie se opri în fața lui. Își scoase casca și începu să-și șteargă fruntea cu mâneca tunicii.

— Trage să moară, spuse. Păcat de apă.

Cu o mișcare bruscă, speriată, brațul rănitului se desprinse de trup și se zbatu în aer, ca și cum ar fi căutat ceva, apoi căzu inert și degetele i se încheștară pe un bulgăre de pământ. Căzuse prea departe de buzunar. Zamfira întinse mâna, scoase revolverul și zâmbi.

— E pentru dumneavoastră, domnule elev, spuse. Poate îl păstrați ca amintire...

Darie își reasezase casca. Apucă revolverul și-l cântări în mână.

— Nu mai are gloanțe, spuse. Nu mai e bun de nimic.

Se pregătea să-l azvârle în porumbiște, dar se răzgândi.

Continuă să-l cântărească în mână, nehotărât. Iliescu îi ajunsese din urmă.

— Trage să moară, rosti rar, clătinând din cap. Fără lumânare, ca un câine. Ca și ceilalți, adăugă coborând glasul.

Întoarse capul și scuipă în lături. Darie mai privi o dată revolverul, apoi îl lăsă să cadă. Căzu, cu un sunet surd, între bulgări, lângă brațul rănitului.

— Dacă vă e milă de el, spuse, mai bine împușcați-l. Să nu se mai chinuie...

Făcu câțiva pași spre porumbiște, privind obosit în jurul lui, ca și cum ar fi căutat un loc mai ferit de arșiță, să se odihnească. Dar se întoarse curând, posomorât, cu țigara neaprinsă în colțul gurii.

— S-o luăm din loc, spuse.

Zamfira se ridicase în picioare, dar nu-și desprindea privirile din ochii rănitului.

— Dacă am ști rusește, i-am cere să ne binecuvânteze, vorbi încet, parcă mai mult pentru sine. Așa se spunea pe la noi, că dacă te binecuvântează cineva când trage să moară, îți aduce noroc.

— Așa am auzit și eu, îl întrerupse Iliescu. Dar îți aduce noroc numai dacă te binecuvântează cu inimă bună... Și asta-i bolșevic...

— Orice-o fi, doar să te binecuvânteze pe legea lui, în limba lui...

Întoarse capul spre Darie.

— Poate dumneavoastră, domnule elev, care știți atâtea limbi...

Darie își aprinse țigarea. Ridică descurajat din umeri, încercând zadarnic să zâmbească.

— Nu știu. Acum îmi pare rău. Ar fi trebuit să învăț rusește... Se întrerupse, cu ochii la rănit, și trase adânc din țigară. Dar poate înțelege el, adăugă. Poate cunoaște el alte limbi...

Șovăi câteva clipe, apoi înălță din nou din umeri.

— Încercați, domnule elev, îl auzi șoptind pe Zamfira. Încercați, că poate înțelege...

Darie zvârli țigarea, se apropie neîncrezător, îi căută ochii, apoi izbucni deodată, cu un glas uscat, înăbușit:

— *Nous sommes foutus, Ivan! Nous sommes des pauvres types! Save our souls! Bless our hearts, Ivan! Car nous sommes foutus!...*

Rănitul gemu stins, și în acea clipă gura i se luminează deodată, parcă ar fi zâmbit. Îi privi pe rând, încrezător.

— *Blagoslovenie!* strigă Zamfira îngenunchind lângă el. *Boje, Christu!* Binecuvântează-ne, Ivane...

Își făcu cruce, cât putu mai încet, ridică ochii spre cer, își împreună mâinile și închise puțin ochii, ca și cum s-ar fi rugat, apoi îl privi din nou, adânc, cercetător.

— Fă și tu așa, Ivan! strigă. Fă cruce după mine. *Boje, Christu!*

Apoi tăcu, și toți trei își pironiră privirile pe fața rănitului, așteptând.

— Nu mă înțelege, oftă târziu Zamfira. Dacă i-am fi putut vorbi pe limba lui...

— Grijanian lui de bolșevic! izbucni Iliescu printre dinți. Se prefăce că nu ne înțelege...

Darie întoarse capul și-l privi, zâmbind încurcat.

— Dacă-l înjuri, cum o să te mai binecuvânteze?

— N-are a face. Când omul trage să moară, nu mai înțelege și iartă tot. Îngenunche și se aplecă ușor spre urechea rănitului. Iartă, Ivane, iartă! șopti.

Atunci își dădu seama că nu-l mai privea și, întorcând capul, văzu câinele, la câțiva metri de ei, în marginea porumbiștii.

— E din sat, spuse Iliescu ridicându-se în picioare și fluierându-l prietenește. Trebuie să fie satul pe-aproape.

Era un câine slab, hămesit, cu părul arămiu decolorat de praf. Se apropie sfios de ei, neîndrăznind să se gudură. Rănitul întorsese capul și-l aștepta. Tremurul buzelor încetase brusc, și fața arăta acum streină, împietrită.

— Dacă e bolșevic și nu l-a învățat nimenea, n-are de unde să știe, vorbește Zamfira ridicându-se în picioare. Dar de Dumnezeu și Isus Christos tot trebuie c-a auzit el, și cruce nu se poate să nu știe să facă.

Se trase un pas înapoi și-l strigă: „Ivan!” Apoi își depărtă cât putu mai mult brațele și rămase așa, nemișcat, cu ochii la rănit.

— Christu! strigă din nou. Christos pe cruce. Fă și tu cruce. Ridică trei degete în sus și binecuvântează-ne...

Fața rănitului se luminase din nou, înmuiată de un mare zâmbet. Câinele se apropiase și-i lungea mâna încremenită pe bulgărele de pământ.

— Se prefăce că nu înțelege, spuse Iliescu, și scuipă cu furie în lături.

Zamfira intră în porumbiște și câteva clipe în urmă se întoarse cu doi coceni.

— Ivan, strigă el căutându-i ochii, privește încoace, Ivan! adăugă

așezând cocenii de-a curmezișul în formă de cruce. Privește bine și adu-ți aminte. Asta e crucea lui Isus Christos, mântuitorul lumii. Christos care a fost răstignit pe cruce. Acum înțelegi? Întrebă apropiindu-se și arătându-i cocenii, îți aduci aminte?

Rănitul îi urmărise mișcărilor cu un neașteptat interes, dar și cu teamă. Încercă să-și ridice capul, dar gemu, de durere închise ochii. Îi deschise după câteva clipe și zâmbi, văzându-l pe Zamfira așteptând acolo, în fața lui, cu cei doi coceni încrucișați.

— *Christu!* rosti el târziu. *Christu!*

— Minunea lui Dumnezeu! șopti Zamfira înngenunchind din nou lângă el și punându-i mâna pe frunte. Ai înțeles ce te rugasem. Binecuvântează-ne!...

— *Bénis-nous, Ivan!* izbucni cu fervoare Darie. *Bénis-nous, bless our hearts! Tu t'envoles au Ciel. Au Paradis, Ivan, auprès du Dieu Père. Auprès de la Vierge,* adăugă cu o bruscă, neînțeleasă oboeală în glas. Maica Preacurată și pururea Fecioară Maria...

Rănitul îl ascultase tremurând ușor. Apoi își roti ochii de la unul la altul. Nu mai îndrăzni să-și ridice capul, dar își mișca acum degetele, parcă ar fi încercat să arate ceva.

— Maria! izbuti el să rostească în cele din urmă. Maria...

— Înțelege, șopti Iliescu.

Îi urmări privirile și văzu câinele depărtându-se încet, cu capul plecat.

— Poate cunoaște câinele, adăugă. Poate o fi și el din sat.

Rănitul începuse să șoptească, mișcându-și tot mai nervos degetele, închizând la răstimpuri ochii, apoi deschizându-i brusc, parcă tot mai înspăimântat că-i regăsește acolo, lângă el.

— Eu zic să încercăm să-l ducem până în sat, vorbi Zamfira.

Darie îl privi lung, neîncrezător.

— Are să fie greu, spuse. Trage să moară.

— Ar fi păcat, că acum înțelege, spuse Iliescu, și dacă ar mai duce-o un ceas, două, până în sat, poate ne binecuvântează...

Câinele se opri la vreo zece metri, în preajma porumbiștii,

așteptându-i.

*

Îl purtau pe carabine. Darie le luase ranițele și le atârnase de carabina lui, pe care o proptise pieziș pe umeri. Rănitul tremura, gemând înfundat, închizând și deschizând neconținut ochii. La răstimpuri, Zamfira îi striga:

— Binecuvântează-ne, Ivane, că te ducem acasă!... Nu te-am lăsat să mori pe marginea drumului.

— Zi măcar atât, încercă Iliescu, zi Christos! Christos! Maria!

După vreo sută de metri, se opriă să-și tragă răsuflarea, dar nu-și lăsară povara din mâini. Rănitul încerca, scâncind, să se zvârcolească. Își pironise privirile, rugător, în ochii lui Zamfira.

— Vorbiți-i dumneavoastră, domnule elev. Spuneți-i ceva, că-i vrem binele...

Darie își săltă ranițele în spate cu un gest scurt, de furie și deznădejde.

— Ce să-i spun? Pe ce limbă să-i vorbesc? Dacă nu știu rusește, cum o să mă înțeleagă?

— Vorbiți-i orice, îl încurajă Zamfira. Numai să vadă că ne dăm osteneala, că nu-l lăsăm să moară ca un câine. Vorbiți-i în orice limbă, că dumneavoastră sunteți filosof...

Darie oftă fără voia lui și-și trase chipiul pe frunte.

— Cu adevărat filosof! exclamă, încercând să zâmbească. Ivan! izbucni, întorcându-se spre rănit și căutându-i ochii. Îți mai aduci aminte de Faust?

*Habe nun, ach! Philosophie,
Juristerei und Medizin,
Und leider! auch Theologie
Durchaus studiert...¹*

¹ Goethe - *Faust*:

Acesta sunt eu, Ivan, cel care-ți vorbesc acum. Filosoful. Mă auzi?

— Ziceți-i înainte, îl încurajă Iliescu pornind la drum. Vorbiți-i, că vă ascultă, și asta-i de-ajuns.

— Dacă vă ascultă, nu moare, adăugă Zamfira.

— ... Aș putea să-ți povestesc multe, Ivan, căci ce nu poate povesti un proaspăt licențiat în filosofie? Câte nu i-au trecut prin minte? Câte aventuri în două, trei volume, ba chiar în douăzeci și două — Proust, bunăoară, nu are douăzeci și două de volume? Sau poate mă înșel, poate am calculat greșit, am numărat și operele din tinerețe; știi la ce fac aluzie, *Pastiches et mélanges* și celelalte...

— Ziceți-i înainte, domnule elev; căci ziceți bine, îl încurajă Iliescu.

Apoi întoarse capul și scuipă cu putere, departe, către porumbiște.

— Ivan! exclamă emoționat Darie. Aș putea să-ți vorbesc o noapte întreagă numai despre probele inexistenței lui Dumnezeu. Iar despre Isus Christos, de care probabil n-ai mai auzit de când ai fost în școala primară, despre Mântuitorul vostru și al nostru, al tuturor, și despre a lui enigmatică existență istorică, sau ineficiență politică, ți-aș putea vorbi multe nopți, numai noi doi, fără comisari și fără teologi, căci simți și tu asta Ivan, *nous sommes foutus, nous sommes tous foutus!* Și noi, și voi. Dar mai ales noi, care ne tragem din bădica Traian... Și dacă mi-ar părea rău să mor acum, curând după tine, sau poate înaintea ta, să mor la douăzeci și doi de ani, este și pentru că n-am să mai apuc să văd cum o să-i ridicați statuie lui bădica Traian. Căci lui i s-a năzărit să ne zămislească aici, la marginea pământului, parcă ar fi știut anume că într-o bună zi o să veniți și voi, obosiți după atâta rătăcire în stepă, și o să dați peste noi, frumoși, deștepți și bogați, și o să vă fie foame și sete, așa cum ne este și nouă acum...

— Ziceți-i înainte, domnule elev, că vă ascultă, îl încurajă Zamfira

*Am studiat cu râvnă, ah, filosofia
Din scoarță-n scoarță, dreptul, medicina,
Și din păcate chiar teologia,
Arzând de zel.... (Traducere Lucian Blaga)*

văzând că Darie se întrerupse și-și ștergea în neștire obrazul cu măneca tunicii.

— ... Și câte altele n-aș putea să-ți povestesc. Deși, mă întreb, aș îndrăzni să-ți povestesc vreodată aventurile din 13 martie, din 8 noiembrie, și toate câte au mai urmat? Sunt întâmplări prea intime, Ivan, care m-au făcut și m-au desfăcut, și m-au făcut din nou, așa cum mă vezi acum, filosof itinerant, ținându-ți de urât cât s-o mai îndura de noi Dumnezeu și brandurile voastre, *car nous sommes foutus*, Ivan, *il n'y a plus d'espoir. Nous sommes tous foutus!* Ca într-o nuvelă celebră, pe care încă n-a scris-o nimeni, dar care va fi desigur scrisă într-o zi, pentru că e prea adevărată, dacă înțelegi la ce fac aluzie, prea seamănă cu tot ce s-a întâmplat în zilele noastre, și seamănă și cu ce ni se întâmplă și nouă acum, și mă întreb cum va mai îndrăzni autorul nuvelei să dea ochii, să spunem, cu soția și copiii lui, ba chiar cu vecinii lui, cum va îndrăzni să mai iasă pe stradă, pentru că ai ghicit la ce fac aluzie, fiecare se va recunoaște în personajul principal al nuvelei, și cum ar mai putea trăi cineva după aceea, cum s-ar mai putea bucura de viață după ce va înțelege că e condamnat, că nu există nicio ieșire, că nu poate exista nicio ieșire pentru că, pentru fiecare din noi, a existat, înaintea noastră, un împărat Traian, oricum s-o fi numit el, un Traian în Africa, unul sau mai mulți în China, oriunde îți arunci privirile nu vezi decât oameni condamnați pentru că cineva, un împărat Traian, mult înaintea lor, cu mii și mii de ani înaintea lor, a hotărât să-i zămislească tot în locuri nepotrivite...

Se opri brusc și-și trecu, tremurând, palma pe față.

— Ziceți-i înaintea, domnule elev, șopti Zamfira, dar mai rar, mai rar, ca să vă înțeleagă...

Darie îl privi zâmbind, parcă l-ar fi recunoscut deodată, și-și săltă ranițele pe umăr cu o tinerească deznădejde.

— ... S-o luăm deci de la început, Ivan, s-o luăm de la 13 martie. Căci de-acolo a început tot începutul. Dacă aș fi murit la 12 martie, aș fi fost un om fericit, pentru că mă duceam în Cer; *au Ciel*, Ivan, *auprès de la Sainte Trinité*, acolo unde, cu ajutorul preotului — ai să ajungi și tu,

curând. Dar dacă îmi va fi dat să mor azi, mâine, poimâine, eu unde mă voi duce? În niciun caz, nu în Cer, pentru că la 13 martie am aflat că *Cerul pur și simplu nu există*. Nu mai există, Ivan! Din clipa când înțelegi, cum am înțeles eu la 13 martie, că Cerul e doar o iluzie, totul s-a terminat. Nu mai există nici Cer, nici sus, nici jos, căci Universul e infinit, n-are nici început, nici sfârșit. Și atunci, te întreb, eu unde mă duc?... Știi, te întreb degeaba, pentru că te-ai hotărât să nu răspunzi. Dar îți răspund tot eu. Și îți răspund cu 8 noiembrie, cu al doilea început. Pentru că la 8 noiembrie, cred că ai ghicit asta, am înțeles ceva poate chiar mai important. Am înțeles că nu e nevoie să te duci undeva, pentru că *ești deja acolo*. La nemărginire, Ivan, răspund cu o altă nemărginire. Pentru că, ascultă-mă bine, eu, ca și tine, ca și toți ceilalți, eu, noi, oamenii, suntem *indestructibili*. Nici brandurile voastre, nici avioanele nemțești nu ne pot distruge. Suntem aici de la începutul Lumii, și vom mai fi chiar după ce se va stinge și ultima stea din ultima galaxie. Și atunci, îți dai seama, Ivan, *nous sommes foutus, et sommes foutus pour l'éternité*. Pentru că, dacă sunt indestructibili, unde mă duc, azi, mâine, poimâine, când mi-o veni și mie rândul? Nu mă pot duce nicăieri, pentru că sunt deja acolo, și sunt peste tot, în același timp. Dar asta e îngrozitor, să fii peste tot și totuși, într-un anumit fel, să nu fii, pentru că nu mai ești viu. E îngrozitor, să nu te poți odihni niciodată, cum se odihneau moșii și strămoșii noștri. Căci ei se duceau unde le era scris, unii în Cer, alții sub pământ, alții la marginile Pământului, dar, înțelegi, ei se puteau odihni. Dar noi, Ivan, ce se va întâmpla cu noi?...

Își săltă din nou ranițele pe umăr și grăbi și mai mult pasul.

— ... Și acum, dacă te-ai hotărât să rupi jurământul tăcerii, fără îndoială că m-ai întreba: dar după 8 noiembrie, ce s-a întâmplat *după* 8 noiembrie? Și pentru că legea războiului ne cere să fim sinceri și deschiși unii față de alții, aș fi obligat să-ți răspund. Dar mă vei înțelege? Pentru că ne lovim deodată de *o serie de evenimente mutual contradictorii*, dacă mă pot exprima astfel...

Se auzi strigat din urmă, și de-abia atunci își dădu seama că o

pornise singur înainte, cu câinele lângă el. Cei doi așezaseră rănitul la umbra rară a unui salcâm, își scosese răștile și se ștergeau pe obraz. Darie se apropie stânjenit, silindu-se să zâmbească.

— A bolborosit mereu pe limba lui, în rusește, făcu Iliescu.

— Parcă ar fi cerut apă, îl întrerupse Zamfira dar nu mai avem. Și când i-am arătat bucățelele de zahăr, a închis ochii. Nu vrea.

Luă din palma deschisă o bucată de zahăr și începu s-o sugă.

— Cât îl vedeți de tinerel și de slab, e greu, reluă Iliescu, și am obosit. Ne-am gândit să ne odihnim aici, la umbră. Că satul tot nu se vede.

— Poate că își vine și el în fire, adăugă Zamfira.

Darie așezase ranițele pe iarba arsă, prăfuită, și îngenunchease lângă rănit, ascultându-i încordat răsuflarea grea, precipitată.

— Mă întreb cum de mai trăiește, vorbi târziu. De-abia își mai trage sufletul.

Întinse brațul, apucă una dintre ranițe și începu să caute. Rănitul îl urmări cu privirea, tresărind la răstimpuri din tot trupul, parcă ar fi fost scuturat de friguri.

Darie întoarse capul spre Zamfira și-l întrebă, coborând glasul:

— Ce facem cu el? Că nu-l mai putem duce, și e târziu. Îl lăsăm să se chinuie aici, sau îl ajutăm noi să moară?

Zamfira se codi și-și plecă privirile.

— Dacă ne-am trudit și l-am dus până aici... Poate se îndură Dumnezeu și-i dă putere să ne binecuvânteze. Pentru că, îmi dau eu cu părerea, acum *vrea* să ne binecuvânteze...

— L-am auzit și eu, interveni Iliescu. L-am auzit când a spus *Christu*. Dacă-l mai ținem de vorbă, poate o mai duce un ceas. Că satul nu e departe.

Darie își aprinse țigara și-i privi pe toți trei, pe rând, zâmbind.

— Nu se vede nimic, spuse. Unde te uiți, numai lanuri de porumb, numai lanuri...

Câinele se oprise la câțiva metri, scâncind sfios, cu ochii ațintiți asupra bucățelelor de zahăr. Zamfira oftă.

— Să-i mai spunem de-ale noastre, că poate pe astea le înțelege mai

bine. Cât ne-am odihni noi aici, să-l ținem de vorbă, să-i spunem cum o să fie în sat.

Iliescu se întoarse cu tot trupul spre răsărit și începu deodată, cu un glas nou, necunoscut, parcă ar fi vorbit unui copil bolnav:

— Ivan, nu mai e mult și ajungem în sat. Și o să fie bine la voi în sat, o să fie ca la noi în sat...

— Spune-i ce-o să-i dăm, îl întrerupse Zamfira. Apă proaspătă din belșug...

— Ivan, continuă Iliescu apropiindu-și și mai mult fața de el, la voi în sat sunt livezi cu tot felul de poame, cu prune și pere, și câte altele, și-o să-ți aducem câte vrei...

— O să-ți spele femeile obrazul, îl întrerupse Zamfira, o să te culce în pat...

Rănitul închisese ochii și-și mișca buzele parcă cu un mare efort, dar totuși din ce în ce mai repede.

— Doar să-ți aduci și tu aminte de noi, continuă Zamfira, să-ți aduci aminte de ce te-am rugat...

— O să-și aducă aminte, reluă Iliescu, nu se poate să nu-și aducă aminte. Că ne-am ostenit pentru el, i-am fost prieteni! *Priatin!* Ivan, *priatin!* strigă zâmbind cu toată fața. O să-ți aduci aminte, Ivan, și-o să-ți ridici brațul, o să-ți ridici brațul către noi, și ai să ne binecuvântezi.

Câinele începu deodată să geamă, apoi privi speriat în jurul lui și, tremurând, cu părul zburlit, o luă la goană pe marginea drumului. Rănitul deschisese ochii, dar nu mai avu putere să întoarcă capul și să-l privească. Privea acum de-a dreptul către cer, și cu atâta intensitate încât nici lumina grea a după-amiezii de august, nici pulberea fină care plutea deasupra lor ca o nesfârșită pânză de păianjen nu-l tulburau. Tăcură toți, câteva clipe. Darie se apropie de rănit, îi puse mâna pe frunte și-l privi adânc în ochi.

— Mi-e teamă c-a murit, șopti. Dumnezeu să-l ierte! adăugă ridicându-se anevoie în picioare.

Zamfira îi puse și el mâna pe frunte, apoi îl bătu ușor pe obraz, îi scutură brațul.

— Dumnezeu să-l ierte! rosti făcându-și cruce. O să-l ierte Dumnezeu, pentru că ne-a binecuvântat, și asta o să ne poarte noroc.

— Asta făcea când își mișca buzele adineaori, spuse Iliescu. Ne binecuvânta...

Darie își săltă ranița în spate și privi obosit drumul pe care apucase câinele:

— S-o luăm din loc, spuse. Am întârziat destul.

— Îndurați-vă încă puțin, domnule elev, șopti timid Zamfira, desprinzând din raniță o lopată scurtă. Nu-l putem lăsa aici, să-l sfârtece corbii. Până mai fumați dumneavoastră o țigară, i-am săpat groapa...

Darie îl privea uluit, parcă nu l-ar fi înțeles.

— Îndurați-vă, domnule elev, interveni Iliescu. Că e pământ sărac și groapa e gata cât ați bate din palme...

— Mă băieți, voi sunteți nebuni, vorbi târziu Darie. Sunteți nebuni de-a binelea... Dar e și vina mea, adăugă mai mult pentru sine, îndreptându-se spre porumbiște. E și vina mea...

Târziu întoarse capul și-i văzu cum săpau grăbiți, suflând greu, fără să-și vorbească. Și în acea clipă i se părea că visează, pentru că săpau, la o distanță de peste doi metri unul de altul, ca și cum s-ar fi hotărât să sape o groapă în care să încapă câteva trupuri, și tot atunci auzi șuieratul ascuțit al avioanelor de vânătoare germane zburând foarte jos, iar în spatele lui, dincolo de lanurile de porumb în care se afundaseră în zori, poate chiar din șoseaua pe care se retrăsese compania întreagă cu o noapte mai înainte, auzi pocnetele scurte, surde, înfundate, ale brandurilor rusești.

*

— ... Evident, continuă desfăcând un nou pachet de țigări, atunci mi-am dat seama că visez și m-am deșteptat. Dar am să vă mai spun ceva, deși poate n-o să mă credeți: ce m-a impresionat mai mult, și m-a trezit, n-au fost avioanele nemțești, nici brandurile, ci groapa aceea

nefiresc de mare, pe care începuseră s-o sape Iliescu și Zamfira. În fond, mă întreb, unde le-o fi fost gândul când s-au apucat să sape. Căci, v-am spus, eram toți însetați, înfometați și extraordinar de obosiți. De ce voiau să-și mai complice truda?

— În orice caz, îl întrerupse locotenentul privindu-l cu simpatie, aproape cu căldură, vina a fost, de la început, a dumitale. Nu trebuia să-i lași să-l transporte. Erați în retragere, și orice moment pierdut vă putea fi fatal. Dacă le-a fost milă de Ivan, trebuia să-l împuște pe loc...

— Nu crezi că putea fi salvat? îl întrebă Laura.

— Nu. V-am spus, când am dat cu ochii de el, trăgea să moară. Mă întreb cum a mai putut trăi atât. Evident, în vis lucrurile se întâmplă altfel...

— După cele șase zile de foc, îl întrerupse locotenentul, aveai destulă experiență. Nu mai aveai, ca la început, scuza că nu îndrăznești să comanzi unor soldați care luptasem de un an, doi, în linia întâi.

— E adevărat, vorbi Darie zâmbind absent. Dar pe de altă parte, de câte ori îndrăznisem să comand, în acele șase zile, ieșise prost. Plecasem cu un pluton, și, din comandă în comandă, rămăsesem trei...

— Știu la ce faci aluzie, îl întrerupse din nou locotenentul, dar n-a fost vina dumitale. Toată Ucraina era împânzită de partizani și de detașamente speciale admirabil camuflate. Îndată ce o unitate se despărțea de grosul diviziei, risca să fie înconjurată și decimată. Ați avut noroc dacă din șaisprezece ați scăpat trei.

— În orice caz, reluă Darie, de data aceasta nu mai voiam să-mi iau răspunderea. Și acum, pentru că suntem între noi, mai vă pot spune ceva. Cum mă credeam urmărit de nenoroc și piază-rea, și mi-era teamă să nu-i pierd și pe ei, pe ultimii doi, mă hotărâsem să le mai dau un singur ordin: să ne despărțim; să ne îndreptăm spre sate ei pe un drum, și eu pe altul... De-aceea poate, m-am lăsat ispitit de speranța lor absurdă: că binecuvântarea lui Ivan, care trăgea să moară, ne va purta noroc...

Doamna Machedon veni dinspre bucătărie cu o farfurie mare fumegândă, urmată de Adela, purtând o tavă cu multe păhăruțe și o

sticlă de țuică.

— Luați-le repede, cât sunt fierbinți, șopti doamna Machedon oprindu-se în mijlocul grupului.

— Eu mă tot gândesc, începu judecătorul, cine-o fi fost Ivan? Ce fel de om? Și, mai ales, mă tot întreb: o fi înțeles ce voiați de la el? Și, până la urmă, vă va fi binecuvântat?

— Fără îndoială că i-a înțeles și i-a binecuvântat, răspunse Laura. Dovadă că le-a purtat noroc, și au scăpat.

— Se cunosc cazuri și mai extraordinare, spuse cineva rezemat de perete, pe care Darie nu-l văzuse până atunci. Soldați care au reușit să scape de la Stalingrad și au ajuns, pe jos, după nu știu câte luni, în țară. Și mă întreb dacă i-o fi binecuvântat și pe ei vreun Ivan care trăgea să moară...

Darie îl ascultase cu încordare, privindu-l mirat, cercetător.

— Nu cred că ne-am întâlnit până acum, continuă celălalt stânjenit, parcă ar fi încercat să se scuze. Numele meu este Procopie. Medic, dar am ciupit și eu ceva filozofie, pe vremuri, când eram student. Mi-a plăcut filozofia...

Locotenentul îi privi pe amândoi surprins, aproape indignat.

— Dar cum se poate că nu v-ați întâlnit până acum? Ați fost în același regiment...

Darie întoarse capul către Laura și zâmbi cu înțeles, parcă ar fi așteptat un semn, să-l încurajeze să continue.

— Ce e mai curios, începu el deodată, este că am avut de la început impresia că ne-am mai întâlnit. Dar nu îndrăzneam să recunosc că impresia asta se datora întâmplării pe care v-am povestit-o adineaori. Într-adevăr, cu cât vă privesc mai bine, domnule doctor, cu atât mi se pare că semănați cu Ivan...

Câțiva izbucniră în râs și-i priviră pe rând, încercând să pară surprinși. Darie continua să zâmbească.

— Este în orice caz curios, exclamă Laura, pentru că nu mi-l închipuiam așa pe Ivan. Îl vedeam un tinerel de optsprezece-nouăsprezece ani, foarte blond și plin de pistrui. Și doctorul e așa cum

îl vedeți: brun, fără pistrui și cu doi băieți la școală.

Darie începu să se frece pe frunte, parcă ar fi încercat să-și amintească un amănunt care, în clipa aceea, i se părea hotărâtor.

— În fond, asta n-are nicio importanță, continuă Laura. Important este faptul că ție ți se pare că seamănă cu Ivan. În cazul acesta, îl putem întreba ce s-a întâmplat în mintea lui Ivan atunci când îl purtați pe carabine. Credeți că i-a binecuvântat, domnule doctor?

Procopie ridică încurcat din umeri.

— Cum să spun? După câte pot judeca, aş răspunde: da și nu. Este greu de închipuit că Ivan nu ghicise ce voiau de la el. Dovadă că a rostit cuvântul *Christu*. Așa că, probabil, le-a vorbit, șoptind cuvinte pe care ei nu le puteau înțelege, pentru că nu știau rusește. Cuvinte, foarte probabil, de prietenie, poate chiar de dragoste, creștină sau altfel, în sfârșit, de dragoste între oameni. Dar, evident, nu asta așteptau Zamfira și Iliescu de la el; în fond, nici nu era o binecuvântare propriu-zisă...

Darie ridică brusc fruntea și privi agitat în jurul lui.

— Acum mi-am adus aminte! exclamă. Mi-am adus aminte de ce mi-am spus la un moment dat, când, turburat de credința și nădejdea lui Zamfira, l-am implorat: „*Bless our hearts, Ivan! Save our souls!...*” Mi-am spus: dacă ar fi *adevărat*, dacă Ivan, așa cum este el, paralizat, aproape mut, trăgând să moară într-o margine de drum, dacă Ivan *ne poate mântui cu adevărat*, atunci ascunde un mister impenetrabil și cutremurător, căci, într-un anumit fel, incomprehensibil minții mele, el prezintă, sau exprimă, pe Dumnezeu necunoscut, *agnostos theos*, de care vorbea Sfântul Pavel. Dar dacă a fost sau nu a fost așa, nu voi ști niciodată. Pentru că niciodată nu voi putea fi sigur că binecuvântarea sau dragostea lui a avut sau nu vreo importanță în existența noastră...

Doamna Machedon se apropiase de soba de zid, o deschise cu grijă și zvârli ce mai rămăsese din butucul despicat în după-amiaza aceea.

— Parcă s-a lăsat deodată frig, spuse.

— E deschisă fereastra de la baie, explică Adela. Era prea mult fum și am deschis fereastra...

— Nu ne întrerupeți! strigă Laura întorcând capul. Să vedem ce spune doctorul. Căci ideea aceasta cu Dumnezeu necunoscut aduce un element nou, pe care nu-l bănuiam până acum. Dumneata ce spui, domnule doctor?

Procopie ridică din nou din umeri și-și trecu palma peste buze, parcă ar fi încercat să-și ascundă un zâmbet.

— E curios că și eu mă întrebam cu ce seamănă toată întâmplarea asta. Căci seamănă cu ceva care mi se pare cunoscut, dar nu reușesc să-mi amintesc cu ce. În orice caz, dacă ar fi fost o nouă epifanie a Dumnezeului necunoscut, nu putea fi *agnostos theos* din Atena Sfântului Pavel. Nu seamănă deloc cu un Dumnezeu imaginat de greci...

Darie clătină nerăbdător din cap.

— Evident, evident, dar sunt fel de fel de zei și dumnezei necunoscuți...

— Să lăsăm asta, îl întrerupse Laura. Eu regret un singur lucru: că n-ai apucat să-i explici lui Ivan ce înțelegeai prin acea expresie misterioasă: „o serie de evidențe mutual contradictorii...”

Darie tresări și o privi zâmbind, cu o secretă ferveare.

— Cred că a fost cea mai profundă, dar și mai nemiloasă autoanaliză din toate câte am încercat în viața mea. Simțeam atunci că intuisem ceva care îmi rămăsese întotdeauna inaccesibil, că ghicisem, cum să spun? Însuși principiul existenței mele — poate nu numai al existenței mele, adăugă coborând glasul. Simțeam că ghicisem misterul însuși al oricărei existențe umane. Și expresia aceea aproximativă — „o serie de evidențe mutual contradictorii” — era o primă încercare de traducere a misterului pe care tocmai îl pătrunsesem și eram pe cale de a-l analiza și formula. Dar, evident, așa cum se întâmplă mai întotdeauna în vis, acum nu mai mi-aduc nimic aminte...

Privi în jurul lui și i se păru că în afară de Laura și Procopie, ceilalți îl ascultaseră mai mult din politețe. Tocmai fuseseră chemați la masă când Laura intervenise cu ultima întrebare și fuseseră obligați să-l asculte, cei mai mulți în picioare, unii din ei chiar lângă ușa sufrageriei. Ar fi trebuit să se ridice și el, să arate limpede că s-a pus capăt

discuției, dar parcă o stranie, deși plăcută, oboseală îl pironia acolo, în fotoliu. Zâmbea în neștire, încercând să înțeleagă ce se întâmpla cu el. Laura îi puse mâna pe braț:

— Haide, c-am rămas ultimii, șopti. E târziu...

*

Nu s-a ridicat decât când s-a simțit tras, cu putere, de braț.

— E târziu, domnule elev, vorbi Zamfira zâmbindu-i. Înnoptează...

Dar privi buimac în jurul lui și începu să-și frece ochii. Apoi privi din nou, clipind repede, încercând să se trezească. Erau în porumbiște, și parcă niciodată nu auzise atâtea greieri deodată. Deasupra lor, cerul pălise, dar stelele încă nu se deslușeau.

— Unde-i Ivan? întrebă Darie.

— Odihnește sub pământ, vorbi Zamfira. Numai cruce n-am avut de unde să-i punem.

— Ne-a purtat noroc, adăugă Iliescu. Ce-a mai fost și pe-aici! Mai rău ca alaltăieri, la pod. Și dumneavoastră dormeați dus, iar noi ne-am văzut de treabă...

Zamfira întinse brațul peste porumbiște.

— Zburau atât de jos avioanele nemțești, de mi-era teamă că au să-și încurce aripile în știuleți. Mitraliau porumbiștea, credeau că erau ascunși rușii acolo. Pe noi ne-au lăsat în pace, să ne vedem de treabă...

— Iar dintr-acolo, îl întrerupse Iliescu întinzând brațul în direcția opusă, începuseră rușii cu brandurile. Noroc că n-au ajuns până aici. Au bătut ce-au bătut cu brandurile, și apoi nu s-au mai auzit. Ori că i-au mitraliat avioanele de vânătoare — că erau vreo douăzeci — ori au schimbat direcția. Că dacă au trimis nemții atâtea avioane, desigur că tot pe-aici se retrage și ce-a mai rămas din divizia lor... Mai bine le trimiteau alaltăieri, la pod, adăugă întorcând capul și scuipând cu necaz. N-ar mai fi fost atâtea măcel...

Cu un gest scurt, Darie se aplecă și își apucă ranița.

— Și acum, începu Zamfira ajutându-l să și-o salte în spate, cum o vrea Dumnezeu. Că dacă au schimbat rușii direcția, ne-au tăiat drumul, și trebuie să ne strecurăm tot prin spatele lor, până dăm de batalion.

— N-avea grijă, îl întrerupse Iliescu, că ne strecurăm. Scăpăm noi și de data asta...

Ieșiră într-o cărare largă, noduroasă, care părea că se întinde până foarte departe printre lanurile de porumb.

— Am visat, începu Darie fără să-l privească. Se făcea că eram la Iași, iarna, cu prietenii, și le povesteam de Ivan...

— Ați visat frumos, spuse Iliescu văzând că tăcerea se prelungește.

— Dacă ați visat pe Ivan, poartă noroc, adăugă Zamfira.

— Ce e mai curios e că domnul locotenent spunea că rău am făcut, că am pierdut prea mult timp. Că, spunea, dacă ne-a fost milă de el, ar fi trebuit să-l împușcăm, să nu se mai chinuie. Dar nu trebuia să-l purtăm cu noi.

— Așa sunt ordinele, spuse Iliescu. Dar, ați văzut și dumneavoastră, ne-a purtat noroc...

— Ce e drept, ne-am dat și noi osteneala, îl întrerupse Zamfira. I-am vorbit, i-am povestit.

Darie se opri deodată și-i privi pe rând.

— Măi băieți, mi se pare mie sau sunt pe-aici milioane de greieri? M-au asurzit...

— Sunt greieri, domnule elev, spuse Zamfira. Sunt mulți, dar așa sunt totdeauna la vremea asta... Poate n-ați mai fost de mult pe la țară, vara, adăugă zâmbind.

Darie își scosese casca și-l privi câțva timp nehotărât. Apoi, brusc, se întoarse și porni din nou.

— Curios vis, reîncepu după o lungă tăcere. Nu-i pot da de rost. De ce mi s-o fi părut mie atunci, în vis, că ce mă pregăteam să-i spun lui Ivan, *aici*, acum câteva ceasuri, când m-ați strigat voi din urmă, era atât de important? E curios, nu e așa? Întrebă întorcând capul spre Zamfira.

— Visuri, spuse Zamfira. Cine poate să le dea de rost?

— Au și visele tâlcul lor, dacă știi cum să le tălmăcești, vorbi Iliescu.

Darie clătină din cap, gânditor, și grăbi brusc pasul.

— Nu, eu mă gândeam la altceva, de-aceea spuseseam că-i curios. E curios pentru că în vis eram convins, pe de o parte, că acele câteva cuvinte pe care începusem să i le spun lui Ivan anunțau lucruri foarte profunde, pe care n-am mai apucat să i le spun pentru că m-ați strigat voi, iar, pe de altă parte, tot acolo, în vis, nu mai mi-aduceam aminte de acele lucruri atât de importante, nu mi-aminteam decât de început, „o serie de evidențe mutual contradictorii”. Ce revelație extraordinară anunța această expresie care, acum, mi se pare destul de banală și stilistic incertă! Pentru că știu foarte bine la ce mă refeream. Și dacă nu m-ați fi strigat, i-aș fi povestit lui Ivan măcar câteva din asemenea „evidențe mutual contradictorii”. Bunăoară, Laura, fata aceea de la Iași. Avea, și are încă, modul ei propriu de a fi evidentă. Dar nu era numai ea. Era, bunăoară... Era... Era, bunăoară, să zicem, pasiunea mea pentru filosofie...

Se întrerupse brusc și-și trecu mâna prin păr. Apoi începu să se frece, absent, pe frunte.

— E grea, începu Zamfira, e grea filosofia.

— Este cea mai grea, continuă Iliescu. Și este cea mai grea pentru că n-ai cum să-i dai de rost...

Darie își așezase absent casca pe cap.

— Ce e mai curios, începu el cu o voce gravă, aproape severă, este că atunci, în vis, aveam dreptate. *Am uitat*. Am uitat ce mă pregăteam să-i spun lui Ivan. Probabil că mă inspirase, ca să spun așa, prezența lui, agonia lui neverosimilă, așa cum se stingea, zidit din toate părțile în singurătatea lui absolută. Probabil că *exemplul* lui Ivan îmi revelase propria mea condiție umană, deși, evident, nu-mi dădeam seama de asta. Voiam, pur și simplu, să fac cum mi-ați spus voi, să-l țin de vorbă, să-i vorbesc, *orice*, numai să nu moară...

Se întrerupse brusc, dându-și seama că lăsase cărarea și umbla acum, călcând anevoie, printre porumbi. Întoarse capul și-l zări pe Zamfira la câțiva pași în urmă.

— Mă băieți, spuse, da voi știți unde mergem? Pe-aici ne afundăm în

porumbiște...

— Pe-aici e drumul, domnule elev, spuse Zamfira apropiindu-se. Că dacă am umbla pe cărare, poate dă peste noi vreo patrulă rusească. O ținem tot pe-aici, prin porumb, până către miezul nopții, și numai după aceea, cu ajutorul lui Dumnezeu, ieșim în șosea în spatele rușilor, și ne luăm după ei până ce se luminează. După aceea ne înfundăm din nou în porumbiște, și ne odihnim.

Iliescu se opri la câțiva pași, pe stânga, și le făcu semn, ridicând brațul.

— Să fim mai cu băgare de seamă, șopti. Să mergem răsfirați, ca să nu răscolim porumbiștea. Asta până ce se înnoptează bine. După aceea, ne-om lăsa mai în voie... Domnule elev, adăugă apropiindu-se, dumneavoastră vă țineți la mijloc, între noi. Vă uitați când la stânga, când la dreapta, și urmăriți cum se clatină porumbii. Când vreți să vă odihniți o clipă, să vă trageți răsuflarea, ne fluierați ușor, și ne oprim și noi și vă așteptăm...

Pe aici, își dădu seama Darie, greierii se împuținaseră, sau poate amuțeau la apropierea lor. Se întunecase, dar nu pătrundea de nicăieri nicio adiere, și văzduhul era încă încins, și din foile uscate de porumb pe care le atingea se ridica o pulbere înecăcioasă, amăruie. Încerca să se strecoare printre porumbi fără să-i scuture prea violent, dar ranița și carabina îl încurcau și se lovea neconținut de bulgări uscați de pământ, și uneori bocancul îi rămânea prins în vreo buruiană cu multe lujere, subțiri întortocheate, și smucindu-și piciorul, smulgea buruiana din rădăcini, clătinând puternic porumbul, și-l năpădea pulberea, îl loveau în față fluturi mărunți de noapte.

După vreun sfert de ceas, se auzi fluierat și se opri. Privi în dreapta și în stânga lui, dar nu desluși nimic. Răsuflă adânc, apoi își lăsă capul pe spate și regăsi cerul. Se acoperise cu stele și începuse să se limpezească. Răsuflă rar, adânc, așteptând. Apoi auzi din nou fluieratul și, de foarte aproape, din stânga lui, glasul lui Iliescu:

— O luăm din loc, domnule elev.

— Am umblat așa până după miezul nopții. Că eram obosit, înfometat, însetat, n-ar fi fost nimic, dar mă întrebam neconținut ce se va întâmpla cu noi în zori, sau a doua zi, în cel mai bun caz a treia zi. De când intrasem în porumbiște, avusesem impresia că ne întoarcem înapoi, ne îndreptăm spre pod, de unde scăpasem ca prin minune în viață cu o zi mai înainte. Înțelesesem că nu mai putem intra în sat dacă ipoteza lui Zamfira era justă, și anume că rușii schimbaseră direcția după atacul aviației germane. Grosul coloanei rusești părăsise șoseaua principală și se răsfirase prin satele din apropiere. Dar nu înțelegeam de ce trebuia să ne întoarcem înapoi spre pod. Evident, mă încredeam în simțul lor de orientare. Amândoi erau siguri că mergem în direcția cea bună. Zamfira mă avertizase că va trebui să ne strecurăm în spatele rușilor, dar în loc să ne ținem după ei, mi se părea că ne întoarcem acum înapoi... Îi mai așteptăm și pe ceilalți, sau o pornim înainte? Întrebă după ce întoarse capul spre brazii crescuți la întâmplare printre stânci. Nu se vedea niciunul.

— Eu zic să-i așteptăm, spuse Arhip rezemându-și capul pe rucsac. Să-ți spun drept, peretele ăsta din urmă m-a secătuit. N-am mai luat drumul ăsta de câțiva ani. Urcam Piatra-Craiului pe la Omul. Uitasem că pe aici urcușul e atât de abrupt... Și aș vrea să ascult și sfârșitul povestirii, adăugă. M-ai făcut curios...

Darie își caută pachetul cu țigări.

— Evident, Laura e convinsă că, într-un fel sau altul, Ivan ne-a binecuvântat, și binecuvântarea lui ne-a purtat noroc.

— Nu mai aprinde țigara, îl întrerupse Arhip. Mai așteaptă. Ești încă obosit. Te-a obosit și pe dumneata urcușul.

— Ce este mai curios, continuă Darie punându-și cuminte pachetul cu țigări în buzunar, este că o singură clipă nu m-am întrebat ce căuta acolo Ivan, atât de grav rănit, singur în mijlocul lanurilor de porumb, unde nu fuseseră lupte, locuri pe care avioanele germane de vânatoare nu apucaseră încă să le mitralieze. Cine l-ar fi putut răni atât de grav,

încât nu se mai putea mișca și abia dacă-și mai putea mișca buzele? Și cum de nu pierduse mai mult sânge, căci lângă el pământul era abia umezit? Și unde îi era pușca, unde îi era ranița? Nu avea, în buzunarul pantalonului, decât un revolver, și acela fără gloanțe. Altceva nimic, pentru că l-a căutat Zamfira. Spera să găsească ceva, un act de identitate, vreo scrisoare, vreo fotografie. Cum era sigur că ne binecuvântase, voia să-i afle numele, să anunțe mai târziu familia, să le spună unde l-am îngropat. Dar n-a găsit nimic. Și niciunul dintre noi, adăugă după o pauză, scoțându-și din nou pachetul cu țigări, niciunul dintre noi nu s-a întrebat: *ce căuta acolo Ivan?* cum ajunsese el acolo?

— Fiecare lume cu structura și logica ei, spuse Arhip. Cum știți prea bine, contradicțiile sau inconsecvențele sunt de două moduri: cele evidente chiar *dinlăuntrul* sistemului de referință, și cele care ni se descoperă ca atare, ni se arată că sunt contradicții sau inconsecvențe numai când le privim *din afara sistemului*.

Darie îl ascultase pe gânduri, fumând absent.

— E curios, începu el târziu, dar acum, că te privesc mai bine, îmi dau seama cât de mult semeni cu Ivan. Cu toate că, aparent, nu ai nimic din Ivan. Dar repet, și subliniez: asta numai *în aparență*...

Arhip își ridică capul de pe rucsac și-l privi, parcă pentru întâia oară, serios, cu interes.

— Aș putea spune că mă așteptam la observația asta, începu zâmbind. Într-un anumit fel, dumneata ești încă obsedat de taina lui Ivan și, conștient sau inconștient, încerci prin orice mijloace să-i pătrunzi secretul, să-i descifrezi mesajul. Dar cum Ivan ți-este inaccesibil — nu pentru că a murit, ci pentru că, viu fiind, aproape nu mai putea vorbi, și acele puține cuvinte pe care le-a rostit îți erau pecetluite cu șapte peceti, pentru că nu știai rusește — cum Ivan îți este inaccesibil, încerci să-l regăsești în fiecare necunoscut pe care-l întâlnești. Ultimul necunoscut pe care l-ai întâlnit, de foarte curând, acum cinci-șase ceasuri sunt eu. Așa că înțeleg foarte bine: erai gata să mă întrebi ce cred eu că s-a petrecut în mintea lui Ivan. Nu mă supăr. Întreabă-mă, și am să încerc să-ți răspund...

Darie râse încurcat, apoi ridică din umeri și întoarce capul, căutând o piatră pe care să-și stingă țigarea.

— Dumneavoastră, tehnologii, sociologii, psihologii, sunteți oameni foarte ciudați. Dar nu cred că lucrurile sunt întotdeauna atât de simple pe cât le vedeți dumneavoastră. Ci să fiu foarte sincer când ți-am spus că semeni cu Ivan, ce mă turbura mai mult în această bruscă descoperire nu era speranța că, prin dumneata, aș fi putut ghici ce se petrecuse în mintea lui Ivan, ci speranța că omologarea aceasta simbolică a dumitale cu Ivan mi-ar fi îngăduit mie să regăsesc contextul acelei misterioase formule: „o serie de evidențe mutual contradictorii”. Formula pe care i-o spuseseam lui Ivan ca să-i explic ce s-a întâmplat cu mine după 8 noiembrie. Și în care, mi se părea atunci, surprinsesem, ca într-o ecuație de gradul I simplă, secretul condiției umane...

— Tot despre Ivan vorbiți? îl întrebă Laura, răsărind deodată în spatele lor. Unde ați ajuns?

— Dar tu pe unde ai venit? o întrebă surprins Darie. Cum de nu te-am văzut?

— Am fost după cumpărături, spuse Laura așezându-se cu un suspin de ușurare. Sunt frântă de oboseală...

— Dar ceilalți unde sunt? întrebă Darie întorcând capul.

— Vin și ei într-o clipă. Adela s-a oprit la chioșc, să cumpere ziare, și doctorul cu mama și ceilalți au trecut pe la vecini, să vadă dacă ne mai împrumută ceva lemne. Că s-a făcut frig, și parcă stă să ningă...

Darie își dădu seama că mângâie cu amândouă palmele spetezele fotoliului și zâmbi misterios.

— Va trebui să-mi dezvăluieți și mie într-o zi povestea acestui fotoliu, spuse. Am impresia că de câte ori îmi aduc aminte de Ivan, mai precis, de câte ori îmi aduc aminte de el *în acest fotoliu*, ori visez, ori mă trezesc din vis...

— De data aceasta n-a fost niciuna, nici alta, îl întrerupse Arhip.

— Ce vrei să spui? îl întrebă Darie turburat, privindu-l fix.

Arhip ridică din umeri.

— Cum s-ar mai putea spune altfel? Ai încercat formularea „o serie de evidențe mutual contradictorii”, dar nu păreai prea entuziasmat. Atunci, să mai căutăm, adăugă depărtându-se, să mai căutăm...

Îl privea cum se depărtează, mâhnit și furios totodată că nu mai poate adăuga nimic.

— *Alors, nous sommes foutus!* șopti. *Il n'y a plus d'espoir. Foutus pour l'éternité!...*

*

— *Nous sommes foutus!* repetă Darie printre dinți când Zamfira le făcu semn de plecare. *Foutus pour l'éternité!*

Ieșiseră la un drum prost, de căruțe, șerpuind, zdrențuit de gropi, printre lanurile de porumb. Se auzi din nou, izbucnind parcă din toate părțile o dată, larma greierilor. Acum, că scăpaseră din porumbiște, își scosese răștile; Darie o ținea în mână, și ceilalți le atârnașeră de ranițe. Cerul începuse să sticlească, dar nu se simțea încă răcoarea nopții.

— Nu mai spuneți nimic, domnule elev, vorbi Zamfira. Trebuie că sunteți ostenit...

— Acum, că a trecut de miezul nopții, putem vorbi mai cu curaj, adăugă Iliescu. Până om da de șosea. Acolo, iar trebuie să fim cu băgare de seamă...

Darie regăsise batista în buzunarul de sus al tunicii și începu să-și ștergă în neștire fruntea și obrazul.

— Mă băieți, întrebă el târziu, voi știți bine că ăsta-i drumul?

— Acesta-i, domnule elev, îl liniști Zamfira. Uitați-vă la stele. Am făcut doar un ocol ca să nu cădem în sat, dar încolo mergem bine. Ne ținem după ruși...

Darie privi în treacăt cadranul fosforescent.

— Acum e unu fără douăzeci și cinci de minute, spuse. Dacă dăm curând de șosea, și totul iese bine, putem mărșălui până aproape de patru. După aceea, spuneți, trebuie să ne ascundem iarăși în

porumbiște. Dar dacă încep pe-acolo, peste zece-doisprezece kilometri, lanurile de grâu și ovăz și rapiță, sau mai știu eu ce? Acolo cum ne ascundem?

— N-aveți dumneavoastră grijă, domnule elev, spuse Iliescu. Eu am mai fost pe-aici astă-primăvară, când ieșeau grânele. Toată Ucraina e așa cum o vedeți: porumb, pe câțiva kilometri, și alături grâu, sau secară, sau ce-o mai fi, pe alți kilometri, și apoi iar porumb.

— O s-o ducem mai greu cu apa, adăugă Zamfira. Poate n-o să găsim apă, vreun puț părăsit, pe câmp, vreo băltoacă, poate n-o să găsim nimic o zi, două. O să fie greu, la început, dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, ieșim la capăt. Cunosc eu ierburi, și mai sunt și rădăcini, și uneori poate mai dăm de un porumb crud de lapte... Ieșim noi la capăt, n-aveți grijă, repetă.

— De mâncat, o să mâncăm ce-am mâncat în noaptea asta, reluă Iliescu. Porumb. Păcat că e cam trecut și nu putem face jăratric să-l coacem, dar e bun și așa. Ține de foame.

Darie se hotărî să-și vâre batista în buzunar, tocmai când bocancul i se afundă într-o groapă. Era gata să cadă, cu ranița alunecându-i brusc pe ceafă, când îl prinse de braț Zamfira.

— Doamne-ajută! că dacă vă scrânteți piciorul tocmai acum, nu era bine.

— Când aluneci într-o groapă și nu cazi, se spune că e semn bun, își aminti Iliescu.

Darie își îndesă batista în buzunar.

— Pentru că veni vorba de groapă, începu el zâmbind, voiam mai demult să vă întreb de ce v-ați căznit să-i săpați lui Ivan o groapă atât de somptuoasă, vreau să spun atât de mare.

— Nu era mare, domnule elev, făcu Zamfira. Groapă de creștin, ca toate gropile.

— Când ați început să săpați, îl întrerupse Darie, erați la doi metri și mai bine unul de altul. S-ar fi spus că vă pregăteați să îngropați o patrulă întreagă...

Și începu să râdă, dintr-odată binedispus, ca și cum și setea și

oboseala i-ar fi dispărut ca prin farmec. Râseră și ei deși, înțelese Darie, râdeau mai mult ca să-i facă plăcere.

— Doamne ferește! spuse târziu Zamfira. Dar să știți că n-avea doi metri...

— Acum că stau și mă gândesc, încep Iliescu, dumneavoastră n-aveați cum s-o vedeți, domnule elev, pentru că intraserăți în porumbiște.

— Asta a fost mai târziu, când am văzut apropiindu-se avioanele germane. Dar în clipa când le-am zărit de departe, și am auzit și brandurile rusești, vă vedeam pe voi cum săpați, îmi aduc foarte bine aminte.

— Să vă spună Zamfira, îndrăzni târziu Iliescu. Să vă spună el cum a fost. Doar ce încercasem pământul cu lopețile, și când am văzut primele avioane germane, le-am făcut semn, că începuseră să mitralieze în marginea porumbiștii. Și v-am căutat, să vedem de nu v-a atins cumva vreun glonte. V-am găsit acolo unde v-am trezit mai târziu. V-am lăsat să vă odihniți, și de-abia *după aceea* ne-am întors și-am săpat groapa. Când a trecut al doilea val de avioane, poate un sfert de ceas mai târziu, groapa era aproape gata, și le-am făcut semn de departe, cu lopețile, dar ne văzuseră și ei și n-au mai mitraliat pe lângă noi... N-a fost așa, Zamfira?

— Așa a fost, cum spune Iliescu, întări Zamfira.

Darie începu din nou să râdă.

— Cu atât mai bine. Asta înseamnă că începusem să visez înainte de a adormi. Mi s-a mai întâmplat și altă dată, adăugă.

Apoi tăcu, absent. După vreun sfert de ceas, Iliescu porni repede înainte, plecându-se ușor din spate, căci porumbii începuseră să fie mai rari și mai piperniciți. Le făcu semn cu mâna să se apropie cu grijă.

— Am ajuns în câmp, șopti Zamfira. Șoseaua trebuie să fie chiar în fața noastră, și nu prea departe. Lăsați-mă să trec eu înainte, domnule elev...

De două ceasuri mergeau răsfirați pe câmp. Găsiseră repede șoseaua, dar o traversară în goană, căci din spate se auzeau înaintând spre ei, cu farurile stinse, o coloană nesfârșită de camioane rusești. Noaptea era aici limpede și rece. Cerul parcă se apropiase deodată, scăpărând de stele, cu un singur nor, transparent, plutind departe, în fața lor, spre apus. La răstimpuri, ajungea până la ei o adiere leneșă de vânt, cu miros de iarbă uscată și benzină.

Zărise de departe arborele crescut singuratic și îi fluieră scurt, să se îndrepte într-acolo, să se odihnească. Dar Zamfira îi făcu semn cu brațul să meargă înainte, după el.

— *Nous sommes foutus!* șuieră Darie printre dinți.

Ar fi vrut să poată scuipa, ca Iliescu, dar gura îi era uscată, și în acea clipă simți, cu surprindere, aproape cu spaimă, că i se face dintr-odată frig. Încercă să grăbească pasul dar aproape nu-și mai dădea seama cât de repede înaintează. Se trezi că fuge, cu carabina în mâna dreaptă, și cu stânga ținându-și ranița, să nu-i salte în spate. Se opri obosit; respiră adânc de mai multe ori.

— De ce v-a fost frică, domnule filosof ? se auzi întreat în șoaptă.

Întoarse speriat capul și dădu cu ochii de Procopie. Îl aștepta lângă pom, cu câinele lângă el. Zâmbea.

— De ce v-a fost frică? îl întrebă văzând că Darie rămăsese cu privirile pironite asupra lui.

— Dar ce-i cu dumneavoastră, aici, domnule doctor? Cum ați ajuns aici?

Oboseala îi pierise deodată și se apropie de el repede, înviorat.

— Unde vă este unitatea? întrebă din nou, ajuns în fața lui. În aceeași clipă își dădu seama de confuzie și încercă să se scuize, încurcat: E întuneric, nu v-am recunoscut. Sunteți domnul Arhip. Dar tot nu înțeleg ce căutați aici. Tot căutați formula, tot o mai căutați?

Celalt îl privea cu același zâmbet senin și totodată ironic.

— Eu v-am pus o întrebare, domnule filosof, și văd că nu voiți să

răspundeți. Îmi spuneți că suntem indestructibili. Atunci, de ce v-a fost frică?

— Ivan! șopti Darie.

— Nu mă cheamă așa, dar nu mă supăr. Spuneți-mi cum vreți. Spuneți-mi Ivan.

Darie făcu încă un pas spre el.

— Așadar, știai românește, și nu ne-ai spus nimic. Ne-ai lăsat să ne chinuim...

— Acum înțelegem toate limbile, îl întrerupse Ivan. Dar nu mai are importanță, că nu mai avem nevoie de ele... Spuneți totuși că suntem indestructibili. Nu trebuia să vă fie frică...

Darie își trecu încurcat mâna pe frunte.

— Nu mi-a fost frică. M-a luat deodată cu frig și nu știam ce am, și atunci am început să fug... Asta a fost tot...

Ivan îl privi lung, cu simpatie, și zâmbi din nou.

— Mi-ați vorbit frumos adineaori, ieri, alaltăieri, când o fi fost asta. Mi-a plăcut mai ales pentru că ați înțeles, atât de tânăr! că suntem indestructibili.

— Vasăzică, *ai înțeles tot*, șopti Darie.

— Ce n-am înțeles, continuă Ivan, a fost deznădejdea dumitale, domnule filosof, frica dumitale că nu te vei odihni niciodată. Dar de ce vrei să te odihnești? De-abia am început. Ce-aveam în spatele nostru? Poate niciun milion de ani, și încă! Dacă începem să numărăm de la *homo sapiens*, doar câteva zeci de mii de ani. Și uită-te în fața noastră: miliarde și miliarde de ani!...

Darie îl ascultase surprins, concentrat.

— Miliarde de ani, repetă în șoptă. Știu, știu, dar ce să facem cu ele, cu miliardele de ani?

— Să însuflețim Pământul, și apoi sistemul solar, și galaxiile, și tot ce-o mai fi pe-acolo, și pe care nu le știm încă. Să le însuflețim, adică să le aducem la viață și să trezim spiritul care zace alienat în orice viață. Să binecuvântăm întreaga Creație, așa cum vă place la unii dintre dumneavoastră să spuneți.

— Vasăzică, Zamfira avea dreptate. Ne-ai binecuvântat și pe noi.
— Da și nu. Cum prea bine spunea doctorul Procopie...
— Dar de unde știi dumneata de doctorul Procopie? îl întrerupse Darie.

Ivan îl privi curios, aproape cu surprindere, apoi zâmbi, ridicând din umeri.

— Acum știm tot. Mai exact, tot ce ne interesează. Și dumneata mă interesezi pentru că ți-a fost milă de mine și mi-ai vorbit. Și de asemenea mă interesează Zamfira și Iliescu, pentru că s-au ostenit să mă ducă în sat, și apoi m-au îngropat; nu că mi-ar fi păsat dacă sunt sau nu îngropat, m-a mișcat gândul lor...

Darie începu deodată să se frece pe frunte.

— Băieții! șopti. Unde-or fi băieții?

— Sunt mai încolo, pe câmp, te așteaptă. N-ai grijă; se odihnesc și ei. De altfel, n-am să te țin nici eu prea mult, că în curând trebuie să plec mai departe. Dar voiam să mai stăm de vorbă. Ne-am întâlnit atât de rar în ultimul timp, în marginea porumbiștii, dar atunci nu ne-am recunoscut, nu puteam vorbi, la doamna Machedon, apoi pe munte, sub Piatra-Craiului... Erau timpuri când ne întâlneam mai des.

Darie își dădu deodată seama că râde.

— Îmi pare rău dacă te contrazic, începu încurcat, dar sunt sigur că te înșeli. Pe Procopie și Arhip i-am cunoscut de curând, iar pe dumneata te-am întâlnit ieri, alaltăieri, cum spuneai, în marginea porumbiștii.

— Ne cunoaștem de mult, îl întrerupse Ivan, nici nu îndrăznesc să-ți spun de când ne cunoaștem. Dar nu ne recunoaștem decât când e prea târziu.

Darie îl privea adânc, concentrat. Și, ca de obicei când îl interesa discuția, băgă automat mâna în buzunar, să-și caute pachetul de țigări. Dar de data aceasta gestul îi fusese de-ajuns.

— Cred că înțeleg ce vrei să spui, șopti clătinând din cap. În fond, o viață, o întreagă existență umană se poate dezvolta, împlini și încheia în câteva luni, uneori poate chiar și mai puțin.

— Și, e curios, aceleași probleme reveneau neconținut în discuțiile

noastre, continuă Ivan. Bunăoară, seria de evidențe mutual contradictorii. De câte ori și în câte limbi nu mi-ai vorbit de asta...

— Ce e mai grav, adăugă Darie cu melancolie, ce e mai grav e că nu mi-aduc aminte ce voiam să spun cu asta. Mai precis, nu mai mi-aduc aminte de *urmare*. Începusem fraza aceasta, mă pregăteam să-ți prezint un întreg sistem, când m-au chemat băieții și am pierdut firul.

— Ai spus tot ce trebuia spus. Ce trebuia spus *deocamdată*, sublinie cu înțeles. Restul ai să-l spui mai târziu. Mi l-ai mai spus, și ai să vezi că are să-ți placă și dumitale când l-oi descoperi din nou...

Îl privi cu căldură, și totuși cu ironie, aproape provocator.

— Când te ascult, Ivan, am impresia că ascult pe Arhip. Ultima oară când am vorbit cu el...

— Când a fost asta? îl întrerupse Ivan. Acum câte sute de ani, sau câte luni? În ce viață?... Nu trebuie să mă înțelegi greșit, adăugă văzând că Darie îl privește încruntat, nedumerit. Nu e vorba de timp, ci de decalajul între evidențele mutual contradictorii, cum îți place dumitale să spui. Îmi pare rău că te-am întrerupt, reluă după un răstimp, căci Darie continua să tacă. Te-am mai întrerupt o dată, nu-ți mai aduci aminte acum, pentru că e prea mare decalajul între evidențe, te-am întrerupt tocmai când te pregăteai să ne explici în ce sens folosești expresia *agnostos theos*. Dumnezeu aveai în față, ca pe un ecran interior, imaginea lui Ivan oarecum înmormântat în propriul lui trup. Și voiai să spui că așa arată uneori Dumnezeu, Spiritul Suprem, capturat, închis de Materie, orbit, alienat, ignorându-și propria lui identitate. Dar ce Dumnezeu era acesta? În orice caz, nu Dumnezeul lui Pavel, și nici al grecilor. Dumnezeu te gândeai la miturile gnostice, la concepțiile indiene despre Spirit și Materie.

— Evident, evident. Asta a remarcat și Procopie.

— Și, cu toate acestea, ceva era adevărat în comparația dumitale, dar numai dacă privim lucrurile dintr-o cu totul altă perspectivă. Spiritul e *întotdeauna* camuflat în Materie, dar rostul lui acolo — dacă e prizonier, sau se află acolo provizoriu, pentru că e activ, și câte altele — rostul lui ai să-l afli mai târziu. Asta e de altfel Enigma — Enigma cu

majusculă — care ne confruntă pe toți, ghicitoarea care se pune, inexorabil, oricărui om: cum să recunosc Spiritul dacă e camuflat în Materie, adică, în fond, dacă e *irecognoscibil*? Și așa suntem și noi, noi toți, domnule filosof: nu numai indestructibili, cum spuneai, ci și irecognoscibili... Dar văd că ești așteptat, adăugă întorcând capul.

În semiîntinericul care prevestea zorile, Darie zări la vreo douăzeci de metri, în plin câmp, o siluetă familiară, pe care nu izbutea totuși s-o identifice. Mult mai departe, în direcția șoselei pe care o traversaseră în noaptea aceea, se întrezăreau grupuri răzlețe, înaintând încet, parcă ar fi șovăit.

— Și trebuie să mă duc și eu, continuă Ivan. Mă așteaptă și pe mine, acolo.

Întinse mâna spre răsărit, dar deși Darie cercetă încordat zarea, nu desluși nimic. Câinele pornise înainte, fără grabă, cu capul plecat, și atunci Darie îl recunoscuse deodată și zâmbi fericit. I-l arătă lui Ivan.

— El te-a recunoscut, șopti. El a fost singurul care te-a recunoscut...

— Încearcă și dumneata, domnule filosof, spuse Ivan privindu-l adânc în ochi, cu gravitate. Încearcă data viitoare — când va fi asta? Și unde? În vreun salon la Iași, la Tokyo, sau pe munte, sau într-un spital, sau într-o altă planetă? Dar te-aș recunoaște eu întâi, ți-aș face semn, dar nici eu n-am să te recunosc, iar dacă totuși te-aș recunoaște și ți-aș face semn, nu mă vei înțelege. Asta-i povestea, domnule filosof; suntem irecognoscibili și față de noi înșine, și unul față de altul...

Înainta încet, parcă pierdut în gânduri, și văzând că Darie îl urma, se opri.

— Nu, adăugă zâbind, acesta-i drumul. Drumul dumitale este de cealaltă parte, și înălță brațul înapoi, spre apus. Grăbește-te. Ești așteptat...

Îl salută cu un gest scurt, apoi se întoarce și se îndreptă spre câmpie, călcând agale, cu câinele înaintea lui.

Își aduse deodată aminte de Zamfira și Iliescu și grăbi pasul. Simțea că dintr-un moment în altul se va face ziuă, căci câmpia se vedea acum destul de limpede, întinzându-se, nesfârșită, în toate părțile. Cerul era turbure, fără stele, semănând mai mult cu o negură de munte. Și deodată, apropiindu-se de pom, dădu cu ochii de locotenent.

— Nu v-am recunoscut adineaori, domnule, începu încurcat. Era încă întunec.

— Nu mă grăbeam. V-am ascultat discutând, și mă interesa și pe mine. Ai învățat multe de la Ivan. Probabil c-a fost și el, cândva, filosof, adăugă zâmbind. Dar de-acum înainte trebuie să ne grăbim. Ne așteaptă ceilalți.

Porniră amândoi, îndreptându-se spre șosea.

— Într-adevăr, de ce mi-o fi fost frică? exclamă deodată Darie. Știam de mult că suntem indestructibili. Și, totuși, reluă el după o pauză, gânditor, și totuși...

Atunci își recunoscu plutonul și se opri, fiindu-i teamă să nu-l copleșească emoția.

— Vasăzică, veniți și dumneavoastră, domnule elev, începu Manole, zâmbind. Cum vedeți, ne-am adunat din nou, aproape toți...

În acea clipă, își aduse din nou aminte de Iliescu și Zamfira și întoarse capul.

— Băieții! șopti el agitat.

— Au luat-o înainte, îl liniști locotenentul. Fiecare se întoarce acasă cum poate, adăugă melancolic. Noi ne îndreptăm întâi spre fluviu, ne concentrăm acolo...

Darie își dădu seama că mergeau cu toții, de câtva timp, dar nu înțelegea când porniseră. Ridică din umeri, binedispus, și grăbi pasul. Se trezi în dreptul plutonului. Nu-i auzea vorbind, și totuși știa că vorbesc, pentru că înțelegea ce-și spun între ei. Cerul rămăsese tot atât de turbure, dar era destulă lumină, și oriunde privea, înainte, la stânga

sau la dreapta lui, în urmă, descoperea alte grupuri răsfirate, înaintând tăcut, cu același pas măsurat și totuși, i se părea, neînțeleș de repede. Se opri de mai multe ori să privească în urmă. Cât putu pătrunde cu ochii, câmpia părea a fi aceeași, întinzându-se nesfârșită sub cerul aburit și turbure, cu câțiva arbori creșcuți singuratici la mari distanțe unul de altul. I se păru deodată curios că nu aude nici paseri, nici avioane, nici măcar uruitul surd al camioanelor rusești pe care le văzuse de curând trecând pe șosea.

— Asta-i Ucraina, îl auzi lângă el pe locotenent. O fi frumoasă pentru ei, pentru că e țara lor. Dar o să vezi cum o să arate când o să ajungem noi.

— Mai avem mult? Întrebă Darie, și în acea clipă își dădu seama că pusese o întrebare fără rost, pentru că știa că, într-un anumit fel, sunt deja acolo.

Ar fi vrut să râdă și să-și ceară iertare, când îl auzi vorbind:

— Este mult, și totuși nu este. Va fi mai greu până la fluviu, așa s-a spus. Dar, știi, divizia noastră e din Oltenia. Oamenii vor să se întoarcă acasă, fiecare în satul lui... Să se odihnească, adăugă zâmbind din nou.

— Dar după aceea, domnule locotenent, întrebă Darie cu o nestăpânită feroare, ce se întâmplă cu noi după ce ajungem acasă, unii la Iași, alții la București, alții în Oltenia? Că v-am spus, suntem indestructibili. Îi spuneam asta și lui Ivan și-mi dădea dreptate. Și i-am mai spus-o lui Zamfira, și Zamfira, în felul lui, Zamfira și Iliescu...

Se întrerupse brusc, văzându-i la vreo douăzeci de metri înaintea lui, înaintând încet, cu un imens efort, căci purtau rănitul pe carabine, și drumul din marginea porumbiștii era zdrențuit de gropi, și-i îneca praful fierbinte al nămiezii de vară. Alergă după ei și le strigă:

— Măi băieți, voi sunteți nebuni, nebuni de-a binelea! O luați de la început? Nu v-a fost de-ajuns Ivan, ați găsit acum un altul?

Se apropie de ei și împietri văzându-se încovoiat pe cele două carabine, cu o batistă plină de sânge pe față, cu tunică descheiată, lăsând să se vadă cămașa însângerată, sfâșiată.

— Ce s-a întâmplat? șopti. Ce-i cu mine?

În acea clipă se opriă și, cu mare grijă, îl așezară pe marginea drumului. Zamfira își făcu cruce.

— A dat Dumnezeu și v-ați venit în fire, domnule elev, șopti, răsuflând greu.

— A fost așa cum am spus eu, îl întrerupse Iliescu. Votca lui Ivan.

— Am avut noroc, reluă Zamfira, că am dat peste ei dormind, beți, și le-am luat tot ce-am găsit la îndemână — și apă, și votcă, și tutun.

— Dar ce s-a întâmplat cu mine? întrebă Darie în șoaptă, speriat. M-a rănit cineva?

— Ceasul rău, continuă Zamfira. V-ați împiedicat, ați căzut și s-a descărcat carabina. Glonte v-a trecut prin subțioară. Nimica toată, dar ați leșinat, și până am dat de dumneavoastră, ați pierdut mult sânge. Dacă v-am fi legat brațul pe loc, era ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat...

Darie privi în jurul lui. Se aflau între lanurile de porumb, pe marginea drumului, și deasupra lor plutea aceeași pulbere fină și aspră, înecăcioasă, pe care o cunoștea parcă de totdeauna, dar acum mai încinsă ca niciodată. Cu mâna validă căută în buzunar pachetul de țigări. Îl găsi rupt, teșit, dar Iliescu îi întinse pachetul cu țigări rusești, așteptă să-și aleagă una, apoi i-o aprinse.

— Mă băieți, începu după ce trase câteva fumuri. Voi sunteți oameni foarte buni și devotați și v-ați dat destulă osteneală cu mine. Acum o să ascultați de ordinul meu: trebuie să-l ascultați, căci va fi ultimul meu ordin...

Se întrerupse brusc și trase repede din țigare, ca să-și ascundă emoția.

— Suntem ostași, începu din nou, am văzut toți moartea. Eu, cel puțin, pot spune c-am văzut-o cu ochii. Vă vorbesc foarte sincer: nu mi-e teamă de moarte. Pe de altă parte, am să vă fac și această mărturisire: eu n-am noroc, pe mine, de când mă știu, mă urmărește piaza-rea.

— Da, interveni Laura, a fost destul să le vorbească despre nenoroc și piaza-rea, ca să-l întrerupă amândoi deodată, ridicând speriați brațele în sus, parcă ar fi rostit un sacrilegiu. Aveau, de altfel, dreptate, adăugă

întorcând capul și privindu-l. Căci ne cunoscusem de trei ani, eram într-un anumit fel logodiți. Dacă domnul filosof numește asta nenoroc și piază-rea...

— Fapt este, continuă Darie, că nu voiau să mai mă asculte când le-am cerut să mă împuște, sau să-mi încarce carabina și să mi-o dea mie. Le-am spus că, dacă vor cu orice preț, le îngădui și asta: să-mi sape groapa, cum i-au săpat-o lui Ivan. Și câte altele nu le-am mai propus: să rămânem de vorbă până seara, să le explic ce trebuie să spună la Iași, când vor ajunge, cu cine trebuie să vorbească întâi... Zadarnic. Și atunci mi-e teamă că mi-am pierdut cumpătul și am început să-i ameninț.

Luase a doua țigară, și Iliescu i-o aprinse umil, cu ochi umezi.

— Vă mănâncă Curtea Marțială, reîncepu cu un glas neașteptat de ferm. Dacă ajungem batalionul, cer imediat să fiți trimiși în fața Curții Marțiale pentru nerespectarea ordinului și insultarea superiorului.

— Cum o vrea Dumnezeu, făcu Zamfira, neîndrăznind să-și ridice privirile. Sunt și-acolo oameni buni, la Curtea Marțială. O să le spunem că ne-am făcut datoria.

— Că dumneavoastră pierduserăți prea mult sânge, și aveăți febră, și poate de aceea ne-ați cerut să reîncărcăm carabina, că nu mai știți pe ce lume sunteți, slăbit și nemâncat, și ostenit.

Darie îi privi o dată, cu o mută exasperare, apoi zvârli țigarea și se ridică brusc. Se îndreptă hotărât către locotenent.

— Ce ne facem cu ei, domnule locotenent, că acum nu mai ascultă ordinele?...

Locotenentul îl privi lung, ca și cum ar fi încercat să-l recunoască, apoi înălță din umeri și porni mai departe. Darie grăbi pasul și-l ajunse din urmă.

— Eu sunt Darie, domnule locotenent, elevul T. R. Darie Constantin din compania dumneavoastră. Mă cunoașteți bine. Am stat de vorbă și azi-noapte, în câmpie, după ce m-am despărțit de Ivan.

Locotenentul se opri și-l privi cu căldură, și totuși sever.

— Darie, vorbi el rar, subliniind fiecare cuvânt, *după șase zile de foc*, dumneata ar fi trebuit să știi ce înseamnă un ordin.

— Și asta mi se pare fraza cea mai grea de înțeles, interveni din nou Laura. Ce-o fi vrut să spună că trebuia să știi ce înseamnă un ordin?...

*

— ... Strada Toamnei numărul 11, Iași. Strada Toamnei numărul 11! De câte ori nu le-am repetat adresa asta, de teamă ca nu cumva s-o uite, sau s-o confunde cu atâtea alte adrese pe care le șoptiseră atâția alți răniți, trăgând să moară, în ultimele luni. Căci ei erau în al doilea an de front, și făcuseră parte, pe rând, din nu știu câte plutoane, decimate unul după altul, până în iulie, când se alcătuiseră, din rămășițe, plutonul pe care-l comandam eu, și care avea să fie și el decimat, după numai șase zile de foc, cum spunea locotenentul. Iași, strada Toamnei numărul 11, numărul 11...

— La domnișoara Laura, clătină din cap, zâmbind Zamfira. Să n-aveți grijă, domnule elev, că dacă ajungem noi înaintea dumneavoastră, acolo mergem întâi. Și-i spunem că veniți curând, curând, și veniți cu galoane de sublocotenent.

— Să nu-i spuneți asta, îl întrerupse Darie, să nu-i spuneți de galoane. Să-i spuneți ce v-am rugat eu, adăugă.

Se simți deodată sleit de puteri și-și privi brațul rănit. I se părea mereu că sângerează, și uneori i se părea că hemoragia începuse demult, că era, sub tunică, learcă de sânge, și tot aștepta să vadă șiroaie de sânge scurgându-se, calde, pe pământ.

— Dacă n-o să țineți tot minte, reluă târziu, aproape în șoaptă, să-i spuneți măcar esențialul. Că deși ne-am cunoscut numai trei ani, ne-am cunoscut de totdeauna, și am fost fericiți, de la începutul lumii, și tot așa vom fi până ce se va stinge ultima stea din ultima galaxie. Țineți bine minte ce vă spun eu acum, că lucrul acesta e cel mai important: să-i spuneți că teiul pe care-l știm noi, la Iași, teiul acela *ne-a fost de ajuns*. Noaptea dintâi, când ne-am oprit acolo, a rămas cu noi și va rămâne așa, noaptea noastră, până la sfârșitul lucrurilor. Teiul nu-și va scutura niciodată florile. *Nu și le mai poate scutura*. E al nostru, și tot

ce-i al nostru nu-i în timp, n-are durată...

— Spunem, domnule elev, îl liniști Zamfira udând batista și ștergându-l încet, cu mare grijă, pe buze, pe față, pe frunte. Dar acum să vă odihniți, că au început să se aprindă stelele și curând după miezul nopții trebuie s-o pornim din nou...

Erau, ca de obicei, ascunși în porumbiște, cu pulberea amăruie, mirosind a fum, deasupra lor, vorbind în șoaptă și îndrăznind să ridice glasul numai când îi asurzea larma greierilor.

— Este extraordinar cum au rezistat, atâtea zile, interveni din nou Laura. Și este de neînchipuit cum au izbutit să se strecoare printre trupele rusești, cum au reușit să găsească apă, și chiar rachiu, ca să-i spele rana, și au avut întotdeauna de mâncare...

— Porumb uscat, rădăcini, câțiva pesmeți, o întrerupse Darie zâmbind. În a cincea zi, o bucată de ciocolată, pe care a găsit-o Iliescu în buzunarul unui soldat german, mort. Treceau convoaie de prizonieri pe șosea, și erau mulți răniți, cădeau și rămâneau pe marginea șoselei, până se îndura Dumnezeu sau vreo santinelă din convoiul următor și nu se mai chinuiau. Iliescu învățase acum unde să caute și cum să găsească lucrurile folositoare: apă, pesmeți, chibrituri, tutun. Numai pâine nu găsea.

— Cum de nu s-au răătăcit? exclamă Laura. Cum de-au izbutit, atâtea zile, să nu se întâlnească față în față cu oamenii din sat? Căci începuse culesul porumbului.

— Am avut desigur noroc, continuă Darie. Dar Zamfira avea instinct de jivină sălbatecă, parcă simțea de departe apropierea omului și ne ascundeam pe loc. Am stat ascunși o zi întreagă, într-o claie cu fân, și auzeam cum lucrează femeile la câteva sute de metri în preajma noastră... Dar ce mă tortura mai mult era accidentul meu. Nu știu cum au reușit să mă transporte atâtea nopți, când pe carabine, când într-o manta rusească. Nu-mi mai amintesc. Probabil că leșinam, sau eram atât de secătuit, încât nu-mi mai dădeam seama de nimic. Dar mă gândeam la Ivan, la discuția noastră, care mă impresionase atât. Unde i-a fost binecuvântarea? Că pe el l-au purtat mai puțin de un ceas, iar

pe mine, după norocul pe care ni-l adusese binecuvântarea lui Ivan, mă purtau noapte după noapte. Mi-aduc aminte că m-am întrebat o dată dacă nu cumva Ivan *a dorit* accidentul, numai ca să mă poată întâlni și să-mi spună tot ce avea de spus. Dar ce erau de vină Iliescu și Zamfira în toată controversa asta filosofică?...

— N-a fost filosofie, domnule elev, șopti Zamfira. Ceasul rău...

*

— Iar au început să se adune corbii, spuse târziu Iliescu. Ce semn o mai fi și ăsta?

Darie privi, cu mâna streășină la ochi, căci cerul era încins și lumina difuză îl orbea.

— Sunt avioane, spuse.

— Sunt și avioane, dar zboară sus, foarte sus, adăugă Zamfira. Corbii sunt pe-aici, pe-aproape...

Darie căzu pe gânduri și zâmbi.

— În fond, asta facem și noi. Ne ținem după ei, după ai noștri, dar de departe, tot mai de departe... La câte zeci de kilometri credeți că se află acum frontul? Căci de câteva zile nu se mai aud nici brandurile, nici artileria noastră...

— Dacă se dezlănțuie curând contraatacul german, făcu Iliescu, ne pomenim cu frontul peste noi într-o zi, două.

— *Nous sommes foutus!* șuieră printre dinți Darie. *Foutus pour l'éternité!*

Încercă să adoarmă din nou, dar arșița i se părea mai înăbușitoare ca altădată, și oricum ar fi încercat să se așeze între porumbi, brațul rănit zvâcnea, parcă tot mai plin de sânge, și auzea sângele zvâcnind în tâmpile, bătându-i să se spargă în urechi. Ceilalți adormiseră, cu batista pe față, cu mâna pe carabină, dar se trezeau pe rând, la răstimpuri scurte, și-l cercetau cu privirile, câteva clipe. Târziu, după apusul soarelui, Darie își dădu seama de ce nu poate dormi. Se aflau în aceeași porumbiște în care intraseră cu multe zile înainte, nu-și mai putea

aminti cu câte; se aflau la câteva sute de metri, sau poate mai puțin, de locul unde fusese îngropat Ivan. Recunoscuse porumbiștea în zori, când se tupilaseră istoviți, suflând greu, înaintând cu teamă printre porumbi. O recunoscuse, dar era prea extenuat ca să mai vorbească. În noaptea aceea încercase pentru întâia oară să meargă, sprijinindu-se într-un fel de baston rupt dintr-un băț de cort, gros și solid, pe care-l găsisese Iliescu. Umblase anevoie, călcând cu frică, pe marginea șoselei, ajutat la răstimpuri de unul dintre ei și odihnindu-se la fiecare cinci, zece minute. În aproape cinci ceasuri de mers, nu făcuseră nici zece kilometri, dar tot făcuseră mai mult decât în celelalte nopți, când îl purtaseră ei.

— Ne-am întors de unde am plecat, șopti cât putu mai încet, ca să nu-i trezească. Ne-am întors lângă Ivan.

Aproape că-i venea să râdă, atât de absurdă i se păru deodată aventura lor. Dacă ar fi fost sigur că nu-i trezește, s-ar fi furișat printre porumbi și i-ar fi așteptat acolo, pe groapa lui Ivan.

— În fond, n-are nicio importanță, șopti din nou. Nimic n-are importanță. *Nous sommes foutus!* Din toate punctele de vedere. Știam asta de la început. Tot ce s-a întâmplat după 8 noiembrie...

Altă dată, într-o seară, tot în porumbiște — dar când? *când?* — tresărise auzindu-l pe Zamfira întrebând:

— Ce s-a întâmplat după 8 noiembrie domnule elev?

— Tot felul de lucruri, începuse el zâmbind. Lucruri care m-au făcut și m-au desfăcut, și m-au făcut din nou...

— Dar recunoaște că n-ai îndrăznit să le vorbești de mine. Le-ai vorbit de Laura lui Petrarca, și mă întreb ce-au înțeles ei din acea lungă și laborioasă fenomenologie a Muzei, mai ales că aveai febră. Nu că n-ar fi putut înțelege, dar ce i-ar fi putut interesa pe ei o romanță de la începutul Renașterii italiene? Dacă le-ai fi vorbit de mine, de Iași, de strada Toamnei numărul 11, ar fi fost altfel. I-ar fi interesat, pentru că, foarte probabil, asta era și povestea lor...

— O luăm din loc, domnule elev, șopti Zamfira.

Se ridică anevoie, ajutat de Iliescu, dar deși se simțea mai obosit ca

de obicei, porni hotărât, aproape nerăbdător. La un pas înaintea lui, Zamfira îi înlesnea trecerea printre porumbi. Pentru întâia oară cerul nu mai era acoperit de stele, și totuși nu se ghiceau norii, ci numai o boare fumurie plutind foarte sus. Și pentru întâia oară nu se mai auzeau greierii. La răstimpuri, foile de porumb tresăreau cu un sunet surd, metalic, ca atinse de o adiere pe care ei n-o simțeau.

— Nu pe-acolo, domnule elev, făcu Zamfira văzându-l că se îndreaptă hotărât, grăbind pasul, către un luminiș între lanurile de porumb, străjuit de doi arbori singuratici; pe-acolo ieșim în drumul de căruță pe care am venit azi-dimineață.

— Asta voiam și eu să vă arăt, spuse Darie fără să se oprească. Să vă arăt că ne-am întors acolo de unde am plecat, acum zece, douăsprezece zile, când o fi fost asta. Uite, la câțiva metri mai sus, pe stânga, în dreptul pomului, acolo i-ați săpat voi groapa. Groapa lui Ivan, adăugă simțind că Zamfira îi prinde brațul sănătos ca să-l oprească.

— Nu e asta groapa, domnule elev, șopti el. Ivan odihnește la mulți kilometri în spatele nostru, spre răsărit. Cel puțin la patruzeci de kilometri...

— Și, totuși, acolo v-am văzut săpând, reluă Darie. Veniți cu mine, să v-o arăt, că nu e departe.

După câțiva metri, se opriră toți. Groapa nu era adâncă. Parcă cei care o săpaseră și-ar fi dat seama că era prea mare și renunțaseră s-o termine. Sau poate nu mai avuseseră timp.

— Asta nu e groapa, domnule elev, vorbi târziu Zamfira, în șoaptă. Asta a fost săpată pentru altceva. Pentru ce, nu-mi pot da seama. Dar nu vedeți, e mai lungă de trei metri, și acolo, alături, este încă una la fel, dar s-ar zice că nu e dreaptă, parcă ar coti, parcă s-ar desface în cruce. Și poate mai sunt și altele, mai departe, dar nu le vedem de aici.

— S-o luăm din loc, șopti Iliescu, după ce mai cercetă o dată cerul. Să nu ne apuce ploaia.

N-a început să bureze decât după ce-au ajuns în șosea, și au traversat-o ca să nu-i ajungă din urmă camioanele rusești. Umblau la vreo două sute de metri, pe un drum îngust, paralel cu șoseaua.

— Dacă se întetește ploaia, șopti Iliescu la o haltă, avem noroc că găsim mai ușor apă. Dar dacă plouă câteva zile în șir, cresc apele, se umflă fluviul și o să fie mai greu la trecere.

Ploua mărunț, lin, fără grabă, și Darie înainta tot mai greu, înțeleștându-și dinții ca să nu geamă. Zamfira umbla alături de el, Iliescu la vreo douăzeci de metri înaintea. Târziu, aproape de 3, le făcu semn să rămână pe loc. Se întoarse repede, aproape alergând.

— Intrăm în sat, șopti. Trebuie să traversăm din nou șoseaua și să încercăm pe dincolo, arătă întinzând brațul.

Darie își îngăduia acum să sufle greu, dar își stăpânea cu furie geamătul.

— Ne apropiem cu băgare de seamă de șosea, continuă Iliescu, și stăm la pândă. E o cotitură în spatele nostru, și când ne vine, între două camioane, traversăm șoseaua în fugă. Ei o iau înainte, adăugă depărtându-se.

Așteptau, ingenuncheați sub ploaie, la câțiva metri de șosea, ascunși sub bălăriile pipernicite. Camioanele treceau, parcă tot mai rar, cu farurile stinse. După vreo zece minute, Iliescu se ridică brusc și, plecat din șale, începu să alerge. Îl văzură cum se pierde în întuneric.

— Să fiți gata, domnule elev, șopti Zamfira, că acum e rândul dumneavoastră. Să lăsăm să treacă și camionul ăsta. Acum! șopti el din nou câteva clipe în urmă. Acum! Săriți, domnule elev!...

Cu efort, gemând de durere, Darie se înălță brusc și porni cât putu mai repede, spre șosea. Ținea strâns în pumn bastonul, gata să se sprijine de va fi nevoie, dar foarte curând își dădu seama că poate alerga și, dându-i drumul din mână, porni la goană peste câmpie.

Zărise de departe fluviul și ar fi continuat să alerge dacă nu s-ar fi auzit strigat de locotenent. Se opri, întoarse capul și dădu cu ochii de el.

— Am ajuns, domnule locotenent, îi spuse apropiindu-se. Am ajuns la timp. Dar unde e podul? Întrebă.

Locotenentul zâmbi și întinse brațul. Fluviul curgea lin, maiestuos, tăcut, la câteva sute de metri în fața lor. Nu i se zărea celalt mal, căci ploaia continua să cadă mărunță, ținând parcă o perdea de negură, pe care lumina incertă, palidă, în care se ghiceau deja zorile, nu izbutea s-o străpungă. Din spatele lor, apăreau neconținut grupuri risipite, șovăiau câteva clipe, apoi coborau spre mal, unde se alcătuiseră deja convoaie, așteptând parcă semnalul de plecare.

— Dar unde e podul? Întrebă din nou Darie. Nu se vede nimic...

Locotenentul ridică din umeri.

— Uită-te mai bine, Darie. Sunt fel de fel de poduri pe lume. Acesta de-aici, din fața dumitale, duce la noi acasă.

— Acasă, repetă Darie. Duce la noi acasă. Și după ce ajungem acasă, *ce se întâmplă cu noi*, domnule locotenent? V-am mai întrebat o dată, și nu mi-ați răspuns. Ce se întâmplă după ce ajungem acasă? Ar fi îngrozitor să nu ne putem odihni niciodată...

Cobora alături de locotenent, și când ajunse foarte aproape, își dădu seama că mulțimea aceea tăcută, ale cărei convorbiri le auzea totuși, convoaiele acelea care i se păruseră că așteaptă semnalul de plecare se mișcau deja, înaintau, și încă destul de repede, pe deasupra fluviului, ca și cum ar fi trecut pe un pod nevăzut. Ajunsese acum chiar pe marginea fluviului.

— Vii și dumneata, Darie? îl întrebă locotenentul.

Apoi se îndreptă către un grup care-i aștepta, neîncercând să-și ascundă nerăbdarea, deși îi priveau pe amândoi cu căldură, aproape cu fervoare, zâmbindu-le. Cei dintâi începuseră să treacă, și atunci parcă soarele răsări din toate părțile, căci lumina îl orbi, și văzu podul pe care ceilalți înaintau din ce în ce mai repede, pod crescut parcă chiar din lumina aceea de aur care-l orbise, și tot în acea clipă îl asurzi o explozie sonoră, nefiresc alcătuită, parcă din sunete de gigantice

clopote de cristal, și talgere de alamă, și flaute, și țiuit de greieri.

Simți mâna Laurei pe frunte, se auzi strigat, dar nu deschise ochii.

— Nu mă trezi, Laura, șopti. Mai lasă-mă să-i văd. Să-i văd trecând podul...

— Nu e domnișoara Laura, domnule elev. Suntem noi, Iliescu și Zamfira, din plutonul dumneavoastră.

— Vasăzică, e adevărat? Întrebă Darie fără să deschidă ochii. De data aceasta e *adevărat*?

— E adevărat, domnule elev, șopti Zamfira cu voce sugrumată de emoție. Ce să-i spunem domnișoarei Laura?

— Să-i spuneți să nu-i fie frică. Că toate sunt așa cum trebuie să fie, și e frumos. Să-i spuneți că e foarte frumos. E o lumină mare. E ca în strada Toamnei...

Se ridică brusc și, fără să-i privească, porni din nou, repede, aproape alergând. Nu mai era lumina de aur de la pod, și nici fluviul nu părea atât de aproape. Îl zărea, îl ghicea mai mult, departe, în fața lui, spre apus. Dar alerga cu o bucurie uitată, copilăroasă, simțindu-se copleșit de o beatitudine totală, fără nume, fără înțeles. Și atunci își aminti:

Nu i-am binecuvântat...

Se opri, aproape cu părere de rău. Auzea cum i se bate inima din ce în ce mai puternic. Mai privi o dată către fluviu și i se păru că începe să se topească încet în negură. Șovăi câțva timp, apoi întoarse hotărât spatele și se îndreptă, încercând să grăbească pasul, către lanul de porumb unde se ascuseseră — *dar când? când? în ce viață?...*

1977

UNIFORME DE GENERAL

Înaintau amândoi în vârful picioarelor, cu mare grijă, și, de câte ori podeaua scârțâia mai puternic, se opreau brusc, ținându-și răsuflarea.

Și în acea clipă, aproape fără să-și dea seama, Ieronim apăsa butonul lămpii de buzunar și rămâneau pe întuneric.

— Să nu-ți fie teamă, îi șopti când, puțin timp în urmă, se împiedică de o frânghie pe care nu o putuse vedea și, rezemându-se, ca să nu cadă, de un dulap, una din uși se deschise încet, scârțâind prelung, ca un geamăt înfundat. Să nu-ți fie teamă. Nu e nimeni în toată casa...

— Atunci de ce vorbești atât de încet? îl întreabă celalt.

Ieronim reaprinse lanterna și roti de câteva ori conul de lumină în jurul băiatului, fără să-l înalțe totuși până în dreptul figurii. Dar nu avea nevoie. O vedea destul de bine: fața ofilită de licean cu ochii adânciți nefiresc în orbite, buzele subțiri și părul tuns scurt, cu un început de breton pe frunte.

— Spuneai că te cheamă Vlad, nu e așa?

— Vlad. Vladimir Iconaru.

— Află de la mine, amice Iconaru, spuse apropiindu-și puțin capul, că niciodată, nimeni, în nicio piesă de teatru, în niciun roman, în nicio poezie, nimeni, repet, n-a cutezat să vorbească cu glas normal când se introduce noaptea în podul unei case streine și se introduce, ca noi, cu un scop bine precizat: să găsească lada în care văduva eroului de război, generalul Iancu Calomfir, a păstrat cu pietate uniformele de gală ale soțului ei; să găsească, zic, lada, să-i spargă lacătul și să fure cele două uniforme. Repet *să fure* două uniforme de general.

— Dar spuneai că sunteți rude.

— Suntem. Mai mult: tatăl meu era nepotul favorit al văduvei general Iancu Calomfir. Dar ce-are a face? Ne-am introdus în acest pod cu chei false, la căderea nopții ca să căutăm un anumit obiect și *să-l furăm*. E

adevărat, un obiect de artă poate de un anumit interes istoric dar fără valoare: două uniforme.

— Și o colecție de coleoptere, adăogă Vladimir., Ieronim își înălță din nou lanterna și, de data aceasta își concentrează lumina deasupra capului băiatului, apoi îi făcu semn să-l urmeze. Dar după câțiva pași se opri.

— N-am mai fost de mulți ani în acest pod, începu cu un glas neutru. Dar îmi aduc foarte bine aminte toate obiectele, toate aceste, dulapuri, lăzi și cufere, și i le arată plimbându-și lanterna de-a lungul pereților, îmi aduc, de asemenea foarte bine aminte de poziția lăzii cu uniforme: este acolo la vreo zece metri în fața noastră, deși n-o putem încă vedea pentru că e ascunsă de nenumărate alte lăzi, cufere și multe, foarte multe pachete cu ziare vechi. Dar un singur lucru nu-mi aduc aminte, Vladimir Iconaru: nu-mi aduc aminte să-ți fi vorbit de o colecție de coleoptere. Ți-am spus doar atât: *că în această casă există multe insectare*, că există mai ales o foarte bogată colecție de fluturi.

— Păcat! Și fluturii sunt frumoși, dar marea mea pasiune sunt coleopterele...

Ieronim își lăsa ușor capul pe spate și-l privi surprins, cercetător.

— Interesant, continuă după câteva clipe, și trebuie să recunosc, nu mă așteptam. Dacă aș scrie vreodată un tratat de morală, ar trebui să discut și cazul d-tale. Căci ești un caz interesant; într-un cuvânt accepți cu entuziasm condiția de spărgător pentru o colecție de coleoptere, dar eziți sau mai precis, ești turburat de scrupule, când afli că e vorba numai de fluturi...

— Nu ezit, protestă Iconaru îmbujorându-se. Pentru că de fapt nu e furt. Sunteți rude. E vorba de aceeași familie... Și apoi, adăugă coborând glasul, toți sunt morți.

— De ce spui *toți*?

— Toți care au trăit în casa asta, generalul și văduva lui, și copiii pe care i-au avut, și care au murit pe rând, unii în război, alții în bombardament. Nu mi-ai spus alaltăieri că au murit toți, și casa e pustie, iar dacă n-a luat-o nimeni până acum este pentru că a rămas subredă de la bombardament și că poate au s-o dăruie la primăvară?...

Ieronim îl privi din nou lung cu o mare tristețe, apoi stinse lanterna.

— Așa este, șopti. Toți au murit. Sau, adăugă după o pauză ca să fiu foarte precis, aproape toți. Dar ce-are a face? Nu avem dreptul să pierdem speranța. Când te-am zărit alaltăieri dimineața...

Aprinse lanterna și-i îndreptă lumina direct spre fruntea celuiilalt Băiatul își duse repede palma la ochi.

— Iartă-mă, continuă Ieronim după ce stinse lanterna. N-am vrut să-ți fac rău. Dar a trebuit să-ți privesc încă o dată ochii înainte de a-mi aminti. Nu, nu e vorba de amintire, ci de *evocare*. Așa cum îmi place mie să-mi închipui, e ca și cum am asculta Corul într-o tragedie greacă. Corul care rezumă, evocă sau prevestește acțiunea eroilor și pedeapsa zeilor... Și acum, nu te mișca și ascultă. Decorul e simplu, îl cunoști. O stradă din Bucureștii anilor 1950. Început de toamnă. În fund, un maidan. Către acel maidan mă îndreptam eu, cu un anumit scop, când am văzut venind un licean cu un porumbel în mână...

— Era rănit...

— Te rog, nu mă întrerupe. Ți-am spus că acum vorbește Corul... Venea un licean zgribulit, cu obrazul palid, ținând un porumbel în mâna dreaptă și mângâindu-l la răstimpuri cu palma stângă...

— Era rănit și mi-era teamă să nu-l mănânce pisicile...

— Așa mi-ai spus și atunci. Dar eu te-am recunoscut imediat, căci *duceai un porumbel în mână*. Și am știut ce știam de mult: că nu avem dreptul să pierdem speranța. Mai trăiește? Întrebă după o clipă.

— Avea doar aripa stângă pe jumătate ruptă, îl lovise vreun derbedeu cu praștia. Dar se vindecă. Se vindecă repede ca toate păsările...

— În orice caz, continuă Ieronim, acesta a fost începutul aventurii noastre. Pentru că, recunoaște, nu ți-am ascuns din prima clipă că e vorba de o aventură.

— Mi-ai spus că știi de un pod, într-o casă părăsită, un pod plin cu lăzi și cufere, și lucruri de tot felul, săbii și coifuri, și jucării, și reviste ilustrate vechi...

Ieronim își trecu nervos mâna prin păr, ca și cum ar fi încercat să-și

potolească nerăbdarea.

— Și câte altele, și câte altele, adăugă, și vorbindu-ți, te priveam. Dacă ai ști cum te priveam, să ghicesc ce te-ar fi putut atrage sau interesa... Și totuși, din când în când, îmi zvârleam privirile, pe furiș asupra porumbelului...

— Îl găsisem pe maidan, îl lovise cineva cu o piatră...

Ieronim întinse brusc brațul prin întuneric și-i puse mâna pe umăr.

— Să nu-ți închipui cumva că voiam să te pun la încercare sau să te ispitesc. Dar pentru mine, care trăiesc numai pentru teatru, scena era prea excepțională ca să nu ghicesc că făcea parte din acel scenariu misterios, pe care mă trudesca neconținut, *și totuși zadarnic*, să-l reconstituiesc dacă înțelegi ce vreau să spun...

Își retrase mâna de pe umărul băiatului și continuă cu un alt glas:

— Ascultă: să pot urca cu el, după ce-l văzusem venind dinspre maidan *cu un porumbel în mână*, să pot urca scările acestui pod, noaptea pe întunec, și să-l simt acolo, lângă mine, când am să încerc cheile, una după alta, și apoi, deodată, una din chei se va potrivi și ușa se va deschide gemând, și vom pătrunde aici, în acest pod, unde n-a mai intrat nimeni de foarte mulți ani, de când a murit și ultimul băiat al văduvei generalului Calomfir... Ascultă, nu mă întrerupe! spuse ridicând brațul, căci abia acum ne apropiem de scena cu adevărat dramatică. Ascultă și imaginează-ți! Am fi intrat încet, încet, îndreptându-ne spre fund, acolo unde se găsește lada. Și câte nu s-ar fi putut întâmpla! Dumnezeuule, *câte nu s-ar fi putut întâmpla!* O biată lanternă electrică de buzunar. Abia mai luminează, căci o am din timpul războiului, de când eram cercetaș. În orice clipă s-ar fi putut stinge, și am fi rămas pe întunec. Și nici măcar nu eram unul lângă altul. Eu o luasem înainte grăbind pasul, căci presimțeam că bateria e pe sfârșite. Și ne-am fi trezit deodată pe întunec, pierduți aici, în acest pod plin cu lăzi și cufer acoperite de praf și pânze de păianjen, și nici n-aș fi îndrăznit să strig, să te chem. Șopteam doar: Vlad, parcă Vlad sau Vladimir te cheamă, nu e așa? Vladimir, mă auzi?... Dar nu mă puteai auzi, pentru că rămăseseși mult în urma mea și orbecăind prin

întunec, te depărtai tot mai mult de mine, și nu mă puteai auzi. Chiar dacă aș fi îndrăznit să ridic glasul, tot nu m-ai fi putut auzi, pentru că tocmai atunci începuse să bată vântul, și aici, în podul acesta, dărăpănat de la bombardament, unde vântul se aude sinistru, ca la teatru, când se pregătește să izbucnească furtuna...

Se opri brusc, suflând greu, extenuat.

— Nu m-aș fi rătăcit, vorbi calm celalt. Nu m-aș fi rătăcit, pentru că sunt obișnuit cu întunecul. Am copilărit la munte. Nu mi-e frică de întunec, nici de vânt...

— Vasăzică, numai asta ai înțeles? îl întrerupse Ieronim cu o neașteptată tristețe în glas. Ai înțeles că aș fi vrut să te sperii, să te pun la încercare *în întunec*? Elev Iconaru Vladimir, nu ai imaginație. Nu ești singurul, de altfel. Aproape nimeni nu mai are imaginație. Trăim vremuri grele. Cine mai are timp să-și imagineze o altă lume, cu *altfel* de oameni, o lume mai poetică, și deci mai *adevărată* ?

— Dacă credeai că m-aș fi speriat lăsându-mă singur în întunec.

— Te rog nu mă întrerupe, căci acum suntem la teatru și ne apropiem de scena capitală. Până la urmă te-aș fi găsit. Te-aș fi găsit lipit de unul din dulapurile acestea și atunci ai fi înțeles ce se întâmplă, ?!

Ai fi înțeles de ce mă depărtasem și de ce te lăsasem să crezi că se, terminase bateria. Acolo, lipiți amândoi de dulap, ți-aș fi povestit istoria acestei case, care e de fapt istoria generalului Calomfir, adevărata lui istorie, pe care nu o mai cunoaște nimeni pentru că, așa cum bine ai ghicit, au murit aproape toți...

— Atunci, de ce nu mi-ai povestit?

Ieronim ridică din umeri obosit

— A intervenit ceva. O nimica toată...

— Puteai să-mi povestești, continuă Vladimir, căci nu mi-ar fi fost frică. Și acum poți să-mi povestești, îmi place să ascult pe alții povestindu-mi. Mă întreb atunci, mă tot întreb: Când o să-mi vină și mie rândul, eu ce-am să povestesc? Să le spun ce mi s-a întâmplat, o dată, noaptea, la stână?

Ieronim își trecu din nou mâna, nervos, prin păr.

— A intervenit ceva, și *spectacolul* a dispărut. S-a reîntors în neant. A lăsat loc altor probleme, unele mai banale, altele, mai precis una din ele, extrem de importantă, capitală. Nu ghicești? Ai făcut să intervină, recunosc, fără voia d-tale, ideea morală: diferența. Între coleoptere și fluturi.

— ... Și lepidoptere, preciză Iconaru.

Ieronim reaprinse lanterna și, cu grijă, ca să nu-l orbească, îl privi lung.

— Să ne grăbim, spuse pornind brusc înainte. Că a început să se facă frig.

Se simțea urmărit și încetinise pasul, așteptând din clipă în clipă să se audă strigat din spate. Dar necunoscuta șovăia. Atunci își rezemă cutia violoncelului de peretele coridorului și, alene, începu să-și caute batista, începu prin a-și descheia laborios pardesiul.

— Maestre! auzi deodată, în spatele lui, o voce neașteptat de limpede și robustă, de contraltă. Maestre, e adevărat că nu mai dați lecții particulare?

Antim întoarse capul și o privi, încercând să pară surprins, își scoase batista, și-o trecu, absent, pe frunte, apoi rămase cu ea în mână.

— E adevărat, spuse. M-am hotărât să nu mai dau lecții particulare pentru că...

În clipa aceea parcă ar fi văzut-o pentru întâia oară și o privi adânc, mirat, aproape în panică, începu să se șteargă repede cu batista pe frunte, pe obraji.

— Să nu crezi că-mi tremură mâna, spuse, încercând să zâmbească!

— Sunteți obosit, Maestre...

— E și oboseala dar e și altceva. Mi s-a părut că am mai zărit undeva figura asta, figura d-tale, vreau să spun...

Fata se apropie mai mult de el, plecându-și ușor umerii.

— Nu mi-a scăpat niciun concert, Maestre! Vă urmăresc de cinci ani, de când eram încă la Conservator...Și din toată orchestra, nu vă privesc

— *și nu vă ascult!* decât pe d-stră!...

— Nu, nu mă gândeam la asta, o întrerupse, continuând s-o privească și trecându-și batista dintr-o mână într-alta. Ești româncă? Vreau să spun, ai trăit aici, în București?

Fata se îmbujora brusc.

— Părinții mei sunt din provincie, dar eu am fost crescută aici.

— Ah, deci am avut dreptate, într-un anumit sens, ești străină, vii din altă parte.

Fata clătină din cap, zâmbind încurcată. În acea clipă, Antim observă cu emoție că are gura foarte mare și dinții neregulați — și asta îi dădea un aer de frumusețe sălbatică, amenințătoare, aproape agresivă.

— Auzisem dar nu-mi venea să cred. Ar fi îngrozitor, îmi spuneam, ar fi îngrozitor să fie adevărat că Maestrul nu mai dă lecții particulare, tocmai acum, când mi-am găsit slujbă și am bani. Tocmai acum, când puteam lua și eu lecții. Măcar câteva. Măcar o lecție, două pe lună, adăugă văzându-l că tace privind-o neliniștit, parcă nici n-ar fi ascultat-o, ci i-ar fi urmărit doar mișcările buzelor și lumina, când umedă, când mată, a dinților.

Își împături batista, o puse în buzunar și începu să-și încheie nasturii de la pardesiu.

— Îmi pare rău, spuse apucând cutia violoncelului. M-am hotărât să renunț la lecțiile particulare când mi-am dat seama că *nu izbutesc*. Nu izbutesc nici în doi ani, nici în patru sau cinci: pur și simplu, *nu izbutesc*.

Întoarse capul și văzu că, în fundul coridorului, luminile începeau să se stingă.

— Trebuie să mergem, adăugă, că altminteri riscăm să găsim poarta încuiată.

Înainta totuși agale, ținându-și violoncelul în mâna stângă și încercând, cu dreapta, să-și ridice gulerul pardesiului.

— Înțelegi ce vreau să spun. Într-o bună zi mi-am dat seama că nu izbutesc să-i ajut, adică să-i *fac să mă întreacă*.

Fata izbucni deodată în râs, și cu un gest scurt familiar se apropie de

el și-i luă brațul.

— Maestre, începu cu fervoare, nici nu bănuși cât sunt de fericită!... Auzisem atâtea despre d-stră. Ce nu se spunea, ce nu se povestea despre Maestrul Manolache Antim? Dar asta nu mi-a spus-o nimeni, și nu aveam cum s-o ghicesc. Știam doar atât: că, într-un anumit fel, nici d-stră n-ați avut noroc.

Antim se opri și o privi din nou, pe deasupra ochelarilor, derutat.

— N-ați avut noroc de elevi, Maestre. Cine a venit să învețe cu d-stră? Tot felul de premianți. Premiul I și Premiul II. Poate chiar și câțiva cu Premiul III. Dar ceilalți, Maestre? *Ceilalți*? Repetă ea subliniind cuvântul și apropiindu-și mai mult fața de el.

— Adică cum, ceilalți?

— Da, Maestre, ceilalți, cei mistuiți de ambiție și urmăriți de nenoroc, cei mai numeroși de altfel. Ca Horia Grădișteanu bunăoară, de care n-a auzit nimeni pentru că s-a sinucis la optsprezece ani. Sau ca Maria Da Maria. Asta, Maria Daria Maria, sunt eu, adăugă coborând glasul. Dar la școală mi se spunea Maria Da Maria.

— Trebuie să ne grăbim, că altminteri riscăm să...

— Lăsați-mă pe mine să duc violoncelul, îl întrerupse.

Gestul fusese atât de neașteptat, încât nu se împotrivi, încurcat, își duse amândouă mâinile în jurul gâtului, încercând să-și potrivească fularul sub gulerul ridicat al pardesiului.

— Dacă aș fi avut cu zece ani mai puțin, m-aș fi supărat, spusese.

— V-ați fi supărat și acum, îl întrerupse ea din nou, dacă ar fi fost altcineva, un alt gen de femeie, vreau să spun. N-are importanță dacă ar fi fost tânără sau mai puțin tânără. Diferența nu trebuie căutată în vârsta femeilor, ci în destinul lor.

Se opri brusc și strânse violoncelul cu amândouă brațele, lipindu-l de corp.

— Maestre! exclamă cu un glas sugrumat, parcă ar fi fost gata să izbucnească în plâns. Maestre, dacă nu l-ați cunoscut pe Horia, atunci aveți în fața dumneavoastră ființa cea mai înzestrată și orgolioasă, aproape bolnavă de ambiție, dar și cea mai urmărită de nenoroc pe

care ați întâlnit-o vreodată în viața dumneavoastră. Au fost zile întregi când nici nu îndrăzneam să trec strada: știam că are să mă răstoarne o mașină; Maestre, *simțeam* mașina de departe, de la zeci de metri, o simțeam cum mă răstoarnă și-mi strivește degetele. *Degetele*, Maestre, degetele astea pe care, dacă nu m-ar fi urmărit nenorocul. Pentru că de ani de zile căutam o slujbă care să-mi îngăduie să iau câteva lecții particulare cu dumneavoastră, orice fel de slujbă, cât ar fi fost de anostă sau dezgustătoare, numai degetele să mi le cruțe; ani de zile am tot căutat, și între timp trăiam din mila unuia și altuia, căci nici garderobieră la un local de noapte n-au voit să mă țină. Și doar acum, de curând, de săptămâna trecută, mi-am găsit o slujbă, dar ce folos? Dacă nu m-ar fi urmărit nenorocul, aș fi găsit slujba acum două, trei luni, și atunci degetele acestea, le-ați fi văzut ce pot face, și credeți-mă, Maestre, v-ați fi simțit minunat!...

Cu un efort, Antim o împinse încet către ușă, încercând să pară amabil și totuși detașat, prefăcându-se că nu-i vedea lacrimile alunecându-i lin pe obraji.

— Noapte bună, Vasile, se adresă portarului. Iartă-ne că am cam întârziat, adăugă strângându-și din nou fularul în jurul gâtului. Nu prea m-am simțit bine în antract. M-a luat cu frig. A venit deodată toamna!...

După ce rupseseră pânzele de păienjeni cu suluri făcute la repezeală din ziare vechi, încercaseră să scuture praful de pe capacul lăzii. Dar curând, Ieronim își dădu seama că praful se lipise ca un strat de noroi, neted și uscat, și zvârli sulul printre pachetele de lângă perete, încredința lanterna lui Iconaru și scoase din buzunar o verigă cu chei vechi, începu să le încerce la nimereală, fără prea mare convingere. La răstimpuri, scutura cu putere lacătul, parcă ar fi vrut să verifice dacă era cu adevărat încuiat.

— Fii mai cu băgare de seamă, șopti Iconaru, că faci prea mult zgomot. Și poate ne aude cineva...

Ieronim îl privi surprins, încruntându-se, apoi clătină din cap, ca și cum și-ar fi dat deodată seama că băiatul avea dreptate.

— Atunci, stinge lumina, spuse cât putu mai încet. Și să nu vorbim, să nu ne mișcăm câteva minute. Să vedem dacă se aude ceva...

La început, nu se auzi decât vântul, așa cum îl auzeau de câte ori rămâneau pe întunec, tăcând amândoi. Dar curând ajunse până la ei un geamăt surd, ca un suspin prelungit peste măsură, și apoi brusc sugrumat. După câteva secunde, parcă mai aproape de ei, geamătul se auzi din nou, de astă dată mai profund, urmat de un gâfâit scurt, speriat, ca și cum cineva ar fi trecut repede pe lângă ei și s-ar fi îndreptat grăbit spre ușa podului.

— Nu e nimeni, șopti Ieronim. Niciun duh, nicio stafie, vreau să spun. Toate zgomotele pe care le auzi vin de sus, de la lucarna care nu se mai închide bine și o clatină vântul...

— Șșșt! îl întrerupse Iconaru, apucându-i brațul. Ascultă acum!...

Se auzi din nou geamătul, dar se auzeau de asemenea, dinspre ușa podului, altfel de zgomote, mai puternice, parcă cineva ar fi înaintat anevoie pe podeaua veche și șubredă, trăgând după el un sac cu lemne și uscături.

— Poate au prins de veste, continuă Iconaru, coborând și mai mult glasul, și vin să ne caute...

Tăcură amândoi, ținându-și răsuflarea.

— Dacă ne surprinde cineva, încep brusc Ieronim silindu-se să nu ridice glasul, le spui adevărul. Ne-am întâlnit întâmplător alaltăieri și ți-am vorbit de o colecție de fluturi. Dar ți-am vorbit mai ales de teatru, de tainele artei dramatice. Le spui de uniforme, că venisem hotărât să le iau — poți chiar să precizezi că venisem hotărât să le iau cu împrumut, pentru o săptămână, două, căci cine ar vrea să păstreze, *pentru totdeauna*, două uniforme de general? Deci, suntem bine înțeleși: venisem să le iau cu împrumut, dar nu le spui de ce, cu ce scop. *Teatrul*, le spui. E în legătură cu concepția lui despre teatru. Ești elev de liceu, adăugă după o scurtă pauză, cu un aer aproape solemn, știi să păstrezi un secret. Nu le spui decât asta: uniformele sunt în legătură cu...

— Degeaba încerci să mă sperii, îl întrerupse Iconaru, aprinzând

brusc lanterna. Pentru că m-ai văzut cu un porumbel rănit în mână, crezi că sunt un biet băiat de la țară incult și prostănac!...

Ieronim îl ascultase surprins, mâhnit, cu palma dreaptă acoperindu-și ochii.

— Să nu mai vorbești așa, că făptuiești un sacrilegiu, șopti. Nu trebuie să vorbești așa despre un porumbel rănit...

— Atunci, de ce vrei să mă sperii că poate vine cineva și ne prinde aici, în pod, și ne dă pe mâna poliției?

Ieronim își retrase încet palma de pe ochi și zâmbi.

— Nu m-am gândit o singură clipă să te sperii. Am voit doar să-mi închipui o scenă posibilă, nu un *eveniment*...

— Dacă crezi că mi-e frică de stafii sau de poliție.

Ieronim ridică din umeri și începu să examineze cheile, una după alta.

— Îmi aduc foarte bine aminte... șopti.

Dar se întrerupse brusc, privi una din chei, apropiind-o mult de ochi, o șterse, frecând-o cu batista, și o încercă, atent, aproape cu emoție.

— Asta era, spuse. Acum ține-te bine...

Scoase lacătul, îl așează pe un pachet de jurnale și încercă ușor capacul. Făcu semn cu capul, și Iconaru, trecând lanterna în mâna stângă, îl ajută cu dreapta să deschidă lada. Scârțâia atât de strident, încât se opriră de mai multe ori, speriați de aceste țipete neașteptat de puternice, metalice, sinistre, în cele din urmă, izbutiră să ridice capacul, îi surprinse albul imaculat al cearceafului și un miros pătrunzător de camfor, naftalină și busuioc.

— Cum se vede și aici, ca în cele mai mici amănunte, mâna Generăleseii! Așeza lucrurile într-o ladă, așa cum alții, altădată, zideau mănăstiri sau ridicau piramide. Ia privește ce frumusețe de cearceaf, alb și bine întins, parcă l-ar fi așternut ieri, alaltăieri și, uite, pune mâna și vezi cât e de mătăsos, parcă ar fi un giulgiu.

Cu grijă, aproape cu emoție, Ieronim trase încet cearceaful, înfășurându-l și strângându-l într-un colț. Vladimir apropiase mai mult lanterna și-i plimba conul de lumină de la un capăt la altul al lăzii.

Ieronim nu-și putu reține un strigăt de surpriză:

— Numai la asta nu mă așteptam!.. Și, totuși, ar fi trebuit să mă gândesc...

Câteva clipe, priviră amândoi, în tăcere, rochia verde-pal, cu gulerul înalt, de dantelă neagră.

— E neatinsă, șopti Ieronim, așa cum i-o adusese croitoreasa cu puține zile înainte. N-a mai apucat s-o îmbrace la serata de binefacere. O comandase special pentru serată, căci, ea, Caty, era una din vicepreședintele societății. Dar avea groază de bombardamente și, când s-a dat alarma, și-a luat copiii și s-au dus în adăpostul antiaerian din capătul străzii, colț cu Popa Nan. Se opri și respiră adânc, de mai multe ori, ca și cum s-ar fi trudit să-și înăbușe suspinul. Praful și pulberea s-a ales de toți, adăogă. Covor de bombe. N-a mai rămas o casă în picioare din Popa Nan și până aici, lângă noi, la vreo două sute de metri. Zadarnic s-a luptat Generăleasa, s-a dus până la Palat, să obțină o echipă specială, să dezgroape adăpostul și să-i caute. Să-i găsească măcar fata. Voia cu orice preț s-o înmormânteze cu rochia ei cea nouă. Cu rochia asta, adăugă apucându-i gulerul cu sfială și trăgând-o încet spre el. Zadarnic. Nu s-a mai găsit nimic. Doar cenușă...

Întinse brațul cât putu mai mult, înălțând rochia, iar Iconaru o lumineă întreagă, plimbându-și lanterna de sus în jos.

— Dar, vezi, trebuia să mă gândesc, reluă Ieronim împăturind rochia și așezând-o peste cearceaf. Trebuia să-mi închipui că Generăleasa o va păstra cu sfințenie, căci asta era tot ceea ce-i rămăsese de la Caty, de la fata ei cea mai mică, și, până atunci cea mai norocoasă, căci avea patru copii și fusese singura fericită în căsătorie. (Atunci, în ziua bombardamentului, nu știa că soțul ei, Vanghele, căpitanul Vanghele, trăgea să moară într-un spital din Iași.) Celelalte două fete nu avuseseră noroc în căsnicie. Una divorțase și trăia la Craiova; se încurcase cu un subdirector de Bancă. Iar cealaltă, Voica, mai bine să nu-mi mai amintesc de ea. În cele din urmă și-a pus capăt zilelor...

— Dumnezeu s-o ierte, spuse Iconaru și-și făcu cruce.

— Dumnezeu să le ierte pe toate, șopti Ieronim. Pe toate și pe toți,

adăugă mai mult pentru sine, pentru că aproape nu i se auziră cuvintele. Parcă a fost blestem, ca într-o tragedie antică. N-a scăpat niciunul. Își îndreptă deodată umerii și-și ridică fruntea. Dar ce frumos ar fi fost să fie, doar așa, ca într-o tragedie antică, vorbi deodată cu un glas neașteptat de ferm. Să fie doar spectacol, dacă înțelegi ce vreau să spun. Toate astea să fi făcut doar parte dintr-o dramă, pe care mi-aș fi închipuit-o eu. Și, evident, pentru că aș fi inventat-o eu, ar fi fost mai adevărată decât tot ce s-a întâmplat. De aceea teatrul e mai adevărat, pentru că poți ieși dintr-o dramă și poți trece în alta. Sau poți ieși chiar din spectacol. Oricând m-aș fi putut adresa Corului, și le-aș fi spus: „Acum, destul! V-am ascultat destul. E prea mult, prea multă tragedie! Să ne ducem cu toții la Caty și să-i cerem iertare: „*Tante Caty*, iartă-mă, i-aș fi spus, că iar te-am omorât; de astă dată te-am omorât cu toți copiii, într-un bombardament! ...”

Se încruntă și se aplecă mult deasupra lăzii, începuse să răscalească grăbit, concentrat, dând la o parte bluze țărănești, marama de borangic și broboade de lână, fote, brăuri.

— Asta era marea lor pasiune, să se deghizeze în țărânci. Au adunat costume din toate provinciile țării, căci au fost crescute în cultul unității neamului românesc. De aceea trebuie să le respectăm această pasiune, cât ar părea ea de naivă. Cel puțin, nu se costumau, ca aristocrații occidentali din secolul XVIII, în păstori și păstorite, în speranța, ridicolă, că ar putea recupera beatitudinea vieții pastorale, în mijlocul naturii, adică în preajma grotelor artificiale, a fântânilor arteziene și a ruinelor preromantice...

Își dădu deodată seama că lui Iconaru îi tremură brațul.

— Te-a luat cu frig, nu e așa?

Căută printre costume, alese două broboade și i le așeză pe umeri.

— Încă puțină răbdare și, când ajungem la uniforme, le îmbrăcăm.

— Dar fluturii? Întrebă Iconaru strângându-și una din broboade în jurul gâtului. Când ajungem la fluturi?

Câtva timp, Ieronim nu-i răspunse, căutând tot mai nervos și mai repede, dând la o parte rochii de fete, șaluri de dantelă, bluze și

tricouri de toate culorile.

— Cutia cu fluturi, repetă Iconaru. Căci în ceea ce mă privește, eu pentru asta am venit...

— Mai precis, cutiile cu fluturi, căci sunt multe, foarte multe.

Vorbind, Ieronim apucase cu emoție o rochie de mireasă, înălțând-o cât putu de sus, în bătaia lanternei ca s-o poată admira mai bine.

— Asta oare a cui să fi fost? se întreabă, curios și totuși cu o urmă de tristețe în glas. După formă și material, a fost utilizată cu mult înaintea vremii mele... Tot ți-e frig? se adresa lui Vladimir. Stai, să-ți mai pun ceva pe spate.

Găsi o fotă ardelenească și i-o așeză ca o pelerină pe umeri. Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar zări un păianjen negru, uriaș, răsărit parcă atunci de sub ladă, și, întinzând repede piciorul, îl ajunsese din urmă și-l strivi.

— Mă rog, cutiile cu fluturi, insistă Iconaru.

— Sunt jos într-una din camere. Și nu e niciodată închisă cu cheia... Doar ce îmbrăcăm uniforme de general, ne încingem și cu câte o sabie, dacă le mai găsim la locul lor în dulap — și i-l arătă, întinzând brațul către ușă — și coborâm. Să nu-ți fie frică, nu ne poate surprinde nimeni. El, *Maestro*, e o rudă depărtată de-a mea, un fel de unchi. *Onclă Vania*, așa-i spun eu. Și îi cunosc bine obiceiurile. Nu se întoarce niciodată înainte de două, trei dimineața, după ce se închide berăria. Dar trebuie să fim cu băgare de seamă, să nu aprindem luminile, căci ne-ar putea observa vecinii. Trebuie să ne mulțumim cu lanterna asta...

Se întrerupse și-și mișcă repede picioarele, urmărind cu o neobișnuită dexteritate, unul după altul, și strivindu-i, trei mari păianjeni negri care se avântaseră, în mici salturi ce păreau aeriene, în direcții deosebite.

— E păcat, șopti Iconaru. Nu trebuia să-i omori. Nu-ți făceau niciun rău...

De mai multe ori în fața cafenelei, Antim încercase zadarnic să-i ia violoncelul din mână. În cele din urmă, ridicase exasperat brațele în

aer și, deschizându-i larg ușa, o poftise să intre. Spre mirarea lui, fata intrase cu pasul sigur, cu fruntea sus, zâmbind și rotindu-și privirile în toate părțile, parcă ar fi căutat pe cineva, sau poate doar ca să se convingă că nu era intimidată. Când au intrat, abia trecuse de zece și cafeneaua, care era totodată berărie, căci serile se puteau comanda crenvurști și omletă, era aproape plină. De la câteva mese, Antim se auzi strigat, dar se prefăcu că nu aude și se îndreptă direct spre fundul sălii.

— *Bravos, Maestro!* îl felicită Iliescu, căruia nu i se încredințase niciun rol în stagiunea de toamnă și, ca nu cumva să creadă lumea că suferă, venea în fiecare seară la cafenea, întovărașit de un grup gălăgios de fete tinere.

Antim înălțase din umeri și făcu cu brațul stâng un gest vag, de plictiseală și resemnare.

— Sunt cam obosit, îi spuse. E o elevă de-a mea...

Fata înainta tot atât de sigură, grăbind pasul, căci zărise o masă liberă în fund, într-un colț retras.

— Bravo, Maestre! Se auzi din nou strigat. Să știi că te prinde bine...

— E o elevă de-a mea, răspunse cu un zâmbet amar. Ultima mea elevă. O să auziți curând despre ea...

Când se așezară, unul în fața altuia, Maria îi luă repede mâna între mâinile ei și-i șopti:

— Vă mulțumesc, Maestre. Vă mulțumesc pentru tot...

Își retrase încet mâna și, întorcând capul, făcu semn chelnerului.

— Nu-mi mulțumi, spuse, pentru că nu știi ce urmează...

Zâmbind misterios, își scoase fularul, apoi își căută batista și-și șterse ochelarii. Chelnerul voi să-l ajute să-și dezbrace pardesiul, dar se împotrivi.

— Îl mai păstrez puțin, până ce mai mă încălzesc. Apoi întoarse capul spre fată: Pentru domnișoara... începu.

— Mie, un ceai, spuse Maria. Și dacă mai aveți un *sandwich*, cu șuncă sau cu brânză. Sau cu orice, adăugă repede, zâmbind, fără să-și plece privirile.

— Iar pentru mine, o dată cu ceaiul, îmi aduci și un coniac. M-a cam luat cu frig...

Își potrivi ochelarii și o privi din nou, concentrat, cercetător.

— Vasăzică, ești *străină* Ți repet asta pentru că întotdeauna am simțit că veștile importante, noutățile semnificative le aflu de la străini, de la oameni veniți din altă parte. În imaginația mea, vin din *altă lume* - chiar dacă vin doar de la Iași sau de la Ploiești. De aceea mă bucur că ne-am întâlnit. Fără să vrei, fără să știi, ai să-mi aduci o veste. Sunt foarte curios să știu ce fel de veste? Ce noutate? Ce revelație?

Fata se îmbujora brusc, apoi zâmbi.

— Eu, Maestre?

— Nu zâmbi. Nu crede că sunt un bătrân maniac. Nu sunt nici chiar așa de bătrân, deși mă simt cam șubred de la o vreme, și sigur nu sunt maniac. Dar asta a fost viața mea: exclusiv rezultatul unor întâlniri cu străini și străine. E prea lung ca să ți le povestesc pe toate într-o seară. Dar trebuie să-ți spun măcar atât: toate femeile de care am crezut că sunt îndrăgostit erau *străine*, erau din altă parte...

Fata plecase brusc privirile, căci i se păru că cei de la masa vecină se pregăteau ca să-i asculte.

— Poate să fie numai o întâmplare, continuă Antim. Dar ce stranie întâmplare Ți voi spune că niciuna din aceste dragoste nu s-a împlinit. Mai mult, am rupt, deși nu din vina mea, trei logodne. Și toate astea, *pentru o povestire*. Da, Maria Daria Maria, spuse ridicând ochii și privind-o, brusc emoționat, pur și simplu pentru o povestire. E adevărat, o povestire cam stranie și probabil scrisă de un autor destul de obscur, pentru că i-am uitat demult numele și nimeni nu auzise nici de el, nici de povestirea aceasta, spune-i, dacă vrei, nuvelă, deși era destul de scurtă, era mai degrabă o schiță...

Se întrerupse, privind visător, aproape absent, cum chelnerul așază ceștile de ceai și farfuria cu *sandwich*-uri.

— Mulțumesc, Petrance, spuse când chelnerul, clipind din ochi cu înțeleș, apropie cu mare atenție paharul cu coniac plin până în vârf. Te

rog, nu te jena; adăugă văzând că fata rămăsese cu ochii ațintiți asupra farfuriei, încearcă întâi unul cu șuncă...

Sorbea, pe rând, o linguriță de ceai și câteva picături de coniac.

— Cred că am citit-o în liceu, când aveam vreo 14, 15 ani, începu după ce-și roti privirile în jurul lui, parcă ar fi vrut să mai verifice încă o dată că nu se află nicio figură cunoscută. Nici nu bănuiam atunci că am să fiu muzicant de meserie, deși cântam la vioară de la cinci ani, și curând după aceea descoperisem violoncelul. Dar eram pasionat de științele naturale, îndeosebi de entomologie, în primul rând de fluturi. Și de pasiunea aceasta nu m-am lecuit nici până în ziua de azi. Dar, după ce-am citit povestirea de care-ți vorbesc, viața mea a fost schimbată. A *trebuit* să devin muzicant. Am simțit, am știut că numai arta, în cazul meu muzica, mă va putea vindeca de obsesie. Căci în fond, asta era: o obsesie. Mă regăsisem de la început până la sfârșit, în eroul povestirii. Parcă mi se întâmplaseră mie toate aventurile lui. Și despre ce era vorba? Pare absurd ce-ți spun: era vorba despre ce se întâmplase într-o viață anterioară...

— Într-o viață anterioară? îl întrerupse Maria, privindu-l adânc în ochi nedumerită, cu oarecare teamă. Era, deci, o poveste cu metempsihoză?

Antim apucase ceașca cu ceai, dar se răzgândi și o așeză încet, cu mare grijă, în farfurie.

— Sunt multe povești cu metempsihoză pe lume, spuse ridicând din umeri, și zâmbi. Dar asta mă impresionase: că lucrurile se întâmplaseră într-o altă viață. Ce mă impresionase pe mine era acest amănunt, în aparență simplu și aproape banal, că doi îndrăgostiți au rupt logodna pentru că el, tânărul, fără să vrea, făcuse într-o zi o descoperire. Și, evident, se grăbise s-o povestească logodnicei care, din motive greu de înțeles, s-a simțit jignită și l-a părăsit. Mi-e peste putință să înțeleg ce s-a întâmplat, de ce s-a supărat fata...

Fără să-și dea seama, Maria se îmbujorase.

— Povestea, îți repet, e foarte simplă, continuă Antim ridicând ochii și privind-o, așa cum abia mușcase din al doilea sandwich și rămăsese

încurcată, neîndrăznind să mestece. Într-un cuvânt, lucrurile se petreceau câteva secole în urmă, probabil în Evul Mediu, în Occident. Și eroul povestirii era un *jongleur*, un saltimbanc, un prestidigitator, cum vrei să-i spui...

Se întrerupse, ca să soarbă mai spornic din coniac, își șterse din nou ochelarii, apoi rămase o clipă visător, privind drept înaintea lui, fără s-o vadă.

— Și acum, când ai să ascuți povestea, începu cu un ton ferm, ai să te miri că m-a putut impresiona atât. Tânărul acela, logodnicul fetei, era, cum îți spuneam *jongleur*, un saltimbanc, îmi aduc și acum aminte scena decisivă: era costumat și-și pregătea masca, își punea vopselele acelea pe obraz și auzea voci și râsete, nu prea departe de el; se afla, probabil, într-un bâlci oarecare, într-un cort, ascuns după o perdea, gata să apară din nou în fața spectatorilor și să-i facă să râdă cu acrobațiile și jongleriile lui. Și deodată, spune autorul, tânărul și-a dat seama de *decăderea* lui, într-un anumit sens de *trădarea* lui. Deodată, în clipa aceea, a înțeles că *jongleur* și un saltimbanc ca el fusese făcut să *distreze zeii*, să-i amuze prin acrobațiile și prestidigitațiile lui, iar acum el, ca și toți cei ca el, distrau pe *oameni*...

— Nu înțeleg, șopti Maria, pălind ușor.

— E greu de înțeles, continuă Antim, făcând semn de departe chelnerului, pentru că asta nu se știa pe atunci, în secolele XIV — XV, și mă întreb cum a descoperit-o el, *jongleurul*. În fond, lucrul acesta nu-l știe nici astăzi toată lumea. Dar așa a fost. Toate acrobațiile, jongleriile și glumele saltimbancilor fuseseră la începutul începuturilor inventate pentru a distra pe zei.

Se întrerupse, așteptând să se apropie chelnerul.

— Același lucru, dar poate că vrea și domnișoara un coniac.

— Nu, mulțumesc, Maestre, vorbi repede Maria. Poate, cel mult, puțin rom în ceai. Dar de ce-or fi avut nevoie zeii de jongleriile noastre? adăugă zâmbind, câteva clipe în urmă.

— Nu mă întreba, pentru că n-aș ști ce să-ți răspund. Ce este sigur este că toate artele, muzica vocală și instrumentală, dansul, sculptura,

pictura, toate au fost inventate ca să omagieze și să slujească pe zei...

— Muzica, dansul, teatrul, asta înțeleg, vorbi Maria.

— Dar nu asta constituia, propriu-zis, subiectul nuvelei, o întrerupse Antim. Adevărata dramă a început după aceea, după ce tânărul i-a povestit logodnicei descoperirea pe care o făcuse: ea el, faimosul artist, neîntrecutul saltimbanc și *jongleur*, își trădase adevărata lui *vocație*, care era, într-un anumit sens, *religioasă* și ajunsese, ca toți cei din breasla lui, un simplu meșteșugar de bâlci, flatat și fericit că poate amuza oameni de tot felul, de la castelani și castelane la argații și slugile lor.

— Și atunci, întrebă nedumerită Maria, ce s-a întâmplat? De ce s-au despărțit?

— Tocmai asta nu înțeleg prea bine. Poate nu mai mi-aduc aminte sfârșitul povestirii. Logodnica, scria autorul, l-a părăsit chiar în noaptea aceea, a plecat în lumea largă...

— Dar de ce? stăruia Maria.

— I-o fi fost teamă că, în urma acelei descoperiri, în fond o descoperire tragică, el, logodnicul, nu va mai fi, cum se spune, la înălțime? Nu va mai fi artistul neîntrecut, admirat și adulat de până atunci?... Nu știu. Nu-mi dau seama.

Tăcu câțva timp, zâmbind visător.

— Mi-ar fi plăcut să mai urmeze ceva, ceva mai dramatic, chiar melodramatic; bunăoară, el s-o fi surprins când se pregătea să fugă și să-i spună că-l va căuta tot restul vieții și, dacă nu-l va găsi, îl va căuta în alte vieți și, până nu va da de el, nu se va liniști...

Se întrerupse, privind cu atenție, aproape cu admirație, îndemânarea cu care chelnerul îi pusese în față paharul cu coniac, fără să verse o picătură.

— Mulțumesc, Petrache. Ești formidabil!...

Își apropie buzele și sorbi cu grijă. Apoi se întoarse spre Maria.

— Dar nu i-a spus nimic, adăugă. Sau, în orice caz, dacă i-o fi spus, nu mai mi-aduc aminte. Sfârșitul povestirii era destul de banal. Probabil că de aceea l-am uitat...

— Păcat, șopti Maria.

— Pe câți n-am întrebat! continuă Antim însuflețindu-se. Când eram tânăr, nu apucam să cunosc bine pe cineva, și-l întrebam dacă a citit povestirea asta. Și i-o rezumam, uneori foarte emoționat, căci dacă vedeam că mă ascultă cu atenție, încruntându-se parcă ar fi încercat să-și amintească, începeam să sper: poate că de data asta am noroc să aflu numele autorului sau titlul nuvelei, sau măcar sfârșitul... Ajunsesem de pomină, atunci prin 1914, în preajma războiului, adăugă zâmbind.

Sorbi din ceașca cu ceai, apoi apucă paharul cu coniac și-l păstră mult timp în palmă.

— Dar, cum ți-am spus, povestirea aceasta mi-a schimbat viața. Nu numai pentru că *a trebuit* să devin muzicant. Dar mai ales pentru că pare atât de absurd, de ridicol, încât nici nu-ți vine să crezi — pentru că, îți vorbesc foarte serios, toate femeile de care mă îndrăgosteam și cărora, evident, nu puteam să nu le povestesc descoperirea pe care o făcuse acel personaj de nuvelă, mă părăseau; nu *chiar pe loc*, ca în nuvelă, dar scurtă vreme după aceea...

Maria îl ascultase fascinată, când foarte palidă, când îmbujorându-se.

— De ce s-or fi supărat? M-or fi crezut naiv sau sentimental sau poate prost de-a binelea, căci cine ar fi putut lua în serios o povestire scrisă de un autor obscur și atât de absurdă?

— N-a fost chiar atât de absurdă, șopti Maria, dacă v-a schimbat viața...

Pentru întâia oară, Antim izbucni în râs. Râdea împăcat și totuși amar, așa cum râd uneori bătrânii.

— Îmi pare bine că te-am convins și te-am convins atât de repede, vorbi continuând să zâmbească. Nici nu-ți dai seama câtă dreptate ai! Pe de o parte, nu mi-am putut lega viața de niciuna din femeile pe care le-am iubit și care, îți repet, erau toate *străine*. Pe de altă parte, povestirea aceea m-a smuls dintre fluturii mei și m-a făcut, în cele din urmă violoncelist; întâi într-un quartet din Viena și apoi aici, în

orchestra Filarmonicii. Dar de ce numai atât? De ce n-am ajuns ce mi se prezicea în tinerețe, ce mi-a prezis chiar Casals, prin 1926? Unul din cei mari, din primii doi, trei celiști ai lumii?...

— Ba da, Maestre, îl întrerupse Maria, ați ajuns! Asta sunteți: unul din cei mari.

— Eu știu ce-ți spun, continuă Antim zâmbind amar. Vorbeai de ambiție, spuneai că ești mistuită de o ambiție aproape maladivă. Felicitările mele Maria Daria! Dacă crezi în geniul dumitale, așa trebuie să fii: bolnavă de ambiție...

— Dar în cazul meu...

— Nu mă întrerupe, că nu știi ce voiam să-ți spun mai departe. Poate că, într-un anumit fel, eram și eu ambițios. Căci, în fond, acceptasem să dau concerte, încercasem, cum se spune, *să mă manifest*. Dar asta nu era de-ajuns. Nu mă interesa succesul — nici de critică, nici de public. Nu mă interesa pentru simplul motiv că *nu puteam cânta pentru oameni*. Povestirea aceea îmi schimbase radical concepția despre artă. Nu puteam cânta pentru semenii mei, pentru oameni. Dar atunci, pentru cine? Pentru zei? Dar nu există. Pentru Dumnezeu? Dar dacă crezi cu adevărat în Dumnezeu, ar fi o impietate să cânți muzică profană, să-i cânți, *Lui*, lieduri, valsuri și romanțe, ca oricărui bogătaș. Iar dacă nu crezi în Dumnezeu, cum mi-e teamă că e cazul meu, atunci *pentru cine?*

— Pentru înger, Maestre! exclamă emoționată, aproape patetic, Maria. Pentru înger!...

Antim izbucni din nou în râs. Îmbujorându-se, Maria întinse brațul peste masă și-i apucă mâna.

— Nu m-ați înțeles, Maestre. Când spun: pentru înger, nu mă gândesc la îngerii din biserici sau din cer, din muzee sau din cărțile poștale. Cântăm pentru îngerii din noi. Căci fiecare om are în el un înger, nu îngerul păzitor, ci îngerul care geme închis în întunecimile sufletului fiecăruia din noi, și pe care arareori, numai rareori, izbutim să-l descătușăm, să-l lăsăm liber să-și ia zborul, să se înalțe, și atunci, o dată cu el, se purifică, și se înalță, și sufletul nostru, sufletul fiecăruia

din noi.

Antim o ascultase turburat, clipind la răstimpuri din ochi, parcă s-ar fi trudit să se trezească dintr-un vis.

— Te rog, taci! izbucni deodată cu un glas sugrumat, aproape de nerecunoscut. Taci! repetă.

Maria își retrăsese mâna și rămase stingherită, cu privirile plecate.

În acea clipă, Antim își dădu seama că-i ascultaseră toți vecinii și, cu un efort, zâmbi.

— E greu să-ți explic, spuse. Nu e vorba despre mine...

Îmbrăcaseră amândoi uniforme de general și Ieronim începuse să așeze lucrurile în ladă, grăbit și totuși concentrat, cu mare grijă.

— Dumitale ți se potrivește de minune, șoptise Vladimir. Parcă e turnată. Dar pe mine atârnă ca pe un pui de bogdaproste...

— Ține cald, îl consolase Ieronim. E ca un palton căptușit cu lână.

— Dar uite cum atârnă! Îmi ajunge aproape de genunchi. Și ia te uită la mâneci, adaugă întinzând brațul.

— Ți-am spus: ține cald. O scoți după ce coborâm în salon. E mai ușor s-o porți în spate decât s-o duci în mână. Nu mai avem mult, adaugă.

Așezase rochia de mireasă, dar își dădu seama cu mirare că nu încăpea în ladă, și rămăsese câțva timp derutat.

— Poate ar fi mai bine să-mi suflec mânecile, spuse Vladimir. Dacă ții o clipă lanterna.

Ieronim i-o luase și, cu mâna stângă, distrat, începu să preseze franjurile rochiei.

— Și totuși, îmi aduc foarte bine aminte că nu era nici împăturită și nici îndoită.

Cu mânecile tunicii bine sumese, Vladimir îi luă lanterna și examină, din nou, amândoi, poziția rochiei.

— Cum tot n-o să mai servească, începu Vladimir, eu zic s-o așezăm cum s-o nimeri... Că se face târziu...

Ieronim continua să încerce strângând când poalele rochiei, când partea de sus.

— Mă întreb cum a așezat-o Generăleasa în ladă, fără s-o îndoaie. Că, uite, orice am face, cât de mult am strânge-o, tot rămâne ceva pe dinafară.

— Eu zic să nu mai pierdem vremea, începu Vladimir.

Dar se întrerupse speriat, făcu semn lui Ieronim să tacă, apăsându-și degetul pe buze și stinse lumina. Se aude ceva, șopti cât putu mai încet.

După primele măsuri, Antim închisese ochii și i se păru deodată că visează, că se află din nou lângă el, lângă Casals, în acea după-amiază din mai 1926, când, fără să se anunțe, bătuse timid la ușă și-i spusese: „Vă rog să mă iertați, eu sunt entomolog. „Probabil că așa reușise să-l dezarmeze, căci un sfert de ceas mai târziu, Casals îl ascultase, concentrat și, după obiceiul lui, încruntându-se, și îl felicitase. „Ai făcut bine că te-ai lăsat de entomologie”, îi spusese râzând. Apoi apucase violoncelul și, privindu-l cu simpatie, făcându-i cu ochiul, ca unui băiețandru, reluase aceeași bucată. Și acum cânta din nou Casals, cânta tot opus 56 și cânta aici, în acest salon rece și umed, sărăcăcios luminat, păraginit, pe jumătate ruinat.

— S-a întors *Uncle Vania*, șopti Ieronim. Nu știu ce s-o fi întâmplat, căci de obicei nu se întoarce înainte de două, trei dimineață. De altfel, nu cântă el, adaugă. Nu cântă niciodată după concert.

— Ce ne facem? întrebă, cu sfială, Vladimir. Dacă ne aude?...

— Nu-ți fie teamă. Când ascultă muzică, nu mai aude nimic altceva. O fi venit cu cineva din orchestră, ca să verifice vreun pasaj... Și atunci nu rămâne mult. Îl așteaptă ceilalți, la cafenea, îl așteaptă ca să joace șah...

Adăogase ultimele cuvinte foarte încet, mai mult pentru sine, dar fără să-și poată stăpâni iritarea. Parcă l-ar fi auzit din nou pe Caimata, pretențios și protector, și vorbindu-i totuși cu venerație, aproape cu evlavie. De câte ori îl întâlnea, nu-i putea vorbi de altceva: „Degeaba, Ieronime tată, începea punându-i mâna lui grea pe umeri. Cât o fi de genial conu Manolache în muzică, nu-l întrece nimeni în șah. Ar fi putut ajunge oricând campion pe țară. *Oricând!* Dar nu vrea. Nu-l interesează, în finală se lasă bătut, parcă ar vrea să ne facă în necaz nouă; *nouă*, prietenii și admiratorii lui!...”

Antim deschisese de mult ochii, dar nu îndrăznea s-o privească. Ușor aplecată asupra violoncelului, Maria zâmbea trist, ca în somn. Aceste măsuri inimitabile, care pregăteau finalul fără ca totuși să-l anunțe, întrecuseră tot ce înțelesese el până atunci, și când ecoul ultimei note se stinse, sări brusc în picioare, se apropie de fată, o sărută pe amândoi obraji, apoi îi sărută mâinile.

— Ai avut dreptate, Maria, începu emoționat. Degetele astea...

Îi fu teamă că-l vor podidi lacrimile și atunci se dădu câțiva pași înapoi și începu să-și descheie nasturii de la pardesiu, ca și cum s-ar fi hotărât, brusc, să și-l scoată.

— Să nu răciți, Maestre, spuse Maria. Că aici, în salon, e mai frig ca afară...

Antim rămase câteva clipe nehotărât, cu pardesiul numai pe jumătate descheiat.

— Ai avut dreptate, repetă coborând glasul. N-am avut noroc nici eu nici dumneata. Am pierdut atâta timp. Trebuia de mult să mă cauți și să vii să mă vezi. Ai fi fost astăzi celebră...

— Vă mulțumesc, Maestre, șopti Maria, ștergându-și sfioasă lacrimile cu podul palmei.

— Nu vrei să mai cânți ceva? Încă una din bucățile dumitale preferate?

Maria îl privi cu un mare zâmbet luminându-i fața, apoi se plecă ușor asupra violoncelului și așteptă.

— Am putea așeza lucrurile în ladă, șopti Iconaru, chiar așa, pe întunec. Că sunt doar lucruri de cucoane și nu fac zgomot.

„Sunt entomolog, îi repetase, dar când aveam vreo 14, 15 ani, am citit o povestire ciudată, destul de stranie, o poveste într-un anumit fel absurdă, și povestea asta m-a *silit* să devin muzicant...” Casals îl ascultase zâmbind tot timpul și, spre mirarea lui, nu părea surprins. „În fond, asta se întâmplă cu noi toți, cu toți artiștii, îi spusese. Pe de o parte, trădăm, trădăm un ideal, căci orice ideal, în cele din urmă, este inaccesibil. Dar pe de altă parte...”

Fata se opri brusc și ridicase, speriată, privirile spre tavan.

— Iertați-mă, Maestre, dar nu mai pot... Mi-e frică! Mi se pare că umblă cineva prin pod...

Antim începu să râdă, fără să reușească totuși să-și ascundă turburarea.

— Așa se aude întotdeauna, nopțile, mai ales acum, toamna, când bate vântul. Casa asta e pe jumătate ruinată... O vezi bine, de altfel, adaugă întinzând brațul spre fundul salonului.

În penumbră, se zăreau câteva scânduri bătute de-a lungul peretelui, neîndemânatec acoperite cu draperii decolorate, zdrențuite, mâncate de molii.

— Nu mai cântă, șopti Ieronim. Asta înseamnă că se pregătesc de plecare. Ia dă-mi o clipă lanterna.

O aprinse și, voalându-i lumina cu palma stângă, se îndreptă în vârful picioarelor spre ușă.

— Nu e vântul, Maestre, spuse Maria ascultând cu capul ușor dat pe spate. Umblă cineva prin pod... Și adineauri mi s-a părut că am auzit și șoapte...

Antim ascultă și el câtva timp, apoi ieși brusc și, după ce aprinse lumina pe coridor, se îndreptă spre scara de lemn ce ducea la pod și strigă, cu un ton surprinzător de sever:

— Ieronim, te rog coboară imediat jos! *Tu entends?* Imediat! repetă.

Se întoarse cu el de mână și i-l prezentă:

— Nepotul meu, Ieronim Thanase. Poate ai mai auzit de el, acum vreo zece ani, când era copil-minune și juca la Teatrul Municipal. Cel mai precoce actor pe care l-am avut vreodată.

Ieronim pășea drept, cu fruntea sus, zâmbind, dar în fața Mariei se plecă și, cu o exagerată politețe, îi sărută mâna.

— Sărută-i amândouă mâinile, adaugă Antim, căci este o foarte mare artistă. Maria Daria Maria, de azi înainte eleva mea, dar elevă numai cu numele, căci m-a întrecut înainte de a mă cunoaște...

— Maestre... începu încurcată Maria.

— Și este, evident, *străină*. Părinții ei sunt din provincie. Când afla cunoscut-o, astă seară, mă tot întrebam ce revelație îmi va face. Nu

bănuiam că are să fie chiar asta: geniul...

— Maestre, șopti din nou Maria.

Ieronim continua să-i sărute, cu delicatețe, dar insistent, când o mână, când cealaltă.

— Acum, destul, îi spuse Antim râzând, *sa suffit*. Ai s-o asculți și tu și ai să te convingi: va fi, dacă nu este deja, cea mai strălucită celistă a timpului...

Își potrive ochelarii și-l privi deodată curios, măsurându-l din cap până în picioare.

— Dar ce ți-a venit să te îmbraci cu uniforma Generalului?

Ieronim întoarse capul spre Maria și o cercetă lung, cu gravitate.

— Puteți păstra un secret? O întrebă. Măcar pentru o săptămână, două, până la spectacol? Apoi, fără să-i asculte răspunsul, se întoarse spre Antim: Căci într-o săptămână, două, jucăm *Hamlet* la Teatrul Experimental, la teatrul *nostru*. Eu voi interpreta pe tatăl lui Hamlet, și cum aş putea exprima mai clar condiția de fantomă decât îmbrăcând această uniformă de general român, uniforma unui erou din primul război mondial?

— E absurd! îl întrerupse Antim, zâmbind amuzat. E absurd, dar de la tine nu mai mă miră nimic...

Ieronim se îndreptă hotărât, aproape amenințător, spre Maria:

— Să fie oare atât de absurd? o întrebă privind-o în ochi. Pur și simplu pentru că nu seamănă cu ce s-a făcut până acum? Dar o uniformă de general român ne spune mai direct decât orice alt costum baroc, costum așa-zis de principe dintr-o Danemarcă fictivă, ne spune că e vorba de un mort, mai precis de *moarte*, de ceva care a fost și nu mai poate fi; care a fost și nu mai poate fi pentru că a intervenit *tragedia*.

Maria îl privise și-l ascultase zâmbind.

— Are să fie greu, vorbi cu o voce neașteptat de blândă. Are să fie greu să convingi spectatorii că ești fantoma regelui asasinat. Așa cum arăți acum, în uniformă asta de general român, tânăr și zvelt, și, o știi și dumneata, mai frumos decât are dreptul să fie un bărbat, semeni mai

degrabă cu un erou romantic, din Byron sau din Pușkin.

Ieronim păli ușor și o stranie tristețe îi întunecă deodată privirile.

— Vasăzică, numai atâta ați înțeles: că voi apărea pe scenă în rolul fantomei și mă voi plimba în uniforma asta de general, așa cum mă vedeți acum!... Și doar am precizat că montăm *Hamlet* în teatrul *nostru*, care e un teatru experimental. Nu v-a trecut o clipă prin minte că voi fi mascat, în așa fel încât să nu-mi recunoască nimeni figura... Dar dacă vă voi spune că tot eu voi juca pe Hamlet și, după cum vă aduceți aminte, la începutul actului I ne vom afla amândoi pe scenă, Hamlet și fantoma tatălui, adică voi fi eu de două ori, și în același timp... Se apropie de ea și-i luă mâna, i-o strânse cu emoție în mâinile lui:

— Domniță Marie, *Oncle Vania* spune că ai geniu. Atunci înțelegeți ce mi s-a întâmplat, dacă am fost atâția ani răsfățatul copil minune la Teatrul Municipal. M-au distrus, Maria Daria, mi-au secătuit orice urmă de talent. Și doar pentru asta m-am născut: pentru *spectacol*. Dar mi-au mutilat imaginația, mi-au năclăit inteligența, mi-au alterat toate darurile cu care mă copleșiseră ursitoarele în leagăn. Blestemată precocitate!... Când n-am mai putut fi copil minune, pentru că trecusem de un metru șazeci, m-au silit să fiu june prim... A fost prima dată când m-a ispitit gândul sinuciderii. Dar atunci m-am revoltat și am părăsit tot, am încercat să uit tot ce mă învățaseră *ei*, și, te asigur, domniță, am izbutit să uit. Am redevenit mai ignorant, mai naiv și mai pur decât a fost vreodată un actor în toată istoria teatrului... Și după aceea am luat totul de la început. Am recreat spectacolul, am reinventat arta dramatică.

Începu să se plimbe nervos, agitat, prin fața lor. Așa cum trebuie să facem fiecare din noi, oamenii de azi, din a doua jumătate a secolului XX: să reinventăm totul, de la limbaj la pariul lui Pascal, de la dragoste la instituții, la etică și gimnastică.

— Iartă-mă, îl întrerupse Maria. Nu voiam să te jignesc. Nu te cunoșteam, și când am încercat să te închipui în fantoma unui rege asasinat... Dar acum, încep să te înțeleg...

— Te felicit, spuse Antim așezându-se în fotoliu și zâmbind foarte

bine dispus. Cât de mult îi admir eu inteligența, nu mă pot lăuda că îl înțeleg întotdeauna...

Ieronim se opri în fața lui și schiță în glumă o genuflexiune:

— Pentru că dumitale, *Oncle Vania*, nu-ți place drama, spectacolul pur, într-un cuvânt, tragedia, cu toate că noi doi am trăit-o ca puțini alții dintre contemporanii noștri. Nu-ți place tragedia, deși continui să locuiești aici, în *casa asta* și arătă, cu brațul întins, spre fundul salonului. De aceea iubești atât de mult șahul. Când joci șah, gândești, îți imaginezi, faci mișcări corecte sau eronate, și eroarea se plătește, și atunci pierzi partida. Dar asta *nu e* tragedie.

Antim continua să zâmbească.

— Bine, bine, m-ai convins! Încercă să-l întrerupă. De altfel, tu știi de ce joc șah: joc din deznădejde. Ca și toți ceilalți, adaugă coborând glasul.

Ieronim se apropie cu pași ușori de el, căutându-i privirile.

— Asta îți reproșez și eu, că faci ce fac și ceilalți. Dar ce avem noi în comun cu ceilalți? De ce-am supraviețuit numai *noi doi*, dintr-o familie de treizeci și nouă de membri?

Antim încercă din nou să-l întrerupă și ridică amândouă brațele, ca și cum ar fi vrut să oprească, de departe, un mânz nărvaș care s-ar fi îndreptat în goană spre el.

— Acum, te rog, la ora asta înaintată, *je t'en supplie*, nu te apuca să dezvăluiești secretele familiei!...

— Îmi cer iertare, vorbe Ieronim îndreptându-se spre Maria, punându-și mâna în dreptul inimii și frângându-se din mijloc. La răstimpuri, sufăr de accese de indiscreție, de cea mai vulgară specie de indiscreție. Dar adineaori voiam să spun numai atât: că noi doi, *Maestro* și cu mine, singurii supraviețuitori ai familiilor Calomfir, Antim și Thanase, suntem — și desigur nu din întâmplare — singurii *artiști* răsăriți din neamul nostru.

Se întoarce brusc spre Antim, încercând să zâmbească:

— Dar această nobilă vocație ne obligă, *Oncle Manolache*. Lasă-i pe alții, de alde Caimata și Zamfir, să joace șah *din deznădejde*. Noi trebuie

să ne înfruntăm destinul, să acceptăm deci tragedia ca singurul mod de existență vrednic de un artist dăruit cu atâția morți; morți pe care, vrând-nevrând, îi purtăm în spate. Prea ne-a strâns în brațe destinul, prea ne-a urmărit nenorocul...

Maria roși brusc și căută speriată privirile lui Antim.

— Te rog, nu vorbi de nenoroc, încercă din nou Antim să-l întrerupă, îl cunoaștem prea bine și-l cunoaște și Maria.

— Încă un motiv ca s-o admir! Exclamă Ieronim apropiindu-se brusc și sărutându-i mâna. Dar nu e destul să *cunoaștem nenorocul, Oncle Vania*, continuă cu fervoare. Degeaba îl cunoaștem dacă nu știm ce să facem cu el, dacă nu îndrăznim să-l asumăm.

Se apropie mai mult de Maria și o privi scrutător, cu gravitate:

— *Princesse*, dacă ai geniul de care vorbește Maestrul, nu se poate să nu-mi dai dreptate. Nu trebuie să ne fie frică de destine tragice și de nenoroc. Astea sunt condițiile prealabile ale geniului nostru creator. Cel puțin *nouă*, celor de prin părțile astea, nu ni s-au pus la dispoziție alte condiții prealabile. Și atunci, ce putem face? Să ne bucurăm că le avem și pe acestea; ar fi putut să fie mai rău, ar fi putut să ne fi fost ursită neființa, moartea. Să ne bucurăm, deci, că le avem și le asumăm!

— Ieronim, îmi sperii fata! se prefăcu mânios Antim, încruntându-se. Ieronim îi privi pe amândoi, derutat.

— Un geniu, o principesă a Spiritului, să se sperie numai de atât? Exclamă cu emfază. Când...

— Eu știu ce este nenorocul, îl întrerupse calmă Maria. De când mă cunosc mă urmărește nenorocul. Cum îi spuneam și Maestrului...

Tăcu, pălind brusc, în prag, cu uniforma de general atârându-i până aproape de genunchi, dar cu mânecile mult sumese și părând prea scurte, cu fața mânjită de praf și de funingine, o asculta Iconaru. Din câțiva pași, Ieronim fu lângă el și-i cuprinse umărul cu brațul.

— El este Iconaru Vladimir, de care tocmai mă pregăteam să vă vorbesc. L-am întâlnit alaltăieri pe stradă, *ducea un porumbel rănit în mână...*

— Îl rănise vreun derbedeu cu praștia. Mi-a fost teamă să nu-l

mănânce pisicile...

Continuând să-i cuprindă umărul cu brațul, Ieronim îl aduse încet în salon.

— Îl auziți? El nici măcar nu-și dă seama că purta în mâinile lui o întreagă teologie, că purta credința și speranța întregului neam românesc...

— Nu mai râde de mine, îl întrerupse Iconaru roșind. Că dacă m-ai văzut că sunt de la țară...

— Vladimir Iconaru! exclamă patetic Ieronim. Cum aș fi îndrăznit să râd de tine, când te-am văzut cu porumbelul rănit și chiar în clipa aceea m-a ispitit *îndoiala* și mi-am spus: s-ar putea ca totul să nu fie decât o iluzie, o nălucire de-a noastră, s-ar putea ca totul să nu fie decât *asta*: un liceean milos care adună porumbeii răniți pe maidane...

— Îl lovise cineva cu piatra...

Antim se ridicase din fotoliu și încerca să-și potrivească mai bine ochelarii.

— Acum, explicați-mi și mie ce se întâmplă, spuse. Cine e tânărul?

Iconaru făcu câțiva pași spre el, se opri, apropiindu-și militărește călcâiele, și se prezentă:

— Mă numesc Iconaru Vladimir, elev în clasa a VII-a la liceul „Gheorghe Lazăr”. M-am născut în satul Adunați, județul Olt. Tatăl meu era învățător, dar a rămas invalid din război și a murit acum un an. Vreau să studiez științele naturale...

Ieronim îl întrerupse apucându-i brațul:

— El crede, și spune, că e entomolog, dar, evident, este altceva, și *altcineva*: este băiatul care ducea un porumbel rănit în mână... V-am spus că trebuie să reinventăm pariul lui Pascal, adaugă căutând pe rând privirile Măriei și ale lui Antim.

— Dar de ce l-ai îmbrăcat și pe el în uniformă de general? întrebă Antim.

— Pentru că îi era frig și începuse să tremure acolo, în pod, în fața lăzii... Se întoarse brusc spre Iconaru: Ce haină bună, caldă și grea! exclamă visător. Ce haină grea, frate Vladimir, parcă ar fi un trup cald,

care te-a cuprins în brațe ca să te apere de frig!

Pe neașteptate, din câțiva pași, care aminteau elanul unui patinor, Ieronim străbătuse o parte din salon, apoi se întoarse tot atât de brusc și se opri în fața lui Antim.

— Ca în *Stăpân și slugă*, îți mai aduci aminte, *Oncle Vania*? Când Vasile Andreici s-a culcat, în zăpadă, peste Nikita, ca să-l apere de îngheț. Și l-a apărat, scăpându-i viața cu prețul vieții lui. Cum de-a ghicit Tolstoi ce se va întâmpla în Rusia, patruzeci, cincizeci de ani după ce scrisese *Stăpân și slugă*: că boierimea și boierașii vor fi sacrificați până la unul, dar țărănimea se va salva? Cum a ghicit, *și asta*, Tolstoi?...

— Nu prea înțeleg analogia, spuse Antim întorcându-se și reasezându-se în fotoliu, încercând să-și ascundă oboseala.

Ieronim ridică brațul drept în aer.

— Nici nu trebuie s-o înțelegi, căci e o interpretare sociologizantă și nu se potrivește uniformelor noastre de general. Pentru că, Domniță, adaugă întorcându-se spre Maria, uniformă asta de general care îmi ține cald este, pentru mine, arta, geniul ludic, iar pentru Iconaru Vladimir este pur și simplu un costum de gală, un costum de bal mascat. Cât timp ne vom putea costuma și vom putea juca, suntem salvați!

Maria întoarse privirile spre Antim și zâmbi încurcată.

— S-a făcut târziu, spuse, și poate Maestrul e obosit.

— Dimpotrivă, dimpotrivă! protestă Antim. De-abia de acum înainte încep să mă simt bine. Când îl ascult pe Ieronim, îmi regăsesc tinerețea.

Ieronim se apropie emoționat de el și schiță din nou o genuflexiune.

— Tinerețea mea ești dumneata, *Oncle Vania*, spuse coborând glasul. Dar ce ne-am face, amândoi, dacă destinul nu ne-ar fi scos în cale, acum, *când aveam amândoi nevoie*, pe Iconaru Vladimir? Pentru că, oricât vi l-aș descrie eu de bine, tot nu reușesc să prezint misterul apariției lui. Căci, *Oncle Manolache, lui nu i-e frică*! Nu îi e frică de păianjenii mari și negri...

— Nu fac niciun rău, întrerupse zâmbind, Iconaru. Au și ei rosturile

lor...

— Și nu i-a fost frică nici când a trecut pe lângă noi moș Vasile Chelaru, trăgându-și sacul cu surcele, continuă Ieronim însuflețindu-se, nici când a auzit pe Veronica gemând, speriată, și apoi fugind spre ușă, șoptind, printre suspine: „Nu vreau să mor; mamă, spuneți-le că nu vreau să mor!...” Dar poate nu i-a auzit vorbele, căci Veronica fugea prea repede, se grăbea, sărmana, să ajungă la ușa podului. Și, de zărit, sunt sigur că n-a zărit pe niciunul din ei, deși se tot învârteau pe lângă noi.

— Nu e adevărat! Strigă Vladimir. Invențezi ca să mă sperii. Nu era nicio stafie. Bătea doar vântul!...

Ieronim îl privi absent, visător.

— *Au fost*, frate Iconaru, dar pentru că n-ai vrut să crezi în existența lor de sărmane duhuri, blestемate să cutreiere podul casei Calomfir, au încetat să fie; pur și simplu s-au reîntors în neființă...

Antim își scoase nervos ochelarii și, ținându-i strâns între degete, ridică mâna, amenințător:

— Ieronim! șopti. Te rog, încetează. *Ça suffit!*

Ieronim se repezi spre fotoliu și, înainte ca Antim să prindă de veste îngenunche, apucă mâna și i-o sărută.

— Iertare, moș Manolache! Exclamă emoționat. Dar ce să fac dacă m-au blestemat și pe mine ursitoarele să *văd*, să-mi *imaginez*, să *creez*?... Recunosc, nu era nimeni, în podul casei noastre nu mai e nimeni. Nu se aude decât vântul prin lucarnă. Dar spune, *Maestro*, n-ar fi fost frumos să fi crezul că auzim pe moș Vasile Chelaru și pe Veronica? Să fi înghețat de frică, să fi cunoscut atât de tânăr — iar el, Vladimir, e încă un copil — să fi cunoscut amândoi teroarea fără nume, clipa aceea fără început și fără sfârșit când noi, oamenii, vom descoperi că n-am fost niciodată *singuri*?

— Ce imaginație maladivă! izbucni deodată Maria cu o greu stăpânită exasperare în glas. Un artist tânăr și cultivat ca dumneata, să-ți invențezi singur obsesiile teroarei!...

Ieronim se ridicase în picioare și o privea turburat.

— Din păcate, spuse, n-am inventat nimic. Eu însumi sunt produsul teroarei... Și atunci, mă apăr cum pot, mă apăr jucând teatru, transformând obsesia și nenorocul în spectacol...

Maria se opri se opri se opri la un pas în fața lui și-l privea sălbatec, respirând cu greutate, tremurând.

— Cu numele cu care te-ai născut, cu talentul, îndrăzneala și frumusețea dumitale, nu ai dreptul să vorbești de nenoroc! Dacă ți-au siluit inteligența și talentul când erai copil-minune, ai izbutit să te vindeci singur, așa cum ai recunoscut-o adineaori... Dar chiar atunci, când erai copil-minune, nimeni n-a încercat să te desfigureze, în așa fel încât să nu mai poți juca niciodată teatru. *Niciodată!* Se întrerupse, foarte palidă, și încercă să-și înăbușe un suspin respirând adânc. Așa cum au vrut să-mi facă mie, la școală, când mă băteau cu varga și-mi loveau îndeosebi degetele, doar de mi-or rupe vreunul... Așa cum era să mi se întâmple la mașina de treierat, deși îi imploram să mă lase să fac altceva, le spuneam că iubesc violoncelul, că viața mea e asta: violoncelul, și-i imploram în genunchi să-mi cruțe degetele. Și de atunci mă trezesc aproape în fiecare noapte țișind de groază și-mi pipăi degetele, aprind lumina și le privesc, unul câte unul. Și de frică, nu mai îndrăznesc să mă culc și stau cu capul în palme, plângând, și-mi sărut degetele, și ani de zile n-am avut alt gust în gură decât gustul lacrimilor pe care le culegeam sărutându-mi degetele!...

Iconaru rămăsese cu cutia pe genunchi. O strângea bine, cu amândouă mâinile, și deși învățase acum pe dinafară locul fiecăreia din aceste fabuloase coleoptere din Africa Centrală — *Fangosoma Centaurus*, cu cornul lui excentric, se afla chiar în mijlocul cutiei, având în stânga lui un *Macrorhinia*, verde, cu coarne asemenea cerbului, iar la dreapta, acel *Steramtonnis virescens*, alb cu dungi verzi, în fața căruia se oprea întotdeauna să-l privească la muzeul de la Șosea („Dar exemplarul meu e mai bine conservat!” îi spusese Antim), urmând, în rândul al doilea, o *Cetonia scaraboidae*, apoi *Taurina longiceps*, cu elitrele de un verde sclipitor, de piatră scumpă, apoi *Phryneta leprosa*,

pe care nu o văzuse până acum decât în fotografie deși le învățase pe dinafară locurile, încă nu putea crede că această comoară era a lui. „Eu nu mai mă ocup de mult de coleoptere, îi spusese Antim conducându-l către fundul salonului. Uite, vezi, se opri se ca să-i arate locul, aici fusese cândva o oglindă mare și înaltă cât aproape tot peretele. Dar în ziua când a murit generalul Calomfir, văduva, Generăleasa, a acoperit-o cu o draperie de catifea... Pasiunea mea au fost fluturii, continuă deschizând cu efort o ușă pe jumătate înțepenită și, luându-l de mână, îl conduse încet, cu grijă, prin întunec. Aici a fost la început sufrageria, dar după ce-au vândut mobila, au transformat-o în birou, dar acum e aproape goală, și s-a stricat și lumina; nu știu ce are, pentru că ori de câte ori atinge cineva comutatorul, se face un scurt circuit. Și acum, că am ajuns, să nu te miri că n-o să-ți dau voie să privești vitrinele”, adaugă. În acea clipă, lumina i se păru orbitoare, căci cădea din tavan și se revărsa și din lămpile mari și înalte așezate în cele patru colțuri. Se trezi în mijlocul unei vaste încăperi, cu pereții acoperiți cu cutii, prin geamul cărora se vedeau cei mai mari, mai frumoși, mai extravagant colorați fluturi, așa cum nu văzuse nici la muzeu. „Nu te apropia, pentru că n-o să te mai înduri să pleci și ne-așteaptă Maria Daria Maria. Și acum, ce să-ți dau? Ce să-ți dau? Se întrebă el rotindu-și privirile pe deasupra meselor și măsuțelor încărcate cu insectare. Să începem cu Africa Centrală. Pentru coleoptere, Africa Centrală e renumită...”

Strângea cutia cu amândouă mâinile, dar nu-și putea lua ochii de la degetele Mariei. Parcă acum le vedea pentru prima dată, așa cum săltau, mângâind coardele sau apăsându-le, amenințătoare, parcă ar fi încercat să le plesnească. Nu mai ajungeau până la el sunetele. Nu vedea decât degetele, și începuse să-i fie frică; dintr-o clipă într-alta ar fi putut să plesnească una din coarde sau să greșească o singură mișcare a arcușului, arcușul acesta pe care-l ținea strâns în pumn, ca o vargă, și atunci unul din degete, și mai ales cel mai mic...

Nu o putea asculta și, după câteva clipe, nu mai îndrăznea nici măcar să-i privească degetele. O văzuse alergând desfigurată de groază, urmărită de mulțimea aceea compactă, rea, fără figură. Le auzea strigătele și, din când în când, cineva se oprea lângă el, îl apuca de braț și îl întreba, amenințător: „Încotro a fugit? Spune repede, încotro a fugit? Unde s-a ascuns?...”

Înghițind anevoie, clipind des ca să alunge viziunea, Ieronim implora Corul: „E absurd! Nu e vorba de ea. Spuneți-le că s-au înșelat!...”

Zadarnic. Vedea și auzea tot mai clar, tot mai puternic, mulțimea aceea care-l înconjura, continuând să alerge parcă împinsă de vijelie, și purtându-l pe el, înghesuit din toate părțile, împins mereu din spate, și îi auzea vorbind între ei, și totuși i se adresau lui: „Căutăm pe cineva, cum Dumnezeu îl cheamă? E cineva cunoscut, îl cunoaște toată lumea. S-a vorbit mult de el. Nu-ți aduci aminte numele? A fugit tocmai când începuseră să-l bată cu vergile și îi sfărâmau degetele, unul după altul, deget după deget, a fugit cu mâinile însângerate și s-a făcut nevăzut...” „Abia apucaseră s-o răstignească, vorbi cineva, dar când i-au zdrobit mâinile, a țipat atât de puternic încât s-au trezit și atunci n-au mai văzut-o, și așa a putut să coboare de pe cruce, dar anevoie, căci avea mâinile sfărâmate, a coborât și a fugit și de-atunci o tot căutăm, dar nu mai dăm de ea...” „E absurd, e o eroare! exclamă Ieronim. Ați confundat-o cu altcineva...” „Nu e nicio confuzie! auzi strigând pe cineva. Toată lumea îl știe, s-a vorbit mult de el. Cum Dumnezeu îl cheamă?” „Ea n-are nicio vină, stăruie Ieronim. E o mare artistă. Cruțați-i mâinile, cântă la violoncel...” Și exasperat, amenință Corul: „Ce v-a apucat? V-ați pierdut mințile? E o confuzie la mijloc, e o eroare. Treziți-vă! Ea n-are nicio vină. Uitați-vă la ea, este aici, în fața voastră, uitați-vă bine la ea. La început nu voia, era prea emoționată, îi tremurau mâinile, nu-și mai putea stăpâni lacrimile, dar a rugat-o *Maestro*, a insistat. E o zi mare, spune, nu trebuie să pleci din casa asta supărată...”

Parcă vântul se întetise și îi părea rău, în primul rând pentru Maria, pentru că anumite note își pierdeau puritatea. Dar când nu se auzea vântul, toamna, către miezul nopții, în casa aceasta pustie, cu mai toate ferestrele sparte, lipite cu jurnale sau acoperite cu cartoane și în care aproape nicio ușă nu se închidea bine?... Poate că niciodată nu-i simțise mai apăsător tristețea ca în noaptea când veniseră să-l caute la cafea, se apropiaseră de masa unde juca șah (era în semifinală, cu Zamfir) și, plecându-se mult spre el, ca să nu-l audă ceilalți, Gherghel îi șoptise că Generăleasa e pe moarte, că ar trebui să vină imediat dacă vrea s-o mai găsească în viață. Cu o jumătate de ceas mai înainte, chemase preotul, se spovedise și se împărtășise, și asta îi speriasse pe toți. Dar lui Antim nu-i venea să creadă. Tot trăgea să moară de multe săptămâni, de când orbise. Și de câte ori se apropia de ea și o întreba cum se simte, Generăleasa asculta atentă, cu mâinile împreunate, ca de obicei, deasupra plăpumii, apoi, deodată, șoptea: „Dar ce se aude Manolache De unde e melodia aceasta? Parcă nu mi-ai mai cântat-o niciodată până acum. Bine ai făcut că ți-ai adus violoncelul!...” „Nu, *mon Général*, nu l-am adus. Dar dacă vrei...” „Stai mai bine aici, lângă mine, și ascultă...”

De data aceasta, intrând în odaia în care ardea, ca totdeauna, o singură candelă, și văzând-o cum strânge, parcă cu un mare efort, cu deznădejde, lumânarea aprinsă în amândouă mâinile, a știut că sfârșitul e aproape, îngenunche lângă ea și-i șopti:

— Am venit, *mon Général*. Sunt eu, Manolache...

Fără să-și miște capul de pe pernă, cu o voce slabă, dar surprinzător de limpede, îl întrebă:

— Câți am mai rămas Manolache?

— Cinci, *mon Général*...

Tăcut multă vreme, parcă s-ar fi trudit să numere în gând.

— Păziți-vă bine, vorbi deodată, păziți-vă bine, că ni se stinge neamul...

Apoi, spre uimirea tuturor, ceru să fie lăsată singură cu Ieronim. Au ieșit, unul după altul, pășind în vârful picioarelor, rudele, vecinii,

doctorul, preotul. Un sfert de ceas mai târziu, ușa se deschise, și Ieronim apărură în prag și rămase nemișcat, ca o statuie.

— S-a sfârșit, spuse privind drept înaintea lui, fără să-i vadă. A apucat să-mi spună ce avea de spus și și-a dat duhul...

— Dumnezeu s-o ierte! izbucniră toți, făcându-și cruce și îmbulzindu-se în odaie.

Apoi începuseră să aprindă lumânări.

De mai multe ori, chiar în noaptea aceea, în timp ce o vegheau, fusese ispitit să-l întrebe ce-i spusese, dar nu îndrăznise. Pentru întâia dată Ieronim, care nu împlinise încă șaptesprezece ani, îl intimidă. Parcă devenise deodată un alt om. Îngenunchease lângă pat, cu ochii deschiși, dar parcă nu vedea pe nimeni. Se ridica la răstimpuri și se ducea în salon, se plimba de la un capăt la altul, tăcut, palid, cu figura împietrită.

Când, câteva zile după înmormântare, s-a dus la el în cameră și l-a întrebat, Ieronim s-a făcut deodată palid.

— Iartă-mă, *Uncle Vania*, i-am jurat că voi face așa cum mi-a cerut. Mi-a cerut să jur că nu voi spune nimănui, nu voi spune decât băiatului meu, când va avea vârsta pe care o am eu acum. Am îndrăznit s-o întreb: „Și dacă nu voi avea un băiat?...” „Atunci taina aceasta va muri o dată cu tine”, mi-a răspuns. Iartă-mă, *Uncle Vania*, a adăogat zâmbind trist. Am jurat!...

Dar nu renunțase și, în cei doi ani cât Ieronim continua să locuiască aici, cu ei (nu murise încă Luchian), de mai multe ori, serile, încerca să-l descoase.

— Înțeleg foarte bine că, dacă ai jurat, trebuie să-ți tii cuvântul. Dar nu-ți cer să-mi spui tot și nici măcar esențialul. Vreau să știu doar atât: dacă ce ți-a spus era în legătură cu povestea pe care am citit-o eu, când aveam vreo paisprezece, cincisprezece ani...

— Cunoscut povestea, îl întrerupse Ieronim, mi-ai povestit-o chiar dumneata. Povestea aceea cu saltimbancul din Evul Mediu...

— Exact. Te întreb asta, pentru că Generăleasa avea ideile ei. Generăleasa credea că vina n-o purta logodnica, ci vina era a mea,

adică, vreau să spun, eroului din povestire. Generăleasa credea că *el* își părăsise logodnica, și de câte ori stăm de vorbă pe chestia aceasta, încerca să mă convingă...

— Nu, moș Manolache, îți dau cuvântul meu de onoare că taina pe care mi-a cerut s-o păstrez nu avea nicio legătură cu povestirea dumitale.

Nu se putea împiedica să nu-l privească lung, cercetător, și să nu adauge, în șoaptă, mai mult pentru el:

— Curios, foarte curios!...

Abia sosiseră în București, și Generăleasa ceruse să-l vadă.

— Tu ești Ieronim, băiatul lui Thanase și al Marinei?

— *Oui, grande-mère! Pardon, grande tante!*

— Cu mine vorbești românește, îl întrerupse. Și nu-mi spui nici *grande-mère*, nici *grande-tante*. Îmi spui, ca toată lumea, *mon Général*. Nu *ma General*, ci *mon Général*, așa cum mi se spune de la moartea lui Calomfir. Ai înțeles?

— Oui, *mon Général*, dar se corectase pe loc: Am înțeles, *mon Général*

Apoi îl luase de mână și-l aduse până aproape de oglinda cea mare din salon, ascunsă sub draperii.

— Mi-a spus Marina că-ți place să înveți tot felul de jocuri și dansuri, că te pricepi să te deghizezi și știi să cânti și să reciți poezii. E adevărat?

— E adevărat, *mon Général*.

— Câți ani ai?

— Astă-toamnă am împlinit șase ani.

— Ești, deci, băiat mare, pot vorbi serios cu tine. Înțelegi ce-ți spun? Înțelegi toate cuvintele?

— Înțeleg, *mon Général*.

Întinse brațul și apucă, între două degete, marginea draperiei.

— Îmi închipui că ai aflat de ce-am acoperit oglinda. Dar din când în când, la sărbători, în ocazii solemne, cum va fi mâine, la onomastica mea, îmi place să dau draperiile la o parte. Numai că, vezi, ținute în

întuneric de atâtea ani apele oglinzii nu mai sunt ce-au fost. Treptat, treptat își pierde transparența și tot felul de forme ciudate, din diferite culori, încep să apară în fundul oglinzii. Unele din aceste forme sunt de o rară frumusețe de parcă n-ar fi de pe lumea asta... Înțelegi ce vreau să spun?

— Înțeleg, *mon Général*.

— În timp ce altele par mai stranii, seamănă cu peșterile de munte sau cu rocile din fundul mării sau cu vreo gură de vulcan după erupție... Înțelegi toate cuvintele?

— Înțeleg, *mon Général*.

— Și când vom da draperia la o parte și te vei trezi deodată în fața atâtor forme necunoscute și te vei vedea și pe tine mișcându-te între ele — dar foarte probabil, cel puțin la început, nu te vei recunoaște, căci ți-am spus, oglinda nu mai e ce-a fost și uneori amplifică, lungește sau lărgeste sau chiar desfigurează — n-o să-ți fie frică?

Îl privise cu neobișnuită intensitate, ca și cum de răspunsul lui ar fi atârnat cine știe ce decizie importantă. El zâmbi suav, aproape ironic.

— N-are să-mi fie frică, *mon Général*.

— Bine. Și iată acum ce surpriză vreau să le fac. Evident, ăsta e un secret, nu spui nimic acasă. Măine seară, după ce se va servi șampania și ne vom aduna toți aici, în salon...

N-a putut uita niciodată tăcerea înghețată care a urmat șoaptelor, râsetelor înăbușite, ciocănitului discret al paharelor de cristal, când Vasile Chelaru și Anuța au tras încet draperia și oglinda i-a privit pe toți, așa cum se strânseseră, la cererea Generăleseii, înghesuiți, în fundul salonului. Parcă nu mai îndrăzneau nimeni să respire. Și atunci, dintr-un fald al draperiei, a apărut el, așa cum îi plăcuse să se deghizeze: cu pletele blonde, dar cu figura arsă de soare, îndelung bătută de vânt, cu o cămașă ruptă, decolorată prin care se vedeau umerii și pieptul, în picioarele goale, și cu pantalonii scurți pe care și-i suflecăse și mai mult, ca și cum s-ar fi pregătit să treacă prin apă, a apărut, parcă ar fi ieșit din peștera verde a oglinzii și, fără ca nimic să fi pregătit această mișcare, își dădu deodată capul pe spate, își împreună

mâinile la ceafă și începu să râdă. Era un râs pe care nu și-l cunoscuse până atunci, un hohot continuu, cristalin, irezistibil, pe care, chiar dacă ar fi încercat, nu și-l mai putea opri. Începuse să se plimbe prin fața oglinzii, descoperind neconținut alte scorbură și alte stânci, și liane cu fior nemăiîntâlnite și, printre ele, siluete neverosimile ale invitaților, ci paharele de șampanie (înalte cât o cizmă sau largi cât găleata) în mână, având în mijlocul lor jilțul în care se odihnea, hieratic, Generăleasa, și acum râdeau și ei, un râs la început timid, puțin speriat, dar devenind repede contagios, râdeau acum cu toții, și în oglindă îi vedea cum se privesc unii pe alții, încântați și totuși neliniștiți, căci nu prea înțelegeau ce li se întâmplă, până când, iarăși fără ca nimic să fi pregătit acest gest, Ieronim ridicase amândouă brațele în sus, făcându-le semn să tacă, și începuse să danseze, cântând în surdină o melodie pe care o descoperea atunci. Apoi începuse să recite, dar niciodată n-a știut dacă recitase vreuna din poeziile, nenumărate, pe care le învățase pe dinafară sau improvizase, fără să-și dea seama, vers după vers, așa cum îi cerea melodia și îl sileau mișcările de dans, mereu altele, când lente, maiestuoase aproape liturgice, când abrupte, sălbatece, ireverențioase.

De ce s-a oprit, la un moment dat, și depărtându-se la un pas de la oglindă, s-a înclinat, plecându-se mult din mijloc, cu pletele căzându-i peste față, n-a înțeles, pentru că nu era obosit. I-ar fi plăcut să-și continue dansul, să inventeze alte melodii și versuri.

— *Encore! Encore!* Au început să strige toți, în fundul salonului, bătând din palme, unii cu oarecare greutate, căci aveau încă paharul gol în mână.

— Bravo, Ieronim! strigase Generăleasa. *Encore!* adăogase și ea, cucerită de entuziasmul general.

Ce s-a întâmplat exact, n-a putut afla de la nimeni. Își aducea doar aminte că se retrase încet spre colțul din stânga, apucase draperia, apoi, trăgând-o anevoie după el, începu s-o legene și faldurile, înfiorându-se, adumbreau și luminau mereu alte peșteri submarine, în

timp ce el vorbea ca în vis, cu o voce — i-au spus mai târziu — din altă lume, căci nu semăna cu nicio voce omenească, și deși de o incomparabilă suavitate, îi paralizase pe toți, evident, nu numai vocea, ci și cuvintele pe care le spunea, pentru ca nu înțelegeau întotdeauna prea bine ce voia să spună, înțelegeau doar că el Ieronim, oricând se poate furișa aici, în fundul peșterii, în adâncul mării și se poate reîntoarce cu prietenii lui, care sunt mulți, de la delfinii și caii-de-mare cu care se joacă în fiecare dimineață, până la ființele nevăzute pe care, din fericire, numai el le poate vedea. Eglantina, cu ochii de sticlă și buzele de porțelan, și chiar Mironclai, deși umblă pe picioaroange cât casa de înalte dar altminteri e prietenos și râde întruna, și cine nu l-a auzit râzând la douăzeci, douăzeci și cinci de metri deasupra lui nu cunoaște bucuria râsului...; da, poate unii din aceștia le-ar plăcea dar când vor da cu ochii de Maremore, care nu e nici șopârlă, nici pasăre, dar cântă mai frumos ca privighetoarea, sau ca Paralene, care se cațără cu unsprezece picioare deodată ca păianjenii, deși are ochii mari, albaștri, de domnișoară, și genele atât de lungi încât...

— Ne-ai tras o spaimă! îi spuneau mai târziu. Tăceam toți, înlemnisem, parcă ne-ai fi vrăjit, și nimeni nu îndrăznea să strige la tine, să te oprească. Nici măcar Generăleasa, precizase o dată, mult mai târziu, Antim. Împietrise și ea, fermecată.

— Dar ce-am spus, *Uncle Vania*? Ce v-am spus? întrebasese atunci, cu aceeași exasperare în glas, pentru că începuse să creadă că se înțeleseseră cu toții să nu-i povestească niciodată nimic precis.

— Cine le mai ține minte? răspunse Antim, Căci, îți repet, nu erau fraze și cuvinte de copil, cât ar fi fost el de precoce, ci parcă ar fi vorbit altcineva prin tine, vreun semizeu sau eroul mitologic sau unul din personajele acelea fabuloase care pretindeai că-ți erau prieteni și cu care te întâlneai când voiai și unde voiai, nu numai în oglindă... Și, acum pot să-ți spun, adăogase odată Antim, mulți ani în urmă, mi-a fost frică și nu numai mie, ne-a fost frică să nu ți se întâmple ceva, să nu-ți pierzi mințile, căci o asemenea precocitate, profundă și extravagantă în același timp, se plătește...

— Și ați avut dreptate, îl întrerupse Ieronim zâmbind amar. Am plătit cu vârf și îndesat. Căci în noaptea aceea familia a decretat că sunt copilul-minune al secolului, și tot atunci, s-a decis să mă prezint neîntârziat directorului Teatrului Municipal, Și, spre nefericirea mea, Theodorini era *bun prieten* cu directorul teatrului. Am plătit, *Oncle Vania* pentru spaima pe care v-am tras-o în noaptea aceea de Sfântul Ioan, am plătit mai mult decât era drept să i se ceară să plătească unui copil, chiar unui copil-minune...

Își aminti deodată că aria aceasta îi plăcea mult Melaniei și, fără să-și dea seama, zâmbi. Când venise să-i anunțe logodna, Generăleasa se odihnea, ca de obicei, în jilțul ei favorit din mijlocul salonului.

— O cheamă Melania, începu el după ce-i sărută mâna. Este evident, străină. Inutil să adaug că e foarte frumoasă și inteligentă și, pe cât pot judeca, eu, care nu mă pricep în literatură, a citit imens!...

— Manolache, îl întrerupse Generăleasa, eu știu la ce te gândești tu. Tu îți închipui sau măcar sperii, că de data aceasta este *ea*.

Reușise să râdă, dar jovialitatea i se păruse atât de stridentă, încât se opri și ridică din umeri, prefăcându-se mirat.

— Cum o să-mi închipui asta, *mon Général* ? exclamase. Cum am să amestec un personaj dintr-o povestire, spune-i, dacă vrei, nuvelă, cu o ființă vie, din zilele noastre? E drept, străină, dar e o ființă în carne și oase...

Generăleasa îl privise tot timpul zâmbind blând și totuși distant, așa cum numai ea putea să zâmbească.

— Și, evident, i-ai rezumat și ei nuvela, cu speranța, nemărturisită, că, poate, cine știe? printre miile de cărți pe care le-a citit, poate a dat și peste povestea vieții tale...

Nu mai încercase să râdă și, încurcat, își scoase ochelarii și-și căuta acum batista ca să-i șteargă.

— Nu știu dacă o pot numi povestea vieții mele, începuse el târziu. Dar trebuie să recunosc că...

— Greșeala ta, Manolache, îl întrerupse Generăleasa, este că nu vrei să-ți recunoști marea ta calitate, care este totodată și marea ta

slăbiciune: modestia. Ești prea modest. Ai descoperit într-o zi că ar fi păcat să-ți cheltuiești viața studiind insectele, când ești atât de înzestrat pentru muzică, și ai descoperit în același timp că nu te poți desăvârși în nicio artă, dar mai ales în muzică, dacă nu privești în sus, către cer, în loc să te uiți în jurul tău, să vezi ce fac oamenii și ce zic vecinii. Ai făcut această mare descoperire, de care suntem mândri noi toți, întreaga familie, când erai aproape un copil. Dar, modest fiind, ai pus-o pe seama altuia, pe seama unui personaj dintr-o nuvelă, care trăia acum nu știu câte sute de ani...

— *Mon Général.*

— Ascultă, că n-am terminat. Modestia este o însușire rară, mai ales, în zilele noastre, și mai cu seamă în familia noastră. Foarte bine dacă vrei cu orice preț să-ți justifici concepția ta despre artă și viață pe care ai decis s-o trăiești printr-un model literar. Unde nu te mai înțeleg, continuă după o scurtă tăcere, este legătura pe care o faci tu între idealul tău artistic și Ea, femeia aceea care te-a părăsit acum câteva sute de ani...

— Asta se întâmplă în nuvelă, încercase Antim s-o întrerupă.

— Totuna. E. Este vorba de logodnica aceea necunoscută și inaccesibilă, pe care o tot aștepti, dar pe care n-ai încercat niciodată s-o cauți. Asta nu înțeleg, adaugă gânditoare. Nu înțeleg de ce nu-ți cauți ursita, dacă știi că există undeva pe lume și te așteaptă. Nu trebuie s-o cauți prea departe. Poate este pe aici, pe lângă noi, și dacă n-o vezi încă este pentru că o ascunde soarele sau umbra sau oamenii. Dar dacă te hotărăști s-o cauți...

Toate acestea le știa sau le bănuia de mult. I le mai spusese, uneori direct, ca acum, alteori pe foarte departe, referindu-se la cei cinci frați aproape legendari, strămoșii ei, care plecaseră dintr-un sat din Pind, fiecare în altă direcție, ca să-și caute miresele. Ce i se părea de astă dată curios și chiar jignitor era faptul că Generăleasa îl muștra că nu-și căuta ursita acum, mai puțin de un sfert de ceas după ce o anunțase că se logodise.

— În felul meu, vorbi cu o neașteptată fermitate, o caut și eu. Deși

poate o caut cu discreție exagerată. Dar de câte ori întâlnesc o străină, deschid ochii în patru, stau mult de vorbă cu ea, o descos, cântăresc tot ce-mi spune, și chiar ce nu-mi spune... Așa cum s-a întâmplat cu Melania, îndată ce-am aflat că e străină...

— *Străină*, repetă Generăleasa cu o ușoară tristețe în glas. Manolache, pentru un bărbat, nicio femeie nu e *străină*. Bărbații întâlnesc o singură dată în viață Străina și atunci, în orice caz, e prea târziu. Și despre asemenea întâlniri e bine să nu mai vorbim...

Antim continua să-și șteargă ochelarii, fără s-o privească.

— Eu pentru asta venisem, vorbi târziu. Venisem să-ți spun că duminica viitoare mă logodesc cu Melania...

Așa i se întâmpla și altădată când lăsa ușa deschisă și-l asculta pe Antim exersând aici, în salon. După câteva minute se trezea că ascultă Corul, povestindu-i ce se va întâmpla în scena următoare sau cum ar fi trebuit să se întâmple lucrurile în piesa pe care o citise chiar în ziua aceea. Pe malul mării. O plajă pustie pe malul Mării Negre, anunța Corul. Într-o seară de noiembrie... Și, totuși, intervenea Ieronim, autorul scrie limpede că scena reprezintă curtea unei case de țară, într-o dimineață de iunie, și la ridicarea cortinei se aude, de departe, vocea unui bărbat... E o plajă pustie, pe malul Mării Negre, într-o seară de noiembrie, continua Corul. Și mult timp după ridicarea cortinei nu se aude decât vântul...

— Vasăzică, aicea erai? Îl trezea vocea lui Luchian. Tot îl ascuți, îl ascuți mereu? Nu te plictisești să ascuți mereu aceeași melodie?

Se oprea în prag și numai arareori intra în odaie. Avea obiceiul să spună repede ce avea de spus, în prag, și apoi dispărea, își continua plimbarea lui leneșă, melancolică, din încăpere în încăpere, prin toată casa.

— Iar am visat-o pe Veronica, îi spusese în ziua aceea. Ascultă-mă pe mine: n-o mai duc mult. Îmi vine și mie rândul. Curând, curând o să rămâneți numai voi doi, singuri pe lume. Și atunci, mă tot întreb: ce-o să vă faceți fără mine?

Dispăruse înainte ca să aibă timp să spună ceva. Și așa cum se

aștepta. Corul răspundea în locul lui. „De ce ți-e frică de moarte, Luchian? Adu-ți aminte ce ne spunea Generăleasa: „Îmi place de voi, că nu vă e frică de nimic, nici de moarte nici de dragoste. Se vede că sunteți nepoți de erou...” Îi mai spusese asta odată, după ce orbise: „Îmi place de tine, Ieronim, că nu ți-e frică de nimic!...” O repetase și lui Antim.

Intrase odată la el în odaie, cu un zâmbet misterios luminându-i fața:

— Ieronim, știi ce mi-a spus despre tine Generăleasa pe patul de moarte? Mi-a spus: „Cum se vede că Ieronim e nepot de erou!...”

— Știi, mi-a spus-o și mie. N-am voit s-o contrazic, pentru că asta îi face plăcere. Dar adevărul este altul, *Oncle Vania*. Nu mi-e frică de nimic și, în primul rând, nu mi-e frică nici de dragoste, nici de moarte, pentru că, după tot ce ni s-a întâmplat, și mi s-a întâmplat, am redescoperit sensul și funcția spectacolului, așa cum le știam de copil...

Ar fi vrut să continue, dar auzi deodată Corul: „Acestea nu sunt informații de toate zilele, asemenea celor pe care le ceri și le afli la orice ghișeu de poștă, de bancă sau de gară. Acesta este adevărul, Ieronim. Adevărul!”

Și, totuși, foarte curând după aceea, a încercat să-i explice. Intrând pe neașteptate în salon, îl găsisese pe Antim cu violoncelul rezemat de genunchiul stâng, privind absent în fața lui. Stătea așa, probabil, de mult timp, pentru că Ieronim, văzând că tăcerea se prelungește, crezuse că Antim plecase în oraș. Dar îl găsisese la locul lui obișnuit, cu violoncelul lângă el, cu privirile pierdute.

— Încep să îmbătrânesc, îi spusese încercând să zâmbească. Am prea multe amintiri...

— Un artist nu îmbătrânește niciodată, *Oncle Vania*, îl întrerupsese Ieronim, brusc emoționat. Dacă ne-a pedepsit și pe noi Dumnezeu cu ceva, ne-a pedepsit cu tinerețe fără de bătrânețe. Recunosc, pedeapsa e grea, dar ce putem face? Asta ne-a fost ursita...

— Tinerețe fără de bătrânețe, repetă Antim zâmbind. Ușor de spus la vârsta ta...

— Avem amândoi aceeași vârstă, *Oncle Vania*, continuă Ieronim,

îngenunchind lângă el. Numai că dumneata ai amintiri, iar eu mi le *imaginez*. Și dacă ți-aș spune că amintirile mele întrec de multe sute de ori pe ale dumitale, pur și simplu pentru că mi le-am imaginat, n-ai să mă crezi...

Antim își așează violoncelul alături și, pe neașteptate, încep să râdă.

— Spune-mi și mie cum faci, îl întrebă. Cum faci să-ți imaginezi amintirile...

— Întâi le imaginez și apoi mi le amintesc. Probabil că și dumneata ți-ai imaginat multe în viața dumitale, dar le-ai uitat. Nu-ți amintești decât ce ți s-a întâmplat, cum se spune, *personal*, dar astea, *Maestro*, pentru noi, artiștii, nu au valoarea care o au pentru ceilalți...

Se ridică brusc în picioare și, așa cum îi era obiceiul atunci când presimțea că va spune lucruri pe care le evitase până atunci, încep să se plimbe cu pași mari prin salon.

— Îți mărturiseam o dată că dacă nu mi-e frică de nimic, nu este pentru că sunt nepot de erou, ci pentru că am redescoperit sensul și funcția spectacolului. Dar nu ți-am spus ce înseamnă asta pentru mine. A nu-ți fi frică de nimic înseamnă a privi tot ce se petrece în lume ca *spectacol*. Asta înseamnă că putem interveni oricând, prin imaginație, și putem modifica *spectacolul* așa cum vrem noi.

— Prin imaginație, repetă Antim tot mai bine dispus. Adică, în mintea noastră... Dar asta nu schimbă realitatea, ce se întâmplă cu adevărat în noi și în jurul nostru...

Ieronim se opri în fața lui și-l privi surprins, ca și cum n-ar fi fost sigur că l-a auzit bine.

— Depinde ce înțelegi prin *realitate*, spuse. Pentru mine *realitatea* este adevărul total, adică ceea ce ne este dat să cunoaștem numai după moarte. Dar arta, și în special teatrul, *spectacolul*, ne revelează acest adevăr în tot ce se întâmplă în jurul nostru, și mai ales în tot ce ne putem imagina că se întâmplă. În fond, teatrul, ca și filosofia, este o pregătire pentru moarte. Cu deosebirea, pentru mine capitală, că spectacolul anticipează revelația morții, pentru că îți arată toate acestea aici, pe pământ, în viața de toate zilele...

— Ieronim, nu te mai înțeleg...

Și i se păru că zâmbetul care-i luminase figura începe să se șteargă, și privirile se pregătesc să se depărteze, gata să se piardă, absente, în gol.

— Pentru că dumneata, *Uncle Vania*, continuă Ieronim cu un alt glas, mai blând și totuși mai solemn, dumneata te încăpățânezi să reduci *înțelegerea* la exercițiul rațiunii, ca la șah. Dar știi foarte bine că nici arta, nici viața nu pot fi înțelese *numai* prin rațiune. Orice se întâmplă în jurul nostru ar putea camufla un mister, așadar o revelație decisivă, un adevăr cutremurător. Bunăoară, *orice* porumbel ar putea camufla...

— Vasăzică, iar v-ați apucat de filosofie, îl auzi pe Luchian din prag. Ferice de voi, adăogase îndreptându-se agale spre fotoliul Generălesei.

Se așează, oftând adânc.

— Nu știu ce am, spuse. Nu mă simt bine...Dar voi vedeți-vă de treabă, continuați-vă discuția...

De-atunci, îl tot auzea! „Nu știu ce am. Nu mă doare nimic, dar mă simt obosit. Foarte obosit...”

De când nu se mai plimba din încăpere în încăpere, prin toată casa, îi plăcea și lui să lase ușa deschisă, să-l asculte pe Antim. Apoi, într-o seară, când Ieronim se apropiase de patul lui cu cartea deschisă, să-și continue lectura întreruptă cu o jumătate de ceas mai înainte, Luchian îi făcu semn, mișcând încet, obosit, mâna dreaptă.

— Ieronim, șopti, eu nu mai am mult. Îți spun asta foarte simplu, pentru că, așa cum știi și tu, nu mi-a fost frică de dragoste și nu mi-e frică nici de moarte. Dar vreau să-ți dau un sfat. Și vreau de asemenea să te rog ceva. Sfatul e acesta: când eu n-oi mai fi, te duci și locuiești în casa lui Thanase, acolo unde ai copilărit. M-am înțeles cu chiriașii. Ei vor fi bucuroși să-ți cedeze cele două odăi de la etaj, că tot riscă să le ocupe altcineva și, evident, te preferă pe tine, care într-un anumit fel ești încă proprietar...

— Și *Uncle Vania*?

— N-o să mai apuce să rămână nici el multă vreme aici, căci e lucru hotărât: casa se dăruiește. O fi în primăvara asta sau la toamnă sau în

primăvara următoare, nu se știe, dar sigur se dăruiește. Și atunci Manolache va veni la tine, și-i dai una din camere. Altminteri, rămâne pe drumuri... Îmi făgăduiești? Pot conta pe tine?

Nici nu mai asculta Corul strigându-i: „Ieronim fii tare, fii ca stânca de cremene! Nicio lacrimă. Și vocea, Ieronim, vocea să nu-ți tremure, căci nu se va întâmpla nimic altceva decât ce-ai tot învățat în ultima vreme. Moartea. Moartea și dragostea...”

— Pot conta pe tine? Întrebă încă o dată Luchian.

Ieronim zâmbi și, luându-i mâna, i-o mângâie.

— Am făgăduit, Luchian. Poți conta pe mine...

— Și acum am să-ți fac o rugămintă. Ultima mea rugămintă...

Tăcu multă vreme cu privirile țintite în tavan.

— Ce ți-a spus Generăleasa atunci, înainte să moară, când ați rămas numai voi doi singuri?

Ieronim se dădu un pas înapoi, ca și cum ar fi încercat să-l vadă mai bine.

— Luchian! exclamă. Știi ce i-am făgăduit: că voi păstra secretul, că nu-l voi spune decât băiatului meu când va împlini 17 ani.

— Știam asta, îl întrerupse calm Luchian. Dar pe mine mă poți deja 1 elimina din numărul celor vii...

Ieronim se apropie din nou de pat.

— Dar Luchian, începu el încercând să-și stăpânească emoția, eu, din noaptea aceea, de când m-a chemat Generăleasa lângă ea, nu fac decât asta: să vă vorbesc despre ce mi-a destăinuit ea. Dar pentru că am jurat, nu le pot spune așa cum mi-au fost spuse mie cu limbă de moarte, ci le destăinuiesc în parabole și legende, în anecdote și imagini. De când s-a prăpădit Generăleasa, eu nu fac altceva, *nu pot face altceva* decât să vă spun, dar voalate ca într-o oglindă veche, cum a fost oglinda noastră, nu pot face altceva decât să vorbesc, în imagini și parabole, de taina care mi-a fost încredințată. Și nu numai vouă, familiei și prietenilor, ci și celor pe care îi întâlnesc din întâmplare. Sunt uneori ispitit să opresc oamenii pe stradă, evident, nu pe oricine, dar anumiți oameni, în care mi se pare că ghicesc un anumit semn. În

sfârșit, asta e altă poveste. Dar, Luchian, eu numai despre asta vorbesc! Dacă n-aș fi vorbit, mi-aș fi pierdut mințile!...

Luchian îl ascultase turburat și totuși un zâmbet se ivi timid, pe buze.

— Atunci, trebuie să-mi dau silința să te ascult cu mai multă atenție, șopti continuând să zâmbească, și să încerc să descifrez enigmele. Dar nu știi dacă voi mai avea timp. Mă simt foarte obosit...

— Tinerețe, tinerețe fără de bătrânețe! repeta Antim.

Abia apucase s-o sărute pe amândoi obraji, și Iconaru, cu cutia sub braț, se repezise spre el, îi mulțumi strângându-i mâna și plecându-și respectuos fruntea. Dar aproape de ușă Ieronim îl ajunsese din urmă și-l opri.

— Cum, vrei să pleci?

— Poate îl mai găsesc pe Borban lucrând și îmi deschide pe din dos...

— Vrei să pleci, îl întrerupse Ieronim, când încă nici n-am intrat în miezul problemei, n-am discutat nici măcar existența lui Dumnezeu?

— E târziu și gazda se face foc dacă-l trezim din somn...

— În niciun caz nu poți umbla noaptea, pe stradă, îmbrăcat în uniforma asta de general! Dacă te vede vreun sergent, te arestează. Trebuie să-ți găsim alte haine...

Îl auziră urcând în goană scara spre pod, apoi îi auziră pașii călcând de astă dată fără grijă și în mare grabă, și câteva minute în urmă se întoarse cu brațele încărcate. Cu un oftat de ușurare, își revărsă poverile pe canapea. Adusese fotele, maramele și broboadele pe care le examinase, pe îndelete, cu două ceasuri mai înainte, dar adusese și rochia de mireasă.

— Asta este pentru dumneata, *Princesse*, se adresă Mariei întinzându-i rochia la picioare, ca un covor. Este aproape o piesă de muzeu, așa că-i poți neglija simbolismul. A fost croită cândva ca să împodobească o mireasă, dar în noaptea asta, potrivită cu oarecare imaginație în jurul umerilor dumitale, îți va ține cald...

— Ieronim, iar ai s-o superi! spuse în glumă Antim.

Maria își ștersese ultimele lacrimi cu podul palmei și zâmbi.

— Nu mai mă supăr, Maestre, șopti. Într-o zi ca asta, nu mă pot supăra...

Iconaru continua să caute, fără entuziasm, prin maldărul de stofe.

— Toate astea le cunosc, vorbi dezamăgit. Sunt doar pentru cucoane.

— Dar țin de cald, îl întrerupse Ieronim, alegându-i una din fote și așezându-i-o pe umeri. Iar pe deasupra ca să nu se vadă...

Ieși iar pe coridor și curând se întoarse cu o pelerină.

— Pe deasupra, continuă, punem pelerina asta. E drept, cam veche și, probabil, prăfuită, dacă nu cumva găurită de molii...

Începu s-o scuture, cercetând-o îndeaproape.

— Se face târziu, spuse Iconaru, luându-și iarăși cutia sub braț. Nu stau departe și, dacă pornesc în pas alergător, nu răcesc...

Ca și cum nu l-ar fi auzit, Ieronim îi potrivi, cu îndemânare, pelerina peste fota care-i acoperea umerii.

— Îl ducem întâi pe el acasă, se adresă Mariei, ca să vedem dacă mai poate intra...

— Dacă Borban n-a stins lumina, îl întrerupse Iconaru, îmi deschide pe din dos...

— Iar noi, continuă Ieronim, noi plecăm apoi să ne plimbăm pe străzi. Avem atâtea de discutat...

Cu gesturi scurte, înfășură rochia de mireasă și, asemenea unui mare șal, i-o încolăci în jurul umerilor. Apoi izbucniră toți în râs.

— Tinerețe! exclamă încă o dată Antim, însoțindu-i în coridor.

Încuind ușa, îl auzi pe Ieronim:

— *Princesse*, dacă crezi cu adevărat în Dumnezeu...

De-abia după ce se așezase, istovit, în fotoliul Generăleseii, își aduse aminte că uitase să le ofere, în paharele minuscule, rezervate numai pentru asemenea ocazii, faimosul Grand Armagnac, 1908, din ultima sticlă care-i mai rămăsese.

— Tinerețe fără de bătrânețe! își repetă ironic, clătinând din cap. Fără de bătrânețe...

Voi să se ridice, să caute în dulap și să-și umple măcar paharul lui, să

bea, singur, în sănătatea lor, dar își simțea picioarele grele, ca de plumb, și se hotărî să se odihnească puțin, doar câteva clipe. Zâmbind, își rezemă capul de speteaza jilțului și-și apropie pleoapele. Va trebui să procedeze ca în ocaziile mari, solemne, să aplice, cum îi plăcea să spună, ceremonialul, adică, să țină, câteva secunde, paharul de cristal în dreptul ochilor, privind prin licoarea de aur și aramă, apoi să-l înalțe și, urându-le noroc, să-l apropie de buze și să soarbă cât va putea mai încet.

Puțin timp în urmă deschise brusc ochii și-l surprinse lumina în salon. „A dat Dumnezeu și au reparat prizele!” își spuse, dar în același timp o văzu pe Maria Daria îndreptându-se încet spre el, și se ridică speriat din fotoliu.

— Ce s-a întâmplat? o întrebă. Ai uitat ceva? Sau te-ai certat din nou cu Ieronim pe drum?

Fata se oprise la un pas în fața lui și-l privea, zâmbind trist. Și de-abia atunci o văzu cât este de frumoasă, ce lumină neobișnuită îi însuflețea figura.

— Maria Daria, începu el emoționat, te-ai făcut deodată foarte frumoasă. Ce s-a întâmplat?

Fata continua să-l privească, adânc, în ochi, cu același zâmbet trist uitat pe buze.

— Nu mă mai recunoști, Maestre, spuse foarte încet. E adevărat, a trecut atâta timp, adaugă.

Tăcu o clipă, apoi începu să recite:

*Manole, Manole,
Meștere Manole...*

— Melania! Exclamă Antim. Ce e cu tine? De ce-ai venit?

Fata îi prinse mâna.

— Manole, Manole, meștere Manole, n-ai uitat numai logodnica, ai uitat și de logodnă... Îl trase încet spre ea: Trebuie să ne grăbim că ne așteaptă...

Se lăsă dus ca un copil, întrebându-se ce i-ar putea spune, acum, după atâția ani, când, ajunși la capătul salonului, dădu deodată cu ochii de oglindă, sclipind scăldată în lumină, așa cum nu se întâmpla decât când toate candelabrele erau aprinse, și se opri speriat și fericit totodată. Dar fata continua să-l tragă după ea.

— Unde vrei să mergem? exclamă foarte bine dispus. Vrei să trecem prin oglindă?

Fata începu să râdă și întoarse capul.

— Oglinda e înapoia noastră, Manole. N-o vezi? Și i-o arătă întinzând ușor brațul.

Întoarse și el capul. Oglinda era într-adevăr acolo, departe, în celălalt capăt al salonului, și când fata îl trase brusc după ea, nu se mai împotrivi, și pătrunse ca într-o ramă de lumină.

— Să ne grăbim, o auzi din nou, că ne așteaptă...

Se lăsă dus și curând își dădu seama că traversau o mare sală, puternic luminată, și fata îl trăgea tot mai repede, îndreptându-se spre scara de marmoră care se vedea de departe, urcând în spirală.

— Melania, șopti el încurcat, nu pot intra cu pardesiul pe mine...

Nu-i înțelese răspunsul, pentru că tocmai atunci ultimii sosiți se îmbulzeau către intrarea principală, câteva perechi urcau repede pe scări și începea să se audă freamătul sălii și muzicanții care-și încercau instrumentele.

— Melania! șopti când trecuseră de ceea ce trebuia să fie ultimele balcoane și galeriile, și fata continua să-l tragă după ea, pe această scară de marmoră care urca, nesfârșită, în spirală.

Dar parcă nici nu l-ar fi auzit. Ușile se închiseseră, freamătul sălii începuse să se potolească, nu se mai auzeau decât sunetele scurte ale unei trompete.

— Melania! exclamă și voi să se oprească.

Zâmbind, fata se întoarse spre el:

— *Non sono Melania, Maestro*, șopti.

În acea clipă o recunoscă și își aminti tot, de la întâlnirea lor în fața gării, când a ajutat-o să-și urce valizele în *vaporetto*, până în seara

când, strângându-i mâna în mâinile lui, îi spusese: *Ti voglio bene, Laetitia. E adesso je te dirai le reste en roumain*: Vrei să ne logodim? Acum? Chiar acum, în grădina asta?

Împlinise chiar în seara aceea nouăsprezece ani.

Îl privea cu același zâmbet trist pe care-l avusese Maria Daria și Melania.

— Trebuie să ne grăbim, îi spuse, că ne așteaptă.

Atunci începură să se audă aplauzele, și după câteva clipe sala întreagă amuți, într-o tăcere reculeasă. Emoționat, Antim auzi bagheta lovind de trei ori, scurt, în pupitru.

— E târziu, continuă fata, încercând să-l tragă după ea. Ne așteaptă ceilalți...

— Numai o clipă, o imploră, în șoaptă, Antim. Numai o clipă, să văd ce au să cânte...

— Ne așteaptă, repetă fata cu o surdă deznădejde în glas.

Încercase din nou să-l tragă după ea, dar, cu un gest brusc, Antim izbuti să-și elibereze mâna. Auzi iarăși cele trei bătăi scurte ale baghetei în pupitru, apoi aceeași tăcere împietrită a sălii, prelungindu-se nefiresc.

— De ce n-o fi începând? Ce mai așteaptă? o întrebă.

Dar nu mai era nimeni lângă el și Antim întoarse speriat capul în toate părțile. Atunci, parcă ar fi apărut de după coloana de marmoră Generăleasa.

— Manolache, asta era? Logodnica? Străina?... *Ea* era? Repetă după o pauză.

I se păru că ghicește o urmă de ironie în glas și-și plecă intimidat privirile.

— *Ea era, mon Général.*

Chicago, New York, decembrie 1971

INCOGNITO LA BUCHENWALD

Pentru Sibylle

Se adunaseră toți în fața ferestrei. Tăceau, ca și cum s-ar fi silit să pară indiferenți, privind ninsoarea. Și deodată, tresărind, Maria da Maria începu să șteargă geamul cu palma stângă, apropiindu-și fruntea și clipind repede din pleoape ca să vadă mai bine. Cineva se trudea să deschidă poarta. Atunci o văzu și Făgădău. Călcând anevoie, dar fără șovăială, printre troiene, înainta o femeie îmbrăcată într-o manta de ploaie, cu cizmele înalte până aproape de genunchi. Un șal a cărui culoare nu se mai putea distinge îi acoperea aproape în întregime figura. Curând o auziră pe verandă, ciocnindu-și cizmele militărește, ca să le scuture de zăpadă. Ieronim deschise larg ușa și, pentru că necunoscuta rămăsese nehotărâtă în prag, îi apucă brațul și o trase înăuntru. Apoi închise ușa împingând-o cu piciorul. Femeia îl privi zâmbind, cu o neașteptată lumină în ochi.

— Dumneata ești Ieronim Thanase? întrebă.

— Eu sunt.

— E adevărat că ai un câine savant?

Ieronim începu să râdă.

— Nu unul, spuse. Am doi!

— Atunci, știi cine ești, reluă femeia și începu să-și scoată atent, fără grabă, mănușile. Astă-vară veneai la Spitalul Colentina, la pavilionul copiilor, ca să-i distrezi...

— Așa e. Ba chiar, o dată...

— Ieronim! îl întrerupse Maria, apucându-i brațul. Nu e nevoie să intri în amănunte...

— *Purgare non est necesse!* adăugă cineva.

Necunoscuta își scutură de câteva ori, cu gesturi scurte, pletele și zâmbi din nou.

— Te cunosc bine, spuse. De aceea am îndrăznit să te caut pe o vreme ca asta, deși nu știi cine sunt. Eu sunt Marina Darvari.

— Nu. Nu cred că ne-am cunoscut.

— Dar nu e vorba de mine. E vorba de o fetiță, un fel de nepoată de-a mea. O fetiță bolnavă, într-o odăiță întunecată și umedă, și nicio păpușă, niciun ursuleț, nicio jucărie, din toate câte i-au dăruit rudele și vecinii, nu o mai face să râdă...

*Numai rouă dacă-ar bea,
Cu cenușă, scrum de stea...*

recită melancolic un tânăr cu fruntea larg descoperită. Apoi, înclinându-se, adăugă: Numele meu e Petru Lorinț. Student în anul III. Conservator și Facultatea de Litere.

Marina îl privi adânc, cu gravitate, ca și cum și-ar fi cumpănit bine răspunsul, apoi își plecă fruntea.

— E adevărat, spuse. Poate că nici nu-ți dai seama cât este de adevărat!... Dar nici măcar ninsoarea, chiar acolo, la fereastră, nu o mai impresionează. Stă, de zile și nopți, stă cu ochii deschiși, uscați, pironindu-și privirile în tavan. Nicio lacrimă... În câteva zile va împlini opt ani, adăugă după o clipă de tăcere.

Dintr-o singură privire, întrebător, Ieronim îi cercetă pe toți. Apoi se hotărî.

— Va fi greu, spuse. Căinii nu-i țin aici. E prea frig, și n-am ce să le dau de mâncare. Ar trebui, deci, să mă duc să-i iau, și apoi să găsesc o sanie sau vreo mașină, sau poate un camion de la teatru. Pe zăpada asta, îi omor sigur, și-i omor degeaba...

Marina începu să-și descheie, absentă, nasturii de sus de la manta. Îi privi pe rând, oarecum la întâmplare, apoi întrebă:

— Dar voi ce credeți? Doctorii, ei, nici măcar nu știu ce are. Dar voi? Voi credeți că va scăpa cu viață?

Se strânseseră și mai aproape unul în altul și izbucniră toți, ca o singură voce, puternică, stranie, profundă:

— *Va trăi! Va trăi! Va trăi!*

Maria întoarse capul spre Ieronim.

— Corul! exclamă solemn Ieronim. Ei alcătuiesc Corul. Singurul Cor autentic pe care-l avem azi în București. Singurul care ar putea fi comparat cu Corul tragediilor grecești...

O clipă, Marina păru că luptă să-și înece un suspin, dar, își dădură seama, nu era decât respirația ei curioasă, aritmică, întretăiată de pauze lungi, în care parcă și-ar fi reținut răsuflarea. Se îndreptase spre jilțul cu spătar înalt, rezemat de perete.

— Vă cred, spuse, așezându-se. Sunteți toți tineri, și tinerii nu se înșală niciodată atunci când e vorba de viață...

Maria apucă iar brațul lui Ieronim.

— Ai auzit ce-a spus? A spus: *când e vorba de viață!* Am putea începe așa. Ieronim, chiar așa cum s-a întâmplat...

Ieronim înălță din umeri.

— Ar fi prea frumos, spuse. Adică, ar părea prea frumos...

Ceilalți se strânseseră din nou lângă el, turburați și totodată însuflețiți.

— Ar putea avea dreptate, spuse Făgădău. În orice caz, să încercăm...

— Am sigur dreptate, exclamă Maria. Și spectatorii ar descoperi, treptat, că nu e vorba de o fetiță bolnavă, ci de altceva, infinit mai grav, că e vorba de...

Se întrerupse brusc, roșind vinovată. În clipa următoare se afla lângă Marina.

— Doamnă, încep, luându-i mâna. Vreți să ne faceți un serviciu? Un foarte mare serviciu? O să vă explic îndată despre ce este vorba. Doar o clipă...

O trase ușor după ea, îndreptându-se spre ușă. O ajută să-și încheie nasturii de sus ai mantalei și îi înfășură șalul deasupra capului.

— Să nu răciți, spuse. Deși nu va dura mai mult de un minut. Ieșiți pe verandă, vă scuturați cizmele ca și cum le-ați scutura de zăpadă, apoi intrați. Și când Ieronim vă deschide ușa, îi puneți *aceleași întrebări*.

— Ce fel de întrebări?

— Ce-ați spus adineaori: Dumneata ești Ieronim Thanase? E adevărat că ai un câine savant?... Și celelalte. Nu sunt multe...

Deschise ușa și o împinse cu emoție pe verandă.

— Tăcere! șopti fără să întoarcă capul. Apoi, către Ieronim: Acum, Ieronim, fii gata. Ușa!...

Când o deschise, ninsoarea răbufni cu putere în odaie. Iritat, pentru că Marina rămăsese în prag, Ieronim îi apucă brațul și o trase înăuntru. Scoțându-și absentă șalul, Marina îl privi, zâmbindu-i cu neașteptată căldură, aproape cu dragoste, și totuși, parcă silindu-se să-și păstreze o anumită gravitate.

— Dumneata ești Ieronim Thanase?

— Eu sunt.

— E adevărat că ai doi câini savanți? Pardon! E adevărat că...

— N-are nicio importanță, o încurajă Maria. Continuăți!...

— E adevărat, spuse Ieronim.

— Atunci știu cine ești... Astă-vară veneai la Spitalul Colentina, la pavilionul copiilor...

— E absurd! izbucni Ieronim. N-are niciun sens!

Corul rosti încet, aproape în șoaptă, dar muștrător: *Sensul îl creăm noi, Ieronim. Sensul îl revelăm noi, prin spectacol. Prin Spectacol, Ieronim, fără început și fără sfârșit!*

Întorcându-se către Marina, Ieronim începu să râdă:

— Ați ghicit că e vorba de începutul unui spectacol experimental. Dar...

— Așa începe și acolo, îl întrerupse Făgădău. Mai precis: așa ar putea începe și acolo, dacă vom ști...

— Și mai precis: dacă vom izbuti să înțelegem *ce s-a întâmplat* acolo, continuă Maria.

— Eu, personal, știu ce s-a întâmplat, reluu Făgădău. Am trecut și eu pe-acolo.

— Băiețăș, îl amenință Maria, *purgare non est necesse!* Spune ce ai de spus, scurt și concis. Arată-ne!

Făgădău se depărtă câțiva pași, apoi se întoarse brusc, încruntat, cu o privire sălbatică, înfigându-și pumnii în șolduri. Părea un alt om.

— Tu ești ăla care, așa și pe dincolo?! strigă el cu un glas sălbatic, izbucnit parcă din gâtlee, îngroșat de tutun și alcool.

— Eu sunt, răspunse Lorinț.

— Este adevărat că aveți aici, la numărul 18, unul care se pretinde făcător de minuni?

— N-a spus niciodată că e făcător de minuni.

— Dar atunci ce mă-sa pretinde că este? Fachir? Îmblânzitor de șerpi?

— El spune că e Boddhisattva...

Ieronim ridică exasperat amândouă brațele în sus:

— Nu! Nu! Nu! Pur și simplu, *nu poate începe așa!* Deocamdată, uităm tot, și apoi încercăm altceva.

Maria o ajutase să-și descheie nasturii de sus ai mantalei, silind-o apoi să se așeze în jilț.

— Numele meu este Maria Daria Maria, dar mi se spune Maria da Maria. Eu nu fac parte din trupa lui Ieronim, eu sunt muzicantă. Violoncelistă. Dar mă fascinează ideea lui. Închipuiți-vă că...

— Cred că am înțeles ceva, o întrerupse Marina. Scena se petrece într-un lagăr de concentrare și de exterminare; să-i spunem, Buchenwald...

Maria da Maria întoarse brusc capul către ceilalți și-i privi speriată.

— Dar cum ați ghicit? Ați aflat de la cineva?

Marina își scutură din nou pletele, apoi își netezi prelung fruntea cu palma dreaptă.

— Nu. Nu mi-a spus nimeni nimic. Dar mi se pare evident: gesturile, tonul vocii, vocabularul...

— Ați auzit? Ați auzit? strigă Făgădău.

— Dar nu înțeleg ce-are a face Buchenwaldul cu Boddhisattva, adăugă Marina.

Câțiva începură să râdă, tinerește, fericiți, căutându-și unul altuia privirea.

— Dacă doamna ne asigură că va fi discretă, să-i spunem? îi întrebă Ieronim.

— I-am spus deja esențialul, vorbi cel mai vârstnic dintre ei.

Blonziu spălăcit, cu mici pete roșietice pe obraz, era îmbrăcat cu un palton vechi, mult prea lung pentru statura lui.

— Eu sunt Valerian și mi se spune că sunt cel mai înțelept, adăugă. Ieronim s-a gândit la Boddhisattva pentru că a voit să detașeze problema libertății din contextele în care a fost dezbătută până acum — iudeo-creștin, existențialist, marxist — și s-o plaseze într-o altă perspectivă, într-o perspectivă nouă. Și ca să nu spună de la început că este nouă, a camuflat-o sub un termen exotic: Boddhisattva... Așa este, Ieronim?

— Cam așa, răspunse Ieronim, zâmbind melancolic. Pentru că, Doamnă, continuă întorcându-se către Marina, noi, câțiva, am ajuns mai demult la concluzia că numai prin teatru, adică prin spectacol (incluzând, evident, mimul, coregrafia, corul), numai prin spectacol am putea izbuti să arătăm că, deși condiționați și îngrădiți din toate părțile, noi, ca și contemporanii noștri din celelalte țări și continente, nu suntem asemenea șoarecilor prinși în cursă...

— Chiar dacă cineva e gata să ne stropească cu gaz și să ne dea foc, adăugă Valerian.

— Și vă rugăm să păstrați această imagine, interveni Făgădău, căci Buchenwald asta înseamnă: locul unde oamenii au fost prinși și carbonizați ca șoarecii într-o cușcă stropită din belșug cu gaz... Iartă-mă, Ieronim, adăugă. Acum, spune înainte...

— Ar fi multe de spus, reluă Ieronim. Dar dacă, așa cum credem noi, numai spectacolul poate arăta că oamenii din zilele noastre nu sunt în situația șoarecilor prinși în cursă, trebuie să precizăm modalitatea libertății de care dispun. Este evident, bunăoară, că într-o situație-limită, ca la Buchenwald, libertatea nu poate fi decât *interioară*. Așadar, aproape imposibil de verificat de ceilalți din jur. Pe de altă parte, acea libertate interioară absolută nu se dobândește ușor. În fond, cucerirea ei este tot atât de dificilă pe cât este cucerirea libertății

exterioare, bunăoară evadând dintr-o închisoare modernă...

Fata se apropie și-l bătu pe umăr.

— Fiind cea mai tânără, se adresă Marinei, sunt considerată și cea mai nepricepută. Deși am un nume frumos: Sofia Speranția. Dar, Ieronim, adăugă repede, pentru că vorbim de libertate și afirmăm că nu suntem asemenea șoarecilor prinși în cursă, ce ne facem acum, în cazul acesta: e vorba de o fetiță bolnavă pe care câinii tăi ar face-o să râdă, și poate i-ar grăbi însănătoșirea. Și, totuși, uite, numai pentru că ninge întruna de aseară, nu putem face nimic! Iar dacă va ninge toată noaptea asta, chiar dacă ți se va da camionul teatrului, tot nu vei mai putea ajunge până la ea... Stă departe, doamnă? întrebă întorcând capul.

— Destul de departe, răspunse Marina. Dar nu vă mai gândiți la ea, adăugă ridicându-se din jilț. M-ați liniștit voi. *Știu* acum că nu se va întâmpla nimic. Și îndată ce se va potoli ninsoarea...

Se întrerupse pe neașteptate și-și opri privirile în fundul sălii, unde se distingeau, anevoie, un perete curios reparat, care părea o ușă blocată cu scânduri, bătute una peste alta, oarecum la întâmplare.

— Dacă nu e vorba de o întâlnire cu *adevărat* importantă, spuse Manole subliniind cu înțelese cuvântul, te rog să mai ai puțină răbdare. Așa ceva n-ai să întâlnești pe acolo, pe la Charlottenburg, de unde vii tu...

— Ca să fiu foarte sincer, spuse Condurachi, acum vin de la Zürich.

— Trebuie să sosească dintr-un moment într-altul, continuă Manole. A spus că vine *exact după un an*, și atât cât cunosc eu, adică foarte puțin, nu mă îndoiesc că va veni... Dacă ți-e cald, adăugă, scoate-ți haina...

Condurachi se apropiase de tablou.

— Nu, nu mi-e cald, spuse. Dar nu văd ce-ar mai putea schimba, ce-ar mai putea adăuga. Este pur și simplu perfect. Evident, eu nu mă pricep în pictură...

— Nici eu, îl întrerupse Manole. Dar m-a fermecat îndată ce-am dat

cu ochii de el.

— E cel mai frumos corp de femeie pe care l-am văzut vreodată, în pictură, în sculptură sau în realitate. Se întoarse către Manole și-l întrebă zâmbind: Dar ce-a spus, Generăleasa? Cum de l-a acceptat?

Manole începu să râdă:

— La asta nu ne gândiserăm. Și, evident, numai aici, în salon își are locul. Ce folos să-l fi atârnat într-una dintre odăile noastre, unde nu intră nimeni? Ei bine, când s-a întors Generăleasa și a dat cu ochii de tablou, a înlemnit. Nu știam ce să credem: îi place, nu-i place? Și deodată a exclamat: „E foarte frumos, e admirabil. Dar nu-l putem ține aici...” „De ce? am întrebat-o. Pentru că e un nud de femeie?” Ea s-a uitat curios la mine, după obiceiul ei, și mi-a spus: „Manolache, eu nu mă sperii de un cur de femeie, așa cum nu m-am speriat, în tinerețea mea, nici de un cur de bărbat!... Dar știi că pe-aici se vântură atâția copii...” Într-un fel, avea dreptate, adăugă Manole. Și-atunci, ne-am înțeles ca de sărbători, când vin rudele și copiii, să acoperim tabloul cu o perdea, așa cum acoperim oglinda...

— În fond, îl întrerupse Condurachi, aproape că nu mai poți spune că e un nud de femeie. E mai degrabă un corp de zeiță...

— Așa spunea și ea, Zamfira, când mi l-a arătat. „Vă aduc o zeiță în casă”, spunea. Rămase o clipă pe gânduri, apoi începu din nou să râdă: De altfel, așa ne-am cunoscut. Eram aici, cu Luchian, și auzim soneria. Am deschis eu. O femeie necunoscută, de vreo cincizeci de ani, aproape sărăcăcios îmbrăcată și totuși, nu știu cum să spun, cu mult gust. Părea suferindă, obosită; de-abia izbutea să zâmbească. Și totuși avea ceva nobil și, cum să spun, „enigmatic” în figura ei. „Maestrul Manole Antim? întrebă. Am auzit că sunteți oameni cu stare și că vă plac lucrurile frumoase. Nu vreți o zeiță? Nu e vorba de o zeiță din Antichitate, ci una din zilele noastre. Acum zece ani, am fost la nunta ei...” Făcu semn unui tânăr care rămăsese afară și pe care nu-l văzusem când deschisesem ușa. Tânărul intră, ne salută timid și, proptindu-și tabloul de genunchi, începu să-i desfacă sforile. Apoi a scos pânza cu care fusese acoperit și s-a dus să rezeme tabloul de jilțul Generălesei. Luchian și cu mine am

împietrit. „E cu câțiva centimetri mai scundă decât originalul, ne-a spus. Când am văzut-o ultima oară, zeița împlinise optsprezece ani și avea doi metri patruzeci și cinci.”

— Adevărat? exclamă Condurachi.

— Nu, astea făceau parte din, mă rog, să zicem „misterul” ei. Inventat tot felul de întâmplări stranii, așa cum își inventase nu știu câte nume și pseudonime. O chema, de fapt, Zamfira, dar prietenii îi spuneau Marina. Ea pretindea că, de fapt, nu e pictoriță, că adevărata ei vocație e sculptura.

— Zamfira și mai cum? îl întrerupse Condurachi.

— Bănuiesc că o cheamă, sau a chemat-o, Darvari.

Condurachi clătină neîncrezător din cap:

— N-am auzit niciodată de o sculptoriță sau o pictoriță cu acest nume.

— Evident că nu. Pentru că, am aflat mai târziu, de altfel cu totul întâmplător, că la expoziții își semnează operele cu fel de fel de nume sau pseudonime. Și cum nu prea vrea să vândă — nu vinde decât la străini, sau în orașele de provincie — e necunoscută...

— Curios! exclamă Condurachi apropiindu-se din nou de tablou. Atunci de ce-a venit să vă ofere Zeița?

Manole începu să se plimbe, cu mâinile la spate, parcă ar fi vrut să-și ascundă nervozitatea.

— Dacă e adevărat ce ne-a spus, lucrurile s-ar fi petrecut așa. Vărul ei, Dragomir, avea nevoie urgentă, adică în două, trei zile, de o anumită sumă. Ea l-a asigurat — evident, a recunoscut în fața noastră că-l mințise — l-a asigurat că avea de încasat nu știu câte mii de lei de la niște comenzi mai vechi și că nu are de făcut altceva decât să ceară clienților să elibereze cecurile pe numele lui. Nu știu ce-a crezut și cât a crezut acest Dragomir. Îți repet ce mi-a spus ea: că s-a suit în trăsură cu vreo patru-cinci lucrări — acesta era, ne-a asigurat, singurul tablou, restul, sculptură — și s-a dus la câteva adrese, de oameni cu stare, dar nu colecționari de meserie. Și, evident, prețurile erau atât de derizorii, încât n-a avut nicio dificultate. Pretindea că știa de noi, că cineva din

familia ei cunoscuse pe nu știu cine din familia noastră; *bref*, ne-a oferit Zeița. Prețul era cam tot atâta cât trebuie să fi fost costul ramei...

— E de necrezut! exclamă Condurachi.

— Dar, evident, a pus această condiție: că va veni după un an...

Se îndreptă grăbit spre tablou și din spatele ramei desprinse cu grijă o hârtiuță.

— Uite, scris chiar de mâna ei: 12 iulie 1930. Și azi suntem în 12 iulie 1931...

Văzându-l că se uită nervos la ceas, Manole adăugă:

— Fă un efort și mai stai încă cinci, zece minute. N-are să-ți pară rău...

Condurachi se așează resemnat în fotoliu și-și căută tabachera.

— Numai de s-ar ține de cuvânt și ar veni, spuse.

— ... Îndată ce se va potoli ninsoarea, repetă Marina absentă, vin eu cu o mașină bine încălzită. Mașina unui prieten din corpul diplomatic...

Parcă de-abia acum își dădu seama cât e de vastă și de ruinată sala. Se îndreptă încet către cămin și-l privi cu atenție. Sub cenușă, se mai zăreau resturi din jărat, pâlپând brusc, la răstimpuri, când, pe sub ușă, ajungea până aici viscolul. În gura căminului rămase, doar pe jumătate carbonizat, un picior de lemn, neașteptat de gros. Când întoarse mirată capul, Ieronim zâmbi.

— Credeți că e picior de masă? întrebă. Nu. Picioarele de masă le-am ars săptămâna trecută. Acesta e picior de cuier. Cel mai gros cuier din tot cartierul. Mândria Generăleseii!...

Marina tresări, parcă ar fi pătruns-o deodată frigul, și-și încheie nasturii mantalei, până sus. Apoi porni mai departe, de-a lungul pereților goi, cu zugrăveala căzută, cârپită pe alocuri cu cartoane și jurnale nepriceput lipite.

— Dar ce-o să faceți într-o zi, două? Nu mai aveți nimic de ars. Nu puteți arde și aceste câteva scaune care v-au mai rămas!...

Ieronim începu să râdă; părea deodată foarte binedispus.

— Mai sunt destule lucruri prin celelalte încăperi, și arată vag cu brațul în jurul lui. Iar în pod a mai rămas câte ceva; pachete cu cărți și

ziare, lăzi vechi și alte nimicuri. Știți, adăugă coborând glasul, casa ar fi trebuit să fie dărmată astă-toamnă. Dar s-au ivit anumite încurcături... În orice caz, la primăvară nu mai scapă. Au de gând să construiască aici un imobil de douăsprezece etaje.

Marina îl ascultase fascinată, fără să-și poată desprinde privirile de buzele lui.

— Dar până atunci? întrebă. Până atunci, ce-o să faceți? Iarna de-abia a început...

Ieronim ridică din umeri.

— Aici nu mai locuiește nimeni. Venim doar pentru repetiții. Fiecare dintre noi avem, pe unde a dat Dumnezeu, câte un pat cald...

— Și, totuși, trebuie să vă adunați aici, pentru repetiții, reluă Marina privind melancolic în jurul ei.

— Mai avem, v-am spus, diferite obiecte combustibile. Și chiar aici, uite, acolo, vedeți, ne-a mai rămas dulapul. E un dulap cum nu s-a mai făcut altul de o sută de ani. L-a adus un unchi al meu din Bavaria. Are vreo patru, cinci sute de kilograme. Ne încălzește cel puțin o săptămână...

Dar Marina nu-l mai asculta. Se apropiase, grăbind ușor pasul, de colțul din stânga, de lângă ușă. Acolo, peretele părea mai bine conservat. Doar câteva crăpături adânci, înălțându-se către tavan. Și, în mijloc, o suprafață mai puțin decolorată, cu marginile aproape regulate. Numai când se apropie la câțiva pași, își dădu seama că se înșelase. Peretele era tot atât de zdrențuit ca și restul sălii.

— Dar de ce *Buchenwald*? întrebă ea pe neașteptate, cu un glas surprinzător de puternic. Ce știți voi de *Buchenwald*?

— Nu, nu, doamnă! o întrerupse Marcian. Vă rog să-mi iertați tonul, dar așa sunt eu, arțăgos din fire. Oricare dintre noi, *astăzi*, înțelegem esența și mesajul *Buchenwaldului*. Dar nu asta e problema. Problema începuse să v-o explice Ieronim, adineauri, când, din nefericire, a intervenit cine nu trebuia să intervină...

— Băiețăș, fii atent la ce spui, îl mustră Maria da Maria. Nu suntem singuri.

— Cer iertare celor în drept, continuă Marcian scoțându-și brusc ochelarii și așezându-i în buzunarul de sus al paltonului. Dar dacă doamna a fost acceptată în secretele spectacolului nostru, măcar să afle esențialul. Anume, ce spunea Ieronim: că libertatea interioară este aproape întotdeauna irecognoscibilă. Să ne închipuim că se aflau acolo, printre condamnații la incinerare, sfinți, martiri, Boddhisattva, numiți-i cum veți voi. Odată ce, din caritate, din dragoste pentru semenii lor au refuzat soluția, să-i spunem magică, a *miracolului* — porți deschise ca prin farmec, ziduri abolite etc. — și au acceptat, aparent, condiția celorlalți, cum și-ar fi putut *arăta* altfel libertatea pe care...

— Ia priviți! Întrerupse Maria da Maria, ridicând brațul.

Făgădău călcă apăsător, grav, parcă ar fi avut cizme de campanie, cu mâinile în șolduri. Se opri în fața unui tânăr înalt, slab, cu ochii adânciți în orbite.

— Tu ești ăla care, așa și pe dincolo, ziceai că ești fachir?

— Pot fi și fachir, dar asta nu mă mai interesează. În India, în China, în Japonia, mi-ar fi spus Boddhisattva.

— În orice caz, făcător de minuni. Atunci, fă minunea, s-o văd și eu.

— Am făcut-o, și de mai multe ori. Ultima oară erau doi doctori acolo, trimiși special de la Centrală. S-au convins și ei. Nu simțeam fierul roșu, nici măcar pe limbă, și când mi-au curățat una din coaste cu bisturiul le-am spus să fie atenți, căci mă gâdil...

Făgădău îl plesni cu cravașa, invizibilă, și tânărul începu să-și șteargă liniștit sângele de pe obraz.

— Minunea e, reluă Făgădău, că nu știi ce te așteaptă.

— Ba știu foarte bine: crematoriul. Dar ce folos, dacă nu vei fi și dumneata acolo, să mă vezi cum am să tremur, zgâlțâit de frig, și o să-mi suflu în pumni ca să mă încălzesc...

Ieronim se apropie de ei și-i întrerupse cu blândețe:

— De-ajuns pentru azi. Doamna va vedea restul la premieră. Și, să sperăm, va înțelege...

— Am înțeles mai mult decât vă închipuiți voi, vorbi grav Marina. Am înțeles, bunăoară, că cel căruia voi îi spuneți Boddhisattva va muri

carbonizat, dar va muri liber. Și e probabil că, dacă n-ar fi fost un Boddhisattva, și-ar fi dovedit libertatea și altfel, în chip public: bunăoară, scuipând în obraz pe comandantul lagărului.

— Este extraordinar! exclamă Ieronim. Cum ați ghicit? Asta făcea parte, până de curând, din scena de-adineauri: după ce-i spune că lui îi va fi frig în crematoriu — căci, evident, pentru el se alesese pedeapsa maximă: incinerarea de viu — după ce-i spuse asta, îl scuipă în obraz. Dar ne-am dat seama că asemenea reacție, eroică, nu se potrivește unui Boddhisattva, după cum nu s-ar fi potrivit, bunăoară, lui Isus sau unui martir creștin...

Marina îl ascultase cu o neașteptată emoție, privindu-l adânc în ochi.

— Îmi place de voi că vă trudiți să respectați adevărul istoric, spuse. Dar când v-am întrebat: De ce Buchenwald? mă gândeam la altceva. După cât am înțeles, pentru Ieronim, și pentru voi toți, spectacolul își propune să reveleze spectatorilor nu numai scopul suprem — cucerirea libertății interioare — dar și mijloacele prin care această libertate poate fi cucerită.

— Exact! spuse Ieronim.

— Dar atunci v-ați ales episodul cel mai greu de ilustrat, continuă Marina. Știm toți ce s-a petrecut la Buchenwald, chiar dacă nu știm, și nu vom ști niciodată, eroismul sau sfințenia anumitor victime. Dar cum o să *arătați* mijloacele prin care a fost cucerită libertatea interioară?

Toți începură să aplaude, entuziasmați. Fericit, emoționat, cu obrajii îmbujorați, Ieronim se întoarse către ei:

— Să-i spunem? exclamă. Nu, nu putem să-i spunem!...

— Nu avem dreptul, vorbi, cu o senină gravitate, tânărul înalt și slab. Numele meu este Petru Petrovan, adăugă adresându-se Marinei. Sunt poet. Dar din deznădejde, căci sunt și tuberculos, am devenit actor. Evident, așa cum înțelege Ieronim că trebuie să fie adevăratul actor...

— Ea trebuie să fie, șopti Manole când auzi soneria. Nu ți-am spus eu că vine?

Deschise ușa și nu-și putu ascunde surpriza. Din prag, îi zâmbi Marina, așa cum fără îndoială fusese ea cu cincisprezece, douăzeci de ani mai înainte. Era îmbrăcată tinerește și totuși sobru. În mână avea un buchet de trandafiri roșii.

— Pentru stăpâna casei, pe care n-am avut încă plăcerea s-o cunosc, spuse.

De-abia după ce, încurcat, așezase buchetul pe una din măsuțe, rezemându-l de o enormă scoică de mare, Manole își dădu seama că nu făcuse prezentările.

— Inginerul Ștefan Condurachi, pronunță el rar, intimidat, încercând să fie solemn. Locuiește mai mult în străinătate. Doamna Zamfira Darvari...

Marina zâmbi absentă, cu privirile ațintite asupra tabloului. Se îndreptă spre el agale, oprindu-se la răstimpuri ca să-l contemple.

— E cu adevărat o zeiță, începu Condurachi. Și după câte mi-a povestit Manole, există, în carne și oase.

Marina se întoarse și-l privi surprinsă, parcă atunci ar fi dat cu ochii de el.

— Sper că mai trăiește încă. Dar nu mai avem vești de la ea. De când a plecat din țară, acum unsprezece ani, n-am mai primit nicio veste. E drept că nu prea știa să scrie; dar soțul ei era un filolog desăvârșit, vorbind și scriind perfect românește...

Manole făcu câțiva pași spre ea și o întrebă, timid:

— Dar soțul dumneavoastră? L-ați regăsit?

Marina încercă să-și ascundă zâmbetul, melancolic și totuși amuzat.

— Încă nu. El m-a așteptat zece ani. Tot atâta am să-l aștept și eu...

Manole roși și începu să-și frece mâinile.

— Atunci, să vă ofer ceva? O cafea? O dulceață? Îmi pare atât de rău că nici de data aceasta Generăleasa nu este acasă.

— Nu, mulțumesc. Am venit doar să schimb tabloul... V-am adus, la alegere, un nud de Bonnard, altul de Pătrașcu și câteva marine de Iser,

aproape singurele pe care le-a făcut.

Când întoarse din nou capul și-l văzu pe Manole, izbucni în râs.

— Dar nu vi-l iau *de tot!* exclamă. Vi-l înapoiez la anul...

— Și totuși, doamnă, interveni Condurachi, nu văd ce-ați mai putea adăuga sau schimba. Este pur și simplu perfect. Este o capodoperă!

— Mulțumesc, spuse Marina, mulțumesc foarte sincer. Dar nu cred că voi schimba ceva. Am nevoie de Zeiță, o nevoie *personală*, adăugă coborând ușor glasul.

Manole o privea stânjenit, neștiind ce să facă cu mâinile.

— Ne-am învățat cu ea, cu Zeița, spuse în cele din urmă. Ne va lipsi...

— Un an trece repede, îl întrerupse Marina. Și când veți vedea ce vă aduc în loc!...

Traversă repede salonul, deschise ușa și, după câteva minute, se întoarse însoțită de o foarte tânără pereche.

— Proaspăt logodiți, îi prezentă ea.

Apoi, tustrei, cu mare grijă, începură să desfacă sforile și să scoată tablourile, unul după altul, din pânzele cu care fuseseră acoperite.

Ca de obicei, așa cum făceau de câte ori simțeau că nu mai e nimic de spus, nimic de încercat, se strânseseră toți în fața ferestrei. Priveau ninsoarea. Nu se mai distingeau decât stâlpii verandei și, câțiva metri mai departe, aproape de stradă, bradul. Dar nu îndrăznea nimeni să plece. Treptat, sala se încălzise din nou și, unul câte unul, se întorceau de la fereastră, apropiindu-se de cămin. Valerian, cel dintâi care își scosese paltonul, încercase chiar un început de poem.

— Un dulap, doar atât! șoptise. Un vechi, bătrân și obosit sau, poate, înțelept? — dulap...

Ieronim îl sfârâmasese cu mare pricepere, în chip savant, mânuind aproape cu dragoste toporișca, blând, abil, concentrat. Când începuse să se înfierbânte căminul, Maria da Maria își întinse mâinile cât putu mai aproape de flăcări, frecându-le, mângâindu-le.

— Eu știu la ce vă gândiți, vorbi ea deodată, fără să întoarcă capul. Și de-aceea nu ne reușește nimic, nici nu *spunem*, nici nu *arătăm*. Nu vă e mintea la spectacol. Vă tot întrebați de ce ne-a cerut ea să privim

petele astea?

— Nu ne-a cerut, o întrerupse Ieronim. Ne-a spus doar atât: că dacă am ști cum să privim petele acestea...

— Cum să le privim și să le înțelegem, completă Făgădău.

— Petele acestea decolorate de soare și adâncite de umezeală...

— A spus altfel: „sensibilitate” de umezeală...

— În orice caz, nu ne-a cerut nimic, continuă Ieronim. Nici nu i-am fi îngăduit, de altfel, să ne ceară ceva... Dar, la un moment dat, am avut impresia că mă privește ironic, poate cu oarecare milă, poate chiar sarcastic, ca și cum ar fi vrut să spună: „Vă pierdeți tinerețea cu himere, vă riscați talentul încercând tot felul de experiențe, când aveți aici, în fața voastră, aceste pete decolorate de soare și de igrasie...”

Se apropiaseră de zid, privindu-l atent, concentrat, clipind uneori din ochi, mișcându-și încet capetele când spre stânga, când spre dreapta, ca să surprindă toate nuanțele posibile. Erau pete fără forme precise care-și modificau contururile după unghiul din care erau privite. Doar crăpătura care se înălța aproape în diagonală către tavan își păstra direcția și adâncimea, oricum ar fi fost privită.

— Decolorate de soare și de igrasie, repetă visător Lorinț. Atunci am înțeles. Asta a vrut să ne spună: aveți aici modelul exemplar al uniunii contrariilor, umezeala și soarele, adică Apa și Focul...

— Ar fi fost prea banal. Trebuie să fie altceva.

— Am citit odată o poveste cu un rabin din Cracovia, care visa mereu o comoară, începu Făgădău.

— O știe toată lumea, îl întrerupse Ieronim. Se dusesse s-o caute nu mai știu unde, poate la Varșovia, și până la urmă descoperă comoara chiar la el acasă, sub cenușa căminului. O cunoaște toată lumea, repetă, povestea rabinului din Cracovia... Doamna aceasta, Marina Darvari, a vrut să spună altceva. Dar, poate ca să se răzbune că nu am introdus-o în anumite secrete ale spectacolului, a vrut să pară cât mai enigmatică și mai oracular-misterioasă: „Dacă ați *ști* voi, dacă voi ați *ști cum* să le priviți, cum să *priviți* petelele acestea” etcetera, etcetera, etcetera.

— Dar vezi că a reușit, îl întrerupse Maria da Maria. Nu recunoaștem,

dar fiecare din noi numai la asta ne gândim: enigmatică și oracular-miraculoasă, cum prea bine spui, *dar ce-a vrut să spună?*

— Eu recunosc foarte sincer, reluă Ieronim, că, oricât ar fi de absurd, enigma aceasta mă obsedează. Dacă a făcut vreo aluzie la trecutul mai mult sau mai puțin misterios al casei acesteia sau la trecutul familiei mele, *nu mă interesează*. Le cunosc toate câte s-au întâmplat și, deși le păstrez amintirea, nu mă interesează. Sunt singurul — sau ultimul, cum vreți să spuneți — supraviețuitor al familiilor Antim-Calomfir-Thanase, dar faptul acesta nu mă emoționează. Mă consider *primul* dintr-o nouă dinastie. A doua, „descălecare” Antim-Calomfir-Thanase. Cu mine începe o nouă istorie, pe alt plan, mai înalt și mai creator. Puțin îmi pasă de enigmele sau nostalgiile care se leagă de trecutul acestei case, sau de trecutul familiei mele. Nu mă interesează decât viitorul, așa cum cred eu că-l putem împlini trăind *liber* orice epifanie a *prezentului*, cât s-ar dovedi ea de tragică, născută din nenoroc și ursită deznădejdiei...

Îl ascultaseră toți cu frunțile sus, emoționați.

— Asta am învățat și noi, învățând să ne închipuim închiși la Buchenwald, spuse Petru Petrovan. Nu există altă cale de mântuire.

— Eu evit termenul „mântuire”, îl întrerupse melancolic Ieronim, pentru că ar putea da loc la confuzii. Orice tip de mântuire presupune credința într-un mântuitor. Respect, și chiar invidiez pe cei care cred într-un mântuitor, dar eu n-am fost dăruit cu asemenea credință. Și atunci a trebuit să caut altceva, pentru că fără libertate n-aș putea trăi...

— Dar, Ieronim, exclamă Marina, v-am vorbit eu despre trecut astfel decât un mijloc, și cel mai la îndemână, de a trăi *exclusiv în prezent?*

O priveau toți, surprinși, nedumeriți. Marina înaintă încet către ei, ca un personaj dintr-un film mut de la începutul veacului, îmbrăcată cu o blănă de astrahan, cu un buchet de violete în mână. Dacă nu i-ar fi recunoscut glasul, n-ar fi crezut că este ea. Marina, atât părea de tânără. Și în locul cizmelor militarești, avea o pereche de șoșoni îmblăniți, așa cum nu mai văzuseră până atunci.

— Dar cum ați intrat ? o întrebă Ieronim izbutind să nu-și trădeze

emoția.

— Eu v-am vorbit exclusiv de *prezent*, continuă Marina. Și când v-am spus să învățați a privi petele acestea, n-am vrut să spun decât atât: învățați să le priviți așa cum sunt *acum*, pur și simplu așa cum *sunt* ele în clipa de față, și atunci veți înțelege.

Se apropie de Maria da Maria și, cu un zâmbet, îi oferi buchetul de violete.

— În fond, adăugă Marina, v-am propus o altă variantă a spectacolului vostru cu libertatea care se poate cuceri chiar la Buchenwald. E drept, o variantă mai puțin spectaculară.

Își opri o clipă ochii asupra Mariei, care rămăsese cu buchetul de violete în mână, neîndrăznind să-l miroasă.

— O să mai vin pe la voi, reluă Marina, și o să stăm de vorbă. Acuma trebuie să mă duc, căci sunt așteptată. Am trecut să vă spun doar că fetița noastră râde și se joacă, și ar vrea să-i facem un om de zăpadă, chiar acolo, în fața ferestrei. Și i-am făgăduit că o să i-l facem...

— Când te-ai întors? îl întrebă Manole.

— Acum câteva zile, răspunse Condurachi absent, preocupat. Ai auzit? A declarat și Franța război.

— Era de așteptat, spuse Manole. Dar ce ai? Pari obosit...

— Am prea multe pe cap. Dar să lăsăm asta... Voi cum o mai duceți? Manole ridică din umeri.

— Ca toată lumea. Necazuri, boli, greutate.

— *À propos*, îl întrerupse Condurachi, încercând să zâmbească. Tot nu v-a înapoiat Zeița?

Manole clătină din cap, parcă s-ar fi întristat deodată, fără voia lui.

— Nu ne-a înapoiat-o, și nici nu mai sperăm să ne-o înapoieze vreodată. Va trebui să ne mulțumim cu Bonnard, adăugă melancolic. Dacă nu cumva îl vom vinde. Ni s-au oferit trei milioane...

— Dar pe ea, pictorița...

— Zamfira Darvari sau cam așa ceva. Pretindea că, în primul rând, ea e sculptoriță...

— Ai mai întâlnit-o?

Manole clătină din nou din cap.

— Am întâlnit-o de câteva ori, dar nu m-a văzut sau s-a făcut că nu mă vede. Era, o dată, cu un grup întreg...

— Tot atât de tânără și frumoasă? îl întrerupse Condurachi.

Manole îi puse mâna pe umăr.

— *Mon cher*, n-ai să mă crezi, a îmbătrânit îngrozitor. E de nerecunoscut! Ce mai încolo și-ncoace, când am zărit-o ultima oară, primăvara trecută, era o babă!

Eleazar se opri brusc în mijlocul odăii.

— Mă ascuți, sau preferi să te uiți pe fereastră?

— Te ascult, spuse Lorinț, dar nu mă pot reține să nu privesc pe fereastră. *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă...*

— Atunci, hai în grădină, să vorbim despre altceva.

Lorinț se reaseză în fotoliu.

— Nu, nu, ți-am spus foarte sincer, mă interesează. Pentru că, ori eu nu înțeleg nimic, ori tu faci, undeva, vreo confuzie...

— Nu fac nicio confuzie. Ți-am citit și fragmentele din scrisoarea lui Adrian. Totul a pornit de la petrecerea aceea, când două din fete s-au îmbătat, și, voind să se ducă undeva au alunecat și au căzut în mijlocul salonului și încercând zadarnic să se ridice, cu rochiile lor scurte și subțiri, îți dai seama ce-a fost și ce s-a văzut. Mai ales că și ceilalți, noi toți — cu excepția lui Adrian și a Leanei — eram mai mult sau mai puțin beți. Viki a voit să le ajute, dar amestecată cum era și, încercând să le ridice pe amândouă deodată, s-a împiedicat și au căzut grămadă, toate trei, și acum nu mai îndrăznește nimeni să le ajute, pentru că ele se prăpădeau de râs rostogolindu-se pe covor, și cine știe ce-ar fi urmat dacă Elefterescu nu s-ar fi ridicat brusc în picioare, palid, tremurând ușor de emoție, exclamând: „Așa s-a întâmplat și cu prințul Siddharta!”

— Ce-l apucase? întrebă amuzat Lorinț.

— Citise o viață a lui Buddha, și de-atunci, de câte ori avea prilejul, la birou sau la petreceri, numai de asta ne vorbea: Cum a văzut el, prințul

Siddharta, într-o zi, pentru întâia oară, un bolnav, și apoi, în altă zi, tot pentru întâia oară, un mort... știi povestea. Noi o știam toți, pentru că ne-o povestise de nenumărate ori, o știau și fetele. Și e probabil că și-au adus aminte de gravitatea cu care ne povestea Elefterescu — oh! de câte ori, și aproape întotdeauna cu aceleași cuvinte — și-au adus aminte de gravitatea cu care ne povestea „Marea Plecare”, evident cu majusculă, noaptea în care Siddharta și-a părăsit familia, palatul și haremul. Cum a văzut el atunci, traversând gineceul, cum a văzut toate concubinele dormind dezgolite, în fel de fel de posturi grotești și impudice, și această ultimă, supremă viziune a Eternului Feminin i-a fost de mare folos lui Siddharta, când prințul a devenit ascetul Gautama...

— Văd că ți-a rămas și ție bine întipărită în minte viața lui Buddha, îl întrerupse Lorinț.

— Dar cui nu i-a rămas, dintre toți prietenii și colegii lui? Ne-a repetat-o până la exasperare.

— Și fetele de pe covor?

— Asta începusem și eu să-ți povestesc, reluă Eleazar. Foarte probabil că și-au amintit și ele „Marea Plecare” și scena din gineceu. Și atunci au început să râdă și mai isteric, tăvălindu-se pe covor, jucând puțin teatru, încercând să pară lubrice, iar Vera i-a strigat: „Siddharta! s-au împlinit scripturile. Acum e momentul să lași totul și s-o pornești spre Himalaya!”... Elefterescu rămăsese în picioare, tot atât de palid, ca o statuie, doar buzele îi tremurau. Și apoi Elvira, care era lângă el la masă, destul de amețită și ea, a început să plângă și i-a strigat: „Siddharta! Eu sunt soția ta, prea iubită Yasodharta, pe mine nu mă lași!...” „Ba să plece, trebuie să plece, să-și împlinească destinul!” strigau fetele de pe covor, rostogolindu-se provocatoare. Cineva din capul mesei, nu mai știu cine era, a voit să intensifice spectacolul și s-a dus repede să stingă luminile. Toți au început să exclame, să strige, să cânte, să râdă. Parcă ar fi fost o „orgie” din acelea pe care le citeau părinții noștri prin romane. Unii strigau: „Lumină! Să se facă lumină!” Alții repetau refrenul: „*A poil! A poil!...*” Toate acestea n-au durat mai

mult de două, trei minute. Dar când s-au aprins luminile, Elefterescu dispăruse. Și așa a început...

Lorinț își îndreaptă din nou privirile pe fereastră, apoi ridică din umeri.

— Nu văd legătura cu ce vrem să facem noi, mai precis, legătura cu spectacolul lui Ieronim.

— Atunci n-ai ascultat bine când ți-am citit fragmente din scrisoarea lui Adrian. Pentru că, am uitat să adaug, când s-au reaprins luminile și ne-am dat seama că Elefterescu dispăruse, Adrian s-a ridicat, și el foarte palid, și ne-a făcut semn cu brațele, dar zadarnic, căci larma nu s-a potolit. Dar eu l-am auzit bine, eram destul de aproape, la masă, și mi-era milă de Leana, căci părea speriată, deznădăjduită... Cunoști povestea lui, adică a lor, cu Orfeu și Euridice?

— O cunosc, bineînțeles.

— Adrian se afla acum într-una din perioadele lui de luciditate, și ne bucuraserăm toți auzind că scrisese din nou... În sfârșit, nu asta voiam să-ți spun acum. Voiam să-ți spun că l-am auzit pe Adrian. Încerca să ne convingă de gravitatea întâmplării. „Eu rămân occidental, spunea, eu am mitologia care mi-a fost ursită, dar știu ce înseamnă să ți se reveleze mesajul unui mit. Dacă Elefterescu și-a revelat secretul mitului care-l obsedează, nu mai scapă. Ori își urmează modelul, cu riscurile pe care le implică, ori îi rezistă, și atunci e strivit!...”

— Bine, dar îl cunoaștem toți pe Adrian, îl întrerupse Lorinț. El e poet, și traduce tot ce se întâmplă în jurul lui prin mitul lui personal.

— Dar nu e vorba numai de asta, reluă Eleazar, de cât a fost el de impresionat de dispariția lui Elefterescu. E vorba de ce spune Adrian în scrisoarea de astă-vară, din care ți-am citit fragmente. Nu știu cum a auzit el, acolo unde era, de spectacolul vostru, dar Adrian a recunoscut imediat legătura: totul a pornit de-acolo, de la petrecerea aceea. Pentru că a doua zi, la birou, când ne-am întâlnit cu Elefterescu, am început să-l tachinăm: „Tot pe-aici, Siddharta, tot pe-aici, printre curve și bucureșteni?” Evident, a încercat să râdă, dar am simțit că e ceva *schimbat* în el.

— Schimbat? se miră Lorinț. În ce sens?

— Simțea, poate, că ce se întâmplase cu o noapte mai înainte ar fi putut avea o anumită semnificație. Ți-am spus: citise viața lui Buddha.

— Bine, bine, îl întrerupse nerăbdător Lorinț. Dar nu văd legătura cu ce facem noi...

Eleazar începu să se plimbe cu pași mari prin odaie, ca și cum ar fi încercat să-și potolească exasperarea. Se opri brusc în fața lui Lorinț.

— Nu e vorba acolo de un Boddhisattva și de Buchenwald?

Celălalt ridică din umeri.

— Într-un anumit fel, e vorba și de asta. Dar Ieronim prezintă lucrurile cu totul altfel. În primul rând, nu e nimic, nici măcar o aluzie, în legătură cu Siddharta, care a devenit Gautama Buddha, și toate celelalte. Cel căruia i se spune Boddhisattva, pentru că n-avem cum să-i spunem altfel — îți repet, nu vrem să facem din el un sfânt sau un martir în sensul creștin al termenului — cel căruia i se spune Boddhisattva este un fost inginer, pacifist, și deci antinazist, închis, ca și atâția alții, la Buchenwald.

Eleazar îl ascultase impasibil, cu un zâmbet sarcastic în colțul buzelor.

— Încerc să mă rezum, începu el când celălalt își întoarse iarăși capul spre fereastra deschisă. Atunci, când s-au întâmplat toate astea, nu se știa nimic de Buchenwald. Era în toamna lui 1939. Războiul abia începuse. Dar, cu timpul, ne-am convins că Elefterescu luase în serios buddhismul. Citea orice carte care-i cădea în mână și începuse să ne exaspereze cu teoriile lui...

— Ce fel de teorii?

— Teoriile lui buddhiste, ce citise el în cărți. Dar mai ales asta: că, spunea, să presupunem, chiar așa în glumă, să presupunem că un nou Buddha, un Boddhisattva, s-ar afla printre noi. Cum l-am recunoaște?

— Începe să devină interesant! exclamă Lorinț. Să auzim mai departe.

— Eram sigur că, dacă ai să mă asculți cu atenție, ai să vezi imediat legătura. Deci, cum l-am recunoaște? Pentru că nu se va reîncarna într-

o familie princiară, și nici nu va părea de la început un geniu sau un sfânt. Va fi un om ca toți oamenii. Va face armata, va avea o meserie, și chiar dacă nu se va căsători, va trăi și el ca toți ceilalți. Dar, evident, reîncarnându-se ca să aducă mesajul salvării, sau al eliberării, spune-i cum vrei, va fi silit, la un moment dat, să *predice*, să-și proclame, în chip public, mesajul.

Tăcu brusc, îndreptându-se către fereastra deschisă, apoi se întoarse și se opri în fața lui Lorinț.

— Ei, și aici îl încurcam noi cu întrebările noastre. Mă rog, îi spuneam, oricât de mult ar semăna el cu oricare dintre noi, atunci când va începe să predice, își va revela identitatea. Va fi deci recunoscut ca un Boddhisattva.

— Și ce vă răspundea?

— Nu prea știa ce să răspundă. Teza lui era că poate — recunosc că spunea întotdeauna: *poate — poate* una din filosofiele, gnozele sau sectele religioase, sau creațiile artistice contemporane, camuflează noua versiune a salvării, formulată pentru epoca noastră și în termeni accesibili culturii noastre, formulată, proclamată, spunea, de un Boddhisattva.

— Foarte interesant, spuse Lorinț, căzând pe gânduri. Dar ești sigur că menționa, alături de filosofii și gnoze religioase, *creațiile artistice contemporane*?

Eleazar ridică încurcat din umeri.

— După atâția ani, nu mai pot repeta exact vorbele sau expresiile lui. Evident, adăugă, el citea mai mult filosofie și istoria religiilor...

— Și acum spune mai departe. Ce s-a întâmplat cu el?

— Cu Elefterescu? A murit pe front, în primele zile ale războiului, prin iulie 1941...

— Păcat! exclamă Lorinț, ridicându-se brusc din fotoliu. Era un om interesant. I-ar fi plăcut lui Ieronim... Dar vreau să te asigur că, deși o fi auzit de el, de acest Elefterescu, Ieronim nu s-a inspirat din „cazul” lui. Spectacolul e construit într-o perspectivă cu totul diferită.

— Dar ideea că un nou Boddhisattva va fi fatalmente camuflat și ,

deci, anonim? Asta de unde a luat-o? Ți-am citit adineauri fragmente din scrisoarea lui Adrian.

— Știu, știu, continuă Lorinț. Dar, repet, chiar dacă auzise de ideea lui Elefterescu, de imposibilitatea de a recunoaște un Boddhisattva contemporan. Spectacolul este altfel construit și urmărește altceva.

— Anume ce? îl întrerupse iritat Eleazar.

— Nu am dezlegarea să-ți spun. Pot adăuga numai un lucru: corul, dansul, muzica, luminile sunt tot atât de importante pe cât sunt dialogurile. Ce ți *se spune*, ți *se arată*, și acest fel de spectacol este cu totul nou. În fond, reluă după o pauză, gânditor, nici nu știu dacă îl mai putem numi „spectacol” în sensul curent al cuvântului.

Se pregătea de plecare, dar parcă nu se îndura să se despartă de grădina pe care o vedea prin fereastră.

— *Niciodată toamna...* murmură el încet.

— Bine, înțeleg, vorbi calm Eleazar, vreți să fie marea surpriză a sezonului. Dar spune-mi măcar cum începe.

Lorinț îl privi mirat, cu un zâmbet enigmatic.

— Îți spun și totuși ai să crezi că nu-ți spun adevărul. Dar adevărul este că *nu există început!*

Eleazar izbucni în râs.

— Îți bați joc de mine!

— Sau poate există, continuă Lorinț, dar încă nu l-am găsit. Să nu crezi că nu l-am căutat. Îl căutăm și acuma. Dar cum să recunoști *adevăratul început*, când spectacolul se întemeiază pe cel mai banal mister, banal în sensul că ne lovim la tot pasul de el și în fiecare zi? Dar, în sfârșit, ar fi prea multe de spus!...

Când o văzu de departe, călcând apăsător și totuși cu eleganță, în cizmele ei militărești, printre troiene, sub ninsoarea care cădea neconținut de trei zile, Maria da Maria își înfășură fularul în jurul capului, ca un turban, și ieși s-o întâmpine. Se întâlniră în fața verandei.

— Doamnă, șopti Maria, vă rog să nu intrați acum, că de-abia a

început repetiția, și Ieronim e nebun de fericire, e de nerecunoscut. Spune că de data aceasta...

Marina își șterse fără grabă fulgii care i se așezau molatec pe obraji și zâmbi.

— De aceea venisem și eu, să-i spun doar atât: că nu e nevoie să caute începutul, pentru că îl va găsi de la sine, fără niciun efort.

De-abia atunci Maria da Maria își dădu seama că plânge.

— De ce te uiți așa la mine? o întrebă Marina. Pentru că plâng sau pentru că ți se pare c-am îmbătrânit peste noapte?

Nu-i lăasă timp să răspundă.

— Ah! dacă aş şti să răspund la întrebarea aceasta, câte alte răspunsuri nu ne-ar cere să le mai întrebăm o dată, și apoi încă o dată, încă o dată...

De câteva zile, ploua mărunț, mohorât, ca printr-o ceață fumurie. Ieronim se opri pe trotuarul din fața casei și-și scoase absent bascul din buzunarul macferlanului. Rămase câteva clipe cu bascul în mână, privind cum cei trei lucrători de pe acoperiș se pregăteau să zvârle în curte fâșiile mari, aproape pătrate, de tablă ruginită. Își potrivea bascul, trăgându-l ușor pe frunte. Apoi căută cu ochii un loc pe unde ar putea traversa strada, printre băltoace și noroiul amestecat cu ulei negru pe care-l lăsaseră camioanele. Ultimul camion, încărcat cu giurgiuvele, fierărie și blocuri de piatră, îl întâmpinase, cu puține minute mai înainte, la colțul străzii. Grăbise atunci pasul, crezând că va ajunge prea târziu. Dar se liniști de departe. Casa părea încă întreagă, deși fără treptele scării de la intrarea principală, fără uși și cu ferestrele ca niște mari orbite speriate. Doar când ajunse, pe trotuar, chiar în fața porții, își dădu seama că odăile din fund dispăruseră, lăsând să se vadă, stingher, un perete cu tapetul albăstrui, de mult zdrențuit, și sus, la etaj, restul scării de lemn care ducea în pod.

Mai cercetă o dată, cât de departe izbuti să pătrundă cu privirile prin ploaia mărunț, dar nu întâlne decât aceeași stradă îngropată în noroi, pe alocuri înecată în băltoace. Aproape că nu auzi zgomotul bucăților

de tablă: căzuseră pe molozul din curte. Dar în clipa următoare își dădu seama că bradul fusese retezat și că încercaseră chiar, deși fără succes, să-i smulgă rădăcinile. Alte două camioane goale se opriră, fumegând, în fața casei, și Ieronim căută un alt loc, ca să poată privi mai bine. Câțiva lucrători cu căști de metal apăruseră din spatele casei. Ploaia se întetise, și ceața începu să semene cu o negură, înecăcioasă, cu gust de fum.

— Eram sigură că am să te găsesc aici, auzi chiar în spatele lui glasul Marinei.

Întoarse brusc capul, enervat, dar se trezi, fără voia lui, zâmbind. Marina îl privea în ochi, râzând, cu fața luminată de o bucurie copilărească, parcă i-ar fi făcut o farsă.

— Cum ai știut? o întrebă.

Marina se hotărî să-și deschidă umbrela, dar o ținea mult aplecată spre stânga, ca să-l poată vedea.

— Am trecut pe aici azi-dimineață, când tăiau bradul, spuse. Cred că nu-ți pare rău, întrebă repede, cu un aer vinovat în priviri.

Ieronim ridică din umeri, apoi își apăsă bascul pe frunte.

— De ce să-mi pară rău? spuse întorcând capul spre casă. Era de mult o ruină. Până și șoarecii o părăsiseră...

— Întrebam așa, cum am învățat la școală, dar și din anumite romane, reluă Marina după o lungă tăcere. Trecutul. Urmele sfinte ale trecutului...

— O parte din viața mea care se duce, o întrerupse Ieronim, copilăria și adolescența mea, îngropate pentru totdeauna, fără urme etcetera, etcetera...

Și pentru că îl vedea că privește visător brațul macaralei care se pregătea să lovească peretele cu tapetul albăstrui, Marina adăugă:

— Etcetera, etcetera! Ai dreptate. Orice viață, oricât ar fi ea de nobilă, de unică, se poate rezuma, la un moment dat, prin această formulă: etcetera, etcetera...

— Suntem de perfect acord, spuse Ieronim continuând să urmărească manevra macaralei.

— Dar, dar mi-e teamă că deși ai înțeles, *totuși* nu-ți dai seama unde trebuie să ducă această înțelegere...

Se întrerupse, așteptând să se risipească ecoul prăvălirii unui zid întreg, care luase cu el jumătate din încăperile rămase încă în picioare.

— Să nu-ți mai fie teamă, vorbi Ieronim, știu unde duce acest fel de înțelegere. Știam asta de mult. Ce nu înțelesesem încă era *legătura*...

Cu toate că ploaia se întetise din nou, praful răzbătea încet, persistent, până la ei. Ieronim începu să tușească și, zâmbind, parcă tot mai binedispus, își căută batista.

— Legătura? întrebă târziu Marina.

— Da, legătura între lucruri și evenimente, toate câte se întâmplă în jurul nostru...

Camionul se împotmolise chiar în fața lor. Șoferul își zvârli mucul de țigară pe care îl păstrase în colțul gurii, înjură și făcu semn cu brațul unui lucrător din curte.

— În fond, continuă Ieronim, cu o voce caldă, schimbată, privim și de data aceasta petele de pe zid, petele pe care ni le-ai arătat astă-iarnă. Multă vreme n-am înțeles ce voiai să spui. Dar acum cred că încep să înțeleg.

— Numai atât? îl întrerupse Marina, hotărându-se brusc să închidă umbrela. Numai să înțelegi?

— Așteaptă, continuă Ieronim zâmbind, făceam doar istoria descoperirii mele...

Camionul se urni brusc, și Ieronim începu să-și șteargă, cu o copilărească încântare, stropii de noroi de pe bărbie.

— Lecția era prea simplă, de aceea mi-au trebuit două luni ca s-o înțeleg. Nu mă întrerupe, te rog, adăugă precipitat, cu o bruscă exaltare în glas. Ai vrut să ne spui un lucru pe care, în ceea ce mă privește, îl știam de mult, dar nu făcusem încă legătura cu petele de igrasie de pe zid. Ai vrut să ne spui că *oricând și oriunde* putem fi fericiți, adică liberi, spontani, creatori. Nu e nevoie de peisaje paradisiace, nici de prezențe nobile și înălțătoare, de muzică angelică și celelalte. *Aici*, ca și oriunde în altă parte, *oricând*, în orice împrejurare, dacă știm cum să privim, și

înțelegem, atunci...

— Ieronim! șopti Marina, Ieronim!

Nu simțise când încetase ploaia și se ridicase negura înecăcioasă, și cerul se limpezise, înălțându-se și parcă totodată adâncindu-se. Privea înfrigurat lumina, tot mai puternică, mai sclipitoare, care se răspândea deasupra orașului, prefăcând clădirile în imense cristale, asemenea unor nesfârșite flăcări de aur și de pietre scumpe. Cristalele se înălțau, apropiindu-se unul de altul, contopindu-și pe nesimțite vâlvătaia.

— E adevărat! murmură Ieronim fără să-și dea seama că vorbește singur. Știam că e adevărat! Așa au văzut și ei...

Îl orbea acum, și totuși nu clipea din ochi, îl orbea lumina, ca și cum orașul ar fi fost incendiat de o nefirească incandescență de gheață.

— ... Știam că așa au văzut și ei, acolo. Acolo, la Buchenwald... Dar cum să le-o arăți și *celorlalți*?! exclamă deodată, ridicând brusc glasul. Cum să le arăt că este aceeași lumină ascunsă pretutindeni, în toate lucrurile, cât ar fi ele de urâte? În orice pată de igrasie pe un perete, în orice împroscătură de noroi?

Își auzi atunci glasul și zâmbi încurcat. Inima începu să i se bată tot mai repede, apoi, pe neașteptate, se opri, și în acea clipă îl asurzii un trăsnet nesfârșit, izbucnit parcă din toate părțile deodată, și înțelese, dar fără să simtă, că se cufundă, pierzându-se într-o albă, suprafirească incandescență...

— Sunt nebuni! se auzi exclamând când dădu cu ochii de câțiva trecători zgribuliți, ascunși sub umbrele. Ce i-a apucat?

Nedumerit, întoarse capul ca să-i urmărească. Atunci Marina îl cuprinse în brațe și-l sărută pe amândoi obraji. Lui Ieronim i se păru că întâlnește pentru întâia oară această femeie tânără, neînchipuit de frumoasă, așa cum nu mai întâlnise niciodată în viață, cum nu întâlnise nici în vis. O privea amuțit.

— Ieronim! șopti Marina. Știam că într-o zi am să te regăsesc!

Chicago, martie 1974

PELERINA

I

Îl recunosc de departe. Purta aceeași pelerină scurtă, învechită, cu două petece simetric și provocator cârpite pe umeri, ca și cum ar fi vrut să ascundă urma epoleților. Dar Pantelimon știa acum că pelerinele cu epoleți nu făcuseră parte din uniformele armatei române; cel puțin nu în secolul nostru, îl asigurase Ulieru. Se vor fi purtat altădată, poate în epoca feudală. Și, dacă s-ar putea dovedi că petecele ascund cu adevărat urmele epoleților, adăogase Ulieru, după o pauză, vreau să spun: dacă s-ar putea dovedi, cu mijloace moderne, științifice, atunci ar fi grav! Se întrerupse și-l privise lung.

— De când îl cunoști?

— Eu?

Nu-l cunosc. Habar n-am cine e, nici cum îl cheamă. Ți-am vorbit de pelerina lui pentru că m-au impresionat cele două petece. Ți-am spus: păreau cusute exact pe umeri, ca niște epoleți.

— Destul de suspect, îl întrerupse Ulieru. Și, dacă s-ar putea dovedi cu precizie, prin mijloace științifice, ar putea fi chiar foarte grav. Cred că înțelegi de ce.

Pantelimon înălțase încurcat din umeri.

— Nu, spuse, nu înțeleg.

— Pentru că, în acest caz, pelerina a fost *sigur* furată. Furată de la Muzeul Armatei. Și totuși, adaugă gânditor, spui că nu-l cunoști.

— L-am văzut doar de două sau trei ori, ieșind de la alimentara Mătășari. El ieșea și eu mă îndreptam spre intrarea B. Mă duceam să cumpăr niște mezeluri...

De data aceasta micșoră pasul ca să-i poată privi cu atenție pelerina. Nu se înșelase: petecele erau cusute exact pe locul și pe măsura epoleților. Poate privirile sau zâmbetul lui îl încurajase, pentru că se opri brusc la un pas de el.

— Vă rog, dacă nu vă supărați, îmi puteți spune în ce an suntem?

— Nouăsprezece mai, răspunse Pantelimon.

— Nu, nu m-ați înțeles. Nouăsprezece mai, asta știam. Dar *anul*? În ce an suntem?

Pantelimon se trase ușor spre zid, lăsând să treacă o femeie cu un copil de mână.

— 1969! spuse, 19 mai 1969...

— Așa credeam și eu, exclamă celălalt. Pot spune chiar că eram convins: 1969. Și cu toate acestea, sunt unii oameni care cred contrariul. Ca să fiu mai precis: sunt oameni care pretind că suntem în 1966! Mi-au arătat chiar ziare. Le-am citit cu cea mai mare atenție: trebuie să recunosc că erau ziare din martie, aprilie și mai 1966.

— Nu înțeleg, spuse Pantelimon zâmbind încurcat.

— Vă rog să mă credeți, continuă celălalt scuturându-și pelerina cu un gest surprinzător de tineresc. Sunt om serios, am, cum se spune, capul pe umeri. Dar în fața evidenței, a ziarelor, vreau să spun, a trebuit să mă înclin.

— Ce fel de ziare? întrebă Pantelimon.

— Ziarul nostru cel mai popular: *Scânteia*, îl citesc în fiecare zi. *Scânteia* de azi dimineață am citit-o de la primul la ultimul rând...

— Ei și? îl întrerupse nervos Pantelimon, dându-și seama că mai mulți trecători se opriseră lângă ei și-i ascultau. Am citit-o și eu, și tot de la primul la ultimul rând.

— Da, dar ziarul de care vă vorbesc mă asigură că suntem în mai 1966!

— Poate o fi fost un număr vechi, interveni un tânăr cu șapcă trasă adânc pe frunte până în dreptul sprâncenelor.

— Da, dar vedeți ... , se pregăti să-i explice , scuturându-și din nou

pelerina, parcă ar fi vrut s-o arunce peste umeri, adunând-o, întreagă pe spate.

— Despre ce e vorba? Întrebă cineva de lângă zid, fără să-și scoată țigarea din gură, înaintând încet spre Pantelimon.

— Tovarășul susține că suntem în 1966.

— Îmi dați voie, tovarășe; n-am susținut asta. Mi-am permis doar să vă întreb în ce an suntem. Mai precis, am vrut să mă conving că nu mă înșel când afirm că suntem în 1969, deși...

— Deși?

Își scoase țigarea dintre dinți, și vorba părea acum schimbată, aproape severă.

— Deși, cum spuneam, ziarul pe care l-am citit azi dimineață, *Scânteia*, vreau să spun, indică precis: 19 mai 1966. Și nu e pentru prima dată. Acum trei zile și de două ori săptămâna trecută, și mai înainte, toată luna aprilie, *Scânteia* pe care am primit-o și am citit-o eu.

— Se întâmplă, vorbi cineva. Am un prieten la Slatina, și mi-a arătat și el, le-am văzut cu ochii mei. Numere din *Scânteia*. Toate erau din 1966...

— Era din provincie, îl întrerupse cineva. Slatina e un oraș frumos, dar e în provincie...

Câțiva încercară să râdă. Pantelimon se simți atins pe braț, și întoarse capul. Bătrânul îi zâmbea cu înțeleș.

— Ar trebui să te repezi și d-ta până la Slatina, spuse. Poate te trezești din nou în anul 1966. Și...

Dar îi întâlni privirile, îl văzu cum trage cu sete din țigare și tăcu, zâmbind încurcat.

— Nu vă mai astâmpărați! șuieră printre dinți, strivind țigarea cu piciorul. Vă țineți de prostii în loc să vă vedeți de treabă...

II

Când, o jumătate de ceas în urmă, ieși de la alimentară, îl găsi rezemat cu spatele de zid, așteptându-l.

— Pantelimon, îl întrebă, de când îl cunoști pe Zevedei? Pantelimon înghiți cu greu și-și trecu pachetul în cealaltă mână.

— Nu-l cunosc. Nici nu știam că-l cheamă Zevedei. L-am zărit de vreo două, trei ori, și m-au frapat petecele de la pelerină: parcă ar fi fost cârpite pe locul epoleților. Dar, cum spune directorul nostru, tovarășul Ulieru, armata română n-a cunoscut pelerine cu epoleți. De aceea e suspect... Poate, în epoca feudală...

— Lasă epoca feudală, îl întrerupse celalt. De ce spuneai că e suspect?

— Pentru că, așa cum spune tovarășul Ulieru, dacă s-ar putea dovedi cu certitudine, prin mijloace științifice, vreau să spun, dacă s-ar putea dovedi că petecele au fost cârpite pe locul epoleților, atunci pelerina este sigur furată de la Muzeul Armatei.

— Asta e altă mâncare de pește, vorbi celalt scoțându-și pachetul cu țigări. Lasă în pace Muzeul Armatei. De când îl cunoști pe Zevedei?

Pantelimon își trecu pachetul în mâna stângă. Dar se răzgândi repede și, apucându-l cu mâna dreaptă, se trase spre zid.

— V-am spus. L-am cunoscut acum o jumătate de ceas. Mă duceam la alimentară pentru niște mezeluri, și el m-a oprit, și m-a întrebat: Vă rog, dacă nu vă supărați, îmi puteți spune în ce an suntem? Și i-am răspuns.

Pantelimon își înălță brusc fruntea, și zâmbi.

— Nu înțelesesem, credeam că mă întreabă de zi, și i-am răspuns: 19 mai. Dar el m-a întrerupt: Nu, spuse, știi și eu că suntem în 19 mai.

Dar, anul? În ce an suntem?

— În ce an suntem? repetă celalt zâmbind. Și d-ta n-ai bănuț nimic?

Pantelimon se apropie și mai mult de zid.

— Am crezut că poate nu-i în toate mințile sau că...

— Adică, ce vrei să spui cu asta? Că i s-a întâmplat ceva? Că a fost amestecat în vreo afacere suspectă și că, în sfârșit, de-acolo i se trag toate?

— Cam așa ceva sau poate că... În sfârșit, înțelegeți ce vreau să spun... Celalt zâmbi din nou, apoi își aprinse absent țigarea.

— Dar de ce în 1966? Întrebă privindu-l cu pleoapele brusc și sever apropiate. Nu ți s-a părut suspect că Zevedei a precizat: 1966 și nu un alt an, bunăoară 1956 sau 1960?

— Nu, recunosc timid Pantelimon. Acum, că-mi spuneți d-stră, parcă mi se pare și mie suspect. Căci, în fond, de ce 1966?

Celalt izbucni în râs.

— Prea mă crezi prost, tovarășe.

Pantelimon păli și încercă zadarnic să zâmbească.

— Eu? Începu. De ce să vă cred cum spuneți d-stră? Eu... Dar se întrerupse, văzând apropiindu-se foarte grăbit, aproape în fugă, pe tânărul cu șapca trasă pe frunte.

— Plecase de-acasă, șopti gâfâind. Plecase cu cinci minute înainte.

— De la n-rul 13?

— Nu, de la 13 bis.

— Atunci te-a păcălit din nou. Ți-am spus că la 13 bis. Dar, în sfârșit, deocamdată n-are importanță.

Apoi, întorcându-se brusc spre Pantelimon.

— De unde știai de Muzeul Armatei?

— Eu? Nu știu nimic.

— Tovarășe Pantelimon, vorbi celalt printre dinți, eu sunt un om bun de felul meu, dar...

Pantelimon își plecă umerii, și se lipi de zid.

— Directorul nostru, de la administrație, tovarășul Ulieru, mi-a atras atenția și mi-a spus: Dacă s-ar putea dovedi cu precizie, prin mijloace științifice moderne, că în locul petecelor...

— Bine, bine, asta mi-ai mai spus-o. Dar de ce Muzeul Armatei?

— Tovarășul director, Ulieru, spunea că e grav, pentru că era o piesă de muzeu. Cu alte cuvinte, era o piesă furată de la Muzeul Armatei.

Celalt își scoase țigarea și-l întrerupse clătînând de câteva ori mîna foarte aproape de obrazul lui Pantelimon.

— Dar dacă ai înțeles asta, cum de n-ai înțeles legătura cu 1966? Căci Zevedei ți-a vorbit de 966 iar nu de 1960 sau 1956!

Îl privi din nou, cu pleoapele mult apropiate, apoi șuieră printre dinți.

— Prea ne credeți proști, tovarășe!

— Eu, tovarășe? exclamă Pantelimon lipindu-și mîna liberă de piept.

— Nu vă mai astîmpărați!

Apoi, întorcându-se brusc către tînărul cu șapcă.

— Ce era cu Slatina? Îl cunoaște cineva?

— E de la aceeași secție cu Făinaru. Se referea la chestia din septembrie.

— Atunci e suspect...

— Așa spunea și Făinaru. De aceea,,

— Bine, am înțeles! Îl întrerupse privindu-l amenințător în adîncul ochilor.

III

Ca în fiecare zi, câteva minute înainte de ora prînzului, se îndreptă spre biroul lui Ulieru. Dar în fața ascensorului îl întâmpină dactilografa.

— Nu vă urcați degeaba, că astăzi n-a venit. Treburi, adaugă zîmbind, 20 mai, 21 mai, și așa mai departe...

Lui Pantelimon i se păru că dactilografa încercase să clipească din ochiul stîng, și roși, încurcat.

— Înțeleg, spuse și se îndreptă spre ușă. Dar după câțiva pași se întoarse și întrebă coborînd glasul:

— Este ceva special? Vreau să spun 20 sau 21 mai au vreo semnificație specială?

Dactilografa îl privi din nou, mirată, și de data aceasta Pantelimon nu se mai îndoi: tînăra clipea într-adevăr cu înțeles, din ochiul stîng.

— Depinde de oraș, spuse, în anumite orașe de provincie 20 mai e mai important decât 21 mai.

— Orașe de provincie, repetă visător Pantelimon. Ce curios! Aseară, nu știu nici eu bine de ce, mă gândeam la orașele de provincie... La Slatina, bunăoară...

Ca și cum nu l-ar fi auzit, tânăra zâmbi și, clătinând scurt din cap, îi întoarse spatele.

În ziua următoare, Pantelimon se hotărâse să dejuneze în laborator.

Desfăcuse pachetul cu mezeluri și se pregătea să destupe o sticlă de bere, când în ușă apăru Ulieru.

— Te-ai și întors? îl întâmpină Pantelimon cu bucurie. Atunci mergem la cantină.

Și pentru că Ulieru tăcea, privindu-l preocupat, destupă sticla de bere, umplu un pahar și i-l întinse.

— De unde știai că am fost la Slatina? îl întreabă Ulieru după ce sorbi cu grijă câteva înghițituri.

Pantelimon tresări surprins.

— Ai fost la Slatina? Să mă trăsnescă Dumnezeu dacă am știut ceva!

— Atunci de ce i-ai spus dactilografei că orașul dumitale favorit e Slatina? De ce tocmai Slatina, unde mă aflam eu? Și, pentru că suntem prieteni și am încredere în d-ta, îți spun că fusesem trimis într-o inspecție.

Pantelimon își goli paharul și se așează pe scaun.

— Întâi și întâi, n-am spus că Slatina e orașul meu favorit. Nici nu-l cunosc. N-am fost niciodată la Slatina. I-am spus doar că, cu o seară mai înainte, mă gândeam nu știu nici eu bine de ce, mă gândeam la orașele de provincie, bunăoară, la Slatina.

— Dar de ce tocmai la Slatina? îl întrerupse Ulieru căutându-i privirile.

Pantelimon ridică încurcat din umeri.

— Pentru că, n-am apucat să-ți spun, pentru că, în sfârșit, alaltăieri, îndreptându-mă către alimentară, m-am întâlnit din nou cu individul

acela cu pelerină, știi care... Tipul despre care spuneai că dacă s-ar putea dovedi cu precizie...

Ulieru se apropie în vârful picioarelor de ușă și o deschise brusc, privi în dreapta și în stânga, apoi se întoarse și se reazează pe scaun. „

— Cred că nu e în toate mințile, continuă Pantelimon.

— Ai vorbit cu el?

— Doar câteva cuvinte. N-am apucat să-i vorbesc mai mult, pentru că... E o poveste întreagă.

— Dar ți-a spus el ceva despre Slatina?

— Nu el. Se adunase acolo, pe trotuar, un grup întreg, și cineva, nu mai mi-aduc bine aminte cine, a spus că și la Slatina apare Scânteia cu data, să spunem, de 19 mai 1966 în loc de, cum ar trebui, 19 mai 1969.

Să vezi cum a fost.

Ascultându-l, Ulieru își trecea la răstimpuri batista pe frunte. Apoi o ascundea rușinat în buzunar și începea să-și frece mâinile.

— Ar putea fi foarte grav, rosti în cele din urmă. M-ai băgat —, recunosc, fără să vrei — ne-ai băgat pe amândoi într-o încurcătură din care Dumnezeu știe cine are să ne scoată.

— Dar de ce e atât de grav? întrebă turburat Pantelimon.

— Pentru că individul acela foarte suspect, individul cu pelerină a adus vorba de ziarele din 1966.

— Dar ce s-a întâmplat în 1966?

Ulieru se ridică brusc și deschise din nou ușa, privind până în fundul coridorului.

— Bună, bună! strigă, fluturându-și mâna.

Apoi își apropie scaunul de al lui Pantelimon și continuă în șoaptă.

— Să vorbim mai încet, că Petrescu Doi s-a întors să-și verifice aparatele.

Se întrerupse și răsuflă adânc.

— Ce s-a întâmplat în 1966? S-au întâmplat multe, în orice caz, în 1966 era mai bine ca acum, în 1969. Și atunci, înțelegi, dacă oamenii citesc ziarele din mai 1966 când noi, de fapt, suntem în mai 1969. E, în orice caz, ceva subversiv. E împotriva Statului.

Se întrerupse o clipă, întoarse capul spre ușă, făcu un semn, și continuă ridicând glasul.

— Este împotriva așezării noastre socialiste, întâlnești saboteuri în orice întreprindere. Nu e de mirare. Dușmanul de clasă nu renunță la privilegiile pe care, pe bună dreptate, partidul și poporul...

Ușa se deschise și în prag apăru Ioanichie Petrescu. Intră, cu tabacherea deschisă, îmbiindu-i.

— Știu, știu bine că nu fumați, dar eu, în orice caz, vă pun la încercare.

Apoi, întorcându-se către Ulieru.

— Cum decurge ancheta, tovarășe inginer?

— N-a fost anchetă, răspunse Ulieru încercând să pară detașat, aproape plictisit. Am fost în misiune de control. Totul decurge conform planului.

Ioanichie Petrescu îl privea, zâmbind ironic.

— Și cu toate acestea, n-au livrat nici 20% din comenzile noastre.

— Au să livreze, au să livreze totul conform planului. Dar mie mi-e foame, adaugă ridicându-se brusc. Și cum nu mă prea împac cu mezelurile, mă duc la cantină.

— Azi au ciorbă de fasole, preciză Petrescu continuând să zâmbească.

Lăsa să treacă un răstimp, jucându-se absent cu tabacherea, apoi, fără să-l privească, se adresă lui Pantelimon.

— Nu știam că-l cunoști pe Năstase.

Pantelimon tocmai sfârșise de desfăcut pachetul cu mezeluri.

— Nu cred că-l cunosc. Cine e Năstase?

— Ai stat mult de vorbă cu el alaltăieri, în fața alimentarei Mătăsari. Să știi că e un element foarte capabil. Și un om integru. Poți să ai toată încrederea în el. Dar, adaugă căutându-i privirile, pentru că suntem numai noi doi, îți pot spune că l-ai cam dezamăgit.

— Eu? exclamă Pantelimon ducându-și mâna la piept.

— Dumneata. Ai fost reticent, parcă ți-ar fi fost frică de el. Nu i-ai spus nimic de legăturile d-tale cu Zevedei, de când îl cunoști, și

celelalte.

Pantelimon înghiți cu greu, și apucând paharul lui Ulieru, dădu peste cap restul de bere.

— Dacă ți-e sete, continuă Petrescu, vino la mine, în laborator. Am întotdeauna o sticlă de bere rece.

— Nu, mulțumesc, nu mi-e sete. Dar pentru că veni vorba de tovarășul Năstase și de individul cu pelerină...

— Asta e mania lui, a lui Zevedei, îl întrerupse Petrescu: să poarte pelerina lui unchiu-său, colonelul.

— Tovarășul Ulieru bănuia că a furat-o de la Muzeul Armatei.

— Nu, n-a furat-o. Unchiu-său, colonelul, a fost în armata austro-ungară. A murit foarte bătrân, aproape centenar, la sfârșitul războiului. Dar Zevedei e un om ciudat: vrea să se distingă de popor, și atunci recurge la orice semn distinctiv... Pantelimon prinse curaj, și începu să-și așeze mezelurile pe o farfurie de plastic.

— În fond, ține să se declare pe față dușman de clasă...

— Cam așa ceva, spuse Petrescu deschizând tabacherea. Dreptul lui...

— Dreptul lui? se miră Pantelimon. Într-o societate socialistă ca a noastră?

— Așa a crezut el. Și a tras consecințele. Știi și d-ta că a stat 15 ani la închisoare; 15 ani, până a fost grațiat.

Pantelimon mușcase cu spor dintr-o felie de parizer, și se trudea acum s-o mestece cât mai repede. Ioanichie Petrescu îl privea zâmbind.

— Și dacă a fost grațiat, continuă după o pauză, nu mai poate fi arestat pentru că poartă pelerina lui unchiu-su. Dar vezi că nu se astâmpără. Are dreptate Năstase: sunt unii oameni care, oricâte li s-ar întâmpla în viață, nu se astâmpără.

Treptat, Pantelimon se lumină la față.

— D-aia întreabă în ce an suntem, spuse.

— Exact. Și de aceea l-ai decepționat pe Năstase, încercând să te prefaci.

— Eu? exclamă Pantelimon cu oarecare greutate, căci avea gura l plină.

Petrescu râse cu poftă și apoi, brusc, se hotărî și alege o țigare din tabacheră.

— Una străină, cu filtru; pentru zile mari. Da, d-ta, reluă calm, cu un glas neutru. Ai încercat să joci rolul tânărului naiv și cu capul în nori, când noi toți te cunoaștem, și te apreciem ca pe un element strălucit, de încredere și de viitor.

— Nu înțeleg, spuse Pantelimon. Să mă trăsnească Dumnezeu dacă înțeleg la ce faceți aluzie...

— Răspundeai ca și cum nu l-ai fi cunoscut pe Zevedei.

— Dar nu-l cunosc.

— Dă-mi voie, te rog, îl întrerupse Petrescu ridicând brațul în aer. Ca și cum nu l-ai fi cunoscut, iar pe de altă parte, te prefăceai că nu înțelegeți legătura cu anul 1966.

— Acum înțeleg, mărturisi Pantelimon cu un aer de triumf. Foarte probabil, 1966 este anul când a fost grațiat...

Ioanichie Petrescu îi privi câteva clipe în tăcere, fumând absent.

— Recunosc că ești mare meșter, știi să-ți ascunzi jocul. Dreptul d-tale, adaugă, regăsindu-și zâmbetul. Dar dacă n-o știai, ți-o spun eu:

Zevedei a fost grațiat, ca toți ceilalți, în 1964. O știe toată lumea...

IV

Ca de obicei când vecinii ascultau programul de nouă seara, Pantelimon își propti coatele pe birou, își înfundă degetele în urechi și, cu încăpățănare, continuă lectura. De câte ori întâlnea un nume străin, îl silabisea de mai multe ori, cu glas tare. Celebrul fiziolog englez John A. Davenport... Da-ven-port... Da-ven...

Dar auzise semnalul bine știut — cele cinci băți în ușă, cu o scurtă pauză după a treia ciocănitură — și se grăbi să deschidă.

— Ar trebui să te căsătorești și d-ta, ca toți tinerii de viitor, spuse Ulieru. Ai avea și d-ta televizor, ai asculta programul de la nouă seara.

Apoi coborând brusc glasul, adaugă:

— Hai să bem o bere.

După ce traversară bulevardul, Ulieru îl întrebă.

— Ce ți-a spus Petrescu Doi după ce-am plecat eu? Îl asculta atent, întorcând la răstimpuri capul, să vadă dacă sunt singuri. Târziu, se opri din mers și răsuflă lung, adânc, de mai multe ori.

— Vasăzică, știe și el ceva. Știe cel puțin două lucruri: întâi, că la Slatina e fierbere mare de când cu explozia de la Fabrica de Cerneală.

Și al doilea, știe și rezultatul anchetei... Tăcu brusc, ridicând ca din întâmplare capul către o fereastră deschisă de la etajul trei. Pantelimon îi urmări privirile, apoi porniră amândoi deodată, grăbind pasul.

— Adică? îndrăzni să-l întrebe târziu.

— Știe și el că, în urma anchetei, s-a descoperit originea cernelii cu care se tipăreau până acum vreo două, trei săptămâni, numerele din Scânteia fals datate februarie și martie 1966.

— Vasăzică, exclamă Pantelimon, Zevedei avea dreptate!

— Vorbește mai încet, îl întrerupse Ulieru. Omul d-tale avea dreptate, pentru că numerele apocrife există: le-am văzut și eu. Le-am văzut la Slatina.

— Și ?... întrebă emoționat Pantelimon.

— Nu înțeleg nimic, dar, evident, eu nu știu mare lucru. Știu doar ce mi s-a spus: că este la mijloc un complot vast și foarte inteligent organizat... Mare ghinion! exclamă după un răstimp.

Se apropie de bordura trotuarului și scuipă, cu furie, de mai multe ori.

— Mare ghinion! Și pentru mine, că am fost trimis la Slatina, și pentru d-ta, că te-a interesat o pelerină cu petece în dreptul epoleților, și ai intrat pe mâna lui Năstase. Orice am face de aici înainte, suntem amândoi suspecti. Ai văzut pe Petrescu Doi? A mai venit vreodată la dumneata, așa, din senin, la ora prânzului?

— Nu cred.

— Asta, pentru că m-a zărit când am deschis ușa... Pantelimon călca cu privirile în caldarâm, absent, preocupat.

— Dar nu înțeleg de ce fel de complot ar putea fi vorba, murmură după o lungă tăcere.

— Nu înțeleg nici eu. Cei care au cumpărat edițiile — tirajul real, din 1966, și edițiile apocrife, din 1969 — spun că textele sunt *aproape* identice. Doar câteva modificări, de altfel fără însemnătate, și multe greșeli de tipar, mai multe ca de obicei...

— Atunci?...

— Ei spun că e complot. Deocamdată, se silesc să descopere pe toți cei care primesc asemenea exemplare antedatate. Căci ajung cu poșta de dimineață, odată cu exemplarele ediției curente. Dar, evident, oamenii au prins de veste și le ascund, poate chiar le distrug... Deși, pe de altă parte, adaugă după o nouă pauză, am auzit că în unele orașe de provincie se vând la bursa neagră...

Cu mare atenție, au pipăit amândoi banca, să vadă dacă e bine uscată, apoi s-au așezat, tăcuți.

— E curios, e cât se poate de curios, șopti Pantelimon mai mult pentru sine.

Ezită o clipă, apoi continuă cu un glas ferm.

— Vreau să spun, curios tip de complot. Să reproducă numere întregi din *Scânteia*, având totuși grija să le antedateze cu trei ani, adică să le denunțe singuri că sunt apocrife.

— Așa îmi spuneam și eu. Dar, dacă organizatorii complotului vor să transmită mesagii în toată țara, nu puteau găsi un mijloc mai sigur decât să le trimită prin chiar organul partidului.

Pantelimon, clătină din cap.

— Bine, dar acum, o dată descoperiți, nu mai au nicio șansă. Exemplarele vor fi controlate, unul câte unul, înainte de a fi expediate.

— Nu poți controla, în fiecare noapte, zeci de mii de exemplare. Ai paraliza circulația ziarului. În plus, exemplarele apocrife apar neregulat, uneori două, trei zile în șir, apoi deloc, o săptămână întreagă.

Tăcu brusc, își frecă nervos mâinile, apoi spuse încet privind bordura trotuarului:

— Ar trebui să te însori, să ai și d-ta o familie, să-ți cumperi televizor. Ești tânăr. Să nu ajungi ca mine, adaugă. Răsuflă adânc, obosit, și întoarse capul spre Pantelimon.

— Tot ce ți-am spus adineaori, nu le-am aflat la Slatina. Mi le-a spus Năstase, astă-seară. A venit la mine, și mi le-a spus. Ca să-mi câștige încrederea, pretinde el. Și, evident, m-a descusut, m-a întrebat tot ce e în lună și în soare, dar m-a întrebat mai ales despre d-ta, de când te cunosc, și celelalte. Iar la plecare mi-a mai spus ceva. Mi-a spus că te așteaptă mâine, la el, la birou, către ora prânzului. Să n-ai nicio grijă, a adăugat, că dacă te va reține acolo ceva mai mult, va telefona chiar el, acolo unde trebuie...

V

Plouase din nou, toată dimineața, și, o dată ajuns în stradă, Pantelimon cercetă neliniștit cerul, își ridică gulerul macferlanului, își înfundă bascul până la urechi și pomi cu pas repede. Dar peste câteva minute ploaia se întee și fu nevoit să-și deschidă umbrela. Se prefăcea că nu remarcă zâmbetele trecătorilor, întorcând capul ca să-l privească, aproape alergând zgribulit sub jumătatea de umbrelă — dar știa că roșise. Ajuns la câteva case de numărul 4 se hotărî brusc și închise umbrela.

— Ești ud learcă, tovarășe, exclamă Năstase când îl văzu intrând. Să nu răcești. Poate ar fi bine să iei o aspirină. Dacă nu ai la îndemână, îți dau eu.

— Nu, mulțumesc, nu cred că va fi nevoie. Nu răcesc atât de ușor.

Rezemându-se de speteaza fotoliului, Năstase îl privi ironic și totuși afabil, aproape cu simpatie.

— Am auzit numai bine despre d-ta, începu brusc, îndeosebi directorul d-tale, tovarășul Ulieru, te ridică în slava cerului. Spuneau că ești pe cale de a face o mare descoperire. Nu știu ce substanță care, în caz că...

Pantelimon zâmbi încurcat.

— Da, e în legătură cu una din materiile prime... Dar, vedeți, e oarecum delicat... Într-un anumit fel, e un secret de Stat...

— Știi, de aceea nici nu insist. D-ta nu fumezi? Îl întrebă scoțând din buzunar un pachet de țigări.

— Nu, mulțumesc. N-am fumat niciodată.

— Bine faci. Știi de ce te-am chemat? Îl întrebă privindu-l în ochi.

— Mi-a spus aseară tovarășul Ulieru.

— Ce ți-a spus?

— Mi-a spus să mă prezint la biroul d-stră pe la ora prânzului. Iar dacă mă veți reține...

— Nu ți-a spus tot. De altfel, nici nu mă așteptam să-ți spună tot. Să revenim, deci, la esențial...

Înghiți cu sete fumul, apoi continuă, fără să scoată țigarea din gură.

— Esențialul, pentru noi, *nu* este povestea pe care ai auzit-o de la Zevedei. Esențialul pentru noi este legătura, de care ai pomenit și d-ta, acum trei zile, legătura între explozia de la Fabrica de Cerneluri din Slatina, tipografia clandestină unde se imprimă numeroasele false din Scânteia și, mai ales, subliniez: *mai ales*, incidentul de la Muzeul Armatei, tot din 1966, incident care a dus la procesul sub-directorului.

Cunoști detaliile, nu ți le mai amintesc... Dar, adaugă scoțând țigarea din gură și plecându-se puțin deasupra biroului, cu privirile în ochii lui Pantelimon, d-ta mai știi și altceva. Bunăoară, continuă după o scurtă pauză, formula vopselelor prin care au fost alterate culorile câtorva uniforme din secolul XIX. Subdirectorul Muzeului spunea „modificări”, dar de fapt erau falsuri, pentru că au fost schimbate radical culorile originale. Or, s-a dovedit la anchetă, substanțele întrebuițate nu se puteau obține, în 1966, decât în două locuri: la Fabrica de Cerneală din Slatina, și la laboratorul unde lucrai d-ta atunci, în 1966.

Își stinse țigarea, strivind-o îndelung, fără grabă, în scrumieră.

— De aceea te-am chemat, reluă târziu. Din scurta convorbire de acum patru zile, mi-am dat seama că ai remarcat și d-ta legătura ce ne interesează. Începe de unde vrei d-ta.

Pantelimon își dădu deodată seama că zâmbeste și se răsuci încurcat pe scaun.

— Dacă v-aș spune adevărul, începu brusc, cu glasul ferm, ați crede că sunt ori prost, ori nebun — și mi-aș pierde slujba, aș fi trimis la munca de jos. Dar eu tot vi-l spun, pentru că n-am încotro. Adevărul este că acum trei ani, în 1966, eu lucram tot la proiectul de care v-am spus, cel în legătură cu materiile prime. Sunt pur și simplu nul în chimia cernelurilor. Iar despre schimbarea culorilor anumitor uniforme de la Muzeul Armatei, aud de asta pentru prima oară astăzi, de la d-stră. În ce privește explozia de la Slatina, știu doar ce mi-a spus aseară tovarășul Ulieru.

— Nu m-ai înțeles bine, îl întrerupse, aproape sever, Năstase. Eu n-am spus că ai fi fost implicat direct în pregătirea cernelurilor. Ți-am amintit, doar, că ai lucrat într-un laborator unde se puteau fabrica asemenea cerneluri. Nu numai că ai lucrat acolo, dar printre colegii și colegile d-tale de laborator se află și o anumită tânără, foarte frumoasă, care...

Pantelimon se îmbujora.

— A fost greșeala mea, spuse. Nu eram făcuți unul pentru altul și ne-am despărțit.

— Nu, nu mă refeream la asta. Îți aminteam doar că tânăra chimistă locuia în strada Luceafărului numărul 13, iar la 13 bis locuia Zevedei.

Pantelimon înghiți de mai multe ori, cu efort, ca și cum ar fi încercat zadarnic să-și recapete glasul.

— E greu de crezut că nu l-ai întâlnit niciodată pe Zevedei...

— Și totuși acesta este adevărul, izbucni Pantelimon. Nu l-am întâlnit!

— Să admitem și asta, continuă calm Năstase. Dar este de neînchipuit că n-ai aflat nimic din tot ce se lucra, și se vorbea, în celelalte secții, bunăoară în laboratoarele cernelilor.

— V-am spus, sunt nul în chimia cernelilor.

— Și, totuși, colega d-tale, domnișoara Sanda Irineu, lucra în secția cernelilor.

Pantelimon ridică încurcat din umeri.

— Când eram singuri, spuse, nu discutam niciodată probleme de chimie.

— Dar când erați în grup? La cantină, bunăoară, sau în excursia pe care ați făcut-o, cu alți doisprezece colegi și colege, în Munții Neamțului, în vara 1966?

— Atunci am fost ultima oară împreună, vorbi grav Pantelimon, ridicând fruntea. Când ne-am întors la București, nu mai era nimic între noi.

— Și nu te-a frapat nimic din tot ce se vorbise și se discutase atunci? Nu-ți mai aduci nimic aminte? Bunăoară, de doctorul Magheru, care a fost apoi transferat la Slatina? Colegii d-tale spun că erați prieteni.

— Nu eram prieteni. De altfel, dacă vreți să cunoașteți adevărul, din cauza lui m-am despărțit de Alexandra.

Năstase continua să-l privească, clătinând încet capul.

— Și cu toate acestea, d-ta n-ai rupt definitiv legăturile cu tovarășa Irineu. Îi scriai la răstimpuri.

— Cărți poștale ilustrate, zâmbi Pantelimon, căci făcea colecție...

— Anul trecut i-ai trimis chiar o carte...

— Era o broșură în limba germană, știam că o interesează. Am voit să-i fac plăcere.

— Dar nu i-a mai ajuns, continuă Năstase, pentru că între timp, tovarășa Irineu schimbase din nou adresa. A fost trimisă în misiune în Suedia și a rămas acolo.

Pantelimon păli, își trecu mâna prin păr și începu să-și șteargă picăturile de ploaie, parcă atunci le-ar fi simțit pentru întâia oară.

— Nu știai că a rămas în Suedia?

— Nu, răspunse absent Pantelimon.

Apoi își privi mâna udă și o lăsă stânenit pe genunchi.

— Dacă ți-a rămas părul ud, atunci răcești la sigur, spuse Năstase, ridicându-se. Să-ți dau o aspirină.

Pantelimon o înghiți supus și goli pe nerăsuflăte paharul cu apă.

— Mulțumesc, spuse așezând paharul în colțul biroului.

— Dar știi, nu s-a împăcat cu clima din Suedia și a plecat mai departe. Mult mai departe...Se pare că s-a stabilit în Uganda...

VI

După ce ascultă convorbirea înregistrată la magnetofon, Ghibercea întoarce capul și-l întreabă:

— De ce i-ai spus că s-a stabilit în Uganda?

— Așa, la întâmplare, să văd cum va reacționa.

— A reacționat cum nu se putea mai bine. Ori nu știe nimic, și atunci, vorba lui, e prost; ori își ascunde atât de bine jocul încât, tot vorba lui, ar putea fi pe jumătate nebun...

Tăcu, înălțând capul, și-și opri privirile în tavan.

— Timpul trece, edițiile clandestine apar, e adevărat, la intervale neregulate, și noi am rămas exact acolo de unde am pornit acum trei luni, când am descoperit primul număr apocrif.

Năstase își corectă poziția pe scaun, apoi, văzând că tăcerea se prelungește, îndrăzni.

— Permiteți, tovarășe colonel, tot am aflat câte ceva.

— Bunăoară?

— Bunăoară, legătura între Slatina și Muzeul Armatei.

— Măcar dacă am putea fi siguri că există o legătură...

— ...Sau că modificările introduse în text, și mai ales greșelile de tipar, alcătuiesc un cod, prin care se transmit mesagii.

Ghibercea își întoarce încet fotoliul spre fereastră, continuând să examineze atent tavanul.

— Modificări introduse în text, repetă el rar. Cea mai importantă este și cea mai misterioasă: „Visători din toate țările, uniți-vă!” Sau, cum spui, *mai ales* greșeli de tipar: „providență” în loc de „proveniență”, „confuzie” în loc de „difuzie” și altele la fel. Cele mai multe, cu o literă în minus sau două litere în plus...

— Conform codului, sugeră timid Năstase.

— Dar, după trei luni, serviciile speciale încă n-au descifrat codul.

Năstase își corectă din nou poziția pe scaun.

— Știm, cel puțin, că se transmit mesagii unor anumite grupe subversive; foarte probabil, se organizează acte de sabotaj sau, și mai probabil, se pregătește un complot...

Ghibercea își întoarse hotărât fotoliul spre Năstase, și-l privi lung, pe sub sprâncene.

— Știi foarte bine, tovarășe, că dacă există dușmani de clasă și se comit acte criminale de sabotaj, nu s-a remarcat nicio schimbare în ultimele trei luni. Totul se petrece ca și cum numerele apocrife n-ar exista, sau n-ar circula. Este, sigur, o acțiune clandestină împotriva Statului. Dar nu se văd rezultatele...

— Poate că n-au trecut încă la acțiune, sugeră Năstase.

— Și asta e posibil. Singurul argument în favoarea ipotezei unei acțiuni organizate este Zevedei...

— Așa vă spuneam și eu...

— Dar nu în sensul în care crezi d-ta, continuă Ghibercea. Greșeala a fost făcută de la început, de când l-ați lăsat pe Zevedei să înțeleagă că am aflat multe despre el, că e deci urmărit pas cu pas. Bine că nu l-ați arestat ! Atâta ar mai fi trebuit!... Dar, în orice caz, purtarea lui Zevedei nu se poate explica decât dacă există o organizație secretă din care, direct sau indirect, face și el parte. Altminteri, ar trebui să-l considerăm nebun; și nebun, *sigur* nu e.

— Și cu toate acestea, începu timid Năstase.

— Cei care nu-l cunosc bine ți-ar da dreptate, îl întrerupse Ghibercea. Căci ce sens ar avea să acosteze oamenii în fața alimentarei Mătășari, pe care o știe sub supravegherea d-tale, să-i acosteze și să-i întrebe în ce an suntem, aducând deci vorba despre exemplarele apocrife? Și ce sens ar avea pelerina lui cu două petece cusute pe locul epoleților? Nimeni din toți cei care l-au întâlnit vreodată și l-au văzut vorbind despre exemplarele din anul 1966, nimeni nu-l mai poate uita. Omul se poartă ca și cum ar vrea să atragă atenția asupra lui, și în așa fel încât *să nu poată fi uitat*. Mai ales când unul ca d-ta, evident, în interesul

serviciului, îți trimiți curierii în strada Luceafărului nr. 13, și, repeți adresa în gura mare.

Năstase își îndreaptă din nou poziția, pregătindu-se să se justifice.

— Știu, a trebuit s-o faci, dar a fost o greșeală. Să revenim însă la obiectivul pe care-l urmărește Zevedei. Nu există decât o singură, explicație: omul a pierdut legătura cu agentul sau superiorul lui. Știe că se găsește undeva, aici, în Capitală, și îi tot transmite semnale. Probabil că azi, mâine, va afla de el tot Bucureștiul. Și Zevedei speră să se pomenească într-o noapte cu omul pe care-l așteaptă...

— Ambele locuințe sunt supravegheate 24 de ore din 24, vorbi Năstase. Și nr. 13 și 13 bis. Avem observatori la numerele 10, 12 și 14. Toți cei care îl vizitează pe Zevedei, sau pe vecinul lui, Ioan Roată, au fost urmăriți și, când a trebuit, interogați. Iar în timpul nopții nu l-a căutat nimeni. Și nici Zevedei n-a ieșit vreodată din casă după ora 10 noaptea.

— Asta o știam și eu, îl întrerupse Ghiberca. Dar odată și-odată, ziua sau noaptea, are să-și contacteze omul de legătură pe care-l așteaptă. Altminteri...

— Deci, e vorba de un complot, spuse Năstase ca să întrerupă tăcerea.

— Într-un anumit fel, da. Dar dacă e complot, și Zevedei a pierdut legătura, și tot o caută mereu, cum se face că astăzi, 26 mai, s-au descoperit deja exemplare în 14 orașe, ca să nu mai vorbesc de București? Cum se face că...

Se întrerupse și începu să se joace cu degetele pe birou. Apoi apăsă pe butonul din stânga telefonului, și când ușa se deschise, spuse fără să întoarcă capul.

— Adu-mi ultimul dosar cu rezultatele serviciilor speciale.

Aștepta tăcut, continuând să-și miște degetele într-un ritm curios, ca și cum le-ar fi mișcat când pe claviatura unui clavecin, când pe o tobă.

— Ultimul dosar pare tot atât de nul ca și cel de săptămâna trecută, șopti după ce răsfoi primele pagini. S-au înregistrat toate greșelile de tipar, s-au făcut tabele și statistici, au fost consultați doi eminенți

matematicieni și chiar un specialist în computerele electronice. Și până azi, nimic. Nu știm nimic!

— Dar de ce să ne mai ascundem după deget, tovarășe Năstase?! Știi la ce fac aluzie, adaugă după o pauză coborând ușor glasul. Am înțeles și noi, s-a înțeles și sus, apoi și mai sus. S-a înțeles asta demult... Nu există în toată țara și nici n-ar putea exista o tipografie capabilă să furnizeze asemenea ediții apocrife. Deci, ne consolăm măcar cu această ipoteză: că exemplarele apocrife ar putea fi tipărite la una din ambasadele din Capitală. Una din ambasadele țărilor prietene... sau mai puțin prietene, adaugă încercând să zâmbească. Dar este doar o ipoteză...

— Și totuși, îndrăzni Năstase, cerneala fabricată la Slatina...

— Dacă am putea fi siguri măcar de asta! exclamă Ghibercea. Să admitem, totuși, că este aceeași cerneală. Dar unde e tipografia, și cum se asigură circulația? Și pentru ce, în ce scop! *Cui prodest?* Dacă ai învățat cumva latina în liceu să-ți mai aduci aminte. *Cui prodest?* „Visători din toate țările?”... Dar unde sunt? Și cine sunt?...

VII

În fiecare zi, câteva minute înainte de prânz, Pantelimon se îndrepta hotărât spre biroul lui Ulieru. Dar pe măsură ce se apropia, încetinea pasul. Ajuns în dreptul ascensorului se rezema de perete și deschidea ziarul. Dar nu izbutea să citească. La răstimpuri își ridica privirile și cerceta pendula. Apoi își împăturea ziarul și pornea agale spre cantină.

Ajuncea printre cei din urmă și mânca la repezeală, fără poftă, cu ochii în farfurie. Dacă îi vorbea cineva, tresărea speriat, clipind din ochi, silindu-se să zâmbească. Sfârșea întotdeauna prin a se interesa de cel mai apropiat magazin cu umbrele.

— Deci este adevărat ce se vorbește, auzi glasul lui Ulieru în spatele lui. Vrei cu tot dinadinsul să-ți cumperi o umbrelă!

După ce-i strânse viguros mâna, Ulieru îl privi, încruntându-se.

— Dar ce se întâmplă cu d-ta? Pari de pe altă lume.

— Au reînceput insomniile, răspunse încruntat Pantelimon. Tovarășul Năstase avea dreptate: am răcit săptămâna trecută. M-a pătruns ploaia și deși mi-a dat o aspirină, părul mi-era ud, mai ales la ceafă, și am răcit. De aceea tot voiam să-mi cumpăr o umbrelă solidă. Poate una din acelea de-acolo, adaugă întinzând brațul și arătându-le.

Îleșind din magazin, Ulieru îi spuse.

— Dacă n-ai altceva de făcut, haide cu mine... Nu ne-am văzut de o săptămână, continuă coborând glasul. Dar în săptămâna asta am aflat mai multe despre d-ta decât am aflat în doi ani.

Pantelimon întoarse brusc capul și-l privi curios.

— ... Și sunt sigur că și d-ta ai aflat tot atât de multe despre mine, continuă Ulieru zâmbind. Pentru că, deși nu ne-am mai întâlnit, am comunicat prin intermediar. Năstase îmi repeta tot ce discutasă cu d-ta, iar uneori deschidea magnetofonul și îmi cerea să comentez anumite pasagii. Fără îndoială că același lucru s-a petrecut și cu d-ta...

— Același lucru, șopti Pantelimon plecându-și privirile. Exact același lucru...

— Nu trebuie să-ți faci proces de conștiință, reluă Ulieru. Așa sunt vremurile...

Întoarse capul și se opri, răsuflând adânc.

— Dar nu pentru asta te căutam. M-au interesat interpretările d-tale.

— Ce interpretări? Îl întrerupse speriat, Pantelimon.

— Tot ce-ai spus despre Zevedei. Este pasionant. Deci, adaugă coborând mai mult glasul, îl cunoști bine. Când l-ai întâlnit?

— Nu-l cunosc deloc. L-am întâlnit o singură dată, atunci când m-a oprit să mă întrebe în ce an suntem... Dar tovarășul Năstase are o întreagă colecție de convorbiri înregistrate pe bandă, și le-am ascultat și eu; unele, chiar de două, trei ori...

Se opri din mers și întoarse capul spre Ulieru. De data aceasta un zâmbet îi lumina întregul obrazul.

— Acest Zevedei, continuă cu o neașteptată ferveare în glas este un om mai mult decât interesant. Este unic! Probabil că de aceea adorm atât de târziu. Nu e noapte să nu mă gândesc la el, și încerc să înțeleg

ce voia să spună când afirma că: „Am făcut politică 15 ani”.

— „...pușcărie tot 15 ani” , continuă Ulieru zâmbind, „și vreau să înțeleg”

— Vreau să înțeleg sensul acestor 30 de ani , reluă Pantelimon. „Căci ambele perioade alcătuiesc o totalitate.”

— Cred că el a spus „ambele faze”, îl întrerupse Ulieru. Dar e același lucru.

— „De aceea mă interesează problema timpului” , continuă să citeze Pantelimon. Problema timpului, repetă visător. Se opri din nou, și căută privirile lui Ulieru.

— Dar asta nu poate avea nicio legătură cu ziarele antedatate 1966...

— Și totuși, Năstase îl bănuiește pe el, vorbi absent Ulieru. Hai mai bine să mergem.

— Evident, antedatarea ziarelor trădează o anumită preocupare cu „problema Timpului”. Dar tot ce-a spus mai înainte Zevedei, dacă a fost sincer, și eu cred că a fost — poate e nebun, dar e sincer — tot ce-a spus mai înainte indică altceva... Nu știu dacă ai ascultat toată convorbirea înregistrată în acea zi.

— Am ascultat o bună parte, dar nu știu dacă a fost întreaga convorbire. Te referi, foarte probabil, la ce-a spus Zevedei, despre von Braun...

— Exact! exclamă Pantelimon. Am ascultat acel pasaj de trei ori și îl știu aproape pe dinafară. M-a încântat, înainte de toate, sinceritatea lui, când a subliniat că fenomenul politic îi este, acum, perfect indiferent.

— A mai spus ceva, mai înainte, interveni Ulieru. A spus: „Misterul antedatării ziarelor este un pseudomister. Este pur și simplu o performanță de ordin tehnologic.”

— Cred că asta a spus-o în urmă, *după* ce-a insistat că fenomenul politic îi este, acum perfect indiferent. Dar asta n-are importanță. După ce-a vorbit de „problema Timpului”, a adăogat: „Ar trebui să mă încurajați, căci cei ca mine, pasionați de problema Timpului, nu au, și nici nu pot avea, vreo putere politică”.

— „Aduceți-vă aminte de răspunsul lui von Braun când Hitler i-a cerut să grăbească perfectarea rachetelor, ca să asigure victoria”.

Pantelimon se opri și-i apucă brațul.

— I-a spus: „Pe mine nu mă interesează cum să câștigăm mai repede războiul; pe mine mă interesează să ajungem mai repede în Lună. Și așa s-a întâmplat: germanii au pierdut războiul, dar datorită lui von Braun, au ajuns în Lună!”

— Haide să mergem, îl îndemnă Ulieru, după ce mai întoarse o dată capul și cercetă strada.

— Și cu toate acestea, reluă târziu Pantelimon, exemplul lui von Braun poate fi înțeles în două feluri. Poate Zevedei vrea să spună: pe mine mă interesează „problema Timpului” și von Braun ilustrează admirabil triumful celui care a privit *departe*, peste ani, dincolo de ani, dincolo de timp. Pe de altă parte, i se poate răspunde: dar triumful lui von Braun este pur tehnologic și, ca atare, se traduce prin putere politică.

— În acest caz, îl întrerupse Ulieru.

— În acest caz, citând exemplul lui von Braun, Zevedei s-a gândit la altceva... Dar la ce? De aceea nu pot să dorm, adaugă după o pauză. Mă răsucesc în pat, și mă tot întreb: la ce s-a gândit?

— Poate nu s-a gândit la nimic, spuse Ulieru.

— Atunci, ar fi și mai interesant, pentru că, în acest caz, fără să vrea, fără să-și dea seama, s-a trădat!

Se opri brusc, și apucându-i brațul, îl întrebă în șoaptă:

— I-o spun eu sau i-o spui d-ta? Ar putea fi primul pas către descifrarea codului...

— Spune-i-o d-ta, căci ești tânăr și ai nevoie de galoane. Dar spune-mi și mie. Am să i-o repet și poate se va convinge că nu-i ascund nimic.

Întoarseră amândoi capetele și-și rotiră privirile de jur împrejur.

— Von Braun, Lună, alunizare, începu Pantelimon. Mesajele ar putea fi transmise printr-un cod fondat pe fazele Lunii. Greșelile de tipar și celelalte modificări aduse ediției originale și-ar putea găsi sensul ținându-se seama de indicațiile calendarului lunar.

— Nu înțeleg, șopti Ulieru.

— Și totuși, în fond, e destul de simplu. Deschizi ziarul, citești informațiile din ziua aceea: lună plină, sau în creștere, sau în descreștere, și cauți greșelile de tipar. Să spunem, azi e lună plină; numeri deci 12 cuvinte — sau 12 litere — după prima greșeală de tipar, și apoi treci la a doua greșeală, la a treia, și așa mai departe. Copiezi aceste cuvinte sau, poate, numai literele inițiale — și ai aflat mesajul.

— Să fie oare așa? Șopti emoționat Ulieru.

— Nu știu, pentru că n-am văzut niciun exemplar din edițiile apocrife. Dar s-ar putea verifica.

— Haide să mergem! Spuse Ulieru.

Pășea gânditor, întorcând la răstimpuri capul spre Pantelimon și privindu-l curios, cu admirație și totodată cu teamă.

— Te felicit, șopti târziu. Și mă bucur că ai încredere în mine... Știi, nu m-am simțit bine când te-am auzit vorbind de fosta d-tale dragoste, d-ra Irineu. Nu știam. Ne cunoaștem de aproape doi ani, și nu mi-ai spus nimic...

VIII

— Mă tot gândeam, azi dimineață, în avion, începu Pantazi după ce le strânse mâinile, mă gândeam: cu ce seamănă? Și adineaori, intrând aici, am înțeles; e ca în povestea aceea cu satul care își omorâse bătrânii, îi omorâseră pe toți, afară de unul singur. Iar când s-au încurcat lucrurile... Cunoașteți urmarea.

— S-au făcut greșeli, spuse Ghibercea zâmbind încurcat. Pantazi îl privi scurt, clătină din cap, apoi se așează în fotoliu.

— Partidul nu face niciodată greșeli, continuă scoțându-și scobitoarea din gură și așezând-o pe marginea ceștii cu cafea. Doar conjuncturile se schimbă... Și ce plăcere, adaugă rotindu-și ochii în jurul mesei, ce plăcere să văd că nu mi-ați uitat tabieturile: cafea turcească, fără caimac...

Un zâmbet timid le luminează pentru câteva clipe fețele. Apoi toți șase

își îndreptară privirile spre Ghibercea. Cu un tremur aproape imperceptibil al mâinii, Pantazi apucă ceașca și sorbi pe îndelete, cu încântare.

— Exact ca pe vremurile bune... Dar fabula cu satul fără bătrâni, adăogă întorcându-se către Ghibercea, mă pune pe gânduri. Dacă m-ați adus cu un avion special înseamnă că lucrurile s-au încurcat rău de tot. Și pentru că, pe vremuri bune, se spunea că am iarba fiarelor...

Ca la un semnal, toți șase izbucniră într-un râs scurt, sfios, căutând privirile lui Ghibercea.

— ...V-ați închipuit că, doar ce-am să scot iarba fiarelor din buzunar, am să ating lacătul și, ca prin farmec, au să se sfarme toate încuietorile.

Apucă ceașca, o dădu peste cap, apoi, adresându-se lui Ghibercea, întrebă:

— Despre ce e vorba?

Ghibercea îi întinse un dosar.

— Îmi închipui că știți deja despre ce este vorba.

Pantazi deschise dosarul și luă în mână un exemplar din *Scânteia*, îl parcurse dintr-o singură privire, apoi îl așează cu grijă la loc.

— E din 6 iunie 1966, spuse.

— A apărut și s-a distribuit acum trei zile, precizează Ghibercea. N-ați auzit nimic despre edițiile apocrife ale *Scântei*?

Pantazi luă scobitoarea, o rupse în bucățele și începu s-o mestece încet, concentrat.

— De doi ani verific identitatea și cercetez dosarele lucrătorilor de la uzinele pe care le cunoașteți. Nu prea am timp de altceva. Evident, am auzit și eu multe, ca toată lumea. Dar nu știu nimic precis, adaugă începând să depună, meticulos, fără grabă, fărăâmele de scobitoare pe marginea farfurioarei.

Ghibercea se adresează unui tânăr pe jumătate chel, cu ochelari negri, așezat la capătul mesei.

— Începe d-ta, Dumitrașcu.

Pantazi îl ascultă, răsfoind în același timp dosarul. După câteva minute, ridică mâna și-l întrerupse.

— Ziarele acestea, apocrife, cum le spuneți, au fost tipărite sau în tipografia *Scânteia* sau au fost procurate de una din ambasadele din Capitală.

— Așa credem și noi, zâmbi cu înțeleles Ghibercea. Și pentru că suntem siguri că n-au fost tipărite la tipografia noastră, ne întrebăm de ce au fost introduse și difuzate de vreo ambasadă. Ascultați mai departe...

Pantazi scoase din buzunar o altă scobitoare și, cu capul plecat, apropiindu-și ușor pleoapele, ascultă rezultatele cercetărilor întreprinse de serviciile speciale: analiza hârtiei și a cernelii, statistica greșelilor de tipar, încercările de descifrare a codului prin care sunt transmise mesajele.

— Dar de unde știm că sunt trimise mesaje? Întrebă Pantazi.

— Altminteri, ce sens ar avea toate eforturile noastre acestea, considerabile, de a tipări și a distribui în toată țara câteva mii de exemplare apocrife? vorbi Ghibercea. Pentru că, o să vedeți, mai sunt și alte elemente. Ascultați mai departe.

Pantazi își rezemă coatele de birou și, sugând discret vârful scobitoareii, ascultă.

— Ce e cu pelerina lui Zevedei? Întrebă deodată. L-am cunoscut și eu pe vremuri...

La semnul lui Ghibercea, Năstase deschise dosarul din fața lui și citi câteva fraze, în timp ce pe ecran apăruse Zevedei ieșind radios din alimentara Mătășari și săltându-și pelerina pe umeri.

— De felul lui e mai puțin vesel, adaugă Năstase. Dar în ziua aceea găsise șuncă...

Imobilizat pe ecran, Zevedei continua să zâmbească, cu pachetul în mâna stângă, iar cu dreapta pregătindu-se să-și aranjeze pelerina.

— A fost pelerina unui unchi al lui, colonelul Bruno Flondor, din armata austro-ungară, explică Năstase. Dar acum cred că e util să ascuți una din primele convorbiri, continuă cercetând magnetofonul „Eu am făcut politică 15 ani, se auzi vocea lui Zevedei, și pușcărie tot 15 ani... De aceea *trebuie* să înțeleg problema timpului.”

Câteva minute în urmă, Pantazi ceru să i se repete pasajul cu von

Braun. Li se aduse a doua cafea și începu s-o soarbă pe îndelete, ascultând pe Năstase citind fișa lui Pantelimon. Origine socială sănătoasă. Fiu de muncitori din Valea Jiului. Student eminent, deși lipsit de spirit politic, înainte chiar de a-și lua doctoratul i s-a acceptat un proiect destul de îndrăzneț la secția C. După șase luni de cercetări, rezultatele s-au dovedit atât de neașteptate încât proiectul a fost trecut, cu prioritate, la secția A, iar Pantelimon promovat șef de laborator, cu grad de asistent universitar. Fără a se cunoaște motivul, rupe logodna cu tovarășa Sanda Irineu, colega lui de laborator. Devine suspect în noiembrie 1967 și se află de-atunci sub supraveghere. Nu are prieteni. Singurul cu care stă de vorbă la cantină și se întâlnește câteodată este tovarășul Ulieru, de la direcția contabilității.

— Cum arată? întrebă Pantazi.

Îl văzu pe ecran, în fața alimentarei Mătășari, apoi în laborator, privind încruntat conținutul unei retorte, apoi înaintând pe stradă alături de Ulieru; în cele din urmă, apucând brațul unei tinere, parcă ar fi vrut s-o îmbrățișeze.

— Este tovarășa Sanda Irineu, explică Năstase. A studiat patru ani, la Facultatea de Chimie din Moscova. Specializată în aniline și cerneluri. În noiembrie 1967 a fost trimisă la un congres la Stockholm și nu s-a mai întors. Actualmente în Uganda. Colecționează cărți poștale ilustrate, din lumea întreagă.

Năstase rezumă apoi convorbirile lui cu Ulieru și cu Pantelimon răsfoind dosarul și citind adesea fraze întregi sau, la cererea lui Pantazi, deschizând magnetofonul și lăsându-l să vorbească. După un sfert de ceas, ascultând pentru a doua oară explicațiile lui Pantelimon relativ la posibilitățile unui cod construit pe fazele lunii, se întoarse spre Ghibercea.

— Și? întrebă. Ați încercat?

Ghibercea zâmbi, neîncercând să-și ascundă satisfacția, și ridică din umeri.

— Serviciile speciale au început calculele chiar în noaptea aceea, 2 spre 3 iunie, pe baza ediției apocrife din acea dimineață. Niciun

rezultat. S-au cercetat apoi toate numerele anterioare. Nimic. Ipoteza lui Pantelimon e destul de ingenioasă, dar codul, admitând că *există* un cod, n-a fost încă descifrat.

Pantazi rămase pe gânduri și nimeni nu îndrăzni să turbure tăcerea.

— Înainte de a proceda mai departe, începu el târziu, trebuie să vă fac o mărturisire: m-ați adus degeaba. Nu vă pot ajuta. Pentru simplul motiv că problema aceasta depășește teritoriul național. Și eu nu sunt bun la probleme de ordin internațional. Ar trebui să consultați serviciile anumitor țări prietene...

— Am făcut-o demult, spuse Ghibercea. Nici nu se putea altfel, pentru că aflaseră și ei, probabil câteva ceasuri după noi. Au urmărit și ei aceleași piste ca și noi: explozia de la Fabrica de Cerneală, procesul subdirectorului Muzeului Armatei, supravegherea tipografiei și a distribuției ziarului. I-am întâlnit peste tot. Și, foarte probabil, au utilizat și ei calculatoarele electronice... Fără niciun rezultat.

— Și totuși, începu Pantazi mestecând calm un rest de scobitoare, totuși, afacerea *nu poate* fi decât internațională. Noi suntem o țară mică, și dușmanii noștri interni au fost demult anihilați sau reduși la neputință. Este imposibil de închipuit că, sub ochii noștri, s-a putut organiza în ultimele trei, patru luni, o acțiune subversivă de asemenea proporții și dispunând de mijloace tehnice pe care le-ar invidia multe țări...

Ghibercea îl ascultase privind triumfător în jurul lui.

— La aceleași concluzii am ajuns și noi, spuse. Dar se pune neconținut întrebarea: De ce? În ce scop? Dacă edițiile apocrife trimit mesaje subversive, de ce nu se întâmplă nimic mai mult, și nimic *altceva* decât se întâmpla până în iarna trecută? Și, de orice fel de acțiuni subversive ar fi vorba, mijloacele folosite sunt prea complicate și prea costisitoare.

Vecinul din stânga lui Ghibercea înălță mâna.

— Dacă permiteți, tovarășe colonel, aș vrea să pun o întrebare tovarășului Pantazi. Când ați spus că problema este internațională, la ce v-ați gândit?

Înainte de a-i răspunde, Pantazi, îl privi lung, parcă atunci l-ar fi văzut pentru întâia oară.

— M-am gândit că s-ar putea ca înșiși autorii operației să ne fi sugerat ideea mesajelor subversive și a complotului.

— Nu prea înțeleg.

— Nici eu, adaugă Ghibercea. De ce și-ar fi dat atâta osteneală?

Pantazi apucă farfurioara și o trase încet în fața lui.

— Mulțumesc, spuse. Numai aici se poate bea cea mai bună cafea *fără caimac*. Nu înțeleg cum o faceți...

Apropie ceașca de buze și sorbi cu grijă.

— Și, ca de obicei, e fierbinte, adaugă. Excelentă!... Ca să revenim la ce spuneam adineaori. Spuneam: s-ar putea ca mesajele să existe, dar să nu se refere la o acțiune subversivă la noi în țară. S-ar putea ca mesajele să fie adresate altor grupuri din alte țări; și ca să ajungă mai sigur la destinație, le trimit prin edițiile falsificate ale ziarului nostru.

— Greu de crezut, îl întrerupse Ghibercea zâmbind. Prea complicat.

— Am spus: *s-ar putea*. E o simplă ipoteză. Dar se mai pot face și altele.

— Bunăoară? Întrebă Ghibercea.

— Am să vi le spun mai târziu, după ce voi mai afla amănunte. Deocamdată aș vrea să știu dacă asemenea exemplare apocrife au fost expediate peste frontiere. Mai precis, dacă ele se află cumva în colecțiile bibliotecilor centrale sau în redacțiile ziarelor comuniste din Europa, sau chiar în lumea întreagă, peste tot unde se expediază *Scânteia*. Credeți că e posibil să avem, în timp util, informații precise?

— E posibil, răspunse Ghibercea. Dar dacă au fost cumva trimise, e greu de crezut că au fost păstrate în colecție. Văzând că sunt datate 1966, s-a putut crede că este la mijloc greșeala sau neglijența expediției, iau fost aruncate...

— Totuși ar fi bine să încercăm. Dacă ar fi observat că eroarea sau neglijența se repetă s-ar fi adresat administrației ziarului. Știți cumva de vreo reclamație în acest sens?

Ghibercea privi întrebător în jurul mesei.

— Da, vorbi vecinul lui Pantazi, cel care îi adusese cafelele. Au fost cel puțin două plângeri: una de la Biblioteca Centrală din Mexico City și cealaltă de la redacția ziarului *Unità*.

— Ce fel de plângeri? întrebă Ghibercea.

— Amândouă la fel: că li se trimit, la răstimpuri, numere vechi și astfel li se descompletează colecția. Dar nu mi-a trecut prin minte că ar exista vreo legătură cu exemplarele apocrife, adaugă îmbujorându-se.

— Când s-au făcut plângerile?

— Cea din Mexico în martie, cea din Italia, câteva săptămâni mai târziu. *Unità* ne-a trimis chiar lista numerelor care lipsesc din colecție.

Evident, e vorba de...

— Atunci e simplu, îl întrerupse Ghibercea apăsând pe unul din butoanele roșii.

IX

Ședința a fost reluată la 2,15. În dreptul fiecăruia se afla un termos cu o oranjadă și, într-un pahar, cafea espresso cu gheață. Numai lui Pantazi i se aduse cafea turcească și o carafă cu apă rece. Ascultă absent raportul unui inspector despre orașele unde au fost colectate exemplare apocrife, ce fel de oameni le-au primit, ce-au declarat la interogatorii. Marea majoritate, muncitori sau șefi de organizație. Foarte puțini intelectuali, și aproape toți membri de partid. La început, aruncau exemplarele apocrife, mai ales că unii primeau în aceeași dimineață și ediția curentă. Dar în ultimul timp au prins de veste, și le duc la sediu sau le vând amatorilor...

— Ce fel de amatori? întrebă Pantazi.

— Oameni de tot felul, colecționari de curiozități. Au fost anchetați și ei. Nu par suspecti, în aparență, de bună credință; dar, evident, vorbesc în dreapta și în stânga, și vrând, nevrând, fac publicitate. S-a aflat acum în toate orașele de provincie.

— Așa am aflat și eu, spuse Pantazi rupând meticulos scobitoarea. Unii se amuză, alții se bucură. Spun: iată că se *pot face* acte de sabotaj,

și Securitatea nu izbutește să dea de urma autorilor.

— Asta e partea cea mai gravă a afacerii, interveni Ghibercea. Publicitatea. E greu de știut câți și-au dat seama de modificările textelor și de greșelile de tipar. Mulți n-au remarcat nici măcar principala modificare: „Visători din toate țările, uniți-vă!”. Dar îi încântă succesul operației.

— Poate că și asta face parte din program, spuse Pantazi. Dar dacă ar fi numai asta!... Vă ascult, adaugă văzând că tăcerea se prelungește.

— Cred că am spus esențialul, încheie inspectorul după ce mai răsfoi o dată dosarul.

Pantazi își băgă automat degetele în buzunarul de sus al hainei, dar căută zadarnic. Câteva clipe în urmă, Ghibercea îi întinse un tub de celofan plin cu scobitori. Surprinse același gest la alți patru, și zâmbi.

— Mulțumesc, spuse Pantazi. Mă bucur să văd că nu mi-ați uitat ticurile și tabieturile... Aș vrea totuși să ne reîntoarcem o clipă la principalii suspecti: Pantelimon, Zevedei și d-ra Irineu. Dacă e vorba de o acțiune, și deci de o organizație, înțeleg rolul d-rei Irineu, dar mai puțin pe al celorlalți doi sau trei, dacă numărăm și pe Ulieru...

— În ceea ce privește pe Zevedei, interveni Ghibercea, ar fi totuși un indiciu.

Și expuse ipoteza lui: purtarea lui Zevedei nu se poate explica decât presupunând că a pierdut legătura. Pantazi îl ascultă atent sugând la răstimpuri scobitoarea.

— Foarte interesantă ipoteza d-tale. Dar mă întreb dacă nu cumva ne-au atras de la început în cursă, momindu-ne cu piste fictive pelerina lui Zevedei, explozia de la Fabrica de Cerneală, neregulile de la Muzeul Armatei, și poate mai sunt și altele, pe care nu le cunosc...

— Și cu toate acestea, interveni Năstase, există o legătură între ei pentru că Sanda Irineu, când era logodită cu Pantelimon, locuia alături de locuința lui Zevedei, iar doctorul Magheru a fost mutat la Fabrica de Cerneală din Slatina...

— E adevărat, reluă Pantazi, dar s-ar putea ca această legătură, destul de suspectă, să fi fost utilizată drept momeală; și anume, ca să

ne mobilizeze toate energiile în jurul unui complot intern, fictiv, camuflând sursa și caracterul internațional al operației. Dacă este așa, au reușit, căci am pierdut trei luni...

Ghibercea pâli ușor și-l privi încruntându-se.

— Ce-am fi putut face?

— Nu e un reproș, continuă Pantazi. Pentru că, în orice caz, ați anchetat cu eficiență pe Zevedei, i-ați comunicat lui Pantalimon declarațiile — mă refer în special la pasajul despre von Braun — și ați identificat astfel structura codului...

Ghibercea privi în jurul mesei, zâmbind ironic.

— D-ta glumești, tovarășe, spuse continuând să zâmbească. V-am atras atenția azi dimineață că serviciile speciale au lucrat zi și noapte, luând ca bază și fazele Lunii din 1966, și cele de anul acesta: absolut fără niciun rezultat. Nu s-a format nici măcar un singur cuvânt, ca să nu mai vorbim de mesaje...

Pantazi începu să soarbă, gânditor, din cafeaua proaspătă pe care i-o adusese vecinul.

— Firește, este o simplă ipoteză. Dar pentru că știm acum că edițiile apocrife au fost expediate peste hotare — în Mexico, în Italia și sigur în alte părți — că, deci, este vorba de o acțiune internațională, nu trebuie să calculăm pe baza fazelor Lunii de la noi, din România. Trebuie ținut seama de calendarul lunar din alte țări, chiar din foarte multe țări. Cred că serviciile speciale vor putea începe chiar în seara, aceasta, utilizând calculatorul electronic. De la Observatorul Astronomic li se vor pune la dispoziție tabele de mare precizie, indicând, fazele Lunii de pe toată suprafața Pământului. Computerele vor face restul. Ar trebui să începem întâi cu vecinii noștri, apoi Franța, Italia, Mexic, Suedia... Dar să nu uitați Uganda, adaugă după o scurtă pauză.

X

Când îl zări apropiindu-se, tânărul își împături jurnalul, căută ceva în servietă, apoi se ridică alene de pe bancă, parcă nu s-ar fi îndurat să se despartă de umbra teiului. Porni agale, cu pași leneși, în direcția opusă, întorcând mereu privirile spre bancă. De abia după ce-l văzu așezându-se, grăbi pasul și câteva clipe în urmă dispăru.

— Îmi pare bine că am, în sfârșit, prilejul să te întâlnesc, spuse Pantazi, și chiar aici, sub tei... N-am mai trecut pe aici de trei ani, adaugă scoțând o scobitoare din buzunar și începând s-o răsucescă ușor între degete. Voiam să te felicit, și să te întreb: când au descifrat codul? Câte zile înainte de a-i comunica descoperirea lui Năstase?

Pantelimon se întoarse brusc, cu tot corpul și-l privi surprins.

— Dar nu l-am descifrat! S-au făcut toate calculele posibile, mi-a spus tovarășul Năstase, dar fără niciun rezultat.

Pantazi îl cercetă câteva clipe în tăcere, începând să rupă, meticulos, scobitoarea.

— Să nu te sperii văzându-mă că sug scobitorile, le rup în bucățele și le mânjolesc. Ticul acesta — recunosc, detestabil — este prețul pe care îl plătesc și acum, cinci ani după ce m-am lăsat de fumat... Îți spuneam deci, continuă cu o voce mai gravă, sunt curios să știu câte zile au trecut între momentul când ai făcut legătura cu von Braun — alunizare — fazele Lunii, și momentul când i-ai comunicat ipoteza d-tale lui Năstase.

Pantelimon închise ochii și clătină de mai multe ori capul, parcă ar fi numărat în gând.

— Nu mai mult de patru zile. Evident, îi vorbisem cu o zi mai înainte tovarășului Ulieru, în ziua când ne-am întâlnit întâmplător în fața raionului de umbrele.

Pantazi nu încercă să-și ascundă satisfacția.

— Vasăzică, trei zile. Ai păstrat secretul pentru d-ta trei zile. De ce?

— Nu îndrăzneam să mă destăinuiesc cuiva. Mi se părea, principiul vreau să spun, mi se părea *evident* și în același timp absurd, inaplicabil.

Cum s-a și dovedit, de altfel.

— Și de ce lui Ulieru?

— Pentru că suntem... Cum să spun? nu pot spune că suntem prieteni, dar oricum, este singurul în care am toată încrederea, cu care stau de vorbă...

— Deci, îl întrerupse Pantazi, dacă prietenul d-tale Ulieru s-ar fi destăinuit chiar în ziua aceea altcuiva, acel altcineva ar fi avut un avantaj de 24 de ceasuri...

Pantelimon ridică încurcat din umeri.

— Dar să lăsăm asta, continuă Pantazi. Ce mi se pare senzațional este că ai reușit să dezlegi codul datorită pelerinei lui Zevedei! Pentru că, nu e așa? ai mărturisit chiar de la primul interogatoriu că te-au impresionat petecele cusute în dreptul epoleților.

Pantelimon începu să se miște stânjenit pe bancă.

— Dacă n-ar fi fost petecele, Zevedei nu te-ar fi oprit în fața alimentarei Mătășari, ca să te întrebe în ce an suntem, și, astăzi, d-ta ți-ai fi văzut liniștit de treabă, în laboratorul d-tale. N-ai fi devenit obiectivul nr. 1 al câtorva servicii secrete, în așa măsură încât trebuie să te păzim zi și noapte. Pentru că, adaugă zâmbind, cred că ai înțeles și d-ta: dacă ai fost deplasat de urgență în provincie, apoi internat într-un sanatoriu sub pretextul că riști o congestie pulmonară, iar azi ai fost adus la București cu ambulanța Ministerului pentru un așa-zis consult, și apoi invitat să te plimbi prin parc, însoțit de un intern și, în cele din urmă, poftit să te odihnești pe banca aceasta... Cred că ai înțeles că toate acestea au fost spre binele d-tale.

— N-am înțeles nimic. Mi-am închipuit doar că am devenit suspect în urma...

— Erai suspect mai dinainte, îl întrerupse Pantazi. Dar de data aceasta era vorba de altceva: trebuia să te păzim. Oamenii pot dispărea mai ușor decât îți închipui. Dispar azi și mâine se trezesc în cine știe ce

continent... Așa sunt timpurile. Au aflat și alții de descoperirea d-tale, și au aflat-o 24 de ceasuri înaintea noastră.

— Dar s-au făcut calcule... încercă din nou să se scuze Pantelimon.

— O să revenim la asta. Îți vorbeam de pelerina lui Zevedei fără de care... Îl cunosc pe Zevedei și știam și de pelerină, dar nu știam c-o poartă, așa peticită, iarnă și vară. Îl cunosc bine pe Zevedei, adaugă după o scurtă pauză. Eu l-am băgat în închisoare. Aflasem că se pregătește să fugă în munți, să se alăture unui grup de sabotori, destul de bine înarmați. Și pentru că știam că grupul fusese înconjurat, mi-a fost milă de Zevedei: îl cunoșteam de tânăr, și pe vremuri cunoscusem bine pe unchiu-său, colonelul Bruno Flondor. Așa că a trebuit să-l arestez chiar în noaptea aceea, și să-l implic într-un complot fictiv.

Speram că va lua doar cinci ani, dar la proces a vorbit prea mult, vrute și nevrute, și a fost condamnat la 25 de ani. Mi-a părut rău. Totuși, a scăpat cu viață. Ceilalți, din munți, au fost prinși și executați câteva zile în urmă.

Tăcu și-l privi în ochi.

— Dacă-l întâlnești, nu-i vorbi de asta. E poveste veche, și el nu știe nimic... Dar pelerina! exclamă ridicând brusc mâna în aer, parcă-ar fi voit să-i arate scobitoarea pe care tocmai o scosese din buzunar. Am citit și recitit toate stenogramele, doar voi afla de ce s-a hotărât să poarte pelerina asta!...

— Cu două petece cusute în dreptul epoleților, preciza Pantelimon.

— Epoleții fuseseră smulși la descinderea din noaptea aceea, când a fost arestat. Dădusem instrucțiuni să se caute valută, dacă s-ar fi găsit, ar fi fost implicat în alt proces, și ar fi luat pedeapsa minimă 3 ani. Dar Zevedei era un om integru: el voia să lupte în munți; în casa lui nu s-a găsit nici măcar un franc elvețian... Deși, reluă după o pauză, zâmbind, este probabil că s-a aflat în tot orașul de cercetarea minuțioasă a epoleților, pentru că de-atunci nu prea s-au mai găsit, la descinderi, bijuterii sau valute ascunse în căptușeala hainelor. Și una din paginile cele mai negre din istoria serviciului nostru este tocmai aceasta: nu ne-am gândit la colecțiile de costume naționale, în primul rând la colecțiile

de uniforme de la Muzeul Armatei. Organizația a putut lucra, nestânjenită, cel puțin zece ani. Aveau oameni de încredere la Muzeu, și agenți de legătură foarte pricepuți. Sub diferite pretexte — molii, praf, verificarea fișelor, și câte altele — anumite piese erau scoase din vitrine și aduse într-o cameră specială. Restul, se înțelege de la sine. Așa și-au salvat mulți bijuteriile și valutele ba, unii dintre ei, chiar și rezervele de aur. Evident, operația costa scump: aproape jumătate din valoarea obiectelor puse la adăpost. Dar unele uniforme fuseseră de atâtea ori descusute, cusute și din nou descusute, după atâția ani, începuseră să se zdrențuiască. Atunci, subdirectorul Muzeului a avut o idee nefericită: a hotărât restaurarea lor, dar s-au aplicat vopsele mediocre, uniformele arătau mai rău decât înainte de restaurare și subdirectorul a sugerat să li se schimbe culoarea. Și așa s-a descoperit, și a izbucnit scandalul.

— Ca într-un roman de aventuri, spuse Pantelimon. Pantazi îl privi curios, parcă ar fi încercat să-și ascundă dezamăgirea.

— Și totuși încă nu înțeleg *de ce* s-a hotărât Zevedei să poarte *numai* pelerina asta, s-o poarte iarna și vara. Așa cum îl cunosc eu, știu că *trebuie* să existe un motiv. Dar care?... În orice caz, trebuie să-i fim recunoscători. Datorită pelerinei, d-ta l-ai întâlnit pe Zevedei, ai aflat de edițiile apocrife, de von Braun și alunizare, și ai sugerat o ipoteză, singura care merită să fie luată în considerare. Doar că n-ai comunicat-o în întregime. Ultima parte ai păstrat-o pentru d-ta.

— Nu înțeleg ce vrei să spunei, șopti intimidat Pantelimon.

Câteva clipe Pantazi îl cercetă din nou, zâmbind.

— Mi-e greu să cred că te-ai oprit la jumătatea drumului. M-aș fi așteptat să sugerezi lui Năstase să se procedeze la descifrarea mesajelor ținând seama de fazele lunii și în afara teritoriului nostru ținând seama, bunăoară, de calendarul lunar din Franța sau Rusia sau Mexic. Sau Uganda.

Pantelimon păli și-și înălță brusc capul.

— Dar e pur și simplu absurd! Exclamă. Dacă apar ediții clandestine, cu eventuale mesagii cifrate, în România, mesagiile nu pot fi decât în

românește și adresate românilor.

— Pare, într-adevăr, absurd, începu Pantazi căutându-și o nouă scobitoare. Și totuși, așa este: ținând seama de calendarele lunare de pe toată suprafața Pământului, computerele electronice au descifrat până acum peste o sută de mesagii, redactate în 15 limbi, inclusiv limba română.

— Imposibil! repetă Pantelimon. E absurd!... Ce fel de mesagii?

— Destul de pașnice și de anoste. Citate din Gandhi și din Evangheliile, din Charta Națiunilor Unite, din Marc Aureliu și Confucius, și multe alte surse de același fel. Dar mai ales din Evangheliile. Deocamdată, în 15 limbi, dar încă n-a fost epuizată întreaga colecție.

Pantelimon îl ascultase, uluit, privindu-l cu ochii dilatați, parcă s-ar fi trudit să-l vadă mai bine.

— Dar de ce? șopti târziu. Ce sens ar putea avea o ediție poliglotă, cifrată, tipărită la noi, conținând mesagii indescifrabile în România?

— Într-un anumit fel, reluă Pantazi continuând să zâmbească, este o propagandă pacifistă pe plan mondial și efectuată cu mijloace internaționale.

— Dar e absurd, e absurd! O propagandă care utilizează mijloace atât de complicate încât numai computerele electronice reușesc să descifreze mesajele!...

— Nu înțeleg nici eu prea bine, continuă Pantazi. Dar nu trebuie să uiți că numai *noi*, aici în România a trebuit să recurgem la computere. Cititorul din Franța, sau Suedia, sau Mexico descifrează singur: se uită la data la care a fost tipărit ziarul, caută poziția Lunei din acea zi, din țara lui, apoi, conform sistemului pe care l-ai descoperit d-ta, începe să descifreze. Evident, dacă vede că primele grupe de litere nu au niciun sens, renunță; știe — pentru că a fost informat în prealabil, știe că ediția din ziua aceea nu conține mesagii adresate țării lui.

— Este extraordinar de complicat! repetă Pantelimon. Și se pare de-a dreptul absurd, ținând seama că ziarul se tipărește în limba română.

— Există totuși o explicație. Ți-o spun, adaugă Pantazi după o nouă pauză, pentru că ai dovedit că poți păstra un secret, chiar pentru trei

zile. Dar al d-tale era, într-adevăr, un foarte prețios secret. Ce-am să-ți spun eu acum sunt doar ipoteze, și nu se referă direct la țara noastră.

Dar, dacă poți, e preferabil să le ții pentru d-ta...

— Vă dau cuvântul meu de onoare, șopti Pantelimon punându-și mâna pe inimă.

— Noi suntem o țară mică, reluă Pantazi, cu o umbră de tristețe în glas. Și constituim, ca și multe alte țări, o societate mai mult sau mai puțin închisă. Asta e conjunctura istorică și trebuie să ținem seama de ea. S-au încercat, prin vecini, anumite modificări de structură, ceea ce occidentalii numesc „liberalizare”. Știi cu ce rezultat. Dar e greu de închipuit că această tendință către „liberalizare” poate fi radical anihilată. Pe de altă parte, e greu de închipuit că anumite superputeri să nu încerce a profita de o asemenea tendință.

Se întrerupse, scoase frânturile de scobitoare din gură și le așeză cu grijă, una lângă alta, pe marginea băncii.

— Ce-ți spun eu acum, repet, e o simplă ipoteză. Și ți-o spun d-tale pentru că ai înțeles lecția lui von Braun: triumfă numai acela care vede departe. D-ta ești tânăr, ai să vezi multe... Să precizez: ce sens poate avea, cum spuneai, o ediție apocrifă a *Scântei*, ale cărei mesagii cifrate nu pot fi descifrate în România și sunt numai rareori redactate în românește? Nu există decât o singură explicație. Anumite servicii ale unei superputeri încearcă o experiență și, pentru motive pe care nu le cunoaștem, o încearcă la noi. Dar, pentru a evita o anumită interpretare eronată și mai ales complicații diplomatice, mesajile sunt cifrate într-un mod imposibil de descifrat la noi în țară; mai mult, conținutul acestor mesagii este, politicește, fără semnificație, adică, cel puțin deocamdată, este o simplă propagandă pacifistă.

— Pare de necrezut! exclamă Pantelimon. Atâta cheltuială și atâta risipă de energie, ca să comunici prin cifru texte din Evanghелиi și din Gandhi !...

— Dacă ipoteza mea e justă, experiența are o importanță extraordinară. Iar mai târziu ar putea avea consecințe destul de grave. Am să revin îndată asupra acestui aspect al problemei. Deocamdată să

analizăm scopul experienței: organizatorii încearcă să verifice în ce măsură se pot transmite — *în lumea întreagă* — anumite slogane, sau informații sau, eventual, mai târziu, instrucțiuni precise de ordin politic sau militar. În ce măsură, adică: până la ce limită pot utiliza un mod care, pe de o parte, e atât de simplu încât poate fi învățat pe dinafară, iar, pe de altă parte, se re codifică automat și la infinit, în cazul că e descifrat de adversar. Căci, știi mai bine decât mine, pe o bază invariabilă — fazele Lunii — poți schimba la infinit cifrul: în cazul nostru, se numără cuvintele — sau literele — la dreapta sau la stânga greșelilor de tipar, dar se poate modifica ordinea în care trebuie numărate, și se pot constitui noi sisteme, pe baza literelor sau grupurilor de litere, și asta, la infinit. Important este un singur lucru: să existe o structură invariabilă și ușor accesibilă, adică prezentă la orice longitudine sau latitudine. Cum bine ai ghicit d-ta, singura structură de acest fel este calendarul lunar.

— Dar... interveni Pantelimon.

— Știu, îl întrerupse Pantazi. Este, cum spui, extrem de complicat tipărirea edițiilor apocrife, introducerea lor prin mijloace legale sau ilegale în diferitele țări, instruirea prealabilă a cititorilor în sistemul re-codării codurilor descifrate, și câte altele. Este extraordinar de complicat, dar este un sistem care nu poate fi niciodată abolit. Cât timp există un calendar lunar, și există supraputeri ori mijloace tehnice limitate la dispoziție, difuzarea pe scară mondială a oricărei categorii de mesagii nu poate fi întreruptă. Deocamdată, adaugă zâmbind, se face propagandă pacifistă. Zevedei, bunăoară, habar n-are de cod, dar e convins că e vorba de mesagii religioase care anunță Pacea universală. Căci trudindu-se să înțeleagă, cum spune el, unitatea fundamentală a celor două faze antagonice din viața lui — 15 ani de activitate politică și 15 ani de meditație în pușcărie — a ajuns la concluzia că numai o împăcare universală, adică Pacea mondială, poate salva omenirea de o catastrofă. De când i-au căzut pentru întâia oară sub ochi exemplarele antedatate cu trei ani, e convins că o puternică misivă spirituală a început în mai multe părți ale lumii. Dar pentru că nu poate citi

mesagiile, întreabă la răstimpuri, cum a făcut cu d-ta, în ce an suntem – sperând că într-o bună zi să întâlnească pe cineva care cunoaște codul și-i poate comunica mesagiile. Dacă îl întâlnești, adaugă cu un zâmbet trist, să-i spui că a avut dreptate: majoritatea mesagiilor sunt extrase din Evanghелиi, în primul rând *Fericirile*.

– Fericirile? întrebă Pantelimon. Adică ...?

– Nu ai auzit niciodată de Fericirile proclamate de Isus? Fericiți cei înfometați, căci se vor îndestula. Fericiți cei ce plâng, căci vor fi mângâiați... Fericiți iubitorii de pace...

– Ah, da! exclamă Pantelimon roșind. Știu. Le-am auzit și eu. Dar nu știam că li se spune așa: *Fericirile*.

– Sunt opt Fericiri, adaugă Pantazi așezând cu degetele ușor tremurând ultima frântură de scobitoare pe marginea băncii. Dacă aș face un efort, cred că mi le-aș aminti pe toate opt... Tăcu, închizând ochii, parcă ar fi încercat să și le amintească și să le numere.

– Spuneți că au fost trimise mesagii și în limba română, îndrăzni târziu Pantelimon să rupă tăcerea.

– Numai unul singur, dar a fost trimis de mai multe ori: „Fericiți cei săraci cu duhul căci a lor va fi împărăția Cerurilor!”

Pantelimon păli, și-și trecu de mai multe ori mâna pe frunte.

– „Cei săraci cu duhul”, repetă în șoaptă. Dacă nu sunt indiscret...

– Nu ești. Acest mesaj, singurul, în limba română, nu poate fi descifrat decât ținând seama de calendarul lunar din Uganda...

– Era expresia ei favorită, continuă visător Pantelimon. Mi-o tot repeta mereu. Pe atunci, mi se părea umilitoare, și nu înțelegeam de ce mi-o spune. De ce tocmai mie?...

Cu un gest, scurt, Pantazi zvârli rămășițele scobitorilor, călcându-le cu piciorul, amestecându-le în pietriș, încercând să le ascundă.

– Ai să înțelegi, poate, mai târziu, spuse. Au fost mulți săraci cu duhul în toată lumea asta a noastră. Dar cel mai faimos tot Parsifal a rămas. Căci a fost singurul care a întrebat: unde se află potirul Sfântului Graal?... Halal de Graalul nostru! continuă cu o voce obosită,

depărtată. Halal de Graalul care ne-a fost nouă ursit să-l căutăm. Să-l căutăm și să-l găsim! adaugă ridicându-se.

Îi strânse mâna și porni agale, lăsându-și ușor capul pe spate, ca și cum de-abia atunci ar fi ajuns până la el mireasma florii de tei.

Porto de Andraitx, august 1975

LES TROIS GRÂCES

— Este curios că s-a gândit la asta. Că ultimele lui cuvinte au fost astea: *Les trois Grâces*...

Aproape 39 de ani. De fapt, 39 de ani fără trei săptămâni. La câțiva kilometri de Vevey, în pădure. Dacă nu l-ar fi trezit lătratul câinelui, ar fi trecut pe lângă ele fără să le vadă. Probabil că încerca din nou — pentru a câta oară?

— Să găsească rima. Se încăpățânase să păstreze întreg numele latinesc: *Euphorbia moldovica id est impudica*... A întors speriat capul; un câine mare, negru se îndrepta spre el, pe pietriș și în fund, pe jumătate ascunse sub sălcii și brazi, cele trei vile. Așa cum nu mai văzuse până atunci. Păreau izolate și totuși comunicau între ele; dar nu înțelegea cum. Le privea fascinat, nemaîndrăznind să le privească. (Câteva luni după aceea, Sidonia i-a spus, stăpânindu-și anevoie enervarea: „Știu, este pur și simplu un tic; dar, dacă ai avea puțină voință... Pentru că, iartă-mă că ți-o repet, pentru cel care te privește...” „Dar nu clilesc întotdeauna, a întrerupt-o zâmbind. Când mă interesează ceva, un tablou, un peisagiu, o floare...” „Nu vorbeam de flori, reluă Sidonia. Este meseria ta...” Poate că atunci, în acea clipă, a înțeles. Cuvintele acelea, „meseria”, „este meseria ta”, i-au fost de ajuns. A ridicat din umeri, „înainte de toate, pentru mine, botanica este o pasiune; în al doilea rând, este o știință foarte precisă. În orice caz, te asigur, ticul, dacă se poate numi așa, nu-mi aparține. Nu aparține poetului, și nici naturalistului...”)

— Da, este într-adevăr curios, vorbește Hagi Pavel. Vreau să spun că și-a amintit de ele tocmai atunci, când... Se întrerupse brusc, încercând să-și înăbușe un suspin: Dumnezeu să-l ierte! adaugă coborând glasul.

Apoi întinse mâna și apucă paharul cu vin.

— *Les trois Grâces*, repetă absent Zalomit. *Les trois Grâces!*...

Ce casă de vis! Să poți lucra aici o vară întreagă, să nu faci altceva decât să scrii!... Dar îl exaspera câinele. Se învârtea în jurul lui, la câțiva metri, lătrând tot mai strident, neîndrăznind să-l privească și totuși cu capul neconținut îndreptat, amenințător către el. Îi strigă în glumă: „Potaie!” încercând să-l îmblânzească. Atunci dădu cu ochii de tăblița de aramă și citi: *Les trois Grâces*. „Evident! Acum înțeleg!” șopti.

— Dar, în fond, de ce este vorba? întrebă Nicoleanu. Ce-a vrut să spună?

Hagi Pavel își îndreptă privirile spre Zalomit și zâmbi trist.

— Tinerețe, spune, amintiri din tinerețe. De când eram toți trei la studii, în Elveția.

Își duse stângaci mâna la ochi și începu să se frece. Apoi, cu un oftat, își umplu din nou paharul.

— Eu le-am descoperit întâi, începu Zalomit, Dar în ziua următoare i-am adus și pe ei să le admire. *Les trois Grâces*. Într-adevăr, nu li se potrivea alt nume. Căci, deși erau trei, alcătuiau o unitate, dacă înțelegi ce vreau să spun. Le-a plăcut și lor, firește, dar eu eram pur și simplu îndrăgostit, de fiecare în parte și de toate trei laolaltă. Veneam să le văd în fiecare duminică. Am venit o dată, toți trei, pe ninsoare. Zăpada era deja de câteva palme, dar ningeă întruna și printre brazi, după ce se aprinseseră luminile înăuntru, căci eram în ianuarie și se întuneca repede, printre brazi parcă ne-am fi aflat deodată într-un basm norvegian cu zâne.

— Am mai fost și altă dată pe zăpadă, îl întrerupse Hagi Pavel. Dar n-a mai fost așa frumos.

Zalomit clătină din cap.

— Nu, te înșeli. Pe zăpadă n-am fost decât o singură dată, în duminica aceea din ianuarie, în 1929 sau 1930.

Hagi Pavel îl privi curios.

— În niciun caz n-a putut fi în 1929, pentru că nu mă instalasem încă la Geneva. Și nici în 1930 n-a putut fi, pentru că vacanța aceea de iarnă

o petrecusem în țară.

— Poate că nu vorbiți de același lucru, interveni Nicoleanu. După câțiva ani... amintirile știți și dumneavoastră...

— Dar *Les trois Grâces* sunt mai mult decât amintiri din tinerețe, îl întrerupse Zalomit. Cel puțin pentru mine. Publicasem o plachetă de versuri, cu banii mei bineînțeleș. Fără niciun succes, de altfel. Lucram în vara aceea la un alt volum, mult mai pretențios. Eram pur și simplu entuziasmat de Paul Valery... Când le-am descoperit acolo, ascunse sub sălcii și brazi, mi-am spus: Să poți scrie aici, o vară întreagă, singur, neștiut de nimeni...

Hagi Pavel se întoarse spre el, încruntându-se.

— Aflasem și numele arhitectului, continuă Zalomit, și l-am ținut minte multă vreme, poate zece, cincisprezece ani. Dar, cu toată admirația mea, l-am uitat. Așa cum am uitat, de altfel, atâtea altele, adăugă încercând să zâmbască.

Hagi Pavel ridică de mai multe ori din umeri.

— Nu prea înțeleg la ce faci aluzie, spuse.

— În orice caz, e curios că astea au fost ultimele lui cuvinte, spuse Nicoleanu: *Les trois Grâces*.

— Cât se poate de curios, reluă Hagi Pavel. Fiecare dintre noi am avut multe aventuri în tinerețe; pe unele le-am uitat, de altele ne amintim doar pe jumătate. Ce l-o fi făcut pe Aurelian să-și aducă aminte tocmai de *Les trois Grâces*! Poate pentru că, după atâția ani, ne aflam din nou împreună, noi, cei trei, care ne împrietenisem în timpul studiilor la Geneva. Dar aveam atâtea alte amintiri comune din Elveția! De ce și-o fi adus aminte de *Les trois Grâces* ? Mai ales că, la drept vorbind, așa cum căzuserăm de acord cu toții, nu numai noi trei, ci și alți colegi de-ai noștri, numai două din ele erau propriu-zis grase. Yvonne era mai mult sau mai puțin așa cum trebuia să fie o elvețiană de douăzeci și cinci de ani.

Zalomit schimbă brusc poziția scaunului și-și încrucișa brațele pe masă.

— Cred că vorbim de două lucruri cu totul deosebite, care n-au nimic

de-a face unul cu altul. Eu îți vorbeam de cele trei vile de lângă Vevey, care se numeau *Les trois Grâces*, și prin fața cărora ne-am plimbat de atâtea ori; o dată într-o duminică din ianuarie și pe ninsoare.

— Acum, că te ascult, începui gânditor Hagi Pavel, parcă mi-aș aduce aminte de niște pitici în curte și un bazin zmălțuit, albastru.

Zalomit ridică plictisit din umeri.

— Nu. Confunzi cu alte vile și căsuțe. *Les trois Grâces* n-aveau pitici și nici bazin.

— Poate confunzi, spuse Hagi Pavel. Dar sper că îți mai aduci aminte de Yvonne și de Henriette și de o a treia fată, îmi scapă acum numele, cu care ne-am avut noi bine, iar unii din noi chiar foarte bine, aproape doi ani de zile... Ție îți plăcea la început de Yvonne, dar nu cred că a fost o mare pasiune...

— Da, Yvonne... Evident, îmi aduc aminte numele. Dar n-aș ști să-ți spun cum arăta... Iar despre celelalte două...

— Henriette era destul de grasă, dar „era, cum spuneam noi atunci, dată dracului, avea pe vino încoace. Și era deșteaptă foc. Ții minte cum te tachina când ne întâlneau cu toții — noi trei, și ele trei — la *Café des Vosges*? Întâi striga grupului întreg: *Vive la Roumanie!* Apoi îți căuta privirile și adaugă: *Vivent les alliés!*

Zalomit ridică din nou din umeri zâmbind trist, intimidat.

— Îmi pare rău, îmi pare foarte rău, dar nu-mi mai aduc aminte.

— Bine, înțeleg, continuă Hagi Pavel. Tu erai pasionat de poezie și de flori. Vedeai lumea altfel decât o vedeam noi! Și apoi, adaugă după o scurtă pauză, au trecut aproape patruzeci de ani.

— Dar n-am uitat nici pădurea de lângă Vevey, nici *Les trois Grâces*, deși, îți mărturisesc, nu m-am mai gândit la anumite întâmplări din tinerețea mea de vreo douăzeci și cinci de ani.

Tăcură toți, încurcați, evitând să se privească. Târziu, Hagi Pavel apucă brusc a doua sticlă și umplu paharele, cu mare grijă, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-i tremure mâna.

— *À propos de Yvonne*, începui. Mai ții minte cum le numea Aurelian la început? Le spunea: *Deux ou trois Grasses...*

Zalomit îl privi din nou cu mare atenție apoi zâmbi.

— Asta n-o putea spune atunci, pentru că în anii aceia încă nu se tradusese în franțuzește cartea lui Aldous Huxley, *Two or Three Graces*. Dacă a spus-o, a spus-o mai târziu...

— Bine, bine, îl întrerupse Nicoleanu. Știm cu toții că memoria este așa cum sunt toate celelalte funcțiuni și facultăți: aproximativă și perisabilă. Dar, ca să revenim la ultimele cuvinte ale lui Aurelian Tătaru, ce credeți că a vrut să spună?...

— Dumnezeu să-l ierte! murmură Hagi Pavel. Poate faptul că eram toți trei împreună, că ne reîntâlnisem toți trei după atâția ani, și tocmai aici în munți, ca pe vremuri, când urcam spre Chamonix.

— Partea asta a Carpaților nu prea seamănă cu Elveția alpină, vorbi absent Zalomit. Dacă a vrut să ne spună ceva, a vrut probabil să ne spună: „Îmi dau seama că sunt pierdut, dar nu mi-e frică, și nici vouă să nu vă fie frică de moarte”. Și poate a vrut să ne spună că moartea este o împlinire, o perfectă integrare a tuturor facultăților înalte cu care am fost dăruiti. Și n-a găsit, pe loc, o altă imagine, sau poate n-a mai avut destule puteri să vorbească, și deschizând ochii și văzându-ne pe amândoi acolo, lângă el, și-a adus aminte de perfecta armonie a celor trei vile, separate și totuși formând un singur corp arhitectonic, și ne-a evocat imaginea asta: *Les trois Grâces*.

— Bine, tu ești poet, îl întrerupse Hagi Pavel. Tu vezi lucruri pe care noi ceștilalți...

Zalomit îl privi câteva clipe adânc, încruntat, apoi figura i se luminează deodată și zâmbi.

— Dacă vrei să știi, află că nu mai sunt de mult poet. Din după-amiaza aceea de iulie, când am dat prima oară cu ochii de *Les trois Grâces*, n-am mai încercat să scriu un singur vers. Am rămas ce trebuia să fiu de la început: un botanist. Nici o poetică din lume nu atinge perfecțiunea și semnificația celei mai timide flori. Se ridică brusc și le întinse mâna: Și acuma, am să vă rog să mă iertați dacă vă las. Mă urc sus, la mine în cameră, să mă întind. M-a ajuns oboseala...

Tresări auzind pași pe cărare, și întoarse repede capul. La început nu-l recunosc, cu bascul îndesat mult pe frunte și cu mantaua de ploaie pe umeri.

— Vasăzică, nici dumitale nu ți-e somn, spuse Nicoleanu apropiindu-se.

Se așează lângă el, în iarbă, înfășurându-și cu grijă mantaua în jurul genunchilor.

— Chiar în miezul verii, adaugă, nopțile aici, la munte, sunt întotdeauna reci. Să fii cu mare băgare de seamă...

— Sunt obișnuit, vorbi Zalomit fără să-l privească. Aria mea de specializare e flora Carpaților. Câtă a mai rămas, adaugă parcă mai mult pentru sine.

— Te-ai oprit să te odihnești chiar aici, la câțiva metri de locul unde...

— Cât să fie ceasul? îl întrerupse Zalomit, întorcând brusc capul către el. Mi-am lăsat ceasornicul pe măsuta de noapte...

— Nu poate fi mai mult de trei. Într-un ceas răsare soarele.

— Deci, n-au trecut decât vreo douăsprezece, treisprezece ore... Mi-e peste puțină să înțeleg cum s-a întâmplat, reluă după câteva clipe.

Nicoleanu își strânse și mai mult, cu înfrigurare, mantaua în jurul corpului.

— Nici eu nu înțeleg, spuse. Când v-am auzit strigând și am sosit în goană, doar două, trei minute mai târziu, nu-mi venea să cred ochilor. Numai un copil nepriceput, de la oraș, care ar fi urcat prima oară pe munte, sau cineva care și-ar fi pierdut brusc cunoștința, ar fi putut aluneca și ar fi căzut, rostogolindu-se, douăzeci, douăzeci și cinci de metri, fără să încerce să se apuce de vreo rădăcină, sau de vreun smoc de iarbă înaltă, sau chiar de pietre...

— Poate și-a pierdut cunoștința. Sau poate o fi avut o criză cardiacă sau altceva... Cred că asta se va putea afla...

— S-ar putea afla, îl întrerupse Nicoleanu, dacă autopsia va fi făcută la timp și de cine trebuie...

— Îl cunoșteai de mult? întrebă Zalomit întorcând din nou capul către el.

— Bine, nu l-am cunoscut decât în ultimii trei, patru ani. Evident, îl întâlnisem de câteva ori, mai înainte. Cum însă nu aveam aceeași specialitate sau, mai precis, el nu o mai avea, nu am avut nici prilejul atunci, prin anii 1960 — 65 să ne întâlnim mai des și să ne cunoaștem.

— De ce spuneai că nu mai avea aceeași specialitate? întrebă Zalomit.

Nicoleanu prelungea încurcat tăcerea, tot încercând să-și potrivească mantaua. În cele din urmă se ridică în picioare, căută mânecile mantalei, o îmbracă și își încheie nasturii până sus.

— De când nu v-ați mai văzut? întrebă într-un târziu.

— În ultima vreme ne întâlneam destul de rar, la câțiva ani o dată. Dar păstram legătura, prin prieteni comuni, prin colegi; ne scriam mai rar, căci eram amândoi foarte prinși, fiecare cu treburile și răspunderile noastre. Și, totuși, când a aflat de la Hagi Pavel că voi veni în a doua jumătate a lui iunie, la Poiana-Dornei, mi-a scris, propunându-mi să petrecem câteva zile împreună, toți trei, aici, la cabană... Dar de ce întrebi?

Nicoleanu își freca încurcat mâinile.

— Vroiam să știu dacă erai la curent cu cercetările lui, mai precis, cu descoperirile lui de acum vreo zece, unsprezece ani, când mulți dintre noi, cei care ne specializam în biologia medicală, credeam că doctorul Tătaru descoperise, sau era pe cale de a descoperi, tratamentul cancerului.

— De asta auzisem mai demult. Și chiar am discutat câte ceva. Mai precis, îl întrebam eu, și deși paralizat de modestia lui proverbială, Aurelian mi-a mărturisit o dată că dacă nu va fi împiedicat de împrejurări, în cel mult doi, trei ani, mortalitatea provocată de cancer va fi inferioară celei provocate de tuberculoză sau de sifilis.

— Da, e adevărat. Asta se știa de mult; se știa că într-o zi problema cancerului va fi rezolvată, așa cum a fost rezolvată, bunăoară, problema ciumei și a turbării. Dar nu știu dacă doctorul Tătaru a intrat în amănunte.

— Nu cred. Spunea doar că experiențele sunt cât se poate de încurajatoare...

— Multe experiențe au fost încurajatoare, reluă Nicoleanu, și nu au dus la niciun rezultat. Experiențele doctorului Tătaru, care ne fascinaseră pe noi acum vreo doisprezece — treisprezece ani, erau de un alt ordin; presupuneau o metodologie revoluționară, care nu avea nimic de-a face cu tot ce se încercase până atunci în tratamentul științific al cancerului. E drept, cum se obișnuiește în asemenea împrejurări, secretul trebuia păstrat până când rezultatele pozitive vor fi fost verificate în ceea ce unii numesc serii minimale, adică în cel puțin trei sau cinci clinici. Așa că, pe atunci, nimeni dintre noi nu știa în ce constau experiențele. Dar aflasem ceva despre presupuzițiile lor metodologice. Și, când, în ultimii doi, trei ani, am început să ne împrietenim, doctorul Tătaru mi-a mai spus ceva evident, nu totul, dar destul ca să înțeleg că ce aflasem noi nu erau zvonuri, cum s-a susținut mai târziu... Pentru că mai târziu s-a susținut...

Se întrerupse, ca și cum i-ar fi fost frică să încheie fraza, și tăcu câțva timp încurcat.

— În sfârșit, acum se poate spune, reîncepu brusc, pentru că, pe de o parte, Aurelian Tătaru nu mai este, iar pe de altă parte, pentru că s-ar părea, în chestiunile acestea nu se știe niciodată sigur ce e adevărat și ce e zvon sau propagandă, s-ar părea că experiențe similare au loc în laboratoarele din Rusia și din Statele Unite. Pe scurt, ideea doctorului Tătaru era aceasta: cancerul este provocat de o proliferare excesivă și anarhică a celulelor unui țesut sau ale unui organ. Procesul fiziologic e paradoxal, chiar contradictoriu. Pentru că fenomenul de multiplicare vertiginoasă a celulelor indică o pulsiune pozitivă, și anume regenerarea țesutului sau organului respectiv, în sine, apariția unui neoplasm, proliferarea masivă a celulelor, ar trebui să conducă la regenerarea totală a țesutului și, în cele din urmă, la regenerarea, adică la întinerirea, corpului întreg. Dar această pulsiune organică pozitivă este anulată de ritmul demential al proliferării celulelor și de caracterul anarhic, haotic, al construcțiilor micro și macro celulare, s-

ar spune că avem de-a face cu o tendință de creație devenită brusc amnezică, un proces fiziologic „ateleologic”, amputat de intenționalitate, și care „creează” în neștire și la întâmplare, fără scop, fără plan, fără structură...

— Extraordinar! exclamă Zalomit. Pur și simplu extraordinar! Cât i-ar fi plăcut lui Goethe această interpretare a neoplasmului, ca o reacție haotică și lipsită de sens! Și dacă ar fi citit-o, cât i-ar fi plăcut lui Aurelian *Morfologia plantelor* a lui Goethe! N-am să-mi iert niciodată că n-am insistat, că nu l-am rugat mai insistent să-mi vorbească despre experiențele lui!..

— Poate că n-ar fi spus mai mult, reluă Nicoleanu. Suferea, cum am îndrăznit să-i spun o dată, suferea de o modestie aproape patologică.

— Și atunci, ce s-a întâmplat? Căci n-am auzit vorbindu-se despre descoperirea tratamentului, și nici el, când ne întâlneam, nu mai pomenea nimic de experiențele acelea atât de promițătoare.

Nicoleanu oftă adânc și întinse brațul spre vale, ca și cum ar fi vrut să-i arate ceva, apoi se răzgândi și-și așează cuminte palma pe genunchi.

— Ce s-a întâmplat, nu știu prea bine, nici eu, dar a trebuit să întrerupă experiențele când a fost numit șeful Spitalului din Giulești. L-ai întâlnit cumva în acel an, prin 1960-61?

Zalomit rămase o clipă pe gânduri.

— Nu. Nici în 1960-61, nici în 1962.

— Cei care l-au văzut atunci n-au remarcat nicio amărăciune. Râdea tăcut, cum râdea el întotdeauna. „Ce n-am descoperit eu, au să descopere alții”, spunea. Și apoi schimba vorba.

...Evident, era fatal: ar fi trebuit să înțeleg asta de mult. Cu experiența mea, ar fi trebuit. Proiectul atlasului regional, trei monografii gata de tipar, și tot ce a urmat: zâmbetul lui Ursache, dând cu ochii de Catastrofa-Trei-Ierarhi, dar mai ales tăcerea lor când a luat cuvântul Imaculata-Conceputiune... Își simți tot sângele adunat în obraji și se trezi, brusc, întorcându-se cu tot corpul spre Nicoleanu.

— Dar, în fond, cum înțelegea Aurelian să rectifice procesul de proliferare a celulelor? În ce constau experiențele lui?

— Pe cât pot reconstitui din cele știute de mine și auzite de la el, Tătaru spera să pună la punct o soluție organică, sau un ser, nu pot preciza mai mult, o soluție care, injectată în zona unde se declarase proliferarea, ar fi produs un fenomen, cum îi spuneam noi, în glumă, de „anamneză”, de „trezire” a instinctului teleologic, prezent în orice microorganism. Evident, astea sunt doar metafore. Ce credea el că era pe cale să descopere era un agent de restructurare a pulsionii organice. O dată mi-a spus: „în fond, descoperirea va fi utilizată mai mult în medicina întineririi decât în vindecarea cancerului. Pentru că, spunea, într-o generație, două, cancerul va dispărea ca flagel social, dar cu flagelul degenerării celulare și a îmbătrânirii mai avem de furcă”...

— Un fenomen de anamneză a instinctului teleologic prezent în orice microorganism, repetă Zalomit, pronunțând rar, sacadat, cuvintele. Dacă a înțeles asta, a înțeles tot... Cu un gest scurt, se ridică în picioare:

— Mi se pare că visez. Tot ce s-a întâmplat de ieri după-amiază mi se pare ireal...

— Și mie, spuse Nicoleanu ridicându-se cu oarecare greutate. Nu pot crede că s-a împiedicat și a alunecat douăzeci și cinci de metri pe povârniș, căci nici măcar nu e prăpastie...

— Mi se pare ireal, continuă Zalomit plecându-și capul, ireal că, după ce-am urmărit cu ochii, o bucată de vreme, mașina ambulanței, cu trupul lui Aurelian Tătaru, ne-am întors la cabană, și Dadu Hagi Pavel, a comandat două sticle cu vin... Mi-e peste putință să cred că așa a fost, că asta s-a întâmplat cu adevărat.

*

Îl trezi Hagi Pavel când, i se părea, abia adormise.

— Îmbracă-te repede, îi spuse. Au venit la anchetă. *Au fond, mon vieux, nous sommes suspects*, adaugă în șoaptă.

Ajuns în curte, l-a orbit lumina dimineții de vară. Erau toți strânși în jurul unui tânăr brun, încruntat, gesticulând cu un carnet în mâna stângă.

— Tovarășul profesor Filip Zalomit? îl întrebă. Ați sosit alaltăieri seara, cu o mașină a laboratorului de fiziologie botanică, de la Poiana-Dornei. Doctorul Aurelian Tătaru vă aștepta pe terasă, împreună cu tovarășul inginer Hagi Pavel și tovarășul doctor Nicoleanu. Așa e?

— Așa, spuse Zalomit, neîndrăznind să-și privească tovarășii.

— Atunci putem porni. Și ca să câștigăm timp, luăm camioneta.

— Tovarășe Ciubotarul, interveni Hagi Pavel, e foarte aproape, nu e mai mult de un kilometru.

— Ca să câștigăm timp, repetă Ciubotariu.

După ce au coborât din camionetă, tuși de câteva ori și începu cu oarecare solemnitate:

— Ca să nu fie nicio confuzie, vă rog să nu mai vorbiți între dumneavoastră și să-mi arătați cum ați pornit pe cărarea aceasta ieri, 22 iunie, pe la ceasurile două, două și jumătate după amiază. Ați spus în declarații că doctorul Aurelian Tătaru pornise repede înainte, adică se depărtase de dumneavoastră. Cam la câți metri? întrebă întorcându-se spre Nicoleanu.

— Greu de precizat. Poate patruzeci, cincizeci de metri, în niciun caz nu mai mult de o sută de metri. Dar din cauza arborilor nu-l mai vedeam.

— Nu l-a mai văzut niciunul dintre dumneavoastră? întrebă Ciubotariu rotindu-și privirile de la unul la altul.

— Nu.

— Vasăzică, nu l-ați mai văzut, încheie, și umezindu-și degetul întoarse cu grijă o foaie din carnet. Acum, ca să nu fie nicio confuzie, să-mi arătați cum mergeați, la ce distanță unul de altul. Spune dumneata, tovarășe profesor.

— La început umblam unul lângă altul. Apoi, când s-a îngustat cărarea, ne-am înșiruit unul în spatele celuilalt. O bucată de vreme eu eram în față, dar apoi...

— Îmi dați voie, îl întrerupse Ciubotariu. Așa a fost? se adresa celorlalți doi. O bucată de vreme dumnealui a umblat în frunte?

— Chiar așa, spuse Hagi Pavel. Eu rămăsesem un pas, doi în urma lui,

dar curând după aceea, să fi trecut cinci, șase minute, Filip, profesorul Zalomit, care, știți, e botanist, s-a oprit în dreptul unei buruieni și s-a aplecat s-o privească mai de-aproape. Și atunci am trecut eu înaintea lui urmat de doctorul Nicoleanu.

Ciubotariu îi privi pe rând, întrebându-i din ochi.

— Atunci să mergem, spuse. Umblați, pe cât se poate, cam tot așa cum ați umblat ieri. Eu rămân la urmă... Și, vă rog, nu vorbiți între dumneavoastră.

După vreo zece minute, Nicoleanu părăsi cărarea și-i spuse:

— Ieri, m-am oprit aici și le-am spus celorlalți să nu mă aștepte. Am urcat puțin, printre brazi, cam pe-acolo, arată întinzând brațul, înțelegeți de ce... Eu sunt și medic și biolog, adăugă văzând că Ciubotariu îl asculta încruntat.

— Vasăzică, de aceea n-ați fost de față...

— Cred că nici ei n-au fost de față...

Ciubotariu deschise din nou carnetul.

— Da, nici ei. Așa cel puțin au scris, fiecare din ei, în declarație. Și cât timp ați rămas singur?

— Poate opt, zece minute. Apoi am grăbit pasul, ca să-i ajung...

— Îi puteați vedea de departe?

— Nu. Cum vă puteți da seama și acum, numai după două, trei minute nu se mai vede niciunul. Cărarea cotește pe aici de mai multe ori și se pierde printre brazi...

— Atunci, să ne grăbim, spuse Ciubotariu.

Aproape de liziera pădurii îi așteptau, tăcuți, Nicoleanu și Hagi Pavel.

— Ajunsesem aici, începu Hagi Pavel, când am auzit un strigăt sugrumat și apoi un fel de zgomot surd, pe care atunci nu l-am putut identifica, zgomot provocat, poate de rostogolirea corpului...

— Și atunci am pornit-o amândoi în goană, adăugă Zalomit.

Ciubotariu trecu tăcut înainte și le făcu semn să-l urmeze. Ajunși în poiană, au grăbit pasul. La vreo sută de metri, îi aștepta un milițian, fumând plictisit.

— De aici l-am văzut întâi, spuse Hagi Pavel întinzând mâna spre

povârniș. Mi s-a părut că geme, dar acum nu mai sunt sigur, în mai puțin de un minut am fost amândoi lângă el. Nu înțelegeam ce se întâmplase, de ce căzuse, dar nu credeam că era prea grav. Ne gândeam cum să-l ridicăm și să-l transportăm în brațe. Dar când am pus mâna pe el, a închis ochii și a gemut.

— Așa a fost? se adresa Ciubotariu lui Zalomit. A gemut?

— A gemut, dar a deschis apoi ochii și a încercat să zâmbească. Și pentru că, amândoi, îl întrebaserăm de mai multe ori, în neștire: „Ce s-a întâmplat? Cum ai căzut?”, ne-a privit pe amândoi, cu o expresie imposibil de descris, și a șoptit foarte clar, fără nicio ezitare: *Les trois Grâces...*

— *Les trois Grâces*, repetă Ciubotariu. Așa ați scris și în declarații. Dar n-a mai spus nimic altceva, nici înainte, nici după?

— Nimic, îl priveam amândoi, așteptând să mai adauge ceva, când mi-am dat seama că murise.

— Murise, adăugă Hagi Pavel.

— De ce erați atât de sigur că murise? Întrebă Ciubotariu.

— Am făcut amândoi războiul, continuă Hagi Pavel. I-am pus mâna pe inimă, așa ca o ultimă încercare, pentru că tot nu-mi venea să cred că murise...

— Atunci am ajuns și eu, interveni Nicoleanu. I-am pus și eu mâna pe inimă... Nu încăpea nicio îndoială. Murise.

De-abia după ce-au coborât din camionetă au aflat că ancheta nu se încheiase.

— Ca să nu fie nicio confuzie, spuse Ciubotarul, aș vrea să lămuresc încă două, trei amănunte. Să intrăm o clipă la direcție.

Milițianul le deschise ușa, apoi o trase după el și îi lăsă singuri.

După ce le arătă scaunele, Ciubotariu se așeză la birou și începu să caute în carnet.

— Din declarațiile dumneavoastră scrise reiese că, deși erați atât de buni prieteni, în grup vă întâlneți destul de rar. Cum se face, atunci, că v-ați întâlnit acum pentru prima dată, după foarte mulți ani, și încă aici, la Șeștina, la o cabană de munte? Tovarășul profesor Zalomit spune că,

auzind că va fi la Poiana-Dornei, doctorul Tătaru i-a scris, invitându-l să petreacă împreună câteva zile aici, la cabană. Probabil că ați păstrat scrisoarea, adăugă adresându-se lui Zalomit.

Ciubotariu întoarse brusc capul spre Hagi Pavel.

— Și tovarășul inginer? La București vă întâlneați destul de rar, cel puțin așa afirmați în declarația scrisă.

— E adevărat, în *trei* ne întâlneam destul de rar. O vreme îl vedeam mai des pe profesorul Zalomit, când locuiam în același cartier, în Popa Nan. Pe doctorul Tătaru l-am întâlnit, după multi ani, iarna trecută, dar l-am întâlnit de câteva ori în șir. Atunci i-am vorbit despre complexul care se plănuia la Faraoane, la exact o sută douăzeci de kilometri de aici, unde trebuia să mă instalez pe 15 martie, și Aurelian m-a invitat pentru a doua jumătate a lunii iunie. Mi-a spus, tot atunci, că ne vom găsi din nou împreună, noi cei trei... Proiectul nu era greu de realizat, adăugă zâmbind trist, pentru că întâmplarea a făcut că doi din noi eram holtei, iar al treilea divorțase cu mulți ani în urmă. Eram, cum se spune, disponibili, în timpul vacanțelor de vară ne puteam întâlni oriunde. Trebuia doar ca unul din noi să ia hotărârea și să ne prevină din timp.

— Așa s-a întâmplat și cu mine, spuse Nicoleanu. Doctorul Tătaru m-a prevenit din timp... Eu sunt văduv, adăugă.

*

Auzi un glas necunoscut, chiar în fața ușii.

— Nu e nevoie, am să mă prezint singur.

În clipa următoare ușa se deschise și intră un bărbat între două vârste, blond, înalt, slab, cu părul rar lipit meticulos pe tot craniul.

Când se apropie de el, spuse, întinzându-i mâna:

— Emanuil Albini. Secția cercetări și informații.

Apoi se așeză pe scaunul din fața mesei lungi de lemn și-și lăsă privirile să alunece în treacăt, fără interes, pe deasupra cutiilor cu specimene.

— Sunt fosile vegetale sau urme de fosile, spuse Zalomit zâmbind. Majoritatea, ferigi și conifere din paleozoic.

Albini îl privi curios, parcă s-ar fi trudit să ghicească ce intenții încerca să camufleze terminologia, nici elementară, nici savantă.

— Vă interesează atât de mult? Întrebă hotărându-se brusc să-și așeze servieta lângă el, pe podea, rezemând-o de piciorul scaunului.

— Paleobotanica? zâmbi Zalomit. Paleobotanica interesează în primul rând pe botaniștii detectivi, și eu mă număr printre botaniștii poeți. Dar mă interesează flora carpatică, și deci...

— De ce n-ați mai publicat versuri, tovarășe profesor? îl întrerupse blând Albini.

Încurcat, pentru că știa că roșise, Zalomit își apropie scaunul de masă.

— Nu-mi închipuiam că, după patruzeci de ani, își va mai aduce cineva aminte.

— *Maculatele corole*, de Filip Zalomit. ..Am citit-o în liceu. Și cred că de atunci am recitat-o de cel puțin cinci ori...

— Aproape că nu-mi vine să cred, spuse Zalomit tot mai turburat, simțind cum îi zvâcnește sângele în obraji. Versuri de adolescent, palide și anodine, ecouri din Ion Barbu și Valery...

— Și din Dan Bota, și din alții. Dar nu sunt palide, nici anodine. Altminteri, nu le-aș fi recitat de atâtea ori... Am tot căutat prin revistele timpului, dar n-am întâlnit numele de Filip Zalomit. Poate ați publicat sub pseudonim?

— Nu. N-am mai publicat nimic. De fapt, n-am mai scris de-atunci, din vara aceea.

— Am scris și eu versuri, începu Albini cu un glas curios, depărtat. Scriam și publicam încă din liceu. Am publicat sub cinci pseudonime, adăugă zâmbind visător. Dar nu mai scriu de mult versuri. Cum spuneți săptămâna trecută la cabană, am rămas ce trebuia să fiu de la început: cercetător...

O clipă îl privi fix, adânc, în ochi, apoi căută grăbit în buzunarul de la piept și scoase un pachet de țigări.

— Dumneavoastră știu că nu fumați. Și îmi închipui că fumul țișărilor englezești nu dăunează fosilelor vegetale...

— Nu, spuse Zalomit, întinzându-i o farfurie de lut ars. Sunt obișnuite...

Albini răsă scurt, învârtindu-și bricheta între degete.

— Dar să știți că nu aveți dreptate cu *Deux ou trois grasses*, începă după ce-și aprinse țigarea. Într-o scrisoare din ianuarie 1930, iată ce scriați lui Aurelian Tătaru. Am aici fotocopia.

Deschise servieta și scoase un dosar cu marginile ușor decolorate.

— Dar mai bine s-o citiți dumneavoastră, adăugă întinzându-i-o.

După câțva timp, Zalomit își dădu seama că urmărește rândurile fără să înțeleagă ce citește: „În fond, suntem amândoi suspecti. Nu eram decât noi doi de față. Dar nu trebuie să-mi fie frică. De fapt, nu mi-e frică. Din fericire, am trecut de șaiszeci de ani și, ca orice intelectual care a trecut de șaiszeci de ani, sunt vulnerabil. La prima lovitură, de orice fel, mă prăbușesc. Infarct, anevrism, congestie cerebrală și câte altele ar mai fi. Din fericire, nu mai sunt tânăr. N-au ce să-mi facă...”

— V-ați convins, deci, că tovarășul inginer Hagi Pavel avea dreptate, spuse târziu Albini. Memoria, această înaltă și permanentă trădare. Dacă aș renunța la cuvântul „permanență”, ar putea figura ca un început de poem. „Memoria, această înaltă trădare...”

— Da, șopti Zalomit, încercând să se trezească. Ar putea. Ar fi un vers frumos...

— Îmi pare însă rău, continuă Albini, că trebuie să infirm ambele ipoteze, și a dumneavoastră și a inginerului Hagi Pavel. Ultimele cuvinte ale doctorului Tătaru nu aveau nimic de-a face cu amintirile dumneavoastră din studenție. Nu se refereau nici la cele trei vile din Vevey, nici la... *les trois grasses*.

— E adevărat? exclamă Zalomit. Erau totuși...

— În hârtiile doctorului Tătaru, îl întrerupse Albini, s-au găsit referințe precise. *Les trois Grâces* erau, de data aceasta, trei pacienți de la spitalul Brancovici, unde doctorul Tătaru începuse, în 1960, experimentarea serului.

— Dar atunci?... Începu emoționat Zalomit.

— Am aflat asta de la doctorul Căpățână, chirurgul cu care lucra Tătaru atunci, în 1959-1960, la Brancovici. Și mi le-au confirmat și alți martori: doctorul Huțan, colaboratorul cel mai apropiat al lui Aurelian Tătaru, două infirmiere, prof. Dr. Nedelcu, șeful Secției de oncologie.

Se întrerupse și-l privi câteva clipe absent, apoi își îndreaptă privirile spre fereastră.

— Din câte am înțeles de la doctorul Nicoleanu, reluă, nu erai la curent cu cercetările lui Aurelian Tătaru. Dar acum știți despre ce era vorba: un tratament care trebuia să înlocuiască atât razele, cât și intervențiile chirurgicale. *Trebuia* să le înlocuiască, dar serul nu fusese încă suficient experimentat, și doctorul Tătaru nu îndrăznea să se opună nici razelor, nici operațiilor. În aprilie 1960, prof. Dr. Nedelcu a izolat, într-o aripă a spitalului, trei paciente de curând operate. Le-a pus, cu alte cuvinte, la dispoziția doctorului Tătaru și a colaboratorilor săi. Printr-o întâmplare care pe noi, poeții, și chiar foștii poeți, nu ne surprinde prea mult, aceste paciente, în vârstă de cincizeci și opt, șaiszeci și șaiszeci și cinci de ani, se numeau... Căută în dosar, alege o u foaie și începu să citească: „Se numeau Aglae Irimescu, Frusinel Chiperii și Italia Gâldău. Când doctorul Tătaru a citit fișele, a exclamat, spune dr. Huțan, a exclamat: *Les trois Grâces!* Cele trei, Grații, doctore: Aglae, Euphrosyne și, desigur, Thalia, pentru că „Italia” e o greșală de tipar...” În paranteză fie spus, nu era o greșală: prenumele acestei femei era într-adevăr Italia. Așa că avem de-a face, de fapt, cu două sau trei Grații. De ce nu mai clipiți, tovarășe profesor? îl întreabă după câțva timp. Să nu vă facă rău...

— Mi se pare de necrezut, șopti Zalomit, și începu să-și frece ochii.

— Tot ce a urmat pare de necrezut, continuă Albin. Pentru că, spun toate rapoartele, rezultatele erau cât se poate de bune, întreceau, preciza doctor Huțan, chiar cele mai optimiste așteptări. Și, cu toate acestea, tratamentul a fost întrerupt după vreo trei săptămâni, exact, după douăzeci și două de zile. Iar doctorul Tătaru a fost numit directorul Spitalului din Giulești, care abia se inaugurase.

— Dar de ce? întrebă Zalomit coborând glasul și apropiindu-și din nou scaunul de masă.

Albini își stinse încet țigarea în farfuria de lut ars.

— Pentru că anumiți oameni n-au imaginație... Când vom accepta să folosim masiv imaginația, adaugă rostind rar cuvintele, revoluția va triumfa pretutindeni, de la un capăt la altul al planetei. Întreruperea experiențelor se datorește lipsei de imaginație a șefului prof. Dr. Docent Nedelcu, și a lipsei de imaginație a celor care s-au lăsat influențați de anxietatea lui. Tuturora le-a fost teamă că succesul tratamentului ar putea provoca o recrudescență a obscurantismului religios...

— Nu prea înțeleg, șopti Zalomit.

— Într-un raport adresat cadrelor, profesorul Nedelcu scria că Aurelian Tătaru făcea glume, dar și aluzii de natură religioasă. Cita chiar exemple. Bunăoară, doctorul Tătaru ar fi spus o dată, într-un grup de medici, că în Paradis, Adam și Eva erau regenerați periodic, așadar întineriți, prin neoplasm; că numai după ce-a intervenit păcatul original, corpul omenesc a pierdut secretul regenerării periodice și deci al tinereții fără bătrânețe; iar de-atunci încoace, de câte ori, printr-o bruscă și stranie anamneză, corpul încearcă să repete procesul, proliferarea oarbă a neoplasmului produce o tumoare malignă.

— Dar asta era numai o glumă sau poate o metaforă! exclamă Zalomit.

— Poate că nu era numai o glumă, dar ce importanță puteau avea metaforele sau comentariile teologice ale doctorului Tătaru, atâta timp cât ele nu încurajau o acțiune contrarevoluționară? Dacă profesorul Nedelcu, și cei de la cadre, ar fi avut imaginație, ar fi înțeles că singurul lucru care conta era rezultatul științific al serului. Dar oamenii fără imaginație se lasă hipnotizați de clișee și lozinci. Obscurantism religios! exclamă Albini înveselindu-se deodată, ca și cum și-ar fi amintit de un calambur reușit. Bineînțeles că superstițiile mitice și religioase sunt cât se poate de primejdioase. Chiar savanții ruși n-au

sovăit să studieze practicile yogice și șamanice, iar cele mai importante progrese în cercetările de psihometrie și parapsihologic au fost realizate în laboratoarele sovietice...

Se întrerupse și-i căută cu înțeleș privirile.

— Noi am pierdut zece ani, reluă târziu. Și șansele de a recupera formula serului sunt minime. Căci după mutarea doctorului Tătaru la Giulești, o parte din laboratorul pe care-l instalase la facultate a trecut la altă secție, rezervele de ser au fost distruse și, culmea ghinionului, doctorul Huțan, crezându-și cariera compromisă din cauza colaborării cu Aurelian Tătaru, și-a ars toate notele personale și și-a schimbat specialitatea. De zece ani se ocupă exclusiv de pediatrie...

Albini își lăsă din nou privirile să alunece alene dincolo de fereastră, spre gardul de lemn de curând vopsit, și mai departe, spre vișinii sfrijiți cu frunza rară, păstrând încă, parcă de milă, câteva vișine pipernicite, începu să-și caute, absent, bricheta.

— Totuși, îndrăzni Zalomit să rupă tăcerea care se prelungea nefirească, totuși, e absurd ca, pentru câteva glume, un savant excepțional să fie suspect de obscurantism religios...

— Nu e vorba de câteva glume. Din rapoartele pe care le-am citit săptămâna trecută, se poate înțelege că doctorul Tătaru era într-adevăr interesat de problemele teologice. Sau, poate, de o anumită problemă teologică, și anume...

Se întrerupse și-și aprinse brusc țigarea.

— Asta mi se pare greu de crezut, interveni Zalomit. Nu ne întâlneam prea des, dar nu l-am auzit niciodată făcând cea mai mică aluzie la vreo problemă teologică.

— Așa au declarat și doctorul Nicoleanu, și inginerul Hagi Pavel, și alți câțiva cunoscuți. Dar, în 1960, când puneau la punct tratamentul, îi plăcea să facă referințe teologice, mai ales la teologia Vechiului Testament, deși unele din ele erau atât de enigmatice, încât te întrebi ce-ar fi vrut să spună.

Deschise dosarul și începu să caute.

— Bunăoară, raportează un medic radiolog, Tătaru i-a spus odată,

citez: „Mă întreb cum de n-a discutat nimeni până acum cel mai convingător argument în favoarea tezei că păcatul originar a viciat întreaga Fire: anume, că și animalele pot avea cancer...”

— E curios, totuși, că niciodată...

— Probabil că după întreruperea experiențelor, nu-l mai interesau problemele teologice. Așa cum nu ne interesează nici pe noi. De altfel, ca să fiu sincer, acest incident ar fi fost complet uitat dacă n-ar fi intervenit, de foarte curând, câteva elemente noi. Întâi, informații care par sigure, pentru că se repetă de vreo doi ani încoace, că în Rusia și America au loc în mare secret, experiențe similare.

— Dar cum putem ști că sunt similare?

— Pentru că știm măcar atât: că nu se utilizează niciuna din terapiile curente și că se caută mijloace de a controla direct procesul de proliferare a celulelor. În urma acestor indicații, câțiva cercetători și-au adus aminte de experiențele doctorului Tătaru și au vrut să afle ce s-a întâmplat cu cele. Să le spunem, *trois Grâces*.

— Asta voiam să întreb și eu, șopti Zalomit emoționat.

— După toate probabilitățile, toate trei operațiile au reușit perfect și pacientele erau vindecate. Cel puțin, așa reiese din examenele la care au fost supuse timp de șase ani. Dar apoi, începând din 1967, niciuna din ele n-a mai venit la control. Cei de la Brancovici spuneau că li s-a pierdut urma. De fapt, cercetări recente au stabilit că Italia Gâldău a fost răsturnată de o mașină în 1969 și a murit în ambulanța care o transporta la spital, și că doi ani mai târziu, Aglae Irimescu a emigrat în Statele Unite, unde avea rude. Deocamdată, nu s-a aflat nimic despre Frusinel Chiperii; pentru că asta se știa mai demult, Frusinel, recte Euphrosyne, utiliza două sau chiar trei nume. Fusesse căsătorită de două ori, prima oară divorțase, dar al doilea bărbat a păstrat-o, și tovarășa Euphrosyne schimba hârtiile de identitate după cum îi convenea. Până la urmă, dacă mai trăiește o vom găsi. Dar ce-o să aflăm de la ea?... Tăcu, cu un aer abătut, deschise servieta și introduse absent dosarul. În niciun caz n-o să aflăm metoda prin care doctorul Tătaru obținuse serul. Asta numai prin dumneata, tovarășe profesor,

am putea-o afla, adăugă după o clipă, căutându-i din nou privirile.

— Prin mine?

Albini începu să râdă, cu o neașteptată satisfacție, pe care nu încercă s-o ascundă.

— Spun: am putea-o afla, repetă. Nu e deloc sigur. Dar singura noastră șansă, adică a științei românești, ești dumneata. Altminteri de ce aș fi străbătut, pe arșiță, o jumătate din țară ca să te găesc, ascuns aici, în acest sat cu nume atât de frumos, dar cu vișinii bolnavi, pe jumătate uscați?... De ce nu dispuneți să fie tăiați din rădăcină?

Zalomit ridică încurcat din umeri și încercă să râdă.

— Noi nu putem interveni. Arborii fructiferi sunt ai colectivului.

Albini continuă să-l privească lung, atent.

— Asta voiam și eu, reluă cu un glas ferm. Voiam să vă văd râzând. Căci de nu știu cât timp nu mai clipiți deloc. Mă întrebam: tot așa s-or fi petrecut lucrurile când unii colegi, să le spunem Ursache sau Catastrofa-Trei-Ierarhi, v-au informat oficial, prin scris, că lucrările au fost retrase de la tipografie? Tot așa, ați uitat și atunci să clipiți?... Și, din păcate, în ceea ce vă privește, nici măcar nu era vorba de lipsă de imaginație. Pur și simplu gelozie, și încă de esență înaltă; gelozie academică, sublim ilustrată de Catastrofa-Trei-Ierarhi și Imaculata-Concepțiune. În ceea ce privește pe Ursache...

Nu-i lăsa timp să răspundă. Apucă servieta, o așeză pe genunchi și începu s-o mângâie încet, cu amândouă mâinile.

— Când doctorul Nicoleanu v-a vorbit despre demersul metodologic pe care-l presupune descoperirea lui Aurelian Tătaru, ați exclamat entuziasmat: „Cât de mult i-ar fi plăcut lui Goethe!” Și ați adăugat că doctorul Tătaru ar fi citii *Morfologia plantelor*.

— Este adevărat, șopti Zalomit.

— Este, de asemenea, singurul indiciu pe care-l putem utiliza.

— Nu prea înțeleg cum ar putea fi utilizat. Ce m-a frapat atunci...

— În aparență pare o glumă, îl întrerupse Albini. Dar trebuie să încercăm totul. Dacă ați reciti *Morfologia plantelor* gândindu-vă tot timpul la apropierea pe care ați făcut-o atunci, la Șeștina, între cele

două metode? Dacă ați evoca toate imaginile — repet: *imaginile* — pe care vi le-au sugerat destăinuirile doctorului Nicoleanu, și le-ați pune în legătură cu demersul metodologic al lui Goethe în *Morfologia plantelor*?... Nu trebuie să vă preocupați de lucrările în curs ale laboratorului de paleobotanică. De la Universitate vi s-a acordat deja concediu nelimitat pentru cercetări personale consacrate contribuțiilor botanice ale lui Goethe. De mâine vă puteți întoarce la București. Veți primi telegramă astă-seară; cel mai târziu mâine înainte de prânz.

Se ridică, îi întinse mâna și se îndreptă spre ușă. Dar se opri după câțiva pași, căută în buzunarul de sus al hainei și scoase o carte de vizită.

— Acesta e telefonul meu personal, îndată ce aveți ceva de comunicat, important sau mai puțin important, chemați la acest număr. Ziua sau noaptea, adăugă zâmbind, cu o urmă de tristețe în priviri.

Se răsucea în pat, cu zgomot, ca pe vremuri, în adolescență, când voia să se elibereze de o imagine, să scape de un gând. Se răsucea ca să nu-l mai audă, șoptindu-i, foarte aproape de el:

— Spuneți ca mine! Spuneți ca mine...

— Dar cine ești dumneata? îl întrebase.

— Sunt Calinic, șopti. L-am cunoscut bine pe doctorul Tătaru, l-am întâlnit aici, câteva zile înainte de a sosi dumneavoastră, prietenii lui. Spuneți ca mine, repetă, dar spuneți cu glas tare, cât mai tare: „Am auzit că cunoști bine pădurea de la Crăciuna...”

— Am auzit că cunoști bine pădurea de la Crăciuna, strigase, ca și cum s-ar fi adresat unui surd. Am nevoie de o călăuză. Diseară te aduc înapoi cu mașina...

Nu era nimeni prin apropiere, dar când începu să strige, cineva de pe terasă întoarse curios capul. „Probabil că de-abia de-acum am devenit amândoi suspecti. De ce-o fi fost nevoie de asemenea precauții? Douăzeci de metri, de-o parte și de alta a șoselei, nu era

nimeni. Putea să-mi spună pe șoptite ce mi-a spus, și apoi să se urce în mașină...”

— V-am văzut și atunci, în ziua de Sânziene, începu Calinic după ce pornise mașina. V-am văzut lângă ambulanță, și apoi sus, la cabană, pe terasă; dar n-am îndrăznit să mă apropiu. Nu erai singur...

E curios că el nu-l văzuse. Cum l-ar fi putut uita atât de repede? Chiar de departe părea un ascet desprins dintr-o frescă, un ucenic al sfântului Antonie. Când s-a apropiat de mașină, și-a dat seama că era mai bătrân decât îl judecase; ar fi putut avea șaptezeci, șaptezeci și doi de ani. Părul îi albise, probabil, demult, căci acum părea îngălbenit. Dar barba era atât de rară, încât îi amintise de titlul unei povestiri citite în clasa a V-a primară: *Barba Spânului*. Să-și fi amintit asta ca să scape de dogoarea privirilor lui Calinic, ochii aceia aproape monstruos dilatați, de culoarea zincului, adânciți în orbite, apărat de sprâncenele stufoase, înălțându-se răzvrătite pe frunte? Era atât de slab, încât părea aproape înalt. Brațul stâng, înțepenit din umăr, atârna inert de-a lungul trupului, parcă cineva ar fi încercat să i-l smulgă și apoi s-ar fi răzgândit.

— Sunt oameni care spun că asta mi s-a tras de-acolo, din închisoare. Dar să nu-i credeți. Așa a vrut Dumnezeu, și El știe ce face, știe de ce omul trebuie să treacă prin tot felul de încercări. Ca să se trezească, adăugă foarte serios. Așa m-am trezit și eu azi, înaintea zorilor. Azi sosește prietenul doctorului Aurelian Tătaru, mi-am spus, parcă mi-ar fi spus-o cineva. Așa am avut timp să ajung până la cabană, adăugă târziu. Căci eu locuiesc dincolo de munte, la o stână. Nu știu cum a aflat doctorul Tătaru, dar a venit să mă vadă. Și acum apucați pe drumul acesta din stânga. E drum prost, dar ieșim repede într-o poiană, și acolo putem sta de vorbă fără teamă. Nu ne-aude nimeni.

Totuși, îndată ce-au coborât din mașină, Calinic începu să caute cu ochii de jur împrejur.

— Eu cred că ar fi bine să avem câteva buruieni, cu rădăcini cu tot, și poate o floare, două, așezate pe iarbă în fața noastră. Dacă vine cineva pe neașteptate, eu mă prefac că vă povestesc credințe și eresuri în

legătură cu ele.

Se răsuci din nou în pat, zadarnic, îi auzi cuvintele, și le auzea tot mai limpede, repetându-se de două, trei ori, până ce le spunea.

— Credințe și eresuri, credințe și eresuri. De asta mă tot întreba doctorul Tătaru. „Părinte Calinic...” începea. Eu am fost călugăr. De fapt, tot călugăr sunt și acum, deși după ce-am ieșit din închisoare nu m-am mai învrednicit să ajung la vreo mănăstire. Am lucrat un timp la terasamentul liniei ferate din Almaș. Apoi, când brațul nu m-a mai ajutat deloc, m-au scos la pensie... „Părinte Calinic”, spune...

— L-ați cunoscut bine?

— În anii aceia, 1958 — 1959 — 1960, l-am cunoscut foarte bine, venea să mă vadă cel puțin o dată pe lună. Locuiam atunci la schitul Antim.

— Și de ce venea să vă vadă?

Calinic nu-i răspunse pe loc. Luă în mână o campanelă și i-o arătă trist.

— Priviți-o cum se ofilește. Câte păcate facem ca să ne apărăm de răutatea oamenilor! Dacă o să-mi dați voie adăugă, am să vă povestesc totul de la început... Eu mi-am luat doctoratul la Facultatea de Teologie protestantă din Strasbourg. Vă spun asta, ca să înțelegeți de ce, într-o zi, m-a căutat doctorul Tătaru la schitul Antim...

În acea clipă, i se păru că, într-un chip neînțeles și-a schimbat nu numai glasul și vocabularul, dar și felul de a se purta prezența lui fizică.

— Cu mulți ani în urmă, publicasem teza de doctorat, despre apocrifele Vechiului Testament. „Părinte, mi-a spus, am o mare rugămintă la dumneata. Ți-am citit cartea, după ce-am citit toate apocrifele despre Adam și Eva, dar eu sunt sigur că n-ai spus tot ce știi...” Îl priveam mirat și doctorul a început să râdă. „Să nu mă înțelegi greșit, a adăogat. Dar din cartea dumitale am învățat un lucru: că în apocrife, ca și de altfel în anumite erezii, supraviețuiesc camuflate, o seamă de adevăruri fundamentale: supraviețuiesc pentru că au fost cifrate într-un cod secret esoteric...” „Am spus eu asta?” l-am întrebat. „Nu, n-ai spus chiar așa, și de aceea am venit, ca să aflu mai mult...”

„Trebuie să-ți mărturisesc, l-am întrerupt din nou, că apocrifele Vechiului Testament nu mă mai interesează de multă vreme. Nu mă mai interesează erudiția, ci numai teologia și mistica. De aceea am ales călugăria...” Doctorul părea oarecum dezamăgit. „Dar ebraică și greacă tot mai știi, mi-a spus. Nici pe mine nu mă interesează erudiția în sine, ci numai teologia apocrifelor. Dar eu nu știu nici greaca, nici ebraica și, mai ales, nu am pregătirea teologică...” Și pentru că tăceam, pe gânduri, a adăogat: „Este foarte serios și foarte important, părinte. Dumneavoastră, teologii, vă mulțumiți cu teologia păcatului originar dar pentru mine este vorba de altceva mult mai grav și mai complicat: este vorba despre implicațiile biologice și medicale ale teologiei păcatului originar...” S-a oprit deodată și a început să se plimbe prin odaie. „Pentru că, părinte, noi știm astăzi că Dumnezeu n-a putut distruge propria sa creație. Omul a rămas *același*, așa cum erau Adam și Eva în Paradis, înainte de păcat. Același, adică înzestrat cu aceleași virtualități biologice. În corpul omenesc totul s-a păstrat, părinte, deci s-a păstrat și taina vieții veșnice, cu care fusese dăruit Adam...”

Se întoarse din nou, deznădăjduit, în pat și-și îndesă perna pe urechi.

— Să mă ascultați, domnule profesor, îi spusese deodată, ridicând glasul, să mă ascultați cu atenție pentru că nu vom mai avea prilejul să stăm de vorbă așa liniștiți, netulburați de nimeni...

Își apăsă cu furie perna, dar îl auzea mereu. „Să mă ascultați, domnule profesor!” Când îl trezise glasul lui Calinic, înțelese că de câțva timp nu-l mai ascultase, încercase să-și aducă aminte dacă sau nu, Albinii îi sugerase să se oprească la cabană, în drum spre București.

— Iartă-mă, părinte Calinic, dar mi-am amintit deodată ceva, tot în legătură cu doctorul Tătaru, ceva foarte important, și n-am îndrăznit să te întrerup. Spuneai că...totul s-a păstrat în corpul omenesc...

— Așa spunea doctorul Tătaru, și mi-a repetat-o de multe ori, în alte dați. Pentru că, cât ar părea de curios, ne-am împrietenit, și doctorul venea des să mă vadă. Și revenea mereu la axioma lui: că Dumnezeu n-a abolit definitiv *sistemul* încifrat în structura corpului și a vieții omenești. Dar, spunea, acest sistem implică tinerețea și viața infinit

prelungită; o implică pentru simplul motiv că este un sistem de autoreglare, dar și de autoregenerare... Păcatul original n-a putut distruge mecanismul regenerării, ci numai l-a modificat în așa fel încât să nu mai poată fi recunoscut. Mai mult, l-a camuflat în niște procese fiziologice care, aparent, indică exact contrarul regenerării, l-a camuflat în anumite maladii și mai ales în cea mai primejdioasă afecțiune organică: proliferarea celulelor, neoplasma.

— Da, de asta am auzit și eu. Dar n-am auzit-o de la el, de la Aurelian Tătaru, ci acum în urmă, după accident. Mi-a spus-o întâi doctorul Nicoleanu. Dar nu înțeleg ce legătură aveau toate acestea cu apocrifele Vechiului Testament, cu viața apocrifa a lui Adam și Eva?...

— Apucasem să vă spun asta, v-am văzut că, deși mă priveați adânc în ochi, fără să clipiți, gândul nu vă era la ceea ce vă spuneam eu. Legătura era asta: doctorul credea că anumite fragmente din revelația originală fuseseră păstrate sub o formă degradată, mutilată, în cărțile apocrife. Și voia să afle de la mine dacă există cumva vreo cheie, cu ajutorul căreia să putem descifra aceste revelații ascunse și uitate de milenii. Bunăoară, se întreba dacă în viețile apocrife ale lui Adam și Eva sunt aluzii la bolile de care au suferit ei și urmașii lor, după izgonirea din Rai.

Se întrerupse brusc și-l privi câteva clipe în ochi, nehotărât.

— Spuneți, părinte, că vă ascult.

— Știu, dar mă întrebam dacă am cumva dreptul să spun mai mult. Nu le-am spus decât duhovnicului meu, și el mi-a dat dezlegare să le repet când vor veni alte timpuri și voi întâlni pe cel pregătit să le înțeleagă. Dar eu sunt bătrân, și dacă nu vi le spun dumneavoastră, care i-ați fost prieten, toate câte mi-a mărturisit doctorul Tătaru acum zece, unsprezece ani, vor muri odată cu mine. El nu îndrăznise să le comunice altcuiva, pentru că nu cunoștea, și nici nu voia să cunoască un alt teolog...

Tăcu din nou, pe gânduri.

— Dacă credeți că e mai bine să păstrați secretul, nu insist.

— Nu. Dumneavoastră, om de știință și prietenul lui din tinerețe,

trebuie să le știți. Am să vi le spun așa cum mi s-au întipărit mie în minte, după multe și îndelungate discuții cu doctorul Tătaru. El ajunsese la o concepție cu totul personală a bolilor. Pentru doctorul Tătaru, bolile constituiau singura noastră șansă de a recupera ce au pierdut părinții noștri dintâi, Adam și Eva, adică tinerețea fără de bătrânețe și o viață fără limită. De aceea, voia să afle de la mine ce spun apocrifele Vechiului Testament despre originea și semnificația bolilor. Îmi mărturisea însă că nu izbutește să înțeleagă teologia pe care o implica sensul descoperit de el: de ce, mă întreba mereu, de ce, foarte curând toți bolnavii de cancer vor fi nu numai vindecați, ci regenerați și reîntineriți, în timp ce vor trece foarte mulți ani până când biologia medicală va reuși să descopere procesul de regenerare periodică și întinerire aplicabil oamenilor sănătoși?... Înțelegeți la ce făcea aluzie?

— Cred că înțeleg ceva. Deocamdată, neoplasmul constituie singura șansă de întinerire. Și asta i se părea, poate, nedrept.

— Nu l-am auzit vorbind de nedreptate. Spunea însă că-l turbură misterul teologic ascuns în acest fapt: numai cel care e amenințat de cea mai gravă primejdie, numai el are, deocamdată, șansa de a dobândi tinerețea fără de bătrânețe...

— Și viața fără de moarte, se trezi adăugând, pe jumătate în glumă.

— Nu îndrăznește să se gândească la asta: la viața fără de moarte. Dar mă întreba: poate gândirea teologică acceptă această concluzie, că însăși dialectica Creației cere ca procesul de regenerare să înceapă numai când organismul e amenințat de moarte?... Și uneori îl ispiteau gânduri eretice, îmi spunea: „întocmai după cum Luther ne-a îndemnat să păcătuim — *pecca fortiter!*... — căci numai astfel vom fi mântuiți...” Dar eu îl întrerupeam: „Oprește-te aici, doctore, că te amenință păcatul mândriei...”

— Iartă-mă că te întrerup, dar nu înțeleg cum a ajuns el, Aurelian Tătaru, medic eminent, cum a ajuns să se pasioneze de teologie?

— Nici eu nu înțelegeam la început, și l-am întrebat într-o zi. „Din disperare, părinte, mi-a răspuns. Am devenit teolog din disperare. N-am izbutit să integrez în niciun alt sistem presupuzițiile și concluziile

descoperirii mele. Pentru că pentru mine nu mai încap nicio îndoială, proliferarea celulelor reprezintă, original, un proces de regenerare blocat ulterior printr-o amnezie. Un asemenea fenomen nu se poate explica decât dacă presupunem o mutație catastrofală în istoria biologică a omului. Dar când s-ar fi putut produce ea? Numai la începutul începutului, căci toate scheletele fosile care s-au găsit dovedesc că cei dintâi oameni cunoșteau, ca și noi, bolile și bătrânețea. Deci mutația a avut loc în epoca — mitică sau nu, puțin îmi pasă, eu, ca om de știință, nu mă las impresionat de cuvinte — a avut loc în epoca imediat următoare izgonirii din Paradis. Pedeapsa de care vorbește capitolul III din cartea *Genezei* aceasta a fost: amnezia. Corpul omenesc a uitat pur și simplu că fusese înzestrat cu o funcțiune capitală: autoregenerarea celulelor...”

Se hotărî brusc, sări din pat și aprinse lumina. Două și douăzeci și cinci de minute. „Inutil să mai încerc. N-am să adorm decât la ziuă. Mai bine să scriu acum, la întâmplare, așa cum îmi vine în minte.”

Începu să se îmbrace repede, căci simțea cum îl ia cu frig. Se așeză pe marginea patului, cu caietul pe genunchi. „Va trebui să încep cu asta, cu ce i-a spus Aurelian despre amnezie...” Dar după ce scrisese repede câteva rânduri, se opri, încruntându-se. „A mai spus ceva despre amnezie, deși în alt context, dar era interesant... Da, Turnul lui Babel.” Întoarse grăbit câteva pagini. „Turnul lui Babei, părinte Calinic, este cea mai clară expresie a amneziei. Oamenii aceia se apucaseră de o treabă — ambițioasă, absurdă, sacrilegă, cum vrei să-i spui — dar știau ce voiau să facă. Voiau să clădească un turn care să ajungă la Cer. Dumnezeu a intervenit într-un chip foarte simplu: a provocat o mutație, de astă dată una de ordin mental. Li s-au încurcat limbile. Nu se mai înțelegeau între ei, nu mai puteau comunica. Scopul, chiar dacă nu fusese uitat, nu-l mai puteau atinge, pentru că activitatea acelor mii de oameni devenise acum o agitație haotică, fără sens, asemenea unei gigantice, monstruoase proliferări celulare...”

Scrisese: „Babel, cea mai clară expresie a amneziei”, dar se răzgândi. Va fi mult mai simplu să dicteze, mâine, poimâine, la el în birou în fața

dictafonului. În acea clipă își dădu seama că părintele Calinic nu-i vorbise deloc despre întâlnirea cu Aurelian Tătaru două, trei zile înainte de accident. Sări speriat în picioare. „Va trebui să mă întorc mâine dimineață, să-l caut...” Dar cum de nu l-a întrebat nimic? Au stat vreo două ceasuri de vorbă, în poiană. Tocmai vorbea despre importanța bolilor... „Căci, spunea doctorul Tătaru, numai în cazurile limită poți surprinde germenul tămăduirii...” când văzura apropiindu-se de ei un grup de excursioniști coborând de la cabană.

— Legenda acestei flori este cea mai frumoasă, încep. Eu am auzit-o de la mai mulți.

Câțiva se opriă lângă el, să-l asculte.

— Dar acum ar trebui să plecăm, spuse Calinic încheindu-și povestirea, dacă vrem să ajungem, cât e lumina bună la Crăciuna...

*

În mașină, își aminti deodată cu câtă satisfacție desfăcuse telegrama de la București. O citise de mai multe ori, apoi se îndreptase spre laborator, s-o comunice șefului de lucrări. Zilele cele mai importante din viața unui naturalist sunt, cum spunea Linnaeus... Dar e sigur că asta o spusese Linnaeus, și anume că: zilele cele mai importante din viața unui naturalist sunt...

— Te ascult, părinte, se trezi adresându-i-se, dându-și seama că bătrânul tăcea de mult, ținându-și cu mâna dreaptă brațul paralizat pe genunchi.

— Nu mă ascultați de mult, domnule profesor. Și nici nu trebuie să mai vorbim acum, cât e drumul greu. O să continuăm când ieșim din pădure.

Dar la marginea pădurii au întâlnit o pereche tânără: fata își sucise glezna și își mușca buzele ca să nu plângă. I-a dus până în satul unde găzduiseră cu o noapte înainte. Dar înainte de a ajunge în sat, Calinic s-a coborât din mașină.

— De aici scurtez mult drumul, i-a spus strângându-i amândouă

mâinile, privindu-l cu căldură până în adâncul ochilor.

„Poate a povestit despre reîntâlnirea cu Aurelian când nu-l mai ascultam, când mi-am amintit de telegramă și de Linnaeus. Dar am să-i cer iertare. Nu va fi greu de găsit. „Eu locuiesc dincolo de munte, la o stână.” Părinte, am să-i spun, iartă-mă! Ieri, când am stat de vorbă...”

*

Nu se mai îndura să se despartă de fereastră. *Afară ninge liniștit, în casă arde focul!...* Între șase și zece, unsprezece ani, nu se putea spune mai frumos. Este cât se poate de corect și este chiar poetic: *Afară ninge liniștit*. A! Parcă începe să se clatine și să se înfioare perdeaua de fulgi, parcă se presimte vântul. Poate că nu. 20, 21 și 22 decembrie. Trei zile. Iar a treia zi, orice ar face, orice ar încerca, va fi o zi pierdută. Sidonia l-a invitat și de data aceasta. Sidonia: a fost, este și va fi: aceeași. De treizeci și cinci de ani îi scrie ca să-l invite, dar la doi, trei ani o dată, la ocazii mari. Joi, 22 decembrie, nunta Isidorei, singura ei fată; din a treia căsătorie. „Nu pot refuza.”

Tresări auzind soneria și se îndreptă grăbit, brusc emoționat, spre ușă. În prag îi zâmbea o femeie bătrână, îmbrăcată într-un palton de culoarea prunelor brumării și cu un tulpăn gros, de lână, pe cap.

— Vă rog să mă iertați, spuse, ștergându-și cu palma ultimii fulgi de zăpadă, dar abia azi-dimineață v-am aflat adresa...

Își scoase tulpănul și îl scutură de mai multe ori. Părul, prea negru, accentua și mai strident seninele bătrâneții la tâmpile și pe obraji. Intră pășind timidă pe covor.

— V-am recunoscut imediat: dumneavoastră sunteți domnul profesor Zalomit V-am văzut astă-vară, alergați cu celalt domn, coborâți în goană, de mi-era teamă că o să cădeți și o să vă frângeți gâtul, până ați dat de el. Domnule profesor, strigă izbucnind deodată în hohote, eu l-am omorât! Fără să vreau, mă jur pe sfânta cruce, fără să vreau! Din prostia, din nebunia mea, dar eu l-am omorât!

— Așezați-vă în fotoliul acesta, îi spuse turburat, cu un glas nesigur.

Liniștiți-vă. Nu poate fi adevărat. Doctorul Tătaru și-a pierdut cunoștința și s-a prăvălit...

Plângea, ascunzându-și obrazul în tulpă.

— Să vă aduc un pahar cu apă, adăugă, îndreptându-se spre bucătărie.

Când se întoarse, o găsi cu amândouă mâinile cuminte pe genunchi, cu privirile îndreptate spre fereastră. Bău câteva înghițituri apoi oftă, mulțumi și-i întinse paharul.

— Poate bănuți cine sunt, începu. Eu sunt Frusinel Mincu, m-a îngrijit doctorul Tătaru.

— Spuneți, șopti Zalomit, așezându-se în fața ei, pe canapea.

— El m-a tratat, după operație... Eram numai noi trei. Aveam fiecare camera noastră și ne tratau ca pe niște prințese.

— Cele trei Grații, murmură Zalomit.

— El, doctorul Tătaru, ne spunea Amazoane.

Își căută batista și își șterse ochii.

— Spuneți, repetă Zalomit. I-am fost prieten bun.

— Poate ne spunea așa, Amazoane, pentru că începuse tratamentul, și ne pregătea pe fiecare în parte. Ne pregătea pentru minunea care trebuia să se întâmple. Așa ca să nu ne speriem. Și, mai ales, ca să fim pregătite. Pentru că, ne spunea, toată lumea are să ne pizmuiască; de ce tocmai noi, niște biete femei bătrâne, care am fost grav bolnave și am fost operate de ce tocmai noi...

Se întoarse și-l privi zâmbind, cu ochii în lacrimi. Îl surprinse sănătatea și frumusețea dinților; nu se îndoia că erau ai ei, pentru că, acum, când zâmbise, văzu că-i lipseau doi canini, unul în stânga și celalt în dreapta.

— Domnule profesor, nu vă supărați, dar o să-mi dați voie să fumez?

— Poftește, poftește, spuse cu un oarecare efort, căci îi era gura uscată. Ai acolo, lângă dumneata, adăugă după ce înghiți de câteva ori, ai o scrumieră.

Își aprinse țigara și, după ce trase adânc primul fum, oftă din nou.

— Ne spunea Amazoane, ca să ne pregătească. Spunea că va mai

trece timp până ce tratamentul lui va folosi și celor sănătoși.

— Tratamentul lui, o întrerupsese Zalomit, era un fel de ser, nu e așa? Vi-l injecta în vână... sau cum?

— Ne făceau injecții de două ori pe zi; dimineața pe nemâncate, și spre seară, când începea să se întunece. Le făcea ajutorul lui, doctorul Huțan, dar doctorul Tătaru era întotdeauna de față. Iar înainte de prânz, venea o infirmieră să ne ia sânge. Doctorul Tătaru o privea cum ia sângele și când infirmiera pleca, se apropia de pat cu un pahar pe jumătate plin și ni-l întindea, zâmbind.

— Ce era, o întrebă Zalomit emoționat. *Ce gust avea? Ce culoare?*

— N-avea niciun gust. Părea un fel de apă, cam sălcie. Și la culoare, tot apă părea. Poate că era apă distilată. Deși el, doctorul Tătaru, mi-a spus într-o zi: „E apă de fântână. Dar — și a început să râdă, tăcut, părea fericit — dar e din fântâna...” Și a spus un nume, dar nu l-am înțeles bine și l-am uitat.

— *La Fontaine de Jouvencel*

— Cam așa ceva. Dar acum nu mai sunt sigură.

— O aducea cu el, sau era acolo, undeva pe masă?

— Nu vă pot spune. Pentru că, atunci când îmi lua infirmiera sânge, eu întorceam capul spre perete. Nu puteam privi sângele, mi se făcea rău...

— Spuneți mai departe, o îndemnă Zalomit. Ce s-a întâmplat după aceea, ce mai spunea?

— Da, asta începusem să vă spun. Cum încerca să ne pregătească. Apoi, a venit într-o dimineață și, deși încerca să râdă, am înțeles pe loc că era abătut, era negru în sufletul lui. „Eufrosina, începe el, căci spunea, ăsta era numele meu adevărat. Eufrosina, este ordin de sus să întrerupem tratamentul. Dar să n-ai nicio grijă. Operația și tot ce-a urmat te-au vindecat. Numai că...” și am văzut că stă la îndoială, să-mi spună, să nu-mi spună? Dar până la urmă s-a hotărât și mi-a spus, pentru că voia să mă lumineze și să mă pregătească. Mi-a cerut întâi, cu jurământ, să păstrez ca o taină tot ce-are să-mi spună. „Ca o taină mare”, spunea, așa cum se cântă de Crăciun: „Steaua sus răsare, ca o

taină mare”...

Își plecă fruntea și-și apăsă batista pe ochi.

— Spuneți, șopti Zalomit, spuneți mai departe. Am fost prieteni buni, din tinerețe, de când eram amândoi la studii în străinătate.

— Am jurat. Și chiar dacă nu mi-ar fi cerut-o el, doctorul Tătaru, eu tot aș fi păstrat-o ca o taină. „Eufrosino, mi-a spus, tratamentul meu e bun, dar l-am întrerupt la jumătate. Adică ce am început eu a rămas la jumătate, îți spun asta ca să știi și să nu te sperii: voi, cele trei Amazoane, o să trăiți de acum înainte ca florile, după soare.”

— Nu înțeleg, șopti Zalomit.

— Nici eu n-am înțeles multă vreme, n-am înțeles cu adevărat ce voia să spună. Dar când m-am întors acasă, s-au minunat toți, s-au minunat cât păream de tânără. Trecusem, domnule profesor, trecusem de șaiszeci de ani, și arătam cel mult patruzeci. Trai bun, de prințesă, le spuneam, în acel an, nu mi-am dat bine seama de ce se întâmplă cu mine. Mai ales că în apropierea toamnei, lumea se mai obișnuise cu mine, iar toamna, când m-am întors la lucru, toamna, și mai ales iarna arătam tot atât de bătrână ca atunci când intrasem în spital. Dar prin luna martie... Îmi dați voie să aprind o țigare?

— Poftește, poftește...

Îi tremurase ușor mâna apropiind chibritul aprins.

— Prin martie, am început, cum să spun? am început să mă simt alta. Parcă întinerisem, și toată lumea era a mea. N-o să mă credeți, domnule profesor, dar mi se schimbase și glasul. Cântam ca o femeie tânără, de se cruceau vecinii. Și, iar n-o să mă credeți, dar întineream cu cât treceau lunile și ne apropiam de vară, întineream și la trup și la inimă. Iertați-mi expresia, dar când m-am privit o dată goală de sus până jos, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Nu arătam mai mult de — treizeci și cinci, patruzeci de ani. Atunci am înțeles ce voia să spună doctorul Tătaru când spunea că o să trăim ca florile, după soare. Și m-a apucat frica. Dacă o să afle oamenii? Mă fac de rușine, eu, femeie bătrână, ca și cum m-aș preface într-una din acelea, știți dumneavoastră, care vor să pară tinere. Am început atunci să mă

ascund, să-mi ascund tinerețea, vreau să spun... Mie îmi plăcuse mult basmul Cenușăresei, când îl citeam la școală. Dacă ea, o fetișcană de șaptesprezece — nouăsprezece ani, și-a putut ascunde tinerețea și frumusețea, de ce n-am să pot și eu? Mă pieptănam halandala, mă ungeam pe față cu un fel de unsoare care părea murdară și altele. Dar mi-era frică. Și pentru că am avut ocazia, cu Congresul femeilor, să vin trei zile la București, l-am căutat pe doctorul Tătaru...

— Spune, spune, șopti emoționat Zalomit. A fost desigur o surpriză...

— După aceea, mi-a părut rău că l-am căutat, căci niciodată nu l-am văzut atât de mâniat...

— Mâniat? o întrerupse Zalomit. Adică, se supăraseră că veniseși să-l vezi?

— S-a făcut foc! „Eufrosina, mi-a spus, să nu mai încerci să mă vezi, că va fi rău de noi amândoi. Sunt ordine de sus. Tratamentul a fost interzis, și dacă se află că ne întâlnim din nou, înfundăm amândoi pușcăria!”

— Poate exagera, spuse Zalomit.

— Exagera, ca să mă sperie. Dar părea și el speriat. Nici n-a vrut să mă asculte. Mi-a repetat ce mi-a spus atunci, la spital, să n-am nici o grijă, căci sunt pe deplin vindecată.

— Nu l-a mirat schimbarea? Vreau să spun, faptul că arătai mult mai tânără?

— N-a avut timp să mă privească bine. Și apoi, eram în toamnă, nu mai arătam treizeci și cinci, patruzeci de ani.

— Și, totuși, mi s-a spus, toate trei ați venit regulat pentru control la spitalul Brancovici, timp de cinci, șase ani...

Femeia zâmbi din nou și își îndreptă visătoare o şuviță care-i aluneca pe frunte.

— Eu pe celelalte două nu le-am mai întâlnit. Dar veneam la control numai iarna, puțin înainte de sărbători, pe la jumătatea lui decembrie...

Apoi figura i se întunecă deodată și. Fără să mai ceară voie, aprinse o a treia țigare.

— Dar cu cât treceau anii; cu atât era mai greu. Domnule profesor, nu

râdeți de mine, să nu credeți că sunt nebună, dacă o să auziți ce-o să auziți. Mă spovedesc dumneavoastră ca la un duhovnic. Ca să înțelegeți ce s-a întâmplat. Oftă și își plecă fruntea, ținându-și privirile într-un colț de covor. Cu cât treceau anii, cu atât mi-era mai greu să-mi ascund tinerețea, înțelegeți ce vreau să spun. Eu am fost frumoasă la vremea mea, și mi-au plăcut bărbații. Am avut parte de mai mulți, și cu cununie, și pe de alături, pe unde se nemerea. Și când se apropia vara, pe la sfârșitul lui mai, nu mai știam ce să fac. Iertați-mă că vă spun asta, femeie bătrână, dar nu mai puteam dormi, nu mai puteam trebălui prin casă sau prin curte, nu mi-era gândul decât la bărbați. Și atunci îmi luam lumea în cap. Plecam de acasă, spuneam vecinilor că mă duc la vreo rudă, și mă întorceam după trei, patru săptămâni; alteori, după trei luni, cum se nimerea... Căci acum nu mai aveam servicii, și aveam ceva bani puși deoparte. Mă opream pe undeva, în vreun loc ascuns, să-mi schimb rochia, să mă pieptăn, să-mi curăț fața de prafuri și unsori, și apoi mă urcam într-un autobuz, luam trenul, făceam cunoștințe și, ce să vă spun, de a doua zi știam unde și cu cine am să mă culc. Doamne iartă-mă, dar n-a fost vina mea. Așa mă făcuse Dumnezeu, rea de muscă și frumoasă, cum spunea bărbatul meu de-al doilea, și de aceea m-a lăsat și a fugit în lumea largă...

Fuma cu sete, fără să-și ridice fruntea, cu privirile neclintite în covor.

— Așa s-a întâmplat și vara trecută. Am rămas două săptămâni la șantierul din Potcoava, dar s-au certat într-o seară vreo câțiva bărbați din cauza mea, pentru că cel la care locuisem aflate... De la ceartă au ajuns la bătaie, unul a scos cuțitul, dar au sărit ceilalți. Mi-a fost frică și m-am furișat afară înainte ca să prindă de veste cineva. Casa unde locuiam era chiar alături. Mi-am luat lucrurile, că nu aveam cine știe ce, și am fugit.

Își stinse țigarea, fără să-și ridice privirile, și oftă.

— Spune, spune înainte, șopti Zalomit.

— Așa am ajuns la Șeștina. O să spuneți că sunt nebună, adaugă. N-o să mă credeți. Domnule Profesor, cu o seară înainte cunoscusem un bărbat tânăr și îi plăcusem mult. Am rămas noaptea aceea la el. Era

mecanic, lucra la cabană. Dimineața, înainte de a pleca la serviciu, mi-a spus unde să ne întâlnim, în pădure, pe la orele douăsprezece, douăsprezece și jumătate. Ne-am întâlnit și am rămas amândoi acolo, în culcuș de iarbă, am rămas aproape două ceasuri. Apoi el s-a întors, la lucru, dar eu nu mă înduram să-mi pun rochia și ce mai trebuia pe mine. Vă aduceți aminte, era o zi foarte caldă. Umblam despuiată, ca o paparudă nebună, cu părul despletit, cu rochia strânsă mototol în mână. Când, deodată, mă trezesc și dau cu ochii, doar la câțiva pași în fața mea, dau cu ochii de doctorul Tătaru. Era alb ca varul. „Este adevărat, Eufrosina?” mă întrebă. Pesemne, nu-i venea nici lui să-și creadă ochilor. „Este adevărat că te apropii de șaptezeci de ani”? M-a întrebat din nou. „I-am împlinit în februarie, domnule doctor”, i-am răspuns, și am început să râd. Râdeam, cu părul pe umeri, îl priveam în ochi și, fără să-mi dau seama, mă apropiam tot mai mult de el. Îmi luase Dumnezeu mințile. Nu știu ce-mi trecea atunci prin cap. Să afle și el, să se bucure și el, doctorul Tătaru, căci el făcuse minunea. Râdeam mereu apropiindu-mă, și el se trăgea înapoi, speriat, nu-și dădea nici el seama că ajunsese chiar pe muchia povârnișului, iar eu nu vedeam, îmi luase Dumnezeu mințile. Și deodată l-am văzut cum se clatină... Și apoi s-a rostogolit în vale. Am țipat, dar mi-am pus repede mâna la gură, căci mi s-a părut că aud glas de bărbat și m-am furișat cum am putut până la culcuș. Am început să plâng. Plângeam de rușine. Nu credeam că murise. M-am îmbrăcat și m-am întors la Dumitru, la bărbatul cu care fusesem... El mi-a spus...

*

A urmărit-o cu ochii, prin ninsoare, până ce a traversat strada și s-a pierdut după colț. „O să vin din nou la vară, să vă convingeți că nu mint...” Își lipi fruntea de geam, istovit de tristețe. „Dacă ai să vii, Euphrosyne, n-ai să mă mai găsești...Curiozitatea mea științifică nu e nemărginită, iar de teologie, și de problemele ei, mi-e frică. Am să te prezint Secției de Cercetări și informații...”

Se depărta absent de fereastră, aprinse lumina și se așeză la birou.

„Dar acum știm, adică, mai precis, eu știu, ce s-a întâmplat. N-a fost propriu-zis o sinucidere. Dar atunci ce-a fost?” Deschise sertarul, căută cartea de vizită și după o scurtă ezitare, apucă receptorul. Răspunse o secretară.

— Cine îl caută? Apoi, auzindu-i numele, cu un glas ușor speriat: Așteptați un moment!

Nu așteptă mult. Auzi vocea, onctuoasă și curtenitoare, a unui tânăr.

— Domnule profesor Zalomit? Tovarășul colonel a plecat acum zece minute. A plecat spre dumneavoastră. Trebuie să sosească dintr-un moment în altul.

Așeză receptorul cu mare grijă, căci îi tremura mâna, apoi rămase nemișcat, așteptând să i se potolească bătaile inimii. Când auzi soneria, își trecu de câteva ori mâna prin păr și, pregătindu-și zâmbetul și mirarea convenită, se duse să deschidă.

— Ce coincidență! exclamă.

— Nu e așa? spuse Albini.

Și, îndată ce-și atârănă paltonul în cuier, se îndreptă direct spre birou, ridică receptorul și, mânuind abil lama unui cuțitaș, desprinsese câteva șuruburi.

— N-o să mai fie nevoie de aici înainte, spuse.

— Vasăzică... începu Zalomit, silindu-se din nou să zâmbească.

— Am recurs la acest detaliu strict tehnologic pentru a vă simplifica misiunea. Convorbirea, mai precis mărturisirea, a fost înregistrată pe bandă. Veți primi textul dactilografiat într-o zi, două. Dar nu este într-adevăr extraordinar? Vă așteptați la așa ceva?

Zalomit își trecu de mai multe ori degetele prin păr, enervat că nu-și poate stăpâni tremuratul mâinii.

— Eu mărturisesc cinstit, continuă Albini, nu mă așteptam...

Își scoase pachetul de țigări, apoi dădu cu ochii de scrumiera pe jumătate plină.

— Să nu uităm acest detaliu, adăugă. Să-i oferim întotdeauna țigări, și țigări bune... Apoi întoarse brusc capul și căută privirile lui Zalomit:

Sunteți emoționat, domnule profesor, și vă înțeleg foarte bine. La toate ne așteptam, dar la această încercare de viol, consecință a tratamentului.

— Nu, nu mă gândeam la asta, începu Zalomit cu un glas ferm. Mă întrebam dacă a fost sau n-a fost o sinucidere. Așa cât l-am cunoscut eu pe Aurelian Tătaru, cred că înțeleg ce s-a întâmplat. Nu cred că lui Aurelian i-a fost frică să facă dragoste cu o femeie tânără și frumoasă, chiar dacă fusese cândva pacienta lui. S-a speriat și se făcuse alb ca varul de cum a dat cu ochii de ea. Cred că în acea clipă a înțeles tragedia Euphrosynei: o jumătate de an pe pământ, și cealaltă jumătate în Infern...

— Ca și Persephone, îl întrerupse zâmbind Albini.

— Dar Euphrosyna nu era zeiță. Înainte de a fi spus vreun cuvânt, Aurelian a înțeles: avea în față lui o bachantă tânără, goală și frumoasă, și știa totuși că cinci, șase luni pe an această bachantă rămâne o femeie trecută de șaptezeci de ani. A înțeles ce infern este, în fond, existența ei. Și, deși nu era direct răspunzător, pentru că nu el hotărâse suspendarea tratamentului, totuși știa că tragedia Euphrosynei era opera lui... Aproape îmi vine să cred, dacă nu intervenea accidentul, Aurelian Tătaru și-ar fi pus capăt zilelor.

— Exagerezi, îl întrerupse Albini. Doctorul Tătaru era un om de știință. Știa, adică, mai exact, credea, spera, că serul pe care-l descoperise va da rezultatele așteptate. Dar el n-apucase să vadă rezultatul tratamentului. Poate că nu i-a venit nici lui să-și creadă ochilor... În orice caz, reluă după o pauză, de ce să ne pierdem în ipoteze neverificabile? Trebuie, mai întâi, să ne felicităm pentru tot ce am aflat azi. E un mare succes. Pe care ți-l datorăm dumitale.

— Mie?

— Evident, dumitale. Pentru motive pe care nu le cunoaștem, tovarășa Euphrosyna te-a ales pe dumneata drept confident, iar nu pe inginerul Hagi Pavel. Avem astăzi, la dispoziția noastră, singurul exemplar — căci nu mai îndrăznesc să-i spun „persoană” — singurul exemplar care ar putea aduce unele informații în legătură cu

descoperirea lui Tătaru. Vreau să spun că analizele la care va fi supusă Euphrosyne ne vor comunica indicații cât se poate de prețioase. Dar, evident, asta nu e treaba noastră... Probabil că faceți corecturile la laborator, adăugă. Nu le văd pe masă.

— La laborator, repetă absent Zalomit. Ca să verifice planșele și bibliografia și...

— Trei volume deodată, îl întrerupse Albini, trei volume masive. Va fi impresionant!

Zalomit își simți din nou cum îi dogoresc obraji și încercă să zâmbescă.

— Cum v-am scris astă-toamnă, vă sunt recunoscător, spuse după ce înghiți de mai multe ori.

— Eu nu am decât un singur merit: am atras atenția celor în drept. Deci, îți mulțumesc, tot ce ne-ai comunicat despre *Morfologia plantelor* lui Goethe.

Zalomit izbuti să râdă, cu un ușor aer de triumf.

— Știam asta de la început...

— Dar nu se știe ce va urma, continuă Albini. Și pe noi ne interesează *mai ales* ce va urma. *À propos*, adăugă zâmbind, n-a fost vina dumitale, dacă, astă-vară, n-ai mai izbutit să dai de părintele Calinic. L-ai căutat zadarnic pe la stâne... Murise săracul, chiar în noaptea aceea, după ce v-ați despărțit. Murise de oboseală sau de bătrânețe, la o margine de drum...

— Cercetări și informații, șopti Zalomit târziu, reușise să zâmbescă. Și apoi adăugă cu un glas pe care l-ar fi vrut provocator: A fost un sfânt!

— E foarte adevărat. A fost un sfânt. Pentru că n-a spus nimănui cum a fost torturat și nici de ce-a fost torturat. Aceași lipsă de imaginație, de care vorbeam astă-vară, la Poiana-Dornei. Își închipuiau că au să afle de la el. Dar, în sfârșit, e inutil să evocăm greșelile trecutului... În orice caz un lucru e sigur... Doctorul Tătaru n-a comunicat nimănui, nici prietenilor, nici colegilor, nici părintelui Calinic, secretul formulei. Și ce mi se pare într-adevăr curios este faptul că nu s-a găsit în hârțile

lui nici un fel de indicație. Și se știe, totuși, că experiențele preliminare la laboratorul Facultății de Medicină au durat câțiva ani. Probabil că și-a ars toate însemnările.

— Probabil că le-a ars, repetă absent Zalomit.

— Deci, cum spuneam, nu avem decât pe Euphrosyna, totuși ceva.

Mai ales că te avem și pe dumneata.

— Pe mine? întrebă speriat Zalomit. Pe mine?

Albini începu să râdă, scoțându-și fără grabă pachetul de țigări și bricheta din buzunar.

— Chiar pe dumneata, profesor doctor Filip Zalomit, autorul a trei masive volume, despre flora carpatică.

— Ah, ! da, înțeleg, spuse Zalomit, roșind din nou.

— În fond, e vorba de o misiune ușoară și, într-un anumit fel, chiar plăcută. Să poți asista, din când în când, la, cum să spun? La metamorfoza uneia din cele trei Grații...

Zalomit înghiți de câteva ori, încercând zadarnic să-și regăsească glasul.

— Repet, din când în când, bunăoară, prin martie, și din nou în, *wunderschöne Monat Mai*, și apoi, în apropierea solstițiului de vară.

— Dar de ce eu? izbuti să șoptească Zalomit. Eu nu mă pricep în biologia medicală...

— Pentru că Euphrosyna te cunoaște și are încredere în dumneata. Dacă intervenim brutal, o speriem; îi va fi teamă că o facem responsabilă de accidentul doctorului Tătaru. Dar dumneata îi poți explica despre ce e vorba și nu-ți va fi greu s-o convingi că este în interesul ei, și interesul științei, mai ales în interesul științei românești, să rămână de-aici înainte la dispoziția cercetătorilor...

— Are să-i fie greu, începu Zalomit, regăsindu-și pe neașteptate glasul. Nu știu dacă pot să-mi iau o asemenea răspundere...

— O să mai stăm de vorbă mai târziu, îl întrerupse din nou Albini. Nu trebuie să te hotărăști acum.

Tăcu și fumă câțva timp privindu-l cu o curiozitate pe care nu încerca s-o ascundă.

— Nu cred că sunt prea indiscret întrebându-te dacă doamna Sidonia Vâlceanu a fost câtva timp soția dumitale.

Fără să vrea, și fără să înțeleagă de ce, Zalomit izbucni în râs.

— Nu e nicio indiscreție. Ne-am căsătorit când eram amândoi foarte tineri. Eu încă nu-mi trecusem doctoratul. Și ne-am despărțit foarte curând, înainte de sfârșitul anului... Dar am rămas prieteni..

— Am aflat asta, spuse Albini, stingându-și meticolos țigarea. Știu că sunteți prieteni. De altfel, ne vom întâlni în câteva zile, la nunta Isidorei, adăugă.

— La 22 decembrie, spuse zâmbind visător Zalomit. În trei zile.

— Fericitul mire e un văr de-al meu. Văr, și foarte bun prieten, deși e mult mai tânăr ca mine... Dar nu vreau să te rețin, adăugă, ridicându-se din fotoliu. Mă bucur, însă, că, într-un anumit fel, vom face parte din aceeași familie.

— O familie de cercetători, spuse Zalomit, un mare zâmbet luminându-i fața.

— Foarte adevărat. Emil Butnaru, vărul și prietenul meu, este un eminent chimist.

Apropiindu-se de ușă, îl întrebă întorcând brusc capul:

— Dar poezia?

Zalomit îi puse familiar mâna pe umăr și izbucni în râs.

— *Maculatele corole*, n-a fost de-ajuns? Mai cunoști vreun titlu mai profetic decât ăsta: *Maculatele corole* ?

Albini îi întinse mâna zâmbind.

— Nu-ți spun încă sărbători fericite, pentru că ne întâlnim în trei zile, la nuntă...

După ce închise ușa, Zalomit izbucni din nou în râs, de data aceasta râdea în neștire, ștergându-și la răstimpuri lacrimile, fără să înțeleagă ce se întâmplă cu el, de unde năvălise bucuria aceasta nemaiîntâlnită din tinerețe. „Parcă toată lumea ar fi a mea! Exclamă amintindu-și cuvintele Euphrosynei. Cât este de adevărat! Căci, într-adevăr, toată lumea este a mea!”

Se așează la birou, potolindu-și anevoie ultimele zvâcniri ale râsului,

ștergându-și fericit lacrimile. „Aurelian, rosti cu glas tare, ca și cum l-ar fi avut în față, Aurelian, te înțeleg foarte bine, ai avut dreptate. Nu era altă soluție...”

Se ridică brusc, luă scrumiera plină și se îndreptă spre bucătărie.

Dar se răzgândi, se apropie de fereastră și o deschise. Când se întoarse, îl învioră aerul rece, curat, cu miros de zăpadă. „Știau și ei de Calinic, își aminti, încercând să închidă fereastra. Știau și ei de Calinic. Dar nu înțeleg de ce-a scos microfonul în fața mea. Poate ca să-mi arate că au toate drepturile să facă ce vor. Într-un anumit fel, avea dreptate. Odată ce-am acceptat serviciile lor. Făceam acum parte din aceeași familie. Și scuzele pe care mi le găseam că trebuie să accept toate acestea pentru a recupera formula pierdută a tratamentului.” Își aduse brusc aminte de bătrână și se înfioră. Așezându-se la birou, își dădu seama că tremură. „Am lăsat prea mult fereastra deschisă și m-a luat cu frig. Dar cum își poate închipui Albini că aş mai fi în stare să dau ochii cu ea? Din fericire, am trecut de şaizeci de ani și *mai ales*, din fericire există fiola.” Zâmbi melancolic, amintindu-și ritualul cu care, în acea după-amiază de vară, scosese din servietă fiola și ridicând-o cu un gest melodramatic ca s-o privească în zare, recitase din monologul lui Faust: *Ich grüsse dich, du einzige Phiole...* Nimic nu se întâmplase atunci — nici accidentul lui Aurelian Tătaru, nici întâlnirile cu Albini, cu părintele Calinic și cu Euphrosyna, și totuși, precaut, pregăti, în secret, cea mai concentrată soluție de aconitină pe care o putea obține în laboratorul lui.

Tremura tot mai puternic, ca zgâlțâit de friguri. Deschise cu greutate sertarul și începu să caute sub plicurile mari, galbene, în care păstra scrisorile importante. După câțva timp, fu cuprins de o bruscă neliniște, se ridică în picioare și începu să scoată plicurile unul câte unul, zvârlindu-le la întâmplare pe birou. Privi rătăcit fundul sertarului.

„Au căutat și aici, șopti. Și au găsit-o.” Simți că i se înmoaie picioarele, și se așează pe scaun, răsuflând greu. „Nu mai e nimic de

făcut, șopti. Cred că nu mai e nimic de făcut”, repetă anevoie, parcă de o neînțeleasă oboseală.

Se trezi târziu și sări speriat în picioare. Privea turburat în jurul lui, încercând să înțeleagă unde se află. *Euphorbia moldavica id est impudica*; îi tot căuta rima: *moldavica... impudica*. Dar nu izbutea să se concentreze; îl exaspera lătratul câinelui. Un câine mare, negru, care se învârtea în jurul lui, la câțiva metri, pe petriș. „Potaie!” strigă în glumă, încercând să-l îmblânzească. Atunci dădu cu ochii de tăblița de aramă și citi: Les trois Grâces. „Evident, acum înțeleg! Șopti fericit. Sunt trei și totuși una; același corp, deși sunt separate. O perfectă, senină frumusețe; nu li s-ar fi potrivit niciun alt nume...”

Paris, august 1976

TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE...

Pentru Sybille

I

De-abia când auzi clopotul Mitropoliei își aminti că e noaptea de Înviere. Și deodată i se păru nefirească ploaia care îl întâmpinase de cum ieșise din gară și care amenința să devină torențială. Înainta grăbit, sub umbrelă, adus din umeri, cu privirile plecate, căutând să evite șuvoaiele. Fără să-și dea seama, începu să alerge, apropiindu-și umbrela de piept, ca o pavăză. Dar după vreo douăzeci de metri zări aprinzându-se semnalul roșu și trebui să se oprească. Aștepta nervos, săltând, înălțându-se în vârful pantofilor, schimbându-și mereu locul, privind consternat băltoacele care, la câțiva pași în fața lui, acopereau în bună parte bulevardul. Ochiul roșu se stinse, și în clipa următoare îl orbi, zguduindu-l, explozia luminii albe, incandescente. Parcă ar fi fost aspirat de un ciclon fierbinte izbucnit, în chip neînțeles, chiar în creștetul capului. „A trăsnet pe aproape”, își spuse clipind cu greu ca să-și dezlipească pleoapele. Nu înțelegea de ce strânge cu atâta putere mânerul umbrelei. Ploaia îl lovea sălbătecită, din toate părțile deodată, și totuși nu simțea nimic. Atunci auzi din nou clopotul Mitropoliei, și toate celelalte clopote, și, foarte aproape de el, un altul, zbătându-se singuratec, deznădăjduit. „M-am speriat” își spuse, și începu să tremure. E din cauza apei, înțelese câteva clipe în urmă, dându-și seama că zace întins în băltoaca din marginea trotuarului. „M-a luat cu frig...”

— Am văzut când l-a lovit trăsnetul, auzi aceeași voce găfăită de bărbat speriat. Nu știu dacă mai trăiește. Mă uitam într-acolo, că era chiar sub semafor, și l-am văzut cum s-a aprins de sus până jos, cum i

s-au aprins, în aceeași clipă, umbrela, și pălăria, și hainele. Dacă n-ar fi fost ploaia, ar fi ars ca o torță... Nu știu dacă mai trăiește.

— Și chiar dacă mai trăiește, ce-o să facem cu el?

Era o voce depărtată, obosită, și, i se părea, amară.

— Cine știe ce păcate o fi având, să-l trăsnească Dumnezeu chiar în noaptea de Înviere, și chiar în spatele bisericii... Să vedem ce-o spune internul de serviciu, adăugă după o pauză.

I se părea curios că nu simte nimic, că, de fapt, nu-și mai simțea trupul. Știa, din convorbirile celor de lângă el, că fusese transportat. Dar cum îl transportaseră? În brațe, pe o targă, într-un cărucior?

— Nu cred că are vreo șansă, auzi, târziu, o altă voce, tot atât de depărtată. Nu i-a rămas un singur centimetru de piele neatins. Nu înțeleg cum mai trăiește. Normal ar fi fost...

Evident, asta știe toată lumea; dacă ai pierdut mai mult de 50% din epidermă, te asfixiezi... Dar își dădu repede seama că e ridicol, și umilitor, să răspundă, în gând, celor care se agitau în jurul lui. I-ar fi plăcut să nu-i mai audă, așa cum, cu pleoapele strânse, nu-i vedea. Și în aceeași clipă se trezi foarte departe, fericit, așa cum fusese atunci.

— Și apoi, ce s-a mai întâmplat, îl întrebă în glumă zâmbind. Ce altă tragedie?

— N-am spus că e o tragedie dar, într-un anumit fel, asta era: să te pasioneze științele, să nu ai decât o dorință: să-ți dedici viața științei...

— La ce știință faci aluzie, îl întrerupse, la matematică sau la limba chineză?...

— La amândouă și la toate celelalte pe care le descopeream pe rând și mă îndrăgosteam de ele pe măsură ce le descopeream...

Îi puse mâna pe braț, ca să nu se supere că-l întrerupe din nou:

— Matematica, înțeleg, pentru că dacă n-ai vocație, ar fi inutil să mai stărui. Dar chineza?...

Nu știa de ce izbucnise în râs. Probabil că îl amuzase felul cum pronunțase: „*dar chineza*”?

— Credeam că ți-am spus. Acum doi ani, toamna, când am fost la Paris, m-am dus la o lecție a lui Chavannes. L-am văzut, după curs, în

biroul lui; m-a întrebat de cât timp studiez chineza și ce alte limbi orientale mai cunosc. Inutil să-ți rezum toată conversația. Am înțeles doar un singur lucru: că dacă nu voi stăpâni în câțiva ani — auzi, în *câțiva ani!* — pe lângă chineză, sanscrita, tibetana și japoneza, nu voi ajunge niciodată un mare orientalist!...

— Bine, dar dumneata trebuia să-i răspunzi că vrei să studiezi *numai* limba chineză...

— Așa i-am spus, dar nu l-am convins. Pentru că, chiar în acest caz, tot trebuia să învăț japoneza și o seamă de limbi și dialecte sud-asiatice... dar nu asta a fost important, ci altceva. Când i-am spus că studiez chineza de cinci luni, s-a îndreptat spre tablă și a scris vreo douăzeci de caractere, apoi mi-a cerut să le pronunț, unul câte unul, și apoi să traduc pasajul. Le-am pronunțat cum m-am priceput, și am tradus ceva, dar nu tot. A zâmbit amabil: „Nu e rău, mi-a spus. Dar dacă după cinci luni... Câte ore pe zi?” „Cel puțin șase ore”, i-am răspuns. „Atunci, limba chineză nu e pentru dumneata. Probabil că nu ai memoria vizuală necesară... Domnul meu, a adăugat cu un zâmbet ambiguu, afectuos și ironic în același timp, domnul meu, ca să stăpânești limba chineză, îți trebuie o memorie de mandarin, o memorie fotografică. Dacă n-o ai, vei fi obligat să faci un efort de trei, patru ori mai mare. Nu cred că merită...”

— Deci, în fond, e vorba de memorie...

— De o *memorie fotografică*, repetă cu gravitate, subliniind cuvintele.

Auzise de mai multe ori ușa deschizându-se și închizându-se, și alte zgomote, și câteva voci străine.

— Să vedem ce-o să spună profesorul. Dacă mă întrebați pe mine, eu vă mărturisesc cinsti...

Același lucru, mereu același lucru! Dar îi plăcea vocea: era, fără îndoială, un medic tânăr, dezghețat, pasionat de meseria lui, generos.

— ... Pielea i-a fost arsă sută la sută, și totuși supraviețuiește de douăsprezece ore, și pe cât ne putem da seama, nu suferă... I-ai făcut vreo injecție?

— Una, azi-dimineață. Mi se părea că geme. Dar poate că gemea prin

somn...

— Se știe ceva despre el? S-a găsit ceva lângă el?

— Doar mânerul umbrelei, restul fusese carbonizat. Curios, tocmai mânerul, un mâner de lemn... Hainele se făcuseră cenușă; ce nu spălase ploaia, s-a scuturat în mașină...

Știa că așa ar fi trebuit să se întâmple, și totuși, ascultând explicațiile internului, se înseninase: așadar, cele două plicuri din buzunar se făcuseră și ele cenușă... Fără să vrea, căci nu-și dăduse seama că nu închisese bine ușa după el, auzise: „S-a ramolit rău de tot venerabilul! Asta ne-a mai spus-o de vreo trei, patru ori...” Era adevărat. Îl impresionase informația pe care o citise în *La Fiera Letteraria*: că Papini e aproape orb și niciun chirurg nu îndrăznește să-l opereze. Pentru un cititor lacom și neobosit ca Papini, tragedia era fără pereche. De aceea vorbea întruna despre ea. Dar poate că și Vaian avea dreptate: „Încep să mă ramolesc...”

Atunci îi auzi din nou vocea:

— Și ce altă tragedie ți s-a mai întâmplat? Ai renunțat la limba chineză. Și apoi?

— De fapt, n-am renunțat; am continuat să învăț zece, cincisprezece caractere pe zi, dar asta mai mult pentru plăcerea mea și pentru că mă ajuta să înțeleg traducerile textelor pe care le citeam... În fond, eram un diletant...

— Cu atât mai bine, îl întrerupse Laura punându-i din nou mâna pe braț. Trebuie să existe și câțiva oameni inteligenți și cu destulă imaginație, ca să se bucure de descoperirile pe care le fac marii dumitale erudiți. Foarte bine că te-ai lăsat de chineză... Dar atunci, unde sunt celelalte tragedii la care făceai aluzie?...

O privise lung. Nu era nici pe departe cea mai frumoasă studentă pe care o cunoscuse, dar era *altfel*. Nu înțelegea ce-l atrage, de ce-o caută mereu, intrând în sălile de cursuri, pe unde nu mai călcase de trei, patru ani, de când își luase licența. Știa că o găsește întotdeauna la cursul lui Titu Maiorescu. Acolo o întâlnește cu un ceas mai înainte și, ca

de obicei, întovărășind-o spre casă, se opriseră pe o bancă, lângă lac, în Cișmigiu.

— Care sunt celelalte tragedii? repetase, susținându-i calm, zâmbind, privirile.

— Ți-am spus că, încă din liceu, îmi plăceau matematicile și muzica, dar și istoria, arheologia, filosofia. Aș fi vrut să le învăț pe toate; evident, nu ca un specialist, dar cu rigoare, lucrând direct pe texte, căci am oroare de improvizație și de cultura după ureche...

Îl întrerupse ridicând băiețește brațele în sus:

— Ești cel mai ambițios bărbat pe care l-am cunoscut până acum! Ambitiș și apucat! Mai ales apucat!

Le cunoștea bine vocile, și învățase să le deosebească. Erau trei infirmiere de zi și două de noapte.

— Dacă ar avea noroc, s-ar prăpădi zilele astea. Căci așa se spune: cine moare în Săptămâna luminată se duce de-a dreptul în Rai.

„Are suflet bun, îi e milă de mine. E mai bună decât toate celelalte, pentru că se gândește la mântuirea sufletului meu... Dar dacă îi vine în minte să scoată acul siringei din venă? Probabil că aș supraviețui până dimineața, când vine internul. Iar dacă nu va observa el, va observa Profesorul. Singurul care e disperat, și umilit, că nu înțelege; singurul care vrea cu orice preț să mă țină în viață, să afle ce s-a întâmplat.” Îl auzise, într-una din zile — renunțase să se mai întrebe *când* — îl auzise, după ce-i atinsese, cu infinită prudență, pleoapele.

— Ochiul pare intact, dar dacă a orbit sau nu, nu știm. Nu știm, de altfel, nimic altceva...

Mai auzise asta, altă dată: „Nu știm nici măcar dacă e conștient sau nu, spusese atunci Profesorul, dacă aude și dacă *înțelege* ce aude...” Nu era vina lui. De mai multe ori până atunci, îi recunoscuse vocea și-l înțelesese perfect. „Dacă înțelegi ce spun, strigase Profesorul, strânge-mi degetul.” Dar nu-i simțise degetul. Ar fi vrut să-l strângă, dar nu știa cum. De data aceasta adăugase: „Dacă izbutim să-l păstrăm în viață încă cinci zile...”

În cinci zile, aflase unul dintre asistenți, va veni de la Paris, în drum

spre Atena, profesorul Gilbert Bernard, cel mai mare specialist...

— ... Mai ales ambițios, repetă Laura. Vrei să fii ceea ce sunt atâția alții: filolog, orientalist, arheolog, istoric, mai știu eu ce altceva. Adică, vrei să trăiești o viață străină, viața altora, în loc să fii dumneata, Dominic Matei, și să cultivi exclusiv geniul dumitale...

— Geniul meu? exclamase cu o prefăcută timiditate ca să-și ascundă bucuria. Asta presupune că aș avea geniul...

— Într-un anumit sens, desigur că-l ai. Nu semeni cu nimeni din toți cei pe care i-am cunoscut până acum. Trăiești și înțelegi viața altfel decât noi...

— Dar până acum, la douăzeci și șase de ani, n-am făcut nimic. Doar că mi-am luat toate examenele cu bile albe. N-am descoperit nimic, nici măcar o interpretare originală a cântului XI din *Purgatorio*, pe care l-am tradus și comentat...

I se păruse că Laura îl privea trist, oarecum dezamăgită.

— De ce-ar fi trebuit să descoperi ceva? Geniul dumitale ar fi trebuit să se împlinească în viața pe care o trăiești, nu în analize, descoperiri și interpretări originale. Modelul dumitale ar trebui să fie Socrate, sau Goethe; dar imaginează-ți un Goethe *fără opera scrisă*!

— Nu prea înțeleg, spuse emoționat.

— Înțelegeți toți? îi întreabă Profesorul.

— Eu nu prea înțeleg, mai ales dacă se vorbește prea repede...

El înțelegea foarte bine. Franceza pe care o vorbea Profesorul era impecabilă; fără îndoială că-și luase doctoratul la Paris. Parcă vorbea mai precis și mai elegant decât marele specialist. Bernard era, probabil, de origine străină. Dar ghicea din frazele lui lente, șovăitoare, că — așa cum spunea Vaian despre ultimul lor director, de câte ori trebuia luată, urgent, o decizie gravă — nu îndrăznește nimeni să se pronunțe.

— Când v-ați convins că este conștient?

— De-abia alaltăieri, vorbi Profesorul. Încercasem de mai multe ori înainte, dar fără rezultat.

— Și sunteți sigur că v-a strâns degetul? Ați *simțit* că vi-l strânge ca

răspuns la întrebarea dumneavoastră? Nu cumva era un gest reflex, fără intenționalitate și deci fără semnificație?

— Am repetat experiența de mai multe ori. Dacă voiți, încercați și dumneavoastră, ca să vă convingeți...

Simți, ca de atâtea ori în ultimul timp, degetul care se introduce ușor, cu o exagerată precauție, sub degetele lui adunate în pumn. Apoi auzi vocea Profesorului:

— Dacă înțelegi ce spun, strânge degetul!

Îl strânse, probabil, cu multă putere, pentru că doctorul Bernard și-l retrase repede, surprins. Dar câteva clipe în urmă, după ce șopti: *Traduisez, s'il vous plaît*, îl introduse din nou și rosti, pronunțând limpede și rar cuvintele: *Celui qui vous parle est un médecin français. Accepteriez-vous qu'il vous pose quelques questions?* Înainte ca Profesorul să termine de tradus, strânse degetul cu aceeași putere. De astă dată nu și-l retrase, ci întrebă: *Vous comprenez le français?* Repetă strânsoarea, dar cu mai puțină convingere. După ce șovăi câteva clipe, doctorul Bernard întrebă: *Voulez-vous qu'on vous abandonne à votre sort?* Aproape cu voluptate își păstră mâna întreagă inertă, ca de ghips. „*Vous préférez qu'on s'occupe de vous?*” Îl strânse cu putere. „*Voulez-vous qu'on vous donne du chloroforme?*” Își imobiliză din nou mâna și și-o păstră așa, fără nici cea mai mică tresărire, ascultând ultimele întrebări: „*Êtes-vous Jesus-Christ? Voulez-vous jouer du piano? Ce matin, avez-vous bu du champagne?*”

Acea noapte, toți cu paharele de șampanie în mână, înconjurându-i și strigându-le cu o tristă, mediocră lipsă de pudoare care îi surprinse pe amândoi: „Până la Veneția să nu mai beți șampanie, că vi se face rău!” „Mi-e teamă că ei au băut mai multă șampanie decât ar fi trebuit”, spuse Laura după ce pornise trenul.

Atunci auzi vocea profesorului.

— Să mai încercăm o dată. Poate că n-a înțeles bine întrebarea dumneavoastră. Am să-l întreb în românește. Și continuă, ridicând glasul: Vrem să-ți aflăm vârsta. Pentru fiecare zece ani, îmi strângi o dată degetul.

Strânse, din ce în ce mai puternic, de șase ori, apoi, fără să înțeleagă de ce, se opri.

— Șaizeci de ani? se miră Profesorul. I-aș fi dat mai puțin...

— În această stare larvară, auzi glasul lui Bernard, e greu de precizat. Întrebați-l dacă e obosit, dacă putem continua...

Au continuat dialogul încă o jumătate de ceas, aflând astfel că nu locuiește în București, că nu are decât o singură rudă, depărtată, pe care nu ține s-o informeze de accident, că acceptă orice test, oricât ar fi de riscant, ca să se verifice dacă nervul optic a fost sau nu atins. Spre norocul lui, n-au mai pus alte întrebări, căci probabil nu le-ar fi ascultat. Orbirea care-l amenința pe Papini fusese primul semnal. Își spusese, în săptămâna aceea, că poate nu e vorba de inevitabila decrepitudine a bătrâneții, că dacă a tot repetat povestea lui Papini (Papini, pe care niciun chirurg nu îndrăznește să-l opereze...), a făcut-o pentru că îl preocupa tragedia unuia din scriitorii lui favoriți. Dar curând și-a dat seama că încerca să se păcălească singur. Cu un an mai înainte, doctorul Neculache recunoscuse că, deocamdată, arterioscleroza e incurabilă. Nu-i spusese că-l amenința și pe el arterioscleroza, dar adăugase:

— La o anumită vârstă, te poți aștepta la orice. Și eu îmi pierd memoria, continuase, zâmbind trist. De la o vreme, nu mai pot memoriza versurile poezilor mai tineri, pe care îi descopăr și care-mi plac.

— Nici eu, îl întrerupse. Știam pe dinafară aproape tot *Paradiso*, și acum... Iar din scriitorii tineri, după ce-i citesc, nu rețin aproape nimic...

Și totuși... În ultimul timp, așa cum zăcea în pat cu ochii închiși, își amintise fără dificultate multe cărți citite de curând, și recitase în gând poeme de Ungaretti, de Ion Barbu și Dan Botta, texte pe care nici nu știuse că le învățase vreodată pe dinafară... Cât despre *Paradiso*, de multe zile și nopți adormea recitându-și terținele lui favorite. Fu cuprins deodată de o spaimă neînțeleasă, căci izvora parcă din chiar bucuria descoperirii pe care o făcuse. „Să nu mă mai gândesc! Își

ordonă. Să mă gândesc la altceva!...” Și totuși, de atâta timp, nu face altceva decât să recite poeme și să-și repovestească cărțile pe care le-a citit. „Am fost un nătărău! M-am speriat degeaba...” Deși, o dată plecase de acasă și, ajuns în stradă, înțelese că nu-și mai amintea unde voia să se ducă... „Dar poate a fost doar un accident. Poate eram obosit, deși n-aveam niciun motiv să fiu obosit...”

— În fond, marele specialist nu ne-a lămurit prea mult, auzi glasul unuia din interni.

— Spunea însă că se mai cunosc câteva cazuri. Bunăoară, acel pastor elvețian, ars de fulger aproape 100% și care a mai trăit totuși mulți ani. E drept, rămăsese mut. Ca și omul nostru, probabil, adăugă coborând glasul.

— Nu mai vorbi, că poate te aude, șopti cineva pe care nu izbuti să-l identifice.

— Asta voiam și eu, să mă audă. Să vedem cum va reacționa. Poate că totuși n-a rămas mut...

Fără să vrea, fără să știe ce face, își descleștă încet gura. În acea clipă auzi trosnituri neobișnuit de puternice în urechi, ca și cum în dreapta și în stânga lui s-ar fi prăvălit, peste stânci, nenumărate vagoane încărcate cu fierărie veche. Dar, deși îl asurzea ecoul exploziilor prelungindu-se la nesfârșit, continuă să-și deschidă gura. Și deodată se auzi rostind: „Nu!” și repetă cuvântul de mai multe ori. Apoi, după o scurtă pauză, adăugă: „Nu mut”. Știa că voise să spună: „Nu sunt mut”, dar nu izbutise să pronunțe cuvântul „sunt”. După zgomotele din odaie, și ușa care se deschise și se închise repede, înțelese că acele două cuvinte provocaseră senzație. Își ținea gura larg deschisă, dar nu mai îndrăznea să-și miște limba. Când doctorul Gavrilă, favoritul lui, cel despre care fusese sigur de la început că are vocație de medic, se apropie de pat, repetă din nou cuvintele, și atunci înțelese de ce le pronunță cu atâta greutate: cu fiecare mișcare a limbii simțea cum se clatină câțiva dinți, parcă ar fi stat să cadă.

— Asta era, șopti Gavrilă. Dinții. Și chiar măselele, adăugă cu un aer preocupat. Chemați la telefon pe doctorul Filip: să vină de urgență

cineva — idealul ar fi să vină chiar dânsul — dar să vină pregătit cu tot ce trebuie...

Îl auzi din nou, mai târziu, de departe:

— ... De-abia se țin. Dacă ar fi înghițit cu mai multă putere, ar fi riscat să se înece cu vreo măsea... Anunțați pe Profesor.

Simți penseta apucând un dinte din față și scoțându-l fără efort. Începu să numere; în câteva minute, cu aceeași ușurință, doctorul Filip îi extrase nouă dinți și cinci măsele.

— Nu prea înțeleg ce s-a întâmplat. Rădăcinile sunt sănătoase. E ca și cum ar fi împinse de mai multe măsele de minte. Dar asta e imposibil. Va trebui să-i facem o radiografie...

Profesorul se apropie de pat și-i puse două degete pe mâna dreaptă.

— Încearcă să rostești ceva, orice cuvânt, orice sunet.

Încercă, mișcându-și limba, de data aceasta fără teamă, dar nu izbuti să spună ce-ar fi vrut. În cele din urmă, resemnat, începu să pronunțe, la întâmplare, cuvinte scurte: ac, cuc, bou, om, pană, bale...

A treia noapte avu un vis pe care și-l reaminti întreg. Se reîntorsese pe neașteptate în Piatra Neamț și se îndrepta spre liceu. Dar cu cât se apropia, cu atât creștea numărul trecătorilor. Recunoscuse, în jurul lui, pe trotuar, mulți din foștii lui elevi, așa cum îi văzuse când se despărțise de ei, cu 10, 20 sau 25 de ani mai înainte. Apucă pe unul de braț: „Dar unde vă îmbulziți toți, Teodorescule?” îl întrebă. Băiatul îl privi lung, zâmbind încurcat; nu-l recunoscuse. „Ne ducem la liceu. Azi se sărbătorește centenarul profesorului Dominic Matei.”

„Nu-mi prea place visul, își repetă de mai multe ori. Nu înțeleg de ce, dar nu-mi place...” Așteptă să plece infirmiera și, cu emoție și mare grijă, așa cum făcea de câteva zile, începu să întredeschidă pleoapele. Se trezise într-o noapte privind o pată luminoasă, albăstruie, fără să-și dea seama că deschisese ochii și fără să înțeleagă ce privește. Simți cum i se zbate, speriată, inima, și închise repede ochii. Dar în noaptea următoare se trezi din nou, privind cu ochii deschiși aceeași pată luminoasă și, neștiind ce să facă, începu să numere în gând. Când ajunsese la 72, înțelese brusc că lumina vine de la veioza din fundul

camerei. Izbuti să-și stăpânească bucuria privind, fără grabă, perete după perete, încăperea în care se afla, unde fusese transportat în preziua vizitei doctorului Bernard. De atunci, de câte ori rămânea singur, mai ales noaptea, deschidea ochii, își mișca ușor capul, apoi umerii, și începea să cerceteze formele și culorile, umbrele și penumbrele din jurul lui. Nu și-ar fi putut închipui că o asemenea beatitudine fusese de totdeauna la îndemâna lui; doar să privească, foarte atent și pe îndelete obiectele de lângă el.

— De ce nu ne-ați arătat și nouă că puteți deschide ochii? auzi glasul unuia dintre interni, și în clipa următoare îl văzu: era aproape așa cum îl reconstituise după inflexiunile vocii: înalt, brun, uscățiv, cu un început de chelie.

Așadar, bănuise ceva, și-l pândea mai de mult, să-l surprindă.

— Nu știu nici eu, răspunse pronunțând doar parțial cuvintele. Poate voiam să mă conving întâi pe mine că nu mi-am pierdut vederea...

Internul îl privea zâmbind absent.

— Dumneata ești un om curios. Când te-a întrebat Profesorul câți ani ai, ai răspuns: șaiszeci...

— Am mai mult...

— Greu de crezut. Ai auzit, probabil, ce vorbeau infirmierele...

Cu un gest supus, de școlar pocăit, înclină din cap. Le auzise: „Cât zicea că are, șaiszeci de ani? Țsta își ascunde vârsta. L-ai văzut și dumneata, adineaori, când l-am spălat; ăsta e bărbat tânăr, în floarea vârstei, ăsta n-a împlinit patruzeci de ani...”

— Nu vreau să crezi că te-am spionat ca să te reclam direcției. Dar trebuie să informez pe profesor. Și el va decide...

Altădată s-ar fi supărat sau i-ar fi fost frică, dar acum se trezi recitind, la început în gând, apoi mișcându-și încet buzele, una din poeziile lui favorite, *La morte meditata* de Ungaretti:

Sei la donna che passa

Come una foglia

E lasci agli alberi un fuoco d'autunno...

Își amintea că atunci când citise pentru întâia oară poezia, erau de mult despărțiți: de aproape 25 de ani. Și, totuși, citind-o, la ea se gândise. Nu știa dacă era aceeași dragoste de la început, dacă o mai iubea așa cum îi mărturisise în dimineața de 12 octombrie 1904, după ce-au ieșit de la tribunal și s-au îndreptat spre Cișmigiu. La despărțire, sărutându-i mâna, adăugase: „Îți urez... În sfârșit, știi ce vreau să spun... Dar aș vrea să mai știi ceva: că am să te iubesc până la sfârșitul vieții...” Nu era sigur că o mai iubește, dar la ea se gândise citind:

Sei la donna che passa...

— Te-ai convins deci că ești în afară de orice pericol. Așa îl întâmpină Profesorul în dimineața următoare, îndreptându-se zâmbitor spre el. Era mai impresionant decât și-l închipuise. Nu era prea înalt, și totuși felul cum ținea capul sus, își păstra corpul — drept, de parcă ar fi fost la paradă —, îi dădea un aer marțial care intimida. Dacă n-ar fi avut părul aproape în întregime alb, ar fi părut sever. Chiar când zâmbea rămânea grav, distant.

— Și de-abia acum începi să devii un „caz interesant”, adăugă așezându-se pe scaunul din fața patului. Cred că înțelegi de ce. Până în clipa de față n-a găsit nimeni vreo explicație plauzibilă, nici aici, nici în străinătate. Așa cum a căzut trăsnetul, ar fi trebuit să fii ucis pe loc, sau să mori asfixiat în zece, cincisprezece minute, sau, în cel mai bun caz, să rămâi paralizat, mut sau orb... Enigmele care ne confruntă în cazul dumatăle se înmulțesc pe zi ce trece. Nu știm încă datorită cărui reflex n-ai putut deschide gura douăzeci și trei de zile și a trebuit să fii alimentat artificial. Este probabil că ai reușit s-o deschizi când a trebuit să elimini dinții și măselele pe care gingiile nu le mai puteau reține. Ne-am gândit să-ți facem o proteză ca să poți mânca și, mai ales, ca să poți vorbi normal. Dar deocamdată nu putem face nimic, radiografiile arată că, în scurt timp, se pregătește să apară o nouă garnitură de dinți.

— Imposibil! exclamă uluit, stâlcind cuvântul.

— Așa spun toți doctorii și toți dentiștii, că e pur și simplu imposibil. Și, totuși, radiografiile sunt cât se poate de clare... De aceea, ca să închei, de-abia acum cazul dumatăle devine extrem de interesant: nu

mai e vorba de un caz de „mort în viață”, ci de cu totul altceva; ce, exact, încă nu știm...

„Să fiu prudent, să nu fac vreo greșeală și să mă dau de gol... Azi, mâine vor întreba de nume, de adresă, de meserie. În fond, de ce mi-ar fi teamă? N-am făcut nimic. Nu știe nimeni nici de plicul alb, nici de plicul albastru...” Și, totuși, fără să înțeleagă de ce, voia cu orice preț să-și păstreze anonimatul, așa cum fusese la început, când îi strigau: „Mă auzi sau nu? Dacă înțelegi ce spun, strânge-mi degetul...” Din fericire, acum, fără dinți, vorbea cu greutate. Îi va fi ușor să se prefacă, să stâlcească și acele puține cuvinte pe care izbutea să le rostească. Dar dacă îi vor cere să scrie? Își privi, parcă pentru întâia dată cu atenție, brațul și mâna dreaptă. Pielea era netedă, bine întinsă, proaspătă, și începea să-și recapete culoarea de altădată. Își pipăi încet, prudent, brațul până la cot, apoi mângâie cu două degete bicepsul. Ce curios! Poate imobilitatea aproape absolută, de aproape patru săptămâni, și lichidele acelea nutritive pe care i le injectaseră direct în vene... „Ăsta e bărbat tânăr, în floarea vârstei!” spusese infirmiera. Iar cu o zi mai înainte auzise ușa deschizându-se cu precauție, pași apropiindu-se de pat, internul șoptind: „Doarme, să nu-l treziți”, apoi o voce străină, răgușită: „Nu poate fi el... Va trebui totuși să-l vedem și fără barbă... Dar individul pe care-l căutăm noi e student, n-a trecut de douăzeci și doi de ani, și ăsta de aici arată mai în vârstă, se apropie de patruzeci...”

Atunci își aminti din nou de furtună.

— Ce e mai curios, spusese unul din interni, e că n-a plouat decât acolo pe unde a trecut el; de la Gara de Nord până aproape de bulevardul Elisabeta. A fost o aversă ca în miezul verii, care a durat destul ca să inunde bulevardul, dar la câteva sute de metri, nicio picătură.

— E adevărat, adăugase cineva, am trecut pe-acolo când ne-am întors de la biserică, și apa de pe bulevard încă nu se scursese...

— Unii spun că a fost o încercare de atentat, pentru că s-ar fi găsit nu știu câte încărcături de dinamită, dar i-a surprins ploaia torențială și în ultimul moment au trebuit să renunțe.

— Asta poate fi și o invenție a Siguranței, ca să justifice arestările printre studenți...

Apoi tăcuseră toți, brusc.

„Trebuie să fiu cu băgare de seamă, își repetă. Nu cumva să mă confunde cu unul din legionarii ascunși, pe care-i caută Siguranța. Și atunci va trebui să le spun cine sunt. O să mă trimeată la Piatra, ca să verifice. Și atunci...” Dar, ca de obicei, izbutea să se smulgă gândului care-l irita. Se trezi recitându-și cântul XI din *Purgatorio*, apoi încercă să-și amintească din *Eneida*: *Agnosco veteris vestigia flammae...*

— Cu dumneata, cucoane Dominic, n-o scoate nimeni la capăt: treci de la o carte la alta, de la o limbă la alta, de la o știință la alta. Poate că de aceea v-ați despărțit, adăugă cu un zâmbet trist.

Atunci nu se supăraseră. Îi plăcea Nicodim, era un moldovean bun, cinstit și molcom.

— Nu, domnule Nicodim, manualul de limbă japoneză n-are nici o legătură cu despărțirea noastră...

— Dar de ce manualul de japoneză? îl întrebă surprins Nicodim.

— Credeam că la asta te refereai, la zvonul care circulă prin târg...

— Adică?...

— Adică, se spune că, întorcându-mă acasă cu un manual de limba japoneză și văzându-mă că deschid imediat caietul și încep să învăț, Laura mi-ar fi spus... În sfârșit, mi-ar fi spus că prea mă apuc de multe lucruri și nu duc nimic la capăt și că din cauza asta ne-am fi despărțit...

— Nu, eu n-am auzit asta. Am auzit pe unul și pe altul că duduia Laura se cam plictisise de aventurile dumitale galante, că, mai ales, vara trecută, la București, dădeai mereu târcoale unei franțuște, spunând că o cunoșteai de la Sorbona...

— Nu! îl întrerupse obosit, ridicând din umeri. Asta a fost cu totul altceva. E adevărat că Laura bănuia ceva, pentru că aflase de o altă încurcătură, mai veche, dar ea e o femeie inteligentă, știe că de iubit n-o iubesc decât pe ea, că celelalte, în sfârșit... Dar trebuie să-ți mai spun că am rămas foarte buni prieteni.

Dar nu i-a spus mai mult. Nu spusese nimănui, nici lui Dudu Rareș,

prietenul lui cel mai bun, care murise de tuberculoză 12 ani mai târziu. Deși, poate, Dădu a fost singurul care a ghicit adevărul. Poate că chiar Laura i-o fi mărturisit ceva, căci se înțelegeau foarte bine amândoi.

— Te ascult, spuse Profesorul cu o ușoară iritare în glas. Te ascult și nu înțeleg. De câteva zile, niciun progres. Mi se pare chiar că săptămâna trecută reușeai să pronunți anumite cuvinte pe care astăzi... Trebuie să colaborezi și dumneata. Să nu-ți fie teamă de gazetari. Ordinele sunt stricte: nu te va intervieva nimeni. Evident, cazul dumitale era prea extraordinar ca să nu se afle în oraș. Au apărut știri și articole în diverse gazete, majoritatea absurde, ridicole. Dar, ca să revin, trebuie să colaborezi și dumneata, trebuie să știm mai mult și mai multe: de unde ești, cine ești, ce profesie ai, și celelalte.

Clătină cuminte din cap și repetă de mai multe ori: „Bine! bine!” „Se îngroașă gluma; trebuie să fiu cu ochii în patru.” Noroc că în dimineața următoare simți, trecându-și limba peste gingii, colțul primului canin. Cu o exagerată inocență i-l arătă infirmierei, apoi internilor, prefăcându-se că îi este imposibil să mai pronunțe ceva. Dar dinții apăreau repede, unul după altul. Până la sfârșitul săptămânii răsăriseră toți. În fiecare dimineață venea un dentist și-l examina, lua note pentru articolul pe care-l pregătea. Câteva zile a suferit de gingivită, și chiar dacă ar fi voit, n-ar fi putut vorbi prea bine. Au fost zilele cele mai senine, căci se simțea din nou apărat, la adăpost de surprize. Simțea, de asemenea, o energie și o încredere pe care nu le mai cunoscuse din timpul războiului când, la Piatra Neamț, organizase o „mișcare de Renaștere culturală” (așa o denumiseră ziarele locale) fără egal în restul Moldovei. Vorbise de ea, laudând-o, chiar Nicolae Iorga în conferința pe care o ținuse la liceu. Petrecuse o parte din după-amiază la el acasă și nu-și ascunsese surpriza descoperind acele multe mii de volume de orientistică, filologie clasică, istorie veche, arheologie.

— De ce nu scrii, *colega*? îl întrebase de mai multe ori.

— Lucrez, domnule Profesor, mă trudes de vreo zece ani să închei o lucrare...

Atunci îl întrerupse Davidoglu, cu inevitabila lui glumă:

— Dar întrebați-l, domnule Profesor, ce fel de lucrare? *De omni re scibili!*...

Era una din vechile lor glume, pe care le repetau de câte ori îl vedeau intrând în cancelarie cu un maldăr de cărți noi, sosite chiar în dimineața aceea de la Paris, de la Leipzig sau de la Oxford.

— Când ai de gând să te oprești, cucoane Dominic? îl întreba.

— Cum să mă opresc, când n-am ajuns nici la jumătatea drumului?... De fapt, știa că cheltuindu-și, înainte de război, puțina avere ce-i rămăsese pe cărți scumpe și în călătorii de studii, era obligat să rămână profesor aici, la liceu că, deci, o bună parte din timp o pierdea cu lecțiile. Și de mult nu-l mai interesau latina și italiana; ar fi vrut să predea, dacă s-ar fi putut, istoria civilizației sau filosofia.

— Așa cum vrei dumneata să le faci pe toate, nici zece vieți nu-ți vor fi de-ajuns...

O dată răspunsese, aproape cu convingere:

— Suntem siguri măcar de un lucru, că pentru filosofie nu ai nevoie de zece vieți...

— *Habe nun ach! Philosophie... durchaus studiert!* citase solemn profesorul de germană. Cunoști restul, adăugase.

Din indiscrețiile asistenților, înțelese de ce e nervos Profesorul: Bernard îi cerea mereu informații mai ample și mai precise. *En somme, qui est ce Monsieur?* întrebese într-o scrisoare. (Dar asta nu e sigur, observase cineva. Asta o spune doctorul Gavrilă, dar nici el n-a văzut scrisoarea.) Evident, Bernard aflase de mult că necunoscutul pe care-l examinase la începutul lui aprilie nu-și pierduse vederea și că începuse să vorbească. Era acum mai curios ca oricând. Îl interesau nu numai etapele restabilirii fizice, ci și cât mai multe amănunte despre capacitățile mentale. Faptul că înțelegea limba franceză îl îndemna să creadă că avea oarecare cultură. Voia să afle ce s-a păstrat și ce s-a pierdut. Sugerase o serie de teste: vocabular, sintaxă, asociații verbale.

— Dar când ai s-o termini, domnule?

— Mai am de scris partea întâi; celelalte părți — Antichitatea, Evul

Mediu și Epoca modernă — sunt scrise aproape în întregime. Dar partea întâi, înțelegi, originile — originea limbajului, a societății, a familiei, a tuturor celorlalte instituții... Astea cer ani și ani de cercetări. Și cu bibliotecile noastre de provincie... Pe vremuri, cumpăram pe cât puteam, dar acum, cu sărăcia...

De fapt, cu cât trecea timpul, cu atât înțelegea mai limpede că nu va ajunge să-și termine singura lui carte, opera vieții lui. Se trezise într-o dimineață cu un gust de cenușă în gură. Se apropia de 60 de ani și nu încheiase nimic din tot ce începuse. Iar „discipolii” lui, cum îi plăcea să-și numească unii din colegii lui foarte tineri, copleșiți de admirație, care se adunau cel puțin o seară pe săptămână la bibliotecă să-l asculte vorbindu-le de imensele probleme pe care trebuia să le rezolve, discipolii se risipeau odată cu trecerea anilor, mutați în alte orașe. Nu rămăsese niciunul căruia i-ar fi putut încredința măcar manuscrisele și materialele adunate.

De când auzise că la cafenea i se spune Venerabilul sau Papa Dominic, își dădu seama că prestigiul pe care îl dobândise în timpul războiului când Nicolae Iorga îl lăudase la începutul conferinței, și, de la Iași, trimitea din timp în timp câte un student să-i ceară cărți, prestigiul acesta începea să pălească. Pe nesimțite, se trezi că în cancelarie sau la cafeneaua Select nu mai era centrul atenției generale, că nu mai scăpăra, ca pe vremuri. Iar de curând, de când îl auzise pe Vaian: „S-a ramolit rău de tot Venerabilul!” aproape că nu mai îndrăznea să le vorbească despre cărțile noi pe care le citea, de articolele din *N.R.F.*, *Criterion* sau *La Fiera Letteraria*.

Și apoi au urmat, una după alta, ceea ce numea, în limbajul lui secret, „crizele de conștiință”.

— Dar ce cauți pe aici, domnu’ Matei?

— Mă plimbam. M-a apucat iar migrena, și ieșisem să mă plimb...

— Dar așa, în pijama, în preajma Crăciunului? Să nu răcești!...”

A doua zi se aflase în tot orașul. Probabil că-l așteptau la cafenea să-l descoase, dar în ziua aceea nu s-a dus, nici în ziua următoare.

— Cu prima ocazie! a exclamat într-o după-amiază, în fața cafenelei

Select, râzând. Cu prima ocazie!...

— Ce-o să fie cu prima ocazie? L-a iscodit Vaian. Într-adevăr ce-are să fie? Îl privea încruntat, încercând să-și aducă aminte. În cele din urmă ridică din umeri și plecă spre casă. De-abia când puse mâna pe clanță își aminti: cu prima ocazie va deschide plicul albastru. „Dar nu aici, unde mă cunoaște toată lumea. Departe, în alt oraș. La București bunăoară.”

Într-o dimineață ceru infirmierei o foaie de hârtie, un creion și un plic. Scrise câteva rânduri, lipi plicul și-l adresă Profesorului. Apoi începu să aștepte, simțind cum i se accelerează bătăile inimii. De când nu mai cunoscuse o emoție asemănătoare? Poate din dimineața când aflate că România declarase mobilizarea generală. Sau, și mai înainte, cu 12 ani mai înainte, când, de cum intrase în salon, înțelese că-l aștepta Laura și că voia să-i vorbească. I se păruse, atunci, că avea ochii umezi.

— Trebuie să-ți spun, începu silindu-se să zâmbească. E prea important pentru noi amândoi și nu mai pot ascunde... Trebuie să-ți mărturisesc. Am simțit asta mai de mult, dar de câțva timp mă obsedează. Simt că nu mai ești *al meu*... Te rog, nu mă întrerupe. Nu e ce te gândești tu... Simt că nu ești al meu, că nu ești *aici*, lângă mine, că ești în altă lume — nu mă gândesc la cercetările tale, care, orice ai crede tu, mă interesează — dar simt că ești într-o lume străină, în care nu te pot întovărăși. Și pentru mine, și pentru tine, cred că ar fi mai înțelept să ne despărțim. Suntem amândoi tineri, iubim amândoi viața... Ai să vezi mai târziu...

— Bine, spuse Profesorul după ce împături cu grijă hârtia și o introduse în agendă. Am să mă întorc mai târziu.

Reveni după un ceas. Încuie ușa, să nu fie deranjat, și se așeză pe scaunul din fața patului.

— Te ascult. Nu trebuie să faci un prea mare efort. Cuvintele pe care nu le poți pronunța, le poți scrie, adăugă întinzându-i un bloc de hârtie.

— Veți înțelege de ce a trebuit să recurg la această stratagemă, începu emoționat. Vreau să evit publicitatea. Adevărul este acesta: mă

numesc Dominic Matei, la 8 ianuarie am împlinit șaptezeci de ani, am fost profesor de latină și italiană la liceul Alexandru Ioan Cuza din Piatra Neamț, unde locuiesc și acum. Locuiesc pe strada Episcopiei, numărul 18. Este casa mea și cuprinde o bibliotecă de aproape opt mii de volume, pe care am lăsat-o prin testament liceului...

— Extraordinar! exclamă Profesorul după ce răsuflă adânc și-l privi din nou, oarecum speriat.

— Cred că nu vă este greu să controlați. Dar, vă implor, multă, multă discreție. Mă cunoaște tot orașul. Dacă voiți probe suplimentare, vă pot face planul casei, vă pot spune ce cărți se găsesc pe birou, și orice alt detaliu îmi veți cere. Dar, cel puțin deocamdată, nu trebuie să se afle ce mi s-a întâmplat. Așa cum ați spus și dumneavoastră, e destul de senzațional că am rămas teafăr. Dacă se află că am întinerit, nu voi mai avea liniște... Vă spun toate acestea pentru că agenții de la Siguranță, care au mai fost pe aici, nu vor crede niciodată că am trecut de șaptezeci de ani. Deci, nu vor crede că sunt cine sunt, și voi fi anchetat, și câte nu se pot întâmpla când ești anchetat... Vă rog, dacă socotiți că merită să fie studiat cazul meu, vreau să spun că merită să fie studiat în continuare, aici, la spital, vă rog găsiți-mi o identitate fictivă. Bineînțeles, va fi provizorie, și dacă, mai târziu, nu veți fi satisfăcut de conduita mea, puteți oricând revela adevărul...

— Nu e vorba de asta, îl întrerupse Profesorul. Deocamdată, important este un singur lucru: să ai o situație în regulă. Asta, sper, nu va fi greu de obținut. Dar ce vârstă îți putem da? Când nu vei mai avea barbă, vei părea un tânăr de treizeci, treizeci și unu de ani. Să punem treizeci și doi de ani?... Mai întrebă o dată strada și numărul casei și le însemnă în agendă.

— Care este, evident, închisă, reluă după un răstimp.

— Da și nu. O femeie bătrână, Veta, jupâneasa mea de o viață întreagă, locuiește în două odăițe lipite de bucătărie. Ea păstrează cheile de la celelalte încăperi.

— Probabil că există undeva un album cu fotografii; mai precis, cu fotografiile duminale din tinerețe...

— Sunt, toate, în sertarul de sus al biroului; sunt trei albume. Cheia de la sertar se află sub cutia de țigări, chiar pe birou... Dar dacă cel pe care îl veți trimite va vorbi cu Veta, se va afla în tot orașul...

— Nu e niciun risc dacă se procedează cu prudență. Își introduse gânditor agenda în buzunar și tăcu câteva clipe, continuând să-l privească.

— Recunosc, cazul dumitale mă pasionează, spuse ridicându-se. Nu înțeleg nimic, și nimeni altcineva dintre noi nu înțelege... Probabil exercițiile le faci când rămâi singur, în timpul nopții, adăugă.

Ridică încurcat din umeri.

— Simțeam că-mi amorțesc picioarele și atunci am coborât din pat, și aici, pe covor...

— Nu te-a frapat nimic?

— Ba da. M-am pipăit peste tot. Am simțit mușchii, așa cum îi aveam pe vremuri: tari, vânjoși. Nu mă așteptam. După atâtea săptămâni de imobilitate aproape absolută, ar fi trebuit să fie, cum să spun? un fel de...

— Da, așa ar fi trebuit, îl întrerupse Profesorul.

Se îndreptase spre ușă, dar se opri, și se întoarse, căutându-i privirile.

— Nu mi-ai dat adresa de aici, din București. Simți că roșește, dar, cu efort, izbuti să zâmbească.

— Nu am adresă, pentru că de-abia sosisem. Venisem cu trenul, de la Piatra Neamț. Am ajuns aproape de miezul nopții. Era în noaptea de Înviere.

Profesorul îl privi lung, neîncrezător.

— Dar te duceai, în orice caz, undeva... Și acolo, pe trotuar, lângă dumneata, nu s-a găsit nicio valiză...

— Nu aveam valiză. Nu aveam nimic cu mine, afară de un plic albastru. Venisem cu gândul să mă sinucid. Mi se părea că sunt condamnat: arterioscleroză. Îmi pierdeam memoria...

— Veniseși aici ca să te sinucizi? repetă Profesorul.

— Da. Mi se părea că nu aveam altă soluție. Singura soluție era plicul

albastru. Păstram acolo, de mult, câteva miligrame de stricnină...

II

Știa că visează și-și trecea mereu palma pe obrazul proaspăt bărbierit, dar nu izbutea să se trezească. De-abia după ce mașina ajunsese la capătul bulevardului, recunoscuse cartierul; îl recunoscuse mai ales după mirosul teilor în floare. Ne îndreptăm spre Șosea, înțelese. Nu mai trecuse pe aici de câțiva ani și privea emoționat casele vechi, care-i aminteau de anii studenției. Apoi îl întâmpină o alee străjuită de arbori înalți; în clipa următoare poarta se deschise și mașina, înaintând încet pe pietriș, se opri în fața scării de piatră vânăată. „De ce nu coborâți?” auzi un glas necunoscut. Privi cu mirare în jurul lui; nu era nimeni. I se păru că sus, în capul scării, se deschisese ușa. Era deci așteptat. „Ar trebui să cobor”, își spuse.

Trezindu-se, îl orbi lumina puternică de-afară și privi surprins ceasul. Nu era încă 6. Probabil că au uitat să tragă transperantele. Târziu auzi deschizându-se ușa.

— V-am adus hainele, spuse infirmiera apropiindu-se zâmbind de pat, cu brațele încărcate.

Era Anetta, încă destul de tânără și cea mai îndrăzneată. (Cu câteva zile mai înainte îi spusese, privindu-l adânc în ochi: „Când o să ieșiți de aici, poate mă luați într-o seară la cinematograful...”.) Îl ajută să se îmbrace, deși n-ar fi avut nevoie de ajutor. Ghicea, din privirile ei dezamăgite, că vestonul nu cădea prea bine. „E prea strâmt în umeri”, spuse, și cravata, albastră cu mici triunghiuri cenușii, nu se asorta cu cămașa în dungi. Curând intră internul de serviciu. Începu să-l examineze, încruntat, cu atenție.

— Se vede de la distanță că nu sunt hainele dumitale. Ai putea deveni suspect. Va trebui să-ți căutăm altceva. Doctorul Gavrilă spunea că are câteva costume de cea mai bună calitate; i-au rămas de la un unchi de-al lui.

— I-au rămas moștenire după ce-a murit, preciză Anetta. Și nu e bine

să porți haine de la morții altora. De la morții tăi, e altceva; le porți în memoria lor, așa, ca un suvenir...

— N-are nicio importanță, spuse zâmbind. Azi, în orice caz, nu mai e timp. Poate cu altă ocazie, când o să mai trec pe aici...

— Da, interveni internul, dar cu vestonul ăsta atragi atenția și riști să fii urmărit...

— Dacă se pitește bine în fundul mașinii, poate nu se observă...

Două ceasuri în urmă, coborî în curte, întovărașit de doctorul Chirilă, cel care îi era mai puțin simpatic pentru că după ce-l surprinse ascuns în odaie, avea impresia că-l spionează tot timpul. Dând cu ochii de mașină, se opri brusc.

— Am mai văzut mașina asta, șopti. Am văzut-o azi-noapte, în vis... Unii ar spune că e semn rău, că am putea avea un accident, adăugă.

— Eu nu sunt superstițios, rosti rar, sentențios, doctorul Chirilă, deschizând portiera. În orice caz, suntem așteptați...

Când mașina se îndreaptă spre bulevard, simți o liniște stranie, întreruptă, în chip neînțeles, de izbucniri aproape violente de bucurie.

— Să deschideți fereastra, spuse, că în curând vom trece pe sub teii în floare. Acum ne apropiem de Șosea, adăugă după câțva timp. Și mai târziu: Să vedeți ce clădire frumoasă, cu arbori înalți și ce alee curată, cu pietriș, și scara de piatră vânăță...

Internul îl privise tot timpul curios, tăcând încurcat. Mașina se opri în dreptul scării.

— De ce nu coborâți? auzi o voce.

— Așteptăm să vină plantonul, să dăm în primire, răspunse șoferul.

În curând se auziră pași grăbiți pe pietriș și din spatele mașinii apăru un bărbat oacheș, cu obrazul ciupit de vărsat și părul tuns militărește. Chirilă deschise portiera.

— Dumnealui este persoana despre care ai fost informat. Vezi să nu-l confunzi cu vreun alt pacient. De acum înainte, dumneata ești răspunzător.

— Am înțeles, spuse. Să n-aveți nicio grijă. Am să fiu cu ochii în patru.

— Ce face dumnealui înlăuntrul sau în grădină, îl întrerupse Chirilă, nu te privește. Dumneata trebuie să ai grijă de poartă...

Îi plăcea camera: era spațioasă, cu ferestre spre parc și așa cum îl asigurase Profesorul, avea o masă de lemn și în perete rafturi pentru cărți. Se apropie de fereastra deschisă și respiră adânc. I se păru că pătrunde până la el mirosul de trandafiri sălbatici. Totuși nu izbutea să se bucure. Zâmbea mângâindu-și cu palma stângă obrajii dar i se părea că tot ce i se întâmplă de la o vreme nu-l privește cu adevărat, că e vorba de altceva, de altcineva.

— Încearcă să descrii cât mai precis și cu cât mai multe detalii ce vrei să spui când spui: *altcineva*, îl întrerupse o dată Profesorul. În ce sens te simți *străin*? Nu te-ai „instalat” încă în noua dumitale situație? E foarte important. Notează tot ce-ți trece prin cap. Dacă n-ai chef de scris sau ai prea multe de spus, utilizează magnetofonul, indicând întotdeauna ziua, ora și locul, și precizând dacă dictezi întins în pat sau plimbându-te prin cameră.

În ultimele zile, la spital, umpluse aproape un caiet întreg. Scria tot felul de lucruri: cărțile pe care și le amintea (și îi plăcea să indice ediția, anul publicației, anul când le citise pentru întâia oară, ca să poată controla această miraculoasă recuperare a memoriei), versuri în toate limbile pe care le învățase, exerciții de algebră, unele vise care i se păreau semnificative. Dar nu mărturisea anumite descoperiri recente. Simțea o neînțeleasă rezistență, de care vorbise o dată Profesorului.

— E foarte important să aflăm semnificația acestei rezistențe, îi spuse. Încearcă cel puțin să faci aluzie, să știm dacă ceea ce nu vrei să spui („nu pot să spun!” îl întrerupse în gând) se referă la anumite întâmplări din trecut, sau e vorba de altceva, în legătură cu noua dumitale condiție, despre care, repet, știm încă foarte puțin...

Se întoarse de la fereastră și, după ce străbătu de câteva ori camera, plimbându-se, ca pe vremuri, în tinerețe, cu mâinile încrucișate la spate, se întinse în pat. Rămăsese cu ochii deschiși, privind tavanul.

— Ți-am adus albumul de familie, îi spuse într-o dimineață. Cel cu

fotografiile duminale din liceu, de la Universitate, din Italia... Nu ești curios să-l vezi? Întrebă după o pauză.

— Ca să fiu sincer, nu...

— Dar de ce?...

— Nu-mi dau nici eu seama de ce. Încep să mă simt detașat de trecutul meu. Parcă n-aș mai fi același...

— E curios, spuse Profesorul. Ar trebui să aflăm motivele...

În cele din urmă, resemnat, se hotărâse să-l răsfoiască. Profesorul se așezase alături pe pat, pe scaun, și-l privea intens, nereușind să-și ascundă curiozitatea.

— La ce te gândești? îl întrebă brusc, după câteva minute. Ce fel de amintiri? Ce fel de asociații?

Șovăi, frecându-și obrazul cu palma stângă. („Știi că gestul acesta a ajuns la mine un tic”, mărturisise de mai multe ori.)

— Îmi amintesc perfect anul și locul unde au fost luate, fiecare din ele. Aș putea spune că-mi amintesc chiar și *ziua*; parcă aș auzi vocile celor din jur și cuvintele pe care le rosteau, și aș simți în nări mirosul specific al acelui loc și al acelei zile... Uite, bunăoară, aici, unde sunt cu Laura, la Tivoli. Când am dat cu ochii de fotografie, am simțit căldura acelei dimineți și mirosul florilor de leandru, dar am simțit și un miros puternic, greu, de păcură încinsă, și mi-am adus aminte că la vreo zece metri de locul unde am fost fotografiați se găseau două căldări cu păcură.

— E un fel de hiperamnezie cu efecte laterale, spuse Profesorul.

— E îngrozitor, continuă. E prea mult, și e inutil.

— Pare inutil pentru că nu știm încă ce să facem cu ea, cu această fantastică recuperare a memoriei... În orice caz, adăugă zâmbind, să-ți dau o veste bună. În câteva zile, vei primi din biblioteca duminale de la Piatra Neamț cărțile pe care le-ai notat în prima listă, adică toate gramaticile și dicționarele de care ai spus că ai nevoie. Bernard e entuziasmat; mi-a spus că nu puteam găsi un test mai nimerit. L-a interesat îndeosebi faptul că ai început să studiezi limba chineză în tinerețe, apoi ai neglijat-o vreo zece, doisprezece ani, înainte și în

timpul războiului, ai încercat din nou s-o înveți, și apoi, pe neașteptate, ai renunțat pentru totdeauna. Avem de-a face deci cu mai multe straturi de memorie. Dacă îți vei da osteneala să te analizezi și să notezi cu atenție, vom vedea care din straturi va fi reanimat cel dintâi...

Câtva timp s-au privit unul pe altul, parcă fiecare ar fi așteptat să înceapă celălalt.

— Și ce se crede la Piatra despre dispariția mea? Întrebă pe neașteptate. Nu sunt prea curios, dar m-ar interesa să cunosc de pe acum șansele pe care le am...

— Ce fel de șanse? îl întrerupse Profesorul.

Zâmbi încurcat; chiar în clipa când o rostise, expresia i se păru vulgară și inoportună.

— Șansele de a continua viața pe care am început-o de curând, fără riscul de a fi reintegrat biografiei mele anterioare...

— Deocamdată nu-ți pot spune nimic precis. Prietenii dumitale din Piatra cred că te afli, amnezic, în vreun spital din Moldova. Cineva și-a adus aminte că, în Sâmbăta Paștelui, te-a zărit la gară, dar nu știe în ce tren te-ai urcat; omul se grăbea să ajungă acasă...

— Bănuiesc cam cine m-a zărit la gară, șopti.

— Ca să poată aduna cărțile pe care le-ai notat, poliția a înscenat o descindere. Au pretextat că, aflând de dispariția dumitale, unul din legionarii urmăriți s-ar fi ascuns în bibliotecă...

Rămase pe gânduri câtva timp, parcă ar fi ezitat să continue.

— Dar, evident, reluă, cu cât trece timpul, cu atât va fi mai greu. Curând se va afla și la Piatra Neamț, ce știe tot Bucureștiul: că cineva, un necunoscut în vârstă, a fost lovit de trăsnet, și după zece săptămâni arată perfect sănătos și întinerit... Să sperăm că nu se va afla și restul...

*

Două săptămâni în urmă, coborând în grădină, se întâlneau față în față cu o stranie frumusețe; frumusețe pe care, pentru motive greu de înțeles, încerca s-o atenueze printr-o voită vulgaritate, fardându-se

exagerat și neîndemânatec. Așa cum îi zâmbise acum, provocator și totuși cast, necunoscuta îi aminti de unul din ultimele lui vise. Se înclină ușor și îi spuse:

— Am impresia că ne-am mai întâlnit undeva.

Tânăra izbucni în râs. („Păcat, își spuse, râde cu aceeași vulgaritate cu care se fardează.”)

— Ești cât se poate de discret, spuse. (Și i se păru că vorbește ca pe scenă.) Evident că ne-am mai întâlnit; și chiar de mai multe ori.

— Unde și când?

Tânăra încruntă ușor din sprâncene și-i caută din nou privirile.

— Ultima oară, azi-noapte, în camera numărul șase. Camera dumatăle e alături, la numărul patru, adăugă despărțindu-se.

Profesorul veni chiar în seara aceea, să-i înapoieze caietul și să citească ultimele însemnări. Îl ascultă încurcat, fără să zâmbească, evitându-i privirile.

— Eu credem că știi despre ce e vorba și că înțelegi, cum să spun? intenția științifică a experienței. Nicio analiză nu e completă fără indexul capacității sexuale. Îți amintești întrebarea pe care ți-a pus-o ultima oară Bernard...

Ar fi vrut să râdă, dar nu izbuti decât să clatine de câteva ori din cap, zâmbind.

— Dacă îmi aduc aminte!... Intrasem în pământ de rușine. Gol, întins pe masă, față de atâția medici și savanți străini...

— Eu te prevenisem că va fi un fel de consult internațional. Veniseră toți pentru dumneata; nu puteau crede în informația pe care-o publicasem în *La Presse médicale*.

— Nu mă așteptam la o asemenea întrebare... Mai ales că eram încă în spital, deci nu aveam cum să confirm sau să infirm eventualele posibilități sexuale.

Profesorul zâmbi, ridicând din umeri.

— Aflasem ceva, evident, indirect, de la infirmiere.

— De la infirmiere?

— Noi credeam că fusese inițiativa dumatăle. În orice altă împrejură-

re, pacientul și infirmiera respectivă ar fi fost sancționați. Dar în cazul dumată, nu numai că am închis ochii, dar am apreciat informațiile. În sfârșit, contextul n-are prea mare importanță; importantă este numai informația... Dar în cazul domnișoarei de la numărul șase, reluă după o pauză, este vorba și de altceva. E mai bine să ți-o spun acum, ca să nu se ivească, mai târziu, complicații. Domnișoara aceasta ne-a fost impusă de Siguranță...

— De Siguranță? repetă cu oarecare teamă. Dar de ce?

— Nu pretind că înțeleg prea mult, dar știu că Siguranța este foarte interesată de cazul dumată. Foarte probabil, nu sunt convinși că le-am spus tot adevărul: și, în fond, au dreptate. În orice caz, Siguranța nu crede în metamorfoza dumată. Convingerea lor este că povestea care circulă în oraș, cu trăsnetul din noaptea Învierii, cu inconștiența, restabilirea și întinerirea dumată, este invenția legionarilor... Că de fapt, această legendă a fost fabricată să camufleze identitatea unui important șef legionar și să pregătească fuga lui peste graniță.

Îl ascultase surprins, și totuși senin.

— Atunci, situația mea e mai gravă decât îmi închipuiam, spuse. Dar cum nu există, deocamdată, o altă soluție...

— Soluția se va găsi la timpul ei, îl întrerupse Profesorul. Trebuie să adaug, ca să fii cât mai bine informat, că ești, și ai fost de la început, supravegheat de Siguranță. De aceea ți s-a procurat un costum cu care n-ai îndrăzni să ieși pe stradă, pentru că ai fi imediat arestat. Și n-ai îndrăzni să circuli în oraș în această cazacă, uniformă clinicii, care e, de altfel, destul de elegantă. Și, așa cum ai înțeles de la început, dacă ai vrea să te plimbi, n-ai putea ieși pe poartă... Asta e ce știm noi. Dar cine știe câți alții din personalul de serviciu al clinicii sunt informatorii Siguranței...

Izbucni în râs și-și trecu de mai multe ori palma stângă pe obraz.

— În fond, poate e mai bine așa. Mă simt la adăpost de surprize...

Profesorul îl privi lung, parcă ar fi șovăit să continue. Apoi se hotărî brusc:

— Să revenim, acum, la o problemă mai importantă. Ești sigur că, în

amintirea dumată, toate experiențele sexuale treceau drept visuri erotice?

Rămase câțva timp pe gânduri.

— Acum, nu mai sunt atât de sigur. Până în seara asta, eram convins că e vorba de vise...

— Te întreb pentru că în caietul pe care l-am citit ai notat tot felul de visuri, dar fără elemente *manifest* erotice.

— Poate că ar fi trebuit să le însemn și pe celelalte, dar nu mi s-au părut semnificative... În orice caz, continuă după o scurtă tăcere, dacă am confundat experiențele reale cu visurile erotice, lucrurile sunt mai complicate decât mi-aș fi închipuit...

Cu un gest copilăresc, ridicol, își puse mâna pe tâmplă, ca și cum ar fi vrut să arate că se concentrează.

— Te ascult, spuse târziu Profesorul. În ce sens ar putea fi și mai complicate decât par a fi?

Ridică brusc fruntea și zâmbi încurcat.

— Nu știu dacă ai înțeles anumite aluzii din caiet, dar de câțva timp aveam impresia, cum să spun? aveam impresia că învățam în timpul somnului; mai precis, visam că învăț că, bunăoară, deschid în vis o gramatică, parcurg și memorizez câteva pagini, sau răsfoiesc o carte...

— Foarte interesant, spuse Profesorul. Dar nu cred că ai notat toate acestea, cu precizie și claritate, în caietul pe care l-am citit.

— Nu prea știam cum să le descriu; erau visuri în serie, într-un anumit sens didactice, mi se părea că prelungesc lecturile din timpul zilei. Am crezut, chiar, că visez reguli gramaticale, vocabulare și etimologii, pentru că eram pasionat de asemenea lucruri... Dar acum mă întreb dacă, într-un chip mai mult sau mai puțin somnambolic, nu mă deșteptam în timpul nopții și-mi continuam lucrul...

Profesorul îl privi tot timpul cu atenție, ușor încruntat, semn, cum observase mai demult, că era ispitit de mai multe întrebări deodată.

— În orice caz, spuse, nu pari obosit, nu ai expresia intelectualului care petrece o bună parte din noapte citind... Dar dacă ar fi așa, cum de n-a observat nimeni lumina, lampa arzând foarte târziu în camera

dumitale? Se ridică din fotoliu și întinse mâna. Ce mi se pare paradoxal este faptul că această ezitare, mai precis această confuzie între experiențele onirice și starea de veghe, s-a dezvoltat paralel cu hipermnezia dumitale... Ce-mi spuneai atunci despre mirosul de leandri și de păcură pe care le-ai simțit privind o fotografie de acum aproape patruzeci de ani...

— Dar acum nu mai sunt sigur nici de asta, exclamă, de hipermnezie! Nu mai sunt sigur de nimic!

După ce rămase singur, se trezi gândind: „Foarte bine că ai spus: «Nu mai sunt sigur de nimic...» în felul acesta, ești întotdeauna la adăpost. Poți răspunde oricând: «Am visat!». Sau atunci când îți convine, poți spune contrariul... Dar fii atent! Nu spune niciodată *adevărul* întreg!”

Întoarse capul și privi mirat în jurul lui. După câteva clipe șopti, ca și cum s-ar fi adresat cuiva prezent și totuși invizibil de lângă el: „Dar chiar dacă aș voi să spun, *nu pot*. Nu înțeleg de ce, adăugă, coborând și mai mult glasul, dar sunt anumite lucruri pe care mi-e peste putință să le spun...”

În noaptea aceea se luptă multă vreme cu insomnia. (Era prima insomnie de când părăsise Piatra Neamț, și faptul acesta îl irita. Suferise aproape toată viața de insomnii, și în ultima vreme se crezuse vindecat.) Ca de obicei, se gândea la misterul memoriei pe care o recuperase. De fapt, își dăduse de mult seama, nici nu era vorba de recuperare, pentru că era infinit mai vastă și mai precisă decât o avusese vreodată. O memorie de mandarin, așa cum spusese Chavannes că trebuie să aibă orice sinolog. Începuse să creadă că avea chiar mai mult: o foarte curioasă hipermnezie. Încă înainte de a i se fi adus dicționarul și gramaticile de la Piatra, se trezise într-o zi că recită texte chinezești, vizualizând în același timp caracterele și traducând pe măsură ce recita. Câteva zile în urmă verificase grafiile, pronunția și traducerea, răsfoind înfrigurat antologia și dicționarul lui Giles. Nu făcuse nicio greșală. Scrisese câteva rânduri în caiet, cu o ușoară părere de rău: Bernard va fi dezamăgit; îi era imposibil să precizeze ce strat al memoriei apăruse mai întâi; se trezise că posedă limba chineză

așa cum nu o cunoscuse niciodată. Acum putea deschide orice text și, citindu-l, îl înțelegea cu aceeași ușurință cu care ar fi citit un text în limba latină sau italiană veche.

Era o noapte foarte caldă, și fereastra spre parc rămăsese deschisă. I se păru că aude pași și, fără să aprindă lumina, coborî din pat și se apropie de fereastră. Zări planșonul și înțelese că-l văzuse și el.

— Dar dumneata nu dormi? îl întreabă cât putu mai încet, ca să nu-și trezească vecinii.

Omul ridică din umeri, apoi se îndreptă spre parc și se pierdu în întuneric. „Dacă l-aș întreba mâine, își spuse, îmi va răspunde probabil că am visat. Și, totuși, *sunt sigur* că de data aceasta nu am visat...” Se reîntoarse în pat, închise ochii și-și spuse, ca pe vremuri, când suferea de insomnii: „În trei minute am să adorm!... Trebuie să adormi, se auzi gândind, căci mai ales în somn înveți bine. Visuri didactice, cum spunea astă-seară Profesorul; o să ai încă o serie de visuri didactice. Nu în legătură cu limba chineză. Altceva, mai important, altceva...”

Îi plăcea să se asculte gândind, dar de data aceasta simți o neliniște neînțeleasă și-și șopti amenințător: „Dacă nu adorm până număr la 20, cobor și mă duc să mă plimb în parc!” Dar nu apucă să numere decât până la 7.

Câteva zile în urmă, Profesorul îl întreabă, fără să-și ridice ochii din al doilea caiet cu note pe care i-l încredințase.

— Îți aduci cumva aminte că, într-o noapte, ai coborât pe fereastră și te-ai dus până în fundul grădinii, acolo unde sunt rondurile cu trandafiri?

Simți că roșește și se intimidă.

— Nu. Îmi aduc aminte că nu izbuteam să adorm și la un moment dat mi-am spus: dacă nu adorm până ce număr 20, cobor și mă duc să mă plimb în parc! Dar după aceea nu mai știu nimic. Probabil că am adormit imediat...

Profesorul îl privi, zâmbind enigmatic.

— În niciun caz n-ai adormit imediat... Pentru că ai petrecut o bucată de vreme în preajma trandafirilor.

— Atunci sunt somnambul! exclamă. Pentru prima oară în viața mea am avut o criză de somnambulism!

Profesorul se ridică brusc, se îndreaptă spre fereastră și rămase câțva timp privind lung înaintea lui. Apoi se întoarce și se reazează în fotoliu.

— Asta am crezut și eu. Dar lucrurile nu sunt atât de simple. Când plantonul a dat alarma, doi oameni de serviciu, probabil agenții Siguranței, au alergat să cerceteze strada — nu știau că plantonul te descoperise deja — și au zărit o mașină cu farurile stinse, așteptând în stradă, chiar în dreptul rondului de trandafiri unde te aflai dumneata. Evident, mașina a dispărut înainte ca să-i poată nota numărul...

Își trecu de mai multe ori mâna pe frunte.

— Dacă n-ați fi dumneavoastră... începu.

— Știu, pare de necrezut, îl întrerupse Profesorul. Totuși sunt trei martori, oameni simpli, dar de încredere, și cu oarecare experiență...

— Și ce-au făcut cu mine? M-au luat pe sus și m-au adus înapoi în cameră?

— Nu. În grădină nu era decât plantonul. Spune că îndată ce-ai dat cu ochii de el, te-ai întors... Ai pătruns în odaie tot pe fereastră, așa cum ieșiseși... Somnambul sau nu, nu are importanță. Ce e grav, este că Siguranța nu se îndoiește acum că se pregătea evadarea dumitale. Faptul că ai fost surprins chiar acolo unde, în stradă, aștepta mașina, dovedește, în opinia lor, că știai despre ce era vorba și că erai de acord... A trebuit să se facă intervenții foarte sus ca să nu fii arestat, adăugă.

— Vă mulțumesc, spuse încurcat, ștergându-și fruntea.

— Deocamdată, au dublat măsurile de pază. Strada e neconținut patrulată în timpul nopții; un sergent, în civil, își va căuta tot timpul de lucru în dreptul ferestrei dumitale — ca acum, adăugă coborând glasul — iar nopțile, plantonul va dormi pe un pat de campanie, pe culoar, în dreptul ușii.

Se ridică din fotoliu și începu să se plimbe, trecând absent, dintr-o mână în alta, caietul cu note. Apoi se opri brusc în fața lui și-l privi, adânc, în ochi.

— Dar dumneata cum explici această serie de coincidențe: pentru întâia oară ai avut o insomnie urmată, cum ai mărturisit, de prima criză de somnambulism din viața dumată; în timpul crizei te îndrepti către rondul de trandafiri, exact în locul unde, dincolo de zid, te aștepta o mașină cu farurile stinse... O mașină care, adăugă după câteva clipe, dispăre îndată ce s-a dat alarma... Cum explici?

Înălță din umeri, descurajat.

— Nu înțeleg nimic... Până săptămâna trecută îmi venea greu să recunosc că, *într-adevăr*, am confundat unele visuri cu starea de veghe, dar a trebuit să mă las convins de anumite evidențe... Dar, de data aceasta, criza de somnambulism, mașina care mă aștepta...

Profesorul deschise servieta aproape plină și introduse cu grijă caietul între reviste și broșuri.

— Ca să repet și eu expresia dumată de adineaori, dacă nu te-ai cunoaște din albumele de familie, dacă nu ți-ai fi văzut fotografiile de la treizeci la șaiszeci și ceva de ani, ai fi fost gata să admit ipoteza Siguranței: că ești cine crede Siguranța că ești...

„De ce te frământă? se ascultă gândind îndată ce stinse lumina. Totul se desfășoară normal. Așa trebuia să se întâmple: să fii confundat cu alții, să se creadă că nu mai poți distinge visul de realitate, și alte confuzii de acest fel. Nu se putea găsi un camuflaj mai bun. Până la urmă ai să te convingi că nu e nicio primejdie, că ți se poartă de grijă...”

Se întrerupse și, după o scurtă pauză, șopti: „Cine îmi poartă de grijă?” Așteptă câteva clipe. Se trezi întrebând pe un ton pe care nu și-l cunoștea: „Credeai că toate prin care ai trecut se datoresc hazardului?” „Nu e vorba ce cred sau nu cred eu, se întrerupse iritat. Cine îmi poartă de grijă?...” Așteptă din nou câțva timp, cu teamă. Apoi se auzi: „Ai să afli mai târziu. Nu asta interesează acum... De altfel, ai ghicit ceva, ai ghicit mai demult, dar nu îndrăznești să recunoști. Altminteri, de ce nu vorbești niciodată Profesorului de *anumite gânduri* și nici nu pomeniști de ele în caiet? Dacă n-ai ști că există și altceva, de ce nu faci nicio aluzie la tot ce-ai descoperit în ultimele două săptămâni?... Dar să

revin la întrebarea mea”, încercă să-și întrerupă gândul. Așteptă câțva timp, și când i se părea că începe să distingă răspunsul, adormi.

„E mai bine să stăm de vorbă în vis, auzi. Dormind, înțelegi mai repede și mai profund. Spuneai Profesorului că, în somn, îți continui studiile din timpul zilei. De fapt, te-ai convins de mult că nu e întotdeauna adevărat. N-ai învățat nimic în somn, nici veghind. Treptat, treptat te-ai trezit că stăpânești limba chineză, așa cum ai să descoperi mai târziu că stăpânești alte limbi care te interesează. Nu mai îndrăznești să crezi că îți amintești, *acum*, ce-ai învățat în tinerețe și ai uitat. Gândește-te la gramatica albaneză...”

Amintirea acestei întâmplări fu atât de brutală, încât se trezi din somn și aprinse lumina. Nu-i venise să creadă, și nu credea nici acum, o săptămână după descoperire. Știa că nu studiasese niciodată limba albaneză. Cumpărase gramatica lui G. Meyer cu vreo 20 de ani înainte, dar nu citise decât prefața. Nu o mai consultase de atunci. Și totuși, când desfăcu unul din pachetele sosite de la Piatra și dădu cu ochii de ea, o deschise la întâmplare, către sfârșit, și începu să citească. Cu emoție și spaimă, își dădu seama că înțelege tot. Căută traducerea paragrafului și se convinse: nicio greșeală... Coborî din pat și se îndreptă spre bibliotecă. Voia cu orice preț să mai verifice o dată. Atunci auzi un glas necunoscut de afară, în dreptul ferestrei deschise:

— Dar dumneata nu dormi?

Se reîntoarce în pat, închise ochii cu furie, strângându-și pleoapele, și repetă, în șoaptă:

— Nu trebuie să mă mai gândesc! Să nu mă gândesc la nimic!...

— Asta ți-o tot spun din prima noapte de la spital, auzi.

I se părea că începe să înțeleagă ce i s-a întâmplat. Imensa concentrare de electricitate care, explodând chiar deasupra lui, l-a străbătut, i-a regenerat întreg organismul și i-a amplificat fabulos toate facultățile mentale. Dar această descărcare electrică a făcut de asemenea posibilă apariția unei noi personalități, un fel de „dublu”, o persoană pe care o ascultă vorbindu-i mai ales în timpul somnului și cu care uneori discută amical sau în contradictoriu. Este probabil că

această nouă personalitate s-a alcătuit treptat, în timpul convalescenței, din cele mai adânci straturi ale inconștientului. De câte ori își repeta această explicație, se auzea gândind: „Foarte exact! Formula «dublului» e corectă și utilă. Dar nu te grăbi s-o comunicî Profesorului...”

Se întreba, amuzat și iritat totodată, de ce-și repetă mereu asemenea invitație la precauție, când se hotărâse de mult să nu atingă această problemă (de fapt, nici măcar nu fusese nevoit să ia o hotărâre: știa că *nu putea* face altfel). În convorbiri, Profesorul revenea neîncetat asupra hipermneziei și detașării lui progresive de trecut.

— Am putea să-ți aducem manuscrisele și mapele cu note, îi propuse de curând. Cu posibilitățile pe care le ai acum la dispoziție, ai putea încheia lucrarea în câteva luni...

Ridicase amândouă brațele în sus:

— Nu! Nu! exclamase aproape în panică. Nu mai mă interesează!...

Profesorul îl privise surprins, oarecum dezamăgit:

— Este totuși opera dumitale de-o viață întreagă...

— Ar trebui rescrisă de la prima la ultima pagină, și nu cred că merită... Trebuie să rămână ce-a fost până acum: *opus imperfectum*. Dar voiam să vă întreb ceva, continuă ca și cum ar fi vrut să schimbe cât mai repede subiectul, deși mi-e teamă că o să par indiscret. Ce mi s-a întâmplat în ultima săptămână? Ce-au raportat plantonul și toți ceilalți?

Profesorul se ridică din fotoliu și se îndreptă spre fereastră. Se reîntoarse după câteva clipe, gânditor.

— Știi să se facă nevăzuți când trebuie, dar sunt toți la datorie, spuse. N-au raportat nimic senzațional: doar că aprinzi lumina de mai multe ori pe noapte, o aprinzi și o stingi foarte repede, după câteva minute... Așa cel puțin mi s-a spus. Dar bănuiesc că nu-mi spun tot, adăugă coborând glasul. Bănuiesc că au aflat ceva, destul de important, sau sunt pe cale să descopere...

— În legătură cu mine? Întrebă izbutind să-și stăpânească emoția.

Profesorul șovăi câteva clipe, apoi se ridică brusc și se apropie din

nou de fereastră.

— Nu știi, răspunse târziu. S-ar putea să nu fie numai în legătură cu dumneata...

II

În dimineața de 3 august veni să-l vadă pe neașteptate.

— Nu știu dacă trebuie să ne bucurăm sau nu. Află că ai devenit celebru în Statele Unite. O revistă ilustrată a publicat chiar un articol interviu evident apocrif: *Cum am fost lovit de trăsnet*. Articolul a făcut senzație și a fost reprodus și tradus pretutindeni. De la Direcția presei am fost informat că trei corespondenți ai unor mari ziare americane au sosit aseară și vor neapărat să stea de vorbă cu dumneata. Li s-a răspuns că, deocamdată, doctorii se opun oricărei vizite... Dar cât timp o să ne mai putem ascunde? Este probabil că la ora asta gazetarii și-au început deja ancheta. Internii și infirmierele au să le povestească tot ce știu, și multe altele pe deasupra. Și se vor găsi informatori și de aici, adăugă coborând ușor glasul. În privința fotografiilor, nu-mi fac iluzii: ai fost desigur fotografiat de nenumărate ori, plimbându-te prin parc, stând la fereastră, poate chiar întins în pat. Dar văd că vestea nu te impresionează prea mult, adăugă după ce-l privi lung. Nu spui nimic...

— Așteptam urmarea...

Profesorul se apropie de el, continuând să-l privească adânc în ochi.

— De unde știi că există o urmare? Întrebă.

— Mi-am închipuit după nervozitatea dumneavoastră. Nu v-am văzut niciodată atât de nervos.

Profesorul ridică din umeri și zâmbi amar.

— Nu m-ai văzut dumneata, dar sunt destul de nervos... Să revenim însă la cazul dumată. S-au ivit o seamă de complicații, mai ales în cele două săptămâni cât am lipsit.

— Din cauza mea? Întrebă.

— Nici din cauza dumată și nici dintr-a mea... Dumneata ai rămas aproape tot timpul aici în cameră. (Știu asta pentru că telefonam

aproape în fiecare zi...) În ceea ce mă privește, în cele două săptămâni petrecute la Predeal, n-am discutat cazul dumatăle decât cu câțiva colegi, de a căror discreție nu mă pot îndoi... Dar s-a întâmplat altceva, continuă ridicându-se iar din fotoliu. Mai întâi, domnișoara de la numărul șase, agenta pe care ne-a impus-o Siguranța, a dispărut acum vreo zece zile. Siguranța bănuia de mult că era o agentă dublă, dar nu bănuia că era în slujba Gestapoului...

— Ciudat, șopti. Dar cum s-a putut afla așa repede?

— Pentru că a fost descoperită rețeaua din care făcea parte și au fost arestați cei trei agenți care te-au așteptat, câteva nopți, în mașina cu farurile stinse. Siguranța ghicise: trebuia să fii răpit și trecut peste graniță în Germania. Se înșelase însă asupra identității: nu era vorba de un șef legionar, era vorba de *dumneata*.

— Dar de ce? întrebă zâmbind.

Profesorul se îndreptă spre fereastră, dar se întoarse brusc și îl privi câteva clipe curios, parcă ar fi așteptat să mai adauge ceva.

— Pentru că ești așa cum ești, după toate câte ți s-au întâmplat. Nu mi-am făcut niciodată prea multe iluzii, continuă începând să se plimbe încet, între ușă și fotoliu. Știam că într-o zi are să afle. De aceea am și informat în mai multe rânduri *La Presse medicale*. Voiam ca ceea ce se putea afla să se afle direct de la sursă. Evident, n-am spus tot; m-am mulțumit să raporteze etapele restabilirii fizice și intelectuale; doar o aluzie, și aceea destul de obscură, la regenerare și întinerire. Și nimic despre hipermnezie... Dar s-a aflat tot; și despre memoria dumatăle fenomenală, și faptul că ai recuperat toate limbile pe care le-ai învățat în tinerețe. Ai devenit deci cel mai prețios exemplar uman care există astăzi pe tot globul. Toate facultățile de medicină din lume ar vrea să dispună, măcar temporar, de dumneata...

— Un fel de cobai? întrebă zâmbind.

— În anumite cazuri, da, un cobai. Dispunând de informațiile transmise de domnișoara de la numărul șase, e ușor de înțeles de ce Gestapoul vrea cu orice preț să te răpească.

Rămase câțva timp pe gânduri, apoi fața i se luminează pe neașteptate

de un mare zâmbet:

— Tovarășa dumitale de o noapte, sau mai multe...

— Mi-e teamă că au fost mai multe, recunosc roșind.

— Tovarășa dumitale era mai inteligentă decât o socotea Siguranța. Nu s-a mulțumit să verifice potențialul erotic și, profitând de condiția para somnambulică în care te aflai, să te descoasă, încercând să-ți descifreze identitatea. A procedat științific: a înregistrat la un magnetofon minuscul toate convorbirile, de fapt, lungile dumitale monologuri, și le-a transmis Siguranței. Dar a remarcat și altceva; bunăoară, că recitai poezii în foarte multe limbi, și când ți-a pus câteva întrebări în limba germană, apoi în rusește, i-ai răspuns fără nicio dificultate în limbile în care te întreba. Apoi, după ce-ai primit cărțile, a făcut o listă de toate gramaticile și dicționarele pe care le consultai. Prudentă, a păstrat toate aceste informații pentru șefii ei din Germania. Este probabil că ascultând benzile înregistrate cineva, sus de tot, din Gestapo, a decis răpirea dumitale...

— Înțeleg, spuse frecându-și fruntea.

Profesorul se opri în dreptul ferestrei deschise, privind lung parcul.

— Evident, începu târziu, paza s-a înzecit. Probabil că nu ți-ai dat seama, dar de câteva zile, multe din camerele vecine sunt ocupate de agenți. Iar în timpul nopții, bănuiești cum e patrulată strada... Și cu toate acestea, reluă după o pauză, în curând va trebui să fii evacuat de aici.

— Păcat, spuse. Mă învățasem... și-mi plăcea.

— Am fost sfătuit să începem deja camuflarea dumitale. Deocamdată, îți lași să-ți crească mustața, cât mai groasă și mai neîngrijită. Mi s-a spus că vor încerca să-ți modifice figura, evident. Îmi închipui că îți vor vopsi părul, îți vor schimba coafura, în așa fel încât să nu mai semeni cu fotografiile care au fost desigur luate în ultimele săptămâni. M-au asigurat că-ți pot adăuga zece, cincisprezece ani. Când vei părăsi clinica, vei arăta ca un bărbat trecut de patruzeci de ani...

Se opri, extenuat, și se așeză în fotoliu.

— Din fericire, adăugă târziu, nu s-au mai repetat crizele de para-

somnambulism, sau ce-or fi fost. Așa cel puțin mi-au spus...

Ziua se vestea fierbinte. Își scoase cazaca și îmbracă cea mai subțire pijama pe care o găsisese în dulap. Apoi se întinse în pat. „Evident, se auzi gândind, știi foarte bine că n-a fost somnambulism. Te-ai comportat așa cum trebuia, ca să creăm confuziile necesare. Dar de acum n-o să mai avem nevoie de ele...”

— „Dublul”, șopti zâmbind. Răspunde întotdeauna la întrebările pe care mă pregătesc să le pun. Ca un adevărat înger păzitor...

— Și această formulă e corectă și utilă.

— Mai sunt și altele? Întrebă.

— Multe. Unele din ele anacronice sau ieșite din uz, altele încă destul de actuale, mai ales acolo unde teologia și practica creștină au știut să păstreze tradițiile mitologice imemorale.

— Bunăoară? Întrebă, zâmbind amuzat.

— Bunăoară, alături de îngeri și îngeri păzitori, puteri, arhangheli, serafimi, heruvimi. Ființe prin excelentă intermediare.

— Intermediare între conștient și inconștient.

— Evident. Dar și între natură și om, între om și divinitate, rațiune și eros, feminin și masculin, întuneric și lumină, materie și spirit...

Se trezi că râde și se ridică în capul oaselor. Câteva clipe privi cu atenție în jurul lui, apoi șopti, pronunțând rar cuvintele:

— Ajungem deci la vechea mea pasiune: filosofia. Oare vom reuși vreodată să demonstrăm *logic* realitatea lumii exterioare? Metafizica idealistă mi se pare și astăzi singura construcție perfect coerentă...

— Ne-am depărtat de la discuția noastră, își auzi din nou gândul. Problema nu era realitatea lumii exterioare, ci realitatea obiectivă a „dublului” sau a îngerului păzitor, alege termenul care îți convine. Este adevărat?

— Foarte adevărat. Nu pot crede în realitatea obiectivă a persoanei cu care stau de vorbă; o consider „dublul” meu.

— Într-un anumit fel, așa și este. Dar asta nu înseamnă că nu există în chip obiectiv, independent de conștiința a cărei proiecție se arată a fi...

— Mi-ar plăcea să mă las convins, dar...

— Știu, în controversele metafizice probele empirice nu au valoare. Dar nu ți-ar plăcea să primești chiar acum, într-o clipă, două, câțiva trandafiri proaspăt culeși din grădină?

— Trandafiri! exclamă cu emoție și oarecare teamă. Întotdeauna mi-au plăcut trandafirii...

— Unde vrei să-i așezi? În niciun caz în pahar...

— Nu, răspunse. În niciun caz în pahar. Dar un trandafir în mâna dreaptă, așa cum o țin acum, deschisă, și altul pe genunchi, și al treilea, hai să spunem...

În acea clipă se trezi că ține între degete un foarte frumos trandafir de culoarea sângelui proaspăt, și pe genunchi, într-un echilibru instabil, se clătina un altul.

— Și al treilea? se auzi gândind. Unde vrei să așez al treilea trandafir?...

— Lucrurile sunt mult mai grave decât ne așteptam, auzi glasul Profesorului.

I se păru că-l aude printr-o perdea groasă, sau venit de foarte departe. Și totuși era în fața lui, în fotoliu, cu servieta pe genunchi.

— Mult mai grave decât ne așteptam? repetă absent. Profesorul se ridică, se apropie de el și-i puse mâna pe frunte.

— Nu te simți bine? îl întrebă. Ai avut cumva o noapte proastă?

— Nu, nu. Dar chiar în momentul când intrați pe ușă, mi s-a părut... În sfârșit...

— Trebuie să-ți vorbesc de ceva urgent și foarte important, continuă Profesorul. Ți-ai revenit? Crezi că mă poți asculta?

Își trecu încet mâna pe frunte, și, cu un efort, izbuti să zâmbească.

— Sunt chiar foarte curios să vă ascult. Profesorul se reaseză în fotoliu.

— Spuneam că situația e mai gravă decât o bănuiam pentru că acum știm precis că Gestapoul va încerca orice — *orice*, repetă subliniind cuvântul — ca să pună mâna pe dumneata. Ai să înțelegi îndată de ce.

Printre intimii lui Goebbels se află și un personaj enigmatic și ambiguu, un anume doctor Rudolf, care, de câțiva ani, a elaborat o teorie la prima vedere fantastică, dar care cuprinde și anumite elemente științifice. El crede, anume, că electrocutarea printr-un curent de cel puțin un milion de volți poate produce o mutație radicală a speciei umane. Nu numai că cel supus unei asemenea descărcări electrice nu e ucis, dar e complet regenerat. Cum s-au petrecut lucrurile în cazul dumitale, adăugă. Din fericire, sau nefericire, această ipoteză nu poate fi verificată experimental. Rudolf recunoaște că nu poate preciza densitatea curentului electric necesar mutației; susține doar că trebuie să treacă de un milion de volți, să ajungă chiar la două milioane... Înțelegi acum interesul pe care-l prezintă cazul dumitale.

— Înțeleg, repetă absent.

— Toate informațiile pe care le-au avut despre dumneata, și au avut destule, îi confirmă ipoteza. Câțiva din anturajul lui Goebbels sunt entuziasmați. S-au făcut intervenții și pe cale diplomatică, în numele științei, spre binele umanității, și celelalte. Mai multe universități și institute științifice ne-au invitat pentru o serie de conferințe, pe mine, pe dumneata, pe doctorul Gavrilă, pe cine altcineva am voi să luăm; într-un cuvânt, vor să te împrumutăm pentru o perioadă de timp. Și pentru că ne lăsăm greu, Gestapoul are mână liberă. Se opri, parcă și-ar fi pierdut deodată răsuflarea. Pentru întâia oară i se păru obosit, îmbătrânit.

— A trebuit să le cedăm copii după rapoartele făcute în primele săptămâni, la spital. Lucrul se obișnuiește, și nu puteam refuza. Evident, n-am comunicat tot. În ceea ce privește materialele mai recente, printre altele, fotocopiile caietului dumitale de însemnări și copiile benzilor de magnetofon, toate acestea au fost expediate la Paris. Le studiază acum Bernard și colaboratorii lui, iar mai târziu vor fi depuse la unul din laboratoarele Fundației Rockefeller... Dar văd că nu mai asculți, adăugă ridicându-se din fotoliu. Ești obosit. O să afli restul data viitoare.

Restul i se părea interminabil. Și uneori i se părea fără interes, iar

alteori i se părea că ascultă lucruri pe care le aflase deja, deși nu putea preciza când și cu ce prilej. L-au amuzat îndeosebi cercetările făcute în legătură cu trăsnetul din noaptea Învierii. Cum de s-a aflat că avera n-a depășit un anumit perimetru și că n-a căzut decât un singur trăsnet și într-un fel destul de neobișnuit, pentru că credincioșii care așteptau în tinda bisericii văzuseră fulgerul asemenea unei nesfârșite sulite incandescente? În orice caz, alături de specialiștii trimiși de doctorul Rudolf, care adunau tot felul de informații în legătură cu forma și intensitatea luminoasă a fulgerului, venise și un faimos diletant autor al câtorva studii despre *etrusca disciplina*. În mai puțin de o săptămână izbutise să reconstituie perimetrul bătut de ploaie și interpreta acum simbolismul spațiului unde căzuse trăsnetul.

— Dar anchetele și cercetările acestea n-au decât o valoare anecdotică, continuase Profesorul. Singurul lucru grav este decizia doctorului Rudolf de a începe experiențele de electrocutare îndată ce vor completa dosarul prin câteva convorbiri cu dumneata.

— Dar ce le-aș putea spune mai mult? Întrebă.

— Asta n-o știe nimeni. Poate că suplimentul de informație l-ar obține prin anumite experiențe de laborator; producând, bunăoară, o serie de fulgere artificiale și sperând că vei recunoaște, după intensitatea incandescenței, fulgerul care te-a lovit pe dumneata. Poate vor să afle chiar din gura dumitale ce-ai simțit în acea clipă și de ce afirmi că te-ai simțit aspirat ca de un ciclon fierbinte izbucnit chiar în creștetul capului. Nu știu. Se bănuiește însă că experiențele de electrocutare vor fi făcute cu deținuții politici. Și crima aceasta trebuie cu orice preț evitată...

Își lăsase să-i crească mustața, așa cum i se spusese, groasă și neîngrijită.

— Modificarea figurii va avea loc mai târziu, îi spuse în seara de 25 septembrie.

Își stăpânea greu emoția.

— Chamberlain și Daladier sunt la München, spuse intrând. Totul se poate întâmpla de la o zi la alta. Cei care se ocupă de dumneata au

schimbat planul, reluă târziu, așezându-se în fotoliu. Vei fi evacuat noaptea, în mare secret, dar în așa fel încât ceilalți să afle, mai precis, să vadă mașina cu care vei fi transportat. Apoi, la douăzeci, douăzeci și cinci de kilometri...

— Cred că am ghicit restul, îl întrerupse zâmbind. La douăzeci-douăzeci și cinci de kilometri de București va fi înscenat accidentul...

— Exact. Vor fi chiar și câțiva martori. Presa va vorbi de un accident ca oricare altul, în care au pierit carbonizați trei bărbați. Dar diversele servicii de informații vor afla că victimele erau dumneata și cei doi agenți care te însoțeau, în drum spre o destinație necunoscută. Se va lăsa să se înțeleagă că voiau să te pună la adăpost într-un loc foarte sigur. Așa se va întâmpla, de altfel, reluă după o pauză. Nu știu unde vei fi ascuns. Dar acolo ți se vor face modificările de care-ți vorbeam. Cel mai târziu într-o lună, cu pașaport în regulă, vei fi transportat la Geneva, nu știu cum, nu mi s-a spus. Bernard a propus Geneva; crede că în momentul de față Parisul nu e locul cel mai sigur. Dar va veni să te vadă cât de curând. Voi veni și eu, adăugă târziu. Cel puțin, așa sper...

III

Pe Profesor n-a mai apucat să-l vadă. A murit la sfârșitul lui octombrie. Îi fusese teamă că așa se va întâmpla din ziua când, abia intrat în odaie, izbucnise: „Lucrurile sunt mult mai grave decât ne așteptam!”... Îl văzuse atunci cum își apasă mâna pe inimă și se prăbușește, gemând, apoi auzi un țipăt, uși trântite, pași repezi depărtându-se pe scară. De-abia când se apropie de el și-l întrebă: „Nu te simți bine? Ai avut cumva o noapte proastă?” își reveni. Dar de atunci viziunea îl urmărea neconținut. Când doctorul Bernard îi spuse: „Am să-ți dau o veste tristă”, era gata să răspundă: „Știu, a murit Profesorul...”

Doctorul Bernard venea să-l vadă cel puțin o dată pe lună. Rămâneau aproape toată ziua împreună. Uneori, după ce-l ascultase

răspunzând la anumite întrebări, apropia magnetofonul și îl ruga să repete. Din fericire erau întrebări în legătură cu memoria, cu modificarea comportamentului (relațiile față de oameni, de animale, de întâmplări, comparate cu felul lui anterior de a se purta), cu readaptarea personalității la o situație paradoxală (crede că s-ar mai putea îndrăgosti, ca atunci când avusese aceeași vârstă pe care a redobândit-o acum?), întrebări la care putea răspunde fără teamă. Bernard îi aducea, de fiecare dată, o sumă de bani (din fondul pus la dispoziție de Fundația Rockefeller, precizase). Și tot el îi facilitase înscrierea la universitate, încredințându-i sarcina de a coordona materialele pentru o istorie a psihologiei medicale.

După ocuparea Franței, rămăsese multă vreme fără vești, deși, până în decembrie 1942, continuă să primească, la fiecare trei luni, un cec, direct de la Fundația Rockefeller. La începutul lui 1943 îi parveni o scrisoare a doctorului Bernard expediată din Portugalia. Îl anunța că îi va scrie curând „o lungă scrisoare, căci sunt multe de povestit”. Dar nu primi nimic. De-abia după eliberarea Franței, adresându-se unuia din asistenți, află că profesorul Bernard murise într-un accident de avion, în Maroc, în februarie 1943.

Se ducea în fiecare zi la bibliotecă și cerea multe cărți și colecții de reviste vechi. Le răsfoia cu atenție, lua note, redacta fișele bibliografice, dar toată munca aceasta alcătuia un camuflaj. Îndată ce citea primele rânduri, *știa* ce va urma; fără să înțeleagă procesul de anamneză (cum se obișnuise să-l numească), orice text pe care-l avea în față, dacă *dorea* să-i afle conținutul, descoperea că-l cunoaște. Câtva timp după ce începuse lucrul la bibliotecă, avusese un vis lung și dramatic, pe care și-l amintea numai fragmentar, pentru că, trezindu-se de mai multe ori, îl întrerupsese. Îl impresionase mai ales acest amănunt: în urma electrocutării, activitatea lui mentală anticipează oarecum condiția pe care o vor dobândi oamenii după câteva zeci de mii de ani. Principala caracteristică a noii umanități va fi structura vieții psihomentale: tot ce fusese cândva gândit sau înfăptuit de oameni, exprimat oral sau în scris, era recuperat printr-un anumit exercițiu de concentrare. De fapt,

educația va consta, atunci, în învățarea acestei metode sub controlul instructorilor.

„Pe scurt, sunt un mutant, își spuse, deșteptându-se. Anticipez existența omului post istoric. Ca într-un roman de *science-fiction*”, adăugă zâmbind amuzat. Asemenea reflecții ironice le făcea în primul rând pentru „puterile” care-i purtau de grijă. „Într-un anumit sens, e adevărat, se auzi gândind. Dar spre deosebire de personajele romanelor de *science-fiction*, ți-ai păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiție. În clipa când, pentru un motiv sau altul, ai dori să reintegrezi cealaltă condiție, ești liber s-o faci...”

Respiră adânc. „Deci, *sunt liber!* exclamă după ce privi cu atenție în jurul lui. Sunt *liber*... Și totuși...” Dar nu îndrăzni să-și continue gândul.

Încă din 1939 se hotărâse să descrie într-un caiet special ultimele lui experiențe. Începuse prin a comenta acest fapt (care, i se părea, ar putea confirma „umanitatea omului post istoric”); cunoașterea spontană, într-un anumit sens automată, nu anulează interesul cercetării, nici bucuria descoperirii. Alese un exemplu ușor de verificat: plăcerea cu care iubitorul de poezie citește un poem pe care-l cunoaște aproape pe dinafară. L-ar putea recita, și, totuși, uneori, preferă să-l citească. Pentru că această nouă lectură îi dă prilejul să descopere frumuseți și înțelesuri pe care nu le bănuise până atunci. Tot așa, această imensă știință pe care o primise de-a gata, toate limbile și literaturile pe care se trezise că le cunoaște nu i-au știrbit bucuria de a le învăța și cerceta.

Recitite după câțiva ani, unele fraze îl încântau: „Nu înveți bine și cu plăcere decât ceea ce cunoști deja.” Sau: „Nu mă comparați cu un calculator electronic. Ca și mine, dacă a fost corect alimentat, calculatorul poate recita *Odiseea* sau *Eneida*; dar eu le recit *altfel* de fiecare dată.” Sau: „Beatitudinile pe care le poate oferi orice creație culturală (precizez: creație *culturală*, nu numai artistică) sunt limitate.”

Își amintea întotdeauna cu emoție misterioasa epifanie a celor doi trandafiri. Dar, la răstimpuri, îi plăcea să-i conteste validitatea de

argument filosofic. Urmau atunci lungi dialoguri care-l încântau; își făgăduise chiar să le scrie, mai ales pentru valoarea lor (i se părea) literară. Ultima dată însă, dialogul se încheiase destul de repede, și chiar abrupt. „În fond, își repetase în acea seară din iarna lui 1944, asemenea fenomene parapsihologice pot fi efectul unor forțe pe care nu le cunoaștem, dar pe care le poate controla inconștientul.” „E foarte adevărat, se auzise gândind. Orice acțiune este efectuată printr-o forță mai mult sau mai puțin cunoscută. Dar, după atâtea experiențe, ar trebui să-ți revizuiești principiile filosofice. Bănuiești la ce fac aluzie...” „Cred că da”, recunosc zâmbind.

De mai multe ori în ultimii ani ai războiului descoperise că rezervele de la bancă erau pe sfârșite. Începea să aștepte, curios și totodată nerăbdător, soluția crizei. Prima oară primi un mandat de 1.000 de franci de la o persoană de care nu auzise niciodată. Scrisoarea de mulțumire se întoarce cu indicația: „Necunoscut la această adresă.” Altă dată se întâlni întâmplător, în restaurantul gării, cu o colegă. Aflând că pleacă pentru o săptămână la Monte Carlo, o rugă să intre, a treia zi, în Cazino, la ora 7 seara (dar insistase, *exact* la ora 7), și, la prima masă din primul salon de ruletă, să pună 100 de franci pe un anumit număr. O rugă să păstreze secretul și repetă rugămintea după ce tânăra îi aduse emoționată 3.600 de franci.

Îl pasionase îndeosebi ultima întâmplare. (La ea se gândise întâi auzind: „Bănuiești la ce fac aluzie...”.) Trecea prin dreptul celor trei vitrine ale magazinului de timbre, așa cum făcea de câte ori se întorcea de la bibliotecă. De data aceasta fără să înțeleagă de ce, se opri și începu să privească, la întâmplare. Filatelia nu-l interesase niciodată și se întreba de ce nu se poate despărți de una din vitrine, aparent cea mai puțin atrăgătoare. Când dădu cu ochii de un album vechi și modest ca înfățișare, înțelese că trebuie să-l cumpere. Costă 5 franci. Ajuns acasă, începu să-l răsfoiască, atent, curios, deși nu știa ce caută. Fusesse fără îndoială albumul unui începător, poate al unui licean. Chiar un nepriceput ca el își dădea seama că timbrele sunt recente și banale. Deodată se hotărî și, cu o lamă de ras, începu să taie cartoanele.

Desprinse cu mare grijă câteva plicuri de celofan, pline cu timbre vechi. Era ușor de ghicit ce se întâmplase: cineva, persecutat de regim, încercase și izbutise să scoată astfel din Germania un mare număr de timbre rare.

Reveni a doua zi și întrebă pe patronul magazinului dacă își amintește cine i-a vândut albumul. Nu știa; îl cumpărase într-un lot de albume vechi, la o licitație, cu câțiva ani în urmă. Când îi arată timbrele desprinse din cartonaje, negustorul păli.

— Asemenea rarități nu s-au mai văzut de mult, spuse, nici în Elveția, nici în altă țară.

Dacă le-ar vinde acum, adăugă, ar putea lua cel puțin 100.000 de franci. Dar dacă mai așteaptă, la o licitație internațională ar putea obține chiar 200.000...

— Dar fiind că le-am cumpărat pe nimic de la dumneata, socotesc că se cuvine să împărțim pe jumătate. Dar acum am nevoie de câteva mii de franci. Restul, pe măsură ce vinzi timbrele, mi-l depui la bancă...

„Cât l-ar fi pasionat pe Leibniz asemenea întâmplări! își spuse zâmbind. Să te simți obligat să-ți revizuiești principiile filosofice pentru că, pentru că în chip misterios...”

Începând din 1942 înțelesese că versiunea accidentului nu mai era acceptată nici de Gestapo, nici de alte servicii de informații care, pentru motive diferite, se interesau de cazul lui. Foarte probabil, se făcuseră indiscreții la București, coroborate ulterior cu anumite amănunte obținute la Paris, din cercul asistenților lui Bernard. Dar dacă se aflase că trăiește la Geneva, nu se știa cum arată și nu i se cunoștea numele. Spre surpriza lui, descoperise într-o seară, ieșind de la cafenea, că este urmărit. Reuși să-și piardă urma și petrecu o săptămână într-un sat în apropiere de Lucerna. Curând după ce se întoarse, incidentul se repetă: doi bărbați fără vârstă, îmbrăcați în macferlane, îl așteptau în fața bibliotecii. Unul din bibliotecari cobora tocmai atunci; îl rugă să-i îngăduie să-l însoțească. După câțva timp, când bibliotecarul nu se mai putea îndoi că într-adevăr erau urmăriți, s-au urcat într-un taxi. Un cumnat al bibliotecarului era funcționar la

Serviciul străinilor. De la el a aflat mai târziu că fusese confundat cu un agent secret și i s-a comunicat numărul de telefon la care putea chema în caz de nevoie. Îl amuza faptul că, deși îl căuta Gestapoul și probabil și alte servicii, riscurile imediate se datorau confuziei cu un banal informator sau agent secret...

Încă din primul an, sfătuit de doctorul Bernard, își depunea caietele cu însemnări personale într-un safe la bancă. Apoi renunțase la caiete; scria într-un bloc, pe care-l purta tot timpul cu el. Anumite pagini, conținând mărturisiri prea intime, le depunea în safe îndată ce le scria.

Chiar în seara când se refugiase lângă Lucerna, se hotărî să completeze notele autobiografice:

„Nu sunt un *clairvoyant*, nici ocultist, și nu fac parte din nicio societate secretă. Unul din documentele depuse în safe rezumă viața pe care am început-o în primăvara lui 1938. Primele experiențe au fost descrise și analizate în rapoartele profesorilor Roman Stănciulescu și Gilbert Bernard și expediate de acesta din urmă unui laborator al Fundației Rockefeller. Dar ele nu privesc decât aspectele exterioare ale procesului de mutație, declanșat în aprilie 1939. Le menționez totuși pentru că validează în chip cât se poate de științific informațiile pe care le conțin celelalte documente depuse în safe.

Nu mă îndoiesc că eventualul cercetător, începând să parcurgă documentele citite, își va pune aceeași întrebare pe care mi-am pus-o și eu, de multe ori, în ultimii ani: *de ce eu?* de ce această mutație mi s-a întâmplat tocmai mie? Din scurta autobiografie care se găsește în mapa A, se va vedea clar că, chiar înainte de a fi amenințat de amnezie totală, nu izbutisem să fac mare lucru. Am fost pasionat, din tinerețe, de multe științe și discipline, dar în afară de o imensă lectură, n-am realizat nimic. Atunci, de ce eu? Nu știu. Poate pentru că nu am familie. Există, desigur, mulți alți intelectuali fără familie; poate că eu am fost ales pentru că am dorit, în tinerețe, să posed o știință universală, și atunci, chiar în momentul când eram pe punctul de a-mi pierde complet memoria, mi s-a dăruit o știință universală cum nu va fi accesibilă omului decât peste multe mii de ani...

Am scris această notă pentru că, dacă, împotriva tuturor previziunilor, aş dispărea acum, țin să se știe că n-am niciun merit, și nicio răspundere, în procesul de mutație pe care l-am descris cât se poate de amănunțit în caietele grupate în mapa A.”

A doua zi continuă:

„Pentru motivele expuse în mapa B, am fost adus și «camuflat» în Elveția în octombrie 1938. Că până astăzi, 20 ianuarie 1943, n-am fost încă identificat (și eventual capturat), ar putea părea de neînțeles. Eventualul cititor se va întreba cum de am putut trece neobservat atâția ani, deși constituiam un caz excepțional: eram un mutant, dispuneam de mijloace de cunoaștere încă inaccesibile omului. Întrebarea mi-am pus-o și eu, de câteva ori, prin anii 1938-39. Dar am înțeles repede că nu riscam să mă trădez — și, deci, să fiu identificat — pentru simplul motiv că, față de ceilalți, mă comportam ca un intelectual oarecare. Cum spuneam, mi-a fost teamă, prin 1938-39, că am să mă trădez, stând de vorbă cu profesorii și colegii mei de la Universitate: știam mai mult ca oricare din ei și înțelegeam lucruri pe care ei nici nu bănuiau că există. Dar, spre surprinderea și marea mea ușurare, am descoperit că, în prezența celorlalți, *nu mă puteam arăta așa cum eram*; întocmai după cum, stând de vorbă cu un copil, un adult știe că nu poate comunica — și deci nici nu încearcă să comunice — decât fapte și semnificații accesibile capacității mentale a copilului. Această continuă camuflare a imenselor posibilități care mi-au fost puse la dispoziție nu m-a silit să duc o «viață dublă»; în prezența copiilor, nici părinții, nici pedagogii nu trăiesc o «viață dublă».

Într-un anumit fel, experiența mea are o valoare exemplară. Dacă cineva mi-ar spune că există printre noi sfinți, sau autentici magicieni, sau Boddhisattva sau orice alt fel de persoane înzestrate cu puteri miraculoase, l-aș crede. Prin însuși modul lor de a exista, asemenea oameni nu pot fi recunoscuți de profani.”

Începând din dimineața zilei de 1 noiembrie 1947, se hotărî să nu-și mai scrie însemnările în franțuzește, ci într-o limbă artificială pe care o construisese cu pasiune, aproape cu entuziasm, în ultimele luni. Îl încântau mai ales extraordinara suplețe a gramaticii și posibilitățile infinite ale vocabularului (izbutise să introducă în sistemul proliferării pur etimologice un corectiv împrumutat din teoria ansamblurilor). Putea acum să descrie situații paradoxale, aparent contradictorii, imposibil de exprimat în limbile existente. Așa cum era construit, acest sistem lingvistic nu putea fi descifrat decât printr-un calculator electronic perfecționat; deci, socotea, nu înainte de 1980. Această certitudine îi îngăduia să destăinuie fapte pe care nu îndrăznise până atunci să le mărturisească în scris.

Ca de obicei după o dimineață consacrată lucrului, plecă să se plimbe pe marginea lacului. La întoarcere, se opri la Café Albert. Îndată ce-l zări, chelnerul comandă cafeaua și sticla cu apă minerală. Îi aduse ziarele, dar nu avu timp să le parcurgă. Un bărbat înalt, distins (parcă ar fi coborât dintr-un tablou de Whistler, își spuse), încă destul de tânăr, deși stilul vetust al costumului îi adăuga cel puțin cinci, șase ani, se opri în dreptul lui și-i ceru voie să se așeze la masă.

— E curios că ne întâlnim tocmai astăzi, zi atât de importantă pentru dumneavoastră, spuse. Eu sunt contele de Saint-Germain. Cel puțin, așa mi se spune, adăugă cu un zâmbet amar. Dar nu e curioasă această întâlnire, doar la câteva zile după descoperirea manuscriselor eseniene de la Marea Moartă? Desigur că ați aflat și dumneavoastră...

— Doar ce-au scris ziarele, spuse.

Îl privi lung și zâmbi. Apoi ridică mâna în sus:

— Dublă, și fără zahăr, preciză. Toate întâlnirile de acest fel, începu după ce chelnerul îi aduse cafeaua, toate întâlnirile între persoane incredibile, ca noi, au un aer de pastişă. Consecință a literaturii proaste, pseudo ocultistă, adăugă. Dar trebuie să ne resemnăm: nu se poate face nimic împotriva folclorului de mediocră calitate; legendele care încântă anumiți contemporani sunt de un gust detestabil... Îmi aduc aminte de o convorbire cu Mathila Ghyka, la Londra, în vara lui

1940. Era puțin timp după căderea Franței. Acest admirabil savant, scriitor și filosof (în paranteză fie spus, eu prețuiesc mult nu numai *Le Nombre d'or*, ca toată lumea, ci și romanul lui din tinerețe, *La Pluie d'étoiles*), acest inegalabil Mathila Ghyka îmi spunea că al Doilea Război Mondial, care abia începuse, este, de fapt, un război ocult între două societăți secrete, și anume între Templieri și Cavalerii Teutoni... Dacă un om de inteligență și cultura lui Mathila Ghyka putea gândi astfel, nu e de mirare că tradițiile oculte sunt desconsiderate... Dar văd că nu spuneți nimic, adăugă zâmbind.

— Vă ascultam. Mă interesează...

— De altfel, nici nu e nevoie să vorbiți prea mult. Am să vă rog doar, la sfârșit, să-mi răspundeți la o întrebare... Nu pretind că știu cine sunteți, reluă după o pauză. Dar suntem câțiva care, din 1939, știm că existați. Faptul că ați apărut deodată, și independent de tradițiile pe care le cunoaștem ne îndeamnă să credem, pe de o parte, că aveți o misiune specială, iar pe de altă parte, că dispuneți de mijloace de cunoaștere mult superioare celor care sunt la dispoziția noastră... Nu e nevoie să confirmați tot ce vă spun, adăugă. Am venit să vă întâlnesc pentru că descoperirea manuscriselor eseniene de la Marea Moartă este primul semn dintr-un sindrom bine cunoscut. Vor urma, destul de repede, și alte descoperiri, și în același sens...

— Adică? îl întrerupse zâmbind.

Îl privi din nou lung, scrutător.

— Văd că mă puneți la încercare. Poate aveți dreptate... Dar semnificația descoperirilor este clară: manuscrisele de la Qumran revelează doctrinele esenienilor, comunitate secretă despre care nu se știe aproape nimic precis. De asemenea, manuscrisele gnostice descoperite de curând în Egipt, și încă nestudiate, vor revela anumite doctrine esoterice, ignorate timp de aproape optsprezece secole. Curând vor urma alte asemenea descoperiri dând la iveală alte tradiții rămase secrete până în zilele noastre. Sindromul la care făceam aluzia aceasta este: revelarea în serie a doctrinelor secrete. Ceea ce înseamnă apropierea Apocalipsului. Ciclul se încheie. Asta se știa mai de mult,

dar după Hiroshima știm felul în care se va încheia...

— Foarte adevărat, șopti absent.

— Întrebarea pe care voiam să v-o pun este aceasta: dispunând de cunoștințele care v-au fost transmise știți ceva precis despre felul cum va fi organizată... Arca?

— Arca? întrebă surprins. Vă gândiți la o replică a corabiei lui Noe?

Celalt îl privi din nou, lung, curios și iritat totodată.

— Era numai o metaforă, reluă târziu. O metaforă devenită clișeu, adăugă. O găsiți în toată maculatura așa-zisă ocultistă... Mă refeream la transmiterea tradiției. Știu că esențialul nu se pierde niciodată. Dar mă gândeam la celelalte, multe, care, deși nu reprezintă esențialul, mi se par totuși indispensabile unei existențe cu adevărat umane; bunăoară, tezaurul artistic occidental, în primul rând muzica și poezia, dar și o parte din filosofia clasică, și anumite științe...

— Cred că vă închipuiți ce vor gândi despre științe acei câțiva supraviețuitori ai cataclismului, îl întrerupse zâmbind. Probabil că omul post istoric, cum am auzit că i se spune, omul post istoric va fi alergic la știință cel puțin o sută, două de ani...

— E foarte probabil, continuă. Dar mă gândeam la matematică... În sfârșit, cam asta voiam să vă întreb.

Rămase mult timp pe gânduri, șovăind.

— În măsura în care am înțeles întrebarea dumneavoastră, vă pot spune doar că...

— Mulțumesc, am înțeles! exclamă, neizbutind să-și ascundă bucuria.

Se înclină profund, îi strânse mâna emoționat și se îndreptă spre ușă. Îl privea cum se depărtează grăbit, parcă ar fi fost așteptat de cineva, chiar acolo, în stradă.

— V-am făcut de mai multe ori semn, spuse patronul coborând glasul, dar nu m-ați văzut. Era pe vremuri, un client al nostru; îl cunoaște toată lumea: Monsieur Olivier, dar unii îi spun doctor: doctor Olivier Brisson. A fost câțva timp institutor, dar într-o zi și-a părăsit școala și orașul fără să anunțe pe nimeni. Nu cred că e în toate mințile. Intră în vorbă cu oamenii și se prezintă contele de Saint-Germain...

Își reaminti de această întâlnire când observă că, într-un chip ciudat, scenariul începe să se repete. Se împrietenise în acel an cu Linda Gray, o tânără californiană care, între altele, avea, pentru el, marea calitate de a nu cunoaște gelozia. Într-o seară, pe neașteptate, când încă nu umpluse a doua ceașcă cu cafea, îi spuse:

— Am aflat că erai bun prieten cu un faimos doctor francez...

— A murit, o întrerupse. A murit într-un accident de avion, în iarna lui 1943...

Tânăra își aprinse țigarea și, după ce înghiți primul fum, continuă, fără să-l privească:

— Unii cred că n-a fost accident. Că avionul lui a fost doborât pentru că... În sfârșit, nu prea am înțeles bine, dar o să aflu în curând chiar de la el. I-am spus să vină la nouă, adăugă, privindu-și ceasul.

— Cine vine la nouă? o întrebă zâmbind.

— Doctorul Monroe. E director, sau altceva important la Laboratorul de gerontologie din New York...

Îl recunoscuse imediat. Îl văzuse de mai multe ori la bibliotecă, apoi, cu puține zile mai înainte, la cafenea. Cerase voie să se așeze la masă și, abia așezat, îl întrebase dacă l-a cunoscut pe profesorul Bernard.

— L-am cunoscut foarte bine, răspunse. Dar mi-am făgăduit să nu discut niciodată istoria și semnificația amicitiei noastre...

— Iertați-mă dacă am fost nevoit să recurg la această stratagemă, începu întinzându-i mâna. Sunt doctorul Yves Monroe și am cercetat materialele profesorului Bernard la New York. Pe mine, ca biolog și gerontolog, mă interesează în special un lucru: să împiedic proliferarea unor noi, primejdioase mituri: bunăoară, credința că tinerețea și viața pot fi prelungite *altfel* decât prin mijloacele pe care le utilizăm astăzi, mijloace pur biochimice. Știți la ce mă refer?

— Nu.

— Mă refer în primul rând la metoda propusă de doctorul Rudolf, electrocutarea prin șocuri de un milion, un milion și jumătate de volți... E o aberație!

— Din fericire, nu cred că metoda a fost vreodată aplicată.

Doctorul apucă paharul cu whisky și începu să-l învâртеască, absent, între degete.

— Nu, n-a fost, vorbi târziu, urmărind cu privirile cuburile de gheață. Dar s-a răspândit legenda că doctorul Bernard a cunoscut un caz oarecum analog, cazul unei întineriri provocate de electricitatea descărcată de un trăsnet. Dar materialele depuse la laboratorul Rockefeller sunt atât de aproximative și de confuze, încât nu se poate trage nicio concluzie. De altfel, mi s-a spus, o parte din fonograme s-au pierdut; mai precis, au fost distruse din greșeală, încercându-se transmisia lor pe plăci perfecționate... În orice caz, în măsura în care sunt utilizabile, documentele înregistrate de profesorul Bernard se referă exclusiv la fazele de recuperare și reintegrare psiho mentală a pacientului lovit de trăsnet...

Se întrerupse și, fără să-l fi apropiat de buze, așeză atent paharul pe măsută.

— ... Mi-am permis să forțez această întâlnire, reluă, în speranța că veți putea aduce unele lămuriri într-o chestiune destul de obscură. Mi-ați mărturisit că l-ați cunoscut bine pe profesorul Bernard. De curând s-a răspândit zvonul că cele mai importante documente le avea cu el, în două valize, și că avionul în care trebuia să treacă Atlanticul a fost doborât tocmai din cauza acestor valize; nu se știe prea bine ce conțineau, dar unul din serviciile rivale a voit să se asigure, să evite, cum se spune, orice risc... Știți ceva precis în legătură cu conținutul acestor valize?

Ridică din umeri, încurcat.

— Cred că numai asistenții doctorului Bernard, de la Paris, v-ar putea lămuri...

Doctorul zâmbi cu oarecare efort, neîncercând să-și ascundă dezamăgirea.

— Cei care își mai amintesc declară că nu știu nimic. Iar ceilalți se prefac că au uitat... Am citit și articolele profesorului Roman Stănciulescu din *La Presse medicale*, reluă după o pauză. Din nefericire,

Stănciulescu a murit în toamna lui 1939. Unul din colegii mei, în misiune la București, mi-a scris de curând că toate încercările lui de a afla mai mult de la asistenții profesorului Stănciulescu n-au dus la niciun rezultat...

Apucă din nou paharul cu whisky și, după ce-l învârti de mai multe ori între degete, îl apropie de buze; cu mare grijă, foarte încet, începuse să soarbă.

— Prin intervenția doctorului Bernard, ați avut, vreo trei, patru ani, o bursă Rockefeller. Care era aria cercetării?

— Materiale pentru o istorie a psihologiei medicale, răspunse. Le-am expediat, în 1945, colaboratorilor profesorului Bernard, la Paris...

— Interesant, spuse, ridicându-și brusc privirile din pahar și scrutându-l îndelung.

În noaptea aceea se întoarse acasă melancolic, oarecum preocupat. Nu era sigur că Monroe îi ghicise identitatea. Pe de altă parte, nu înțelegea cine credea el că este: un prieten personal al lui Bernard? Un pacient? Dacă totuși ascultase înregistrările de la Geneva, din anii 1938-39, ar fi trebuit să-i recunoască vocea... Îl liniști, a doua zi, întrebarea Lindei:

— La ce-a făcut aluzie doctorul, aseară, când m-a luat deoparte și mi-a spus: „Dacă îți va spune vreodată că a trecut de șaptezeci de ani, să nu-l crezi”?...

Câteva săptămâni în urmă, în dreptul unei cafenele de curând deschise, se auzi strigat în românește:

— Domnul Matei! Domnul Dominic Matei!...

Întoarse speriat capul. Un tânăr înalt, blond, cu capul gol, se îndreptă grăbit spre el, încercând în același timp să-și deschidă servieta.

— Am învățat puțin românește, spuse într-o franceză stângace, dar nu îndrăznesc să vorbesc. Știam că sunteți aici, la Geneva, și cu atâtea fotografii la dispoziție, nu era greu să vă recunosc...

Căută nervos în servietă și-i arătă câteva fotografii, din față și din profil, din unghiuri diferite. Fuseseră luate, în toamna lui 1938, chiar

de chirurgul care reușise să-i modifice atât de radical trăsăturile figurii.

— Și, pentru orice eventualitate, adăugă zâmbind, port cu mine în servietă și albumul de familie. Să intrăm o clipă în cafeneaua asta continuă deschizând ușa. Nici nu bănuți ce emoții am avut când v-am zărit, adineaori. Mi-era teamă că auzindu-mă strigând: „Domnule Matei!”, n-o să întoarceți capul...

— Așa era să și fac, răspunse zâmbind. Dar, recunosc, eram curios...

Se așezară la o masă și, după ce comandă o limonadă caldă și o sticlă cu bere, necunoscutul începu să-l privească fascinat și neîncrezător totodată.

— Acum câteva săptămâni, la 8 ianuarie, ați împlinit optzeci de ani! sopti. Și nu arătați mai mult de treizeci, treizeci și doi... Și arătați astfel pentru că încercați să vă ascundeți vârsta...

— Încă nu știu cu cine am plăcerea să stau de vorbă...

— Îmi cer iertare, spuse după ce sorbi din paharul cu bere. Sunt încă foarte emoționat. Cum spun jucătorii la curse, am mizat totul pe un cal, și am câștigat!... Sunt Ted Jones-Junior, corespondent la *Time Magazine*... Totul a început acum vreo zece ani, când am citit interviul dumneavoastră: *Being Struck By The Thunder*. Am fost extrem de impresionat, chiar după ce-am aflat că era apocrif. Dar apoi a venit războiul, și foarte puțini și-au mai amintit de interviu.

Goli paharul cu bere și-l întrebă dacă poate continua în englezește și dacă-l supără tutunul de pipă.

— Acum doi ani, când s-a descoperit celebra arhivă secretă a doctorului Rudolf, a început să se vorbească din nou de cazul dumneavoastră, evident, pe cât era cunoscut din materialele adunate de Gilbert Bernard. Dar nu se știa nimic altceva, nu se știa nici măcar dacă mai trăiți sau nu. Din nefericire, doctorul Rudolf fusese un nazist notoriu — de altfel s-a sinucis în ultima săptămână a războiului — și atunci, tot ce e în legătură cu experiențele lui e suspect...

— Ce fel de experiențe? întrebă.

— Electrocutarea animalelor, în special a mamiferelor... Începând cu

un milion două sute de mii de volți până la două milioane.

— Și cu ce rezultate?

Încercă să râdă și își umplu din nou paharul cu bere.

— E o poveste lungă, încep.

I se păru, într-adevăr, lungă, obscură și inconcludentă. Primii cercetători ai arhivei Rudolf ar fi afirmat că, în anumite cazuri, victimele nu au fost ucise de șocul electric, dar experiențele începând puține luni în urmă n-au putut fi urmărite consecințele electrocutării. În alte cazuri, s-ar fi constatat o modificare a sistemului genetic. Câțiva cercetători ar fi interpretat asemenea modificări ca prodromul unei mutații. Dar, fără să se știe precis în urma căror împrejurări, o seamă de piese din arhivă, dintre cele mai prețioase, au dispărut. În orice caz, în lipsa oricărei indicații relative la experimentarea cu persoane umane, dosarul Rudolf nu era concludent. Pe de altă parte, imensa majoritate a savanților americani respingeau apriori ipoteza regenerării prin electricitate.

— Singurul argument erai, și ai rămas încă, dumneata! exclamă. Era deci de așteptat ca puținele materiale salvate de profesorul Bernard să fie sistematic depreciate și, în anumite cazuri, distruse.

— Credeți că într-adevăr așa a fost? îl întrerupse. Șovăi câteva clipe, privindu-l zâmbind.

— Am motive puternice să nu mă îndoiesc. Din fericire, am fost trimis corespondent în România...

Chiar înainte de a ajunge la București, învățase românește, atât cât îi trebuia ca să poată citi și ca să se descurce singur pe stradă și prin magazine. A avut norocul să-l cunoască, și să se împrietenească, destul de repede, cu doctorul Gavrilă, în posesia căruia se găseau albumul de familie și toată documentația adunată de Profesor.

— Ce articol extraordinar aș fi publicat! *Omul reîntinerit prin trăsnet!* Cu fotografii, cu documente, cu declarațiile profesorului Roman Stănciulescu, ale doctorului Gavrilă și ale celorlalți, care v-au îngrijit, cu interviul pe care vi l-aș fi luat acum, și atâtea alte fotografii făcute aici, în Geneva, în februarie 1948!...

... Se întrerupse, încercă să-și reaprindă pipa, apoi renunță, și-l privi adânc în ochi.

— ... Deși englezeasca dumitale e perfectă, văd că nu spui nimic.

— Așteptam urmarea...

— Nu v-ați înșelat, reluă. Urmarea e tot atât de spectaculoasă și misterioasă, pe cât a fost experiența dumitale. Pentru motive de ordin etic și politic, articolul nu poate fi publicat. Tot ce-ar putea da naștere la confuzii, adică tot ce-ar părea că, într-un fel sau altul, confirmă teoria doctorului Rudolf, trebuie împiedicat să vadă lumina tiparului. Mai ales acum, adăugă zâmbind, când e vorba să se voteze credite masive pentru institutele de cercetări gerontologice... nu spuneți nimic? îl întrebă brusc.

Ridică din umeri.

— Cred că totul se întâmplă așa cum trebuia să se întâmple. Îmi pare rău de munca dumitale și de timpul pe care l-ai pierdut, dar consecințele articolului ar fi fost dezastruoase. Dacă oamenii, mai precis, anumiți oameni, ar fi siguri că electrocutarea poate rezolva problema regenerării și a reîntineririi, ne putem aștepta la orice... Cred că e preferabil să-i lăsăm pe biochimiști și pe gerontologi să-și continue cercetările. Într-o zi, mai mult sau mai puțin apropiată, vor ajunge la același rezultat...

Fuma, privindu-l cum soarbe din paharul cu limonadă caldă.

— În orice caz, spuse târziu, e vorba și de dumneata. Când făceam planul articolului, nu mă gândeam la ce-ar fi devenit viața dumitale după apariție.

— Într-un anumit sens, îl întrerupse râzând, a și început să devină. Cum se face că m-ai descoperit atât de ușor? Eu îmi închipuiam că doctorul Gavrilă, și toți ceilalți din România mă credeau mort de mult, mort într-un accident de automobil...

— Așa cred cei mai mulți din ei. Așa credea și doctorul Gavrilă, până în ziua când l-am informat eu, în mare secret, că sunteți în viață și că trăiți aici, la Geneva... Să nu vă închipuiți că am aflat asta de la cineva, adăugă zâmbind enigmatic. Am descoperit-o singur, când mi s-a spus

că doctorul Monroe a venit la Geneva ca să discute anumite detalii cu un prieten al profesorului Bernard. Am ghicit imediat că acel prieten nu puteai fi decât dumneata. Evident, nici Monroe, nici ceilalți de la Laboratorul de gerontologie nu cred, *nu pot crede* un asemenea lucru...

— Îmi dai o veste bună...

— Adevărul tot se va afla, continuă Jones, neîncercând să-și ascundă satisfacția. Povestea e prea frumoasă ca să fie îngropată sub tăcere. Am să scriu un roman, adăugă începând să-și curețe pipa. L-am și început, de altfel. Pentru dumneata nu va prezenta niciun risc. Acțiunea se petrece în Mexic, înainte și în timpul războiului, și majoritatea personajelor sunt mexicane. Bineînțeles, am să vă trimit romanul dacă, la apariție, veți fi în aceiași termeni de prietenie cu Linda. L-am cunoscut bine pe fratele ei, pilotul, cel care a murit la Okinawa...

Se întrerupse brusc, ca și cum și-ar fi amintit ceva important, și deschise servieta.

— Să nu uit albumul de familie, spuse. I-am făgăduit doctorului Gavrilă că, dacă reușesc să vă întâlnesc, am să vi-l predau... Sunt documente prețioase: amintiri din, cum să spun? amintiri din prima dumneavoastră tinerețe...

Ajuns acasă, împachetă albumul într-o coală de hârtie albastră, îl introduse într-un plic și îl sigilă. În colțul de sus, pe stânga, scrisese: „Primit în ziua de 20 februarie 1948, de la Ted Jones-Junior, corespondentul lui *Time Magazine* la București. Mi l-a adus din partea doctorului Gavrilă.”

Lucrurile se simplifică și se complică în același timp, își spuse deschizând blocul. Începu să scrie, în franțuzește, povestind întâlnirea și rezumând conversația cu Jones. Apoi adăugă: „Confirmă informațiile doctorului Monroe: distrugerea sistematică a documentelor din anii 1938-39. Singurele indicații în legătură cu procesul de refacere fiziologică și de anamneză. Singurele probe științifice ale regenerării și întineririi printr-o masivă descărcare electrică. Asta înseamnă că *originea* fenomenului de mutație nu mai interesează. *De ce ?*”

Se întrerupse și rămase câteva clipe pe gânduri. „Evident din schița

autobiografică și din alte însemnări grupate în mapele A, B și C eventualul cititor va putea afla esențialul. Dar, fără materialele colecționate și adnotate de profesorii Stănciulescu și Bernard, mărturisirile mele și-au pierdut valoarea documentară. Mai mult, aproape totalitatea însemnărilor mele se referă la consecințele anamnezei, într-un cuvânt, la experiențele unui mutant care anticipează existența omului post istoric. Documentele Stănciulescu-Bernard nu conțineau informații în legătură cu aceste experiențe, dar, într-o anumită măsură, le asigurau credibilitatea. Nu pot trage decât o singură concluzie: mărturisirile mele nu se adresează unui eventual cititor dintr-un viitor apropiat, să spunem din anul 2000. Dar atunci, cui?

Un răspuns provizoriu ar putea fi acesta: în urma războaielor nucleare care vor avea loc, multe civilizații, începând cu cea occidentală, vor fi distruse. Fără îndoială, catastrofele vor dezlănțui un val de pesimism necunoscut până atunci în istoria omenirii, o descurajare generală. Chiar dacă nu toți supraviețuitorii vor ceda ispitei de a se sinucide, foarte puțini vor mai avea destulă vitalitate ca să poată spera în om și în posibilitatea unei umanități superioare speciei *homo sapiens*. Descoperite și descifrate *atunci*, mărturisirile acestea ar putea contrabalansa deznădejdea și voința universală de extincție. Prin simplul fapt că exemplifică posibilitățile mentale ale unei umanități care va lua naștere într-un viitor îndepărtat, asemenea documente demonstrează, pentru că o anticipează, realitatea omului post istoric.

Această ipoteză presupune conservarea întregului material depus astăzi în safe. Nu-mi dau seama cum va fi asigurată această salvagardare. Dar, pe de altă parte, nu mă pot îndoii că așa se va întâmpla. Altminteri, experiența mea n-ar avea sens.”

Introduse paginile scrise într-un plic, îl sigilă și plecă spre bancă. Încuind ușa, auzi telefonul sunând, și continuă să-l audă coborând scările.

IV

Vara lui 1955 a fost neobișnuit de ploioasă și, în Ticino, furtunile se dezlănțuiau în fiecare zi. Totuși, nu-și amintea să fi văzut un cer atât de negru ca în după-amiaza de 10 august. Când primele fulgere s-au încrucișat deasupra orașului, uzina electrică a întrerupt curentul. Aproape jumătate de ceas trăsnetele au urmat unul după altul, ca și cum ar fi fost o singură, nesfârșită explozie. De la fereastră urmărea mai ales fulgerele care cădeau, către apus, pe colinele stâncoase care se revărsau abrupte dinspre munte. Ploaia torențială s-a potolit pe nesimțite și, pe la 3, cerul a început să-și piardă culoarea de păcură. Curând s-au aprins felinarele electrice și, de la fereastră, putea vedea acum strada până la catedrală. A așteptat să înceteze ploaia, apoi s-a coborât și s-a îndreptat spre postul de poliție.

— Puțin timp înainte de amiază, începu pe un ton neutru, pur informativ, două doamne au plecat, hotărâte să urce spre Trento. M-au întrebat dacă cunosc un drum care să evite serpentina. Le-am arătat direcția, dar le-am sfătuit să amâne excursia, pentru că riscă să le apuce furtuna înainte de a ajunge la adăpostul de la Helival. Mi-au spus că sunt obișnuite cu furtunile de munte și că, în orice caz, nu pot renunța. În câteva zile se încheie vacanța și trebuie să se întoarcă.

Polițaiul îl ascultase corect, dar fără prea mare interes.

— Nu le cunosc, continuă. Am auzit însă pe doamna în vârstă adresându-se tinerei; o cheamă Veronica. Cred că ghicesc ce s-a întâmplat. Când s-a dezlănțuit furtuna, se aflau, foarte probabil, pe șoseaua de sub peretele muntelui, la Vallino, acolo unde au căzut cele mai multe trăsnete. Eram la fereastră, și le-am văzut, adăugă, dându-și seama că celalt îl privește curios, aproape neîncredător. Îmi închipui că s-au prăvălit multe stânci. Mi-e teamă că au fost lovite, sau îngropate sub pietre...

Știa că nu-i va fi ușor să-l convingă.

— Aș pleca singur, într-un taxi, să le caut, reluă târziu. Dar dacă s-a întâmplat așa cum bănuiesc, nu vom putea, numai noi doi, șoferul și cu

mine, să le scoatem de sub pietre. Am avea nevoie de târnăcoape și lopeți.

Totuși, până la urmă, s-a resemnat să accepte această soluție. În caz de nevoie, va telefona de la primul post de ajutor și poliția va trimite ambulanțe și tot ce va trebui. Când se apropie de Vallino, cerul se limpezise, dar pe alocuri pietrele se revărsaseră în șosea și șoferul încetini viteza.

— Nu cred că au avut timp să ajungă la adăpost. Probabil că odată ce s-a dezlănțuit furtuna, s-au refugiat într-una din spărturile peretelui.

— Unele sunt largi ca o gură de peșteră, spuse șoferul.

Au zărit-o amândoi în aceeași clipă. Probabil că murise de spaimă când trăsnetul căzuse la câțiva pași de ea. Era o femeie în vârstă, cu părul cărunț, tuns scurt. Nu părea ucisă de revărsarea pietrelor, deși un bolovan ajunsese chiar lângă ea și-i prinsese un colț din fustă. I se păru că aude un geamăt și începu să cerceteze atent peretele și stâncile din jurul lui.

— Veronica! strigă de mai multe ori, înaintând încet de-a lungul peretelui.

Auziră amândoi geamătul, apoi câteva țipete scurte, urmate de cuvinte necunoscute, pronunțate repede, ca într-o incantație. Numai după ce ajunse lângă stâncă, înțelese. Căzând, stânca se oprise chiar în dreptul scorburii unde se adăpostise Veronica, astupând-o aproape în întregime. Dacă n-ar fi auzit-o gemând și țipând, n-ar fi bănuiră că fusese îngropată acolo. Doar sus, la o înălțime de peste doi metri, se putea distinge crăpătura scorburii. Cățărându-se cu greutate, o văzu și-i strigă numele, făcându-i semn cu mâna. Fata îl privea speriată și fericită în același timp, apoi încercă să se ridice în picioare. Nu era rănită, dar locul era prea strâmt și nu se putea ridica decât îndoindu-și spatele.

— Va veni curând poliția, îi spusese în franțuzește.

Apoi, pentru că fata îl privea ca și cum nu l-ar fi înțeles, repetă propoziția în germană și italiană. Veronica își trecu de mai multe ori mâna pe obraz și începu să-i vorbească. La început, își dădu seama că

vorbește într-un dialect din India centrală, apoi distinse fraze întregi rostite în sanskrită. Plecându-se mult spre ea, îi șopti. *Shanti! Shanti!* apoi recită câteva formule canonice de benedicțiune. Fata îi zâmbi, fericită, și înălță palma spre el, parcă ar fi vrut să-i arate ceva. Rămase acolo, lipit de stâncă, ascultând-o, încercând la răstimpuri s-o liniștească și s-o încurajeze prin câteva expresii familiare în sanskrită, până ce sosi ambulanța și camioneta cu polițiști. Au reușit să miște stâncă săpând o pantă sub muchea dinspre șosea. După un ceas, fata izbuti să iasă cu ajutorul unei scări de frânghie. Dând cu ochii de polițiști și văzând camioneta, începu să strige speriată, și-i apucă mâna, trăgându-se foarte aproape de el.

- A avut un șoc, explică încurcat, și suferă, probabil, de amnezie.
- Dar ce limbă vorbește? întrebă cineva din grup.
- Bănuiesc un dialect indian, răspunse prudent.

Din actele de identitate s-a aflat că se numea Veronica Bühler, avea 25 de ani, era institutoare și locuia în Liestal, în cantonul Bâle-Campagne. Tovarășa ei, Gertrud Frank, era germană, stabilită de câțiva ani la Freiburg, funcționară în administrația unei edituri. Rezultatul autopsiei confirmase primele presupuneri: moartea fusese provocată de o sincopă cardiacă.

Cum era singurul care se putea înțelege cu Veronica, singurul în prezența căruia era liniștită, petrecea mult timp la clinică. Aducea un magnetofon, pe care avea grijă să-l camufleze, înregistra câteva ore pe zi, mai ales atunci când vorbea despre ea. Afirma că se numește Rupini, fiica lui Nagabhata din casta kshatria, descendent dintr-una din primele familii din Magadha convertite la budism. Înainte de a împlini 12 ani, hotărâse, cu consimțământul părinților, să-și consacre viața studiului Abhidharmei și fusese acceptată într-o comunitate de Ihikuni. Învățase gramatica sanskrită, logica și metafizica mahayana. Faptul că memorizase peste 50.000 de *sutra* îi crease un prestigiu de care aflaseră nu numai instructorii și studenții faimoasei universități din Nalanda, dar mai mulți maeștri, asceți și contemplativi. Când împlinise 40 de ani, devenise discipola faimosului filosof Chandrakirti.

Petrecea mai multe luni pe an într-o peșteră, meditând și transcriind operele maestrului ei. Acolo se afla când, dezlănțuindu-se o furtună, auzi trăsnetul căzând deasupra, în munte, apoi mai multe stânci se desprinseseră și, revărsându-se ca un râu de pietre, astupară gura peșterii. Încercase zadarnic să iasă. Apoi se trezi și-l văzu, sus, pe stâncă, făcându-i semn cu mâna și vorbindu-i într-o limbă necunoscută.

Nu era sigur că o înțelesese întotdeauna, și chiar ceea ce știa că înțelesese păstră în bună parte pentru el. Doctorilor le spusese că tânăra crede că trăiește în India centrală, acum douăsprezece secole, și afirmă că este o sihastră budistă. Datorită sedativelor dormea o bună parte din timp. Veniseră s-o examineze mai mulți medici și psihologi din Zürich, Basel și Geneva. Cum se aștepta, ziarele publicau în fiecare zi articole, și numărul corespondenților străini care dădeau târcoale clinicii și luau interviuri doctorilor creștea neîncetat. Din fericire, soluția la care se gândise de la început era pe cale să fie acceptată. Încă de a doua zi, după ce ascultase banda de magnetofon cu mărturiile ei biografice, trimise o lungă telegramă Institutului Oriental din Roma. Apoi, a treia zi, la ora precizată în telegramă, trimisese prin telefon anumite mărturisiri autobiografice. Informase în același timp pe unul din colaboratorii cei mai apropiați ai lui C. G. Jung. Două zile în urmă, au venit de la Roma profesorul Tucci, însoțit de un asistent al institutului. Pentru întâia oară, Rupini a putut discuta îndelung, în sanskrită, despre filosofia Madhyamika și mai ales despre maestrul ei, Chandrakirti. Toate convorbirile erau înregistrate, și asistentul traducea unele pasaje în englezește, pentru informația doctorilor și gazetarilor. Discuția devenea delicată de câte ori Rupini întreba ce i s-a întâmplat exact, unde se află, de ce nimeni nu o înțelege, deși încercase, în afară de sanskrită, câteva dialecte indiene.

— Ce-i spuneți? îl întrebasese într-o seară pe profesor.

— Evident, încep întotdeauna prin a-i aminti de maya, marea vrăjitoare, iluzia cosmică. Nu e propriu-zis un vis, îi spun, dar participă la natura iluzorie a visului pentru că e vorba de viitor, deci de timp; or,

Timpul e prin excelență ireal... Nu cred că am convins-o. Dar, din fericire, este pasionată de logică și dialectică, și mai ales asta discutăm...

Îndată ce a sugerat o călătorie în India, mai precis în provincia Uttar Pradesh, unde s-ar fi găsit peștera în care meditase Rupini, profesorul Tucci a fost de acord ca Institutul Oriental să patroneze această expediție. Datorită intervenției lui Jung, cheltuielile erau acoperite de o fundație americană. Când s-a aflat de acest proiect, mai multe ziare s-au oferit să suporte toate spezele expediției cu condiția de a avea exclusivitatea reportajului. Era aproape imposibil să se evite publicitatea, mai ales că trebuia obținut consimțământul direcției clinicii, al guvernului indian și al familiei Veronicăi Bühler. Dar cercetările făcute la Liestal nu dăduseră niciun rezultat. Veronica se instalase în oraș doar de câțiva ani. Prietenii și colegii nu știau nimic despre familia ei. S-a aflat totuși că se născuse în Egipt, că părinții au divorțat când ea avea 5 ani; tatăl, rămas în Egipt, se recăsătorise și nu mai dăduse semn de viață, iar mama, cu care Veronica nu se înțelesese niciodată prea bine, se stabilise în Statele Unite, dar nu i se cunoștea adresa.

În cele din urmă, direcția clinicii a permis călătoria în India, cu condiția ca pacienta să fie însoțită de unul din doctorii care se ocupaseră de ea și de o infirmieră. Era, firește, înțeles că va fi adormită înainte de a părăsi clinica și își va continua somnul până în apropiere de Gorakhpur.

De la Bombay, un avion militar i-a transportat la Gorakhpur. Acolo îi așteptau șase mașini încărcate cu ziariști, tehnicieni și o camionetă a televiziunii indiene. Au urcat spre frontiera Nepalului până în regiunea unde, după indicațiile date de Rupini, s-ar fi aflat peștera în care obișnuia să mediteze. Din fericire, în afară de el, un pandit din Uttar Pradesh, cunosător al filosofiei Madaryamika, se afla la căpătâiul ei când s-a deșteptat. La insistența doctorului, toți ceilalți se camuflaseră printre arbori la vreo zece metri în urmă. Ca și cum l-ar fi recunoscut,

se adresă amenințător panditului; îi puse câteva întrebări, dar nu așteptă răspunsul. Porni repede pe una din poteci, privind drept înainte, repetând benedicțiunile ei favorite, pe care le rostise de atâtea ori în clinică. După vreo douăzeci de minute de urcuș, începu să alerge, gâfâind. Arăta cu brațul întins muchea unei stânci, rezemată leneș de peretele muntelui.

— Asta e! strigă.

Apoi, lipindu-și amândouă brațele de piatră, începu să se cațere cu o nebănuită agilitate. Când ajunse sus, smulse cu putere un arbust pipernicit, curăță locul de mușchi și crengi uscate, descoperi o spărtură și, tremurând, își apropie obrazul de piatră și privi înlăuntru. Rămase apoi nemișcată.

— A leșinat! exclamă de jos cineva, câteva clipe înainte ca el s-o ajungă.

— Așa e, a leșinat! spuse ridicându-i încet capul.

Cu greutate, au coborât, lăsând loc echipei de tehnicieni. Au dus-o pe o brancardă până la automobil. Era încă leșinată, și mașina se depărtase cu vreo zece kilometri, când s-a auzit explodând prima încărcătură cu dinamită. În mai puțin de o jumătate de ceas au reușit să coboare pe o scară de frânghie. La lumina lanternei electrice au văzut scheletul; era încârcit, ca și cum moartea ar fi surprins-o într-o poziție de meditație yogică. Alături pe pietriș, o oală de lut, două talere de lemn și câteva manuscrise; de-abia când le-au atins cu mâna și-au dat seama că se făcuseră de mult pulbere.

Infiriera îl opri în fața ușii.

— S-a deșteptat, spuse. Dar nu deschide ochii. Îi e teamă... Se apropie de ea și îi puse mâna pe frunte.

— Veronica! șopti.

Deschise brusc ochii și, recunoscându-l, fața i se lumină, așa cum nu i-o văzuse niciodată până atunci. Apucându-i mâna, încercă să se ridice.

— Dumneata ești? exclamă. Pe dumneata te cunosc; te-am întrebat

azi-dimineată pe drum... Dar unde e Gertrude? Unde e? repetă privindu-l adânc în ochi.

Știuse de la început, ca toți ceilalți din grup, de altfel, că va fi imposibil de evitat publicitatea. Televiziunea indiană înregistrase scenele cele mai dramatice, și zecile de milioane de spectatori, care o ascultaseră vorbind în sanskrită și un dialect himalayan, au văzut-o la sfârșitul reportajului declarând, într-o englezească timidă, că se numește Veronica Bühler și cunoaște bine numai germana și franceza; declarând de asemenea că n-a încercat niciodată să învețe vreo limbă orientală și, în afară de câteva cărți de popularizare, nu citise nimic despre India și cultura indiană. Cum era de așteptat, tocmai faptul acesta pasionase publicul indian și, douăzeci și patru de ceasuri în urmă, întreaga opinie mondială. Pentru imensa majoritate a intelectualilor indieni nu se putea găsi o mai clară demonstrație a doctrinei transmigrării sufletului: într-o existență anterioară, Veronica Bühler fusese Rupini.

— Dar eu nu cred în metempsihoză, șoptise speriată, într-o seară, apucându-l de mână. N-am fost eu! Poate am fost posedată de un alt spirit, adăugă căutându-i privirile.

Și pentru că nu știa ce să-i răspundă, și șovăia, mângâindu-i mâna, Veronica își plecă obosită capul.

— Mi-e teamă că am să înnebunesc, spuse.

Erau găzduiți într-unul din cele mai luxoase hoteluri din Delhi, oaspeții guvernului indian. Ca să se evite fotografii, gazetarii și îndrăzneala curioșilor, grupul întreg lua masa într-o sufragerie rezervată exclusiv lor, și bine păzită. În fiecare zi vizitau muzee sau instituții și întâlneau mari personalități. Erau transportați în mai multe limuzine, încadrate de motocicliști. Altminteri, nu îndrăzneau să-și părăsească etajul. Nu îndrăzneau nici măcar să se plimbe pe coridoare. Împreună cu doctorul și infirmiera, încercaseră o dată, târziu după miezul nopții, să coboare, sperând să se îmbarce într-un taxi, și depărtându-se de hotel, să se plimbe pe străzi. Dar o ceată întregă îi aștepta la ieșire. Au fost siliți să se întoarcă, fugind, sub protecția

polițiștilor.

— Mi-e teamă că am să înnebunesc, repetă din nou când ieși din ascensor.

A doua zi reuși să stea de vorbă cu un gazetar american care încercase zadarnic să-i însoțească la Gorakhpur. Îi făgădui, în exclusivitate, un lung interviu și alte materiale inedite dacă vor fi transportați, incognito, într-o insulă din Mediterana, unde să poată rămâne ascunși, numai ei doi, câteva luni.

— Până ce va trece ciclonul televiziunilor și al rotativelor, adăugă. În mai puțin de un an, lucrurile se vor uita, și ne vom putea reîntoarce fiecare la treburile noastre...

Două săptămâni în urmă, erau instalați într-o vilă clădită după război, pe o colină, la câțiva kilometri de La Velette. Dar pregătirea și înregistrarea interviului se prelungea mai mult decât se așteptase. Veronica începuse să dea semne de nerăbdare.

— Vorbim atâta, și despre atâtea lucruri, iar eu nu înțeleg esențialul: transmigrarea sufletului...

— Am să-ți explic când o să rămânem singuri.

Îl privi cu o neașteptată căldură.

— O să rămânem vreodată singuri? șopti.

La Delhi îi spusese într-o seară:

— Când am deschis ochii și te-am văzut, și mi-ai spus de Gertrud, mi-am dat seama că mă gândesc la două lucruri deodată, îmi spuneam că, deși, foarte probabil, îmi trăiesc amândoi părinții, fără Gertrud am rămas orfană... Și tot atunci, în aceeași clipă, gândeam: dacă aș avea cinci, șase ani mai mult, și m-ai cere în căsătorie aș accepta...

— Am optzeci și șapte de ani, spuse în glumă, zâmbind.

Atunci o văzuse râzând pentru prima oară.

— Mai mult decât aș avea dacă aș adăuga și anii pe care-i împlinise Rupini. Dar, ți-am spus, eu nu cred. Nu pot să cred...

— Într-un anumit sens, ai dreptate. Dar, repet, numai într-un *anumit sens*. O să discutăm problema asta mai târziu...

Evitase să o discute în interviu; se mulțumise să citeze concepțiile

clasice indiene, de la Upanishade la Gautama Buddha, referindu-se de asemenea la câteva interpretări contemporane, mai ales la comentariile lui Tucci. Reușise să-și păstreze anonimatul; era un tânăr orientalist, care se împrietenise de curând cu Veronica. Reușise mai ales să-și păstreze aceeași figură pe care începuse s-o construiască în august, cu părul adunat pe frunte, cu o mustață blondă, groasă acoperindu-i buza de sus.

În seara când rămăseseră singuri pe terasă, Veronica își apropiase *chaise longue*-ul de al lui.

— Acum, lămurește-mă... Dar, înainte de toate, explică-mi cum ai știut...

— Am să încep de foarte departe, spuse.

De-abia într-o seară, la începutul lui octombrie, înțelese. Ședeau unul lângă altul pe canapeaua din *hall*, urmărind peste balustrada terasei luminile portului. I se păru că Veronica îl privește curios.

— Vrei să-mi spui ceva și nu îndrăznești. Ce e?

— Mă gândeam: văzându-ne tot timpul împreună, și locuind în aceeași casă, oamenii ar putea crede că ne iubim...

Îi căută mâna și i-o strânse încet în mâinile lui.

— Dar așa este, Veronica. Ne iubim, dormim în aceeași cameră, în același pat...

— E adevărat? Îl întrebă în șoaptă.

Apoi suspină, își plecă fruntea pe umărul lui și închise ochii. Câteva clipe în urmă se ridică brusc și, privindu-l ca și cum nu l-ar fi recunoscut, începu să vorbească într-o limbă stranie, cum nu mai auzise până atunci. „Așadar, *asta era!* își spuse. De aceea a trebuit s-o întâlnesc. De aceea s-au întâmplat toate câte s-au întâmplat...” Încet, fără grabă, ca să n-o sperie, se îndreptă spre birou și aduse magnetofonul. Continua să vorbească, din ce în ce mai repede, privindu-și mâinile; apoi își apropie ceasul-brățară de urechi și începu să asculte, surprinsă și fericită în același timp. Fața i se lumină, ca și cum ar fi fost gata să râdă. Dar, pe neașteptate, tresări speriată, scânci de mai multe ori și începu să-și frece ochii. Se îndreptă somnoroasă,

amețită, spre canapea și când o văzu că se clatină, o prinse în brațe. O purtă în odaia alăturată și o întinse în pat, acoperind-o cu un șal.

Se trezi după miezul nopții.

— M-am speriat! șopti. Am visat urât.

— Ce-ai visat?

— Nu vreau să mai mi-aduc aminte! Mi-e teamă să nu mă sperii din nou. Eram undeva, lângă un fluviu mare, și cineva necunoscut, cu un cap ca o mască de câine, s-a îndreptat spre mine... Avea în mână... Nu vreau să-mi amintesc, repetă întinzând brațele ca să-l cuprindă.

Din acea noapte n-o mai lăasă singură; îi era teamă să nu se repete, prin surprindere, criza paramediumnică. Din fericire, grădinarul și cele două tinere malteze care se îngrijeau de casă dispăreau îndată după cină.

— Mai povestește-mi, îl îndemna în fiecare seară, îndată ce rămâneau singuri. Explică-mi!... Uneori îmi pare rău că nu-mi amintesc nimic din toate câte știa Rupini...

Într-o dimineață, întorcându-se din grădină, îl întrebă pe neașteptate:

— Nu ți s-a părut curios că ne așteptau acolo, lângă gard? Parcă ne-ar fi spionat...

— N-am observat nimic, răspunse. Unde erau? Șovăi câteva clipe, evitându-i privirile.

— Erau acolo, lângă poartă, parcă ne-ar fi spionat. Doi bărbați, îmbrăcați curios. Dar poate mă înșel, adăugă, ducându-și mâna la frunte. Poate nu erau la poarta noastră...

Îi luă brațul și-o trase încet după el.

— Mi-e teamă că ai rămas prea mult cu capul în soare, îi spuse ajutând-o să se întindă pe canapea.

„A trecut o săptămână, își spuse; deci, acesta e ritmul: hebdomadar. Ceea ce înseamnă că totul ar putea dura o lună. Dar ce se va întâmpla apoi cu noi?...”

Când fu sigur că doarme profund, trecu în vârful picioarelor în birou și se întoarse cu magnetofonul. Câtva timp nu se auzeau decât mierlele

și respirația ei ușor agitată. Apoi figura întreagă îi fu luminată de un mare zâmbet. Rosti, foarte încet, câteva cuvinte, urmate de o tăcere concentrată, anxioasă, parcă ar fi așteptat un răspuns care întârzia sau pe care nu mai reușea să-l audă. Începu apoi să vorbească, lin, ca și cum ar fi vorbit singură, repetând anumite cuvinte de mai multe ori, cu intonații diferite, dar pătrunse toate de o mare tristețe. Când văzu cele dintâi lacrimi prelingându-se timide pe obraz, închise magnetofonul și îl împinse sub canapea. Apoi, cu mare grijă, îi mângâie mâna și începu să-i șteargă lacrimile. Târziu, o purtă în brațe în dormitor. Rămase lângă ea până ce se deșteptă. Dând cu ochii de el, îi apucă mâna și i-o strânse emoționată.

— Am visat, spuse. Era un vis foarte frumos, dar foarte trist. Era așa, cu doi tineri ca noi, care se iubeau, și totuși n-au putut rămâne împreună. Nu înțeleg de ce, dar n-au avut voie să rămână împreună...

Nu se înșelase: ritmul era într-adevăr hebdomadard, deși extazele paramediumnice (cum se hotărâse să le numească) aveau loc la ore diferite. „Materiale pentru istoria documentară a limbajului, își spuse clasând cele patru casete. După egipteană și ugaritică, a urmat o mostră de, probabil, protoelamită și una de sumeriană. Coborâm tot mai adânc în trecut... Documente pentru Arcă, adăugă, zâmbind. Ce n-ar da lingviștii dacă le-ar putea studia *acum*. Dar până unde vom ajunge? Până la proto limbajele nearticulate?... Și apoi?...

La jumătatea lui decembrie avu cea mai stranie experiență. Din fericire, era puțin înainte de miezul nopții, încă nu adormiseră. Veronica izbucni într-o serie de țipete guturale, preumane, care-l exasperară și-l umiliră totodată; i se părea că o asemenea regresie în animalitate nu ar fi trebuit încercată decât cu voluntari, nu cu un subiect inconștient. Dar, după câteva clipe, au urmat grupuri de foneme clare, vocalice, de o infinită varietate, întrerupte la răstimpuri de scurte explozii labiale, așa cum nu-și închipuise că mai pot fi reproduse de un european. După o jumătate de ceas, Veronica adormi, suspinând. „Mai departe nu cred că au să meargă”, își spuse închizând

magnetofonul. Apoi așteptă. Voia să fie treaz, lângă ea, când se va deștepta. Se culcă târziu, către dimineață.

Când s-a deșteptat, puțin timp înainte de 8, Veronica dormea încă și nu s-a îndurat s-o trezească. A dormit până aproape de 11. Aflând că este atât de târziu, a sărit speriată din pat.

— Ce s-a întâmplat cu mine? întrebă.

— Nimic. Erai, probabil, foarte obosită. Și poate ai visat urât...

— Nu. N-am visat nimic. În orice caz, nu-mi amintesc nimic.

Au hotărât să petreacă ajunul de Crăciun și noaptea de revelion într-un celebru restaurant din La Valette. Veronica rezervase masa sub numele de Monsieur et Madame Gerald Verneuil. Ea găsisese numele, și tot ea alege costumele pentru revelion.

— Nu cred că riscăm să fim recunoscuți, îi spuse. Chiar dacă, astătoamnă, fotografiile noastre vor fi apărut pe prima pagină a tuturor magazinelor ilustrate.

— Poți fi sigură că au apărut, o întrerupse, și poate mai apar încă...

Începu să râdă, oarecum intimidată și totuși fericită.

— Mi-ar plăcea să le văd și eu. Fotografiile din magazinele ilustrate, vreau să spun. Mi-ar plăcea să am câteva, ca amintire. Dar poate că e prea riscant să le căutăm, adăugă.

— Am să le caut eu...

Dar deși cercetă multe chioșcuri și librării, nu găsi decât un singur magazin ilustrat, italian, cu trei fotografii ale Veronicăi, toate din India.

— Parcă eram mai tânără și mai frumoasă atunci, acum trei luni, spuse.

Puține săptămâni în urmă, își dădu seama că Veronica avea dreptate. De câțva timp, nu mai arăta atât de tânără. „Documentele pentru Arcă sunt de vină, își spuse. Extazele paramediumnice au epuizat-o.”

— Mă simt mereu obosită, îi mărturisise într-o dimineață, și nu înțeleg de ce. Nu fac absolut nimic și totuși mă simt obosită.

La începutul lui februarie a reușit s-o convingă să consulte un doctor din La Valette. Au așteptat, apoi, neliniștiți, rezultatele numeroaselor analize.

— Doamna nu suferă de nimic, de absolut nimic, i-a asigurat doctorul când au rămas singuri. Am să-i prescriu totuși o serie de injecții, cu fortifiante... Poate să fie și nervozitatea care precedă, la anumite femei, criza climacterică.

— Ce vârstă socotiți că are?

Doctorul roși și își frecă încurcat mâinile. Apoi ridică din umeri.

— În jur de patruzeci, spuse târziu, evitându-i privirile.

— Și, totuși, vă asigur că nu v-a mințit când v-a spus că n-a împlinit încă douăzeci și șase de ani.

Efectul injecțiilor se lăsa așteptat. În fiecare zi se simțea tot mai obosită; adesea, după ce se privise în oglindă, o surprindea plângând. O dată, în timp ce se îndrepta spre parc, auzi pași repezi în urma lui și întoarse capul.

— *Professore*, îi șopti speriată bucătăreasa, *la Signora ha il malocchio!* „Trebuia să fi înțeles asta de la început, își spuse. Ne-am făcut amândoi datoria, și acum trebuie să ne despărțim. Și cum nu se putea găsi un argument mai convingător în afară de un accident mortal sau de o sinucidere, a fost ales acesta: un proces de senescență galopantă.”

N-a îndrăznit totuși să-i spună decât în dimineața când i-a arătat părul: încărunțise peste noapte. Plângea, rezemată de perete, cu fața ascunsă în palme. A îngenunchat lângă ea.

— Veronica, a început, eu sunt de vină. Ascultă-mă, și nu mă întrerupe. Dacă voi mai rămâne alături de tine până la toamnă ai să te stingi!... Nu pot să-ți spun mai mult, nu am dreptul, dar te asigur că, în realitate, *n-ai îmbătrânit!* Îndată ce voi dispărea din viața ta, îți vei regăsi tinerețea și frumusețea...

Veronica îi căută speriată mâna, o prinse între mâinile ei, începu să i-o sărute.

— Nu mă părăsi, șopti.

— Ascultă-mă! Te implor, ascultă-mă încă două, trei minute. Am fost ursit să pierd tot ce iubesc. Dar prefer să te pierd tânără și frumoasă, așa cum erai, și ai să fii din nou, fără mine, decât să te văd stingându-te în brațele mele... Ascultă-mă! Am să plec, și dacă trei, patru luni după

plecarea mea, nu te vei regăsi așa cum erai astă-toamnă, mă întorc, îndată ce primesc telegrama ta, mă întorc. Te rog doar atât: așteaptă trei, patru luni departe de mine...

A doua zi, într-o lungă scrisoare, i-a explicat de ce nu mai avea dreptul să rămână lângă ea îndată ce-și va regăsi tinerețea. Și pentru că Veronica părea că începuse să se lase convinsă să încerce această experiență, au hotărât să părăsească vila. Ea va petrece primele săptămâni într-o casă de odihnă a călugărițelor, și el va lua avionul spre Geneva.

După trei luni primi telegrama: „Ai avut dreptate. Te voi iubi toată viața. Veronica.” „Ai să fii fericită. Adio.” În aceeași săptămână plecă în Irlanda.

V

Fără mustața blondă și fără acel breton care îl făcea să semene cu anumiți poeți din amurgul romantismului, nu-i era teamă că va fi recunoscut de cineva. De altfel, după întoarcerea din Malta, frecventa alte medii, în primul rând lingviști și critici literari. Uneori, în cursul discuției, venea vorba despre cazul Veronica-Rupini; după întrebările pe care le punea, se înțelegea repede cât era de puțin, și greșit, informat. În vara lui 1956 acceptă să colaboreze la un album documentar James Joyce. Acceptă pentru că proiectul îi îngăduia să viziteze Dublinul, unul din puținele orașe pe care voia să-l cunoască. Revenise de-atunci în fiecare an, în preajma Crăciunului sau la începutul verii.

De-abia în a cincea călătorie, în iunie 1960, îl întâlnește pe Colomban. Îl întâlnește într-o seară, intrând întâmplător într-un pub din spatele străzii O'Connell. De cum îl văzu, Colomban se îndreaptă spre el, îi apucă mâna între mâinile lui și i-o strânse cu căldură. Apoi îl invită la masa lui.

— De când vă aștept! exclamă patetic, aproape teatral. E a cincea oară când vin special aici, ca să vă întâlnesc.

Era un bărbat fără vârstă, pistruiat, pe jumătate chel, cu favoriții de culoarea cuprului, contrastând cu paloarea blondă a părului.

— Dacă v-aș spune că vă cunosc, că știu *foarte bine* cine sunteți, n-o să mă credeți. Așa că nu spun nimic... Dar cum și eu sunt probabil condamnat să ajung centenar, vreau să vă întreb doar atât? *Ce facem cu Timpul?* Mă explic imediat...

Continua să-l privească în tăcere, zâmbind, când Colomban se ridică brusc de la masă.

— Sau, mai bine, să-l întrebăm pe Stephen, adăugă îndreptându-se spre tejghea.

Se întoarse cu un tânăr slab și neglijent îmbrăcat. Îi strânse timid mâna, apoi se așeză pe scaun, în fața lui.

— Trebuie să-i iertați micile lui manii, i se adresă tânărul rostind rar cuvintele. Îmi cere mereu să declam — crede, poate, că am o dicțiune mai bună — să declam: *Ce facem cu Timpul?* Marea lui descoperire ar fi aceasta: că întrebarea: „Ce facem cu Timpul?” exprimă suprema ambiguitate a condiției umane. Căci, pe de altă parte, oamenii — *toți oamenii!* — vor să trăiască mult, să treacă, dacă s-ar putea, de suta de ani; dar în imensa lor majoritate, îndată ce-au ajuns la 60-65 de ani și ies la pensie, adică devin *liberi să facă ce vor*, oamenii se plictisesc: descoperă că n-au ce face cu timpul liber. Iar pe de altă parte, pe măsură ce omul înaintează în vârstă, timpul interior își accelerează ritmul, astfel că acei, foarte puțini, care *ar ști* ce să facă cu timpul liber, *nu izbutesc* să facă mare lucru... În sfârșit, la asta se mai adaugă...

Colomban îl întrerupse punându-i mâna pe braț.

— Destul pentru azi. Altădată o spuneai mai bine și mai convingător. Apoi, întorcându-se spre el, adăugă: O să revenim la problema Timpului. Deocamdată am să vă întreb dacă v-a căzut cumva sub ochi acest articol.

Îi întinse o pagină dintr-un magazin american. „Vorbea uneori de o nouă calitate a vieții insistând că poate fi, și *trebuie* să fie, descoperită de fiecare din noi. În chiar momentul când se deștepta, descoperirea o mare bucurie, pe care nu știa cum s-o descrie; era, fără îndoială,

bucuria de a se simți viu, întreg și sănătos, dar era mai mult: bucuria că existau alți oameni, că există anotimpuri și că nicio zi nu seamănă cu alta, bucuria că poate vedea animale și flori, că poate mângâia arborii. Pe stradă, chiar fără să-și întoarcă privirile în jurul lui, simțea că face parte dintr-o imensă comunitate, că este o parte a lumii. Chiar lucrurile urâte — un loc viran plin cu gunoaie și fierărie veche — erau, într-un fel misterios, parcă iluminate de o iridescență interioară.”

— Foarte interesant, spuse ajungând la capătul coloanei. Dar trebuie să existe și o urmare.

— Desigur că există. E un articol întreg, destul de lung. E intitulat: *Tânărul de 70 de ani*, și e semnat de Linda Gray.

Nu încercă să-și ascundă surpriza.

— Nu știam că a început să scrie, spuse zâmbind.

— Scrie mai demult, și scrie foarte bine, continuă Colomban. Dar voiam să fiu sigur că am înțeles bine: longevitatea devine suportabilă, și chiar interesantă, *numai* dacă a fost descoperită în prealabil tehnica beatitudinilor simple...

— Nu cred că e vorba de o tehnică, îl întrerupse zâmbind.

— Cu tot respectul, trebuie să vă contrazic. Cunoașteți alte exemple de centenari sau cvasi-centenari care să trăiască beatitudinile descrise de Linda Gray, în afară de solitarii taoiști, sau maeștrii Zen, sau anumiți yogini și anumiți călugări creștini? Adică, într-un cuvânt, practicanți ai diferitelor discipline spirituale?

— Se cunosc destule exemple. Firește, majoritatea sunt țărani, ciobani, pescari, cum li se spune: oameni simpli. Nu dispun de o tehnică propriu-zisă. Dar, evident, practică o anumită disciplină spirituală: rugăciunea, meditația...

Se întrerupse brusc, văzând oprindu-se la masa lor un bărbat în vârstă, cu desăvârșire chel, fumând dintr-un țigaret lung de chihlimbar.

— E inutil să discutați, spuse adresându-se lui Colomban. Și într-un caz și în celălalt problema e aceeași: fără acea nouă calitate a vieții de care vorbește Linda Gray, longevitatea e o povară, și poate fi chiar un

blestem. Și atunci, în acest caz *noi ce ne facem?*

— E doctorul Griffith, îl prezintă Colomban. A fost și el acolo, cu noi, când s-a întâmplat...

Se întrerupse și-i căută privirile.

— Poate că ar fi bine să-l lămurim, să-i explicăm de ce este vorba.

Doctorul se așeză și continua să fumeze concentrat, cu ochii ațintiți asupra unei cromolitografii îngălbenite.

— Povestește-i, rosti târziu. Dar începe cu esențialul. Esențialul fiind, preciza, nu biografia lui Bran, ci semnificația centenarului...

Colomban ridică amândouă brațele în sus, ca și cum ar fi vrut să-l întrerupă și să-l aclame în același timp:

— Dacă mai adaugi un cuvânt, doctore, va trebui să încep cu sfârșitul. Apoi se întoarse spre el și-l privi, i se păru, oarecum provocator. Deși aveți reputația de a fi omniscient, sunt sigur că nu știți nimic despre Sean Bran. Chiar aici, în Dublin, puțini își mai amintesc de el. Era poet, și totodată magician și revoluționar, mai degrabă iredentist. A murit în 1825, iar treizeci de ani mai târziu, în iunie 1855, admiratorii — avea, pe atunci, încă destui admiratori — au inaugurat, într-un *square*, un monument în onoarea lui: un bust mediocru, având drept soclu o rocă marină. În aceeași zi au sădit un stejar, la vreo trei metri în spatele statuii.

— Era 23 iunie 1855, preciză doctorul Griffith.

— Exact. Iar acum cinci ani, noi, ultimii admiratori ai poetului și magicianului Sean Bran, am organizat o ceremonie în *square*-ul care îi poartă numele. Speram că, cu acest prilej, Bran va deveni actual. Ne făceam iluzii, căci, cei puțini care îi mai prețuiesc astăzi poeziile nu se împacă deloc cu ideile și practicile lui magice; iar activiștii politici, cei care-i admiră iredentismul...

— Ai uitat esențialul, îl întrerupse doctorul. L-ai uitat pe James Joyce.

— Este foarte important, spuse Stephens.

— E adevărat, recunosc Colomban. Dacă speranțele pe care le legaserăm de *Finnegans Wake* s-ar fi împlinit, Sean Bran ar fi fost astăzi un nume celebru. Căci, după cum știți, adăugă căutându-i din

nou privirile, tot ce atinge viața sau opera Marelui Om e ursit celebrității. O tradiție orală, a cărei origine n-am izbutit s-o identificăm, pretinde că Joyce ar fi făcut în *Finnegans Wake* o seamă de aluzii la estetica și mai ales la *concepțiile magice* ale lui Bran. Aceeași tradiție afirmă că James Joyce ar fi refuzat să precizeze mai mult, să indice contextul sau măcar paginile unde s-ar găsi acele aluzii. Ani și ani de zile câțiva dintre noi s-au străduit să le descopere. Deocamdată, fără rezultat. Dacă tradiția e autentică, eventualele aluzii zac oculte în acele o sută optzeci și nouă de pagini din *Finnegans Wake*, care așteaptă încă să fie descifrate...

— Numai după ce-am fost nevoiți să recunoaștem acest eșec, îl întrerupse doctorul Griffith, am hotărât celebrarea centenarului. Poate că am făcut greșeala să alegem nu o comemorare de natură biografică ci *centenarul unei statui*.

— În orice caz, continuă Colomban, de cum ne-am adunat în *square*, am ghicit că ne așteaptă un iremediabil fiasco. Dimineața fusese fierbinte...

— Era în ziua de 23 iunie, preciză doctorul Griffith.

— ... fierbinte, repetă Colomban, și acum, la începutul după-amiezii, cerul era ca de plumb. Chiar cei câțiva gazetari care ne făgăduiseră sprijinul n-au îndrăznit să rămână. Puținii spectatori au început să plece îndată ce s-au auzit primele tunete și au căzut primele picături de ploaie. Când s-a dezlănțuit furtuna, rămăseserăm doar noi, cei șase, care luaserăm inițiativa comemorării...

Doctorul se ridică brusc de la masă.

— Cred că e timpul să ne îndreptăm spre *square*, spuse. Nu e departe.

— Totuși, dacă întâlnim un taxi, îl luăm, adăugă Colomban.

L-am găsit înainte de a ajunge la capătul străzii.

— Deci, rămăsesem numai noi șase, continuă Colomban. Și pentru că ploua cu găleata, ne-am refugiat sub stejar...

— Și, evident, la un moment dat, îl întrerupse zâmbind, la un moment dat...

— Da. La un moment dat, când, de altfel, nu ne mai așteptam, căci

socoteam furtuna aproape trecută, și ne întrebam dacă în cinci, zece minute vom citi discursurile pe care le aveam în buzunar, sau vom aștepta să se însenineze, cu speranța că măcar o parte din invitați se vor întoarce...

— Da, îl întrerupse doctorul Griffith, la un moment dat trăsnetul a căzut chiar pe stejar, aprinzându-l de sus până jos.

— Dar niciunul dintre noi, cei șase, n-a fost atins, continuă Stephens. Eu am simțit doar o mare căldură, o fierbințeală, căci se aprinsese...

— Și totuși n-a ars pe de-a-ntregul, reluă Colomban. Căci, după cum vedeți, adăugă după ce plăti șoferului și coborî din taxi, a mai rămas o parte din trunchi...

Au înaintat câțiva pași și s-au oprit în fața grilajului care împrejmuia monumentul. Nu era iluminat, dar la lumina felinarelor din square se vedea destul de bine. Roca era impresionantă, așa cum se înălța, pieziș, din pământ, și bustul căpătase o nobilă patină, aproape melancolică. În spate se profila trunchiul gros și mutilat al stejarului. Se distingeau încă mari porțiuni, carbonizate, alături de câteva timide ramuri verzi.

— Dar cum de l-au lăsat așa? întrebă turburat. Cum de nu l-au smuls și n-au plantat un altul?

Colomban izbucni într-un râs scurt, ironic, și începu să-și frece nervos favoriții.

— Deocamdată, municipiul îl consideră și pe el, stejarul vreau să spun, îl consideră monument istoric. Sean Bran n-a devenit popular, dar povestea asta, povestea stejarului trăsnit *exact* în ziua când împlinea 100 de ani, s-a aflat peste tot...

Înaintau agale în jurul grilajului.

— Înțelegeți acum, reluă Colomban, de ce ne interesează problema Timpului. Se spune, eu sunt convins că e adevărat — tatăl meu a cunoscut mai multe cazuri — se spune că cei care, adăpostiți sub un arbore, scapă teferi când arborele e trăsnit, sunt urșiți să trăiască o sută de ani...

— N-am știut până acum că există o asemenea credință, spuse. Dar mi se pare logică.

Era atât de impresionant spectacolul, roca marină privită din spate, cu acel trunchi de trei metri, cojit, carbonizat și păstrând totuși câteva ramuri vii, încât ceru voie să se întoarcă și să-l mai privească o dată.

— Ce e mai curios, începu târziu doctorul, când ajunseră din nou în fața statuii, curios și trist totodată, este faptul că poliția a descoperit a doua zi o încărcătură de dinamită ascunsă sub soclu. Dacă n-ar fi fost ploaia, ar fi explodat în timpul discursurilor și ar fi distrus statuia sau, în orice caz, ar fi mutilat-o.

Îl ascultă turburat și se opri din mers, căutându-i privirile.

— Dar de ce? întrebă coborând glasul. Cine ar fi putut avea interesul să distrugă un monument istoric?

Doctorul Griffith și Colomban se priviră o clipă, zâmbind cu înțeles.

— Mulți, răspunse Stephens. Mai întâi, iredentiștii, indignați că revoluționarul Bran e revendicat și omagiat de câțiva poeți, filosofi și ocultişti.

— În al doilea rând, continuă Colomban, biserica, mai precis ultramontaniștii și obscuranștii care văd în Sean Bran prototipul magicianului satanist, ceea ce este absurd, pentru că Bran urma tradiția magiei renașcentiste, concepția lui Pico sau a lui G. B. Porta...

— E inutil să intrăm în amănunte, îl întrerupse Griffith. Ce este sigur este că ierarhia ecleziastică nu e dispusă să-l accepte.

Umblau acum toți patru în mijlocul străzii pustii, slab iluminate.

— Dar, reluă Colomban, ca să ne întoarcem la esențial, adică la problema noastră: condamnați să trăim o sută de ani, ce facem cu Timpul?

— Prefer să discutăm asta altă dată, îl întrerupse. Măine, dacă vreți, sau poimăine. Să ne întâlnim, către seară, într-o grădină publică sau într-un parc...

Acceptase să-i reîntâlnească mai ales pentru că voia să afle cine credea Colomban că este. La un moment dat i se adresă ca și cum l-ar fi considerat un specialist în *Finnegans Wake*. Pe de altă parte, păstrase acel fragment din *Un tânăr de 70 de ani* și știa cine este Linda Gray (știa de prestigiul pe care îl obținuse ca autoare). Stephens îl conduse

până în dreptul hotelului. La despărțire, după ce privi de mai multe ori în jurul lui, îi spuse:

— Colomban e un pseudonim. Și e bine să știți că practică magia neagră, împreună cu doctorul Griffith. Întrebați-i ce s-a întâmplat cu ceilalți trei, care se aflau acolo, alături de noi, sub stejar, când a căzut trăsnetul. Și întrebați-i ce titlu va avea cartea pe care o scriu în colaborare. Să vi-l spun eu: *Teologia și demonologia electricității...*

Îi plăcuse titlul. Îl notase în caietul lui intim, după ce rezumase prima întâlnire și încercase să precizeze semnificația incidentului din 23 iunie 1955. Îl intriga faptul că explozia care, pentru motive politice, trebuia să arunce în aer o statuie fusese anulată de ploaie și înlocuită cu trăsnetul care incendiase stejarul centenar. Prezența dinamitei constituia un element caracteristic epocii contemporane. Din acest punct de vedere, incidentul i se părea o parodie, aproape o caricatură a epifaniei trăsnetelor. Totuși, substituția obiectului — stejarul în locul statuii — rămânea enigmatică. Dar nimic din tot ce aflase în cele trei întâlniri care au urmat n-a contribuit să-l lămurească.

Își aminti de titlu patru ani mai târziu, în vara lui 1964, când, la un colochiu despre *Mysterium Conjunctionis* al lui Jung, un tânăr, intervenind în discuție, evocă „eschatologia electricității”. Începuse prin a aminti unirea contrariilor într-o singură totalitate, proces psihologic care, spunea, trebuie interpretat la lumina filosofiei indiene și chineze. Pentru Vedanta, ca și pentru taoism, contrariile se anulează dacă sunt privite dintr-o anumită perspectivă, binele și răul își pierd sensul și, în absolut, ființa coincide cu neființa. Dar, ceea ce nimeni nu îndrăznește să spună, continuă tânărul, este că, în orizontul acestei filosofii, războaiele atomice trebuie, dacă nu justificate, cel puțin acceptate.

— Eu însă, adăugă, merg și mai departe: eu justific conflagrațiile nucleare în numele eschatologiei electricității!

Tumultul care izbucni în sală obligă pe președinte să-i retragă cuvântul. După câteva minute, tânărul părăsi sala. Îl urmă și-l ajunse în stradă.

— Regret că ați fost împiedicat să vă expuneți până la sfârșit punctul dumneavoastră de vedere. Personal, sunt foarte interesat de noțiunea „eschatologia electricității”. La ce vă referiți exact?

Tânărul îl măsură, neîncrezător, și ridică din umeri.

— Nu prea am chef de discuție acum, spuse. Lașitatea gândirii contemporane mă exasperează. Prefer să beau o bere...

— Cu voia dumneavoastră, am să vă însoțesc.

S-au așezat pe terasa unei cafenele. Tânărul nu încerca să-și ascundă enervarea.

— Probabil că sunt ultimul optimist european, începui. Ca toată lumea, știu ce ne așteaptă: hidrogen, cobalt și toate celelalte. Dar spre deosebire de alții, încerc să găsesc un sens acestei catastrofe iminente, și deci să mă împac cu ea, așa cum ne învață bătrânul Hegel. Adevăratul sens al catastrofei nucleare nu poate fi decât acesta: mutația speciei umane, apariția supraomului. Știu, războaiele atomice vor distruge popoare și civilizații, și vor reduce o parte a planetei la deșert. Dar acesta e prețul care trebuie plătit ca să lichidăm radical trecutul și să forțăm mutația, adică apariția unei specii infinit superioare omului de azi. Numai o cantitate enormă de electricitate, descărcată în câteva ore sau câteva minute, va putea modifica structura psiho mentală a nefericitului *homo sapiens*, care a dominat până acum istoria. Ținând seama de posibilitățile limitate ale omului post istoric, reconstrucția unei civilizații planetare va putea fi realizată într-un timp record. Evident, vor supraviețui doar câteva milioane de indivizi. Dar ei vor reprezenta câteva milioane de supraoameni. De aceea utilizam expresia: eschatologia electricității; și *sfârșitul*, și salvarea omului vor fi dobândite prin electricitate. Se opri și, fără să-l privească, își goli paharul cu bere.

— Dar de ce sunteți atât de sigur că electricitatea descărcată de exploziile nucleare va forța o mutație de ordin superior? Ar putea, de asemenea, să provoace o regresie a speciei.

Tânărul întoarse brusc capul și-l privi sever, aproape cu mânie.

— Nu sunt *sigur*, dar *vreau* să cred că așa va fi. Altminteri, nici viața,

nici istoria omului n-ar avea sens. Am fi atunci obligați să acceptăm ideea ciclurilor cosmice și istorice, mitul eternei repetiții... Pe de altă parte, ipoteza mea nu e numai rezultatul deznădejdi; se bazează pe fapte. Nu știu dacă ați auzit de experiențele unui savant german, doctorul Rudolf.

— Din întâmplare, am auzit. Dar experiențele lui, electrocutarea animalelor, nu sunt concludente...

— Așa se spune, îl întrerupse tânărul. Dar cum arhiva Rudolf a dispărut aproape în întregime, e greu să judecăm. În orice caz, cât timp această arhivă secretă a putut fi consultată, nu s-a găsit nicio indicație de regresie biologică. Pe de altă parte, ați citit desigur romanul lui Ted Jones, *Reîntinerire prin trăsnet*.

— Nu. Nici nu știam că există...

— Dacă problema vă interesează, va trebui să-l citiți. În postfață, autorul lasă a înțelege că romanul se întemeiază pe fapte reale; numai naționalitatea și numele personajilor au fost schimbate.

— Și despre ce este vorba în roman? Întrebă zâmbind.

— Jones descrie regenerarea și întinerirea unui bătrân lovit de trăsnet. Detaliu semnificativ: trăsnetul a căzut în centrul calotei craniene. La optzeci de ani, personajul — care repet, e real — nu arăta mai mult de treizeci. Deci, suntem siguri măcar de acest lucru: că, în anumite cazuri, electricitatea în doză masivă provoacă regenerarea totală a corpului omenesc, deci o rejuvenescentă. Din nefericire, despre modificarea experienței psihomentele romanul nu dă indicații precise; face doar aluzie la hipermnezie. Dar vă închipuiți ce radicală transformare va aduce electricitatea descărcată de câteva zeci sau sute de bombe cu hidrogen.

Când se ridică de la masă și îi mulțumi, tânărul îi privi pentru întâia oară cu interes, aproape cu simpatie. Ajuns acasă, scris în carnetul de buzunar: „18 iulie 1964. Eschatologia electricității. Cred că pot adăuga: *Finale*. Nu-mi închipui că voi mai avea prilejul să însemn alte evenimente sau întâlniri de același interes.”

Și cu toate acestea, doi ani mai târziu, la 10 octombrie 1966, scris:

„Evacuarea materialelor. Primesc un nou pașaport.” Altădată ar fi povestit în amănunte aceste două episoade. Mai ales admirabila (și misterioasa) operație a transferării materialelor. Primise prin bancă scrisoarea unei companii aeriene, anunțându-l că spezele transportării cutiilor cu manuscrise și fonograme au fost deja achitate sucursalei din Honduras. Conform înțelegerii prealabile, unul din funcționarii din Geneva va veni la domiciliu ca să supravegheze împachetarea materialelor. Era, desigur, un specialist și fusese informat de natura obiectelor care trebuiau împachetate. După ce-au transportat de la bancă două lăzi aproape pline, au lucrat amândoi până aproape de amurg. Cu excepția caietelor de însemnări intime și a câtorva obiecte personale, totul a fost împachetat în saci și cutii, sigilate și numerotate. Câtva timp i-a fost teamă că evacuarea materialelor ar putea indica iminența catastrofei, dar o serie de visuri consecutive l-au liniștit.

Apoi, deși succinte și enigmatice, însemnările s-au înmulțit. În decembrie 1966: „Va trebui totuși să-i scriu și să-i mulțumesc. Cartea e mult mai inteligentă decât m-aș fi așteptat.” Se referea la romanul pe care i-l trimisese Jones. Ar fi vrut să adauge: „Ce e mai extraordinar, cum mi-a ghicit numele și mi-a găsit adresa?” dar renunță. În februarie 1967: „Ancheta în legătură cu distrugerea arhivei doctorului Rudolf.” În aprilie: „R. A., întâlnit întâmplător, îmi spune, în mare secret, că s-au încheiat cercetările preliminare: este sigur acum că, în cele două valize, doctorul Bernard adunase cele mai prețioase documente (bănuiesc: fonograme și fotografii după rapoartele Profesorului și caietele 1938-1939).”

La 3 iunie 1967 notează: „În India a reînceput polemica Rupini-Veronica. Un număr din ce în ce mai mare de savanți pun la îndoială autenticitatea înregistrărilor efectuate la clinică. Argument decisiv: Veronica și însoțitorul ei au dispărut fără urmă puțin timp după întoarcerea expediției la Delhi. Acum, când au trecut aproape 12 ani, scrie un mare filosof materialist, orice confruntare a martorilor a devenit imposibilă.” În 12 octombrie: „Linda a obținut premiul «Pulitzer» pentru noua ei carte: *O biografie*. A cui o fi?”

Apoi, la 12 iunie 1968: „Veronica. Din fericire, nu m-a văzut.” După câteva clipe, adăugă: „În gară la Montreux, cu doi copii frumoși lângă ea, explicându-le un afiș turistic. Arată vârsta ei, poate chiar ceva mai tânără. Important e un singur lucru: că e fericită.”

La 8 ianuarie 1968 își sărbătorise centenarul într-un restaurant somptuos din Nisa, în tovărășia unei tinere suedeze, Selma Eklund, pe care o admira pentru inteligența și originala interpretare a dramei medievale. În aceeași lună, Selma împlinea 28 de ani; el îi mărturisise, pe jumătate în glumă, că se apropia de 40. Dar seara a fost ratată; probabil că nu era obișnuită cu șampania, și înainte de desert, a trebuit s-o conducă la hotel. S-a plimbat până târziu după miezul nopții, singur, pe străzi puțin frecventate.

Voia totuși să marcheze „primul lui centenar” (cum îi plăcea să spună) printr-o călătorie mai spectaculară. Cu mulți ani în urmă fusese în Mexic, apoi în Scandinavia. Ar fi vrut acum să viziteze China sau Java. Dar nu se grăbea să se hotărască. „Am tot anul la dispoziția mea”, își repeta.

Într-o seară de toamnă se întoarce acasă mai devreme ca de obicei. Ploaia înghețată și repede îl silise să renunțe la lunga lui plimbare prin parc. Voi să telefoneze unei prietene, dar se răzgândi și se apropie de discotecă. „Pentru o seară rece ca asta, numai muzica... Numai muzica”, repetă absent, surprins că găsește, rătăcit printre discuri, albumul de familie. Îl scoase, încruntându-se, și simți deodată că-l ia cu frig, ca și cum s-ar fi deschis brusc ferestrele. Rămase câțva timp nehotărât, cu albumul în mână. „*Și al treilea trandafir?* se auzi gândind. Unde vrei să-l pun? Lasă albumul, și arată-mi unde vrei să pun trandafirul. *Al treilea trandafir...*”

Începu să râdă, amar, contrariat. „Sunt, totuși, un om liber”, își spuse, așezându-se în fotoliu. Cu mare grijă și emoție, deschise albumul. Un trandafir proaspăt cules, mov, așa cum nu mai văzuse decât o singură dată până atunci, îl întâmpină în mijlocul paginii. Îl luă în mână, fericit. Nu credea că un singur trandafir putea îmbălsăma o cameră întreagă. Șovăi mult timp. Apoi îl așază lângă el, pe marginea fotoliului, și-și opri

privirile asupra primei fotografii. Era palidă, decolorată, aburită, dar recunoscuse fără greutate casa părintească din Piatra Neamț.

VI

Începuse să ningă câteva ceasuri înainte, apoi, după Bacău, se dezlănțuise viforul; dar când trenul intră în gară ninsoarea încetase, și pe cerul spălat răsăreau, sticloase, cele dintâi stele. Recunoscuse piața, imaculată sub zăpada proaspătă, deși de o parte și de alta se înălțau blocurile de curând construite. I se păru totuși curios că acum, în preajma Crăciunului, erau atât de puține ferestre luminate. Rămase mult timp cu valiza în mână, privind emoționat bulevardul care se deschidea în fața lui. Se trezi chiar în clipa când familia cu care împărțise compartimentul ocupase ultimul taxi. Dar hotelul la care i se reținuse camera era destul de aproape. Își ridică gulerul paltonului și, fără grabă, traversă piața și porni pe bulevard. Numai după ce ajunsese își dădu seama că îi amorțise brațul stâng; valiza era mai grea decât își închipuisese. Prezintă pașaportul și recipisa Oficiului de turism.

— Dar vorbiți foarte bine românește, remarcă doamna de la recepție după ce cercetă pașaportul.

Avea părul cărunț, ochelari fără ramă și-l impresionară distincția figurii și calitatea vocii.

— Sunt lingvist. Am studiat în special limbile romanice. Și am mai fost în România. Am fost chiar la Piatra Neamț, adăugă zâmbind. Eram student... *À propos*, mai există cafeneaua Select?

— Cum să nu existe! E un monument istoric. A frecventat-o și Calistrat Hogaș, probabil ați auzit de el.

— Evident!

— A frecventat-o din 1869 până în 1886, cât timp a fost profesor aici, la Piatra Neamț. S-a pus și o placă... Aveți camera numărul 19, la etajul III. Luați ascensorul.

— Cred că am să mă reped întâi până la Select. Nu e departe. Am să mă întorc într-un ceas, un ceas și jumătate...

I se păru că doamna îl privește mirată, pe deasupra ochelarilor.

— Să nu răciți, spuse. Străzile sunt încă troienite, și s-a anunțat ninsoare.

— Un ceas, cel mult un ceas și jumătate, repetă zâmbind.

După vreo zece minute se convinse că doamna de la recepție avusese dreptate; anumite străzi erau într-adevăr troienite și înainta cu greu. Dar în apropierea cafenelei trotuarul fusese curățat de zăpadă și grăbi pasul. Se opri în fața ușii ca să răsuflă și să i se potolească bătăile inimii. Intrând, recunoscă mirosul de bere, de cafea proaspăt râșnită și fum de țigări ieftine. Se îndreptă spre sala din fund, unde se adunau pe vremuri. Încăperea era aproape goală; doar la o masă, trei bărbați își terminau halbele de bere. „De aceea n-au aprins decât becul din tavan, cel mai slab, își spuse; fac economie de curent.” Se așează pe canapeaua lipită de perete și rămase cu privirile pierdute în gol. Așteptând chelnerul, nu știa dacă va cere și el o halbă de bere, sau o sticlă de apă minerală și o cafea. Curând cei trei se ridicară cu zgomot de pe scaune, pregătindu-se de plecare.

— Nici de data aceasta n-am ajuns la nicio concluzie, exclamă unul din ei, înfășurându-și un șal de lână fumurie în jurul gâtului.

— Nu e nimic! spuse al doilea.

— Nu e nimic! repetă ultimul, râzând și privindu-i pe amândoi cu înțeleș. Știi la ce fac aluzie, adăugă.

Rămas singur, se întrebă dacă mai merită să aștepte chelnerul, când i se păru că cineva se apropia timid de el, șovăitor, privindu-l curios. De-abia când se opri în fața lui, îl recunoscă: era Vaian.

— Dumneata ești, cucoane Dominic? exclamă, făcând un pas și luându-i mâna, strângându-i-o de mai multe ori cu amândouă mâinile. A dat Dumnezeu și te-ai întors! Ți-ai revenit! Apoi întoarse capul și strigă: Doctore! Vino repede, doctore, că s-a întors cuconul Dominic!

Îl păstra mâna în mâinile lui, scuturându-i-o. În câteva clipe, grupul întreg năvăli în sală, cu doctorul Neculache în frunte și Nicodim, ținându-și sticluța de Cotnar în mâna stângă și paharul pe jumătate plin în dreapta. Îl priveau toți cu bucurie amestecată cu spaimă,

înghesuindu-se unul într-altul ca să-l vadă mai bine, repetându-i, exclamând, numele. Era atât de emoționat, încât îi era teamă că în curând are să-și simtă lacrimile pe obraji, dar cu un efort izbuti să râdă.

— Vasăzică, spuse, povestea începe de la început. Visez, și când mă voi trezi din vis, are să mi se pară că de-abia atunci încep să visez cu adevărat... Ca în povestea aceea din Ciuang-Tse, cu fluturele...

— Ciuang-Tse? repetă în șoaptă Vaian. Povestea cu fluturele lui Ciuang-Tse?

— V-am spus-o de atâtea ori, îl întrerupse, dintr-odată foarte bine dispus.

Atunci auzi o voce din fund:

— Trimiteți pe cineva s-o anunțe pe Veta!

Și strigă:

— Lăsați-o pe Veta în pace! Vă cred și fără Veta. Îmi dau foarte bine seama că visez, și într-un minut, două, am să mă trezesc...

— Nu te obosi, cucoane Dominic, interveni doctorul, apropiindu-se și punându-i mâna pe umăr. Ai trecut prin multe. Nu te obosi.

Izbucni din nou în râs.

— Știu, începu cu un glas potolit, silindu-se parcă să nu-i supere, știu că toate astea, întâlnirea noastră de aici și tot ce va urma, toate s-ar fi putut întâmpla aieva în decembrie 1938...

— Dar așa se și întâmplă, cucoane Dominic, îl întrerupse Vaian. Căci suntem în 20 decembrie 1938...

Îl privi ironic, dar și cu oarecare milă.

— Nici nu îndrăznesc să vă spun în ce an suntem noi, ceilalți, care trăim în afara visului acestuia. Dacă aș face un efort m-aș trezi.

— Ești treaz, cucoane Dominic, vorbi doctorul, dar ești obosit... Arăți, de altfel, foarte obosit, adăugă.

— Ei bine! izbucni brusc, pierzându-și răbdarea. Aflați că între 20 decembrie 1938 și seara de astăzi s-au întâmplat multe. Al doilea război mondial, bunăoară. Ați auzit de Hiroshima? de Buchenwald?

— Al doilea război mondial? întrebă cineva din fund. Are să vină și el

repede, repede.

— S-au întâmplat multe de când ați dispărut și n-ați mai dat niciun semn de viață, începu Nicodim. S-au făcut descinderi. Vi s-au luat cărți din bibliotecă.

— Știu, știu, îl întrerupse, ridicând brațul. Eu le-am spus ce cărți să caute și să mi le aducă. Dar asta a fost demult, demult.

Începu să-l irite faptul că nu se putea trezi, deși știa că visează și voia să se trezească.

— V-am căutat peste tot, auzi o voce cunoscută. Doctorul v-a căutat și prin spitale.

— Auzisem că ajunseseși la București, spuse Neculache, și că acolo ai fost confundat cu altcineva.

— Așa a și fost, îl întrerupse, așa a și fost. Am fost confundat pentru că întinerisem... Șovăi o clipă, apoi continuă, triumfător și totuși enigmatic: Acum vă pot spune adevărul: în urma trăsnetului care m-a lovit, m-a lovit chiar în creștetul capului, întinerisem. Arătam de douăzeci și cinci, treizeci de ani, și de-atunci nu m-am mai schimbat. De treizeci de ani arăt aceeași vârstă...

Observă cum se privesc unii pe alții, și, exasperat, ridică din umeri, încercă să râdă.

— Știu că nu vă vine să credeți. Dar dacă v-aș spune câte altele s-au mai întâmplat, tot din cauza trăsnetului, câte limbi orientale am învățat, adică, nici măcar nu trebuia să le învăț, pentru că mă pomeneam, deodată, că le știam. Și ce vă spun acum vi le spun pentru că visez, și nu le va ști nimeni.

— Nu visați, cucoane Dominic, vorbi blând Nicodim. Sunteți aici cu noi, prietenii dumitale, sunteți la cafenea. Așa ne închipuiam că are să se întâmple. Când și-o reveni cuconul Dominic, când și-o reveni din amnezie și s-o întoarce, o să vedeți că la Select se oprește întâi!

Izbucni din nou în râs, și-i privi pe toți cu o bruscă intensitate, ca și cum i-ar fi fost frică să se trezească chiar în acea clipă și să le piardă urma.

— Dacă n-aș visa, ați fi știut de Hiroshima și de bombele cu hidrogen,

și de Armstrong, cosmonautul care a debarcat în lună astă-vară, în iulie.

Tăceau toți, neîndrăznind să se privească între ei.

— Deci, asta a fost, interveni târziu doctorul. Ai fost confundat cu altcineva...

Ar fi vrut să-i răspundă, dar începea să se simtă obosit. Își trecu de mai multe ori mâna pe obraz.

— E ca în povestea aia cu... cu filosoful chinez, știți care, pentru că v-am spus-o de mai multe ori...

— Care filosof chinez, cucoane Dominic? Întrebă Vaian.

— Vi l-am spus adineaori, răspunse nervos. Îmi scapă acum numele. Povestea aceea cu fluturile... În sfârșit, e prea lungă ca să v-o mai repet încă o dată...

Simțea în tot trupul o neînțeleasă oboseală, și o clipă îi fu teamă că are să leșine. „Dar poate ar fi mai bine așa, își spuse. Dacă leșin, mă trezesc pe loc...”

— Am cerut o sanie, să vă ducem acasă, domnu' Matei, spuse cineva. Veta a aprins focul în sobă...

— N-am nevoie de sanie, izbuti să spună ridicându-se. Mă duc pe jos. Când se va pune problema, am să știu ce să răspund!

— Care problemă, domnu' Matei? îl întrebă Nicodim. Ar fi vrut să răspundă: „Problema care ne frământă pe toți!” dar își simți deodată clătinându-i-se toți dinții și, umilit, furios, îi strânse cu putere. Apoi făcu câțiva pași spre ieșire. Spre mirarea lui, ceilalți se depărtară de masă și-l lăsară să plece. Voi să se mai întoarcă o dată și să-i salute pe toți, ridicând brațul, dar fiecare mișcare îl istovea. Șovăind, suflând greu, pe nări, pentru că-și ținea gura încleștată, ieși în stradă. Aerul rece îl învioră. „Încep să mă trezesc”, își spuse. Când bănuî că nu-l vede nimeni, își puse palma la gură și își scuipe dinții, câte doi, trei deodată. Își aminti, vag, ca de un vis pe jumătate uitat, că i se mai întâmplase cândva același lucru: câtva timp nu putuse vorbi pentru că i se clătinau toți dinții. „Este, deci, aceeași problemă!” își spuse senin, împăcat.

În noaptea aceea, portarul hotelului așteptase zadarnic întoarcerea clientului de la numărul 19. Apoi, când începuse să ningă, telefonase la cafeneaua Select. I se răspunse că un domn străin venise, pe seară, și se îndreptase direct spre sala din fund. Dar peste puțin timp, poate pentru că sala era goală și slab luminată, plecase, fără să spună bună seara, ținându-și mâna dreaptă la gură. Dimineața, pe strada Episcopiei, în fața casei de la numărul 18 fu găsit, înghețat, un necunoscut, foarte bătrân, îmbrăcat într-un costum elegant și un palton scump, împlănit. Și paltonul și hainele erau atât de largi, încât nu încăpea nicio îndoială că nu erau ale lui. De altfel, în buzunarul vestonului se aflau un portofel cu valute străine și un pașaport elvețian, pe numele de Martin Audricourt, născut în Honduras, la 18 noiembrie 1939.

Paris, noiembrie-decembrie 1976

ȘANȚURILE

— N-are să plouă, le-am spus. Dacă ne ajută Dumnezeu și Maica Domnului, în noaptea asta o găsim.

Dar eram puțini, vreo douăzeci: Lixandru, cu nepoții, Popa, dascălul, restul, mai mult femei.

— Unde sunt ceilalți, părinte? l-am întrebat.

Popa ridică din umeri.

— Te faci că nu vezi, nu auzi, spuse. Ia ascultă!...

Am întors capul spre vale. Se auzeau acum mai deslușit, dar încă foarte departe.

— Astea nu-s tunuri rusești, părinte, l-am liniștit. Astea sunt ale noastre. Dar nu vin într-aici. N-au ce să caute pe-aici. Ți-am spus, urcă toți spre Oglindești. Acolo s-au concentrat nemții. Acolo au să se înfrunte, într-o zi, două...

Popa oftă, scuipând în palme și înfipse lopata în pământ. Dar după câteva clipe se opri din nou.

— Nu poate să fie pe-aici, Marine, spuse. Pe-aici e numai pietriș.

Cum de l-a auzit? Eu n-o văzusem. Nici nu crezusem că va veni în noaptea asta. O lăsasem lângă patul Moșului. „N-aș vrea să moară înaintea de a o găsi, îmi spuse. Și nu mai are mult...”

Și acum, deodată, era lângă noi, în spatele Popii. Am tresărit amândoi.

— Dacă ai dat de pietriș, e semn bun părinte, spuse. Așa a fost și în noaptea de Sfântă Mărie. Am dat întâi de pietriș.

Mai trase o dată din țigare și mi-o întinse să i-o țin. Ceru târnăcopul. Mă dădui în lături, cu țigarea între degete. Mi-era rușine s-o las pe ea să cerceteze pietrișul cu târnăcopul. Ascultam cum mi se bate inima ,

mai tare, tot mai tare. S-au adunat și ceilalți.

— Pe-aici să fie, spuse Ilaria. Așa a fost și de Sfântă Mărie.

Săltă o piatră mare cu târnăcopul.

— Ia vezi dumneata, Lixandre, spuse.

Apoi întoarse capul spre mine și-i dădui țigarea. Lixandru scormonea sub piatră.

— Poate ne-o ajuta Dumnezeu și Maica Domnului, șopti una din femei, făcându-și cruce.

— Binecuvântează-ne, părinte, spuse Lixandru fără să ridice capul.

Spune o rugăciune, să nu se mai afunde în pământ.

— Să nu ne mai scape printre degete, cum ne-a scăpat de Sfântă Mărie, vorbi una din femei. Iar de-o fi fermecată...

— Nu e fermecată, o întrerupse dascălul.

Lixandru se înălță din șanț, cu mâna pe târnăcop.

— Lăsați-l pe părinte să spună rugăciunea.

Popa își făcu cruce și plecă fruntea.

— Ajută-ne, Doamne, s-o găsim, că suntem prăpădiți și urgisiți Și-au să vină vremuri grele, pârjol și foamete... Ajută-ne, Doamne...

Ne închinam toți, și ne rugam.

— Doamne-ajută! spuse Lixandru și îngenunche din nou în fundul șanțului.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, o găsim în noaptea asta, spuse dascălul. Că nu e comoară fermecată. N-are flacăre albastră.

Lixandru scoase piatra și o așeză pe marginea șanțului. Era o piatră, mare, bolovănoasă, care parcă se clătina întruna. O apucă dascălul cu amândouă mâinile și o dădu deoparte. Lixandru începu să răscolească din nou cu târnăcopul, îl priveam toți ținându-ne răsuflarea. După câțva timp, îl auzii cum oftează. Nu-i vedeam obrazul, dar îl ghiceam încruntat, amărât.

— Poate n-o fi aici, vorbi Popa. Dacă ne-am întoarce fiecare la șanțurile noastre? Mai avem cinci ceasuri până la ziuă. Dacă ne ajută Dumnezeu, până în zori o găsim.

Făcui semn femeilor de lângă mine să se întoarcă la șanțul lor. Era

șanțul ăl nou, pe care-l începusem cu două nopți mai înainte. Pornea și el, ca toate celelalte din șosea și se îndrepta spre cimitir. Așa cum ne sfătuisese Moșul. Dar femeile șovăiau.

— Ia stați! Șopti una din ele. Parcă se aude ceva.

„Se auzeau surde, depărtate, bubuiturile de tun. Dar se mai auzea ceva, când departe, când foarte aproape. Ca un geamăt, un suspin.

— Nu cumva o fi murit Moșu? strigă deodată Ilaria.

Mă privi scurt, speriată, și porni alergând spre casă.

— Doamne ferește! făcu Popa închinându-se.

Porni și el și după el, noi toți.

Nu murise. L-am găsit moțăind, uitându-se la lampă. Ilaria îi înălță capul de perne.

— Să-mi aprinzi o lumânare, spuse. S-o am aici, lângă mine, că poate se îndură Dumnezeu.

Se apropiase și Popa de pat. Moșu îl privi lung, ca și cum s-ar fi trudit să-l recunoască.

— De ce v-ați întors? îl întrebă. Cui i-a fost frică?

— Femeile, începu Popa. Femeile. Una din femei...

Apoi îmi făcu semn să-l lămuresc eu.

— Li s-a părut că se aude ceva. Dar le-am spus: astea nu-s tunuri rusești. Sunt ai noștri. Urcă spre Oglindești.

Moșu mă privea și pe mine lung, parcă i-ar fi fost greu să mă recunoască.

— Dar Vasile unde e? de ce-a plecat? întrebă el deodată. Cine o să-mi facă coșciugul?

— Nu te mai gânde, îl întrerupse Popa. Nu te îngropăm noi fără coșciug. Om găsi noi, în șapte sate, dulgher să-ți facă coșciugul.

— Dar nu ca Vasile, spuse Moșu. Nu mai găsim noi meșter ca Vasile. Întoarce încet capul spre Ilaria: De ce-o fi plecat?

— I-a fost frică. A fugit și el, ca ceilalți, spre munte.

— Poate că nu știe, spuse Moșu, și d-aia a plecat. Că nu știe...

— Ce să știe? îl întrebai.

— Nu știe, repetă coborând glasul.

Închise din nou ochii. Părea că doarme, senin, împăcat. Popa se așezase pe un scaun. Lângă fereastră, Ilaria privea în întunec, fumând.

— Trebuie s-o găsiți, vorbi deodată Moșu. Că dacă n-o găsiți, nu se îndură Dumnezeu și nu mă ia. Și am să mă chinui așa până după Sfântul Dumitru.

Lixandru, dascălul, ceilalți ne așteptau în curte.

— Ce spune Moșu? întrebă dascălul.

— Spune să ne întoarcem la șanțuri. Că trebuie s-o găsim...

Am pornit toți după Popă, strânși unul într-altul, căci femeilor le era frică.

*

Dormeam greu, Ilaria mă zguduia din toate puterile ca să mă trezească.

— Au venit, șopti. Sunt nemți.

— Și galbenii? o întrebai.

— Jumătate sunt la Lixandru, să-i împartă oamenilor, când s-or întoarce. Jumătate i-am ascuns sub patul Moșului.

Mă freca la ochi. Așadar, nu visasem; găsisem comoara. O găsisese Ilaria, către dimineață, când nu mai rămăseseră decât Lixandru, cu nepoții și cu mine. O găsisese departe de șanțul în care săpa în neștire Lixandru.

— Ia veniți încoa! ne-a strigat. Mi se pare mie sau...

Ne-am făcut cruce. După socoteala lui Lixandru, erau acolo, în ulcică, peste o mie de galbeni.

— Nu te ridica în picioare, să nu te vadă sentinelele pe fereastră, șopti Ilaria.

De-a bușilea, m-am târât până la lada de campanie. Mi-am îmbrăcat tunică de sergent, în piept mai rămăsese o singură decorație, dar era cea bună: Crucea de Fier. Când m-am îndreptat spre ușă, Ilaria își privea obrazul într-o oglinjoară.

— Dacă te poți înțelege cu ei, spune-le că noi nu știm nimic...

Fără îndoială dormisem adânc. Doar la câteva zeci de metri, pe șosea, se aflau patru camioane, cu mitraliere în poziție de tragere, iar în fața bisericii, câteva motociclete. Nu auzeam nimic, îmi netezeam cu palma tunica. N-o mai îmbrăcasem de mai bine de un an. Dar simțeam că-mi lipsește ceva, și nu-mi dădeam seama ce. Doar după ce-am deschis poarta și-am zărit sentinela cu pușca mitralieră și pe cei doi ofițeri, am înțeles ce era. Nu se mai auzeau tunurile.

— *Kamerad!* am strigat de departe. *Ich spreche deutsch. Aber wenig, sehr wenig...*

Unul din ofițeri începu să râdă. Celalt mă privea nedumerit, ca și cum s-ar fi întrebat dacă nu cumva îmi bat joc de ei.

— Vorbim românește, spuse. Ce se întâmplă aici? Unde sunt oamenii?

— Au fugit în munte. Le-a fost frică...

Locotenentul care râsese cu atâta poftă mă privea acum prietenos, dar cu mare tristețe. Se apropia încet de mine.

— Unde ți-ai lăsat brațul? mă întreabă.

— La Cotul Donului, în a doua bătălie de învăluire de la Cotul Donului.

— A doua bătălie de învăluire, repetă el visător. A doua bătălie de la Cotul Donului.

Vorbea atât de bine românește încât nu puteam crede că nu e român. Se întoarse către celalt:

— Cum trebuie să-l salutăm? Ca erou, ca aliat, ca dușman, ca prizonier, ca ostatec?

Părea că stă să izbucnească din nou în râs, dar se stăpâni, își lipi călcâiele și mă salută, strigând:

— *Heil ! Sieg!*

Soldatul întoarse capul spre el, apoi către mine, își trecu arma în cealaltă mână și-mi zâmbi.

— Domnul locotenent e scriitor, e poet, începu celalt. Are imaginație, fantezie, humor. Știi ce e aia scriitor? Știi ce e un poet?

— Știu. Am învățat la școală. Am citit și eu poezii. Eminescu. Alecsandri.

— Domnul locotenent von Balthazar e un foarte mare poet. Tot atât de mare ca Eminescu. E născut, ca și Eminescu, în Bucovina. Și dacă scapă de ruși și de Curtea Marțială, are să fie cel mai mare poet al Marelui Reich!

Am ghicit, și am simțit cum mi se bate inima. La început îmi fusese teamă de poet, crezusem că el băuse prea mult. Mă înșelam.

— Domnul locotenent von Balthasar are imaginație, are fantezie, continuă celalt. Când a dat cu ochii de șanțuri, mi-a spus: „Leopold, șanțurile astea le-au pregătit pentru noi. Își închipuie c-au să câștige bătălia, și pentru că probabil, au hotărât să nu mai ia prizonieri, ne-au săpat gropile din timp”.

Fără să-și dezlipească privirile de ale mele, von Balthazar șuiera câteva cuvinte. Leopold tăcu, zâmbind încurcat.

— Ce e cu șanțurile din marginea satului? mă întrebă von Balthasar. Cine v-a dat ordin să le săpați?

Mă așteptam la întrebare, știam ce-am să răspund, și totuși îmi era frică.

— Căutăm o comoară, începui. Suntem toți oameni săraci. Pe aici, pământul nu e bun. Ne-am hotărât să căutăm comoara și când om găsi-o, s-o împărțim frățește, creștinește. Suntem vreo sută de familii. Dar acum s-au risipit, oamenii au fugit în munte. Am rămas puțini și merge greu.

— Ce merge greu?

— Șanțurile. Săpatul șanțurilor. Muncim numai noaptea. Ne cam ferim de vecini. Ne e frică de ruși. Dacă n-o găsim până ce dau rușii peste noi, n-o mai găsim niciodată.

— Dar de unde știți c-o s-o găsiți? întrebă Leopold. Cine v-a spus de comoară?

Șovăiam, încercând să zâmbesc. Poate că nu trebuie să le spun.

— E o poveste lungă, am început eu în cele din urmă. Avem aici, cu noi, în sat, un bătrân de peste nouăzeci de ani. El a visat întâi de

comoară. A visat pe când era copil, și de-atunci visează întruna. Ne-a spus: La început, au fost cinci căldări pline cu aur. Așa a fost, pentru că am visat cinci cruci. Dar patru căldări s-au pierdut demult, înainte de moșii și strămoșii noștri. De aceea am tot visat o cruce de aur și patru de lemn negru, patru cruci păraginite. Pe astea patru le-au găsit alții, înaintea noastră...

Von Balthasar își scoase casca și începu să-și șteargă fruntea cu batista. Era o batistă murdară, plină de sânge și de praf.

— Dar de ce ați așteptat atât? mă întrebă. Și crezând că nu înțeleg, adaugă: Dacă bătrânul are 90 de ani și a visat comoara de când era copil, de ce-ați început s-o căutați de-abia acum?

Zâmbeam, pentru că mă pregătisem să-i răspund în așa fel încât să nu ghicească. Nu voiam să aflu de Ilaria. Cum a visat și ea, și ne-a hotărât pe toți s-o căutăm, și chiar în noaptea aceea, de Sfântă Mărie, a dat de comoară, a simțit-o sub lopată, dar n-a apucat s-o dezgroape pentru că până să vină Lixandru cu târnăcopul, comoara s-a afundat ca o săgeată, adânc, în pământ.

— Am început s-o căutăm după 23 august, după ce-am aflat de armistițiu. Până atunci, oamenii se tot codeau. Dar ne-a spus Moșu c-au să vină vremuri grele, că acum e timpul.

— Acum e timpul... repetă von Balthasar visător. Acum e timpul, pentru că au să vină vremuri grele. Acum se găsesc comorile, când se prăbușește lumea. Sarmizegetusa! exclamă el, luminându-se deodată la față. Îți mai aduci aminte de Sarmizegetusa?

— Îmi aduc foarte bine aminte. Am învățat la școală. Dacii, strămoșii noștri.

— Dar ei își îngropau comorile când se prăbușea lumea. Iar voi de-abia acum începeți să le căutați...

Nu știam ce să răspund și am ridicat din umeri.

— Așa ne-a spus Moșu. Ne-a spus să căutăm comoara, c-au să vană vremuri grele...

Von Balthasar își înălță ochii spre cer. Parcă începeau să se adune norii.

— Ah! Românie! Românie! exclamă el privind pe deasupra noastră peste sat, peste deal. Ce țară! Ce neam!... Ați rămas ce ați fost de atâtea mii de ani. S-au risipit zeii, v-a uitat Zalmoxis, dar voi ați rămas cum v-au ursit strămoșii voștri...

Își coborî privirile și-mi căută ochii. Parcă ar fi voit să mă fulgere.

— De ce n-ați avut noroc? mă întrebă ridicând glasul. De ce trebuie să vă prăbușiți înainte de vreme?

Îi scăpărau ochii de parcă ar fi fost mâniat.

— Vă prăbușiți în întunerec pentru încă o mie de ani. În întunerec, în adânc, tot mai adânc...

Își trecu mâna pe frunte, parcă ar fi vrut să ofteze. Apoi se întoarse spre Leopold.

— *Schicksal!* ¹Spuse el zâmbind amar.

— *Schicksal!* Repetă celalt.

Von Balthasar își puse brusc casca și mă privi din nou. Avea acum privirile reci, înghețate.

— Avem nevoie de oameni, spuse. Avem cu noi destulă dinamită, dar ne trebuie și oameni. Trebuie să distrugem șoseaua până la Dumbrăvi. Noi o dinamităm, iar dumneavoastră săpați șanțuri pe margini. Dar nu cum ați săpat până acum. Ne trebuie șanțuri adânci și largi, șanțuri antitanc.

Ascultam zâmbind, îl zărisem de departe și îmi venise inima la loc.

— Credeați c-o să-l las fără coșciug? strigă el. Vasile se oprise după obiceiu lui, cu o mână în șold, și toată fața i se luminase: I-am adus bradul, spuse. Brad împărătesc.

— Ce e cu dumnealui? întrebă Leopold.

— A venit pentru coșciug, îl lămurii. Coșciug pentru Moșu. Trage să moară. Are peste nouăzeci de ani.

Soldatul ne privea pe rând, nedumerit încercând să ghicească ce se întâmplă. M-am întors spre el:

— *Sarg*, i-am spus. *Ein schöner Sarg für Grossvater. Neunzig Jahre alt.*¹

¹ Soarta (germ) N.m.

Ne spusese că are nevoie de clopotniță, că va așeza acolo două mitraliere. Dar ne mai spusese și asta: că dacă nu adunăm oamenii, aruncă biserica în aer, întâi, clopotnița, apoi stranele, apoi ușile împărătești, apoi altarul. Când l-am văzut că urcă dinamita în clopotniță, m-am întors către Popă.

— Ne-au biruit, părinte. Trebuie să ne supunem. Spune lui Lixandru să adune oamenii. Dacă tot trebuie să facem șanțurile, mai bine să ne apucăm, până ce nu începe ploaia.

M-am îndreptat spre casă. Ilaria mă aștepta în tindă. N-o mai recunoșteam. Era ca cea mai frumoasă femeie de la oraș. Nu știam ce să-i spun. Mă uitam la ea.

— Marine, să-ți aduci aminte de mine, așa cum mă vezi acum, tânără și frumoasă...

Mă privea zâmbind, cu mare tristețe.

— Nu știu ce am, adăugă. Mi s-a închis inima, și parcă s-au stins toate. Dar dac-o fi să mor, să mă îngropați așa cum mă vezi acum, cu rochia asta, cu salbă și cu mărgele.

— Zi Doamne ferește! o întrerupsei, și-mi făcui cruce.

— Acum, că m-ai văzut și ți-am spus...Se opri și se făcu deodată albă la față. Ce s-aude? mă întrebă coborând glasul.

— Au pus nemții dinamită pe șosea. Spun că au ordin să distrugă șoseaua până la Dumbrăvi.

Ascultă așa un timp, apoi își aprinse țigarea.

— Cu rochia asta, repetă, cu salbă și cu mărgele.

Aș fi vrut să-i spun ceva, dar nu știam ce.

— Când mă întreba lumea la Constanța, le spuneam: orfană am fost de când mă știu, dar nu m-a uitat Dumnezeu și mi-a dat un frate vitreg. Frate vitreg, dar mai bun ca fratele de sânge. Dar acum e pe front; pe front, în Rusia. Se întrerupse iar și tresări: Ce s-aude, Marine?

¹ Coșciug. Un frumos coșciug pentru bunicul. Nouăzeci de ani (germ) N.m.

Ascultam și eu, nedumerit.

— Astea-s tunuri, spusei. Dar nu sunt tunuri românești, și parcă nici nemțești n-ar fi. Seamănă cu brandturile rusești.

— Acum, că ți-am spus și m-am liniștit, cum o vrea Dumnezeu. Dar să ții bine minte rochia, adăogă.

Intrai după ea în odaie și mă oprii în prag. Moșu părea că doarme, cu lumânarea aprinsă lângă căpătâi. Căutai revolverul și făcui semn Ilariei să se apropie.

— Eu trebuie să mă duc. Dacă ți-e frică, uite, ține revolverul ăsta. Dar să știi că e încărcat. Să nu...

— Nu, nu mi-e frică, mă întrerupse Ilaria. Nu e asta. Nu mi-e frică de nemți, nici de ruși. Doar că mi s-a închis inima, așa deodată...

De-abia când am ajuns în dreptul bisericii, mi-am adus aminte că n-am vorbit de comoară. Șovăiam; nu știam dacă e bine să mă întorc.

Rezemat de singurul camion care mai rămăsese, von Balthasar mă privea lung. Dar parcă nu m-ar fi văzut.

— Astea-s tunuri rusești, i-am spus apropiindu-mă. Nu se auzeau până adineaori.

Continua să mă privească, uitându-se în gol.

— Păcat de șosea, adăugai. De-abia o reparaserăm...

Dar văzând că nu-mi răspunde, am ridicat din umeri și m-am depărtat. N-am mai privit clopotnița. Știam că sunt acolo, cu mitralierele și dinamita.

Auzeam, depărtate și totuși puternice, exploziile pe șosea. Au început să pună încărcătură dublă, mi-am spus. M-am oprit și am oftat. Nu se mai vedeau camioanele. Trecuseră de crâng, urcau spre Dumbrăvi. Cât puteam cuprinde cu ochii, șoseaua era desfundată și scorojită, parcă ar fi fost ciuruită de bombe.

M-am apropiat de Lixandru.

— Dacă distrug șoseaua până la Dumbrăvi, spusei, nu se vor mai putea întoarce pe aici. Asta înseamnă că se retrag. Se retrag spre munte. Dar atunci, de ce s-au mai concentrat la Oglindești?

Lixandru își trecu palma pe față și scuipă în lături, cătrănit de necaz.

— Spuneai că n-o să vină până aici; că urcă pe la Oglindești. Și acum o să dea puhoiul peste noi...

Scuipă iar și-și ridică privirile spre cer.

— Stă să ploaie, spusei.

— Acum trebuie s-o îngropăm din nou. Bine că n-am apucat să spunem oamenilor. Nu știe decât părintele. Dacă ar fi aflat femeile, tocmai acum, când or să dea rușii peste noi...

— N-or să vină singuri, îl încurajai eu. Vin cu ai noștri.

Apucase târnăcopul, pregătindu-se să-l înhațe, dar se răzgândi și își furișă privirile în jur, să vadă dacă e cineva pe aproape. Nepoții și cu dascălul săpau la vreo cinci, șase metri, în arătură. Femeile și cu Popa erau de cealaltă parte a șoselei. Lixandru îmi făcu semn să m-apropii.

— Marine, tu te-ai uitat la galbeni? mai întrebă în șoaptă.

Clătinai din cap și trăsei cu coada ochiului spre dascăl să văd dacă ar putea auzi.

— Dar Moșu i-a văzut?

— Nu știu. Nu cred. I-a ascuns Ilaria sub patul lui, de dimineață, când a auzit camioanele.

— Mai bine că nu i-a văzut, începu Lixandru după o pauză. Pentru că asta nu e comoara pe care o visează el de atâta amar de ani.

Nu-l înțelegeam, și Lixandru își învârtea târnăcopul între mâini.

— Moșu ar recunoaște-o cum ar da cu ochii de ea. Întâi și întâi, el ne-a vorbit de o căldare cu galbeni, și asta a noastră e o ulcea de lut.

Apoi, Moșu a visat comoara de mic copil, acum optzeci și mai bine de ani. Dar când m-am apucat să număr galbenii, am văzut că cei mai mulți sunt noi. Am găsit unii din 1911. Am găsit și un galben grecesc din 1913...

Voiam să spun: „Asta înseamnă că sunt două comori.” când am auzit o salvă de artilerie, foarte aproape. Am tresărit amândoi, și au tresărit și ceilalți. Am întors toți capetele spre vale.

— Ce zici Marine? strigă Popa de dincolo de șosea. Ce se-ntâmplă?

— Mila lui Dumnezeu, părinte, îl încurajai eu. Poate să fie o coloană care urcă spre noi. Poate au de gând să trecă pe la Dumbrăvi și să cadă

în spatele nemților, când or începe nemții să se retragă de la Oglindești. Dar ei nu știu că au distrus ăștia șoseaua...

Popa își lăasă lopata în șanț, își făcu cruce și se îndreptă spre noi, călcând anevoie pe șoseaua răscolită.

— Au să se împotmolească aici, spuse, au să tabere aici peste noi.

Se opriseră cu toți din săpat, unii cu ochii la noi, alții privind spre vale. Dar curând se auziră mitralierele din clopotniță. Trăgeau pe deasupra noastră. De bună seamă, nu ca să ne sperie, ci ca să ne amintească de dinamita care o aveau cu ei. Apoi am văzut motocicliștii. Coborâseră pe cărarea de lângă cimitir și umblau acum prin arătură împingându-și motocicletele.

— *Schnell! Schnell!* Ne-au strigat.

Oamenii s-au apucat să sape. Soldații au ajuns în șosea, au încălecat motocicletele, ne-au mai strigat o dată „*Schnell!*”, ne-au făcut cu mâna, apoi au pornit-o spre vale.

— Nu mai înțeleg nimic, spusei urmărindu-i cu privirea. Ce vor să facă? Vor să iasă înaintea rușilor sau a românilor?

Lixandru se înălță din șale.

— Nu e vorba, spuse, galbenii ăștia sunt buni și ei. Dar dacă n-a fost comoara pe care a visat-o el, Moșu nu moare. Și se va tot chinui, se va tot chinui, așa cum se chinuie de patru ani de zile.

Am găsit-o lângă căpătâiul Moșului, îi aprindea o nouă lumânare.

Popa și Lixandru s-au așezat osteniți pe scaun.

— Nu mai vrea să vorbească, începu Ilaria. De azi-dimineață n-a scos un singur cuvânt. E supărat pe noi toți. Dar mai ales e supărat pe mine.

Popa se ridică și se apropie de pat.

— E adevărat, Moșule? E adevărat că ești supărat pe noi?

Moșul își opri o clipă ochii asupra preotului, apoi ne privi pe rând, fără să rostească un cuvânt. Tăceam toți. Se auzea doar fereastrăul.

— Îl auzi? Întrebă din nou Popa. E Vasile. S-a întors Vasile. Ți-a adus bradul.

— Știe de Vasile, îl întrerupse Ilaria. I-am spus de azi-dimineață. Dar

nu mi-a răspuns.

Se depărta de pat, își aprinse țigarea și ne privi pe toți, silindu-se să zâmbească.

— Eu am crezut că fac bine, spuse. N-am făcut-o numai pentru el, pentru Moșu, ca să-i mângâi bătrânețele, să-l ajut să nu se mai chinuie. Am făcut-o pentru întreg satul. Că suntem oameni săraci...

Nu înțelegeam și ne uitam lung la ea. Ilaria oftă. Își întoarse încet capul spre fereastră.

— V-am mințit atunci, de Sfântă Mărie, când v-am spus că am simțit comoara sub lopată. Dar am crezut că fac bine. Aveam banii ăștia, și voiam să-i împart cu tot satul. I-am adus astă-vară, de la Constanța. Se apropie de mine și-mi puse mâna pe umăr: Marine, să nu crezi că i-am fost țiitoare. Uite, e și părintele aici, și nu mint. Vorbesc ca în fața lui Dumnezeu. Nu i-am fost țiitoare, nici lui, nici altcuiva. Dar când a aflat că i s-au prăpădit nepoții, Grecu m-a chemat și mi-a spus: „Am rămas singur pe lume, și sunt bătrân, îți las ție galbenii ăștia, pentru că ai cântat și ai râs în casa mea atâția ani, și mi-ai adus aminte de tinerețe. Mai am și alți bani, am și casa asta, am și pământ, și are cine să mă îngroape. Dar de galbenii ăștia nu știe nimeni. Ascunde-i bine...

Moșu o ascultase adânc, fără să clinească, dar parcă n-ar fi auzit-o. Parcă s-ar fi trudit să asculte altceva, din altă parte.

— Acum, că v-am mărturisit tot și m-am liniștit, vreau să-i cer iertare c-am îngropat galbenii și m-am prefăcut că-i găsesc. Aș vrea să-i cer iertare Moșului, dar nu știu cum. Îl simt supărat pe mine. Nu vrea să-mi vorbească. M-am gândit că dacă e și părintele de față, și dacă o să-l rugăm toți, o să mă ierte. Că eu am crezut că-l ajut. Că dacă a visat la comoara asta de când era copil...

Moșul își înălță fruntea și-și roti privirile pe deasupra noastră.

Parcă s-ar fi pregătit să ne spună ceva. Așteptam toți, ținându-ne răsuflarea. Dar el își împreună mâinile și începu să-și miște degetele, ca și cum ar fi vrut să se pipăie, apoi, opintindu-se, oftând adânc, dădu pătura la o parte. Am încremenit toți. Era îmbrăcat, și avea opincile cele noi. Nu le mai încălțase de când căzuse la pat.

— Lăsați-l! strigă Ilaria văzând că voiam să-l împiedecăm să se dea jos. Lăsați-l să facă ce vrea el! Destul l-am chinuit până acum.

Îl sprijini, și Moșul se ridică deodată în picioare. M-am mirat cât se făcuse de mic. Cât zăcuse, îl credeam tot atât de înalt și de falnic ca pe vremuri. Și de-abia acum se vedea, întreagă, barba albă acoperindu-i pieptul, întinse mâna, parcă ar fi căutat ceva.

— Toiagul, am șoptit, își caută toiagul.

M-am dus repede și i l-am adus.

— Încotro, Moșule? îl întrebă Popa.

Parcă nu l-ar fi auzit. Rezemat de brațul Ilariei, și cu toiagul în mâna dreaptă, Moșu se îndreptă șovăind spre ușă. Mi se păru că șchioapătă. Dar își târșia când un picior, când celalt.

— Minunea lui Dumnezeu! sSpuse Lixandru făcându-și cruce.

Ne-am luat după ei. Porniseră spre biserică. Se cutremura pământul, și Lixandru întoarse capul către mine.

— Asta e artileria grea, șopti.

Când dădu cu ochii de noi, von Balthasar tresări, apoi coborî din camion și ne ieși înainte. Mi se părea că vorbește singur. Dar poate că recita. Poate că recita vreo poezie de-a lui. Și-a dus mâna la cască, și-a ciocnit călcâiele, și ne-a salutat. Apoi s-a apropiat de mine.

— Leopold își va frânge mâinile când va auzi, spuse. Și nu mă va ierta niciodată că l-am trimis la Dumbrăvi...

— El a voit, am încercat eu să-l lămuresc. S-a ridicat singur din pat și și-a căutat toiagul. Dar Ilaria are dreptate. Trebuie să-l lăsăm să facă ce vrea.

— Antigona, spuse von Balthasar, privind-o zâmbind. Sau poate Cordelia, sprijinind pe regele Lear. Leopold ar fi ghicit îndată. El e regizor. El ar fi înțeles. Ar fi știut cum să privească, și să se mire, și să se minuneze...

— Ne-au văzut și femeile, și s-au luat după noi, făcându-și cruce.

— Dar unde vreți să-l duceți? izbucni von Balthasar când am trecut de biserică. Nu-l vedeți că e orb și surd?

— Nu e orb, spuse Ilaria oprindu-se și întorcând capul.

Dar Moșu o trase după el. Călca încet și șubred, și poate că s-ar fi prăbușit dacă nu l-ar fi sprijinit Ilaria. Dar parcă nu se mai putea opri.

— Nu e orb. Știe unde vrea să meargă, dar nu vrea să ne spună.

— Nu-l vedeți că stă să moară? adaugă von Balthasar cu o mare tristețe.

Ilaria întoarse din nou capul și-l privi adânc.

— Stă să moară, repetă von Baltasar. Dar poate e mai bine așa. Are să moară în picioare, ca strămoșii lui.

— Nu moare, spuse Lixandru. Îl cunoaștem noi. Nu moare.

Von Balthasar ridică din umeri și zâmbi.

— Toți murim, spuse el visător. Chiar și zeii mor. Până și Zalmoxis a murit.

— Dumnezeu nu moare, vorbi Popa fără să-l privească. Dumnezeu adevărat nu moare.

— A rămas cu voi o mie de ani, continuă von Balthasar, și apoi s-a dus. V-a părăsit. A intrat în peștera lui și n-a mai ieșit. Sau poate s-a înălțat la cer, adăugă ridicându-și privirile spre munte.

Se adunaseră acum toți câți mai erau. Ieșisem din sat. Ilaria ar fi vrut să-l ducă pe una din poteci, dar Moșu se îndreptase hotărât spre șosea.

— E de neînțeles cum de-și mai poate aduce aminte, șopti von Balthasar.

Parcă se făcuse deodată palid.

— Nu mai vede, nu mai aude, nu mai vorbește, și acum, într-o clipă sau poate în zece minute, va muri. Dar totuși își aduce aminte. După o mie de ani, își aduce aminte...

Când a ajuns în șosea, Moșu s-a oprit și a început să caute cu toiagul. Căuta pe marginea șoselei, acolo unde ne spusese el să începem șanțurile. Von Balthasar îl privea fermecat.

— Așa se va întâmpla și cu voi. După o mie de ani de întunec, o să vă aduceți aminte. Și o s-o luați de la început...

Moșu a dat de pietrele smulse și fărâmate de dinamită, și-a plecat genunchii și a întins mâna, a început să pipăie. Lua în mână, una câte una, pietrele pe care le găsea. A ajuns așa în marginea gropii pe care o

făcuse prima încărcătură de dinamită. A mai pipăit un timp, parcă i-ar fi fost greu să înțeleagă, încet, s-a ridicat în picioare și și-a întors capul spre noi, l-a rotit în toate părțile. Ilaria l-a simțit deodată moale și l-a prins în brațe.

— S-a prăpădit Moșu, Marine! A strigat. S-a prăpădit și nu mi-a vorbit. Nu m-a iertat!

L-am văzut cum a pornit camionul și, cu multă dibăcie, a izbutit să-l aducă în șosea, până în marginea gropilor. S-a coborât și, fără să oprească motorul, a scos din camion câteva bidoane cu benzină, apoi a început să-l împingă de la spate. Când camionul s-a răsturnat pe o rână, în groapă, l-a stropit cu benzină și i-a dat foc.

Se întorcea agale. Dând cu ochii de mine, mi-a zâmbit.

— Păcat, că e fată frumoasă, spuse. De ce-o lași să fumeze?

— A trăit multă vreme la Constanța, în casa unui grec bătrân, îl lămurii eu. Acolo s-a învățat să fumeze.

Priveam cu jale camionul arzând. Mă gândeam că ne-ar fi putut rămâne nouă.

— Mi se pare c-ai ghicit, spuse. Face parte și asta din manevra de diversiune de azi-dimineață. Dar nu cred că va reuși. La ora asta ar fi trebuit să fim de mult sub foc.

I-am arătat obuzele care cădeau la răstimpuri la mai puțin de un kilometru de marginea satului. A zâmbit, ridicând din umeri.

— Astea sunt nimica toată, spuse. Branduri. Dacă ar fi crezut că vrem să rezistăm la Dumbrăvi și-ar fi concentrat focul pe șosea, dincolo de crâng. Ridică brațul și-mi arată crângul. E foarte frumoasă, spuse. Ilaria, parcă așa o cheamă.

— Da, Ilaria.

— Ilaria, repetă el zâmbind. E nume frumos. Dar nu i se potrivește. E prea tristă.

M-am prefăcut că nu înțeleg și mi-am întors din nou privirile spre camion.

— Când vă retrageți? l-am întrebat deodată. Voim să-l ducem în

biserică. Până la noapte coșciugul e gata, și vrem să-l ducem în biserică. Dar cu dinamita în clopotniță...

— Am scos focoasele, mă întrerupse von Balthasar. Nu mai e nicio primejdie.

— Dar dacă au să tragă cu mitralierele din clopotniță? stăruii eu.

— Cine să tragă? mă întrebă zâmbind. Patrula a plecat de mult. Acum e undeva prin pădure. Dacă au noroc, au să ajungă coloana la Dumbrăvi.

Mă uitam la el, și parcă nu-mi venea să-l cred.

— Da, am rămas singur, continuă von Balthasar. Vreau să văd cât de departe te poate duce o manevră de diversiune care n-a fost bine pregătită.

— Atunci, de ce-ați mai trimis motocicliștii în vale? I-ați prăpădit degeaba.

— Nu degeaba. Poate că unul, doi, tot au scăpat. Și astfel au putut să transmită informațiile. Informații false, bineînțeles. Concentrarea la Dumbrăvi, și celelalte...

Obuzele continuau să cadă, unele din ele destul de aproape de șosea.

— Probabil că n-a scăpat niciunul, făcu von Balthasar visător. Sau, dacă au scăpat, nu i-au interogată, sau, interogându-i, nu i-au i crezut.

Se îndreptă hotărât spre sat. În dreptul bisericii îl aștepta Lixandru, cu nepoții și un grup de femei.

— Ne-ați muncit ca niște robi! Strigă Lixandru sprijinindu-se în târnăcop. Ne-ați silit să ne punem și femeile la jug, ca pe vite. Scuipă mâniat în lături, apoi arată clopotnița: Nici de biserică nu v-ați îndurat. Ați intrat cu mitralierele în sfanțul lăcaș. Ați pus dinamită în clopotniță.

Von Balthasar îl ascultase țeapăn, aproape în poziție de drepti. Se făcuse foarte palid. Pe neașteptate, duse mâna la cască, salută, apoi își scoase centironul cu revolverul și i-l întinse, fără să spună un cuvânt.

Văzându-l că șovăie, m-am apropiat de Lixandru.

— Ia-i revolverul, i-am spus. S-a predat. Acum e prizonierul nostru.

— Așa crede el, că e prizonier, făcu Lixandru. O să vedem.

Pentru întâia oară de când dăduse cu ochii de Lixandru, von

Balthasar zâmbi.

— Moartea este oriunde frumoasă și fără înțeles, spuse. Dar dacă ai norocul să mori în fața bisericii...

Lixandru îl mai privi o dată, cu asprime, apoi plecă spre casă. Își pusese târnăcopul pe umăr și cântărea centironul în mâna dreaptă. Von Balthasar îl urmări mult timp cu privirile, își scoase casca, o învârti între degete, apoi căută cu ochii un loc potrivit și o zvârli. Se apropie de mine.

— Nu știu dacă așa ți s-a întâmplat și dumitale. Nu cred că e frică de moarte. Dar în fiecare dimineață îmi spun: Poate că aici are să se întâmple. Poate că ăsta e locul.

Rămăsese cu ochii pierduți și zâmbi. Nu știam că o zărise pe Ilaria apropiindu-se.

— Când am ajuns azi-dimineață și am văzut șanțurile, i-am spus lui Leopold: îmi place satul, că e în marginea crângului, îmi place și biserica, și ar fi mare păcat dacă va trebui s-o zvârlim în aer. Dar nu-mi plac șanțurile. Au ceva sinistru și inutil, și poate chiar ceva diavolesc. Nu mi-ar plăcea să mor aici. Sunt prea multe șanțuri proaspete. Noroc că mi-ați spus de comoară, adaugă. Și atunci m-am liniștit.

Zâmbea, cu ochii în ochii Dariei.

*

Se întunecase bine când l-am adus în biserică. De cealaltă parte, spre vale, cerul se aprinsese și pâlpâia.

— Numai de-ar începe să plouă, spuse dascălul. Să nu se întindă focul.

Obuzele cădeau acum dincolo de crâng, pe șoseaua spre Dumbrăvi.

Ieșeam mereu din biserică să văd ce se întâmplă. Mă duceam până la cimitir, mă întorceam printre șanțuri, să nu mă atingă schijele dac-or fi să schimbe tirul pe neașteptate.

— Credeam c-ai rămas cu ceilalți, să-l priveghezi, i-am spus când am zărit-o așezată pe o piatră în marginea șoselei.

— O să-l priveghem toți, toată noaptea, răspunse Ilaria fără să mă privească. Ne-a spus părintele să ne adunăm toți și să petrecem noaptea în biserică. Dacă ar intra întâi rușii și ne-or vedea strânși în biserică, poate se îndură de noi.

— N-or să vină singuri, o liniștii eu. Dacă...

— Marine! mă întrerupse ea ridicându-se deodată și apucându-mă de mână. Marine, să nu-l omorâți, că e păcat de tinerețele lui.

— E prizonier, i-am spus. Nu-l putem omorî.

— Să-l îmbrăcăm cu haine de-ale noastre și să-l ținem aici, ascuns, până o trece prăpădul.

Coborâse glasul, căci îl văzuse. Venea și el pe cărarea de lângă cimitir. Când se apropie de mine, privi lung Crucea de Fier.

— Ar trebui s-o scoți, spuse. Nu mai e de niciun folos.

— Dacă n-a căzut de la sine, eu n-am de ce s-o scot.

Parcă ar fi vrut să spună ceva, dar se stăpâni, și mă privi din nou amar.

— Ce rău îmi pare că nu pot scrie poezii în românește. Am încercat de mai multe ori, dar nu merge. Am încercat chiar să-mi traduc unele poezii, dar parcă nu mai e același lucru. Parcă n-ar mai fi poeziile mele... Îmi pare rău...

Rămăsese cu privirile pierdute spre vale.

— I-am spus, începu deodată Ilaria. I-am spus, mi-a răspuns că ești prizonier, că nu te pot omorî... O să-ți găsim niște haine, o să te ascundem...

Von Balthasar întoarse repede capul spre noi. Părea mâniat, dar și de data aceasta izbuti să se stăpânească.

— Dacă au de gând să mă omoare, au dreptul. Au dreptul pentru că nu mai sunt prizonier. Civili nu pot lua prizonieri. Eu nu m-am predat. M-am pus la dispoziția lui, m-am constituit victimă de bunăvoie. De altfel, nici nu puteam face altceva, adaugă mai mult pentru sine. Dacă m-ar fi împușcat pe loc, n-ar fi fost o crimă.

— Dar Marin spune că n-au să te omoare, șopti Ilaria.

Von Balthasar ne privi pe amândoi cu multă blândețe, apoi ridică din

umeri.

— Îmi pare totuși rău că nu pot scrie poezii în românește. Mi-ar fi plăcut să mă ascultați și să mă cunoașteți. Dacă am să mor aici, o să mă îngropați într-unul din șanțurile acestea gata făcute. N-are importanță. Dar mi-ar părea rău.

— Marin spune că n-au să te omoare, repetă Ilaria. N-au să te omoare.

— Mi-ar părea rău, continuă von Balthasar visător. Mi-ar părea rău, pentru că n-ați știut, și n-o să știți niciodată, cât de bine v-am înțeles. Afară de poeți, nu vă înțelege nimeni. Cineva trebuie să aibă măcar un dram de nenoroc ca să vă înțeleagă. N-ați avut noroc acum trei mii de ani, și nici acum o mie de ani, și nici de data aceasta n-ați avut noroc. Dar v-ați amintit și ați luat-o de la început. Și tot așa o veți lua de la început într-o mie de ani, și vă veți aminti. Tot ce vorbim noi acum, și tot ce s-a întâmplat astăzi, și tot răul pe care vi l-am făcut, de toate acestea vă veți aminti, și o veți lua de la început.

— Acum ești prizonier, spuse Ilaria. Te-am iertat.

— Acesta e și destinul poetului, continuă von Balthasar întorcându-se spre vale. Să tot încerce, și să nu izbutească, dar să încerce, și să nu izbutească, dar să încerce din nou, luând-o de la început. Și de fiecare dată, amintindu-și tot ce-a greșit și tot ce n-a izbutit și tot ce-a terfelit. Amintindu-și, și încercând din nou. Încă o dată. Încă o dată. Așa cum încercați și voi. Fără să crâcniți, fără să obosiți. Dar amintindu-vă tot ce vi s-a întâmplat, toate înfrângerile, toate umilințele, toate trădările.

Am oftat amândoi și von Balthasar întoarse repede capul spre noi.

— Într-o mie de ani, copiii voștri au să-și amintească de comoara pe care ați căutat-o și au s-o caute din nou. Au să sape alte șanțuri. Și au să-și amintească și de mine, și de Leopold, cum am intrat într-o dimineață în satul vostru și v-am pus să săpați din nou. Alte șanțuri. Șanțuri adânci în care să se înglodească tancurile. Au să-și amintească de mine și de tot răul pe care vi l-am făcut și au să mă blesteme. Numai voi mai știți să blestemați. Și n-am să mă pot odihni. Are să treacă o mie de ani, și n-am să mă pot odihni...

Ilaria se apropiase de el. Mi-am plecat ochii și m-am îndreptat încet spre biserică.

*

Între lumânări, Moșu părea că doarme, în strane, câteva femei moțăiau, cu capetele sprijinite pe brațe. M-am simțit deodată obosit. M-am rezemat de perete și am închis ochii. Peretele era rece, mai rece ca piatra peșterii, și simțeam cum mă pătrunde frigul, parcă ar fi voit să mă trezească. M-am trezit și am început să mă frec la ochi.

— Au venit! Am auzit pe cineva de-afară. Sunt ruși!

M-am repezit și am început să alerg. Nu știam cât putea fi ceasul.

Când i-am văzut înaintând pe șosea, am ridicat brațul și am strigat de departe:

— *Brat! Brat! Ia govoriu po russki!* Alergam spre ei, cu brațul ridicat, strigând: *Brat! Rumunski! Zdies niet Niemetzi!*

Apoi m-am oprit, ca să-mi trag răsuflarea.

— Ce te-a apucat? strigă unul din ei. Suntem români. Rușii urcă pe la Oglindești.

Am oftat și am voit să-mi fac cruce.

— Asta-i șoseaua spre Dumbrăvi? mă întrebă un sublocotenent.

I-o arătai, așa cum se vedea, la câțiva metri, surpată și zdrențuită.

— Asta e, dar au distrus-o nemții cu dinamită azi-dimineață. Dar degeaba vă duceți, adăugai. Nu-i mai găsiți la Dumbrăvi. Mi-au spus că voiau să facă o manevră de diversiune.

Sublocotenentul zâmbi, apoi făcu semn plutonului și porni mai departe.

— Ne-au distrus șoseaua ca să facă o manevră de diversiune! strigai eu din urmă. Nu i-ar mai ajuta Dumnezeu!...

După ce a început să plouă, ieșeam tot mai rar din biserică. Se adunaseră aproape toți acum. Câteva bătrâne plâneau încet la căpătâiul Moșului, lângă lumânările de ceară. Popa, dascălul, Vasile, toți moțăiau în strane.

De câte ori ieșeam, îi găseam alături sub nucul din fața bisericii.

Nu-i mai întrebam nimic acum. Treceam pe lângă ei și le zâmbeam.

„Trebuie să fiu cu ochii în patru, îmi spuneam, căci sunt singurul care vorbesc puțin rusește. Poate că soldații nu știau. Poate că și rușii urcă tot pe aici”.

Dar eram obosit, istovit. Când mi-a spus unul din nepoții lui Lixandru că parcă s-ar fi auzit un tanc, n-am înțeles de la început.

Dacă aș fi înțeles, aș fi alergat și le-aș fi strigat că șoseaua e desfundată. L-am auzit, însă, când s-a împotmolit în șanțuri și am început să fug.

— Să nu se aprindă tancul și să ardă de vii! le-am spus trecând pe lângă ei.

Îi auzeam pe amândoi, în urma mea, alergând. Apoi am auzit și pe ceilalți. Veneau și Lixandru cu nepoții, și dascălul, și Popa.

Tancul se smucea orbește să iasă din șanțuri. La vreo zece metri în urma lui, pe șosea, se oprise un alt tanc. Zărisem și plutonul înaintând pe marginea șoselei. Voiam să le strig: „Așteptați-ne, să vă ajutăm și noi!”, când am auzit mitraliere din clopotniță. Am întors speriat capul.

L-am văzut pe von Balthasar. Împietrise, cu privirile spre clopotniță, în acea clipă au început să tragă și cei din tanc, și apoi am auzit puștile mitraliere ale soldaților de pe șosea. M-am trântit și le-am strigat:

— La pământ! Trântiți-vă la pământ!

Von Balthasar rămăsese în picioare, cu capul întors spre biserică, și lângă el, Ilaria, ca și cum n-ar fi auzit nimic, ca și cum n-ar fi înțeles ce se întâmplă.

— La pământ, le-am strigat.

Apoi i-am văzut pe amândoi prăvălindu-se, foarte aproape de șanțuri. M-am târât ținându-mi răsuflarea.

— Ilaria! am strigat apucându-i mâna. Ilaria!

— Spunea că nu scapă, a șoptit. Spunea că ăsta e locul.

Era caldă și mă privea cu ochii deschiși. Dar eu știam.

1977

19 TRANDAFIRI

Pentru Ileana si Ioan Cușă

I

De câteva minute tăcea absent, cu privirile pierdute pe fereastră. Am închis carnetul și l-am băgat în buzunar.

— Dacă voiți, îndrăznii târziu, vin mâine cu un ceas mai devreme, sau chiar două ceasuri. Și vă aduc și textul dactilografiat.

— Pentru mâine, spuse întorcându-și leneș capul, îmi făcusem alte planuri... Totuși, reluă după o pauză, totuși cred că e cea mai bună soluție...

Atunci am auzit bătând în ușă. Surprins, m-am ridicat brusc din fotoliu, dar în clipa următoare ușa se deschise și intră un tânăr înalt, blond și, mi s-a părut, neobișnuit de palid. Înainta timid și totuși cu pasul ferm, hotărât.

— Vă rog să mă iertați, spuse îndreptându-se spre birou. Dumneavoastră sunteți domnul Anghel D. Pandele? Maestrul?...

— Dar ce dorești dumneata? l-am întrerupt.

Ca și cum nu m-ar fi auzit, tânărul se apropia de birou.

— Maestrul Dumitru Anghel Pandele? repetă. Scriitorul?

— Eu sunt, răspunse Pandele zâmbind, după obiceiul lui, enigmatic și, într-un anumit fel, ironic.

Tânărul se opri în dreptul scaunului de lângă mașina de scris și își trecu de mai multe ori palma stângă pe frunte.

— Vă rog să mă iertați, șopti, dar în acest caz...

Răsuflă adânc și continuă, ridicând treptat glasul și rostind cuvintele

rar, cu solemnitate.

— Vă rog să nu vă supărați, dar în acest caz... În acest caz, dumneavoastră sunteți, vă rog să mă iertați că vă spun asta... D-stră sunteți părintele meu, tatăl meu...

Apoi se așază pe scaun și întoarse deznădăjduit capul spre mine, parcă m-ar fi implorat să-i vin în ajutor. Nu înțeleg de ce m-au iritat privirile acelea de condamnat la moarte.

— Pe unde ai intrat? l-am întrebat făcând un pas spre el.

— Pe la bucătărie... Am găsit ușa deschisă, și atunci...

— Și de ce ai venit? l-am întrerupt. E o încercare de șantaj? Sau suferi cumva de schizofrenie?

— Vă rog să nu vă supărați, spuse ridicându-se lent, cu demnitate. Știam că are să fie greu, că va fi chiar penibil. Dar trebuia să o fac. Am făgăduit...

— Cui ai făgăduit? întrebă Pandele.

Părea calm, oarecum indiferent, dar îl cunoșteam bine; știam că, așa cum îi plăcea să spună, era stăpânit de viciul nobil, deși calomniat, al curiozității.

— Logodnicei mele, Niculina. l-am făgăduit că voi veni să vă cer consimțământul. Consimțământul la căsătoria noastră, preciză roșind ușor. Evident, este numai o formalitate. Nu vă cerem nimic. Și nu vom spune la nimeni. Iar dacă nu vă place de noi, nu vom mai veni a doua oară...

Ascultându-l, mi-am dat seama că ar putea să-mi devină simpatic. Într-un alt costum și fără cravată, ar fi fost un tânăr interesant; avea un profil de medalie alexandrină.

— Cum te numești d-ta? îl întrebă Pandele.

— Serdaru. Laurian Serdaru. Am 28 de ani, și am absolvit amândoi, Niculina și cu mine, Conservatorul din București. Dar eu sunt instructor de înot la Uzinele Uricani, iar Niculina dă lecții particulare de franceză și latină.

Pandele continua să-l privească în ochi, adânc, concentrat. Nu mai zâmbea.

— Dar, în fond, ce te face pe d-ta să crezi că ai putea fi băiatul meu? Ți-a spus asta mama dumitale?

Tânărul își trecu din nou, de mai multe ori, palma stângă pe frunte.

— Nu. Mama nu mi-a spus niciodată nimic. Bănuiesc, totuși, că intenționa să-mi spună mai târziu, după terminarea liceului. Dar mama a murit când eu aveam nouă ani.

— Atunci, l-am întrerupt, cum de știi că ți-ar fi spus asta mai târziu, că ți-ar fi spus-o după terminarea liceului?

Serdaru întoarse capul spre mine; era tot atât de palid ca și în clipa când intrase în birou.

— Nu cred că am dreptul să vă mărturisesc asta, spuse târziu...

— În fond, interveni din nou Pandele, dacă n-o știi de la mama dumitale, de unde o știi? Cine ți-a spus-o?

Tânărul ne privi pe rând pe amândoi și figura i se luminează, ca și cum, chiar în acea clipă, și-ar fi amintit de o secretă bucurie.

— O știi de la Niculina. Ea a descoperit asta, iarna trecută, înainte de a ne logodi. A descoperit-o la Predeal, în timpul repetițiilor. Se repeta *Steaua sus răsare*... și făceam amândoi parte din figurație.

Pandele ridică de mai multe ori din umeri; ghiceam că întâmplarea începe să-l amuze.

— Nu înțeleg, spuse cu inimitabila lui falsă gravitate.

— Aveți dreptate să nu înțelegeți, pentru că lucrurile sunt mai complicate decât par la prima vedere. Vreau să spun, nu puteți înțelege înainte de a ști că noi repetasem la început *Orfeu în Infern*, repetasem vreo trei săptămâni — și acolo, în ultimul act, aveam și noi rolurile noastre; firește roluri modeste, dar oricum, nu făceam numai figurație... Dar, pe neașteptate — promise probabil dispoziții de la Centru — pe neașteptate, Direcția a decis întreruperea repetițiilor. Și pentru că se apropiau sărbătorile Crăciunului, au înlocuit *Orfeu în Infern* cu *Steaua sus răsare*. Știți, adăugă coborând glasul, *Steaua sus răsare* este considerată, pe drept cuvânt, cea mai reușită comedie anti-religioasă, anti-obscurantistă cum se spune de obicei.

Tăcu brusc, și-l privi pe Pandele lung, concentrat, parcă ar fi așteptat

ceva, un răspuns, un gest.

— Tot nu înțeleg.

— Schimbarea asta de program nu vă amintește nimic?

— Nu.

— E drept, au trecut de-atunci aproape treizeci de ani... Dar, iertați-mă că vă întreb: n-ați scris D-stră acum treizeci de ani *Orfeu și Euridice*, tragedie în două acte și cinci tablouri?

Pandele se rezemă de speteaza fotoliului și, dându-și ușor capul pe spate, începu să râdă; părea foarte bine dispus, și nu înțelegeam de ce.

— Dar cum ai aflat, domnule, de *Orfeu și Euridice*?! Este singura piesă pe care am scris-o în viața mea; nu s-a jucat niciodată și n-am publicat-o nicăieri, n-am publicat nici măcar fragmente, în revistele timpului.

— Era o piesă în versuri albe, reluă Serdaru, o piesă mai mult religioasă decât filosofică, deși avea ca subtitlu: „Introducere la cea mai veche metafizică”.

— Era, mai ales, o piesă proastă, pretențioasă și artificială...

— Dar odată, continuă Serdaru, o singură dată, în decembrie 1938, a fost pusă în repetiție. La Teatrul Național din Sibiu.

— Ai aflat și de asta? exclamă Pandele tot atât de bine dispus. E adevărat, începuseră repetițiile, dar după vreo trei săptămâni, directorul Teatrului, Mihu, a demisionat — de fapt, a fost silit să demisioneze — și noul director mi-a scos piesa de pe afiș.

Serdaru îl ascultase fascinat, neizbutind să-și desprindă privirile din ochii lui.

— În săptămâna aceea erați la Sibiu. Asistați la repetiții. Și ați rămas și după ce s-au întrerupt repetițiile; sperați să-l convingeți pe noul Director...

— Eram naiv. Eram un mare naiv.

— Erați tânăr...

— Nu chiar așa de tânăr, îl întrerupse Pandele zâmbind melancolic. Împlinisem de curând 33 de ani...

Tăceau amândoi fără să se privească. Mi s-a părut că trebuie să intervin, și cât mai repede.

— Dar eu tot nu înțeleg. Nu înțeleg ce legătură are una cu alta... Doar faptul că, și într-un caz și în celălalt, au fost întrerupte repetițiile.

Serdaru se întoarse către mine și mă privi recunoscător, ca și cum l-aș fi scos dintr-o mare încurcătură.

— Nici eu nu înțelegeam până nu mi-a atras atenția Niculina. Ea a remarcat că, în ambele cazuri, repetițiile unei piese reprezentând coborârea lui Orfeu în Infern au fost întrerupte în preajma Crăciunului. Și în ambele cazuri a urmat un spectacol evocând Misterul Nativității, nașterea lui Isus în Bethleem.

— Dar, îl întrerupse Pandele, știi că *Steaua sus răsare* a fost scrisă mult mai târziu; a fost scrisă acum vreo șapte, opt ani...

Tânărul ne privi din nou pe amândoi, zâmbind misterios.

— Nu e vorba de comedia anti-obscurantistă, de piesa lui Aurel Verigă, ci de cântecul de stea, „*Steaua sus răsare*, ca o taină mare...”. Căci, repet, erați la Sibiu, și se apropia Crăciunul.

— E adevărat. Începuse să ningă și-mi era teamă că se vor înzăpezi trenurile. Așa cum s-a întâmplat, de altfel, adăugă visător.

— Ați petrecut primele zile ale Crăciunului la Sibiu, continuă Serdaru, și atunci ați sugerat câtorva actori și actrițe care repetaseră *Orfeu și Euridice* să organizeze un spectacol de Crăciun: colinde, cântece de stea...

Pandele îl ascultase pe gânduri, ușor încruntat, apropiindu-și la răstimpuri pleoapele.

— Nu cred că eu am avut această idee, spuse târziu, cu o voce joasă. Altminteri mi-aș fi adus aminte... Îmi amintesc doar că eram foarte deprimat, pentru că nu reușisem să conving pe noul director să-mi joace piesa și, mai ales, pentru că nu puteam fi, de Crăciun, la București. Țineam cu orice preț să petrec sărbătorile la București...

— Și totuși, stăruie Serdaru, nu vă amintiți că în noaptea de Crăciun ați întovărașit întreg grupul — erau, printre ei, și câțiva studenți de la Conservatorul din Cluj — i-ați întovărașit până la locuința prietenului dumneavoastră, care vă aștepta cu masa pregătită și, acolo, după ce-ați ascultat „*Steaua sus răsare* ca o taină mare”, ați spus actorilor, dar

adresându-vă în primul rând actriței care interpreta pe Euridice, le-ați spus că de-abia atunci *ați înțeles cât de profundă și de semnificativă este asemănarea între Orfeu și Isus...*

Pandele clătină de câteva ori din cap, și-l întrerupse brusc.

— Nu, nu, te înșeli! Asemănarea între Orfeu și Isus am descoperit-o mult mai târziu. Am încercat chiar să scriu o nuvelă pe această temă, dar subiectul mi s-a părut inoportun și am întrerupt-o... Și nu-mi aduc aminte să fi avut vreun prieten la Sibiu, care mă aștepta, în Noaptea de Ajun, cu masa întinsă. Singurul cu care începusem a mă împrieteni era Mihi, fostul director al teatrului.

Atunci i-am auzit pentru întâia oară glasul.

— Laurian, recunoaște că n-ai reușit!

Am întors speriat capul. Ușa cea mare, dinspre salon, era larg deschisă, și în prag, cu o valiză în mână, se afla o tânără curios, aș zice chiar provocator, îmbrăcată; o rochie foarte lungă, de culoarea aguridei, care, cu vreo 10-15 ani înainte, fusese probabil o rochie elegantă, dar de-atunci fusese neconținut purtată, și de nenumărate ori ajustată și reajustată.

— Dar, după cum știi, continuă, rareori anamneza reușește de la prima încercare.

Niciodată nu auzisem o asemenea voce. Nu semăna cu nicio altă voce de femeie, de artistă sau de primadonă din câte auzisem până atunci. Mă ridicasem, încurcat, în picioare. Așa cum mă așteptam, câteva clipe în urmă Pandele se ridică și el de la birou. Părea tot atât de surprins ca și mine.

— Eu sunt logodnica, Niculina Nicolae, și vă cer iertare că am ascultat la ușă. Dar era vorba de ceva foarte important pentru noi; în primul rând pentru mine, adăugă așezând cu grijă valiza pe marginea covorului.

De-abia atunci, privind-o cum se apropia de noi zâmbind, în ritm lent, liturgic, alternând, ca la procesiune, pașii mari cu scurte opriri pe loc, de-abia atunci mi-am dat seama că era foarte frumoasă. Se apropie de Pandele și-și întinse mâna, plecându-și în același timp fruntea, ca și

cum s-ar fi aflat în fața unui suveran.

— Sunt fericită că vă pot, în sfârșit, întâlni, chiar într-o împrejurare atât de delicată. De la primele romane pe care le-am citit demult, în liceu, am regretat că n-ați voit să scrieți teatru...

Așa cum mi-a mărturisit-o mai târziu, Pandele era nu numai surprins, dar, fără să înțeleagă de ce, de-a dreptul emoționat. Întoarse capul către mine și mă prezentă.

— Domnul Eusebiu Damian. Neobositul meu secretar și harnic colaborator. Dacă veți putea citi într-o zi un volum de *Memorii* semnat cu numele meu, să știți că în cea mai mare parte au fost redactate de el, de Eusebiu. Căci i le dictez lui, adăugă izbutind să zâmbească, și eu nu știu să dictez...

Niculina își înclină ușor capul, dar nu-mi întinse mâna.

— Am venit cu câteva costume în valiză, reluă, dar nu cred că e momentul cel mai potrivit pentru spectacol. Pregătisem mai multe spectacole, adăugă cu un zâmbet trist.

Nu reușea să-și desprindă privirile din ochii lui Pandele.

— Ne gândisem la cel puțin patru, dacă nu cinci spectacole, preciză Serdaru. După cum ar fi evoluat întrevederea.

Pandele mă privi curios, parcă ar fi voit să se convingă că auzise bine.

— Îmi pare rău, spuse. Mi-ar fi plăcut să vă aud interpretând, chiar aici în biroul meu, un mare rol...

— Ne gândisem la altceva, îl întrerupse Niculina. Nu atât la personajii din literatura dramatică universală, cât la spectacole tradiționale, cu sau fără măști, dar utilizând scenariile de mim și coregrafie, acompaniate de anumite melodii străvechi, aproape uitate în zilele noastre. Laurian, bunăoară, cunoaște...

— Poate ar fi mai bine să nu insiști, o întrerupse Serdaru. Singurul lucru important...

— E adevărat, continuă Niculina, singurul lucru important este să ne dați consimțământul... Căsătoria va avea loc mâine. În cea mai strictă intimitate, cum se spune. De fapt, adăuogă zâmbind, vom fi numai noi

doi — și personagiile reglementare.

— Interesant! Foarte interesant! șoptii.

— Într-adevăr, foarte interesant, repetă Pandele.

Îmi căută din nou privirile. Niciodată nu-l văzusem atât de neajutorat; dacă nu l-aș fi cunoscut bine, aș fi crezut că e paralizat de un trac absurd, inexplicabil.

— În fond, de ce nu ne-am așeza? am exclamat, arătând cu amândouă brațele fotoliile și scaunele din birou.

— Adevărat, de ce nu luați loc? repetă Pandele adresându-se Niculinei și pregătindu-se să corecteze poziția fotoliului.

Evident, în clipa următoare am fost lângă el; știam că trebuie să se ferească de eforturi fizice.

— Vă mulțumim, spuse Niculina după ce Pandele înconjură biroul și se așează în fotoliul lui. Vă mulțumim din tot sufletul... Sunt 243 de zile de când visăm amândoi la această întâlnire.

— Exact 243 de zile, repetă Serdaru. Le-am mai numărat o dată înainte de a veni...

II

Abia închisesem ușa în urma lor, când Pandele îmi spuse:

— Astă seară mănânci aici, cu mine. O rugăm pe Ecaterina să improvizeze ceva.

Aș fi vrut să-l întrerup, dar nu-mi lăsă timp. Vorbea repede, surescitat.

— Ea știe să se descurce. Poate o omletă cu șuncă și o salată. Și avem whisky, și țuică, și vin. Eu zic să începem cu whisky. Dar poate d-ta preferi țuică...

— Nu, am să beau și eu tot whisky. Dar trebuie să vă informez, am adăugat repede, că Ecaterina a plecat pe la trei, trei și jumătate...

Pandele se îndreptase spre fotoliul lui de la birou, dar se întoarse brusc și mă privi mirat.

— Dar ce i-a venit? Cum de a plecat așa, fără să ne anunțe?

I-am întins foaia smulsă din calendar. În cinci propoziții scurte, scrise cu litere majuscule, singurele pe care le putea desena cu oarecare precizie, Ecaterina se scuza că, auzindu-l „dictând inspirat”, nu îndrăznise să intre în birou, să-l anunțe că pleacă din nou, pentru 24 de ore, și indica motivul: de data aceasta era sigură că l-a zărit în mașină (pe Ioanid, seducătorul) și știe unde să-l găsească.

— Bine, spuse, mototolind foaia de calendar, n-are nicio importanță. Ne descurcăm noi și fără Ecaterina. Dar, reluă, după o clipă, zâmbind, de data aceasta unde a afișat mesajul?

— Lipit de lampa japoneză.

Mă pregăteam să-i spun cum l-am găsit acolo. Puțin timp după ce Niculina începuse să ne vorbească despre repetițiile de la Predeal, mi-am adus deodată aminte de Ecaterina și m-am întrebat cum de a lăsat să intre o necunoscută, atât de straniu îmbrăcată și cu o valiză în mână? Și atunci m-am ridicat discret și, aproape în vârful picioarelor, am trecut în salon. Am descoperit repede pagina de calendar pe abajurul lămpii japoneze, lipită, ca de obicei, cu un timbru de zece bani.

— În fond, m-a întrerupt Pandele, n-are nicio importanță. Stai jos și spune: ce crezi de toată întâmplarea asta? Nu te-a frapat nimic?

— Ba da. M-a frapat în primul rând...

— Într-adevăr, este extraordinar, m-a întrerupt din nou, parcă și mai surescitat. Este extraordinar că acest tânăr necunoscut, care se crede băiatul meu, a venit să-mi vorbească despre *Orfeu și Euridice* la mai puțin de un ceas după ce evocasem în fața dumatăle aniversarea aceea cu Mihail Sebastian, Camil Petrescu și atâția alții, scriitori și artiști, când am discutat aproape toată noaptea despre teatru, am discutat mai ales posibilitățile de a reinterpretă miturile clasice, și eu le-am vorbit de mitul lui Orfeu...

Îl priveam încurcat; nu prea știam ce să spun.

— N-ați apucat să-mi vorbiți despre toate astea. Doar ce mi-ați spus: „Mi-am dat deodată seama că împlinisem 33 de ani”, și ați căzut pe gânduri. Priveați pe fereastră și mult timp n-am îndrăznit să vă întrerup meditația...

— Totuși, reluă Pandele, ți-am vorbit despre simbolismul vârstei de 33 de ani — vârsta lui Isus — și începusem să evoc discuțiile din noaptea aceea, când aproape m-am certat cu Camil, pentru că el recuza în bloc încercările de reactualizare a miturilor clasice, iar eu pretindeam că, cel puțin în cazul lui Orfeu și Euridice, un dramaturg contemporan ar putea...

Am scos carnetul din buzunar și l-am deschis la ultima pagină.

— Dacă îmi dați voie, am să vă citesc stenograma ultimelor fraze. Ați spus: „Ca în fiecare an, în seara de 21 septembrie am invitat toți prietenii la mine acasă. Dar de data aceasta, *ceva*, nu știu prea bine ce, *ceva* mi se părea schimbat. Mi-am dat deodată seama că împlineam 33 de ani.” Ei, după aceea ați tăcut și ați întors capul spre fereastră.

Mi-era teamă că l-am supărat și nu îndrăzneam să-mi ridic ochii din carnet.

— Curios, vorbi târziu. Eram sigur că ți-am dictat mai mult. Poate îmi dictasem în gând... Dar, în orice caz, reluă după o pauză, nu te-a frapat coincidența?

— Ba da. Dar m-au frapat și alte lucruri. Bunăoară, nu înțeleg cum de a știut Niculina că una din cheile de la intrare se află întotdeauna ascunsă sub preșul din fața ușii...

— Lasă astea! mă întrerupse fără să mai încerce să-și stăpânească nerăbdarea. Femeile de genul ei au o intuiție drăcească, aproape un fel de divinație... Dar ce zici de îndrăzneala ei când și-a smuls a doua oară rochia aceea penibilă, de cocotă bătrână, și a rămas în maioul negru, și a început să danseze, bătând din palme — dar ai remarcat cu câtă eleganță își înălțase brațele deasupra capului și bătea totuși din palme cu putere, parcă ar fi avut castagnete?

De câțva timp aș fi vrut să-i spun că mi-e sete, că aș fi băut cu mare plăcere un pahar cu whisly cu sifon, dar m-aș fi mulțumit chiar cu un pahar mare cu apă. Dar nu îndrăzneam să-l întrerup.

— Nu ți-a adus aminte de nimic dansul acela? Al doilea dans și, pentru mine, cel mai reușit, cel mai fascinant?

— Să vă spun drept, mărturisii, n-am apucat să văd mare lucru. Mă

dușesem în dormitor să răspund la celălalt telefon, și când am revenit, Niculina aproape că își terminase dansul. Doar ce-a mai făcut câteva mișcări, a îngenuncheat, și-a tras rochia pe ea și s-a reșezat în fotoliu.

Pandele m-a privit lung, încruntat, ca și când n-ar fi înțeles prea bine.

— Cred că faci o confuzie, spuse. Telefonul a sunat mult mai târziu, după ce începuse al treilea „spectacol” — cum spuneau ei — și unde rolul principal îl avea băiatul... Dar, în sfârșit, n-are nicio importanță, continuă fără să-mi lase timp să răspund. Mie mi-a plăcut cel mai mult al doilea dans. Mi-a adus aminte de dansul Salomeii din piesa lui Oscar Wilde, pe care am văzut-o în tinerețe, la Berlin. Dar mi-a amintit și de dansurile indiene, de spectacolele lui Udhai Shankar...

— Le-am văzut și eu, acum trei ani, aici, la București. Dar, îndrăznii, ridicându-mă brusc din scaun, tare aș bea un pahar cu sifon. Știu unde e, continuai îndreptându-mă spre bucătărie. Am să aduc și sticla de whisky.

L-am găsit plimbându-se preocupat, cu mâinile la spate.

— Știi că aventura aceasta începe să mă intereseze, spuse după ce i-am întins paharul și sticla cu whisky. Evident, toată povestea cu mama care i-ar fi spus adevărul după terminarea liceului, și acea inscripție care, în interpretarea Niculinei, ar dezvălui paternitatea băiatului, toată povestea mi se pare cusută cu ață albă. Copiii aceștia au venit aici cu alt scop. Dar care? D-ta ce crezi? mă întrebă brusc. Ce crezi că urmăresc?

Nu îndrăzneam să-i mărturisesc tot adevărul, să-i mărturisesc ce credeam eu, și anume că acea inscripție pe *Roata morii*, cel mai popular roman al lui Pandele: „Sibiu, Crăciun 1938, Orfeu, *Steaua sus răsare...*” inscripție pe care mama lui Vladimir o completase șapte ani mai târziu, în 1945, adăogând cu creionul: „Pentru Laurian, când va fi mare, ca să înțeleagă și să ne ierte”, inscripția aceasta era, așa cum observase Niculina, pe atât de tulburătoare pe cât era de misterioasă.

— După impresia pe care mi-au făcut-o, începui după o scurtă pauză, cred că sunt amândoi pasionați de teatru, de spectacol. Iar ea, fata,

este, desigur, o mare artistă — poate de aceea nu-și găsește loc în niciun teatru și își câștigă existența, dând lecții de latină și franceză, în orice caz, amândoi văd în teatru un spectacol sacru.

— Și atunci? mă întrerupse Pandele vădit dezamăgit de interpretarea mea. Atunci de ce-au venit la mine? Știau foarte bine că nu sunt autor dramatic, și chiar dacă aș vrea nu pot face nimic pentru ei.

— Impresia mea este că, luând în serios spectacolul, considerându-l adică un ritual, au venit să vă ceară consimțământul la ritualul căsătoriei lor.

Pandele tăcu câțva timp, apoi apucă paharul și începu să soarbă încet, pe gânduri.

— Ar putea fi și asta, spuse. De aceea m-am pretat la jocul lor și le-am dat consimțământul. În fond, de ce nu le-aș fi dat? Ce mă costa? adăugă, încercând să imite (dar fără să reușească) vulgaritatea lui Paraschiv Simionescu, marele lui rival. Era doar o formalitate.

— Dar ați văzut că pentru ei, mai ales pentru fată, consimțământul era mai mult decât o formalitate, era un adevărat ritual. Ați văzut cât era de emoționată, când, la despărțire, a căzut pe neașteptate în genunchi, v-a apucat mâna s-o sărate și v-a spus: *Bénissez nous mon père!*

Mi-am dat imediat seama că făcusem o gafă, dar nu înțelegeam de ce. Pandele mă privea ciudat.

— Da, a fost un moment penibil, vorbi târziu. Nu mă așteptam să cadă în genunchi chiar în fața mea și să-mi sărute mâna. Nu știam ce să fac.

— În locul d-stră, îndrăznii, aș fi ridicat-o și aș fi sărutat-o pe amândoi obraji.

Pandele mă privi din nou surprins, aproape cu furie.

— Dar așa am și făcut, izbucni. Numai că n-am sărutat-o pe amândoi obraji. Am sărutat-o întâi pe frunte și pe urmă pe obraz...

Simțeam că roșisem și acest simptom de slăbiciune mă umili.

— Vă cer iertare. Poate n-am văzut bine. Eram acolo, lângă ușă, bucuros că în sfârșit se hotărâseră să plece, și poate mi-au scăpat

anumite gesturi...

Pandele continua să mă privească, din ce în ce mai încruntat.

— Eusebiu, începu târziu, cu gravitate, dacă nu te-aș cunoaște de atâția ani, aș crede că ori vrei să-ți bați joc de mine, ori ești în ultimul grad de surmenaj.

— De ce, Maestre? întrebai intimidat.

— Pentru că scena cu căderea în genunchi și sărutatul mâinii n-a avut loc lângă ușă, în clipa despărțirii. Asta s-a întâmplat mai înainte, după al treilea spectacol, când s-au apropiat amândoi de mine — tocmai ridicasem de la birou ca să-i felicit —, s-au apropiat de mine, băiatul a luat-o de mână, ca și când ar fi vrut să mi-o prezinte, și s-a înclinat profund, și atunci...

— E adevărat! exclamai și, neștiind ce-aș mai putea face, mi-am dus mâna pe frunte. Așa este, cum spuneți dumneavoastră. Acum mi-aduc bine aminte.

Dar rostisem toate acestea din deznădejde, pentru că nu voiam să-l supăr. De fapt, *scena se petrecuse așa cum spusese eu: la plecare, în dreptul ușii*. Niculina își îmbrăcase pentru ultima oară rochia și apucase chiar valiza. Dar, în clipa când le-am deschis ușa, a lăsat valiza din mână și i-a căzut în genunchi.

— Ești obosit, spuse Pandele continuând să mă privească bănuitor. Ar trebui s-o lași mai încet cu aventurile d-tale nocturne. Nu mai ai 20 de ani...

III

A doua zi de dimineață m-a trezit telefonul.

— Sper că te-ai odihnit îndeajuns, începu cu glasul lui de zile mari. Și sper că nu te-ai supărat dacă, aseară, mi-am îngăduit să fiu sincer cu dumneata.

Am bâiguit câteva cuvinte la întâmplare, dar nu cred că le-a auzit.

— Uite ce te rog, continuă. M-am interesat unde trebuie și am aflat că ceremonia va avea loc la Primăria Sectorului IV, azi la ora 11. Cumpără,

te rog, 19 trandafiri și, la sfârșitul ceremoniei, oferă buchetul Niculinei din partea mea, cu aceste cuvinte...

Am simțit cum se accelerează bătăile inimii și l-am întrerupt, emoționat.

— Doar o clipă, vă rog, să-mi caut creionul...

Când am apropiat din nou receptorul de ureche, l-am auzind tușind.

— M-am înecat, începu cu oarecare timiditate. Închipuiește-ți că aseară, după ce ne-am despărțit, m-a apucat deodată o poftă grozavă de fumat. M-am dus atunci până la *Select* și mi-am cumpărat de la bar un pachet de țigări americane.

La început, mi s-a părut că glumește. Mi-am amintit indignarea lui Ioniță. Este inadmisibil!, spunea Ioniță, și este o dovadă de proastă creștere, să inviți oamenii la tine acasă și, de la ușă, să le arăți afișul cu litere de o șchioapă: „Fumatul e strict interzis”. Poți face asta dacă ești suferind, sau dacă ești alergic la fumul de țigară — dar el, A. D. P., nu este niciuna, nici alta!

— ... Și până la miezul nopții, adăugă cu un ton care mi s-a părut provocator, aproape agresiv, până la miezul nopții am fumat tot pachetul! Ca pe vremurile bune.

— Nu știam că ați fumat vreodată...

— Am fumat mult în tinerețe, continuă pe același ton. Am fumat chiar foarte mult. De aceea a trebuit să mă las...

Probabil că încercase să râdă, dar îl înecă din nou tusea. Când mi s-a părut că mă poate auzi, l-am întrebat:

— Ce cuvinte să scriu pe cartea de vizită?

Șovăi câțva timp.

— Poate că ar fi mai bine să-i oferi buchetul fără carte de vizită. Îi spui doar atât: din partea domnului Anghel D. Pandeale.

— Să spun că le doriți fericire, sau noroc, sau cam așa ceva? Din nou, o lungă pauză, îl ghiceam că nu izbuteste să se hotărască și, ca de obicei în asemenea împrejurări, era gata să-și piardă răbdarea.

— Nu! izbucni brusc. Nu cred că mai trebuie adăugat și altceva. Un buchet cu 19 trandafiri, oferit chiar de dumneata, prietenul și

colaboratorul meu, cred că e de ajuns. Și, dacă nu-ți strică programul, adăugă, vino să mă vezi îndată după ceremonie...

Așa cum mă așteptam, când am intrat în florărie, trandafirii fuseseră deja aleși de el, prin telefon. Și, evident, fuseseră aleși cei cu tija cea mai lungă. Mă simțeam puțin ridicol cu acel enorm buchet în brațe, mai ales că făcusem greșeala să îmbrac cel mai elegant costum, singurul care-i plăcea lui A. D. P. Din fericire, am găsit destul de repede un taxi. Am ajuns în dreptul Primăriei cu vreo zece minute înainte de 11, și am urcat emoționat scările. Sala de așteptare era ticsită. Mi-am făcut loc printre grupuri, căutând din ochi pe Niculina. Și deodată mi-am dat seama că nervozitatea se accentuase la gândul că Niculina ar fi putut veni îmbrăcată în rochia aceea monstruoasă. Nu îndrăzneam să mă închipui înclinându-mă în fața ei și oferindu-i, cu anumită solemnitate, buchetul cu trandafiri.

Dar după ce-am traversat sala de la un capăt la altul, fără să fi dat cu ochii de logodnici, am simțit că mă cuprinde panica. Poate că ceremonia avusese deja loc, sau poate avea loc, chiar în acea clipă, într-o altă încăpere. Am întrebat pe primul bărbat care trecea pe lângă mine, dacă mai sunt și alte săli de așteptare. Nu știa nimic precis, dar m-a îndreptat către biroul de informații. Așteptau și acolo câteva persoane. Am ajuns târziu în fața ghișeului, fără să știu totuși prea bine ce să întreb mai întâi. Noroc că tânăra funcționară, al cărei glas sever și obosit mă intimidase de cum îl auzisem, văzându-mă neajutorat, luptând din greu ca să-mi apăr trandafirii, a început să râdă. Primul lucru care m-a întrebat a fost numele tinerilor. După ce i le-am repetat de trei ori, și-a ridicat privirile din condică și mi-a spus, oarecum dezamăgită.

— Nu sunt la noi. Poate ați confundat primăriile. Poate sunt la sectorul V, în strada Colonel Locusteanu.

— Sunt amândoi actori, am stăruit eu. Poate că astea sunt numele lor de artiști, sunt cum se spune, pseudonime de afiș...

Funcționara mă privi lung, cu mirare, și zâmbi.

— Dar atunci, cum i-am putea identifica?

— Într-adevăr, pare aproape imposibil...

Am mulțumit încurcat și mi-am făcut drum spre ieșire. De-abia ajuns în stradă m-am uitat la ceas: era 11,30. Șovăiam, întrebându-mă dacă n-ar trebui să telefonez lui A. D. P., când, la vreo zece, cincisprezece metri, într-o camionetă care pornea chiar atunci, mi s-a părut că zăresc silueta Niculinei. (De fapt, îi recunoscusem rochia). Am început să alerg, strigându-i numele, dar, foarte probabil, nu m-a auzit și, câteva clipe în urmă, camioneta dispăru după colț.

Aproape o jumătate de ceas am așteptat zadarnic pe trotuar să treacă vreo mașină. În cele din urmă, am luat troleibuzul până la statuia C. A. Rosetti, apoi m-am îndreptat spre locuința lui Pandele. Înaintam agale, nu numai pentru că mă simțeam obosit, dar mai ales pentru că nu știam ce să-i spun. Mă întrebam dacă ar trebui să-i spun că zărisem — sau, cel puțin, așa mi se păruse — că zărisem silueta Niculinei.

Spre surprinderea mea, Ecaterina mă aștepta în fața ușii de la intrare.

— A plecat, exclamă. Și-a făcut singur valiza și a plecat!...

Ca să nu-mi trădez mirarea și dezamăgirea, i-am întins buchetul cu trandafiri.

— Cred că trebuie să-l punem în vasul cel mare, vasul albastru, din salon. Și cu foarte multă apă.

Apoi m-am îndreptat calm spre birou. Ecaterina m-a urmat supusă, purtând buchetul în amândouă brațele, ca pe un prunc.

— A fost întâi un telefon foarte lung, pe la 9,30, începu misterios, și după aceea mi-a cerut să-i aduc valiza cea nouă, cea cu etichetă. Am vrut să-l ajut, dar mi-a spus că și-o face singur. Apoi a chemat el la telefon...

— N-a lăsat niciun mesagiu pentru mine? am întrebat-o.

— Ba da. V-a lăsat un plic pe birou, un plic sigilat, repetă subliniind cuvintele.

Evident, îl sigilase ca să fie sigur că nu-l deschide Ecaterina. Văzând că rămâne lângă mine, curioasă, sperând să ghicească după figura mea

conținutul scrisorii, i-am arătat blând trandafirii.

— Dacă nu le tai cozile și nu-i pui imediat în apă, au să se ofilească.

Așa cum îmi fusese teamă, mesajul era laconic și enigmatic. „Evenimente decisive par a se pregăti în cel mai apropiat viitor. Decisive și importante pentru noi amândoi. Nu știu cât timp voi lipsi. Te rog să fii, ca și altădată, locțiitorul meu în acest birou. Și, orice s-ar întâmpla, *Memoriile* vor trebui să apară la data fixată de Editură.”

Am pus scrisoarea în buzunar și am trecut în bucătărie.

— Ce spune? mă întrebă Ecaterina. Ce s-a întâmplat?

— Nu spune ce s-a întâmplat. Probabil, un subiect de roman... Știi că așa se petrec lucrurile de câte ori începe să-l obsedeze ideea unui nou roman.

— Sau, poate, mă întrerupse Ecaterina zâmbind cu înțeleș, poate a întâlnit o nouă eroină. Așa cum s-a întâmplat acum trei ani.

— Se poate și asta. O să aflăm mai târziu...

Așa aflasem și ultima oară; târziu de tot, doar cu câteva zile înainte de a se întoarce. Aflasem amândoi printr-o indiscreție; Ecaterina de la șofer, eu de la secretariatul Editurii. A. D. P. nu dispăruse ca să poată începe un nou roman. Se ascunsese la Sighișoara, cu o studentă de la Facultatea de ziaristică.

— O să aflăm mai târziu, repetai. Deocamdată, noi o să ne vedem de treabă. Eu am să vin în fiecare după-amiază și am să lucrez până seara. Dumneata, dacă sună telefonul, răspunzi întotdeauna același lucru: că domnul Pandele e plecat și, dacă vor să știe mai mult, să-mi telefoneze aici, între două și șase. Numai în cazul că, dimineața sau seara, va telefona Maestrul, am pronunțat cu fermitate cuvintele, numai în acest caz mă chemi imediat la telefon, la mine acasă.

Ecaterina mă ascultase absentă, despărțind cu grijă trandafirii unul câte unul.

— Știți că a mai fost cineva aseară, începu cu glas misterios. Sau, poate, au fost mai mulți. Au fumat 19 țigări; le-am numărat, pentru că neavând scrumiere, și-au stins țigările într-o farfurie.

— Știu, am întrerupt-o. Mi-a telefonat Maestrul azi dimineață... Dar

cum se face că te-ai întors atât de devreme? Te așteptam pe la trei, trei și jumătate.

De câte ori aduceam vorba despre dispariția lui Ioanid, Ecaterina își pierdea insuportabilul ei complex de stăpână a casei și se împlânzea, devenea aproape umilă.

— M-am înșelat, șopti îmbujorându-se. Nu era el...

Apoi, ca să nu văd că lăcrămează, s-a concentrat asupra trandafirilor.

— În orice caz, am adăugat, cât timp lipsește Maestrul ar fi bine să rămâi mai mult acasă.

Ajuns în dreptul ușii, m-am întors din nou spre ea.

— Cum a plecat? Cu taxiul sau a venit o mașină să-l ia? Sau limuzina Societății?

Fără să-și ridice ochii, căci se înțepase deja de câteva ori tăind cozile trandafirilor, Ecaterina mi-a răspuns plictisită, oarecum în silă.

— Nici mașină, nici taxi, și nici limuzina Societății. Era un fel de camionetă, veche și hodorogită... Mi-era rușine că ne văd vecinii, și am intrat repede în casă...

IV

M-am așezat deprimat la birou. Dacă i se pare că s-a îndrăgostit de Niculina și speră într-o nouă aventură, înseamnă că A. D. P. n-a înțeles nimic; sau că nu vrea să înțeleagă. Regretam acum că nu-i spusese, hotărât, adevărul: după toate probabilitățile, Laurian era băiatul lui.

Deși enigmatică, inscripția de pe pagina de gardă a romanului *Roata morii* — „Sibiu, Crăciun 1938, Orfeu, *Steaua sus răsare.*” — își revela sensul prin cuvintele adăugate cu creionul, șapte ani mai târziu: „Pentru Laurian, când va fi mare, ca să înțeleagă și să ne ierte”. Niculina ghicise just: mama lui Serdaru era artista care trebuia să joace rolul Euridicei în piesa lui Pandele. Cu puțin timp înainte de moarte, la spital, încredințase volumul unui prieten, cu rugămintea să-l predea băiatului după ce își va lua bacalaureatul. Atunci, la Sibiu, în decembrie 1938, când repeta rolul Euridicei, era căsătorită cu doctorul Serdaru,

dar după câțiva ani s-au despărțit. Ea nu s-a recăsătorit, iar doctorul a murit în ultimul an de război. Laurian fusese crescut de o mătușă. Pe doctor îl văzuse doar de câteva ori, căci se stabilise la Cluj, iar singurele obiecte rămase de la mamă erau o cruciuliță de argint și un exemplar din *Roata morii*, cu acea misterioasă inscripție... Toate acestea le reconstituise din mărturisirile lui Serdaru, întrerupte de dansuri și pantomime.

M-am ridicat nervos de la birou și m-am îndreptat spre fotoliul pe care se așezase la început Niculina. Evident, ar fi trebuit să-i întreb cum au numărat acele 243 zile; le-au numărat zi după zi, rupând foile din calendar? Dar eram încă intimidat și puțin după aceea, Niculina ne-a povestit cum îndată ce-a văzut că se anunță *Steaua sus răsare*, și-a adus aminte de inscripție. Din câțiva pași neașteptat de mari a fost lângă valiză, a scos cartea și, în clipa următoare, s-a oprit în fața biroului și i-a arătat rândurile scrise, cu cerneală și cu creionul. Dar Pandele nu părea impresionat.

— Este un exemplar din prima ediție, a spus.

Niculina l-a privit adânc emoționată, cu o mare tristețe în priviri; apoi s-a reîntors lângă valiza rămasă deschisă și a ascuns cartea între ceea ce mi s-a părut a fi două rânduri de voaluri.

— Va trebui, totuși, să încercăm, i-a șoptit lui Serdaru. Tânărul s-a ridicat solemn din scaun și, foarte palid, s-a adresat lui Pandele, rostind rar cuvintele.

— Primul spectacol! Pantomimă după o legendă indiană. Matsiendranath, prizonier amnezic al femeilor din Țara Kadali...

Eram atât de surprins, și într-un anumit fel fascinat, ascultând acele nume exotice încât n-am observat când Niculina și-a scos rochia și a rămas într-un tricou argintiu. Am văzut-o încovoiindu-se leneșă, lăsându-și palmele să atingă covorul, începând să-l mângâie, somnoroasă, și mi s-a părut că o aud murmurând cuvinte neînțelese.

Dar mi-am dat repede seama că nu le murmură ea, ci Laurian, rămas în picioare, aproape de perete, și puțin timp în urmă l-am auzit cântând o melodie stranie, tristă, și de-abia atunci am remarcat că își

ridicase gulerul de la haină, ascunzându-și cravata și cămașa; părea acum un alt bărbat, mult mai bătrân, cu o şuviță de păr cărunt căzându-i pe frunte, și ochii pe jumătate închiși. Dar când își scosese fluierul, scurt și îndesat, din care izbucniseră acele sunete neverosimile, căci semănau cu un grohăit de fiară sălbatecă, topindu-se pe nesimțite într-un lung suspin, o tânguire nefirească, în care mi se părea că recunosc apropierea vijeliei, și auzeam rupându-se cu zgomot ramuri mari, încărcate? Desigur, ca și A. D. P., urmărisem pantomima Niculinei și nu observasem gesturile lui Serdaru. Mă trezise deodată, aproape înspăimântându-mă, țipătul de mistreț înjunghiat — și de-abia atunci i-am văzut fluierul.

Îmi aminteam aceste amănunte răsturnat în fotoliul Niculinei, cu privirile în tavan, când a sunat telefonul. Era Ghiță Horia, directorul Editurii.

— Ei! Care sunt instrucțiunile? m-a întrebat sarcastic.

— Maestrul e plecat la țară, și deocamdată...

— Știu, știu, cunosc povestea, m-a întrerupt. Mi-a telefonat azi dimineață, m-a anunțat că dispare pentru câțva timp, „în interese de serviciu”, chiar așa a spus: „interese de serviciu”, dar a adăogat că-ți lasă dumitale instrucții precise.

Nu voiam să-mi ghicească încurcătura.

— Dacă e vorba de primul volum din *Memorii*, am început.

— Dar nu e vorba de *Memorii*, m-a întrerupt din nou, enervat. Mi-a vorbit de un proiect senzațional: un volum de Teatru, și mi-a spus că îți lasă dumitale instrucții precise.

— Nu știu nimic.

— Atunci și-a bătut joc de mine! exclamă trântind receptorul.

Am început să mă plimb, nervos, consternat. Nu știam ce să cred. Nu trecuseră 24 de ore de când A. D. P. mărturisise că în toată viața lui nu scrisese decât o singură piesă de teatru, *Orfeu și Euridice*, și aceea, spunea el, proastă, pretențioasă și artificială. În arhiva lui de manuscrise, cel puțin în dosarele care îmi erau accesibile, nu dădusem niciodată peste vreo însemnare relativă la teatru. Nu găsisem nici

măcar manuscrisul, sau copia dactilografiată a celor cinci tablouri din *Orfeu și Euridice*.

În cele din urmă m-am așezat pe fotoliul lui, la birou, am scos scrisoarea din buzunar și am recitit-o cu atenție.

„Evenimente decisive și importante”: dar de ce „importante pentru noi amândoi?” Poate vorbindu-i la telefon, azi dimineață, unul din ei — Serdaru sau Niculina — i-a destăinuit și alte amănunte în legătură cu repetițiile de la Sibiu, din iarna 1938. Probabil că mai există și alți martori. Altminteri, de unde știa Serdaru că Pandele sugerase actorilor să colinde cu Steaua pe la prieteni? De unde știa ce le spusese Pandele, că de-abia atunci a înțeles cât de profundă și semnificativă este asemănarea între Orfeu și Isus?

Dar m-am trezit deodată întrebându-mă cum de izbutea Niculina să-și scoată atât de repede rochia, și în atâtea chipuri, încât acum nu mai eram sigur dacă la al doilea sau al treilea „spectacol” și-o trăsese trăgând-o pe deasupra capului, sau o lăsase să cadă la picioare, ieșind din ea ca dintr-un coș cu rufe? Și mai erau atâtea alte lucruri care mă intrigau. Nu înțelegeam cum își schimba Niculina tricoul, la început argintiu, apoi negru, apoi de culoarea prunelor coapte, apoi din nou negru; cum apăreau și dispăreau voalurile și eșarfele pe care, după ultimul spectacol, le-a adunat cu grijă și le-a așezat în valiză? Cum reușea Serdaru să-și schimbe înfățișarea și vârsta, părând a avea, uneori, părul aproape cărunț, alteori roșu, scânteind ca arama în soare? Scotocise de câteva ori în valiză, scoțând o dată o mască — pe care, de altfel nu o folosisese — și altă dată câteva batiste pe care le distribuise meticulos în diferite buzunare. Nu-mi amintesc să-l fi surprins dând la iveală și alte obiecte, deși a folosit mai multe instrumente, le-aș spune muzicale, instrumente, e drept, mărunte, minuscule, dar care, totuși, ocupau laolaltă destul loc; dovadă că, înainte de plecare, le-a adunat în valiză.

Nu găseam decât o singură explicație: învățaseră amândoi nu numai arta dramatică, dansul și muzica, dar și anumite trucuri de prestidigitatori. Poate de aceea ne-au impresionat atât de profund

încât uneori, când se încheia un spectacol, nici eu, nici Pandelescu nu izbuteam să rostim un singur cuvânt, și ne priveam unul pe altul, clipind des, ca și când ne-am fi deșteptat din somn.

Am tresărit auzind pașii Ecaterinei.

— Poate n-ați mâncat nimic de azi dimineață, și e aproape două și jumătate. Să vă pregătesc ceva? Ouă la capac: sau o omletă? Avem și cașcaval, și fructe, adăugă privindu-mă, mi s-a părut cu oarecare mirare.

Firește, am ales omleta. Ecaterina era neîntrecută; aflase rețeta de la faimosul Felix.

— Dar până pregătești dumneata omleta, eu am să beau ceva, o țuică, sau mai bine un whisky. Mă simt cam obosit...

În sufragerie, m-am așezat la masă cu paharul în mână. Mi-am amintit că tot așa își ținea A. D. P. paharul, când îi vorbeam de Serdaru și Niculina, de concepția lor despre spectacol. Îl ținea în mână, învârtindu-l ușor, parcă nu se îndura să-l ducă la buze. Era probabil, tulburat; poate își dăduse seama că nu-și mai aducea bine aminte succesiunea dansurilor și pantomimelor... Pe drum, întorcându-mă acasă, m-am întrebat dacă nu e vorba de ceva mai grav, de un început de amnezie, provocat de proasta lui circulație; m-am gândit chiar să telefonez Profesorului, dar până la urmă am hotărât să mai aștept o zi, două.

Văzând-o intrând cu omleta, am sorbit dintr-o înghițitură jumătate din paharul cu whisky. Mi-am amintit, chiar în acea clipă, cât de elegant își apropiase Pandelescu paharul de buze, și am simțit că încep să roșesc.

— Pesemne că n-au fost toți proaspeți, spuse Ecaterina, sau poate n-ați știut cum să țineți buchetul. Am zvârlit șase trandafiri...

Mi s-a părut că rostise ultimele cuvinte cu oarecare tristețe, și am încercat s-o consolez.

— Au mai rămas, deci, treisprezece trandafiri. Treisprezece, număr cu noroc, am exclamat zâmbind.

— Nu mai supărați pe Dumnezeu, a șoptit Ecaterina, făcându-și

V

A doua zi, arșița se presimțea de dimineață și am plecat de acasă mai devreme, imediat după dejun.

— Au fost trei telefoane, mă întâmpină Ecaterina. Dar parcă era un făcut: nici nu apucam să pun mâna pe receptor, că înceta telefonul.

— E cald, i-am spus, și bucureștenii își pierd repede răbdarea...

În salon m-am oprit în dreptul vasului albastru: mai rămăseseră 11 trandafiri, dar de data aceasta mi s-a părut că le simt parfumul. Pe birou mă așteptau un maldăr de scrisori și câteva pachete: cărți de poezie cu lungi dedicații și, de la Editură, corecturile ultimei ediții din *Roata morii*. Ca de obicei, majoritatea scrisorilor erau de la admiratori și de la tineri profesori sau gazetari din provincie, anunțând diverse proiecte — articole, studii, „interpretări originale” — și cerându-i informații biografice sau bibliografice. La asemenea scrisori răspundeam direct la mașină, după modelele fixate cu vreo trei, patru ani înainte. A. D. P. se mulțumea să le semneze, iar uneori, când era grăbit sau fără chef, mă ruga să le semnez eu.

Citisem și recitisem de atâtea ori *Roata morii*, căci se retipărise mereu în ultimii ani, încât nu mă puteam hotărî să-l mai parcurg înc-o dată. Din fericire, se putea conta pe corectorii Editurii. Dar pe când o altă capodoperă? mă întrebau prietenii și cunoscuții. Inventam pe loc tot felul de pretexte; în ultima vreme le vorbeam de *Memorii*. Ar putea deveni cea mai importantă carte a lui A. D. P., le spuneam, pentru că e cea mai sinceră și mai personală. Dar știam că exageram; de fapt, nu era o „carte”, operă scrisă, pentru că mi-o dicta mie; și, cum repeta mereu, el nu știa să dicteze, iar eu nu îndrăzneam să intervin prea mult în textura prozei. Adevărul era că de câțiva ani A. D. P. nu mai scria nimic în afară de câteva lungi, admirabile scrisori, pe care le adresa nu întotdeauna prietenilor sau colegilor de breaslă, ci cui se nimerea, primului nume care îi cădea sub ochi în dimineața când îl apuca pofta

de scris: un cititor necunoscut, un elev de liceu care nu învățase încă ortografia, un bătrân pensionar pe care-l întâlnise întâmplător pe o bancă în Cișmigiu, o rudă îndepărtată care-l felicitase de Anul Nou. Zadarnic încercasem să-l conving să răspundă măcar la unele din scrisorile interesante pe care le primise. Pofta nu-l apuca decât rareori și, spunea, numai diminețile, și deși păstram acele câteva scrisori interesante într-un plic mare, galben, deasupra dicționarelor, în bibliotecă — pretindea că nu reușește să-l găsească.

Lucram fără chef, dar spornic, copiind răspunsurile model. De-abia răspunzând la a cincea scrisoare, mi-am adus aminte de acest amănunt; când începuse să danseze tot mai frenetic, învărtindu-se pe loc și zvârlindu-și amândouă brațele când la dreapta, când la stânga, mi s-a părut, câteva clipe, că Niculina își dezgolise sânii, și semăna atunci cu o menadă asiatică, iar părul i se zbătea pe umeri, pe spate, pe piept ca niște șerpi încolăciți — și cred că îmi încleștasem dinții, îmi era teamă că dintr-un moment în altul fata va începe să țipe. Dar frenezia aceea sălbatecă a durat mai puțin de un minut, și pe neașteptate dansul și-a schimbat ritmul, a devenit molatec, aproape leneș, apoi, pe nesimțite, am văzut cum își strânge părul, îl adună în creștetul capului, într-un fel de turban de culoarea vișinei, și într-adevăr — dar nu-mi dau seama cum a făcut asta — am văzut că avea un turban de mătase, pentru că, puțin timp în urmă, l-a fâlfâit de câteva ori, apoi a împietrit, hieratic, semănând cu o statuie, și de-abia atunci a strigat câteva cuvinte scurte, guturale, într-o limbă necunoscută. Apoi figura și-a recăpătat zâmbetul și seninătatea. Niculina a întors capul spre Pandeles și a șoptit: „Descântec sirian pentru împlânzirea apelor”.

M-am ridicat busc de la birou și m-am îndreptat spre scaunul pe care șezusem. Poate numai din acest unghi s-a putut vedea cum, dansând, își dezgolise sânii. M-am așezat pe scaun și am privit atent, bănuitor, în toate părțile. Este curios că A. D. P. nu mi-a atras atenția asupra acestui moment atât de dramatic. Și în aceeași clipă am înțeles, mirându-mă totuși că îmi trebuise două zile ca să înțeleg un lucru atât de evident: voalurile, eșarfele, turbanul, și poate chiar tricourile felurite

colorate erau ascunse în faldurile rochiei, mai precis făceau parte din rochie. Niculina le puneă și le socotea, scoțându-și sau îmbrăcându-și rochia. Desigur, totul se petrecea în câteva secunde, chiar în momentul când Serdaru începea un nou cântec sau ne surprindea cu un nou instrument. Dar mă întrebam cum de n-am remarcat de la început, de când Niculina traversase biroul în pași largi, de procesiune, că acea rochie cu totul neobișnuită era, de fapt, o garderobă ambulantă pe care trebuia s-o poarte de câte ori se pregătea de „spectacol”. Îmi părea rău că nu-i puteam împărtăși pe loc lui A. D. P. descoperirea mea. Totuși, nu era exclus ca să fi descoperit și el același lucru în drumul pe care-l făcuse ieri, în camionetă. Niculina era îmbrăcată în aceeași rochie-garderobă; se ducea, desigur, undeva, unde trebuia să aibă loc cel puțin câteva „spectacole”. M-am așezat la birou și, ca să-mi domolesc exaltarea care mă cuprinsese, m-am concentrat asupra corespondenței. Târziu, când tocmai mă pregăteam s-o rog să-mi facă o cafea, Ecaterina apărură în prag.

— A venit un tânăr motociclist, cu o scrisoare de la Maestru, dar zice că are ordin să v-o dea dumneavoastră personal...

În bucătărie, tânărul se așezase pe scaun, cu plicul în mâna stângă și o batistă mare, colorată în mâna dreaptă, cu care își ștergea meticulos obraji. Se ridică brusc, îmi dădu plicul și rosti timid:

— Vă rog să semnați de primire, și să indicați ora. Este 3,45, preciză după ce-și privi ceasul. Dumneavoastră opriți scrisoarea, continuă întinzându-mi un briceag, și mie îmi dați înapoi plicul.

Erau câteva foi rupte dintr-un caiet de școală. „Dragul meu, îmi scria, trăiesc unul din cele mai revelatoare momente din viața mea. Imposibil să spun totul într-o scrisoare compusă în mare grabă, căci curierul pleacă în zece minute și n-am aflat despre existența lui decât adineaori, când am auzit — și m-au mirat, m-au enervat — primele pocnituri ale motocicletei. Iată esențialul: acești tineri, *pur și simplu extraordinari*, sunt amândoi orfani. De aceea s-au înțelese atât de bine, de aceea s-au îndrăgostit, în același timp, unul de altul. Niculina își caută tatăl de cinci ani de când a aflat că n-a murit în lagăr, așa cum se crezuse, ci a

fost repatriat cu un grup de prizonieri acum 15, 16 ani.

Amănuntele acestei *Queste* sunt pasionante și revelatoare. Și, așa cum ne-a mărturisit Serdaru, tot ea a descifrat enigma inscripției pe care o cunoști, și care începe să mă obsedeze, nu pentru că mi s-ar părea inautentică, ci pentru că *mi-e imposibil să-mi amintesc cum am petrecut acele zile* de Crăciun, la Sibiu, în 1938. Altminteri, Laurian mi-a devenit tot atât de drag ca și Niculina, și confirmarea eventualei paternități nu cred că ar putea adânci mai mult această sinceră afecțiune.

Dar sunt atâtea altele de adăugat! Ți le voi spune, în parte, când ne vom revedea; dar, mai ales, le vei descoperi singur îndată ce vei pătrunde în acest univers de legende, artă și vis în care mă aflu de aproape 50 de ore... Sper că ai ghicit mai mult decât au spus aceste rânduri. Fii, deci, pregătit sufletește (oh! n-am mai întrebuințat expresia aceasta din tinerețe, și totuși n-am roșit scriind-o). Pe curând! *As always, A. D. P.*”.

Am recitit de trei ori aceste pagini de caiet, neîncercând să-mi stăpânesc bucuria. Niciodată nu-mi scrisese atât de mult, și privitor la lucruri atât de intime. Niciodată nu-mi spusese „Dragul meu”. Niciodată nu semnase: „As always, A. D. P.”.

Și mai era ceva. Eram sigur, acum, că nu e vorba de o nouă aventură, că nu i se pare că e îndrăgostit de Niculina.

VI

În ziua următoare am ajuns târziu în strada Fântânelor. Am auzit pendula din sufragerie bătând ora trei, și abia intrat în birou a sunat telefonul.

— Dacă nu știi ultimele vești, începui Ghiță Horia, am să ți le dau eu. Am primit adineaori o scrisoare expedită printr-un motociclist. O scrisoare pur și simplu senzațională; repet, senzațională. A. D. P. îmi mărturisește că de-abia de acum înainte își va scrie capodopera — și această capodoperă nu va fi un roman, nici autobiografia, ci — fii atent!

— citez chiar cuvintele lui, va fi un „grupaj original de piese de teatru”. Subiecte actuale, chiar foarte actuale — și a subliniat cuvântul „actuale” — dar cu „prelungiri de mitologie”, și iar a subliniat ultimele trei cuvinte. Și ca să înțelegi ce vrea să spună îți citesc acest pasaj: „Greșeala pe care au făcut-o toți dramaturgii contemporani, greșeala pe care am făcut-o și eu (pentru că, trebuie să-ți mărturisesc, am scris și eu o piesă în tinerețe) este că am încercat să reinterprețăm drama, adică mitologia antică în perspectiva istoriei moderne. Or, trebuie, dimpotrivă, să prelungim și să completăm mitologia antică, prin tot ce omul occidental a învățat în ultima sută de ani. De aceea piesele mele trebuiesc întâi tipărite, adică făcute accesibile meditației fiecărui cititor în parte, și numai după aceea reprezentate (și nu neapărat pe scenele marilor teatre). Mai ales că aceste piese se presupun și se implică una pe alta, așa cum întreaga mitologie greacă este implicată în fiecare din marile tragedii clasice. De aceea am să te rog să faci loc primului volum de *Teatru* în programul de iarnă, amânând *Memoriile* pentru la primăvară”. Acum, ce mai zici? Te-ai lămurit? mă întrebă sarcastic Ghiță Horia.

Dar nu-mi dădu răgaz să răspund. Ca și cum ar fi întrevăzut deodată nenumăratele complicații care vor rezulta din modificarea programului de iarnă, nu-și putu stăpâni un suspin de deznădejde, și trânti receptorul.

Eram tot atât de surprins ca și el. Dacă A. D. P. vorbea serios, în mai puțin de trei zile se petrecuse o adevărată conversiune. Probabil că „spectacolele” la care asistase îl entuziasmaseră într-atât, încât se hotărâse să-și încerce o dată norocul în teatru. Dar nu înțelegeam ce-l făcea să creadă că piesele pe care le va scrie vor constitui adevărata lui capodoperă. Și când va avea timp să le scrie atât de repede, în câteva luni, poate chiar mai repede, dacă-i ceruse lui Horia să-i anunțe primul volum de *Teatru* în programul de iarnă?

Ecaterina intră tăcută, aducând pe o tavă minusculă dulceața, cafeaua și paharul cu apă. De cum și-a ridicat ochii am ghicit că ascultase conversația la telefonul din dormitor.

— Voiam s-o chem pe Aneta, spuse roșind, și când am ridicat receptorul l-am auzit pe domnul Director. Va să zică, adăugă zâmbind misterios, scrie piese de teatru. Dar de ce nu ne-a spus asta și nouă?

— Poate voia să ne facă o surpriză, am încercat să glumesc. Tăcu câțva timp, privindu-mă lung, iscoditor.

— Eu îl cunosc mai bine ca dumneavoastră, și vă spun că altceva e la mijloc. O să vă convingeți mai târziu...

Ce satisfacție ar fi avut Ecaterina dacă l-ar fi putut asculta, chiar în seara aceea, dându-mi instrucțiuni pe atât de misterioase pe cât erau de precise! Dar Pandele m-a chemat la telefon acasă, câteva ceasuri mai târziu. N-am apucat să-l întreb cum se simte și ce mai face, căci m-a întrebat el de la început dacă am asistat vreodată la jocul Călușarilor.

— N-am asistat, dar cunosc jocul. Adică, am văzut fotografii, am citit despre Călușari, am văzut chiar câteva dansuri la cinematograf.

— Știi, deci, m-a întrerupt nerăbdător, că în fiecare ceată se află un personaj care n-are voie să vorbească...

— Știu. I se spune „Mutul”.

— Exact, Mutul. Și acum, ascultă-mă bine. Îți pregătești o mică valiză cu ce crezi că ai nevoie pentru câteva zile. Nimic elegant, căci nu te invit la o recepție mondenă. Măine după-amiază, probabil pe la 3:30-4:00, va veni să te ia de-acasă — evident nu spui nimic Ecaterinei, îi spui doar că te duci pentru câteva zile la un prieten — va veni să te ia cu mașina un tânăr foarte brun. Va suna la ușă și va întreba de d-ta. Dar astea vor fi singurele cuvinte pe care le vei auzi de la el. (evident, în afară de cazul — bate-n lemn! — că ar fi un accident pe șosea și va trebui să dea informații). Tânărul nu va vorbi deloc în tot timpul călătoriei, pentru că, pentru diferite motive (prea complicate ca să ți le explic la telefon), în sfârșit, pentru anumite motive, *practică un ritual al tăcerii*... Nu e nimic misterios la mijloc, adăugă cu oarecare timiditate. Este doar vorba, cum spuneai dumneata, de funcția rituală a spectacolului...

— M-a mișcat mult scrisoarea dumneavoastră de ieri, i-am spus profitând de o scurtă pauză.

— Bravo! Eram de altfel sigur că așa va fi. Pe mâine, deci. Și, vezi, nu te trăda față de Ecaterina. Fii cât se poate de natural... Călătoria durează cam trei ceasuri, adăugă.

VII

În realitate, a durat mai puțin, dar n-am știut niciodată cât. Eram desigur extrem de obosit, pentru că — lucru care mi se întâmplă foarte rar — aproape nu închisese ochii toată noaptea. Insomnie provocată, probabil, de convorbirea cu A. D. P. Trecuse de patru dimineața când am pus ceasul deșteptător să sune la 10:00. Dar nu cred că am adormit înainte de 6:00; soarele răsărise de mult și strada începea să se însuflească. Am ajuns în strada Fântânelor puțin înainte de amiază. Am desfăcut distrat corespondența și, la plecare, i-am spus Ecaterinei că voi petrece câteva zile la Sinaia, invitat de un prieten. Am încercat să par, cum îmi recomandase A. D. P., cât mai natural, dar din privirile bănuitoare ale Ecaterinei am înțeles că nu reușisem s-o conving.

— La ce adresă în Sinaia? a început să mă descoase. Pentru că au fost deja trei telefoane, și le-am spus la toți să telefoneze după ora 2:00, să vorbească cu dumneavoastră. Și acum, ce am să le spun?

Am ridicat încurcat din umeri.

— Spune-le că am plecat la un prieten, să mă odihnesc, și că îi rog să-mi telefoneze după trei zile.

— Și dacă vă caută Maestrul?

— N-are să mă caute! am asigurat-o zâmbind, fără să-mi dau seama că mă trădasem.

Ecaterina mă privi din nou sever în ochi, aproape cu duritate.

— Va să zică, v-a telefonat.

Am încercat să ies din încurcătură prefăcându-mă că izbucnesc în râs.

— Pentru că orice ți-aș răspunde n-ai să mă crezi, prefer să nu răspund deloc...

Apoi i-am strâns mâna cu căldură (știam cât este de sensibilă la

acest gest amical) și am plecat. Dar cu cât mă apropiam de casă, cu atât mă umilea și mă exaspera gafa pe care o făcusem. După ce mi-am pregătit valiza, am pus ceasul să mă deștepte la 3:00 și m-am trântit pe pat. M-aș fi putut odihni cel puțin o oră dacă aș fi izbutit să adorm imediat. Și atunci, probabil, n-aș fi auzit bătăile timide în ușă. Dar am recunoscut semnalul și am sărit emoționat din pat. În prag zâmbea Valeria și, așa cum era arsă de soare, dinții păreau și mai sclipitori.

— Am venit azi dimineață, pentru două zile, spuse. Și am voit să-ți fac o surpriză. Te-am căutat întâi în strada Fântânelor, dar mi-a spus Ecaterina că ai să pleci, sau ai plecat deja, la Sinaia...

— Plec într-o jumătate de oră. Vine o mașină să mă ia.

— Nu vrei să mă iei și pe mine?

— Imposibil! am exclamat. Am să-ți explic mai târziu de ce.

Părea atât de dezamăgită încât a trebuit să-i mărturisesc, măcar în parte, adevărul. I-am spus că A. D. P. A plecat, pe neașteptate, acum patru zile; că se află într-o localitate, pe care se încăpățânează să o păstreze secretă, dar că face asta, probabil, pentru că e vorba de o experiență nouă, căci, lucru pe care nu mi l-aș fi putut imagina până acum câteva zile, A. D. P. *s-a apucat să scrie teatru!* Am subliniat cu emfază ultimele cuvinte, dar Valeria nu părea prea intrigată de această subită conversiune.

— În fond, mi-am întrerupt vacanța pentru ca să te văd o jumătate de oră.

— Dar, ca să utilizez aceeași expresie, în fond, de ce-ai venit așa, pe neașteptate?

— Îmi era dor de tine și voiam să-ți fac o surpriză...

Simțeam că stă să izbucnească în plâns și am cuprins-o în brațe. Din fericire, puțin timp în urmă am auzit bătăi la ușă.

— A venit să mă ia, i-am șoptit. Să nu te mire dacă nu ți-l prezint. Nu știu cine e, nici cum îl cheamă. Și mi-a spus A. D. P. că n-are voie să vorbească.

Apoi am deschis ușa și am tresărit dând cu ochii de el. Era într-adevăr foarte brun, aproape negru. Dacă l-aș fi întâlnit pe stradă, n-aș

fi crezut că e român. S-a înclinat ușor, zâmbindu-mi, și m-a întrebat:

— Domnul Eusebie Damian?

— Eu sunt. Și domnișoara este logodnica mea, Valeria Nistor.

S-a înclinat din nou, mai profund. Valeria îl privea fascinată, ca pe un prinț oriental.

— Și acum, scumpa mea, i-am spus, după ce-am îmbrățișat-o, noi trebuie să plecăm. Te rog nu uita să pui cheia unde trebuie, am adăugat în șoaptă.

Mașina ne aștepta la colțul străzii. O mașină elegantă, aproape nouă; probabil o marcă străină.

— Cunoscut dispozițiile, i-am spus când tânărul a deschis portiera, indicându-mi din ochi locul, în față, alături de el. Mașina era încărcată cu diferite pachete, păături și fețe mari de pernă umplute și legate cu sfoară, ca niște saci. După ce am ieșit din oraș am încercat, fără succes, să ghicesc direcția pe care o luasem. Mi se închideau pleoapele de somn, și probabil că puțin timp în urmă am adormit, pentru că am simțit palma tovarășului meu bătându-mă ușor pe genunchi.

— Îmi cer iertare, șoptii. Sunt foarte obosit, am avut o insomnie teribilă, până dimineța...

Tânărul clătină înțelegător din cap, apoi îmi arată cutia care se afla între noi, făcându-mi semn s-o deschid. Erau două termosuri, două pahare, două cești și câteva sandwichuri învelite în celofan. Am deschis unul din termosuri; era plin până în vârf cu cafea fierbinte.

— Nu se putea ceva mai nimerit! am exclamat umplându-mi ceașca. Și dumneata?

A clătinat zâmbind din cap, apoi, încruntându-se, și-a țintuit privirile în fața lui, pe șosea. Mașina se apropia de un convoi de camioane; trebuia să-și micșoreze viteza, și asta părea că-l contrariază. Totuși, după ce-a văzut că-mi băusem cafeaua, s-a întors din nou, zâmbind, către mine, și mi-a arătat celălalt termos. Am umplut un pahar cu apă.

— Dumitale nu ți-e sete? l-am întrebat întinzându-i paharul.

Nu-i era, și l-am golit eu, pe îndelete. După aceea, nu mai știu precis ce s-a întâmplat. Îmi aduc aminte că, după ce-am pus la loc termosul cu

apă, ceașca și paharul și am închis cutia, mi-am lăsat ușor capul pe speteaza scaunului. Foarte probabil că am adormit din nou, și m-a lăsat să dorm din nou cât mașina înainta încet în urma camioanelor. Dar când i-am simțit din nou palma lovindu-mi ferm genunchii, și m-am trezit brusc, camioanele dispăruseră și șoseaua se deschidea netedă în fața noastră. Mi-am cerut din nou iertare și am privit mirat peisajul; nu-l recunoșteam. Nu înaintam în orice caz spre Sinaia, așa cum îmi închipuisem. Șoseaua șerpuia printre dealuri mărunte acoperite cu vii și livezi de pruni. Ca să nu adorm din nou, am început să-mi înțep cu unghiile amândouă pulpele deodată. Și totuși, după câțva timp m-am trezit că-mi mișcăm degetele, unul după altul, încercând să număr, în gând, până la o sută. Număram încă în clipa când tânărul a deschis portiera și mi-a făcut semn să cobor. Alături de el l-am recunoscut imediat pe Serdaru; era îmbrăcat într-o salopetă veche, decolorată.

— Nu vă simțiți bine? mă întrebă Serdaru văzându-mă ieșind anevoie din mașină și împleticindu-mă de la primii pași.

— Mor de somn! Cad din picioare de somn! am repetat fără să mai încerc să zâmbesc. Și mă întreb de ce... E adevărat, am avut o teribilă insomnie azi noapte, dar, oricum, tot am apucat să dorm câteva ceasuri... Și am băut nu mai știu câte cafele.

— Așa se întâmplă când schimbați, cum spuneți dumneavoastră, bucureștenii, preciză clipind misterios din ochiul stâng, fără să înțeleg de ce, când schimbați „aerul”... Aici, o să vedeți (și iar îmi făcu semn cu ochiul), aici, e altfel de „aer”...

Am privit în jurul meu și nu mi s-a părut că mă aflu într-o regiune de munte. Pe cât am putut recunoaște în toropeala care mă stăpânea, colinele semănau mai degrabă cu movile de argilă și nisip. Zăream, la oarecare distanță, mai multe magazine, iar, în depărtare, un coș de fabrică.

— De aici înainte sunteți în grija mea, spuse Serdaru întinzând brațul și arătându-mi camioneta la vreo 20 de metri, ascunsă între arbori. Drumul e prost, căci nu s-a terminat încă șoseaua. Trebuia să fie gata

astă primăvară, dar nu știu prea bine ce s-a întâmplat și s-au întrerupt lucrările. Și, vă închipuiți, adăugă, după atâtea ploi...

De-abia apropiindu-ne de camionetă mi-am dat seama că mașina cu care venisem dispăruse.

— Și nici n-am apucat să-i mulțumesc! spusei.

— Nu face nimic, mă liniști Sedar. O să-i mulțumiți la miezul nopții, după ultimul spectacol...

VIII

După cât îmi pot da socoteala, văzându-mă în ce hal de oboseală eram, A. D. P. mă lăsase să dorm până la 10:30. M-a trezit el, zguduindu-mă cu putere.

— Acum, somnoros sau nu, obosit ori odihnit, trebuie să te scoli! S-a terminat partea întâia, pentru „marele public”, ca să zic așa; adică pentru întreaga Tabără. Fragmente din câteva drame istorice și comedii scurte, într-un act. Toate admirabil jucate... Dar acum se pregătește partea a doua. Nu-ți spun nimic, dar ai să vezi!...

Dormisem îmbrăcat pe un pat de campanie, într-o sală destul de spațioasă, dar care nu era desigur un dormitor, pentru că, în afară de alte două paturi nu zăream decât lăzi, mici și mari, butoaie și saci. Era, probabil, o magazie, căci distingeam felurite miroaturi — de untdelemn, de cutii de conserve, de pături și rufărie curată. Deasupra ușii, atârna un singur bec, destul de slab. Când am ieșit, A. D. P. a căutat comutatorul, a stins lumina; apoi a aprins o lampă de buzunar și mi-a luat brațul.

— Acum trebuie să umblăm cu mare băgare de seamă, mi-a șoptit. În partea aceasta a Taberei, felinarele se sting la 10:45; doar timpul necesar ca fiecare spectator să ajungă la dormitorul lui.

Mă lăsam condus, neîndrăznind să-mi ridic privirile din conul de lumină al lanternei.

— Aici, pe dreapta, continuă Pandele, ai s-o vezi mâine, este sala de gimnastică. Aici au loc, de două ori pe săptămână, reprezentațiile

pentru marele public. Dar adevăratele spectacole sunt improvizate *extra muros*, în afara Taberei, într-o clădire ruinată și părăsită de mulți ani. A fost, mi-au spus, un fel de hangar pentru autocamioane și cisterne; băieții au recunoscut alături urmele atelierului de reparații și al unei pompe de benzină... Dar de acum înainte, adăugă Pandele, n-o să mai avem nevoie de lanternă. Ține ochii închiși câteva clipe, și apoi te obișnuiești cu întunericul.

Am privit înfiorat în jurul meu. Nu mai văzusem de mult, departe de oraș, o noapte clară de august, fără lună, luminată doar de stele. Foarte curând am început să disting departe, profilându-se pe cer, linia undulată a dealurilor și, mai aproape de noi, stâlpii de telegraf, câțiva plopî crescuiți la întâmplare, pe câmp, iar în față, la vreo câteva sute de metri, conturul unei clădiri bizare, căci părea alcătuită din mai multe blocuri, unul destul de înalt, celelalte retezate la diferite înălțimi.

— Când a izbucnit incendiul, îmi explică Pandele, au sperat că-l vor putea stăpâni, și s-au concentrat asupra porțiunii unde știau că sunt camioanele. De aceea au putut salva zidurile și o parte din acoperiș. Restul a ars mai mult sau mai puțin radical, după cum bătea vântul. Dar, din fericire pentru Ieronim, a adăugat, a rămas în picioare scheletul de fier...

Am grăbit amândoi pasul, și, cu cât înaintam, cu atât auzeam mai strident și mai numeroși greieri. Curând, ne aflam în dreptul ruinei.

— Ne așteptau pe noi, șopti Pandele. Probabil că toți ceilalți sunt la locurile lor... Eusebiu, adăugă, să nu mă întrebi nimic; am să-ți povestesc eu mai târziu. Este pur și simplu extraordinar! Dar să fii foarte atent în timpul spectacolului, pentru că mă îndoiesc că vei înțelege de la început.

— Păcat că mă simt atât de obosit! Mă lupt cu somnul...

— Să te lupți și să-ți învingi somnul, mă întrerupsese Pandele. Este prea important — și pentru dumneata și pentru mine!

Nu mi-am dat seama de vastitatea ruinei decât după ce-am intrat. S-ar fi spus că pătrundeam într-o peșteră, ai cărei pereți îi ghiceam când aproape de noi, în dreapta și în stânga noastră, când destul de departe,

și a cărei boltă se înălța cu cât înaintam. Mi-am dat seama că înaintam între două șiruri de bănci, cele mai multe goale, dar ghiceam că, în urma noastră, băncile se umpleau, aproape fără zgomot, de spectatori rămași până atunci în întuneric, lipiți de ziduri. Și deodată cineva se apropie de noi și șopti.

— Aici, Maestre. V-am rezervat două fotolii...

Am zâmbit, așezându-mă; erau scaune de grădină, prevăzute cu perne. Deși fotoliile noastre se aflau în al doilea rând, eram totuși departe de scenă. Ne despărțeau poate zece, doisprezece metri de un podium slab luminat, care mi se părea că alcătuieste scena. Sau, cel puțin, o parte de scenă, pentru că ghiceam în fund, între două cortine improvizate, primele trepte ale unui amfiteatru. Uneori mi se părea că, deasupra noastră, zăresc sclipind stelele. Iar alteori simțeam o adiere de vânt și parcă pereții începeau să tremure de sus în jos, ca faldurile unei perdele. Când ochii mi se obișnuiseră cu spațiile de întuneric, am descoperit în dreapta scenei un grup compact de umbre. Dacă n-aș fi fost atât de istovit, aș fi încercat să descifrez și celelalte misterioase forme care, mi se părea, se însuflețeau pe rând în mai multe colțuri ale scenei.

Atunci, pe neașteptate, am recunoscut vocea Niculinei, și am tresărit, emoționat.

— Ca și altă dată, vom începe cu un exercițiu de anamneză. Ne vom reaminti, așa cum am învățat să ne reamintim, rolul câtorva animale în istoria universală: lupoaica și întemeierea Romei, asinul pe care a intrat Isus în Ierusalim, cămila Sfântului Nil, calul lui Napoleon...

— Atenție! Atenție! am auzit mai multe voci, pronunțând laolaltă, dar atât de perfect, cuvintele încât părea o singură puternică, polifonică voce. Atenție! Ați ghicit aluzia: este faimoasa expresie a lui Hegel: prin Napoleon, Spiritul Universal a intrat călare în Istorie.

— De data aceasta, continuă Niculina, povestea noastră începe cu un câțar, dar nu se va încheia cu Hegel.

— Cu Georg Wilhelm Friedrich Hegel, rosti solemn Corul. Nu se va încheia cu el, cu marele Hegel.

— Povestea începe cu un catâr, reluă Niculina. Mai precis, istoria noastră, a Românilor, începe cu un catâr. Căci despre acest catâr au scris doi mari istorici bizantini din secolul VI.

— Theophanes și Theophylactus Simocatta... silabisi Corul.

— Iată ce spun, începu Niculina schimbându-și pe nesimțite timbrul vocii. Era pe la anul 580. Hoardele avarilor prădau și pustiau Imperiul Oriental...

Atunci a început să pâlpâie, parcă foarte departe, dincolo de amfiteatrul ascuns de cortine, o vâlvătaie roșie, și s-au auzit murmure neînțelese, în care s-ar fi spus că se amestecau vocile și strigătele multor mii de oameni, lamentații și țipete repede sugrumate.

— Dar Roma cea Nouă veghea! izbucni Corul. Imperiul Roman de Răsărit veghea! Bizanțul biruise și de data aceasta somnul.

— Doi generali romani...

— Comentiol și Martin...

— Doi generali și-au ascuns legiunile în codrii munților Balcani...

De câteva clipe mi se părea că zăresc, în dreapta și în stânga noastră, furișându-se pe lângă pereți, un șir nesfârșit de umbre. Pandeale își apropie capul de mine și șopti:

— Sunt cei mai buni elevi ai lui Vladimir. Sunt toți excelenți înotători. Ai să-i vezi acum!...

— Și într-o zi, continuă Niculina, sau poate era spre seară, înainte de căderea nopții, legiunile s-au năpustit asupra Avarilor. Și, spun cei doi istorici bizantini, victoria ar fi fost sigură dacă...

— Amintiți-vă! a strigat Corul cu un timbru metalic, ca de trâmbiță. Amintiți-vă de calul lui Napoleon!

— Victoria ar fi fost sigură dacă nu intervenea catârul.

— Ca toți catârarii, adăugă în șoaptă Corul, era împovărat. Purta de ceasuri, purta de zile și nopți, sarcina stăpânului...

— Povara se desprinsese, reluă Niculina și alunecă, fără ca stăpânul să observe. Și atunci unul din soldați îi strigă din urmă, și cu toată puterea, îi strigă să se întoarcă și s-o ridice. I-a strigat: *Torna, torna, fratre!*

— I-a strigat cu toată puterea, scanda Corul, i-a strigat: *Torna, torna, retorna fratre!*

— Și alți soldați, continuă Niculina, au repetat chemarea — *torna, torna, fratre!* — și atunci cei din fruntea coloanei au auzit strigătul...

— *Torna, torna, retorna fratre!* repetă Corul din ce în ce mai repede și sacadat.

— Și au crezut că s-a dat ordinul de retragere, continuă Niculina cu o voce tulbure, parcă sugrumată de emoție, și s-au întors din drum, strigând și ei: *torna, torna, fratre!* și s-a produs învălmășeala...

De câțva timp mi se părea că visez, căci acea masă de umbre care se adunase începuse să se agite, murmurând: *torna, torna, retorna fratre!*, și îndreptându-se spre noi ca o singură, monstruoasă făptură. În câteva clipe cuprinse și înghiți Corul și pe Niculina și înainta cu zgomot surd de călcăie lovind tot mai amenințător pământul. Mi s-a părut că dintr-un moment în altul voi fi surprins de acea caracatiță uriașă cu brațele ciuntite care se apropia tot mai repede de mine. Atunci am sărit în picioare, am început să strig — *torna, torna, fratre!* — și, întorcând spatele scenei, am încercat să fug spre ieșire. Mi s-a părut că întreaga sală se golise și spectatorii alergau, unii împingându-se din spate, alții alături de mine. Dar nu-mi dau seama cât am alergat. Cred că nu reușisem încă să ies din acel uriaș hambar, când m-am împiedicat și am căzut.

IX

— Probabil că mi-am pierdut cunoștința, am șoptit dând cu ochii de Serdaru.

— Dormeați atât de profund, încât Maestrul n-a mai încercat să vă trezească. Dar ce s-a întâmplat? mă întrebă.

Mă orbea lumina dimineții și-mi frecam în neștire ochii.

— Când am văzut mulțimea aceea năpustindu-se asupra noastră, și am văzut cum fug toți în jurul meu am încercat să mă salvez, și am fugit și eu...

Serdaru mă privea zâmbind.

— Făcea și asta parte din spectacol. Dar nu fugeau către ieșire. Se răspândeau pe lângă pereți ca să se poată furișa apoi spre scenă. Se pregătea tabloul II. Și de-abia cu tabloul II începea adevăratul spectacol. Păcat, mare păcat! Acum, vă las, adăugă. Dușul e pe coridor. Mă întorc într-un sfert de ceas.

Mă aflu într-un dormitor cu șase paturi, dar toți ceilalți se treziseră și pleaseră demult, căci paturile erau făcute. Umilit de naivitatea și oboseala mea, m-am spălat și m-am îmbrăcat cât am putut de repede. Apoi am traversat coridorul și am ieșit în curte.

— Bravo! m-a întâmpinat Serdaru cu, mi s-a părut, o sinceră bucurie. Trei minute mai devreme, e semn bun! Mi-au spus că puteți lua ceaiul în sufragerie.

— Ce face Maestrul? l-am întrebat cu oarecare sfială. Probabil că l-a surprins zăpăceala și prostia mea.

— Îi pare și dânsului rău. De altfel, o să-l vedeți mai târziu, o jumătate de ceas înaintea prânzului. Acum lucrează, adăugă Serdaru coborând ușor glasul. E de necrezut cât a putut scrie aici, în ultimele trei zile.

În sufragerie, ne-am așezat la o masă de lângă fereastră. Eram încă amețit de intensitatea luminii. Curând, Niculina s-a apropiat de noi cu o tavă încărcată.

— Îmi cer iertare, i-am spus înclinându-mă. Nu știu ce-am avut aseară. Probabil oboseala...

Niculina așează tava în fața mea și-mi strânse mâna.

— Ne pare rău și nouă. A fost unul din cele mai reușite spectacole din vara aceasta. Și marea surpriză a fost, pentru noi toți, dialogul dintre Hegel și reprezentanții istoriografiei contemporane. Spun surpriză, pentru că scena a fost introdusă în ultimul moment. Fusesse repetată în mare taină, în camera lui Ieronim...

Ceaiul nu era prea fierbinte, dar pâinea de casă, untul și mierea mi s-au părut tot atât de bune ca în vremea copilăriei.

— Evident, interveni Serdaru, pentru că n-ați asistat decât la primul

tablou, nu puteți înțelege că, în întregimea lui, spectacolul ilustrează modul de a fi al evenimentelor istorice și totodată structura istoriografiei.

— Poate o să zâmbiți, am îndrăznit prinzând deodată curaj, dar eu încă nu-mi dau seama de sensul spectacolului. De ce ați început cu *torna, torna, fratre*?

Așa cum mă așteptam, s-au privit zâmbind unul pe altul.

— Explică-i tu, spuse Serdaru, că ești mai meșteră.

— Dar de unde să încep? Să încep cu începutul. Vă aduceți aminte din liceu ce importanță are, pentru noi, Românii, mărturia cronicarilor bizantini: este primul document de limbă arhaică românească: de stră-română. Și faptul că strigătul *torna, retorna, fratre!* a fost înțeles de întreaga armată, confirmă de asemenea prezența masivă a populației, să-i spunem stră-română, în secolul VI, în peninsula Balcanică.

Atunci mi-am dat seama că bluza era atât de transparentă încât i se întrevedeau în întregime sânii: probabil că Niculina nu purta *soutien-gorge*. Am roșit brusc și mi-am plecat privirile în farfurie, din fericire mai rămăsese o felie de pâine și puțin unt. Dar este probabil că atunci mi-a scăpat înțelesul câtorva fraze în legătură cu interpretările date de istorici și filologi acestor trei cuvinte: *torna* (ori *retorna*), *fratre*.

— Acum, ceea ce este și mai important, este pluralitatea semnificațiilor acestui eveniment. Pe de o parte, o tragedie, înfrângerea unei armate romane — devine unul din cele mai prețioase și mai exaltate documente ale istoriografiei românești. Pe de altă parte, documentul ilustrează admirabil precaritatea și caracterul fortuit al istoriografiei: dacă acel catâr nu-și pierdea povara, nu se putea dovedi existența atât de timpurie, în secolul VI, a stră-românilor și a limbii stră-române. Dar mai ales este revelatoare lumina pe care o aruncă asupra structurii evenimentului istoric în general: orice accident, oricât ar fi el de neînsemnat sau de ridicol, poate avea consecințe considerabile pentru istoria unui popor sau, în anume cazuri — bunăoară, nasul Cleopatrei — pentru un continent sau o civilizație.

— Dar, îndrăznii s-o întrerup, deși n-am văzut urmarea, nu înțeleg

cum aceste interpretări ale evenimentului istoric și ale istoriografiei ar putea constitui subiectul unui spectacol dramatic.

Niculina privi cu înțeles spre Laurian.

— Cel mai bun lucru ar fi să-ți povestească el tot ce-a urmat. Eu trebuie să mă duc; mă așteaptă băieții.

N-am înțeles prea bine ce mi-a povestit Serdaru, desigur nu numai din vina lui. Mă surprindeam câteodată cu gândul la Pande, la neașteptata lui inspirație literară, alteori revedeam bluza transparentă și sâniul Niculinei. Mai târziu, la București, l-am întrebat pe A. D. P., dar el văzuse altfel spectacolul și nu înțelesese întotdeauna legătura dintre tablouri. Pe scurt, următorul tablou pune în scenă alte episoade celebre ilustrând rolul animalelor în istoria universală; căprioara care indicase hunilor ieșirea din bălțile Meotide; zimbrul pe care-l fugărise Dragoș, fundând astfel Principatul Moldovei. Apoi, în al treilea tablou, o serie de dansuri, pantomime și cântece arătau ce admirabile capodopere folclorice au produs asemenea mituri și legende. Iar al patrulea tablou ilustra, *„cât se putea de dramatic”*, a subliniat Serdaru, confruntarea între valorizarea artistică și filosofică, pe de o parte, și interpretarea istoriografică, pe de altă parte, a acelor evenimente exemplare.

— Bine, bine, l-am întrerupt târziu. Toate acestea sunt cât se poate de interesante. Și, pentru că spui dumneata, pot inspira chiar spectacole dramatice... Dar de ce-ați ales tocmai această temă a istoriografiei și a evenimentelor exemplare? Mi se pare o temă didactică, o problemă, în fond, minoră, periferică...

— Dimpotrivă, răspunse Serdaru cu un glas ferm și, mi s-a părut, aproape patetic. Este problema cardinală a timpului nostru. Pentru că, *dacă Hegel are dreptate, suntem pierduți!*

Nu prea înțelegeam, dar l-am lăsat să continue. Următorul tablou ilustra tocmai această confruntare cu Hegel. Dar mi-a fost peste putință să mi-o imaginez reprezentată, *pusă în scenă*.

— Trebuie să vă mărturisesc, recunosc Serdaru, că eu nu l-am citit pe Hegel. Nu cunosc decât fragmentele pe care ni le-a tradus și

comentat Ieronim. Dar cred că înțeleg *sistemul lui de gândire*, pentru că l-am trăit de atâtea ori, în viața de toate zilele, și mai ales l-am retrăit repetând anumite spectacole sub direcția lui Ieronim. Cel mai bun lucru ar fi să-l ascultați pe el, pe Ieronim Thanase, explicându-vă interpretarea hegeliană a Istoriei.

Mi s-a părut curios că același lucru mi l-a spus și Pandele în cursul aceleiași zile. Dar înainte de a mă conduce în camera unde lucra A. D. P., Serdaru mi-a arătat sala de gimnastică și piscina Taberei. Am înțeles că el făcea parte din echipa antrenorilor sportivi ai uzinelor Uricani, iar Niculina și „băieții” lucrau în timpul verii, cu ansamblul dramatic al Taberei. Surpriza am avut-o la piscină. M-au impresionat eleganța și viteza cu care înotau câțiva din elevii lui și faptul că nu păreau obosiți nici măcar după ce-au repetat de mai multe ori cursa de 100 de metri. Dar încă nu știu ce să cred despre secretul acestor performanțe, secret pe care mi l-a destăinuit Serdaru, cu rugămintea de a-l păstra pentru mine. (Pe drept cuvânt, de altfel; nu numai că nimeni nu l-ar fi crezut, dar risca să-și piardă slujba). Când descoperea vreun elev cu reale însușiri, Serdaru îl ducea în fața bazinului cu pești de la intrarea Taberei și-l îndemna să-i privească mult timp înotând, apoi să-și închipuie — mai precis, să se lase purtat de imaginație, să viseze — că, în piscină, elevul *își va purta și el trupul cu aceeași ușurință și spontaneitate ca un pește*.

— Este un exercițiu de auto-sugestie, i-am spus, așadar un fel de rit magic.

— Este și asta, dar secretul e mai adânc: este un exercițiu de anamneză...

X

— Ca noi toți, a remarcat A. D. P. în acea dimineață, băieții abuzează de clișee. Dar de multe ori au dreptate: marele secret al tuturor tehnicilor, fiziologice și spirituale, este anamneza.

Acum, la lumina amiezii de vară, mi s-a părut mai tânăr și mai odihnit ca niciodată. Avea un teanc de foi scrise în fața lui, pe birou, iar alături o mapă destul de voluminoasă. Îmi pregătisem mai multe întrebări: Ce i-au spus la telefon și de ce au venit să-l ia cu camioneta? care e povestea Niculinei? de ce-a pomenit de Queste? Ce-l face să creadă că viitoarele lui capodopere vor fi piesele de teatru? — și altele de acest fel. Dar A. D. P. nu mi-a dat răgaz să-l întreb. A vorbit el aproape tot timpul; eu m-am mulțumit să răspund la întrebările lui. Am apucat, totuși, să mă scuz pentru scena din noaptea trecută.

— M-a surprins și pe mine, dar Ieronim o interpretează altfel; ai fost atât de impresionat de spectacol încât ai re trăit aieva retragerea dezastruoasă a cohortelor romane. Dar n-a fost o anamneză, ci o experiență comparabilă unei posesiuni; de aceea nu te-ai deșteptat decât târziu, azi dimineață, și ai ratat restul spectacolului. Așa că, aș spune, inițierea dumitale în acest fel de teatru a fost un eșec...

— Nici nu bănuieți cât de rău îmi pare, am îngăimat.

— Nu face nimic, vor mai fi ocazii. Dar îmi pare rău pentru că, ratând spectacolul de aseară, tot ce-ți voi spune sau vei citi aici (și-mi arată mapa și foile scrise) despre posibilitățile teatrului ți se vor părea simple considerații teoretice. Dar, în sfârșit, avem alte lucruri urgente de discutat...

Și-a aprins țigara (îl vedeam pentru prima oară fumând) și m-a privit zâmbind.

— Cum merg lucrurile acasă? Ce face Ecaterina?

Am roșit, dar i-am mărturisit adevărul. S-a mulțumit să înalțe, râzând, din umeri; nu părea supărat. Am profitat de acea scurtă pauză și i-am rezumat conversațiile telefonice cu Ghiță Horia.

— Da, am vrut să-l fac curios, ca să se dea peste cap și să publice primul volum de *Teatru*.

— Dar când ați avut timp?...

— Ca să scriu primul volum? m-a întrerupt foarte bine dispus. Nu l-am scris încă, dar dacă voi putea rămâne aici, așa cum doresc, încă două, trei săptămâni, îl termin, în orice caz, am deja destul material pentru tipar. Uite, aici, și-mi arată mapa, sunt vreo 200 de pagini, e drept scrise cu mâna și nu prea multe rânduri pe pagină. Acest text constituie o lungă *Introducere* la o artă și tehnică dramatică potrivită timpului nostru.

— Dar când?... încercai din nou să-l întreb.

— Eusebiu! m-a întrerupt cu un glas tainic, emoționat. Ți-am scris deja că e vorba de o experiență decisivă pentru mine și pentru dumneata. Tot ce-am să-ți spun acum rămâne numai între noi. Ai să vezi că e vorba de ceva extrem de important. *Introducerea* aceasta nu e scrisă de mine. Dar ea explică dramele pe care le scriu acum și, în orice caz, trebuie publicată sub numele meu, ca să poată apărea repede și, mai ales, să fie citită și luată în serios. Dacă ar apărea sub numele autorului — ceea ce mă îndoiesc că ar fi posibil în momentul de față *Introducerea* aceasta ar trece neobservată. Evident, mai târziu, poate chiar la ediția a doua, voi revela numele autorului. Chiar faptul că-ți povestesc toate acestea și că am să te rog să păstrezi cu cea mai mare atenție manuscrisul original și să mi-l înapoezi printr-un curier îndată ce-l vei dactilografia, chiar faptul acesta arată, îmi place să cred, că nu e vorba de un plagiat.

Tăcu brusc, și-și stinse absent țigara.

— Dar piesele pe care le scriu acum, reluă, sunt inspirate de această teorie a spectacolului dramatic, teorie pe care ai s-o cunoști citind *Introducerea*. Spun „piese”, la plural, pentru că, deși pot fi citite și reprezentate separat, își descoperă adevărata semnificație numai când sunt jucate în grup. Deocamdată, în primul volum vor fi patru sau cinci piese, dar seria va fi continuată în volumele următoare. Dacă aș fi fost

tânăr, aş fi putut scrie 60-70 de piese, şi toate ar fi alcătuit laolaltă o *singură operă*.

Eram gata să-l întrerup, să-l asigur că are înaintea lui încă destui ani productivi, şi dacă reuşeşte să scrie patru, cinci piese în câteva săptămâni, va putea scrie 60-70 în următorii cinci ani. Dar n-am apucat să rostesc un singur cuvânt.

— Ideea acestui fel de literatură dramatică, a continuat, am avut-o chiar în noaptea când am ajuns aici, după ce-am asistat la primul spectacol. Pe scurt, îţi pot spune că atunci am înţeles, ca într-o străfulgerare, sensul multor întâmplări din viaţa mea. Apoi, chiar în noaptea aceea, stând de vorbă cu Ieronim Thanase, autorul manuscrisului (şi-mi arată din nou mapa), m-am convins că experienţa mea nu constituie o excepţie. *Oricine, orice spectator, orice cititor*, sublinie cuvintele, poate avea o revelaţie similară. Atunci mi-am dat seama de importanţa acestui tip de spectacol pentru toţi contemporanii noştri, din toate ţările şi din toate continentele.

Se opri o clipă, mă privi adânc în ochi, apoi rosti cu gravitate.

— Dragul meu, în zilele noastre, spectacolul este singura noastră şansă de a cunoaşte *libertatea absolută*, şi acest lucru se va adevăra şi mai mult în viitorul apropiat. Precizez: *libertatea absolută*, pentru că n-are nimic de-a face cu libertăţile de ordin social, economic sau politic.

— Este pur şi simplu extraordinar! am şoptit, brusc emoţionat.

— Ai să te convingi şi dumneata, şi poate mai curând decât te aşteptai. Dar despre toate astea o să mai stăm de vorbă... Deocamdată, iată ce te rog. Dacă nu ai nimic contra, o maşină, — o altă maşină, nu cea cu care ai venit — te va duce mâine după-amiază la Bucureşti. Îţi voi încredinţa manuscrisul *Introducerii*, şi am să te rog să-l dactilografiezi cât vei putea de repede, fără ca cineva să-şi poată arunca ochii pe original. Dacă telefonează Ghiţă, răspunzi că prepari pentru tipar *Introducerea*, şi îi indici, aproximativ, numărul de pagini. Îl asigură că foarte curând, poate într-o săptămână, vei primi şi manuscrisul primei piese. Dacă îţi cere detalii despre *Introducere*, îi spui că am intitulat-o „*Introducere la o dramaturgie posibilă*”.

— Interesant titlu, am spus. Dar nu mai puțin enigmatic...

M-a privit din nou cu căldură, zâmbind. Dar era un zâmbet melancolic, aproape trist.

— Este într-adevăr enigmatic, pentru că nu îndrăznesc, încă, să spun mai mult. Vorbeam adineaori de anamneză. Au fost multe evenimente importante în viața mea, evenimente de care îmi aduceam destul de bine aminte; deși, cum îți spuneam, de-abia acum câteva zile, după primul spectacol, le-am înțeles sensul — și încă nu la toate. Dar, mi-am dat seama de curând, există un eveniment extrem de important în viața mea de care nu-mi amintesc aproape nimic. Îmi aduceam foarte vag aminte de acel Crăciun 1938, petrecut la Sibiu. Până acum câteva zile nu puteam bănuî că atunci s-a întâmplat ceva; ceva care mi-a schimbat radical viața...

A tăcut brusc, și a scos pachetul cu țigări din buzunar.

— Va să zică, am început cu o neînțeleasă emoție, v-ați convins că Laurian Serdaru...

— Nu e numai asta, a continuat. Este și faptul că de atunci, după experiența de la Sibiu, am renunțat definitiv la teatru. De atunci n-am mai scris decât romane și nuvele. De ce? m-a întrebat privindu-mă în ochi. Ce alt scriitor a renunțat la vocația lui după un prim eșec? Și, în fond, nici nu era vorba de un eșec, pentru că piesa a fost scoasă de pe afiș înainte de premieră. Dacă ar fi fost jucată, poate ar fi avut succes, sau poate n-ar fi avut. N-are importanță. Aș fi scris o altă piesă, aș fi continuat. *De ce interesul meu pentru teatru a încetat brusc și definitiv după întoarcerea de la Sibiu?*

S-a întrerupt, ca să-și aprindă țigara. Mi s-a părut că e emoționat și-i tremură ușor mâna.

— Am crezut de atunci că *Orfeu și Euridice* este o piesă proastă, ratată, și n-am avut niciodată curiozitatea s-o recitesc. Dar nu știu ce mi-a venit, și după ce mi-a telefonat Niculina am căutat manuscrisul și l-am pus în valiză. Ei bine! a exclamat, am recitit-o de două ori, și piesa nu mi se pare deloc proastă. Este, evident, o piesă de tinerețe, cu defectele caracteristice începătorilor. Dacă aș fi continuat, aș fi scris

din ce în ce mai bine. Aș fi fost astăzi, nu mă sfiesc să spun, un mare autor dramatic. Dar a intervenit ceva, ceva de care nu izbutesc să-mi aduc aminte, dar care a jucat rolul unui traumatism. De atunci...

A tăcut brusc și și-a întors capul spre fereastră. Mă întrebam ce i-aș putea spune, cum aș putea schimba subiectul fără ca să-l mâhnesc.

— Nu încape îndoială, reluă cu un glas mat, neutru, că acel incident traumatic s-a produs în urma întâlnirii cu Euridice, vreau să spun cu artista care juca rolul lui Euridice, cu mama lui Laurian. Că această întâlnire a avut loc, și că ea s-a dovedit foarte importantă în viața tinerei artiste, o dovedesc cele două însemnări, mai ales a doua însemnare, scrisă cu creionul. Dar nu izbutesc să înțeleg de ce nu-mi aduc aminte nici măcar de figura Euridicei. Foarte probabil, era o femeie frumoasă; uită-te la Laurian. Cum a fost posibil să *uit tot?! O asemenea amnezie își are desigur o cauză profundă. Dacă aș utiliza terminologia mitologică, aș spune că amnezia mea exprimă într-un fel cât se poate de concret moartea Euridicei. Pentru mine, Euridice a murit definitiv, așa cum ea n-a murit niciodată pentru Orfeu, nici după ce rămăsese pentru totdeauna în Infern. Dar dacă interpretarea asta e corectă, înseamnă că atunci, în iarna lui 1938, eu n-am văzut în acea tânără artistă întruchiparea Euridicei, am văzut pe altcineva! Dar, mă tot întreb, pe cine?*

— Într-adevăr, pe cine? am repetat în șoaptă, emoționat.

Am tresărit amândoi auzind clopoțelul care ne chema la masă.

XI

De-abia în mașina care m-a adus a doua zi la București am încercat să recapitulez toate întâlnirile și descoperirile din ultimele 24 de ceasuri. Pe măsură ce mi le aminteam, îmi dădeam seama că multe din nedumeririle pe care sperasem să le lămuresc rămăseseră nedezlegate. De câte ori mă pregătisem să-l întreb dacă ghicise și el secretul rochiei-garderobă a Niculinei, A. D. P. îmi tăia vorba: părea obsedat de problemele spectacolului și ale anamnezei. Doar odată mi-a

spus, în trecut:

— Pentru ei, costumele simbolizează, dar în același timp realizează, diferitele modalități și situații ale omului. De câte ori dezbracă un costum, actorul se eliberează de un anumit mod de a fi. Au învățat tehnica aceasta de la Ieronim...

Cum nu văzusem decât un singur tablou, nu știu ce alt costum va fi îmbrăcat Niculina. În noaptea aceea, absent și somnoros cum eram, n-am putut să-mi dau seama dacă purta rochia-garderobă. A doua zi, în Tabără, avea o bluză transparentă și o fustă lungă, iar pe seară, un fel de șalvari din mătase albastră. Mi s-a părut curios, în mașină, că nu-mi aminteam precis nici coafura nici culoarea părului. Ca și cum mi-ar fi citit gândul, tânărul de lângă mine spuse:

— Niculina își schimbă în fiecare zi coafura.

— Dar chiar și culoarea părului? l-am iscodit.

— Când vrea, își schimbă și culoarea părului. Dar n-o schimbă în fiecare zi...

Ca și toți ceilalți elevi ai lui Serdaru, tânărul părea îndrăgostit de Niculina. Ghiceam în privirile lui o adorație totală, ca în fața unei zeițe.

— Care o fi culoarea ei adevărată? l-am întrebat încercând să zâmbesc...

— Serdaru spune că, atunci când a cunoscut-o, era blondă. Dar acum, de obicei, culoarea e castanie, și uneori bate în roșu...

— Curios! am șoptit.

Și, ca să pun capăt conversației, am deschis iar carnetul și am început să-l răsfoiesc, ca și cum aş fi căutat o anumită însemnare. „Dacă Hegel are dreptate, citii la întâmplare, atunci suntem pierduți”. Notasem fraza îndată după masă. Când, curând după aceea, i-am repetat-o lui Ieronim Thanase, mi-a spus:

— E adevărat. De aceea trebuie să-l corectăm pe Hegel și să-i ducem gândul mai departe...

Nu mi-l închipuisem așa cum era: încă tânăr, foarte frumos — de o frumusețe severă, romantică —, înalt, voinic și totuși paralizat în fotoliu, cu cele două bastoane lângă el. Dar când am intrat împreună cu

A. D. P., ne aștepta în picioare. Numai după ce mi-a strâns puternic mâna s-a reșezat, sprijinit de doi tineri. Din fericire, în ultimul moment, înainte de a ajunge în fața camerei lui, A. D. P. mă anunțase, coborând glasul, că Ieronim e pe jumătate paralizat.

— E din vina mea, mi-a spus la un moment dat Ieronim. Undeva, am făcut o greșală; undeva, nu știu unde, într-un rol pe care l-am jucat anapoda, într-o punere în scenă eronată, nu știu... Dar când voi descoperi cauza — pentru că doctorii își tot bat capul de un an, și nu-i dau de rost —, când o voi descoperi, tămăduirea vine de la sine. Artă dramatică, domnule Damian, redevine ce-a fost la început, o artă magică! exclamă și izbucni într-un râs neașteptat de tineresc. Să fii cu băgare de seamă, căci multe ți se pot întâmpla!...

Apoi, cu un alt glas, dar tot atât de seducător, m-a rugat să-i descriu cât mai amănunțit experiența din noaptea trecută. După câțva timp, profitând de faptul că Niculina și Serdaru intraseră aducând cafelele, i-am amintit de Hegel. S-a schimbat deodată la față, parcă ar fi fost luminat de o flacără interioară.

— Ce destin extraordinar! a izbucnit. Să rămână neînțeleș aproape o sută de ani, și apoi să fie descoperit, ridicat în slavă, consacrat drept cel mai mare gânditor de la Aristot încoace, și tocmai cei care cred că l-au înțeleș mai bine să ne împiedice, prin exegezele lor, să-i descifrăm mesajul, să ne împiedice, deci, să-l completăm, să-l depășim. Pentru că, dacă toată lumea e de acord că Hegel era într-adevăr convins că în orice eveniment istoric se manifestă Spiritul Universal — toți exegeții interpretează această idee într-un mod simplist, și anume: trebuie să acceptăm evenimentele istorice, manifestările concrete ale Spiritului Universal, chiar în cea mai monstruoasă expresie a lor, bunăoară în crematoriile de la Auschwitz: să le acceptăm și să le justificăm: dacă au avut loc, dacă s-au realizat în Istorie, înseamnă că sunt raționale și, deci, justificate sau justificabile.

Se întrerupse brusc și, întorcându-se către Laurian și Niculina, îi întrebă:

— Cine mi-a făcut astăzi cafeaua ? Ca să știu ce ierburi mi-ați pus:

mătrăgună sau busuioc?

— Eu am făcut-o, mărturisi Niculina zâmbind. Dar de ce întrebi? Se simte gustul mătrăgunei?

— Ah! Circe, neîntrecută vrăjitoare! exclamă în glumă Ieronim, parodiind probabil emfaza vreunui elev din primul an de Conservator.

Niculina așteaptă câteva clipe, privindu-l cum își soarbe cafeaua, apoi începu să recite, aproape în șoaptă.

— „*Quel grand miracle! quoi sans être ensorcelé; tu m-as bu cette drogue! Jamais, à grand jamais, je n'avais vu mortel résister a ce charme... Il faut qu'habite en toi un esprit invincible. C'est donc toi qui serais l'Ulysse aux mille tours?*” Odiseea, cântul X, adăogă, traducerea lui Victor Bérard.

— Păcat că nu știm grecește, ca să te ascultăm recitându-ne în original, vorbi Ieronim, mi s-a părut, cu oarecare melancolie. Dar să nu crezi, adăogă, întorcând capul către mine, că am uitat ce voiam să spun. Voiam să spun că ideea lui Hegel poate fi înțeleasă și altfel. Eu, în orice caz, *îndrăznesc să-l înțeleg altfel*, și să-l corectez. De acord, fiecare eveniment istoric constituie o nouă manifestare a Spiritului Universal; dar asta nu înseamnă că trebuie doar să-l înțelegem și să-l justificăm. Trebuie să mergem mai departe: să-i descifrăm *semnificația lui simbolică*. Pentru că orice eveniment, orice întâmplare cotidiană comportă o semnificație simbolică, ilustrează un simbolism primordial, trans-istoric, universal. Cred că ați auzit pentru a suta oară! exclamă adresându-se Niculinei și lui Laurian, și izbucni în râsul lui de adolescent. Iar dumneavoastră Maestre, ați întâlnit, sau veți întâlni, ideile acestea aproape în fiecare pagină a Introducerii.

— Eu sunt de vină, m-am scuzat, pentru că v-am pus întrebarea...

— Nu e vina dumitale. Repetarea și neconținută reformulare a acestor gânduri constituie, pentru mine, mai mult decât o voluptate intelectuală. Nu se compară cu emoția estetică a recitării unui poem. Îmi place s-o compar cu efectul pe care-l produce, în sufletul unui credincios, recitarea rituală a mării or rugăciunii, mai ales a rugăciunii dintâi, *Tatăl nostru*... Deci, ca să revin la adevărata interpretare a

evenimentelor istorice, și ca să conclud, îmi place să-mi repet de câte ori am prilejul, să repet într-un mod oarecum ritual, că descifrarea semnificațiilor simbolice secrete, ale evenimentelor istorice, poate constitui o revelație, în sensul religios al termenului. De altfel, acesta este țelul tuturor artelor.

Văzându-mă că privesc absent șoseaua care se întindea în fața noastră, tânărul încercă să continue conversația.

— Dar nici Serdaru nu se lasă mai prejos, spuse zâmbind. L-ați văzut cum înoată?

— Nu, pe el nu l-am văzut. Ieri, la piscină, v-am văzut doar pe dumneavoastră, elevii lui...

— Serdaru Laurian, rosti solemn, înoată ca un pește!

— Chiar atât de repede ca peștele? l-am întrebat în glumă.

— Nu la piscină, se înțelege. Cât ar fi ea de mare — și piscina Taberei nu e mare — apa stă în piscină ca într-un borcan; n-are curenți, n-are valuri. Dar să-l vedeți pe Serdaru înotând în Olt sau în Dunăre: taie apa ca o zvârlugă! Nu vă mai spun de Marea Neagră, adăugă zâmbind misterios. Nu-i place să povestesc ce s-a întâmplat atunci, la Eforie. Și nu povestesc. Dar cu dumneavoastră este altceva... Eu sunt, cum spune chiar Serdaru, mâna lui dreaptă. Până anul trecut, când s-a logodit, mă lua pretutindeni unde era angajat ca instructor.

Am înțeles că, acum trei ani, se aflau împreună la Eforie. O dată, târziu după miezul nopții, Serdaru l-a deșteptat și, făcându-i semn să calce în vârful picioarelor, au ieșit din dormitorul coloniei și au coborât pe plajă.

— Am să-ți arăt ce-am învățat chiar acum, în noaptea asta. Dar îți arăt numai ție...

Apoi a intrat în mare și, pentru că talazurile se înălțau, rostogolindu-se unul după altul, Serdaru s-a zvârlit sub ele și, câteva clipe în urmă, a ieșit la suprafață, la vreo 10-12 metri, și i-a făcut semn cu mâna. Cunoscându-i măiestria, băiatul n-a fost prea impresionat și se întreba chiar de ce-l trezise din somn. Dar și-a dat repede seama că Serdaru plonjase din nou, și a așteptat să vadă cât timp rămâne sub apă. După

vreun sfert de ceas i s-a făcut frică și a început să se plimbe pe plajă, întrebându-se dacă n-ar trebui să anunțe poliția maritimă, în cele din urmă, convins că i se întâmplase un accident — pentru că trecuse aproape un ceas de când îl zărise făcându-i semn cu mâna — a anunțat poliția. O motoscafă, cu farurile aprinse, a început să-l caute la vreo sută de metri distanță de plajă. Curând au stins farurile, pentru că se luminase de ziuă. La un moment dat l-au zărit, departe, în larg, înotând voinicește, și atât de repede încât nu le venea să-și creadă ochilor.

— Îmi pare rău, s-a scuzat după ce s-a suit în motoscafă. Nu mi-am dat seama că ajunseseam atât de departe.

— De altfel, reluă tânărul, coborând glasul, Serdaru spune că unii din strămoșii noștri au fost pești. Dar mie nu-mi vine să cred...

Deci, mi-am spus, din nou același lucru: anamneză prin gesturi, prin incantații, prin spectacol. Cum spunea Ieronim, acesta este scopul tuturor artelor: să reveleze dimensiunea universală, adică semnificația spirituală a oricărui obiect, sau gest, sau întâmplări, cât ar fi ele de banale sau ordinare.

— Dar prin spectacolul dramatic, adăugase, descifrarea semnificațiilor simbolice, deci religioase, ale evenimentelor, de orice fel, poate deveni un instrument de iluminare, mai precis: de mântuire a mulțimilor...

— De aceea îți spuneam azi dimineață, interveni Pandele întorcându-se către mine, îți spuneam că acest fel de a practica arta dramatică este astăzi, singurul mijloc de a dobândi libertatea absolută...

Eram entuziasmat și totodată nedumerit. Fără să-mi dau seama că aş putea fi judecat mai puțin inteligent decât socotesc că sunt, le-am mărturisit, foarte sincer.

— Dar eu tot nu văd ce legătură are Hegel cu acest fel de artă dramatică!...

Am răsuflat ușurat auzindu-l pe Ieronim râzând parcă mai surescitat ca niciodată. A ridicat unul din bastoane în aer, și l-a clătinat, parcă ar fi voit să anunțe că se pregătește să spună ceva foarte important.

— Bravo! a strigat. Ai perfectă dreptate și îți mulțumesc că mi-ai

atras atenția. Pentru că tocmai acest punct, capital pentru discuția noastră a fost lăsat deoparte. Evident, îi reproșez lui Hegel că s-a poticnit la ecuația: eveniment istoric egal o nouă manifestare a Spiritului Universal, în loc să ducă analiza mai departe și să dezvăluie semnificațiile simbolice ale evenimentelor și întâmplărilor. Dar această dezvăluire, sau descifrare, a simbolismului, care sparge coaja întâmplărilor cotidiene aparent banale și *le deschide spre universal* — acest exercițiu spiritual nu este decât arareori accesibil omului din zilele noastre. Revelarea semnificației simbolice a gesturilor, acțiunilor, pasiunilor și chiar a credințelor noastre, se obține participând la un spectacol dramatic *așa cum îl înțelegem noi* — cuprinzând adică dialoguri, dans, mim, muzică și acțiune, sau dacă vrei „subiect”. Numai după experiența câtorva spectacole de acest fel, spectatorii vor reuși să descopere semnificațiile simbolice, transistorice, ale oricărui eveniment sau incident cotidian.

— Într-un cuvânt, interveni Pandele, spectacolul dramatic ar putea deveni, foarte curând, o nouă escatologie, sau o soteriologie, o tehnică a mântuirii.

— Evident, spuse Ieronim, numai că asemenea termeni nu trebuiesc niciodată pronunțați pentru că, în zilele noastre, sunt descalificați. Escatologie și soteriologie aparțin vocabularului așa-ziselor ideologii obscurantiste...

— Și am putea fi acuzați nu numai de superstiție și obscurantism, interveni surâzând Niculina, ci chiar și de magie neagră...

Ieronim o privi, prefăcându-se surprins, și izbucni din nou în râs.

— Ia uitați-vă cine vorbește! exclamă.

XII

Am regăsit ideile lui Ieronim citind, chiar în acea noapte manuscrisul *Introducerii*. Dar pe măsură ce citeam, îmi dam seama că argumentul era mult mai complex și mai nuanțat. Thanase amintea originile magice ale artelor, descria amănunțit mai multe tehnici

gimnice și psiho-fiziologice și arăta rolul lor în istoria spectacolului dramatic. Mă întrebam care va fi reacția cititorilor, și mai ales a criticilor dramatici și a istoricilor literari. Dar, în fond, mă interesa un singur lucru: *ce va crea* A. D. P., inspirându-se din aceste teorii, și ce se va întâmpla cu el, omul, obsedat cum părea a fi de taina celor trei zile de Crăciun, petrecute la Sibiu, în 1938.

Din fericire, Ecaterina s-a arătat mai înțelegătoare decât mă așteptam. M-a întrebat doar cum se simte A. D. P. și dacă are ceva grijă de el.

— Mi-a telefonat azi dimineață, a adăugat fără să-și ascundă satisfacția. Mi-a spus ce rufărie și ce haine să-i pregătesc. Și aseară, târziu, a venit motociclistul, nu băiatul acela tânăr, care a fost prima oară, un altul, și i-am dat valiza...

În birou, am parcurs corespondența și, conform instrucțiunilor lui A. D. P., am clasat scrisorile în două dosare: cele urgente, la care voi răspunde mai târziu, și toate celelalte. Apoi m-am apucat să dactilografiez *Introducerea*. Am lucrat până seara, și când o auzeam pe Ecaterina intrând ca să-mi aducă tava cu dulceață și cafea și, mai târziu, o farfurie cu fructe, acopeream manuscrisul lui Thanase cu o pagină dactilografiată din *Memorii*. La plecare, am strâns tot materialul în servietă și l-am luat cu mine acasă.

A doua zi am ajuns în strada Fântânelor mult înainte de amiază, sigur că Ecaterina îmi va pregăti inimitabila ei omletă. Eram hotărât să termin cât mai repede dactilografierea *Introducerii*; precauțiunile pe care trebuia să le iau ca să păstrez secretul deveneau iritante. Pe seară, ajunseseam la pagina 168 a manuscrisului. Îmi rămâneau de dactilografiat încă vreo 40 de pagini. Mă bucuram de pe acum de bucuria lui A. D. P. când va auzi de performanța mea. Dar nu mi-a telefonat nici a treia zi, după ce bătusem la mașină ultima pagină și mă pregăteam să încep a doua revizuire a întregului text: 99 de pagini. I-aș fi dat eu vestea dacă aș fi știut numărul de telefon al Taberei. M-a ispitit o clipă gândul să-l anunț pe Ghiță Horia, dar m-am răzgândit pe loc: va fi și mai surprins când mă va chema el la telefon. Am hotărât, în

orice caz, să-mi iau o zi de vacanță. Am anunțat-o pe Ecaterina că nu voi veni a doua zi. Dacă telefonează Maestrul, să-i spună că am terminat ce mi-a cerut și că aștept instrucțiuni.

Am rămas în pat mai târziu ca de obicei. Apoi, după un prânz de zile mari la Casa Oamenilor de Știință, m-am întors agale pe bulevard, până acasă. Îmi făgăduisem să încep volumul II din Saint-Simon. Mă pregăteam să-mi scot haina și pantofii, și să îmbrac o pijama de casă, când am auzit soneria. După o scurtă ezitare m-am apropiat de ușă și am deschis. Un bărbat între două vârste, cu părul rar, blond-spălăcit lipit de craniu, mi-a întins mâna zâmbind.

— Emanoil Albini, spuse. Mi-am îngăduit să vin la această oră pentru că știam că vă găsesc singur. D-ra Valeria nu se întoarce decât mâine seară.

Am roșit, încurcat, și i-am arătat fotoliul. Apoi m-am așezat la birou și l-am privit întrebător.

— Nu prea înțeleg despre ce este vorba. Ceva în legătură cu Valeria? Mi s-a părut că ar fi vrut să râdă, dar n-a reușit.

— Nu, nu! exclamă. D-ra Valeria Nistor profită de ultima zi de plajă... Și, recunosc, o invidiez...

Băgă automat mâna în buzunarul de la piept și scoase o tabacheră de argint.

— Pot aprinde o țigară? Întrebă cu o exagerată politețe. Am aflat că dumneavoastră nu fumați. Dar nu se știe niciodată ce poate aduce ziua de mâine. Ați văzut pe Maestrul Pandele...

Fără să-mi dau seama, am tresărit.

— Dar cum ați aflat?

— Știe toată lumea!... *À propos*, ce mai face Maestrul?

— Lucrează. Scrie zi și noapte. Este pur și simplu extraordinar!...

Mă privea fix, cercetător, dar fără severitate. Aveam impresia că mă cântărește; încă nu știa în ce categorie de „oameni fără trecut și fără viitor” să mă claseze.

— Un nou roman? Urmare la *Roata morii*, pe care o așteptăm toți de 30 de ani?

De data aceasta l-am privit eu cu mirare.

— Dar A. D. P. n-a spus niciodată că va scrie o urmare la *Roata morii*. De altfel, nici nu văd cum ar putea avea o urmare, dat fiind că amândoi eroii au murit; mai precis, Manole dispăre după moartea Otiliei, dar felul în care dispăre echivalează cu o moarte...

Albini zâmbi, parcă mi s-a părut, cu un oarecare efort.

— Poate că mă înșel eu, începui. Dar, în orice caz, acesta este doar un amănunt fără importanță. Important este faptul că tovarășul Horia are dreptate anunțând, pe foarte curând, un volum de *Teatru*...

— Nu e niciun secret. Dimpotrivă, A. D. P. e încântat de publicitatea organizată de Ghiță Horia. Își dă seama ce senzație va face vestea că în curând va apare un volum de *Teatru*...

— Este ca și cum s-ar fi aflat deodată în Paris, în 1922-27, că Marcel Proust scrie o piesă de teatru...

L-am privit uluit, cu o oarecare teamă; dar n-am avut timp să caut un răspuns.

— ... Și, după toate aparențele, continuă Albini, se complace la Tabăra Bolovani, în tovarășia „băieților” și a lui Ieronim Thanase.

— Este un mediu care-l stimulează. Cum n-a mai scris teatru din tinerețe...

— De la *Orfeu și Euridice*, m-a întrerupt Albini. Avea atunci 32-33 de ani...

— Exact, am repetat roșind ușor, de la *Orfeu și Euridice*. Dar de data asta e vorba de altceva. E vorba de un nou fel de a scrie teatru. Și prezența acelui grup, ca să nu-i spun trupă, a lui Ieronim îl stimulează. Știți poate și dumneavoastră că tinerii aceștia încearcă, de câțiva ani, tot felul de experiențe teatrale. Concepția lor despre spectacol este extrem de îndrăzneță și de originală.

— Sper că aveți dreptate, m-a întrerupt Albini. Dar nu este vorba despre asta. E vorba de gruparea lui Thanase. Sunt, printre ei, câteva personaje curioase; ca să nu zic suspecte, adăogă.

— În ce sens „suspecte”? l-am întrebat intimidat.

— În sensul propriu , și cel mai banal , al cuvântului . Elemente

nesigure, tineri exaltați, lipsiți de maturitate, victime ușoare ale oricărei ideologii desuete și primejdioase. Dar, în sfârșit, asta n-ar fi prea grav. Ce mi se pare, dacă nu grav, cel puțin riscant, este interesul pe care-l arată Maestrul acelei perechi destul de misterioase, Serdaru și Niculina.

— Sunt amândoi orfani! am exclamat cu fervoare. Își caută tatăl. De altfel, datorită acestui fapt — căutarea tatălui — i-a cunoscut A. D. Pandele. L-a impresionat profund dorința de a-și identifica tatăl. Bunăoară, Niculina...

— Pentru că ai adus dumneata vorba, începu Albini stingându-și meticolos țigara, trebuie să-ți spun ceea ce va descoperi și Maestrul, într-o zi mai mult sau mai puțin apropiată. Niculina a fost, dacă nu cumva mai este și acum, o mare curvă. Ani de zile s-a culcat cu cine a trebuit și cum s-a nimerit. De aceea n-a putut obține niciun loc permanent, la niciun teatru.

— Își caută tatăl! am repetat încurcat, căci îmi dădeam seama că roșisem. Îl caută de cinci ani!...

Albini mă privi din nou cu o exagerată mirare, apoi fața i se luminează — parcă ar fi fost gata să izbucnească în râs.

— Dumneata suferi de insomnie? mă întrebă.

— Foarte rar. O dată la câțiva ani... Și acum câteva zile...

— Felicitările mele! Eu sufăr de insomnii din tinerețe. Acum m-am învățat; nu mai încerc să mă vindec, și nu mai iau somnifere. Am ajuns să cred că și insomnia își are finalitatea ei, pe care specialiștii n-au izbutit încă s-o descopere. În cazul meu, totuși, cred că am înțeles: insomniile îmi îngăduiesc să citesc cărți pe care altminteri nici nu le-aș fi deschis. Așa se face că, de câțiva ani, îmi petrec o parte din noapte citind texte gnostice și cărți despre gnosticism.

Probabil că a surprins nedumerirea din privirile mele, pentru că a precizat.

— Știți, sectele acelea orientale, unele pre-creștine, altele creștine, dar eretice...

— Îmi amintesc foarte vag, m-am scuzat. În fond, nu cunosc nimic

precis...

— Acesta era și cazul meu, până acum trei, patru ani, când mi-a căzut în mână cartea lui Hans Leisegang despre gnosticism și m-a fascinat. M-a interesat mai ales sistemul unui mare gânditor gnostic, Valentin. Și, ascultându-vă adineaori vorbind despre Niculina *care-și caută tatăl*, mi-am adus aminte despre explicația pe care o dă Valentin creației Universului și a prezenței răului în lume. Tragedia a început, spune Valentin, când *Sophia*... Dar nu vă plictisesc cumva? mă întrebă brusc.

— Dimpotrivă, dimpotrivă! am exclamat cu o exagerată feroare.

— Tragedia a început când *Sophia*, adică Înțelepciunea, a fost orbită de dorința de a-și cunoaște Tatăl. Dar Tatăl, în concepția lui Valentin, este transcendent, invizibil și incognoscibil. Această dorință aberantă a *Sophiei* de a cunoaște direct, *în chip concret*, ceea ce prin definiție nu poate fi cunoscut — a fost cauza tuturor căderilor, a tuturor relelor și păcatelor care caracterizează lumea în care trăim noi, oamenii. Nu mai rezum restul sistemului, care e grandios și grotesc totodată. Dar, ascultându-vă adineaori, m-a frapat această simetrie între *Sophia* lui Valentin — Fata, care, voind să-și cunoască Tatăl, introduce dezordinea, suferința și păcatul în lume — și Niculina care, pentru același motiv, se comportă ca o prostituată de rând și provoacă scandal, nesfârșite crize și tot felul de încurcături.

Îl ascultam speriat și fascinat totodată, neîndrăznind să-mi desprind privirile de pe figura lui, neîndrăznind să-l întrerup.

— Nu prea înțeleg legătura, am șoptit târziu.

Mi s-a părut că ghicesc o subtilă, enigmatică satisfacție în privirile lui Albini.

— Comparația asta cu mitul gnostic al lui Valentin am făcut-o oarecum în glumă, ca să văd în ce fel veți reacționa — dacă, bunăoară, veți surâde și veți ridica din umeri, sau dacă veți cădea pe gânduri. Cum cred că n-a fost niciuna nici alta, am să abandonez pe *Sophia* și am să mă limitez la Niculina. Trebuie să vă spun, mai întâi, că numele ei nu este Niculina Nicolae, ci Elena Niculescu. Mama ei, Irina Bogdan, deși se născuse boieroaică și trăise între moșieri și feciori de bani gata, a

avut din tinerețe convingeri socialiste. De aceea, poate, s-a căsătorit cu un tânăr tipograf, Nicolae Niculescu. Toți cei care l-au cunoscut spun numai lucruri bune despre el. Era, în orice caz, un tânăr frumos, inteligent și foarte *muncitor*, pentru că a ajuns, destul de repede, directorul celei mai mari tipografii dinainte de război, Monitorul Oficial. Nu se cunosc prea bine ideile lui politice, dar nu erau, desigur, cele ale soției, pentru că la declararea războiului a ținut să plece pe front, deși ar fi putut rămâne mobilizat pe loc, la Monitorul Oficial. A căzut prizonier și după câțva timp soția a aflat de moartea lui prin Crucea Roșie. Elena, sau cum își zice ea acum, Niculina, s-a născut curând după ce tatăl ei plecase pe front. Deci, nu l-a cunoscut decât din fotografii.

Se opri și își aprinse o altă țigară.

— Și cu toate astea, Niculina este sigură că tatăl ei n-a murit în lagăr.

— E adevărat, reluă Albini. A fost repatriat în 1950; dar Niculina, care avea atunci 9 ani, n-a aflat asta decât mult mai târziu. De altfel, foarte curând, familia a început să creadă că repatrierea lui Nicolae Niculescu fusese doar un zvon, pentru că n-au primit niciun semn de viață de la el, nici din lagăr, nici după ce-a ajuns în țară...

— Și cu toate acestea, se pare că n-a fost doar un zvon.

— Și asta e adevărat. Există dovezi precise că a trecut Prutul cu un grup de prizonieri repatriați, și că a rămas câteva zile într-o gară din Moldova, așteptând să se formeze trenul pentru București. Dar asta e tot. După aceea, i s-a pierdut urma. Nu există nicio dovadă că a murit, sau că și-a schimbat numele și a rămas în vreun sat din Moldova, sau că ar fi trecut granița înapoi în Rusia. Pur și simplu, *a dispărut*. Asta înseamnă, foarte probabil, că *a murit*. Așa a crezut și Niculina până mai acum cinci ani. Mama ei murise cu un an înainte, în 1960. Se stinsese tot atât de discret pe cât trăise. Pentru că trăise exclusiv pentru fata ei, mai precis pentru educația ei. Într-adevăr, fata, foarte inteligentă, și-a însușit o cultură, am putea spune, excepțională.

— Dă lecții de franceză și latină.

Albini mă privi curios, și, mi se păru, ușor dezamăgit.

— Asta n-ar fi nimic. Prietenii și colegii ei o socotesc o a doua Iulia Hașdeu. Cunoaște multe alte lucruri în afară de latină și franceză. A studiat și muzica, și teatrul, și a urmat multe cursuri la Facultatea de Litere.

— E adevărat! am exclamat deodată. A studiat Literele. Cunoaște pe dinafară *Odiseea*!

— Din păcate, continuă Albini ca și cum nu m-ar fi auzit, acum cinci ani a întâlnit pe unul din ofițerii repatriați, care se împrietenise cu tatăl ei; nu se cunoscuseră în lagărul din Rusia, ci în Moldova, când așteptau să se formeze trenul pentru București. Asta a fost de ajuns ca să o scoată din minți. S-a convins — nimeni nu înțelege de ce, pentru că acel ofițer nu i-a putut spune mai mult decât știm și noi —, s-a convins că tatăl ei trăiește. Și s-a hotărât să-l caute.

— Dar cum? l-am întrebat.

Albini ridică din umeri.

— Nu avem acum timp să intrăm în amănunte. Evident, trebuia să caute mai întâi pe toți cei care îl cunoscuseră pe tatăl ei, în special pe cei cu care stătuse de vorbă în acele zile când așteptau formarea trenului. Dar trebuia să dea de urma lor, să afle dacă mai trăiesc și unde trăiesc. Toate aceste cercetări implicau nu numai timp și cheltuială, dar mai ales nenumărate vize și permise speciale. Așadar, cunoștințe și legături cu cine trebuie. Ca să le obțină, Niculina nu s-a dat înapoi de la nimic. Cum era tânără și foarte frumoasă, nu i-a fost greu să intre în grațiile diverșilor șefi și directori de la diferitele servicii de care avea nevoie. Curând i s-a dus vestea, și nu numai în Capitală, că ar fi cea mai excentrică cocotă de după război. Dacă n-ar fi fost protejată unui foarte important personaj, probabil că ar fi dispărut din circulație, mai ales că fusese eliminată de la Teatrul National și nu reușea să-și găsească loc la nicio trupă din Capitală.

— Aproape că nu-mi vine să cred, am șoptit. N-a trecut o săptămână de când am văzut-o jucând și de când am ascultat-o vorbind despre Hegel...

— E drept, acum, în ultima vreme, s-a schimbat, continuă Albini.

Poate, influența lui Thanase, sau logodna cu Serdaru. Dar dramele pe care le-a provocat Veronica Bogdan, cum se numea pe atunci, încă nu s-au încheiat. Repet, nu pot intra în amănunte. Destul să vă spun că, *la nivelul cel mai înalt*, multe căsnicii au fost ruinate și multe cariere au fost compromise. Dar, trebuie să recunosc, adăugă zâmbind amar, Veronica-Niculina are noroc: mai precis, își găsește întotdeauna, în orice încurcătură s-ar afla, un protector destul de puternic. Deși, nu se știe niciodată ce poate aduce viitorul...

Au urmat câteva clipe de tăcere.

— Și tatăl, am întrebat. Își mai caută tatăl?

— Probabil că îl caută, dar cu alte mijloace, mai discrete. În orice caz, cercetările ei n-au mai dat prilej la noi scandaluri publice...

Am avut impresia că, în timp ce-și stinge pe îndelete țigara, Albini se întreba dacă trebuie să mai adauge și alte amănunte.

— Îmi cer iertare pentru această prea lungă introducere. Dar am voit să vă informez cât mai precis, ca să înțelegeți de ce ar fi bine să atrageți atenția Maestrului. Ar fi păcat ca un mare scriitor ca A. D. P., academician și artist emerit al poporului, una din gloriile neamului, ar fi păcat să se lase antrenat într-o intimitate, care ar putea deveni riscantă, cu acești tineri...

— Evident, am să-i spun tot ce mi-ați spus. Deși nu înțeleg...

— Pentru că și despre Laurian Serdaru ar fi multe de spus, continuă Albini. De mulți ani ar fi putut ajunge campion internațional de înot, dar de câte ori se prezintă la un concurs — mai precis, este silit de superiorii lui să se prezinte — eșuează lamentabil. Unii spun că o face într-adins. Asta ne dă de gândit. În cel mai bun caz, e suspect. Pretinde că e actor, și a urmat într-adevăr Conservatorul, dar e mare meșter în diverse instrumente muzicale ieșite din uz. Și totuși, în loc să-și pună în valoare aceste talente, preferă să facă figurație în trupe de provincie.

— Dar acum face parte din trupa lui Ieronim Thanase, am exclamat.

Albini mă privi din nou, aproape cu severitate.

— Asta e altă poveste, adăugă ridicându-se din fotoliu.

XIII

În aceeași seară mi-a telefonat A. D. P. Ghicise deja, de la Ecaterina, că terminasem de dactilografiat *Introducerea*, și m-a felicitat de mai multe ori, cu căldură. Profitând de prima pauză, am șoptit.

— Azi după-amiază am avut o vizită neașteptată. Emanoil Albini.

Am avut impresia că vestea nu l-a surprins prea mult.

— Spune înainte, m-a îndemnat. Te ascult.

I-am rezumat convorbirea, fără să insist asupra episodului „Veronica Bogdan”, dar subliniind insistența lui Albini că „intimitatea cu acești tineri ar putea deveni riscantă”...

— Prostii! m-a întrerupt iritat. Nu e niciun risc. Copiii aceștia sunt amândoi excepționali...

— Dar Albini spune că...

— Se înșeală, m-a întrerupt din nou. În orice caz, adăugă pe un ton liniștit, dacă s-ar ivi cumva dificultăți, oricare ar fi ele, Ieronim are posibilitatea să lămurească lucrurile...

Eram gata să-i repet ce-mi spusese Albini, că Niculina este aceea care se bucură de înalte protecții, dar A. D. P. continuă.

— Dar să lăsăm asta. Ai să primești, mâine, manuscrisul a două piese. Nu e mare grabă, dar ar fi bine să începi dactilografierea cât mai repede, ca să vedem câte pagini vor avea.

— *Introducerea* are 99 de pagini.

— Cu atât mai bine! a exclamat. Număr enigmatic. Probabil că aceste două piese nu trec de 150 de pagini. Am în lucru încă două. Așa că, dacă telefonează Ghiță, îi spui că manuscrisul, de circa 400 de pagini dactilografiate, va fi gata înainte de sfârșitul lui Septembrie...

Mi-am adus aminte că a doua zi, 1 septembrie, se întoarce Valeria și că nu voi mai putea rămâne toată ziua în strada Fântânelor. Ca și cum mi-ar fi ghicit gândul, A. D. P. mă întrebă.

— Dar ce ai? Te sperie numărul paginilor?

— Nu! nu! am încercat să protestez.

— Dar ai să-ți primești curând și recompensa. Ai să vezi atunci că merita să faci acest efort... Curaj! Am să-ți telefonez în câteva zile, să aflu noutățile.

Știam că singurele noutăți care-l interesează erau eventualele conversații cu Ghiță Horia și numărul de pagini al celor două piese. Nu cred că-l interesau prea mult opiniile mele asupra producției lui literare.

După zece minute m-a chemat din nou la telefon.

— Am uitat ceea ce era mai important. Te rog să împachetezi bine mapa cu manuscrisul *Introducerii*, s-o sigilezi și s-o predai, mâine, motociclistului. Îl pui să semneze de primire...

A doua zi, Valeria mi-a telefonat tocmai când începusem să descifrez manuscrisul primei piese.

— Întâlnire într-o jumătate de ceas, mi-a șoptit.

— Imposibil! am exclamat. A. D. P. mi-a trimis chiar acum un manuscris important. Am să-ți explic diseară. Mai îngăduie-mi după-amiaza asta. Trec eu să te iau pe la șapte... Alo! Alo!

Nu remarcasem când închisese telefonul. Am făcut de mai multe ori numărul ei de-acasă, dar n-a mai răspuns. Eram enervat; eram mai ales iritat de lipsa mea de tact; aș fi putut foarte bine amâna până a doua zi lectura piesei. Dar, recunosc, mă intrigaseră peste măsură cele câteva pagini pe care apucasem să le citesc. Nu înțelegeam de ce, după ce precizase că acțiunea se petrece în zilele noastre, într-un parc, toamna, și începea să se audă din culise conversația unei tinere perechi, A. D. P. scrie: „Conversația poate fi găsită în orice roman francez de la Stendhal încoace până la Proust inclusiv. Dar nu trebuie să dureze mai mult de 3-4 minute. Ultima frază va fi vorbită de un bărbat (nu neapărat cel a cărui voce fusese auzită până atunci). Apoi apare pe scenă o tânără, îmbrăcată destul de simplu, cu o carte deschisă în mână, răsfoind-o la întâmplare, încercând să găsească o replică adecvată”.

Ajunsesem aici când sunase telefonul. Am recitit pasajul, dar nu mă puteam concentra, gândul îmi alerga neconținut la Valeria. Puțină

prezență de spirit, îmi spuneam, și totul s-ar fi desfășurat după obicei. I-aș fi putut spune, în glumă: de ce exact o jumătate de ceas? poate 25 sau 45 de minute — sau cam așa ceva.

M-am trezit că citisem vreo cinci pagini fără să-mi amintesc ce citisem. Am încercat din nou să telefonez, dar suna ocupat. Când, după câteva minute, am încercat din nou, Valeria n-a răspuns. Ca să mă liniștesc, am început să dactilografiez manuscrisul. Băteam la mașină în chip mecanic, fără să urmăresc sensul dialogurilor. Din când în când, mă opream ca să descifrez o replică sau o indicație adăugată, cu creion roșu, în marginea paginii. Cum nu prea înțelegeam despre ce era vorba, nu eram întotdeauna sigur că descifrasem corect. Erau unele pagini în care recunoșteam influența „spectacolului”, așa cum îl concepeau Ieronim și ceilalți. Bunăoară, la un moment dat A. D. P. scrie: „Aici, cititorul e sfătuit să asculte, la patefon, *Adagio* de Albinoni. La reprezentare, trebuie utilizat un disc stereofonic”.

Dar erau și indicații enigmatice, de exemplu: „Ajuns la acest pasaj, cititorul e sfătuit să închidă cartea și să se plimbe pe stradă (de preferință, o stradă liniștită, cu mulți arbori), nu mai mult de o jumătate de ceas. Dar în tot acest timp, va trebui să se mențină în atmosfera ultimelor scene, să încerce să recapituleze dialogurile în ordine inversă, plecând adică de la ultima replică pe care a citit-o și ajungând la prima frază pe care a pronunțat-o tânăra după ce-a intrat în scenă”. Sau, alt exemplu: „După ce al doilea Astrolog își încheie monologul, cititorul e sfătuit să deschidă, la pagina 29, prima carte pe care o are la îndemână, și să citească cu glas tare 15-20 de rânduri, silindu-se în același timp să găsească, adică să inventeze, legătura între cele două texte. Dacă în volumul pe care îl deschide pagina 29 este albă, înseamnă că exercițiul n-a reușit, în acest caz, trebuie reluată de la început scena celor doi astrologi. Evident, la reprezentare, regizorul va avea grijă să verifice în prealabil toate cărțile care se găsesc în mica bibliotecă din fața scenei, eliminând volumele în care pagina 29 este albă”.

Descifrând și dactilografiind monologul celui de la doilea Astrolog,

mă tot întrebam cum și când au apărut ei în scenă. Am recitit atunci ultimele zece pagini și am înțeles că erau aceiași doi bărbați de la început care, fără motiv aparent, încep să se declare „astrologi” și să se adreseze unul altuia cu acest titlu. Nu mă puteam concentra îndeajuns ca să înțeleg dacă din acel moment comportamentul și vocabularul lor se schimbaseră. Acțiunea, dacă se poate vorbi de acțiune, nu implica niciun element ocult sau magic. Iar titlurile — pentru că piesa avea trei titluri, două pentru lectură și unul pentru reprezentare — nu contribuiau prea mult la descifrarea „mesajului” (al doilea personajiu feminin intra în scenă putând un mic obiect: A. D. P. indica: „destul de modest ca să nu atragă imediat atenția, un ou colorat, un ghem de lână, un ceas de modă veche, cu sau fără lanț etc.” — și arătându-l publicului, strigă: „Atenție! Spectacolul nostru, chiar dacă vă tulbură sau vă indignează, este purtătorul unui mesaj. Siliți-vă să-l ghiciți, cât mai e timp!”) Titlurile pentru cititori erau: *Lecturi din ceilalți* și *Invitație la voi acasă*, iar pentru reprezentare: *La început a fost sfârșitul...*

Mă aflu în mijlocul paginii 42 — tocmai apăruse al cincilea personajiu, un marinar străin, vorbind o limbă neînțeleasă cititorilor, spectatorilor și celor doi actori (astrologi?), dar pe care o înțelegeau, și o traduceau pe loc, cele două personaje feminine — când a sunat telefonul.

— Te-am iertat, șopti Valeria. Dacă treci să mă iei la șase...

Nu mi-am putut închipui până atunci că doar câteva cuvinte pot face un om fericit. M-am uitat la ceas: cinci și cinci minute. Am îndesat manuscrisele în servietă și am pornit emoționat spre casă.

XIV

Către dimineață am înțeles că nu mai puteam adormi. Mi-am îmbrăcat halatul și, în vârful picioarelor, ca să n-o deștept pe Valeria, am trecut în birou. Încă nu se luminase de ziuă. Am aprins lampa și am scos din servietă manuscrisul piesei *La început a fost sfârșitul*. Dar zadarnic încercam să înțeleg paginile pe care le parcurgeam. Mă

întrebam, îngrijorat, dacă A. D. P. nu-și face iluzii crezând că e înzestrat pentru teatru. Îi auzeam deja pe colegii și dușmanii lui amuzându-se de cele trei titluri ale piesei și de atâtea dialoguri provocator extravagante. Mi se părea vulnerabil mai ales prin ceea ce el, A. D. P., socotea probabil drept marea lui contribuție la arta dramatică: inovațiile, oarecum artificiale, epigonice, amintind experiențele primilor sur-realiști. Începeam deja să sufăr; era nedrept ca un mare scriitor ca el, în amurgul vieții, să se compromită într-un chip atât de ridicol. Singura speranță era ca Ghiță Horia să-i refuze manuscrisul.

La început a fost sfârșitul se încheia cu o scurtă scenă în care toate cele cinci personaje recitau, sau psalmodiau, un text curios, dar, mi s-a părut, foarte bine scris, care se transforma pe nesimțite într-o admirabilă poveste, un fel de mit cosmogonic, evocând apariția luminii deasupra oceanului primordial, și apoi, în chiar ultima fază, proclamând victoria Demiurgului și exaltând maiestatea Creației. Am întors emoționat această ultimă pagină și m-a surprins, pentru că n-am închipuiam că mai putea urma altceva, m-a surprins *Epilogul*. A. D. P. se adresa direct cititorului: „Dacă ai avut cumva curiozitatea să citești în întregime această piesă, cea mai caritabilă observație pe care o vei fi făcut, iubite cititor, este că n-ai înțeles nimic. Și ai dreptate. Acesta a fost și gândul meu scriind *La început a fost sfârșitul*. *La început a fost* ceea ce va fi și la sfârșit, și apoi din nou la început — la început a fost haosul. Dar din acest haos va lua ființă o lume nouă, căci, spre deosebire de celelalte haosuri și neanturi pe care le cunoaștem, vai! atât de bine — *acesta va fi un haos cosmogonic*. Din el se va crea Universul imaginar pe care îndrăznesc să-l prezint în mai multe volume, un Univers *dramatic*, adică creat anume pentru spectacol — și care numai întâmplător e semnat cu numele meu. Autorii lui sunt nenumărați. Ați citit deci — și sper că într-o zi o veți putea contempla într-o sală de spectacol — descrierea dramatică a unui tip de descompunere și haos, care în curând va da naștere unei lumi noi, cu toate virtualitățile intacte. Ultima scenă încheie această cosmogonie. Căci nu trebuie să ne închipuim că orice haos și orice cosmogonie

seamănă cu modelele tradiționale pe care le cunoaștem dacă nu din *Rig Veda* și *Enuma elish*, cel puțin, din *Biblie* și din Hesiod...”

Valeria m-a găsit la birou, dormind cu capul pe manuscris.

— A. D. P. este un mare autor dramatic, i-am spus. Dar mi-e teamă că nu va fi înțeles.

Din fericire, deși eram însă obosit și somnoros, n-am repetat aceeași formulă când, câteva ceasuri mai târziu, mi-a telefonat Ghiță Horia.

— Este o dramaturgie foarte originală, în prelungirea teatrului zis al absurdului. Continuă pe Eugen Ionescu și pe Becket, dar profită și de experiențele lui Ieronim Thanase.

— Adică, ce vrei să spui? m-a întrebat Horia.

Am încercat să-i explic, fără să intru în amănunte, că A. D. P. anticipează un „teatru al viitorului” și de aceea piesele lui trebuiesc întâi citite și meditate, în așteptarea marilor regizori ai viitorului.

— În orice caz, l-am asigurat, manuscrisul va avea circa 400 de pagini și va fi gata la sfârșitul lunii.

Sperasem, zadarnic, că numeroasele cafele pe care mi le adusese Ecaterina vor sfârși prin a-și face efectul. M-am încăpățânat, totuși, să rămân toată după-amiaza la mașina de scris, descifrând și dactilografiind ca un somnambul. Dar de câte ori terminam o nouă pagină, simțeam o ciudată, neînțeleasă satisfacție. Parcă m-aș fi aflat angajat într-un concurs din care trebuia, cu orice preț, să ies învingător. Către seară, îmi mai rămâneau de dactilografiat ultima scenă și *Epilogul*. M-am întors acasă istovit, și totuși mândru, aproape triumfător.

De-abia a doua zi, după ce încheiasem *Epilogul*, am îndrăznit să deschid celălalt manuscris. Era scris, parcă, și mai neglijent, când cu cerneală, când cu creionul roșu. Avea numai două titluri: *Marșuri eroice*, pentru cititori și *Războiul Troiei*, pentru spectacol. Dar, cum mă așteptam, până la pagina 14, unde ajunsesem când a sunat telefonul, nu întâlnisem nicio aluzie la Troia.

— Ei! Ce noutăți? m-a întâmpinat A. D. P.

Nu-i venea să creadă când i-am spus că piesa era deja bătută la

mașină și că avea 103 pagini.

— Este pasionantă, dar la prima lectură textul mi s-a părut dificil. De ce nu publicați *Epilogul* ca un *Prolog*?

A început să râdă, foarte bine dispus.

— Ideea asta m-a tentat și pe mine, dar *trebuie* să jucăm jocul cât se poate de onest: dacă anunț cititorul de la început că nu va înțelege nimic, și că asta a fost și intenția autorului, lectura nu va provoca șocul necesar. Pentru că, ai văzut foarte bine, cititorul trebuie șocat, speriat, indignat. Numai după aceea poate avea loc *metanoia*, cum spune Niculina, „răsturnarea”, trezirea, reintegrarea. Cred că ai înțeles că în acest haos bogat în virtualități, anumiți indivizi se pot realiza chiar acum, pe loc, în mijlocul descompunerii generale; ei nu sunt obligați, ca toți ceilalți, să aștepte o nouă Creație pentru ca să-și poată regăsi plenitudinea...

Îl urmăream cu greutate, și e probabil că A. D. P. a ghicit încurcătura mea, pentru că s-a întrerupt brusc.

— Dar, nu pentru asta te-am chemat, reluă după o pauză. Am avut adineaori o lungă convorbire cu Ghiță. Mi-a repetat ce i-ai spus ieri, că piesele pe care le scriu sunt în prelungirea teatrului absurdului, și mi-a mărturisit că asta ar putea ridica anumite obiecții.

— Îmi pare rău... am început.

— Nu e vina dumitale, m-a întrerupt. În orice caz, când va citi textul va fi și el șocat. Iar ceilalți toți care, în ordine ierarhică, îl vor citi după el vor fi chiar speriați și înțeleși... Deci, am căzut amândoi de acord să avem gata pregătit, pentru orice eventualitate, volumul I din *Memorii*. Cred că cel mai bun lucru este să încheiem volumul acolo unde ne-am întrerupt ultima oară. Te rog verifică încă o dată textul, pentru că dacă Ghiță ezită să publice *Teatrul*... Deși, îți mărturisesc, mi-ar părea foarte rău, adăogă.

— Ce fac cu *Războiul Troiei*? I-am întrebat. Întrerup lucrarea ca să pun la punct *Memoriile*?

— Nu, nu! Asta în niciun caz. Piesele au prioritate! Te ocupi de *Memorii* printre picături. Săptămâna viitoare vei primi celelalte două

piese — cele mai bune, după părerea mea. Curaj, Eusebiu!

Nu voi uita cât voi trăi acea lună Septembrie 1966. Insomniile s-au ținut lanț, și după o săptămână a trebuit să iau somnifere ca să pot dormi măcar 3, 4 ceasuri, către dimineață. Dar în timpul zilei eram amețit și, cu mari eforturi, abia reușeam să descifrez manuscrisele lui A.D.P.

În după-amiaza de 9 Septembrie, când tocmai terminasem de dactilografiat *Războiul Troiei*, ușa de la salon s-a deschis pe neașteptate. Am rămas încremenit privindu-l. În pantaloni de flanelă și cămașă colorată, bronzat, cu părul adus pe frunte, ca un breton, A. D. P. părea cu zece ani mai tânăr. M-a strâns în brațe (cum nu făcuse niciodată, până atunci) și a exclamat, râzând.

— Eusebiu, am copii mari. Trebuie să par și eu mai tânăr...

Dar după ce s-a așezat în fotoliul lui de la birou și m-a privit cu atenție, a devenit serios.

— Ce se întâmplă cu dumneata? Ești foarte palid și arăți obosit.

— De la o vreme, sufăr de insomnii. Calc pe urmele lui Albini. Va trebui, poate, să citesc și eu pe gnostici...

Și i-am povestit tot ce-mi spusese despre Valentin și despre *Sophia* care-și caută Tatăl, și toate câte au urmat. Am îndrăznit să-i vorbesc, în treacăt, și despre simetria pe care a remarcat-o Albini între *Sophia* și Niculina, despre crizele care le-au provocat eforturile lor de a-și cunoaște Tatăl. M-a ascultat cu cea mai mare atenție.

— Foarte interesant! a exclamat. Acest Albini este un om care merită să fie cunoscut. Are lecturi curioase, aș zice chiar singulare.

A tăcut câțva timp, zâmbind absent.

— Dar nu trebuie să te lași impresionat de ce ți-a spus, a reluat coborând glasul. Ți-aduci aminte de tânărul foarte brun care te-a adus cu mașina? Află că e fiul Numărului Doi, și că deși are în fața lui viitorul politic pe care-l ghicești, lucrează cu Ieronim. Mai mult, practică toate exercițiile indicate de Ieronim; le practică cu știrea și consimțământul părinților. Asta rămâne între noi. Și tot între noi rămâne și acest detaliu: băiatul era gângav, s-ar putea spune, din naștere, și până mai

acum câțiva ani nu putea pronunța anumite consonante sau nu știu ce diftonguri. A terminat liceul și a fost admis în Universitate datorită exclusiv situației tatălui. Multi din profesorii și colegii lui îl considerau aproape un debil mintal. Dar tânărul s-a dovedit a fi, dimpotrivă, destul de înzestrat. Înțelegi acum de ce îi sunt, toți, recunoscători lui Ieronim.

Apoi a schimbat vorba. Mi-a spus că a venit pentru 24 de ore; l-a adus băiatul Numărul Doi, în mașina lui, și vor cina împreună, în oraș. Publicarea *Teatrului* este un lucru prea important — pentru el și pentru noi toți — ca să nu încerce tot ce-i stă în putință ca s-o asigure, și asta cât mai curând. Chiar dacă va fi o ediție cu tiraj limitat.

A desfăcut pachetul pe care, intrând, îl așezase pe birou și scoase un dosar, mi s-a părut, destul de voluminos.

— Ai aici manuscrisele a încă două piese, amândouă ceva mai lungi decât primele. Din păcate, le-am scris cu creionul, și numai dumneata ești în stare să descifrezi — și uneori să ghicești — infernala mea grafie. Cum stai cu *Războiul Troiei*?

— Am terminat-o în clipa când intrați pe ușă.

— Bravo! Ești unic!... Și când crezi că ai putea preda lui Horia manuscrisul *Memoriilor*?

Am ridicat încurcat din umeri.

— Dacă aș putea dormi bine o noapte, două, l-aș putea pune la punct la începutul săptămânii viitoare.

— Ești extraordinar! Îți rămâne, deci, acum, să te concentrezi asupra pieselor III și IV. Dar ca să te poți concentra, trebuie să te odihnești — și să încerci să dormi. Dacă poți fără somnifere... Ia, te rog, manuscrisele la dumneata acasă și stai în pat toată ziua de mâine. Eu, probabil, voi rămâne până mâine seară sau poimâine dimineața, în orice caz îți voi telefona acasă, poimâine dimineața, să văd cum te mai simți.

Aș fi vrut să-l întreb câteva lucruri în legătură, mai ales, cu Albini, Niculina și Serdaru, dar aveam impresia că vrea să scape cât mai repede de mine, și am plecat. Când, acasă, am deschis dosarul și am început să descifrez manuscrisele, m-am îngrozit. Erau aproape

ilizibile; cu atâtea cuvinte prescurtate, reduse uneori la două litere, s-ar fi spus că A. D. P. le scrisese în transă. Trebuia să descifrez rând cu rând. Dacă am fi fost împreună și mi le-ar fi dictat el, dactilografierea ar fi mers mult mai repede. Dar, descifrând la întâmplare câteva pagini, mi s-a părut că sunt mai puțin excentrice. Am întâlnit chiar pasagii emoționante, semănând cu poemele orientale mistico-erotice. Dar nu-mi dau seama de rostul lor într-o dramă intitulată: *Principatele unite*.

Când mi-a telefonat, în dimineața plecării, eram mai amețit ca niciodată. Încercasem să dorm fără somnifere, dar nu adormisem decât spre ziuă.

— Situația pare mult mai favorabilă decât și-o închipuise Ghiță, m-a asigurat. Foarte probabil, ambele volume vor putea apărea în același timp, la începutul lui ianuarie... Sper că de aici înainte ai să poți adormi din ce în ce mai bine.

În strada Fântânelor, Ecaterina mă aștepta în salon.

— Am avut tot felul de oaspeți, mi-a spus zâmbind misterios. Au venit în mai multe mașini, una mai elegantă decât alta. S-a băut șampanie... Iar unul din invitați...

E curios cum am uitat ce mi-a spus în continuare, deși o ascultasem silindu-mă și eu să zâmbesc, prefăcându-mă interesat de toate aceste amănunte. Ziua a trecut fără să-mi dau seama, descifrând și bătând la mașină, cuvânt cu cuvânt, ca un începător. Până seara, de-abia ajunseseam la pagina 12. Dar nu reținusem nimic din acest text, în afară de faptul că cei doi protagoniști își povesteau unul altuia visele, și A. D. P. invita cititorul să repete exercițiul cu un prieten sau o prietenă (dar, preciza, în niciun caz cu un membru al familiei).

Valeria nu credea că voi reuși să termin lucrul până la 25-26 Septembrie, așa cum făgăduisem. Și cu toate acestea, fără să-mi dau seama prin ce miracol reușisem această performanță, în dimineața de 25 Septembrie i-am telefonat lui Ghiță Horia, anunțându-l că întreg volumul de *Teatru — Introducerea* și cele patru piese (398 de pagini) îi stă la dispoziție. M-a întrebat ce spune A. D. P. Foarte sincer, i-am răspuns că nu știu. Ultima oară, în ziua de 20 septembrie, îmi

telefonase de la Sibiu. Atunci, obosit, cum eram, n-am înțeles la ce a făcut aluzie spunându-mi că pe măsură ce anamneză progresează, călătoria care va avea o mare importanță în viața mea devine tot mai certă...

— Poate avea loc oricând după 15 Octombrie. În orice caz, fii pregătit pentru orice eventualitate...

Spre surpriza noastră, a mea și a Valeriei, în noaptea aceea am adormit îndată ce-am pus capul pe pernă, și nu m-am deșteptat decât a doua zi la prânz.

— Dar cine e Euridice? m-a întrebat Valeria, încruntându-se. I-ai vorbit tot timpul în somn...

XV

A. D. P. a avut dreptate. Acea călătorie — recompensa pe care mi-o făgăduise — a jucat un rol hotărâtor în viața mea.

În după-amiaza de 15 octombrie mă aștepta în fața bibliotecii. Și, cu un ton oarecare, mi-a spus:

— Ești trimis în misiune culturală. Două luni, cu diurna în valută forte. Ce preferi: India sau Statele Unite?

— India! am șoptit, emoționat.

— Ai ales foarte bine! Dar să știi că trebuie să pleci în câteva zile.

Am avut impresia că, în afară de satisfacția că reușise să-mi obțină această călătorie excepțională, și pentru motive pe care nu le ghiceam, A. D. P. era încântat că voi lipsi două luni din Capitală. M-a surprins în special ușurința cu care acceptase absența mea tocmai în momentul când avea mai multă nevoie de mine. Într-adevăr, șpaltele celor două volume trebuiau corectate la începutul lui noiembrie, și A. D. P. avea oroare de corecturi. Fără îndoială își asigurase, în afară de corectorii Editurii, colaborarea altcuiva.

Treceam pentru întâia oară frontierele Europei. Și tot pentru întâia oară scriam și altceva decât texte și scrisori în numele lui A. D. P. Spre surpriza, și marea mea bucurie, paginile pe care le-am trimis cu

regularitate, în fiecare săptămână, *Gazetei literare*, au avut mare succes. „Ai reinventat reportajul literar și ai reabilitat literatura exotică”, mi-a scris A. D. P. La Delhi („Reportajele” erau, de fapt, adevăratele mele scrisori către Valeria). Iar după ce-a citit impresiile din Hardwar și Rishikesh, m-a felicitat, precizând: „M-am convins acum că lectura celor patru piese a avut rezultatul pe care-l scontam. Ai să înțelegi, la întoarcere, lucruri pe care foarte puțini alții le înțeleg.”

La întoarcere, înainte chiar de a da ochii cu Valeria (era încă la birou), am găsit, introdusă pe sub ușă, scrisoarea Ecaterinei. O scrisese chiar în dimineața aceea. Mă anunța că Maestrul plecase din nou, fără să spună unde, și nici când se va întoarce. Trebuie neapărat (subliniase cuvântul) să-mi vorbească, dar nu la mine acasă, și nici în strada Fântânelor. Propunea să ne întâlnim, ca din întâmplare (subliniat), pe una din străzile din jurul Statuii; ea se va plimba în fiecare dimineață între 10 și 11, și din nou după-amiezile, între 4 și 5.

Am telefonat totuși în strada Fântânelor. Mi-a răspuns o voce necunoscută, ursuză, de bărbat, îndată ce mi-am rostit numele, tânărul a devenit afabil. Era Nicolaie Voinea, locțiitorul meu; el se ocupase de corecturi și de corespondență. Maestrul se afla în Transilvania, într-un sat din apropierea Sibiului, asistând la repetițiile spectacolului pe care-l pregătea Ieronim.

A încheiat spunându-mi că va telefona chiar în seara aceea lui A. D. P., și foarte probabil, Maestrul mă va chema la el la telefon a doua zi de dimineață.

Nu apucasem să-mi desfac valiza, când se întoarse Valeria. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost data pe care o fixase pentru nuntă: 29 Decembrie, adică în opt zile.

— E ziua mea de naștere, a adăogat, zâmbind încurcată. Am privit-o surprins, încercând să ghicesc la ce face aluzie.

— Totdeauna mi-ai spus că ziua ta de naștere e 29 ianuarie. Și tot așa scrie și în buletinul populației.

— Voiam să mă întineresc cu un an, îmi explică roșind ușor. Mi se părea ridicol că pentru două, trei zile... Înțelegi ce vreau să spun...

Atunci a sunat telefonul, și am ridicat cu emoție receptorul. Eram aproape sigur că mă cheamă A. D. P.

— Bine că te-ai întors la timp! exclamă. Mi-era teamă că ai să mai rămâi câteva zile la Pondichery. Și ar fi fost mare păcat! Ne apropiem de...

Apoi ni s-a întrerupt comunicarea și am trântit plictisit receptorul în furcă. Au trecut vreo zece minute până ce telefonul a sunat din nou. De data aceasta, vocea era depărtată, sugrumată, și înțelegeam cu greu cuvintele.

— Lucruri foarte importante... Dar nu știu ce se întâmplă. Dumneata mă auzi? Repet: *Foarte importante!* Mă auzi?... Atunci e inutil... Am să revin mâine, la aceeași oră.

— Ce spunea? întrebă Valeria văzându-mă dezamăgit.

Am ridicat din umeri.

— N-am înțeles mare lucru. Se auzea foarte prost. Probabil că vorbea din satul acela, de lângă Sibiu.

— Atunci e din cauza zăpezii, mă întrerupse Valeria. În tot nordul Transilvaniei ninge întruna de două zile și două nopți...

— Dar ce crezi că voia să-ți spună?

— A repetat de mai multe ori că e vorba de ceva *foarte important*. Probabil în legătură cu spectacolul pe care-l pregătește Ieronim. Am aflat asta adineaori, de la „locțiitorul” meu, un anume Nicolaie Voinea. Se pare că A. D. P. Asistă la toate repetițiile. Undeva într-un sat de lângă Sibiu.

Valeria căzu deodată pe gânduri.

— Dar sper că va veni la nuntă, vorbi târziu. Înțeleg că n-a vrut să ne cunune el, că n-a vrut măcar să fie martor, dar sper că va veni la nuntă. Toți ai mei, și mai ales mama, toți nu așteaptă decât asta: să cunoască, personal, pe cel mai mare scriitor în viață...

Mi-am dat atunci seama că, de când intrase pe ușă, Valeria nu-mi pusese nicio întrebare în legătură cu călătoria mea în Orient, și nici eu nu o întrebasem nimic de tot ce făcuse în cele două luni cât a durat despărțirea; nu vorbisem decât despre data nuntii și despre A. D. P. M-

am apropiat râzând de ea și am cuprins-o în brațe.

— Dar Pandelescu n-a pretins niciodată că e cel mai mare scriitor român în viață, i-am spus.

— În orice caz, sper că va veni la nuntă, a continuat pe același ton. Ar fi, pentru noi, dar în primul rând pentru mama, ar fi o mare lovitură...

XVI

De departe, Ecaterina părea aceeași. Îndată ce m-a recunoscut, s-a luminat la față și a grăbit pasul spre mine. Dar abia îi luasem mâna și i-o strânsesem, cu afecțiune, când și-a întors brusc capul și a început să cerceteze bănuitor strada, de la un capăt la altul, înălțându-și prudentă privirile către balcoane, furișându-le prin curțile pietruite. Niciodată n-o văzusem atât de speriată.

— Nu e nimeni! am liniștit-o zâmbind.

Continuam să-i strâng mâna, dar și-a smuls-o deodată, aproape cu brutalitate, și și-a băgat-o în buzunarul paltonului, parcă ar fi vrut s-o ascundă. Apoi a izbucnit cu un glas puternic, aproape strigând.

— Ce mai faceți, domnule Eusebiu? Când v-ați întors? V-ați întors abia ieri?... Ce surpriză plăcută...

Mi s-a părut că-mi făcea semne din ochi, să spun și eu ceva.

— Ce face Maestrul? am întrebat-o.

— Mai tare, te rog, mai tare, că iar nu mai aud bine...

— *Ce face Maestrul?* am repetat cât am putut mai puternic. Cum merg lucrurile pe acasă?

Dar, ridicând brusc glasul, m-am înecat, și am început să tușesc.

— Acum putem să mergem, mi-a șoptit Ecaterina. Și dacă vă fac semn cu mânușa, uite așa — și mi-a arătat cum —, vă prefaceți că iar v-a apucat tusea... Deci, cum vă spuneam, reluă cu același glas puternic, toate merg bine...

Înaintam încet, unul lângă altul și, deși ghicisem de la început că îi este frică, nu izbuteam să înțeleg sensul acestor exagerate măsuri de precauție.

— Deci, cum vă spuneam, a mai repetat o dată, apoi, cu privirile ațintite în fața ei, învârtind în neștire una din mânuși, a început să-mi povestească.

De la plecarea mea se petrecuseră multe în strada Fântânelor. Niculina și Serdaru se instalaseră definitiv: dormeau când în salon, când în birou. Asta n-ar fi fost grav, dacă nu s-ar fi perindat atâta lume străină prin casă, zi și noapte, și la orice oră din noapte. O dată, trecuse de două jumătate, s-a oprit o mașină în fața casei, și a început să claxoneze. A sărit din pat și s-a apropiat de ferestre, să vadă ce se întâmplă. În timp ce dădea, tremurând, cu mare atenție, perdeaua la o parte, a început să se audă, din salon, larmă și râsete și cineva a strigat: Venim! Venim! Era o mașină mare și elegantă, și chiar atunci cobora acel tânăr foarte brun, care venise de mai multe ori în timpul verii (era, evident, băiatul Numărului Doi). A privit spre ferestrele salonului, apoi s-a adresat, vorbind foarte tare, cuiva din fundul mașinii:

— Dă-mi bastonul dumitale să le bat în ușă!

— Poate au confundat datele! i-a răspuns, celălalt, cu un glas tot atât de puternic, întinzându-i bastonul. (Foarte probabil, era Ieronim Thanase.)

Dar în timp ce tânărul se îndrepta spre ușa din față, cei care dormiseră în salon, sau în birou, au apărut în capul scării.

— Erau Niculina, Serdaru și cine altul? am întrebat.

— Nu știu cine erau. Erau trei persoane. N-am recunoscut pe niciunul. Știam că „tinerii căsătoriți” — căci așa le spune Maestrul dormeau la noi, dar nu i-am recunoscut... Și totuși, ei erau, adăugă coborând și mai mult glasul, pentru că a doua zi de dimineață, când am intrat în salon, să le spun că îi așteaptă cafeaua, nu era nimeni și paturile lor — vorba vine căci n-au paturi, dorm când pe canapea, când pe saltele — paturile erau făcute. Dar, cum vă spuneam, adăugă ridicând brusc tonul, și-mi făcu semn cu mânușa.

Am început să tușesc, căutându-mi în același timp batista. La câțiva metri în fața noastră, înainta spre noi un bărbat aproape bătrân, cu un

fular bine strâns în jurul gâtului. Îndată ce-a trecut, Ecaterina mi-a făcut semn să întorc capul, să văd dacă omul își continuă drumul.

— Pentru că nici prin gând nu vă trece câți sunt și cine sunt, spuse răsuflând istovită.

— Dar Maestrul? am întrerupt-o. El ce spune?

În acea noapte, A. D. P. Nu era acasă. S-a întors — „din provincie”, preciza cu ironie Ecaterina — s-a întors de-abia a treia zi. Și când Ecaterina a încercat să-i povestească, a întrerupt-o zâmbind.

— A fost o greșeală, i-a spus. N-a fost vina lor. Niculina și Laurian erau siguri că repetițiile vor avea loc miercură viitoare, la unu noaptea. Așa îi informase Tudorel — este tânărul care doarme la noi, în bucătărie sau pe coridor (am înțeles că era elevul favorit al lui Serdaru; cel care mă adusese astă-vară, cu mașina la București) — Tudorel notase greșit ziua în agenda lui.

— Deci, am îndrăznit s-o întrerup, cei trei erau Niculina, Serdaru și Tudorel.

— Desigur că erau ei, dar cine să-i recunoască? Cine știe ce „spectacole” repetaseră în noaptea aceea, înainte de culcare — căci așa le spune: „spectacole”. Și repetă aproape în fiecare noapte, repetă *cu toate ușile închise*, sublinie căutându-mi privirile. De obicei numai ei trei și cu Maestrul, dacă e acasă. Dar uneori se adună zece, cincisprezece... unii din ei sunt înalți cât ușa. Nu știu ce repetă, dar îi aud râzând, cântând — de altfel, cântă toți, foarte frumos, cântă și în cor, și fiecare separat, și au tot felul de instrumente muzicale...

— Ce spun vecinii?

A întors brusc capul spre mine și mi-a zâmbit. Un zâmbet, mi s-a părut, misterios și totuși ironic.

— De când au aflat cu cine se întâlnește și la cine este invitat Maestrul, nu îndrăznesc să spună nimic... Deși...

Ezită câteva clipe, apoi mă privi din nou, bănuitoare, parcă ar fi încercat să ghicească ce gândesc.

— N-ar trebui să vă spun, dar dumneavoastră, care ați fost mâna dreaptă a Maestrului...

— Și sper să fiu și de aici înainte, încercai să glumesc, zâmbind.

— Să dea Dumnezeu! oftă, dar s-au schimbat atâtea de când ați plecat. N-ar trebui să vă spun, dar...

Coborî și mai mult glasul.

— Din când în când, către miezul nopții, o mașină se oprește în dreptul casei Doctorului, știți unde, a treia casă de la colț, și rămâne acolo toată noaptea, cu farurile stinse... Dar mașina nu e goală, adăugă. O dată, într-o noapte, — nu mă deranja muzica, mă învățasem acum cu repetițiile, dar parcă aș fi presimțit ceva... — m-am dat jos din pat și, în vârful picioarelor, m-am apropiat de fereastră. Tocmai atunci ieșeau din casă tânărul acela foarte negru și cu Serdaru. I-am văzut îndreptându-se spre mașină: nu știu ce-au vorbit cu șoferul, sau cine o fi fost înăuntru, dar curând după aceea mașina a pornit încet, tot cu farurile stinse... Și a mai fost ceva, deși e un mare secret, n-ar trebui să vă spun...

— Știi că poți avea toată încrederea în mine, am încurajat-o. Nu ne cunoaștem de ieri, de alaltăieri. Și suntem amândoi devotați Maestrului... În fond, ce s-ar fi făcut Maestrul fără dumneata și fără mine?

M-a privit cu căldură, recunoscătoare, dar nu-și putu înăbuși suspinul.

— Știu, șopti. De aceea trebuie să vă spun. A doua zi după întâmplarea cu mașina, când mă întorceam la Cooperativă, m-a oprit un domn, nici tânăr, nici bătrân, foarte elegant îmbrăcat. Când și-a ridicat pălăria și m-a salutat, am văzut că era aproape chel. Foarte politicos, și-a spus numele, dar acum nu mi-l aduc aminte. (Evident, era Albini.) M-a întrebat dacă avem știri de la dumneavoastră căci, spunea, circulă fel de fel de zvonuri prin oraș, că n-o să vă întoarceți, că Maestrul v-a convins să rămâneți acolo, în India, dacă nu definitiv, cel puțin câțiva ani, până va veni și el...

O ascultam fascinat, neîndrăznind s-o întrerup.

— Eu i-am spus adevărul, a continuat Ecaterina, adică ce știam de la Editură: că vă întoarceți pe ziua de 20 sau 21 Decembrie, dar el a

schimbat repede vorba, și mi-a spus că admiră din tinerețe cărțile Maestrului și de aceea e îngrijorat de tot ce se întâmplă de câteva luni, că s-au plâns vecinii, că știe... Mă rog, știa tot, știa mai ales ce făceau tinerii căsătoriți, știa de spectacolul pe care-l pregătesc. Și apoi, a scos o carte de vizită și mi-a spus: se întâmplă că funcția pe care o am îmi deschide multe porți. Dacă vei avea vreodată încurcături, sau orice altfel de probleme, îmi telefonezi la numărul acesta... Am păstrat cartea de vizită, dar nu i-am telefonat, adăugă.

Am răsuflat ușurat și am început să râd.

— Va să zică, de aceea a intrat spaima în dumneata, și aproape că nu îndrăznești să vorbești, nici măcar pe stradă. Ți-e teamă că te urmărește Securitatea.

Ecaterina s-a oprit brusc și și-a întors mirată capul spre mine.

— Ce-o să-mi facă mie Securitatea?! exclamă. Eu îmi văd de treaba mea. Nu mă ocup nici de politică, nici de altceva...

— Atunci, dacă știi că nu ești urmărită, de ce atâtea precauții?

— Dacă m-ați fi lăsat să termin, șopti, ați fi înțeles de ce mi-e frică... Și când m-ați asculta până la sfârșit, are să vă fie frică și dumneavoastră...

Totul a început la vreo două săptămâni după plecarea mea. Într-un amurg, intrând în salon ca să aprindă lumina japoneză, a dat cu ochii de o femeie, aproape bătrână, care adormise pe canapea. Ecaterina a țipat, speriată, și când femeia s-a trezit, s-a îndreptat spre ea. Și a întrebat-o cine este și pe unde a intrat în salon. Femeia o privea curios, parcă n-ar fi înțeles bine românește. Și, într-adevăr, când s-a ridicat de pe canapea, Ecaterina și-a dat seama că era străină. Era îmbrăcată ciudat, deși elegant, într-o rochie lungă de mătase roșie, și avea niște pantofi așa cum nu mai văzuse până atunci: păreau muiați în aur. Femeia continua să o privească zâmbind, și la toate întrebările Ecaterinei ridica din umeri. Ar fi putut avea 50-55 de ani, dar când zâmbea părea mai tânără. Doar când Ecaterina s-a îndreptat spre telefon, femeia a întins brațele către ea și i-a șoptit: Ecaterina, să nu faci asta! Nu te juca cu focul!

— Și nu i-ai recunoscut glasul? am întrerupt-o. Nu ți-ai dat seama că era Niculina, că adormise acolo, pe canapea, îmbrăcată în costumul cu care repetase?

Ecaterina și-a întors din nou capul spre mine, încruntată.

— Nu puteam să-i recunosc glasul, pentru că nu era Niculina. Nu vorbea ca Niculina. Avea un glas stins, ca de femeie bătrână. Și era mai înaltă ca Niculina. Și avea părul cărunt...

— Atunci, cine era? am întrebat-o tulburat.

— Nu știu, șopti Ecaterina. Și de aceea mi-e frică... Pentru că mai târziu, după ce mi-a spus: Nu te juca cu focul!, femeia a adăugat: — Acum, pot să-ți spun, căci ne cunoaștem bine. Sunt soția lui Laurian Serdaru, deci, dacă ai aflat și d-ta secretul, sunt nora Maestrului. Toți îmi spun Niculina, și numele acesta îmi place și mie. Dar nu e numele meu. Pe Niculina ai s-o întâlnești într-un ceas, un ceas și jumătate, pentru că astă-seară suntem invitații Maestrului... Mi-a făcut o reverență ca la teatru, și-a luat pantofii de aur în mână și s-a îndreptat spre odaia de baie.

— Deci, până la urmă, tot ea era!

Ecaterina a ridicat exasperată din umeri, și a oftat.

— V-am mai spus o dată, și vă mai spun încă o dată, nu era ea. Și am dovezi că nu putea fi ea, Niculina...

Într-adevăr, A. D. P. nu era în București și în acea seară n-a fost nimeni invitat. Când, după vreun ceas a întâlnit-o pe Niculina și i-a spus: Mi-ai tras o spaimă adineaori!, Niculina a întrebat:

— Ce spaimă? Și după ce i-a povestit întâmplarea, Niculina a clătinat din cap.

— Nu eram eu. La ora aceea eram la repetiții...

— Atunci, cine a putut fi?! a exclamat speriată Ecaterina. Cine a putut intra în salon fără ca eu să prind de veste?

— Oricine poate intra în salon, pentru că fiecare din noi avem cheia noastră, noi, cei unsprezece din trupa lui Ieronim. A trebuit să ne facem chei ca să nu te deranjăm mereu. Căci, ai văzut și dumneata, aici, zi și noapte, unii vin, alții pleacă...

— Era, deci, cineva din trupă, am șoptit tulburat. Nu ți-a spus cine?

Ecaterina mă privi din nou, de data aceasta fără să înțeleagă de ce, zâmbind amuzată.

— Știți ce mi-a spus când am întrebat-o? Mi-a spus: Așa cum o descrii, de vreo 50-55 de ani, cu păr cărunt și un pantof de aur în fiecare mână, poate fi oricare din cele cinci fete; căci atâția suntem, în trupa lui Ieronim, cinci fete și șase băieți...

— Și Maestrul? Ce-a spus Maestrul când i-ai povestit toate astea?

După câte am înțeles, pentru că Ecaterina grăbea mereu pasul și erau cuvinte care îmi scăpau, A. D. P. a încercat s-o liniștească, asigurând-o că, de fapt, ea era, Niculina, dar ce vrei?, a adăugat, sunt tineri și se amuză, își fac unul altuia tot felul de farse...

— Dacă ar fi numai astea, continuă Ecaterina, numai farse și glume de artiști tineri...

Dar Ecaterina se convinsese că la mijloc era altceva, nu știa exact ce, dar era destul ca s-o înspăimânte. Nu trecuse o săptămână de la această întâmplare, când i-a telefonat Grigore de la Cooperativă că-i va trimite, spre seară, patru iepuri. Ca să nu atragă atenția vecinilor, a rugat-o să stea la fereastră între cinci și un sfert și cinci jumătate, și îndată ce se oprește mașina să deschidă ușa de la bucătărie, ca să nu aștepte șoferul. Așa a și făcut. Dar șoferul n-a putut, sau n-a voit să coboare — și i-a strigat să vină ea. Ploua, și Ecaterina i-a făcut semn să aștepte puțin, să-și îmbrace paltonul și să-și pună ceva pe cap. Dar când se pregătea să coboare, un tânăr a traversat în goană strada, s-a apropiat de mașină, a înșfăcat sacul cu iepuri și i-a strigat să rămână acolo, în ușa bucătăriei. Mașina a pornit chiar atunci, un camion se apropia din direcția opusă și, văzând că tânărul întârzie, câteva clipe i-a fost teamă că se lăsase păcălită. Dar după puțin timp, băiatul a intrat în bucătărie, săltându-și răzând sacul cu iepuri în spate. Ecaterina voia să-i dea ceva și începuse să caute în buzunar.

— Nu te mai osteni, Ecaterina, i-a spus băiatul. Sunt de-ai casei.

Și pentru că Ecaterina îl privea surprinsă, încercând să-l recunoască a adăugat.

— După atâtea săptămâni, tot nu mă cunoști? Eu sunt Laurian, bărbatul Niculinei.

— Venea desigur de la o repetiție, i-am spus.

Așa crezuse și ea. Nu se mai sătura privindu-l, minunându-se, repetând:

— Bată-te norocul să te bată. Ai întinerit cu zece ani, tocmai dumneata, care n-ai nevoie...

Câteva clipe în urmă intră în bucătărie Niculina, cu o carafă goală, și se îndreptă spre robinet.

— Ce spui de domnul Laurian? o întrebă Ecaterina. Vrajitorie curată...

Tânărul se fâstâci, și începu să-și treacă nervos palma pe obraji.

— Laurian e în salon, cu toți ceilalți, spuse Niculina. Și li s-a făcut, la toți, sete.

— Vezi, nu vrea să mă recunoască, șopti printre dinți tânărul, și deschizând brusc, aproape cu mânie, ușa, dispăru în ploaie.

Și totuși, nici până azi Ecaterina nu știe ce să creadă. După ce-a rămas singură, și-a scos paltonul, a desfăcut sacul, a căutat prin sertare câteva sfori groase și cârlige ca să atârne iepurii în cămară, dar s-a trezit târziu că tremură, și a îmbrăcat din nou paltonul. A înțeles însă repede că nu tremură de frig, ci de frică. A început să-și facă semnul crucii, dar a dat cu ochii de iepuri, pe care nu-i scosese din sac, și i-a fost rușine. Și-a scos brutal paltonul și s-a silit să nu se mai gândească. Dar o rodea curiozitatea, și după ce-a atârnat și al patrulea iepure în cămară, s-a hotărât. Știa că numai noapțile ușile sunt încuiate, dar pe de altă parte A. D. P. îi atrăsese de mai multe ori atenția să nu intre, sub niciun motiv, în salon, în timpul repetițiilor. După ce-a găsit motivul (Niculina spusese că li se făcuse sete), a scos din frigider o sticlă cu apă minerală, a ales câteva pahare, și cu tava plină în mână dreaptă, a bătut scurt în ușa salonului, și a intrat. Erau vreo șase, șapte tineri, costumați ciudat; parcă ar fi avut fiecare o pelerină lungă, dar felurit colorată, atârnată de umeri. Au întors toți capul spre ea, speriați, ca și cum ar fi fost surprinși la începutul unei crime. Cea mai speriată părea Niculina.

Amuțise, cu brațul ridicat, cu gura pe jumătate deschisă. Alături de ea, îmbrăcat într-o mantie sângerie, se afla Laurian Serdaru. O privea și el, tot atât de surprins. Dar Ecaterina este sigură, și poate chiar să jure, este sigură că, la un moment dat, Serdaru i-a zâmbit cu înțeles și i-a făcut semn cu ochiul.

XVII

Îndreptându-mă spre casă, mi-am dat seama că acele întâmplări de la începutul lui noiembrie îi provocaseră Ecaterinei un traumatism care putea duce la mania persecuției. Din seara când, intrând brusc în salon, le întrerupsese „repetiția”, i se părea că e urmărită de tot felul de personaje stranie, care până la urmă se dovedeau a fi unul din obișnuiții casei, mai ales Niculina și Serdaru, dar și alții, bunăoară Tudorel sau una dintre artiste, căreia i se spunea Vera. Se oprea câteodată la o vitrină și pe neașteptate cineva apărea în spatele ei și, după felul cum o privea sau îi zâmbea, descoperea că face parte din trupa lui Ieronim. Dar greul de-abia atunci începea, pentru că nu-i era ușor să-i identifice. Uneori îi trebuiau două sau trei zile și nopți...

— Vă așteptam ca pe un Dumnezeu! a exclamat la despărțire, strângându-mi amândouă mâinile. Ca pe un Dumnezeu, a repetat de mai multe ori.

De-abia după ce mi-am scos paltonul și m-am așezat la birou mi-am adus aminte că ar fi trebuit să trec pe la Editură. Voiam să văd cum arată cele două cărți ale lui A. D. P.; voiam, mai ales, să aflu ce crede Ghiță Horia despre proiectul meu de a aduna într-un volum articolele despre India. Ideea volumului mi-o sugerase ultima scrisoare a lui A. D. P. „Știam că ești un bun scriitor, îmi spunea, pentru că ai scris *Memoriile* așa cum eu nu le-aș fi putut niciodată redacta. Dar nu bănuiam că ești un bun scriitor *atât de diferit de mine*. Am lucrat împreună aproape opt ani, și n-am bănuیت această notă specifică a talentului dumitale literar”.

Șovăiam, dacă ar trebui să-i telefonez lui Horia — era aproape 12:00

— sau să mă duc să-l văd, fără să mă anunț, la începutul după-amiezii. Câteva clipe în urmă a sunat telefonul.

— Dar unde mi-ai umblat toată dimineața? mă întrebă A. D. P., mi s-a părut, ușor contrariat.

— Am întâlnit-o întâmplător pe Ecaterina, și am stat mult de vorbă. Biata de ea, tare mi-e teamă că...

— Las-o pe Ecaterina! m-a întrerupt. Avem lucruri mult mai importante de discutat. Și nu le putem discuta la telefon. Trebuie să vii la Sibiu. Ți-am rezervat un loc în avionul de mâine dimineață. Telefonează la Agenție; sau, și mai bine, treci dumneata, înainte de 4:00, și ridică-ți biletul. Te așteptăm la aeroport. Și îndată după dejun...

Cu un efort, am îndrăznit să-l întrerup.

— Dar, Maestre, vedeți, suntem în preajma Crăciunului. Și de-abia m-am întors. Vreau să petrec Sărbătorile cu Valeria. Mai ales că nunta va avea loc foarte curând, la 29 decembrie...

Am avut impresia că vestea l-a surprins, pentru că, după o scurtă tăcere, a continuat cu un alt glas.

— Bine, dar azi e 23 Decembrie. Mai avem o săptămână. Ne întoarcem la 26 decembrie, cel mult 27. Cum vă cunosc eu, nunta nu se poate face fără mine.

Am roșit brusc și, de emoție, mi-am simțit deodată gura uscată.

— Dar mi-ați spus de atâtea ori, am șoptit, mi-ați spus că nu vreți să ne cununați că...

— Ce-am spus altădată, m-a întrerupt A. D. P. Foarte bine dispus, n-are nicio importanță! Țin foarte mult să vă cunun eu. Și vom sărbători evenimentul în strada Fântânelor, cu Niculina, Laurian, și alți câțiva prieteni.

— Evident, am reluat cu un glas mai ferm, evident, Valeria va fi fericită și recunoscătoare. Ca și mine, de altfel, inutil să vă spun. Dar mă gândesc că dacă o las singură de Crăciun...

— Eusebiu! a exclamat aproape patetic. E foarte important! Nu-ți pot spune acum de ce, dar trebuie să vii mâine. Te așteptăm la aeroport. Și mulțumește-i Valeriei și din partea mea că acceptă acest sacrificiu!...

După ce a închis telefonul, am rămas multă vreme cu privirile pierdute în gol. M-am trezit, târziu, că mă gândeam la cu totul altceva: mă trudeam să-mi amintesc o scenă din a treia sau a patra piesă a lui Pandele, o scenă care, mi se părea, ar fi putut explica insistența lui atât de patetică de a mă avea alături de el începând din Seara de Ajun până a doua sau a treia zi de Crăciun. Cineva (imposibil să-mi aduc aminte cine), aflându-se într-o situație desperată (dar *de ce? De ce!*), făcea un apel patetic la un prieten mai tânăr; îi cerea un lucru, în aparență, de o ridiculă banalitate (un pahar cu apă? o batistă?), anunțând în același timp recompensa. *Va fi o nuntă ca în povești*, chiar el, El, îi va cununa, și vor pofti la masă nu numai prietenii, ci și... Imposibil să-mi amintesc cine alții vor fi poftiți la banchet (în text era scris: *agapa*).

Am făcut emoționat numărul lui Horia. Nu mă așteptam să-l mai găsesc, trecuse de 1:00, dar știam că-mi va răspunde secretara.

— Tocmai mă duceam la masă, îmi răspunse Horia. Deci, fii, te rog, cât se poate de scurt.

Dar nu-mi lăasă timp să spun ceva, ci continuă pe un ton sec, aproape sever.

— Dacă e vorba de *India* Dumitale, trebuie să discutăm serios...

— Dar nu e vorba de volumul meu, l-am întrerupt. Voiam să știu...

— Nu spun că textele nu sunt interesante, continuă ca și cum nu m-ar fi auzit. Dar trebuie să nuanțezi. Insiști prea mult asupra „spiritualității indiene”, asupra sihaștrilor și mănăstirilor...

— Dar dacă vă spun că nu e vorba de volumul meu...

— Trebuie să evoci și alte aspecte ale istoriei și societății indiene: sărăcia, nedreptățile sociale, castele, intușabili... Nu spui nimic despre intușabili...

Cu un efort, am izbutit să mă stăpânesc.

— Tovarășe Horia, am început, pronunțând clar și răspicat fiecare cuvânt în parte. Repet, nu e vorba de volumul meu. Voiam doar să știu dacă a apărut *Teatrul* lui A. D. P. Și dacă pot trece după-masă să iau un exemplar.

Mi s-a părut că a șovăit mult înainte de a răspunde.

— Ca să fiu foarte sincer, volumul e tipărit, dar eu încă nu l-am văzut. S-ar putea să apară în vreo două săptămâni, dacă între timp, așa cum mi-a fost frică de la început...

— Bine, l-am întrerupt politicos, nu vreau să vă mai rețin. Vă telefonez din nou după Sărbători...

În clipa când așezam receptorul în furcă, mi-am dat seama că făcusem o gafă. Bănuitor cum era, cine știe ce și-ar putea închipui Horia. Ar fi trebuit să mă adresez direct „loctiitorului” meu; păstrase, desigur, corecturile în pagină. Dar spre mirarea mea, Voinea mi-a mărturisit că tot materialul — manuscrisele, șpaltele și corecturile în pagină — fusese, la cererea lui, expediat prin curier lui A. D. P., pe la începutul lunii. Ceea ce i s-a părut curios, adăugă coborând ușor glasul, câteva zile după aceea i s-a telefonat de la Editură că au nevoie de manuscrise și de corecturi pentru o ultimă revizie. Dar Voinea știa bine că ultima revizie fusese făcută cu cel puțin o săptămână înainte — chiar el dăduse bunul de tipar. A avut impresia, și spunând asta a scăzut și mai mult glasul, a avut impresia că, aflând ce s-a întâmplat, anume că tot materialul se află în mâinile lui A. D. P., secretarul n-a știut ce să-i spună, și l-a rugat să aștepte un moment, să vorbească cu Directorul. După ce l-a ascultat, Ghiță Horia a spus: Bine!, și a închis telefonul.

Și de data aceasta mi s-a părut că făcusem o gafă: cine știe cum va interpreta Voinea dorința mea de a reciti un text pe care eu însumi îl dactilografiasem cu trei luni mai înainte. Și dacă, după un ceas, două, îi telefonează Horia și-l întreabă: nu cumva i-am telefonat, în legătură cu?... Poate ar fi trebuit să-l avertizez, să-i spun, bunăoară, că dacă întreabă cineva de mine, să-i spună că... În acea clipă mi-am amintit brusc de Ecaterina, și m-am ridicat enervat din fotoliu.

Valeria îmi pregătise pentru dejun o felie de șuncă și struguri. Am mâncat absent, fără chef. Dar curând am zărit cei dintâi fulgi de zăpadă și m-am înseninat ca prin farmec. Am rămas multă vreme la fereastră, privind ninsoarea. Când, după un ceas, am pornit spre Agenție, stratul de zăpadă părea, pe alocuri, de câțiva centimetri. Așa cum mă așteptam, biletul fusese achitat de Pandeale.

— Dar dacă va ninge toată noaptea, mi-a spus funcționara, nu cred că veți putea pleca mâine dimineață. În orice caz, prezentați-vă la aeroport cu cel puțin o jumătate de ceas mai înainte.

Aș fi vrut să mă plimb puțin prin oraș, să cobor spre Cișmigiu, dar mi-am spus că, dacă ninsoarea nu se potolește, foarte probabil îmi va telefona Pandele ca să schimbe programul.

Tot așteptând, am adormit în fotoliu. M-a deșteptat Valeria, scuturându-și viguros șoșonii în fața ușii. Când i-am spus că ne va cununa A. D. P., a împietrit în mijlocul camerei, apoi m-a înlănțuit și, trăgându-mă ușor după ea, a început să danseze, fredonând, dar din ce în ce mai stins, pentru că nu-și putea stăpâni lacrimile. Voia să telefoneze imediat acasă, să anunțe marea veste, dar am păstrat-o lângă mine.

— Evident, toate bucuriile se plătesc. Pandele m-a implorat să vii mâine la Sibiu. Are neapărat nevoie de mine...

Și, pentru că mă privea surprinsă, ca și cum n-ar fi înțeles, am adăugat repede.

— E vorba de 24, cel mult de 36 de ore. Ne întoarcem amândoi, cel mai târziu, a doua zi de Crăciun.

— Dar e imposibil! m-a întrerupt Valeria înseninându-se. Nu mai pleacă niciun avion spre nordul Transilvaniei. Am ascultat și la Radio.

— Așa mi-a spus și mie la Agenție. Dar dacă A. D. P. nu-mi telefonează, eu, în orice caz, mâine dimineață...

XVIII

De fapt, n-am știut că avionul nostru va putea ateriza la Sibiu decât în ultimul moment, când, după ce așteptasem aproape două ceasuri, eram gata să renunț. Din fericire, apropiindu-ne de Sibiu, peisajul devenise feeric. Nu văzusem niciodată această parte a țării îngropată sub zăpadă. Cerul se limpezise pe neașteptate, și ne orbea acum o lumină crudă, polară. Curând avionul își opri motoarele și, coborând, au început să se distingă tot mai clar calea ferată și casele de țară. Apoi

am zărit orașul, am trecut lin pe deasupra unui cartier de curând construit, și puține minute în urmă am aterizat.

A. D. P. mă aștepta zâmbind, alături de Serdaru și Tudorel. M-a îmbrățișat, mi s-a părut, cu o neobișnuită emoție. Apoi mi-a strâns îndelung mâna.

— Îți mulțumesc, mi-a șoptit. Știu că ai făcut un sacrificiu...

Nu știam ce să cred. Arăta parcă și mai tânăr decât toamna trecută, și cu toate acestea își ascundea cu greu nervozitatea. Părea neliniștit, preocupat.

— Maestrul e obosit, spuse Serdaru ca și cum mi-ar fi citit gândul. A dormit doar câteva ceasuri. A rămas azi-noapte până la 2:30, ca să vadă sfârșitul, deși noi toți, și mai ales Ieronim, am tot încercat...

— Să lăsăm astea, îl întrerupse A. D. P., izbutind totuși să zâmbească. Avem atâtea altele de vorbit...

Apoi, întorcându-se către mine și luându-mi brațul, a continuat.

— Nu te întreb nimic despre India. O să discutăm asta mai târziu. Să-ți spun însă de pe acum programul: dejunăm la Majestic, am rezervat o masă; apoi, cu o camionetă militară — de fapt, e un fel de jeep — la Călina. Sunt mai puțin de 10 kilometri, dar șoseaua e pe alocuri înzăpezită. Cu mașina, ar fi fost riscant. Locuim într-un fost pavilion de vânatoare, transformat în Casă de odihnă, destul de confortabil și, deși a fost de două ori restaurat, e încă destul de pitoresc. Iar de acolo înainte, continuă privindu-mă și zâmbind enigmatic, de acolo înainte nu mai putem conta decât pe sănii...

— Dar nici nu vă închipuiți ce fel de sănii, adăogă Serdaru. Ca din alte vremuri. Nu se mai văd decât în filme de epocă...

— Dar sunt mai frumoase decât cele din *Anna Karenina*, filmul de anul trecut, spuse Tudorel.

— Poate că o să facem și noi un film, adăogă A. D. P. Să vedem...

— Nu trebuia să-i spuneți, șopti Serdaru oarecum dezamăgit. Voiam să-i facem o surpriză...

Pandele întoarse capul spre el, apoi ridică din umeri.

— Va fi suficient să vadă săniile, caii și aparatul din sufragerie ca să

înțeleagă despre ce este vorba...

Nu știu dacă aş fi ghicit atât de repede. Nu aveam cum să știu că jeepul care ne adusese la Casa de odihnă, ca și caii, fără pereche de frumoși, pe care îi scoteau din grajd chiar în momentul sosirii noastre, aparțineau Corpului de Armată din Sibiu. De asemenea, nu aveam cum să știu că săniile pe care le-am zărit în curte fuseseră construite în toamna aceea, după modelul săniilor castelanilor unguri de pe la 1840, păstrate la Muzeul de Etnografie. Nu m-au mirat costumele atât de pitorești ale tinerilor pe care i-am întâlnit în sală și pe coridor; aş fi crezut că se pregătesc, sau se întorc, de la repetiție. Dar cred că aş fi început să bănuiesc că anumite scene vor fi filmate, dând cu ochii de proiectoarele din sufragerie și de estrada înaltă, pe rotile, de pe coridor.

*

Îndată ce-am rămas singuri în odaia ce mi-o alesese, alături de camera lui, A. D. P. s-a așezat pe marginea patului și mi-a făcut semn să-mi apropiu scaunul.

— Am atâtea lucruri să-ți spun, șopti, încât nu știu de unde să încep. Am să încep, totuși, cu ceea ce mi se pare mai puțin important.

Ascultându-l, mă întrebam de ce i se părea „mai puțin important”. Mie mi se părea destul de grav. Era vorba de lupta surdă pentru putere între Numărul Trei și Numărul Doi. Tensiunea dura mai de mult, dar în ultimele săptămâni amenința să explodeze. Evident, adăugă A. D. P., asta complică situația lui Ieronim. Oamenii Numărului Trei sunt cu ochii pe el, gata să profite din prima greșeală pe care o va face. Foarte probabil, mulți dintre tehnicieni și operatori sunt informatorii Numărului Trei. Unii din ei — evident, fără să-și dea seama — s-au trădat chiar în dimineața când l-au văzut pe Ieronim încredințându-și bastoanele unui figurant și urcându-se pe estradă ca să regleze proiectorul.

— Da, continuă repede A. D. P., nelăsându-mi timp să-l întrerup,

acum vreo zece zile, pe neașteptate, Ieronim a simțit că nu mai are nevoie de bastoane. Am identificat în sfârșit greșeala pe care o făcusem în seara de 11 august 1964, mi-a explicat Ieronim, și, așa cum mă așteptam, în aceeași clipă m-am vindecat.

— Extraordinar! am exclamat. E pur și simplu extraordinar!

— Da, reluă A. D. P., așa am spus toți. Dar vezi, vindecarea aceasta atât de misterioasă a avut loc într-un moment puțin prielnic pentru noi toți, și în primul rând pentru Ieronim. Cum îți spuneam, câțiva mecanici și operatori s-au trădat pe loc: s-au grăbit să telefoneze vestea la București. Nici lui Ieronim, nici Numărului Doi nu le convenea să se vorbească despre acest „miracol” chiar acum... Dar, în sfârșit, cum îți spuneam, asta e mai puțin important.

Mai grav i se părea intriga urzită împotriva lui, și care ar fi putut duce la întârzierea volumului de *Teatru*. Intriga aceasta n-avea legătură directă cu tensiunea între Numărul Trei și Numărului Doi, dar, fără îndoială, unii din colegii lui, geloși și invidioși, sunt gata să profite de conjunctură. (Am înțeles că se gândea mai ales la Paraschiv Simionescu, pe care intimitatea lui A. D. P. cu familia Numărul Doi nu-l lăsa să doarmă). De aceea și-a luat măsurile de precauție necesare: a fotografiat în zece exemplare volumul de *Teatru*, și le-a pus la adăpost, în locuri diferite, și chiar în mai multe țări, a precizat subliniind cuvintele. Voiam tocmai să-l întrerup, să-i spun, că, poate, situația nu e chiar atât de critică pe cât și-o închipuia el, când s-a ridicat repede, s-a îndreptat spre ușă și a deschis-o brusc. Văzând că nu era nimeni pe coridor a oftat ușurat, zâmbind.

— După cum vezi, reluă cu un alt ton, s-ar zice că încep să calc pe urmele Ecaterinei. Dar, aici, și în acest moment, trebuie să fim cu ochii în patru, în afară de noi, cei care ne cunoaștem, oricine altul poate camufla un agent...

— Îmi pare rău, am început, oarecum la întâmplare, văzând că tăcerea se prelungește. Eu, dimpotrivă, credeam că...

— Eusebiu! exclamă întrerupându-mă, tot ce ți-am spus până acum confirmă ce bănuisem mai de mult, de cel puțin două săptămâni.

Adevărul este că *mi-e frică*! Nu îndrăznesc să-ți mărturisesc *ce trebuie* să-ți mărturisesc, și atunci, ca să amân această confesiune penibilă, îți tot vorbesc, când de una, când de alta. Tot ce ți-am spus despre Numărul Trei, ca și despre intrigile lui Paraschiv, e adevărat. Nu am inventat nimic. Dar, repet, toate astea n-au prea mare importanță. Singurul lucru important este descoperirea pe care am făcut-o de curând, și pe care *nu îndrăznesc* să ți-o destăinui...

Îl ascultam tulburat. Pandele făcu câțiva pași prin odaie, apoi se așeză din nou pe marginea patului.

— Ți-ai dat, desigur, seama, începuse brusc, că spectacolul organizat de Ieronim urmărește, în primul rând, completarea procesului de anamneză început astă vară. Dar ceea ce numai eu știu, este că această anamneză am încheiat-o mai de mult. Mi-am adus aminte de tot ce s-a întâmplat în noaptea de Crăciun 1938, am izbutit să-mi amintesc de fiecare amănunt. (Nu degeaba am luat parte cu atâta elan la toate repetițiile lui Ieronim.) Inutil să ți le rezum, căci nu toate amănuntele sunt interesante. Destul să-ți spun că, la început, ca să fiu foarte sincer, și poate chiar vulgar, la început am crezut că, în noaptea aceea am băut prea mult, eu care nu eram obișnuit cu alcooluri tari, și m-am culcat cu actrița care juca rolul Euridicei. Și, îmi spuneam, foarte probabil că a doua zi mi-a fost rușine — nu pentru că mă culcasem cu ea, ci pentru că fusesem beat, și probabil mă purtasem ca o brută — mi-a fost, deci, rușine și am evitat s-o mai întâlnesc, a doua zi și a treia zi. Îmi mai spuneam că purtarea mea fusese desigur atât de odioasă încât, fără să-mi dau seama, am voit, și am reușit, să uit tot de la început și până la plecarea la București. Bănuiam că, psihologic, procesul nu părea prea verosimil, dar, în sfârșit, eu mă prefăceam convins că așa se întâmplase...

Se ridică și începu să se plimbe, încurcat; parcă nu mai știa ce să facă cu mâinile.

— Adevărul este cu totul altul. În noaptea aceea *nu* fusesem beat, și mă purtasem cât se poate de curtenitor. Pe scurt, a fost o foarte sinceră, și chiar romantică, noapte de dragoste, de care ar fi trebuit să-

mi amintesc întotdeauna cu încântare și melancolie. *Ar fi trebuit*, și desigur că așa s-ar fi întâmplat, dacă nu intervenea *altceva*, un episod surprinzător de insolit. Și acest altceva a provocat amnezia...

Se opri brusc în fața mea și mă privi curios, ca și când atunci m-ar fi văzut pentru întâia oară.

— Dar, a reluat după o pauză, cum să-ți vorbesc despre cauza amneziei mele fără să risc ca dumneata, sau oricare altul care m-ar asculta, să creadă că mi-am pierdut mințile? Aparent, lucrurile par normale. La un moment dat, Euridice mi-a propus să luăm o sanie și să mergem la o prietenă, care locuia în casa unui pădurar, la vreo cinci, șase kilometri de Sibiu. Evident, am acceptat pe loc, și Euridice a început să râdă, a adăugat că fusese atât de sigură că voi accepta, încât i-a spus prietenei să ne aștepte la masă... Inutil să îți descriu drumul până în pădure, strânși unul lângă altul, simțindu-mă deja îndrăgostit. Am fost amândoi surprinși când, intrând în casa pădurarului, am găsit toate luminile aprinse și masa pregătită, dar nici urmă de prietenă. Ne-am liniștit citind biletul pe care ni-l lăsase. Doar aceste rânduri enigmatice: „Dacă mai așteptați pe cineva, vă asigur că nu mă așteptați pe mine.” Câteva minute după ce-am citit biletul, am uitat de tot. Eram doar noi doi singuri, șampania era frapată și cina părea excelentă. Ți-am spus ce a urmat... Dar cum să-ți spun restul?

Se opri în fața mea și-mi căută privirile.

— Și totuși, *trebuie* să-ți spun, șopti. Târziu, către dimineață, m-a deșteptat deodată setea. Nu cred că am mai cunoscut de atunci o asemenea sete: parcă aș fi înghițit jăratec. Am coborât din pat și m-am îndreptat către bucătărie. Am găsit cana cu apă, și am dus-o direct la gură, am început să beau ca un animal. Câteva clipe nu simțeam nimic, parcă aș fi înghițit aer, și somnoros cum eram, m-a cuprins groaza: nu cumva *n-am să-mi pot potoli niciodată setea*? Am continuat să beau, din ce în ce mai speriat, și atunci am zărit la fereastră, aproape lipindu-și obrazul de geam ca să mă poată vedea mai bine, am zărit o fată tânără, blondă, cu părul despletit pe umeri. Când și-a dat seama că o priveam, a zâmbit și mi-a făcut semn, ducându-și degetul la gură, să nu spun

nimic. Apoi, în clipa următoare, a dispărut...

A început din nou să se plimbe, de la un capăt la altul al odăii.

— E curios că nu mi-a fost frică. Dar întorcându-mă în dormitor, am dat cu ochii de Euridice. Se deșteptase și aprinsese lanterna de buzunar, pe care o lăsasem pe mäsută, alături de pat. Am simțit că mă ia cu frig, dar, curios, în loc să intru repede în pat, mi-am îmbrăcat paltonul (nu înțeleg cum de-l lăsasem acolo, pe un scaun).

— Cum arată prietena ta? am întrebat-o.

Euridice m-a privit zâmbind, dar, mi s-a părut, cu mare tristețe.

— Dar de ce mă întrebi?

— Pentru că am văzut adineaori, la fereastra bucătăriei, o fată tânără, și mă întreb dacă nu cumva i s-a întâmplat vreo nenorocire. Dacă nu cumva...

Euridice a început să râdă.

— Ca să-ți spun adevărul, află că nu există nicio prietenă. Eu am aranjat, în mare taină, această surpriză. Am fost aici azi după-amiază și am pregătit masa, am scris biletul, am aprins luminile. Dar de ce mă privești așa?, întreabă, turburându-se.

Nu știam ce-aș fi putut răspunde. Mi se părea că visez, dar nu izbuteam să înțeleg când începuse visul.

— Ți s-a părut că seamănă cu mine? continuă în șoaptă. Avea, ca mine, părul blond, despletit? Și și-a pus degetul la gură, ți-a făcut semn să păstrezi secretul?...

Din acea clipă nu mai mi-aduc nimic aminte. Nu știu cum am ajuns la hotel...

Atunci am auzit glasul Niculinei.

— Iertați-mă că, fără să vreau, am ascultat la ușă, dar am făcut de pază ca să nu asculte *altcineva*...

Apoi s-a apropiat repede de Pandele și i-a luat mâna.

— Iertați-mă, *mon père*, că îndrăznesc să te contrazic. De la un moment dat, poate de când ai început să bei din cană și nu simțai gustul apei, din acel moment nu mai poate fi vorba de anamneză, ci de o plăsmuire a imaginației dumitale.

— De ce spui asta? Întrebă A. D. P., stingherit.

— Pentru că în niciun caz o amnezie atât de totală nu putea fi provocată printr-un șoc de o asemenea natură. Dacă ar fi fost așa, n-ai fi putut uita această scenă, oricât te-ai fi silit. Întâmplări de felul acesta — halucinații, sau fenomene parapsihologice, sau ce-or fi — sunt destul de curențe. Poate ai citit mai de mult, undeva, povestea de adineaori și te-ai convins că ți s-a întâmplat dumitale...

— Și, totuși, vă repet la amândoi, așa s-a întâmplat. Și de aceea mi-e frică. Nu mi-e rușine s-o spun: *mi-e frică!*

— Ai toată dreptatea să-ți fie frică, continuă zâmbind Niculina. Asta face parte din însuși procesul anamnezei. Numai că frica de care vorbești nu se datorește scenei pe care ai evocat-o adineaori: figura pe care ai zărit-o la fereastra bucătăriei și pe care, câteva minute în urmă, ai recunoscut-o ca fiind chiar Euridice. Scenariul acesta este o ultimă încercare pe care o faci, evident, nu dumneata, ci altcineva, mult mai profund, captiv în inconștientul Dumitale, o ultimă încercare de *a nu-ți revela adevărul*. Dacă ai uitat tot, dacă, mai ales, ai renunțat de atunci la teatru, este pentru că, în momentul când erai torturat de sete și ai început să bei din cană, *fără ca totuși să simți că-ți potolești setea*, în acel moment... Vladimir!, strigă fără să-și desprindă privirile din ochii lui Pandele, rămâi la ușă, ca să fim siguri că nu ne ascultă nimeni... În acel moment, deci, reluă, ai avut o revelație cutremurătoare, de care ți-a fost atât de frică încât, fără niciun efort din partea Dumitale, *ai uitat-o*.

— Ce fel de revelație? Întrebă A. D. P.

— O să aflăm curând de tot. Dar știu de pe acum că e vorba de altceva, de ceva extrem de important pentru noi toți. De aceea e atât de pasionat Ieronim. Ce ți s-a revelat, adică: ce adevăr simplu și totuși teribil de aflat, când ai simțit că *s-ar putea să nu-ți potolești niciodată setea*, încât să reziste la toate încercările noastre de anamneză?

— Poate, pur și simplu, vorbe A. D. P. pronunțând rar cuvintele, că dacă voi continua s-o văd pe Euridice și, deci, dacă mă voi dedica teatrului, voi muri curând...

Niculina zâmbi, și parcă fața i se luminează de o secretă bucurie.

— Fără îndoială că e vorba și de moarte. Dar ce fel de moarte? Nu una din morțile noastre de toate zilele, pe care le acceptăm orbește, fără să ne dăm scama ce facem. Trebuie să fie ceva mult mai simplu și mai profund: ceva care, dacă l-ai fi acceptat, ți-ar fi schimbat *radical* viața.

— În orice caz, spuse Pandele, știu acum cât mi-a fost de frică atunci, în 1938, și, vă repet, îmi este din nou frică...

— Și mie mi-e frică, șopti Niculina căutându-i privirile. Cui nu i-a fost frică în pragul mântuirii? Și lui Isus i-a fost frică...

XIX

Cred că în clipa când m-am trezit și-mi priveam mirat degetele bandajate, am recunoscut vocea lui Albini.

— Nu te speria! îmi spuse. Nici degetele, nici tălpile nu sunt degerate.

Probabil că l-a impresionat spaima pe care mi-a citit-o în ochi, și s-a grăbit să mă liniștească și să mă lămurească în același timp.

— Opt, nouă ceasuri, pe jumătate îngropat în zăpadă, câte nu se pot întâmpla?... Noroc că nu se lăsase încă gerul. Dar, în orice caz, doctorii spun că, un ceas, două mai mult, degerăturile ar fi fost atât de grave încât ar fi trebuit să vă amputeze ambele picioare...

Mi-am adus aminte brusc de Valeria și l-am întrebat.

— În ce zi suntem astăzi?

Albini mă privi, mi s-a părut, blând, aproape cu milă.

— 27 Decembrie, dar ar fi mai corect să spun 28 Decembrie, pentru că mai sunt 20 de minute până la miezul nopții.

— Trebuie să telefonez neapărat la București, să vorbesc cu Valeria!...

— Am avut noi grijă de asta, spuse zâmbind Albini. Am informat-o personal pe domnișoara Valeria Nistor de tot ce s-a întâmplat.

— Dar ce s-a întâmplat? l-am întrebat speriat.

— Asta voiam și eu să vă întreb... Dar nu acum. Poate mâine

dimineață...

— Domnișoara Nistor voia cu orice chip să vină la Sibiu. Am asigurat-o că nu e nevoie. În două, trei zile — cel puțin așa spun doctorii — vă puteți întoarce acasă...

— La 29 Decembrie, trebuia să ne cunune Maestrul...

Și, amintindu-mi deodată cum se despărțise de mine, am strigat.

— Dar Maestrul? Ce s-a întâmplat cu Maestrul?

Albini mă privea ușor încruntat, cercetător, amânându-și parcă voit răspunsul.

— Noi ne făcusem iluzii, a început târziu. Noi credeam că *dumneata* ai să ne spui ce s-a întâmplat cu Maestrul Pandele.

Încremenisem, privind când spre el, când spre infirmiera care tocmai intrase. Așa cum se apropia zâmbind de mine, cu un pahar cu apă în mână, mi s-a părut că-i recunosc chipul, și am închis ochii. Dar a trebuit să-i deschid, ca să pot bea câteva înghițituri. Mi-am dat imediat seama că nu era apă; avea un gust sălcii. Și cu toate acestea, am băut acele câteva înghițituri cu o neînțeleasă bucurie.

— Ați fost găsit, în dimineața de 25 Decembrie, la vreo zece kilometri de Casa de odihnă, continuă Albini. Ați fost găsit așezat pe o buturugă, în zăpadă, în haină și cu capul gol. Alături, la câțiva metri, au găsit paltonul, căciula și o pereche de cizme îmblănite. Nimeni n-a înțeles, și nu înțelegem nici acum, de ce n-ați îmbrăcat paltonul, de ce n-ați tras căciula până peste urechi — așa cum o aveți când v-ați suit în sanie... S-a crezut la început... știți, se apropiau Sărbătorile și s-a crezut că ați băut prea mult în noaptea aceea. Dar la analize nu s-a găsit nici urmă de alcool. Unii au crezut că poate ați fost drogat. Dar și de data asta analizele au fost negative.

M-am simțit deodată vlăguit de puteri.

— Dar Maestrul? am întrebat din nou, cu un mare efort. Și Niculina? Și Serdaru? Sper că nu li s-a întâmplat nimic...

— Așa sperăm și noi. Dar deocamdată nu știm nimic. Speram să ne lămuriiți dumneavoastră...

Apoi s-a apropiat brusc de infirmieră și a întrebat-o ceva, în șoaptă.

Tânăra a clătinat din cap, zâmbind. Poate a spus și ea ceva, tot în șoaptă, dar în clipa aceea am închis pleoapele. Cred că am adormit imediat.

*

Pentru că începusem să-i vorbesc despre episodul care trebuia filmat în noaptea aceea, Albini m-a întrerupt, cu blândețe dar destul de ferm.

— O să revenim mai târziu asupra acestui episod. Deocamdată, dispunem de suficiente mărturii despre tot ce s-a întâmplat la 24 decembrie, de dimineață și până la 11:30 noaptea. Ne interesează să știm ce s-a întâmplat *după* 11:30, când sania în care te găseai Dumneata, Maestrul Pandele, Niculina și Serdaru, și care se afla în fruntea coloanei, sania aceasta s-a făcut nevăzută...

Nu-i puteam spune că *același lucru* mă interesa și pe mine, dar că încercam să câștig timp și să ghicesc, după eventualele lui întrebări, ce știa, și cât știa.

— Nu ne-am dat seama când ne-am distanțat de ceilalți, am reluat povestirea. La un moment dat, în apropierea pădurii, caii s-au speriat, și au început să alerge nebunește. Serdaru a încercat din răspuțeri să-i înfrâneze, strângând hățurile și lăsându-se cât putea mai mult pe spate. Dar, curând, a renunțat... Ne-a orbit deodată ninsoarea, deasă și grea, și caii au început să-și încetinească galopul. De-abia după câteva minute, când mi s-a părut că se potolise ninsoarea, am înțeles că intrasem în pădure.

Albini mă asculta atent, ușor încruntat și fără îndoială vocile noastre erau înregistrate, pentru că vorbea foarte puțin și, mi-am dat seama, cântărindu-și cu grijă cuvintele.

— Înaintam pe o alee largă și bine îngrijită, am continuat, și pe aici, în pădure, zăpada părea mai puțin adâncă.

— Fiți, vă rog, cât se poate de precis, mă întrerupsese Albini. Despre ce pădure e vorba?

— Nu o cunosc, și nici nu-i știu numele. Dar era o pădure destul de întinsă, bine îngrijită, cu arbori înalți și bătrâni...

Albini mă privi lung, parcă ar fi vrut să-mi pună o întrebare, dar se hotărî brusc și-mi făcu semn.

— Continuați, vă rog!

I-am povestit tot ce-mi aduceam aminte, cu cât mai multe amănunte. N-aș fi voit să-i spun la ce mă gândeam când ne-am apropiat de casa pădurarului, dar m-am lăsat antrenat și i-am mărturisit tot.

— Nu mai e mult, spusese Pandele. Recunosc drumul!... Tresărisem auzindu-l; avea o voce sugrumată.

— Încă o sută, două de metri, până la cabană, adăugase.

— Deci, asta era! mi-a spus emoționat, când am zărit de departe ferestrele luminate. Casa pădurarului unde îl adusese Euridice. Dar acum, *ce-o să spunem* dacă pădurarul, sau cine o fi locuind acolo, ne va întreba?... Să spunem că ne-am rătăcit în pădure?

— Fiți, vă rog, mai explicit, mă întrerupse Albini. Cine a spus asta?

Am ridicat încurcat din umeri.

— N-a spus-o nimeni. Eu mă gândeam, mă întrebam: *de data aceasta*, dând cu ochii de cei care locuiesc acum în cabana pădurarului, ce-o să spunem? Cum o să justificăm vizita noastră, niște necunoscuți, la miezul nopții, fără să ne fi anunțat sosirea?... Îmi tot puneam această întrebare când, după ce-am bătut de mai multe ori în poartă, și din ce în ce mai puternic, am deschis-o brusc și am intrat... Și, evident, am rămas toți surprinși: masa era pregătită, lumânările ardeau, pe un scaun am zărit un mare vas de argint plin cu gheață și două sticle de șampanie. Dar nu era nimeni. Am trecut dintr-o cameră în alta — era un mic salon, o sufragerie, odaia de culcare, bucătăria și baia — am bătut din palme. Nimeni! Și atunci l-am auzit pe Pandele:

— Acum știu ce s-a întâmplat, a șoptit. N-a fost chipul fetei. Era în legătură cu apa pe care o beam. În timp ce beam din cană, m-am uitat pe fereastră și *am văzut*. *Acum știu ce am văzut!*

Albini ridică din nou brațul, întrerupându-mă.

— Fiți, vă rog, cât se poate de precis. Toate acestea le-a spus Pandele.

Dar ce-a văzut? Nu v-a spus ce-a văzut?

- Nu. N-a spus. S-a întors spre Niculina și Serdaru și le-a făcut semn.
- Veniți cu mine, nu e departe!

Dar deși Albini mă privea adânc în ochi, parcă ar fi încercat să mă hipnotizeze, nu i-am spus că am auzit-o pe Niculina șoptindu-i lui Serdaru:

- Este, deci, *așa cum bănuiam noi!*...

— Eusebiu, a adăugat Maestrul întorcându-se către mine. Dumneata ne aștepți aici. Nu întârziem mai mult de cinci, zece minute... I-am văzut cum s-au suit în sanie și l-am auzit pe Serdaru îndemnându-și fluierând caii, dar, curios, câteva clipe în urmă n-am mai auzit zurgălăii... Mi-era cald, și mi-am scos paltonul și cizmele. Nu m-am uitat la ceas, dar nu cred că trecuse mai mult de cinci, șase minute. Totuși, simțeam cum încep să-mi pierd răbdarea. Și deodată mi s-a făcut sete. Am intrat în bucătărie și am găsit cana cu apă, cana aceea de care vorbise Maestrul; am căutat un pahar și am băut. Apoi m-am întors în salon și m-am așezat în fotoliu. Îmi părea rău, acum, că nu stăruisem să mă ia cu ei în sanie. Nu știu cât am rămas acolo, în fotoliu, așteptând. Probabil că, foarte curând, am adormit.

Văzând că Albini tace, oarecum absent, am adăugat, cu o voce timidă, rugătoare.

— Acum, poate o să-mi spuneți și mie ce s-a întâmplat cu Maestrul Pandeale.

Albini ridică plictisit din umeri.

— V-am repetat de câteva ori, și azi noapte, și astăzi, că, foarte sincer, nu știm nimic precis.

— Dar, atunci, *ce credeți* că i s-a putut întâmpla? Vreun accident?

Albini m-a privit din nou adânc în ochi, apoi a încercat să zâmbească.

— Ce cred eu că s-a întâmplat n-are, deocamdată, nicio importanță. O să vorbim de asta mai târziu. Deocamdată, să revenim la depoziția dumneavoastră — evident, nu este propriu-zis o depoziție, asta va veni mai târziu... — dar, în sfârșit, la povestirea dumneavoastră.

Își scoase tabachera, o răsuci de câteva ori între degete, apoi o puse

la loc în buzunar.

— Nu știu ce să cred, reluă cu un ton schimbat, aproape dur. Nu îmi vine să cred că ați inventat ad hoc povestirea asta ca să ascundeți adevărul; *oricare ar fi el*, a pronunțat rar cuvintele, ca să înțeleg că le subliniază.

Simțeam că roșisem și eram gata să protestez, dar m-a oprit, înălțând sever brațul.

— A mai spus: *nu-mi vine să cred* că încercați să ne păcăliți. În acest caz, ați fi inventat o poveste mai puțin naivă. Ați fi inventat o serie de întâmplări care, cel puțin în parte, ar fi putut părea verosimile. Dar povestea pe care ați ticluit-o...

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, am șoptit sugrumat de emoție.

— Să începem cu ce e mai important... Cunosc foarte bine regiunea, căci mi-am făcut studiile aici, la Sibiu, după evacuarea Universității de la Cluj, în toamna 1940. Am străbătut ținutul acesta de la un capăt la altul, și de mai multe ori. Vă asigur că nicăieri în apropierea Casei de odihnă, nici la cinci, nici la zece, nici la douăzeci sau treizeci de kilometri, nu există vreo pădure, cât de cât comparabilă cu aceea pe care ați descris-o adineaori. Nu sunt decât câteva lunci, și singurii arbori ceva mai bătrâni sunt cei care străjuiesc șoselele.

Îl ascultam speriat — și totuși neîncrezător. Aveam impresia că se pregătește să-mi întindă o cursă.

— Nu cunosc împrejurimile Sibiului, i-am spus. Dar cel mai bun lucru ar fi să luăm o sanie, ca aceea în care am fost noi, și să mergeți cu mine. Cred că pot recunoaște destul de ușor locul unde s-au speriat caii și s-au îndreptat spre pădure.

Albini mă privi din nou, scrutător, aproape cu severitate. Parcă începea să-mi admire, și totuși îl irita, siguranța cu care vorbeam. În cele din urmă figura i se luminează de un zâmbet curios, ironic.

— Nu e nevoie să mergem chiar acum. Sunteți încă obosit. Nu uitați că ați zăcut inconștient, și cu febră mare, aproape trei zile... Dar dacă e vorba de o pădure bătrână și frumoasă, așa cum ați descris-o, și o casă mare, confortabilă, de pădurar, am să vă arăt fotografiile după-amiază.

Probabil că sunt reproduse în vreun album mai vechi, al Sibiului...

— Așadar, există! am exclamat. Și pădurea, și casa. Dacă o să-mi arătați fotografiile, înseamnă că n-am inventat nimic, că v-am spus adevărul...

Albini părea că se amuză, dar își ascundea greu exasperarea.

— E adevărat, spuse. N-ați inventat; ați repetat doar ceea ce vi s-a spus că *trebuie să spuneți*. Pentru că fotografiile au să vă arate pădurea, așa cum exista ea până în 1941. În toamna 1941, sub regimul Antonescu, Pădurea Alunarului — care aparținea satului — a fost tăiată la cererea Statului Major. Eram aici la Sibiu, când a fost tăiată. Și deși noi toți, studenții, eram indignați, nu puteam spune nimic, pentru că, aflasem, pădurea fusese tăiată pentru nevoile Armatei. N-am știut niciodată care erau aceste nevoi. Circula pe atunci, o glumă sinistră; se spunea că Statul Major avea nevoie de coșciuge, ca să aducă în țară trupurile celor care mureau în Rusia...

Îl priveam uluit, și simțeam din nou cum îmi dogoresc obrazii.

— Voiți, deci să spuneți... am început.

— După vârsta pe care o aveți, continuă Albini ca și cum nu m-ar fi auzit, nu cred că ați apucat să vedeți pădurea Alunarului. Probabil că știți de ea de la Maestrul Pandele. Dar pe noi ne interesează să aflăm de ce v-a cerut Pandele să povestiți o întâmplare neverosimilă, când ar fi putut inventa *altceva*, mai plauzibil...

— Dar, în fond, ce s-a întâmplat cu Maestrul? am întrebat din nou, brusc, emoționat.

Ca să-și ascundă exasperarea, Albini scoase din nou tabacherea și începu să o învârtască între degete.

— Dacă ne-ați spune adevărul, ne-ați ușura mult ancheta. Am ști în ce direcție să ne concentrăm cercetările... Și poate îl găsim în viață și îl putem salva...

Îl ascultasem ca în vis, parcă n-aș fi izbutit să înțeleg sensul anumitor cuvinte.

— Dar de ce spuneți că l-ați mai putea găsi în viață? Ce s-a întâmplat?

— Nu știm ce s-a întâmplat, și povestea dumitale nu ne ajută în niciun fel să aflăm *ce s-a putut întâmplat*. Fapt este că Maestrul Pandeale, Niculina și Serdaru au dispărut...

S-a oprit brusc, și a tăcut câțva timp, privindu-mă în ochi.

— Adică? am șoptit târziu.

— Din noaptea aceea nu i-a mai văzut nimeni. Nu știm ce s-a întâmplat cu ei...

XX

Evident, plecase atât de brusc, salutându-mă vag cu mâna, ca să mă pună la încercare. Știa că n-am să-mi găsesc liniștea până ce nu voi afla mai mult. De aceea n-a mai venit în acea după-amiază, așa cum mă anunțase, ca să-mi arate albumul. Și, probabil, tot el, Albini, ceruse să nu mi se mai dea calmante, nici somnifere. De fapt, infirmiera n-a mai intrat decât ca să-mi aducă dejunul și masa de seară. Dimineața, doctorul îmi scosese bandajele, ca să-mi examineze degetele, și se arătase mulțumit, îmi spusese, totuși, că mi le va bandaja din nou, pe seară, ca să mă împiedice să mă scarpin. Căci seara, și mai ales în timpul nopții, mâncărimile deveneau insuportabile. Dar în acea seară doctorul n-a mai venit, și am petrecut o noapte penibilă, ținându-mi cât puteam mai mult mâinile sub pernă, ca să nu mă scarpin. Și așa cum îmi fusese frică, n-am putut adormi decât foarte târziu, către dimineață.

Intrând, Albini și-a dat seama de schimbare (îmi scărpinasem degetele până la sânge), dar nu m-a întrebat nimic (știa, desigur, că doctorul încă nu venise să mă vadă, nici infirmiera). S-a apropiat de pat și mi-a întins albumul.

— Așa arăta pădurea dumitale prin 1933-34. O recunoști cumva?

Nu știam ce-aș putea răspunde. Era, într-adevăr, o pădure cu arbori înalți și bătrâni, dar fusese fotografiată în timpul verii și nu-mi puteam da seama dacă era aceeași. Văzând că nu spun nimic, Albini întoarse pagina și-mi arătă casa pădurarului. Am simțit cum mi se accelerează

bătăile inimii, deși la prima vedere n-aș fi putut spune că o recunoscusem. Dar, privind-o mai atent, am remarcat felinarul de lângă poartă și mi s-a părut că recunosc și una din ferestre.

— Nu pot jura, am început, pentru că noi venisem cu sania, și fotografia a fost luată vara sau toamna. Dar cred, totuși, că recunosc felinarul și fereastra asta, și i le-am arătat.

Albini închise distrat albumul, și-l așeză pe măsuta de lângă pat. Dând cu ochii de titlu — *Bucovina pitorească* — am simțit că roșesc.

— Dar asta nu e... am început.

— Evident, nu e pădurea de care v-a vorbit Maestrul Pandele. V-am arătat alte fotografii, ca să vă convingeți cât de ușor se pot confunda pădurile și casele pădurarilor.

— Dar eu v-am spus, l-am întrerupt, că în afară de felinar și, poate, una din ferestre...

— Singurul amănunt interesant, și enigmatic, a continuat Albini, este faptul că, acolo unde ați fost găsit, în dimineața de 25 decembrie, așezat pe o buturugă, se întindea, până la 1941, Pădurea Alunarului.

Din nou mi s-a părut că încerc să mă trezesc dintr-un vis pe care îl mai visasem o dată, de curând. Albini scoase din buzunar un plic cu fotografii, alese câteva și mi le arătă.

— Vedeti, continuă, ați fost găsit aici, pe buturuga asta.

Distingeam cu greu, parcă aș fi avut ochii împăienjeniți, dar în câmpia aceea albă am izbutit să identific buturuga pe jumătate îngropată în zăpadă.

— Și, aici, spuse Albini arătându-mi semnele notate cu cerneală roșie, au fost găsite cizmele, căciula și paltonul. Dar fiindcă pe aici s-a construit șoseaua (pe care mi-o arătă) și la vreo jumătate de kilometru spre stânga s-a clădit acum câțiva ani un grup de locuințe pentru muncitori — datorită unui lucrător de la Uzina electrică ați fost descoperit la timp —, nu putem fi siguri dacă locul unde ați fost găsit corespunde întocmai spațiului ocupat pe vremuri de casa pădurarului.

— Poate am visat, am șoptit, neștiind ce i-aș putea spune altceva. Poate că tot ce v-am povestit ieri dimineață le-am trăit în vis...

Albini se așează pe scaun și își scoase gânditor tabacherea.

— Pentru că doctorii m-au asigurat că sunteți în afară de pericol — mâncărimile sunt inevitabile, și vor continua; încercați să nu vă scărpinați prea mult — și pentru că mâine vă reîntoarceți la București, ca să faceți revelionul în familie, — v-am rezervat deja biletul de avion, și d-ra Nistor vă așteaptă la aeroport, preciza zâmbind — îmi îngădui să aprind o țigară...

Și-o aprinse fără grabă, cu mare grijă, parcă ar fi împlinit un ritual.

— Poate că am visat... repetai.

— E posibil. Dar asta nu explică restul. Și pe noi asta ne interesează; restul. Adică ce s-a întâmplat cu Maestrul Pandele și ceilalți doi? Se pot face mai multe ipoteze. Una din ele ar fi: au murit toți trei într-un accident. Dar până acum nu s-a găsit nicio urmă. E adevărat, în toată regiunea, până la frontieră, zăpada trece de o jumătate de metru. Dar, totuși, e vorba de *trei corpuri*...

— Și de o sanie cu patru cai, și o carabină înăuntru, am adăogat.

Albini zâmbi din nou, de data aceasta oarecum în silă.

— Sania, și caii, și carabina, s-au găsit a doua zi, pe seară...

— Unde s-au găsit? am întrebat în șoaptă, emoționat.

— E curios că s-au găsit în grajdul Casei de Odihnă; caii la locurile lor, iar sania, cu carabina înăuntru, acoperită cu foi de cort, sub șopron. Dar nimeni n-a știut să ne spună cum au ajuns acolo, cine le-a adus.

Am simțit din nou cum mi se bate inima, din ce în ce mai repede. Mi se părea că mă sufoc, și așa fi vrut să respir adânc, dar nu îndrăzneam.

— Deci, am șoptit, trăiesc toți trei. S-au întors cu sania, și apoi au plecat în altă parte.

— Asta ar fi explicația cea mai simplă și mai rațională. Mie, totuși, nu-mi vine să cred că Maestrul v-a abandonat, în marginea șoselei, în zăpadă, așa cum erați, în haină și cu capul gol.

— Dacă tot ce v-am povestit a fost adevărat, am început, și n-a fost un vis, nu m-a lăsat în marginea șoselei.

Albini ridică din umeri și continuă, cu același ton sec, detașat.

— Deci, dacă presupunem că n-au murit până a doua zi, când au adus

Înapoi sania — deși nici asta nu e sigur, pentru că oricine altcineva din cei de la Casa de Odihnă o putea aduce înapoi — nu știm ce s-a întâmplat după aceea. Să presupunem că într-un fel sau altul au aflat că ați fost transportat la spital și că erați în afară de pericol. Ce-au putut face după aceea? Și de data aceasta se pot sugera mai multe ipoteze. Una din ele ar fi aceasta: s-au retras toți trei într-un orașel de provincie, *incognito*, să-și petreacă vacanța în liniște. Sau: tot *incognito*, au trecut frontiera, ca să dea prilej la tot felul de legende; căci, recunosc, este ispititor să se spună despre cineva că s-a făcut nevăzut și a dispărut fără urmă. Dacă Niculina și Serdaru sunt cu adevărat, așa cum se spune, mari prestidigitatori, nu este exclus ca și Maestrul Pandele să se fi lăsat antrenat în joc...

De câțva timp trebuia să fac un mare efort ca să-l urmăresc. Gândul îmi alerga în mai multe părți deodată. Eram sigur că A. D. P. îmi vorbise cândva de o asemenea aventură: să se ascundă, *incognito*, într-un sat, sau un oraș, sau o altă țară — dar de ce? de ce? M-am trezit că Albini mă privește curios, bănuitor.

— Mi-e teamă că v-am obosit, spuse.

— Dimpotrivă! Dimpotrivă! am exclamat.

Dar știam că roșisem, și simțeam privirile lui Albini asupra mea, tot mai apăsătoare.

— Dacă ne-ați fi spus de la început adevărul...

Am încercat să protestez, dar Albini a ridicat sever brațul.

— Dacă am ști *de ce* Maestrul Pandele v-a cerut să repetați până la capăt povestea cu pădurea Alunarului...

— Poate am visat, șoptii.

— Și, continuă Albini zâmbind ironic, v-a sugerat ca, în cele din urmă, să spuneți că poate ați visat. Dacă am ști de ce a ales această poziție de apărare, am ști unde să-l căutăm.

Îl ascultam cu greu căci nu mai puteam suporta mâncărimile și-mi ascusesem mâinile sub pernă.

— În orice caz, spuse ridicându-se, dacă ipotezele pe care vi le-am expus sunt juste, într-o zi, două, într-o săptămână, două, Maestrul vă

va da un semn de viață... Dar nu trebuie să excludem alte ipoteze; bunăoară, un accident, în care și-au pierdut toți trei viața. Sau *altceva*...

De-abia după ce-a închis ușa în urma lui mi-am adus aminte. Nu A. D. P. îmi vorbise de acea aventură. Citisem asta într-una din piese, a treia sau (și mai probabil) a patra piesă. Unul din personajii evoca exemplul lui Brâncuși: cât de *altul* a devenit după ce-a lăsat în urmă opera lui din București, și apoi estetica în care crezuse cât timp lucrase la München, — și a plecat, *pe jos*, la Paris. Dar nici chiar Brâncuși nu a înțeles până la capăt marea descoperire pe care o făcusem. Altminteri, la un moment dat ar fi trebuit să plece și din Paris, și *să lase în urmă capodopera* pe care o împlinise. Să o lase în urmă și să se despartă definitiv de ea; să înceapă din nou de la *începutul începutului*.

Și atunci un alt personajiu l-a întrebat: Adică, i-ai fi cerut să nu mai fie ce era, marele Brâncuși?

— Nu, nu-i puteam cere asta, a răspuns celălalt. Tot marele Brâncuși ar fi rămas, și poate ar fi fost și mai mare, pentru că geniul lui ar fi creat altceva. Dar i-aș fi cerut, de-atunci înainte, să trăiască și să creeze *incognito*.

XXI

Câteva zile după întoarcerea la București, am început să-mi dau seama cât de grave erau consecințele. Încă din seara sosirii, strângându-mă în brațe plângând, Valeria îmi spusese că, deocamdată, nunta a fost amânată *sine die*. Familia anunțase pretutindeni că vom fi cununați de A.D.P. Și acum, cât timp nu se știa nimic despre el, nu ne puteam căsători. Iar dacă se va afla că Pandelescu nu mai trăiește, va fi și mai grav; i s-a spus că nu există semn mai nefast ca acesta: să moară nașul puțin înainte de nuntă... Nu aveam nimic altceva de făcut decât să așteptăm. (Așa cum am așteptat și până acum, adăugase Valeria).

A doua zi, îndreptându-mă spre Editură, am observat că eram urmărit. Am încercat să-mi dau singur curaj, spunându-mi că, neavând nimic de ascuns, n-am de ce să-mi fie teamă. La Editură, apariția mea a

provocat senzație. Funcționarele, și cei câțiva scriitori care se aflau acolo, m-au privit cu mare interes, dar și cu teamă. Niciunul din scriitorii tineri pe care-i cunoșteam nu mi-a întins mâna, și curând, unul câte unul, au părăsit biroul. Una din funcționare m-a întrebat „Cum a fost în India”, dar n-am avut timp să-i răspund pentru că a fost chemată la telefon. După vreo zece minute de așteptare, secretarul lui Ghiță Horia m-a anunțat că Directorul a trebuit să plece, convocat de urgență la Minister, dar m-a încurajat să revin săptămâna viitoare. Totuși, a adăugat stingherit, ar fi mai bine dacă aș telefona în prealabil, ca să mi se fixeze întâlnirea.

Voiam doar să aflu ce s-a hotărât cu volumul meu despre India...

Tânărul a ridicat deznădăjduit din umeri.

— Telefonați săptămâna viitoare și vorbiți cu tovarășul Director.

Așa cum mă așteptam de câte ori telefonam, Directorul era absent sau în conferință. Am intrat în mai multe librării să văd dacă s-a pus în vânzare volumul de *Memorii*. Din fericire, nu mă cunoștea nimeni, și puteam asculta nestingherit convorbirile. De mai multe ori mi s-a părut că se vorbește despre dispariția lui A.D.P., dar n-am îndrăznit să mă apropiu prea mult ca să aflu amănunte. În orice caz, îmi confirmase asta și Valeria, care urmărea și presa din provincie; nici în ziare, nici în revistele literare numele lui A.D.P. Nu mai era menționat.

*

După o săptămână, cu același agent în urma mea, m-am dus în strada Fântânelor. Când mi-a deschis ușa, Ecaterina a încremenit; a întins brațul în direcția biroului, apoi s-a făcut nevăzută.

— Te așteptam mai de mult, mă întâmpină Albini.

Era așezat la birou, cu un maldăr de dosare în față: le-am recunoscut ușor; erau scrisorile din ultimii ani, cu răspunsurile mele bătute la mașină.

— Cumte mai simți? mă întrebă întinzându-mi mâna pe deasupra biroului, dar fără să se ridice. Ia loc, te rog, și spune cum te mai simți? Și ce vești?

— Mă simt destul de bine. Cât privește veștile, mă pregăteam să vă întreb pe dumneavoastră.

Tăcu multă vreme, privindu-mă absent, apoi deschise tabachera și-și alese o țigară.

— Toți bănuiesc că au murit, începu târziu. Dar încă nu li s-au găsit corpurile. Evident, sunt încă atâtea lacuri înghețate, și zăpada acoperă munții și văile. Dacă s-ar găsi corpul Maestrului Pandele, lucrurile s-ar simplifica pe loc. Funeralii naționale, articole elogioase în presă, câteva ediții din *Memorii* epuizate în mai puțin de o săptămână. Și câte altele. Bunăoară, reluă după o pauză, privindu-mă în ochi și apoi rotindu-și brațul și arătându-mi, bunăoară, casa aceasta consacrată „Casa Memorială A.D.P.” și dumneata numit conservatorul colecțiilor... Căci, adăugă pe un alt ton, mai intim, s-a găsit o copie a testamentului, și dumneata ești legatar universal...

Știam că păliserem. Am scos batista și mi-am trecut-o emoționat pe față, apoi am început să-mi șterg mâinile.

— Sper, totuși, că Maestrul trăiește, am șoptit.

— Dar unde? mă întrerupse Albini. Dacă trăiește, nu poate fi decât undeva în străinătate. Așa am crezut și eu. Și tot așteptam să-l ascult la Europa liberă sau să aud că a dat un interviu corespondentului lui *New York Times*... Dar au trecut mai mult de două săptămâni, și niciun semn de viață...

— Totuși... începui timid.

Dar mă oprii, stingherit, pentru că nu știam ce i-aș fi putut spune.

Albini își stinse încet țigara în scrumieră.

— E adevărat, continuă cu o voce mată, dumneata crezi în „miracole” și ești încă impresionat de fantasmagoriile lui Ieronim Thanase. Află, atunci, că n-ai să mai auzi multă vreme de „repetițiile” lui Ieronim. S-au luat măsuri și în ceea ce îl privește. N-o să se mai risipească averea Statului, ca până mai ieri, alaltăieri, întreținând o trupă de amatori, în

speranța că vor face într-o zi un film genial, atât de genial încât va cuceri toate premiile, la toate concursurile internaționale...

Îl ascultam tulburat, continuând să-mi frec în neștire degetele cu batista.

— Recunosc, Ieronim nu e lipsit de calitate, și a făcut multe victime. Nu ești singurul pe care l-a fermecat... Este și foarte abil. A reușit să păcălească atâta lume cu așa-zisa lui „paralizie”, și când i-a convenit, a zvârlit bastoanele — și toți din jurul lui au strigat: Miracol!

— Totuși, am îndrăznit să-l întrerup, atunci când l-am văzut, astă-vară, nu putea umbla fără bastoane. Nici măcar nu se putea ține bine în picioare dacă nu-l sprijinea cineva.

— Asta spuneam și eu, continuă Albini. Este cât se poate de abil. Dar, de fapt, nu suferea de o scleroză bilaterală, cum spuneau cei din jurul lui. M-am interesat la câțiva specialiști. Dacă ar fi fost așa, boala ar fi fost incurabilă și s-ar fi încheiat, fatal, printr-o paralizie progresivă. Deci, Thanase a jucat teatru, timp de doi ani, dar a jucat atât de bine încât nimeni n-a bănuțit nimic...

Tăcu brusc, mă privi zâmbind, apoi își scoase tabachera și aprinse a doua țigară.

— Nu știu dacă îți mai amintești de ce-ți spuneam astă vară, despre Valentin și gnostici.

Am tresărit, emoționat.

— Îmi amintesc foarte bine.

— Atunci are să-ți placă ce-am să-ți spun acum. Pe vremea Apostolilor, trăia un mare vrăjitor, Simon Magul. A rămas celebru prin multe năzbâtii și nebunii pe care le-a făcut, dar cea mai faimoasă este ultima lui mistificare: într-o bună zi a dat veste în toată Roma imperială că se va înălța la cer, în văzul tuturor. Și într-adevăr, a început să se înalțe, dar apostolul Petru, care era de față, s-a rugat Dumnezeului pe care-l slujea, și Simon Magul s-a prăbușit și s-a făcut bucațele... Legenda aceasta, tovarășe Damian, pentru că, evident, nu este decât o legendă, ilustrează perfect situația în care ne găsim astăzi. Apostolul Petru reprezintă Biserica, adică o instituție admirabil

organizată și cu o ierarhie bine pusă la punct. Așa este, sau este pe punctul de a deveni, și societatea noastră socialistă. Iar Simon Magul reprezenta gnozele și ereziile care amenințau să surpe Biserica din temelie... În zilele noastre, regăsim aceleași erezii iraționale și obscurantiste la indivizi ca Ieronim Thanase și Niculina.

Îl ascultam fascinat, simțind cum începuse să-mi fie frică.

— Dar nu vreau să te plictisesc, reluă Albini cu un alt ton, aproape prietenos. Spune-mi, te rog, ce pot face pentru dumneata.

Nu știam ce i-aș fi putut răspunde, și am zâmbit încurcat, învelindu-mi în batistă când o mână, când cealaltă.

— Ți-am admirat devotamentul pentru Maestrul Pandele și munca de secretar ideal, continuă Albini arătându-mi mapele cu scrisori. O asemenea capacitate nu trebuie irosită. Deocamdată, am să vorbesc cu cine trebuie ca să ți se avanseze o sumă importantă de la Asociația Scriitorilor...

Ar fi trebuit să-i mulțumesc, dar n-am izbutit decât să clatin din cap, zâmbind.

— E curios că nu s-a găsit niciun manuscris, și niciun fel de însemnări în legătură cu cele patru piese de teatru, reluă Albini. Știu de la tovarășul Horia că manuscrisele și corecturile le avea Maestrul, dar nu s-au găsit în bagajele rămase la Casa de Odihnă. Se pare că manuscrisele erau aproape indescifrabile, și că numai dumneata...

Pentru că se întrerupse brusc și mă privea întrebător, i-am povestit cu ce eforturi am izbutit să descifrez să dactilografiez cele patru piese. M-a ascultat, mi s-a părut, cu un interes crescând.

— Am citit și eu volumul de Teatru, spuse zâmbind. Nu mă pricep în acest fel de literatură, deși, în tinerețe, m-a interesat și pe mine poezia zisă de avant-gardă. Eu, personal, n-am înțeles mare lucru din cele patru piese, și când am stat ultima oară de vorbă cu Thanase, i-am cerut să mi le explice. Trebuie să recunosc, Ieronim Thanase a fost foarte sincer cu mine; mi-a mărturisit că Teatrul Maestrului *spune tot* — repet ce mi-a repetat chiar el, Ieronim Thanase: *spune tot*, dacă știți

să-l descifrezi. Dar cine ar putea să-l descifreze dacă nu are la îndemână codul?

— *Tot, despre ce?* l-am întrebat surprins.

Albini începuse să râdă, și m-am întrebat dacă îl mai auzisem până atunci râzând.

— Tocmai asta e întrebarea! exclamă bine dispus. Thanase pretinde că e vorba despre *libertatea absolută*, singura libertate care mai este îngăduită omului societăților contemporane... Dar noi știm că e vorba și de altceva, tot atât de important. Când vom descoperi codul — căci niciun cod nu poate rezista specialiștilor și computerelor — când îl vom descoperi, și vom *înțelege* cele patru piese, vom ști ce planuri își făcuse Pandele pentru noaptea de 24 către 25 Decembrie, și vom ști ce s-a întâmplat: mai precis, vom afla de ce lucrurile s-au desfășurat *altfel* decât le plănuise el...

Tăcu brusc, încruntându-se. Apoi se ridică de la birou, se apropie de mine și-mi întinse o carte de vizită.

— Dacă ai vreodată nevoie de mine, mă poți chema la unul din numerele astea...

XXII

— În fond, ai fost în India, îmi spuse într-o seară Valeria, fără să-și poată ascunde tristețea. Nu ți-au luat niciun interviu, nici în ziare, nici la televiziune. Nu vorbește nimeni de tine...

Cu un efort, am izbutit să glumesc.

— Aș putea spune chiar mai mult. Aș putea spune că nu vorbește aproape nimeni cu mine...

Valeria mă privi, mi s-a părut, cu deznădejde.

— Ce-o să ne facem? M-a întrebat în șoaptă.

— Într-o zi mai mult sau mai puțin apropiată, o să aflăm adevărul. Și, mi-e teamă că o să ne pară rău aflându-l. Mi-e teamă, am adăugat coborând glasul, mi-e foarte teamă că Maestrul și ceilalți doi și-au

pierdut viața într-un accident. Altminteri, mi-ar fi dat un semn de viață...

— Poate că A.D.P. zace, undeva, amnezic, spuse Valeria.

Mi s-a părut curios că vorbise de amnezie, și am întrebat-o:

— Ai citit ceva în legătură cu asta, cu amnezia?

Nu citise, dar așa presupuneau colegii ei de birou. De fapt, mi-am amintit atunci, mai auzisem explicația asta, de curând, într-o librărie. Dar mi-era greu să cred că toți trei ar fi putut deveni amnezici.

Totuși, câteva zile în urmă aceasta versiune a devenit oficială. Am citit-o întâi în ziarul de dimineață, și am regăsit-o, dezvoltată și nuanțată, în revistele din acea săptămână. Se vorbea pentru prima oară de A.D.P. În urma unui accident. Pandelescu suferă de amnezie și e internat într-un Sanatoriu. (Nu se preciza dacă în țară sau în străinătate). La 24 Februarie, pe neașteptate, *Memoriile* au apărut în librării și, evident, ediția s-a epuizat în aceeași zi. În toate recenziile pe care le-am citit se deplângea accidentul. De-abia după câteva săptămâni am înțeles de ce fusese aleasă această versiune. Asociația Scriitorilor fusese informată confidențial, că, de data aceasta, A.D.P. are mari șanse să primească Premiul Nobel (fusese propus cu doi ani înainte și, se pare, avusese un număr însemnat de voturi). Trebuia, deci, cu orice preț, să se afle că Pandele este în viață, deși, fiind amnezic, nu putea fi vizitat de jurnaliști. Trebuia, de asemenea, să se afle că a publicat un nou volum, că era, până de foarte curând, „în plină activitate”.

Curând după aceea mi-a telefonat secretarul lui Ghiță Horia. Directorul mă aștepta la ora 3:00 ca să semnez contractul pentru *India văzută și nevăzută*. Așa cum mă așteptam, Horia a adus vorba despre dispariția lui A.D.P. I-am repetat ce spusese tuturor celorlalți, nu prea mulți de altfel, care îmi puseseră aceeași întrebare: că la un moment dat, cailor s-au speriat și au luat-o la goană; eu mi-am pierdut cunoștința, sania a dispărut în întuneric, și am fost găsit a doua zi, aproape degerat, îngropat în zăpadă. (Valeriei îi mărturisisem tot ce povestisem lui Albini, la spital, dar nici ei nu îndrăznisem să-i spun mai

mult, nicio aluzie la confesiunea lui A.D.P. La Casa de Odihnă, cu Niculina și Serdaru făcând de pază la ușa camerei mele) Ghiță Horia nu și-a ascuns dezamăgirea; se aștepta să afle amănunte mai senzaționale. Crezuse și el, ca și Albini, ca și probabil mulți alții, că totul fusese o înscenare pentru a camufla fuga lui A.D.P. în străinătate (deși nimeni nu înțelegea de ce-o făcuse, pentru că Pandelescu putea trece granițele de câte ori voia).

— Dar ne aflăm acum la începutul lui martie, încheie Horia, și niciun semn de viață... Să sperăm că n-a murit. Să sperăm că zace amnezic într-un sanatoriu... Dar, în fond, dacă nu știm în ce sanatoriu se află, *de unde știm că e amnezic?*

A trebuit să recunosc că avea dreptate.

*

A doua zi, 6 martie, mi s-a făcut dor de casa din strada Fântânelor. În bucătărie se afla un milițian. Salonul cel mare, biroul, salonașul, odaia de culcare — fuseseră sigilate. Milițianul avea ordin să noteze numele și numărul buletinului populației tuturor celor care sunau la ușa de la intrare sau la bucătărie. După ce mi-a înapoiat buletinul populației, l-am întrebat de Ecaterina. Se mutase la sora ei, în Șoseaua Iancului, dar venea o dată pe săptămână ca să „facă curățenie”, zâmbi cu înțeles milițianul, adică să măture în bucătărie și în cămară, și să îngrijească de ultimii doi ficuși care mai rămăseseră din faimoasa colecție a Maestrului („Jungla lui A.D.P.”, cum o numise, malițios, Paraschiv Simionescu).

Dar asta până în mai, adăuogă milițianul, pentru că în mai se căsătorește și pleacă în provincie...

— Nu ți-a spus cumva cu cine se căsătorește? l-am întrebat.

— Nu mi-a spus numele. Mi-a spus doar că sunt vorbe de vreo zece ani. El a fost multă vreme șofer, dar acum se întoarce la atelierul unde lucrase în tinerețe...

Zâmbeam, fără să înțeleg de ce, cu melancolie. Așadar, până la urmă,

Ioanid tot la Ecaterina se întorsese. (O cunoștea nu de zece, ci de aproape douăzeci de ani). Spre norocul ei. Probabil că tot el, Seducătorul, o va lecui de năluciri și mania persecuției.

Mă întorceam agale, fără gânduri, spre casă când, în dreptul Statuiei Rosetti, l-am văzut, îndreptându-se grăbit spre mine. Mi s-a părut că mă trezesc brusc din vis, și că mă regăsesc în noaptea de 24 Decembrie, când l-am văzut urcându-se în camionetă și așezându-se în spatele proiectoarelor.

— Credeam că n-o să ne mai întâlnim, am șoptit strângându-i îndelung mâna.

Ieronim izbucni în râsul lui copilăresc, care parcă îl înținerea cu zece ani (deși nu părea niciodată că împlinise 40 de ani, așa cum îi plăcea să repete).

— Am trecut adineaori pe la dumneata și ți-am lăsat un bilet, îți spuneam că voi reveni într-un ceas, două... Trebuia să te văd cu orice pre ț, *astăzi*.

Nu l-am întrebat nimic până ce-am ajuns acasă. Am vorbit numai eu, și numai despre mărunțișuri: succesul volumului de *Memorii*, contractul pe care-l semnasem, căsătoria Ecaterinei. După ce s-a așezat în fotoliu, l-am întrebat.

— Acum, spune-mi ce s-a întâmplat.

— Spune-mi întâi ce știi dumneata.

I-am repetat tot ce povestisem lui Albini, la spital, adăugând și acele câteva amănunte pe care le păstrasem pentru mine.

— Așa i-a spus? M-a întrerupt la un moment dat. Ești sigur că Niculina a spus: *Este, deci, așa cum bănuiam noi?* Și Serdaru n-a adăugat nimic?... Bine, continuă, m-a îndemnat.

Îl interesa mai ales ancheta lui Albini, și m-a rugat să-i repet, dacă se poate, cuvânt cu cuvânt, toate întrebările pe care mi le-a spus. După ce i-am reprodus și ultima convorbire cu Albini, în strada Fântânelor, a izbucnit din nou în râs.

— Albini pare obsedat de problema gnosticilor și a ereticilor, dar, în fond, *îi e frică*: nu cumva există, nu numai Dumnezeu — cu Dumnezeu,

noi cei din Răsăritul Europei ne putem aranja — dar și Diavolul, și, deci, și demonii, și vrăjitorie, deci și magia neagră... Și atunci Albini își caută adăpost în Instituție și în ierarhie; dacă suntem *mulți*, și ascultători, și bine disciplinați, își spune el, riscurile devin minime... Comparația cu Simon Magul nu ni se potrivește, oricum ai judeca ideile noastre despre spectacol. Dacă vrea să găsim ceva asemănător în trecut, ni s-ar potrivi mai bine conflictul dintre Inchiziție și Giordano Bruno sau Campanella. Și unul și altul voiau să *salveze* Biserica, adică s-o reînnoiască, purificând-o de provincialismul ei dogmatic; în fond, voiau să pregătească Biserica, și creștinismul european în general, pentru crizele pe care aveau să le dezlănțuiască marile descoperiri științifice ale Renașterii...

Tăcu câțva timp, apoi reluă, cu un glas profund, sever.

— Albini are să-și frângă gâtul într-o zi... Nu e atât de naiv ca să creadă în legenda pe care i-o comunicase, în mare secret, Numărul Trei. Și anume, că scenele care trebuia să le filmam în noaptea de Ajun erau doar un camuflaj.

Pentru că îl priveam surprins, mi-a explicat despre era vorba. „Legenda” fabricată de Numărul Trei dezvăluia că în acea noapte, sub camuflajul convoiului de sănii pe care îl filmau, băiatul Numărului Doi trebuia să treacă clandestin în Cehoslovacia, ducând cu el o serie de documente compromițătoare pentru Numărul Unu. Ajunse acolo unde trebuia, aceste documente (evident, fabricate) ar fi provocat destituirea Numărului Unu și înlocuirea lui cu Numărul Trei. Din fericire, băiatul Numărului Doi se afla, de la 22 Decembrie, la București; deci, nu putea fi implicat. Dar în acea noapte a dispărut sania în care se aflau A.D.P., Niculina și cu Serdaru. Iar a doua zi am fost găsit eu, aproape degerat, în marginea șoselei. Numărul Trei a profitat pe loc de această conjunctură, lansând zvonul, acolo unde trebuia, că documentele compromițătoare au fost trecute în Cehoslovacia de către A.D.P. . Ieronim și întreaga companie au fost izolați pentru anchetă într-o clădire specială. În cele trei zile când eu zăceam inconștient în spital, cu o febră care părea că anunță o dublă

pneumonie, Albini a condus ancheta. Fără niciun rezultat, de altfel. Toată speranța lui Albini se concentrase asupra mea. Dar l-a derutat insistența cu care reveneam la pădurea Alunarului; nu înțelegea de ce A.D.P. îmi ceruse să povestesc asemenea întâmplări neverosimile. Dat fiind că nicio informație din Cehoslovacia nu indicase prezența unui agent român, au bănuir că A.D.P. trecuse în Occident. Faptul ar fi fost, în orice caz, compromițător pentru Numărul Doi. Dar nici această ipoteză n-a fost confirmată de Serviciile Speciale din Occident.

Atunci, la 5 Ianuarie, Ieronim și toată gruparea lui, în care se aflau, bineînțeles, și câțiva informatori, au fost transportați într-un avion la București și reținuți într-unul din localurile Securității. Dar de acum înainte, Albini nu mai era singurul responsabil de anchetă. Printre anchetatori s-au strecurat și oamenii Numărului Doi, care-l țineau la curent pe Ieronim cu tot ce se întâmplă. Ultima ipoteză la care se oprise Albini era aceea a accidentului mortal. În luna ianuarie și jumătate din februarie, serviciile lui Albini au explorat toate lacurile, văile și pădurile unde ar fi putut fi descoperite cele trei corpuri. Și, evident, în acest caz anumite documente compromițătoare ar fi fost introduse în cătușoala paltonului lui A.D.P.

Cum eram aproape convins că Pandele murise, am pălir ascultând ultimele fraze ale lui Ieronim. Dar m-a liniștit imediat.

— Fii fără teamă. Pericolul a trecut. Acum vreo zece zile, un foarte important personagiu, mâna dreaptă a Numărului Trei, aflat în străinătate într-o misiune importantă, s-a prezentat unui Serviciu occidental și s-a făcut nevăzut. Mai precis, trecerea se făcuse mai înainte, dar doar acum vreo zece zile a fost definitiv confirmată. Evident, au urmat represaliile: Numărul Trei a fost înlocuit, iar lui Albini i s-a încredințat un alt sector. Noi am fost puși în libertate, și cine știi a stăruit să ni se ceară oficial scuze, și toți lucrătorii și actorii, toți în afară de mine, să-și primească salariile pe săptămânile pierdute. Iar filmul va fi reluat cât de curând.

Se opri o clipă, privindu-mă zâmbind.

— Ai observat, cred, că de atunci nu mai ești nici dumneata urmărit...

— Drept să-ți spun, n-am observat. Mă obișnuisem cu omul meu, și nu-l mai vedeam... Dar, acum, spune-mi, te rog, ce știi despre Maestrul și despre tinerii căsătoriți...

De data aceasta, râse mai puțin copilărește. Se ridică din fotoliu și făcu câțiva pași prin cameră, se opri în fața ferestrei și privi o clipă cerul. Apoi se întoarse către mine.

— De ce mă întrebi? Foarte sincer, nu cred că știu mai mult decât d-ta.

Eram dezamăgit, și Ieronim m-a ghicit imediat.

— Te întreb, pentru că nu înțeleg ce s-a întâmplat în noaptea de Ajun, cum am ajuns pe o buturugă din marginea șoselei, și cum au dispărut ceilalți. Îmi dau bine seama acum, am avut, toți patru, una din acele experiențe incomprehensibile, în care ni s-a părut că ne aflăm într-un spațiu străin și trăim într-un timp abolit. Nu vreau să mă gândesc la această experiență pentru că simt că mi-aș putea pierde mințile. Dar mă gândesc mereu la Maestru și la ceilalți doi. *De ce* au dispărut? și *cum* au dispărut? și *unde*?

Ieronim deveni deodată grav. Se reaseză în fotoliu și-mi căută privirile.

— Ți-am spus că nu știu mai mult decât dumneata, încep, pentru că îmi închipuiam că ai încă proaspăt în minte textul celor patru drame, pe care le-ai dactilografiat astă-vară.

Nu mi-am putut reține un suspin.

— Adevărul este că, deși le-am dactilografiat, nu mi-aduc aproape nimic aminte. Descifram cuvânt cu cuvânt, și nu înțelegeam ce descifram. Aș fi vrut să recitesc *Teatrul* în volum, dar...

— E adevărat, mă întrerupse Ieronim, îmi amintesc ce-mi spunea Maestrul, că erai istovit, surmenat, sufereai de insomnii.

— Aș vrea să te întreb doar atât, ce crezi dumneata că li s-a întâmplat? Crezi că mai trăiesc? Și că o să-i mai putem reîntâlni într-o zi, cât ar fi ea de îndepărtată?

Tăcu multă vreme, pe gânduri.

— Nu vreau să te mint, nici să-ți încurajez iluziile, de orice fel ar fi

ele. Vreau să fiu cât se poate de sincer cu dumneata. Și când vei reciti, sau mai bine zis citi cele patru piese, vei înțelege de ce i-am spus lui Albini că ele ilustrează și comunică o metodă a libertății absolute, cu condiția să cunoști, la lectură ca și la spectacol, codul corespunzător. Albini, evident, a crezut că e vorba de o libertate *politică și imediată*, deci primejdioasă socialismului. Dar ceea ce ne-am obișnuit să numim „libertatea absolută” este cu totul altceva. Oricine privește realitatea în față înțelege că vom intra curând într-o fază a Istoriei Universale când niciuna din libertățile pe care abia apucaserăm să le cunoaștem nu va mai fi posibilă. Acesta este prețul cu care ar putea fi evitată catastrofa termoneucleară. Trebuie, deci, să ne pregătim de pe acum, ca să putem supraviețui în instituțiile societății de mâine. Pentru unii din contemporanii noștri, cu privirile îndreptate nostalgic spre trecut, ceea ce ni se pregătește echivalează cu unul din infernele evocate în 1984 sau alte anticipații de acest fel. Și s-ar putea, să fie așa, dacă ne vom lăsa integrați în organismele social-politice de mâine așa cum suntem *astăzi*, adică naivi și nepregătiți.

Ascultându-l, nu izbuteam să-mi ascund dezamăgirea. Mai auzisem asemenea reflecții, poate de la el sau de la A.D.P. A citit desigur dezamăgirea în ochii mei, și a zâmbit.

— Te rog să mai ai puțină răbdare, pentru că nu știu cum aș putea altminteri să-ți răspund la întrebările pe care mi le-ai pus... Deci, pierderea treptată și fatală a *tuturor* libertăților, de orice fel, nu poate fi compensată decât prin ceea ce am numit libertatea absolută. *Vreau* să cred, și sper, că jocurile, spectacolele dramatice, gimnice, choregrafice, sau recitarea de poezii și cântecele — nu vor putea fi, *toate*, interzise. În orice caz, meditațiile, rugăciunile interioare (repetate în gând, nopțile sau în orice moment de solitudine), anumite exerciții fizice într-un ritm atât de lent încât devin insesizabile unui ochi neprevenit, toate acestea nu pot fi interzise. Și aceste nimicuri — gesturi, cântece, poezii recitate *altfel* decât am fost învățați, meditații, rugăciuni interioare, exerciții de respirație și vizualizare, pot deveni tehnici de *evadare*.

— Evadare, *unde?* l-am întrerupt aproape fără să-mi dau seama. În ce țară, în ce continent?

Ieronim mă privi surprins, parcă nu i-ar fi venit să-și creadă urechilor.

— Tocmai dumneata mă întrebi asta? Dumneata care — cel puțin așa mi-ai spus — care ai pătruns într-o pădure distrusă cu 25 de ani în urmă, ai intrat într-o casă cu toate luminile aprinse și masa pusă, și șampania frapată, așa cum era în Ajunul Crăciunului 1933? Și, pe urmă, ai fost găsit, pe o buturugă, în marginea șoselei, aproape îngropat în zăpadă

Am roșit, încurcat.

— Știu. Dar asta a fost fără voia mea și a fost, cum spuneam, una din acele experiențe ininteligibile...

Ieronim m-a privit din nou, de data aceasta, surâzător.

— Ai dreptate, a fost fără voia dumitale, și ar fi fost poate mai bine dacă Maestrul nu stăruia să te urci lângă el, în sanie... Dar, în sfârșit, lucrurile s-au întâmplat așa, și nu altfel. Evadarea de care-ți vorbeam adineaori nu implică țări, orașe, sau continente necunoscute. „Evadezi” doar din timpul și spațiul în care ai trăit până atunci, timp și spațiu care, într-un viitor din nefericire destul de apropiat, vor echivala cu o existență perfect programată într-o imensă închisoare colectivă. Urmașii noștri, dacă nu vor ști să descopere tehnicile de evadare și să utilizeze *libertatea absolută*, care ne este dată în însăși structura condiției noastre, de ființe libere deși încarnate, urmașii noștri se vor considera cu *adevărat* captivi pe viață într-o temniță fără uși și fără ferestre — și, în cele din urmă, vor muri. Căci omul nu poate supraviețui fără credința într-o libertate posibilă — oricât ar fi ea de limitată — și fără speranța că, într-o zi, va putea dobândi, sau redobândi, această libertate...

De câțva timp, îmi frecam în neștire fruntea. Înțelegeam, cred, destul, de bine, dar nu vedeam legătura cu întrebările mele.

Și, atunci, am început în șoaptă, în acest caz...

— Ți-am spus că nu vreau să-ți încurajez iluziile, continuă Ieronim. M-ai întrebat ce s-a întâmplat cu Maestrul și cu cei doi. Îți răspund foarte sincer: nu știu *exact*. Nu-ți pot da nicio veste despre ei. Sper că trăiesc. Și dacă trăiesc, într-o zi ne vor face semn. Dacă până acum nu ne-au dat niciun semn de viață, nu înseamnă că nu mai trăiesc. Nu știu ce fel de existență au ales, sau au fost siliți să aleagă. Știu doar că libertatea absolută *există* și că cel care o cunoaște — sau o primește în dar — dispune de posibilități pe care nimeni din noi nu le poate imagina. *Știu* asta, pentru că m-am convins de mult, pe spinarea mea, că omul, ca și Cosmosul, au mult mai multe dimensiuni decât cele pe care le-am învățat la școală, aici, în Occident, de vreo trei mii de ani.

— Și atunci?...

— Repet, nu știu nimic precis. Dar din păcate știm cu toții că orice nouă libertate a fost cucerită cu mari jertfe. Și libertatea religioasă, și libertatea de gândire, și libertatea socială, economică, sexuală — toate au avut eroii și martirii lor. Nu avem niciun motiv să credem că libertatea absolută, *adevărata libertate spirituală*, va fi cucerită fără riscuri, fără persecuții, fără martiraj.

— Dar dacă cineva dispune de o „libertate absolută”...

Din nou mă privi surprins, dar de data aceasta zâmbi.

— Dumneata care te întorci din India, cunoști foarte bine riscurile unei asemenea libertăți...

Am ridicat încurcat din umeri.

— Nu prea am avut timp să mă informez...

— Știi, în orice caz, că cele mai primejdioase ispitiri, sfinții și yoginii le întâmpină în preajma mântuirii sau în clipa când au cucerit libertatea absolută. Și de ispita magiei vorbesc toate legende religioase din antichitatea păgână și din Evul Mediu creștin.

— Asta ar însemna...

— Asta poate să însemne, mă corectă Ieronim, că prietenii noștri s-au putut pierde, chiar în clipa când s-au trezit acolo unde s-au trezit, și au crezut că nu se mai pot întoarce, și n-au înțeles că e vorba de ultima încercare inițiatică, n-au înțeles că, de fapt, se găsesc tot aici, pe

pământ, în lumea noastră.

Se ridică brusc din fotoliu și se apropie de mine.

— Am vrut să te văd azi, pentru că mâine dimineată plecăm la Sibiu să continuăm filmul. Știam că, pentru un timp, n-ai să mai vii la Sibiu.

Îmi prinse mâna și mi-o strânse cu căldură.

— Dacă ți se va face vreun semn, te rog, *te implor*, să nu vorbești nimănui, nici măcar logodnicei dumitale. Și în niciun caz, nu-mi scrii nimic. Sper să terminăm filmul pe la începutul lui mai și am să trec atunci să te văd.

În prag, se întoarse către mine zâmbitor.

— Și sper că de-acum înainte Albini te va lăsa la pace...

XXIII

Mi s-a părut curios când, pe la sfârșitul lui martie, Albini a venit să mă vadă. Mult mai curtenitor ca la ultima întrevedere, silindu-se neconținut să zâmbească. M-a îmbiat chiar cu tabachera plină: țigări englezești, a precizat, singurele care nu pot fi falsificate.

Mi-a spus, apoi, că a citit „cu entuziasmul din tinerețe”, *Memoriile* lui A.D.P. dar, din păcate, nu mai exista nici o îndoială că Maestrul și-a găsit moartea într-un accident. Probabil, au încercat, toți trei, să treacă un braț înghețat al Târnavei, și gheața a cedat. Același lucru s-a întâmplat cu un grup de patru muncitori, la sfârșitul ianuarie. Și, evident, nu li s-au mai găsit corpurile.

— Aceasta fiind situația, a continuat căutându-mi privirile, de ce n-am schimba clișeu — A.D.P. amnezic într-un sanatoriu — și am spune: A.D.P. dispărut? În acest caz, s-ar putea inaugura Casa memorială și dumneata vei fi instalat Conservator al colecțiilor.

I-am spus că ipoteza „amnezie” a fost încurajată de zvonul că A.D.P. ar putea avea, la toamnă, Premiul Nobel.

— Nicio șansă! a rostit cu gravitate. Suntem informați că suedezii cunosc perfect situația. Au apărut mai multe articole în presa germană și acum nu mai crede nimeni în clișeu „amnezie”.

I-am dat dreptate, dar i-am mărturisit că nu știu ce aş putea face.

— Ca secretar, prieten și legatar universal al Maestrului Pandele, s-ar putea aranja un interviu în care ați mărturisi că, din păcate, acum, după trei luni de la dispariție, nu mai credeți în posibilitatea unei amnezii. Consultați și pe tovarășul Horia, vedeți ce părere are și dânsul...

Apoi, pe neașteptate, s-a ridicat, mi-a întins politicos mâna și a plecat.

*

Când i-am povestit discuția cu Albini (evident, în seara de 6 martie nu-i spuseseș nimic despre întâlnirea cu Ieronim), Valeria a căzut pe gânduri.

— Știi, atunci, a început târziu, că, în acest caz, ar fi mai bine să facem nunta cât timp se mai crede, și se spune, că Maestrul Pandele este amnezic. Asta înseamnă, în orice caz, că e în viață. Când va fi declarat „dispărut”, toată lumea va înțelege că, de fapt, Pandele a murit, — și, cum ți-am spus...

I-am dat dreptate. Din toate punctele de vedere, era mai bine să grăbim căsătoria. Valeria voia să avem copii acum, cât suntem tineri. După ce-am adăugat că s-ar putea, într-un viitor apropiat, să locuim în Strada Fântânelor, Valeria s-a hotărât pe loc. Am consultat amândoi, emoționați, calendarul. Am ales ziua de 11 Aprilie, fără să înțelegem de ce. Apoi Valeria a telefonat familiei. „Amnezia Maestrului ar putea dura câțiva ani, le-a spus. Ar fi păcat de Dumnezeu să ne pierdem tinerețea așteptând”. Toți au căzut de acord. La naș ne gândisem mai de mult: inginerul Gheorghe Camilar, unchiul Valeriei. Dar trebuia anunțat imediat, căci lucra la Turda. Am rămas înțeleși că vom telefona a doua zi.

De când renunșasem la speranța de a fi cununați de A.D.P., hotărâșem să sărbătorim nunta în strictă intimitate, la restaurantul Bogdan. Doar familia — adică mama și cele două surori ale Valeriei — și

câțiva prieteni. Am vrut să fim 12 persoane, dar până la urmă Valeria a mai invitat două prietene, amândouă căsătorite. Eram 16: număr norocos, le-am spus.

Dar, din păcate, ploaia care începuse de dimineată a continuat până noaptea târziu. De câteva ceasuri nu se mai găsea niciun taxi, și unii invitați au ajuns la restaurant uzi până la piele.

Nu pot spune că „recepția” a fost prea reușită, dar pentru că Valeria și familia păreau fericiți, am încercat să par și eu. Totuși, ne-am întors mai devreme acasă, înainte de miezul nopții.

De-abia încuiasem ușa cu cheia, când am auzit soneria. O clipă, ne-a fost la amândoi frică. (Eu m-am gândit imediat la Albini). N-am răspuns. Dar după ce-am auzit câteva bătăi ușoare în ușă, am întrebat amândoi.

— Cine este?

Niciun răspuns. Mi s-a părut totuși că aud pași repezi, coborând scara, și am deschis ușa. Am rămas amândoi împietriți, emoționați. În prag zăcea, învelit în hârtie de celofan, un imens superb buchet de trandafiri roșii.

— E probabil de la Editură, am șoptit.

Erau atât de mulți, cu tijele atât de lungi, și miroseau atât de puternic încât am simțit cum începe să-mi bată inima, și i-am numărat. Erau 19 trandafiri. Și în acea clipă am zărit biletul, și l-am ascuns repede în palmă, să nu-l vadă Valeria.

De-abia când se dusesse la bucătărie să umple vasul cu apă, am citit biletul: „*As always, A.D.P. Remember. Niculina-Laurian*”.

XXIV

Nu înțeleg cum nu m-am trădat. Văzându-mă că o strâng în brațe, abia stăpânindu-mi lacrimile, Valeria a început să mă sărute.

— Știam, știam de mult, șopti, știam cât de mult mă iubești...

M-am trezit mai devreme ca de obicei, m-am îmbrăcat repede și îndată ce Valeria a plecat la birou, m-am îndreptat spre florărie. Mă

cunoșteau toți, iar pe A.D.P. îl cunoșteau de douăzeci de ani. M-am apropiat de Elvira și i-am mulțumit.

— E cel mai frumos buchet pe care l-am primit...

Nu știa de nuntă, și m-a felicitat.

— Dar nu l-am trimis noi, a adăugat.

— Nouăsprezece trandafiri roșii, cu tijele foarte lungi, așa cum îi plăceau Maestrului.

— Sărmanul! a șoptit Elvira.

— Aș putea jura că buchetul a fost aranjat aici. Unde altundeva s-ar mai găsi trandafiri atât de frumoși, cu tijele atât de lungi, și-atât de delicat înveliți în celofan?

Elvira a clătinat din cap.

— În niciun caz nu puteau fi de la noi. De două zile n-am mai primit trandafiri roșii. Am avut numai albi, și o duzină de trandafiri galbeni...

Eram atât de tulburat și dezamăgit, încât Elvira m-a privit mirată.

— De ce nu încercați la Evantai? Au și acolo flori foarte frumoase...

Am încercat, deși, de la ușă, am înțeles că trandafirii nu fuseseră trimiși de aici. Apoi am trecut pe la Florența, am intrat chiar la Athenée Palace. Erau mai mulți clienți înaintea mea, și când mi-a venit rândul și am întrebat-o, vânzătoarea nu și-a putut retine un gest de oboseală și exasperare.

Noi nu trimitem flori la domiciliu!

Apoi s-a întors spre bătrânul care își aștepta rândul în spatele meu, și l-a întrebat din ochi.

— Un buchet de violete de Parma, a șoptit bătrânul brusc intimidat.

Nu știu de ce mi-a fost milă de el, și i-am zâmbit.

*

Albini avusese dreptate. Îndată ce ziarele au anunțat că nu se știe nimic precis, dar că, probabil, A.D.P. și-a pierdut viața, iarna trecută, într-un accident, articolele și studiile despre el s-au înmulțit simțitor. În acea săptămână am dat mai multe interviuri, la *Jurnalul de*

dimineață, la două reviste literare și la televiziune. Evocam, mai ales, intimitatea mea cu Pandele, evitând să insist asupra ultimei zile petrecute alături de el, la Sibiu.

Știam că această bruscă notorietate o făcea fericită pe Valeria. Dar de câte ori reciteam interviurile, mă întrebam ce-ar spune A.D.P., dacă i-au căzut cumva sub ochi. Așteptam, totuși, alt semn de viață de la el: așteptam, mai ales, o indicație, cât de sumară, ca să știu cum trebuie să mă port. Iar când în Iunie, a apărut *India: văzută și nevăzută*, am sperat ca voi primi câteva cuvinte de la el. Era prima mea carte și i-o datoram, în primul rând, lui. Câteva săptămâni în urmă mi-am spus că Maestrul sa află undeva în străinătate, că nu știe încă de apariția cărții.

Am început să sper din nou când am semnat contractul pentru un volum de amintiri despre A.D.P., și petreceam zilnic câteva ceasuri în strada Fântânelor ca să consult arhiva. Nu înțelegeam de ce Ieronim nu venise să mă vadă în mai. Câtva timp am crezut că nu-și terminase filmul. Dar curând după ce apăruse *India*, am citit într-o recenzie că unele pagini ale mele îi aminteau autorului recenziei, anumite scene din *Copiii nimănui*, filmul lui Ieronim Thanase, pe care îl văzuse în avant-premieră.

Am așteptat de atunci, cu nerăbdare crescândă, premiera. Se vorbea despre acest film ca de o capodoperă. Când, la începutul lui octombrie, a avut loc premiera, *Copiii nimănui* a fost proclamat „cel mai bun film socialist al secolului”. Valeria și cu mine am făcut de mai multe ori coadă, până ce-am putut găsi două locuri. Am fost amândoi atât de copleșiți încât n-am putut, niciunul nici altul, scoate un singur cuvânt până ce-am ajuns acasă.

După *Copiii nimănui*, a șoptit Valeria, așezându-se pe marginea patului, nu voi mai putea vedea, foarte multă vreme, un alt film...

Ar fi trebuit să spun și eu ceva, dar nu știam ce. Nu crezusem până atunci că, respectând întocmai, până la literă, etica și estetica socialistă, se poate crea o capodoperă care să nu semene cu nimic din tot ce se făcuse până atunci.

— N-am să pot uita niciodată expresia ei, când își întrerupe cântecul

și începe să asculte zurgălăii săniilor care se apropiau, și înțelege...

Valeria tăcu brusc, apoi își plecă fruntea, ca să nu-i văd lacrimile. Era Niculina: găsise, ascunși, într-un hambar părăsit, ultimii copii dintr-o școală întreagă, fugiți din sat cu o săptămână mai înainte, când începuse bombardamentul, și murind de atunci unul după altul, de foame, de frig, de oboseală. Și pentru că nu avea nici măcar o coajă de pâine uscată, Niculina a început să le povestească, să cânte, să danseze, și treptat o lumină nefirească transfigurase hambarul. Și începeau să apară, pe rând, pe măsură ce Niculina vorbea despre ele, tot felul de păpuși și animale, vii sau împăiate, și fete tinere care păreau când zâne, când slujnice, când acrobate, și Niculina dansa printre ele, se întrerupea la răstimpuri și izbucnea în râs, și atunci toți copiii începeau și ei să râdă pentru că Niculina le arăta, ținându-l de urechi, un iepure alb, sau un elefant minuscul de mucava, care încerca să-și ascundă trompa... Și apoi, pe neașteptate, se aud zurgălăii săniilor, și înțelege...

*

Critica subliniase că feeria e perfect compatibilă cu viziunea realist-socialistă. Căci cei patru copii care supraviețuiesc se vor întoarce mai târziu în satul părăsit, unde ultimii locuitori trăgeau să moară printre ruine, și, improvizând un șantier semănând mai mult cu o vastă casă de păpuși, se apucă să construiască ceea ce la început părea un imens hambar, dar care curând se dovedește a fi altceva: dormitor, sală de mese, școală, infirmerie, sală de gimnastică, bibliotecă. Ieronim introdusese cu mare abilitate ideologia și vocabularul socialist; spectatorul afla întâmplător că cei patru erau pionieri, că șantierul lor vestea „construirea socialismului”, că legendele pe care le povesteau și baladele pe care le cântau evocau mitologia Dacilor și scene memorabile din trecutul țărilor românești.

Așa cum era de așteptat, *Copiii nimănui* a luat premiul I la concursul internațional de la Cannes. Câteva săptămâni în urmă, filmul rula în toată Europa și fusese deja angajat în Statele Unite și în America

Latină. Îmi spuneam că probabil Ieronim plecase din țară. Se vorbea că mai multe case de filme i-au propus să-l angajeze cu întreaga lui companie.

Și apoi, fără motiv, în Noiembrie, filmul a fost retras. S-a aflat mai târziu că mulți critici străini, care scriseseră entuziaști despre *Copiii nimănui*, vedeau în acest film genial cea mai virulentă satiră a sistemului socialist...

XXV

...1967, 1968, 1969... Ce-aș mai putea adăoga? Amintirile despre A.D.P. au apărut acum un an, și am semnat contractul pentru o monografie critică, însoțită de câteva texte inedite. Dar în aprilie 1968 am făcut imprudența să plecăm pentru o săptămână la Sinaia. Când ne-am întors, melancolici, pentru că plouase aproape tot timpul, am găsit în fața ușii un mare buchet de trandafiri.

— Ieri a fost aniversarea căsătoriei, i-am șoptit, oarecum rușinat, Valeriei.

Am început să desfac tremurând hârtia de celofan, reușind și de data aceasta să ascund biletul.

— Păcat! a spus Valeria. Unii din ei s-au ofilit deja...

Când a intrat în bucătărie să le taie cozile, am citit repede biletul: „*As always, A.D.P. Remember. Niculina, Laurian*”.

Valeria a umplut vasul cu apă.

— Șase din ei s-au ofilit, mi-a spus.

— Au rămas deci 13, am șoptit visător. Număr cu noroc!...

*

În februarie 1969 s-a născut băiatul, Adrian Gheorghe. Iar în martie ne-am mutat în strada Fântânelor. Casa memorială fusese inaugurată cu două săptămâni mai înainte.

De data aceasta, mi-am spus, orice s-o întâmpla... în noaptea de 10

spre 11 aprilie, aproape că n-am dormit, în zori, m-am îmbrăcat și am trecut în birou. (Îi spuseseam Valeriei că am ceva urgent de terminat). Mă uitam tocmai la ceas, când am auzit soneria la ușa din față: opt fără un sfert. Am alergat în vârful picioarelor și am deschis. În prag, același buchet somptuos de trandafiri: un tânăr de vreo 16-17 ani traversa liniștit strada. Am alergat după el și l-am prins de braț.

— Dumneata ai adus trandafirii? De la cine sunt?

Tânărul m-a privit candid, parcă nu m-ar fi înțeles.

— Ai sunat adineaori la numărul 43, și ai lăsat în fața ușii un buchet cu 19 trandafiri.

Tânărul a ridicat din umeri.

— Mă confundați cu altcineva, spuse politicos dar ferm. Eu, numai de trandafiri n-am chef! Azi mă prezint la examen, și am trac...

— Ce fel de examen? l-am întrebat bănuitor.

— Literatura franceză modernă, spuse cu un zâmbet amar. Dar am căzut prost...

Băgă mâna în buzunar și scoase o foaie de caiet.

— Trebuie să traduc și să explic un text. Doar câteva propoziții. Dar cum să le explic? „Libertatea absolută”, asta, să zicem, înțeleg. Dar mai departe? „*Nous sommes condamnés à la liberté!*”. Ce vrea să spună asta?

— Vrea să spună exact ce spune: că suntem condamnați la libertatea absolută.

M-a ascultat zâmbind, și în acea clipă mi s-a părut că-mi face semn cu ochiul.

— Cum s-ar spune, ca să citez un exemplu din examenul de anul trecut: *à bon entendeur, salut!*

S-a închinat profund, oarecum în glumă, și-a băgat amândouă mâinile în buzunare și s-a depărtat agale, fluierând.

Eygalières, august—septembrie, 1978

Chicago, februarie 1979

DAYAN

Celor din urmă.

1

De-abia ajunși la capătul străzii, și după ce întoarse încă odată capul, să vadă dacă se află cineva în urma lor, Dobridor îl întrebă:

— Tu n-ai observat nimic la Dayan?

Dumitrescu ridică din umeri, cu o exagerată indiferență.

— Știi că personajul nu mă interesează, spuse continuând să înainteze cu același pas lent, măsurat, parcă ar fi vrut să-și economisească energia. Nu-mi plac geniile, nici premianții, adăugă.

— Știu, dar de data asta e altceva, vorbi Dobridor coborând glasul. Ceva destul de misterios. De fapt, reluă după ce întoarse încă o dată capul, ceva care mi se pare inexplicabil. Și chiar suspect.

Dumitrescu se opri brusc și-l privi curios, silindu-se să zâmbească.

— Dayan — suspect? exclamă. Premiul întâi cu cunună, din clasa întâia primară și până astăzi, la câteva săptămâni de diploma *summa cum laude*, la trei, la patru luni de cel mai strălucit doctorat, la un an de la catedra care va fi creată pentru el, la trei ani de Academia de Științe, la șapte ani de.

— Nu știu dacă e chiar suspect, îl întrerupse Dobridor, dar e destul de misterios, în orice caz, nu mi se pare inexplicabil. Am observat asta, pentru întâia oară, ieri după-amiază, la ora de geometrie, când era la tablă; știi, îl chemase Dorobanțu să ne explice.

— Știu. „Explică-le tu, mă Dayane, că le explici mai bine ca mine!” Eternul refren și inevitabila concluzie, „Explică-le, mă, Dayane, că dacă nici pe tine nu te înțeleg nătărăii ăștia, îi trimit pe toți la munca de jos!”

— Și mă mir cum n-au observat și ceilalți, continuă Dobridor. Am verificat azi dimineață. Am trecut de mai multe ori prin fața lui, apoi m-am apropiat prefăcându-mă că n-am urmărit prea bine demonstrația și l-am privit cu atenție. Cred că a bănuir ceva, pentru că se roșise și începuse să se bâlbâie. De aceea ți-am spus că mi se pare suspect. De ce s-a roșit când și-a dat seama că-l priveam cu atenție, *că-i priveam, mai ales, ochiul stâng?*

— Dar de ce-l priveai cu atâta atenție? îl întrerupse Dumitrescu.

Dobridor zâmbi enigmatic.

— Pentru că, de când îl cunosc, Dayan purta întotdeauna bandajul negru pe *ochiul drept*, și acum îl poartă pe *ochiul stâng*.

— Nu se poate! îl întrerupse din nou Dumitrescu.

— Îți spun că am verificat de mai multe ori. Până mai acum câteva zile, stângul era ochiul sănătos, și acum este ochiul drept.

Dumitrescu rămase câțva timp pe gânduri.

— Asta înseamnă, începu cu un ton grav, după ce-și umezi buzele, asta înseamnă că *amândoi ochii sunt sănătoși*.

— Și atunci?

— Și atunci, poartă bandajul din fardoseală, ca să pară mai interesant. Sau poate, adăugă după o pauză, subliniind cuvintele, *din alte motive*.

— De aceea spuneam că mi s-a părut suspect.

— Ar trebui să informăm pe cine trebuie, continuă Dumitrescu coborând glasul.

— Așa m-am gândit și eu, șopti Dobridor, că ar trebui să informam.

— Dar să fim cu mare băgare de seamă, reluă Dumitrescu după ce înghiți de mai multe ori, cu greutate, ca să-și poată umezi buzele. Cu mare băgare de seamă, repetă. Să nu bănuiască ceva Dayan; și să-și schimbe din nou bandajul.

A doua zi de dimineață cerul era neobișnuit de întunecat, și în biroul Decanului ardeau toate becurile. Tânărul bătu de mai multe ori în ușă, așteptă câteva clipe, apoi deschise ușa cu multă grijă și intră. Se opri în prag, parcă orbit de lumina electrică.

— Mi-a spus tovarășul secretar că m-ați chemat, șopti.

Irinoiu îl privi lung, cercetător, ca și când de-abia atunci , pentru întâia oară, l-ar fi putut privi pe îndelete. După câțva timp îi făcu semn să se apropie.

— Orobete Constantin, îl întrebă, de când ți se spune Dayan?

Tânărul se îmbujora, și-și lipi amândouă brațele de trup.

— Din 1969, după războiul de șase zile, când toate ziarele au publicat fotografiile generalului Moshe Dayan. Știți, din cauza bandajului negru.

Irinoiu îl privi din nou lung, cu un zâmbet amar, neîncrezător.

— Dar de ce porți bandajul negru?

— Din cauza accidentului. M-a lovit un vecin, din greșeală, cu un cuier în ochi. Îl cumpărase de ocazie — era un cuier mare, de lemn. Și-l aducea în apartament; îl purta pe umăr. Dar în fața ușii s-a întors deodată, brusc, și m-a lovit. Nu observase că eram acolo, pe coridor, lipit de perete, așteptând. Așteptam să-și bage cuierul în casă.

— Și nu s-a mai vindecat de atunci?

— Nu. Nu se putea vindeca. Lemnul mi-a strivit ochiul și a pătruns adânc în orbită. De aceea trebuie să port bandajul negru. N-au putut să-mi pună un ochi de sticlă.

— Ce ochi era? întrebă Irinoiu, ridicându-se de la birou.

Tânărul își duse mâna dreaptă la frunte, apoi și-o trecu moale, pe obraz.

— Ochiul acesta, pe care-l vedeți și dumneavoastră, șopti încurcat.

Irinoiu se apropie de el, și-l privea tot mai pătrunzător.

— Deci ochiul stâng, spuse apăsând fiecare cuvânt. Și cu toate acestea, în dosarul tău pe care l-am răsfoit adineaori — preciza arătând cu brațul spre birou — se află și certificatul de la spitalul Colțea, și acolo stă scris că un obiect de lemn — nu se spune nimic de cuier — un obiect ascuțit de lemn ți-a distrus ochiul *drept*.

Orobete își plecă deznădăjduit capul.

— Ia scoate bandajul.

Îl privea curios, urmărindu-i fiecare mișcare. Când tânărul desfăcu cheotoarea și-și retrase cu grijă bandajul, Irinoiu se încruntă și se trase

un pas înapoi, apoi întoarse capul. Orbita era adâncă, vânăta, cu un rest de pleopa sângerie, atârânăd stingheră, inutilă..

— Poți să-ți pui bandajul, spuse întorcându-se la birou.

Frunzări dosarul, scoase o foaie galbenă și i-o întinse.

— Dacă ai uitat detaliile accidentului din 8 septembrie 1963, citește certificatul pe care ți l-a eliberat Secția de chirurgie a spitalului Colțea trei zile mai târziu, la 11 septembrie.

Tânărul apucă tremurând foaia galbenă, și câteva clipe în urmă o trecu în cealaltă mână.

— Citește! stăruie Irinoiu. Ai să te convingi și tu. Ochiul drept. Citește bine! *Ochiul drept!*

Ca și când s-ar fi hotărât brusc, tânărul așeză foaia pe birou și-și opri deznădăjduit privirea în ochii Decanului.

— Știu că n-o să mă credeți, începu cu un glas ferm, dar vă jur pe mormântul părinților mei că vă spun adevărul. Asta s-a întâmplat acum patru zile, duminica trecută. Era pe seară; ieșisem să mă plimb pe bulevard, spre Cișmigiu. Și deodată mă aud strigat din urmă: Dayan! Dayan! Mă opresc și întorc capul. Credeam că e vreun cunoscut. Dar era un domn bătrân, foarte bătrân, cu barba cărunță, îmbrăcat ciudat, cu un fel de caftan lung, și cam zdrențaros.

— Nu e așa că prietenii și colegii dumitale îți spun Dayan? mă întrebă.

— E adevărat, i-am răspuns. Dar dumneavoastră cum ați ghicit?

— E o poveste lungă, și pe voi, tinerii de azi nu vă mai interesează poveștile. Dar să știi că Moshe Dayan are bandajul la celălalt ochi.

Dacă vrei să semeni cu el, trebuie să ți-l schimbi. Haide să ne oprim pe banca asta, și ți-l schimb eu într-o clipă.

Credeam că glumește, și l-am întrebat, zâmbind:

— Dacă aveți puterea asta, de ce nu-mi puneți ochiul la loc?

— Asta nu pot s-o fac, mi-a răspuns.

Cerul fu despiciat brusc de o vâlvătaie roșiatică, și Orobete tăcu câteva clipe, așteptând să se potolească ecourile tunetului.

Decanul se mișca enervat în fotoliu.

— Ei, și atunci? Întrebă nerăbdător, atunci, ce s-a întâmplat?
— Asta nu pot s-o fac, mi-a răspuns, pentru că n-am dreptul să fac minuni.

Începuse să-mi fie frică, și l-am întrebat:

— Dar cine sunteți dumneavoastră?
— Chiar dacă ți-aș spune cine sunt, tot n-ai să știi, pentru că tineretul de azi nu mai citește pe Eugene Sue.

— *Jidovul rățăcitor?! Am exclamat. Eu l-am citit, demult, în satul bunicilor.*

— La Strândari, m-a întrerupt bătrânul, l-ai citit ascuns în hambarul comunal, și l-ai terminat chiar în seara de Sânziene, ai parcurs ultima pagină în ultimele minute când se mai puteau descifra literele imprimate pe cea mai proastă hârtie dinainte de primul război mondial.

— Ce spui, mă? exclamă surprins Irinoiu. Și așa era? Așa l-ai citit?

— Întocmai cum m-a descris el. Ultima pagină, cu mare greutate, pentru că în hambar se făcuse întuneric și hârtia era într-adevăr foarte proastă; era maculatura pe care se tipăreau, pe vremuri, romanele în fascicule. De data asta mi s-a făcut cu adevărat frică, adaugă, înlemnisem. M-a tras de mână, și m-a așezat lângă el, pe bancă.

— Nu prea am dreptul să mă odihnesc, mi-a spus.

Dar o dată la zece, cincisprezece zile, cei de sus îmi trec cu vederea. N-am mai stat pe bancă de câțiva ani. Când vreau să mă odihnesc, caut un pat sau mă întind pe vreo prispă sau, dacă e cald, pe nisip.

Și în timp ce vorbea, mi-a tras, fără să prind de veste, bandajul de pe ochi — și apoi nu-mi mai amintesc bine ce s-a întâmplat. Mi se părea că visez.

Trăsnetul izbucni foarte aproape și târâurul se întrerupse din nou.

Irinoiu privi încruntat spre fereastră.

— Mi se părea că visez și nu încercam să înțeleg ce se petrece cu mine, pentru că îmi spuneam: în vis, toate sunt posibile...

Îmi amintesc că și-a muiat degetul în gură, și l-a trecut de mai multe ori, cu mare grijă, peste rană. Apoi mi-a așezat bandajul pe celălalt

ochi, și a zâmbit.

— Acum semeni cu adevărat cu Moshe Dayan, mi-a spus. Și nu e așa că vezi mai bine cu ochiul drept?

Într-adevăr, vedeam mai bine, dar nu îndrăzneam să mă bucur; nu-mi venea să cred; parcă tot așa fi visat. Și eram atât de zăpăcit, încât nici n-am băgat de seamă când s-a ridicat de lângă mine.

Eu rămăsesem pe bancă, încercând să-mi potrivesc mai bine bandajul. Nu eram obișnuit să-l port pe tâmpla stângă. Mă încurca; ar fi trebuit să-l aranjez în fața oglinzii.

M-am ridicat, și de-abia atunci mi-am dat seama că nu mai era lângă mine. L-am căutat cu privirea în susul străzii și pe celălalt trotuar. Dispăruse. De-abia când am ajuns acasă, și mi-am scos bandajul în fața oglinzii...

Se întrerupse, orbit de văpaia fulgerului, în clipa următoare trăsnetul zgudui prelung ferestrele.

Irinoiu se ridică brusc de la birou și începu să se plimbe, cu pași mari și repezi. Nu mai încerca să-și ascundă enervarea.

— A trăsnit pe aproape, șopti tânărul...

O rafală de grindină lovi ferestrele și curând furtuna se înteți.

— Uite ce e, Orobete Constantin, izbucni deodată Decanul abia stăpânindu-și mânia. Toate acestea — Jidovul răătăcitor și scamatoria cu degetul muiat în gură și schimbarea bandajului — nu mă interesează. Dacă nu te-aș cunoaște, și n-aș ști că ești orfan, și că tat-tu a fost tinichigiu, iar maică-ta spălătoreasă, și dacă n-aș ști că ai fost premiant încă din școala primară, și că tovarășul inginer Dorobanțu se laudă peste tot cu tine, spunând că ai avea geniu matematic...

Se opri în mijlocul camerei, cu o mână în buzunar, gesticulând nervos cu cealaltă, așteptând tunetul.

— Dacă n-aș ști toate astea, te-aș denunța, ca obscurantist, superstițios și mistic. Dar povestea mi se pare mult mai suspectă. Deocamdată, nu vreau să mă amestec. Nu raportează nimic. Dar de mâine te prezinți la facultate așa cum ai fost admis și cum stă scris la dosar; cu bandajul pe ochiul drept.

— Dar vă jur că așa s-a întâmplat! șopti Orobete. Și dacă pun bandajul pe ochiul drept, descopăr rana de la ochiul stâng, și nu mai văd nimic.

— Te privește! îl întrerupse Irinoiu tot mai mâniat. Dacă mâine nu te prezinți conform certificatului medical din dosar, raportează unde trebuie. Și îți atrag atenția de pe acum; nu conta pe mine la anchetă. Eu spun întotdeauna adevărul!

2

Îl zări de departe și începu să alerge, dar curând își simți inima zbătându-se, și fu silit să se oprească. După câteva clipe porni din nou, cu pași mari, ținându-și palma dreaptă pe inimă, ca și când ar fi sperat să-i potolească bătăile. Când se apropie, îndrăzni să-l strige din urmă.

— Domnul! ... Domnul israelit! Domnul!... repetă de mai multe ori.

Un trecător întoarse mirat capul, zâmbi, apoi, ca să-și ascundă râsul, își duse palma la gură și traversă strada, trecând pe celălalt trotuar.

Cu un mare efort, apăsându-și mâna pe inimă, Orobete grăbi și mai mult pasul. Ajuns la câțiva metri de el, începu din nou să strige.

— Domnul israelit! Domnul Jidov răătăcitor!

Bătrânul se opri și întoarse surprins capul

— Dayan! exclamă, dar ce cauți pe aici? Eu mă duceam la școală. Credeam că am să te întâlnesc acolo.

— M-au dat afară de la facultate, vorbi Orobete, continuând să-și țină mâna pe inimă. Adică, nu m-au eliminat definitiv, dar nu mă mai lasă să intru în clasă până...

Se întrerupse, răsuflând greu, reușind totuși să zâmbească.

— Vă rog să mă iertați, șopti, dar mi se bate grozav inima, se zbate parcă ar sta să se spargă. Nu mi s-a întâmplat niciodată asta...

— Și nici n-are să ți se mai întâmple, spuse bătrânul.

Întinse brațul și-l atinse ușor cu mâna pe umeri, apoi pe piept.

Orobete oftă adânc și începu să răsufle repede, precipitat, ca și cum

și-ar fi ținut multă vreme respirația.

— Mi-a trecut! suspină ușurat.

— Trebuia să-ți treacă, vorbi bătrânul, căci dacă mai dura două, trei minute, leșinai pe stradă, și până să vină salvarea, câte nu se puteau întâmpla...După cum vezi, plătim amândoi; eu m-am întors din drum, ca să încerc să ți se facă dreptate, iar inima dumitale parcă ar fi presimțit ce o așteaptă...

Se întrerupse și-i atinse din nou brațul.

— Haide să mergem, căci orice metaforă aș întrebuința tot n-ai să înțelegi. Și am să-ți dau acest sfat; nu vorbi, nu întreba. Lasă să se adune Timpul între noi. Dacă ai într-adevăr geniu matematic, așa cum se spune, ai să înțelegi și această virtute a Timpului de a se concentra și dilata după împrejurări. Nu întreba, deci. Dar când îți voi pune vreo întrebare, să-mi răspunzi. Vreau să fiu sigur că m-ai înțeles.

Se opri în fața unei case clădite, după înfățișare, pe la sfârșitul secolului trecut.

— Știi cumva cine locuiește aici?

— Nu, răspunse Orobete.

— Nici eu. Haide să intrăm. Poate găsim vreo cameră izolată, în care să stăm liniștiți de vorbă.

Deschise poarta de fier și, pentru că tânărul șovăia, neîndrăznind să intre, îi luă brațul și îl trase după el. Au traversat repede cei câțiva metri care-i despărțeau de ceea ce părea a fi intrarea secundară. Ajuns în fața ușii, bătrânul apăsă scurt pe butonul soneriei și, fără să aștepte, întoarse clanța și intră.

— Nu-mi place! spuse după ce-și roti privirile în toate părțile.

Se aflau la capătul unui mare salon dreptunghiular, încă destul de bine întreținut, dar fără covoare și cu surprinzător de puțină mobilă. Cele două ferestre din dreapta și din stânga ușii erau ascunse sub draperii de culoarea vișinei coapte, dar celelalte ferestre, la câțiva metri mai departe, către mijlocul salonului, nu aveau perdele, lăsând să pătrundă în voie lumina după-amiezii de mai.

— Nu-mi place, repetă bătrânul. S-ar spune că stăpânii n-au reușit să-și vândă toată mobila.

Porni cu un pas repede, neașteptat de tineresc, trăgând după el pe Orobete.

— Să nu-ți fie frică, adaugă. Nu ni se va întâmpla nimic, pentru că i-am intrat aici cu gând rău.

Tânărul întoarse de mai multe ori capul, când în spate, când către ferestre, în dreptul cărora i se păru că zărea, la răstimpuri, umbra unui trecător. Și tocmai când se pregătea să mai întoarcă o dată capul spre ferestre, se trezi că traversează, tras de mână de bătrân, o altă încăpere, în care nu știa când intrase. S-ar fi spus că e o sufragerie oarecum vetustă, dar care în niciun caz nu părea a face parte din aceeași clădire salonul.

— Nu! vorbi din nou bătrânul, nici asta nu e ce căutăm. Să mai încercăm de partea cealaltă a grădinii.

În clipa următoare coborau pe o scară de piatră într-un mic parc, cu un havuz în care Orobete zări câțiva pești înotând somnoroși pe sub nuferi. Era atât de surprins, încât întoarse capul, hotărât să-l întrebe.

— Văd că-ți place mult Pușkin, continuă bătrânul. Umbli cu volumul lui de povestiri în buzunar, și încă în ediție originală.

— Am învățat rusește pentru Pușkin, spuse Orobete ușor intimidat. Dar dacă nu vă supără, și-mi dați voie să vă pun o întrebare.

— *Fata căpitanului!* Exclamă bătrânul zâmbind melancolic, îmi aduc aminte și acum de acea seară la Sankt Peterburg, când un student a pătruns ca o furtună în hanul în care mă opriseam și a strigat: A murit Pușkin! A murit împușcat într-un duel! Apoi și-a ascuns capul în mâini și a izbucnit în plâns.

— Așa era să mi se întâmple și mie când i-am citit biografia și am aflat...

— Fii atent, să nu aluneci! îl întrerupse bătrânul strângându-i cu putere brațul. Probabil că au lustruit parchetul pentru balul de săptămâna viitoare, căci, pe aici, ne aflăm în preajma Carnavalului.

Orobete privi nedumerit în jurul lui, încercând să înțeleagă unde se

află, dar înaintau atât de repede încât nu surprindea decât fragmente dintr-un decor care părea că se schimbă de la o clipă la alta.

— Dacă nu vă supărați, încercă din nou.

— Marele, genialul poet romantic, Pușkin! Continuă bătrânul. *Fata căpitanului...* Ai recitat-o, sunt sigur, de cinci, șase ori. Dar îți mai aduci aminte de acel pasaj în care unul din personaje explică de ce ofițerul rus trebuie să joace biliard?

— Îmi aduc foarte bine aminte, pentru că m-a pus pe gânduri și m-a întristat. Vi-l pot recita în rusește, dar prefer să-l citez în românește, în traducerea mea.

— Te ascult, spuse bătrânul cu o voce gravă, oprindu-se în mijlocul odăii.

Era o încăpere destul de vastă, dar cu tavanul neobișnuit de scund, și cu un perete oblic, ca de mansardă. O lumină tristă, posomorâtă, pătrundea prin câteva fereștruci ovale.

— „Când, de pildă, în timpul manevrelor, începu Orobete, ajungi într-un biet târg prăpădit, ce poți face ca să omori timpul? Nu poți întotdeauna snopi evreii în bătaie. Fără să vrei, te îndrepti către han ca să joci biliard.”

— Exact. Așa era pe vremuri în Rusia. Și lucrurile nu s-au schimbat prea mult nici până în ziua de astăzi. Dar, în fond, asta o spune un personaj al lui Pușkin.

— Așa m-am gândit și eu. Nu Pușkin ci un personaj al lui. Un personaj, de altminteri, antipatic. Dar voiam să vă întreb...

— Știu, îl întrerupse bătrânul apucându-i din nou brațul, și am să-ți răspund îndată ce vom găsi un loc liniștit, unde vom putea sta netulburați de vorbă. Dar să ieșim din labirintul ăsta... După cum vezi; case care au fost cândva și au ars, sau au fost dărâmate, și pe locul lor s-au ridicat alte case, dar altfel plănuite, așa că uneori ne trezim pe un bulevard, sau într-o grădină. Ca acum, adăugă strângându-i cu putere brațul. Parcul acesta aparținea unui mare bogătaș; avea acolo în fund, o seră, iar alături, de o parte și de alta, se întindeau rondurile cu trandafiri, îți închipui ce era grădina aceasta începând din mai și până

la mijlocul lunii octombrie... Dar acum, în apropiere iernii...

Orobete se trezi că înaintează pe o alee străjuită de arțari înalți fără frunze, și simțea sub tălpi pietrișul umed, foarte rece.

— Un boier putred de bogat, continuă bătrânul. Se spunea că avea 99 de slugi; și nu erau toți robi, căci adusese din străinătate meșteri bucătari, și lachei și grădinari pricepuți. Se mai spunea că avea întotdeauna oaspeți, vara și iarna, dar niciodată mai mult de o duzină, pentru că nu-i plăcea zarva...

Când, ajunși la capătul aleii, bătrânul deschise poarta și-l îndemnă să intre în ceea ce părea a fi o galerie, tânărul șovăi.

— E curios, spuse, că până acum n-am zărit țipenie de om, n-am auzit nici măcar glasul unui copil...

Bătrânul îi puse mâna pe umăr.

— Cum i-ai mai putea vedea, Dayan, cum i-ai mai putea auzi? Cei care au locuit cândva în aceste case, sunt morți de mult. Cei mai tineri au murit pe la sfârșitul veacului trecut.

Orobete tresări, și-l privi adânc. Părea speriat.

— Și-atunci, ceilalți, copiii lor, sau cei care le-au luat locul?

Bătrânul clătina din cap, zâmbind trist, parcă ar fi încercat să-și ascundă dezamăgirea.

— Pentru un geniu matematic ca dumneata, o asemenea întrebare n-ar fi trebuit rostită, pentru că nu are sens. Ceilalți, care sunt încă în viață, trăiesc și ei, în casele lor, care, se întâmplă uneori să fie chiar unele din casele prin care am trecut noi. Dar, cum știi prea bine...

— Deci! exclamă, pălind, Orobete... *Deci!*

Bătrânul îl privi, zâmbind curios, apoi îi apucă din nou mâna.

— Eu credeam că ai înțeles mai de mult, spuse. Dar acum trebuie să ne grăbim, să ieșim din iarnă...

Tânărul se lăsă condus fără să privească întotdeauna în jurul lui. Uneori se trezea că se gândește la aceeași fabuloasă ecuație pe care, de atâtea luni, nu izbutea s-o rezolve.

— Fii atent, Dayan! se auzi strigat, că dacă te rătăcești în somn, îți vor trebui mulți ani ca să găsești ieșirea...

— Nu dormeam, și nu mi-e somn, răspunse Orobete, roșind. Mă gândeam la o a cincea teoremă. Dacă aș înțelege-o, aș înțelege ce mi se întâmplă *acum*.

— Ai să înțelegi și fără ajutorul teoremei. Dar trebuie să ne grăbim.

Înaintau, i se păru, din ce în ce mai repede, traversând o suită de încăperi slab luminate, ale căror contururi nu le putea distinge. Curând au pătruns într-un salon cu mobile de o neobișnuită eleganță, cu tapiserii și oglinzi venețiene. S-au oprit amândoi în fața unei ferestre înalte și mari, cât jumătate din perete.

— *Mira ahora!* exclamă bătrânul. Privește acum! Soarele! În câteva clipe va apune deasupra lacului...

— Apune soarele! șopti Orobete brusc emoționat. Și parcă ar fi și n-ar fi același soare de la noi, adăugă :

— Așa arată prin părțile acestea, la sfârșitul lui octombrie. N-aș avea nevoie de o mașină de calculat ca să aflu a câta oară privesc apusul soarelui. Legenda ar spune: de o mie nouă sute și mai bine de ani. Deci, fă socoteala. Dar, în realitate, e mult mai mult, *mult mai mult...*

Îi luă mâna și-l trase ușor spre una din uși, pe jumătate întredeschisă.

— De ce-ți spun toate astea tocmai duminică, care te lupți cu „viclenia Timpului”, cu *List der Zeit*, ca să parodiez expresia lui Hegel, *List der Vernunft*, faimoasa „viclenie a Rațiunii”? Privește ușa aceasta întredeschisă. N-o să intrăm, pentru că încăperea de alături nu se află în drumul nostru. Dar de la ferestrele ei, nu se vede niciodată apusul soarelui. Și tocmai acest amănunt, în aparență atât de banal *că de acolo*

nu se poate vedea niciodată apusul soarelui — a constituit multă vreme o mare taină, înțelegi ce vreau să spun prin acest cuvânt: „taină”. O tragedie încheiată printr-o crimă, dar atât de misterioasă, atât de iscusit camuflată, încât nimeni n-a putut bănuî nimic.

— Ca într-o povestire fantastică scrisă de un poet genial, șopti Orobete. Mi-ar place s-o ascult...

— Și mie mi-ar place s-o mai povestesc o dată, spuse bătrânul apucându-i brațul. Dar în ritmul în care mergem noi acum, mi-ar trebui câteva zile. S-o lăsăm așa cum a rămas pentru toți cei din vremea aceea; o întâmplare absolut inexplicabilă...

Mergeau mai repede ca niciodată până acum, și după câțva timp simți că obosește și, fără să vrea, încetini pasul.

— Știu ce tot voiai să mă întrebi de când ne-am reîntâlnit, începu bătrânul oprindu-se. Voiai să mă întrebi *dacă este adevărat*... Și nu prea știu cum să-ți răspund. În alte timpuri, Dayan, când oamenii iubeau legendele și, fără să-și dea seama, prin simplul fapt că le ascultau cu gravitate și încântare, descifrau multe taine ale Lumii — deși ei nici nu bănuiau cât de mult învățau și descopereau ascultând sau povestind fabule și legende... — în alte timpuri, zic, se credea despre mine că sunt Ahasverus, Jidovul rătăcitor. Și într-adevăr, câtă vreme oamenii luau în serios povestea mea, asta eram, Jidovul rătăcitor. Nu mă explic, nu mă justific. Dar dacă am rămas atâta vreme printre voi, faptul acesta are un înțeles; un înțeles profund și teribil. Iar când veți fi judecați, toți din aceste părți ale lumii, fie că ați fost creștini, evrei sau sceptici și necredincioși, veți fi judecați prin ce ați înțeles din povestea mea...

De-abia atunci Orobete își dădu seama că se opriseră într-o odăiță sărăcăcioasă, cu un pat de fier și o masă veche de lemn, pe care se afla o lampă cu gaz.

— Și acum, că te-ai odihnit, adaugă bătrânul, trebuie să ne grăbim. Se întunecă.

Îi apucă brațul, și-l trase blând după el. Într-adevăr, lumina scădea cu cât înaintau. Dar Orobete nu izbutea să-și dea seama dacă se întuneca cu adevărat sau penumbra se datorește draperiilor pe care le

zărea de o parte și de alta a ceea ce i se părea a fi o nesfârșită galerie.

— Ca să nu te ispitească iarăși teorema, începu bătrânul, am să-ți răspund la cealaltă întrebare, pe care erai gata să mi-o pui când ți-am zărit în buzunar cartea lui Pușkin. Voi ai să mă întrebi cât timp voi mai rătăci prin lume fără să mă odihnesc... Îți dai bine seama că este singurul lucru pe care-l doresc: muritor fiind, să pot muri și eu într-o zi, ca toți ceilalți.

Se opri brusc, și-i scutură brațul.

— Hei, Dayan! strigă. Lasă-l pe Einstein, lasă, pe Heisenberg! Ascultă ce-ți spun. Căci curând am să aflu dacă ai înțeles sau nu de ce-ți răspund de-abia acum la întrebări.

— Ascult, șopti intimidat Orobete. Dar dacă nu înțeleg principiul, axiomele, nu înțeleg ce urmează.

— Fă un efort de imaginație și ai să înțelegi. Dar, înainte de toate, amintește-ți legenda. Uită că e vorba de legenda mea. Amintește-ți ce spune legenda. Spune că mi se va îngădui să mă odihnesc, adică să mor, la sfârșitul Lumii, cu puțin timp înainte (dar cât de puțin? Cât?) cu puțin înainte de Judecata din urmă. Înțelegi, deci, că de aproape 2000 de ani n-a fost om care să dorească, așa cum am dorit eu, sfârșitul Lumii, îți închipui cu câtă nerăbdare așteptam Mileniul, anul 1000! Cât de fierbinte m-am rugat în noaptea de 31 decembrie 999!... Apoi, de curând, după ultimele explozii termo-nucleare, am prins din nou curaj. Ascultă-mă bine, Dayan, căci de acum înainte este vorba și de dumneata.

— Vă ascult, șopti Orobete. Vorbeați de...

— Vorbeam de ultimele explozii termo-nucleare. Toată lumea vorbește de ele, dar pentru mine bombele de hidrogen și de cobalt reprezintă ultima mea „speranță”. (Ai simțit că am pus cuvântul în ghilimele, pentru că e vorba de cu totul altceva. Și, pentru că am deschis această paranteză, trebuie să te deprinzi, Dayan, să ghicești un nou limbaj în cuvintele de toate zilele. Cred că ai să înveți repede acest, în aparență, Joc”, pentru că ești matematician și, pe deasupra, îți place mult poezia. Și acum, am închis paranteza.)

— Vă ascult, spuse Orobete după ce bătrânul tăcu și încetini mult pasul. Cred că înțeleg ce vreți să spuneți...

— Și încearcă să nu te mai gândești la a cincea teoremă, reluă bătrânul, după câteva clipe, căci am început să coborâm, și acum, când s-a întunecat...

— Coborâm? întrebă surprins Orobete privind în jurul lui. S-ar spune dimpotrivă...

Deși se aflau aproape în întuneric, i se părea că începeau să urce o pantă lină, ușor înclinată spre dreapta.

— Fii atent! strigă bătrânul strângându-i brațul cu putere, încă doi pași, și ajungem la scară, și treptele, deși de piatră, sunt uneori roase de vreme...

— Da, e adevărat! vorbi Orobete, când simți sub picioare prima treaptă de piatră. Să n-aveți grijă, adăugă, n-am să alunec. Sunt obișnuit să urc și să cobor scările pe întuneric.

Și, totuși, i se părea că nu coboară, ci înaintează, călcând prudent pe lespezi de piatră, ca într-un tunel.

— Și acum, ascultă urmarea, reluă bătrânul. N-ai de unde să știi că în ziua de 21 aprilie 1519 — era Vinerea Patimilor — Hernando Cortez a înălțat steagul Crucii pe pământul mexican, acolo unde s-a clădit mai târziu orașul Vera Cruz. De asemenea, n-ai de unde să știi că 21 aprilie 1519 corespundea, în calendarul aztec, ultimei zile a perioadei beatifice (i se spunea epoca „Cerului”). Perioada aceasta durase 13 cicluri de 52 de ani fiecare. Și tot ziua de 21 aprilie 1519 marca începutul perioadei Infernale... Ascultă cu atenție, Dayan, strigă strângându-i din nou brațul, pentru că repet, este vorba de dumneata!

— Ascult, și totuși...

Orobete tăcu brusc, parcă i-ar fi fost frică să continue.

— Spune, spune! îl încuraja bătrânul.

— Și, totuși, *nu coborâm!*

— Cu alte cuvinte, *e pur și muove!* Dar de data aceasta te-ai înșelat, Dayan. Ai să-ți dai seama îndată ce ieșim la lumină. Dacă ai fi avut geniul lui Galileu, ar fi trebuit să crezi în ce-ți demonstrează rațiunea,

nu în ce-ți spun simțurile.

— Aveți dreptate, începu Orobete prinzând deodată curaj, dar tocmai asta mă turbură: că nu izbutesc să identific *rațiunea*. Cât timp nu înțeleg axiomele, nu știu cum să mă eliberez din iluzia simțurilor... Vă mărturisesc cinstit: nu am avut impresia că am coborât sau coborâm, ci că înaintăm într-un tunel întunecat. Aș spune mai degrabă că urcăm...

— Cine mai citește astăzi *Epopeea lui Ghilgamesh*?! Exclamă bătrânul. Orobete se opri, speriat.

— Vasăzică știți că am citit-o...

— Știu, adăugă bătrânul trăgându-l ușor de mână.

— Am citit-o pentru că nu pot dormi mai mult de 4-5 ceasuri pe noapte, și târziu după miezul nopții.

— Să-ți spun eu ce se întâmplă târziu după miezul nopții, îl întrerupse bătrânul. Nu mai poți gândi, cum îți place să spui, nu mai poți „gândi matematica” (ghilimele), și te întorci la prima dumitale dragoste, te întorci la poezie.

— E adevărat, șopti Orobete, dar nu știe nimeni.

— Nici nu trebuie să știe. Bine ai făcut că ți-ai încuiat cărțile de poezie în lada albastră.

— E tot ce mi-a rămas de la mama. Lada ei de zestre...

— Știu, continuă bătrânul. Dar n-au încăput toate cărțile. Alte volume de poezie le-ai ascuns în spatele dicționarelor, pe etajeră. Cărți pe care le-ai găsit pe la anticari sau le-ai cumpărat, pe bani puțini, de la foștii colegi. Așa ai cumpărat *L'Epopée de Ghilgamesh*, în traducerea lui Contenau, crezând că este o epopee propriu-zisă, ca epopeile lui Homer și Virgil.

— Extraordinar! șopti emoționat Orobete. Cum de știți toate acestea?

— Ai să afli mai târziu. Dar când, adineaori, mi-ai spus că înaintăm ca într-un tunel, ți-ai amintit, fără să-ți dai seama, de drumul lui Ghilgamesh pe sub pământ. Știi, când pornise Ghilgamesh să-l caute pe Utnapishtim ca să afle de la el secretul nemuririi, și a ajuns în fața porții prin care cobora zilnic soarele în amurg, și poarta era păzită de

doi oameni-scorpioni.

— Care, totuși, începu emoționat Orobete, l-au lăsat să intre, pentru că au recunoscut în el pe fiul zeiței Ninsun, zămislit cu un muritor. Ghilgamesh a pătruns în tunel — drumul pe care-l făcea soarele în fiecare noapte — și a mers așa 12 ceasuri, până ce-a ajuns de partea cealaltă a muntelui, într-o grădină paradisiacă...

— E adevărat, șopti Orobete.

— Nouă nu ne va trebui atât de mult, spuse bătrânul. Dar dacă, adineaori, în loc să te încrezi în simțuri sau să cauți soluția axiomelor ți-ai fi lăsat imaginația să întovărășească pe Ghilgamesh în tunel, ai fi înțeles că, întocmai ca faimosul erou mesopotamian, *coborâm* sub pământ.

— E adevărat, șopti Orobete.

— Dar poate e și vina mea, continuă bătrânul, căci de ce te-ar fi interesat pe dumneata, tânăr matematician de geniu, în anul 5733 de la Facerea lumii, de ce te-ar fi interesat speranța unui personaj legendar ca Ahasverus?

— Mă interesează, vorbi cu greutate Orobete, căci așa cum mi-ai atras atenția, — iar eu nu înțelegeam sau mă prefăceam că nu înțeleg „speranța” dumneavoastră (vedeți, Maestre, că încep și eu să întrebuițez ghilimele), „speranța” dumneavoastră implică direct și destinul meu. Și nu numai al meu, adăugă în șoaptă.

— Încet, încet, spuse bătrânul, te vei regăsi așa cum ai fost de la început. De aceea mă grăbesc să închei: ziua aceea de 21 aprilie 1519 marca nu numai sfârșitul epocii Beatifice, ci și începutul perioadei Infernale care, conform calculelor vizionarilor azteci va dura 9 cicluri de 52 de ani fiecare, adică 468 de ani. Dacă profeția aceasta se va adevăra, anul 1987 — fă socoteala: 1519 plus 468 de ani — anul 1987 va însemna sfârșitul lumii noastre, iar pentru mine ar putea însemna...

— E adevărat, șopti Orobete. Dar totul depinde de limbajul în care poate fi înțeleasă și tradusă profeția vizionarilor azteci.

— Bravo! Exclamă bătrânul strângându-i cu putere brațul. Pentru că mi-ai spus „Maestre” îți pot spune și eu că ai trecut un examen, deși nu

cel mai greu. Și acum, adăugă după o scurtă tăcere, iată-ne ajunși la capătul tunelului.

4

S-a trezit brusc într-o lumină care i se păru nefiresc de puternică, își duse mâna la frunte, apoi și-o trecu încet pe amândoi obraji.

— Mă simt cam obosit, și mi-e tare sete!

— Și, după cum vezi, ne îndreptăm spre două izvoare, spuse bătrânul întinzând brațul și arătându-i-le, nu prea departe, curgând tăcute între ploi și chiparoși. Dar să fii cu mare băgare de seamă, adăugă. Să nu bei la întâmplare și să nu bei prea mult.

Orobete se îndreaptă cu grabă, aproape alergând, spre crâng, îngenunche în dreptul primului izvor, își împreună mâinile ca o cupă, și începu să bea, lacom.

— Dayan! se auzi strigat din urmă, ai ales bine, dar nu bea prea repede.

Orobete înălță capul și-i spuse, zâmbind.

— Atâta lucru știam și eu, Maestre. Știam de când urcam Carpații. Să nu bei niciodată dintr-un izvor de pe mâna stângă... Mi-era tare sete! adăugă. Și cu toate acestea...

Se trezi cu bătrânul lângă el și se ridică brusc.

— Și cu toate acestea, repetă, au fost de ajuns câteva înghițituri...

Bătrânul îl privea curios, cercetător, parcă ar fi așteptat să mai adauge ceva.

— Și iată banca pe care o căutam, vorbi mai târziu arătându-i-o ascunsă sub umbra chiparoșilor.

De data aceasta nu-i apucă brațul, ci porni singur înainte. Orobete îl urmă tăcut. Pe nesimțite, figura întreagă i se lumină de un mare zâmbet.

— De ce m-ați păcălit, Maestre? întrebă sfios după ce se așeză lângă el pe bancă. În odaia aceea cu ușa întredeschisă, nu s-a petrecut nimic;

nici o dramă, nici o crimă. Era o odaie ca multe altele prin care am trecut; fără taină.

— Evident că așa era, vorbi bătrânul înseninându-se. Dar n-am vrut să te păcălesc. Era doar o ghicitoare, cea mai simplă dintre enigme.

— Și de ce mi-ai spus că boierul avea 99 de slugi? Avea doar câțiva robi țigani, doi argați de la moșie și un grădinar vienez. Care a plecat și el într-o zi, căci sărăcise boierul și nu-l mai plătise de un an.

Bătrânul îl privi, ca niciodată, cu multă căldură.

— Dayan, 99 este o cifră mistică. Și nu încerca s-o analizezi cu uneltele dumitale matematice. Am vrut să te învăț jocul, adăugă, să te deprinzi, adică, să înțelegi pe loc limbajul camuflat în limbajele de toate zilele...

— „Limbajul ascuns”, spuse zâmbind Orobete. *Parlar cruz*, cum îl numea acei misterioși *Fedeli d'Amore* provensali, italieni și francezi. Am citit demult ceva despre ei, și acum îmi aduc foarte bine aminte.

Bătrânul îi apucă brațul și-l privi, dezamăgit.

— Îți aduci aminte pentru că ai citit despre ei? Numai atât? Fă un efort, Dayan! Îți vei aduce aminte de foarte multe lucruri pe care nu le-ai citit niciodată.

Orobete își trecu de mai multe ori mâna pe frunte, emoționat, privind drept înaintea lui.

— Dacă mi-aș aduce aminte verbul... șopti târziu. Aș putea vorbi araba, dacă mi-aș aduce aminte verbul...

— Lasă araba la o parte, îl întrerupse bătrânul scuturându-i brațul. Nu vei avea nevoie de ea.

— Îmi aduc aminte de atâtea lucruri, încât mă răătăcesc... Îmi aduc aminte de prea multe întâmplări, de prea mulți oameni. Oameni pe care mi se pare că i-aș fi cunoscut cândva, și totuși...

— Fă un efort și uită restul, îl îndemnă bătrânul. Adu-ți aminte doar esențialul. De ce-ai înțeles cândva că este *esențialul*.

Orobete începu din nou să-și frece fruntea.

— Atâtea lucruri mi se par esențiale, șopti turburat. Atât de multe alte lucruri...

— Uită! *uită!* strigă bătrânul. Nu te lăsa copleșit de tot ce ți s-a întâmplat și tot ce s-a întâmplat în vremea dumitale, căci iarăși te vei rătăci. Memoria poate fi tot atât de fatală ca și uitarea. Fă un efort! Gândește, distinge, alege; lasă restul la o parte. Convinge — că *nu te interesează*, și vei vedea că se retrag toate acolo unde erau până acum: în același semn al uitării...

— Așa fac! Așa fac! Repetă Orobete cu o voce stinsă, străină, parcă ar fi încercat să se trezească din vis. Aleg; las la o parte.

— Pune-ți întrebarea justă, continuă bătrânul, singura care te interesează. Adu-ți aminte de esențial. Pe atunci, riscai să fii ars pe rug ca eretic, dar în ziua de azi...

— Jacques de Baisieux! eExclamă înflăcărat Orobete, întorcând brusc capul spre bătrân. Și tot ce scria el în tratatul *C'est des fiez d'Amours...*

— Concentrează-te, îl îndemnă din nou bătrânul văzându-l că șovăie. Nu te lăsa ispitit de alte amintiri. Esențialul!

— Evident, vorbi Orobete cu o voce fermă, esențialul era pe-atunci semnificația secretă a cuvântului *amor...*

— Era pe-atunci, și a rămas și astăzi, preciza bătrânul.

Zâmbind, Orobete începu să recite.

A senefie en sa partie
Sans, et *mor* senefie *mort*;
Or l'asemblons, s'aurons *sons mort*.

Evident, începu bătrânul, acesta era mesajul, revelația secretă. „Dragostea”, *adevărata* dragoste este tot una cu „nemurirea”.

— Dar până acum, spuse Orobete, dezamăgit, ca și cum ar fi fost deșteptat brusc din somn, singura mea dragoste a fost poezia și matematica.

— Poate că, și una și alta, nu sunt decât chipurile inefabilei *Madonna Intelligenza*. Până acum, ai ales cum nu se putea mai bine: înțelepciunea, care e totodată Femeia Eternă și femeia pe care ai s-o iubești. Căci, n-avea grijă, adaugă, ești încă foarte tânăr, nu-i timpul

pierdut.

Orobete zâmbi melancolic.

— Înainte de accident mi se spunea „Făt-Frumos cu ochii în lacrimi”, pentru că una din fetele gazdei mă zărise o dată, la cimitir, plângând pe mormântul mamei. După accident, mi se spune Dayan.

— Căile Domnului sunt nepătrunse, vorbi grav bătrânul. Ar fi trebuit să știi asta demult. Și acum, adăugă, pentru că te-ai trezit pe deplin, îndrăznește și întreabă. De când ți-ai potolit setea te frământă câteva întrebări.

— Întâi și întâi, începui emoționat Orobete, aș vrea să știu dacă este *adevărat...*

Bătrânul zâmbi îngăduitor și-i puse mâna pe umăr.

— Ai să-ți dai seama de asta îndată ce ne vom despărți... Îndrăznește, întreabă-mă! adăugă după câțva timp, văzând că tăcerea se prelungește.

Ca și când s-ar fi hotărât deodată, Orobete se ridică brusc de pe bancă și-l privi.

— *De ce trebuie să mă întorc?* întreabă în șoaptă.

Bătrânul nu-i răspunse, ca și când ar fi așteptat să continue.

— Într-un anumit fel, începui târziu, ar trebui să-ți spun că întrebarea m-a dezamăgit. Așează-te aici, lângă mine, adăugă.

Orobete se așează cuminte pe bancă, și-și plecă fruntea.

— Unde să te întorci, Dayan, dacă încă n-ai plecat? Și cum ai putea pleca, înainte de a deveni ce ești, cel mai genial matematician în viață?

— Dar în acest caz, șopti Orobete, povestea camerei cu ușa întredeschisă ar *putea* deveni adevărată.

Bătrânul zâmbi melancolic, și-i puse din nou mâna pe umăr.

— În acest caz, ți-aș putea răspunde cu propriile dumitale cuvinte, după ce-ai ascultat profeția vizionarilor mexicani: că totul depinde de limbajul în care poate fi înțeleasă și tradusă povestea camerei cu ușa întredeschisă...

Orobete rămase o clipă visător, apoi se însenină brusc.

— Așa este! exclamă. Ar fi trebuit să înțeleg de la început.

Dar încă nu m-am obișnuit să gândesc și să vorbesc încontinuu în *parlare cruz*.

— Ai să te obișnuiești curând, curând, îl întrerupse bătrânul, îndată ce te vei întâlni cu Decanul, cu profesorii și cu colegii tăi. Și acum să stăm puțin de vorbă, căci aici nu ne turbură nimeni. Și de data aceasta, o să vorbim în limba de toate zilele, așa cum ai vorbit până mai adineaori în București...

Câtva timp, au tăcut amândoi fără să se privească.

— Eu nu am dreptul să mă odihnesc prea mult, începu târziu.

De altfel, îndată ce va apune soarele, va trebui să ne despărțim.

Dar, ca să revenim la nedreptatea care ți s-a făcut...

— Nu mai are nicio importanță, șopti zâmbind Orobete.

— Orice nedreptate are importanță, continuă bătrânul. E drept, a fost și vina mea: trebuia să țin seama de răutatea oamenilor, în fond, dacă cei doi colegi ai dumitale n-ar fi fost înveninați de invidie, nimeni n-ar fi băgat de seamă. La toamnă, datorită celor 25 de pagini despre teorema lui Gödel, ai fi obținut doctoratul, studiul dumitale ar fi produs senzație în lumea întreagă, ai fi devenit celebru și cine ar mai îndrăzni, chiar într-o țară ca a dumitale, să întrebe un om celebru dacă și-a pierdut ochiul stâng sau ochiul drept?

— N-are nicio importanță, repetă Orobete.

— Spui asta pentru că acum ești entuziasmat de ceea ce ți-a i amintit și ai descoperit. Ți se pare, pe bună dreptate, că e mult mai important decât critica teoremei lui Gödel. Dar, ascultă-mă bine, căci, ți-am spus, *acum vorbești în limbajul de toate zilele*. Până să afle Gödel și ceilalți de geniul dumitale, va trebui să-l convingi pe Decan că a făcut cea mai mare prostie din viața lui...

Orobete începu să râdă, pe neașteptate, dar câteva clipe în urmă încetă, și-și trecu rușinat mâna pe obraz.

— Bine că te-ai trezit definitiv, spuse bătrânul, și ți-ai regăsit gândirea și comportamentul de toate zilele. Deci, ca să mă repet trebuie să-l convingi pe Decan...

— Va fi greu, vorbi grav Orobete. Îl cunosc bine: nu înțelege nimic ,

nici măcar o ecuație de gradul 2. A fost numit Decan pentru rațiuni politice. Și nu e numai ignorant; este și încăpățânat. Adică, adăugă zâmbind, renunță dacă primește ordin de sus.

— La asta mă gândeam și eu, continuă bătrânul. Eu nu am dreptul să desfac nimic din ceea ce am făcut. Ai să rămâi așa cum ești, asemenea lui Moshe Dayan, până la sfârșitul vieții. Dar sunt și alte posibilități. Bunăoară, un ordin de sus.

— Dar cum? îl întrerupse Orobete zâmbind trist. Eu n-am protecții, în afară de profesorii mei, nu cunosc pe nimeni.

Bătrânul înălță privirile spre cer.

— Curând va apune soarele, vorbi rar, gânditor. Trebuie să ne grăbim. Măine seară, secretarul lui Gödel, la Princeton, va găsi pe birou demonstrația dumitale. Îi va lua o bună parte din noapte ca s-o înțeleagă, dar îndată ce-o va înțelege va alerга s-o comunice Maestrului. Deci, poimăine dimineată, toți marii matematicieni și logicieni de la Princeton vor *afla*. În 24 sau, cel mult, 48 de ore, te vor căuta cu telefoanele.

— Nu am telefon.

— Nu-ți vor telefona dumitale, ci la Ambasada americană și la facultate. Pentru că, dacă te vor înțelege, și eu cred că Gödel și încă doi, trei au să te înțeleagă — se vor înspăimânta. Și te asigur că de data aceasta nu se va mai repeta cazul lui Einstein, nici al lui Heisenberg... Înțelegi la ce fac aluzie.

— Înțeleg, răspunse Orobete.

— Deci, trebuie să rezisti trei, cel mult patru zile...

Se ridică brusc de pe bancă, și, apucându-i amândouă mâinile, i le strânse lung, cu căldură.

— Și acum, trebuie să ne despărțim. Dar adu-ți aminte de ce scrie Francesco da Barberino: *sed not omnia omnibus possunt glossari*.

— „Nu tot ce-am făcut”, traduse visător Orobete, „poate fi explicat pentru toți”.

— E exact... Știi cum să te întorci acasă?

— Știu, Maestre, răspunse Orobete stăpânindu-și anevoie emoția.

Nu e departe.

5

Văzuse mașina staționând în fața casei, dar uită de ea o clipă după ce o văzuse. Tocmai scosese cheia și se pregătea să descuie, când milițianul apărui lângă el și-i puse mâna pe umăr.

— Tovarășe Orobete Constantin, întrebă cu un glas uscat, neutru, student la Facultatea de matematică?

— Eu sunt. Dar...

— Poftiți cu mine, îl întrerupse milițianul. Vă așteaptă tovarășul decan Irinoiu.

Intrând în mașină, se plecă spre șofer și-i spuse, cu același glas uscat.

— Anunță că s-a întors. Precizează și ora: 6,25.

Orobete zâmbi, foarte bine dispus.

— Dacă e vorba de precizie, spuse, un cronometru ar indica 6,26 și 18 secunde. Din fericire, nici dumneata nici eu n-avem ceasuri-cronometru. Costă o avere. Și un cercetător german a arătat că, dacă e purtat neconținut chiar cel mai bun cronometru pierde, după 85 de ani, o fracțiune de secundă. E drept, o fracțiune neglijabilă; 3 miimi de secundă.

Milițianul îl ascultase indiferent, clătinând la răstimpuri din cap.

Târziu, se aplecă din nou spre șofer.

— Ne lași la intrarea principală, dar ne aștepți tot acolo de unde am plecat.

Coborî sprinten, apoi îl așteptă pe Orobete să coboare, și-i luă brațul. Tânărul zâmbi din nou, parcă și mai bine dispus, dar nu spuse nimic. Portarul fusese desigur avertizat, pentru că îi întâmpină la capătul coridorului și îi conduse grăbit, cu oarecare solemnitate, la ascensor. Intră după ei, apăsă pe buton, și când ascensorul se opri ieși cel dintâi și porni tot atât de grăbit, spre cabinetul Decanului.

Milițianul bătu de două ori în ușă, apoi o deschise larg.

— Orobete Constantin! Exclamă Irinoiu ridicându-se de la birou. Ce mi-ai făcut, Orobete?

Tânărul se înclină politicos, apoi ridică fruntea și întrebă:

— Ce v-am făcut, domnule Decan?

— Unde ai dispărut?

— Mi-ați spus să nu mai vin la facultate decât așa cum mă descrie certificatul medical. Azi dimineață, n-am îndrăznit să intru, deși trebuia să prezint o lucrare la seminarul de calcul diferențial. Am plecat spre Cotroceni. Așa, oarecum la întâmplare, sperând să-mi întâlnesc omul care mi-a făcut încurcătura. Și am avut noroc. N-a trecut un ceas și l-am întâlnit. Am umblat mult, am stat de vorbă. Adică, a vorbit mai mult el. Tot lucruri interesante. Interesante mai ales pentru mine. Apoi, pe la 5,30, ne-am despărțit, și m-am îndreptat spre casă. După cum vă poate confirma tovarășul milițian, am ajuns la 6,25.

Irinoiu îl ascultase încruntat, frecându-și la răstimpuri mâinile.

— Ai dispărut! suieră printre dinți. Și nu numai că ai dispărut, dar...

Dădu cu ochii de milițian și se întrerupse.

— Dumneata poți aștepta pe coridor. Mi-a telefonat adineaori tovarășul Inspector. Va fi aici dintr-un moment în altul.

Când ușa se deschise în urma milițianului, Irinoiu se așeză la birou, extenuat.

— Nu mă așteptam la atâta nerecunoștință, spuse fără să-și ridice ochii. Noi, care am făcut atâtea pentru tine, care, aș putea spune, te-am crescut părintește! Eu, care mă laudam cu tine, care spuneam, în dreapta și-n stânga, că ai geniu matematic.

— Dar ce-am făcut, domnule Decan? întrebă din nou tânărul, de astă dată cu gravitate. Am umblat cinci ceasuri pe străzi...

— Minți! strigă Irinoiu lovind cu pumnul în birou. Ai dispărut de-acasă miercuri seara; îndată ce-am fost informați, am trimis doi milițieni să te caute la domiciliu.

— Dar de-abia acum suntem miercuri seara. Și încă nu s-a înserat de-a binelea.

Decanul îl privi curios, cu oarecare teamă.

— Atunci, ori ești amnezic, ori vrei să-ți bați joc de mine. Stai jos!

Orobete se așează cuminte pe unul din scaunele din fața biroului.

— Ai dispărut trei zile și trei nopți, rosti solemn Irinoiu. Azi suntem sâmbătă 19 mai. Uite aici, calendarul.

Tânărul își trecu de mai multe ori palma dreaptă pe frunte, apoi figura i se luminează de un zâmbet timid, enigmatic.

— Deci, șopti ca și cum și-ar fi vorbit sieși, patru zile și patru nopți. Și eram sigur că n-au trecut decât vreo 5 ceasuri. Știam cu precizie ora, dar nu și ziua. Trăiam în primul micro-ciclu, dar nu și în al doilea. E drept, timpul poate fi comprimat, așa cum poate fi și dilatat. Dar e curios că nu mă simt obosit, că nu mi-e somn și nu mi-e foame. Și, adăugă frecându-și obrazul, e curios că nu mi-a crescut barba de trei zile...

În acea clipă ușa se deschise și intră un bărbat între două vârste, cu părul rar, presat cu mare grijă pe creștetul capului, îmbrăcat primăvăratec, deși discret, aproape sobru. Irinoiu se ridică brusc de pe fotoliu și, întâmpinându-l, îi strânse îndelung mâna. Orobete se ridică și el, și se înclină politicos.

— Constantin Orobete, spuse.

— Tovarășul inspector Albini, explică Irinoiu, a ținut să te cunoască personal, înainte de a decide dacă este cazul...

— Vasăzică dumneata ești misteriosul personaj, îl întrerupse Albini, apropiindu-se de Orobete și întinzându-i mâna. Misteriosul personaj pe care-l căutam de trei zile și trei nopți. Stai, te rog, jos, adăugă așezându-se pe celălalt fotoliu din fața biroului. Știu că tovarășul Decan nu fumează dar poate dumneata...

— Nu, mulțumesc, nici eu nu fumez, spuse Orobete.

— Eu am mare slăbiciune pentru țigările englezești, continuă Albini scoțându-și tabacherea. Știu de la tovarășul profesor Dorobanțu că ai geniu matematic — și țara are mare nevoie de savanți ca dumneata. Dar deocamdată, astă seară, sunt curios să aflu mai mult despre întâlnirile cu Jidovul răătăcitor — mi-a povestit tovarășul Decan cum ți-a schimbat bandajul de la un ochi la celălalt, adăugă zâmbind — și de

asemenea sunt curios să știu unde ai umblat sau unde te-ai ascuns, trei zile și trei nopți.

— Orobete crede că n-a lipsit de-acasă decât cinci ceasuri, îl întrerupse Irinoiu.

Albini îl privi pe rând, ca și când n-ar fi fost sigur că a auzit bine.

— Adică? Ce-ar vrea să însemne asta?

— Am avut impresia că ne aflăm în seara aceleiași zile când am plecat desperat pe străzi și l-am întâlnit a doua oară pe bătrânul care îmi schimbase bandajul. Că suntem, adică, miercuri seara. Dar, recunosc, m-am înșelat. Și cu toate acestea, reluă după o pauză, zâmbind din nou, așa cum îi mărturisisem adineaori domnului Decan, nu mă simt obosit, și nici nu par nebărbierit de trei zile...

Albini îl privea curios, învârtind absent tabacherea între degete.

— Nu încerc să vă povestesc ce mi s-a întâmplat, continuă Orobete, pentru că pare absurd, cu totul neverosimil, și n-o să mă credeți. Să acceptăm ipoteza că am trăit o experiență bizară, para-normală, să-i spunem „extazică”, dar pentru mine a fost hotărâtoare, pentru că mi-a revelat posibilitatea ecuației absolute. Dacă reușim s-o descifrăm — nu vorbesc numai de mine, vorbesc de toți matematicienii lumii — dacă reușim să rezolvăm această ultimă ecuație — *totul devine posibil!* — De altfel, soluția a fost întrevăzută de Einstein și, se pare...

— Iartă-mă că te întrerup, spuse Albini înălțând brusc brațul. Dar înainte de a ajunge la această ultimă ecuație, cum îi spui dumneata, aș vrea să ne povestești ce s-a întâmplat miercuri pe la începutul după-amiezii, după ce l-ai întâlnit pe, hai să-i spunem, Ahasverus... Și m-a amuzat încurcătura dumitale, adăugă pe un alt ton, când nu știai cum să i te adresezi, și l-ai strigat de mai multe ori din urmă: Domnule israelit!.. Domnul Jidov rățăcitor!

Orobete tresări, pălind.

— Dar cum de cunoașteți aceste amănunte? întrebă.

Albini începu să râdă, dar după câteva clipe își regăsi gravitatea și, deschizând tabacherea, își alese cu mare grijă o țigară.

— Avem și noi secretele noastre, spuse, așa cum are și Ahasverus,

cum ai și dumneata. Dar, pentru că suntem între noi îți pot spune cum am aflat. Te-a auzit cineva, cineva din serviciile noastre, preciza, și i s-a părut bizar, mai ales că puțin timp în urmă a văzut omul căruia i te adresai, a văzut pe bătrânul Ahasverus. Așa că a început să vă urmărească...

— Atunci, dacă am fost urmărit, e inutil să vă povestesc ce s-a întâmplat, începu Orobete.

— Dimpotrivă, e foarte util, îl întrerupse din nou Albini. Ai să vezi îndată de ce. Continuă, te rog.

Orobete privi întrebător spre Decan, apoi ridică din umeri și zâmbi.

— Mi-a spus: haide să căutăm un loc liniștit, ca să putem sta de vorbă netulburați de nimeni. Știți, se adresă lui Irinoiu, îi spuseseam că dacă nu mă prezint cu bandajul pe ochiul drept.

— Știu, îl întrerupse nerăbdător Albini.

— ... Și atunci s-a oprit în fața unei case mari, părea o casă veche, boierească, de pe vremuri, și m-a tras de mână înăuntru. Casa era goală. Părea un fel de salon mare, spațios. Dar e inutil să încerc să vi-l descriu, pentru că nu-mi amintesc nici eu prea bine cum era salonul și cum de am putut pătrunde în casa de-alături, și de-acolo mai departe. Pentru că, de fapt, am avut impresia că trecem dintr-o clădire în alta, uneori traversam o grădină, apoi pătrundeam în altă casă, sau mai degrabă într-un palat, cu galerii imense, cu saloane nesfârșite...

Se opri încurcat, își căută batista și și-o trecu pe frunte.

— Să-ți spun eu ce s-a întâmplat exact, vorbi Albini după ce-și aprinse țigara. Ați intrat prin curte la numărul 3, pe strada Ienăchiță Văcărescu, în clădirea cunoscută pe vremuri sub numele de Casa Grănicerului. Clădirea fusese evacuată mai de mult, și chiar a doua zi, joi de dimineață, a început demolarea. După vreo 10 minute, ai ieșit singur, prin intrarea principală — nu înțelegem cum ai ieșit, pentru că ușa era ferecată pe dinăuntru cu o bară de fier... — ai ieșit și ai urcat strada îndreptându-te spre Statuie. Curând, s-a apropiat de dumneata o femeie bătrână și ați intrat în vorbă. Ați mers câțva timp împreună, și când ați ajuns la Statuie, te-ai oprit și ai scos din buzunar o cărțuie

rusească.

— Puşkin! Povestirile lui Puşkin, şopti Orobete zâmbind melancolic.

— Exact. Ai început s-o răsfoieşti, parcă ai fi căutat un anumit pasaj, între timp, bătrâna s-a depărtat, fără să bagi de seamă, şi a dispărut. Când ai ridicat ochii din carte, te-ai trezit cu un lucrător în salopetă, care stătea acolo, lângă dumneata, privindu-te curios. L-ai întrebat ceva şi, nu ştiu ce ţi-a spus, dar l-ai ascultat cu mare interes, zâmbind întruna.

Albini se întoarse spre Decan.

— Precizez, în paranteză, că încă n-am dat de el, dar îl vom găsi, aşa cum o vom găsi şi pe bătrână. Dar, evident, se adresează din nou lui Orobete, ne interesează să aflăm de pe acum, de la dumneata, cine erau aceste două persoane, pe care s-ar spune că le-ai întâlnit din întâmplare, dar cu care ai discutat foarte aprins.

— Ca să vă spun adevărul, începu Orobete cu o voce schimbată, gravă, care nu părea a lui, ca să vă spun adevărul, nu mi-aduc aminte nici de bătrână, nici de lucrătorul în salopetă. Am avut tot timpul impresia că mă aflu alături de bătrân. De fapt, m-a ținut aproape tot timpul de mână sau de braţ; mă trăgea după el, şi-mi vorbea mereu. Eu, abia dacă izbuteam să-i pun câte o întrebare... Şi acum regret că n-am avut timp sau nu m-a lăsat, să-l întreb esenţialul: Ce-a spus Einstein înainte să moară? Mai precis, de ce se păstrează cu atâta stricteţe acest secret? Şi încă ceva: de unde ştia Heisenberg ce spusese Einstein pe patul de moarte? Pentru că Heisenberg ştia ce spusese Einstein, şi i-a răspuns — deşi şi acest răspuns este ținut secret...

Albini privi cu înţeles spre Decan şi înălţă din nou braţul.

— O să revenim şi la această problemă, spuse. Dar pentru că nu-ţi aminteşti nici de bătrână nici de lucrător, să-ţi spun eu ce s-a mai întâmplat. Aţi pornit amândoi, dumneata cu lucrătorul, spre staţia de tramvai, discutând foarte animat. Dumneata te-ai hotărât, probabil, să aştepţi tramvaiul, iar lucrătorul a trecut strada şi s-a pierdut în mulţime. Dar nu te-ai suit în primul vagon, nici în al doilea. Parcă ai fi aşteptat pe cineva. Şi într-adevăr, din al treilea vagon a coborât

bătrânul dumitale Ahasverus, *Le Juif Errant*, și ați pornit împreună, îndreptându-vă spre Cimitirul evreiesc.

— Imposibil! exclamă Orobete. Vă jur că n-am fost niciodată în Cimitirul evreiesc. Nici măcar nu știu unde se află...

— Poate o să-ți aduci aminte mai târziu, îl întrerupse Albini. Bătrânul îți apucase brațul și-ți vorbea continuu, iar dumneata îl ascultai fascinat, fără să scoți un cuvânt. Ați pătruns în cimitir și v-ați îndreptat spre capelă. Ați intrat amândoi, dar tânărul care vă urmărise până atunci a rămas afară. V-a așteptat până la șapte seara. Când a vrut să intre să vadă ce se întâmplă, ușa capelei era încuiată. Atunci a telefonat unde trebuie, și o jumătate de ceas în urmă au venit cei de la secția specială și au descuiat ușa. Se făcuse întunec. V-au căutat peste tot, dar n-au găsit decât volumul dumitale cu povestirile lui Pușkin. Între timp, sosise și secretarul Congregației israelite și ne-a asigurat — ceea ce știam și noi — că în capelă nu există nici o criptă și nicio ieșire secretă. Cei de la secția specială au rămas de pază toată noaptea, iar joi dimineață a venit echipa cu aparate ultrasonice și a cercetat pereții, podeaua, ferestrele, în sfârșit tot ce trebuia cercetat. Cu învoirea Congregației, capela și cimitirul au fost supravegheate până acum vreun ceas, când ni s-a telefonat că te-ai întors acasă.

Se opri, își stinse țigara și-și fixă privirile pe figura lui Orobete.

— Ei, acum înțelegi de ce suntem atât de curioși să știm ce s-a întâmplat. Pe unde ați ieșit?

Orobete îl ascultase atent, zâmbind visător. Ca și cum s-ar fi trezit brusc, ridică din umeri și începu cu glas ferm, grav, care părea uneori că ajunge de departe.

— Vă dau cuvântul meu de onoare că n-am intrat în capelă, cel puțin, nu-mi aduc aminte, îmi amintesc însă foarte bine că, la un moment dat, obsedat de această enigmă — secretul care se păstrează în legătură cu ultimele cuvinte ale lui Einstein și cu răspunsul pe care i l-a dat Heisenberg — dar cum aflase el, Heisenberg, ce spusese Einstein pe patul de moarte? — Obsedat de această enigmă, nu l-am mai ascultat. Și m-a trezit el, strângându-mi brațul.

— Dayan, mi-a spus, nu te mai gândi la ecuația ultimă, pentru că ai s-o găsești singur, fără ajutorul meu.

— Dar de ce-i spui „ecuația ultimă”? Întrebă Albini.

Orobete zâmbi visător, fericit. Nu mai încerca să-și ascundă satisfacția.

— Dacă intuiția mea e justă, amândoi — și Einstein și Heisenberg au descoperit ecuația care ne îngăduie să integrăm sistemul Materie-Energie celuilalt ansamblu: Spațiu-Timp. Aceasta este ecuația ultimă, pentru că de acolo nu se mai poate înainta. Cel mult (din nenorocire!) ne putem întoarce înapoi...

— Adică? Întrebă Albini.

— Dacă intuiția mea este justă, continuă înflăcărat Orobete, și cred că este justă pentru că Maestrul, Ahasverus, m-a asigurat că voi descifra enigma, amândoi au înțeles că timpul poate fi comprimat în *ambele direcții*, adică: și înainte, către viitor, și înapoi, spre trecut.

— Și atunci? Îl întrerupse Albini.

— Atunci, totul e posibil, și omul, spre nenorocirea lui, se poate substitui lui Dumnezeu. Mi se pare foarte probabil că din această cauză se păstrează secretul cu atâta strictețe. Foarte probabil, amândoi au spus: Băgați de seamă, că vă jucați cu focul. Nu numai că puteți incinera întreg globul în câteva secunde, dar vă puteți trezi cu sute de mii sau chiar milioane de ani înapoi, la începutul vieții pe Pământ. Încercați să pregătiți un grup ales, o elită, nu numai de matematicieni și fizicieni, ci și de poeți, și de mistici, care să știe cum să declanșeze procesul de anamneză, adică să refacă civilizația (dacă mai merită să fie refăcută).

Albini își întoarse întrebător privirile spre Decan.

— În fond, întrebă târziu, după ce-și aruncă ochii pe ceas, cine este acest Ahasverus?

Orobete, zâmbi din nou, fericit.

— De-abia atunci, când mi-ați pus întrebarea, cred că încep să înțeleg cine este Ahasverus. Și încep să înțeleg datorită lui, pentru că mi-a arătat cum să gândesc corect, m-a învățat, adică, să găsesc întâi

întrebarea justă, și numai după aceea să caut răspunsul, într-un anumit sens, ca să utilizez o metaforă pe care mulți gânditori au considerat-o, greșit, un concept filosofic, Ahasverus e un fel de *anima mundi*, de Spirit al Lumii, dar e mult mai simplu și mai profund. Pentru că, în realitate, Ahasverus poate fi oricine dintre noi. Pot fi eu, poate fi unul din colegii mei, puteți fi dumneavoastră, sau unchiul dumneavoastră, colonelul Petroiu, cel care s-a sinucis la Galați, dar cu atâta măiestrie încât n-a bănuț nimeni că a fost o sinucidere, iar nu un accident...

Albini tresări, uluit, și se încruntă.

— Vă cer iertare că mi-am îngăduit să fac aluzie la un secret de familie, de fapt un secret pe care nu l-ați descoperit decât dumneavoastră, când ați citit, acum câțiva ani, corespondența unchiului dumneavoastră.

Tăcu deodată, extenuat, și-și trecu de mai multe ori mâna pe obraz.

— După cum vedeți, am reintegrat durata fiziologică, îmi simt barba de patru zile, și mă simt obosit. Dacă o să-mi dați voie, aș vrea să mă retrag. Nu e atât foamea, cât somnul.

Albini se ridică din fotoliu.

— Totul a fost aranjat, spuse. Știam că nimeni nu rezistă mai mult de trei zile. Ne așteaptă mașina, adăugă după ce-și aruncă privirea către Decan, în noaptea aceasta, ai să dormi la Sanatoriu.

6

Trezindu-se văzu foarte sus, pe peretele din fața lui, o fereastră dreptunghiulară, înaltă de câteva palme și lungă de aproape doi metri, în acea clipă auzi un glas cunoscut pe coridor și întoarse capul. Ușa era întredeschisă.

— Domnule doctor, exclamă Dorobanțu, este o adevărată tragedie.

Dacă și-a pierdut mințile, se repetă tragedia lui Mihai Eminescu. E cel mai genial matematician pe care l-a dat neamul românesc! N-o spun numai eu, o spun toți marii noștri matematicieni. A răsturnat

teorema lui Gödel!

Orobete zâmbea melancolic, privind fascinat ușa întredeschisă.

— Cazul este destul de dificil, auzi glasul doctorului Vlăduț. Încă nu putem ști ce s-a întâmplat în *realitate*. Am ascultat, împreună cu Patronul și colegii noștri, am ascultat de trei ori benzile de magnetofon care ne-au fost puse la dispoziție. Trebuie să recunosc că, până acum, n-am înțeles mare lucru... Nu mă refer la formulele și calculele matematice, care depășesc competența noastră, adăugă, după o scurtă pauză. Mă refer la tot ce-a vorbit după primele injecții. Aparent, s-ar spune că avem de-a face cu sindromul clasic al schizofreniei, așa cum am raportat de la început tovarășului Inspector. Dar acum, de curând, nu mai sunt atât de sigur... Și cred că s-a făcut o greșală că n-ați fost chemat mai de mult. Pacientul a pronunțat de multe ori numele dumneavoastră și în legătură cu lucrarea de licență, sau de doctorat nu prea se înțelege bine despre ce lucrare e vorba — dar v-a pomenit numele de câte ori menționa pe Gödel; — De data aceasta v-ați convins, tovarășe profesor Dorobanțu? Întreba — și zâmbea întruna, iar uneori râdea.

— Dar de ce lăsați ușa întredeschisă? întrebă Dorobanțu, coborând glasul. Nu cumva...

— Așa e regula, îl întrerupse doctorul. Ușa trebuie să fie întredeschisă îndată ce pacientul rămâne singur.

— Dar nu cumva ne aude?

— Imposibil! L-am examinat din nou acum, vreo cinci, șase minute. Doarme profund. Atât de profund încât s-ar spune mai degrabă că se află într-o stare cataleptică. Respirația e aproape imperceptibilă și pulsul. În sfârșit, adăugă după o scurtă ezitare, în sfârșit, pulsul e la limită. Cât despre rest... Nu a reacționat nici la punctele de foc aplicate pe zonele sensibile. De azi dimineață, n-a mai vorbit, așa cum făcea până acum îndată după injecție. Una din asistente a stat tot timpul lângă el, și am verificat adineaori banda de magnetofon; niciun cuvânt...

— Dar nu e aici un risc? îl auzi șoptind pe Dorobanțu.

— Nu mai mult decât în prima zi când a fost internat. Dar e pentru prima oară când, cu toate injecțiile, nu mai spune nimic.

Orobete își apăsă palma dreaptă pe gură, ca să-și sugrume răsul.

Apoi respiră adânc, își înălță capul de pe pernă și strigă, cu un glas limpede, puternic.

— Domnule profesor Dorobanțu! Vă așteptam de mult. De ce nu intrați?

În clipa următoare, cei doi se precipitară, speriați, în cameră.

— Dayan! exclamă emoționat Dorobanțu, Dayan! repetă cu un glas sugrumat, parcă ar fi fost gata să izbucnească în plâns.

Doctorul se apropie de pat, îi apucă mâna dreaptă și o păstră câteva secunde în mâna lui.

— De când mă aflu aici? întrebă Orobete. Au trecut trei zile?

Dorobanțu privi turburat spre doctor, neîndrăznind să răspundă.

— A trecut mai mult, răspunse doctorul.

Apoi se îndreptă grăbit spre ușă și ieși. L-au auzit amândoi alergând pe coridor.

— Atunci e prea târziu, spuse Orobete zâmbind melancolic. Prea târziu...

Dorobanțu continua să-l privească fix, speriat, frângându-și mâinile.

— Ce ne-ai făcut, Dayane?! exclamă târziu. Ce ne-ai făcut?!

— Ce-am făcut domnule Profesor? întrebă Orobete continuând să zâmbească.

— Au aflat americanii, au aflat sovieticii, au aflat germanii, începu Dorobanțu. Au aflat toți în afară de noi. Nouă nu ne-ai spus nimic! Dar cum ai făcut? Cum i-ai informat?

Orobete își trecu visător mâna pe frunte, și zâmbi.

— Nu i-am informat eu, vorbi cătai, înseninat. I-a informat Maestrul, Ahasverus, așa cum mi-a făgăduit. Dar dacă au trecut mai mult de trei zile, e prea târziu. *Les jeux sont faits!*

Dorobanțu se apropie mai mult de pat, continuând să-și frângă desperat mâinile.

— Ce vrei să spui? Ce legătură are una cu alta?

Orobete îl privi intens, cu căldură, continuând să zâmbască.

— E o poveste lungă, și chiar dacă am să v-o spun de la început până la sfârșit, n-o să mă credeți. Dar să vă spun măcar începutul... V-o spun dumneavoastră pentru că ați avut întotdeauna încredere în mine.

— Toți am avut încredere în tine, îl întrerupse Dorobanțu. Îndată ce mi-ai adus lucrarea și am comunicat-o Centrului, și apoi celor de la Academia de Științe, mi-au spus toți: Orobete Constantin are geniu! Să-i dea Dumnezeu sănătate, am strigat eu, ca să rezolve și celelalte probleme de care mi-a vorbit; dar n-au precizat nimic, am adăugat eu, repetându-le ce mi-ai spus. Nu vă spun despre ce este vorba, domnule Profesor pentru că încă n-am rezolvat-o.

Orobete tăcea, privindu-l din ce în ce mai intens.

— Dar să nu înnebunești, Dayane! izbucni Dorobanțu, frecându-și ochii, ascunzându-și lacrimile. Să nu înnebunești, ca Eminescu! Să avem și noi un geniu, cu care să ne mândrim în lume!

Orobete întinse brusc brațul și-i apucă mâna.

— Vă mulțumesc, domnule Profesor, și vă sunt recunoscător. Dar dacă n-am înnebunit până acum, n-am să înnebunesc de aici înainte...

Să vă spun cum a început, reluă după o pauză. Totul a început în dimineața de 16 mai. Și-a început, pentru că a izbucnit furtuna.

Dorobanțu privi neliniștit în jurul lui, apoi scoase batista și își șterse ochii.

— Dacă nu izbucnea furtuna, continuă Orobete cu același zâmbet trist, toate lucrurile s-ar fi petrecut altfel... Știți că domnului Decan nu-i place furtuna, are oroare de trăsnete și fulgere, are oroare mai ales de trăsnete. Și în dimineața aceea a trăsnet de mai multe ori, foarte aproape; cred chiar că ultimul trăsnet a căzut la câțiva metri de Facultate.

— Ce vrei să spui? întrebă turburat Dorobanțu. Ce legătură are una cu alta?

— Dacă mă veți asculta încă cinci, șase minute, o să înțelegeți ce vreau să spun. Totul a început, spuneam, pentru că a izbucnit furtuna.

Și domnul Decan era nervos, distrat, iar până la urmă furios. Așa că

n-a crezut ce i-am spus, în legătură cu bătrânul care mi-a schimbat bandajul pe ochiul stâng, a crezut că e la mijloc o șmecherie de-a mea dar ce fel de șmecherie? adăugă zâmbind amar.

Își dădu seama că doctorii Petrescu și Vlăduț intraseră de curând și-l ascultau cu mare atenție.

— O să-mi îngăduiți să continui, li se adresă, pentru că aş vrea să explic tovarăşului Profesor cum s-a întâmplat; mai precis, cum totul a început cu furtuna din dimineaţa de 16 mai...

— Continuă, te rog, îl încuraja Vlăduț. Poate vom putea înțelege de ce reveniți neconținut asupra trăsnetelor care cădeau aproape de Facultate.

— Vasăzică, am vorbit de asta și în somn, spuse Orobete privindu-l cu înțeles. Evident, un anumit somn, cel provocat de injecțiile cu așa-zisul „ser al adevărului”. Cu atât mai bine! adăugă văzând că cei doi medici își plecară încurcați privirile. Nu se va mai putea îndoi nimeni că am spus adevărul.

— Dar ce-are a face trăsnetele și furtuna, interveni Dorobanțu, ce-are a face cu ecuația de care au aflat întâi cei de la Princeton și câteva zile în urmă toți ceilalți?

Orobete părea din ce în ce mai fericit, în clipa următoare intrase una din infirmiere și o salută zâmbind, făcându-i semn cu mâna.

— Felicitările mele, tovarășe Economu. Felicitările și mulțumirile mele. Nimeni nu vă întrece în precizia și măiestria cu care aplicați punctele de foc!

Și pentru că Dorobanțu își întoarse, speriat, privirile spre cei doi medici, Orobete reluă tot atât de senin.

— Legătura e foarte simplă, deși nu pare. Dacă n-ar fi fost furtuna, domnul Decan ar fi fost mai senin și mai înțelegător. Nu m-ar fi amenințat că mă dă afară din facultate acum, în preajma tezei, dacă nu mă întorc cu bandajul pe ochiul drept...

Dorobanțu își scoase din nou batista și și-o trecu încurcat pe frunte

— Ai făcut mereu aluzie la bandajul de pe ochiul drept, spuse doctorul Petrescu. Dar nu prea am înțeles despre ce era vorba. Știi,

evident, că mulți din colegii și prietenii dumitale, și chiar unii din profesori, îți spuneau Dayan.

— Eu așa i-am spus de cum l-am văzut, mărturii Dorobanțu zâmbind stingherit.

— Să vă spun, deci, cum s-a întâmplat, începui Orobete.

Repetă, pe îndelete, și parcă cu o severă satisfacție, tot ce-i spusese Decanului. La răstimpuri, se întrerupea, precizând:

— Și atunci a fulgerat și s-a auzit din nou trăsnetul. Albini rămăsese în dreptul ușii întredeschise, ascultând. Când Orobete repetă amenințarea Decanului: Dacă mâine nu te prezinți conform certificatului medical, raportează unde trebuie — Albini intră și, apropiindu-se de pat, îi strânse mâna.

— Felicitările mele, tovarășe Orobete! Ți-ai revenit mai repede decât speram, și memoria dumitale a rămas tot atât de excepțională... Dar pentru că vorbeai de Ahasverus, cum ți-a schimbat el bandajul și celelalte, trebuie să-ți mărturisesc că la mijloc este o confuzie. Evident, tovarășul decan Irinoiu n-avea cum să știe, continuă așezându-se pe unul din scaune și deschizând fără grabă servieta. Nu avea cum să știe că era vorba de o eroare. Am verificat dosarul dumitale de la spitalul Colțea, secția de chirurgie, am stat de vorbă cu profesorul docent doctor Vasile Naum, care te-a operat, și am aflat adevărul. Iată, aici, adaugă scoțând dintr-un sertar o foaie albă și întinzându-i-o, iată originalul certificatului eliberat în ziua de 11 septembrie 1963, de către Secția de chirurgie. Citește, îl îndemnă. Scrie foarte clar că ai fost operat la *ochiul stâng*, că, deci, ochiul drept era, adică a fost de la început și a rămas până acum, ochiul sănătos. Eroarea se datorește secretarei de serviciu, care a dactilografiat incorect certificatul dumitale după textul original redactat de doctorul Naum. Tovarășul Decan n-avea de unde ști că s-a făcut o eroare. Acum, că i-am arătat originalul, s-a convins — și, evident, regretă că te-a amenințat cu eliminarea și toate celelalte. Așa că, chestia ochiului drept a fost pe deplin lămurită. Să nu mai revenim asupra ei...

Orobete îl ascultase fascinat, continuând să zâbească.

— Știam de mult că nu există problemă fără soluție, spuse după ce mai parcursese o dată certificatul. Știam, de asemenea, că cea mai „creatoare” soluție este aceea de tip gordianic; cunoașterea gordianică, a numit-o cândva un gânditor român. Știți la ce fac aluzie, se adresă celorlalți: nodul lui Gordius, regele Phrigiei. Era atât de iscusit făcut, încât, veacuri de-a rândul nu izbutise nimeni să-l desfacă. Un oarecare anunțase că cel care va reuși să-l deznoade va ajunge stăpânul Asiei. Când Alexandru Machedon a intrat în Gordium și a aflat de oracol, a scos sabia și a tăiat nodul. Și, evident, știam asta din manualul de istorie, Alexandru a cucerit întreaga Asie.

Albini râse discret, și așeză cu grijă certificatul în dosar.

— Îmi place expresia asta, „cunoaștere gordianică”, spuse. Am s-o întrebuițez și eu. Dar, adăugă, redevenind deodată serios, dacă chestia bandajului a fost rezolvată, și Ahasverus redevine ce-a fost — o fantasmagorie, o iluzie căreia i-ai căzut victimă — sunt alte probleme, esențiale, pe care încă nu le-am lămurit. Cea dintâi, deși nu cea mai importantă: unde ai fost după ce-ai intrat în capela Cimitirului evreiesc? Unde ai stat ascuns, trei zile și trei nopți?

Orobete îl privi câțva timp concentrat, parcă s-ar fi trudit să înțeleagă, apoi fața i se luminează de un mare zâmbet.

— V-am răspuns cât am putut mai clar, în cabinetul domnului Decan. Probabil că nu m-ați crezut, și pe bună dreptate, căci povestea pare incredibilă. Dar de atâtea zile mi s-au tot făcut injecții cu serul adevărului — și tot ce-am spus după aceea a fost înregistrat. Dacă ați ascultat benzile v-ați putut convinge că nu v-am mințit, că nu v-am ascuns nimic.

— Le-am ascultat pe toate, și de mai multe ori, îl întrerupse Albini. Dar în afară de fantasmagorii și citate în mai multe limbi, nu sunt decât speculații și formule matematice, cele mai multe din ele, deocamdată, neinteligibile.

— Nu le-ar putea înțelege decât un matematician, interveni, timid, Dorobanțu.

— Am făcut apel la cei mai renumiți matematicieni din Capitală,

spuse Albini fără să-și întoarcă privirile spre Dorobanțu. Și tocmai în legătură cu asemenea formule matematice, continuă cu o voce gravă, avem de rezolvat o altă problemă, mult mai importantă.

Se întrerupse și întoarse capul spre doctori.

— Dar nu cumva îl obosim prea mult? întrebă.

Orobete își trecu absent palma pe frunte.

— Acum, șopti, că ați adus chiar dumneavoastră vorba, vă mărturisesc că încep să mă simt obosit.

Albini se ridică din scaun și-i întinse mâna.

— Odihnă, spuse, cât mai multă odihnă. Și somn! O să mai stăm de vorbă. Avem timp...

— Dar vă rog să lăsați ușa întredeschisă, adaugă Orobete. Vreau să știu dacă traduc așa cum trebuie sau mă las păcălit de iluzii și speranțe.

7

Când înțelese că toți ceilalți în afară de infirmieră au ieșit din odaie, deschise ochiul și o întrebă:

— În ce zi suntem, tovarășă Antohi?

Infirmiera îl privi încurcată, și roși.

— Nu cred că am dreptul să vă răspund. Trebuie să întreb pe domnul Doctor, adăugă îndreptându-se spre ușă.

— Nu, nu m-am exprimat corect, strigă Orobete ridicând brațele ca s-o oprească. Nu întreb de data precisă. Vreau doar să știu dacă suntem *înainte* sau *după* solstițiul de vară, de Sânziene.

Tânăra șovăi câțva timp, apoi șopti, timid.

— Înainte. Dar, vă rog, nu spuneți nimic domnului Doctor.

Orobete zâmbi prelung, enigmatic.

— Nu avea nicio grijă. Dar, reluă după câteva clipe, cum se face că acum, când ne apropiem de miezul verii, nu văd niciodată soarele?

Infirmiera îl privea curios, ca și când n-ar fi înțeles ce vrea să spună.

— Cum nu-l vedeți? Aveți una din cele mai luminoase camere, dacă

nu chiar cea mai luminoasă. De dimineată de la 5,00 și până în amurg, aveți lumină.

— Nu, o întrerupse din nou Orobete. Nu mă refeream la lumină, la lumina zilelor de vară. Mă întrebam însă cum se face de nu se vede niciodată soarele, astrul propriu-zis.

Tânăra se însenină brusc, și zâmbi.

— Ah! exclamă, înțeleg ce vreți să spuneți. Dar această parte a pavilionului este astfel construită ca să primească tot timpul lumina soarelui, fără ca, totuși, soarele să deranjeze pacientul, căzându-i direct în ochi. Ar fi trebuit, atunci, să tragem perdelele. Dar, după cum vedeți, nu sunt perdele. Nu avem nevoie de ele. Oblonul se lasă automat, îndată ce se întuneacă...

— Am înțeles, spuse Orobete clătînând din cap. Și dacă-l vedeți pe profesorul academician Pavel Bogatârov, spuneți-i să nu mai stea acolo pe coridor, cu aparatul lui care poate înregistra convorbirile de la două, trei sute de metri. Să vină aici, să stăm de vorbă. Spune-i că înțeleg foarte bine rusește, deși nu vorbesc prea corect. Dar tovarășul academician Bogatârov cunoaște atâtea limbi...

Infirmiera îl ascultase uluită, silindu-se să zâmbească.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, șopti îndreptându-se spre ușă.

— Raportează superiorilor duminică, adăugă Orobete, și ei au să înțeleagă.

Când infirmiera se retrase, lăsând ușa întredeschisă, Orobete își puse amândouă mâinile la gură, să-și înăbușe râsul. Puțin în urmă intră doctorul Vlăduț și se apropie, grav, de căpătâiul lui.

— Mi-a spus infirmiera că i-ați vorbit de nu știu cine care ar asculta, ascuns pe coridor...

— Tovarășul Profesor Pavel Bogatârov, de la Academia de Științe din Moscova.

— Vă asigur că n-am auzit niciodată de el și că nimeni nu ascultă pe coridor. De altfel, staționarea vizitatorilor pe coridoare este strict interzisă.

Orobete ridică din umeri și-l privi zâmbind.

— Dacă nu știu în ce zi suntem, spuse, nu știu dacă academicianul Pavel Bogatârov *este* sau *a fost* deja, sau *va fi* aici într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. Cum sunt silit — să trăiesc într-o *durată personală*, fără controlul calendarului, nu pot face distincție între trecut și viitor...

— În cazul dumneavoastră e foarte normal. Dar vă asigur că...

— Vă cred, îl întrerupse Orobete senin. Dacă tovarășul Bogatârov nu e pe coridor, și n-a fost până acum, are să fie într-una din zilele viitoare. Dar, în măsura în care vi se îngăduie să-mi spuneți adevărul, nu puteți nega că, azi dimineață, în biroul său, Patronul, profesor doctor Manole Drăghici, a încercat să-l convingă pe profesorul Lewis Dumbarton, de la Institutul de înalte Studii din Princeton, că e riscant e riscant pentru mine, pentru echilibrul meu mental, repetă zâmbind, că e riscant să mă vadă, adică să vină aici, în camera mea, și să-mi pună întrebări în legătură cu memoriul meu, *Quelques observations*...

Doctorul roșise, încurcat, și se prefăcu că-și privește ceasul.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți. Am să raportez domnului profesor Drăghici. Sper să-mi aduc aminte și numele pe care le-ați pronunțat, și toate celelalte amănunte.

— Fiți fără grijă, reluă Orobete. Totul a fost înregistrat la magnetofon.

Când rămase singur, își prinse fruntea în mâini și rămase așa, nemișcat, adâncit în gânduri. Curând, cei doi doctori au intrat în odaie și s-au apropiat de pat, privindu-l curioși, așteptând.

— Îndrăzniți! îndrăzniți! vorbi Orobete, fără să-și ridice capul. Întrebați-mă! Dar căutați întâi întrebarea justă, adăugă redevenind dintr-o dată foarte bine dispus.

— Suntem curioși să știm, începu doctorul Vlăduț, cine v-a informat despre vizita savantului american.

— Nu m-a informat nimeni, răspunse calm Orobete. De altfel, în afară de cei de față — Patronul, profesorul Lewis Dumbarton cu traducătorul lui de la Ambasadă, și tovarășul inspector Albini — n-a știut nimeni de această vizită, și nici despre ce s-a discutat. Dumneavoastră ați aflat

de-abia adineaori, când ați raportat Patronului.

— Atunci, cum de-ați aflat dumneavoastră?

De data aceasta, Orobete izbucni într-un râs scurt, amar, și înălță din umeri.

— I-am auzit vorbind. Și m-a amuzat, la început încurcătura traducătorului, care nu cunoștea terminologia matematică și nu știa cum să traducă anumiți termeni...

— Ați auzit convorbirea din biroul Patronului? exclamă doctorul Petrescu. Poate că nu știți că biroul se află la etajul III, de cealaltă parte a pavilionului.

Orobete ridică din nou din umeri.

— Ce vreți? Matematica modernă, ca și fizica modernă, nu ține seama de distanță.

— Oricum, începu doctorul, e greu de crezut că...

În acea clipă, o infirmieră se apropie de el și-i șopti.

— A spus că va fi aici în câteva minute.

— În sfârșit! exclamă Orobete. Voi avea prilejul, și marea cinste, să întâlnesc pe profesorul Manole Drăghici în stare de veghe, nu numai sub narcoză. Vă rog să nu vă jenați, adăugă văzând că doctorii se pripeau stingheriți, pentru că dumneavoastră nu aveți nicio vină. Acesta este tratamentul. Și ca să fiu foarte sincer, vă mărturisesc că prefer narcoza și injecțiile cu serul adevărului, tratamentului clasic al schizofreniei, șocurile electrice și celelalte...

Când intră profesorul Drăghici, însoțit de un tânăr îmbrăcat civil, fără halatul alb, Orobete se ridică în capul oaselor.

— Vă sunt recunoscător că ați venit, spuse.

Profesorul se opri la un pas în fața patului și-l privi lung, cercetător.

— Mi s-a raportat, începu târziu, că ai aflat de vizita unui savant străin.

— Profesorul Lewis Dumbarton de la Institutul de Studii înalte din Princeton.

— Ai vrea să ne mai spui o dată cum ai aflat?

Orobete ridică din nou din umeri și privi în jurul lui.

— V-am auzind vorbind, în biroul dumneavoastră.

Profesorul își întoarse brusc capul către cei doi doctori.

— Cum spuneam și domnului doctor Vlăduț, continuă Orobete, profesorul Dumbarton venise cu unul din traducătorii Ambasadei și, în birou, în afară de dumneavoastră, nu se mai afla decât tovarășul inspector Albini. Sar peste anumite amănunte, unele destul de pitorești; bunăoară, traducerea terminologiei fizico-matematice. Din fericire, ați descoperit curând că vă puteți înțelege mai bine în limba franceză. Profesorul Lewis Dumbarton ținea cu orice chip să stea de vorbă cu mine. I-ați explicat, cu iscusință și multă răbdare, că, dat fiind situația critică în care mă aflu, vizita aceasta ar putea avea consecințe fatale. Profesorul nu se lăsa deloc convins. La un moment dat cred că i-a părut rău, mai târziu, că și-a pierdut calmul... — la un moment dat v-a amenințat că va face scandal. Evident, n-a pronunțat cuvântul acesta, dar înțelesul era clar; va alerta toate academiile din lume, toate societățile savante etc. etc., va declara că am fost internat cu forța, contra voinței mele, într-un spital psihiatric. Și atunci, cu mult tact, ați răspuns că țineți la dispoziția unei comisii internaționale de psihiatri, întreg dosarul meu; adică, toate benzile de magnetofon, în original, în transcriere românească și în traducere franceză, și toată istoria clinică; ce fel de injecții mi-au fost administrate, și celelalte. Mai mult, la despărțire l-ați asigurat că acceptați să fiu examinat de orice psihiatru american competent și cu prestigiu. Dar, ați adăugat, în niciun caz de un fizician sau matematician. — Dar pe noi tocmai asta ne interesează, a exclamat profesorul Dumbarton în englezește. Să înțelegem ce-a vrut să spună. Și am vrea să aflăm asta *cât de curând!*

— Ca și pe noi! Spuse Albini intrând și apropiindu-se de pat cu mâna întinsă. Mă bucur că am ajuns tocmai în miezul discuției. Și mă bucur că tovarășul Orobete ne-a dat încă o dovadă de acuitatea simțurilor sale, sau de posibilitățile lui extra-senzoriale. În care eu, totuși, nu cred, adăugă zâmbind. Dar socotiți că e bine să continuăm discuția într-un aeropag? Întrebă întorcându-se către Profesor.

Cei doi doctori și infirmiera se îndreptară tăcuți spre ușă.

— Dumneata rămâi pe coridor, se adresează Profesorul infirmierei.

— Iar dumneata, spuse Albini tânărului în civil, mă aștepți jos. Să profităm că tovarășul Orobete este atât de alert, continuă așezându-se pe unul din scaunele din fața patului, îndemnând pe Profesor să ocupe celălalt scaun. Să profităm ca să lămurim măcar una din probleme.

— Pacientul pretinde că a auzit tot ce-am discutat azi dimineață, în biroul meu.

— Știu, îl întrerupse Albini. Eram pe coridor și am auzit. O să discutăm mai târziu această enigmă. Deocamdată, adăugă, am rezolvat problema capelei din Cimitirul evreiesc.

— În sfârșit! Exclamă Orobete. V-am spus de la început că habar n-aveam...

— De fapt, continuă Albini, ați intrat acolo, dumneata și cu bătrânul care te însoțea. Dovadă, volumul lui Pușkin pe care l-am găsit pe un scaun. Dar n-ați rămas multă vreme, în orice caz, nu mai mult de o jumătate de ceas.

— Cum de-ați aflat? Întrebă Orobete foarte bine dispus.

Albini îl privi o clipă, pătrunzător, aproape încruntat, apoi izbuti să zâmbească și continuă cu un ton confidențial.

— Strâns cu ușa, agentul care vă urmărea a mărturisit că la un moment dat, forțat de o urgentă nevoie fiziologică, s-a depărtat de capelă, îndreptându-se către arborii din grădină. Foarte probabil, în cele câteva minute cât a lipsit el, ați părăsit amândoi capela. De altfel, adăugă văzând că Orobete îl privește fascinat și totuși vesel, parcă ar fi stat să izbucnească în râs, de altfel trei persoane care locuiesc în apropiere își amintesc acum că v-au văzut pe amândoi ieșind din cimitir și pornind spre Statuia Voluntarilor. Foarte probabil, ați intrat într-una din casele din apropiere — o să aflăm noi care — și, acolo, ați rămas amândoi, poate numai dumneata singur, ați rămas trei zile și trei nopți. Deci, în concluzie, nimic supranatural. „Misterul” s-a evaporat.

— Cunoașterea gordianică! Exclamă Orobete.

— Foarte adevărat, continuă Albini. În fața unei enigme, care,

aparent, pare a implica miraculosul, cea mai bună soluție este să *refuzi* miracolul și să cauți explicația cea mai simplă, cea mai *terre-à-terre* cum spun franțujii.

— În cazul nostru, o urgentă nevoie fiziologică. Și atunci, toate celelalte probleme se rezolvă de la sine...

Albini privi întrebător spre profesor, și îi ghici din ochi răspunsul.

— Nu chiar toate, reluă cu un glas schimbat, aproape sever. Au mai rămas câteva enigme. Bunăoară, aş vrea să te întreb ce știi sau ce crezi, despre acest document. Scoase din servietă o broșură și i-o întinse, îndată ce-i văzu titlul, Orobete se îmbujoră.

— *Quelques observations sur le theoreme de Gödel* de Constantin Orobete. Când a apărut? întrebă cu un glas sugrumat de emoție. Și cine a tipărit-o?

— Asta voiam și eu să te întreb, îl întrerupse Albini. Dacă citești indicația din josul paginii.

— *Buletin de l'Academie des Sciences de la Republique Socialiste de Roumanie*, citi Orobete cu același glas emoționat, N. S., tome XXIII, fasc. 2, mai-juin 1973. O mie nouă sute șapte zeci și trei? repetă speriat îndreptându-și privirea spre Albini.

— Mă bucur că ai remarcat și dumneata această, să-i spunem, inadvertență. Așa cum prea bine știi, suntem în 1970 și, dacă îți aduci aminte — pentru că îl primești regulat — ultimul număr din Buletin a apărut acum câteva luni tomul XX, fascicula 5...

Orobete zâmbi visător, și-și trecu de mai multe ori, absent mâna pe frunte.

— Este, evident o farsă, începu târziu. Cineva s-a amuzat să-mi tipărească lucrarea, fără să mă întrebe.

Se întrerupse brusc, citi primele rânduri, apoi întoarse tremurând paginile.

— Dar asta nu e lucrarea mea de doctorat, șopti. Numai titlul e același.

— Așa mi-a spus și tovarășul Dorobanțu, adaugă Albini.

— Și nu e nici teorema care mă preocupă de câtva timp. Îmi dați voie

s-o parcurg, să văd despre ce este vorba?

Albini privi din nou, întrebător, pe Profesor.

— Te rog, spuse. Ne faci chiar un serviciu...

Îl priveau amândoi cum citește lacom și figura i se lumina la răstimpuri de o stranie sticlire. După ce parcurse primele două pagini, mâna începu să-i tremure.

— Asta înseamnă că am rezolvat ecuația ultimă, șopti sugrumat de emoție. Dar când?... Când v-am întâlnit pentru prima oară, în biroul domnului Decan, știam că sunt pe cale s-o rezolv, dar nu-mi dădeam seama *cum!* Și, iată, aici, adăugă ridicând broșura în mâna stângă și, cu dreapta, arătându-le o jumătate de pagină acoperită cu cifre și semne matematice. Cea mai simplă și mai *frumoasă*, mai elegantă demonstrație care poate fi gândită de mintea omenească! Cine v-a dat-o? Întrebă, curios pe Albini.

— Nu e niciun secret. Au primit-o toți matematicienii noștri, dar deabia azi dimineață, deci mult timp după ce o primiseră marii matematicieni din lumea întreagă.

— Probabil că le-a adus oaspetele nostru de azi dimineață, spuse Profesorul.

— Foarte probabil. Mai ales că au sosit toate în plicuri fabricate la noi în țară, și cu timbre românești. Data poștei: București, 17 iunie 1970.

— Deci, mai avem încă trei zile, șopti Orobete, zâmbind melancolic.

Albini îl privi surprins.

— Adică, ce vrei să spui?

— Dacă au fost puse ieri la poștă, azi e 18 iunie. Deci, trei zile până la solstițiul de vară, până la Sânziene, continuă Orobete fără să-l privească. Adică, exact 12 ani de când am încheiat lectura *Jidovului răătăcitor*, în hambarul comunal din Strândari... Asta se petrecea înainte de accident. Citeam atunci mult mai repede și mai bine. Aveam amândoi ochii...

Albini își întoarse iar privirile către Patron.

— Da, începu brusc, au fost toate expediate din București. O să aflăm mâine dacă le-au primit și ceilalți matematicieni, din Cluj, de la Iași, din

toate celelalte centre universitare. Și o să verificăm de unde au fost expediate.

Orobete întoarse pagina și părea cu totul concentrat asupra formulelor.

— Din ce în ce mai senzațional, șopti, și mai greu de înțeles. Axiomele sunt ale mele și analiza se desfășoară așa cum am intuit-o de la început, îndată ce-am descoperit ambiguitatea teoriei lui Gödel. Dar sunt și atâtea lucruri noi...

— Pe care totuși le cunoșteai, îl întrerupse Albini. Pentru curiozitatea dumitale îți pot spune că de-abia acum, cu lucrarea dumitale în față, matematicienii pe care i-am consultat au putut înțelege o parte din calculele și speculațiile dumitale fizico-matematice înregistrate de magnetofon în timpul somnului.

— După injecțiile cu serul adevărului, preciza zâmbind Orobete.

— Exact. Ceea ce înseamnă că știai deja tot ce se află în *Quelques observations*.

— Nu e prima descoperire științifică realizată în timpul somnului, adăugă Orobete.

— Dar ce e și mai interesant, îl întrerupse Albini, și pare într-adevăr curios, este faptul că memoriul nu e complet. Privește din nou indicația biografică: Bulletin etc. Etc. Pp. 325-341. Și acum, uită-te la sfârșit. Ultima pagină este 337. Lipsesc, deci, patru pagini.

Orobete verifică ultima pagină și păli.

— Într-adevăr, spuse. Și nu poate fi vorba de o greșală de tipar, pentru că ultima frază nu e încheiată; *Une des premieres consequences serait...* Ce vrea să spună asta? Ce s-a-ntâmpnat?

Albini îl privi din nou, cercetător, apoi surâse, întorcând capul spre Profesor.

— Dacă privești cu atenție, îți dai seama că ultimele patru pagini, adică două foi, au fost smulse...

Orobete trecu absent degetele pe cotorul broșurii.

— Am crezut la început, continuă Albini, că e vorba de un exemplar imperfect. Cineva, la tipografie sau în altă parte, ar fi smuls două foi.

Dar am telefonat tuturor celor care au primit, azi dimineață, memoriul, și toți ne-au spus același lucru; ultimele două foi au fost smulse...

— De aceea oaspetele nostru de azi dimineață ținea cu orice preț... începuse Profesorul.

— Exact, îl întrerupse Albini. Niciunul din exemplarele pe care le-a consultat el nu era complet.

Orobete își puse absent mâna pe frunte și începu să se frece.

— Și atunci? Întrebă în șoaptă, lăsându-și fără să vrea capul pe pernă.

Albini mai privi o dată spre Profesor, apoi se ridică dezamăgit de pe scaun

— Atunci, spun toți, nu se știe cum ar putea fi înțeleasă, și utilizată, ecuația ultimă.

Profesorul se apropie de pat.

— Nu cred că v-a auzit, spuse. Doarme...

8

Simțise, mai de mult o prezență străină în odaie și, cu un efort, izbuti să se trezească. La capătul patului, îl privea lung, trist, o femeie.

— Mamă! șopti înălțându-și capul de pe pernă. Să nu-ți fie frică; n-au să mă omoare!

Femeia continua să-l privească, tot mai intens, fără să scoată un cuvânt.

— Să nu-ți fie teamă, măicuță! repetă întinzând amândouă brațele spre ea. N-au să mă omoare...

În acea clipă, își dădu seama că femeia începe să zâmbească, luminându-se.

— Te-ai schimbat mult de când ai plecat, adăugă. Și totuși, ești dumneata. Mama...

Zâmbetul femeii îi schimbase pe nesimțite figura. Orobete își acoperi ochiul cu palma dreaptă și tăcu, respirând anevoie, câțva timp.

Apoi se hotărî, brusc, își retrase palma și privi din nou. Femeia

rămăsese nemișcată la capătul patului, privindu-l adânc, cu dragoste și milă. Cu milă, înțelese Orobete zărindu-i lacrimile alunecându-i lin pe amândoi obraji.

— Să nu-ți fie frică, repetă turburat. Ți-am spus că n-au să mă omoare...

— Te-ai schimbat mult. Semenii cu Maica Domnului. Cu icoana Maicii Domnului de la Biserica Albă... Ba nu, semenii cu cealaltă icoană...

Figura femeii se luminase nefiresc, lăsând să se vadă, tot mai scânteietoare, lacrimile. Zâmbea, ținându-și privirile asupra lui cu atâta intensitate, încât Orobete își plecă fruntea.

— De ce nu vrei să-mi spui nimic? Întrebă în șoaptă. Când își înalță capul, tresări speriat și-și făcu cruce.

— Nu ești măicuța mea, șopti. Ești icoana Maicii Domnului. Așa cum n-a văzut-o nimeni până acum. Singură, în picioare. Nemișcată... Numai lacrimile sunt vii, numai lacrimile.

Pe nesimțite, figura femeii se schimbase atât de mult încât Orobete își duse mâna la gură, ca și cum i-ar fi fost teamă că, dintr-o clipă în alta, va striga, chemând infirmiera. I se părea, acum că, așa cum îl privea, nemișcată, ca o statuie înmuiață în aur, semăna cu o Madonă medievală, a cărei reproducere o admirase, în preajma Crăciunului, în albumul pe care-l cumpărase la anticar vecinul lui de cameră. Numai lacrimile continuau să alunece, sticlind asemenea sidefului.

— *Madonna Intelligenza!* exclamă fericit, și-și făcu din nou cruce. Așa cum a spus Maestrul, înțelepciune, dragoste și nemurire... Dar lacrimile, Madonna, de ce-ți curg lacrimile?

În clipa următoare, figura femeii începu să-și piardă lumina, și zâmbetul părea că se ofilește.

— Nu mă mai recunoști, Făt-Frumos-cu-ochii-în-lacrimi! șopti făcând un pas spre el. Și nici măcar n-au trecut prea mulți ani. Câți ani să fie? Opt, nouă?... Nu mai mă recunoști! Și totuși, pe atunci, te supărai când noi toate îți strigam din curte: „Orobete Constantin, boier vechi și domn creștin!”

— Nu-ți plăcea, continuă făcând încă un pas către el. Dar nu-ți plăcea

nici când îți spuneam Făt-Frumos-cu-ochii-în-lacrimi.

— Acum știi! exclamă emoționat Orobete. Irinel! Irinel Costache... Dar cum ai ajuns aici?

— Lucrez aici, lângă tine, la capătul coridorului. Dar lucrez numai noaptea, încep lucrul după miezul nopții... Făt-Frumos-cu-ochii-în-lacrimi! repetă. Aveai cei mai frumoși ochi pe care i-am văzut vreodată, adăugă.

— Nu-mi mai aduce aminte! o întrerupse Orobete. Așa mi-a fost scris. Dar de ce vor să mă omoare? întrebă brusc. Nu că mi-ar fi teamă de moarte. Dimpotrivă. Dar încă n-am spus tot. Și n-am dreptul să plec înainte de a le spune ce ne așteaptă.

— Toți știm ce ne așteaptă! șopti femeia ducându-și mâna la ochi și ștergându-și lacrimile.

— Irinel! exclamă Orobete, spune-le să-mi dea drumul, măcar o lună, două, ca să găsesc pe cine trebuie. Spune-le că jur pe mormântul mamei că mă întorc îndată ce-l găsesc. Are să fie greu — pentru că nu e vorba numai de fizică și matematică, e vorba și de imaginație, de poezie, de mistică... — Aare să fie greu, repetă cu mare oboseală în glas, dar am să-l găsesc. Spune-le să-mi dea drumul! E foarte important. E vorba de viața noastră. E vorba de *tot*...

În acea clipă îl zări intrând pe doctorul Vlăduț și își lăsă extenuat capul pe perne.

— Ce spune?

— Aiurează! șopti infirmiera continuând să-l privească. O să ascuți banda, adăugă după ce-și trecu discret palma pe ochi. A vorbit de Maica Domnului și de o fată, una Irinel, cu care a fost el în dragoste...

— Câte minute au trecut de la a doua injecție?

— Nici măcar cinci minute.

Orobete zâmbi fericit. O clipă, a fost ispitit să le spună: foarte exact, patru minute și 18 secunde... Dar de ce să le spun? De ce?

Știa că se adunaseră din nou, toți în jurul lui, dar se prefăcea că doarme.

— Nu poate fi trezit? auzi glasul lui Albini. Cu vreo injecție de cofeină? adăugă în șoaptă.

— Există întotdeauna riscul, începu doctorul Petrescu.

— Știu, știu, îl întrerupse Albini, dar, cu orice risc, trebuie să continui interogatoriul. Ordin de sus.

Auzi pașii doctorului depărtându-se pe coridor, și deschise ochiul.

— La dispoziția dumneavoastră, domnule Inspector, spuse zâmbind. Dar v-aș ruga și eu un lucru. Nu e condiție, ci o rugămintă.

— Spune, îl îndemnă Albini așezându-se pe scaun.

— Vă dați și dumneavoastră foarte bine seama, începu Orobete, că e vorba de o chestiune cât se poate de serioasă...

— De aceea voiam să stăm de vorbă. Chestiunea nu e numai foarte serioasă, este și foarte urgentă.

— Știu, zâmbi Orobete. De aceea a venit și tovarășul academician Pavel Bogatârov. Au aflat și ei, adăugă deodată foarte bine dispus. Dar cu toate precauțiile pe care le luase, l-ați surprins adineaori pe coridor, înregistrând cu aparatul lui secret...

Albini păli și, plecându-se spre el, îl întrebă în șoaptă.

— Cum de-ai aflat?

— Academicianul s-a dus la toaletă, continuă Orobete, dar a ieșit imediat și a venit aici. Cunoștea planul clinicii, era îmbrăcat în halat alb, ca toți ceilalți doctori, avea desigur și complici. Dar nu despre asta e vorba acum. Rugămintea mea e foarte simplă; lăsați-mă liber câteva săptămâni, cel mult două luni. Să caut omul care va înțelege și ne va ajuta. Nu e vorba de Ahasverus, adăugă repede. Este vorba de cineva, poate cineva foarte aproape de noi, care să aibă atâta inteligență matematică și atâta imaginație poetică încât să înțeleagă sfârșitul demonstrației.

— Cele patru pagini smulse, îl întrerupse Albini zâmbind amar. Dar

tocmai despre ele voiam să-ți vorbesc.

— Am ghicit asta, continuă Orobete. Dar îngăduiți-mi să-l caut. Și vă dau cuvântul meu de onoare că, îndată ce-l găsesc...

— Știu, îl întrerupse din nou Albini. Am ascultat banda, și am aflat ce i-ați spus infirmierei. Am să raportez unde trebuie.

Orobete își lăsă capul pe pernă, și zâmbi din nou, melancolic.

— Eu mi-am făcut datoria și v-am spus; v-am spus și în somn, și în stare de veghe. Dar e păcat de Dumnezeu să pierim cu toții sau să ne reîntoarcem în epoca secundară, numai pentru că...

Se întrerupse brusc și ridică din umeri. Albini tăcea nehotărât, privindu-l. Apoi își scoase tabacherea și începu s-o răsucescă între degete.

— Țin să te informez de pe-acum, începu, ca să n-ai nicio surpriză când te vei întoarce acasă. Țin să te informez că specialiștii noștri au descuiat lada, au răsfoit toate cărțile, filă cu filă, au cercetat și fotografiat caietele dumitale de note și calcule matematice... Mă rog, au căutat peste tot, cu toate aparatele necesare. Dar, n-au găsit nimic care ar corespunde, chiar pe departe, cu demonstrația pe care ai dezvoltat-o în ultimele patru pagini ale memoriului.

Orobete întoarse capul și-l privi cu o neașteptată curiozitate, și totuși cu ironie.

— Dacă m-ați fi întrebat, v-aș fi spus că nu veți găsi nimic. V-am mărturisit de la început că nici eu nu cunoșteam conținutul Memoriului. Poate în vis...

— Dar tocmai aici este marea problemă, îl întrerupse din nou Albini. Pe baza paginilor accesibile din Memoriu, o parte din textele înregistrate pe bandă au putut fi descifrate de matematicienii noștri. Dar nimeni n-a izbutit să descifreze restul, adică ceea ce se află în ultimele patru pagini. Suntem siguri însă că dumneata, care știi despre ce este vorba, ai să reușești.

— Ce voiți să spuneți? Întrebă Orobete pălind ușor.

— E foarte simplu, începu Albini deschizându-și servieta. Am aici un exemplar din tot ce-a fost înregistrat la magnetofon de la internarea

dumitale până ieri seara. Am ales, evident, numai paginile referitoare la matematică și la fizică. Dar le-am lăsat în contextele lor. Bunăoară, ca să dau un exemplu, profeția vrăjitorilor mexicani. Tot ce corespunde cu analizele și demonstrațiile din Memoriu, a fost rectificat și completat cu cerneală roșie.

Orobete îl privea adânc, turburat, frecându-și fruntea.

— Dar vedeți, șopti, după atâtea droguri, mă simt obosit. Mental vreau să spun. Abia am reușit să înțeleg, și numai în parte, ultimele pagini tipărite.

— Să încercăm, să încercăm, îl întrerupse Albini. Îți dai seama ce va însemna, adăugă ridicându-se de pe scaun, dacă aflăm noi, cei dintâi ceea ce niciun alt geniu matematic din lume n-a izbutit să afle?...

— Va fi greu, spuse. Va fi foarte greu, repetă lăsându-și capul pe pernă.

Când se trezi, câteva clipe în urmă, în odaie nu mai era nimeni. Căută pe măsută exemplarul dactilografiat pe care i-l lăsase Albini, apoi privi în jurul lui pe cuvertură, pe covor, în cele din urmă apăsă butonul soneriei.

— Când a plecat tovarășul Inspector? întrebă.

Infirmiera clipi repede din ochi, privindu-l cu oarecare teamă.

— Azi încă n-a venit, răspunse.

— A fost aici, adineaori, o întrerupse Orobete, și mi-a lăsat un dosar dactilografiat. M-a rugat să încerc să-l descifrez.

— Să întreb pe domnul doctor, spuse infirmiera ieșind repede din cameră.

Orobete își puse amândouă mâinile pe frunte.

— Mi-au mai rămas doar două zile, șopti. Poate nici atât. Poate o singură zi. Poate chiar mai puțin...

Deci, dacă n-a venit până acum, își spuse, nu mai vine. Probabil că s-au schimbat dispozițiile, continuă cu glas tare, ca să fie sigur că va fi înregistrat. La început, au crezut toți că dacă vor găsi restul, cele patru pagini, vor afla soluția. Dar pe urmă le-a fost teamă; și pe bună dreptate. Așa cum s-a întâmplat cu ultimele cuvinte ale lui Einstein și

cu răspunsul dat de Heisenberg. Dacă ar fi fost publicate, ar fi produs cea mai cumplită panică pe care a cunoscut-o până acum omenirea. Să știi că de la o zi la alta ne putem întoarce în era secundară! Oamenii și-ar li pierdut mințile, ar fi urmat sinucideri în masă, crime fără număr. Poate e mai bine așa: sfânta ignoranță! Totul poate fi cunoscut în afară de viitor. Asta, cel puțin acum, în zilele noastre, adăugă zâmbind amar. ... Deci, foarte probabil, dosarul adus de Albini, și toate celelalte exemplare, precum și înregistrările la magnetofon, vor fi distruse. Repet: poate e mai bine așa... Deși, reluă după o pauză, ar mai fi existat o soluție: să fi fost lăsat liber, și să-l fi căutat. *Nu se poate să nu existe!* exclamă. Și poate chiar aici, în București, poate chiar în clădirea aceasta. N-a înțeles nimeni ceea ce trebuia să înțeleagă de la început că eu nu sunt decât un mesager, un înainte-mergător. Eu nu cunoșteam decât ecuația ultimă. Nu cunoșteam *soluția* care ne-ar fi putut apăra de consecințele descoperirii ecuației ultime. M-a înzestrat Dumnezeu cu geniu matematic, dar nu și cu adevărata imaginație creatoare, cu geniu poetic. De mic am iubit poezia — dar numai poezia altora. Dacă aș fi geniu poetic, poate aș găsi eu soluția...

... Dar nu aceasta e problema, reluă după o lungă tăcere, întorcându-se din nou spre ușa întredeschisă. Problema a fost greșit pusă de la început: m-au considerat Celălalt. *Celălalt* care va trebui să vină, și cât de curând, ca să nu ne reîntoarcem, într-o fracțiune de secundă, la condiția reptilelor din era secundară. Evident, până la urmă l-ar fi omorât și pe el, dar dacă ar fi avut timp să proclame soluția, moartea lui ar fi fost doar exemplară, n-ar fi fost tragică.

... Tragică este moartea mea, reluă, pentru că nu mi-am împlinit misiunea. Un mesager care nu izbuteste să transmită mesajul! Poate am exagerat spunând că e tragică. Aș spune mai degrabă că e vorba de o moarte tragi-comică. O tragi-comedie a erorilor și confuziilor...

Tăcu multă vreme, gânditor, privind spre ușă.

... Probabil că încă nu l-au convins, reîncepu cu glas ferm. De câte ori i-au spus, de azi după-amiază, de la ora 3,00 și până acum, când s-a înserat. I-au spus, și i-au repetat: Așa am primit ordin, tovarășe Doctor.

Nu e vorba numai de noi, românii, de țărișoara noastră. E vorba de soarta lumii întregi. Au intervenit toți cei mari, de la Apus și de la Răsărit. Dacă nu ne supunem, vor veni ei, și tot la același rezultat vom ajunge... Și, repet, nu e vorba de o crimă, e pur și simplu o euthanasie. Ca și marele Eminescu, genialul nostru matematician și-a pierdut mințile. Cel puțin așa spun rapoartele secției dumneavoastră, semnate de profesorul doctor Manole Drăghici; inteligența tovarășului Orobete Constantin este iremediabil zdruncinată, în cel mai bun caz, își va petrece restul vieții senil, paralizat, într-un azil de irecuperabili.

... E adevărat, tovarășe doctor, reluă după o scurtă pauză. Ei au dreptate, nu dumneata. Și nu injecția dumatăle mă va omorî. Doza a trecut deja de limită. Ultima injecție, pe care curând te vor convinge să mi-o faci, va precipita doar sfârșitul. Sfârșitul care a început demult, de când am fost adus aici. Tovarășe doctor Vlăduț, îți mulțumesc că începi să cedezi. Sper că vei asculta și dumneata această ultimă bandă de magnetofon, înainte de a fi distrusă, ca și celelalte — și vei afla că-ți sunt recunoscător...

... Și acum trebuie să mă grăbesc. Dacă n-am putut transmite mesajul, singurul lucru care interesa, nu mai am nimic de adăugat. Sunt orfan, nu am familie, nu am prieteni. Dacă puteți salutați-l, din partea mea, pe profesorul Dorobanțu, și spuneți-i că a avut dreptate; el va înțelege la ce fac aluzie. Și încă ceva, adăugă repede, păbind, auzind pași pe coridor. Rugați-l pe domnul Decan să reprimească în facultate pe colegii mei, Dumitrescu și Dobridor. Asigurați-l că n-au avut nici o vină. Vă rog, vă implor! Nu sunt vinovați! N-au știut...

Își lăasă obosit capul pe pernă și, în clipa următoare, auzi glasul doctorului Vlăduț, adresându-se unui necunoscut care rămăsese în prag.

— Doarme, șopti. Doarme adânc.

Cobora fericit scările sanatoriului, deși i se părea că le coboară de mult timp, și că oricâte etaje ar fi avut această fabuloasă clădire, tot ar fi trebuit să ajungă jos, în grădină sau pe trotuar.

— Aș prefera să ajung în grădină, șopti. La ora asta nu mai e nimeni.

Și e noaptea de Sânziene. Chiar în inima Capitalei, rămâne tot ce-a fost de la început: noaptea de Sânziene.

Se trezi în grădină, pe bancă, și fără să întoarcă ochii, își dădu seama că bătrânul se așezase lângă el.

— Ați avut dreptate, Maestre, spuse. Trebuia să mă întorc... Măcar ca să se adeverească povestea camerei cu ușa întredeschisă.

— Numai pentru asta, Dayan? îl întrebase bătrânul. Deși, adăugă zâmbind, nu cred că mai am dreptul să-ți spun Dayan. Ți-ai redobândit, acum, amândoi ochii, așa cum îi aveai.

— E adevărat? îl întreabă întorcând capul. Nu mi-am dat seama.

— Și, totuși, eu tot Dayan am să-ți spun, cum ți-am spus de la început... Cred că bănuiești de ce-am venit, adăugă.

— Mi-e teamă că bănuiesc, șopti Orobete zâmbind amar.

— O singură întrebare, singura la care eu nu pot răspunde. Ghicești în legătură cu ce... Acum, că ai descoperit ecuația ultimă și, din fericire pentru mine (recunosc, sunt egoist — dar poate că am și eu dreptul, ca toți ceilalți muritori.), din fericire pentru mine nu s-a găsit încă soluția, te-aș întreba dacă speranța care mi-am pus-o în profeția vizionarilor azteci.

— Anul 2987, preciza Orobete.

— Exact. Dacă această profeție se va împlini sau dacă va trebui să mai aștept, să mai aștept...

Orobete întoarce din nou capul și-l privi, cu o infinită tristețe.

Bătrânul clătină din cap, zâmbind.

— Înțeleg, spuse târziu, înțeleg și nu mă supăr. Dar acum trebuie să ne despărțim, adăugă ridicându-se cu oarecare greutate de pe bancă.

Cunoști drumul?

— Îl cunosc, șopti Orobete. Și cunosc și locul. Nu e departe...

Palm Beach, Chicago, decembrie 1979 — ianuarie 1980

LA UMBRA UNUI CRIN

Abia ridicase degetul de pe butonul soneriei, și ușa se deschise brusc, cu zgomot. Își dădu seama că înălțase, amenințător, sticla de vin, ca și cum ar fi vrut să se apere, și roși.

— Nu mă mai cunoști? îl întreabă, reușind totuși să zâmbească.

Celălalt îl privi încruntat, bănuitor, neîncercând să-și ascundă enervarea.

— Sunt Postăvaru. Ionel Postăvaru. Am fost colegi la liceul Sfântul Sava.

Și pentru că celălalt se mulțumi să ridice din umeri, îl întreabă: Nu ești d-ta avocatul Enache Mărgărit, din București?

— Ba da, eu sunt...

— Ei bine, am fost colegi în primele patru clase de liceu. La liceul Sfântul Sava, repetă.

Mărgărit zâmbi melancolic, și ridică din nou din umeri.

— E mult de atunci, spuse...

— Foarte mult! Patruzeci și opt de ani... Dar ne-am mai întâlnit o dată, la București, în preajma războiului. Îți pot spune și data: martie 1939. Ne-am întâlnit pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească.

— Îmi pare foarte rău, îl întrerupse Mărgărit. Nu-mi mai aduc aminte...

Pronunța cuvintele rar, oarecum în silă.

— Iartă-mă că insist, reluă Postăvaru după câteva clipe de șovăială. Îmi dau seama că ești ocupat...

— Aștept un prieten, îl întrerupse din nou Mărgărit. Când am auzit soneria, am crezut că era el. Și chiar m-am mirat, pentru că de obicei întârzie.

Postăvaru își scoase intimidat batista și și-o trecu pe frunte.

— Încă o dată îmi cer iertare. Dar e vorba de ceva foarte important.

Vreau să spun, foarte important pentru mine. De abia ieri ți-am aflat noua adresă. Iar mâine dimineată trebuie să plec, și nu știu când voi mai avea ocazia să mă opresc la Paris... E ceva foarte important, reluă.

Și e o chestie de cinci, șase, cel mult zece minute. Ți-am adus niște vin, adăugă întinzându-i stingherit sticla. M-au asigurat că e tot ce au ei mai bun... Nu mi-a plăcut hârtia în care o împachetaseră și am mototolit-o, am lăsat-o în taxi...

— Mulțumesc. Dar nu trebuia să te deranjezi. Intră, te rog. După cum vezi, e mare dezordine. De-abia m-am mutat...

Așeză absent sticla pe o etajeră dar, zărindu-i eticheta, o apucă din nou, cu amândouă mâinile, și o cercetă uluit.

— Dar e nebunie curată, șopti. Sticla asta te-a costat o avere!

— N-are a face, îl întrerupse Postăvaru. Mi-am spus: trebuie să sărbătorim reîntâlnirea noastră la Paris. Ne cunoaștem de 48 de ani! Și, repet, pentru mine e foarte important. Vreau să te întreb ceva...

Se așeză pe canapea și-și scoase din nou batista.

— Întrebă, îl încurajă Mărgărit apropiindu-și scaunul. Dar să știi, nici eu nu prea am noutăți. Am fugit din țară acum nouă ani. Lucrurile s-au schimbat mult de atunci. În mai rău...

— Știi, știi, oftă Postăvaru. Dar voiam să te întreb altceva. Ceva în legătură cu ultima noastră întâlnire, în martie 1939. Când te-am recunoscut, atunci, discutai foarte aprins cu un prieten, în dreptul librăriei Cartea Românească, și m-am apropiat să-ți strâng mâna. Te mai zărisem și altădată, dar ori nu îndrăzneam pentru că erai înconjurat de persoane care mă intimidau ori eu eram prea grăbit...

Se întrerupse brusc și, împăturind batista, și-o introduse pe îndelete în buzunar.

— Să nu zâmbești, reluă după o pauză, dar te asigur că acele cuvinte, fraza aceea pe care a spus-o el, prietenul d-tale, n-am știut niciodată cum îl cheamă, dar știu că ți-era prieten, poate că-ți este și acum, dacă mai trăiește... Deși au trecut de-atunci aproape 35 de ani. A fost

războiul și tot ce-a urmat după război...

— Nu prea înțeleg, spuse Mărgărit. Nu știu la ce faci aluzie.

Postăvaru îl privi din nou intimidat și încercă să zâmbească.

— Iartă-mă, e din vina mea. Am umblat toată dimineața, sunt cam obosit... Și-ți mărturisesc, așteptând dintr-un moment în altul să-ți sosească prietenul, nu știu cum să încep ca să pot spune tot și cât mai repede.

Mărgărit zâmbi:

— Nu-ți fie teamă, e un bun prieten. E și el român, refugiat. Dacă vine și vrei să rămânem singuri, îl rog să aștepte alături.

— Nu, poate să rămână. Ai să vezi, nu e niciun secret... Dar acum, că m-ai liniștit, te mai pot ruga un lucru? Poate ai la îndemână o sticlă cu bere; rece. Mi-e foarte sete. Mi s-a uscat gura...

Mărgărit se ridică și se îndreptă tăcut spre bucătărie. Se întoarse cu un pahar și o sticlă de bere, pe care le așează, cu exagerat ironică politețe, pe măsuta din fata canapelei.

— Nimic mai simplu, spuse pregătindu-se să umple paharul.

Dar Postăvaru îi apucă brusc brațul, zâmbind încurcat.

— Te-am auzit! Ai scos-o chiar acum din frigider. E prea rece, și nu face spumă. Trebuie s-o mai lăsăm puțin, să-și vină în fire. Cum spunea profesorul nostru de fizică și chimie, Vasile Safirim, îți mai aduci aminte de el, de Safirim? Spunea: totul poate îngheța în jurul nostru, chiar și berea...

Mărgărit se trase surprins, parcă speriat, un pas înapoi, și-l privi curios, ca și cum de-abia atunci și-ar fi dat seama cine este.

— Ah! da, Vasile Safirim! exclamă cu un glas schimbat. Săracul Safirim. Treceam odată prin cimitirul Belu. Era o zi frumoasă, de toamnă. Îmi aduc aminte și acum. M-am oprit să-mi aprind o țigară — pe atunci fumam foarte mult — și când să azvârl chibritul, dau cu ochii de un mormânt proaspăt, acoperit cu flori. Și citesc: Profesor Vasile Safirim, 1880-1943. Săracul! A fost prima și ultima oară când i-am văzut mormântul. Puțin timp în urmă a avut loc bombardamentul aviației americane și partea aceea a cimitirului a fost răscolită... Ți-

aduci aminte...

— Săracul Safirim! Era un mare savant. Ne spunea: totul poate îngheța în jurul nostru... Se gândea, evident, la răcirea pământului. Dar, ca să nu ne sperie, adăuga în glumă: totul, chiar și berea...

— Acum, da, pot să torn, ai să vezi cum se înalță spuma. Ia te uită!

Mărgărit se răsuci zgomotos pe scaun.

— Ei, și cine era prietenul? Întrebă. Vreau să spun, cum arăta? Blond, brun, înalt, elegant?

— Nu se poate să nu-ți aduci aminte, îl întrerupse Postăvaru, pentru că, repet, atunci a fost ultima oară când ne-am întâlnit, în martie 1939. Era pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească. Vorbeați amândoi deodată, cu pasiune, parcă erați gata să vă certați. Prietenul d-tale...

— Dar cum arăta? Cu cine semăna? Era mai tânăr ca noi, mai bătrân?

— Părea cam de vârsta noastră. Avea o pălărie cu boruri înguste, dată puțin pe ceafa, și când vorbea, gesticula curios.

— Adică?

— Nu știu cum să-ți explic. Ridica mereu brațele și parcă ar fi vrut să-și treacă mâinile prin păr; dar, vezi, nu îndrăznea, pentru că avea pălăria... Și atunci, nu știa ce să facă cu mâinile și le ascundea repede în buzunarele pardesiului. Dar se vedea că era nervos. Ridica mereu tonul. Tot nu-ți aduci aminte cine era?

— Nu! O pălărie cu boruri înguste...

— Dar ce spunea el era interesant, continuă Postăvaru. Repet, erați amândoi enervați, gata de ceartă. După câte am înțeles, încercai să-l convingi să se împace cu unul din prietenii voștri comuni. N-am înțeles de ce se certaseră, pentru că, nici d-ta, nici el, n-ați făcut nicio aluzie. Dar m-a impresionat profund ce-a spus. N-am auzit niciodată așa ceva. Vreau să spun, cuvintele acelea, mai precis concepția filosofică, sau poate chiar mistică, pe care a exprimat-o așa, dintr-o dată, fără ca nimic s-o fi pregătit...

— Dar ce-a spus? îl întrerupse Mărgărit, cu o greu stăpânită nerăbdare.

Postăvaru apucase sticla de bere, dar se răzgândi brusc și o așeză pe tavă.

— A spus... Dar, stai, trebuie să adaug un amănunt. Exasperat, l-ai întrebat dacă e hotărât să nu se împace cu prietenul vostru, acela cu care se certase. El te-a privit foarte adânc, cu tristețe, și totuși a zâmbit.

Mi s-a părut chiar că a zâmbit sarcastic. — Ba da! a spus. O să mă împac cu el la umbra unui crin, în Paradis! Auzi: *la umbra unui crin!*...

— E curios că nu-mi aduc deloc aminte. Spuneai că era blond și avea o pălărie cu boruri înguste...

— Și gesticula mereu, reluă Postăvaru, vorbind din ce în ce mai repede. Și-și băga mâinile în buzunarele pardesiului, parcă din exasperare că nu și le poate trece prin păr... Te rog, un efort de memorie. Martie 1939. În dreptul librăriei Cartea Românească. După plecarea lui, am făcut câțiva pași, împreună, dar nu mulți, pentru că erai enervat și n-aveai poftă de vorbă... Ei bine, nici nu bănuiești cât m-au impresionat cuvintele acelea: că se va împăca la umbra unui crin, în Paradis! Iar mai târziu, au început să mă obsedeze! Da, să mă obsedeze! După ce-am căzut rănit la trecerea Nistrului. Mai precis din clipa când m-am prăbușit, ciuruit de o mitralieră, și m-am trezit, doar pentru o clipă, două, cu obrazul în noroiul din marginea șoselei. De atunci, nu mai pot uita. Și de câte ori treceam printr-o mare primejdie, și am trecut, ca toți ceilalți, prin multe, îmi revenea în minte prietenul dumitale cu pălăria lui cu boruri înguste, și-l auzeam din nou: Ba da! La umbra unui crin, în Paradis...

Mărgărit își întoarse exasperat scaunul, apropiindu-l de canapea.

— E exasperant! exclamă. E exasperant că am putut uita!...

— Te rog, te implor! stăruie Postăvaru, fă un efort de memorie! Nici nu bănuiești ce serviciu mi-ai face. Poate o să-ți aduci aminte mai târziu, după plecarea mea. Ți las telefonul de la hotel, și adresa mea la Zürich. Mă chemi când vrei. E foarte important!

Mărgărit îl ascultase distrat, plimbându-și mâna dreaptă când pe un genunchi, când pe celălalt.

— Dar, în fond, izbucni deodată, nu prea văd în ce sens te-aș putea

ajuta...

— Dacă îți aduci aminte de cine e vorba, ai să-ți amintești și acest amănunt: dacă s-au împăcat sau nu, dacă mai trăiesc și ce mai știi despre ei. E foarte important pentru mine, repetă patetic.

În clipa aceea, Mărgărit auzi pași oprindu-se în dreptul ușii și alergă să deschidă.

— Bine c-a dat Dumnezeu, șopti.

Postăvaru se ridică intimidat de pe canapea și înainta spre mijlocul camerei.

— Domnul Eftimie, prietenul pe care-l așteptam, i-l prezintă Mărgărit. Iar dumnealui este Ionel Postăvaru, colegul meu de la liceul Sfântul Sava, adăogă zâmbind.

Eftimie îi strânse mâna privind-l lung, aproape sever, în ochi.

— Îmi pare bine de cunoștință, spuse așezându-se în fotoliul pe care îl apropiase Mărgărit. Văd că dumitale îți place canapeaua, continuă privind-l din nou, enigmatic, în ochi.

— Aici m-a poftit gazda, prietenul nostru, încercă să explice Postăvaru zâmbind. De fapt...

— Vasăzică de la liceul Sfântul Sava, îl întrerupse Eftimie. Ce liceu! exclamă împingându-și încet spinarea ca să și-o reazime mai bine de speteaza fotoliului. De-acolo au plecat toate, de la Sfântul Sava. Tocmai vorbeam cu doctorul Tăușan. În fond, ziceam, de ce s-a apucat el să le spună băieților, — erau doar niște copii, de 14-15 ani, — să le spună chestia aceea cu umbra crinului din Paradis? Căci totul a pornit de acolo...

Postăvaru își dădu seama că roșise și-și căută turburat batista. Îl auzi pe Mărgărit încercând zadarnic să râdă sarcastic, dar nu îndrăzni să-l privească.

— Nu știam, începu Mărgărit, subliniind cuvintele, nu știam că ai obiceiul să asculți cu urechea lipită de ușă, înainte de a apăsa pe butonul soneriei.

— Ce vrei să spui? îl întrerupse calm Eftimie. Cine ascultă la ușă?

— Chestia cu umbra crinului din Paradis...

— Asta vorbeam cu d-rul Tăușan așteptând metroul. Și eram amândoi de acord: a fost o prostie...

Postăvaru își îndreptă privirea spre Mărgărit, apoi se ridică hotărât de pe canapea.

— Îmi dați voie, spuse. Și îmi cer iertare că vă întrerup. Dar, vă mărturisesc, mie, ca și lui Mărgărit, aproape că nu-mi vine să cred. Pentru că, să vă spună Mărgărit, eu am venit să-l văd — și nu l-am mai văzut din martie 1939 — am venit să-l văd, repet, special pentru fraza asta: *la umbra unui crin, în Paradis...*

— Știu, interveni Eftimie, fraza pe care le-o spusese el, profesorul, la liceul Sfântul Sava.

— Nu, dragă, îl întrerupse enervat Mărgărit, nu încurca lucrurile. Noi, Postăvaru și cu mine, am fost colegi la Sfântul Sava...

— Acum 48 de ani, preciza Postăvaru...

— Dar povestea cu umbra crinului și toate celelalte au avut loc mult mai târziu.

— În martie 1939.

— Povestea cu umbra crinului n-are nimic de-a face cu liceul Sfântul Sava, cel puțin cu liceul Sfântul Sava din adolescența noastră.

Se opri, extenuat, și se reaseză pe scaun.

— Eu vă spun ce vorbeam cu doctorul Tăușan, reluă calm Eftimie. Asta, după ce ne-am întâlnit, cu tot grupul nostru, la cafenea, la Excelsior. Îmi pare rău că n-ai fost și tu. Pentru că lucrurile se complică, adăugă coborând glasul. Și ar putea să aibă urmări pentru noi toți, noi, românii din exil, vreau să spun...

Mărgărit sări brusc în picioare.

— Simt că am să-mi pierd firea și am să încep să urlu! Despre ce este vorba?

Eftimie îl privi câteva clipe, nedumerit, apoi se luminează la față.

— Iartă-mă, spuse, credeam că știi și tu, dar uitasem că duminica trecută n-ai fost la biserică.

— Eram în provincie. Tot din cauza ei. Aceleași plictiseli. Aceleași și aceleași!

— Acum mi-am adus aminte. *Bref*, ne-am întâlnit, după cum era vorba, la Excelsior. Ca să vedem ce putem face ca să-l ajutăm pe Iliescu.

— Dar ce i s-a întâmplat? îl întrerupse din nou Mărgărit.

— O să afli îndată. Dar spune-mi întâi dacă-l cunoști pe inginerul Iliescu.

— Nu-l cunosc personal, dar știu cine este. Am citit despre el și în ziare, cum a reușit să ajungă la Viena, ascuns, *cinci zile*, într-o ladă.

— A fost chiar mai extraordinar decât atât, am să-ți povestesc altădată.

— Dar ce i s-a întâmplat? stăruie Mărgărit.

— Eu vă spun ce mi-a spus Iliescu. Închipuiește-ți că a fost transferat de la Briançon și încă nu i-a spus în ce departament va fi trimis; deocamdată, e, cum spune el, „în vacanță”. Ce e mai grav, a devenit suspect. Simte, mai precis — știe, că e urmărit. Și asta, numai pentru că a povestit unora din colegii lui ce aflase de la Valentin!...

— Ascultă, îl întrerupse Mărgărit rezemându-și amândouă mâinile pe speteaza scaunului. Eu nu prea înțeleg despre ce este vorba...

— Dar n-am terminat!...

— Știu. Știu că mai ai multe de spus. Dar înainte de a continua vreau să te întreb ce bei: cafea, oranjadă, vin...?

— La ora asta, eu aș spune vin.

Mărgărit se îndreaptă, cu oarecare gravitate, spre bucătărie.

— Și am să-ți mai aduc și d-tale o sticlă de bere, spuse întorcând capul spre Postăvaru și zâmbindu-i cu înțeles.

Cu cât se prelungea tăcerea, cu atât simțea Postăvaru mai severe privirile celui alt.

— Aceeași frază, șopti. Suntem zeci, poate chiar sute de mii de români în exil, împrăștiați pe toată suprafața pământului, și se întâmplă ca tocmai azi, în trecere prin Paris, să-l caut pe Mărgărit ca să-l întreb despre o frază auzită în martie 1939, iar d-ta, abia intrat pe ușă, rostești *aceeași* frază. Ce coincidență!...

— Dacă-l întâlnești pe Iliescu, să nu-i vorbești de coincidențe. Pentru el, matematician și mare specialist în statistică, cele mai extraordinare

coincidențe sunt tot atât de firești ca și regula de trei simplă...

— Matematic o fi având dreptate, dar...

Se întrerupse ca să-l ajute pe Mărgărit să așeze tava încărcată pe măsuță.

— Văd că mă răsfeți, spuse Eftimie ridicând paharul și păstrându-l ceremonios în mâna dreaptă.

— Matematic, zic, reluă Postăvaru, o fi având dreptate. Și totuși, *aceeași* frază.

— Dar nu era fraza lui, spuse zâmbind misterios Eftimie. Excelent! adăugă după ce sorbi prima înghițitură. Repet: mă răsfeți!

Mărgărit își apropie din nou scaunul, se așează și, cu un gest brusc, scoase din buzunar un pachet de Gauloises.

— E prima țigară, explică puțin încurcat. De fapt, nu mai fumez. Dar am întotdeauna un pachet la îndemână. Când mă simt prea nervos, aprind o țigară. Duminica trecută, se adresă lui Eftimie, am fumat aproape tot pachetul!...

— Rău ai făcut, spuse Eftimie. Mai bine rămâneai în Paris și-l întâlneai pe Iliescu... Ca să știi ce ne așteaptă!

— Dar de ce? De ce? Întrebă exasperat Mărgărit.

— O să vorbim de asta mai târziu. Dar, te rog, nu mă mai întrerupe. S-o luăm, deci, de la început... Adică, de acum doi ani, de când l-a acuiut pe lângă el pe Valentin Iconaru. Știi, Iliescu lucra la Centrul de control al autovehiculelor, și de câțiva ani locuia la Briançon. Avea o casă mare, era burlac, așa că întâlnindu-l pe Valentin i-a propus să locuiască la el, ca un fel de secretar. Eu nu-l cunosc, dar după cum mi l-au descris Iliescu și alți români care l-au vizitat la Briançon, Valentin ăsta ar avea vreo 25-26 de ani, și nu pare prea deștept. Nu vrea să învețe bine franțuzește, deși știe să citească, și citește mereu, dar citește numai despre animale, și mai ales despre insecte. Și când vorbește, rareori, tot despre animale vorbește. Iliescu nu putea conta pe el, pentru că dispărea de pe șantier sau din birourile Centrului și, când reapărea, uneori după două, trei zile, repeta întotdeauna aceeași scuză: că s-a luat după un fluture sau vreun cărăbuș sau ce-o fi fost, și s-a rătăcit în

munți.

— Trebuia să-i facă morală, și apoi să-l trimită înapoi la Paris să vadă ce înseamnă exilul, izbucni Mărgărit.

— Iliescu are o inimă de aur, continuă Eftimie după ce-și umplu paharul. Și, ne-a mărturisit, tânărul acesta, năuc cum era l-a interesat de la început, de când i-a vorbit într-o seară despre cum ar trebui rescrise astăzi *Souvenirs entomologiques* ale lui Fabre... Dar, cum vă spuneam, totul a pornit de la o întâmplare, în aparență, banală. Acum vreo două luni, stăteau amândoi rezemați de o stâncă, în plin soare, și el, Valentin, prinsese o șopârlă albastră, o ținea în palmă, și nu se mai sătura admirând-o. Și deodată îl aude vorbind, mai mult pentru sine:

— Când vom fi cu toții în Rai, la umbra unui crin, o să înțeleg ce-mi spune acum șopârla asta... Iliescu l-a privit curios și l-a întrebat, în glumă. — Dar de unde știi tu cât de înalți sunt crinii în Paradis? Tânărul a zâmbit, fără să-și ridice privirile.

— Așa ne spunea nouă un profesor de la Sfântul Sava. De fapt, nu era profesor de meseria lui, dar își schimbase numele, și avea acte false, până ce l-a descoperit Securitatea și l-a arestat.

Mărgărit sări de pe scaun și-și trecu de mai multe ori palma pe frunte.

— Evident! exclamă. El era! Flondor. Emanoil Flondor, arhitectul. Dar cum de nu mi-am adus aminte? Cu pălăria lui cu boruri scurte. Atunci, în primăvara aceea, purta pălărie. Dar curând a renunțat la pălărie și umbla cum umblase toată viața, cu capul gol.

Postăvaru își făcu cruce și, emoționat, se ridică în picioare.

— Bine c-a dat Dumnezeu și ți-ai amintit! Și s-au împăcat? De asta venisem, adăugă făcând un pas spre Eftimie. Ca să aflu dacă s-a împăcat cu prietenul lui...

— Cu Sandy Valaori, gazetarul. Erau buni prieteni, și se certaseră dintr-o prostie. Dar până la urmă s-au împăcat. Hotărâseră chiar să facă un chef, numai ei doi, în cârciuma lor favorită, îndată ce se va încheia războiul. Dar n-au mai apucat. Pe Sandy l-au implicat în procesul Maniu și i-au dat 25 de ani de temniță grea. Atunci Flondor a

dispărut, și-a schimbat numele, a obținut, nu prea se știe cum, diplomă și acte false și a devenit profesor de istorie, întâi la un gimnaziu din provincie, apoi la București, ca să înlocuiască pe un coleg de la liceul Sfântul Sava, care murise într-un accident de mașină. Dar după 5, 6 luni, se pare în urma unui denunț, a fost arestat și condamnat la 15 ani...

— Dar se mai știe ceva despre ei? îl întrerupse Postăvaru. Mai trăiesc?

Mărgărit se așază absent pe scaun, și-și caută din nou pachetul de țigări.

— Am auzit că Sandy Valaori ar fi murit după câțiva ani, în închisoare. Eu, în orice caz, nu l-am mai văzut. Cât despre Flondor, nu se știe nimic precis. Unii spun că ar fi murit și el, fără să precizeze când și în ce condiții...

Eftimie nu încercase să-și ascundă enervarea că fusese întrerupt, dar auzind ultimele cuvinte ale lui Mărgărit întoarse repede capul.

— Alții spun că ar fi scăpat și ar fi trecut granița, dar, iarăși, nu se știe când și cum...

— Asta v-o poate spune Iliescu, interveni Eftimie. Adică, nu el, ci Valentin, tinerelul de care vă vorbeam adineaori. Valentin pretinde că omul vostru trăiește, că l-a văzut de mai multe ori, că au vorbit chiar împreună...

— Extraordinar! șopti Mărgărit.

— Dar că el, continuă Eftimie, el, Valentin, nu vrea să povestească nimănui cum s-au întâlnit și ce-au vorbit, pentru că știe că nimeni n-are să-l creadă.

— Adică ce vrea să spună? întrebă Mărgărit frecându-și fruntea.

Nu înțeleg...

— Nici eu nu sunt sigur că am înțeles ce vrea să spună, pentru că toate acestea mi le-a povestit Iliescu, și cum erau atâtea de povestit n-avut timp să intre în amănunte. În orice caz, Iliescu este inginer cu picioarele pe pământ, nu se lasă păcălit de iluzii, vedenii sau ce-or fi. Și când Valentin i-a mărturisit într-o zi că, după miezul nopții sunt

anumite camioane care *dispar* îndată ce fac turnanta de la nu știu care kilometru, Iliescu a zâmbit. Foarte interesant! i-a spus. Vreau să le văd și eu „dispărând” la turnantă. Dar cum o să știm dacă dispar sau nu? Trebuie să-l luăm și pe Marc (Marc e colaboratorul lui, omul de încredere) și să ne așezăm la pândă, la 10-15 metri unul de altul, *înainte* și *după* turnantă... Așa au și făcut. Puțin înainte de miezul nopții s-au „camuflat” (cum spunea el) înapoia arborilor, și de câte ori se apropia un camion, Iliescu îl anunța printr-un fluierat scurt, imitând nu știu ce pasăre de noapte...

Eftimie întinse brațul, apucă paharul și, înainte de a-l apropia de buze adăugă:

— Învățaseră demult, toți trei, să imite fluieratul acesta scurt și strident al păsării de noapte...

Apoi sorbi pe îndelete din pahar, și-și căută o poziție mai confortabilă în fotoliu.

— În primele două ceasuri, totul s-a petrecut normal. Dar a apărut deodată un camion supra-încărcat, înaintând totuși extraordinar de repede, și 10-15 secunde după ce îl semnalase, Iliescu auzise fluieratul lui Marc, anunțându-l că autovehiculul nu trecuse prin fața lui. Iliescu alergă să verifice, într-adevăr pe șoseaua ce urca prin pădure, îndată după turnantă, nu se zărea nici urmă de autovehicul. Doar, mult mai departe, sus, printre arbori, se distingeau farurile camionului care-l precedase pe șosea cu vreo 5, 6 minute mai înainte.

— Extraordinar! șopti Mărgărit.

— Așa am exclamat și noi, continuă Eftimie. Dar Iliescu e om de știință. Când Valentin i-a spus:

— Vedeți că am avut dreptate? El i-a răspuns calm:

— Deocamdată nu se poate trage nicio concluzie. Se vedem ce se mai întâmplă. Și-au schimbat pozițiile; el, Iliescu, s-a „camuflat” într-un boschet, chiar în dreptul turnantei; iar Valentin îl anunța cu același semnal de câte ori zărea apropiindu-se camioanele. Și, în noaptea aceea, spuse Iliescu, au mai dispărut trei camioane.

— V-ați convins și d-stră, insistă Valentin. V-ați convins că nu mint!

— Dar n-am văzut încă pe profesorul tău de la liceul Sfântul Sava, l-a întrerupt Iliescu. Și, până nu l-oi zări și eu, nu cred! Marc, mai tânăr și cu mai puțină experiență, intrase în panică.

— Trebuie să anunțăm imediat autoritățile! șopti.

— Dimpotrivă, i-o reteză scurt Iliescu, nu spunem niciun cuvânt la nimeni. Pentru că asta ne-ar putea crea complicații.

— Mă întreb de ce, îl întrerupse Mărgărit.

Eftimie tuși de câteva ori, goli paharul și coborî glasul.

— Pentru că Iliescu a bănuit de la început despre ce este vorba. N-a spus nimic față de Valentin, dar lui Marc i-a mărturisit, a doua zi, că, foarte probabil, este la mijloc un secret militar: probabil, un nou sistem de camuflaj, (și aici a menționat un termen tehnic pe care nu l-am înțeles), în orice caz, repetă Iliescu, nici autoritățile, nici colegii lor, și mai ales, nici ziariștii nu trebuie să afle ce-au descoperit ei.

Pentru că, într-adevăr, era o descoperire. Au stat la pândă în următoarele trei nopți, și și-au dat seama că nu se înșelaseră: au văzut cum dispar camioanele; o dată două, altă dată cinci, și în a treia noapte, unul. E drept, recunoaște Iliescu, în a treia noapte — de fapt, era a patra noapte de veghe — erau prea obosiți, și s-au întors la casele lor mult mai devreme.

— Și totuși, s-a aflat, îl întrerupse Mărgărit. Dacă spui că Iliescu, și că el, noi toți românii din Franța suntem suspecti.

— Ghinion! exclamă Eftimie. Acum vreo două săptămâni, într-o seară, la un bar din Briançon, venind vorba despre „farfuriile zburătoare”, despre ce se numesc astăzi *objets volants non-identifiés*, Marc a spus — probabil că băuse cam mult — a spus că și el a văzut asemenea obiecte misterioase de transport, le-a văzut pe șoseaua națională. Și-a dat însă repede seama de indiscreție și n-a intrat în amănunte. Totuși făcuse gafa, și un gazetar din localitate a publicat informația că un nou tip de „farfurii zburătoare” au fost văzute aproape de Briançon, iar câteva zile, în toată regiunea nu s-a vorbit decât despre asta. Închipuiți-vă, deci...

Mărgărit se ridică brusc și, făcându-i semn să tacă, se apropie de ușă,

în clipa când auzi soneria, deschise încet, cu multă precauție.

Apoi, întorcând capul către ceilalți, anunță.

— E doctorul Tăușan!

— Iartă-mă, dragă, se scuză doctorul intrând. Sunt urmărit! Probabil că și tu ai fost urmărit, se adresează lui Eftimie. Toți suntem urmăriți! Am venit să vă previn. Dacă ne întreabă ce-am discutat la Excelsior, să fim bine înțeleși, să nu ne contrazicem.

— Adică? îl întrerupse Eftimie. În ce sens?

— Să spunem toți același lucru: că Iliescu a fost discret și n-a intrat în amănunte: ne-a spus, doar, că în urma unui *malentendu*, a apărut un articol într-o gazetă din *Midi* și că...

Mărgărit își puse din nou degetul pe buze și se îndreptă, cu pași ușori, spre ușă. Doctorul Tăușan se așează pe canapea. După câțva timp, neauzind soneria, Mărgărit întrebă:

— *Qui est là?*

Și pentru că tăcerea se prelungea, apăsătoare, repetă întrebarea cu un glas mai sever.

— *Nous venons de la part de monsieur Iliescu.*

— *Mais j'ai des invités*, începu Mărgărit. *Quelques amis.*

— *Monsieur Iliescu nous a prié de vous consulter...*

Îndreptându-și marțial umerii, Mărgărit deschis larg ușa. Când îi văzu intrând — un tânăr înalt, slab și foarte blond alături de un bărbat voinic, trecut de cincizeci de ani, cu figura jovială, îmbrăcat corect Tăușan se plecă spre Eftimie și-i șopti:

— Nu sunt cei care m-au urmărit!

Cu oarecare solemnitate, Mărgărit făcu prezentările :

— Monsieur Jean Boissier, și tânărul înclină politicos capul, Monsieur Gerald Lascaze — apoi aduse încă două scaune din sufragerie.

— *Mais de quoi s'agit il?* întrebă Tăușan.

— Să vorbim românește, începu, zâmbind amical, Gerald Lascaze, pentru că nu prea am ocazia, și-mi place mult limba românească.

— Dacă n-aș percepe un foarte ușor accent, exclamă Eftimie, aș jura că sunteți român.

Lascaze își privi amuzat tovarășul și râse, surprinzător de spontan și de prietenos.

— Am copilărit în România. Iar soția mea este româncă. Îmi pare rău că vă deranjez, continuă adresându-se doctorului și lui Eftimie dar, așa cum ați ghicit, lucrurile se complică. De aceea inginerul Iliescu ne-a sugerat să vă consultăm. Știm ce-ați discutat duminica trecută la Excelsior și asta complică și mai mult situația.

— Dar de ce? întrebare Eftimie și Tăușan.

Lascaze râse din nou, cu multă voie bună, întorcând capul spre Boissier.

— Pentru că nu erați singuri în cafenea. Mai erau și alții care înțelegeau românește. Și riscăm să se repete povestea de la Briançon, cu articolul din *La Dépêche* despre OVNI și celelalte.

— Dar Iliescu spune că farfuriile zburătoare și toate celelalte sunt prostii! exclamă Eftimie.

— Și tocmai asta e grav, continuă Lascaze pe un ton oarecum oficial. Dl inginer Iliescu v-a spus că, după impresia lui ar fi vorba de un secret militar, și asta e mult mai grav decât *Objets volants non-identifiés*. De aceea am fost nevoiți să recurgem la anumite măsuri de precauție. Ați aflat, desigur, că circulația în zona respectivă a fost interzisă timp de 24 de ore, și este de-atunci riguros controlată. Putem vorbi despre asta, adăugă, nu este niciun secret. Mi-e teamă, însă, că vor veni și alte măsuri de precauție. Vă anunț, confidențial, că vom fi probabil siliți să invităm — oh! doar pentru câteva zile!... să invităm într-un hotel din Corsica, pe toți cei care au aflat de la Iliescu direct, sau printr-o a treia persoană, pe toți cei care au aflat despre afirmația lui Valentin Iconaru că *el* ar fi văzut într-un autovehicul pe fostul lui profesor de istorie, și chiar ar fi vorbit împreună...

— Dar Valentin ăsta e un prostănac, îl întrerupse Eftimie, încercând să se ridice din fotoliu. Cum se poate pune bază pe ce spune un tinerel care abia știe franțuzește?!

Zâmbind ironic, Lascaze întoarse din nou capul spre tovarășul lui.

— *Mais Valentin parle assez bien le français* spuse Boissier, *et il est*

très apprécié au Musée. Il a fait des observations sensationnelles sur les coléoptères de la zone alpine. On a publié plusieurs articles de lui. Bien entendu, sous un pseudonyme, adaugă cu înțeleles îndreptându-și privirile către Lascaze.

— *En tout cas*, începu doctorul Tăușan.

— Să continuăm în românește, îl întrerupse Lascaze. Mă simt mai acasă, dacă îmi îngăduiți această expresie.

— În orice caz, reluă Tăușan, mi se pare abuziv, îmi iertați expresia, sau cel puțin exagerat, să fim suspecti și eventual invitați în Corsica, pentru că Valentin pretinde că ar fi vorbit cu fostul lui profesor de istorie, care le-ar fi spus...

— Când ne vom întâlni, îl întrerupse Lascaze, când ne vom întâlni *la umbra unui crin*, în Paradis.

Postăvaru roși, și-și căută batista. Nu îndrăznea să ridice ochii spre Mărgărit.

— Vasăzică, știți și asta, șopti Eftimie. Știți și de liceul Sfântul Sava.

— Ni le-a povestit inginerul Iliescu, explică Lascaze.

— De acolo au plecat toate, continuă Eftimie, de la profesorul lor. Ce sens avea să le vorbească, unor băieți de liceu, despre umbra crinilor din Paradis?

— Asta m-am întrebat și eu, îl întrerupse Lascaze! Dar, deocamdată, nu această problemă ne interesează.

Își privi pe furiș ceasul, și continuă:

— Aș vrea să ne oprim puțin asupra acestei fraze. Colegul meu, care citește și înțelege românește, dar nu îndrăznește să vorbească, m-a rugat să vă întreb dacă expresia aceasta — *la umbra unui crin*. Nu are, pentru d-stră, românii, și un înțeles special; dacă nu este cumva vreo metaforă.

— O metaforă? repetă doctorul. Adică, în românește, s-ar referi la altceva... Dar, la ce?

Lascaze îl privi lung, cercetător, apoi își alunecă privirile asupra celorlalți.

— Bunăoară, la întoarcerea din exil, răspunse târziu. Pentru că Jean

Boissier a discutat de multe ori cu Valentin (vă pot spune că pasiunea lui „secretă” este entomologia) și, tot discutând, a avut impresia că pentru Valentin exilul înseamnă mult mai mult decât condiția de refugiat, așa cum o înțelegem noi. L-a frapat, o dată, afirmația lui Valentin că „lumea întreagă trăiește în exil, dar că asta n-o știu decât câțiva...”

— *Une infime minorité*, preciza Boissier.

— Și colegul meu se întreabă dacă întâlnirea la umbra unui crin în Paradis nu s-ar referi la o întoarcere beatifică, triumfătoare din exil, așa cum s-au întors israeliții din captivitatea babiloniană. Evident, adăugă după o pauză, în cazul acesta n-ar fi vorba numai de exilații din Europa de Est, ci de marea majoritate a europenilor...

— Nu m-am gândit niciodată la așa ceva, mărturisi doctorul.

— Nici eu, recunosc Eftimie.

Lascaze așteptă câteva clipe, apoi reluă.

— Știți ce răspundea Valentin de câte ori domnul Iliescu îl ruga să-i spună în ce împrejurări l-a întâlnit pe fostul lui profesor de istorie și a vorbit cu el? Răspundea că nu îndrăznește să spună, pentru că nu-l va lua nimeni în serios...

— Dar cum poate un om de știință, ca Iliescu... începu doctorul Tăușan.

— Problema este alta, îl întrerupse Lascaze, și este mai gravă. Iliescu l-a întâlnit pe Valentin ultima oară acum exact o săptămână, când Valentin i-a telefonat de la Muzeu, (în paranteză fie spus, de câte ori dispărea, nu-l informa niciodată pe Iliescu unde se duce; așa a aflat Iliescu, prin telefonul de acum o săptămână, că Valentin venea la Paris ca să lucreze la Muzeu.) Ei bine, când l-a întâlnit atunci, Valentin i-a răspuns poate mai mult în glumă, că acceptă să povestească tot ce s-a întâmplat unei mari personalități religioase sau științifice...

— Ce impertinență! exclamă Eftimie.

Lascaze îl privi zâmbind.

— Asta, evident, ne-a pus în încurcătură, continuă. Ne-am consultat cu cine a trebuit, și am găsit marea personalitate religioasă în care

Valentin ar avea încredere. Dar am pierdut câteva zile. Când i-am comunicat știrea inginerului Iliescu și am luat amândoi avionul ca să-l aducem pe Valentin de la Briançon (la Paris nu rămăsese decât două zile), Valentin dispăruse. Adică, nu l-am mai găsit...

— Deși, interveni zâmbind doctorul Tăușan, îmi închipui că era și el urmărit.

— Evident că era urmărit. Cum a fost tot timpul, inginerul Iliescu, imediat după articolul din *La Dépêche*, cum ați fost, și încă sunteți, și d-stră.

— Știm, șopti Eftimie.

— Totuși, spuse Mărgărit, nu se poate să nu-l găsiți. Un individ, un tânăr străin, nu poate sta ascuns multă vreme...

— Evident că vom da de el, reluă Lascaze. Dar se pierde timp. Am pierdut deja foarte mult timp. Bănuiesc că nimeni dintre d-stră nu l-a întâlnit, în ultimele zile, pe Valentin.

— Nu! Vorbi Eftimie, și toți ceilalți clătinară viguros din cap.

Când se auzi telefonul, Boissier își privi ceasul, și, ridicându-se brusc, se adresă lui Mărgărit.

— *Je m'excuse. C'est pour nous!*

Ridică receptorul și ascultă câteva clipe fără să spună un cuvânt.

Apoi îl privi pe Lascaze și clătină din cap. Lascaze își trase scaunul, se așează și apucă receptorul. La început nu încercă să-și ascundă surpriza, dar pe măsură ce se prelungea convorbirea, figura i se lumina.

— *Parfait!* Exclamă târziu și privi cu înțeles pe Boissier. Continuând să asculte, consulta la răstimpuri ceasul, în cele din urmă șopti: *Tant mieux!* și așează corect receptorul în furcă. Rămase câțva timp nehotărât, fixând, pe rând, pe cei patru care-l priveau intimidăți, apoi își trase scaunul aproape de canapea și se așează.

— *Et alors?* întrebă doctorul Tăușan.

— Ultimele vești sunt bune, și în același timp lucrurile se complică. Ce vă pot spune este că Valentin a fost primit în audiență de Excelența Sa Arhiepiscopul Parisului. Cum a știut Valentin că audiența fusese

fixată pentru astăzi la ora 3,00, și tocmai cu Arhiepiscopul de Paris, vom afla mai târziu. Deocamdată, Excelența Sa a telefonat persoanei responsabile și i-a relatat întrevederea cu Valentin. Nu pot intra în amănunte, dar cred că nu fac o indiscreție spunându-vă că Eminența Sa a fost foarte impresionat de, să spunem, revelațiile acestui tânăr naturalist. De altfel, adăugă zâmbind, Valentin va petrece noaptea aceasta la Arhiepiscopie și Excelența Sa a cerut permisiunea ca Valentin să-l poată însoți mâine, când va lua avionul spre Roma.

— *Alors, le vieux a compris!* murmură Boissier.

— *Helas, les autres aussi!* îi răspunse printre dinți Lascaze. *Le pauvre pilote!...* Se pare că audiența la Sfântul Părinte a fost aranjată mai de mult, adăugă întorcându-se către ceilalți.

— Dar ce i-a spus Valentin? Îndrăzni să-l întrerupă doctorul. Ce fel de „revelații” i-a comunicat?

Lascaze ridică din umeri, nemai încercând să zâmbească.

— Sper că am să le aflu și eu, mai târziu. Excelența Sa ne-a asigurat însă că expresia „la umbra unui crin în Paradis” nu conține niciun element eretic. Ne-a invitat să recitim Evangheliile și pe Sfinții Părinți...

— Dar fostul profesor de istorie pe care l-ar fi întâlnit Valentin?

Începu Eftimie.

— Excelența Sa n-a precizat, dar a mărturisit că nu are motive să se îndoiască de realitatea lui.

— Deci, trăiește! exclamă Mărgărit. Dar unde? În ce țară?

— O să aflăm și asta, mai târziu. Deocamdată, ceea ce ne interesează, și pe noi, și pe d-stră, românii din Franța, este faptul că nu veți mai fi obligați să petreceți următoarele cinci, șase zile într-un hotel din Corsica.

— În sfârșit, o veste bună! exclamă doctorul.

— Foarte bună, chiar, și din toate punctele de vedere, sublinie Lascaze.

Eftimie se răsuci zgomotos în fotoliu, pregătindu-se să vorbească.

— Dar camioanele? interveni Mărgărit.

— Tocmai asta voiam să întreb și eu, îl întrerupse Eftimie. În fond,

camioanele acelea care *dispar* există sau nu există?

Și, văzând că Lascaze își îndreaptă privirile spre colegul lui, continuă.

— ... Sau, așa cum crede Iliescu, ar fi vorba de un secret militar?

— De aceea vă spuneam că veștile sunt bune, dar în același timp se complică, reluă Lascaze. Se complică, pentru că scapă de sub observația noastră. De-aici înainte, enigma autovehiculelor care devin invizibile la un punct precis în spațiu și la un moment dat în timp, enigma aceasta îi va preocupa pe alții.

— Adică? întrebă Eftimie.

— Valentin l-a asigurat pe Excelența Sa că aceste misterioase autovehicule și-au schimbat itinerariul. De aici înainte ruta va trece printr-o țară neutră.

— *Un pays neutre?* întrebă Boissier.

Lascaze întoarce capul și-l privi lung, senin.;

— *C'est ce qu'il a dit, et ii l'a repeté: un pays neutre.*

Boissier se ridică brusc de pe scaun.

— *Mais ii s'agit d'une métaphore!* izbucni. *Je connais bien Valentin, il faut le rejoindre. Et meme assez vite!* adăugă.

Lascaze se ridică și el, oarecum turburat. Atunci se auzi telefonul și, după o scurtă ezitare, Mărgărit se apropie și ridică receptorul.

— Cine? Ah! Da. Exact. E aici. Vi-l dau.

Apoi făcu semn lui Eftimie.

— Este inginerul Iliescu. Vrea să-ți vorbească.

Se ridicaseră toți în picioare și așteptau, intimidăți. Eftimie asculta cu oarecare solemnitate, clătînându-și ca de obicei capul. La răstimpuri înălța, enervat, din umeri, dar nu îndrăznea să spună vreun cuvânt.

După câteva minute șopti încurcat.

— Da, sunt și dumnealor aici... Am să le spun și lor. De fapt suntem mai mulți aici. Am să le spun la toți... Bine!

Se întoarce triumfător, și totuși îngândurat. Se apropie de fotoliu dar se răzgândi și rămase în picioare, ca toți ceilalți.

— Era Iliescu, începu brusc. I-a telefonat Valentin acum un sfert de ceas, i-a spus unde suntem și l-a rugat să ne transmită un mesaj. Dar să mă trăsnească Dumnezeu dacă am înțeles ce vrea să spună Valentin în mesajul lui!... Am înțeles doar că *deocamdată* nu ne amenință nici o primejdie. Dar să nu uităm că exilul se apropie de sfârșit și că ar trebui să ne pregătim de pe acum.

— Cum să ne pregătim? l-a întrebat Iliescu. — Depinde de fiecare din noi, i-a răspuns Valentin. Și a continuat: Cel care n-a iubit niciodată florile să învețe să le iubească. Numai așa le va înțelege taina, pe care o cunosc și copiii, dar pe care o uită repede. Și Iliescu mi-a mai spus ceva, adăugă stânjenit Eftimie, dar n-am priceput și am uitat...

— Ceva despre umbra crinilor din Paradis? întreabă Postăvaru.

— Nu! răspunse sever Eftimie. De asta mi-aș fi adus aminte. Dar, vă rog, nu mă întrerupeți, căci risc să încurc recomandățiile cuprinse în mesajul lui Valentin... Deci, după chestia cu florile, Valentin ar fi spus: acel care n-a vorbit decât cu pisica sau câinele lui, să încerce să vorbească și cu alte animale, bunăoară cu păsările din parcuri sau cu șerpii din *Jardin des Plantes*. Să nu se descurajeze dacă, la început, nu va înțelege răspunsurile lor. Cu dragoste și cu răbdare, le va înțelege și atunci va începe să se trezească și se va minuna de splendorile propriei lui existențe (sau cam așa ceva, n-am reținut exact expresia.). Și a mai spus și altceva, reluă Eftimie după o scurtă pauză, dar n-am înțeles. Bunăoară — și Iliescu a repetat fraza de două ori, precizând că e foarte importantă — bunăoară: să privim și cerul *fără stele*, și vagoanele goale, cu luminile stinse, să zâmbim *mai ales* bătrânilor și bătrânelor pe care îi întâlnim. Și alte lucruri pe care nu le-am înțeles și nu le-am reținut.

— Dar Iliescu? îl întrerupse doctorul Tăușan. Care a fost reacția lui Iliescu?

Eftimie șovăi, și-și așează mâinile pe speteaza fotoliului ca și cum ar fi vrut să le odihnească.

— Iliescu părea foarte impresionat, reluă Eftimie oprindu-și o clipă privirile pe figura lui Lascaze. Spunea: *El*, Valentin, avea dreptate, nu

eu! El a înțeles...

— Ce-a înțeles? îl întrerupse Mărgărit.

— Mi-a spus doar atâta, că *Valentin a înțeles*.

— Dar autovehiculele care dispar după miezul nopții? întrebă Tăușan.

Eftimie își ridică mâinile de pe speteaza fotoliului, scoase batista și și-o trecu pe frunte.

— Iliescu a făcut doar o aluzie. Tot ce i-a spus Valentin la telefon, mi-a mărturisit, mesajul pe care l-a rugat să ni-l transmită și nouă, toate acestea i-au îngăduit — și, a precizat, ne vor îngădui și nouă — să înțeleagă de ce numai *anumite* camioane dispar, și ce se întâmplă cu ele. Și, a adăugat Iliescu: Atunci vom înțelege și ceea ce ne așteaptă, adică ce se întâmplă cu *unii* dintre noi.

— Deocamdată, nu înțeleg nimic! exclamă Lascaze îndreptându-se spre ușă.

Dar se opri brusc și se adresă lui Eftimie.

— De unde telefona Iliescu?

— Dintr-o cabină telefonică. Spunea că mai sunt vreo doi, trei care își așteaptă rândul, și de aceea e atât de grăbit.

— Ca și noi! spuse zâmbind Lascaze întinzându-i mâna lui Eftimie.

În dreptul ușii întoarse capul către Boissier, care își scosese agenda și o răsfoia încurcat.

— *Il faut se presser, mon vieux!*

— Dar a mai spus ceva, șopti Eftimie. A spus că pleacă chiar în seara asta...

Lascaze începu să râdă.

— Nu face nimic. Plecăm și noi cu el. Și nu va fi surprins când ne vom întâlni. Inginerul Iliescu știe de mult că e urmărit, pas cu pas...

Eftimie clătină din cap, apoi adaugă încurcat:

— N-am vrut să repet ce mi-a spus la despărțire...

Lascaze îl privi curios.

— Ce-a spus?

— A spus să nu vă mai deranjați urmărindu-l, că el și-a făcut datoria

și v-a transmis mesajul...

— Asta e părerea lui, îl întrerupse Lascaze. Dar mai sunt și alte probleme pe care trebuie să le discutăm împreună.

Eftimie își freca în neștire mâinile, una după alta, cu batista.

— Și a mai spus: Dacă inspectorul Lascaze vrea, cu orice preț, să mă întâlnească, roagă-l să mă aștepte, poimâine dimineață, între 2,00 și 3,00, în dreptul kilometrului 109, pe șoseaua Basel-Schaffhausen. Dar n-o să putem sta de vorbă. Eu o să fiu în al treilea camion, alături de fostul profesor de istorie al lui Valentin...

— *Sans blague?* exclamă Lascaze din nou foarte bine dispus. Și n-a mai spus nimic altceva?

Eftimie șovăi câteva clipe, privindu-l lung, cu simpatie.

— A spus: Mulțumește-i domnului inspector general Lascaze pentru amabilitatea dumnealui și reamintește-i de prima noastră discuție. Dacă, în seara aceea, la despărțire, nu mi-ar fi spus: *Heureux les pacifiques*, ce s-ar fi ales de sufletul meu?...

*

Îi auzeau cum coborau grăbit scările, pentru că gazda rămăsese în pragul ușii. După ce Mărgărit se așează istovit pe scaun, Eftimie șopti.

— Nu știu dacă am făcut bine că nu le-am spus tot...

Mărgărit întoarse surprins capul.

— Am repetat numai mesajul lui Valentin, continuă Eftimie. Dar nu le-am spus la ce concluzii a ajuns Iliescu în legătură cu camioanele care dispar... Valentin, spunea Iliescu, a avut dreptate: se pregătește o nouă Arcă a lui Noe.

— În ce sens? îl întrerupse turburat Mărgărit.

— Acele misterioase autovehicule transportă o seamă de oameni selecționați din toate țările. Camioanele nu dispar, ci trec într-un spațiu cu alte dimensiuni decât dimensiunile spațiului nostru.

— Vorbește, domnule, mai clar! îl întrerupse din nou Mărgărit.

Eftimie zâmbi melancolic.

— Nici eu n-am înțeles prea bine ce se întâmplă, dar Iliescu mi-a spus: În fond, e vorba de un camuflaj, împlinind aceeași funcțiune ca orice alt camuflaj: adică, să ascundă, dar în același timp să atragă atenția celor avertizați. Iliescu a precizat — și asta pot s-o repet cuvânt cu cuvânt — că drumul către noua Arcă a lui Noe, adică către spațiul cu alte dimensiuni, poate fi efectuat instantaneu și în mod invizibil, dar, pentru binele nostru, este uneori camuflat într-un transport prin autovehicule.

— De ce „spre binele nostru”? Întrebă doctorul.

— N-a avut timp să-mi explice. Dar din tot ce mi-a spus, înțeleg că ar fi vorba de niște semne care ni se fac, și pe care unii din noi le ghicesc. Pentru că mi-a repetat: Dragă Eftimie, ni se fac mereu semne de tot felul. Deschide ochii și dă-ți silința să le descifrezi.

— Deci, exclamă întristat Mărgărit, se apropie sfârșitul lumii. Potopul! Apocalipsul!

— Nu! Nu! l-a întrerupt Eftimie. Iliescu m-a asigurat că ni se fac demult semne, de multe secole. Doar camuflajul se schimbă, în conformitate cu epoca în care trăim. Astăzi, în epoca noastră dominată de tehnologie...

Mărgărit se ridică brusc de pe scaun și se apropie de el, privindu-l curios.

— Dar asta nu ți-a spus-o Iliescu, chestia asta cu epoca dominată tehnologic.

Eftimie roși, zâmbind încurcat.

— Nu, nu mi-a spus-o el. Nici n-ar fi avut timp, de altfel. Dar am ghicit-o eu, adineaori, în fond, Valentin și Iliescu au dreptate: ni se fac semne, dar trecem pe lângă ele fără să le vedem...

Și pentru că Mărgărit continua să-l privească neîncrezător, reluă.

— Bunăoară, iată, întâlnirea noastră de astăzi: patru români, doi francezi și două telefoane, și toate acestea — întâlnirea, conversațiile și telefoanele — în legătură cu aceeași expresie: „la umbra unui crin, în Paradis”. Nu vi se pare curios?

Câteva clipe l-au privit toți turburați, nehotărâți.

— Deci, în concluzie, îndrăzni doctorul să rupă tăcerea, ce crezi că ni se va întâmpla?

Eftimie se așeză calm în fotoliu.

— Să mai așteptăm, spuse zâmbind. Poate mai sună o dată telefonul. Sau soneria...

— Chiar dacă ar suna, încep Mărgărit, chiar dacă...

Dar se întrerupse și, pălind, se repezi spre telefon și ridic receptorul.

— Alo! Alo!

Așteptă câteva clipe, apoi întrebă din nou, aproape strigând.

— Alo! Alo!

Doctorul se apropiase încruntat de el.

— Nu răspunde, șopti Mărgărit.

Târziu, așeză receptorul în furcă și adaugă: Nu e nimeni!...

Chicago, aprilie — Eygalieres, august 1982.

POSTFAȚĂ

Eugen Simion

Ideea de a publica toate prozele fantastice (mitice) ale lui Mircea Eliade este mai veche, în decembrie 1979, i-am trimis prozatorului, la Chicago, un proiect în acest sens și, la 17 ianuarie 1980, mi-a răspuns printr-o scrisoare de acceptare. Era bucuros și sceptic, în același timp, față de inițiativa mea. „Țin însă să-ți atrag atenția că recepționarea mea în țară a variat, și variază, datorită multor imponderabile.” Imponderabilele erau, se înțelege, de natură politică. Eliade ba era acceptat (parțial), ba interzis (integral). Unii oameni politici din generația sa nu-i iertau opțiunile din anii '30... Am reușit, totuși să public la Cartea Românească, în 1981, un volum masiv de narațiuni fantastice, inclusiv micul roman *Pe strada Mântuleasa*, scrierea cea mai complexă din această categorie. Reiau, azi, proiectul din 1980, în varianta lui integrală. Sunt cuprinse, în trei volume, toate cele 24 de narațiuni fantastice, de la *Domnișoara Christina* la *La umbra unui crin*, scrise de Eliade între 1936 și 1982. O operă de primă importanță pentru literatura română. G. Călinescu și Tudor Vianu credeau că scriitorul român nu are vocație pentru fantastic. Mircea Eliade a dovedit că este suficient să apară un mare talent, pentru ca prejudecățile criticii literare să se retragă, rușinate, din calea evidenței.

*

Există mai multe nivele, mai multe axe stilistice în proza lui Eliade.

Critica din deceniul al IV-lea a recunoscut două: una realistă (*Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*, *Întoarcerea din rai*, *Huliganii* etc.), alta

inițiativă, fantastică, mitică (*Domnișoara Christina, Secretul doctorului Honigberger*). Pe cea dintâi, G. Călinescu o consideră întruparea fidelă a „gidismului” în literatura noastră, pe cea de a doua o suspectează de lipsă de profunditate. Adevărul este că literatura tânărului Eliade se revendică din estetica autenticității, îmbrățișată în epocă de mulți prozatori. Ei vor să substituie conceptului de originalitate (de sursă romantică) ideea de autenticitate care, la rândul ei, se bazează pe ideea de experiență. Camil Petrescu, teoreticianul noului stil epic, împinge experiența până în zona retoricii. El inițiază un mic terorism anticafil, luând ca model nu pe Gide, ci pe Proust.

Eliade vrea înnoirea romanului pe alt plan, dezinteresându-se propriu-zis de retorică. Prin *trăirea autentică* și *spiritualizarea* conflictelor el vrea să schimbe tipologia și problematica epicii românești. Prozele „indice” se deschid spre o lume de mituri și practici magice îndepărtate de spiritualitatea noastră, narațiunile mai direct realiste (*Întoarcerea din rai, Huliganii* etc) analizează criza de valori prin care trece tânără generație și propun soluții neobișnuite pentru cititorul român: revoltă și erotism, experiența tragicului, filosofia disperării. Eliade este cel dintâi care introduce în literatura română o problematică de tip existențialist.

Straturile prozei sale trebuie atunci citite altfel. După o primă fază „indică” (*Isabel, Maitreyi*), în care modelul epic este mai degrabă anglo-saxon, o fază în care spiritualismul caută alianța unui erotism exploziv, luxuriant, urmează o fază existențialistă (un existențialism incipient, tradus printr-un sentiment de criză totală a valorilor morale și intelectuale): *Întoarcerea din rai, Huliganii* etc. Între aceste două experiențe se situează romanul *Lumina ce se stinge*, un roman „aproape joycian”, scris — mărturisește prozatorul — pentru a se elibera de obsesia Indiei și pentru a-și regăsi propria identitate spirituală.¹

¹ Fragments (p.420: „Aceasta din urmă (*Lumina ce se stinge*), ilizibilă, monotonă, ratată, îmi apare azi ca o reacție conștientă împotriva Indiei, ca o

Învinse, alungate, obsesiile din primele cărți revin în proza fantastică de mai târziu (un fantastic de tip erudit, asemănător în unele privințe cu acela folosit de Ernst Jünger), care oscilează între două tipuri de simboluri: unul folcloric (*Domnișoara Christina, Șarpele*), altul indic (*Secretul doctorului Honigberger, Nopti la Serampore*).

„Indic” este un fel de a spune, pentru că Eliade tratează acum temele sale. Numai decorul este uneori exotic, problematica e peste tot aceeași.

Experiența doctorului Zerlendi (disparația în Shambala pe baza tehnicii yogine) din *Secretul doctorului Honigberger* are loc la București, devenit mai târziu un adevărat centru inițiativ în literatura lui Eliade.

Volumul de *Nuvele* (Madrid, 1963) urmat de *Pe strada Mântuleasa* (1968), *În curte la Dionis* (1977), *Tinerete fără de tinerețe* (1979), *Nouăsprezece trandafiri* (1980) marchează, indiscutabil, o nouă vârstă a fantasticului eliadesc. Ele se grupează în jurul unei teme fundamentale (relația dintre sacru și profan) și recomandă, ca soluție pentru spirit, ceea ce prozatorul numește *lecția spectacolului*. În prozele mai vechi, magicul domină suprafața textului, în narațiunile citate înainte, locul magicului este luat, în fapt, de o forță spirituală mai complexă (*miticul*), care continuă să se manifeste în existența omului modern. Mai este ceva: Eliade, dezvoltând un număr de teme care trec de la o narațiune la alta, creează o tipologie memorabilă și un spațiu imaginar care este al lui, numai al lui. Este *spațiul bucureștean*: un oraș plin de semne, epifanii, un oraș inițiativ cu străzi care ascund mistere vechi și indivizi care poartă cu ei, fără să știe, mituri. Este altă față a spațiului din proza lui I. L. Caragiale. Impresia e, în *Momente și Schițe*,

tentativă disperată de a mă apăra chiar împotriva mea – căci în timpul verii lui '30 decisesem să mă „indianizez”, să mă pierd în masa indiană. Misterul *Luminii*, acest incendiu de neînțeles care izbucnește într-o noapte în bibliotecă și care provoacă, între altele, orbirea și dezechilibrarea bibliotecarului – nu este, în fond, decât misterul existenței mele în casa lui Dasgupta.”

de agitație sterilă, conștiințele sunt narcotizate de vorbe, lumea în care trăiesc (inclusiv lumea fizică) pare iremediabil goală. Un spațiu fără mesaj latent, acaparat de manechinele ce se agită la suprafața lui. Eliade sacralizează lumea lui Mitică, orașul toropit de căldură e un vast labirint de semne, Mitică însuși, omul care se grăbește mereu dar părăsește rareori cafeneaua, Mitică, zic, devine un erou mitic. Fărămă din *Pe strada Mântuleasa*, lancu Gore (*Douăsprezece mii de capete de vite*), Gavrilesco (*La țigănci*) trec prin întâmplări insolite și de cele mai multe ori inexplicabile, lumea bucureșteană este plină de capcane, pivnițele caselor ascund comori, cârciuma este un loc unde se revelează mari simboluri (*În curte la Dionis*). Un oraș, așadar, sacru, ca o veche așezare helenică, o sursă inepuizabilă de mituri — acesta este Bucureștiul lui Mircea Eliade. O *geografie sacră*¹ și, în interiorul ei, indivizi care n-au deloc sentimentul sacrului. Ei trăiesc într-un continuu paradox temporal fără să-și dea seama, trec peste linia subțire ce desparte viața de moarte, iarăși, fără să știe. Participă, în fine, la un mare spectacol și întruchipează, ei înșiși, mituri celebre, având o credință aproape mistică în normalitatea existenței.

O primă caracteristică a personajelor lui Eliade (cele din faza narațiunii mitice!) este următoarea: indivizi comuni întră fără voia lor în situații anormale și, în fața tuturor evidențelor, continuă să creadă în normalitatea, coerența existenței. Gavrilesco (*La țigănci*) n-are deloc sentimentul că și-a părăsit de mulți ani casa, lancu Gore (*Douăsprezece mii de capete de vite*) nu observă discontinuitățile existenței, credința iui este ca totul are o logică și o determinare. Ei suferă de o misterioasă amnezie. Se va vedea (în narațiunile *În curte la Dionis*, *Nouăsprezece trandafiri*, *La umbra unui crin* și altele) ce semnificație are această

¹ Orice loc natal constituie o geografie sacră. Pentru cei care l-au părăsit, orașul copilăriei și adolescenței devine, totdeauna, un oraș mitic. Bucureștiul este, pentru mine, centrul unei mitologii inepuizabile. Numai străbătând această mitologie am ajuns să cunosc adevărata lui istorie. Și, poate, propria mea istorie." (*L'épreuve du Labyrinthe*, entretiens avec Claude Henri Rocquet, Ed. Pierre Belfond, 1978).

dublă amnezie pentru existența individului comun. Modul lor de a se apăra în fața invaziei de semne (semne ale unei existențe anormale) este *fabulația*. „A povesti” (a imagina) este un verb esențial în epica lui Mircea Eliade. El înseamnă, cel puțin, două lucruri: 1) a prelungi într-o existență profană întâmplările mari narate de mituri și 2) a apăra individul de ceea ce Eliade numește „teroarea istoriei”. Despre primul aspect vorbește prozatorul însuși în *Proba labirintului*, acolo unde definește literatura, în totalitate, ca „fiică [a] mitologiei”, iar interesul pentru narațiune ca făcând parte din modul de a fi al omului în lume.¹

Despre cea de-a doua funcție a povestirii vorbesc narațiunile lui Eliade, *Pe strada Mântuleasa* în primul rând, dar și *La țigănci*, *Podul*, *Ghicitor în pietre* și altele.² Așadar: viața omului, chiar și cea mai banală, este o suită de probe *inițiatice*. Mai mult: omul se face, *se construiește* printr-o serie de inițieri conștiente sau inconștiente (*Proba labirintului*, p. 39), omul trăiește într-un labirint, condiția lui este definită (exprimată) de această succesiune de morți și reînvieri. (*op. Cit.* 107), Există, pe de altă parte, teroarea istoriei: experiența omului fără religie, acela care suferă de *răul istoriei* și nu înțelege nimic. Omul religios, zice Eliade, omul biblic a trecut prin captivitatea Babilonului fără să-și piardă speranța: suferința avea, pentru el, un

¹ Cf. L'épreuve du Labyrinthe, pag.190: „Se știe că literatura, orală sau scrisă, este fiica mitologiei și că ea îi moștenește funcțiile: a povesti aventuri, a povesti ceea ce a fost semnificativ în lume. Pentru ce este însă atât de important să știm ceea ce s-a petrecut, să știm ceea ce i se întâmplă marchizei care ia ceaiul la ora cinci? Cred că orice povestire, chiar aceea a unui fapt foarte obișnuit, prelungește marile istorii narate de miturile care explică modul în care s-a născut lumea aceasta și felul în care s-a constituit condiția noastră așa cum o cunoaștem azi. Cred că interesul pentru povestire exprimă modul nostru de a fi în lume (.) Nu suntem aici, ca pietrele, imobili, sau ca florile ori insectele, a căror viață este dinainte trasată: suntem ființe ale aventurii (s.n.) Niciodată omul nu se va sătura să asculte istorii.

² Despre nuvelele *La țigănci*, Douăsprezece mii de capete de vite, O fotografie veche de 14 ani, *Podul*, *Ghicitor în pietre*, *Fata căpitanului* și altele, cuprinse în culegerea din 1969 (E. P. L.), am vorbit pe larg în *Scriitori români de azi*, II, 1976

sens. Omul modern a pierdut acest sens, iar creația (opera) este menită să i-l redea, repunându-l în contact cu miturile. *Povestirea* (ca formă orală a creației) are, dar, o funcție dublă: dă individului comun perspectiva sacrului și, totodată, îl apără de violența istoriei. „A povesti” este, într-un anume sens, a supraviețui. Dar a povesti nu este, oare, și o tentativă de a umple golul lăsat de amnezia istorică a omului? Eliade nu spune direct, dar narațiunile sale lasă să se întrevadă și această posibilitate.

*

Să luăm exemplul dat de nuvela *Pe strada Mântuleasa* cea mai complexă dintre narațiunile lui Eliade. Ce se vede întâi la lectură este parabola. Nuvela are un scenariu realist (detențiunea provizorie a unui bătrân institutor, Fărâmbă), dar în interiorul lui se petrec atâtea fapte neobișnuite încât sensul inițial se întunecă și, altele, neașteptate, ambigue, fabuloase acaparează textul. Este povestirea unui șir de povestiri care se destramă reapar și iarăși se pierd într-un șir de alte întâmplări insolite. Rezultatul este că peste scenariul inițial (realist, perceptibil, normal) se suprapune un altul, incontrollabil, fragmentar, mitic. Prozatorul mărturisește că a voit să opună în chip programatic *două mitologii*: una de tip popular (de o programatică ambiguitate) și alta modernă, raționalistă, violentă (mitologia unei lumi desacralizate).¹ Cea dintâi este reprezentată de Zaharia Fărâmbă, pensionar, fost director al școlii de pe strada Mântuleasa, spirit inventiv, mitoman după toate aparențele. Numele lui (Fărâmbă) sugerează fragilitatea și lipsa de coerență, fragmentarismul unei ființe modeste. Eliade nu ascunde că s-a gândit la o parabolă a omului fragil care triumfa, prin darul de a fabula, asupra celor mai puternici decât el. În condițiile grele de reclusiune au supraviețuit cei care au știut să

¹ Cf. Proba labirintului, pag.208.

povestească — zice prozatorul.¹

Primul mit ce vine în minte citind povestirile încurcate ale lui Fărâmbă este acela al Șeherezadei. Bătrânul învățător narează la infinit și anchetatorii sunt din ce în ce mai interesați de fabulațiile lui. El reușește, astfel, să treacă printr-o probă grea, să supraviețuiască povestind întâmplări din alt timp. Însă similitudinea se oprește aici. În *Pe strada Mântuleasa* sunt mai mulți șahi care ascultă (citesc) și cel puțin unul, Dumitrescu, ofițerul care anchetează, nu crede niciun moment în verosimilitatea acestor întâmplări vechi. Mitologia bătrânului îi pare suspectă, el vrea sensul exact (politic) al faptelor.

Fărâmbă și Dumitrescu reprezintă două moduri de a gândi existența și, indiscutabil, două moduri de a fi în lume, ceea ce vrea să spună: două modele, două mitologii. Ei formează un cuplu spiritual care revine în proza lui Eliade: Filip Zalomit — inspectorul Albini (*Les trois grâces*), Adrian-Orlando (*În curte la Dionis*) etc. Este exagerat, totuși, a spune că unul reprezintă sacrul (miticul) în totalitate, iar altul profanul (raționalismul, politicul). Fărâmbă este un tip eminamente profan care, prin narațiunile lui, creează o lume fabuloasă, o lume ce supraviețuiește prin semne (un semn este și povestirea ca atare). Zonele nu sunt distincte, orice individ poate fi, în definitiv, purtător de mituri. Numai că unii cred în realitatea acestei lumi (Fărâmbă, Oana, Lixandru, Leana etc.), iar alții nu. Cei din urmă au propriul lor cod, sub semnele miticului, inițiaticului, ei caută manifestările unei gândiri programatice.

Voind să sublinieze această bi-polaritate, prozatorul și-a intitulat în traducere franceză, nuvela pe care o discutăm, *Le vieil Homme et l'Officier* (1977). „Bătrânul” semnifică mai multe lucruri: un individ biologicește vârstnic, dar și mesagerul unei lumi vechi.

Pe strada Mântuleasa are unsprezece capitole care nu dau propriu-zis o cronologie strictă a faptelor epice, în fiecare fragment există un nucleu realist, controlabil, și numeroase altele care, prin proliferare,

¹ Op. Cit., pag.209

tind să-l anuleze pe cel dintâi. Nuvela începe, în stilul mai vechi al prozei realiste, cu ezitarea eroului (Zaharia Fărâmbă) de a intra într-un spațiu necunoscut: „de câteva minute, bătrânul se plimba prin fața casei neîndrăznind să intre. Era o clădire cu multe etaje, sobră, aproape severă, așa cum se clădea pe la începutul secolului”.

Recunoaștem în această mică *deschidere* strategia prozatorului din secolul trecut. Numai că strategia este abandonată repede, eroul lui Eliade n-ajunge să cunoască, să cucerească spațiul în care intră. Pentru Zaharia Fărâmbă, banala clădire cu multe etaje nu este decât anticamera unui veritabil labirint. *Deschiderea* este, de altfel, plină de aluzii, deocamdată fără înțeles pentru cititorul grăbit să afle ce-i cu acest modest bătrân guraliv care, ca și Gavrilesco (*La țigănci*), suferă teribil de căldură: „Nu suport [...]. Mai ales în timpul verii, pe căldură, mi se urcă sângele la cap. Nu suport”... Căldura este mediul climateric obișnuit în narațiunile lui Eliade. Pentru spiritele simple, căldura este o justificare a situațiilor anormale în care intră. Fărâmbă evită, dar, să intre pe o vreme călduroasă într-o clădire pe care n-o cunoaște. La sfârșit, când iese din labirint, îl regăsim așezat pe o bancă, „într-o după amiază fierbinte, de la începutul lui iulie”. *Căldura* va fi, și acum, grija lui cea mai mare: „e foarte cald [...]. S-a făcut teribil de cald”. Ca personajele lui I. L. Caragiale, Fărâmbă suferă de căldură și e impacientat asupra timpului: „Nu vă supărați [...] dar îmi puteți spune cât e ceasul?”. Este propoziția pe care o adresează și la începutul narațiunii și, ca și acolo, ceasul indică ora două. Vasăzică, pe o teribilă *căldură*, la orele două (două și un sfert), personajul eliadesc are o întâlnire cu importante consecințe pentru el și pentru alții. Și tot la două (două fără un sfert), pe o vreme asemănătoare, are altă întâlnire, la sfârșitul narațiunii. Sunt semne că bătrânul învățător se pregătește să intre, în fapt într-un nou labirint. Existența lui este constituită dintr-o serie de probe inițiatice. *Inițiatice*, trebuie spus, pentru cititor. Eroul n-are, repet, sentimentul anormalității. Pentru el lucrurile se leagă între ele, între cele mai îndepărtate fapte există o relație.

Dar să vedem întâi faptele din primul scenariu (realist). Numitul Fărâmbă caută pe fostul lui elev, Borza I. Vasile, de curând mutat într-un bloc de pe strada Mântuleasa. Apariția bătrânului într-o casă rezervată, se pare, ofițerilor este suspectă. Chestionat, el răspunde că vine „din partea familiei”: „sunt o parte a familiei [...]. Sunt partea cea mai prețioasă: copilăria”. Vorbele acestea (ca și replica ulterioară a personajului: „cunosc, cunosc”) n-au acum nicio semnificație pentru noi. Când însă, după lectura cărții, revedem aceste rânduri, descoperim că ele sunt pline de subînțelesuri. Textul eliadesc are mereu un subtext, sub mesajul manifest există un mesaj latent pe care numai cel avizat îl poate descoperi sub lustrul frazelor banale. Să nu părăsim însă suprafața textului, învățătorul pensionar Fărâmbă, om curios, stâlp al cartierului caută, așadar, pe fostul lui elev Borza, ajuns acum maior.

Introdus în casă, dă peste un necunoscut. Luat la rost, bătrânul răspunde invariabil: *cunosc, cunosc, tot nu-ți aduci aminte?* Cuvinte iarăși oraculare. Maiorul Borza nu este sensibil însă la aceste înțelesuri și nu admite posibilitatea unei confuzii. El vede în politicosul, puțin zăpăcitul învățător, un tip suspect. O părere și mai radicală are, în această privință, Dumitrescu, colegul maiorului Borza, de față la ciudata întâlnire: „Ăsta știe ceva, urmărește ceva”... Adevărul este că suspiciunea ofițerului nu e fără justificare. Fărâmbă știe multe, este, cu adevărat, *suspect*, confuzia lui este începutul unui șir de revelații, dar pe alt plan decât acela întrezărit de Borza (se va vedea curând că este vorba de falsul Borza!) și Dumitrescu. Voind să identifice un fost elev, Fărâmbă a intrat într-un sistem de alte semne, coduri și, din această clipă, el a devenit, într-adevăr, suspect, culpabil. Va culpabiliza la rândul lui, fără să-și dea seama, pe alții printr-un șir de stranii coincidențe. Chestionat de organele securității asupra lui Borza (acțiunea se petrece în deceniul al VI-lea), învățătorul dă răspunsuri incoerente. Modul lui de a povesti este a evada în mod continuu din povestire. El duce faptele în alt timp și în altă lume. O ia, totdeauna, de departe și încercarea anchetatorului de a-l aduce la ordine rămâne fără rezultat. Pus să scrie, el face același lucru: narează fapte incredibile,

cum ar fi dispariția unui copil într-o peșteră sau zborul continuu al unei săgeți trase de alt copil năzdrăvan, Lixandru.

Dumitrescu, ofițerul, este din ce în ce mai intrigat de poveștile inextricabile ale bătrânului. E primul lector (vor fi mai mulți) și cel mai puțin încrezător în mitologia lui Fărâmbă. Ofițerul vrea să știe ceva precis despre Borza și este iritat că nu află. Ceva descoperă, totuși, și anume că maiorul Borza I. Vasile, colegul său, fusese bătăuș în Tei și agent al Siguranței. Confuzia creată de Fărâmbă dusesse la demascarea impostorului. Nu este singura consecință. Fabulațiile învățătorului încep să intereseze și pe un oarecare Economu din ierarhia superioară a aparatului, pasionează chiar un ministru, Anca Vogel. Aceștia sunt foarte sensibili la o parte a povestirii lui Fărâmbă, aceea despre uriașa Oana. Interesul se dovedește a nu fi pur literar. Economu urmărește rămășițele tezaurului polonez, păstrate din vremea războiului și ascunse de el în pivnița unei case de pe strada Mântuleasa. Surprins, înaltul funcționar se sinucide, iar Anca Vogel care pare a fi implicată în această obscură (și cam romantică) afacere este destituită. Alți anchetatori (alți lectori, în fond) vin să dezlege din scenariul fabulos al lui Fărâmbă implicații politice din ce în ce mai acute. Fărâmbă scrie scrie la infinit, se repetă, încurcă lucrurile, evadează din cronologie, voind să atingă mereu acel îndepărtat punct ce stă la originea tuturor întâmplărilor. Care este el? Intrăm, cu această întrebare, pe alt traseu al faptelor, în alt univers și în alt timp. Însă până să ajungem acolo, să spunem ceva despre acest prim nivel al narațiunii. E limpede că adâncimea cărții nu trebuie căutată aici. Mircea Eliade n-a cunoscut direct realitatea politică din deceniul al VI-lea și unele din aspectele pe care el le descrie (mecanismele anchetei, dialogul dintre Fărâmbă și Economu, Fărâmbă și Anca Vogel) pot părea neconcludente, chiar artificiale, cititorului român, obișnuit cu altă imagine a epocii, însă noi înțelegem că prozatorul a avut nevoie de acest scenariu pentru a putea vorbi de cealaltă parte, misterioasă, fabuloasă, a istoriei. Aici dăm peste o veritabilă narațiune de o mare originalitate.

Pentru a fi înțeleasă, narațiunea trebuie reconstituită din povestirile

fragmentare, rupte, contradictorii ale naratorului (Fărâmbă), un martor infidel și dezordonat al întâmplărilor. El creează o lume pe măsură ce o povestește: mereu „pe ocolite”, pornind „de departe”, trecând de la o fabulă la alta, cu sentimentul că n-a început și n-a ajuns unde trebuia.

Este, întâi, o dificultate interioară a naratorului (o amnezie rebelă), este, apoi, impaciența ascultătorilor (lectorilor) lui care vor să aducă la ordine pe această neobosită Șeherezadă. Ea rostește niște nume (Lozi, Lixandru, Darvari, Oana, Abdul, Doftorul, Pădurarul, Selim) însoțite de întâmplări greu de acceptat. Lozi, fiul rabinului din cartier, a descoperit o peșteră acoperită cu apă în pivnița unei case și-și duce prietenii să le-o arate: *peștera* e ca „o lumină mare de tot”, „o peșteră de diamant”. Credința lui Lozi este că prin peșteră se poate trece pe tărâmul celălalt, într-o zi se aruncă în apa din pivniță și dispare. Lixandru, un fel de poet, trage cu arcul, și săgeata nu se mai întoarce pe pământ. Un băiat de tătar, Abdul, trece din vilă în vilă și extermină muștele. El pronunță un descântec în limba lui și muștele se fac ghem și intră în traistă. Abdul învață pe unii dintre copiii de pe Mântuleasa să recunoască *semnele* ce indică locurile vrăjite. Copiii bat maidanele orașului în căutarea de pivnițe părăsite. Un iluzionist, numit Doftorul, face demonstrații extraordinare. El schimbă după voie înfățișarea oamenilor și a lucrurilor în baza unei tehnici pe care a învățat-o. Care este numele lui adevărat nu se știe. Doftorul are darul de a opera asemenea schimbări și el însuși trăiește sub o identitate de împrumut.

Asta dă o sugestie despre ideea de *spectacol* despre care va vorbi, pe larg, Eliade în *Nouăsprezece trandafiri*.

Narațiunile progresive, evaziunile lui Fărâmbă încep să se concentreze asupra unui personaj mitologic: Oana, femeie voinică, înaltă de 2,42 m, „spătoasă și frumoasă ca o statuie”. Oana este fiica lui Panică Tunsu, cârciumar în Obor, și la 13 ani sare de-a dreptul în spatele cailor năvăși. Se ia la trântă cu bărbații cei mai puternici și-i ridiculizează. Geambașii o iau la iarmarocuri ca să încalece caii recalitrânți. Împrietenită cu Lixandru, Darvari și ceilalți adolescenți de pe Mântuleasa, Oana îi duce în pădurea Pasărea și acolo se petrec

întâmplări magice. Uriașa iese la mijlocul nopții dintr-un luminiș, se dezbracă și începe să se învârtă în cerc, apoi se oprește și strigă cu putere: „Mărită-mă, fa, că mi s-au înfierbântat creierii”. Din buruieni se ridică o femeie bătrână despletită și cu salbă de aur la gât și o anunță că „ce ți-a fost ursit eu nu pot dezlega”. Ursita prevede că Oana trebuie să se ducă la munte, căci acolo o să-i apară bărbatul, năzdrăvan ca și ea, călare pe doi cai și cu o năframă roșie la gât! Când îi vine sorocul, Oana urcă în Carpați și acolo, noaptea, dănțuie și strigă la lună: „Coană Mare [.]. Găsește-mi bărbat pe măsură [.]. Dumnezeu m-a uitat”. Un baci mai bătrân o lovește cu vâna de bou și și-o face ibovnică, alții, mai tineri, îl înlocuiesc, însă uriașa devine insațiabilă și ciobanii fug. Oana se împreună cu un taur (mitul sexualității ciclopice), apoi bărbatul ursit (Cornelius Tarvastru, profesor de limbi romanice la Universitatea din Dorpat) apare și cuplul de uriași pleacă, după un ocol la București, spre nord.

Este nucleul mitic central în narațiune, acela prin care elementele de basm (sau de mitologie greco-latină) pătrund nestingherit în cadrul obișnuit al prozei. Ele nu sunt fără legătură cu ideea fundamentală a supraviețuirii miticului. Oana este, ca și inginerul Cucoaneș din povestirea *Un om mare* (datată 1945), o sămânță de uriaș din rasa care a trăit, cândva în timpul întâmplărilor biblice. Anormalitatea ei este semnul unei biologii sacre. Acest fapt este înțeles bine de niște femei simple (soțiile ciobanilor) care, amenințate de frenezia sexuală a Oanei, vin să-și apere bărbații: „Că tu nu ești ca noi, femei nevoiașе, făpturi de-ale lui Dumnezeu, ci ești sămânță de uriaș. Pasămite, tu te tragi din uriașii Jidovi, ăi de l-au schingiuit pe Domnul nostru Isus Cristos, că doar ăia erau atât de mari și de puternici de l-au putut schingiui chiar pe el, Fiul lui Dumnezeu”.

Însă faptele acestea neobișnuite n-ar căpăta întreaga lor semnificație, dacă ele n-ar aparține unei ordini oculte, dacă, în fine, prozatorul n-ar da sugestia unei forțe magice care acționează în univers. Oanei i se întâmplă ceea ce i se întâmplă ca să se înfăptuiască blestemul unui turc, Selim. E *povestea lungă* la care vrea să ajungă

Fărâma fără să reușească, pentru că lectorii lui grăbiți îl readuc mereu la startul ultim al faptelor. Fărâma scapă, totuși, spre acel trecut întemeietor și revelează povestirea pădurarului și a prietenului său Selim. Pădurarul este bunicul Oanei și, ajuns la o sută de ani, se însoară din nou, voind să sădească altă tulpină. Pe când era tânăr, înșelase pe prietenul său Selim și acesta îl blestemase să se întâmple un lucru monstruos printre urmașii lui. Oana, n-ar fi, dar, decât fructul acestui teribil blestem. Un blestem care dezleagă, totuși, un alt blestem (de ordin biologic), o vrajă care eliberează funcțiile urieșești existente în om.

Dar să ne întoarcem la fabulațiile lui Zaharia Fărâma, în jurul Oanei el țese o plasă (o plasă ruptă, deșirată) de alte povestiri, care împing narațiunea centrală spre anul 1700. „Cum să vă povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi?” spune el, exasperat, anchetatorilor. *Întoarcere* înseamnă aici originea întâmplărilor, starea în care oameni ca Iorgu Calomfirescu, Arghira, Zamfira cunoșteau fapte miraculoase.

Efortul lui Fărâma este de a stabili o legătură cu această lume care nu mai trăiește decât în memoria lui imperfectă. Efort denaturat mereu de prolixitatea naratorului și de impaciența ascultătorilor. Personajele capătă greu, ca și istoriile lor, o determinare precisă în această continuă fugă narativă. Prozatorul le schimbă, deliberat, identitatea. Aproape toate personajele poartă nume schimbate și toate au o taină, o poveste lungă și complicată. Cel care stă în centrul acestei mici lumi de tineri obsedați de semnele ascunse în pivnițele caselor bucureștene e Lixandru. Lixandru, cititor de poezie spaniolă și el însuși un fel de poet (amănuntul are oarecare importanță pentru că, se va vedea mai târziu, *artistul* este investit cu puteri inițiatice în proza lui Eliade!), Lixandru, deci, caută să dezlege tainele de sub pământ. Nu e singurul (Darvari, Dragomir Calomfirescu, Borza, Leana, Marina au aceeași pasiune), însă Lixandru este cel care cunoaște cele mai multe semne. Ce fel de semne?... „Vedeți [...] că asta nu v-o pot spune. Pentru că, ca să înțelegeți semnele, trebuie să le cunoașteți”... Și mai departe: „Dacă ați ști ce știu eu, domnule director, n-ați mai râde, îmi spunea. Eu

am aflat multe, tot iscodindu-l pe Dragomir, și simt că semnele sunt pe aici, undeva pe aici, între Bulevard, Popa Soare și Calea Moșilor — și întindea brațul și-l rotea de mai multe ori. Dacă aş avea un miliard, aş cumpăra toate casele astea și le-aş dărâma, îmi spuse el odată. V-ați cruci și dumneavoastră, și istoricii și arheologii, de tot ce-aș găsi eu pe aici, pe sub pământ, pe sub pietrele și casele astea.”

Lixandru, Darvari, Borza caută ceva, *un loc de trecere dincolo*: peștera în care a dispărut Ilozi, fiul rabinului de pe Calea Moșilor.

„Dacă aş ști unde a dispărut săgeata și unde se află Ilozi, aş ști tot!” spune el. Când Oana povestește în noaptea dinaintea nunții, un vis despre o peșteră ascunsă sub pământ, cu pereți bătuți cu pietre scumpe și luminați de lumânări, Lixandru exclamă: „Asta-i peștera pe sub apă, pe care am văzut-o și eu, demult, și acolo trăiește și acum Ilozi”...

Lixandru își schimbă des fizionomia, bănuiala lui Dumitrescu și a celorlalți anchetatori este că Lixandru trăiește și acum sub un nume de împrumut. Nu se știe însă pentru ce persoana acestui cunoscător de locuri vrăjite preocupă pe anchetatorii lui Fărâmbă. Un altul, Darvari, căutător și el de semne, a dispărut în 1930 în *Insula Șerpilor*, însă anchetatorii, iarăși, se îndoiesc de această moarte. O sculptoriță, Marina, (care își spune Zamfira) are o poveste mai lungă de 200 de ani și, reconstituind-o, vedem că „patima tainelor de sub pământ” este veche pe locurile bucureștene. Un boier, lorgu Calomfir, bărbatul prea frumoasei Arghira, s-a ascuns sub pământ ca să găsească un cristal cu puteri miraculoase pentru a reda vederea soției sale, mioapă. A făcut un laborator în pivniță și s-a închis acolo până ce într-o zi, înspăimântat de apa care țâșnește din pământ, iese afară. Miturile se amestecă în narațiune: lorgu Calomfir caută cristalul necesar frumoasei Arghira (caută lumina, adevărul, înțelepciunea), caută în același timp — stimulat de vechea credință populară despre Paștele Blajinilor — locul de trecere spre alt tărâm. El vrea, cu alte cuvinte, să coboare în lumea Blajinilor, vrea să afle tâlcul care să-i permită trecerea și, după trei tentative eșuate, renunță și pleacă în străinătate.

Frumoasa Arghira își recapătă vederea altfel, printr-un miracol: într-o zi apare o tânără țărăncă, Zamfira, care-o îndeamnă să se spele cu apa adusă de ea și, spălându-se, Arghira începe să vadă.

Arghirei îi place *teatrul* și și-a amenajat o sală de spectacole în casă. Marina, sculptoriță, cunoaște aceste istorii, și pentru a marca simpatia pentru Zamfira de demult, dătătoare de vedere, își ia numele de Zamfira. Numele și misiunea sacră de a-i învăța pe oameni cum să vadă: „Pentru că — gândește ea — oamenii nu mai știu să vadă, să privească în jurul lor, și toate relele și păcatele de acolo se trag, că, în zilele noastre, oamenii sunt aproape orbi. Iar ca să-i vindece nu e alt mijloc decât să-i învețe să privească operele de artă, și în primul rând sculpturile. De aceea avea ea mare slăbiciune pentru Oana, și venea mereu la cârciuma lui Tunsu, s-o deseneze, și umplea albume întregi cu schițe. Spunea că singură Oana e vrednică să servească de model pentru o zeiță”. Despre Marina și salvarea oamenilor prin artă (spectacol) va veni din nou vorba în narațiunile ulterioare. Multe din enigmele de acolo se lămuresc în acesta nuvelă. Există nu numai o circulație a miturilor, dar și o circulație a tipurilor în narațiunile lui Eliade. În *Pe strada Mântuleasa* apare, de pildă, și cântăreața de cârciumă, Leana, care ascunde, ca toate personajele eliadești, o taină (o poveste). Ea știe *semnele* și asta se vede după „un anumit cântec”.

Cântecul va fi dezvăluit de-abia în narațiunea *În curte la Dionis*. Cântecul și identitatea, căci Leana nu este numele ei adevărat. „Numele meu e altul”, mărturisește ea, ceea ce vrea să spună că istoria și mesajul ei sunt ascunse.

În nuvela *Pe strada Mântuleasa*, sunt, în fond, mai multe mituri.

Unul este acela al coborârii în infern, altul este acela al *schimbării*, înnoirii identității. Marina apare când tânără, când bătrână. Darvari, iubitul ei, nu știe ce să mai creadă, femeia are o putere extraordinară de a trece dintr-o vârstă în alta. Tema *întineririi* biologice va fi dezvoltată în *Les trois grâces* și *Tinerețe fără de tinerețe*. Sugestia schimbării se leagă, aici mai mult de ideea de spectacol, în fine, tot aici aflăm și sugestia camuflării miticului pe care Eliade o va dezvolta, într-

o proză mai savantă, în *În curte la Dionis*. Lixandru și-a ascuns identitatea, a devenit irecognoscibil, alții și-au schimbat numele. Marina ascunde secretul unei existențe magice (variația *vârstelor* ei), iar Fărâmbă e ultimul martor al acestei lumi. Este martorul și *creatorul* ei. „De ce — îl întrebă Anca Vogel — inventezi dumneata lumea asta pe măsură ce-o povestești? O faci numai de frică, sperând că așa ai putea scăpa mai ușor? Dar atunci nu înțeleg *de ce ți-e frică* nu înțeleg primejdia de care vrei să scapi...”

Neobișnuitul dar de a inventa face din Fărâmbă o victimă perpetuă. El devine prizonierul lumii pe care a născocit-o din frică sau din plăcere, întrebarea Ancăi Vogel este, în esență, justă. *De ce, vrea să scape* Fărâmbă, de ce și de cine *îi este frică* bătrânului învățător? Sfârșitul narațiunii îl arată devenit deja ținta altei anchete. Abia scăpat de Dumitrescu, Economu, Anca Vogel și de vechii anchetatori, el este luat în primire de alții, care se prezintă ca foștii lui elevi: Borza I. Vasile și Lixandru... Lovitură de teatru! Cine sunt aceștia? O falsă identitate sau, cu adevărat, irecognoscibilul Lixandru pe care îl caută poliția există cu adevărat? Narațiunea rămâne deschisă. Faptul că, la solicitările celor care se dau drept foștii lui elevi, Fărâmbă nu răspunde nu reprezintă un indiciu că experiența lui se încheie. Sunt alte semne ce se repetă, îngrijorător, pentru el; căldura, întâlnirea de la *două și un sfert*, graba lui de a nu întârzia... Fiind singurul care știe „o sumă de lucruri” — cum zice unul dintre urmăritorii lui — Fărâmbă este menit unei eterne urmăriri. A devenit *un vânat* care trebuie să-și vrăjească vânătorii și, pe cât vraja crește, pe atât posibilitățile lui de salvare se micșorează. Trecerea prin proba labirintică nu l-a salvat. Iese, dimpotrivă, de două ori culpabilizat, căci, stând de vorbă cu Economu și Anca Vogel, Fărâmbă a devenit și mai suspect. El și-a asumat, astfel, secretele a două mitologii, a intrat — fără voia lui — în posesia celui de-al doilea cod al narațiunii. „Știe o sumă de lucruri”! — asta sună ca o condamnare pe viață. Pe Șeherezada modernă o așteaptă nopți grele. *Șahul* se schimbă, Șeherezada trebuie să inventeze la infinit povestiri care o vor înfunda și mai mult...

Pe strada Mântuleasa poate fi citită și ca o *fabulă a fabulei*, ca o lungă metaforă despre nașterea narațiunii. Există, întâi, un număr mare de simboluri, imagini ce sugerează dificultatea de a scrie. Fărămă fabulează ușor, dar scrie greu. „Are un scris greu de citit”, se plânge anchetatorul Dumitrescu. Asta vrea să spună cel puțin două lucruri: 1) „greu de citit”, adică greu de înțeles, de pătruns, dificultatea privirii îngust raționale de a trece de pragurile ce duc *dincolo*, în lumea pe care o construiește bătrânul învățător; 2) „greu de citit” poate să însemne și dificultatea narațiunii mitice de a se constitui. „Cum să povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi” — se plânge Fărâma, iar când este lăsat să scrie are dificultăți de alt ordin; uită ce a scris, relatează de mai multe ori aceleași întâmplări. („Și pentru că nu reușea întotdeauna să-și amintească, o scria din nou”.)

Mi se pare a descoperi aici câteva sugestii privitoare la *scriitura* mitică și la lectura ei. Să rămânem la primul aspect. Fărămă scrie acum „cu mare grijă”, „pe îndelete” (idealul literaturii clasice, modelul scriiturii vechi), recitește „concentrat” ceea ce scrie, dar, fără voia lui, repetițiile, confuziile pătrund în text. Faptele sunt văzute din perspective diferite, *variantele* date de memorie mișcă desenul, întunecă fotografia. Dumitrescu este enervat de aceste deturnări ale textului și, înțelegem ușor că ceea ce îl enervează e tocmai *fuga* scrisului spre imprecizia mitică.

Fărămă pare sincer îngrijorat că nu este înțeles cum trebuie și sancționează fără ezitare tipul său (inițiatic, mitic) *de scriere*: „unele amănunte par că ar contrazice întregul”... Promite să fie limpede, dar nu reușește. Confuziile, coincidențele stranii, contradicțiile dintre amănunte și ceea ce este esențial vor continua să se manifeste în scrisul lui concentrat, compus „cu mare grijă”, „pe îndelete”... Narațiunea mitică se constituie, vasăzică, fără voia naratorului. Evaziunea din codul inițiatic al povestirii nu-i posibilă. El vrea să spună

ceva, să dezvăluie existența unei lumi vechi, dar memoria îl trădează. Pe măsură ce dezvăluie ceva, se ascunde, se obnubilează. Narațiunea mitică trăiește în (și prin) acest proces de succesive hierofanii și ocultări.¹ Acest mecanism este înțeleș exact de cea de a treia serie de *lectori* (anchetatori), aceia care apar după dispariția lui Economu și a Ancăi Vogel (lectorii, curios, cei mai favorabili ai lui Fărâmbă, cei care se lasă cel mai mult seduși de latura mitică a narațiunii!). Noii lectori au pierdut apetitul mitic. Ei au prins mecanismul ascuns al confesiunii lui Fărâmbă, au prins cifrul narațiunii și, în baza lui, supun totul interpretării raționale:

„— ...vedeți, începu el să audă deodată, lucrurile se limpezesc, se lămuresc unele pe altele, alcătuiesc împreună o configurație și-și dezvăluiesc sensul numai dacă plecăm de la această ipoteză; pe de o parte, voi ați să ascundeți ceva, să păstrați un secret, iar pe de altă parte, memoria dumneavoastră, ca orice memorie, vă trădează, adică nu reține amănunte esențiale și păstrează cu o precizie aproape fotografică episoade periferice”.

Este, negreșit, o *primă lectură* coerentă, realistă a narațiunii. O primă demascare a mitologiei create de Fărâmbă: o golire a povestirii de conotațiile ei mitice, inițiatice... Am impresia că prin astfel de detalii Eliade dă, în *Pe strada Mântuleasa*, și o retorică interioară a lecturii. El sugerează, așadar, nu numai nașterea (scrierea) unei narațiuni mitice, dar și posibilitățile ei de lectură. Căci ce sunt, în fond, acești anchetatori seduși, exasperați, iarăși seduși, de născocirile lui Zaharia Fărâmbă? Ce altceva decât niște *lectori* care încearcă să citească un cod (un limbaj) prin alt cod? Dumitrescu și noii anchetatori sunt, în această privință, cei mai intransigenți. Ei suspectează tot timpul pe Fărâmbă că vrea să scape, să ascundă ceva, să fugă de adevăr. Ei vor, cum s-ar zice, pielea prefăcutei Șeherezada, cât mai repede, vor să intre în posesia

¹ „Când o latură a sacrului se manifestă (hierofanie), ceva se ocultează, în același timp, devine criptic. Aceasta este adevărata dialectică a sacrului; prin simplul fapt de a se arăta, sacrul se ascunde” (*Fragments d'un journal*, pag. 506).

cifrului („să găsim cifrul prin care pot fi identificate acțiunile.”). Și, lucru curios, îl află, povestirile lui Fărâmbă se lasă citite în acest fel. Visele Oanei despre coborârea în peștera tapetată cu diamante sunt traduse fără ezitare ca făcând aluzie la comoara poloneză ascunsă de Economu etc...

Anca Vogel și Economu formează, repet, altă categorie de lectori. Ei sunt pasionați de întâmplările Oanei, seduși de sexualitatea ei teribilă, de morfologia mitică a străzii Mântuleasa: „Căci nu bănuiești ce surpriză îți pregătisem pentru noaptea asta. Nici cu gândul nu gândești! adăugă izbutind din nou să zâmbească. Ne așteaptă afară o limuzină, și plănuisem să ne plimbăm, după ora trei, când, după spusa dumitale, coborâ Dumnezeu pe pământ, să ne plimbăm amândoi pe strada Mântuleasa. Ca să-mi arăți și mie școala dumitale și cârciuma și casele cu pivnițe adânci...” Este aceasta o lectură sinceră? Crede, cu adevărat, Anca Vogel în lumea inventată de Fărâmbă? Întrebare fără răspuns. Anchetatorii (*lectorii realiști, spionii* textului) cred că Anca Vogel și Economu caută ceva precis (comoara poloneză) în fabulațiile învățătorului. *Șahul*, cu alte vorbe, n-ar fi inocent, nu-i un ascultător dezinteresat. Interesat sau nu, șahul din povestirea lui Eliade nu-și reprimă totuși plăcerea de a asculta întâmplările fabuloase. Există, în orice caz, o forță de seducție a narațiunii și ea se manifestă într-un singur sens; de la scenariul mitic spre scenariul politic, dinspre codul (limbajul) inițiativ spre codul (limbajul) profan.

Multe din detaliile narațiunii pot fi citite ca metafore textuale. Mai exact ar fi: și ca metafore textuale. Iată una dintre ele: „Îi conduseră prin câteva coridoare lungi, apoi îi urcară într-un ascensor spațios și murdar, în care se transportau materiale la ultimul etaj, încă în lucru. Fărâmbă nu-și dădu seama la al câtelea etaj s-au oprit. Au ieșit pe ușa din partea opusă și au pornit pe un coridor întunecat, cu câteva becuri slabe atârând din loc în loc de tavan. Au coborât apoi câteva scări și au pătruns într-un alt coridor, care parcă n-ar fi făcut parte din aceeași clădire; avea ferestre mari și curte și parchet nou și lucios, iar pereții erau proaspăt vopsiți în alb. În fața uneia din numeroasele uși, unul din

agenți îi făcu semn să se oprească și intră singur. Reveni după câțva timp, însoțit de un funcționar încovoiat din umeri, purtând un teanc de dosare sub braț. Apoi au pornit din nou, ocolind tot coridorul, care parcă trasa un lung semicerc, apoi s-au oprit în fața unui alt ascensor, și au coborât. Fărămă ar fi voit să numere etajele, dar, așa cum se afla încadrat între doi agenți și în spatele funcționarului cu dosare, nu-și putea da seama de nimic.” Așadar, coridoare întunecate, scări, etaje, ascensor, din nou etaje, coridoare... În altă parte, citim: „porneau amândoi, parcă niciodată pe același drum, căci treceau neconținut prin alte coridoare, coborau și urcau scări, traversau săli mari, întunecate sau prea puternic luminate.”... Imaginile pot fi citite în mai multe feluri: o sugestie, întâi, a labirintului în care a pătruns Fărămă, o serie de *probe* prin care trebuie să treacă. O metaforă în același timp, a narațiunii mitice și a dificultății de a o scrie. Toate aceste coridoare, săli (ba întunecate, ba luminoase), etaje, coborâri și urcări pot da o idee despre straturile textului și ambiguitatea mesajului său.

Pe strada Mântuleasa este o scriere complexă, cu mai multe nivele epice, o capodoperă de limbaj aluziv.

*

Les trois Grâces (1977), dezvoltă mitul Persephonei într-o intrigă aproape polițienească. Mitul se „lămurește târziu, printr-un efort de imaginație. Narațiunea silește întâi spiritul să se confrunte cu mai multe întâmplări oprite la jumătate, reluate, iarăși întrerupte, deplasate dintr-un prezent verosimil (niciodată precis, necontroversabil) într-un trecut ipotetic etc. Trei personaje (botanistul Filip Zalomit, care este și poet, doctorul Nicoleanu și inginerul Hagi Pavel) discută despre un al patrulea, doctorul Aurelian Tătaru, mort în împrejurări obscure. Moartea se întâmplase la Poiana Dornei, loc retras de lume, lângă o cabană singuratică, în ziua de Sânziene (timp cu valoare magică). Cei trei avansează mai multe ipoteze în legătură cu dispariția prietenului lor, doctorul, răsucind la infinit o vorbă pe care

acesta ar fi spus-o înainte de a muri: „Les trois grâces”... Cel care cunoaște adevărul este Emanoil Albini, anchetator dibaci. Personajul reapare și în alte narațiuni. El reprezintă spiritul realității profane, în timp ce ceilalți, trădați de memorie, suferind (ca majoritatea personajelor lui Eliade) de amnezie, participă la altă realitate, mitică. Ea iese la iveală atunci când biografia personajului central (dr. Tătaru) se dezvăluie. La reconstituirea ei participă, în afara colonelului Albini, un călugăr, Calinic, și o fostă pacientă, Frusinel Mincu. Calinic, teolog învățat, fusese vizitat de doctorul Tătaru și consultat asupra implicațiilor biologice și medicale ale păcatului originar. Ideea doctorului este că omul a cunoscut secretul regenerării dar că, ulterior, s-a petrecut o *mutație* tragică în istoria lui biografică. Mutația a avut loc, probabil, după izgonirea omului din Paradis. Pedepsa de care vorbește *Cartea Genezei* nu este în realitate decât amnezia. Omul a fost pedepsit să uite că posedă o funcție capitală: auto-regenerarea celulelor.... Doctorul caută în cărțile sacre urmele acestei funcțiuni vechi și crede că șansa de a le descoperi i-o oferă bolile. Proliferarea celulelor n-ar reprezenta decât impulsul corpului de a se autoregenera.

Mircea Eliade, apropiu, printr-o abilă ipoteză, știința de magie. Un eminent cercetător caută dovezi în *Biblie* și răstoarnă părerile curente ale științei susținând că boala este simptomul unei regenerări mitice. El pregătește, în consecință, un ser și încearcă să-l experimenteze pe trei bolnave numite, din cauza numelor lor (Italia, Aglae și Eufrosina), „Les trois grâces”... La ele se referise, așadar, doctorul în ultimele lui cuvinte... Însă în ce scop? Ca să putem răspunde trebuie să prezentăm al doilea martor: Frusinel (Eufrosina) Mincu, numită înainte Frusinel Chiperii... Primul martor al secretului doctorului Tătaru, călugărul Calinic, murise în condiții misterioase, după ce dezvăluisese o parte din ceea ce știa. Trebuie spus că este vorba de o tehnică în narațiunea lui Mircea Eliade; personajele nu spun niciodată totul, revelația este fragmentară și nesigură (personajele se îndoiesc ele însele asupra autenticității faptelor). Versiunea dată de Frusinel Mincu asupra morții doctorului Tătaru pare a fi cea mai verosimilă. Prin ea trecem, de altfel,

de la realitate la mit, în stilul pe care îl cunoaștem din narațiunile anterioare. Femeia fusese grav bolnavă de cancer și, abandonată de știința medicilor, doctorul Tătaru îi propusese tratamentul lui. Alte două bolnave acceptaseră și, dintre toate, numai Frusinel mai poate fi văzută. Una murise într-un accident de mașină, alta dispăruse în America. Frusinel, mărturisește botanistul poet Zalomit, pe care îl vizitează, în urma tratamentului aplicat de doctorul Tătaru, suferise o mutație biologică miraculoasă. Redevenise tânără. Dar numai jumătate din an, în rest, revine la condiția ei biologică normală. Șase luni, așadar, este tânără, cu simțurile agitate într-o veșnică stare de euforie erotică, iar alte șase luni reintră în trupul stins al unei bătrâne de 70 de ani. Asta se explică prin faptul că doctorul Tătaru fusese împiedicat să ducă tratamentul până la capăt din cauza unor colegi răi și proști. De atunci, doctorul refuzase s-o mai vadă, și, când într-o zi o întâlnește goală și concupiscentă, în pădurea de la Poiana Dornei se retrage înspăimântat și cade (accident, moarte voluntară) într-o prăpastie. Secretul regenerării a dispărut o dată cu moartea doctorului Tătaru. Emanoil Albini vrea să-l afle și ține în acest scop sub observație pe botanistul Zalomit, singurul care are contact cu nestatornica Persephona (Frusinel).

Acesta este scenariul epic și trebuie să fie reconstituit, pentru că în afara lui faptele n-au niciun înțeles. Cunoscându-l, putem interpreta mai liber elementele narațiunii. Să reținem, întâi, câteva semne exterioare. Recurența, de pildă, a cifrei *trei*; *trei: grații*, *trei volume* despre flora carpatină pregătite de Zalomit. Albini dă întâlnire aceluiași Zalomit peste *trei zile*, la o nuntă în familie; martorii, culpabilizați de moartea doctorului Tătaru, sunt în număr de *trei* etc. Accidentul se petrece, repet, în ziua de Sânziene, iar personajul care comentează faptele (Filip Zalomit) este, s-a văzut, botanist și poet. Faptul are o anumită semnificație deoarece Poetul duce mai departe cunoașterea și propune o soluție de existență, o soluție de salvare: prin imaginație (spectacol). Zalomit trăiește, el însuși, drama doctorului Tătaru. Se ocupă de morfologia plantelor, și universitatea la care

lucrează îi încredințează, ca temă de studiu, cercetarea contribuțiilor botanice ale lui Goethe. O știință, deci, practică de un poet, despre o contribuție ce aparține altui poet. Vreau să spun că miticul se insinuează în toate elementele narațiunii și că propozițiile cele mai banale pot fi întoarse spre simbol. Când un personaj vorbește despre memorie („această înaltă și permanentă trădare”) și *amnezie*, spiritul nostru, avertizat, începe să se gândească la pedeapsa biblică și la mitul tinereții fără bătrânețe ș.a.m.d. Tema povestirii ar putea fi memoria care, prin trădările ei, împiedică legătura cu realitatea mitică. Există marea amnezie, o amnezie moștenită, semnul infracțiunii originare a omului, și mica amnezie, aceea a individului. Cea dintâi îl împiedică pe om să-și regăsească ritmul regenerării permanente, cea de a doua stă în calea individului care vrea să înțeleagă unitatea și istoria existenței sale. Din această perspectivă, banala frază a lui Zalomit capătă valoare profetică: „îmi pare rău, îmi pare foarte rău, dar nu-mi mai aduc aminte...” Tragedia omului a început, așadar, cu o criză de amnezie.

Citind astfel narațiunea, dăm la tot pasul peste *epifanii*, *simboluri*, însă pierdem din vedere mitul pe care îl propune în subtext. Frusinel este o Persephona pregătită în laborator. Semn al timpurilor moderne, produs, în același timp, al conjugării științei cu teologia. Fantezistă, în esență, teoria doctorului Aurelian Tătaru are o anumită coerență interioară. Ipoteza unei mutații biologice poate fi acceptată ca premisă pentru o demonstrație epică. Mircea Eliade o speculează în sensul teoriilor sale despre condiția omului desacralizat. Frusinel Mincu a recuperat o parte din ceea ce omul mitic (omul întâmplărilor sacre) a pierdut. Ca fiica lui Zeus și Demeter, ea trăiește în două tărâmurii diferite și trecerea de la o formă de existență la alta implică o veritabilă tragedie. Trăind într-o lume normal profană ea trebuie să ascundă mitul pe care îl poartă. Se deghizează ca Cenușăreasă (alt mit) și fuge de frică și de rușine din mediul ei normal de viață, („am început atunci să mă ascund, să-mi ascund tinerețea, vreau să spun”...). În limbajul mitologului, aceasta vrea să spună că personajul camuflează misterul atunci când misterul se revelează. Pe de altă parte, Frusinel

este urmărită de Albini, ceea ce vrea să spună: misterul este nevoit din nou să se ascundă pentru a nu cădea în mâna rațiunii profane. Persephona modernă trăiește într-o continuă stare de hărțuială.

*

Ideea regenerării biologice a omului și a existenței lui post istorice (temă, în fond a literaturii S. F.) este reluată de Mircea Eliade în narațiunea *Tinerete fără de tinerete* (1978). Câteva sugestii ale motivului există în nuvelele anterioare: *Vârstele* variate ale Marinei (*Pe strada Mântuleasa*), dubla existență a personajului Frusinel (*Les trois grâces*). Titlul narațiunii de acum (*Tinerete fără de tinerete*) duce cu gândul la un cunoscut basm românesc despre mitul juvenilității eterne.

Eliade tratează la modul său, adică la modul echivoc realist, tema întineririi omului. *Realist*, pentru că acțiunea este ținută într-un plan controlabil al faptelor, *echivoc* totuși, pentru că de la un punct scenariul realist intră într-o suită de întâmplări, de coincidențe paradoxale care îndepărtează faptele de stricta cauzalitate. Narațiunea stă, astfel, între stilul *science-fiction* și proza mitică propriu-zisă. Nu lipsește o intrigă polițienească în această înlănțuire de fapte senzaționale. Iată scenariul realist: un bătrân, despre care aflăm mai târziu că este profesor de limba latină și italiană și se cheamă Dominic Matei, este trăsnit în noaptea de Înviere, în București, pe o vreme curioasă. Cu toată epiderma arsă, el ar trebui să moară prin asfixiere. Medicii constată însă că trăiește și, după oarecare timp, profesorul începe să întinerească. Fenomenul produce emoție în lumea medicală. De el se ocupă medicul Roman Stănculescu și un profesor francez reputat, Gilbert Bernard. Cazul interesează și Gestapoul (întâmplarea se petrece în 1938), căci un medic din anturajul lui Goebbels, dr. Rudolf, susține teoria că electrocutarea printr-un curent ce trece de un milion de volți poate produce o mutație a speciei până la completa ei regenerare. Dominic Matei pare a confirma această ipoteză. Complet epuizat biologic, amnezic, profesorul din Piatra Neamț venise la

București să se sinucidă. Trăsnetul a făcut însă din el un tânăr de treizeci de ani cu o hipermnzie extraordinară. E suficient să deschidă o gramatică străină, să parcurgă câteva pagini pentru a-și da seama că știe deja limba despre care este vorba. Procesul continuă și în vis. Învață limbi străine în timpul somnului. E de ajuns apoi, să se gândească la ceva (la un trandafir, de pildă), pentru ca noțiunea să se întrupeze, noțiunea de trandafir, de exemplu, să ia forma unui trandafir real. Are și darul de *a vedea* în vis, de a prevedea, anticipând astfel, evenimentele. Pentru a-l scăpa de Gestapou, care vrea să-l răpească, autoritățile române înscenează un accident, și Dominic Matei, ajuns acum celebru în toată lumea, este declarat mort. Sub o nouă identitate, profesorul este în realitate expedit în Elveția și pus să relateze, într-un jurnal, toate experiențele lui.

Dominic Matei este un mutant, el anticipează condiția pe care o va atinge omul după o evoluție de câteva zeci de mii de ani. Umanitatea va avea, atunci, o structură psiho-mentală capabilă să recupereze, printr-un simplu act de concentrare, tot ceea ce au gândit și produs oamenii de pretutindeni și din toate timpurile. Dominic reprezintă, așadar, *umanitatea post-istorică*. Prozatorul împinge, în acest chip, personajul său pe terenul literaturii S. F. Însă, spre a întoarce gândul cititorilor de la această comparație, pune el însuși în discuție ipoteza. „Ca într-un roman de science-fiction [...]. Dar, spre deosebire de personajele romanelor science-fiction, ți-ai păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiție, în clipa când, pentru un motiv sau altul, ai dori să integrezi cealaltă condiție, ești liber s-o faci”... Mutantul Dominic Matei are, așadar, posibilitatea de a reveni la condiția lui biologică normală. Procesul de rejuvenescență nu este ireversibil, între timp, întineritul profesor trece printr-o serie de întâmplări (probe) ce-l pun pe gânduri. Profesorul Bernard, medicul și sprijinitorul lui, dispare dimpreună cu arhiva cazului său, în condiții misterioase, pe când traversa oceanul spre America. Moare și profesorul Stănciulescu, așa încât omul care întruchipează existența post-istorică rămâne, cu noua lui identitate, singur. Este însă descoperit relativ ușor de o tânără

californiană, Linda Gray, apoi de un jurnalist, Ted Jones Junior, corespondent la *Time Magazine*. Un oarecare doctor Oliver Brisson, care se dă drept Contele de Saint-Germain, celebrul esoterist, îl anunță că se apropie apocalipsul (revelarea în serie a doctrinelor secrete ar fi un semn). Se întâmplă, în fine, și fapte mai importante. O tânără institutoare, Veronica Bühler, este trăsănită în timpul unei furtuni în munți și, când este descoperită de Dominic Matei, ea șoptește: „Shanti, Shanti”. Tânăra afirmă că se numește Rupini și este fiica lui Kagabhata din casta indiană Kshatria. Asta vrea: să spună că institutoarea suportă, sub influența lui Dominic Matei, o *mutație* inversă: spre existența pro-istorică a omului. Veronica începe să vorbească, deodată, într-o limbă necunoscută (un dialect indian), trece prin crize mediumnice, folosind din ce în ce mai mult limbajele vechi, ugaritice, protoelamite, sumeriene... O întoarcere progresivă spre protolimbajele nearticulate, o regenerare extraordinară a memoriei colective. Se observă însă curând că institutoarea trece printr-un proces de senescență galopantă și, înțelegând originea acestui fenomen, Dominic o îndepărtează. Prezența lui împiedică pe Veronica-Rupini să-și păstreze tinerețea și frumusețea.

Narațiunea aduce și alte exemple (unele caricaturale) de epifanie a trăsnetelor. Este citat Joyce, care ar fi cunoscut doctrinele esoterice și în cele 189 pagini din *Finnegan's Wake* ar fi făcut aluzii la estetica și la concepțiile magice... Se vorbește, în fine, despre condiția omului după catastrofa nucleară și de salvarea lui prin electricitate. Textul literar stă în preajma științelor oculte și câteva din simbolurile de acolo trec aici. Mircea Eliade nu abuzează totuși de știința lui în acest domeniu. Ceea ce îl interesează este să dea o notă de verosimilitate unui caz profund neverosimil. Câteva coincidențe, justificări sunt, cu toate acestea, de luat în seamă. Ziarele au publicat nu demult (după apariția nuvelei lui Eliade, în orice caz) o informație despre un spaniol orb și chel care, în urma unui trăsnet și-a recăpătat vederea, iar părul i-a reapărut pe cap. Asta dovedește că ipoteza fantastică a lui Eliade nu plutește în pură absurditate. Prozatorul leagă apoi de analiza acestei

teorii un mit literar și urmărește, cu destulă abilitate, întruparea lui într-o *istorie*. Este, am spus deja, mitul veșnicei tinereți, mitul regenerării, complicat, aici, cu ideea existenței omului într-o epocă post-istorică. Dominic Matei, ajuns centenar (suntem în 1968), nu reușește să-și uite trecutul, cu alte vorbe: vechea lui identitate. E suficient să privească o fotografie de demult (casa părintească din Piatra Neamț) pentru ca, întocmai ca eroul din basm, existența lui să se precipite. „Sunt, totuși un om liber”, spune el și sensul acestei libertăți nu este prea clar. Liber să se întoarcă la vechea condiție? Sfârșitul narațiunii este o nouă lovitură de teatru. Unul din acele finaluri epice care răstoarnă premisele și repune totul în discuție. Mircea Eliade și-a format, în această privință, o tehnică foarte ingenioasă de a deschide narațiunea spre o perspectivă nebănuită după ce ea fusese ordonată într-o direcție opusă. Finaluri care spulberă iluziile lectorului, finaluri fără soluții. Sau cu o unică soluție: aceea care dărmă pe cele deja construite. După ce urmărim, așadar, istoria senzațională a unei mutații biologice, prozatorul ne readuce la punctul; de pornire, strecurând în text îndoiala cea mai mare. Dominic Matei se întoarce la Piatra Neamț și, la cafeneaua Select, prietenii lui îl primesc cu bucurie. Crediința lor e că profesorul a fost internat într-un spital de recuperare după o criză de ateroscleroză. Absența fusese relativ scurtă, revederea are loc în 20 decembrie 1938. Vasăzică, totul n-a fost decât un vis, ca în *Sărmanul Dionis*. Al doilea război mondial nici n-a avut loc:

„— Nici nu îndrăznesc să vă spun în ce an suntem noi, ceilalți, care trăim în afara visului acesta. Dacă aș face un efort, m-aș trezi.

— Ești treaz, cucoane Dominic, vorbi doctorul, dar ești obosit. Arăți, de altfel, foarte obosit, adăugă.

— Ei bine! ilzbucni brusc pierzându-și răbdarea. Aflați că între 20 decembrie 1938 și seara de astăzi s-au întâmplat multe. Al doilea război mondial, bunăoară. Ați auzit de Hiroshima? De Buchenwald?

— Al doilea război mondial? Întrebă cineva din fund. Are să vină și el, repede, repede...

— S-au întâmplat multe de când ați dispărut și n-ați mai dat nici un

semn de viață, începu Nicodim. S-au făcut descinderi. Vi s-au luat cărți din bibliotecă...

— Știu, știu! îl întrerupse ridicând brațul. Eu le-am spus ce cărți să caute și să mi le aducă. Dar asta a fost demult...

Începu să-l irite faptul că nu se putea trezi, deși știa că visează și voia să se trezească.

— V-am căutat peste tot, auzi o voce cunoscută. Doctorul v-a căutat și prin spitale...

— Auzisem că ajunseseși la București, spuse Neculache, și că acolo ai fost confundat cu altcineva.

— Așa a și fost, îl întrerupse, așa a și fost. Am fost confundat pentru că întinerisem..."

Nici această răsturnare nu lămurește, totuși, pe de-a-ntregul simbolurile narațiunii. Dominic Matei se întoarce la Piatra Neamț sub înfățișarea lui veche de om bătrân și obosit. Dinții i se clatină în gură (fapt ce i se mai întâmplase o dată, când începuse procesul de întinerire). Procesul de resenescență este rapid și vine să întărească ideea că *mutația* fusese fantezia unui amneziac. Însă rămân câteva necunoscute care contrazic ipoteza spiritului profan. Dominic Matei știe, totuși, de Hiroshima, de bombe cu hidrogen și de numeroase alte evenimente care s-au întâmplat. În plus, în buzunarul lui se găsește, a doua zi, când este descoperit înghețat în fața casei sale, un pașaport pe numele de Martin Andricourt (numele conspirativ de *mutant*), născut în Honduras, la 18 noiembrie 1939! Cu acest ultim detaliu se termină o narațiune plină de mari enigme. Prozatorul face în așa fel încât detaliile epice să împingă spiritul nostru când într-o direcție, când în alta. Nu este o șaradă, este numai o tehnică narativă care se bazează pe ideea paradoxului temporal, citată deja. Pentru prozator este, în fond, o cale de a prelungi ambiguitatea narațiunii și de a-i salva, printr-o determinare calculată, simbolurile. Eliade nu optează pentru soluția realistă (soluția spiritului profan întruchipat de amicii de la cafeneaua Select), nu evadează nici în proza miraculosului. Faptele rămân într-un spațiu de probabilitate, care îngăduie mai multe

ipoteze. Ce a avut de sugerat prozatorul a sugerat: ideea regenerării biologice, mitul tinereții, condiția de existență a omului post-istoric, dialectica miticului și a profanului, ambivalența oricărui eveniment, existența individului ca o suită de probe inițiatice... Sunt temele literaturii lui (îndeosebi ale prozei postbelice), acelea care regenerează narațiunea de tip mitic și-i dau o notă de mare originalitate.

*

În povestirile *În curte la Dionis*, *Incognito la Buchenwald* și, într-o oarecare măsură, *Uniforme de general*, Mircea Eliade sugerează continuitatea altui mit: mitul lui Orfeu și Euridice, sub cele două aspecte: acela al creației și erosului. *În curte la Dionis* reînvie atmosfera din *La țigănci*, într-o compoziție însă mai complexă și cu o intrigă mai redusă. Simplificând datele narațiunii, putem zice că Euridice este întruchipată de Leana, o cântăreață prin cârciumile bucureștene, cunoscută deja din *Pe stadă Mântuleasa*. Orfeu este poetul Adrian, omul căruia i se face *semne*, dar care din cauza unui accident (asta aflăm la urmă) a pierdut firul care leagă planurile existenței. Mitul este modificat sau mai bine zis, mitul este transferat: Leana (Euridice) este aceea care, prin cântecul ei, îmblânzește fiarele realului, profanului. Printr-o investiție secretă, ea a devenit purtătoarea unui mare mit. Orfeu este un amnezic. Euridice cântă în locul lui cu sentimentul că exercită, astfel, o funcție sacră: aceea de a iniția oamenii care au pierdut sensul spiritului, misterului. Cântecul (poezia) este o cale de salvare. Singura. Toate metodele au eșuat în încercarea de a transforma omul. A rămas Poezia:

„— Ei bine, continuă Adrian, așa cum probabil ați ghicit deja, trebuie să recunosc că, pentru mine, Poezia e mai mult decât o tehnică mistică sau un instrument de cunoaștere. Poezia este prin excelență o metodă politică; și, din nefericire, este ultima metodă politică pe care o mai avem la îndemână. Dacă nici ea nu reușește, nu mai avem nici o speranță. Disperăm, sau ne întoarcem acolo unde ne aflam acum multe

sute de mii de ani. La un moment dat, Dumnezeu se va apropia de unii din noi, cei care vom mai rămâne treji, și ne va spune: *Messieurs, on ferme!*"

Cultura fără Logos, vrea să spună prozatorul, este o spiritualitate a barbariei. Fără *Verb* (fără acces la spirit), omul trăiește în întunericul existenței viscerale. Poetul poate să-l trezească. Poetul este Noul Mesia. Poetul profet și taumatolog, capabil să înțeleagă *mesajul*, conștient de misiunea *politică* a verbului liric. Poezia este, în aceste condiții (condițiile unei societăți desacralizate), o *soteriologie*, o *doctrină a salvării*.

„— Trebuie să-i îmblânzim. Și traduc imediat: așteptăm pe Orfeu, așteptăm pe acel Poet de geniu al cărui verb *va sili* omul să se deschidă către Spirit; cu alte cuvinte, va precipita mutația pe care au râvnit-o toate religiile și toate filosofiele din lume. Cine îi va mai putea rezista lui, Poetului? Vă întreb: ce mistreț a mai putut rămâne el însuși, mistreț în toată firea, ascultându-l pe Orfeu?"

Epica lui Eliade s-a transformat într-un dialog spiritual, eroii sunt pretexte pentru analiza conceptelor. Poetul Adrian este ideologul unei noi religii: transformarea (salvarea) omului prin exercițiul poeziei, iar Leana, cântăreață de cârciumă, este purtătoarea acestui mesaj. Eroii au o biografie, însă biografia este deliberat neclară. Leana cântă prin cârciumi, stârnește entuziasmul ascultătorilor și, apoi, dispare, pentru a *reîncepe* (vorbă simbolică!) în alt loc după o oarecare vreme. Disparațiile, obnubilările ei nu sunt fără o legătură cu mitul pe care femeia îl poartă. Întrebată pentru ce cântă, ea răspunde invariabil: „pentru păcatele mele”. Păcatele se dovedesc a fi, iarăși, mitice. Femeie frumoasă, ea respinge orice bărbat, motivând că este îndrăgostită mereu *de altul, de același*... Identitatea bărbatului nu se cunoaște, cum nu se cunoaște nici identitatea reală a cântăreței. Îndrăgostit până la disperare de ea, doctorul Visarion bănuie că la mijloc este un complex și încearcă, printr-o terapeutică simplă, s-o elibereze de complexul bărbatului pierdut. Leana acceptă, se îmbracă în negru și primește cu mulțumire noul său nume: *Văduva*. La urmă, după ce ne-am lămurit

asupra simbolurilor narațiunii, vedem că *Văduva* poate să însemne: cea văduvită de mit, îndurerată, cernita soție a lui Orfeu. Leana nu vrea să facă, apoi, carieră artistică, deși are o mare vocație și numeroși admiratori care o pot sprijini. Refuză însă orice inițiativă, abandonează un cântec atunci când cântecul a devenit prea popular (citim: un mister popularizat!). Să nu ignorăm condiția ei. Ea nu este *creatorul*, ci numai *mesagerul* cântecului. Adevăratul creator este poetul Adrian și acesta, lovit de amnezie (o amnezie simbolică, se înțelege), pierde sensul continuității și al revelației. El trăiește fragmentar, uită mesajul, uită numele emițătorului.

Mircea Eliade adaptează tehnica epică a narațiunii la tema revelației (de-camuflării) parțiale a misterului. Un prim fir epic urmărește existența Leanei, dar nu direct, ci prin comentariul altor personaje, situate în afara *spectacolului*. Hrisanti și Cladova, bucureșteni pasionați de cântecele Leanei, comentează faptele ciudatei cântărețe și încearcă să-i determine adevărata identitate. Ei au acces la biografia superficială, înțeleg doar mesajul manifest, văd doar aparențele, nu și mitul care se ascunde sub ele. Din relatările lui Hrisanti și Cladova aflăm că Leana își domină melancolia, duce o existență independentă, n-are o adresă precisă și, când devine prea cunoscută, dispăre. Leana este, vasăzică, o artistă care se retrage din când în când de pe scenă pentru a permite legendei să se manifeste. Eclipsările ei periodice duc, iarăși, cu gândul spre mit și ritmicitatea unor fenomene cosmice. Cântăreața îl caută cu răbdare pe invizibilul poet Adrian și Hrisanti și Cladova se întreabă, expunând punctul de vedere realist profan, dacă *povestea* este adevărată sau nu. Povestea nu se lămurește însă niciodată integral, nici chiar atunci când misterul din jurul cântăreței începe să se destrame. Leana așteaptă, într-o zi, pe doctorul Visarion o jumătate de oră, într-o expoziție, apoi dispăre și, când doctorul încearcă să se justifice, femeia pronunță o propoziție enigmatică: „Dar nu ne mai putem întâlni”. Propoziția lasă să se înțeleagă că în trecutul cântăreței este un traumatism provocat de o așteptare și, crezând că a descoperit un fir ce poate duce la „complexul Adrian”, doctorul

cercetează cazul. Pune un detectiv să urmărească pe Leana și să afle date din trecutul ei. Acesta se slujește de un client al cârciumii „Floarea soarelui”, om în vârstă, prieten al cântăreței. Bătrânul știe ceva dar, pentru a mărturisi, pune condiția ca tot ceea ce va spune doctorului „va rămâne între ei”. Cu alte vorbe: misterul să nu fie dezvăluit, mitul să trăiască în continuare în umbra existenței comune. Nu este, apoi, sigur că faptele s-au petrecut întocmai cum le relatează agenții opiniei publice. Cladova și Hrisanti pun, ei înșiși, sub semnul întrebării autenticitatea aventurii: „Mă îndoiesc — zice unul dintre ei — că lucrurile s-au întâmplat așa, dar mi-a făcut plăcere să te ascult...” Povestea s-a petrecut, de altfel (și aici intervine al treilea obstacol în calea verosimilității), „într-o altă epocă”. Obstacolul (timpul) lucrează în favoarea mitului. Identificarea biografiei reale este, în fapt, imposibilă. Faptele s-au petrecut demult și ele ajung la comentatori (Hristanti și Cladova) prin intermediul unor martori incerti. Analistii adaugă îndoiala lor la îndoiala surselor. Existența globală a personajului nu poate fi, din aceste cauze, cuprinsă și lămurită. Un plan foarte profund al ei rămâne necunoscut. Pentru acești *lectori realiști* ai narațiunii (*lectorii din fabulă*, cititorii din interior, în fine, personajele cu funcții de receptare), accesibile sunt doar aparențele. Vizibilă nu poate fi decât o jumătate a simbolului (jumătate profană, aceea care circulă sub straie sărace).

Din alt capăt al narațiunii, străin de cel dinainte, începe al doilea fir epic. Într-un plan, de asemenea, al aparențelor. Un oarecare Adrian coboară grăbit dintr-o mașină și intră într-un hotel, afirmând că are o întâlnire la 4,30 cu cineva al cărui nume l-a uitat. Un nume, precizează el, „fanic”, deoarece „se arăta pe de-a-ntregul, nu ascundea nimic”. Acesta i-ar fi spus, pretinde Adrian, „lucruri de o excepțională importanță; importante nu numai pentru noi, artiștii, sau, să spunem, elita, *intelighenția*, ci pentru orice om viu și întreg. Pentru orice om care vrea să rămână așa cum s-a visat el întâi”. Experiența lecturii *mito-critice* ne învață că propozițiile de mai sus trebuie traduse în următorul chip: individul al cărui nume poetul Adrian îl uitase îi făcuse

dezvăluiri capitale despre existența plenară, mitică a omului. „Cum s-a visat el întâi” înseamnă cum a trăit omul în epoca mitică. Un lapsus de memorie împiedică însă pe Adrian să intre în posesia acestei revelații. Individul cu nume *fanic* este ascuns undeva în hotel (în labirintul existenței) însă Adrian pierzând firul memoriei, se rătăcește. El ia o pistă falsă (Orlando) și intră fără să vrea într-unul din circuitele profanului și provoacă un lanț de conflicte. Orlando (falsa identificare) este un spirit eminamente pragmatic. Patronează, de altfel, un grup de afaceri sau un grup politic subversiv și, intrând în raza lui de acțiune, poetul Adrian devine suspect. Teoriile lui despre cunoaștere, pentru salvarea omului prin spirit, coborârea în infern sunt pentru Orlando înșelătoare, în confuzul poet el bănuie un spion abil. Pentru el, Adrian este, într-adevăr, un purtător de mesaj precis, determinabil, primejdios.

O răsturnare de planuri se petrece astfel într-o narațiune în care faptele sunt mereu deplasate dintr-o sferă de simboluri în alta. Scena rătăcirii lui Adrian în hotel este din acest punct de vedere concludentă pentru arta epică a lui Mircea Eliade, bazată, cum s-a putut deduce din cele spuse până acum, pe rotația imprevizibilă a faptelor. Citite într-un anumit chip (dinspre partea miturilor), faptele devin semnele unei alte realități. Adrian merge pe *un coridor* și coridorul se pierde, departe, în penumbră. Simbolul labirintului, vom zice numai decît, în fața ascensorului se află o oglindă și în ea poetul amnezic se privește cu o secretă satisfacție: arată de 30 de ani, cu 15 mai puțini decît are în realitate. Cineva îi spusese că este frumos „ca îngerul morții”, o fată, desigur, dar cine? *Oglinda* (simbol etern al dedublării), *ascensorul*, *îngerul morții* și, apoi, enigmatică *fată*, de care poetul nu-și mai aduce aminte. Alt rînd de simboluri! Se deschide o ușă și poetul în căutarea numelui „fanic” justifică încă o dată amnezia lui: „știu că orice aș face e inutil. E ca un baraj. Numele domnului care mă așteaptă, vreau să spun. Imposibil să mi-l amintesc! Zadarnic l-a identificat la recepție, zadarnic mi-a spus numărul camerei. Au dispărut. Probabil că au dispărut în timp ce mă aflu în ascensor. Evident, n-au dispărut propriu-zis, ci s-

au ascuns doar, s-au camuflat. *Au ajuns irecognoscibile...*” Personajul nu primește inconștient *semnele*, le interpretează. Atenția lui este atrasă, apoi, de o anexă a hotelului (un supliment, o prelungire a labirintului), unde ar locui o *văduvă*. Adrian, bolnav de semne, traduce imediat: „la Vedova, cu majusculă și încărcată de simbol, ca la Dante”. El jignește, fără să vrea, persoana cu care stă de vorbă, văduvă ea însăși și numită, din cauza originii italiene, *la Vedova*. Coincidențe bizare! Cititorul știe deja că mai există o văduvă, Leana, adevărata Euridice și pe aceea o caută acest Orfeu pierdut în labirintul modern, însă *La Vedova* înseamnă la Dante și altceva: „Știți, în limbajul lui secret, poate împrumutat de la *I fedeli d'amore*, Dante se referea la Biserica romano-catolică. Biserica lui Petru, lăsa el să se înțeleagă, rămăsese văduvă...”

Labirintul semnelor începe să însemne în narațiunea lui Eliade *un labirint al semnificațiilor*. Văduva lui Adrian are și o accepție metafizică. Să nu pierdem din vedere că una din interlocutoarele lui Adrian ține în mână un inel cu mai multe chei. Alt semn, alt simbol. Cel mai important este, negreșit, ascensorul. Instrument al comodității vieții moderne, ascensorul este, în același timp, un vehicul mitic. El facilitează *coborârea* sau *ascensiunea* spre alt tărâm. Este varianta desacralizată a bărcii lui Charon. Numai că barca și-a pierdut direcția:

— „Coborâm? Întrebă Adrian pe unul din ei, cu oarecare mirare.

— Așa s-ar spune. Voiati să urcați?

— Ah! făcu Adrian ridicând din umeri, asta e greu de spus. Cine ar îndrăzni, întreat dacă vrea să urce, cine ar îndrăzni să spună: Nu?

Una din doamne izbucni în râs și-l privi cu o subită cordialitate.

— Asta înseamnă că n-ați aflat de legendă, i se adresă ea. Ori spui „jos”, ori spui „sus”.

— Ori urcăm, ori coborâm, o întrerupse jovial vecinul ei, e *același* lucru.

— Pentru că ascensorul *rămâne același*, continuă doamna, corect și totuși detașat, parcă ar fi un joc de societate. Numai *direcția* variază.”

De peste tot vin, așadar, semne, și ele anunță un miraculos proces de anamnezis. Adrian, poetul conștient de înlănțuirea secretă a lucrurilor,

nu găsește totuși firul care să-l scoată din labirintul aparențelor. „Ce e teribil — explică el — în amnezia unui poet [...] este faptul că, pe măsură ce memoria personală dispare, o altă memorie, i-aș spune culturală, răzbește din adâncuri, și dacă un miracol nu intervine, până la urmă îl stăpânește complet. Domnul meu, rosti cu gravitate, sunt amenințat să fiu redus la *cultură*, să devin un ins eminent cultural! Și nici nu îndrăznesc să-mi închipui că s-ar putea întâmpla mai târziu, când chiar și memoria culturală se va elibera de matca ei istorică, și voi rămâne *om în general*... Nu știu dacă înțelegeți la ce fac aluzie? Întrebă, coborând ușor glasul.” Există, vasăzică, o memorie individuală și o memorie culturală. Poetul (creatorul) este amenințat să piardă simțul (memoria) realului pe măsură ce este acaparat de cultură. Simbolul căutării mitului s-a transformat, deodată, într-un simbol al creației și poate chiar într-o metaforă textuală. Să nu-l părăsim însă pe Adrian care trece din semn în semn și este foarte aproape de revelație, în hotelul în care răătăcește se mai află un Artist (un *Pictor Laureat*) și, auzind prima oară vorbindu-se de el, Adrian simte din nou că *i se fac semne*. Asta ar putea sugera că Artistul Laureat poate fi purtător de mesaj. Când doamna din ascensor aduce vorba de el și de vitrina în care și-a expus operele, Adrian este gata să prindă firul, dar firul se rupe din nou. Pictorul a venit de mult în hotel, îi plăcea să se plimbe cu ascensorul, până ce într-o zi este evacuat, păstrându-i-se însă lucrurile. Omul, așadar, a dispărut. A rămas mesajul său (opera), un mesaj încifrat.

Finalul narațiunii aduce dezlegarea acestui șir lung de enigme. Leana (Euridice, mesagerul cântecului lui Orfeu, *Văduva*) regăsește pe Adrian, poetul care suferise o amnezie în urma unui accident de mașină. Preocuparea ei este ca bărbatul să uite ce s-a întâmplat demult, „să nu privească înapoi”. Elementele obscure ale narațiunii se lămuresc: în întâlnirea de la 4,30, așteptarea, sensul cântecului „în curte la Dionis” etc. Cântecul, scris sub semnul lui Orfeu, vestea o „beatitudine fără nume” la curțile zeului Dionysos. Iar mesajul lui Orfeu este acesta: „schimbarea omului, mutația lui nu poate începe de

sus, prin elite, ci *de foarte jos*, de la oamenii de rând, cei care petrec noaptea în grădini și în restaurante...” Poezia este, încă o dată, o formă de salvare și *o tehnică politică* („numai Poezia ne mai poate mântui, mai poate schimba omul”).

*

Mitul creației reapare în povestirile *Uniforme de general* și *Incognito la Buchenwald*, numai că forma de revelare a sensului și de salvare a spiritului este acum *spectacolul*. Fiind vorba de teatru, putem spune, pentru a lămuri mai bine lucrurile, că narațiunea lui Eliade este ca o scenă rulantă, cu două decoruri, într-unul (*Uniforme de general*) evoluează Ieronim Thanase, răsfățat *copil-minune*, actualmente actor dezamăgit, falsificat de public și, în genere, de existență, apoi Vladimir, entomolog amator, elev, dacă înțelegem bine, cu anumite daruri profetice. Din relatările lui Ieronim, luăm cunoștință și de istoria generălesei Calomfir, personaj teribil, adevăratul, singurul personaj energetic într-o lume sortită dispariției. Scena rotindu-se, dăm peste Antim, de asemenea entomolog și violoncelist celebru, obsedat de o *logodnică străină*, mereu alta, mereu pierdută din cauza unei povestiri stranie (o povestire al cărei sfârșit nu și-l amintește). Lângă Antim apare o nouă logodnică, Maria Daria Maria, numită și Maria da Maria, admiratoare fanatică a violoncelistului, artistă, ea însăși, de valoare.

Scenele se unesc într-un singur *spectacol* în care nu se petrece, propriu-zis, nimic spectaculos. Faptele cele mai importante aparțin trecutului. Ele ajung la noi povestite și repovestite, adică: deformate, conotate. Ieronim și Vladimir pătrund, noaptea, în podul unei case vechi (casa teribilei Generălese) și deschid un scrin în care se află lucruri vechi. Începe *evocarea*, cum zice Ieronim, actorul și regizorul spectacolului. În preajma evocării (istoriei) se află Corul care rezumă și prevestește acțiunile eroilor. Ieronim povestește la timpul condițional trecut, introducând o notă de îndoială asupra verosimilității istoriei. El fabulează enorm, pune totul în spectacol,

chiar faptele prezente trec prin acest mod verbal îndepărtat și problematic: „Și ne-am trezit deodată în întuneric, pierduți aici, în acest pod plin cu lăzi și cufer acoperite de praf și de păianjen...” Ieronim și Vladimir trec tocmai prin situația evocată, însă ceea ce se întâmplă este prea sărac, prea puțin față de ceea ce „s-ar fi putut întâmpla”. Superioritatea, deci, a imaginației asupra realului, superioritatea *spectacolului* față de *istorie*. Când elevul Vladimir Iconaru (vocea realului, conștiința nemistificată a istoriei) readuce povestirea pe un teren mai exact, Ieronim, care vede lumea ca o piesă de teatru și elementele obiective ca semne, simboluri, epifanii, răspunde cu iritare:

„— Vasăzică numai *asta* ai înțeles? [...] Ai înțeles că aș fi vrut să te sperii, să te pun la încercare în *întuneric*. Elev Iconaru Vladimir, nu ai imaginație. Nu ești singurul, de altfel. Aproape nimeni nu mai are imaginație. Trăim vremuri grele. Cine mai are timp să-și imagineze o altă lume, cu *altfel* de oameni, o lume mai poetică și deci mai *adevărată*!”...

Pod, noapte, întuneric, ideea însăși de teatru (existența înțeleasă ca spectacol) — toate capătă sensuri mitice. Narațiunea este acoperită de simboluri. Când cineva de felul elevului Vladimir intervine cu o idee morală, spectacolul dispăre. Dar inocentul Vladimir, pasionat de fluturi, este fără știința lui un purtător de mituri. El poartă prin orașul care a pierdut sensul sacrului o pasăre rănită (simbol evanghelic cunoscut), devenind, astfel, un veritabil *mesager*. Asemănarea, în plan simbolic, cu Adrian și Leana este izbitoare. Ca și în narațiunea anterioară, nu Ieronim, conștient de camuflarea miticului, este *mesagerul* mitului, ci naivul elev Vladimir Iconaru. Există, așadar, două categorii de indivizi în proza lui Eliade: unii care recunosc miturile, alții care le poartă. Unii construiesc *spectacolul* (Ieronim, Maria Daria Maria, Făgădău — din *Incognito la Buchenwald*), alții intră fără să știe în inima spectacolului și prin ei se revelează sensul mitului (Vladimir, Leana, Maria Darvari, Elefterescu etc.).

Dar să vedem, întâi, istoria din spectacol. Sunt, în fapt, mai multe

istorii în narațiunea lui Mircea Eliade și un singur narator, Ieronim, care le interpretează și, probabil, le mistifică. Ieronim este urmașul a două familii: Calomfir și Thanase. Copil precoce, participă la un spectacol în noaptea de Sfântul Ioan (un dans, o recitare în fața unei *oglinzi uriase*) și spectacolul i-a marcat existența. De atunci începe *decăderea* lui ca actor profesionist. Înainte de a muri, generăleasa Calomfir, stâlpul familiei, i-a încredințat o *taină* pe care Ieronim n-o dezvăluie decât prin parabole, anecdote, imagini. Este limpede, cât de limpezi pot fi lucrurile într-o proză de factură mitică, ce vrea să însemne această taină încredințată de o bătrână pe patul de moarte. Este *misterul, sacrul*, pe care legendele, parabolele îl prefigurează și-l perpetuează sub înfățișări deformate. Sub povara lui, Ieronim vorbește în pilde: „De când s-a prăpădit Generăleasa, eu nu fac altceva, *nu pot face altceva*, decât să vă spun, dar voalate ca într-o oglindă veche, cum a fost oglinda noastră — nu pot face altceva decât să vorbesc, în imagini și parabole de taina care mi-a fost încredințată. Și nu numai vouă, familiei și prietenilor, ci și celor pe care-i întâlnesc din întâmplare. Sunt uneori ispitit să opresc oamenii pe stradă — evident, nu pe oricine, dar anumiți oameni în care mi se pare că ghicesc un anumit semn. În sfârșit, asta e altă poveste. Dar Luchian, eu numai despre asta vorbesc! Dacă n-aș fi vorbit, mi-aș fi pierdut mințile!...”

Antim, al doilea artist al familiei, avusese, prin lectură, o revelație. Entomologul citise, pe când era adolescent, o povestire ciudată și povestirea i-a schimbat viața. Trăiește de atunci după un model literar. A devenit violoncelist. Povestirea relatează ceva despre un faimos saltimbanc care descoperă într-o zi că își trădează adevărata *vocație*: fusese făcut să distreze zeii și el, jongleurul, amuză acum *oamenii* la bâlci. La începutul începuturilor exersase o meserie sacră. A suferit o *decădere*. Saltimbancul este părăsit de logodnică atunci când îi încredințează descoperirea lui. Situația se repetă în cazul lui Antim: de îndată ce povestește descoperirea făcută de eroul din nuvelă, logodnicele îl părăsesc, „nu chiar pe loc, ca în nuvelă, dar în scurtă vreme după aceea”. O povestire într-o povestire, deci. O „mise en

abyrne". Personajul dintâi, tânărul saltimbanc, află că vocația lui urcă, departe, spre timpurile mitice. El întrupează, vasăzică, un mit și, dezvăluind faptul, este abandonat de logodnică. Al doilea personaj, Antim, citește melodramatica nuvelă și viața lui ia alt curs: părăsește entomologia și devine artist. Arta face din el un erou tragic: toate logodnicele îl abandonează îndată ce le mărturisește conținutul lecturii sale. Toate acestea vor să dovedească puterea *spectacolului*, forța antrenantă și transformatoare a creației. Teatrul este o formă de salvare a individului, teatrul este forma prin care se revelează mitul, teatrul, în fine, face suportabilă existența, apără pe om de teroarea istorici transformându-i nenorocul în spectacol. Acesta este miezul teoriei lui Eliade: „- Îți mărturiseam o dată că dacă nu mi-e frică de nimic, nu este pentru că sunt nepot de Erou, ci pentru că am redescoperit sensul și funcția spectacolului. Dar nu ți-am spus ce înseamnă asta pentru mine. A nu-ți fi frică de nimic înseamnă a privi tot ce se petrece în lume *ca spectacol*. Asta înseamnă că putem interveni oricând, prin imaginație, și putem modifica *spectacolul* așa cum vrem noi...”

Rămân, în subtext, și alte fapte ce ar trebui decodate. Cine este, de pildă, *străina* care apare și dispare din existența lui Antim? Sau de ce se îmbracă Ieronim și Vladimir în hainele răposatului general Calomfir, eroul? Pentru ultimul simbol înțelesul este mai limpede: hainele Generalului înseamnă pentru Ieronim arta geniului ludic, în timp ce pentru Vladimir nu reprezintă decât un costum mascat care apără de frig. Morala e simplă (o dezvăluie Ieronim însuși, interpretul tuturor semnelor): „Cât timp ne vom putea costuma și vom putea *juca* suntem salvați”.

Ideea despre funcția spectacolului este reluată, cu o tehnică epică și mai complicată, în *Incognito la Buchenwald*, unde reapar Ieronim și Maria Daria Maria, Adrian și Leana, într-o lumină realistă mai puternică. Adrian are o perioadă de luciditate și trimite scrisori pe care altcineva le interpretează în sensul cunoscut al teoriei despre camuflarea miturilor. Istoria este dominată însă de pregătirea

spectacolului. Ieronim, Maria Daria Maria, Făgădău, Petru Lorint, poetul Petru Petrovan organizează un spectacol, închipuindu-și că se găesc, toți, în lagărul de la Buchenwald. Sensul spectacolului ar fi următorul: libertatea nu poate fi decât interioară și ea se ascunde în orice act uman. Maria Darvari (personaj cunoscut din nuvela *Pe strada Mântuleasa*) face demonstrația că privind îndelung și, în deplină libertate a spiritului, un perete plin de crăpături, poți descoperi un înțeles interior. Elefterescu, un tânăr bucureștean petrecăreț, citește o biografie a lui Buddha și are sentimentul unei revelații. Identificându-se cu prințul Siddharta, pleacă în lume. El ia la propriu povestea despre „Marea Plecare”, optând pentru o viață trăită în spirit. Cu alte cuvinte: eroii trăiesc *epifaniile* prezentului. Le trăiesc în spectacol și prin spectacol. Misterul se poate ascunde în orice întâmplare, cum libertatea poate trăi în orice cuvânt inventat. *Boddhisattva* este un simplu termen exotic, însă el poate acoperi ideea de libertate interioară, după cum spectacolul (arta în genere) camuflează noua versiune a salvării.

Morala povestirii este că „oricând putem fi fericiți, adică liberi, spontani, creatori”. Și, am putea adăuga, liberi în intimitatea miturilor.

*

Șanțurile și *Ivan* pornesc de la o realitate istorică mai concretă (războiul), dar tratarea faptelor este și aici simbolică, în prima nuvelă, locuitorii unui mic sat de munte trăiesc sub puterea a două evenimente: apropierea frontului (aceasta ar fi partea istoriei) și descoperirea unei comori, de a cărei existență vorbește cel mai vârstnic om din sat, numit Moșu (stratul legendei, existența problematică a mitului). Moșu este pe moarte și credința tuturor este că el nu-și poate da duhul până nu se descoperă comoara, visul întregii lui existențe. Ilaria substituie o altă comoară, formată din darurile primite de ea de la un grec bogat pe când îl slujise. O falsă *identificare*, vasăzică. O *substituire* de planuri, nu singura în narațiune. Oamenii

caută comoara săpând, în același timp, șanțuri pentru armata germană în retragere. Un locotenent Balthazar, poet în viața obișnuită, face profeții, zicând că numai poeții pot înțelege destinul nostru spiritual. Teoria lui este că noi românii l suntem meniți să luăm mereu lucrurile de la început (suferim, cu alte l vorbe, de adamism), să ieșim la suprafață după lungi perioade de tăcere (obscuritate), amintindu-ne de tot ceea ce ni s-a întâmplat, de înfrângerile, umilințele noastre. Este totodată și destinul poetului: „să tot încerce...” Teoria poate sugera tot atât de bine o metaforă de ordin textual (situația creatorului față de actul de a scrie), dar semnificația ei mitică primează. Moșul este purtat de Ilaria (ca regele Lear dus de Cordelia sau Oedip de Antigona) spre șanțuri și pipăie cu mâinile lui slabe pietrele, apoi moare fără să spună ceva. „Și nu mi-a vorbit. Nu m-a iertat”, se plânge Ilaria. În final mor împușcați și von Balthazar și Ilaria, aproape de aceleași șanțuri care stau, astfel, în calea istoriei (frontului) și a revelării mitului (comoara)¹

În *Ivan*, misterul insondabil este figurat de un soldat sovietic, grav rănit, fără identitate precisă, purtat pe umeri de un grup de soldați români, în credința că binecuvântarea lui i-ar putea ajuta să scape teferi din război. După părerea lui Darie, comentatorul și eroul narațiunii, Ivan, ar reprezenta pe Dumnezeuul necunoscut, *agnostos theos*. Însă faptul nu e sigur. Darie narează un șir de întâmplări din război, apoi scena se schimbă și aceleași fapte sunt comentate într-un salon ieșean.

¹ Interesantă următoarea notație a autorului în *Fragments d'un journal* (p. 428): „Reiau nuvela începută acum zece zile. O voi intitula probabil *Șanțurile*. Mă gândeam, mai întâi, să-i dau un titlu care să-i păcălească pe cititori: Bătălia de la Oglindești. Bătălia avea loc, în fapt, la câteva zeci de kilometri de satul în care ultimii supraviețuitori sunt ocupați cu săparea șanțurilor pentru a găsi comoara. Era un fel de a arăta modul cum „românii au sabotat istoria”, în preziua catastrofei, când totul se prăbușea [...] satul meu asculta sfaturile unui bătrân și căuta comoara la care el visa de aproape optzeci de ani.” Acesta este proiectul inițial al narațiunii. La sfârșit, proiectul pare sensibil modificat, complicat. Alte simboluri acaparează, cum s-a putut constata din analiză, textul nuvelei.

Decorul se modifică din nou, Darie părănd că se trezește dintr-un vis: visul că se găsea, într-un salon, la Iași, în compania Laurei, a medicului Pricopie și a altora. Urmează o scenă de front (vis sau realitate?) ș.a.m.d. Procedul trecerii din vis în vis a fost folosit de Eminescu în *Sărmanul Dionis*, Mircea Eliade îl dezvoltă ținând, în chip deliberat, nuvela în zona de confuzie a două planuri temporale. Care este acțiunea reală, cea din salonul doamnei Machedon sau cea de pe front (rătăcirea interminabilă într-o porumbiște)? Imposibil de spus cu certitudine.

Mutațiile derutează, realul se proiectează în vis, visul nu se poate traduce. În calea revelației misterului se află numeroase obstacole, începând cu omul însuși care, în pragul iluminării, intră într-o criză de amnezie. Darie, de meserie filosof în viața civilă, încearcă să traducă misterul prin formula „o serie de evidențe mutual contradictorii” dar, trezit din vis, nu-și mai amintește nimic. Rămâne în minte doar o formulă vagă despre esența misterului. Doctorul Pricopie, ascultând povestea despre Ivan, are sentimentul că povestea seamănă cu ceva cunoscut, dar nu reușește să-și aducă aminte. Acest „am uitat” constituie un imens handicap în fața înțelegerii. Eroii lui Eliade pornesc de la premisa (mai radical formulată aici) că *Spiritul* este capturat de *Materie* și, alienat, orbit, spiritul își ignoră identitatea. Chestiunea filosofică esențială este atunci cum să recunoști spiritul înlănțuit de materie, dacă el este în fond incognoscibil sau nu?! Ca să-și ilustreze teoria, prozatorul aduce în discuție un număr de false identificări. Povestind întâmplarea cu Ivan, Darie își dă seama că Pricopie, medicul, seamănă cu acel *Dumnezeu necunoscut*, Laura, logodnica aceluiasi Darie, este în același timp Laura lui Petrarca, simbolul iubirii. O confuzie semnificativă se petrece la urmă: rănit, Darie este purtat pe umeri de soldații din grupa lui, cum îl purtaseră, mai înainte, pe Ivan. Darie a devenit (în vis sau în realitate?) un nou Ivan, *agnostos theos*, în el trăiește, poate captiv, spiritul. Faptul, apoi, că soldații se apropie de *Pod*, de *Fluviu* și că aspiră să treacă dincolo întărește scenariul simbolic al nuvelei. Foarte vie, sub raport epic, este

scena rătăcirii în porumbiște. O imagine nouă, desigur, a labirintului, însă, încă o dată, care ar fi semnificația ei? Ultimul fragment pare a da o dezlegare: imposibilitatea de a ieși din labirintul porumbiștii reprezintă dificultatea eroului (Darie, identificat cu destinul lui Ivan) de a ieși din moarte. Scenă memorabilă, monolog de un tragism mioritic:

„— Nu mă trezi, Laura, șopti el. Mai lasă-mă să-i văd. Să-i văd trecând podul...

— Nu e Laura, d-le Elev. Suntem noi, Iliescu și Zamfira din plutonul d-stră.

— Vasăzică, e adevărat? Întrebă Darie tară să deschidă ochii. De data aceasta e *adevărat* ?...

— E adevărat, d-le Elev, șopti Zamfira cu vocea sugrumată de emoție. Ce să-i spunem d-rei Laura?

— Să-i spuneți să nu-i fie frică. Că toate sunt așa cum trebuie să fie — și e frumos. Să-i spuneți că e foarte frumos. E ca o lumină mare. E ca în strada Toamnei...”

Nuvela are, ca și celelalte, o teză spirituală, rezumată în propoziția: „să trezim spiritul care zace alienat în orice viață”, însă nuvela vorbește cu precădere despre dificultatea de a descoperi acest captiv de preț. În această dificultate constă drama omului, dar și șansa lui de salvare. Arta (spectacolul) este o cale...

*

Tema spectacolului ca exercițiu spiritual este reluată, cu un scenariu mai complicat în romanul *19 trandafiri*, scris în 1978-1979 și publicat în 1980¹ Reapar aici câteva personaje din narațiunile anterioare (Ieronim Thanase, Albini) și sunt reformulate, cu altă demonstrație epică, ideile din *Noaptea de Sânziene*, *Uniforme de general*, *Incognito la Buchenwald*, *În curte la Dionis*... Despre tehnica mântuirii și inițierea în

¹ Editura Ethos, Ioan Cușa, Paris

libertatea absolută. Roman intelectual (în vechea clasificare a lui Thibaudet), roman fantastic (cum au spus unii comentatori), roman mitic în accepția dată de autor? Cert este că Eliade tratează, într-o manieră mai complexă, ficțiunea celor două rânduri de semne, martori, agenți, deja cunoscută din narațiunile anterioare: unul urmează logica realului și vine în contact cu rațiunea politicianului, altul — care domină, în fapt, romanul — scapă determinărilor curente și împinge narațiunea spre insolit, insolubil, miracol. În *Nouăsprezece trandafiri* este notată, în chip mai direct, și teoria care justifică această relație. Ieronim Thanase, Laurian Serdaru, prozatorul Anghel D. Pandele, Niculina vorbesc despre metanoia, despre tehnica de evadare, adevărata libertate spirituală, ritualul tăcerii, tehnica anamnezei, rolul ritualic al teatrului în existențele profane și gândesc destinul lor în raport cu aceste noțiuni. Există și o intrigă polițienească (procedeu utilizat în chip curent de Eliade în povestirile mitice), greu de reconstituit, aici, din pricina structurii mozaicale a narațiunii.

Tehnica romanului urmează, până la un punct, inițierile personajului central (scriitorul Anghel D. Pandele) care, cu multe decenii în urmă, a suferit un traumatism psihic și nu-și amintește ce s-a petrecut într-o noapte, la Sibiu, pe când se afla însoțit de o tânără actriță... Traumatism psihic sau act magic? Este interogația în jurul căreia se concentrează o istorie labirintică unde indivizii apar și dispar, trimit mesaje la date fixe, își schimbă înfățișarea și lasă în urma lor scrieri în care fac teoria spectacolului integral. Ea începe în modul prozei senzaționale: scriitorul Pandele, ajuns glorie națională, candidat la premiul Nobel, este vizitat într-o seară, pe când își dicta *Memoriile*, de un tânăr de 28 de ani care se dă drept fiul său. Tânărul, pe nume Laurian Serdaru, este însoțit de logodnica lui, Niculina, femeie — cum se va dovedi ulterior — cu daruri magice. Laurian și Niculina vor să se căsătorească și vin acum să ceară consimțământul ipoteticului părinte, descoperit după anumite semne „în timpul repetițiilor” (se va vedea mai încolo că expresia ascunde un cod) cu piesa *Steaua sus răsare*. Mai înainte, ei pregătiseră o altă piesă, *Orfeu în Infern*, însă „Centrul” (formula eufemistică pentru

cenzură: acțiunea se petrece prin anii '60) o interzisese. O primă coincidență dintr-o serie lungă: cu treizeci de ani în urmă, Anghel D. Pandele scrisese o tragedie în două acte, *Orfeu și Euridice*, pe care voise s-o reprezinte, dar în ultimul moment directorul teatrului opriese spectacolul... Rolul principal (Euridice) îl deținuse actrița Serdaru, soția unui doctor local și viitoarea mamă a lui Laurian... Faptele încep „să se caute, să se cheme” și să se condiționeze. Dar nu deodată. Cititorul trebuie să mai treacă prin câteva probe. Laurian și Niculina dau în chiar seara sosirii lor în casa lui Pandele un spectacol (în fapt, mai multe) cu teme tradiționale, în care unesc, dansul, poezia, arta costumelor, pantomima și retorica dramatică. Niculina are o „rochie garderobă”, se schimbă de la o scenă la alta și își schimbă și culoarea părului, uneori își schimbă și vârsta. Lectorul, deja avertizat asupra faptului că nimic nu-i întâmplător și fără semnificație în acest univers de hierofanii, bănuie că metamorfoza exprimă ceva. Nu se înșală. Prozatorul intervine prin naratorii săi și deschide din loc în loc pivnițele secrete ale textului. Dar nu pe toate. Strategia este să dezvălui semnele și, totodată, să introduci o nuanță care să sporească misterul.

Eliade are deja o tehnică epică formată în acest sens. El înregistrează, întâi, o serie de coincidențe inexplicabile în primă instanță, și ceea ce un personaj mai vechi (din *Șanțuri*) numea „o serie de evidențe mutual contradictorii”... Pandele scrisese, așadar, o piesă cu trei decenii în urmă și piesa nu fusese nici jucată, nici publicată. De unde știu Laurian și Niculina de existența ei? Cum au ajuns la semnificațiile ei interioare? Mister. Ei apar în casa lui Pandele tocmai când acesta evocă secretarului său, devotatul Eusebiu Damian, o discuție veche cu Camil Petrescu despre interpretarea miturilor clasice. Logodnicii dau, apoi, spectacolul citat mai înainte, în care interpretează nu altceva decât vechi mistere, mituri, întâmplări sacre... Coincidență. Prozatorul și secretarul său comentează, apoi, spectacolul și impresiile lor nu coincid. Fiecare a văzut într-un fel și a înțeles altceva. Fapte mutual contradictorii. A doua zi, când tinerii trebuie să se căsătorească, secretarul este trimis de Pandele la ofițerul stării

civile cu un buchet de 19 trandafiri, dar mirii sunt de negăsit, îi caută pe la toate primăriile din oraș și, într-un târziu, zărește o camionetă hodorogită în care îi pare a zări pe Niculina... O dispariție inexplicabilă, care pune pe gânduri pe realistul Eusebiu Damian. Nu va fi ultima. Întors la casa maestrului său (Pandele), descoperă că acesta dispăruse în necunoscut, lăsându-i un mesaj criptic: „Evenimente decisive par a se pregăti în cel mai apropiat viitor. Decisive și importante pentru noi amândoi. Nu știu cât voi lipsi. Te rog să fii, ca și altădată, locțiitorul meu în acest birou”. Alt mister. Sunt, apoi, obiecte banale care, la Eliade, apar încărcate de simboluri. De pildă, camioneta. Acest vehicul derizoriu are un rol mitic (în *Noaptea de Sânziene* „mașina” este un simbol esențial), poate fi barca lui Charon sau calul răpciugos din basmele românești. El face legătura între două târâmuri, în 19 trandafiri, camioneta apare și dispare condusă de un tânăr mut (alt rând de semnificații) și tot ea duce într-o zi pe Eusebiu Damian, reprezentant al logicii profane, spre Tabără. Tabăra este un loc ascuns în munți și aici se refugiază Pândeles, Laurian și Niculina. E un fel de rezervație pentru a pregăti lecția spectacolului, un loc de exerciții spirituale, în stil grecesc, cu reprezentări teatrale, inițieri magice, tehnici anamnezice și discuții despre manifestările Spiritului Universal.

Creierul acestui spectacol platonician este Ieronim Thanase, cunoscut din povestirea *Uniforme de general*. Acolo, el face, se știe, teoria modificării lumii prin intervenția imaginației. Lumea, fiind un spectacol, poate fi schimbată dacă, bineînțeles, cunoști codul (lecția) acestui spectacol... Aici reia ideea și-i dă o justificare mai amplă. Punctul lui de plecare este că, în zilele noastre, spectacolul este o posibilitate de a cunoaște libertatea absolută. Cum? Transformând arta dramatică în ceea ce ea a fost, la început, adică o artă magică. Ieronim a scris o introducere în teatru și ea explică amănunțit tehnica mântuirii prin spectacol, soteriologia. Ea corectează pe Hegel în chipul următor: e adevărat că orice eveniment constituie o manifestare a Spiritului Universal, dar asta nu înseamnă că trebuie doar să-l înțelegem:

„trebuie să mergem mai departe, să-i descifrăm semnificația lui simbolică; pentru că orice eveniment, orice întâmplare cotidiană comportă o semnificație simbolică, ilustrează un simbolism primordial, trans-istoric, universal...” Scopul artei este, în acest caz, să ne ducă spre sensul fundamental al faptelor, adică spre semnificația lor religioasă. Teoria este îmbrățișată de toți (Pandele, Laurian și Niculina) și, în forme diferite, ei aspiră la starea de anamneză prin gesturi, spectacolul dramatic, dialoguri, pantomimă etc., instrumente de iluminare a spiritului, mijloace de dobândire a libertății absolute, în fine, cale de mântuire a mulțimilor abrutizate de istorie.

Pozitivul Eusebiu asistă în Tabără la un spectacol demonstrativ și în timpul reprezentării adoarme. Accidentul este, iarăși, semnificativ. El vrea să spună că individul rămâne neinițiat până la capăt... Cât a văzut și a auzit din spectacol a fost, totuși, suficient ca secretarul să cunoască o experiență spirituală în sensul dat de Ieronim Thanase și Pandele: a trecut printr-un proces de anamneză. Retrăiește, mai exact spus, retragerea dezastruoasă a cohortelor romane și aude cu urechile lui celebra propoziție care atestă latinitatea și prezența noastră în acest teritoriu: *torna, torna, fratre...* Cum de se întâmplă acest miracol? Eusebiu care ratează, repet, integritatea spectacolului, este pus în temă de Niculina, deja inițiată. „Acum, ceea ce este și mai important, este pluralitatea semnificațiilor acestui eveniment. Pe de o parte, o tragedie înfrângerea unei armate romane — devine unul din cele mai prețioase, și mai exaltate, documente ale istoriografiei românești. Pe de altă parte, documentul ilustrează admirabil precaritatea și caracterul fortuit al istoriografiei; dacă acel catâr nu-și pierdea potcoava, nu se putea dovedi existența atât de timpurie, în secolul VI, a stră-românilor și a limbii stră-române. Dar mai ales este revelatoare lumina pe care o aruncă asupra structurii evenimentului istoric în general: orice accident, oricât ar fi el de neînsemnat sau de ridicol, poate avea consecințe considerabile pentru istoria unui popor sau, în anumite cazuri bunăoară, nasul Cleopatrei — pentru un continent sau o civilizație.”

Acestea fiind ideile din roman (un roman cu teză: teza despre funcția mitică a spectacolului ca instrument de libertate spirituală!), să vedem desfășurarea epică din interior. Eliade procedează ca și în narațiunile anterioare printr-un lanț deocamdată rupt de revelații centrate pe mici întâmplări insolite. Pandele se apucă să scrie sub influența lui Ieronim, Laurian și Niculina piese de teatru, reluând astfel o vocație întreruptă cu 30 de ani în urmă. Și acest fapt are o semnificație în ordinea secretă a destinului său. Aceasta înseamnă că el revine la evenimentele de la Sibiu, la traumatismul psihic și la amnezia care-l împiedică să spună ce văzuse în acea noapte miraculoasă. Piesele pe care le scrie, acum, se cheamă *Războiul Troiei, Principatele Unite, La început a fost sfârșitul...* și cel puțin în ultima vorbește despre mitul cosmologic. Lecția spectacolului, predată de Ieronim Thanase, îl ajută pe Pandele să se vindece parțial de amnezie și să re trăiască acel „episod surprinzător de insolit” din 1938... Fusesse în casa unui pădurar, la 6 kilometri de Sibiu, cu Euridice (actrița Serdaru), băuse apă dintr-o cană și văzuse, deodată, la fereastră o tânără blondă, cu părul despletit, care i-a zâmbit și i-a făcut semn, ducându-și degetul la buze, să nu spună nimic... Aici firul se întrerupe și naratorii (Niculina, Laurian) încearcă să dea o interpretare mitică evenimentului. Tânăra blondă și despletită este adevărata Euridice, ipostaza mitică a Euridicei din dormitor? Este moartea care-i face tânărului scriitor galant un semn? „Fără îndoială că este vorba și de moarte. Dar ce fel de moarte?” - răspunde și întreabă în același timp Niculina, devenită expertă în simbologie... Și tot ea dă o explicație care mai degrabă întreține nelămuritul, echivocul: „scenariul acesta este o ultimă încercare pe care o faci, evident, nu dumneata, ci altcineva, mult mai profund, captiv și inconștientul dumitale, o ultimă încercare de a *nu-ți revela adevărul*. Dacă ai uitat tot, dacă mai ales ai renunțat de atunci la teatru este pentru că, în momentul în care erai torturat de sete și ai început să bei din cană, fără ca totuși să simți că-ți potolești setea, în acel moment...

Explicația se întrerupe, strategic, fără a lămuri integral secretul întâmplării din 1938. Narațiunea mitică are o încheiere pe măsura

scenariului de mai sus. Pandele, însoțit de secretarul Eusebiu Damian, vrea să reconstituie vechea călătorie spre casa pădurarului și, după câteva zile, Eusebiu este găsit aproape degerat într-un loc pustiu... Pandele dispăruse nu se știe unde și, din când în când, la zile rituale, trimite semne.

Cu aceasta ne întoarcem la celălalt scenariu al romanului, cel realist. Albini, reprezentant al poliției politice, dă altă explicație faptelor insolite. N-ar fi vorba de o soteriologie, ci de-o acțiune în care sunt implicați doi mari demnitari de Partid (*Numărul Doi* și *Numărul Trei*), în luptă acerbă pentru putere. Băiatul mut, vindecat de Ieronim Thanase prin exerciții spirituale, este fiul unuia dintre potențați și aparițiile și disparițiile membrilor din grupul de la Tabără ar fi legate de o conspirație de natură politică. Grupul este în consecință supravegheat de aproape și protagoniștii spectacolului sunt, până la proba contrarie, suspectați. Albini a citit pe gnostici (fapt puțin verosimil ținând seama de profesiunea individului) și, traducând mitul lor în termeni actuali, e de părere că Niculina, pe numele ei adevărat Elena Niculescu, este o Sophia (înțelepciunea) din scrierile lui Valentin, aceea care, pentru a-și cunoaște tatăl, introduce dezordinea și păcatul în lume. Niculina este, într-adevăr, orfană (aflăm acest lucru și din scrisorile lui Pandele) și, ca și Laurian, își caută tatăl dispărut în ultimul război... Ca să-l descopere, ea nu are scrupule morale, se dăruiește tuturor și provoacă mari drame în familiile bune... Stilul ei, pentru a scăpa de represalii, este să-și afle la timp un protector puternic... Apropierea de Pandele, prin intermediul naivului Laurian, urmărește același scop. Ea dispare, de altfel, o dată cu Laurian și Pandele, în faimoasa călătorie în pădurea de lângă Sibiu și Albini crede că a fugit din țară cu documente de stat importante... El citește teatrul lui Pandele cu ochi de detectiv și este sigur că piesele „spun tot”, ascund cu alte vorbe, un cod... Tehnica evadării în spirit, lecția spectacolului, anamneză și toate celelalte ar camufla abile acțiuni împotriva socialismului. Ieronim este urmărit îndeaproape, este urmărit și Eusebiu Damian până ce unul din adversari (*Numărul Trei*)

cade și Albini iese atunci de pe scenă. Reabilitat, Ieronim explică lui Eusebiu Damian pentru ce omul contemporan, amenințat să-și piardă toate libertățile, trebuie să ajungă prin exerciții spirituale la libertatea absolută. Eusebiu, un fel de Toma Necredinciosul, ascultă fără a trage o încheiere. „Poate am visat”, zice el într-un rând, căutând o explicație inteligibilă pentru o întâmplare inexplicabilă (călătoria într-o pădure care dispăruse, în fapt, cu 30 de ani în urmă, și dispariția fizică a lui Pandele, Laurian și Niculina). El se căsătorește în cele din urmă cu răbdătoarea Valeria și, în fiecare an, în aprilie, de ziua nunții, primește un buchet de nouăsprezece trandafiri... De unde vin? Misterul face parte din practica narațiunii eliadești...

Romanul de acum este mai lent și mai migălos demonstrativ decât altele. Miturile sunt aduse la suprafața textului și, cum s-a văzut, sunt îndelung explicate... Niculina, personajul original al cărții, este o Circe care își caută tatăl și, neaflându-l pe cel adevărat, își alege unul prin adopțiune spirituală. Laurian este și el orfan și cei doi se înțeleg, se îndrăgostesc și, în cele din urmă, pornesc împreună în căutarea Tatălui absent. Amănunte care trimit la psihanaliză. Eliade nu încurajează însă interpretarea acestei *queste* din unghiul complexelor. El îi dă, s-a putut constata, o justificare mitică. Tipologia romanului poate fi racordată la această schemă. Pandele este Maestrul spiritual, Tatăl absent multă vreme și, în fine, Tatăl mitic regăsit. El nu are nimic din atributele părintelui psihanalitic; pactizează numaidecât cu orfanii, înțelege lecția spectacolului, schimbă sensul creației sale (optează pentru teatru), participă la viața comunitară, îmbogățește teoria spectacolului și, în final, dispare din existența comună pentru a se instala în alta, nedeterminată, alături de Laurian și Niculina, copiii săi în noua existență.

Venind vorba mereu de Euridice și Orfeu, cititorul este bănuitor și vrea să știe dacă nu cumva mitul cunoscut se amestecă în narațiune. Sunt suficiente elemente care să încurajeze această supoziție. Un scriitor compune, deci, în 1938, o piesă de teatru cu subiect mitic, rolul Euridicei este jucat de actrița Serdaru, spectacolul este oprit în zilele

de Crăciun, autorul cunoaște îndeaproape pe Euridice-Serdaru, trece cu ea printr-o întâmplare insolită (călătoria în pădure), are un traumatism psihic urmat de o amnezie totală asupra evenimentului și, după 30 de ani, apare un fiu care își identifică părintele, nu altul decât autorul dramatic... Cine este, în această laborioasă ficțiune, Orfeu, cine este Euridice și prin ce se revelează mitul? Pandele se autoanalizează și speculațiile lui anulează într-o oarecare măsură aceste legături secrete. Iată argumentele: traumatismul său a apărut în urma iubirii cu Euridice („vreau să spun cu artista care juca rolul lui Euridice, cu mama lui Laurian”); numai că el a uitat tot, nu-și amintește nici măcar figura Euridicei, ceea ce în limbaj mitologic înseamnă moartea definitivă a Euridicei. Dacă este așa, atunci el n-a văzut în acea tânără actriță pe Euridice, ci pe altcineva... Dar pe cine? Cu aceasta revenim la misterul cultivat de narațiune. Explicația lui Pandele descurajează o direcție a analizei, dar nu oferă alta. Mai este un amănunt: Pandele ar fi spus în 1938 că între Orfeu și Isus este o profundă și semnificativă asemănare... A vrut mai târziu să scrie o nuvelă pe această temă, dar a abandonat proiectul... Așadar: Euridice, Orfeu, Isus, suprapuneri de mituri, mai multe sugestii (nu lipsește nici cea de natură religioasă), amnezii, interpretări care nu pot ajunge până la capăt, provocarea continuă a lectorului. Aceasta din urmă citește peste tot *semne* și caută *mituri*. Cu ce folos epic? Folosul este că întărește în el ideea unei legături ample și secrete între actele existenței. Niciun lucru nu este singur în univers, nicio întâmplare nu este fără legătură cu altă întâmplare, inițială, sacră... Pandele este, în fond, un Orfeu care a uitat (a pierdut) pe adevărata Euridice, a zărit-o o clipă și a devenit, apoi, amneziac. Apare cineva (fiul) și-i trezește conștiința uitării. Pornește în căutarea faptului insolit și dispare. A găsit, el, oare, pe adevărata Euridice, esențiala Euridice? Și dacă aceasta se identifică până la urmă cu moartea?!... Chestiuni insolubile în analiză.

Mai sigur este , în această ordine a miturilor , că Niculina , „neîntrecuta vrăjitoare”, este o Circe (Albini o numește, cu o vorbă aspră, „curvă”) instruită, o artistă totală, orientată în mitologie. Ea

recită din *Odiseea* și practică aproape toate artele, de la dans la teatru.

Se umilește (dacă este adevărată informația lui Albini) pentru a-și afla tatăl dispărut, adică arhetipul, originea, identitatea. Seria interpretărilor este, practic, nelimitată... Personajele din *19 trandafiri* nu sunt numai purtători de mituri, ei sunt și interpreți ai miturilor și fac teorii care acoperă uneori, din păcate, câmpul epic. Impresia este, de la un punct, că faptele de existență sunt chemate să illustreze teoriile mitografului și nu invers... Poate că secretul acestei ample narațiuni savante este sugerat în proiectul scriitorului Anghel D. Pandele de a completa, prin teatru, mitologia antică prin achizițiile spirituale ale omului occidental: „Greșeala pe care au făcut-o toți dramaturgii contemporani, greșeala pe care am făcut-o și eu (pentru că, trebuie să-ți mărturisesc, am scris și eu o piesă, în tinerețe) este că am încercat să reinterprețăm drama, adică mitologia antică în perspectiva istoriei moderne. Or, trebuie, dimpotrivă, să prelungim și să completăm mitologia antică prin tot ce omul occidental a învățat în ultima sută de ani. De aceea, piesele mele trebuiesc întâi tipărite, adică făcute accesibile meditației fiecărui cititor în parte, și numai după aceea reprezentate (și nu neapărat pe scenele marilor teatre). Mai ales că aceste piese se presupun și se implică una pe alta, așa cum întreaga mitologie greacă este implicată în fiecare din marile tragedii clasice.”.

*

Ceea ce se petrece în *Pelerina* (1975) este, zice un personaj, „ca într-un roman de aventuri”. Observația nu-i departe de adevăr. Epica aglomerează la suprafața textului tehnicile suspansului; elemente disperate, indivizi cu identități dubioase, piste false, anchetatori care vor să descopere firele a ceea ce ei bănuiesc a fi un „complot vast și foarte inteligent organizat”. Sunt procedeele curențe ale narațiunii polițiste și, în ultimele scrieri, Mircea Eliade recurge la ele într-o mai mare măsură decât o făcea înainte. Pantelimon, Ulieru, Ghibercea, Petrescu Doi, Pantazi, inspectori ai poliției secrete caută să afle

misterul unui individ suspect, Zevedei, care poartă o pelerină veche cu două petece simetric cârpite pe umăr și întreabă, la 19 mai 1969, oamenii de pe stradă anul și data calendaristică reală, întrucât, justifică el, primește acasă ziarul *Scânteia* antedatat cu trei ani (1966). Un prim factor de suspiciune pentru poliție, care crede că numitul Zevedei, fost deținut politic timp de 15 ani, face parte dintr-un grup subversiv și își caută acum legătura superioară pierdută... Acțiunea narațiunii se desfășoară propriu-zis în acest plan. Infractorul, în sens figurat, rămâne doar obiect de cercetare, nu intervine decât superficial, prin aparițiile și disparițiile lui, în text. Inspectorii de poliție vor să elucideze misterul apariției unui ziar antedatat și n-au ca punct de reper decât pe omul cu pelerina. Se pronunță des și numele unei fabrici de cerneluri din Slatina, este invocată, apoi, o afacere mai veche de la Muzeul Costumelor și o tânără chimistă fugită în străinătate.

Ce legătură există între aceste fapte? Aparent niciuna. Rostul anchetei este să dovedească însă că sunt canale secrete între întâmplările izolate. Narațiunea adună deocamdată probe. Convorbirile cu Zevedei sunt înregistrate pe bandă de magnetofon și o referire întâmplătoare la „problema timpului” și la Von Braun stârnește alt rând de bănuieli. O frază: „eu am făcut politică 15 ani și pușcărie tot 15 ani... De aceea *trebuie* să înțeleg problema timpului”... este întoarsă pe toate fețele. Credința anchetatorilor este că vorbele întâmplătoare ascund un cod, comunică un mesaj și că același rol îl au și numerele antedatate din *Scânteia*. Prin greșeli de tipar programate se transmite în țară și străinătate un experiment pe care îl face serviciul de informații al unei Supra-Puteri. Pantelimon, tânăr specialist, descoperă un cod bazat pe fazele lunii și mesajul, în fine decriptat, reproduce o propoziție din *Biblie* („Fericiți cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împărăția cerurilor”) și el vine din Uganda, acolo unde s-a refugiat chimistă Sanda Irineu, fosta prietenă a lui Pantelimon. Mesajul este pacifist și Pantazi, bătrânul colaborator al poliției, este decepționat de miza acestei *căutări* în sensul sacru medieval: „Ai să înțelegi, poate, mai târziu, spuse. Au fost mulți săraci

cu duhul în toată lumea asta a noastră. Dar cel mai faimos tot *Parsifal* a rămas. Căci a fost singurul care a întrebat: unde se află potirul Sfântului Graal?... Halal de Graalul nostru! Continuă cu o voce obosită, depărtată. Halal de Graalul care ne-a fost nouă ursit să-l căutăm. Să-l căutăm și să-l găsim! Adăugă ridicându-se.”

Narațiunea se încheie cu această reflecție ironică și cititorul, pregătit de literatura mitică a lui Eliade, caută să pună ordine în *semnele* care întârzie să se lege între ele. Ce-i cu Zevedei, suspectul? Ce spune, totuși, propoziția lui despre problema timpului și care este înțelesul celor 15 ani de politică și a celor 15 de închisoare? Biografia politică a omului cu pelerina este relatată de Pantazi și din ea se înțelege că om integru, nepot al colonelului Bruno, Zevedei voise să lupte în munți și a primit 25 de ani de pușcărie. Liberat după 15 ani, el vrea să concilieze contrariile (acesta este sensul propoziției citate) și este obsedat de *problema timpului* (eterna temă a prozei lui Eliade). Tot Pantazi dezvăluie dedesubturile întâmplării de la Muzeul de Costume naționale (o afacere cu bijuterii)... Legând atâtea fire rupte, povestirea vrea să spună ceva despre suspiciunea care domină într-un regim polițienesc. Totu-i suspect, totul are o cauzalitate politică, o vorbă oarecare trezește bănuiala de complicitate. Pantelimon care descoperă codul fazelor lunare devine și el suspect și, pentru a-l scăpa de urmărirea unor servicii secrete străine, poliția îl internează într-un sanatoriu... Narațiunea este notabilă prin sugestia acestei isterii generalizate: isteria suspiciunii, în rest, ea dă semne clare de manierism.

În *Dayan*, reapare, în același scenariu de roman polițist, elementul miraculos. Lui Orobete Constantin, student eminent la Facultatea de Matematică, i se spune Dayan pentru că, în urma unui accident, și-a pierdut un ochi și poartă o bentiță neagră. Orobete este pe cale să răstoarne teoria lui Gödel și să dezlege „ecuația absolută”, aceea care obsedase pe Einstein și pe Heisenberg. Ecuația exprimă puterea de a recompune timpul în ambele direcții și de a provoca procesul general de anamneză. Omul, în posesia acestui cod universal, poate reface

după voia lui creația divină.

Iată cum explică tânărul matematician lucrurile: „Atunci, totul e posibil și omul, spre nenorocirea lui, se poate substitui lui Dumnezeu. Mi se pare foarte probabil că din această cauză se păstrează secretul cu atâta strictețe. Foarte probabil, amândoi au spus: băgați de seamă, că vă jucați cu focul. Nu numai că puteți incinera întreg globul în câteva secunde, dar vă puteți trezi cu sute de mii sau chiar milioane de ani înapoi, la începutul vieții pe pământ, încercați să pregătiți un grup ales, o elită, nu numai de matematicieni și fizicieni, ci și de poeți, și de mistici, care să știe cum să declanșeze procesul de anamneză, adică să refacă civilizația (dacă mai merită să fie refăcută).”

Nu scapă neobservat, aici, un posibil model literar: *Sărmanul Dionis*. Dayan este metafizicul Dionis care cutează să se măsoare, prin mijlocirea unei formule, cu divinitatea și este pedepsit. Dar ceea ce este la Eminescu sugestia unui vis romantic, este aici pus în termenii științei exacte. Apare, e adevărat, și un personaj misterios, coborât din legendă, Jidovul rătăcitor. Acesta îl duce pe Dayan într-o casă părăsită, loc de *trecere* spre grădina paradisiacă. Ahasverus dezvăluie în timpul acestei tainice treceri *calculele* vizionarilor azteci: sfârșitul „epocii infernale” care a durat 9 cicluri de 52 ani fiecare și începutul epocii beatifice. Pragul acestei modificări cosmice ar fi anul 1987... Călătoria cuprinde și alte elemente (izvoare cu valoare magică, cifre mistice, invocarea inefabilei *Madonna Intelligenza*, adică înțelepciunea identificată cu femeia eternă și femeia pe care o iubești) și, când se trezește din experiența lui extatică, Orobete este luat în primire de Albini (vechea noastră cunoștință) și de alți agenți ai represiunii. Suspiciunea începuse mai demult, când Dayan își schimbase bentița neagră de pe un ochi pe altul. Cineva, un coleg, observă inconsecvența, și poliția intră în alertă. Miracolul îl săvârșise Ahasverus. Albini nu crede, bineînțeles, nimic din toate acestea și caută dedesubturile unei afaceri tenebroase. Eterna chestiune a celor două *limbaje*, două *viziuni*, două *scenarii*. Tânărul matematician întrevește cu ajutorul Jidovului rătăcitor soluția *ecuației esențiale* și cineva alertează pe toți

matematicienii din lume. Cine? Tot Ahasverus, desigur, înțeles de Orobete ca un fel de *anima mundi* „pentru că, în realitate, Ahasverus poate fi oricine dintre noi. Pot fi eu, poate fi unul din colegii mei, puteți fi și dumneavoastră, sau unchiul dumneavoastră, colonelul Petroiu, cel care s-a sinucis la Galați, dar cu atâta măiestrie încât n-a bănuیت nimeni că a fost o sinucidere, iar nu un accident...” Ceea ce urmează se situează la granița dintre povestirea polițistă și narațiunea de tip S. F. Dayan este înzestrat cu posibilități extrasenzoriale. Poate trăi, de aceea, experiența paradisiacă și poate avea acces la „cunoașterea gordianică” (un concept pe care Eliade îl folosește în eseurile din anii 30). Închis într-o casă de nebuni, Orobete vede prin ziduri și aude ce se vorbește la mare depărtare. S-a instalat într-o *durată personală* („fără controlul calendarului, nu pot face distincție între trecut și viitor”) și, în starea de beatitudine, el încearcă să dezlege secretul ecuației ultime... Dar (și aici intervine accidentul romantic, deseori speculat în literatura din secolul al XIX-lea) lipsesc din manuscrisul său ultimele patru pagini... Cititorul înțelege că este vorba tocmai de paginile care ar fi trebuit să dezvăluie, până la capăt, posibilitatea de a utiliza faimoasa ecuație... Secretul ultim este astfel păstrat, întocmai ca în demonstrațiile lui Einstein și Heisenberg...

Orobete (Dayan) a ajuns la *ecuația ultimă*, n-a cunoscut însă *soluția acestei ecuații*. El nu-i, așadar, decât un înainte-mergător, nu un *mesager*. „M-a înzestrat Dumnezeu cu geniu matematic, dar nu și cu adevărata imaginație cerească, cu geniu poetic [...] Dacă aș fi geniu poetic, poate aș fi găsit eu soluția [...]. Tragică este moartea mea, reluă, pentru că nu mi-am împlinit misiunea. Un mesager care nu izbutește să transmită mesajul! Poate am exagerat spunând că e tragică. Aș spune mai degrabă că este vorba de o moarte tragi-comică. O tragi-comedie a erorilor și confuziilor”...

Există în Dayan și două trimiteri pe care trebuie să le luăm în seamă și anume: experiența extatică a lui Orobete are loc cu trei zile înainte de noaptea de Sânziene (timp, cum se știe, cu valoare magică) și după 12 ani de când el încheiase, în hambarul comunal din Strândari, lectura

Jidovului răătăcitor. Sugestia ar trimite, și în acest caz, din nou la *Sărmanul Dionis*. Diferența este că personajul lui Eliade se trezește din reveria lui în mâinile securității și, probabil, moare dibuind *drumul*.

„Cunoști drumul?” — îl întreabă Ahasverus — îl cunosc, șopti Orobete. Și cunosc și locul. Nu e departe...” Povestirea este, literar vorbind, mai coerentă, mai bună decât cea dinainte.

La umbra unui crin (1982) începe, ca și *19 trandafiri*, cu o vizită stranie: avocatul de origine română Enache Mărgărit primește la Paris vizita fostului său coleg de școală, Ionel Postăvaru, după 48 de ani de la absolvirea studiilor. Obiectul vizitei este și mai ciudat: cu mulți ani în urmă (mai exact, în martie 1939), Postăvaru îl văzuse pe colegul său stând de vorbă cu un prieten în fața unei librării bucureștene și acel prieten spusese o propoziție enigmatică: „o să mă împac cu el la umbra unui crin, în Paradis”. El vrea să știe, acum, cine era acel prieten și ce-avut să spună fraza citată. „E foarte important pentru mine” — justifică el. Mărgărit nu-și amintește însă (obișnuita amnezie) și așteptăm să se întâmple ceva pentru ca memoria să-i revină. Se întâmplă să apară tocmai atunci un prieten care vine de la o întâlnire și dă vești despre cele discutate acolo. Un doctor, Tăușan, își amintise de o propoziție spusă de profesorul lor de istorie: „la umbra unui crin”... O coincidență care pune pe gânduri. Debutul unei istorii insolite pe care Eliade o pregătește cu multă știință epică în sensul proiectului său mitic.

Personajele scenariului de aici sunt, în afara celor deja citate: un oarecare Iliescu, inginer și matematician, Emanoil Flondor (un arhitect prigonit politic), gazetarul Sandy Valaori și, îndeosebi, un tânăr entomolog, Valentin Iconaru, care, refugiat în Occident, are darul de a vedea ceea ce alții nu văd. El face parte din familia celor care nu îndeplinesc funcții mitice într-o istorie brutal profană. Apar, în fine, și doi inspectori de poliție, Jean Boissier și Gerald Lascaze, interesați de misterul pe care îl descoperise Valentin și anume: observase cum anumite camioane, încărcate nu se știe cu ce, dispar la un anumit punct de pe o șosea din provincie. Mai mult: Valentin pronunță și el celebra

propoziție: „când vom fi cu toți în rai, la umbra unui crin”.

Cine, cum, în ce împrejurări se întâmplă toate acestea? Explicația dată de spiritele pozitive (Iliescu) ar fi că e vorba de un secret militar. Știrea (strecurată într-o gazetă locală) alertează poliția. Valentin, „prostănacul”, zice însă că dispariția camioanelor ascunde altceva, mai profund și, enigmatic, el nu comunică decât atât: „lumea întreagă trăiește în exil, dar asta n-o știu decât câțiva”. El *înțelege*, și spune, numai o parte din ceea ce înțelege, apoi dispare și trimite mesaje în sensul teoriei lui Eliade despre camuflarea miticului în obiectele și întâmplările banale; „să privim și cerul fără stele, și vagoanele goale, cu luminile stinse [...]”. Exilul se apropie de sfârșit, ar trebui să ne pregătim de pe acum. Cum să ne pregătim — l-a întrebat Iliescu depinde de fiecare din noi [...]. Cel care n-a iubit niciodată florile să învețe să le iubească. Numai așa le va înțelege taina...” Scepticul inginer Iliescu este câștigat de teoria camuflajului și, devenit mesagerul lui Valentin vizionarul, dezvăluie la sfârșit faptul că se pregătește *o nouă arcă a lui Noe*, adică o călătorie sacră, sub amenințarea unei posibile catastrofe, către un spațiu cu alte dimensiuni... În camioanele care dispar ar fi o seamă de oameni selecționați din toate părțile... Teoria semnelor care ni se fac nouă, profanilor, este pusă aici în termeni aproape didactici: „ni se fac semne, dar trecem pe lângă ele fără să le vedem [...]”. Bunăoară, iată, întâlnirea noastră de azi: patru români, doi francezi și două telefoane, și toate acestea [...] în legătură cu aceeași expresie: „la umbra unui crin în paradis”. Nu ni se pare curios?...

O nouă arcă a lui Noe? O arcă, de bună seamă, a spiritului, o pregătire de a ieși din robia exilului, ca ieșirea evreilor din robia Babilonului, prin asumarea miturilor, o întoarcere, în fine, spre origini care, în gândirea lui Eliade înseamnă mai multe lucruri. Nu trece neobservat faptul că în ultimele povestiri domină personajele-simboluri. În acest labirint de semne care este lumea, indivizii își definesc destinul în raport cu aceste simboluri-mituri. „Prostănacul” Valentin este omul care înțelege, Iliescu este scepticul care devine mesager al înțelegerii. Prostănacul este, în fine, individul onest care,

prin obsesia și curiozitatea lui, provoacă revelația semnelor. Schema cuprinde și pe cei care, trăind doar în planul rațiunii practice, se îndoiesc de existența miticului. Rolul lor este important în narațiunea eliadescă: prin unicitatea și violența lor, ei devin agenți ai istoriei și, totodată, sunt factorii care trezesc miturile din somnul istoriei profane și le silesc să se manifeste. Ce s-ar putea reproșa acestor narațiuni este faptul că au devenit programatic demonstrative.

EUGEN SIMION

SFÂRȘIT

ADDENDA

O fotografie veche de 14 ani

Nicolae Steinhardt

Predică în săptămâna I a Postului Mare

„Din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvârșit laudă, pentru vrăjmașii Tăi, ca să amuțești pe vrăjmaș și pe răzbunător”. (Psalm 8, 2)

Cred că bun lucru fac, în acesta Duminică a Ortodoxiei, încercând să rezum și să comentez pentru dumneavoastră o nuvelă așa-zisă fantastică a ilustrului nostru compatriot Mircea Eliade, nuvelă intitulată “O fotografie veche de 14 ani” și care de fapt reprezintă un document de deosebită valoare și importanță pentru teologia ortodoxă și pentru gândirea românească.

Eroul povestirii e un tânăr român, Dumitru cu numele, stabilit în Statele Unite. Pe frumoasa lui soție, Thecla, o letonă, grav bolnavă de astmă, o tămăduiește în mod miraculos de la distanță și numai, prin cuvânt – având în față doar fotografia ei – un pastor canadian în a cărui biserică (Biserica Mântuirii) Dumitru a intrat din întâmplare și încurcând niște date calendaristice. Pastorul acela, doctorul Martin, opera în mod obișnuit vindecări prin rugăciuni și concentrare a minții.

Minunea are loc la zece ani după căsătoria lui Dumitru cu Thecla, iar fotografia înmănată doctorului Martin o înfățișează pe letonă la vârsta de 18-19 ani. În momentul săvârșirii miracolului ea are treizeci de ani. Patru ani mai târziu, Dumitru se află din nou în orașul unde obținuse însănătoșirea nevastei sale. Și simte nevoia să se ducă să-i mulțumească fierbinte pastorului lacător de minuni. Dar nu-l găsește la Biserica Mântuirii, unde i se spune că pe Martin îl cheamă în realitate Dugay, că nu e doctor în teologie, că e un fals tămăduitor și un

escroc, un înșelător lipsit de orice puteri taumaturgice, care a stat doi ani în pușcărie iar acum își câștigă viața lucrând într-un bar ținut de un cumnat al său.

Și, într-adevăr, Dumitru dă de fostul pastor ia barul cu pricina. Vrea să-i exprime caldele sale mulțumiri și să-i aducă aminte de ce s-a petrecut cu patru ani în urmă, dar Dugay – Martin nu-i îngăduie să lungească vorba. Sunt un farsor, îi spune, nu am făcut nicicând minuni, vindecarea soției dumitale e o simplă sugestie, de altfel „am plătit” pentru minciunile și înșelătoriile mele cu doi ani de închisoare, cât despre Dumnezeu află că Dumnezeu nu există, Dumnezeu a murit, lasă-mă, nu-mi aminti trecutul, pleacă de la mine. Și deoarece Dumitru tot stăruie și-i arată fotografia și-l copleșește cu mulțumirile și-L slăvește pe Dumnezeu, Dugay – Martin, exasperat, îi face o profesiune de credință în felul următor:

„Cum de se poate mântui cineva într-o Biserică? Dumnezeu S-a retras din lume, a dispărut. Pentru noi, oamenii, e ca și mort. Putem spune, fără urmă de nelegiuire, că Dumnezeu a murit, pur și simplu pentru că nu mai e cu noi, nu ne mai este accesibil. S-a retras, S-a ascuns undeva. Acel „undeva” nu face parte din lumea noastră, e ceva pe care filozofii îl numesc transcendent. Dar pentru noi, oamenii, transcendența e o formă a morții. Deci, dacă Dumnezeu a murit pentru noi, cum de mai poate omul să se mântuiască într-o Biserică”?

Acestei răspicate formulări a doctrinei morții lui Dumnezeu și a nietzscheismului, cum îi răspunde Dumitru? Prin contra-argumente apologetice, polemizând, tunând și fulgerând, debitând o altă declarație de principii? Cătuși de puțin. Ci în modul cel mai neașteptat și surprinzător cu putință: printr-o urare în stil sfătos-isteț, în limbaj popular – țărănesc viu și săltăreț, parcă închipuit de un Creangă de zile mari:

„Să vă dea Dumnezeu noroc, doctore Martin. Noroc și sănătate. Dar degeaba încercați să mă speriați D-voastră cum că Dumnezeu ar trage să moară. Nu mă las eu așa ușor păcălit de o glumă”. Și încă: „Nu mă păcăliți cu una cu două”.

Vrednice de multă luare-aminte sunt sintagmele: nu mă speriați D-voastră, nu mă las așa ușor păcălit și mai cu seamă acel fermecător, acel irezistibil condițional: ar trage să moară. Moartea lui Dumnezeu nu poate fi pentru un om sănătos la minte (să fie cât de mare numărul învățaților pedanți teologi care au născocit sloganul morții Sale) decât o glumă și o păcăleală. Iar sărmanului doctor Martin, bunului tămăduitor fără voie, încăput în mreaja unor nocive fantasmagorii, ce altceva i se poate ura decât sănătate și noroc?

Mai târziu când Dugay – Martin, antrenat în discuție, revine și afirmă că nu crede nici în Dumnezeu, nici în diavol, Dumitru din nou, în aceeași tonalitate voioasă, calmă, voitoare de bine și nezdruclată de bazaconii intelectualiste repetă: „Degeaba vă trudiți D-voastră, doctore Martin, să mă duceți în ispită”.

(A se remarca: băiatul cuviincios, în ciuda mărturisirii auzite, nu încetează de a-l numi pe Dugay – Martin „doctor”, ceea ce în limbaj anglican este echivalent cu „părinte”. Apelativul se mai tâlcuiește și așa: orice ar fi, harul nu vi l-ați pierdut.)

Doamne ferește! mai exclamă Dumitru făcându-și cruce atunci când Dugay – Martin enunță cu glas parcă mai categoric: „Asta înseamnă că pur și simplu Dumnezeu S-a retras definitiv, adică, într-un cuvânt a murit...”

Pe băiatul curat de la Dunăre, pe fiul lui Mutter Natur, pe evlaviosul și recunoscătorul tânăr român care drept ripostă la atâtea blasfemii se mărginește a-și face smerit Cruce, nu-l zdruncină nici una din marile isprăvi recente ale culturii occidentale: nici semantica, nici sociologia, nici zenul (entuziast adoptat de la asiatici), nici Spiritul Absolut și nici limbajul universal. El știe ce știe și nu se sfiește a-și rosti sus și tare crezul: Dumnezeu este, harul e lucrător, suntem înconjurați de taine (și nu se cade a le iscodi cu prea aprigă râvnă), Dumnezeu poate, milostivindu-Se, prin aleșii Săi, face minuni, omul se poate mântui. Vindecarea Theclei, de la distanță și numai prin cuvânt, i se pare cu totul posibilă, iar toate îndoielile și frământările lui Dugay - Martin le dă hotărât la o parte. Cât despre faimoasa teorie nietzscheană a morții

lui Dumnezeu – temelie a doctrinei propriie unor teologi anglo-saxoni și germani ai deceniilor șase și șapte - el o socotește o năsrâmbă, năzdrăvănie, a minții, curată hulă și divagație ce nu poate fi întâmpinată mai eficace decât prin urări calmante, vorbe de exorcizare (Doamne ferește) și facerea semnelor Sfintei Cruci.

Credința simplă, neabătută, necoruptibilă, stă potrivnic față către față în nuvela lui Mircea Eliade nu desigur cu adevărata cultură, ci cu deviațiile, absolutizările și pervertirile ei. Ori de câte ori cultura, prin felurile ei manifestări, se străduiește să picure în sufletul omului necredința, șubrezirea temeiurilor dreptei judecăți și haosul mintal, ea se cuvine înfruntată de omul cu mintea întreagă. Dumitru nu e un teoretician, un partener într-o discuție abstractă și erudită. E un uimit, un indignat, dar totodată un blajin: orbecăielile psiho-patologice ale bunului doctor Dugay – Martin, mai ales care nu se învoiește a realiza ce este, și a crede că, prin vrerea și cu ajutorul lui Dumnezeu, poate făptui minuni, el le întâmpină cu un surâs înțelegător, cu o politețe impecabilă și un soi de milă pentru cel încăput în lanțurile diavolului, diavol împodobit cu straiile mincinoase ale unui intelectualism scăpat de sub controlul rațiunii sănătoase, bunului simț și dreptei socotințe.

Dumitru, scurt spus, e un ortodox. Și mai ales, un ortodox român, Crede în Dumnezeu, har, minuni, în harul preoțesc, în puterea rugăciunii și în putința de mântuire a omului în Biserică. Credința această simplă a lui e fermă și cuprinde înseși bazele sistemului teologic specific făpturii pe care lui Mircea Eliade îi place a o numi: omul de la Dunăre, un ins nesofisticat dar nu prost, nu ușor de dus cu vorba, de îmbrobodit cu fraze spăimântătoare, de convertit la soluția deznădejdie prin cuvinte ademenitoare și goale.

Neîncetata bonomie a lui Dumitru, nedepărtarea lui de la o răbdătoare compătimire pentru bietul pastor vrăjit de teologii și filosofii abstruse și izvorâte din minți rătăcite constituie puterea de atracție fascinantă a nuvelei. Dugay – Martin se chinuie, stăpânit de remușcări și înrobit de concepții catastrofale, Dumitru însă e senin, stăpân pe sine și puternic sprijinit de credința lui. Lui Dugay – Martin

nu-i vine a crede că nu numai că a lecuit-o pe Thecla de astmă – de la distanță și prin cuvânt și cu participarea la rugăciune a tuturor celor prezenți în biserică – ci a și întinerit-o: dovadă fotografia aceea, acum veche de paisprezece ani, pe care Dumitru o arăta biruitor pastorului și clienților din bar – în vreme ce o solistă cântă un șlagăr stupid – o fotografie în care timpul nu a trecut, căci Dugay – Martin a facut-o pe Thecla de acum aidoma cu aceea din fotografie, așa cum se înfățișa când abia împlinise optsprezece ori nouăsprezece ani.

Dumitru nu se lasă amăgit, ispitit, descumpănit. Dumnezeu este, harul lucrează, minunile sunt reale, mântuirea omului este într-un tot posibilă. Nu suntem sortiți absurdului, lumea are un sens. Crezul lui Dumitru e strict ortodox, el dă glas în barul acela american, atât de altul decât lumea păstorească de unde a plecat, elementelor fundamentale ale cugetului ortodox răsăritean. În cele din urmă însă, Dugay – Martin, răscolit, cucerit de atâta bună credință, căldură, statornicie și puritate, recunoaște: „Așa cum e Dumitru, cu credința lui naivă, idolatră și vană, e mai aproape de Dumnezeu adevărat decât noi toți. Și tot el are să-L vadă cel dintâi, când Dumnezeu adevărat Își va arăta din nou fața”.

Biruința lui Dumitru (relativă, ce-i drept, căci pastorul tot îl socotește idolatru și naiv) e în fapt biruința Ortodoxiei, așa cum a fost mărturisită la Chicago, în 1959, nu mai puțin limpede și tare decât de Petru Movilă și Sinodul de la Iași din 1642.

Iată de ce, când am avut fericitul prilej în vara anului 1970, la Mănăstirea Văratec, să-i solicit lui Constantin Noica îngăduința de a-i citi pasajele principale din nuvela lui Eliade, am cutezat și a formula părerea că adevăratul titlu al fermecătoarei lucrări este: Mărturisirea Ortodoxă, Chicago 1959. Mărturisire desigur nu dogmatică, sistematică și completă, însă autentic ontologică, reflectând în chip desăvârșit fondul psihic, sensibilitatea mistică, câmpul ideativ și cuantele programatice ale unui popor legat în covârșitoarea-i majoritate de creștinism și ortodoxie, devenite pentru el adevărate reflexe ale minții și simțirii.

Pulsează în "O fotografie o veselie", o încredere, o statornicie și o exuberanță, o prospețime verbală care farmecă fără greș. Concluzia e optimistă. Există acum o șansă de mântuire și pentru pastorul – escroc. El vorbește din nou cu putere și înflăcărare, parcă profetic, i se pare lui Dumitru. Nu întărește oare versetul din rugăciunea de seară: *Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați?* Noica însă, la sfârșitul lecturii, îmi spunea: Adevăratul înțeles al propoziției „Cu noi este Dumnezeu” iată-l: Dumnezeu este și cu noi și cu voi, numai să înțelegeți lucrul acesta și să nu vă închideți, să nu vă baricadați, să-i dați viață, să-i dați crezare.

(Nicolae Steinhardt)

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE

DOMNIȘOARA CHRISTINA

ȘARPELE

SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER

NOȚI LA SERAMPORE

UN OM MARE

DOUĂSPREZECE MII DE CAPETE DE VITE

FATA CĂPITANULUI

O FOTOGRAFIE VECHE DE 14 ANI

LA ȚIGĂNCI

GHICITOR ÎN PIETRE

PODUL

ADIO!

PE STRADA MÂNTULEASA

ÎN CURTE LA DIONIS

IVAN

UNIFORME DE GENERAL

INCOGNITO LA BUCHENWALD

PELERINA

LES TROIS GRACES

TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE...

ȘANTURILE

19 TRANDAFIRI

DAYAN

LA UMBRA UNUI CRIN

POSTFAȚĂ

ADDENDA